GOVERNMENT OF INDIA
ARCHÆOLOGICAL SURVEY OF INDIA
CENTRAL
ARCHÆOLOGICAL
LIBRARY
ACCESSION NO. 9304
CALL No. BSa 2/Mah/Sen
D.G.A. 79.

OFFICE OF THE DIRECTOR GENERAL OF ARCHAEOLOGY
Library Reg. No
INDIA.

OFFICE OF THE DIRECTOR GENERAL OF ARCHÆOLOGY
Library Reg No
INDIA.

SOCIÉTÉ ASIATIQUE

COLLECTION D'OUVRAGES ORIENTAUX
SECONDE SÉRIE

महावस्तु अवदानं

(LE) MAHÂVASTU

TEXTE SANSCRIT

PUBLIÉ POUR LA PREMIÈRE FOIS

ET

ACCOMPAGNÉ D'INTRODUCTIONS ET D'UN COMMENTAIRE

PAR É. SENART

TOME TROISIÈME

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
New Delhi
9304
THE DIRECTOR GENERAL OF ARCHAEOLOGY
D6050
Library Regr No
INDIA
BSa2
Mah/Sen

PARIS
IMPRIMÉ PAR AUTORISATION DU GARDE DES SCEAUX
À L'IMPRIMERIE NATIONALE

M DCCC XCVII

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.
Acc. No. 9304
Date 5-8-57
Call No. BSa2
Mah/Sen

PRÉFACE.

Ce volume termine, après de trop longs retards, l'édition du *Mahâvastu*. Il a, comme ses aînés, bénéficié de l'utile concours du docteur F. Hartmann. Il me reste à remercier la Société asiatique une fois de plus des sacrifices qu'elle a consentis pour l'impression d'un livre coûteux, à souhaiter surtout que la manière dont j'ai pu m'acquitter de ma tâche ne fasse pas regretter sa libéralité à une association dont l'honneur et la prospérité m'intéressent si profondément et à laquelle me lient tant de vieux et chers souvenirs. Je ne dois pas oublier non plus l'obligeance avec laquelle mon jeune et savant confrère, M. Finot, est venu en aide à mes mauvais yeux en relisant une épreuve du texte.

J'ai tenu à accompagner cette dernière partie d'un index. Il embrasse, bien entendu, les trois volumes.

Ce n'est pas un index grammatical : les flexions irrégulières, prâcritisantes et autres, n'y figurent que par exception. Le dépouillement d'un idiome aussi flottant, aussi instable que la langue de notre ouvrage, s'accommoderait mal d'un pareil cadre. Même pour ce qui est des mots, des formes thématiques, je ne me suis pas proposé d'être complet. Il ne pouvait être question de cataloguer les mots de la langue courante, employés

dans leur sens et sous leur forme ordinaires. J'ai tâché de n'oublier aucun vocable, aucun emploi nouveau, particulier ou obscur. Si je n'ai pas, dans chaque cas, cité tous les passages, j'ai eu le dessein de n'en omettre aucun qui pût être caractéristique. De même pour les termes techniques connus; je les ai ordinairement donnés avec au moins une ou deux références qui serviront à contrôler quelle application ils reçoivent dans le *Mahâvastu*. L'abréviation *al.* après une ou plusieurs citations, indique que le mot se retrouve en nombre d'autres passages qu'il m'a paru superflu d'énumérer.

Cette table n'est pas analytique; je ne pouvais lui attribuer une place démesurée; et j'ai rarement indiqué le motif qui m'avait décidé à relever l'emploi de tel ou tel mot. Il sera d'ordinaire assez apparent; mais il est clair aussi qu'un choix comme celui que j'avais à faire est parfois inspiré par des raisons assez subjectives. Je me contente à cet égard de remarquer que j'ai, sous certains mots, multiplié les références afin de fournir des points de repère et de permettre de suivre les répétitions de la formule où ils sont incorporés.

En somme, j'ai voulu être large dans l'admission des articles; j'aime mieux, dans l'espèce, être accusé de surabondance que de parcimonie. J'ai volontiers songé aux éditeurs à venir, à la commodité qu'ils pourraient trouver dans mes références soit pour établir d'autres textes, soit même pour corriger mes erreurs. Dans ma pensée, cet index devrait former comme un premier embryon de ce lexique du sanscrit bouddhique que le progrès de nos études rendra quelque jour possible et nécessaire.

En ce qui touche les noms propres, je n'en ai volontairement laissé aucun de côté. Il va sans dire que, pour tels récits qui ramènent fréquemment le même nom, je me suis contenté

de citations intermittentes, sans m'astreindre à énumérer une à une toutes les lignes où il reparaît. Je n'ai considéré comme noms propres et écrit par la majuscule initiale que les noms vraiment individuels, historiques ou géographiques, humains ou divins. Tous les noms de catégories sont écrits par la minuscule. Au reste, comme la distinction entre les deux classes est souvent délicate et douteuse, j'ai préféré les confondre dans une suite alphabétique commune.

Grossi de cette table, le volume ne me laissait pas de place pour entrer dans les questions grammaticales, littéraires, religieuses, qui se rattachent au *Mahâvastu*. Elles sont trop obscures encore et trop complexes pour se prêter à un examen sommaire. Elles ne se peuvent guère davantage examiner isolément.

Plusieurs observations répandues dans les introductions et dans le commentaire montrent assez que je considère le *Mahâvastu*, dans la forme sous laquelle il nous est parvenu, comme fait de morceaux d'âge et d'origine très divers, chargé d'énormes interpolations souvent bien mal assemblées. S'il devient possible d'en reconstituer, dans ses grands traits, la teneur primitive, ce ne sera qu'en s'éclairant par la comparaison des livres similaires qui appartiennent à d'autres écoles; plusieurs, le *Lalitavistara*, le *Mahâvagga*, nous sont connus; mais d'autres ne nous seront sans doute jamais accessibles que par les versions chinoises; le *Fo-pen-hing* traduit par Beal en est pour nous le type. La langue même ne nous fournit pas un point de repère certain. Je la considère, ainsi que je l'ai dit ailleurs, comme une manière d'idiome littéraire qui a été arrêté dans ses traits généraux à une époque déterminée, probablement aux environs de l'ère chrétienne, mais qui a pu, qui a dû être ensuite employé longtemps par tradition.

C'est ainsi que, dans l'état présent de nos connaissances,

l'étude de la date, des origines, de la composition d'un livre bouddhique déborde singulièrement l'objet précis qu'elle a tout d'abord en vue. J'en ai éprouvé d'autant moins de scrupule à réserver pour quelque autre occasion les recherches qui, à plusieurs égards, eussent formé le couronnement naturel de la présente publication.

INTRODUCTION.

Seconde version, en grande partie métrique, de l'histoire de Kuça. — Le roi Ikshvâku, n'ayant pas d'enfant, donnait trois fois par quinzaine aux femmes du harem loisir de se répandre dans la ville (p. 1, l. 2). Çakra, qui ne paraît pas approuver[1] cette conduite inspirée au roi par son purohita, revêt l'aspect d'un brâhmane vieux et infirme et vient demander au roi, qui la lui accorde, l'autorisation de se choisir une femme dans le harem (— 2, 18). Il choisit et, malgré les objurgations de la Bossue, les répugnances de la reine et les hésitations d'Ikshvâku, il emmène Alindâ, la première reine (— 5, 17). Dans la nuit, s'étant révélé à elle sous sa vraie forme, il lui accorde un vœu. Elle demande un fils, et Çakra lui remet une drogue qu'elle devra goûter du bout de la langue; mais, en punition de ses répugnances, son fils, fort et sage, sera d'une extrême laideur (— 7, 4). La reine revient raconter l'aventure à Ikshvâku; le roi furieux de la laideur prophétisée, lui enlève la drogue; mais elle en recueille une parcelle sur la pierre où on l'a écrasée pour la distribuer entre les autres reines. Les cinq cents femmes donnent naissance chacune à un fils (— 8, 1). A la mort d'Ikshvâku, Kuça, le fils d'Alindâ, lui succède; il réclame de sa mère une reine que, malgré les représentations, il veut belle (— 8, 21). On lui amène Sudarçanâ, la fille du roi des Madrakas. Mais les époux ne se rencontrent que dans l'obscurité, et, aux réclamations de la princesse, Alindâ répond qu'ils ne doivent se voir que quand elle aura un fils de douze ans (— 10, 8). Cependant, pour calmer son impatience, on lui

[1] On attendrait à la ligne 1 de la page 2 quelque épithète de blâme, qui marquât expressément cette pensée du dieu.

montre dans une réunion de la cour un prétendu Kuça, qui n'est autre que Kuçadruma, revêtu des insignes royaux, tandis que Kuça porte l'étendard royal. Sudarçanâ, horrifiée de la laideur de ce porte-étendard, profite du tête à tête conjugal pour réclamer son éloignement (— 11, 17). A la visite de l'étang aux lotus, elle prend Kuça pour un râkshasa des eaux, et pour un râkshasa des bois à la visite du jardin des manguiers (— 13, 2). Les écuries des éléphants ayant pris feu, Kuça lui-même éteint l'incendie. Son adresse et sa vigueur lui valent les louanges de la Bossue, et la reine découvre alors avec désespoir combien laid est son époux; elle se résout à fuir (— 14, 9). Kuça, se faisant suppléer dans le commandement par Kuçadruma, se met à sa poursuite (— 15, 6). Après un arrêt chez la Vieille qu'il effraye par sa voracité (— 15, 18), il arrive à Kanyakubja; là il est introduit dans le harem par le roi, pour servir de jouet aux femmes; mais il ne parvient pas à se concilier Sudarçanâ, qui repousse ignominieusement et ses avances et ses menaces (— 19, 17). Ici une lacune. Le roi Mahendraka reproche à sa fille d'avoir abandonné un époux puissant, il la menace de la mettre en sept morceaux et d'en donner un à chacun des prétendants qui assiègent sa ville. Sudarçanâ, effrayée, se rapproche de Kuça, dont elle révèle à sa mère le vrai nom et la puissance (— 22, 19). Le roi apprend à son tour la présence de Kuça, qui se laisse aisément fléchir; après avoir fait boucher dans la ville les oreilles de tous les hommes et de tous les animaux, il pousse son cri de guerre, qui suffit à mettre les assiégeants à sa merci (— 24, 3). Il les renvoie, non sans faire donner à chacun en mariage une fille de Mahendraka (— 24, 12). Kuça quitte Kanyakubja avec sa femme. Frappé en route de sa laideur en se mirant dans l'eau, il va se tuer quand Çakra lui donne la pierre *jyotirasa* qui, portée sur sa tête, fera de lui le plus beau des hommes, et, couverte de la main, lui laissera sa première apparence. Ainsi heureusement transformé, il rentre dans sa capitale après avoir mis à l'épreuve l'efficacité du talisman (— 26, 5).

D'où venait à Kuça cette laideur? C'est que dans une existence antérieure, il avait conçu d'injustes sentiments de jalousie en trouvant sa

jeune femme avec un pratyekabuddha auquel elle venait de faire une offrande (— 27, 15).

Ce n'est pas la seule fois que Mâra ait guetté le Bouddha, cherchant à le surprendre, mais sans y réussir. Histoire du chacal Girika qui poursuit le taureau dont il espère que les testicules vont se détacher et devenir sa proie, et qui est détrompé par un autre chacal (— 28, 18).

Autre cas. Histoire du singe qui dans l'Himâlaya remarque que, quand sa troupe va boire à un certain étang, elle revient toujours moins nombreuse. Il s'avise que c'est le fait d'un râkshasa des eaux, et il met ses compagnons à l'abri en les faisant boire au moyen de roseaux et à bonne distance de la rive (— 30, 12).

Ce n'est pas la première fois que, grâce à son intelligence, le Bodhisattva échappe aux prises de Mâra. Histoire du singe chef d'une troupe de singes. Il voulait boire dans un étang; une pierre s'est cassée, et il est tombé à l'eau, tout près du trou d'un ajagara qui s'apprête à le dévorer. Le singe, pour trouver un point d'appui, détourne la convoitise de l'ennemi sur les nombreux singes qui l'accompagnent, et, au moment où le maladroit tourne le cou pour les voir, lui met le pied sur la tête, saute à terre et lui échappe (— 32, 18).

Ce n'est pas la seule rencontre où Bhagavat ait fait l'éloge du mérite accumulé.

Puṇyavantajâtaka. — Puṇyavanta, le fils du roi Añjana de Bénarès, faisait toujours l'éloge du mérite moral. Il avait pour compagnons les fils de quatre officiers de son père : Vîryavanta, qui mettait au-dessus de tout la force physique, Çilpavanta, l'habileté dans les arts; Rûpavanta, la beauté, et Prajñâvanta, l'intelligence. Ils partirent pour le royaume de Kâmpilya afin d'éprouver en fait lequel avait raison dans ses préférences (— 34, 4). Puṇyavanta tire du Gange un tronc précieux de santal (— 34, 16); Çilpavanta gagne beaucoup d'argent par son habileté à jouer de la vîṇâ (— 35, 13); Rûpavanta se fait aimer d'une courtisane qui, à sa requête, distribue de grosses sommes d'argent à ses amis (— 36, 20); Prajñâvanta s'attire l'admiration générale et de

larges présents par un jugement ingénieux : il fait payer du *son* de l'or la courtisane, dont le fils du marchand n'a goûté les faveurs qu'*en rêve* (— 38, 15). Quant à Puṇyavanta, ayant gagné à première vue l'amitié du fils d'un officier, il est aperçu au palais par la fille du roi; elle s'éprend de lui et finalement le reçoit pour époux de la main de son père qui, s'étant assuré que son origine répond à sa bonne mine, lui transmet avec sa fille son royaume et ses trésors (— 40, 16).

Une autre fois encore Bhagavat a fait l'éloge du mérite accumulé.

Histoire de Vijitâvin. — Jadis régnait à Mithilâ un roi Vijitâvin, d'une générosité infatigable (— 42, 8). Exilé par son peuple pour ses libéralités ruineuses, il vit dans un ermitage qu'il se construit dans l'Himâlaya, donnant encore aux ṛishis les prémices de sa récolte de fruits. Çakra, pour l'éprouver, lui apparaît, le détourne de l'aumône et lui montre un enfer magique où serait punie l'aumône. Vijitâvin, loin de se laisser convaincre, proteste que, dût-il en être châtié dans un enfer, il ne saurait se résoudre à ne plus donner, et Çakra se retire en le louant (— 44, 2). Le roi est rappelé par ses sujets sur lesquels, après son exil, ont fondu toutes les misères (— 44, 7). Rédaction en vers. Elle se poursuit régulièrement jusqu'au milieu de la réponse qu'oppose Vijitâvin au langage des prétendus damnés qui affirment être punis pour leurs trop grandes largesses (— 46, 21). A ce point le récit est brusquement interrompu; suivent trois strophes : la première se rapporte au Buddha, au moment où il atteint l'intelligence parfaite, les deux suivantes à une exhortation que, le septième jour, il aurait adressée à l'univers : «Excellent est le fruit des bonnes actions; le vœu (qui en accompagne la pratique) réussit (toujours); rapidement il aboutit à la paix suprême et à la délivrance[1]» (— 47, 8).

Le sûtra de l'ordination de Mahâkâçyapa. — Trente disciples d'Ânanda se sont par faiblesse défroqués. Apprenant la chose, Mahâkâçyapa

[1] Ainsi que je l'ai fait remarquer dans les notes, cet éloge du *puṇya*, des actions méritoires, complètement dépaysé ici, serait bien mieux placé avant le Puṇyavantajâtaka.

arrive; il explique à Ânanda que le Buddha a interdit aux moines de manger par bandes et leur a ordonné de manger à trois à la fois pour ménager les ressources des familles et pour prévenir les intrigues et les coteries. Il le blâme, avec une suite de disciples mal affermis dans la sainteté, de faire de sa tournée de mendiant comme une véritable moisson dans toutes les familles, anciennes, nouvelles et moyennes, et le traite par trois fois d'« enfant » (*kumâraka*). La bhikshuṇī Sthûlanandâ, qui se trouve présente, reproche à Kâçyapa une violence de langage qui lui convient mal à l'égard de celui qui été le serviteur personnel du Buddha. Par trois fois Ânanda prie Kâçyapa de pardonner cette intervention à une femme dépourvue de lumières (— 50, 5).

Kâçyapa raconte alors à Ânanda sa conversion. Il avait renoncé à une existence brillante pour se vouer à la vie religieuse et suivre les Arhats. Il n'y en avait pas alors d'autre dans le monde que Bhagavat. Il le rencontra un jour au Bahuputraka caitya, et aussitôt une pensée unique s'empara de son esprit : voir le Buddha parfaitement accompli, voir Bhagavat (— 50, 21). Il s'approcha de Bhagavat et le proclama son maître; ce que Bhagavat confirma, déclarant qu'il était le Buddha parfait, le détenteur de la vraie doctrine, et il instruisit Kâçyapa de telle sorte que, après avoir été élève [*çaiksha*] pendant sept[1] jours, le huitième, il obtint la science [*âjñâ*] (— 53, 9). Le Buddha, après avoir consenti à s'asseoir sur sa robe dont il lui a fait un siège, lui a donné une robe faite de haillons (— 54, 14). Il a donc reçu sa robe de Bhagavat; il est le fils spirituel de Bhagavat. Ce serait folie de vouloir contester sa science ou ses pouvoirs surnaturels. Tous les disciples d'Ânanda s'en montrent convaincus (— 55, 17). En se retirant Kâçyapa fixe Sthûlanandâ; mais comme elle résiste à ce regard et ne se laisse pas toucher par la grâce, elle meurt sur place et va renaître en enfer (— 56, 4).

[1] Les sept jours correspondent aux sept degrés de Çaikshas, les sept Âryapudgalas (cf. Childers, s. v. *sekho*). L'obtention de la science correspond à la dignité d'Arhat, au huitième degré par lequel on sort de la situation de *çaiksha* pour devenir *açaiksha*.

Conversion de Çâriputra et de Maudgalyâyana. — Upatishya, du nom de sa mère Çâriputra, était fils d'un riche brâhmane de Nâlanda; il eut pour maître à Kolitagrâma un riche brâhmane chez lequel il se lia étroitement avec son fils Kolita (— 57, 3). Leurs études finies, ils restèrent grands amis; un jour, assistant à Râjagriha à la fête annuelle du Giriyagrasamâja, ils ressentirent l'un et l'autre, grâce à leurs mérites passés, le dégoût du monde et se confièrent mutuellement leur désir de renoncer au siècle (— 59, 8). S'étant mis sous la direction de Sañjayin Vairaṭîputra, ils en reconnaissent l'insuffisance et se séparent à la recherche de la bonne discipline (— 59, 19). Bhagavat était au Veṇuvana; le moine Upasena vint de là un matin mendier à Râjagriha; Çâriputra le rencontre, le questionne sur son maître, et, aux premiers mots d'Upasena, la lumière se fait dans son esprit (— 61, 11). Çâriputra va trouver Maudgalyâyana qui, rien qu'à son air, devine la bonne nouvelle et qui, à la seule énonciation de la formule *ye dharmâ hetuprabhavâ*, etc., se détache des fausses doctrines et se sent pénétré des dispositions les plus favorables (— 62, 13). Les deux amis se rendent au Veṇuvana, après avoir vainement essayé d'entraîner Sañjayin, mais suivis de tous ses cinq cents auditeurs (— 63, 14). Le Buddha, prévoyant l'arrivée de ses deux principaux disciples, a fait préparer des sièges. Çâriputra et Maudgalyâyana aperçoivent le Buddha, lui rendent hommage, et lui demandent l'ordination, qu'il leur confère ainsi qu'à leurs cinq cents compagnons (— 65, 7). Sur une question de Çâriputra, Bhagavat lui fait part, sur les conditions dont l'enchaînement produit l'existence et la satisfaction des sens, sur le vide et l'inanité de ces conditions, d'un enseignement qui conduit tous les auditeurs à la dignité d'Arhat. En sept jours Maudgalyâyana entre en possession de toutes ses facultés surnaturelles; Çâriputra, en quinze, obtient la plénitude de la science (— 67, 7).

Déjà en une autre rencontre les cinq cents bhikshus ont été sauvés par Bhagavat (— 67, 16).

Histoire des cinq cents marchands et des Râkshasîs. — Cinq cents mar-

chands partis du Jambudvîpa sur un vaisseau font naufrage; les survivants abordent à une île délicieuse, où ils sont accueillis par des femmes séduisantes. Après quelques moments donnés au regret de la famille et de la patrie perdues, ils s'abandonnent aux enchantements auxquels on les invite, au sein du luxe, de la magnificence et de tous les plaisirs, tant que leurs compagnes, les jugeant tout à fait sous le charme, n'hésitent pas à leur découvrir tous leurs trésors et les mettent à leur disposition, leur recommandant uniquement de ne pas se porter au midi de la ville (— 71, 2). Mis en éveil par cette recommandation, le chef des marchands se dirige secrètement de ce côté. Il trouve là enfermés dans une enceinte de fer, exténués de misère et de faim, deux cent cinquante marchands, le reste de cinq cents qui accueillis, eux aussi, après un naufrage, ont été moitié noyés, moitié jetés dans cette geôle à l'approche des nouveaux venus. Ces prétendues femmes sont des Râkshasîs (— 72, 14). A la pleine lune de kârttika le merveilleux cheval Keçin vient de l'Uttarakuru et appelle par trois fois ceux qui veulent être rapatriés dans le Jambudvîpa. En s'attachant à lui en grappes, ceux qui répondront à son appel seront sauvés. Quant aux prisonniers, aucun effort ne peut les délivrer (— 73, 18). Le marchand revient sans être éventé et garde prudemment son secret. Puis, le moment venu, il réunit mystérieusement ses compagnons, et leur fait part de sa découverte (— 75, 15). Et, en effet, Keçin sauve à travers les airs tous ceux des marchands qui refusent d'ajouter foi aux adjurations des Râkshasîs accourues pour les retenir (— 76, 17).

La rédaction en vers (77, 8; — 89, 20) suit très exactement dans toutes les parties essentielles le récit en prose, mais se termine par une intervention des Devas qui célèbrent la charité du cheval, prévoient qu'il deviendra bientôt Buddha, et que de même il sauvera ceux qui auront une foi absolue dans sa parole et ne se laisseront pas retenir par les attaches de la famille.

Sañjayin répand le bruit que Gautama est venu au Girivraja; il cherche à semer la défiance contre la séduction qu'exerce le Docteur.

IMPRIMERIE NATIONALE.

Bhagavat averti fait honte à qui oserait se plaindre d'une séduction exercée uniquement par la vérité [littéralement : la loi] (— 90, 17).

Les Çâkyas apprennent que Bhagavat réside à Râjagṛiha; Çuddhodana envoie pour l'amener à Kapilavastu Chandaka et Kâlodâyin, leur recommandant d'obéir en tout au Buddha. Celui-ci les invitant à devenir moines, ils n'osent, malgré leur répugnance, refuser et ils sont ordonnés (— 92, 12). Des Çâkyas que leurs vertus ont fait renaître parmi les devas viennent alors prier Bhagavat, qui, depuis sept ans qu'il en est parti, n'a plus pensé à sa ville natale, de prendre en pitié sa famille. Connaissant ses bonnes dispositions, Udâyin le supplie (en vers) de venir vers les Koliyas et les Çâkyas (— 93, 21).

Bhagavat décrit (en vers) à Çâriputra la marche du Buddha Çikhin[1], tous les bienfaits et tous les prodiges qui l'accompagnent; quand il eut accompli cette marche et converti de nombreuses créatures, le Buddha parfait, le ṛishi qui avait détruit pour lui toute renaissance, entra dans le nirvâṇa (— 97, 7). Supplié par Çâriputra, Bhagavat, après quinze jours de jeûne, reproduit les merveilles de cette «marche». C'est ainsi qu'il se rend à Kapilavastu (— 101, 13).

Bhagavat étant au Nyagrodhârâma, au pays des Koçalas, Çuddhodana s'apprête à aller le saluer avec tous les Çâkyas (— 102, 3). Mais il rencontre les bhikshus qui viennent mendier, et choqué par leur aspect misérable, image de l'état où il va revoir son fils, il les renvoie et retourne sur ses pas (— 102, 18). C'est Kâlodâyin qui est destiné à le ramener à d'autres sentiments; mais, quoique averti par Maudgalyâyana, il hésite, les rois kshatriyas étant d'un difficile abord (— 104, 6), jusqu'à ce que Bhagavat lui en donne la mission, en lui rappelant que, dans une existence antérieure, il a rendu le même office à Matisâra auprès de son père, le roi Satyavardhana, qui était lui aussi mécontent de la vocation religieuse de son fils (— 106, 18). Çuddhodana revenu au palais est tout à coup surpris et charmé par la vue de Kâlodâyin qui arrive à travers l'es-

[1] Cet épisode présenté ainsi de la façon la plus inattendue, a sans doute été amené ici comme illustration de la «marche» de Gautama vers les siens.

pace et, accueilli par lui, lui vante son bonheur d'avoir un tel fils (— 108, 9).

Suivent des strophes qui, à travers une certaine incohérence et un évident désordre[1], semblent contenir les restes d'un éloge du Buddha qu'Udâyin adresse à Çuddhodana (— 109, 22) en le rassurant sur la fermeté d'âme du prince (— 110, 13). Le roi offre de la nourriture au saint homme et annonce sa visite à Bhagavat qu'Udâyin s'empresse d'en aller informer (— 111, 15).

Çuddhodana fait inviter tous les brâhmanes, les maîtres de maison, les artisans et les artistes de Kapilavastu à l'accompagner au-devant du Buddha qui se trouve dans les jardins voisins de la ville (— 112, 3)[2]. Le roi se met en route avec les Çâkyas (— 114, 7). Bhagavat, ne pouvant se lever, en signe de respect, devant aucun être, d'ailleurs ne voulant pas choquer l'orgueil des Çâkyas par un manque d'égards apparent, se promène au-dessus de terre, en attendant son père qui, de loin, l'aperçoit ainsi avec admiration et le signale à sa suite (— 115, 8).

A l'arrivée du roi, Bhagavat déploie la série des prodiges jumeaux, et Prajâpatî Gautamî retrouve la vue au contact de l'eau que, par un de ces prodiges, il fait miraculeusement jaillir de la moitié de son corps. Tous, le roi, Yaçodharâ, le harem, embrassent les pieds de Bhagavat et le roi s'informe de sa santé (— 117, 4).

Suit une rédaction en vers qui, après avoir décrit les respects du roi pour son fils, met en scène un dialogue où le roi lui demande successivement s'il ne souffre pas d'être privé des douceurs de son ancienne vie de pompe et de mollesse, d'avoir renoncé à ses perspectives de grandeur profane. A quoi le Buddha réplique, de point en point, en opposant les préoccupations et les gloires de sa mission religieuse

[1] Le fragment 108, 10-12, semble faire un retour à l'histoire de Matisâra. La suite (109, 4) est une glorification de l'Espérance (*âçâ*) assez imprévue et nullement préparée. Peut-être a-t-elle été amenée par l'allusion qui est faite plus loin à la Foi (*çraddhâ*) du Buddha, les deux vertus étant fréquemment associées.

[2] La convocation est répétée (112, 4-19) en vers sous forme d'hymne en l'honneur du Buddha. Le v. 7 place l'événement, contrairement à ce qui a été dit plus haut, dans la douzième année (depuis le départ du prince).

dont les privilèges défient toute comparaison (— 124, 10). En réponse à son père qui lui demande de lui montrer la bonne voie, Bhagavat fait comprendre à Çuddhodana le caractère auguste de la vie monastique. Ainsi finit la rencontre (— 125, 3).

Ce n'est pas la première fois que Udâyin ait apaisé Çuddhodana.

Histoire du Corbeau. — La femme, Supârçvâ, du roi des Corbeaux, Supâtra, avait envie de morceaux sortis de la cuisine du roi de Bénarès, Brahmadatta (alors Çuddhodana). Un serviteur (alors Udâyin) de Supâtra, sans s'arrêter à la peur qui avait fait refuser cet office à tous les autres, apportait chaque jour quelque morceau emporté des cuisines royales; les cuisines ayant été couvertes d'un filet, il en prenait dans les plats mêmes que l'on allait servir au roi, puis, les plats ayant été munis de couvercles, dans les mains des femmes qui portaient aux reines les mets envoyés par le roi, jusqu'à ce qu'un jour il fut pris par l'une d'elles à laquelle il prétendait faire lâcher, en l'effrayant et la blessant au nez, le plat qu'elle couvrait de son vêtement. Le roi, instruit de son courageux dévouement et admirant un si bon serviteur, sentit sa colère désarmée et lui fit assigner chaque jour par la suite un plat de ses cuisines (— 129, 16).

Ce n'est pas la seule circonstance où Prajâpatî ait perdu la vue à force de pleurer Bhagavat et l'ait recouvrée en le retrouvant.

Histoire de l'Éléphant femelle. — Il y avait sur le mont Caṇḍagiri un jeune éléphant qui, plein de piété envers sa mère, chaque jour lui apportait sa nourriture et lui rendait tous les soins. Signalé pour sa beauté au roi de Bénarès, il fut pris par lui et amené dans les écuries royales. Mais, malgré tous les égards, il pleurait, se desséchait. Il expliqua enfin au roi inquiet la cause de sa conduite et qu'il avait résolu de se laisser mourir de faim. Le roi plein d'admiration le fit mettre en liberté (— 132, 2). Rendu à sa forêt, il retrouva sa mère aveugle, errante, couverte de poussière. Il la soigna si bien qu'elle recouvra la vue dans la joie du retour (— 132, 18). Bhagavat était alors ce jeune éléphant, et sa mère était Prajâpatî.

Rédaction en vers (— 137, 15).

Bhagavat convertit beaucoup d'êtres par les trois prodiges qu'emploient les Buddhas : le prodige du pouvoir surnaturel, le prodige de l'instruction, le prodige de l'enseignement de la loi. Soixante nayutas d'Asuras venus pour rendre hommage au Buddha sont convertis et, sur leur désir (*praṇidhi*), reçoivent la promesse de devenir un jour autant de Buddhas. A ce moment Bhagavat sourit et avec ce sourire jaillissent des rayons de toutes les couleurs qui illuminent tout le Buddhakshetra (— 139, 4).

Le vénérable Açvakin vint demander la cause de ce sourire; Bhagavat la lui révéla. Rédaction en vers (— 141, 6). L'Asura Sambara émet le vœu de se retrouver toujours avec des amis qui l'imitent et l'aident à honorer le Buddha. (— 141, 9).

A la suite de cette prédiction aux Asuras, Bhagavat prêche Çuddhodana et les Çâkyas, qui s'éloignent après l'avoir salué (— 141, 13).

Le lendemain même Çuddhodana introduit en grande pompe Bhagavat à Kapilavastu et dans le palais, et lui donne l'hospitalité; le jour suivant, Mahâprajâpatî le reçoit, puis Yaçodharâ, puis les femmes du harem, puis tout le cercle des Çâkyas (— 142, 8).

Yaçodharâ prépare un gâteau; elle le remet à Râhula en lui enjoignant de le donner à son père et de lui réclamer l'héritage paternel. Bhagavat lui dit d'entrer dans les ordres et qu'alors il recevra l'héritage paternel. Le roi et les Çâkyas sont tout heureux de cette réponse : l'admission de Râhula prouve en effet que Yaçodharâ est sans reproche (— 143, 2).

Yaçodharâ se couvre de toutes ses parures pour décider Bhagavat à rentrer dans le monde, mais inutilement. Le repas pris, et après avoir instruit tous les siens, il se lève et repart (— 143, 7).

Ce n'est pas la seule circonstance où Yaçodharâ ait tenté Bhagavat avec un gâteau.

Histoire de Nalinî. — Le ṛishi Kâçyapa vivait jadis dans l'ermitage Sâhañjanî. D'une gazelle qui absorba un peu de sperme émis par le

saint homme naquit un enfant que le ṛishi reconnut pour sorti de lui et recueillit dans son ermitage (— 144, 9). Il reçut le nom d'Ekaçṛiṅga; nourri par sa mère, vivant en camarade avec tous les jeunes animaux de l'ermitage, ses compagnons de jeu, il devint ensuite le serviteur du ṛishi et, sous sa direction, atteignit les quatre dhyânas et les cinq abhijñâs (— 145, 17). Cependant le roi de Bénarès, qui n'avait pas de fils, conçut la pensée de faire d'Ekaçṛiṅga son gendre et de lui donner sa fille Nalinî (— 146, 9). Par ses ordres, son purohita emmena à l'ermitage Sâhañjanî Nalinî et ses jeunes compagnes. Ekaçṛiṅga, les découvrant au milieu de leurs jeux, crut avoir affaire à de jeunes ṛishis, dont il admira le costume, beaucoup plus brillant que le sien, et goûta fort les gâteaux, qu'il estima être des fruits bien savoureux. Malgré les caresses de Nalinî, il refusa pourtant de monter dans leurs « huttes roulantes » en les voyant traînées par des animaux qu'il prit pour des gazelles; mais en se séparant de la princesse qui regagnait Bénarès, il rentra à l'ermitage tout rêveur, tout ému de ces nouveaux venus que, dans leurs privautés, il avait vus si différents de lui; il commença d'en négliger ses devoirs ordinaires (— 148, 20). Instruit par l'enfant qu'il questionna, Kâçyapa reconnut vite ce qu'étaient ces visiteurs; il lui apprit que c'étaient non de jeunes ṛishis, mais des femmes, les ennemies de la pénitence, et il le mit en garde contre toute relation avec elles (— 149, 14). Cependant Nalinî revint à l'ermitage, mais sur des barques richement ornées; cette fois Ekaçṛiṅga, séduit par ses caresses et ses friandises, consent à la suivre dans ces « ermitages qui vont sur l'eau », et le purohita les marie. Les deux jeunes gens demeurent ensemble, mais sans s'unir encore, Ekaçṛiṅga croyant toujours avoir affaire à un simple camarade (— 150, 16). La gazelle, mère d'Ekaçṛiṅga, le voyant apparaître avec Nalinî et entendant son récit, était en peine de trouver qui l'éclairerait. Ce furent des pénitentes dont l'ermitage était situé au sud de Sâhañjanî et qui lui en refusèrent l'entrée, interdite aux hommes, l'instruisirent sur leur sexe et lui apprirent que Nalinî lui avait été donnée pour femme dans toutes les règles. Le ṛishi près duquel il arriva enfin, voyant qu'il n'y avait plus

à séparer ces deux êtres qui s'aimaient, les renvoya à Bénarès, où par la suite Ekaçṛiṅga devint roi. Il eut beaucoup d'enfants, et après un long règne se consacra à la vie d'ascète. Il passa en mourant parmi les dieux Brahmas (— 152, 3). Yaçodharâ était alors Nalinî et Bhagavat Ekaçṛiṅga.

Ce n'est pas la seule circonstance où, sans aucun tort, Yaçodharâ a été, sans examen sérieux, vouée par Çuddhodana à un supplice immérité (— 153, 6).

Histoire de Padmavatî. — Dans l'ermitage de Mâṇḍavya naquit à une gazelle, du sperme émis par le ṛishi, une enfant merveilleuse. Sous chacun de ses pas un lotus sortait de terre; le nom de Padmavatî lui en fut donné (— 155, 8). Son enfance se passa à jouer avec les jeunes animaux de la forêt, puis à vaquer aux soins de l'ermitage et du ṛishi (— 156, 11). Un jour, en chassant, le roi Brahmadatta de Kâmpilya la rencontra qui venait chercher de l'eau, et s'émerveilla de son miraculeux privilège (— 157, 9). Il apprit d'elle qu'elle était la fille de Mâṇḍavya et conçut le désir d'en faire sa femme. Voyant sa naïveté et comme elle le prend pour quelque ascète, il lui fait goûter des gâteaux qu'il emportait sur sa selle, et l'envoie dire à son père qu'elle sera l'épouse du ṛishi dans l'ermitage duquel il pousse de tels fruits (— 159, 6). Le ṛishi comprend à ses naïfs récits ce qui est advenu et l'accorde au roi pour femme, recommandant au prince de ne lui causer aucun déplaisir à la légère et sur le témoignage d'autrui (— 160, 6). Brahmadatta la prend en croupe, et regagne Kâmpilya, que, dans son ignorance, Padmavatî considère comme un autre ermitage; il fait parer sa fiancée et lui ménage dans la ville une entrée solennelle (— 161, 14). On procède aux cérémonies du mariage, et le privilège merveilleux de Padmavatî s'y révèle à la grande admiration de tout le peuple. Le roi, uniquement épris de sa nouvelle épousée, néglige ses autres femmes (— 162, 12). Elles imaginent de se venger et d'éloigner cette rivale. Au moment qu'elle doit accoucher, les femmes du harem lui bandent les yeux, enlèvent les jumeaux auxquels elle a donné le jour et, les

enfermant dans une boîte de métal munie du sceau royal, les livrent aux flots du Gange. Elles barbouillent à la mère le visage de sang et annoncent au roi qu'elle a dévoré ses propres enfants. Le roi, convaincu qu'il a affaire à une Piçâcî, ordonne de la tuer (— 164, 4). Mais l'officier devine en la questionnant toute la machination et la garde en sûreté dans sa demeure, tandis que les femmes du harem emploient tous leurs soins à charmer le roi (— 165, 8). Cependant un deva qui aime Brahmadatta vient du ciel lui reprocher de n'avoir pas suivi les recommandations du ṛishi; les femmes sont forcées de confesser toute la vérité (— 166, 9). La boîte est sauvée du Gange par des pêcheurs, et on en retire les deux enfants. Brahmadatta désespéré de son injustice retrouve Padmavatî saine et sauve. Elle réclame l'impunité pour les coupables, que le roi veut châtier; quant à elle, elle reprendra près de son père la vie ascétique (— 168, 11). Mais Mâṇḍavya est mort; elle se voue à la vie errante d'ascète mendiante, et arrive à Bénarès où le roi Kṛikin essaie en vain de la séduire (— 169, 10). C'est dans son palais que Brahmadatta la retrouve; il explique qu'elle est sa femme et la remmène à Kâmpilya. Au moment où elle avait été envoyée au supplice par le roi, des lotus avaient cessé de naître sous ses pas; ils reparaissent au moment où avec le roi elle repart pour Kâmpilya (— 170, 2).

C'est une bonne action antérieure qui lui mérita ce privilège et qui en explique aussi la suspension temporaire (170, 17) : elle avait, dans une existence passée, offert un lotus à un pratyekabuddha, puis le lui avait redemandé, puis, prise de remords, le lui avait finalement rendu (— 171, 13).

Par suite de quelle faute antérieure Râhula est-il demeuré six ans dans le sein de sa mère? (— 172, 7.) Sûrya et Candra étaient les fils d'un roi brâhmane de Mithilâ. Le trône devenant vacant, Sûrya imposa la royauté à son frère et se fit ermite. Mais, ayant fait vœu de ne rien prendre, fût-ce une goutte d'eau, qui ne lui eût été donné, il viola un jour par inadvertance son vœu en buvant de l'eau au vase d'un ascète. Se considérant comme un voleur, il exigea de ses disciples

d'abord, puis de son frère, le châtiment qu'il méritait. Candra, pour lui complaire et le débarrasser de ses scrupules, le fit demeurer six jours dans un bosquet d'Açokas qu'il munit de la nourriture la plus délicate. Au bout de six jours il proclama une amnistie générale qui délivra Sûrya (— 175, 14). C'était Râhula qui était alors Candra; ce fut pour ces six jours de réclusion qu'il avait infligés à Bhagavat (Sûrya) qu'il fut condamné à rester six ans dans le sein de sa mère (— 175, 18).

Sur l'ordre de Çuddhodana, on tire au sort parmi les Çâkyas de façon que chaque famille qui compte deux ou plusieurs fils en consacre un à la vie religieuse, et constitue ainsi une suite de cinq cents kshatriyas à Bhagavat (— 176, 13).

Des fils d'Amṛitodana, Anuruddha, après une vie de délices, questionne son frère Mahânâma sur les devoirs de la vie profane et de la vie religieuse, et se consacre à la seconde (— 178, 9).

Ces cinq cents Çâkyas se rendent près de Bhagavat au Nyagrodhârâma; Devadatta partait sur son éléphant; son turban est renversé par un ornement de la porte, ce qui lui attire les rires de la multitude et les fâcheux pronostics d'un astrologue (— 179, 5).

Upâli est donné par sa mère à Bhagavat pour remplir près de lui son office de barbier, et ce faisant il atteint les quatre dhyânas (180, 3). Les cinq cents Çâkyas, au moment de partir, font présent à Upâli de leurs vêtements et de leurs parures. Cet exemple inspire à Upâli le désir d'entrer dans la vie religieuse. Il va demander cette faveur à Bhagavat, qui l'ordonne aussitôt, tandis que les autres prennent congé de leurs familles (— 180, 18).

Les cinq cents Çâkyas, à l'exception de Devadatta, reçoivent l'ordination (— 181, 9); puis, sur l'invitation de Bhagavat, ils vont tous saluer les pieds d'Upâli, leur aîné dans la vie religieuse, et avec eux Çuddhodana et toute sa cour (— 182, 3).

Ce n'est pas la première fois que Upâli, quoique de basse caste, a reçu les hommages d'un roi et de sa suite (— 182, 9).

Histoire de Gaṅgapâla. — Deux pauvres garçons ayant jadis donné leur repas à un pratyekabuddha qu'ils rencontrèrent, obtinrent, en récompense, de renaître à Bénarès, l'un comme Brahmadatta, fils du roi, puis roi lui-même, l'autre comme Upaka, fils du purohita (— 184, 9). Upaka était épris d'une jeune fille qui, après l'avoir repoussé d'abord, revint à lui et lui offrit de célébrer ensemble une fête que ramenait la pleine lune du Câturmâsya. Il avait reçu un jour un mâsha en aumône, et l'avait déposé sur le bord du Gange. Il se mit tout joyeux et chantant en devoir de l'aller chercher, malgré la chaleur de midi, en vue de la circonstance (— 185, 2). Le roi l'aperçut et conçut pour lui une soudaine affection; il se le fit amener. Il le plaignait de courir ainsi sous le soleil, malgré les protestations d'Upaka qui déclarait ne connaître d'autres peines que sa peine d'amour (— 186, 11). Brahmadatta apprenant l'objet de sa course lui offrit, pour l'en détourner, un mâsha, puis plusieurs; mais l'autre ne voulait toujours pas renoncer à aller chercher son mâsha à lui, tant que le roi finit à force d'enchérir par partager avec lui son royaume, son harem et ses trésors (— 188, 16). Ils régnaient donc ensemble quand un jour Upaka résista à grand' peine à la tentation de régner seul en tuant Brahmadatta; il fit part de la chose au roi et, reconnaissant par là combien le désir est insatiable, il résolut de renoncer au monde (— 190, 14). Il se rendit à l'ermitage d'un potier devenu ṛishi, et acquit bientôt une haute puissance magique (— 191, 1). Brahmadatta enviant sa fortune y faisait souvent allusion dans une stance qui intriguait fort les femmes du harem. Elles en obtinrent la clef par Gaṅgapâla, le barbier du roi, qui, ayant, pour son adresse, reçu de son maître la permission de choisir un village, l'échangea contre l'interprétation de ce vers. Et quand les femmes voulurent le dédommager par de riches présents, à son tour Gaṅgapâla conçut le projet et obtint la permission de renoncer au monde (— 193, 14). Il se joignit aux deux autres ascètes et atteignit la même sainteté (— 193, 18). Brahmadatta conçut le désir d'aller visiter ces saints personnages, et, malgré leur basse extraction, il n'hésita pas à se déplacer, non plus qu'à justifier contre les récrimi-

nations de ses officiers la familiarité de Gaṅgapâla qui l'interpellait par son nom (— 195, 16). Cependant, fidèle à son mari absent, la femme de Gaṅgapâla résistait aux tentatives de séduction et aux présents d'un deva venu pour l'éprouver (— 196, 14).

Gaṅgapâla le barbier n'était autre, à cette époque, qu'Upâli en personne (— 197, 3).

Ce n'est pas la seule circonstance où un grand nombre de gens ont suivi Bhagavat dans la vie religieuse.

«Ici, dit le texte, Bhagavat expose le Mahâgovindiya sûtra» (— 197, 10).

Bhagavat étant sur le Gṛidhrakûṭa, le gandharva Pañcaçikha vient en illuminant la nuit lui raconter ce qu'il a entendu de la bouche de Çakra et de Brahmâ (— 198, 6). Les dieux, voyant de nouveaux venus parmi eux surpasser les anciens par leurs divers privilèges et apprenant que c'étaient des auditeurs du Buddha, exprimaient le vœu qu'il y eût à la fois plus d'un Buddha, pour que les bienfaits de sa mission en fussent multipliés; Çakra leur apprit qu'il était impossible qu'il y eût à la fois plus d'un Buddha (— 199, 13).

Çakra expose aux devas les huit privilèges (*dharmas*) merveilleux du Buddha : la grandeur des bienfaits qu'il répand sur les êtres; les vertus de la loi qu'il enseigne; l'isolement dans lequel il vit, écartant ses disciples et vivant dans des lieux déserts; son détachement de toute sensualité dans la nourriture; l'intelligence profonde qui dirige son enseignement; son affranchissement de tout doute; la perfection de sa parole[1]. Ces supériorités, Çakra ne les a jamais trouvées que dans le seul Bouddha parfaitement accompli (— 202, 2). Il porte au comble la joie des Devas en leur répétant cet exposé une seconde, puis une troisième fois (— 203, 17).

Brahmâ s'apprête à faire connaître aux Devas la «Grande exposition» (*mahâprajñapti*) de Bhagavat (— 204, 7).

Jadis régnait le roi Diçâmpati. Il avait pour purohita et pour con-

[1] Cela ne fait que sept; il manque un dharma.

seiller principal le brâhmane Govinda. La mort le lui ayant enlevé, il suivit le conseil du prince Reṇu, son fils, et le remplaça par le propre fils du brâhmane, Jyotipâla, que l'on appela Mahâgovinda (— 206, 13). Les six kshatriyas électeurs royaux (*râjakartâraḥ*), à la mort de Diçâmpati, assurèrent sa succession à Reṇu moyennant la promesse de distribuer le royaume entre eux sept. Le moment venu ce fut Mahâgovinda qui procéda à ce partage de la terre, assignant à chacun sa capitale; il demeura chargé de leurs affaires à tous; en même temps il instruisait sept mille brâhmanes et sept cents snâtakas (— 209, 11). Le bruit courait que Mahâgovinda s'entretenait familièrement avec Brahmâ et se réglait sur ses avis. Jaloux de justifier une opinion si favorable, Mahâgovinda se soumit pendant les quatre mois des pluies à une vie de méditation intense, au bout de laquelle Brahmâ lui apparut (— 212, 14). Brahmâ lui promettant de répondre à ses questions, Mahâgovinda lui demanda la manière d'obtenir le brahmaloka : « C'est en dépouillant tout égoïsme, en concentrant son esprit, en étant compatissant, retiré, sans souillure, détaché des plaisirs des sens, qu'un homme atteint l'immortel brahmaloka » (— 212, 18). De l'interprétation qu'il donne à ces paroles, Mahâgovinda conclut qu'il faut embrasser la vie ascétique (— 215, 3).

Interpellé ici par le gandharva Pañcaçikha qui lui demande si, comme on le dit, il était alors Mahâgovinda, Bhagavat le lui confirme et continue le récit (— 216, 7). Mahâgovinda fit part de son dessein successivement à Reṇu, aux six autres rois, aux sept mille brâhmanes, aux sept cents snâtakas, à ses femmes, les invitant à chercher un autre conseiller, un autre maître, à retourner dans leurs familles, et comme il résista à leurs objections, aussi bien qu'aux offres prodiguées pour le tenter et le rattacher au monde, tous finalement — soit en somme plusieurs milliers de personnes — prirent avec lui le septième jour la livrée de la vie ascétique (— 223, 3). Récompenses obtenues par les disciples qui suivent les enseignements de Mahâgovinda; châtiments de ceux qui font opposition à lui ou à ses disciples (— 223, 21).

A la suite de ce récit, Pañcaçikha obtient la vue de la loi.

Dans ce temps-là, Bhagavat était Mahâgovinda (— 224, 8).

Bhagavat étant à Çrâvastî dans le Jetavana, pendant trois mois, loin de tous, avec un seul vase de nourriture, passe par les états d'esprit (*vihâra*) des Buddhas antérieurs (— 225, 14).

Au sortir de cette retraite, Bhagavat déclare à Ânanda qu'il aurait pu vivre ainsi des kalpas entiers; car tel est le privilège des Buddhas parfaitement accomplis qui ont atteint les pâramitâs. «En ce temps-là, il y a un nombre infini de kalpas, vivait le Buddha Indradhvaja dans sa capitale Indratapanâ». Partant de là, Bhagavat énumère une longue série de Buddhas qui se sont annoncés successivement les uns les autres jusqu'à lui-même (de qui il parle à la troisième personne) et au Buddha futur, Maitreya, auquel il a prédit sa mission. L'énumération donne place à une ou deux descriptions typiques de la capitale du Buddha (ou du Cakravartin) et est coupée pour quelques-uns des Buddhas de résumés métriques (— 240, 20).

Suit un passage en vers. La scène se passe dans l'Açokârâma. Ânanda demande à Bhagavat d'où lui vient l'éclat dont il illumine le monde. Bhagavat l'explique par les respects qu'il a rendus à des Buddhas passés, depuis Dîpankara jusqu'à Kâçyapa (— 242, 4). Ânanda veut savoir quand et combien de temps ont vécu ces Buddhas et loue en Çâkyamuni leur égal (— 242, 18). Bhagavat lui explique tour à tour à combien de kalpas remonte dans le passé chacun de ces Buddhas (— 243, 19), le temps que chacun a passé sur la terre (— 244, 11), l'étymologie de leur nom jusques et y compris le Buddha futur, Maitreya (— 246, 16), dont les trois assemblées sont énumérées en prose (— 247, 2), puis la classe, kshatriya ou brâhmane, à laquelle a, suivant les circonstances, appartenu chacun d'eux (— 248, 2), les conjonctures dans lesquelles il a rendu à chacun des respects en vue d'obtenir la bodhi (— 249, 8). Il termine en parlant de l'héroïsme qu'il a dû déployer pendant quatre-vingt-dix kalpas pour parvenir dans le quatre-vingt-onzième à la bodhi (— 250, 6). — C'est le *Bahubuddhakasûtra*.

Suit une strophe en l'honneur du Mahâvastu et pour vanter le bonheur qu'il y a à entendre la Loi (— 250, 13).

Récit en vers. Sarvaṁdada mena jadis une existence de sagesse, de charité et d'austérité; Çakra en fut effrayé et, craignant pour son pouvoir, chercha à l'en détourner en le persuadant que l'excès de libéralité menait en enfer. Mais à ces insidieux conseils, Sarvaṁdada répondit qu'il ne se souciait pas du bonheur de Bhagavatî, qu'il voulait seulement s'affranchir de la vieillesse, de la maladie et de la mort, que nulle perspective de plaisirs sensuels, nulle crainte de souffrances et d'épreuves ne pouvait le faire renoncer au vœu d'obtenir la bodhi (— 254, 6).

Çuddhodana [1] voyant au Nyagrodhârâma les miracles du Buddha et la conversion des chefs des Asuras, manifeste son admiration et sa joie, et invite le Buddha à prendre sa nourriture au palais tout le temps qu'il demeurera à Kapilavastu (— 255, 4). Le lendemain, le Buddha ayant fait son entrée solennelle, accompagnée des miracles coutumiers, les Çâkyas font proclamer défense, sous peine de mort, de révéler à Râhula qu'il est le fils de Bhagavat (— 256, 12).

Mahâprajâpatî Gautamî, le Buddha ayant accepté de se nourrir d'une façon continue au palais, demande et obtient la faveur de recevoir à son tour le Buddha; elle est prêchée et éclairée par lui avec les femmes du harem (— 257, 16).

Râhula, atteint par l'ombre du Buddha, se sent plein pour le nouveau venu d'une tendresse inexpliquée. Pressée de questions, Yaçodharâ se résout à braver la colère des Çâkyas et à lui avouer que le Çramaṇa est son père (— 259, 3).

Répétition en vers (— 260, 1) augmentée de la réponse de Yaçodharâ, qui révèle à Râhula son père, avec force comparaisons laudatives, et comment il revient vers les siens après avoir accompli une partie de sa mission (— 262, 15).

[1] Ceci reprend et double un récit antérieur (p. 141) et semble se référer à un état du texte où toute la partie intermédiaire, de 141, 10 à 254, 6, n'était pas intercalée.

Râhula apprenant qu'il est le fils du Çramaṇa, se presse contre lui, s'enveloppe dans un pan de sa robe et déclare qu'il veut devenir moine. Çuddhodana, désolé, s'incline devant la parole de son fils qui déclare que, par ses mérites antérieurs, Râhula est forcément destiné au nirvâṇa; il demande seulement un sursis de sept jours (— 264, 3).

Yaçodharâ, par ses caresses, par le tableau des souffrances de la vie ascétique qu'elle oppose à la vie du palais, cherche à détourner Râhula de la carrière religieuse. Comme il persiste, en alléguant l'exemple de son père, elle revient à la charge en énumérant les pénibles pratiques de la perfection morale dont il assumera l'obligation (— 266, 2).

Çuddhodana fait faire des préparatifs extraordinaires pour la sortie de son petit-fils (— 266, 10). Description en vers de la suite brillante qui accompagne Râhula jusqu'au Nyagrodhârâma où Bhagavat l'accueille avec tendresse par des paroles d'exhortation (— 268, 4).

Bhagavat charge Çâriputra d'ordonner Râhula, lequel récite les formules du triçaraṇa et du daçaçîla et est emmené par Çâriputra et Maudgalyâyana (— 269, 2).

Ici une lacune; puis viennent des vers qui sont dans un désordre évident : Bhagavat donne mission à ses deux principaux disciples d'ordonner Râhula, qui est admis dans la vie religieuse (— 269, 12). Cette strophe : «Celui qui porte des bracelets et des colliers d'or ne saurait supporter la souffrance : ce sont ceux qui souffrent qui pensent à Bhagavat», est suivie de la description des caresses et des conseils par lesquels Yaçodharâ cherche à détourner de la vie religieuse Râhula, qui repousse ses avis (— 270, 10). Le barbier coupe les cheveux de Râhula, tandis que Bhagavat (?) l'exhorte à la perfection. Yaçodharâ caresse tristement les cheveux enlevés à son fils, et tandis qu'elle se désole, Maudgalyâyana et Çâriputra confèrent l'ordination au jeune prince (— 271, 5). Râhula, sous la direction de Çâriputra, commence sa carrière monastique. Honneur à lui! (— 271, 13.)

Pour le dernier jour, Yaçodharâ invite le Buddha; elle lui prépare une réception brillante, et cherche, mais en vain, à le séduire et à

changer ses dispositions par les parures dont elle se couvre et les friandises qu'elle lui offre. Bhagavat s'éloigne après avoir instruit le roi et les femmes (— 272, 12).

Ce n'est pas la seule circonstance où Yaçodharâ ait cherché à éblouir le Buddha par la parure et à l'entraîner par la gourmandise. «Ici, dit le texte, il faut répéter l'histoire d'Ekaçṛiṅga» [cf. plus haut] (— 272, 17).

En ce point nous reprenons, avec l'histoire des sept semaines qui ont suivi l'obtention de la bodhi, le développement chronologique de la carrière du Buddha, interrompu par les récits précédents qui appartiennent à une période ultérieure. Ceci devrait à tout le moins faire immédiatement suite à l'histoire de Vijitâvin (p. 47).

Pendant sept jours, après avoir atteint la bodhi, Bhagavat reste assis immobile se félicitant de son triomphe (— 273, 3). Description en vers des prodiges qui se produisent dans tout l'univers dès que Bhagavat a obtenu la bodhi (— 277, 16). Qui ne se réjouirait d'entendre les enseignements du Buddha? Bonheur de ceux qui entendront ce sûtra, qui se montreront fidèles à la loi du Buddha (— 278, 20). Bonheur de ceux qui rendront de grands honneurs à Maitreya, au Buddha Siṁha, etc.[1] (— 279, 20). Effroi des méchants, joie des fidèles, surtout de ceux qui sont destinés à devenir Buddhas (— 281, 3).

Le Buddha passe la seconde semaine dans la joie à considérer, sans cligner des yeux, l'arbre de bodhi (— 281, 10).

Il consacre la troisième semaine à la «grande promenade» (qui, d'après *Lal. Vist.* 488, 16, embrasse le grand chiliocosme, *trisâhasramahâsâhasralokadhâtu*).

En ce temps-là voyant Mâra désolé de sa défaite, ses filles, Tantrî

[1] Bien que tous ces vers soient au futur, ce qui s'explique assez dans le cas de Maitreya, ils s'appliquent pour ceux qui suivent à des Buddhas passés, entre autres (v. 19) aux quatre Buddhas du présent kalpa. A quelque contexte qu'ils aient appartenu à l'origine, il est clair qu'ils n'ont pas été composés pour la place qu'ils occupent actuellement dans notre texte.

et Aratî[1], malgré les avis décourageants de leur père, essayent de triompher du Buddha, d'abord par la sensualité en l'entourant d'apparitions séduisantes qui le laissent insensible, puis en lui posant des questions auxquelles il répond de manière à les confondre. Elles se retirent vaincues, et Mâra lui-même proclame leur défaite (— 286, 8).

Ce n'est pas la seule circonstance où les filles de Mâra aient ainsi vainement tenté de séduire Bhagavat (— 286, 15).

Histoire de Dharmalabdha. — Un marchand de Bénarès, Dharmalabdha, avait fait sur mer beaucoup de voyages heureux. Malgré sa résistance, cinq cents marchands voulurent une fois l'accompagner. Il allait dans l'île des Râkshasîs; il leur recommanda, s'ils voulaient éviter les plus grands malheurs et revenir au Jambudvîpa, de ne céder à aucune de leurs séductions, de n'accepter ni la nourriture qu'elles leur offriraient, ni les trésors qu'elles feraient miroiter à leurs yeux (— 288, 15). — Répétition abrégée en vers (— 289, 14). Les Râkshasîs, les prenant chacun par son penchant particulier, firent si bien que, malgré les admonestations de Dharmalabdha, les marchands refusèrent de s'éloigner avec lui (— 290, 10). Lui parti, les Râkshasîs dévorèrent les marchands; puis elles tinrent conseil et une d'entre elles se proposant pour séduire Dharmalabdha, le poursuivit jusque dans le Jambudvîpa de ses vaines obsessions (— 291, 7). Quand il fut de retour à Bénarès, elle lui présenta un enfant, produit de sa magie, se prétendant abandonnée, avec son fils, par l'homme qui, pour la séduire, lui avait tenu un tout autre langage, et ameutant le peuple contre sa dureté (— 292, 3). — Suite de la répétition en vers (— 295, 12). — Le roi informé fait comparaître Dharmalabdha; il s'éprend à première vue de la prétendue délaissée et, malgré les avertissements, l'introduit dans son harem. Aussitôt, elle endort tout le palais et, avec son fils et les Râkshasîs qu'elle appelle à la rescousse, elle dévore tout ce qui y a vie (— 297, 2). Le matin venu,

[1] Dans la strophe finale (286, 6) Mâra semble parler de *trois* filles, Tantrî, Aratî et Ratî; mais le reste du récit ne mentionne que les deux premières.

IMPRIMERIE NATIONALE.

on pénètre dans l'enceinte tout enveloppée d'un silence inaccoutumé, et on trouve un spectacle qui donne trop raison aux prévisions de Dharmalabdha. De l'avis unanime des officiers et du peuple, il est, comme le plus digne, sacré roi (— 298, 18). Bhagavat était alors Dharmalabdha et les filles de Màra, les principales des Ràkshasîs (— 299, 6). — Suite et fin (très écourtée) de la rédaction en vers (— 299, 15), et formule finale des Jâtakas versifiés (— 300, 9).

Le Buddha, invité par le nâga Kâla pendant la «grande promenade», passe dans sa demeure la quatrième semaine (— 300, 15).

Il passe la cinquième dans la demeure du nâga Mucilinda qui le protège de ses chaperons étendus contre un orage qui se déchaîne — 301, 7).

Du temps où Bhagavat se livrait à ses austérités, un chevrier avait planté un nyagrodha en émettant le vœu qu'il servît au Buddha après la bodhi. Du ciel des Trâyastriṁçás où il a repris naissance, il vient rappeler à Bhagavat l'espoir qu'il lui a permis de concevoir. Pour lui complaire, Bhagavat passe au pied de ce «nyagrodha du chevrier» la sixième semaine (— 302, 21).

Il passe la septième dans le Kshîrikâvana au Bahudevatâcaitya (— 303, 3).

Les marchands Trapusa et Bhallika venaient d'Ukkala, dans le Sud; leurs taureaux Sujâta et Kîrtika, en refusant de continuer leur route, les avertissent de la présence de Bhagavat au Kshîrikâvana. Sur l'ordre des devas les deux amis lui offrent, après son jeûne de quarante-neuf jours, sa première nourriture, le délicieux Madhutarpaṇa; Bhagavat le reçoit dans les vases en pierre que lui apportent les quatre Lokapâlas et qu'il fond miraculeusement en un seul (— 305, 2).

Récit en vers : Trapusa et Bhallika donnèrent le tarpaṇa à Bhagavat, qui en revanche leur récita le «Sauvastika maṅgala», les strophes de bénédiction qui protègent dans toutes les régions (— 310, 6).

Les deux marchands reçurent le triçaraṇa. A leur requête le Buddha leur donna, comme reliques, quelques cheveux et des rognures

d'ongles sur lesquels ils construisirent à Keçasthâlî le Keçastûpa, à Bâluksha le Nakhastûpa, et à Çiluksha, sur la pierre à laver du Buddha (cf. 313, 1-4), un monument avec les pierres qui vinrent d'elles-mêmes s'amonceler par la magie de Bhagavat (— 310, 16).

Çakra vint à son tour offrir à Bhagavat une harîtakî dont il planta la queue qui se transforma aussitôt miraculeusement en un arbre couvert de fleurs et de fruits (— 311, 6).

Pendant les austérités de Bhagavat, Gavâ, l'étendeuse de linge, lui avait offert une robe faite de lambeaux pour lui servir après la bodhi. Du ciel où elle avait repris naissance comme Apsaras elle vint rappeler sa promesse à Bhagavat qui préféra ces haillons aux robes que lui offraient les dieux (— 312, 14). Çakra creuse de ses mains le fleuve Pâṇikhâta et les quatre Lokapâlas lui apportent des pierres pour que Bhagavat puisse laver et recoudre cette robe (— 313, 6).

Bhagavat se baigne dans le Pâṇikhâta et en sort en s'appuyant sur le bras du dieu Kakubha qui réside dans un kakubha voisin (— 313, 17).

Retiré sous le nyagrodha du chevrier, Bhagavat se décide à garder pour lui la Loi; elle est trop profonde pour être comprise et acceptée par le monde (— 314, 12).

Répétition (— 315, 1). Connaissant ces dispositions de Bhagavat, Brahmâ avec Çakra et d'autres dieux viennent lui demander de promulguer sa doctrine, mais ils n'obtiennent aucun succès et s'éloignent (— 316, 11). Répétition abrégée : démarche également repoussée de Brahmâ seul (— 317, 4).

En ce temps-là de fausses doctrines régnaient au Magadha; Brahmâ en prend occasion pour prier Bhagavat d'éclairer les hommes. Bhagavat réfléchissant que, des trois catégories d'êtres, ceux qui sont tout à l'erreur, ou tout à la vérité, ou qui ne sont exclusivement inféodés ni à l'une ni à l'autre, la troisième, tout au moins, profitera de son enseignement, se rappelant ses résolutions passées et cédant aux supplications des dieux, promet à Brahmâ de faire tourner la roue de la

loi. De ciel en ciel la nouvelle s'en répand jusqu'au Brahmaloka (— 319, 19).

A ce moment, Bhagavat considère quelles sont les qualités d'un Buddha qui le rendent capables de faire tourner la roue de la loi, il les énumère et constate qu'il les possède toutes, qu'il est donc autorisé à faire tourner la roue de la loi (— 322, 7).

Il cherche qui est capable d'entendre l'enseignement, et, à défaut d'Udraka Râma et d'Ârâḍa Kâlâma qui sont morts, il trouve que ce sont les cinq Bhadravargiyas qui l'ont suivi pendant ses austérités (— 323, 4).

Les dieux s'offrent à préparer et à orner de splendeurs prodigieuses la route qui sépare la bodhi de Bénarès, et, en effet, Bhagavat se met en chemin à la tête d'armées innombrables de dieux et de nâgas qui font la garde autour de lui (— 324, 19).

Bhagavat gagne successivement Gayâ, Aparagayâ où il est l'hôte du nâga Sudarçana; Vaçâlâ où il prêche le brâhmane Nadin; Cundadvîlâ où il annonce au mendiant Upaka que, sans maître, il est devenu Arhat, Jina, Buddha et qu'il va promulguer la loi. Reçu par le yaksha Cunda, puis à Sârathipura par le nâga Kamaṇḍaluka, à Lohitavastuka[1] par le yaksha Kandha, il arrive par Sârathipura au bord du Gange, traverse en volant le fleuve au delà duquel le passeur ne veut le mener qu'à prix d'argent, arrive à Bénarès, et attend à Saṅkhamedhî que l'heure de mendier dans la ville soit venue (— 328, 19).

En rentrant de sa tournée, Bhagavat retrouve au Ṛishipatana les cinq Bhadravargiyas, Kauṇḍinya et les autres, qui, malgré leur projet concerté, ne peuvent s'empêcher de se lever à son approche et sont ordonnés moines par lui (— 329, 1). Bhagavat reconnaît le lieu où les précédents Buddhas ont fait tourner la roue de la loi. Il[2] énumère aux cinq moines les dimensions du nimbe d'un certain nombre de Buddhas (— 330, 16).

[1] Il faut, dans cette ligne, p. 327, l. 19, effacer सारथिपुरे.

[2] Le texte est ici défiguré par une lacune.

Ici commence le Dharmacakrapravartanasûtra, annoncé par la formule initiale एवं मे श्रुतं. — Bhagavat enseigne les cinq moines : la voie du Buddha est la voie moyenne qui s'éloigne et de l'abandon au désir et des macérations inutiles, la voie aux huit parties (— 331, 16). Les quatre vérités (— 333, 17). La vue de la loi se révèle à Kauṇḍinya et à dix-huit koṭis de devas. Miracles (— 335, 9).

Bhagavat, à Bénarès, enseigne les cinq moines : la forme (*rûpa*), la sensation (*vedanâ*), le concept (*sañjnâ*), les dispositions préexistantes (*saṁskâras*), l'intelligence (*vijñâna*), c'est-à-dire les cinq skandhas, sont sans substance (*anâtma*); ils ne sont pas nous ni à nous. Âjñâtakauṇḍinya se dépouille sans retour des âçravas, les quatre autres et, avec eux, trente koṭis de devas reçoivent la vue pure de la loi (— 337, 8).

Bhagavat, à Bénarès, au Ṛishipatana, enseigne les cinq moines : ce sont les cinq skandhas qui sont l'origine de la douleur (— 337, 19). Les skandhas sont impermanents; en reconnaissant leur impermanence, on supprime la douleur dont ils sont la source (— 338, 12). Les skandhas ne sont ni nous ni à nous [comme plus haut] (— 338, 18). Âjñâtakauṇḍinya obtient « la maîtrise des forces » (*balavaçibhâva*), les quatre autres se dépouillent sans retour des âçravas, et des koṭis[1] de devas reçoivent la lumière de la loi (— 339, 3).

Bhagavat est au Ṛishipatana; il enseigne trois bhikshus qui partent pour Bénarès afin de mendier : il faut se considérer soi-même pour découvrir l'origine de la souffrance. Ce sont les skandhas qui sont l'origine de la souffrance. En en reconnaissant l'impermanence on détruit les souffrances dont ils sont l'origine. Il faut donc savoir que la forme, etc. (les skandhas) ne sont ni nous ni à nous. Les trois bhikshus obtinrent la « maîtrise des forces » et quatre-vingts koṭis de devas la vue pure de la loi (— 340, 15).

C'est le douzième jour de la deuxième quinzaine d'âshâḍha, l'ombre ayant une fois et demie la hauteur des objets, sous le nakshatra anu-

[1] पंचांगिकानां du texte (339, 2) cache un nom de nombre se rapportant à °कोटीनां, probablement पंचाशतीनां, d'après 345, 11.

râdha, à l'heure appelée Vijaya, que Bhagavat fait tourner la roue de la loi qui consiste dans les quatre vérités. Miracles qui se produisent (— 341, 17.)

La voix du Buddha, quand il fait tourner la roue de la loi, pénètre soixante et un grands chiliocosmes et, au delà, des buddhakshetras; en l'entendant, les Buddhas qui enseignent s'arrêtent et se taisent (— 342, 13). Les soixante qualités de la voix du Buddha (— 343, 13).

Mahâbrahmâ constate les prodiges qui se produisent quand Bhagavat met en mouvement la roue de la loi. Apprenant que le «corps de la loi» est proche, il vient et loue Bhagavat (— 345, 2).

Dans le premier dharmacakrapravartanasûtra[1] Bhagavat a converti dix-huit koṭis de devas, trente dans le second, cinquante dans le troisième, quatre-vingts dans le quatrième; tous ces dieux vont se porter la bonne nouvelle les uns aux autres (— 345, 15).

Le dieu tushita Çikharadhara (ou, d'après la demi-stance 345, 18 qui contredit cette indication, Brahmâ lui-même) vient faire hommage au Buddha en prononçant des stances en son honneur (— 347, 13).

Pourquoi Âjñâtakauṇḍinya a-t-il joui du privilège d'entendre le premier la loi? C'est pour avoir donné, dans une autre existence, ses soins à un pratyekabuddha atteint d'une maladie bilieuse. Le vœu qu'il exprima alors est répété en vers (— 349, 3).

Ce n'est pas la première fois que Âjñâtakauṇḍinya a reçu de Bhagavat un grand bienfait.

Jadis régnait sur le Koçala un roi vertueux et généreux; il abandonna son royaume au roi de Bénarès plutôt que de provoquer les malheurs d'une guerre (— 350, 9). Il vivait dans la solitude au Dekhan, quand un jour il vit venir à lui un marchand ruiné par un naufrage qui, sans le connaître, lui apprit qu'il allait demander à la

[1] D'après ce passage, il faudrait distinguer comme premier dharmacakrapravartanasûtra le passage de 330, 17 à 335, 9, comme second, de 335, 10 à 337, 8, troisième, de 337, 9 à 337, 19, quatrième de 337, 19 à 339, 3. Mais c'est là une façon de parler par trop incorrecte. Toutes ces parties sont comprises dans un sûtra unique, et c'est très probablement धर्मचक्रप्रवर्तने au lieu de °प्रवर्तनसूत्रे, qu'il faut lire.

libéralité bien connue du roi de Koçala de réparer ses pertes (— 357, 6). Dans son dénuement, il ne veut pas que le solliciteur soit déçu et il le décide à le livrer, chargé de chaînes, au roi de Bénarès[1], qui a mis sa tête à prix (— 353, 2). Celui-ci, touché de tant de générosité, rend le Koçala à son ancien maître (— 353, 7).

A cette époque Bhagavat était le roi de Koçala et le marchand n'était autre qu'Âjñâtakauṇḍinya (— 353, 12).

Ce n'est pas la seule circonstance où Bhagavat ait sauvé les cinq moines (— 353, 20).

Jadis Bhagavat, alors marchand, fut avec les cinq moines — alors marchands eux-mêmes — victime d'un naufrage. Pour permettre à ses compagnons de s'attacher à un cadavre et d'être rejetés avec lui sur la terre ferme, il n'hésita pas à se tuer. La terre en trembla et les dieux célébrèrent son héroïsme (— 355, 2). Rédaction en vers (— 356, 13).

Ce n'est pas la première fois que Bhagavat ait instruit une grande assemblée composée d'hommes et de devas (— 357, 3).

Jadis un roi de Bénarès, Kalabha, trouva que son harem, pendant son sommeil, s'était éloigné pour entendre les instructions du ṛishi Kshântivâdin. Furieux, le roi soumit le saint homme aux tortures les plus raffinées sans pouvoir lui arracher autre chose que l'éloge de la patience. Et, malgré les conseils des dieux, le ṛishi ne voulut attirer sur le pays témoin de son martyre aucun châtiment[2] (— 360, 15). — Court résumé en vers (— 361, 2). — Le roi Kalabha alla expier son crime dans l'enfer Avîci (— 361, 3).

Le roi Arjuna de Hastinâpura tue à coups d'épieu le ṛishi Gautama et d'autres sâdhus (— 361, 11).

Le roi Nârîkela de Dantapura, en Kaliṅga, fait mordre les moines par des chiens (— 361, 15).

Le roi de Kâmpilya, Brahmadatta, avait un purohita dont le fils mérita par son habileté au tir de l'arc le nom de Çarabhanga. Entré

[1] P. 352, l. 18, il faut, bien entendu, séparer जीविते न.

[2] La fin du récit est tronquée.

dans la vie religieuse sous le ṛishi Kâçyapa, il descendit avec ses disciples vers le sud et fonda l'ermitage de Kapitthaka sur les bords de la Godâvarî (— 363, 2). — Un autre disciple de Kâçyapa, Vatsa, vint pour sa santé vers le sud, avec ses cinq cents disciples, à la ville de Govardhana. Le roi Daṇḍakin l'enterra vivant. Sept jours après, ville et royaume, à l'exception du ministre Vighushṭa qui chercha à sauver le ṛishi et protesta de son innocence, furent réduits en cendres (— 363, 18). — Kâçyapa offrit un sacrifice entre Gange et Yamunâ; huit mille pénitents y vinrent assister (— 364, 2).

Le roi Udgata de Dantapura accompagné de Bhîmaratha de Sañjayantî et de Ashṭamaka de Hastinâpura, ayant connaissance des terribles aventures de ces quatre rois (Kalabha, Arjuna, Nârikela et Daṇḍakin), se mit en route pour en entretenir les ṛishis. De son côté Çakra faisait de même (— 364, 11).

Récit en vers : rédaction versifiée de l'histoire de Vatsa (— 365, 13). Çarabhaṅga vient lui rendre les derniers devoirs (— 365, 17). Les trois rois Ashṭamaka, Bhîmaratha et Udgata viennent consulter les ṛishis (— 366, 2). Les ṛishis renvoient les rois et Çakra [1] à Çarabhaṅga, qui consent à répondre aux questions qui lui seront posées (— 368, 12). Après avoir annoncé les châtiments que souffrent dans l'autre monde les quatre rois coupables de violences contre les ṛishis (— 369, 21), il continue avec ses visiteurs un dialogue édifiant sur la patience, la définition de l'homme vertueux, du sage, etc. (— 374, 21). Formule terminale des jâtakas versifiés : Bhagavat était alors Çarabhaṅga (— 375, 9).

Trente compagnons de Bénarès amenés au Ṛishipatana par la mère de l'un d'eux qui, ayant repris naissance parmi les devas, a assisté au Dharmacakrapravartana, sont convertis et reçoivent l'ordination (— 376, 16).

Trente autres hommes qui passent sur la route près du Ṛishipatana sont de même conquis à la foi (— 377, 6).

[1] Qui fait, 366, 11, dans cette version, une apparition soudaine et que rien ne prépare.

Histoire de Pûrṇa Maitrâyaṇîputra. — Pûrṇa était fils d'un riche brâhmane à Droṇavastuka en Koçala, et de Maitrâyaṇî. Ayant entendu parler de Siddhârtha et de ses hautes destinées, il se voua à la vie religieuse, et, après la bodhi, il vint avec ses vingt-neuf disciples au Ṛishipatana, rendre hommage à Bhagavat qui les ordonna tous les trente et leur conféra la maîtrise des forces (— 379, 19). Strophes que Pûrṇa adressa alors à Bhagavat pour le célébrer en rappelant toutes les étapes de sa carrière (— 382, 6).

Histoire de Nâlaka. — Nâlaka était le fils cadet d'un brâhmane du pays d'Avanti, purohita du roi Ujjhebhaka Toṇehâraka; il était neveu du ṛishi Asita établi dans le Vindhya. Merveilleusement doué, il se voua à la vie religieuse sous la direction de son oncle (— 383, 10). Averti par lui de l'apparition d'un Buddha, et sur son conseil, il vint à Bénarès pour se faire ordonner et éprouva l'insuffisance des six docteurs, Kâçyapa Pûraṇa et les autres (— 383, 18). Il y avait tous les mois à Bénarès une fête du Saṅkha, un des quatre grands trésors, à laquelle les Nâgas gardiens des trésors étaient invités (— 383, 20). Le nâga Elapatra pose des questions pour la solution desquelles il promet sa fille et beaucoup d'or. Bhagavat y répond et est glorifié par un deva (— 385, 6). Suivent des vers où est exalté l'enseignement du Buddha, et annoncé le châtiment terrible de ceux qui le dédaignent; mais on ne voit pas clairement dans quelle bouche ils sont mis et ils trahissent un certain désordre (— 386, 7)[1]. Nâlaka Kâtyâyana se présente à Bhagavat et lui demande l'ordination (— 386, 16). Une fois ordonné, (Nâlaka) Kâtyâyana prie Bhagavat de lui expliquer les lois essentielles

[1] Toute cette intervention d'Elapatra est ici abrupte, écourtée; on pourrait croire à une interpolation accidentelle, si le même nâga n'était mêlé à la version de cette histoire que nous donne le Fo pen hi tsi king (Beal, p. 276 sqq.), et d'une façon plus intelligible. Le rôle qui y est attribué au Buddha Kâçyapa dans l'existence antérieure du nâga nous fait voir que c'est à lui que devait être adressée par le nâga la strophe qui commence à la l. 7 de la p. 385. Or cette strophe n'est préparée par aucune explication, pas même par une indication sommaire. Cela donne la mesure du trouble qui règne dans le texte tel qu'il nous est parvenu.

de la vie religieuse du muni (*maunéya*). Suivent des strophes de Bhagavat sur ce sujet (— 389, 11).

Histoire de Sabhika. — Un riche marchand de Mathurâ eut une fille qu'il voua dès son enfance à la vie religieuse. Elle se distinguait par son savoir et son habileté dans les discussions. Un brâhmane étant venu à Mathurâ défier quiconque oserait disputer contre lui, on lui oppose la savante ascète (— 391, 3). Mais ayant voulu, avant le colloque, voir son adversaire, il conçoit pour elle une passion qu'elle lui rend, et ils conviennent qu'elle restera court et que, conformément aux conventions de la lutte, elle le suivra comme disciple, ce qui les rapprochera sous un prétexte avouable (— 392, 3). Le jour de la discussion arrivé, le brâhmane pose les conditions du tournoi, et, après des péripéties qui passionnent toute la ville, le dénouement arrangé se produit; le brâhmane emmène sa nouvelle disciple (— 394, 2). Ils gagnent le Dekhan; c'est là que, à Çvetavalâkâ, elle met au monde un garçon qui reçoit le nom de Sabhika. Arrivé à l'âge de raison, il cherche partout le Buddha et arrive finalement au Ṛishipatana (— 394, 12). Alors Sabhika pose une série de questions à Bhagavat qui lui explique tour à tour ce qu'est un vrai bhikshu, un homme maître de soi, un Buddha, le vrai brâhmane, un Çramaṇa, etc. (— 400, 16). Sabhika adresse des stances d'éloge au Buddha qui l'ordonne et lui confère la maîtrise des forces (— 401, 17).

Histoire de Yaçoda. — Bhagavat est à Bénarès, sur la rive de la Varaṇâ. Or sur les bords de cette rivière se trouvait un nyagrodha auquel la crédulité publique attribuait la puissance d'exaucer les vœux (— 402, 9). Un riche marchand de Bénarès qui n'avait pas de fils fut induit par sa femme à faire un vœu à cet arbre; quant à elle, elle menaça de si belle sorte, au cas où elle ne serait pas exaucée, le dieu du nyagrodha, que celui-ci, effrayé, s'adressa à Çakra; le chef des devas lui promit de le tirer de ce mauvais pas (— 403, 18). Un dieu des Trâyastriṁçás arrivait au terme de son existence divine; il con-

sentit à renaître comme fils du marchand moyennant la promesse de Çakra qu'il deviendrait moine à la suite de Bhagavat (— 404, 16). Il reçut le nom de Yaçoda et fut l'objet des soins les plus attentifs (— 405, 17). Un parent de sa mère, de passage chez son père, lui fit connaître le Buddha par un éloge enthousiaste (— 407, 13). Yaçoda conçut ainsi le désir de joindre Bhagavat; le harem lui apparut comme un objet de dégoût; les dieux favorisèrent et accompagnèrent sa fuite (— 408, 7). Il reçut l'enseignement de Bhagavat et atteignit aussitôt, avec la maîtrise des forces, un haut degré de pouvoir magique (— 409, 3). Cependant ses parents, partis à sa recherche, trouvent sur le bord de la Varaṇâ ses sandales qu'il y a laissées et viennent jusqu'à Bhagavat réclamant leur fils; car, par sa puissance magique, il est devenu invisible à tous. Sur l'invitation que lui adresse mentalement Bhagavat, Yaçoda déploie alors en toutes sortes de miracles son pouvoir surnaturel (— 412, 6). La vue de ces prodiges convertit la çramaṇâ Ulûkapakshikabhaginî et d'autres hérétiques, et Bhagavat prononce deux stances pour affirmer que c'est la vertu intérieure, non la pratique extérieure, qui fait le vrai moine (— 412, 22). Bhagavat prêche et convertit, entre beaucoup d'autres, les parents de Yaçoda avec l'autorisation desquels il lui confère l'upasampadâ (— 413, 15).

Les privilèges matériels et spirituels de Yaçoda s'expliquent par l'accueil que, dans une existence antérieure, fils d'une famille ruinée à Bénarès, il fit au pratyekabuddha Bhadrika (— 415, 4).

Bhagavat, étant au Ṛishipatana, enseigne aux cinq moines qu'il faut se disperser autant que possible pour porter l'enseignement au plus grand nombre possible d'auditeurs. Quant à lui il va aller à Uruvilvâ pour convertir les ascètes jaṭilas, c'est-à-dire les Kâçyapas (— 415, 11).

A deux reprises Mâra cherche à affirmer son pouvoir sur le Buddha; par deux fois il est confondu et se retire attristé (— 418, 7).

Double udâna, louange du Buddha, définition du vrai moine, que rien n'amène ni n'annonce (— 418, 16).

Bhagavat enseigne aux bhikshus que, quand ils vont mendier leur nourriture, il ne doivent rien demander, mais se présenter en silence

(— 418, 18). Histoire d'Asthisena, le fils du purohita et l'ami d'enfance du prince royal; il embrasse la vie religieuse et, malgré les instances de son camarade devenu roi de Bénarès, refuse de lui rien demander; il est comblé de présents par le roi charmé de ses enseignements (— 420, 4).

Bhagavat apprend aux bhikshus que, en mendiant leur nourriture, ils n'ont pas plus à remercier qu'ils ne doivent demander (— 420, 13).

Les bhikshus ayant quitté le Ṛishipatana après le varsha, les divinités du lieu se désolent; Bhagavat leur déclare que les bhikshus doivent se disperser dans tous les pays et vivre isolément[1] (— 421, 7).

En quittant le Ṛishipatana, Bhagavat arrive sur les bords du Gange; il adresse au batelier qui lui fait passer le fleuve des strophes qui le convertissent; il ne le congédie qu'après l'avoir ordonné et l'invite à se proclamer un vrai brâhmane, un vrai connaisseur du veda, un vrai passeur (— 423, 14).

Çakra, prenant la forme d'un jeune disciple, suit le Buddha en se déclarant son serviteur. Bhagavat le congédie (— 424, 3).

Histoire des trois Kâçyapas. — Bhagavat, voulant se rendre près du jaṭila Uruvilvâkâçyapa, s'était entouré de mille jaṭilas créés par sa puissance magique. Mais voyant que Kâçyapa redoutait leur concurrence sur les habitués de son ermitage, il se présenta seul et sous son aspect de Buddha (— 425, 10). Les respects dont la foule s'empresse d'entourer le Buddha inquiètent Kâçyapa; il souhaite que ce rival s'éloigne, et aussitôt Bhagavat disparaît, pour reparaître non moins soudainement sur le vœu de son retour que conçoit Kâçyapa. Malgré tout, l'ascète se croit encore supérieur à Bhagavat en pouvoir. Mais Bhagavat affirme la supériorité du Buddha sur tout l'univers (— 426, 11). En dépit de nombreux prodiges par lesquels Bhagavat lui fait sentir sa puissance, Kâçyapa persévère dans sa présomption (— 428, 8). Un dernier miracle va le convaincre. Malgré ses avertissements, Bha-

[1] Cf. un peu plus haut, 415, 4 et suiv.

gavat persiste à entrer dans la chapelle du Feu, qui est habitée par un nâga redoutable. Bhagavat en ressort ayant dompté et tenant dans son vase à aumônes le nâga devenu inoffensif. Les trois Kâçyapas se convertissent (— 429, 12). Description versifiée de la sortie du Buddha, de l'émerveillement de Kâçyapa, des respects rendus et des excuses présentées à Bhagavat par le nâga vaincu (— 430, 11). Bhagavat ordonne les trois Kâçyapas et tous leurs disciples (— 430, 19).

Upasena, neveu des Kâçyapas, occupait un ermitage sur les rives de la Nairañjanâ. Voyant passer au fil de l'eau tous les vêtements de ses oncles et leurs accessoires d'ascètes, il accourt à leur ermitage; à son tour il est converti et ordonné avec ses élèves; Bhagavat se trouve ainsi à la tête de douze cent cinquante disciples (— 432, 6).

Pour expliquer l'histoire des trois Kâçyapas, Bhagavat raconte aux moines comment autrefois ils étaient trois frères, régnant ensemble à Dantapura, dans le Kaliṅga, comment, le buddha Pushya étant à Hastinâpura l'hôte du roi Mahendra, ils avaient obtenu de le recevoir pendant le varsha et, après son nirvâṇa, avaient honoré ses restes et lui avaient élevé un stûpa (— 433, 3). Rédaction versifiée (— 434, 6).

Quittant l'ermitage d'Uruvilvâkâçyapa, Bhagavat suivi de ses disciples se rend à l'ermitage du Dharmâraṇya, où résident sept cents jaṭilas très âgés et très avancés dans la perfection. Il leur prêche «le Sahasravarga des Dhammapadas», et leur confère la maîtrise des forces; ils entrent dans le nirvâṇa; Bhagavat leur édifie des stûpas, puis il se rend au nyagrodha du Chevrier (— 436, 20).

Bhagavat était sur les bords de la Nairañjanâ au pied du nyagrodha du Chevrier. A ce moment Bimbisâra entendant son purohita réciter les trente-deux signes du Mahâpurusha, éprouva le désir de voir un Buddha et de connaître son enseignement (— 437, 8). Accompagné de son harem et de ses officiers, il se rendit dans un parc voisin de la ville d'où il embrassait du regard Râjagriha et ses environs, et, concevant le dégoût des objets du désir, il se mit à songer à ses ancêtres disparus (— 438, 3). Réflexions (en vers) du roi sur la fragilité des existences humaines et sur la mort, terme inévitable de toutes les

destinées (— 439, 13). Un des officiers, voyant la mélancolie du roi, cherche à le rasséréner en louant la beauté de Râjagṛiha, ce qui ne fait qu'irriter sa tristesse (— 440, 10). Le purohita mieux inspiré lui parle du Buddha; le roi le loue et le récompense (— 441, 12). Bhagavat s'était approché de Râjagṛiha, au jardin Yashṭivana sur l'Antagiri. Bimbisâra se prépare à aller solennellement à sa rencontre (— 442, 5). Tous les corps d'état l'accompagnent et l'on se rend en grande pompe au Yashṭivana (— 443, 15). Comme les arrivants, voyant Uruvilvâkâçyapa près du Buddha, se demandent qui des deux est le maître et qui est le disciple, Bhagavat engage avec Kâçyapa un dialogue où celui-ci reconnaît l'inanité de ses anciennes pratiques, proclame que le Buddha est son maître, et lui rend tous les témoignages de soumission et de respect (— 446, 8). Bhagavat instruit alors les gens de Râjagṛiha sur l'origine et la destruction des skandhas (— 447, 8), leur apprend qu'il n'y a pas de personnalité en dehors des saṁskâras et du karman d'où ils découlent (— 448, 11), et leur énumère le pratîtya samutpâda des douze nidânas (— 449, 4). A la suite de ce sermon, conversion générale (— 449, 10).

Ce n'est pas la première fois que Bimbisâra a généreusement récompensé son purohita pour avoir entendu par lui prononcer le nom du Buddha (— 449, 15).

Histoire du roi Arindama. — Il y avait jadis au Videha un puissant roi de Mithilâ, du nom d'Arindama. Le fils du purohita, son compagnon de jeux, Çroṇaka, renonça au monde et se fit ṛishi (— 450, 11). Longtemps après, il se rapprocha de Mithilâ, et vint miraculeusement au parc des Manguiers, où le purohita du roi s'aperçut de sa présence. Le roi avait justement ce jour-là conçu le dégoût des objets du désir et promettait une récompense à qui lui ferait voir Çroṇaka (— 451, 6). Conduit par le brâhmane auprès de l'ascète (— 451, 19), il s'apitoie sur ses privations et veut l'emmener à la ville, mais il essuie les refus du ṛishi qui lui énumère les privilèges de son état (— 453, 7), et, comme le roi avoue les liens qui l'at-

tachent au désir, Çroṇaka le compare au corbeau qui s'établit sur un cadavre d'éléphant qu'entraîne le Gange et se laisse ainsi inconsciemment emporter au milieu de l'Océan où il périt (— 454, 4); puis il lui dépeint les supplices infernaux réservés à ceux qui n'observent pas la loi (— 457, 4). Le roi fait appeler aussitôt son fils Dîrghâyu, lui annonce qu'il va renoncer au monde et lui transférer son pouvoir; car il ne veut pas imiter la folie du corbeau et personne ne peut échapper à la mort (— 459, 18). Dîrghâyu veut suivre l'exemple de son père; mais il est emmené par les officiers (— 460, 10). Le roi résiste aux séductions d'une femme du harem qui veut le retenir, et il devient disciple de Çroṇaka (— 461, 3). Bhagavat était alors Çroṇaka, et Bimbisâra le roi Arindama (— 461, 10).

«Ainsi parla Bhagavat, et les Devas, Asuras, Garuḍas, Kinnaras, Mahoragas et toute cette assemblée approuvèrent la parole de Bhagavat.»

«Ici finit le Mahâvastuavadâna dans le texte des Âryamahâsâṅghikas de la section des Lokottaravâdins» (— 461, 14).

महावस्तु अवदानं

अभूषि राजा इक्ष्वाकु वाराणस्यां महाबलो ।
महायशो विजितावी तस्य पुत्रो न प्रजायिथ ॥
तस्य अभूषि चित्तं स्य तस्मिं काले महर्द्धिकं ।
यं नूनाहं स्त्रीयागारं ओसिरेयं त्रिः पक्षतः ॥
चतुर्दशिं पंचदशिं यावत्पक्षस्य अष्टमिं ।
सो स्त्यागारमोशिरति प्रजार्थं सो नराधिपः ॥
ता हृष्टमनसंकल्पा सर्वालंकारभूषिता ।
मृगिका इव संत्रस्ताः द्वारे द्वारे उपागमि ॥
काचित् जल्पन्तियो लोभेन्ति अपरा च हसन्तियो ।
अपरा च धावमाना उच्चावचमनुधावति ॥
सर्वा प्रचलिता आसी सर्वा आसि प्रमूर्छिता ।
इक्ष्वाकुराजनगरं राजपत्नीहि मूर्छितं ॥

. . . .

काले विकाले आगच्छे ब्राह्मणो मम सन्तिके ॥
प्रतिवेदयथ मे क्षिप्रं अपि याचनको सिया ।
अपि याचनको अस्य यत्र दिन्नं महाफलं ॥
ततो शक्रो विचिन्तेति त्रयस्त्रिंशानमीश्वरः ।

1. C yathâ 'bhûshi° B °hânagaro viji°. — 2. BC vijitâvî mahâyaço ta° B °ta putro prajâpitha ‖ C °tro pra°. — 3. C tasyâbhû° BC °cittasya tasmiṁ° C °rddhiko | B °rddhikâ yaṁ°. — 4. C °haṁ striyâ° B °osareyaṁ tripakshataḥ catu° C °osare tripakshakâḥ | . — 5. C °rdaçiṁ ca paṁ° B °rdaçiṁ pañcada° BC °shṭami ‖ .

6. B so styâgâ° C so styogâram oçiriti prajârthe so na° B °paḥ tâ hṛi°. — 8. C mṛigikâ i° trastâ dvâ°. — 9. C kvacikkalpantiyo loke apa° B kâcit kalpayantiyo loke apa° C °hasanti ca a° B °santiyo a°. — 10. C °râ ca dhâcavâcantam anu° B °nâ vo vâcantam anudhâvanti ‖ .

11. C sarvâ pracaritâ â° si pramurcchitâ ‖ . — 12. C °kurâjâna° B° pattiṁhi mûrchitaṁ kâ° C °taṁ | kâ°. — 14. B° cche | brâ° C °hmaṇâ ma° B °mama sântike pra°. — 15. C° pi yocana°. — 17. C °çvaro | B °raḥ pa°.

पुरोहितस्त्विमं कर्म यं राजा कर्तुमिच्छति ॥
सो च जोर्णो भविलान भयो दण्डपरायणो ।
वेपमानेहि गात्रेहि राजद्वारमुपागत: ॥
ततो संचारकं दूतं ब्राह्मणो एतदब्रवीत् ।
प्रतिवेदेहि मे चिप्रं द्रष्टुं इच्छे नराधिपं ॥
तत: संचारको दूत: राजानमेतदब्रवीत् ।
ब्राह्मणो देवमनुप्राप्तो राजानं द्रष्टुमिच्छति ॥
स्वागतं ते महाब्रह्म अथ ते अनुरागतं ।
किमिच्छसि किमेषाणो केनार्थो किं ददामि ते ॥
श्रुतं मे एवं इक्ष्वाकु जनस्य इह भाषतो ।
राजा स्त्र्यागारमोसिरति चि: पचस्य नराधिप ॥
चतुर्दशिं पंचदशिं याव पचस्य अष्टमिं ।
पुत्रार्थिको नरश्रेष्ठो एवं मे श्रुत भाषितं ॥
सो हं च तं घोषं श्रुत्वा हृष्टप्रमुदितेन्द्रिय: ।
स्त्र्यार्थिको इह गच्छेयं तेन मे प्रतिमानय ॥

राजा आह ॥

एहि चिप्रं कंचुकीय नारीयो दर्शये लघुं ।
याय मे स्वादभिप्रा[260b]यो तायथ तमनुग्रहे ॥
सो दानि कंचुकीयेन ब्राह्मणो तमन्त:पुरं ।
प्रवेशितो तस्य देवी अलिंदा तद वुच्यति ॥

1. C °hitasya ima yaṁ° B °karne yaṁ° C °cchasi | . — 2. C mo ca ji°. — 3. C °dvâra samu°. — 4. C °etam abra° B °etadam abra°. — 5. B prative° C °demi maṁ kshipraṁ drashṭum ide narâdhipaḥ | .

6. C tato saṁ °ko dûto râjânam etam abra°. — 7. B °hmaṇa de° C °hmaṇa vedam anuprâptaḥ râ°. — 8. C °hâbâhma artha te anu° B °brahme atha te asurâgamaṁ | . — 9. C °dadamyahaṁ | . — 10. B °eva i° C °evam ikshvâ° BC °shate | .

11. BC °jâ styâgâ° C °m oçira° BC °ti tripaksha° C °dhipaḥ | B °dhipaḥ catu°. — 12. C °rdaçi paṁ° B °rddaçiṁ pañcada° C °daçi yâvat paksha° B °ashṭhamiṁ || . — 13. BC °ko vara çreshṭo e° B °shito || . — 14. C so mahântaṁ gho°. — 15. C striyo-styâgârarthika iha gacchate me pra° B styârthiko iha gacche te me pra°.

17. BC °cukiyâ nâ° C °laghuṁ | . — 18. C jâya se° BC °se sarvam abhiprâyo tâ(C °prâya tâṁ)yâdya (B °dya so)manusaha || . — 19. B °ni kâñcuki° C °ni kâñcukiyehi brâ° BC °no antaḥpuraṁ pra°. — 20. C °çitaḥ tasya° B °to | tasya° BC °dâ vuccati || .

ब्राह्मणो आह ॥

एषा एव मे भवतु येयं तिष्ठति मानिनी ।
तिष्ठमाना अनवद्यांगी मुखमश्रूहि सिंचति ॥

कुब्जका आह ॥

इच्छसि तुवं स्थविर युवतीहि परिचारितं ।
न च त्वां काचिद्युवति पाणिनापि परामृशे ॥
इच्छसि तुवं स्थविर युवतीहि परिचारितं ।
न च त्वां काचिद्युवति पादेनापि परामृशे ॥
पूतिवक्त्रो पलितमुखो वदरीकुसुमो व वासो दुर्गन्धः ।
छगलो व गन्धप्राप्तो अपगच्छ न मे त्वया कार्यं ॥

राजा आह ॥

वृत्तिं वो देमि धनं वा धान्यं वा ग्रामवराणि वा ।
तमेव दानिं भुंजाहि किं अलिन्दाय काहिसि ॥

ब्राह्मणो आह ॥

कासनो मूर्छितो चाहं मूर्छियामि मुहुर्मुहुः ।
ओमुत्रेमि स्वकां शय्यां एषा मे उत्थपेष्यति ॥
तूष्णीं भोहि तुवं कुब्जे वर्णकमेव पीषहि ।
प्रियो अहं अलिंदाये न तुवं मनसीकार ॥

2. BC °shâ evaṁ me bha° C °tu yoyaṁ tishṭhati mâni tishṭha° B °ni tishṭha°. — 3. C °nâ anuvadyâṁ° BC °mukhaṁ açrubi siṁ°. — 4. C kubjâ âha. — 5. C icchami tuṁraṁ theca yuvati taṁ pa° B °vaṁ thera yuvatiṁ pa° BC °rivâritaṁ.

6. BC °mṛishe i°. — 7. B °vaṁ thera yu° C °vam theca yuvatiṁhiṁ pa°. — 8. B° kâcit yuva° C °mṛishe | B °mṛishe yuvati°. — 9. B yuvati valipali° C pûtivali parimukhi vadalîkusumena vâ | dugandho cchaga° B °mo ca vâso durgandhaḥecha°. — 10. B° lo ca gandha° C °lo gandhaprâptaḥ apa°.

12. C °ttiṁ vâ de° B °devi dha° mavaro tha vâ kiṁ° C °mavaro 'tha vâ kiṁ°. — 13. BC kiṁ ali si | sa(C ma)rve râjakulaṁ piṇḍaṁ brâhmaṇe mo(C °ṇo bho)ktum icchasi | tam evaṁ dâniṁ bhuñjâhi kiṁ aliṁdâya karishyasi ||. — 14. BC °hmaṇâ âha ||. — 15. C âkâçano mucchiṁto cohaṁ mûrcchayâ°.

16. B omutresi sva° B °svakaṁ çeyyâṁ° B °eshâm me° C °utthiyeshyati |. — 17. B tushṇiṁ° B °m eva pishahi | C °pivahi. — 18. B °dâye tô° (p. suiv., l. 1) C piye ahaṁ aliṁdâye° (p. suiv., l. 2).

तूष्णीं भोहि तुवं कुब्जे मालामेव च गूहसि ।
प्रियो अहं अलिंदाये न तुवं मनसीकर ॥

राजा आह ॥

सचेद्राजकुले पिण्डं ब्राह्मण भोक्तुमिच्छसि ।
तमेव दानि भुंजाहि किमलिन्दाय काहिसि ॥

ब्राह्मणो आह ॥

मा भवान् राजा इक्ष्वाकु दत्तं समनुतप्यये ।
प्रियं यदि प्रवारेत्वा पश्चात्समनुतप्यसि ।
आमन्त्रेमि च गच्छामि यं न देसि निमन्त्रितं ॥

राजा आह ॥

न ब्रह्म अनुतप्यामि भोहि त्वं तुषितो पुनः ।
सर्वा पि ते उपस्थानु अलिंदाये सह इमा ॥
इमां च वृषलिं कुब्जां मैथुनार्थं ददामि ते ।
दासी वा ते अयं भोतु नेहि नां येन इच्छसि ॥

कुब्जा आह ॥

विषं खादिय मरिष्यं सचेन्मे देव दास्यसि ।
इमं वा घेरं भग्नांगं मारयिष्यं रहोगतं ॥

ब्राह्मणो आह ॥

सर्वकुब्जाहि मे वैरं या काचित्पृथिव्याश्रिता ।
यत्रायं वृषली कुब्जा मम इच्छति हिंसितुं ॥

1. B °lam̃ guhasi pri°. — 2. B priye | aham alim̃ ° BC ° nasí tathá ‖ . — 4. C sarve rája° BC °hmaṇo bho°. — 5. C °m evam̃ dá° BC °ndáya karishyasi ‖ .

7. B °n rája i° C °n rájam̃ i° B °tayyayam̃ | C °tapyasi. — 8. B priyam̃ pra ° pyati | . — 9. C ámatremi ca gacchámi yam̃ na demi nimantitam̃ ‖ B °si vimantriyam̃ ‖ . — 10. *Manque dans les mss.*

11. C na bráhme a° B °brahme anutashyámi° C °bhoti tvam̃° BC °tvam̃ ṛishabho(C °bha) punaḥ ‖ . — 12. BC °sthátum̃ a° C °ye maha° BC °imám̃ | . — 13. C °shali ku°. — 14. BC °nehi nam̃ ye°.

16. C °shyam̃ ca sacet me de° BC °deva paçyasi | . — 17. C °theca nam̃ bhagnam̃ mácayi° B °bhagnam̃kam̃ mára° — 19. BC sarvam̃ ku° C °cin pṛithivyám̃ sthito | B °vyi-çritá | . — 20. C yatroyam̃° B °ti hisitum̃ ‖ .

राजा आह ॥

ते वयं धर्मधरा स्म सर्वजीविहि ब्राह्मण ।
गच्छासि मा मे गर्हन्तो मह्यं करोहि भण्डनं ॥
मृतो व जीर्णो विध्वंसी गुरुवासी च ब्राह्मण ।
एते लोके प्रतिकूला कृष्णसर्पो व रोपितो ॥
[सचे राजकुले पिण्डं ब्राह्मण भोक्तुमिच्छसि ।
तमेवं ब्राह्मण भुञ्जाहि किमनिंदाय काहिसि ॥]

ब्राह्मणो आह ॥

आसांप्रतं न [261°] इक्ष्वाकु यं वरं नो लभामथ ।
यं मे स्त्रियं प्रवारेत्वा पश्चात्समनुतप्यसि ॥
आमन्त्रेमि च गच्छामि दत्त्वा राजानुतप्यसि ।
यो मे स्त्रीभिः प्रवारेत्वा मिथ्याकरोषि याचनां ॥

राजा आह ॥

न ब्रह्म अनुतप्यामि भोहि नो तरुणो पुनः ।
सर्वा पि ते उपस्थानु अनिंदाय सह इमा ॥
इमां भद्र रमापेहि ब्राह्मण यावदिच्छसि ।
आस्तृतस्मिं शयने भोहि सा तव स्या वशानुगा ॥
सो तां हस्ते गृहेत्वान सुश्रोणितनुमध्यमां ।
रुदन्मुखीमश्रुकण्ठीं राजद्वारातो निष्क्रमे ॥
राजकुलातो निष्क्रम्य अनुप्राकारे कुटि निर्मिता ।

1. C rájo áha ‖ . — 2. C tam̃ va° BC °rmma vairasya sarva° C °hmaṇo | . — 3. BC gacchá(C °ccha)mi mama gehâto váhyam̃ ka°. — 4. C mṛityu iva° B mṛityu va jirṇṇo dhadhati guruvási ca bráhmaṇo | C °ṛṇṇo dhamani guruvám̃sim̃ ca bráhmaṇo | . — 5. C °lokapratikúlo kṛi° B °tishkulo kṛi° C °shitaḥ | .

6. BC saca rá° hmaṇo bho°. — 7. BC °dáya karishyasi ‖ . — 9. BC °yam̃ vayam̃ na la°.

11. C ámantrayámi gacchámi °BC °datvá rá°. — 12. BC ye me° C °stribhi pra° BC °thyá kurushu yá°. — 14. C na bráhme a° B °brahmá a° C °bhoti no°. — 15. B °sthân-tum̃ a° C °sthátum̃ a° BC °imám̃ | .

16. BC imam̃ bhadre ramápe(C °ye)hi bráhmaṇam̃ yá° C° cchati | . — 17. C ásti-tasmim̃ çayane bhoti sa tam̃ tasya vasánugá | B °hi se tvam̃ tasya vaçá°. — 18. B °suçoṇi° C °suçreṇi°. — 19. B udanmu° BC °nmukhí açrukaṇṭhí rája ° shkramo | . — 20. C °prákára ku ° rmiṇitvá ‖ B °rmitva ‖ .

शक्रो आह ॥

मुनिवस्त्रा भवित्वान एहि भद्रे रमामय ॥
अभिमुखी रमापेहि मा भवाहि पराङ्मुखी ।
प्रहृष्टा मे रमापेहि वरन्ते रामितो अहं ॥
हसन्ती मे रमापेहि वरन्ते रामितो अहं ।
एहि भद्रे रमापेहि वरं ते रामितो अहं ॥
विना तन्द्राय उत्थेहि अलिन्दे पूजितो अहं ।
गत्वा राजानं वेदेसि प्रीतो भोहि जितं मया ॥

शक्रेण तं ब्राह्मणवेषमन्तरहायित्वा स्वकेन रूपेण स्थितो । सर्वा दिशां वर्णेन ओभासयित्वा स्थितो । अलिंदाये हृष्टाय विपर्यंयावस्थानमुत्पन्नं ॥ सा दानि शक्रेण वरेण प्रवारिता । ताये पि पुत्रो वरितो पुत्रं मे वरं देहि ॥ शक्रो आह॥

शक्रो हमस्मि देवेन्द्रो त्रयस्त्रिंशानमीश्वरः ।
वरं वरेहि कल्याणि यत्किंचित् मनसीच्छसि ॥

देवी आह ॥

शक्रथे मे वरं दद्यात्त्रयस्त्रिंशानमीश्वरः ।
पुत्रं अहं वरं याचामि एतं शक वरं दद ॥

शक्र आह ॥

सचेत्सुमनसा . . . अलिन्द्रा रमयासि मे ।
उत्पद्ये याचितो पुत्रो सुजातो राष्ट्रवर्धनो ॥
सिंहबाहु सुवर्णवां वर्णरूपेण शोभनः ।

2. C °vishyâmah e ° mâratha | . — 3. BC °parâṅmukhi | . — 4. C °hi vala ta râ° B °varan ta râ°. — 5. C °hi caran te°.

6. C °hi carun te râ° B °raṁ te nâmi° — 7. BC vinâ taṁ dâhi u°. — 8. C gaccha râjânaṁ vandemi prîto bhoti ji°. — 9[1]. C °ntarhâyatvâ° B °hâyatvâ° C °sthitaḥ | . — 9[2]. B °rṇṇena bhâ ° to a°. — 10[1]. C °shṭvâ 'tha° BC °tha na parya(B °ryaya)vasthâno(B °na u)tpannaṁ | . — 10[2]. ° BC °ritâ tâye°.

11[1]. C °pi putraṁ ve varaṁ° B °pi putraṁ varitâ putraṁ me°. — 11[2]. C çakra âha ‖ . — 12. BC ° m asmiṁ de ° C° çvaro | . — 13. C valaṁ vâre ° B °t me nam icchati ‖ . — 15. BC çakraç ca me° B ° raṁ datvâ traya° C °çvaro | .

16. B putro ahaṁ° C putravaraṁ ahaṁ° B °çakraṁ varaṁ da°. — 18. BC saca sumanasâ a ° mayasi me u°. — 19. BC °yâcate pu° B °râshṭravarddhano siṁ°. — 20. BC °bâho bala° C °ṇa varddhano | .

उत्पद्यिष्यति ते पुत्रो सुजातो राष्ट्रवर्धनो ॥
सिंहासुपीठो बलवां सो भविष्यति पापको ।
कुम्भसमानो सम्प्रज्ञानो परराष्ट्रप्रमर्दनो ॥

शक्रेण देवीय भैषज्यगुडिका दिन्ना । इमां ओघृषित्वा जिह्वायेण स्वादेसि ततः ते पुत्रो भविष्यति ॥ सा दानि देवी तां भैषज्यगुडिकां अंशुककोणके बन्धित्वा राजकुलं गता । गत्वा राज्ञो आख्यासि ॥ शक्रो सो देवानामिन्द्रो तेन ब्राह्मणवेषेण आगतो स च मे सुष्ठु उपचीर्णो इयं च मे भैषज्यगुडिका दिन्ना निघृषित्वा जिह्वायां स्वादेसि ततो ते पुत्रो भविष्यति ॥ राजा आह ॥

प्रसन्नमुखवर्णो त्वं स्मित[261[b]]पूर्वं च प्रेक्षसि ।
भोति खलु उत्तमार्थाय एदृशी वर्णसम्पदा ॥

देवी आह ॥

इन्द्रेण मे महाराज पुत्रो दत्तो महाबलो ।
सिंहासुपीठो बलवां परराष्ट्रप्रमर्दनो ॥

राजा हर्षितो आह ॥

इमां गले गृहीत्वान नाशीय विजिता मम ।
या मे आणां प्रतिक्रोशे न ताभिच्छामि प्रेषितुं ॥

सो दानि गुलिकामाच्छिन्दित्वा तासां एकूनानां पंचदेवीशतानां दिन्ना । सा एव न लभति अथवा विरूपो पुत्रो भविष्यति ॥ सा पृच्छति कहिं सा गुडिका ओघृष्टा । अत्र निषिदायां ॥ ताये दानि उदकेन क्लेदयित्वान गुलिकाय लेशं कु-

1. C °putraḥ su° B °râshṭhrava°. — 2. BC siṁhâsupiṭho(C °ṭhâ) ba°. — 3. BC °samânapra° B °râshṭhrapra°. — 4[2]. C °deti tatas te pu° B °si | tataḥ°. — 5. C °deviṁ tâṁ bhai° guṭikâṁ aṁçukakoçake ba° laṁ çata | B °gatâ gatvâ°.

6[1]. C gatvâ ca râjñâ ca âkhyâhi ça° B °râjñâ âkhyâhi || . — 6[2]. C °kro ço de° BC °gato na ca me sushṭu u° C °guṭikâ di° deti ta° B °desi | ta°. — 9. BC °khavarṇno smiṁtaṁ (C °taṁ ca) purvaṁ ca pre° C °preshasi | . — 10. C °lu bhatta° rṇnasaṁpradâ | .

12. BC °lo siṁ°. — 13. B °piṭho ba° C °piṭhâ balavâṁ pararoshṭapra° B °râshṭhrapramardanno || . — 15. B °jitâ nâma• | .

16. B yâ maṁ âṇâpra° C yâ prâṇâpratikoçe na yan na icchâ° B °pratikoçe na na icchâmi | pre° C °preshituṁ | . — 17[1]. BC °guli(C °ṭi)kâ acchi° C °kûnâpaṁcânâṁ de° B °kûnânâṁ de° C °dinnoḥ sâ° B °dinno | . — 17[2]. C sâ evaṁ na labhati | masya vi° B °timasya vi°. — 18. C °guṭikâ° BC °shṭâ atra°. — 19[1]. C °nishidâyâṁ | . — 19[2]. C °guṭikâṁ carena ku° B °gulikâṁ ca le°.

शायेण स्वादितं ॥ एवं सर्वेहि पंचहि देवीशतेहि कुक्षि प्रतिलब्धो नवानां वा दशानां वा मासानामत्ययेन सर्वा पंच देवीशतानि प्रसूता: पंच कुमारशता सुजाता: ॥

यावदिक्ष्वाकुस्मिं कालगते कुशेन राज्यं प्रतिलब्धं ॥ सो दानि कुशो मातरमाह अमात्यानि च ॥ भार्या मे अग्रमहिषीमानेथ ॥ माता तमाह ॥ को ते पापकस्य भार्या प्रतिरूपां दास्यति पापिकां ते आनयिष्यामि ॥

पापिकां यदि मे अम्बे भार्यारमानयिष्यसि ।
न ते हं पापिकां भार्या पाणिनापि परामृशे ॥
मम त्वं पापिकां भार्या अम्ब आनयितुमिच्छसि ।
न ते हं पापिकां भार्या पादेनापि परामृशे ॥

अलिंदा आह ॥

सुखो पुत्रक संवासो अन्योन्यसमलक्षणा ।
समानवर्णा उभये नान्योन्यमभिनिंदति ॥
अभिमन्यति कल्याणी पतिं दृष्ट्वान पापकं ।
वरं ते पापिका भार्या पापको हि सि पुत्रका ॥

राजा आह ॥

न मे श्रुतं वा दृष्टं वा राजानो भोन्ति दुर्भगा: ।
पापिकाहि वा नारीहि प्रविचारेति नरर्षभो ॥
राजा अहमस्मि क्षत्रियो विजितावी महाबलो ।
प्रभूतकोशो बलवां द्रव्यकामा हि नारियो ॥
परराष्ट्रेहि नारीयो सर्वालंकारभूषिता: ।
आनीयन्ति धनक्रीता येषां दूरं पितुर्गृहं ॥

2. C °tyayena sa ° çatá pra° B °rasutá sujá°. — 3[1]. BC °kshváku kálagatena kuçe°. — 3[2]. B °kuçaṁ mátaraṁ áha ‖ a° BC °ni ca bhá°. — 4[1]. BC bháryá me a° C °mahishi ánetha ‖ B °shí ánetha ‖ . — 4[2]. BC °bháryá pra° B °dásyáti pápi°.
6. BC °káṁ ca me° C °me bháryyáraṁ ánayishyámi | B °ambe bháryaraṁ ánayi°. — 7. C °bháryá páṇi° B °ryáṁ pápiná° C °mṛishe | . — 8. C °ambe á°. — 9. C °haṁ pápi parámṛi°.
11. C °trakaṁ váso°. — 12. B °nányánya° BC °bhinaṁdati | . — 13. BC °lyáṇi patiṁ (C °ti) dṛi°. — 14. BC °te pápikáṁ bhá° C °bháryyáṁ pá° BC °pápiko hi°.
16. C °durmarbhagá pá°. — 17. C pápako hi nári ° rehi nararshabhaḥ | . — 18. C rájáham asmiṁ kshetriyo vi° B °m asmiṁ ksha°. — 20. C °shṭreshu náriyo° B °sarválaṁkáravibhú°. — 21. BC náriyanti° C °dhanakṛitáṁ ye° B °kritáṁ ye° BC °dúre pi°.

तस्स भार्यारमानेसि मद्रकराजस्स धीतरं ।
सर्वाचारेहि संपन्नां सर्वाङ्गोपेतां प्रजापतीं ॥

सा दानि कन्या श्वश्रुय उक्ता ॥ अस्माकं इक्ष्वाकुकुले धर्म द्वादश वर्षाणि भर्ता न द्रष्टव्यो इति ॥ तेषां दानि शयनगृहे प्रदीपा न दीप्यन्ति ॥ सुदर्शना आह कुशस्य राज्ञो ॥

इदं राजकुलं स्फीतमनन्तरत्नाकरं ।
अथ दिवा वा रात्रौ वा प्रदीपं न लभामहे ॥
नैव रात्रिं वा दिवं वा पश्याम इतरेतरं ।
अन्य[262a]मन्यमपश्यन्ता आसामहे रहोगता ॥
इह मो तमसंयहे वसामो अन्धकारके ।
अन्धानां विय संवासो तथा मे प्रतिभायति ॥

राजा आह ॥

अहं एतं न जानामि को अर्थो किस्य वा पुनः ।
अम्बां मे गत्वा पृच्छाहि सा ते तं व्याकरिष्यति ॥

सा दानि प्रभाताये रात्रिये श्वश्रुये पादानि वन्दित्वा आह ॥

इदं राजकुलं स्फीतं अनन्तरत्नाकरं ।
अथ दिवा वा रात्रिं वा प्रदीपं न लभामथ ॥
नैव रात्रिं वा दिवा वा पश्यामो इतरेतरं ।
अन्यमन्यं न पश्यन्ता आसामथ रहोगता ॥

1. B gatasya bhâryaram ânesa ma° C tasya bhâryâraṁ ânerasa ma° BC °râjñasya dhi°. — 2. C sarvârehi sampannâḥ sarvâṅgapetaṁ pra° B °hi sampanaâ sarvâgope° BC °jâpatiṁ | . — 3[1]. C °çvaçruyoktâ BC °ktâ a°. — 3[2]. B °rttâ ṇa drashṭavyâ iti ‖ C °na drishṭavyâ iti ‖ . — 4[1]. C °çayanahe pradipâ na dipyati ‖ B °pâ na diyati ‖ . — 4[2]. BC °âha ‖ ku°jño idaṁ°.

6. B °sphitaṁm a° C °sphiṭaṁ ananta° BC °ratnâkaraṁ ‖ . — 7. C °bhâmatha | . — 8. C naivaṁ râtriṁ° B °triṁ na di° C °divâ vâ paçyâmi ca tarotarâṁ | B °çyâma etarâtarâ a°. — 9. C anyamanyaṁ na pa °sâmatha rahogatâṁ | . — 10. B idamo° C iha sottamahaṁ gehe vasâmândha° B °saṁ gehe vasâ°.

11. B °vira saṁ° C °thâ mam pratibhâsati | çva° (p. 10, l. 3). — 13. B °rtho kiṁ vâ punaḥ | . — 14. B ambâ me ga° shyasi | . — 15. C °çvasruye pâ°.

16. B °ratnâkaraṁ | . — 18. B °çyâmitarâtarâṁ | . — 19. B anyamanyan na paçya°.

इह मो तमसंघहे संवसामो न्धकारके ।
अन्धानां विय संवासो तथेमं प्रतिमायति ॥

श्वश्रु नामाह ॥

यदा द्वादशवर्षपन्ते पुत्रं द्रक्षे प्रजापति ।
तदा द्रक्ष्यथ अन्योन्यं देवा मे उपयाचिता ॥

सुदर्शना आह ॥

पापकं पुनरार्या यं देवानामुपयाचितं ।
दीर्घरात्रं न द्रक्ष्याम अन्यमन्यसमागमं ॥

देवीये कौतूहलमुत्पन्नं राजं पश्चितुं ॥ सा दानि श्वश्रु विज्ञपेति ॥ श्वश्रु नां आह ॥ पुत्रि श्वुवे ते दर्शनं दत्तं पश्याहि ॥ अलिन्दाये कुशद्रुमो राजा कृत्वा राजासने उपविशापितो । कुशो पि छत्रं धारेति कुमारा पि अमात्या पि नैगमजानपदा पि सकसकेषु आसनेषु उपविष्टा ॥ सुदर्शना राजं पश्चित्वा सर्वां च परिषदं तुष्टा छत्रधारं दृष्ट्वा मनसं प्रतिहतं ॥ सा दानि सुदर्शना श्वश्रुयमाह ॥ शोभनो राजा शोभना राजकुमारा शोभना च परिषा छत्रधारो पुनरदेशियो । एतेन ताये सराजिकाये परिषाये श्री उपहन्यति । यदि एष छत्रधारो अत्र न दृश्ये एवमेषा परिषा सराजिका शोभेय ॥ श्वश्रु इमामाह ॥ मा पुत्रि एवं जल्पाहि न त्वमेतस्य छत्रधारस्य माहात्म्यं जानासि । महात्मा एष

1. B iha motiamsamgehe samvásá°. — 2. B °bhásati ‖. — 3. BC çvaçruram áha ‖. — 4. B °varshá te pu° C °varsháṇi putram okshe prajápatiḥ |. — 5. B tathá dra° C °drakshatha anyonyam̃ evam̃ me u° B °devam̃ me u° BC °citam̃ |.

7. B °punar ácaryá ye de° C °r áryyá ye de°. — 8. C digharátram̃° BC °anyamanyam̃ sa°. — 9[1]. C °jam̃ paçyatu yathá mama |. — 9[2]. B çvaçru nam̃ áha ‖ C çvaçruram áha ‖. — 10[1]. C putri suve nam̃ darçanam̃ ca paçyehi | B °çuve nam̃ darçanam̃ detum paçyahi |. — 10[2]. B °kuçodrumo rájá kṛitvá rá° C °drumo rájása° BC °çayito |.

11. BC °chatram̃ dhá° B °rá pi atyá pi nai° C °tyá yi nai° BC °kasvake ása° C °vishṭo |. — 12. B °jam̃ paçyatvá° BC °sarvam̃ ca pari° shṭá chatradhá° B °manase prati° C °manase pravihṛitam̃ ‖. — 13. C °çvaçruram áha ‖. — 14. BC çobhaná rájá (C °já kuça) çobhaná (B °ná rájá) kumá° B °shá | chatradhá° C °shá chatradhá° BC °kahiyo e°. — 15[1]. BC °nyati ya°. — 15[2]. C °esha echatradhá° B yadi eshaḥ echatradhá° BC °bheya çva°.

16[1]. BC çvaçrume áha ‖. — 16[2]. BC °echatradhá°. — 17. C °çilavám̃ mahátmá esho çilavám̃ mahádha °yam̃ sarvam̃ sa°.

महावलो एषो शीलवां महाधनो एतस्यानुभावेन वयं सर्वे सुखिता ॥ सा दानि शयनगता राजानमाह ॥

न नूनं त्वं लभे अन्यं लोकस्मिं छत्रधारकं ।
यादृशो ते अयं देव अहिरीको अनोत्रपो ॥

राजा आह ॥

किन्नु रूपेण [262b] कल्याणि अपि चायं महावलो ।
महावलो ति कृत्वान एषो स्माकं हि रोचति ॥
किं नु रूपेण कल्याणि अपि चायं महाधनो ।
महाधनो ति कृत्वान एषो स्माकं हि रोचति ॥
किं नु रूपेण कल्याणि अपि चायं शूरो सिया ॥
स शूरो इति कृत्वान एषो स्माकं हि रोचति ॥
किं नु रूपेण कल्याणि अपि चायं सुशीलवान् ।
सुशीलवानिति कृत्वान एषो ऽस्माकं हि रोचति ॥
किं नु रूपेण कल्याणि अपि चायं महास्वरो ।
एतस्य अनुभावेन वयं सर्वे जीवामथ ॥
सुखमित्रो च मे सहायो प्रियो प्राणसमो च मे ।
एतस्य मे विनाभावे उभये पि न भवेमथ ॥

देवी दानि सर्वा च अन्तःपुरो पद्मसरः प्रेक्षितुं गता ॥ तत्र राजा प्रकृत्यैव पद्मसरमोतरित्वा आसति । देवी चोत्तीर्णमात्रा तेन गृहीता । देवी जानति द-

1. B °gatá ‖ rá°. — 3. B na nútam̃ alabhe° C °nam̃ alabhe° BC °chatradhá°. — 4. C °riko apatrayo | .

6. BC °balo ti kṛi°. — 7. BC ti kṛitvá esho°. — 8. C ki nú rû° BC °peṇa api° C °hádha ti kṛi° B °dhano kṛi°. — 9. B kṛitvána° C ti kṛitvánaisho 'smá° BC °smákam̃ ro°. — 10. C kim̃ nú rû° B °yam̃ suçuro ti çyaçuro kṛi° C °yam̃ suçûro kri°.

11. B çyaçûro kṛi° C kṛitvá çureti paçya naisho° BC °sho 'smákam ro°. — 12. C kim̃ nú rú° B °lyâṇi api° C °çîlaván iti kṛi° B °ván su°. — 13. B suçalavám̃n iti° C ti kṛitvá e° BC °kam̃ ro°. — 14. BC °svaro e°. — 15. BC etasyámubhá° C °vena veyam̃° BC °yam̃ jivá°.

16. B sukham̃ mitrá ca me° C sukham̃m ivá ca me° BC °háyá ca pri° B °ṇasamá ca me | C °ṇasamá ca re | . — 17. BC °bhávo n°. — 18[1]. B °ni sarvá ca° C °ni sarván̄ ca antaḥ padmasaro pre° BC °tum̃ etá | . — 18[2]. BC °pratikṛityo(C °tya) ca pa° B °dmasarom o° C °dmasaro ca otari°. — 19[1]. C devim ottîrṇṇamátá te° BC °hitá de°. — 19[2]. C devim̃ jánati | uda° BC °hitáni.

कराचसेन गृहीता ति ॥ अन्तःपुरिकाहि पुष्पवृष्टी पि मोचिता ॥ राजा आह ॥

अगमासि देवी उद्यानं वापिपद्मिनिप्रेचिका ।
न मे पद्मानि आनेसि न खु ते हं प्रिये प्रियो ॥

देवी आह ॥

अगमं देव उद्यानं वापियोदके स्नायितुं ।
पिशाचं अद्दर्शि तत्र मूर्छिता प्रपते भृशं ॥
यो च ते छत्त्रं धारेति यो च पद्मवने अभू ।
मन्ये एकिना स्त्रिया जाता तादृशमस्य लचणं ॥

देवी च अपरकालेन अन्तःपुरेण सार्धं आम्रवनं प्रेचिका निर्गता ॥ राजा प्रकृत्येव आम्रवनं गत्वा आम्रउद्याने स्थितः ॥ तत्र तेन देवी अण्वन्ती गृहीता ॥ देवी जानति वनराचसेन गृहीता ति । अन्तःपुरिकाहि पुष्पवृष्टि पि मोचिता ॥ राजा शयनगृहे देवीं आह ॥

अगमासि देवि आम्रवनं वर्धमानं निरीचिका ।
न मे आम्राणि आनेसि न खु ते हं प्रिये प्रियो ॥

देवी आह ॥

अगमं देव आम्रवनं वर्धमानं निरीचका ।
पिशाचं अद्दर्शि तत्र मूर्छिता प्रपते भृशं ॥

1. C °vṛishṭi hi mo° B °shṭi hi mo°. — 2. B °vá padmaniprekshiká | C °vá padmanim prekshitá | . — 3. C °ni ásanesi na khu te ham̃ priyo priye | . — 5. B ágamá devam̃ udyánam vá pi codaka snápitum̃ pi° C ágamo de° vápiyodaka snápitum̃ | .

6. C °cam̃ adarçi tatra° B °ddarçi | tatra°. — 7. C °echatra dhárayati° B °chatram̃ dhá ° bhú ma° C °bhút ‖ . — 8. C anye ekiná já° B °ekiná já° C °dṛiçam̃ asya°. — 9[1]. BC deviya(C °yo°) para ° C°pureṇa ámra ° kshitá ni°. — 9[2]. B °pratikṛitye cámravanam̃° C °pratikṛityevam̃ cámravanam̃° B °ámlaúttayena sthi° C °mraúttáyena sthi°. — 10[1]. B tatrá tam̃ de ° ṇvati gri° C °tra tám̃ devi aṇveti gri° BC °hítá tu sá°. — 10[2]. *Omis dans* BC.

11[1]. B sá antaḥ° C sántaḥ° BC °vṛishṭi hi mo°. — 11[2]. C ° já samayenagṛihe devim áha ‖ . — 13. C °si davim ámravanam̃ marddhamánam̃ nirikkáḥ tena ámráni áne° B °nirikshitukámena ámra° C °ham̃ priyo priye ‖ .

16. B agamá de° C agamo devi á ° rikshiká BC °ká pi°. — 17. C °cam̃ tatra addarçi mú° B °ddarçi ta°.

मन्ये एकिना स्त्रिया जाता यो तव छत्रं धारये ।
यो च पद्मवने आसि यो च आम्रवने प्रभू ॥

हस्तिशाला दानि आदीप्ता । राजा स्वयं कच्छं बन्धित्वा हस्तिनो मुंचति । असिना बन्धनानि छिन्दति पटलानि बाह्यतोमुखं क्षिपति ॥

नारायणसंघटनो राजा बलेन हस्तिनः ।
पाणिना गृह्य क्षिपति हस्तामोचिता दीप्तका ॥

अन्तःपुरिका राज्ञो वर्णं भाषन्ति । अहो राज्ञो पराक्रमो ति । अन्यतरापि कुब्जा राज्ञो वर्णं भाषति ।

सिंहासुपीडो बलवां शोभे सुविपुलो महां ।
खे चन्द्रो इव आभाति समन्तपरिमण्डलं ॥
चकोरताम्रनयनः कामदेवो व शोभति ।
हस्तिनो मोचये राजा क्षामोपितो नरर्षभः ॥

राजा आह ॥

भद्रिका खु अयं कुब्जा या राजानं प्रशंसति ।
[२63ᵃ] काशिकानि ते वस्त्राणि ददामि चतुरो अहं ॥
महेन्द्रकराजधीता राजानं दृष्ट्वा दुःखिता ।
अयं नाम मम भर्ता एवंरूपो ति (शोकिता) ॥

1. BC anye e° B °ná striyo já° C °ná striyo játáḥ yo tava cchatra dhá° B °cchatraṁ dhá° BC °raye yo ca°. — 2. B °ási | yo ca á ° ne abhúḥ | C °bhútaḥ ha°. — 3¹. BC °ptá rá°. — 3². C °stiná muṁ°. — 4. BC asiná baṁdhaná° C °cchidanti pa°. — 5. B °saṁghatano rá ° stinaḥ pá° C °saṁghaṭṭano ° stino pá°.

6. C °hya kshiyanti no mokshitáḥ ásiptakáto a° B °panti hastiná mokshitá | álittakáto a°. — 7¹. C °krameti. — 7². B °rájñá va° C °varṇṇa bhá°. — 9. BC siṁhásupíṭhá ha° C °çobhate vi° B °bhe vi ° háṁ mukhaṁ candro°. — 10. B mukhaṁ candro va á° C sukhaṁ candraiva ábháshati sa° B °laṁ cako°.

11. C cakolatá ° deva ca ço° B °deví ca ço°. — 12. C °kshato rá ° petá nararshabho ‖. — 14. BC °driká ca (B ° ká da) vayaṁ kubjá yo rá° C °prasaṁçati | B °ti káci°. — 15. C kauçikáni ca va°.

16. C °rájá dṛiçyanti duḥ°. — 17. BC ayaṁ mama bha° C °rtá caivaṁ rúpeti marddakará° B °po ti madra°.

मद्रकराजधीता आह ॥

न भाषन्तीये कुब्जाये जिह्वाये अस्ति छेदको ।
सुतीक्ष्णेन शस्त्रेण या राजानं प्रशंसति ॥

कुब्जा आह ॥

प्रतितर्जेन्ति राजानो बन्धेन च वधेन च ।
तस्मास्य वर्णं भाषामि रक्षं जीवितमात्मनो ॥

देवी आह ॥

न पश्यामि न द्रक्ष्यामि को अर्थो जीवितेन मे ।
अद्यैवाहं गमिष्यामि पुरा प्राणा जहन्ति मे ॥
सा दानि कुपिता देवी मद्रकराजस्य आत्मजा ।
कुब्जाद्वितीया यानेन स्वकं ज्ञातिकुलं गता ॥

मातापि पुत्रशोकेन तालयष्टीव भग्ना भूम्यां निपतिता ।

सा च सालस्य व यष्टि छिन्ना परशुना यथा ।
एवं मेदिनियं पति पुत्रशोकसमन्विता ॥

राजा भार्याशोकदुःखितो गन्तुकामः भार्यामन्वेषितुं माता दुःखिता राजानं कुशं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

अहो मम मन्दभाग्याये अर्थो पर्याहृतो कुले ।
पंचशतयोजनातो महेन्द्रधीता इहागता ॥
शकुभया जनपदा नित्यं कम्बलप्रावृता ।
लूहभुक्ता लूहकर्मा कथं मार्गं गमिष्यसि ॥

1. C marddakarâ°. — 2. B °bhâsiyâye ku° C° shiyâye ku ° hvâye asiccha° B ko ti°. — 3. BC tîkshṇe° ṇa yo (C °ṇa ca yo ca) râjâ°. — 5. C °no bandhanena ca bandhanâ | .
6. BC tasyâsya varṇṇa bhâshâṇi(C °shyâmi) rakshe ji°. — 8. BC °çyâmi na tâ(C °na ca)kshyâ° B °ko rtho jîvitatena me | C °jîvitona me | . — 9. BC °prâṇâm̃ jaha°. — 10. BC °pitâ duhitâ madra° C °tmajâḥ ‖ .
11. C °tîyâ jâne° B °gato | . — 12. BC râjânam âmantrayati mâtâ° C °trasoke ° layashṭi ca bhagno ‖ abhû° B °layashṭhiva bhagnâ abhû°. — 13. C sâ ca çâlasya vâshṭi°. — 14. BC evam̃ ceta(B °ceya)siyam̃ vâli(C °li) pu° C °çoko sa°. — 15. C °jâ bhâryyâye sokaduḥ° B °çokeduḥ° BC °maḥ ‖ bhâ° C °ryyâm̃ anyeshi°.
17. C aho ma manda ° ye anartho paryâhṛitaḥ kalîm̃ | B °ryâkṛito kali | . — 18. BC °çatâjâtâ mahe° B °hâgataḥ | . — 19. C °kambaraprâ° B °vṛitâ lû°. — 20. B lûhabhaktâ divâ karmâ katham̃° C lûbakarmâ divâ karmâ katham̃°.

राजा आह ॥

नृत्यगीतवाद्यक्रीडाये चित्तमायाशतेन वा ।
विविधेहि उपायेहि वृत्तिं कल्पेयमात्मनो ॥

राजा भ्रातरं कुशद्रुमं राज्ये स्थापयित्वा अमात्यानि संदिशित्वा

मातरमभिवादयित्वा कृत्वान च प्रदक्षिणं ।
ततो वीणां गृहीत्वान प्राक्रमे उत्तरामुखः ॥

सो दानि मद्रकविषयस्य अन्यस्मिं ग्रामे वासोपगतो अन्यतराये वृद्धाये प्रतिश्रयं दिन्नं । तदहो च तत्र ग्रामे वीणावाद्येन आराधितो । तस्य प्रभूतं खाद्यभोज्यं दिन्नं महन्तं गोपिटकं खज्जकस्य महती च अलिन्दा भक्तस्य दधिघटकं च नानाप्रकाराणि च व्यंजनानि ॥ वृद्धाये एतदभूषि । एष असौ एकमाहारं कृत्वा शुवे गमिष्यति एतं च मम द्वैमासिकं भक्तं भविष्यति । कुशेनापि वृद्धाये आलापं आनयन्तेन तं खज्जकस्य गोपिटकं एकदुकाये सर्वं खादितं । सा च ओदनस्य महती अलिंदा यो अष्टानां वा नवानां वा तण्डुलओदनानां पाको सर्वं भुक्तं । तानि च व्यंजनानि तं दधिकलशं । वृद्धा निराशा ॥

अविधाविधं प्रविशिय अन्तको इह आगतो ।
पिशाचो मानुषरूपेण यो [263b] मामिच्छति खादितुं ॥

कुशो आह ॥

सर्वे वसन्ति ग्रामस्मिं ये च कायेन पापका ।
एकरात्रिं वसित्वान शुवे गंसामि अम्बिके ॥

2. B note vâdya° C nâṭe vâdya° BC °ḍaye cyutamâ(B °mâpa)gatena va | . — 3. B °lpetham â° C °lpeshyam âtmane | . — 4. B mâjaprâtaram̃ ku °taram avâdayitvâ kṛitvâ ca pra° C °taram avâditvâ ca pra°.

6. C tato dhiṇâm̃ grahetvâna° BC °na parâkra°. — 7. C °drakarâjâvishayasya anyaṭarasmim̃ grâ° gataḥ anyatarasmim̃ anyatarâye vṛiddhâye praviçayam̃°. — 8[1]. BC °dhito tasya°. — 8[2]. C °nnam̃ | mahântam̃ gopiṭakam̃ svajja° linḍâ bha° dhighaṭam̃ ca nâ° BC °janâni vṛi°. — 10[2]. C esho 'sau° BC °mishyati || etam̃° C °dvaumâ°.

11. C °dukârye sarvam̃°. — 12. C °hatim̃ alim̃ḍâm̃ ashṭâ° B °hatim alim̃dâ ye ashṭâ° odanânâm̃ pâ°. — 13. BC °çam̃ vṛi°. — 15. B °prativeçikâ anta° C °praviveçitâ || antako ihâgato pi iccha° B °ihâgato | .

16. B °yo mâm̃ itthañm icchati°. — 18. B sarve ca santi° C sarvo ca santi grâmesmim̃° B °smim̃ yecche kâ° BC °ye va pâ°. — 19. BC °vaçitvâ°.

सो दानि एकरात्रोषितो कन्यकुब्जं गतः मालाकारमल्लीनो तथा पूर्वे शिल्पिकजाती पश्चात् महानसं। राजापि आराधितो यावद्राज्ञो प्रियो ति कृत्वा अन्तःपुरिकाहि अन्तःपुरं प्रवेशीयति क्रीडापनको भविष्यति ॥ अन्तःपुरिका पि महेन्द्रकस्यापि धीतरो पृष्ठेन वहति। सुदर्शनापि तेन वाहियमानेन अमाता वारेति।

किं दानि अहं करोमि कस्य वा गरहाम्यहं।
उत्त्रासयति मान्दृष्ट्वा समुद्रे राक्षसो यथा ॥
किं दानि अहं करोमि कस्य वा गरहाम्यहं।
उत्त्रासयति मान्दृष्ट्वा मृगी भ्रान्ता व लुब्धकं ॥
अनूर्जको येनागतो रात्रिंदिवमनुव्रजन्।
गच्छ कुश स्वकं राज्यं नेच्छामि दुर्वर्णं अहं ॥

राजा आह ॥

अहं सुप्रियो ते स्वामि सुश्रोणि तनुमध्यमे।
तव कामेहि महन्तं राज्यं पि नाभिप्रार्थये ॥
नाहं गमिष्यामि सुसंवृतोरु
दिशां न जानामि यतो स्मि आगतो।
संमूढरूपो विचरामि लोके
मत्तो स्मि कामैः मृगमन्दलोचने ॥

देवी आह ॥

विक्षेपो तव चित्तस्य यं अनिच्छन्तिमिच्छसि।
अकामां राज कामेसि नैतत्पण्डितलक्षणं ॥

1. C °tropito kam̃nyakubjam̃ gato mâlâkâram̃ mûle alli° B °kâlam alli ° jâti | pa° C °çcata mahâ° BC °sam̃ râ°. — 2. BC °priyeti kṛi° C °tvâ antaḥpuri ° ḥpurikam̃ praveçiya kri° B °ḍâyanako°. — 3. BC °rikâhi pi mahe ° ro pṛishṭena vâha(C °haya)nti | . — 4. C °amâtâ vâ°. — 5. B °dânaham̃° C °dânyaham̃°.

6. C uttrasyam̃ti mâm̃ dṛishṭvâ° C °mudrarâ°. — 7. B °dânaham̃° C °dânyaham̃° BC °romi kasya kasya°. — 8. B uttrasishyasi mân dṛi° C uttrasyam̃ti ca mâm̃ dṛishṭvâ° BC °ntâ ca lu°. — 9. B anurjjako yo na hato° C anujjako na hato° B °divâ evam anuvrajanto | C °vrajet | . — 10. BC °kuça kuça sva ° mi duvarṇṇam aham̃ | .

11. B am̃gâraḥ râjâham̃ su° C agâro râjâham̃ su°. — 12. BC ham̃ sukri(C °kri)yate° C °te suçreṇi° B °me suçoṇi°. — 13. B °mehi samantato râjyam̃° C °mehi samantato jyam̃ vinâ pi pârthivo | B °rthayet | . — 14. B na gami sam̃hato ru° C °sam̃hato ca di° BC °nâmi | ya° C °to smim̃ âgato B °smin âgato sam̃mû°.

16. B °mûḍharûḍho yo vi° C °mûḍho yo ca vi° B °mi | lo° C °ke mahatto° BC °tto smim̃ kâmaiḥ(C °m̃air) mṛiga° B °loca ‖ C °locanaiḥ ‖ . — 19. B °po bodhitâ ci ° C °po bodhicittesya yam anicchanti icchasi | B °nti icchasi | . — 20. BC akâmam̃ bhaja kâme°.

कुशो आह ॥

अकामां वा सकामां वा यो नरो लभते प्रियां ।
लाभं तत्र प्रशंसन्ति अलाभो तत्र पापको ॥

देवी आह ॥

प्रभोसि स्त्रीसहस्रं पि एकरात्रेण रामितुं ।
एकस्त्रियार्थे कामेन महद्दुःखं निगच्छसि ॥

राजा आह ॥

नेतं दुःखं प्रजानामि यशस्विनी वर्णलाभिनी ।
यं सुचीर्णं ब्रह्मचर्यंस्मिं त्वं मे भार्या भविष्यसि ॥

देवी आह ॥

धिगस्तु ते ब्रह्मचर्यं अघन्तो भोतु पापकं ।
सुनखीं वा शृगालीं वा परत्र कामयिष्यसि ॥

कुशो आह ॥

मा एवं अवच भद्रे सुश्रोणि तनुमध्यमे ।
श्रमणा पि हिमे साधु ब्रह्मचर्येण शोभते ॥
ते पि भद्रे सुचीर्णेन इह चीर्णेन शोभते ।
स्वर्गेषु उपपद्यन्ति त्रिदशे कामकामिनो ॥
तन्ते भद्रे अहं ब्रूमि सुश्रोणि तनुमध्यमे ।
न ते अन्यो पति अस्ति इति सिंहस्वरो कुशः ॥

देवी आह ॥

सचेद सत्यं वचनं नैमित्तानां भविष्यति ।
न ते भार्या भविष्यामि कामं छिन्दाहि खण्डशः ॥

2. BC akâmam̃ vâ sakâmam̃ v°. — 3. B °praveçanti°. — 5. C °sram̃ ti ekarâtre râmi°.
6. C °mahaduḥkham̃°. — 8. BC etam̃ duḥ ° jâpati(C °tiḥ) ya_° ṛṇavilobhinim̃(C °nim̃) | . — 9. B tuvam̃ suci° C tuvam̃ sutirṇṇam̃ bra°.
11. C adhigantu te bra°. — 12. C °khim̃ ca çrigâlâm̃ vâ pa ° marishyati ‖ . — 15. B °suçoṇi° C °suçreṇi° BC °me çra°.
16. C °dre sutirṇṇena i°. — 17. B °ntis trida°. — 18. B °ham̃ krumi suçoṇi° C °ham̃ kruhi suçreṇi°. — 19. B °te anyâ pa° C °kuço ‖ .
21. C sacaivam̃ satyavacanam̃ naimittino bha° B °nam̃ nemittena bha° BC °shyasi | .
22. B °shyâma kâ° C °shyâma cchandâhi ca akhaṇḍaçaḥ ‖ .

राजा आह ॥

नाहं छेत्तुं तवेच्छामि सुश्रोणि तनुमध्यमे ।
अच्छिन्ना येव त्वं भ[264a]द्रे मम भार्या भविष्यसि ॥
महान्तं च मम राज्यं बह्वश्वं बहुपौरुषं ।
अनन्तवस्त्रप्रदानं वस्त्राच्छादनभोजनं ॥
सो हं राज्यं च राष्ट्रं च छोरयित्वा इहागतः ।
तव कामेहि समन्तराज्यं न अभिप्रार्थये ॥

देवी आह ॥

पाषाणे खनसे कूपं कर्णिकारेण कर्णिकां ।
वातं जालेन बन्धेसि अनिच्छन्तीं यमिच्छसि ॥
अकान्तो किं कामयसि . . . . ।
गच्छ कुश स्वकं राज्यं आत्मानं किं किलामसि ॥

राजा आह ॥

न एतं किलमर्थं मह्यं ब्रह्मचर्यं इदं मम ।
परत्र मे तुवं भार्या मह्यं भद्रे भविष्यसि ॥

देवी आह ॥

एतत्तव ब्रह्मचर्यं उपात्तं भोतु पापकं ।
सुनखीं वा शृगालीं वा गर्दभीं वाभिप्रार्थये ॥
राजपुत्रो शूरो वीरो युद्धस्मिं अप्रतिपुङ्गवो ।
कुशो ऽयमारूढप्रज्ञो इदं वचनमब्रवीत् ॥

2. BC °cchetum tave° C °suçreṇi° B °çroni tanu°. — 3. BC acchiññá ye ca te bha°. — 4. BC °jyaṁ ca bahvaçvabahupau°. — 5. C °bhasaṁpadáṁ ca bahvá°.

6. B °jyaṁ ca ráshṭhraṁ ca ccho° C °jyaṁ ca ráshṭaṁ ca ccho °gato ‖. — 7. C °samantehi rá° BC °jyaṁ nábhi°. — 9. C pákháne khanase kupaṁ° BC °káro ca ka°. — 10. C °anicchintiṁham icchati | B °nicchantima icchasi |.

11. C akránto krántam áyámi suçreṇi tanumadhyame ‖ B °nto káttamáyasi gaccha°. — 12. BC °rájyam átmá° B °naṁ kilámayi ‖ C °naṁ ca kiláyasi ‖. — 14. B °lámarthaṁ mahyaṁ° C °lámatha rájyaṁ bra° B °mama pa°. — 15. C °me torvo bháryá mahyaṁ tvaivaṁ bha° B °hyaṁ bhavi°.

17. C evaṁ te bra° B etan te bra° BC °ryaṁ apráptaṁ bho°. — 18. C °gáláṁ vá garddabhaṁ vábhi° BC °rthaye ‖ kuço áhā ‖. — 19. B °çúro yu° C °yuddhesmiṁ vádipuṁgavo | B °smiṁ puṅgavo ku°. — 20. BC kuço sarúḍha su(C °sa)prajño ida va°.

गच्छन्तो ते ऽहं भद्रे सुश्रोणि तनुमध्यमे ।
निगडेहि ते बन्धेयं किन्ते कुर्यु सजातयो ॥

देवी आह ॥

तमेव धर्ममपराध्य यन्ते उत्पादितं पुरा ।
तमेव धर्मं स्मरमाणो त्वं मे बन्धितुमिच्छसि ॥

राजा आह ॥

प्रभोमि ते ऽहं भद्रे बन्धयित्वा प्रजापती ।
येनिच्छकं प्रचारेतुं पिता ते किं करिष्यति ॥
प्रभोमि स्त्रीसहस्रं पि एकरात्रेण रामितुं ।
त्वमेव मे वरं भद्रे शुद्धदन्ति प्रजापति ॥

देवी आह ॥

जानामि ते महाराज बलवां त्वं नरर्षभ ।
दुर्वर्णो दुर्दृशो चासि दुःस्पर्शो च महीपति ॥
स्थूलोष्ठो स्थूलशिरो च स्थूलाङ्गो सि महोदरो ।
पश्यितुं त्वां न इच्छामि मा आत्मानं किलामये ॥

देवी आह ॥

एते उद्विद्धप्राकारा अट्टाट्टालककोष्ठका ।
यो वा वहति मार्गेहि एतं हि वारयन्ति ते ॥

. . . .

एते शक्तीहि युध्यन्ति तोमरेहि शरेहि च ।
असीहि च सुतीक्ष्णेहि त्वां जमेयं प्रजापति ॥

1. C °suçreṇi °. — 2. BC °galehi B °nte kurya sajñātayo ‖ C °sajñātaye | . — 4. C °dharmaṁ parā° BC °parādhyāya yan te (C °ya yataṁ) u°. — 5. C taṁ dharmma sma° ṇo yaṁ evamadhitum i° B °yaṁ evaṁ dhikshatum icchati ‖ .

7. BC bhavāmi ° C °patiḥ | . — 8. BC yenicchikaṁ pravāretu pi°. — 9. BC prabho (B °bha)smiṁ strisahasresmiṁ e°. — 10. C tvam evaṁ me °danti pra° BC °jāpatiḥ ‖ .

12. BC °rshabhaḥ | . — 13. B duvarṇṇo durdṛço vāsi nisparço ma° C °si nisparço si ma° BC °patiḥ | . — 14. C sthuloshṭo sthulaçiro sthulāṅgo so ma° B °loshṭo sthūlaçiro sthūloṅgo se ma° C °daraḥ | . — 15. C °çyitu tvāṁ ° B °tuṁ tvā na°.

17. C °prākāre aṭṭatalakashoḍakā B °aṭṭaṭṭālakakho°. — 18. C yo vahanti nā° B °hanti nā° BC °ete yo vahane yute | . — 20. C ete çaktihi yu ° marehi ca çarehi ca | . — 21. C asihi ca su° BC °kshṇehi hatvā labhe° C °bheya prajā ‖ pa° BC °patiḥ rā°.

राजा दानि महेन्द्रको धीतरं परिभाषति ॥ किं त्वं तादृशं राजानं यस्य प्रतिराजानः त्रसन्ति तं छोडित्वा इहागता ॥ अयं चाहं सप्तहि राजानेहि उपरुद्धो तव कृतेन । एषो दानि ते एतेषां सप्तानां राज्ञां सप्त खण्डानि कृत्वा दास्यामीति ॥

सा दानि भीता राजधीता अश्रुकण्ठा रुदन्मुखी ।
वारिपूर्णेहि नेत्रेहि इदं वचनमब्रवीत् ॥
सचेत् मामम्ब घातेन्सुः क्षत्रिया दूरगामिनो ।
अस्थीनि मे समानेत्वा एकमन्ते दहापये ॥
एकमन्ते दहापेत्वा एलूकं मम कारये ।
एलूकं मे करित्वान कर्णिकारमारोपये ॥
ततो च पुष्पिते सन्ते वसन्तस्मिं हिमान्तके ।
ततो मे अम्बे स्मरेयासि एवंवर्णा ममात्मजा ॥
ततो च सो राजपुत्रो युद्धस्मि कोविदो कुशो ।
संरूढप्रज्ञानो अस्ति समादाय इति स्थिता ॥
इमां वन्धित्वान भागभागं करित्वान क्षत्रिया ।
संग्रामं च ददित्वान ततः क्षेमं भविष्यति ॥

1[1]. B °shatiṁ | . — 1[2]. C ° tirājāna trasanti ca taṁ cchoḍayitvā ihāgataḥ | B ° cchoḍitvā °. — 2. B °ddho kṛi° C °ddho tuvaṁ kṛi°. — 3. B °rājña sapta kha°. — 5. BC sā dāni bhītā rājā dā(C °jā tā)ni ete (B °ni rājā) parigharshayanto(B °ghaparyante) dṛidhā aṭṭālakhoṭakā(B °kā |) kuṁjarehi va mantre(C °hi ramante)hi ete paçya prajāpati(C °tiḥ) | bhītā açruka(C °kaṁ)ṇṭhā rudanmukhī(B °khī |) vāripūrṇṇehi netrehi idaṁ vacanam abravīt | asinā vā yathā çūrā(C °ro) yathā te kuṭṭaye ahaṁ | sacet(C °sarve) tuvaṁ na gacchesi kuça rājaniveçanaṁ | sarve ca rājāno trasanti(C °nti bhītā tatra) nararshabhoḥ(C °bhaḥ) | sace(B °cet) tuvaṁ ācare(C °reyaṁ) kumāraṁ priyadarçanaṁ | jātikulīnaṁ(C °maṁ) ksha[264b]triyaṁ parasenāpramarddakaṁ | kuçasya rūpaṁ prajñānaṁ(C °taṁ) gatāye yamaçāsanaṁ | tato sā rājadhi°.

7. B sacet saṁ amba ghātetsuḥ ksha° C sacet so adya ghātetsuḥ kshetriyo dū°. — 8. B °ni mānsam āne° C °ni hi samāne ° nte dadāpayet | . — 9. C °dadāpe° BC °tvā elukaṁ ° B °kālaye | . — 10. BC elukaṁ me ka ° rṇṇikārontaropayet | .

11. BC °shpitaṁ santaṁ va° C °vasantesmiṁ himāraye | B °himānaye | . — 12. C °smarayāsi evaṁvarṇṇa mamā°. — 13. B tato ca rāja° C tato sau ca rā ° tro yuddhesmiṁ ko° B °yuddhesmi°. — 14. B sarūpaprajñāno āsi ādāyam utthito || C sarūpaprajñānoṁ āsi samādāpaya iti sthita | . — 15. C imāṁ vaṁshito ca pushpitaṁ samantaṁ smiṁ himānaye | tato me ambe smarayāsi evaṁvarṇṇa mamātmajā | tato sau ca rājaputro yuddhesmiṁ kovido kuço | surupaprajñāno āsi samādāya iti sthitaḥ | imāṁ vaṁshitvā ca bhāgaṁ° B imaṁ ābadhitvā ca bhāga° C °triyā na dadi°.

16. BC na daditvana tataḥ kshe(C °tato ksha)maṁ bhavishyasi | .

ततः च (सा राजपुत्रं) क्षत्रियाणी यशस्विनी ।
वेपमानेहि गात्रेहि इदं वचनमब्रवीत् ॥
सत्यन्ते प्रतिजानामि राजपुत्र महाबल ।
यदि ते कोचिदपराधे आचरे व नराधिपः ॥

कुशो आह ॥

अहं पि ते प्रजानामि शुद्धदन्ति प्रजापति ।
यदि ते कदाचिद्भूयो पि आचरेयं इतो परं ॥
ततो प्रजापतीमाता अश्रुकण्ठी रुदन्मुखी ।
वारिपूर्णेहि नेत्रेहि इदं वचनमब्रवीत् ॥
को नु वेणो वा पाणो वा अथ वा पुनर्पुक्कसो ।
किस्य राजकुले जातो किं स्व कुर्वन्ततो मुखं ॥

सुदर्शना मातरमाह ॥

न एष वेणो न चण्डालो अथ न पुनः पुक्कसो ।
पुत्रो इक्ष्वाकुराजस्य तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
मयूरक्रौंचाभिरुतं वादित्रध्वनिनिषेवितं ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
शंखपाण्डरसंकाशं नारीसंघनिषेवितं ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
सुवर्णभाजनप्रत्युप्तं नारीसंघसमाकुलं ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥

1. C tato ca râjaputra kshatriyâṇi ya° B tataḥ ca kshatriyâni ya yaça°. — 2. BC vepa-(B°ya)mânihi gâ°. — 3. B saptan te° C satyaṁ te pra° B °balaḥ | . — 4. B yadi te kâcid a° C °te kâçcid aparâdhe âcire vâ na° B °âkâre vâ na°.

6. BC ° patiḥ | . — 7. C °bhûye pi â°. — 8. BC ° patimâ° C ° tâ ayaṁ râjaputra mahâbalaḥ | yadi te kâçcid aparâdhe idaṁ vacanam abravît | tato prajâpatimâtâ açru° B ° khî vâ°. — 10. B °veṇo tapâ° C °punaḥ pukkaso | B °kkase | .

11. BC kasya râ° B °jâto kasya kurvanano mu° C °jâto kasya pûrvamano mu°. — 13. B °lo arthe na punaḥ° C °tha na punar pukkaso | . — 14. C °sya na tvaṁ° B °tvaṁ daso°. — 15. B °câpiru°.

16. C katri° B °triyaç ca ku° C °sphiṭaṁ na tvaṁ° B °sphitaṁ na tvaṁ°. — 17. C °ni-sevitaṁ | . — 18. C kshetriyasya ku sphiṭaṁ na tvaṁ° B ° sphiṭaṁ ta tvaṁ°. — 19. C *omet les lignes 19-20 et 1-2 de la page suivante.*

षष्टिं नगरसहस्राणि स्फीतं राज्यमकण्टकं ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
षष्टिं नागसहस्राणि सुवर्णालंकारभूषिता ।
सुवर्णच्छदमातंगा ईषादन्ता समुद्गताः ॥
आरूढा ग्रामणीयेहि खड्गतोमरपाणिभिः ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
षष्टिं रथसहस्राणि सनन्दिघोषालंकृता ।
अयोसुबद्धनेमिका द्वीपिचर्मपरिच्छदा ॥
आरूढा ग्रामणीयेहि चापहस्तेहि वर्मिहि ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
षष्टिं अश्वसहस्राणि आजानेया हयोत्तमाः ।
सुवर्णमे[265*]खलाधरा खलीनरतनामया ॥
आरूढा ग्रामणीयेहि कशाहस्तेहि वर्मिभिः ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
विंश ब्राह्मणसहस्राणि राज्ञो भुंजन्ति नित्यकं ।
दिवा वा यदि वा रात्री सदा सत्कृतपूजिता ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
कुमाराणां शता पंच उपेता मातृपितृतो ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥

राजा दानि शृणोति देवीये जामाता आगतो त्ति इहैव अन्तःपुरे ति ॥ सो दानि भीतो च यं वाहिरे रात्रेहि भयं भवेया इमं अभ्यन्तरे भयं जातं । कुशो किं करिष्यति ॥

1. B shashṭiṁ naga ° akaṇṭhakaṁ | . — 3. C shashṭhiṁ nâ° B shashṭiṁ nâ ° varṇṇaṁ-kâ° C °rṇṇâkâra°. — 4. C °rṇnacchandamâtaṅgâ i ° dgatâ | . — 5. B °grâmaṇiye° BC °khadgato° C °pâṇihi | .

6. C °sphîṭaṁ na tvaṁ° B °sphitan taṁ tvaṁ°. — 7. B shashṭiṁ ratha° C shashṭhi ratha °. — 8. BC suba ° C ° dvipidvipicarma°. — 9. B ° grâmaṇiye ° stehi carmihi° C °rmibhiḥ | . — 10. C kshetri ° laṁ sphiṭaṁ na tvaṁ° BC °nyati | .

11. C shashṭhim açva ° ttamo | . — 12. B °mekhalodha° C °mekharâdharo kha° BC °khalli ca ratanâ°. — 13. B °grâmaṇiye ° stehi carmibhiḥ | . — 14. B kshetri° C °sphîṭaṁ na tvaṁ° B °nyati | . — 15. C viṁçad brâhma° BC ° bhuñjati ni°.

16. BC °trau yadâ °. — 17. C °sphîṭaṁ na tvaṁ°. — 18. C °çatâṁ paṁ°. — 19. C °sphîṭaṁ na tvaṁ°. — 20[1]. C râjâ çri ° gato ti ihaivaṁ antaḥ° B °gato nti ‖ ihaivam antaḥ°. — 20[2]. C °bhito ca yo vâhi° B °bhito ca yo vâhirahitvâ johi bhayaṁ bhave° BC °veyâ ‖ i ° taṁ ku°.

21. C °shyasi.

किं त्वमुन्मत्तरूपा व विचिप्तचित्ता च भाषसि ।
कीदृशो सो कुशो कस्मादनुपश्यामथ वयं ॥

देवी आह ॥

एष देव अभ्यन्तरतो वेश्मअन्तरे तिष्ठति ।
आगच्छति राजपुत्रः अभिनिष्क्रम्य तिष्ठति ॥
तस्यासौ वचनं श्रुत्वा भीतो संविग्नमानसो ।
प्रियअनुमतेकांसो कृत्वा अंजलिं तिष्ठति ॥
त्वं चमाहि महाराज त्वं चमाहि नरर्षभ ।
न वयमेवं जानाम सिंहस्वर इहागतः ॥
त्वं चमाहि महाराज त्वं चमाहि नरर्षभ ।
न वयमेवं जानाम महास्वर इहागतो ॥
त्वं चमाहि महाराज त्वं चमाहि महारथ ।
न वयमेवं जानाम मंजुस्वर इहागतो ॥

राजा दानि पुनर्धीतरं परिभाषति ॥ एत्तको कालो मम जामातु आगतस्य न च त्वं मम निवेदेसि ॥ सो दानि तत्थयो शतपाकेहि सहस्रपाकेहि च तैलेहि अभ्यङ्गित्वा स्नापितो महारहेहि विलेपनेहि विलिप्तो महारहेहि आच्छादनेहि आच्छादितो आमुक्तमकुटो पंचाङ्गिकेन तूर्येणोपस्थिहीयति ॥ कुशो श्वशुरं आह ॥

यत्तका ते हस्ती अश्वा च सर्वेषां कर्णा पिधीयन्तु ।
मा मम सिंहनादेन स्वकं सैन्यं भविष्यति ॥
चिप्रं च अश्वा योजेथ सुवर्णउच्छ्रितध्वजां ।

1. C °tvam uttamarûpâ vi° B °rûpâ vâ kshi°. — 2. C °dṛiço râjâ ku° BC °kuço asmâ° C °paçya yathâ ‖. — 4. C esho devam abhyantarako ve° B ° devam abhya° BC °veçla antaratishṭhati |. — 5. C antaram tishṭhati | â° B agacchantiko râ° C °cchantiko râjaputro a° B °traḥ açi nishkra°.

7. BC priyam anu(C °yam ma)matam ekâm° C °kâmço kṛi ° shṭhato |. — 8. C tvam kshamâhi mâhârâ° B °rshabhaḥ |. — 9. BC °vayam jânâma mahârâja sim° C °gata |. — 10. BC tam ksha° C °ja tam ksha° BC °rshabhaḥ |.

11. B na vayamm eva jâ° C na vayam eva jâ°. — 12. BC tam ksha° C °ja tam ksha°. — 13. B °vayam eva jâ° C °vayamm eva jâ ° gataḥ ‖. — 14[a]. C °gatasâ tatra tvam° B °sya tatra tvam; C °vedayasi |. — 15. BC °bhyangi(C °ûge)tvâ snâ° C °pito mahârahehi lepanehi vili ° hehi âcchoditaḥ âmu ° sthihiyati ‖.

17. C °çvaçruram âha ‖. — 18. C yattakâs te asti açvâ° B °hasti açvâ° BC °sham madhusitthena karṇṇo pidhîyantu mâ°. — 19. C °nyam bhamjishyati |. — 20. BC °pram caraçva° C °yojyetha suvarṇṇam ucchri°.

अन्तेपुरातो निर्यासि राज्ञो महेन्द्रस्य पश्यतो ॥
सो सिंहनादं ननदे शूरो युद्धस्मिं ईश्वरो ।
सिंहनादं नदित्वान परिगृह्णाति क्षत्रिया ॥

ते दानि सप्त क्षत्रिया जीवग्राहं गृह्य श्वशुरस्य अल्लीपिता ॥ ते राजा आहन्सु: ॥ किं करोमीति ॥ कुशो आह ॥ पादेहि मम श्वशुरं अल्लीयथ वृद्धिं च करोथ ॥ ते दानि पादेहि च महेन्द्रकस्य राज्ञो अभिगता जयवृद्धि च से कृता ॥ मद्रकराजा आह ॥ किं करोमि त्ति ॥ कुशो आह ॥ करिष्यसि [265b] मम वचनं ॥ श्वशुरो आह ॥ करिष्यन्ति ॥ अस्ति ते धीतरो सुवर्णसहस्रमण्डिताः कृत्वा एकमेकस्य राज्ञो एकमेकां धीतरं देहि जामातरो भोन्तु । सुखं अनुद्विग्नं वसिष्यसीति ॥ राज्ञा महेन्द्रकेन तेषां क्षत्रियाणां सर्वेषामेकमेका सुवर्णसहस्रप्रतिमण्डिता धीता दिन्ना सुवर्णसन्धीव पुत्रपौत्रा ॥ ते दानि स्वकानि राज्यानि विसर्जिता ॥

गतेषु सप्तराजानेषु श्वशुरं कुशो आमन्त्रयति ॥ अहमपि गमिष्यामीति ॥ मद्रकराजा आह ॥ पुत्रि सुदर्शने त्वं एवं पराक्रमयुक्तं राजानं शूरं दीर्घदर्शिनं इक्ष्वाकुपुत्रं महाबलं महाकुलीनं अरहसि प्रेम्णेन च गौरवेन च उपस्थिहितुं । यं नूनाहं सपरिवारो सर्वो च अधिष्ठानो संशयातो मोचितो ॥ साधूति धीता पितुः वचनमश्रोषीत् ॥ राजा दानि महेन्द्रको महता सत्कारेण प्रभूतं रत्नदानं दत्वा जामातुकस्य सुदर्शनाये च चतुरंगबलकायं संनाहयित्वा विसर्जिता ॥

सो दानि यथेच्छिते जनपदे आवासितो । तत्र पद्मसरे स्नानाय ओकस्तो ॥

1. C antaḥpu ° ndrakasya° B °ndraka pa° BC °paçyato | . — 2. B °nâda nanade° C °nâde nanade çûro yuddhesmiṁ içva°. — 3. B °daṁ nadatvâ° C °daṁ nâdetvâna pratigri° BC °grihnati ksha°. — 4[1]. BC °pta kshetri° B °grâmaṁ gri° C °grâhe gribya çvaçrura° B °çvasrura°. — 4[2]. C °hatsuḥ | . — 5[1]. B °romi ti | . — 5[2]. B °çvasruraṁ° C °çvaçruraṁ°.

6. C °dehi mahe° B °gato | jayavuddhi ca so kṛitâ ‖ C °gato jayaṁvuddhi ca so kṛito | . — 7[1]. C °râjaç ca âha ‖ . — 7[2]. BC °minti ‖ . — 8[1]. B çvasruro° C çvaçruro°. — 8[2]. C °kâṁ dhitarâṁ dehi jâmâtare bho°. — 9. BC °anuvignaṁ° C °vaçishyati iti | B °shyatiti ‖ . — 10. C râjño mahe° BC °teshân te ksha° C °ṇḍitâṁ kṛitvâ ekamekasya râjño dhitaraṁ dinnâ | su° BC °pautraṁ ‖ .

11. C °jyâṇi vi° BC °rjjitâni. — 13[1]. C °râjeshu sapta râjâneshu°. — 13[2]. C °gamishyâmiti ‖ . — 14. B °rçane te evaṁ pa° C °rçane taivaṁ pa ° jânaṁ ikshvâ ° linaṁ aharase premnena ca gaureṇa ca u°. — 15. B °haṁ ahañ ca sapari° BC °ro salvâ ca adhi°.

16. C sâdhu ti pituḥ° C °vacanaṁ ma°. — 17. BC °bhûtaṁ ratnaṁ(C °tanaṁ) dânaṁ datvâ jâ° B °rçanâye ca ‖ calu°. — 19[1]. BC °yathecchito ja°.

तत्र स्नापयन्तेन आत्मनो प्रतिविम्बं दृष्टः । स तं दुर्वर्णं दुर्दृशं आत्मनो प्रतिविम्बं दृष्ट्वा दुर्मनो आसि । तेन हि मे महेन्द्रकराजधीता परिभवति । आत्मानं उपक्रमिष्यामि ॥ सो दानि शक्रेण देवेन्द्रेण समन्वाहृतो ॥ अयं कुशो बोधिसत्वो दुर्वर्णताये आत्मानमुपक्रमितुकामः तेन तस्य ज्योतीरसएकावलिका मणिरत्नं दिन्नं । इममावन्धाहि ततः ते रूपेण सर्वजम्बुद्वीपे समसमो न भविष्यति । यत्र काले पौराणिकं रूपं अभिकांक्षसि तदेतं मणिं पाणिना पिधिययासि ॥ सो दानि तेन मणिरत्नेन आवद्धेन राजकुलं प्रविशति दिव्येन रूपेण प्रतिहाररक्षेण च वारि मा प्रविशाहीति ॥ सो दानि आह ॥ अहं कुशो ति ॥ प्रतिहाररक्षो आह ॥ भद्रं कुशो राजा एदृशो रूपेण भवेया ति ॥ राज्ञा कुशेन तं मणिरत्नकं हस्तेनापिहितं । तस्य यथापौराणं वर्णरूपं संवृत्तं ॥ प्रतिहाररक्षो दृष्ट्वा मूर्धेन प्रणिपतितो ॥ सो दानि प्रविष्टो देवीय मूले ॥ देवी आह ॥ मा राजकुलं अवमर्दाहीति । किस्य त्वं राजकुलं प्रविष्टो ॥ सो आह ॥ अहं कुशो ॥ देवी आह ॥ कुशो राजा [266a] एदृशेन रूपेण भवेया ॥ राज्ञा तं मणिं हस्तेन अपिहितं । सो दानि यथापौराणो संवृत्तो ॥ देवी आह ॥ अतो मणितो हस्तमपनेहि ॥ राज्ञा मणितो हस्तो अपनीतो दिव्यं चास्य पुनः रूपं संवृत्तं ॥ आत्मानमेव उपसंक्रमितुकामो । ततो मे इमं ज्योतीरसं नाम मणिरत्नं शक्रेण दिन्नं ॥ कुशो राजा आगच्छतीति श्रुत्वा एकूना पंच कुमारशतानि अमात्या च भटबलाग्रं च सर्वे प्रत्युद्गता । पश्यन्ति कुशं राजं हस्तिस्कंधवरगतं दिव्येन रूपेण आदित्यमिव प्रतपन्तं चतुरंगेन बलकायेन संपरिवृतं आगच्छन्तं । ते दानि न प्रत्यभिजानन्ति ।

1[1]. C °ntena âvâsito âtma ° mbaṁ dṛishṭvâ so taṁ°. — 1[2]. C so taṁ duvaṇṇadṛiçaṁ° BC °shṭvâ dutmano° B °âsi te°. — 2[1]. B °bhavanti | . — 2[2]. BC âtmanaṁ°. — 3[1]. B °samaññvâ° B °hṛitaḥ. — 3[2]. B °duvarṇṇa° C °rvarṇṇo durdṛiço tâye â ° sya jyotirasa°. — 5[1]. BC imaṁ âba° C ° hi | tato te rûpeṇa sarvaṁ ja ° samasamâ no bha° B ° jambûdvipe samasamâ bha°. — 5[2]. C yaṁ kâlaṁ paurâṇakaṁ rû° B ° kâlaṁ pau° BC °kshasi | tad etaṁ maṇi pâ ° B ° pithiye° C °pihiye°.

6. B °ni te maṇi° BC °çati | di° B °pena prati° C °ksheṇa dhâri mâṁ pravi° B °ksheṇa ca dhâri mâ pravisihiti ‖ . — 8[1]. BC ° ti pra °. — 8[2]. B ° tiâraraksho °. — 9[1]. BC bhadre ku° B ° dṛiçâ rû° C °rûpeṇâ na bha°. — 9[2]. C °steṇa âhitaṁ | . — 10[2]. B °na prapatito |.

11[2]. C °ha | ato maṇito hastam apanehi râjâ maṇihasto | mâ râ°. — 12[2]. BC ° kuço râjâ. — 13[1]. BC râjâ(C °jo) edṛi° B °ṇa ca bha°. — 13[2]. B râjâ taṁ maṇi ha° C râjânaṁ maṇiratnaṁ na âpi° B ° apyihitaṁ | . — 14[1]. BC sâ dâ° C °râṇaṁ saṁ°. — 14[2]. B ato maṇito ha° C ato maṇito divyaṁ°. — 15[1]. B râjâ maṇito ha°. — 15[2]. B âtmânaṁ me u ° C âtmânam evaṁ u ° kâmaḥ.

16[1]. B tataḥ so imaṁ ° C °jyotirasaṁ°. — 16[2]. C ° gacchantiti çru ° kûnapañcaçatâ kumârâmâtyo bhattabalâgraṁ sarvaṁ pra° B °tyutagatâ pa°. — 18. BC °nti | ku° C °stindhavara ° tyam iva prapatantaṁ | catu° B °tapantaṁ | catu° C °barakâ°. — 19. B °nti te°.

तेन दानि राज्ञा मणि हस्तेन पिहितो यथापौराणं च रूपं संवृत्तं ततः च सर्वे प्रणिपतिता ॥ एवं महता समुदयेन कुशो राजा देवीये सुदर्शनाय सार्धमन्तःपुरं प्रविष्टो ॥

एवं पुण्यवतो अर्था सर्वे भोन्ति प्रदक्षिणाः ।
यथा नाम कुशो भार्याय ज्ञातीहि च समागतो ॥
पूर्वेनिवासं भगवान्पूर्वेजातिमनुस्मरन् ।
जातकमिदमाख्यासि शास्ता भिक्षूणमन्तिके ॥
ते च स्कन्धा ते धातवः तानि आयतनानि च ।
आत्मनो र्थं च भगवानेतमर्थं वियाकरे ॥
अनवराग्रस्मिं संसारे यत्र मे उषितं पुरा ।
कुशो अहं तदा आसि सुदर्शना यशोधरा ॥
माया माता तदा आसि महानामो महेन्द्रको ।
मारो अन्यतरो राजा एवं धारेथ जातकं ॥
एवमिदमपरिमितं बहुदुःखं
उच्चनीचचरितं पुराणं ।
विगतज्वरो विगतभयो अशोको
स्वजातकं भाषति भिक्षुसंघमध्ये ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कस्य भगवन् कर्मस्य विपाकेन कुशो राजा दुर्वर्णो दुर्दर्शो प्रतिकूलदर्शनो अभूषि ॥ भगवानाह ॥

भूतपूर्वं भिक्षवः अतीतमध्वानं नगरे कम्पिल्ले पंचालजनपदे दुवे जायपतिका तरुणाभिरूपा परस्परानुरक्ता भवेन्सुः । ताये इस्त्रिये सादृशं तत्र गृहं निःशक्यकं

1. C te dâni râjñâm maṇihastena âpihi ° râṇâm ca rû° B °rûpa saṁ° B °ttaṁ | ta° C °ttaṁ | tato ca te sa° titâḥ | . — 2. B °jâ deye su°. — 5. BC °thâ na me kuço bharttâ jñâ° C °gatâ | .

6. C °nivâsa bhagavâṁ pûrvejâ°. — 7. BC °bhikshusa(C °kshuṇa)mantike | . — 8. C °ndhâs te ca dhâtavaḥ tânyâya° B °tânyâyanatanâ°. — 9. B âtmârthaṁ bha° C âtmânarthaṁ ca bha° rthaṁ ca vyâkare ‖ B °rthaṁ vyâkaro | . — 10. C °varâgresmiṁ°.

11. B kuço haṁ° C ° âsit | su°. — 12. C °tadâ âsit çuddhodana ikshvâku ca | mahendrako çâkya gopârah mâro sapta râjikâḥ | evam idaṁ aparimitaṁ evaṁ dhâ° B °nâma mahe°. — 14. C °duḥkhitaṁ u° BC °nîyacari° B °ṇaṁ vi°.

16. C vigatabhayo vigatajvaro a° B °açokaṁ sva°. — 18[1]. C bhikshur bhaga° hatsuḥ ‖ . — 18[2]. C °jâ duvarṇṇo durdri° tikulo da° bhûmi ‖ . — 20. C °kshavo a° dhvâne nagaraṁ kaṁpilye paṁcâraja° B °re kaṁpille° C °tikâs taru° B °ṇâhirâ° C °sparâgânu° BC °vetsuḥ ‖ .

21. C tâye indriye sâ° B °striye sodri° tra griha niḥçâyakaṁ° C °grihâṇi niḥçâpakaṁ° BC °kaṁ tâdriçaṁ siddhaṁ ‖ .

सिद्धं ॥ बुद्धानामनुत्पादे प्रत्येकबुद्धा लोके उत्पद्यन्ति तूष्णीकशोभना खड्गविषाणकल्पा । एकमात्मानं दमेन्ति शमेन्ति परिनिर्वायन्ति ॥ ताये स्त्रियाये तदाहारं सिद्धं ॥ प्रत्येकबुद्धो च तं गृहं प्रविष्टो पिण्डाय तरुणाभिरूपो प्रासादिकेन ईर्यापथेन ॥ प्रासादिकाभिप्रसन्ना देवमनुष्याः ॥ तस्या स्त्रियाये प्रत्येकबुद्धं दृ-[266b]ष्ट्वा प्रसादमुत्पन्नं । ताये तस्य प्रत्येकबुद्धस्य पिण्डपात्रो च दिन्नो ॥ सो चास्या कुटुम्बिको प्रविष्टो पश्यति तं च प्रत्येकबुद्धं गृहे भार्यां च ॥ तस्य दानि शंका उत्पन्ना । तरुणो यं प्रव्रजितो मा हैव मे कलत्रा ओलोकिता भविष्यति ॥ सो ताये भार्याये परुषवाचाये आह ॥ भुक्तपूर्वो ते एषो यथा त्वमेतस्य भोजनं देसि ॥ सा आह ॥ शान्तं पापं प्रव्रजितो एषो महाभागः अपूर्वो एषो अद्य गृहं प्रविष्टः प्रसादेन मे एतस्य भिक्षा दिन्ना ॥ ततो सो प्रत्येकबुद्धो तस्य पुरुषस्य अकुशलं चित्तोत्पादं ज्ञात्वा अनुग्रहार्थं ततो येव गृहातो हंसराजा विय वैहायसं क्रान्तो ॥ तस्य दानि पुरुषस्य तं प्रत्येकबुद्धं वैहायसगतं दृष्ट्वा प्रसादमुत्पन्नं महाभागो अयं ऋषि इति ॥ तेन सा भार्यां अनुक्षमापिता प्रणिधानं च उत्पादितं । अन्ये पि मे जाति त्वं भार्या भवेसीति अन्यराष्ट्रं पि गता नान्यस्य वशे वर्तेसि नान्यस्य मम येव त्ति ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन कंपिल्ले नगरे पुरुषो अभूषि येन भार्याये ईर्ष्याप्रकृतेन दुष्टचित्तेन प्रत्येकबुद्धो अभ्याचिक्षितो । कुशो राजा तेन कालेन तेन समयेन कंपिल्लनगरे सो पुरुषो अभूषि ॥ अन्या सा भार्यां अभूषि । सा सुदर्शना महेन्द्रनाथधीता ॥ तस्य भिक्षवः कर्मणो विपाकेन कुशो राजा विरूपो अभूषि ॥

कुशजातकं समाप्तं ॥

1. BC °tpâdâ pra(C °dân pra)tye° C °buddho lo° dyati tûshṇîshaço° B °nti tushṇî°. — 2[1]. B °tmânan dameñti ça° C °damenti pari°. — 2[2]. BC °yâye tañ cahâ°. — 3. C °ṇḍâyas taruṇâ° B °kena iryyâ° BC °thena prâ°. — 4[1]. B °kâbhiḥ pra°. — 4[2]. BC °shṭvâ prâsâ°nnañ tâ°. — 5[1]. C tâye tatpratye° tro ca dinnâ |. — 5[2]. BC °câsya ku° C °viçishṭaḥ | paçya° B °ti | tañ ca° C °bhâryyârtha ca.

6. C °çañktâ u° BC °nnâ ta°. — 7. C °haivañ me ka°. — 8[1]. BC °purushâye abhu°. — 8[2]. BC bhuktapûrvâ ye(C °rvâ te) ete esho(C °shâñ) yathâ° C °demi ‖. — 9[2]. C °jito esho bhâgo apû° vishṭo prasâ° B °shṭaḥ praçâde°. — 10. B °rthañ | tato ye gṛi° C °rthañ | tato gṛi°.

12. C °tyekañbu° hâyasañ gatañ°. — 13. BC tena so bhâ°. — 14. B °râshṭhrañ pi ga° C °shṭrañ pitâ ga° sya vaçavartte° BC °rtteti | nânyasya(B °nyatra) mama ye ca (C °mama eva) nti ‖.

16[2]. BC °vo asmâkam e° C °lena kâlena tena sa° rushâ abhû° BC °shi | yena bhâ° B °ryâye irshyâ° BC °bhyârikshito ‖. — 18. C °kañpille naga°. — 19[1]. B anyâ so bhâ°. — 19[2]. C °kshavo karma°. — 21. C iti çrîmahâvastuavadâne kuça°.

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कथं भगवं मारो पापीमां भगवतो दुष्करं चरन्तस्य पृष्ठिमेन पृष्ठिमं समनुबद्धो अवतारार्थी अवतारं गवेषी अलभमानो निर्विद्य प्रत्यवक्रान्तो ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि मम एषो पृष्ठिमेन पृष्ठिमं समनुबद्धो अवतारार्थी अवतारं गवेषी अलभन्तो अवतारं निर्विद्य प्रत्यवक्रान्तो ॥ भिक्षू भगवन्तमाहन्सु ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥ भूतपूर्वं भिक्षवः अतीतमध्वानं ऋषभो गवांपतिः गोगणसमनुबद्धो ॥ तस्य दानि वृषभस्य वृषणा लंबा शिथिला च सो वृषभो लंबितेहि वृषणेहि गोगणस्य पृष्ठिमेन पृष्ठिमं अण्वति ॥ तहिं च अरण्यायतने गिरिको [267ª] नाम शृगालः प्रतिवसति ॥ तेन सो वृषभो दृष्टो गोगणेन सार्धं अण्वन्तो लम्बेहि वृषणेहि ॥ सो तस्य पृष्ठिमेन पृष्ठिमं बहूनि वर्षाणि समनुबद्धो ॥ तस्य अपरो शृगालो वयस्यो । तेन सो गिरिको दृष्टो तस्य वृषभस्य पृष्ठिमेन पृष्ठिमं समनुबद्धो दृष्ट्वा च पुनस्तं गिरिकं गाथाये अध्यभाषति ॥

कति वर्षाणि गिरिक अनुबद्धो सि गवांपतिं ।
मुहुर्मुहुश्च त्रससि भीतभीतं च पश्यसि ॥
इमे स्थूला च लम्बा च सुनिबद्धा शिथिला चिमे ।
इमा न पि पतिष्यन्ति ततो ऽभक्षो भविष्यसि ॥
मयापि समनुबद्धो दश वर्षाणि पंच च ।
शिथिला व सुबद्धा च नास्ति सानं पततां भयं ॥

1[1]. B bhikshu bha° C bhikshur bhaga ° hatsuḥ ‖ . — 1[2]. C bhagavan máro° BC °sya pṛishṭimena pṛishṭimaṁ° B °baddho | ava° C °baddhaḥ avatárárthi avatáraṁ gaveshi | B °shi ‖ ala°. — 3[2]. C enya° BC °sho pṛishṭimena pṛishṭimaṁ sa ° ddho | avatárárthi(C °rthi) avatáraṁ gaveshi | ala°. — 4. C bhikshur bhaga ° hatsuḥ | B °nsu kadá°. — 5[1]. B kadápi° C °gaván ‖ . — 5[2]. BC °vo bhú°.

6[1]. C °kshavo 'ti° B °vaḥ tita° C °naṁm ṛishabha bhogaváṁ° B °goganaṁ sama°. — 6[2]. C ° ni vṛishatasya° so vṛishá laṁvṛitehi vṛishaṇe° B °so vṛisho laṁbitehi vṛishaṇe °sya pṛishṭimena pṛishṭimaṁ° C °ṇasya pṛishṭimaṁ açvati | . — 8. C °ariçyáya ° riko ma çṛi°. — 9[1]. B °rdhaṁ aṇvati laṁbehi ° C °ṇvati laṁcakehi vṛi°. — 9[2]. BC °sya pṛishṭimena(C °ṇa) pṛishṭimaṁ bahú(C °hu)ni°. — 10. C °ro mṛigarájasya te° B °gálá vayasyo te°.

11. BC °bhasya pṛishṭimena pṛishṭimaṁ°. — 13. C °pati. — 14. C muhumuhu citraçaçiṁ bhita° B °rmuhuç cit tasasi bhita°. — 15. B imáṁ sthúlá ca lambá su° C imáṁ sthuláṁ ca raváṁ su° BC °baddho çithilá ca me | .

16. C imáṁ na pi patatishyanti tato bha° B °nti | tataḥ bha° C °shyati ‖ . — 18. C °sti çanaṁ tato bhashaṁ ‖ B °patato bhayaṁ ‖ .

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन वृषभो अभूत् । सो हं वृषभो ऽभूषी ॥ यः गिरिको नाम शृगालो ऽयमेव मारो अभूषि ॥ तदापि अवतारार्थी अवतारमलभन्तो निर्विद्यापक्रान्तः ॥

समाप्तं वृषभजातकं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कथं भगवन्मारो पापीमां न शक्नोति भगवतो वतारमधिगन्तुं ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतर्हिं एव मारो पापीमां न शक्नोति ममावतारं अधिगन्तुं । अन्यदापि एषो मम न शक्नोति अवतारमधिगन्तुं ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥ भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं अनुहिमवन्ते प्रत्युद्देशे वानरो महान्तं वानरयूथं परिहरति । तहिं च अनुहिमवन्तप्रत्युद्देशे महन्तो उदकह्रदो यत्र वानरयूथं अभीक्ष्णं पानीयं पायको ओतरति । तत्र च उदकह्रदे उदकराक्षसो प्रतिवसति ॥ यो तत्रोदकह्रदे ओतरति पानीयपायो मृगो वा पक्षी वा वानरो वा मनुष्यो वा तं तत्रोदकराक्षसो ओकड्ढति ॥ सो पि वानरयूथो तमुदह्रदं पानीयपायो ओतरति ॥ सो दकराक्षसो दकगतो तानि वानराणि निध्यायित्वा अदृष्टो तेहि वानरेहि ततो वानरमेकमाकड्ढति ॥ एवं सो दकराक्षसो पुनपुनः यं वेलं ते वानरा उदकपाया ओकस्ता भवन्ति ततो निध्यायित्वा अदृष्टो ओकड्ढति ॥ सो दानि वानराधिपतिः यानि वानराणि तत्रोदकह्रदे ओकड्ढितानि तानि न पश्यति । तस्यैवं भवति । कहिं ते वानराणि मा अन्यहिं गता भवेन्सु ति । समन्ततोलोकेति न च पश्यति ॥ सो पण्डितो यूथपतिः तेषां [२६७b] वानराणां [उदकह्रदमोतरन्तानां]

1[2]. C °lu bhikshavaḥ yu° B °shmâkam evânyaḥ°. — 2[1]. C °bho abhûshi yo gi°. — 2[2]. C yo gi ° gâro ayam evaṁ mâ°. — 3. C tadâpyavatârârthi avatâra ° dyâprakrânto ‖ . — 4. C iti çrîmahâvastuavadâne vṛishabhajâtakaṁ samâptaṁ ‖ o ‖ . — 5[1]. C bhikshur bhaga ° hatsu ‖ B °nsuḥ ka°. — 5[2]. C °thaṁ bhagavân mâ ° gato vatâ°.

6[1]. B °âha ‖ anya° (8[2]). — 6[2]. C °rhi evaṁ mâro pâ ° târo dhi°. — 7[2]. C bhikshu âhaṁsuḥ | . — 8[2]. C °pi bhavagânâ°. — 8[3]. BC °vo bhû°. — 8[4]. C °dhvâne anu° B °dhvânam anu° C °tyudeçe° B °ddeçena vânaro° C °ro mahâ | ntaṁ yuthaṁ vânarayû° B °haranti | . — 10. BC tahiṁ ca hi° C °tyupadeçe mahânto u ° hruda tatra vâ ° yûtham abhi ° yaṁ pâyo otarati | B °rati | so daka°.

11[1]. B *remplace par :* so dakarâkshaso dakagato nâni vânarâṇi nidhyâyitvâ adṛishṭo tehi vânarehi | tato vânaram ekadṛiço kaṭṭati | . — 11[2]. C so tatro° B tatra ca uda° C °nîyapâyaḥ mṛi ° shyo vâ taḥ uda° B °shyo vâ tatoda° BC °okaṭṭati | . — 13. C °nîyaṁ pâyo°. — 14. *Omis par* B. C °rehi | tato ° m ekasâkaṭṭatiṁ | . — 15. C ° kshaso punarpunaḥ° BC °pâyo okastâ bhavanti | tataḥ(C °to) ni ° kaṭṭati | .

16. BC °ṇi tatodakahrade okaṭṭitâ(B °tâni tâ)ni na pa°. — 17. BC °ti ka°. — 18[1]. C °râni mâ a° BC °anyehi ga° B °vetsu ti sa° C °vetsuḥ sa°. — 19. C °ṇḍito yuthu

येन देशेन तं उदकह्रदं पानीयपाया ओतरन्ति तत्र ओतरन्तानां उत्तरन्तानां पादानि प्रत्यवेक्षति ओतरन्तानां वर्धन्ति उत्तरन्तानां परिहीयन्ति । तस्य बुद्धिरुत्पन्ना । अत्र एते ओकड्डियन्ति दकराक्षसेन ततो न पश्यामि एतेषां । अलं मुखेन स्वयमुदकं पिबितुं ॥ यं च तेन दृष्टा ओकड्डियन्ता तत्रोदके दकराक्षसेन वानरा आगत्ता ॥ गच्छथ अतो नलवनातो नलप्रान्तानि गृह्णथ येनोदकं पास्यथ । ततः दकराक्षसो न शक्ष्यति अवकड्ढितुं ॥ तेहि गच्छिय नलवनातो स्वकस्वका नलप्रान्ता गृहीता दीर्घदीर्घा यथा दूरतो स्थितका उदकं पिबमाना च न दकराक्षसः ओकड्डेया ति ॥ यं वेलं उदकपाया गच्छन्ति ततो स्वकस्वकानि नलान्यादाय ओतरन्ति ततः दूरतो भोन्ता तेन नलेन उदकं पिबन्ति । न शक्नोति दकराक्षसो भूयो वानरमोकड्ढितुं ॥

ओतरन्तस्य दृश्यन्ति पादानि उत्तरंतस्य न ।
नलेन पानं पातव्यं नास्ति जागरतो भयं ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु भिक्षवो युष्माकमेवमस्यः स तेन कालेन तेन समयेन यो वानराधिपतिः । अहमेव तदा अभूत् ॥ यो दकराक्षसो अभूदयमेव मारो ऽभूत् ॥ तदापि न शक्नोति स्यावतारमधिगन्तुं ॥

समाप्तं वानरजातकं ॥

°ntâni yaṁ yena deçena tam uda° BC °niyâpâyo otaranti(C °raṁti |) tatra° C °ttarantâ-nâṁ pâdâ ° tyavekshiti ottarantânâṁ varddha° BC °hîyanti ta°.

2. B °r unpaṁnaṁ atra° C °tpannaṁ || . — 3[1]. BC ° okaṭṭiya° C °nti udararâ° B °se-na | ta ° teshâṁ pa°. — 3[2]. B parâ mukhe° C parân mukhe°. — 4. BC °dṛishṭvo(C °shṭo) okaṭṭiyanto(C °nto |) tatro° C °tro udako udakarâksha° BC °ttâ ga°. — 5. BC °cchatha | a ° nâto nalapotâni gṛihnatha | ye° B °nodakadaṁ yâsyatha | C °kaṁ paçya-tha | .

6[1]. C tato da° B °kshase na ça° C °kshase na çakyaṁtyavakarttituṁ | B °kaṭṭituṁ | . — 6[2]. BC °cchiye nalavanâto svakasvakâ nila(C °ni nara)prâ° C °ntâni gṛihito dirgha° BC °pibemâna ca ma dakarâ ° kaṭṭiyâti | . — 8. BC °cchanti | tato sva° C °otalaṁti || tato dûrâto bhonto te° BC °banti na°. — 9. B °knoti | da° C °râso bhû ° naro o° BC °ka-ṭṭituṁ.

11. C ottarantasya na dṛishṭvâni pâdâni narena pâ° B °ni utarantasya na dṛishṭâni pâ-dâni | . — 12. C narena pâṇiṁ pâtavyaḥ nâ° B °lena pâniṁ pâtavyaṁ° BC °jâgalato°. — 13[2]. C °shmâkam evam asyâd anyaḥ ° B °dhipatir aham e° C °dhipar aham e°. — 14[1]. BC °m evan tadâ°. — 14[2]. C yo uda ° so 'bhûd ayam evaṁ mâ° BC °ro 'bhût | . — 15. C °ti sma ava°.

16. B iti çrîmahâvastuavadâne vâ ° kaṁ samâptaṁ || .

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कथं भगवाननुत्तराये सम्यक्संबोधिये प्रज्ञाविशेषेण मारस्य विषयातो अतिक्रान्तो ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतरहिमेवाहं प्रज्ञाविशेषेण स्वस्तिना मारस्य विषयातो अतिक्रान्तो अन्यदापि अहं वानरभूतो सन्तो प्रज्ञाविशेषेण एतस्य मारस्य विषयातो मूर्धे पादां कृत्वा स्वस्तिना अतिक्रान्तो ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं अनुहिमवन्ते वानरो महान्तं वानरयूथं परिहरति ॥ सो दानि ग्रीष्माणां पश्चिमे मासे तेन वानरयूथेन सार्धं ततो हिमवन्तातो नानाप्रकाराणि फलानि परिभुंजित्वा तृषितो उदकह्रदं पानीयपायो आगतो ॥ सो च उदकह्रदो अभ्रितकूलो नास्ति ओकाशो ओतरितुं नत्यितुं ॥ सो यूथपतिः तस्य उदकह्रदस्य समन्तेन विकाशं मार्गन्तो अनुक्रमन्तो पानीयतृषाये ततः उपलानां पटां छित्वा तहिं उद[२६८ª]कह्रदे पतितो ॥ तस्य च उदकस्य अभ्यन्तरे अजगरस्य बिलं । तत्र बिले महान्तो अजगरो प्रतिवसति ॥ तत्र तस्य प्रतिवसन्तस्य अल्पकिसरेण आहारो उत्पद्यति । यो तत्र उदकपायो आगच्छति मृगो वा पक्षी वा वानरो वा तं सो भक्षयति ॥ तेन सो वानराधिपो तहिं उदके पतन्तो दृष्टो । तेन ततो बिलातो ग्रीवा निष्कासिता एतं वानरं ग्रहीष्यामीति । तं वानरं गाथाये अध्यभाषे ॥

उत्पन्नो पुनरयं भक्षो वानरो वनगोचरो ।
यो यं बिलास्मिं कूलस्मिं पानीयं पातुमिच्छति ॥

सो दानि वानराधिपो तहिं उदके न किंचित्प्रतिष्ठां लभति यत्र पादं प्रतिष्ठा-

1[1]. C atha khalu bhikshur bhaga° hatsuḥ ‖ . — 1[2]. C °bhagagan anu° B °râye bodhiye pra° C °râye sammya° BC °abhikrânto ‖ . — 2[2]. BC °vâham anuttarâye bodhiye prajñâviçeshena sva° C °to abhikrânto | anya° B °sheṇa | e° C °to mûrddhnena pâ° BC °stinâ vishayâto ati(C °abhi)krânto ‖ . — 5[1]. C bhikshu âhatsuḥ ‖ . — 5[2]. B °kshavaḥ ati° C °kshavo ati°.

6. BC atita° C °vantâm vânarayû°. — 7. C °mâsena vânarayû ° vantato nânâpra ° hrade pâni°. — 9[1]. C °hrade nilâmbhakulo° B °do nirabhrakû° C °ço ottari°. — 9[2]. C so yuthapatis tasya udakahra ° trishâto tataḥ° B °trishâye | tataḥ° BC °lânâm paṭam chitvâ tahim°.

11. BC °galasya vi°. — 12[1]. C tasya tatra° BC °galo pra°. — 12[2]. B °lpaviçalena° C °lpakiçalena â°. — 13. B °cchati | mṛi° BC °pakshi vâ vâna°. — 15[1]. C °bilanto grivâ nishkârito e° BC °ram grahe(C °grihi)shyâmi | so ajagaro tam vânaram grahe(C °grihi)shyâmi°. — 15[2]. B °gâthâ a°.

17. C °tpanne pu° BC °bhaksho vâ°. — 18. B °biran tu kû° C °bilan tu kûlesmim. — 19. B °vânarodhi° BC °kimcin pratishṭhâm(B °shṭâm) labhati | ya° B °pratishṭâpe° C °krame | B °krameyam | .

पेत्वा उदकातो स्थलं क्रमेय । तस्यैवं भवति । यथैव अजगरो ग्रीवां पराङ्मुखां परिवर्तेय एतस्य एवाजगरस्य मूर्ध्ने पादं कृत्वा स्थलं क्रमेयं ॥ सो दानि अजगरं गाथाये अध्यभाषे ॥

अहमेव न ते भक्ष्यो इमा न पश्यसे पृथू ।
यो मामभिमुखं तर्जे यं भाषसि गिरामिमां ॥

तेन दानि अजगरेण येन ते वानरा यूथपतिना उपदर्शिता ततःमुखं से ग्रीवा परिवर्तिता तानि वानराणि द्रष्टुं । समनन्तरं तेन अजगरेण पराङ्मुखी ग्रीवा परिवर्तिता सो च वानराधिपो तस्य अजगरस्य पराङ्मुखस्य मूर्ध्ने पादं कृत्वा ततः उदकातो स्वस्तिना स्थलं प्रक्रान्तो ॥ सो दानि अजगरो तस्य वानरस्य बुद्धिविशेषेण विस्मितो ॥ एतस्य वानरस्य इह उदकह्रदे पादस्य प्रतिष्ठानं नास्ति यत्र पादं प्रतिष्ठापेत्वा इतो उदकातो स्थलं प्रक्रमेय । ततो तेन मम एते वानरा उपदर्शिता । तथा एष अतो मुखं परिवर्तेति मम च ग्रीवा येन एते वानरा तेन परिवृत्ता । एषो च बुद्धिविशेषेण मम एव मूर्ध्ने पादां कृत्वा स्थले प्रक्रान्तो ॥ सो तं वानराधिपतिं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

लघुं च त्वये क्षिप्रं च निरुद्धं पुनर् चिन्तितं ।
यो मां पराङ्मुखं ज्ञात्वा शूरो वीरो अजायिषा ॥
यस्येमे चतुरो धर्मा वानरेन्द्र यथा तव ।
वीर्यं बुद्धिः स्मृतिः प्रज्ञा सो दुःखमपवर्तति ॥

स्यात्खलु पुनः भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन अनु-

1[1]. BC °ti yadye°. — 1[2]. C °dyeshaḥ ajagalo grivām parāṅmukhām parivarttayaḥ | etasya evaṁ ajagalasya mū ° tvá sthalam°. — 4. B °m evaṁ na te bhakshyá imám na pa° BC °prithum | . — 5. B so mam a° C yo mam a° B °kham arja yam bháshesi° C °shasi imám girám ‖ .

6. B °galeṇa ye° C °galena yato te vánarayá° B °rá yutha° BC °rçita | tataḥ° C °rttito | tani vá ° shṭum sa° B °rttitá | táni ° shṭum sa°. — 7. C samantaraṁ tena ajaṁgale paráṁmukhá gri° B °gare pará° BC °rttitá | so° C °galasya pa°. — 9. C °galo te ° shena vi°. — 10. C °de pádasya pratisthánam násti | yatra pratisthápayetvá itaḥ udakáto sthalam prakra° BC °krameyam | .

11. BC tato na mama e° C °vánaro u ° rçitáḥ tathá°. — 12. C °esho a ° varttantá mama ca° B °rttento mama ca° C °vṛitá e°. — 13. C °evaṁ mürddhni pá°. — 14. C °dhipam gá° B °dhipatiyam gá°. — 15. C laghum ca paryyakshipam ni° B °pram ni° C °punaḥ cinti°.

16. C °kham dṛishṭvá çúlo viro ajánetha ya°. — 18. C °buddhim smṛitim prájñáḥ so yam duḥkha pravarttiti ‖ . — 19. C °khalu bhi°.

हिमवन्ते वानराधिपो अभूषि। सो हं तेन कालेन तेन समयेन वानराधिपो अभूषि॥ अन्यः स तत्र उदकह्रदे अजगरो अभूषि। न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं। तत्कस्य हेतोः। [268b] एष भिक्षवः पापीमां मारो तेन कालेन तेन समयेन तहिं उदकह्रदे अजगरो नैवासिको अभूषि॥ तदापि अहं एतस्य उदकह्रदातो बुद्धिविशेषेण मूर्ध्ने पादं कृत्वा स्वस्तिमतिक्रान्तः। एतरहिं पि अहं एतस्य मारस्य विषयातो बुद्धिविशेषेणातिक्रान्तः॥

वानरजातकं समाप्तं॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः॥ पश्य भगवान्कथं पुण्यानां वर्णवादी॥ भगवानाह॥ न हि भिक्षवः एतरहिमेवाहं पुण्यानां वर्णवादी। अन्यदाप्यहं भिक्षवो पुण्यानां वर्णवादी॥ भिक्षू आहन्सुः॥ अन्यदापि भगवन्॥ भगवानाह॥ अन्यदापि भिक्षवः॥ भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं नगरे वाराणसी काशिजनपदे अंजनको नाम राजा राज्यं कारयति कृतपुण्यो महेशाख्यो सुसंगृहीतपरिजनो दानसंविभागशीलो महाबलो महाकोशो महावाहनो। तस्य राज्यं ऋद्धं च स्फीतं च सुभिक्षं चाकीर्णजनमनुष्यं च सुखितजनमनुष्यं च॥ तस्य दानि राज्ञो अंजनस्य पुत्रो पुण्यवन्तो नाम कुमारो सर्वकालं पुण्यानां वर्णवादी। तस्य दानि कुमारस्य चत्वार अमात्यपुत्रा वयस्या॥ एको अमात्यपुत्रो वीर्यवन्तो नाम सर्वकालं वीर्यस्य व वर्णवादी वीर्यं लोके अनुत्तरं ति॥ द्वितीयो अमात्यपुत्रो शिल्पवन्तो नाम सर्वकालं शिल्पस्य व वर्णवादी शिल्पं लोके अनुत्तरं॥ तृतीयो अमात्यपुत्रो रूपवन्तो नाम रूपस्य वर्णवादी रूपं व लोके अनुत्तरं॥ चतुर्थो अमात्यपुत्रो प्रज्ञावन्तो नाम सर्वकालं प्रज्ञाये वर्णवादी प्रज्ञा व लोके अनुत्तरं॥ ते दानि तेन कुमारेण पुण्यवन्तेन उच्यन्ति॥ नास्ति पुण्येहि समं पुण्यं लोके अनु-

2[1]. C anyo so tatra u° jagalo nâma a°. — 2[2]. C °shṭavyo | . — 2[3]. BC °toḥ e°. — 3. C °kshavo mâro pâpimâṁ tena kâ° B °garâ nai°. — 4. C °eta uda° BC °tvâ vishayâte(C °to) stha° C °lam abhikrânto | . — 5. C etarahiṁ pi a°.

7. C iti çrîmahâvastuavadâne vânarjâ°. — 8[1]. C atha khalu punar bhikshum âhatsuḥ | B °nsuḥ pa°. — 8[2]. C °gavan ka°. — 9[1]. C na bhikshavo etarahiṁm evâ°. — 10[1]. C bhikshu âhatsuḥ || . — 10[2]. BC °bhagavân || . — 10[3]. B °kshavaḥ bhû° C °kshavo bhû°.

11. B °vârâṇaçi kâçi° BC °de añjanako° B °yati || kṛi° BC °hano tasya°. — 13. C °jyaṁ sphîṭaṁ ca subhi° B °câkirṇṇâjanamanushyaṁ ca | sukhi°. — 14. BC °ro sarvâkâlaṁ° B °rṇṇavâdi ta°. — 15. B °tvâ ca a° C °putro vayasyo | .

16. B °amâtyâpu° C °sarvâkâ° BC °sya ca va° C °dî viryya lo°. — 17. C °sarvâkâ° BC °sya ca va° C °rṇṇavâdi çi°. — 18. C °sya va varṇṇa° BC °dî rûpavâṁ lo°. — 19. C °sarvâkâ° BC °dî prajñâye lo°.

21[2]. B °nâsti puṇyo hi sa° BC °ttare hi ya°.

त्तरं ति । यदि वो जानितु न शक्यथ परराष्ट्रं गच्छाम तत्र ज्ञास्याम: को विशेष्यति पुण्यवां वीर्यवां शिल्पवां रूपवां प्रज्ञावानिति ॥ ते दानि वाराणसीतो कम्पिल्लं नगरं गता यावत् ज्ञास्याम को लोके विशिष्यति पुण्यवां वीर्यवां शिल्पवां रूपवां प्रज्ञावां ॥

ते दानि कंपिल्लतो निर्गम्य गंगायां स्नापनाय गता पश्यन्ति च नदीये गंगाये स्रोतेन महान्तं दारुस्कन्धं ओरुह्यन्तं ॥ ते दानि अमात्यपुत्रा: सो च पुण्यवन्तो राजपुत्रो तं वीर्यवन्तममात्यपुत्रमाहन्सु: ॥ वीर्यवन्त अत्र त्वया दारुस्कं[269ª]-धे वीर्यं दर्शयितव्यं यं शक्नोसि इदं दारुस्कन्धं नदीये गंगाये ओरुह्यन्तं ओकड्डितुं ॥ तत: सो वीर्यवन्तो तेन दानि महाबलस्थाम संजनित्वा तं दारुस्कन्धं नदीये गंगाये ओरुह्यन्तं स्थले ओकड्डितं ॥ ते दानि तं प्रत्यवेक्षन्ति पश्यन्ति च महार्हं चन्दनद्रुमं ॥ सो दानि तेन वीर्यवन्तेन अमात्यपुत्रेण गन्धिकानां हस्ते पुराणानां शतसहस्रेण विक्रीतो ॥ तेन तं पुराणानां शतसहस्रमानेत्वा तेषां वयस्यकानां दत्तं । तां वयस्यकां गाथाय अध्यभाषे ॥

वीर्यं लोके प्रशंसन्ति वीर्यं लोके अनुत्तरं ।
पश्य वीर्यप्रभावेन धनस्कन्धो मे आहृतो ॥

ते दानि आहन्सु: ॥ दृष्टं वीर्यस्य फलं । शिल्पवन्तस्य शिल्पफलं पश्याम: ॥
सो दानि शिल्पवन्तो वीणामादाय वयस्यकानां मूलातो निर्धावित्वा अमात्यपुत्रेहि च श्रेष्ठिपुत्रेहि च सार्धं वीणाये कुशलेहि वीणां प्रवादितो ॥ तत्र महाजनकायो सन्निपतित: यत्तका पि कंपिल्ले नगरे वीणावाद्येषु शिक्षिता ते पि सर्वे

1. C yadi vâ jâ° BC °jânitu na ça° B °râshṭhraṁ ga° shyati | pu° C °viryyavân çilpavân rupavân prajñâvân iti ‖. — 2. C °gatâḥ yâva jñâsyâ° BC °shyati ‖ pu°. — 5. C °snâvanâya ga° nti ca nadiye gaṁgâye gotreṇa mahâ° B °diye gaṁgâye çrotena° C °dâruskaṁndhaṁ °.

6. C °ni amâtyaputro so ca puṇya° ryamantam a°. — 7. B viryyavavanta° C viryyavantaṁ atra° B °vyaṁ ye çaknosi | i° C °vyaṁ | ya ça° kaṭṭituṁ | B °okaṭṭituṁ ‖. — 9. C tato so viryavantaṁ te° B °taḥ se viyavanto° C °diye oruhya° B °gâye ohyantaṁ° BC °sthalaṁ okaṭṭi(C °ṭi)tuṁ |. — 10. B °kahanti | paçya° C °haṁ candranadrumaṁ |.

11. C °ryavantaṁna amâ° B °putrena gandhi° sreṇa vikrito te° C °kriyato |. — 12. B °ttaṁ tâṁ° C °ttaṁ gâ°. — 13. C °syakânâṁ dattaṁ gâ° syakâ gâ°. — 15. B °viryaṁ pra° skandhâ me â° C °skandhâto âhṛi°.

16[1]. B tena dâ° BC °nsuḥ dṛi°. — 16[2]. C dṛiḍhaṁ viryasya yat phalaṁ. — 17. C °çilpivanto° B °nâṁ sthûlato ni° BC °nirddhâ(C °niddhâ)vitvâ a° C °tyapotrehi ca çre° BC °çreshṭiputre° C °sârddha viṇâ° lehi viṇâ pra°. — 18. C °janakâye sannipatitâḥ yatta° B °kaṁppille° C °kshitâḥ te pi çru° titâḥ te°.

श्रुत्वा संनिपतिता ॥ तेन अमात्यपुत्रेण सार्धं परस्परस्य विस्पर्धं वीणां वादयन्ति । न च कोचिच्छक्नोति तस्य अमात्यपुत्रस्य वीणाये अभिभवितुं ॥ अथ खलु अमात्यपुत्रो सो शिल्पवन्तो सर्वेषां वीणावाद्येन विशिष्यति ॥ तेन दानि शिल्पवन्तेन तां वीणां वादयन्तेन तस्या वीणाये एका तन्त्री छिन्ना तादृशो एवं च ताये वीणाये स्वरो निश्चरति । तस्य द्वितीया तन्त्री छिन्ना तादृशो एवं च वीणाये स्वरो निश्चरति । तस्य तृतीया तन्त्री छिन्ना तादृशो एवं च ताये वीणाये स्वरो निश्चरति । एवमेकमेका षट्तन्त्रीयो छिन्ना एका तन्त्री अवशिष्टा । ततस्ताये एकाये तन्त्रीये तादृशो एव स्वरो निश्चरति ॥ सर्वा परिषा तस्य शिल्पवन्तस्य अमात्यपुत्रस्य वीणावाद्येन विस्मयमापन्ना ॥ तेन दानि प्रभूतं हिरण्यसुवर्णं आच्छादो च लब्धो । तेन तं हिरण्यसुवर्णं आहरित्वा तेषां वयस्यकानां दिन्नं । अयं पि मम शिल्पस्य फलं ॥ सो दानि तां वयस्यकां गाथाये अध्यभाषे ॥

शिल्पं लोके प्रशंसन्ति शिल्पं लोके अनुत्तरं ।
सुशिक्षितेन वीणायां धनस्कन्धो मे आहृतो ॥

ते दानि आहन्सुः ॥ दृष्टं इमस्य शिल्पवन्तस्यापि अमात्यपुत्रस्य शिल्पस्य फलं । रूपवन्तस्य पि रूपस्य फलं पश्यामः ॥

सो दानि रूपवन्तो अमात्यपुत्रो ततो वयस्यानां मूलातो निर्धावित्वा [269b] अन्तरापणवीथीमोकस्तो ॥ सो दानि अन्तरापणे वीथीयं अन्वन्तो अग्रगणिकाये दृष्टो प्रासादिको दर्शनीयो अक्षुद्रावकाशो परमाये शुभाये वर्णपुष्कलताये

1. B °treṇa para ° sparddha vî° BC °dayati | . — 2[1]. C na ca kvaciçça ° bhavatu | . 2[2]. C °khala so amâ ° tro nilpa ° dyena viçikshyati | B ° dyena çikshyati | . — 3. C te dâ ° lpavantena tâm̃ viṇâ vâda° BC °ntena tasya viṇâye e° B °kân tantrî° C °cchinnâḥ tâdṛi °vam̃ ca tâya viṇâye svarâ niçca° B °svarâni niçca°. — 5. B °dvitrî tantrî° C °dvitîya tantrî cchinnâs tâdṛi°.

6. C °tîyo tantrî cchinnâḥ tâdṛi°. — 7[1]. BC evam ekamekâm̃ evam̃ sha° B ° shaṭtri (?)-yo cchinnâm̃ ekâ ta° C °shattantriyâ cchinnâ | ekâ ta ° çishṭâḥ ta°. — 7[2]. C tato te pi ekâ° B tatas te pi ekâ ° dṛiçâ eva° C °dṛiçâ evam̃ sva°. — 8. C sarve pari ° pannâḥ | . — 9. B °hiranyam̃ su ° bdho te°. — 10[1]. B °hiraṇyam̃ su° C °rṇṇam̃ âgacchâdo ca labdham̃ tam̃ hiraṇyam̃ suvarṇṇam̃ âha ° syakâm̃ dinnam̃.

11. C °bhâshye | . — 12. B °nti çilpam̃ lo a°. — 13. B susicchinnena vî° C suvicchinnena vî ° naskam̃dho me âhṛitaḥ | B °naskam̃dhe me â°. — 14[1]. B tena dâ° BC °nsuḥ dṛi°. — 14[2]. dṛiḍham̃ i ° tyasya pu°. — 15. C so dâni rûpavantasyâpi° B rûpam̃ tasya pi°.

16. B °tyapu tato yasyânâm̃ rûpânâm̃ mû ° ntapaṇavîthîyoka° C °vîthim okasto | . — 17. B °ntarâyaṇam̃ vî° C °ntarâpaṇavîthîyam̃ akaṇṭhako agra° B ° dṛishṭho prâ° C °dike darça° B °nîyo | akshu ° nvâgato ta°.

समन्वागतो ॥ तस्या तत्र दृष्टमात्रे अत्यर्थं प्रेमं संजातं । ताये चेटी प्रेषिता ॥ गच्छाहि एतं पुरुषं मम वचनेन शब्दापेहि ॥ सो दानि ताये चेटीये शब्दावितो आर्यधीता तव आर्यपुत्र पश्यितुकामा ॥ सो दानि ताये चेटीये सार्धं तस्या अग्रगणिकाये गृहं प्रविष्टो ॥ अग्रगणिकाये अमात्यपुत्रो अभिनन्दितो । स्वागतमार्यपुत्रस्य इमस्मिं गृहमनुत्तरव्यसनं तं कल्याणं मया सार्धं पंचहि कामगुणेहि समर्पितो क्रीडाहि रमाहि परिचारेहि ॥ सो ताये अग्रगणिकाये एकपर्यंकेन उपविशापितो बहुप्रकारं च अर्थेन लोभितो । तस्य स्नानगृहं प्रवेशित्वा गंधतैलेन अभ्यंगो दिन्नो उदारेहि स्नानचूर्णेहि स्नापितो उदारेहि च आलेपनेहि अनुलेपितो महारहाणि च काशिकवस्त्राणि परिधापितो ॥ ताये अग्रगणिकाये सार्धमुपविष्टस्य महारहं भोजनमुपनामितं ॥ सो दानि ताये सार्धं आसन्तो आह ॥ अमुकत्र मे गृहे मम चत्वारो वयस्या आसन्ति तेषां शब्दाविता अर्थमात्रा दातव्या यथा ते न विहन्येन्सु ॥ अग्रगणिकाये वचनमात्रेण शतसहस्रं पुरतो थपितो इमन्तेषां वयस्यानां देहि ॥ तेन दानि ते वयस्या शब्दाविता । ते दानि ताये अग्रगणिकाये गृहमागता: पश्यन्ति रूपवन्तं अमात्यपुत्रं महतीये श्रियाये अग्रगणिकाये अंकगतमासन्तं ॥ सो दानि रूपवन्तो तां वयस्यां दृष्ट्वा गाथाये अध्यभाषे ॥

रूपं लोके प्रशंसन्ति रूपं लोके अनुत्तरं ।
गणिकाय च अङ्कगतो धनस्कंधो मे आहृतो ॥

इमं शतसहस्रं गृह्णथ व्ययं करोथ ॥ ते दानि शतसहस्रं गृह्य स्वकमोहारं गता ॥

1^{1}. B °shṭamátrá atya° C °shṭamátro atya° B °játam̃ tá°. — 1^{2}. BC °ṭiye preshitá ga°. — 2^{1}. B gacchehi e° C °cchâhi | evam̃ pu ° cane çabdá°. — 2^{2}. BC °tra paçyatukámaḥ (C °maḥ |) so dá°. — 3. B °shṭo agra°. — 4^{1}. B °ndito svá°. — 4^{2}. C svágata árya-putrasya snánagriham̃ praveçitvá gandhataisena imam̃ te gṛi ° sanam̃ kalyáṇam̃ griham̃ mayá sá ° rpitá kri ° máhi anulepanehi parivárehi | B ° ricárâhi | .

6. B °ekaparyake° C °paryaṅkena upaviçáyitaḥ | ba° B °rthena lâbhi° BC °bhito ta°. — 7. B °tailam̃ na atyam̃go di° C °lena abhyaṅgo di° BC °nno | udárehi snánacû(C °cu)-rṇṇe° B °snápito | udárehi ca alepane° C °snápito udárehi ca anulepito ma° B °lepito | ma° BC °riháyito | . — 9. C ° sárddha upashṭaḥ tasya°. — 10^{1}. C sá dá°. — 10^{2}. B °vyá || yathá° C ° vyá ya yathá te na vihanyetsuḥ | B ° nyetsu | . — 13^{1}. C te dá° BC °bdávitvá | . — 13^{2}. C °graganiganikáye gṛi° BC °çyantam̃ rú° C °ṇikáye aṅkegata°. — 15. C °rúpavantam̃ tám̃°.

18. C °ca aṅgegato dhanaskandha ca me hṛitaḥ | . — 19^{1}. B °sram̃ gaccha vya° C °sram̃ accha vâyayam̃ karotyatha || . — 19^{2}. C °svakam áharagatá | B °gato || .

ते दानि आहन्सुः ॥ दृष्टं रूपवन्तस्यापि अमात्यपुत्रस्य रूपफलं । प्रज्ञावन्तस्यापि प्रज्ञाये फलं द्रष्टव्यं ॥

प्रज्ञावन्तो पि ततो वोहारातो निर्गम्य अन्तरापणवीथिमोकस्तो । तत्र पश्यति श्रेष्ठिपुत्रं अग्रगणिकाये सार्धं विवदन्तं महतो जनकायस्य मध्ये । श्रेष्ठिपुत्रेण सा अग्रगणिका उक्ता । आगच्छ [270'] मम अद्य रात्रिमुपस्थापनकारि । अहन्ते शतसहस्रं दास्यामि ॥ अग्रगणिका आह ॥ आर्यपुत्र नास्ति मम अद्य रात्री क्षणो अन्यस्याहमद्य रात्रीये गृहीतवेतना । अद्य तं उपस्थिहिष्यामः श्वे आर्यपुत्र आर्यपुत्रस्य सकाशमागमिष्यं ॥ सा दानि तस्य पुरुषस्य तां रात्रिमुपस्थापनकारि गता ॥ श्रेष्ठिपुत्रो पि तामेव अग्रगणिकां संकीयन्तो शयितो ॥ तेन दानि ताये अग्रगणिकाये सार्धं स्वप्नान्तरे सर्वरात्रीं यथाभिप्रायं क्रीडितं रमितं प्रविचारितं ॥ सा दानि अग्रगणिका तां रात्रिं तेन पुरुषेण क्रीडित्वा रमित्वा प्रविचारित्वा प्रभाताये रात्रीये तस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य सकाशं गता । एषाहमागता आर्यपुत्रस्य उपस्थापनकारिका ॥ श्रेष्ठिपुत्रो आह ॥ अद्याहं स्वप्नान्तरे त्वया सार्धं सर्वां रात्रिं यथाभिप्रायं क्रीडितो रमितो परिचारितो गच्छ न मे त्वया कार्यं ॥ यदि आर्यपुत्रो मया सार्धं स्वप्नान्तरे सर्वरात्रिं यथाभिप्रायं क्रीडितो रमितो प्रविचारितो देहि मे शतसहस्रं ॥ श्रेष्ठी आह ॥ या दानि त्वमन्येन पुरुषेण सार्धं सर्वरात्रिमाश्रिता किस्य तवाहं शतसहस्रं दास्यामि ॥ सा आह ॥ आर्यपुत्र स्वयं जल्पसि यथा सर्वरात्रिं एव त्वया सार्धं स्वप्नान्तरे यथाभिप्रायं क्रीडितं रमितं प्रविचारितं दातव्यं आर्यपुत्रेण शतसहस्रं भाटकं ॥ तत्र तेषां तं विवादं ॥ महाजनका-

1[1]. B °nsuḥ dṛi°. — 1[2]. B dṛishṭa rûpam̃vanta° C °shṭam̃ rûpavam̃tasyâ ° trasyâpi rû° B °sya rûpam̃ phalam̃ | . — 3[1]. C °jñâvantasyâpi ta° BC °ohârito ni ° ntarâyaṇa° B °ṇavithim o° C °vîthi oka° BC °sto tatra pa°. — 3[2]. BC °çyati || çreshṭipu° C ° putram agra BC °dhye çre°. — 4. BC çreshṭipu° C °putraiṇa° BC °ktâ â°. — 5[1]. BC °sthânakâni (B °ni |) a°. — 5[2]. C aham̃n te ça ° sram̃ dâsvâmi || B °dâsyâpi || .

6[2]. C °sti mama adya râtrim̃ me gṛi ° BC ° hitacetanâ | . — 7. C adya tvam upa ° maḥ | çuve âryaputrasya sa°. — 8. C ° râtrim̃ upasthapanakâ nirgatâḥ | B °gatâ çre°. — 9[1]. B çreshṭipu° C çreshṭiputrâ pi° BC °pi tam evam agra ° C ° kâm̃ sakriḍanto ça °. — 9[2]. C °sârddha sva ° re sacarâtrim̃ yathâ ° yam̃ kṛidi°.

11. C °mitvâ parivâritvâ prabhâ° BC ° çreshṭipu°. — 12. B esho ha âryaputro° C esho ham âgato âryya ° sthânakâritâ | . — 13[1]. C çreshṭipu°. — 13[2]. B °svapnâm̃nta ° rito gakara me tvayâ kâryya | . — 14. C °mito parivârito de°.

16[1]. B çreshṭhi â ° C çreshṭi â °. — 16[2]. B °ni tvâm anye° C °ni tvâm̃ anye ° rddham̃ sarvâm̃ râtrim̃ âsitâ ki° B °sarvarrâtrim̃m âçri°. — 17[1]. C °putro sva° B °lpasi | yathâ sa° C ° trim̃m evam̃ tva ° mitam̃ paricâ°. — 19[1]. B °shâm̃ tam vivâ° BC °dam̃ ma°. — 19[2]. C °kâye samâgato na ca tam̃ kvacit te° B °tam̃ kâcit te° BC °dam̃ nivindi° B °tam̃ samartha so°.

यो समागतो न च तं कोचित्तेषां विवादं विच्छिन्दितुं समर्थो ॥ सो तत्र स्थितको प्रज्ञावन्तो अमात्यपुत्रो । एतेहि कांपिल्लेहि नैगमेहि वुच्चति ॥ जल्प कुमार त्वं पि यत्ते अत्र प्रतिभायति किं दातव्यं एतेन श्रेष्ठिपुत्रेण एतस्या अग्रगणिकाये शतसहस्रं अथ न दातव्यमिति ॥ प्रज्ञावन्तो आह ॥ यथापि श्रेष्ठिपुत्रस्य एताये गणिकाये समागमः आसि तथापि श्रेष्ठिपुत्रेण एताये गणिकाये भाटकं दातव्यं ॥ ते आहन्सु ॥ निर्दिशतु कुमारो यथा दातव्यं ॥ तेन प्रज्ञावन्तेन महन्तो आदर्शमण्डलो आनापितो शतसहस्रं च । श्रेष्ठिपुत्रो वुच्चति । गृह्ण एतं शतसहस्रकं करण्डकं एतस्य आदर्शमण्डलस्य अभिमुखं धारेहि ॥ श्रेष्ठिपुत्रेण तं शतसाहस्रिकं करण्डकं उत्क्षिपित्वा एतस्य आदर्शमण्डलस्य अभिमुखं स्थापितं । आगच्छ भद्रे यो इमस्य शतसाहस्रिकस्य करण्डकस्य [270b] अत्र आदर्शमण्डले प्रतिबिम्बं एतं गृह्णाहि । एषो ते भाटको ॥ एवं तस्य प्रज्ञावन्तस्य अमात्यपुत्रस्य निर्दिशिते महाजनकायेन हक्कारो दिन्नो प्रभूतं च हिरण्यसुवर्णमाच्छादयन्ति ॥ तेन तं हिरण्यसुवर्णं तेषां वयस्यानां दिन्नो ॥ सो तां वयस्यां गाथाये अध्यभाषे ॥

प्रज्ञां लोके प्रशंसन्ति प्रज्ञा लोके अनुत्तरा ।
सुचिन्तिताये प्रज्ञाये धनस्कन्धो मे आहतो ॥

ते दानि अमात्यपुत्रा आहन्सुः ॥ दृष्टं वीर्यवन्तस्य अमात्यपुत्रस्य वीर्यप्रभावो शिल्पवन्तस्य शिल्पप्रभावो रूपवन्तस्य रूपप्रभावो प्रज्ञावन्तस्य प्रज्ञाप्रभावो । अधुना कुमारस्य पुण्यवन्तस्य पुण्यप्रभावं पश्येमः ॥

सो दानि पुण्यवन्तो राजपुत्रो तेषां वयस्यानां मूलातो निर्धावित्वा येन राज-

1. C tatra° B °sthitaḥ ko pra ° tro sâ te°. — 2[1]. C sâ tehi kaṁ° C so tehi kaṁ°. — 2[2]. BC ° çreshṭipu ° etasya (B °sya a)gra° C °hasram arthaṁ na dâtavyaṁ ti ‖ B °sraṁ arthan dâta°. — 4[2]. B athâpi° B athâpi çreshṭipu ° mâgato âsi | tathâ° B °maḥ âçi tathâ° BC °ṇa etasya gaṇi°. — 5. C ° âhatsuḥ ‖ .

6[1]. B nirviçatu mâro° C °tu mâro°. — 6[2]. BC °ntena mahato â° C °ṇḍalâ â ° sraṁ çre° B °sraṁ | . — 7[1]. BC çreshṭipu°. — 7[2]. BC grihna etaṁ° B °hasraṁkaṁ kalaṇḍaka etasya â° C °srakaṁ etasya â°. — 8. BC çreshṭipu° C °hasrika ka° BC °raṇḍakaṁ e(C ° ṇḍakâsya e)tasya çatasâhasrikasya ukshipitvâ tasya âda ° pitaṁ â° — 9. B °rçanamaṇḍa° BC ° grihnâhi ‖ .

11[1]. BC eshâ o bhâṭako tena ta°. — 11[2]. BC tena ta° C ° nirviçate ° B ° dinnâ | prabhû ° cchâdayaṁti | C °cchâdayati taṁ tena hi°. — 12. C taṁ tena hi ° nâṁ dinnâḥ so°. — 14. BC °jñâṁ loke prasaṁçanti°. — 15. B sucintaye pra° C sucintaṁ ye va prajñâ me dhanaskaṁdhaṁ ca âhṛitaḥ | B °hṛitâ te dâ°.

16[1]. C °putro â°. — 16[2]. B °shṭaṁ vîryaṁ ca tasya a° C °shṭaṁ vîryaṁ vayaṁ tasya a° BC °ryaprabhâvâ çilpava° C °jñâprabhâvaḥ adhu°. — 17. C °ntasya prabhâvaṁ paçyâmaḥ | . — 19 C °nto râjakumâro te ° nâṁ nilâto nirddhâ° B °ṇatâ | .

कुलं तेन प्रणतो । सो तत्र राजकुलसमीपे आसति च ॥ अपरेण अमात्यपुत्रेण दृष्टो । सह दर्शनेन तस्य अमात्यपुत्रस्य पुण्यवन्तस्य राजपुत्रस्य मूले प्रेमं निपतितं । सो तेन भक्तेन निमन्त्रितो स्वकं गृहं नीतो व्यायामशालं प्रवेशितो ॥ व्यायामं कृत्वा स्नानोपविष्टो भक्ताग्रमुपविष्टो ॥ तत्र सो राजपुत्रो तेन अमात्यपुत्रेण सार्धं तं दिवसमुपस्थितो प्रणीतेन राजार्हेण अन्नपानेन ॥ सो च अमात्यपुत्रो राजकीयां यानशालामभिरुहापयित्वा शयापितो । ताये च राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य धीताये दृष्टो ॥ तस्या एवं भवति । एषो अमात्यपुत्रो आगतः ॥ सा दानि विकाले राजकुलातो निर्धावित्वा निर्गम्य यानशालां प्रविशित्वा तत्र एव यानमभिरुहित्वा यत्र सो पुण्यवन्तो राजपुत्रो शयितो । जानाति इदानीं मुहूर्तं पि विबुद्धिष्यति । ततो मया सार्धं रमिष्यति ॥ कुमारो पि खादितपीतो सुखं शयितो । सापि राजधीता कामवितर्केहि विद्यमाना इदानिं विबुद्धिष्यति मुहूर्तं पि विबुद्धिष्यति इति बहुकेन रात्रीविभवाकान्ता ओसुप्ता ॥ सा दानि सूर्ये उद्गते ततो यानातो ओतरित्वा राजकुलं प्रविष्टा अमात्येहि च दृष्टा ॥ तेषामेतदभूषि ॥ इयं राजधीता यानशालातो ओतरित्वा विनिद्रा राजकुलं प्रविष्टा मा अत्र याने केनचित्पुरुषेण सार्धं आसितं भवेया ॥ ते च तथा विचिनन्ति पुण्यवन्तो च कुमारो ततः यानातो ओक्रन्तो ॥ तेषाममात्यानां एवं भवति । कुतो अयं [२७१a] पुरुषो ति राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य धीतरेण सार्धं अत्र यानशालायामासितो ॥ सो तेहि अमात्येहि गृहीतो गृह्णिय राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उपनामितो । अयं महाराज पुरुषो राजधीताये सार्धं यानशालायां शयितो ॥ सो पृच्छियति ॥ कथमिदं ति ॥ सो आह ॥ महाराज अमुकेन अमात्यपुत्रेण गृहे निमन्त्रितो हं खादित-

1[1]. B °kule sa° C °kulam̃ samipem âsanti ca ‖ . — 1[2]. C °dṛishṭyo sa° B °shṭo sa°. — 3. B sâ te° C °svayam̃ gṛiham̃ nîtaḥ vyâ ° veçaçayito. — 4[1]. C °fiptaḥ bha°. — 4[2]. C °sârddha tam̃ di ° jârarheṇa a°. — 5. BC °jakyâ yânaçâ(B °sâ)lam abhi° C °çayito | .

6. B ° dṛishṭo ta° C ° dṛishṭaḥ ta°. — 7[1]. B °ti e°. — 7[2]. C °gato | B °taḥ sâ°. — 7[3]. B °çâlâ praviçitvâ | ta° C °tra evam̃ yânam̃ a° B °yatra sâ puṇya° BC °yito jâ°. — 9. BC °nâti ‖ i° C °dânim̃ muhurttam api bu° B °pi buddhyishya°. — 10[2]. BC °ditopi°.

11. BC °râjâdhitâ kâmaki(C °kâmevi)tarke° B °rkehi | vidya° C °idâni vibuddhishyato ottaritvâ vinidrâ° B °nim̃ vibuddhishyati | muhurtam̃ pi vibuddhishyati iti | bahukena râtrim̃ vibhâvakâmata supto | . — 12. B so dâni sûryo udgate tato jânâto o ° vishṭo amâtyehi ca dṛishṭvâ te°. — 14. B ° pravishṭo mâ° C °pravishṭaḥ mâ°. — 15. BC °vicinteti pu° C °ro tato yâ°.

16[1]. B teshâm̃m a° C teshâm̃ amâ° BC °ti ku°. — 16[2]. C kuto yam̃ pu ° sya dhitare sâ ° lâyâm̃ çayito | so pṛi°. — 18[1]. B °hito gṛihniya râ°. — 18[2]. B °yito so pṛi°. — 19[1]. C °pṛicchiya° BC °ti ka°. — 19[2]. BC kathedam̃ ti ‖ . — 20[1]. C °râja muke° BC °dito pi° B °pito avikâle nikkâle nikkâçitvâ° C ° pito avikâle nishkâle nishkâçitvâ ° sthitaḥ so° B °sthito so°.

पीतो विकाले निष्क्रामित्वा ओहारं प्रक्षिप्तो । सो तेन विकालदोषेण अत्र यानशालायामभिरुहित्वा शयायितो खादितपीतो नाप्येव तत्र अन्यो को चि द्वितीयो विदितो ॥ राज्ञापि धीता पृच्छिता । कथमेतन्ति ॥ ताये पि तु ब्रह्मदत्तस्य यथाभूतं आचिक्षितं । यथैव जल्पति पुरुषो तथा एव नान्यथा जल्पति ॥ राजा ब्रह्मदत्तो पुण्यवन्तस्य राजकुमारस्य प्रीतो संवृत्तो पश्यति च तं कुमारं प्रासादिकं दर्शनीयं बुद्धिमन्तं च सुस्थितं च । तस्य एतदभूषि । न एतेन प्राकृतपुरुषेण भवितव्यं महाकुलीनेन एतेन कुमारेण भवितव्यं ॥ सो दानि तं कुमारं पृच्छति ॥ कुमार कुतः त्वन्ति ॥ कुमारो आह ॥ वाराणसीतो अंजनस्य काशिराज्ञो पुत्रो ॥ तस्यापि कांपिल्लस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य सह दर्शनेन पुण्यवन्तस्य कुमारस्य पुत्रप्रेमं निपतितं तस्य च राज्ञो पुत्रो नास्ति । तेन सा धीता सुवर्णसहस्रमण्डिता कृत्वा महता राजानुभावेन महता राजर्द्धीये सर्वस्य अधिष्ठानस्य पुरतो पुण्यवन्तस्य कुमारस्य दिन्ना राज्ये च प्रतिष्ठापितो अमात्यानां च नैगमजानपदानां च राजाह ॥ एषो मे पुत्रो जातो ताव एषो भवे राजा अहं वृद्धो ॥ तेन दानि पुण्यवन्तेन राज्यप्राप्तेन ते वयस्या शब्दापिता गाथाये अध्यभाषे ॥

पुण्यं लोके प्रशंसन्ति पुण्यं लोके अनुत्तरं ।
राज्यं च राजकन्या च पुण्येहि मम आगता ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन वीर्यवन्तो नाम अमात्यपुत्रो अभूषि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एष भिक्षवो श्रोणकोटिविंशो तेन कालेन तेन समयेन वीर्यवन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि ॥ अन्यः स तेन कालेन तेन समयेन शिल्पवन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि ।

1. B so te vikâ° C so me vikâ° BC °kâlo doshe° B °khâdati pito ° tra anyâ kâci dvitiyo° C °khâdito pito nâpyevam̃ tatra anyo kvacid dvi°. — 3[1]. C râjño pi dhitâpi pṛi° B °pṛicchati tâ ka°. — 3[2]. BC °nti tâye°. — 3[3]. C tâye pituḥ bra°. — 4[1]. C yathaisho jalpati purushaḥ tathâ nânyam̃ yathâ ja° B °evam̃ nânya°. — 4[2]. B °çyati | na ca tam̃ ku ° dika darça° BC °ddhivanto ca susthito ca ta°.

6[1]. B °shi na e°. — 6[2]. B °pusheṇa bha° BC °kulinena e°. — 7. BC °ti kumâ°. — 8[1]. B °mâro kutaḥ° C °mâro kuto tvam̃ ti ‖. — 8[2]. BC °sito am̃(C °a)jakasya°. — 9. BC °titam̃ | ta ° sti te°. — 10. C °srapratimaṇḍi° B °ṇḍitâ kṛi° C °bhâvena mahatâ râjaṛiddhiye sa° B °dhisthâne purvato puṇya° C °shṭhâne pura ° ṇyavandasya kumârasya dinno râjye° BC °dânâm̃ ca râjâham̃ e°.

13[1]. C esho me pûtro° BC °tro jâto tâ(C °jâtâ)ca esho me râjâ(B °râjâ a)ham̃°. — 13[2]. C °bdâpitâ gâ° — 15. B °prasam̃çanti°.

16. C °jakam̃nyâm̃ ca pu°. — 17[2]. C °khalu bhikshavo yu°. — 18[1]. C °hetor aham̃ so bhi°. — 19. C °ṭivam̃ço tena kâ°. — 20. C anyas sa tena kâ°.

नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एष भिक्षवः राष्ट्रपालो कुलपुत्रः तेन कालेन तेन समयेन शिल्पवन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि ॥ अन्यः स तेन कालेन तेन समयेन [271b] रूपवन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एषः स भिक्षवः सुन्दरनन्दः स्थविरो तेन कालेन तेन समयेन रूपवन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि ॥ अन्यः स तेन कालेन तेन समयेन प्रज्ञावन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एष स भिक्षवो शारिपुत्रो स्थविरः तेन कालेन तेन समयेन प्रज्ञावन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि ॥ अन्यः स तेन कालेन तेन समयेन अंजनस्य काशिराज्ञो पुण्यवन्तो नाम काशिराजपुत्रो अभूषि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स भिक्षवः तेन कालेन तेन समयेन अंजनस्य काशिराज्ञो पुण्यवन्तो नाम राजपुत्रो अभूषि ॥ तदापि अहं पुण्यानां वर्णवादी । एतरहिं पि अहं पुण्यानां वर्णवादी ॥

समाप्तं पुण्यवन्तजातकं ॥

अपि च भिक्षवः न एतरहिं एवाहं पुण्यानां वर्णवादी । अन्यदापि अहं पुण्यानां वर्णवादी ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥ भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं मिथिलायां राजा विजितावी नाम राज्यं कारयति कृतपुण्यो महेशाख्यो सुसंगृहीतपरिजनो दानसंविभागशीलो ॥ तस्य न किंचिदपरित्यक्तं श्रमणेहि ब्राह्मणेहि कृपणेहि वनीपकेहि । यस्य हस्तिना अर्थो तस्य हस्तिं देति । यस्याश्वेनार्थो तस्याश्वं देति । यस्य रथेनार्थो तस्य रथं देति । यस्य यादृशेहि यानेहि अर्थो तस्य तादृशानि यानानि देति । यस्य नारीहि अर्थो तस्य सर्वालंकारविभूषितां नारिं देति । यस्य दासीहि अर्थो तस्य

1[2]. C esho bhikshavo rá° B °ráshṭhrapá° C °putro tena ká ° lpavanta amá°. — 2. C anyo sa tena ká ° yena rupa° BC °shi nai°. — 3[2]. C °hetor e°. — 3[3]. C esha sa bhikshavo su°. — 5[1]. C anyas sa te°.

6[1]. C °hetor esha°. — 6[2]. C °kshavaḥ ánandasthaviro tena ká° B °çáliputro stha° C °jñávanta amá°. — 7. C anyo sa tena ° náma rájapu°. — 9. C esha so bhi° BC °añjakasya° C °ṇyavanto rája ° bhúshi | naitad evam̃ drashṭavyam̃ | tat kasya hetor aham̃ so bhikshavo tena kálena tena samayena añjakasya káçirájño puṇyavanto náma rájaputro abhúshi | tadápi°. — 10[3]. C etarasi pi a°.

12. C ‖ iti çrímahávastuavadáne puṇyavanto náma játakam̃ samáptam̃ ‖. — 13[1]. C athápi ca bhikshavo naita ° ham̃ na puṇyá° B °rṇṇavádi ‖. — 14[2]. C bhikshu á°. — 14[3]. B °gaván ‖. — 14[4]. B °kshavo bhú° C °kshavo atí°. — 15. C atítamadhváne mi° BC °çilo ta°.

17[2]. C °çravaṇehi brá°. — 18[1]. C yasyá 'çvanárthe tasya açvam̃°. — 19[1]. BC yasyá yádṛiçe ° rtho tádṛiçá°.

दासीयो देति । यस्य दासेहि अर्थो तस्य दासानि देति । यस्य वस्त्रेहि अर्थो तस्य वस्त्राणि देति । यस्य यादृशेहि भाजनेहि अर्थो तस्य तादृशानि भाजनानि देति । यस्य धेनुहि अर्थो तस्य धेनुयो देति । यस्य बलिवर्देहि अर्थो तस्य बलिवर्दं देति । यस्य हिरण्येनार्थो तस्य हिरण्यं देति । यस्य सुवर्णार्थो तस्य सुवर्णं देति । यस्य रूप्येण कार्यं तस्य रूप्यं देति । यस्य यस्य येन येनार्थो तस्य तस्य तं तं देति । न च स किंचिदपरित्यज्यं न चास्य अन्यथाभावो भवति ॥ अथ खलु ददन्तो परित्यजन्तो आत्तमनो भवति न च दत्वा पश्चादनुतप्यति । अथ खलु [२७२a] प्रीतिप्रामोद्यबहुलो भवति ॥

सो दानि अतिदानं ददाति कोशानि क्षीयन्तीति । गणकेहि च महापात्रेहि च कुमारामात्येहि च नैगमजानपदेहि च महाजनकायेन च संनिपतित्वान ततो राज्यतो विप्रवासितो समानो अनुहिमवन्ते महावनषण्डे ॥ तत्र गतो तत्र वनषण्डे आश्रमं मापेत्वा तृणकुटिपर्णकुटीनि कृत्वा वासं कल्पेसि ॥ तत्रापि आश्रमे प्रतिवसन्तो मूलानि च पत्राणि च पुष्पाणि च नानाप्रकाराणि च फलानि संहरित्वा प्रथमं ऋषीणि भोजेति पश्चादात्मनाहारं करोति सर्वकालं धर्मकामः ॥ अथ शक्रो देवानामिन्द्रो राज्ञो जिज्ञासनार्थं वनषण्डमुपसंक्रान्तो द्विजेन वर्णेन अन्तरीक्षे स्थिहित्वा वैदेहराजं दानातो विवेचेति ॥ महाराज न एतं दानं पण्डितेहि वर्णितं सर्वकालं दानं पण्डितेहि विगर्हितं ॥ यो दानं ददाति सो दृष्ट एव धर्मे दुःखितो भवति । मनुष्येषु चवित्वा नरकेषूपपद्यति । यथा महाराजो एतेन दानेन राज्यतो विप्रवासितो दृष्टधर्मेषु राज्यहीनो दुःखेन संयुक्तो परत्र पि एतेन दानप्रभावेन नरकेषूपपद्यिष्यति ॥ यदि मे महाराज मम न श्रद्दधासि यथा

1[1]. C °sehi tasya dási°. — 1[2]. C °arthas tasya vastrâ°. — 2. C °çehi bhâm̃janâni deti | B °tâdṛiçehi bhâjanâni deti | . — 4[1]. C yasya hiraṇyanârtho° B °tasya hiram̃ṇyam̃°. — 5[1]. BC yasya rûpeṇa°. — 5[2]. C yasya yasya yenârthena ta ° sya tam̃ deti | B °nârthe ta ° sya tam̃ tan deti | .

6[2]. B °tyajyanto â° C ° ântamanâ bhavanti na ca° BC ° datvâ paçcâ°. — 9[1]. BC ° koçâni kshiyatiti | . — 9[2]. BC °kumârâmâtrehi ca nai° C °kâyehi ca sam̃ ° tvâna tato râjâto vi ° sito | so dâni râjyâto vipravâsito sa° BC °ntena mahâvanasha(C °kha)ṇḍe tatra°.

11. C ° gataḥ tatra vanakhaṇḍe âçrama mape° B °çrama mâpetvâ triṇakuṭivarṇṇa° C °tṛiṇakuṭṭiparṇṇakuṭṭini kṛi°. — 12. C °me praviçato mâ ° mam̃ ṛishini bhojayati | pa°B° âtmaâhâ°. — 14. C °ndro râjñâ ji ° rtham̃ vanakhaṇḍa ° to vicareti | .

16. C °ja naitam̃ dâ° B °etam̃ dânam̃ paṇḍatehi va° BC °vigahitam̃ | . — 17. C ° dadâmi so° BC ° dṛishṭa evam̃ dha° C °ḥkhitâ bha°. — 18[1]. C °shu cyavi ° dyanti | . — 18[2]. BC °vâsito | dṛishṭa° C °kto paratreṇa etena pra° B ° dânena prabhâ° C °bhâve narake° B °shûpapadyam̃tishyati | . — 20. B yadi me mahârâja mama çraddadhâsi | yathâ°.

इह दानं दत्त्वा परलोके नरकेषूपपद्यिष्यसि तमहं महाराजस्य प्रत्यक्षं उपदर्शयिष्यं यत्र दायकदानपतियो उपपद्यन्ति ॥ शक्रेण आदीप्तो संप्रज्वलितो सज्योतीभूतो महानरको निर्मितो । तत्र बहूनि प्राणसहस्राणि संपच्यमाना संदर्शिता भीष्मस्वरं क्रन्दमानाः ॥ सो दानि राज्ञो आह ॥ महाराज गच्छ एतान्नरके सत्वानुपपन्नां क्रन्दन्तां पृच्छाहि केन कर्मेण अत्र नरके उपपन्ना ति ॥ राजा तानि नैरयिकानि पृच्छति ॥ किं युष्माभिर्मनुष्यभूतेहि पापकर्म कृतं येन भीष्मस्वरं क्रन्दमाना एदृशानि नरके दुःखानि अनुभवथ ॥ ते दानि निर्मिता आहन्सुः ॥ महाराज वयं मनुष्यलोके दायकदानपतियो आसी अस्माभिः श्रमणब्राह्मणेषु कृपणवनीपकेषु च उदाराणि दानानि दिन्नानि विपुलानि विस्तीर्णानि । ते वयं तस्य प्रभावेन मनुष्येषु च्यवित्वा इह नरकेषूपपन्ना ॥ राजा आह ॥ न मार्ष एवं एतं यथा यूयं जल्पथ । न हेतु न प्रत्ययो यं दायकदानपतिर्दानं दत्त्वा नरकेषूपपद्येय ॥ अथ खलु दायकदानपति दानं दत्त्वा दानप्रभावेन कायस्य भेदात्स्वर्गेषूपपद्यन्ति । ते तत्र [272[b]] नानाप्रकाराणि दिव्यानि सुखानि अनुभवन्ति । ते देवेषु सुखानि दिव्यानि अनुभवित्वा आयुक्षया देवेषु च्यवित्वा मनुष्येषु आढ्येषु कुलेषूपपद्यन्ति ॥ अपि च कौशिक यदा ते च याचनका मम सकाशातो लब्धलाभा परिपूर्णसंकल्पा प्रतिगच्छन्ति तेन मम उदारो प्रीतिप्रामोद्यो भवति ते च प्रीता भवन्ति । अहं यदि नरकेषूपपद्यामि ततः उत्सहामि दानं दातुं ॥ एवं शक्रो देवानामिन्द्रो तं वैदेहराजं जिज्ञासित्वा संराधितो ॥ शोभना महाराज उदारा ते चेतना जिज्ञा-

BC °datvâ paralo° C °lokeshûpapaditi ‖ tam ahaṁ° B °dyati ‖ tam ahaṁ° C °tyaksham upada° BC °shyaṁ | yatra° B °napatiyo°.

2. C °dipta saṁ°. — 3. BC °bahuni prâ°ṇi saṁyacca° B °rçitâ ahṛisvarâ kra° C °rçitâ °ahiçvarâ kaṁdarpyamâno ‖. — 4[1]. C °ni tasya tasya râ°. — 4[2]. BC ° kamena atra naraka upapannâ(C °nno) ti |. — 5. BC râjâni nai°.

6. C kim asmâbhi ° hi pâpaṁ karma kṛitaṁ ahṛisvaraṁ kra° B °yena ahṛisvaraṁ kra°. — 7[2]. BC °nushyâlo ° napatiyo âsî(C °sit |) asmâ° C °çravaṇabrâhmaṇeshû kṛipaṇavanipake° B °nîyake° BC °ṇṇâni te va°. — 9. C °shu cyavi ° shûpapannâḥ |. — 10[2]. B na esha evaṁ° C naisha evaṁ°.

11[1]. C °hetu pra ° kadânapatiḥ dânaṁ ° BC °datvâ narake ° dyeyaṁ ‖. — 11[2]. C °kadânapatir dânaṁ° BC °datvâ dânapra° C °dyati |. — 13. C °kshayâya deveshu cyavi°. — 15. C °çika padâ yâcanakâ mama ṇakâsâto labdha ° pûrṇṇaṁ kalpâṁ pratigacchanti | te deveshu° (13, *suit une répétition correcte jusqu'à* 15:) °kâ mama çakâçakâsâto labdhalâbhâ paripûrṇṇakalpaṁ pratigacchanti | tena ma° B °cchanti | tena ma ° modyo bhavishyati te° C °modya bhavishyanti te° BC °tena prito bha°.

16. C °dyâmi taḥ u°. — 17. B °çakreṇa de° BC °indreṇa taṁ° B °jaṁ vijñâ° C °tvâ samrâ° BC °dhito ço°. — 18. BC çodhanaṁ(B °naṁ |) mahârâja(C °jo) u° B °cetanâ vijñâ°.

सनार्थं महाराजस्य इहागतो ॥ एवमुक्त्वा शक्रो देवानामिन्द्रो ततः वनषण्डातो न्तर्हितो त्रयस्त्रिंशभवने प्रत्यस्थासि ॥

तस्य दानिं तहिं राज्ये मिथिलायां यदुपादाय राजा विप्रवासितो तदुपादाय देवो न वर्षति दुर्भिक्षं संवृत्तं चौरेहि च प्रतिराजानेहि च उपद्रुतं ॥ तेहि दानि कुमारामात्येहि गणकमहामात्रेहि च नैगमजानपदेहि च तं वनषण्डं गत्वा तं वैदेहराजं अनुक्षमापेत्वा महता राजर्द्धीये महता राजानुभावेन पुनः मिथिलायां प्रतिष्ठापितो तदा सुभिक्षमासि ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन मिथिलायां विजितावी नाम वैदेहराजा अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स भिक्षवः तेन कालेन तेन समयेन मिथिलायां विजितावी नाम वैदेहराजा अभूषि ॥ तदापि अहं पुण्यानां वर्णवादी एतरहिं पि अहं पुण्यानां वर्णवादी ॥

अभूषि राजा विजितावी वैदेहो मिथिलाधिपः ।
दिशासु विश्रुतो दाने मुक्तत्यागो अमत्सरी ॥
हस्त्यश्वरथयानं नारीयो च अलंकृता ।
जातरूपं हिरण्यं च न किंचिन्न परित्यजेत् ॥
प्रीतिप्रामोद्यबहुलो जनेय सौमनस्यतां ।
दत्वा आत्तमनो भोति दत्वा च नानुतप्यति ॥
श्रमणं ब्राह्मणं दृष्ट्वा कृपणमथ वनीपकं ।
तर्पितो अन्नपानेन वस्त्रशय्यासनेन च ॥
गणका महामात्रा च कुमारामात्या च नैगमा ।
जनकायो समागत्वा राज्यातो विप्रवासयेत् ॥

1. B evam uktvá (ou °ptká) ça° C °m ukte ça ° ndro tato vanakhaṇḍâto 'ntarhito trayastriṁçadbhavane° B °rhito | traya° C ° pratyusthâsi | . — 3. C °dâni tahiṁ° B °yâṁ ya upâdâya râ ° sito upâdâya de° C °sito yadapâdâya de°. — 4. BC °kumâromâtye° C °tyehi gaṇakamahâmâtyehi ca naigamajanapa° C °vanakhaṇḍaṁ° B °nukshemâpe° C °punar mithi°.

8². C khât khalu bhikshavaḥ yu ° m evaṁm asyâ°. — 10¹. C ° hetor ahaṁ°. — 10². C °kshavo tena kâ ° bhûshi na khalvetad evaṁ drashṭavyaṁ tadâ°.

11. C tadâpyahaṁ puṇyânâṁ varṇṇavâdî || abhû°. — 13. C °thilâyâ adhipatiḥ di° B °paḥ di°. — 15. B °thayâna ca nâ° C °naṁ ca nâ ° kṛitâḥ | B °kṛito | .

16. C °rûpo hi° B °hiraṁṇyaṁ° BC °kiṁcid apari°. — 17. B °neyama sau°. — 18. B danto â° C °ttamanâ bhonti datvâ ca° B °datvâ ca°. — 19. C çravaṇaṁ brâ°. — 20. C tapito a°.

21. C gaṇyakâ ° râmâtya ca naigamâḥ | .

सो च विप्रवासितो सन्तो वनषण्डमुपागमे ।
आश्रमं [273ᵃ] मापयित्वान तत्र वासं प्रकल्पये ॥
तस्मिं च वनषण्डस्मिं संहरित्वा फलाफलं ।
सन्तर्पयित्वा ऋषयो पश्चाद्भुंजति आत्मना ॥
शक्रो दिव्येन वर्णेन राजानमुपसंक्रमे ।
अन्तरीक्षे स्थिहित्वान इदं वचनमब्रवीत् ॥
न पण्डिता प्रशंसन्ति दानं विगर्हितं सदा ।
एतेन अतिदानेन राज्यातो सि प्रवासितो ॥
दृष्टधर्मे सि दुःखितो राज्यहीनो सि क्षत्रिय ।
परलोकं गतो सन्तो नरकं गम्सि पार्थिव ॥
सचे मम न श्रद्दधासि यत्र गच्छति दायको ।
संदर्शयिष्यं तान्तुभ्यं दायकानान्तु या गतिः ॥
सज्योतीभूतं ज्वलितं निरयं शक्रो च निर्मिणि ।
बहुप्राणसहस्राणि पच्यमानानि दर्शये ॥
स्वयं पृच्छ महाराज दह्यमानां इमां प्रजां ।
केन ते व्यसनं प्राप्ता दुःखां वेदथ वेदनां ॥
भीष्मस्वरा क्रन्दमाना दुःखां वेदथ वेदनां ।
एतमर्थं हि पृच्छाहि किं पापं अकरे पुरा ॥

ते कथयन्ति ॥

वयं दानपती आसि मनुष्येषु जनाधिप ।
बहु दानं ददित्वान अनुभोम इदं दुःखं ॥

1. C so vipra° B °pravasi° C °nakhaṇḍa°. — 2. C âçrama prâpayi° B °çrama mâpayi° C °lpayet | . — 3. BC tasmiṁ vana° C °nakhaṇḍesmiṁ siṁha°. — 4. C °ça bhuñjati âtmanâḥ | B °janti â°.

7. BC °vigahitaṁ°. — 8. C °râjyato pirivâsito | B °to si nivâsito | . — 9. B °dharmo si duḥ° C °dharmo râjyato si duḥkhito si ca kshetriyo | B °triye | . — 10. BC °lokaṁ gatâ santo° C °kaṁ gaṁsi pâ° BC °rthivâṁ | .

11. B na ce mama° C na mayâ na çra° BC °echasi dâ° C °yakaḥ | . — 12. C °rçayati ca tubyaṁ dâyikâ° BC °ntu yo gatiḥ | . — 14. C °ṇi yaccu°. — 15. C °hyamânâ iyaṁ prajâṁ | .

16. BC °prâptaṁ duḥ° C °khâṁ vedeti vedanâṁ | . — 17. *Omis dans* C. B abhisvarâ krandamânâṁ duḥ°. — 18. C °rthaṁ pi pṛi ° karo purâḥ | . — 19. BC °nti va°. — 20. C va dânapatir âsi manu° BC °dhipaḥ | .

21. C ° dadatvâna anubhoma duḥkham idaṁ | .

राजा कथयति ॥

न एषो ऋस्ति प्रत्ययो न एतं स्थानं विद्यति ।
यत्र दानपति सन्तो च्युतो गच्छेय दुर्गतिं ॥
मनुष्येषु च्यविलान स्वर्गं गच्छन्ति दायका ।
तत्र ऋमानुषां ऋत्विं ऋनुभोन्ति स्वयंकृतां ॥
कामं पि दुःखं नरकेषु . .
ऋनल्परूपमीदृशं . . . ।
. . . . नरेन्द्र
दृष्ट्वा न तं याचनकं प्रभोमि ॥
कथं गिरां वियाहरन्तो दास्यं
संपूर्णसंकल्पमनोरथो स ।
मां प्राप्य प्रीतो कथं प्रतिक्रमे ति
सा मे रतिर्भवतु सहस्रनेत्र ॥
न तं भवे यं न ददेह दानं
ऋहरहं व पूरये तर्पये हं ।
परायणं ऋहं स कल्पवृक्षो
. . . . पर्णफलोपपेतो ॥
न मे मनो कुप्यति याचितस्य
दत्त्वा न सोचामि नानुतप्यामि ।
न तं उपश्रुतं यन्न प्रयच्छे
यं च श्रुतं चिप्रमुपानयामि ॥
. . . .

1. BC °ti naisho°. — 2. BC naisho sti paryáyo° B °yo naitam̃° C °yo sthána vi°. — 3. B °pati santo°. — 4. BC °cchati dá°. — 5. C °nushim̃ pi°.

6. BC °keshu analparúpam i(C °lpam̃ ca rúpam̃)dṛiçam̃ | sanamudre lokena(B °dre rákaraṇam̃) narendram̃ dṛishṭvá°. — 8. BC dṛishṭvá ca tam̃ yá° kam̃ prabho | . — 10. BC °rám̃ vyáharantam̃ dásyá sam̃pú° B °púrṇam̃ sam̃ka° rathám̃ sa mám̃° C °rathám̃ | sa mám̃°.

12. BG °pratikramanti sá(C °so) me ra° C °netro na tam̃°. — 14. C °bhaveyam̃ yan na dade° BC °nam̃ aharaha iva púraye | tarpaye ham̃ | pará°.

16. BC paráyaṇa aham̃ sam̃kalpavṛiddho vá tṛiṇapalla(C °llava)phalo pi vá na me°. — 18. B °pyati | yáci° BC °datvá na socámi na tapyá(B °pyo)mi | (C °mi). — 20. C tam̃ tam upa° B tan tam̃ upa° BC °paçruṇiya yan na° C °prayacchaye yam̃° BC °pram upanayá° B °yámi eva°.

एकक्षणे सर्वमनोरथा मे
पूर्णा मह्यं संजितो च स तत्त्वं ।
सप्ताहं पर्यंके सुखोपविष्टो
स्थित: मुनि शैल इवाप्रकंप्यो ॥
सप्तमे दिवसे नाथो निर्गतो व्याहरे गिरां ।
लोकधातुसहस्राणि विज्ञपेन्तो महामुनि: ॥
सुखो विपाको पुण्यानां अभिप्रायश्च ऋध्यति
क्षिप्रं च परमां शान्तिं निर्वृत्तिं चाधिगच्छति ॥

समाप्तं विजिताविस्य वैदेहराज्ञो जातकं ॥

एवं मया श्रुतमेकस्मिं समये भगवतो शिष्यो आयुष्मानानन्दो मगधेषु चारिकां [273b] चरमाणो महता भिक्षुसंघेन सार्धं पंचहि भिक्षुशतेहि येन मगधानां राजगृहं नगरं तदवसारि तदनुप्राप्तः तत्रैव विहरति वेणुवने कलन्दकनिवापे ॥ तेन खलु पुनः समयेन आयुष्मतो आनन्दस्य त्रिंश सार्धविहारिका शिष्यां प्रत्याख्याय दौर्बल्यमाविष्कृत्वा हीनायावर्तन्ति कामेहि ॥ अश्रोषी आयुष्मां महाकाश्यपो आयुष्मतो आनन्दस्य त्रिंश सार्धविहारिका शिष्यां प्रत्याख्याय दौर्बल्यमाविष्कृत्वा हीनायावर्तप्रवृत्ता कामेहि ॥ अथ खल्वायुष्मान्महाकाश्यपो येनायुष्मानानन्दस्तेनोपसंक्रमित्वा आयुष्मता आनन्देन सार्धं संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां वीतिसारयित्वा एकान्ते निषीदि । एकान्तनिषण्णो आयुष्मां महाकाश्यपो आनन्दमेतदवोचत् ॥ पृच्छेम वयमायुष्मन्तमानन्दं किंचिदेव प्रदेशं

1. B evaksha° C °púrṇṇo vayaṁ sáji° B °ṛṇṇá vayasáji° BC °sa tathá saptá°. — 3. BC °khopravishṭo° B °ni maula ivá° C °sthito muni maura icáprakaṁpyo | . — 5. B °se náthe nirga°.

6. B °dhátúsaha ° jñapyanto°. — 7. BC °pákapuṇyá ° ça rishyati | . — 9. C || iti çrímahávastuavadáne vijitávi vaideharájno játakaṁ samáptaṁ || . — 10. B °çrutaṁm eka° M °kasmin samaye° B °samaya bha° M °bhagaván rájagṛihaṁ nagaraṁ tad avasári tad anupráptaḥ || tatraiva vihaṁrati || bhagavato çishyá áyushmánando ° ṇo mahatá bhikshusatehi yena ° prápto tatra evaṁ viharati sma || tatra veṇu° B °ti | veṇuvane kalakani° M °kalaṇḍakani°.

12. B °yena áshma° M °triṁçat sárddhaṁvihárika çishyáṁ pra° BM °khyáya çikshádau° M °lyam ámishkṛi° BM °hináyaṁ va° B °rttanti | kámehi a°. — 14. B °shl | áyushmantaṁ ma° M açroshid áyushmán ma ° shmanto ánanda° B °shmantaṁ ánanda° M °triṁçat sárddhaṁvi ° khyáya daurbyalam á° BM °hiná(B °náya)varttapravṛitti kámehi || .

16. M °po áyushmán ánando nopa ° dayitvá çálápaniyáṁ katháṁ vithiçára° B °dayitvá sarápaṇiyáṁ katháṁ vitiçára° BM °shidi e°.— 18. BM °sharṇṇo á° M °yushmán mahá°. — 19. M °cid evaṁ pra° BC °sacet me áyu° B °karonti pra°.

सचेत्मो आयुष्मानानन्दो वकाशं करोति प्रश्नव्याकरणाये ॥ एवमुक्त आयुष्मानानन्दो आयुष्मन्तं महाकाश्यपं एतदवोचत् ॥ पृच्छायुष्मं काश्यप यदाकांक्षसि श्रुत्वा प्रवेदयिष्यामि ॥

एवमुक्ते आयुष्मान्महाकाश्यपः आयुष्मन्तमानन्दमेतदवोचत् ॥ सचेद्भूमन्यसि आयुष्मनानन्द कति अर्थवशां संपश्यमानेन तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन श्रावकाणां गणभोजनं प्रतिक्षिप्तं त्रिकभोजनं च अनुज्ञातं ॥ एवमुक्ते आयुष्मानानन्दो आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदवोचत् ॥ दूरतो खलु वयं आयुष्मन्महाकाश्यप आगच्छेम आयुष्मन्तो येन महाकाश्यप एतमर्थं परिपृच्छनाय ॥ साधु पुनरायुष्मतो एव महाकाश्यपस्य एषो अर्थो प्रतिभायतु ॥ एवमुक्ते आयुष्मान्महाकाश्यपो आयुष्मन्तमानन्दमेतदवोचत् ॥ द्वे आयुष्मनानन्द अर्थवशां संपश्यमानेन तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन श्रावकाणां गणभोजनं च प्रतिक्षिप्तं त्रिकभोजनं च अनुज्ञातं ॥ कतमे द्वे । यावदेव कुलानां च रक्षाये गुप्तीये फासुविहाराये पापानां च पक्षपरिच्छेदाये मा पापा आमिषेण गणं बन्धित्वा संघे कलहभण्डनविग्रहविवादं अधिकरणं कौकृत्यं उत्पादेन्सुः ॥ इमे खल्वायुष्मनानन्द द्वे अर्थवशां संपश्यमानेन तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन श्रावकाणां गणभोजनं च प्रतिक्षिप्तं त्रिकभोज[274a]नं च अनुज्ञातं ॥ सो त्वं आयुष्मनानन्द इमाये पर्षाये नवाये दहराये तरुणाये इन्द्रियेष्वगुप्तद्वाराये भोजने अमात्रज्ञाताये पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमननुयुक्ताये अगौरवाये सब्रह्मचारिषु स्थविरेषु नवकेषु मध्यमेषु कुलेषु चारिकां चरसि शस्यघातं विय मन्ये करोन्तो नायं कुमारको मात्रमाज्ञासि ॥ एवमुक्ते आयुष्मानानन्दो आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदवोचत् ॥ अपि हि मे आ-

1. M °kte ânandar âyushmantaṁ e° cat sace° (l. 4). — 2. B °yushmâṁ kâçya°. — 4[1]. B °paḥ âyushmantaṁṁ â°. — 4[2]. BM °ced anyasi° B °yushmân â° BM °nando kati° M °thâgatânâ° B °tâ saṁmya° M °çrâvakânâ gaṇa° BM °ptaṁ tika(M °ko)bho° M °jñâtaṁ ca |.

7. B °yaṁ âyushmân ma° M °yaṁ âyushmâ kâçyapa âyushmantaṁ yena° B °shmantaṁ yena ° çyapaṁ e° M °çyapaṁ yeta ° pṛicchatâye |. — 8. BM °shmanto evaṁ ma°. — 10. BM °âyushmân ânanda(M °odo) a° M °rthavaçâ saṁ ° B °tâ saṁmya° M °tribhojanaṁ cânu°.

12[1]. B °dve yâ°. — 12[2]. B yâcad e° M yâvad evaṁ ku° BM °lânâṁ ca lakshâye gupti(M °pti)ye cchâsu° BM °mâ pâpâ ami° M °ghe karabha° B °ṇḍalavigra° M °grahavishâdaṁ° BM °detsuḥ ‖. — 14. BM °yushmân â° M °rthavasâ saṁ ° thâgatârha° B °rhatâ saṁmya° M °kânâṁ gaṇabhojanaṁ ca pravikshi° B °trikabhojanaṁ a°.

16. BM so taṁ âyushmân â° M °rshâye(?)tâye da ° ṇâye dri(?)driyeshva° B °ndriyeshu gu° M °athamâtra° B °trajñatâ° BM °yogam anu ° M °madhyeme° B °carasi saçyaghâ° M° ghâtaṁ vi ° roto nâ°. — 20. BM °ndo âyushmantaṁ mahâ° M °si vi paritâni jâ° BM ° ni ‖ atha° M °ca punar me â° BM °yushman ma° M °çyapaḥ ku ° ritavya manyâsi |.

युष्मन्महाकाश्यप शिरसि पि पलितानि जातानि अथ च मे पुनः आयुष्मान्महाकाश्यपो कुमारवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति ॥ द्वितीयकं तृतीयकं पि आयुष्मां महाकाश्यपो आयुष्मन्तं आनन्दमेतदवोचत् ॥ तथा त्वमायुष्मनानन्द इमाये परिषाये इन्द्रियेष्वगुप्तद्वारताये भोजने अमात्रज्ञताये पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमननुयुक्ताये अगौरवाये सब्रह्मचारीहि स्थविरेहि नवकेहि मध्यमेहि कुलेहि चारिकां चरसि शस्यघातं विय मन्ये करोन्तो न चाहं कुमारको मात्रमाज्ञासीत् ॥ द्वितीयकं तृतीयकं पि आयुष्मानानन्दो आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदवोचत् ॥ अपि हि मे आयुष्मन्महाकाश्यप शिरसि पलितानि जातानि अथ च पुनर्मे महाकाश्यपो यावत्तृतीयकं पि कुमारकवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति ॥

तेन खलु पुनः समयेन स्थूलनन्दा भिक्षुणी आयुष्मतः आनन्दस्य अनतिदूरे स्थिता अभूषि ॥ अथ खलु स्थूलनन्दा भिक्षुणी आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदवोचत् ॥ किं पुनरार्यमहाकाश्यपो अन्यतीर्थिकपूर्वो समानो आर्यमानन्दं वैदेहमुनिं भगवतो उपस्थायकं भगवतः सन्तिकावचरं भगवतो संमुखं धर्माणां प्रतिग्रहेतारं यावतृतीयकं पि कुमारवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति ॥ एवमुक्ते आयुष्मान्महाकाश्यपो आयुष्मन्तं आनन्दमेतदवोचत् ॥ सा हि नूनायं आयुष्मनानन्द भगिनी अभरमाणरूपा भाषति । किं पुनः आर्यो महाकाश्यपो अन्यतीर्थिकपूर्वो समानो आर्यानन्दं वैदेहकमुनिं भगवतो उपस्थायकं भगवतो सन्तिकावचरं भगवतो संमुखं धर्माणां प्रतिग्रहेतारं यावतृतीयकं प्रि कुमारकवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति ॥ एवमु[274b]क्ते आयुष्मानानन्दो आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदवोचत् ॥ क्षम आयुष्मन्त महाकाश्यप बालो मातृग्रामो अव्यक्तो अकुशलो अचेतको ॥ एवं यावत्तृतीयं पि आयुष्मान्महाकाश्यपो आयुष्मन्तमानन्दमेतदुवाच ॥ सा हि नूनायमा-

2. B dvitīyakatṛi°. — 3. BM °yushmān ā° B °māye indri° M °jāgarikāyo° BM °gam anuyu° hmacārīhi(M °ribhi) sthavirāya nava(M °vame)ke° kām carati sasya° M°ghātam viya manyam karo° ham kumāro mātrajñāmāsīt | B °kumārakā mātram ajñāsīt |.

7. B dvitīyatṛi° M °pi āyushmānando ā° çyapam̃m e°. — 8. BM °yushmān ma° M °çiramsi paritāni jā° B °jātāni ‖ atha° M °ni ‖ ava punar me āyushmān mahā° BM °manyeti ‖. — 10. B °sthūlāna° BM °bhikshūṇī M °shmato ā° nabhidūte sthi°.

11. BM °bhikshūṇī°. — 12. B °punau ārya° M °çyapa anya° nim̃ bhagavato santikām̃va° rmāṇā pra° BM °hetvāram̃° M °yāvattṛitī° B °vyam̃ anyeti ‖ M °manyeti ‖. — 14. M °m ukto ā°. — 15. BM °nūnam̃ yam̃ āyushmān ā° ramāṇām̃(B °nām̃) rūpām̃ bhā°.

16. M °punar āryyama° BM °pūrve sa° M °ryānam̃ndam̃ vaidehamu° grahetvā nam̃ yā° B °hetvāram̃ yā° kam̃ pi āyakam̃ kumāreka° M °rakāvādena°. — 19[1]. M °nandar āyu°. — 19[2]. M °yushmam̃ ma° mātugrā° BM °çalo akshatrajño e°. — 20. M °yāvatṛitīyakam̃ pi° çyapaḥ ā°.

21. BM sā hi nu(M °nū)nam̃ yam āyushmān ā° ramānarū°.

युष्मनानन्द भगिनी अक्षरमाणरूपा एवमाह । किं पुनरार्यो महाकाश्यपो आर्यानन्दं वैदेहमुनिं भगवतो उपस्थायकं भगवतो सन्तिकावचरं भगवतो संमुखं धर्माणां प्रतिग्रहीतारं संमुखा येव यावत्तृतीयं पि कुमारकवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति ॥ तृतीयकं पि आयुष्मानानन्दो आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदुवाच ॥ क्षम आयुष्मन्महाकाश्यप बालो मातृग्रामो अव्यक्तो अकुशलो अक्षेत्रज्ञो ॥

एवमुक्ते आयुष्मान्महाकाश्यपो आयुष्मन्तमानन्दमेतदवोचत् ॥ न खलु पुनरहमायुष्मनानन्द अभिजानामि पूर्वं प्रव्रज्यायां प्रव्रजितो इति बहिर्धा अन्यं शास्तारं व्यपदिशितुमन्यत्रैव तेन भगवता तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन । मह्यं खल्वायुष्मनानन्द पूर्वं प्रव्रज्यायामप्रव्रजितस्य एतदभूषि । संबाधो पुनरयं गृहावासो रजसामावासो अभ्यवकाशं प्रव्रज्या । तं न लभ्यं अगारमध्यावसन्तेन एकान्तसंलिखितमेकान्तमनवद्यं परिशुद्धं एकान्तपर्यवदातं ब्रह्मचर्यं चरितुं । यन्नूनाहं अगारस्यानगारियं प्रव्रजेयं ॥ स खल्वहमायुष्मं आनन्द अनूनं गृहावासं प्रहाय अशीतिं हिरण्यसुवर्णस्य शकटवाहानवहाय पञ्च च दासशतानि पंच च दासीशतानि पंच च पशुशतानि पंच च ग्रामक्षेत्रशतानि एकूनं च हलसहस्रं भद्रां कापिलेयां सुवर्णक्षीरकां अवहाय एकं कर्पासिकं पटपिलोतिकमादाय ये लोके अरहंतो तेषामुद्दिश्य अनुप्रव्रजेहं ॥ तेन खलु आयुष्मनानन्द समयेन न कोचिदन्यो लोके अर्हन्तो अभूषि अन्यत्रैव तेन भगवता सम्यक्संबुद्धेन ॥ स चाहमायुष्मनानन्द तथा प्रव्रजितो समानो संवत्सरपरमाये रात्रीये अद्राक्षीद्द भगवन्तमन्तराय राजगृहस्य-बहुपुत्रके चेतिये । दृष्ट्वा च पुनर्मे अद्वयसंज्ञा उदपासि सम्यक्संबुद्धं पश्येयं भगवन्तमेव पश्येयं स[275a]र्वज्ञं च पश्येयं भगवन्तमेव पश्येयं सर्वदर्शिं च पश्येयं भगवन्तमेव पश्येयं अपरिशेषज्ञानदर्शनं च पश्येयं भगवन्तमेव पश्येयं ॥

1. B °vaidoha ° khaṁ dhamāṇāṁ° M °khâye yâva° B °ritavya manyanti | . — 4[1]. M °nandar âyushmaṁtaṁ ma° B °ntaṁ kâçya°. — 4[2]. M °kâçya bâro mâtṛigrâmar avya° B °bâlâ mâtṛi ° çalo akshatrajño | M °lo akshayajño || .

6[2]. BM °yushmân âna° B °jânâni pû° M °stâra vyaṁvadiçatu° B °nyatraṁ ca tena bha° nâhatâ sa ° ddhenâ ma°. — 8. M °yushmân ânanda pûrvapravrajyem apravraji°. — 9. M saṁbodho ° B °sâmâvâse a °. — 10. M ° ntena ekântaṁ saṁ ° dyaṁ ekântapari ° BM °ddhaṁ | e°.

11. M °syânagârariyaṁ pravrajyeyaṁ | . — 12. B °yushmam âna° M °yushmân ânanda alukhaṁ gṛihavâsa pra° B °ya açitiṁ hi ° çakaṭâ vâhana vahâya pa° M °çakaṭavâhana vahâ paṁca va dâsa° B °traçatâni | ekûna ca ha° M °ni | ekona vaṁhala ° bhadraṁ kâ° -rṇṇasaṁvikâ? ava ° B °rṇṇasamikâ ava ° karshâçikam paṭa° M °rpâçikaṁ° BM °ya || ye° M °arhanto teshâm udiçya anupravṛijyehaṁ || B °vrajyehaṁ || .

16. BM °yushmân â ° B °yena koci° M °yena na kvaci° BM °shi | a°. — 17. BM °yushmân â° M °jitaḥ samâ° BM °no samvatsa° B° ntarâ ca râja° BM °ke cetiye | . — 19. B °udu-

स खल्वहमायुष्मनानन्द येन भगवांस्तेनोपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थासि एकान्ते स्थितो हमायुष्मनानन्द भगवन्तमेतदवोचत् ॥ शास्ता मे भगवां श्रावको ऽहमस्मि सुगते ॥ एवमुक्ते आयुष्मनानन्द भगवां मम एतदुवाच ॥ एवमेव काश्यप अहं काश्यप शास्ता त्वं च मे श्रावको । यो हि कोचित्काश्यप एवं सर्वचेतोसमन्वागतं श्रावकं अभित्वासम्यक्संबुद्धो एव समानो सम्यक्संबुद्धो ति प्रतिजानेय असर्वज्ञो येव समानो सर्वज्ञो ति प्रतिजानेय असर्वदर्शावी येव समानो सर्वदर्शावीति परिशेषज्ञानदर्शनो येव समानो अपरिशेषज्ञानदर्शनो ति प्रतिजानेय सप्तधा वास्य मूर्धा भवेया ॥ अहं खलु पुनः काश्यप सम्यक्संबुद्धो इति येव समानो सम्यक्संबुद्धो ति प्रतिजानामि सर्वज्ञो येव समानो सर्वज्ञो ति प्रतिजानामि सर्वदर्शावी येव समानो सर्वदर्शावीति प्रतिजानामि अपरिशेषज्ञानदर्शनो येव समानो अपरिशेषज्ञानदर्शनो ति प्रतिजानामि ॥ अभिज्ञाय अहं काश्यप श्रावकाणां धर्मं देशयामि न अनभिज्ञाय । सनिदानं अहं काश्यप श्रावकाणां धर्मं देशयामि न अनिदानं । सप्रातिहार्यं अहं काश्यप श्रावकाणां धर्मं देशयामि न अप्रातिहार्यं ॥ तस्य मे काश्यप अभिज्ञाय श्रावकाणां धर्मं देशयतो न अनभिज्ञाय सनिदानं श्रावकाणां धर्मं देशयतो न अनिदानं सप्रातिहार्यं श्रावकाणां धर्मं देशयतो नाप्रातिहार्यं करणीयो ओवादो करणीया अनुशासनीति वदेमि ॥ तस्मादिह ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ किं त्वहं प्रातिमोक्ष-

pâ° BM °ddhaṁ paçyeyaṁ bhagavatam eva(M °vaṁ) paçye ° ntam eva(M °vaṁ ca) pa ° darçi ca pa ° ntam eva(M °vaṁ ca) paçye° M °riçyesha°.

1. M °ham ânanda âyushmân â° B °yushmân â° M °gavânstenopasaṁkramitva bhagavato pâ ° si ekâṁtasthitaḥ aham â° BM °yushmân â° M °nandam eta°. — 3¹. B °vakaḥ 'ham asmiṁ su° C °ko ham a ° gataḥ ‖. — 3². B °yushmân â°. — 4¹. M evaṁm evaṁ kâ° B °m evaṁ kâçyapo a° BM °ko yo°. — 4². M °hi kvaci° B °çyapam evaṁ° M °ceto si sa° B °tosamaṁnvâ° M °tvâsamyaksaṁbuddham eva° BM °buddheti prajâ° M °neya ‖ atha sarvajño yeva sarvajñeti° BM °pratijânâni ya (B °nomi yaṁ) asarvadarçivî ye ca samâ° M °rvadarçivî ti pratijânâmi | ye ca pariçeshaṁjñânadarçanâye ca samâno apariçeshajñânadarçano ti prajânâmi | a° (l. 11) B °rçâvîti apariçeshajñânadarçanâ ti pra° dhâ câsma mûrddhnâ bha°.

8. B °pa samyaksaṁbodhi iti | ye ca samâ ° mi sarvajño ye ca samânâ sarva ° darçâvî ye ca samâ ° rçano yeva samâ ° prajânâmi |. — 11. M °dharma de° B °mi | na° M °mi nâbhi° B °ya sa°. — 12. M °dharma de° B °mi | na° M °anidâninaṁ B °naṁ sa°. — 13. B °prâhâryaṁ a° M °dharma de° B °mi | na° M °hârya B °ryaṁ ta°. — 14. BM °pa abhijñâye çrâ° M °dharma de° BM °jñâya sannidâ ° kâṇâṁ dhamaṁ(M °dharma) deçayato (M °toḥ |) ani° B °naṁ saṁprâ° BM °to na prâti° B °do araṇîyo anu° M °çâsatîti°.

17. M ki ca haṁ° B °prâtimomokshasamvara° M °kshasamvavṛinto vi ° mpannaṁ anumâ° B °anumâtreshvevadye° M °treshvabandheshu° BM °kshishyan ti çikshâ° M °ddheṇa pa° B °jîvâ ‖.

9304

संवरसंवृत्तो विहरिष्यं आचारगोचरसम्पन्नो अणुमात्रेष्वावद्येषु भयदर्शावी समादाय शिक्षिष्यं ति शिक्षापदेषु कायकर्मवाचाकर्ममनोकर्मेण समन्वागतः परिशुद्धेन परिशुद्धाजीवो ॥ एवं ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ तस्मादिह ते काश्यप एवं शिक्षितव्यं ॥ किं त्वहं षड्सु इन्द्रियेषु गुप्तद्वारो विहरिष्यामीति आरक्षास्मृति निध्यापकस्मृतिः समव[275b]स्थाविहारी आदीनवदर्शावी निःशरणः प्राज्ञो आरक्षेन चेतसा समन्वागतः । सो चक्षुषा रूपं दृष्ट्वा न च निमित्तग्राही भविष्यन्न चानुव्यंजनग्राही । यतो अधिकरणं च मे चक्षिन्द्रियेण असंवृतस्य विहरन्तस्य अभिध्या दौर्मनस्यमनेके पापकाः अकुशला धर्माः चित्तं अनुप्रावेन्सुः तेषां संवराय प्रतिपदिष्यामि रक्षिष्यामि चक्षिन्द्रियेण संवरमापदिष्यामि इति ॥ एवन्ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ श्रोत्रेण शब्दां श्रुत्वा घ्राणेन गन्धां घ्रायित्वा जिह्वया रसां स्वादयित्वा कायेन प्रष्टव्यां स्पृशित्वा मनसा धर्मा विज्ञाय न च निमित्तग्राही विहरिष्यामि न चानुव्यंजनग्राही विहरिष्यामि । यतो अधिकरणं च मे भवेन्द्रियेण असंवृतस्य विहरतो अभिध्या दौर्मनस्यं अनेके पापकाः अकुशला धर्मा चित्तमनुप्रावेन्सुः तेषां संवराय प्रतिपदिष्यामीति रक्षिष्यामि मनिन्द्रियं मनिन्द्रियेण संवरमापदिष्यामीति ॥ एवन्ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ तस्मादिह काश्यप एवं शिक्षितव्यं ॥ किन्ति मे कायगता स्मृतिः सुखसहगता सततसमितं कायं न जहिष्यामीति ॥ एवं ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ तस्मादिह ने काश्यप एवं शिक्षितव्यं ॥ किन्ति अहं ये केचित्कुशला धर्मा पर्यापुणिष्यन्ति सर्वन्तं आत्मदमथशमथपरिनिर्वाणार्थं ति । एवं ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ तस्मादिह ते काश्यप एवं शिक्षितव्यं । किन्ति मे

3¹. B °káçya çi° M °tavyaḥ | B °vyaṁ ta°. — 3². B °ha to kā°. — 4. BM kiṁ nvahaṁ° B °dvāre vi° M °shyāmi iti å° BM °dhyāpakasmṛitiḥ° M °samavasyāvi ° dinavaṁ da° BM °ḥçaranaḥ(M °ṇa) prājño ārakshe(M °ksha)ṇa ce° nvāgataḥ(M °to) so ca°.

6. B °ttagrāhi bha° M °vishyaṁ | na cānuvyaṁjanaṁgrāhi ya° B °hi ya°. — 7. B °to abhikara° M °cakshveṁndriyena asaṁ° BM °vṛittasya vi° M °ntasya avidyā daurmanasyāneke pāpakāç cittaṁ° BM °anuprā(M °pra)vetsuḥ || teshāṁ saṁvarā° M °cakshvadriyena saṁ° B °ṇa saṁvaram āpayishyā° M °mi dati | . — 10. B çroteṇa ça° kāyenaṁ prashṭa° M °kāyena praspṛishṭa° BM °manasāṁ dharmāṁ(M °rmaṁ) vijñā° M °ttagrāhi viharishyāmi | na vānu°.

12. BM °bhavendriyāṇāṁ saṁ(M °sa)hatasya vihato abhi° M °pāpakā aku° nupravetsuḥ | te° B °vetsuḥ te° BM °shāṁ saṁvarāye pratipa(B °padyi)shyāmiti ramishyāmiti (B °shyāmi manindriyaṁ) mani(B °nī)ndriyeṇa saṁva(M °na sava)ram å°. — 15². B °vyaṁ ki°.

16¹. M kiṁti me° B kintu me° M °kāmaga°. — 17¹. M °çyapa çi°. — 17². M kiṁati° smā paryayishya° B °ryāpraṇi° M °tmadamathaparinirmāṇā° B °ti e°. — 19¹. BM °kāçya çi°. — 19². M °çyapa çi°. — 19³. M ki me caturhi parishyāhi° B °shyati || a° M °hrīyāpaprāpyaṁ° sthitāni | B °tāni e°.

चतुर्हि परिषाहि भविष्यति अधिमात्रं प्रेमं च गौरवं च ह्री चापत्राप्यं च भावना च प्रत्युपस्थिता ति ॥ एवन्ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ तस्मादिह ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ किन्त्वहं पंचसु उपादानस्कन्धेषु समुदयास्तंगमानुपश्यी विहरिष्यं । इति रूपं इति रूपसमुदयो इति रूपस्यास्तंगमो इति वेदना इति वेदनासमुदयो इति वेदनास्तंगमो इति संज्ञा इति संज्ञासमुदयो इति संज्ञास्तंगमो इति संस्कारा इति संस्कारसमुदयो इति संस्काराणामस्तंगमो इति विज्ञानं इति विज्ञानसमुदयो इति विज्ञानास्तंगमो इति ॥ एवन्ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ स खल्वहमायुष्मन्नानन्द भगवता इमिना अववादेन अववादितो अष्टाहमेवाभूषि शैक्षो सकर[276b]-णीयो नवमे चैवाज्ञामारागये ॥

तस्य मे आयुष्मनानन्द भगवां इमिना अववादेन अववादित्वा उत्थायासनातो प्रक्रामि ॥ स खल्वहमायुष्मनानन्द भगवन्तं गच्छन्तं पृष्ठिमेन पृष्ठिमं समनुबद्धो हं ॥ तस्य मे आयुष्मन्नानन्द भगवन्तं पृष्ठिमेन पृष्ठिमं समनुबद्धस्य एतदभूषि । अहो भगवां पुनर्मार्गादपक्रम्यान्यतरं वृक्षमूलं निश्राय तिष्ठे । प्रज्ञापयेयं अहं भगवतो कर्पासिकपटपिलोतिकसंघाटीं ॥ तस्य मे आयुष्मन्नानन्द भगवानिदमेवरूपं चेतसो परिवितर्कमाज्ञाय मार्गादपक्रम्यान्यतरं वृक्षमूलं निश्राय अधिष्ठासि ॥ प्रज्ञापयेदहमायुष्मनानन्द भगवतो कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटीं निषीदि भगवां प्रज्ञप्त एवासने ॥ निषद्य खल्वायुष्मन् आनन्द भगवां एतदुवाच ॥ सखिना

3[1]. BM kinvahaṁ° M °upâdanaska ° mupâdâyastaṁ° B °mudayâdastaṁ° M °shyaṁti°. — 3[2]. M iti rûpaṁ samu° B °paṁ i rûpasa ° danâ iti | vedanâsamu ° jñâ iti saṁjñâ iti saṁjñâ samudayo iti saṁstaṁga° M °râ iti saṁskârâsamudayo iti saṁskârâm astaṁgamo iti vijñânasamudayo iti vijñânâstasamudayo iti || .

7[1]. M evaṁ te kha°. — 7[2]. M °yushmân ânanda itinâ o° B °shi || çai° M °shi | çikshâ karaṇîya na ca me° B °yo na ca me° BM °ye âjñâ°. — 10. B °yushmân â° M °yushmânanda bha ° tthâyâsanâmne pra°.

11. B °lvayam â° BM °yushmân â ° ntam pṛishṭime ° bandhe(M °ndho) haṁ || . — 12. B °yushmânn â° M °yushmân âna° BM °gavato(B °nto) pṛishṭimena pṛishṭhi(B °shṭi)-maṁ° B °bandhasya° M °bandha santad a°. — 13[1]. M °punah mârgâ° B °r mâgâd a° M °laṁ viçrâyati | ti° BM °shṭhe pra°. — 13[2]. B prajñepayeyaṁ | a° BM °rpâsikaṭâpilâtikasaṁ° M °ghâṭî | B °ṭiṁ nishi° (l. 16). — 14. M °me | âyushmâñn â ° jñâya mâjñâd apa ° laṁ tiçrâya a°. — 16. M aprajñâ ° yushmân â ° rpâçânâ paṭapiloṭikasaṁghâṭi nishidet | bha° B °shida bha° BM °sane ni°.

17[1]. B °shadya | kha° M ° dya || atha kha° BM °yushmân â°. — 17[2]. BM °khud ayaṁ (M °yai) kâçyapa karpâ(B °parkâ)çânâṁ paṭâ(M °ta)piloti(M °tika)saṁ° M °ghâṭi la° (l. 4) B °ghâṭi mṛidukâdayaṁ kâçyapa karpâsânâṁ paṭâpiloṭikasaṁghâṭi masinâdayaṁ kâçyapa karpâsânâṁ paṭâpilotikasaṁghâṭi sukhamâdayaṁ kâçyapa karpâsânâṁ paṭapilotikasaṁghâṭi tanukâdayaṁ kâçyapa karpâsânâṁ paṭapilotikasaṁghâṭi° BM °lahu(M °ghu)kâdayaṁ(M °ya)

सुदरं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी मृदुकाद्यं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी मसिनाद्यं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी सुखमाद्यं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी तनुकाद्यं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी श्लक्ष्णकाद्यं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी सुकृतिकाद्यं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी प्रह्लाद्यं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी शोभनाद्यं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी सर्वांगनाद्यं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी ॥ स खल्वहमायुष्मन् आनन्द भगवन्तमेतदुवाच ॥ लाभा मे भगवन्सुलब्धा भवेत् यन्मे भगवान्कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटीं प्रतिगृह्णेय ॥ एवमुक्ते आयुष्मन् आनन्द भगवान्मम एतदुवाच ॥ इच्छसि पुनः त्वं काश्यप तथागतस्य सन्तिके शाणानां पांशुकूलानां संघाटीं धारयितुं ॥ एवमुक्ते हं आयुष्मन् आनन्द भगवन्तमेतदुवाच ॥ लाभा मे भगवन्सुलब्धा भवेत् यन्मे भगवां शाणानां पांशुकूलानां संघाटीं ददेय ॥ अदासि खलु मे आयुष्मन्नानन्द भगवां शाणानां पांशुकूलानां संघाटीं प्रतिगृह्णे अहमायुष्मन्नानन्द भगवतो शाणानां पांशुकूलानां संघाटीं ॥ यचे खल्वायुष्मन्नानन्द सम्यग्वदमाना वदेन्सुः भगवतो श्रावको शास्तु संमुखं शाणं पांशुकूलं प्रतिग्रहे एवमेव ते सम्यग्वदमाना वदेन्सुः । तत्कस्य हेतोः । अहमायुष्मन्नानन्द शास्तु संमुखं शाणपांशुकूलानां प्रतिग्रहीता[२७६b]रो श्रावको ॥ यत्तदानन्द सम्यग्वदमाना वदेन्सुः भगवतो पुत्रो

kâçyapa karpâsânâm̃(M °çânam̃) paṭa° M °karpâçânâm̃ pa° çlakshṇada° karpâçânâm̃ ço° BM °bhanâdayam̃(M °dam̃) kâçyapa karpâsâ(M °çâ)nâm̃ paṭapilotikasam̃(B °nâm̃ sam̃)ghâ°.

7. M °lvaham ânandam âyushmâm̃ bhagavam̃tam e° B °yushmân â°. — 8. M °bhagavat sulabdhâ° bhavetsuḥ yam̃ me bhagavâ° B °bhavetsuḥ | yan te bhagavan ka° M °rpâçânâm̃° BM °gṛihneya ‖. — 9¹. BM °yushmân â°. — 9². BM °çyapas tathâ° M °ntike keçaçyânâm̃ pâm̃dukûlam̃ sam̃° B °kûlam̃ sam̃° M °ghâṭi dhâ°. — 10. M °kte â° BM °yushmân â°.

11. M °vat sulabdhâ bhavetsuḥ yam̃ me bhagavan keçâṇâ° B °vensuḥ | yan me bhagavâm̃ keçâṇâ° BM °deya | (M °yâ) avâsi(M °si |) khalvaham â(B °m âyushmân â)nanda karpâsâ(M °çâ)nâm̃ paṭapiloti(M °ṭi)kasam̃ghâṭim̃ pratigṛihne(M °hne |) âyushmân ânanda bhagavâm̃ karpâsâ(M °vân kârpâçâ)nâm̃ paṭapilotikasam̃ghâṭim̃ adâ°. — 12. BM °si | kha° M °me ânanda âyushmâm̃ bhagavân kaçmaçânâm̃ pâm̃° gṛihnate | a° B °gṛihne | aham ânandam âyushmam̃ bha° M °yushmân â° vato kaçmaçânâm̃ pâm̃° B °to çânam̃ pâm̃° BM °çukulâ° ṭim̃ same | (M °samo ‖) kha°. — 14. M °yushmân â° B °gvadamâmânâ° BM °detsuḥ bha° çrâvaka çâ° M °kham̃ keçânam̃° BM °kûlânâm̃ pra° M °tigṛihne | ayam evam̃ te° B °he | ayam e° M °damâna va° BM °detsuḥ ‖.

16¹. M °hetor aha°. — 16². M °yushmân âna° kham̃ keçânâm̃ pâm̃çukulanâm̃° B °çâṇam pâm̃° M °tigṛihe° vakâm̃ |. — 17. BM °detsuḥ ‖ bha° M °tro osaro mu° jâto dharmayo dharmanirmito dharmadâyodâ na â° BM °do mama evam̃(B °va) te sa° B °detsuḥ ‖.

औरसो मुखतो जातो धर्मजो धर्मनिर्मितो धर्मदायादो न आमिषदायादो एवमेव ते सम्यग्वदमाना वदेन्सुः । तत्कस्य हेतोः । अहमायुष्मन् आनन्द भगवतो पुत्रो औरसो मुखतो जातो धर्मजो धर्मनिर्मितो धर्मदायादो न आमिषदायादो ॥ कुंजरं पि सो आयुष्मन् आनन्द षष्टिहायनं तालपत्रिकाये छादितव्यं मन्येय यो मे तिस्रो विद्यां षडभिज्ञा बलवशीभावं छादयितव्यं मन्येया । नदीयो पि सो आयुष्मन् गंगाये स्रोतं रजमुष्टिना आवरितव्यं मन्ये यो मे तिस्रो विद्यां षडभिज्ञां बलवशीभावं छादयितव्यं मन्ये । वातं पि सो आयुष्मन्नानन्द जालेन बन्धितव्यं मन्ये यो मे तिस्रो विद्यां षडभिज्ञां बलवशीभावं छादयितव्यं मन्ये । आकाशं पि सो आयुष्मन् आनन्द पञ्चांगुलं कर्तव्यं मन्ये यो मे तिस्रो विद्या षडभिज्ञा बलवशीभावं छादयितव्यं मन्ये ॥ यस्य पुनः खलु आयुष्मन्नानन्द इमेषां पंचानां भिक्षुशतानां स्यात्कथि कांक्षा विचिकित्सा वा सो प्रश्नं पृच्छतु अहं प्रश्नस्य व्याकरणेन एवमेतं सम्यक्सिंहनादं नदामि ॥ एवमुक्ते ते भिक्षू आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदुवाच ॥ यस्य खलु पुनरायुष्मन्महाकाश्यप स्यात्कांक्षा वा विचिकित्सा वा सो आयुष्मन्महाकाश्यप प्रश्नं पृच्छेया संभावेम च वयमायुष्मन्महाकाश्यप एवं च अनुवृत्ता अतो च उत्तरि भूयो अतो च श्रेयो ॥ अथ खलु आयुष्मां महाकाश्यपस्तां भिक्षू धर्म्यां कथया संदर्शयित्वा समादापयित्वा समुत्तेजयित्वा संप्रहर्षयित्वा उत्थायासनातो प्रक्रमे ॥

अचिरप्रक्रान्तो च आयुष्मान्महाकाश्यपो सर्वावन्तेन कालेन नागावलोकितेन स्थूलनन्दां भिक्षुणीं अवलोकेति अपि नाम चित्तं प्रसादेय तस्य चेदं शकटचक्र-

2. M °hetor a° B °toḥ a°. — 3. BM °yushmán á° M °tro osaro mukhato dharmayo dha° B °jâto dharmajño dha° M °rmadâyâdo ná â° BM °do kuṁ°. — 4. BM °yushmán á° M °shashṭhihá ° vyaṁ anyeya | yo° B °vyaṁ anye ca yo ° shaṭvâbhi° BM °balaṁ va° B °çibhâvaḥ echâ° M °bhâvaḥ echâ ° vyaṁ anye | âkâ° (l. 9) B °vyaṁ anyeyâ na°. — 5. B °yushmán gaṁgâye çrotaṁ ° ná âcaritavyam anye yo ° shaṭvâbhi ° vaṁ ca echâ ° tavya manye vâ°.

7. B °tavya manye yo ° shaṭvâbhijñânaṁ balaṁ vaçi ° tavya manye | . — 9. BM akâçe pi ° kartavya manye° B °shaṭvâbhi° BM °balaṁ va° M °çibhâvaḥ echâ ° tavya manyate | B °tavya manye | . — 10. BM °yushmánn â° B °vicitkitsâ° M °pṛicchati | a° B °na etam etan saṁmya° M °evaṁm e° BM °nadâti || .

12. M evaṁm u°. — 13. M °çyapa syâṁ kâṁkshâ vicikitsâyâ sa vâ so â° B °kitsayâ vâ so° BM °yushmân ma ° bhâvema ma va° M ° vayaspa âyu° B °shman kâçya° BM °pa mâ e° M °vṛitta || ato ca uttari ato ca çreyo || B °vṛito ato ca uttari bhûyo ano ca uttari ato ca çreyo || . — 15. M °bhikshuṇâṁ karmapathayâ°.

18. BM °çyapo(M °pa) sarvantaṁ tena kâle(B °kâye)na nâ° B °bhikshûṇiṁ° M °kshuṇâṁ avalokiteti | a° B °ti | a° M °praçâdeya ° mâtraṁ pṛithivim anuvartteta ca taṁ° B °mâtrâṁ pṛithivim anuvarttena ca taṁ sthûlânandâṁ bhikshûṇiṁ ci° M °nandâṁ bhikshuṇi cittâṁ praçâdesi | B °si pra°.

माता पृथिवी अनुपरिवर्त्ते न च सा स्थूलनन्दा भिक्षुणी चित्तं प्रसादेसि । प्रदुष्टचित्ता स्थूलनन्दा भिक्षुणी आयुष्मतो महाकाश्यपस्य सन्तिके विवरमदासि समनन्तरं कालगता च पुनरायुष्मन्ते महाकाश्यपे चित्तमाघातेत्वा अन्यतरस्मिं महानरके उपपन्ना एवमेतं श्रुयति ॥

[277^{3}] समाप्तं महाकाश्यपस्य वस्तुप्रव्रज्यासूत्रं ॥

राजगृहस्य अर्धयोजने नालन्दग्रामकं नाम ग्रामं ऋद्धो च स्फीतो च समृद्धो च । तत्र ब्राह्मणो महाशालो आढ्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतवित्तस्वापतेयो प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतहस्त्यश्वगजगवेडको प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो ॥ तस्य दानि ब्राह्मणमहाशालस्य शारी नाम ब्राह्मणी भार्या प्रासादिका दर्शनीया । तस्य दानि शारीये ब्राह्मणीये पुत्रा धर्मो उपधर्मो शतधर्मो सहस्रधर्मो तिष्यो उपतिष्यो एते सप्त पुत्राः षट् निविष्टाः सप्तमो उपतिष्यो कनीयसो अनिविष्टको गुरुकुले वेदमन्त्रानधीयति ॥ राजगृहस्य अर्धयोजनेन कोलितग्रामकं नाम ग्रामं ऋद्धो च स्फीतो च समृद्धो च बहुजनाकीर्णो च । तत्रापि ब्राह्मणमहाशालो आढ्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतहस्त्यश्वगजगवेडको प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो मौद्गल्यायनगोत्रेण ॥ तस्य कोलितो नाम पुत्रो प्रासादिको दर्शनीयो पण्डितो निपुणो मेधावी । तत्रैव गुरुकुले वेदमन्त्रानधीयति । तत्रैव उपतिष्यो अन्यानि च पंचमात्राणि माणवकशतानि ॥ सर्वप्रथमं

1. B °ndâye bhikshûṇîye â° M °ndâye bhikshûṇiya â° BM °si(M °si |) samanatara kà °shmate mahâ° M °çyapa cittam âghâṭetvâ ° upapannâḥ etthaṃ e° B °nnâ etthaṃ e°. — 5. M °traṁ samâptaṁ ‖.

6. M atha rà ° landaṁ nâmam eka grâmaṁ asti ṛi° B °mṛiddho ca ta°. — 7. B °çâlâ âḍhyo° M °lo âdyo mahâ ° bhoge prabhûtacittasvâ° B °cittasyâpate° BM °çakoshṭâgâ° M °styaçvâgaja° BM °sheyo ta°. — 9. M °sya çâlî nâ° BM °nîyâ ta°. — 10. BM tasya dâ° M °çâlîye bra ° ye putro dha ° rmo çaradharmo sa ° shaṭ vinishṭâḥ ° shyo anîya anidhishṭako gu° B °anivishṭhako gu° M °mantro dhiyati |.

12. B °maṁ riddho ca sphî° M °sphîto ca sa° BM °rṇṇo ca ta°. — 14. B °çâlâ âḍhyo° M °lo âdyo mahâdhano° BM °çakoshṭâgâ° M °ro prabhûtarûparaja ° veḍakâ pra° BM °sheyâ maungalyâyaṇa(M °ṇato)gotreṇa ta°.

16. M °nîyo paṁḍito ni putro me°. — 17. M °le medamantrân dhiya°. — 18^{1}. M °traivam upa° B °trâni mâṇa° BM °ni sa°. — 18^{2}. BM sarve pra ° likena u° B °mantro a° M °ntrân adhî ° yogena ca dinnaḥ âryyasya ca âcâryyasya çuçrushâ° B °çusrushâ° M °ryyadhanasya niryyâ° BM °cchatraṁ u° M °pânahaṁ yashṭi° B °yashṭiṁ ka° M °ṇḍalushâ çinaçânâṁ | B °ṇasâṭâṁ ‖.

कोलितेन उपतिष्येण च वेदमन्त्रा अधीता अनुयोगो च दिन्नो आचार्यस्य च आचार्यशुश्रूषा कृताचार्यधनो च निर्यातितो छत्त्रं उपानहा यष्टि कमण्डलूका शाणशाटं ॥

ते दानि उभये संमोदिका प्रियमाणा अभीष्टचित्ता । उपतिष्यो पि नालन्दग्रामातो कोलितग्रामकं गच्छति कोलितस्य दर्शनाये । कोलितग्रामातो पि कोलितो नालन्दग्रामकं गच्छति उपतिष्यस्य दर्शनाये ॥ राजगृहे समसमं गिरियग्रसमाजं नाम पर्व वर्तति पंचानां तपोशतानां ॥ तत्र दानि पञ्चहि तपोशतेहि पंच उद्यानशतानि । सर्वाणि पंच उद्यानशतानि अनेकेहि जनसहस्रेहि भरितानि भवन्ति दर्शनशतानि वर्तन्ति संगीतिशतानि वर्तन्ति अपराणि च नटनर्तकल्लमल्लपाणिस्वरकानि डिम्बरवलम्बककुम्भतूणिकशतानि ॥ ते दानि ब्राह्मणमहाशालपुत्रा उपतिष्यो च [277b] कोलितो च चतुर्घंटेहि अश्वरथेहि युक्तेहि चेटसहस्रेहि संपरिवारिता गिरियग्रसमाजं प्रेक्षका गता ॥ ते दानि सत्वा सकुशलमूलपुण्या वरपरीत्तगृहा कृताधिकारा पूर्विमकेषु सम्यक्संबुद्धेषु प्रत्येकबुद्धश्रावकमहेशाख्येषु च उत्पन्नसत्वाधिकारा छिन्नबन्धना भवोत्पत्तिका आर्यधर्माणां आराधनाये चरमभविकाये हेतुप्रत्ययचारिका सत्वा ॥ तेषामुभयेषां तत्र गिरियग्रसमाजं प्रेक्षन्तानां पौराणेन कुशलमूलेन हेतुमुपदर्शितं ॥ शारिपुत्रस्य तं जनकायं दृष्ट्वा अनित्यसंज्ञा उत्पन्ना इमं एत्तकं जनकायमभ्यन्तरा वर्षशतस्य अनित्यताय सर्वं न भविष्यति ॥ मौद्गल्यायनस्यापि जनकायस्य तस्य हसन्तानां हक्कारं च क्षिपन्तानां दन्तमालानि

4^{1}. M °moditâ priyamânâ a° BM °bhikshaṇam̃ cittâ | u(M °ttam u)pa°. — 4^{2}. M °tishyati | nâladagrâmâto kolito° B °tishyo ti nâladagrâmâ°. — 5. BM °nâladagrâmâ° B °cchati upadarça° M °cchati utpattishyadarça°.

6. B °grihaṁ sama° M °he samasa girimagra ° ma parvataṁ varttati pam̃cânâm̃ ca tapaçatâ° B °cânâm̃ capoçataçatânâm ta°. — 7. BM °hi tapota(M °tapa)çate° BM °tâni sa°. — 8. M °dyânaçatânâni ° rçanaçatâni varttati sam̃ ° ni varttati parâ° B °gîtiçatâni vartanti | apa ° ḍimbalam̃valambakakumbhatuṇika° M °mbaravalambakakumbhatûṇikaçatâni varttati | sam̃gîtiçatâni varttati aparâṇi ca naṭanarttakarillamallapâṇisvarakâni ḍimbaravalambakakumbatûṇikaçatâni | . — 10. BM °putro u° B °to ca câtughâtehi a° M °to ca câturghotehi a° B °vârito gi° M °vârito girimagra° B °kshakâ matâ ‖ M °kshakâ matâḥ | .

12. M °ni satvâḥ kuça ° tyekabuddhamaheçâkhyaçrâvakeshu ca uttapta° BM °ttikâ ‖ âryadharmâṇâm̃m ârâgaṇâye carama(M °ye vacarma)bha° B °tyayabâlikâ satvâ te°. — 15. B °girigra° M °girimagra ° darçayitum̃ | B °rçitum̃ ‖ .

16. BM çâlipu° B °anityâsam̃ ° tpanno i° M °tpanno so dâni maudgalyâyano çâliputram̃ paridinamukhavarṇṇa drishtvâ âha ‖ imam̃ ekantam̃ jana ° sya anityatâya sarvam̃ bha°. — 18. B maudgalyâ° BM °yaṇasyâpi° B °tasya sahantâ° M °hasam̃tânâm̃ ha ° nam̃ dam̃tamâ°.

दृष्ट्वा अस्थिसंज्ञा उत्पन्ना । सो दानि मौद्गल्यायनो शारिपुत्रं परिदीनमुखवर्णं दृष्ट्वा आह ॥

मनोज्ञ तन्त्रीस्वरगीतघोषा
त्रिपुष्करस्फोटिकसार्यमाणाः ।
श्रूयन्ति शब्दा मधुरा मनोज्ञा
रङ्गे भवां किं परिदीनवक्त्रो ॥
हृष्टस्य कालो न हि शोचितस्य
रमितस्य कालो अरतिं जहाहि ।
शृणोहि संगीतिमिवाप्सराणां
हृष्टाननो अच्छिं मनुष्यनन्दने ॥

अथ खलु शारिपुत्रो माणवो मौद्गल्यायनं माणवमेतदुवाच ॥

एते विषयसंरक्ता विषयाश्च चलाचला ।
भवेषु च द्रव्येषु च का रतिर्बालबुद्धिनां ॥
अचिरं मुनिसा सर्वे अतृप्ता कामलोलुपाः ।
व्यस्तगात्रा गमिष्यन्ति मृता भस्मपरायणाः ॥
तच्चे संज्ञा न रमेति मौद्गल्यायन न मे रती ।
विपुला प्रतिमा चैव भाविता मतिया रतिः ॥
समयो खु धर्मं चरितुं नरकिन्नरा सुरासुरसुचरा पि ।
कामरतीभिर्लीलिता अतृप्तमनसा गता विलयं ॥
यो वने कायविवेकं रतो अधिगच्छे मदकालोपगतो ।

1. M atha mau° B °mauṅgalyâyaṇo çâliputram̃ paridi° M °lyâyaṇa çâliputra âha ‖. — 3. M °jñatatrasva ° ṭika âryyamâ° B °ṭika âryanâmâ |. — 5. M çrûyasti ça° BM °jñâ raṅge bhavâm̃ kim̃(M °vâ ki) pa°.

7. B hṛishṭhesya kâ° M hṛishṭesya kâ °jahohi ‖. — 9. M °m iva apsa° BM °hṛishṭâ narâ(M °rânya)sya ma° B °nusheṇa nandano ‖ M °ndano ‖.

11. BM °çâliputro ° mauṅgalyâyaṇamâṇava°. — 12. M °çca calâcalaḥ |. — 13. M caleshu dra° B °veshu dravyeshu kâ° M °rati bâ° BM °nâm̃ a°. — 14. BM °cirâ sunise (M °sa ?) sarve° M °lupâ |. — 15. M vyastagâyâ gami°.

16. B etan me° M etam̃ me° BM °mauṅgalyâyana(B °ṇa) me rati(M °tî |) vi°. — 17. B °pratibhâvikâ ramati | yo sa° M °bhâvitâ matiyo ra°. — 18. M samayeshu ça dharmaçaraṇam̃ cari° B °rmam̃ caraṇam̃ cari° M °nnaraḥ ‖ surâsurasucali pi B °râsurasucari pi kâ°. — 19. B °ratibhi lili° M °ratibhirilitâḥ | a° M °gatâçca vi° BM °yam̃ samayo khu (M °yeshu) dharmam̃ caraṇam̃(M °ṇa) caritum̃ yo°. — 20. BM yau(M °jau)vane ° yo kâmavivekarato adhi(M °toḥ dhi)gacchati (B ° ti ‖) madakâlo(M °ro)pagatâ spṛi°.

स्पृहयन्ति तस्य देवा पि मरुचीर्णं हि दुष्करं चरितं ॥
समानं सुखदुःखेषु रतीषु अरतीषु च ।
यं नैमित्ता प्रशंसन्ति सो हं शारिसुतो भवे ॥

सो दानि शारिपुत्रमाणवको तं मौद्गल्यायनमाणवकमामन्त्रयति ॥ प्रव्रज्या मे अभिप्रेता प्रव्रजिष्यामि ॥ मौद्गल्यायनो आह ॥ यं भवतो इष्टं तन्ममा[278a]-पि इष्टं अहमपि प्रव्रजिष्यामि ॥ मौद्गल्यायनो आह ॥

या गती भवतो इष्टा अस्माकमपि रोचति ।
त्वया सार्धं मृतं श्रेयं न च जीवितं त्वया विना ॥

तेन खलु पुन समयेन राजगृहे नगरे संजयी नाम वैरटीपुत्रो परिव्राजको पंचाशपरिवारो परिव्राजकारामे प्रतिवसति ॥ ते दानि शारिपुत्रमौद्गल्यायनमाणवका परिव्राजकारामं गत्वा संजयिस्य वैरटिकापुत्रस्य परिव्राजकस्य सकाशे परिव्राजकप्रव्रज्यां प्रव्रजिता ॥ शारिपुत्रेण सप्ताहप्रव्रजितेन सर्वाणि परिव्राजकशास्त्राणि अधीतानि मौद्गल्यायनेनाप्यर्धमासेन सर्वाणि परिव्राजकशास्त्राणि अधीतानि ॥ ते दानि आहन्सुः ॥ नायं धर्मो नैर्याणिको तत्करस्य दुःखक्षयाय संवर्तति गच्छाम पृथक्पृथक्स्वाख्यातं धर्मविनयं पर्येष्यामः यत्र दुःखस्य अन्तक्रिया प्रवर्तति । यो मं प्रथमतरं स्वाख्यातं धर्मविनयं ..... तेन अपरस्य आख्यातव्यं । ततः सहिता आर्यधर्मविनये प्रव्रजिष्यामः ॥ ते दानि तानि परिव्राजकशास्त्राणि संगीतीकृत्वा राजगृहं प्रविष्टा अन्येन शारिपुत्रो परिव्राजको अन्येन मौद्गल्यायनो ॥

1. M spṛihaṁti | ta° BM °sya daçá pi maruji(M °ki)ṇṇehi dushkaram ácaritum̃ sa°. — 2. BM °mána(M °ná |) sukha° M °duḥkheshu aratishu cáham̃ nai° B °ca ham̃ nai°. — 3. B °mittam̃ praçasanti | so ham̃ çálisuto bhavá so dá° M °mittikam̃ praçam̃sati | so ham̃ çáliputro bhaván so dá°. — 4[1]. B °çáliputra máṇavaká tam̃° M °çálipu máṇavako° BM °mauṅgalyáyaṇamá° M °kam átram̃yati | . — 4[2]. M °shyám̃ti ‖ . — 5[1]. BM mauṅgalyáyana(B °ṇo) áha ‖ . — 5[2]. B °bhagavato° M °bhavata ishṭam̃ ta°.

6. BM mauṅgalyáyaṇo(M °ṇa) á°. — 7. B °bhagavato ishṭá 'smákam̃m a° M °ishṭo asmákam abhiro°. — 8. B °rddham̃ smṛitam̃° M °çreyan na ca° BM °vitum̃ tva°. — 9. M °náma veratipu° pañcaçataparivá°. — 10. BM °çáliputro mauṅgalyáyana(B °ṇa)má° jayishya vairaṭikaputra°.

12. BM çálipu° M °hapravṛijite° BM °mauṅgalyáyanenápya(B °ṇenápyá)rddha°. — 14[2]. B °dharmá nai° M °dharma nairyáṇiko | tatkasyataradukhakshayáya samvartta° echámi pṛi° B °ryeshámaḥ° M °antarkriyá°.

16. M °sya khyá°. — 17[1]. B tato sa°. — 17[2]. BM °gitim̃ kṛi° çáliputro(B °treṇa) pa° mauṅga° B °yaṇo ‖ .

तेन खलु पुनः समयेन भगवानन्तरागिरिस्मिं यष्टीवने उद्याने यथाभिरम्यं विहरित्वा वेणुवनमनुप्राप्तो तत्रैव विहरति वेणुवने कलन्दकनिवापे महता भिक्षुसंघेन सार्धमर्धत्रयोदशभिर्भिक्षुशतैः ॥ अथ खल्वायुष्मानुपसेनो कल्यस्यैव निवासयित्वा पात्रचीवरमादाय राजगृहनगरे पिण्डाय प्रक्रमे ॥ अद्राक्षीत् शारिपुत्रः परिव्राजको आयुष्मन्तं उपसेनं दूरत एवागच्छन्तं प्रासादिकेन अभिक्रान्तप्रतिक्रान्तेन आलोकितविलोकितेन संमिञ्जितप्रसारितेन संघाटीपात्रचीवरधारणेन नागो विय कारितकारणो अन्तर्गतेहि इन्द्रियेहि अबहिर्गतेन मानसेन स्थितेन धर्मताप्राप्तेन युगमात्रं प्रेक्षमाणो दृष्ट्वा च पुनः अतिरिव मानसं प्रसीदे ॥ कल्याणा पुनरियं प्रव्रजितस्य ईर्या । यन्नूनाहं तस्य उपसंक्रमेयं ॥ अथ खलु शारिपुत्रो परिव्राजको येनायुष्मानु[278b]पसेनस्तेनोपसंक्रमित्वा आयुष्मता उपसेनेन सार्धं संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां व्यतिसारेत्वा एकान्ते अस्थासि । एकान्तस्थितः शारिपुत्रः परिव्राजको आयुष्मन्तमुपसेनमेतदुवाच ॥ शास्ता भगवानुत श्रावको ॥ एवमुक्ते आयुष्मानुपसेनो शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदुवाच ॥ श्रावको हं आयुष्मं ॥ एवमुक्ते आयुष्मान्शारिपुत्रो परिव्राजको आयुष्मन्तमुपसेनमेतदुवाच ॥ किंवादी भवतो शास्ता किमाख्यायी कथं पुनः श्रावकाणां धर्मं देशयति केवरूपा चास्य श्रावकेषु ओवादानुशासनी बहुलं प्रवर्तनीयं भवति ॥ एवमुक्ते आयुष्मानुपसेनो शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदुवाच ॥ अल्पश्रुतो हमस्मि आयुष्मन्तं अर्थमात्रं कल्पेयं ॥ एवमुक्ते शारिपुत्रो परिव्राजको आयुष्मन्तमुपसेनमेतदुवाच ॥

अर्थेन मह्यं कारियं किं भोति व्यंजनं बहु ।
अर्थगुरुको ह्यर्थविज्ञो अर्थेनार्थं चिकीर्षति ॥

1. M °traivaṁ vi° BM °ne kala(M °ra)ṇḍakani° B °sârddhaṁm arddhatra° M °sârddha arddhatra°. — 3. B °kâlasyai° M °lyasyeva ni° °re piṇḍiya caritvâ pra° B °me a°. — 4. B °kshit ‖ çâ° M °t çâliputro pari° M °kena abhiprakrânto prati° °tena samiñji° B °tra-ciradhâreṇe° M °no dṛipvâ ca punar atiri° B °side ka°.

8. M kalpânâṁ pu° °sya irshyâ | B °sya iryyâ | . — 9¹. M yaṁ nûnâ°. — 9². BM °çâlipu° °nîyâṁ kathâ saṁmoda(M °dana)yitvâ sarâ(M °çâlâ)paṇîyâṁ(M °nîyâ) ka° °sthâsi e°.

12¹. M °sthito çâliputro pa° B °çâlipu° M °sena eta°. — 12². B °n utâ çrâ° M °n utâhi çrâ°. — 13. M °çâlipu°. — 14¹. M °n çâliputraḥ pari° B °ko âyushmam upa°. — 15. M °khyâbi kathaṁ punaḥ | çrâvakânâṁ dha° B °yati kecarû° M °pâ vâsya° B °rttaniye bha°.

17¹. M °senaḥ çâlipu°. — 17². BM °to ham asmiṁ â°. — 18. M °çâlipu° B °shmam upa°. — 20. M °kiṁ hoti vyaṁjanakaṁ subahukaṁ artha° B °janaṁ subahukaṁ pi a°. 21. BM °ruko hi arthavijñe arthe° M °rthaṁ viciryati B °rshati va°.

वयमपि एत्तसंभारं वाचाग्रन्थं निरर्थकं ।
आगृह्य बहुभिर्दिवसैः वञ्चिताः पूर्वं वञ्चिता ॥

एवमुक्ते आयुष्मानुपसेनो शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदुवाच ॥ प्रतीत्यसमुत्पन्नां धर्मां खल्वायुष्मन्शास्ता उपादाय प्रतिनिःसर्गं विज्ञपेति ॥ अथ खलु शारिपुत्रस्य परिव्राजकस्य तत्रैव पृथिवीप्रदेशे स्थितस्य विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं ॥

अथ खलु शारिपुत्रो परिव्राजको प्राप्तधर्मो प्रहीणदृष्टिः तीर्णकांक्षो विगतकथंकथो ऋजुचित्तो मृदुचित्तो कर्मणीयचित्तो निर्वाणप्रवणो निर्वाणप्राग्भारो आयुष्मन्तमुपसेनमेतदुवाच । कहिं आयुष्मं उपसेन शास्ता विहरति ॥ एवमुक्ते आयुष्मानुपसेनो शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदवोचत् ॥ शास्ता वेणुवने कलन्दकनिवापे ॥ इत्थं वदित्वान आयुष्मानुपसेनो राजगृहे नगरे पिण्डाय प्रविचरे ॥

शारिपुत्रोपरिव्राजको येन मौद्गल्यायनः परिव्राजकस्तेनोपसंक्रमे । अद्राक्षीत् मौद्गल्यायनो परिव्राजको शारिपुत्रं परिव्राजकं दूरतो एवागच्छन्तं परिशुद्धेन मुखवर्णेन पद्मवर्णेन विप्रसन्नेहि च इन्द्रियेहि दृष्ट्वा च पुनः [279'] शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदवोचत् ॥ परिशुद्धो भवतो शारिपुत्रस्य मुखवर्णो पर्यवदातो विप्रसन्नानि च इन्द्रियाणि । अथ खलु ते आयुष्मं शारिपुत्र अमृतमधिगतं अमृतगामी च मार्गो विकसितमिव पद्मं शुद्धं प्रावृतस्य वक्त्रं प्रसन्नमुपशान्तानि इन्द्रियाणि अमृतं समाप्तं क्वचित्ते येन ते तं द्विगुणगुणभचिचरश्मिजालं विस्तीर्णं ॥

1. BM °py eta saṁbhâ(B °sadbhâ)raṁ° M °vâcâgraṁ ittha ni°. — 2. B agṛihya° M °bahubhi diva° M °vâñcitâ pûrvaṁ vâñcito e° B °rvaṁ vañcito e°. — 3[1]. M °çâlipu°. — 3[2]. M °dharmaṇâṁ° B °tpannânâṁ dharmâṇâṁ kha °shnân | çâstâ° M °yushmân çâ °jñayati || . — 4. BM °çâlipu° M °traivaṁ pṛi ° deçaṁ sthi°.

7. M °çâlipu° BM °shṭiḥ | ti° B °thaṁkathâ ṛiju° M °thaṁkathâ ṛituvinto mṛiducinto karmaṇiyacinto ni°. — 9[1]. BM °yushmaṁ(M °shmantaṁ) çâriputra çâ°. — 9[2]. M °shmâ upaseto çâlipu°. — 10. M °karaṇḍakani° BM °pe i°.

11. BM itthaṁ vedi° M °tvâ âyu ° pasorâ râja° B °pasono°. — 12[1]. M çâliputrâ parivṛirâjako° BM °mauṅgalyâyaṇaḥ(M °no) pari° B °jakos teno°. — 12[2]. M °kshin mauṅgalyâ° B °t maugalyâyano parivrâko çâ° M °ko çâlipu ° cchatâ dṛishṭvâ pariçu° B °mukhevarṇṇena pa° BM °dmavarṇṇena prasanne° M °ca idriyehi ca dṛi ° naḥ çâliputra pari° tad uvâca | . — 15. M °bhagavato çâlipu°.

16. M °yushmân çâliputro amṛitam a ° gâmini ca° B °gâmi ca mâ ° kaçitam i ° ddhaṁ vṛittajya vaktraṁ° M ° sya vastraṁ pra° BM °m upagatâni indriyâni tânindriyâni amṛitarasamâptaṁ | ke(M °kaṁ) cinto yena te taṁ vigu ° cittarasmijâlâṁ(M °lâ) vistirṇṇa (B °vikarṇṇaṁ ||).

एवमुक्ते शारिपुत्रो परिव्राजको मौद्गल्यायनमेतदुवाच ॥ अमृतं मे आयुष्मन्महामौद्गल्यायन अधिगतं अमृतगामी च मार्गो ।

यो सो श्रुयति शास्त्रे पुष्पमिव उदुम्बरं वने बुद्धा ।
उत्पद्यन्ति शिरिघना उत्पन्नो लोकप्रद्योतो ॥

एवमुक्ते मौद्गल्यायनो परिव्राजको शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदवोचत् ॥ किंवादी आयुष्मं शारिपुत्र शास्ता किमाख्यायी ॥ एवमुक्ते शारिपुत्रो परिव्राजको मौद्गल्यायनमेतदवोचत् ॥

ये धर्मा हेतुप्रभावा हेतुस्तेषां तथागतो आह ।
तेषां च यो निरोध एवंवादी महाश्रमणः ॥

अथ खलु मौद्गल्यायनस्य परिव्राजकस्य तत्रैव पृथिवीप्रदेशे स्थितस्य विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षु विशुद्धं ॥ अथ खलु मौद्गल्यायनो परिव्राजको प्राप्तधर्मो प्रहीणदृष्टिः तीर्णकांक्षो विगतकथंकथो उद्यमानसचित्तो मृदुचित्तो कर्मणीयचित्तो निर्वाणनिम्नो निर्वाणप्रवणो निर्वाणप्राग्भारो ॥

अथ खलु मौद्गल्यायनो परिव्राजको शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदवोचत् ॥ कहिं आयुष्मं शारिपुत्र शास्ता विहरति ॥ एवमुक्ते शारिपुत्रो परिव्राजको मौद्गल्यायनं परिव्राजकमेतदवोचत् ॥ एष आयुष्मं शास्ता वेणुवने विहरति कलन्दकनिवापे महता भिक्षुसंघेन सार्धमर्धत्रयोदशभिर्भिक्षुशतैः गच्छाम संजयिमामन्त्रेत्वा शास्तारं वेणुवने भगवतो सन्तिके ब्रह्मचर्यं चरिष्यामः ॥ एवमुक्ते मौद्गल्यायनो

1[1]. M evamm u° BM °çâlipu° B °ko mauṅgalyâ°. — 1[2]. M °yushmân mauṅgalyâ° B °shmân mahâmauṅgalyâ° M °dhigata amṛi° BM °rgo yo°. — 3. B °so çruya° M °so çrûyati | çâstreshu pu° BM °m ivodu° M °mbaro vano buddhân utpadya° B °mbare vane buddhâ u°. — 4. B °utpadya° M °çirivyoma utpa° B °çirighâmo u° lokadyâto ‖. — 5[1]. M °kte mahâmauṅgalyâ° B °mauṅgalyâ° BM °yano parivrâ° M °çâliputra pari° B °potra pari°. — 5[2]. M °çâliputra° khyâyi | khyâhi ‖.

6. BM mauṅgalyâ°. — 8. M yo dharmo hetuprabhâvo hetus teshâm° B °vâ hetu teshâm°. — 9. B °dî mahaçra° M °mahaçravaṇaḥ ‖. — 10. BM mauṅgalyâ° B °kasya | tatrai° M °traivam pṛi° kshur viçuddham ‖.

11. BM °mauṅgalyâ° M °hînadṛishṭis tîrṇṇakâmkshâ vigatakathamkartho° B °thamkathâ u° BM °gramanasam citto(M °nto) mṛi° M °rmakaraṇî°. — 14[1]. BM °mauṅgalyâ° M °yano çâlipu°. — 14[2]. M °yushma çâlipu°. — 15. M °çâlipu° BM °mauṅgalyâ° M °m etad uvâca | B °cat esha°.

16. B °ti | ka° M °laṇḍakanishâye maha° BM °tvâ çâstrâ(M °stâ) ve° B °shyâmaḥ e°. — 18. BM °mauṅgalyâ° M °çâlipu°.

परिव्राजको शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदुवाच ॥ गच्छ आयुष्मं शारिपुत्र इतो वेणुवनं किं मे संजयिना कुदृष्टिना दृष्टेन ॥ शारिपुत्रो तमाह ॥ न हि आयुष्मं मौद्गल्यायन सो पि अस्माकं संजयी बहूपकरो यं आगम्य वयं गृहातो अभिनिष्क्रान्ता ॥

ते दानि परिव्राजकारामं गत्वा संजयिं आमन्त्रेन्ति ॥ गच्छाम भगवति महाश्रमणे ब्रह्मचर्यं चरिष्यामः ॥ एवमुक्ते संज[279b]यी परिव्राजको शारिपुत्रमौद्गल्यायनां परिव्राजकानेतदुवाच ॥ मा भवन्तो श्रमणस्य गौतमस्य ब्रह्मचर्यं चरथ । इमानि मम पंच परिव्राजकशतानि तेषां भवन्तो अर्धपरिहारा ॥ ते आहंसुः ॥ न हि गच्छाम वयं भगवति महाश्रमणे ब्रह्मचर्यं चरिष्यामः । स्वाख्यातो भगवता धर्मविनयो विवृतोद्यो छिन्ना पिलोतिका अलमर्थिकस्य अप्रमादेन ॥ ते दानि संजयिमामन्त्रेत्वा परिव्राजकारामातो येन वेणुवनन्तेन प्रयाता तानि पि पञ्च परिव्राजकशतानि शारिपुत्रमौद्गल्यायनेहि परिव्राजकेहि सार्धं गच्छन्ति ॥ संजयी शारिपुत्रमाह ॥ एकं न दानि तेहि दुवे वा त्रीणि वा अथ वा चत्वारि अथ सर्वे पंचशता उपतिष्यो आदाय प्रक्रमति ॥

भगवां वेणुवने भिक्षुणामामन्त्रयति ॥ प्रज्ञपेथ भिक्षवः आसनानि एते शारिपुत्रमौद्गल्यायना परिव्राजका पंचशतपरिवारा आगच्छन्ति तथागतस्यान्तिके ब्रह्मचर्यं चरितुं यो मे भविष्यति श्रावकाणामग्रयुगो भद्रयुगो एको अग्रो महाप्रज्ञानां अपरो अग्रो महर्द्धिकानां ॥ अद्राक्षीच्छारिपुत्रो परिव्राजको भगवन्तं

1. M °yushman çâlipu° BM °kim̃ mâm̃ sam̃jayanâ(M °jayitvâ) kû°. — 2[1]. M çâliputra âha ‖ . — 2[2]. M °yushman mauṅgalyâ° B °mauṅgalyâyaṇa so° BM °pi yushmâkâm̃ sam̃jayi bahukaro° M °nishkrâm̃to | . — 5[1]. M °vrâjaka çâliputram̃ kâmam̃ gatvâ sajayi â° B °vrâjakâ kâmam̃ ga° BM °mantreti | . — 5[2]. M °gavato mahâçravaṇe bra° B °maḥ e°.

6. M °jayi pa° çâlipu° BM °mauṅgalyâyanam̃(B °nim̃) pa°. — 7. M °çravaṇasya° brahmacarmmam̃ cara°. — 8[1]. M °rddha pariharet ‖ B °rddha parihara ‖ . — 8[2]. B °âham̃suḥ ‖ M °âhatsu. — 9[1]. M °hâçravaṇe bra°. — 9[2]. BM °khyâtâ bha° M °dayo pi cchinne pi° B °cchinne pi° M °lothikâ alam̃ arthikisya apraçâdena | .

11. M °vrâjaka ârâ° ṇatâḥ tâni pi vam̃ca pari° çâlipu° BM °mauṅgalyâ°. — 13[1]. BM °çâri(M °li)putra âha ‖ . — 13[2]. B ekam̃ ca dâni duvehi triṇi° M ekam̃ va dâni tehi ive triṇi vâ atha catvâri vâ atha sarve°. — 15[1]. B °ne bhikshuṇâmantra° M °ne bhikshuṇâm âmantrayate pra°. — 15[2]. M °kshava âsanâni | ete çâlipu° BM °mauṅgalyâ° M °hmacaryya caritum | mâ me° B °tum | yo° M °grayugo eko agro prajñâ° B °ekâ ago mahâ° kânâm̃ a°.

18. M adrâshita çâlipu° B °kshicchâri° M °eshâgacchato veṇuvana ma° skṛito pari° rmadeça° BM °ntam̃ ‖ â° M °dau kalyâṇa madhye° svartha su° BM °kevalam̃ paripû° M °ryyam̃ sapra° BM °kâçayitum̃ ‖ dvâ° M °kshaṇehi sa° çitihi anu° M °vâñ catuhi vaiçâradyehi viçâradam̃ | çâtem̃driyo çântamânasam̃ uttamadaçamamathapâramiprâpto° B °uttamadamaça° BM °indriyehi avarhigatena mânase° M °kshamâṇo gu° hramam iva

दूरतो एवागच्छन्तं वेणुवने महतीये परिषाये पुरस्कृतः परिवृतो धर्मन्देशयन्तं आदौ कल्याणं मध्ये कल्याणं पर्यवसाने कल्याणं स्वर्थं सुव्यंजनं केवलपरिपूर्णं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं संप्रकाशयन्तं द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतं आशीतीहि अनुव्यंजनेहि उपशोभितशरीरं अष्टादशेहि आवेणिकेहि बुद्धधर्मेहि समन्वागतं दशहि तथागतबलेहि बलवाञ्चतुर्हि वैशारद्येहि विशारदो शान्तेन्द्रियो शान्तमानसो उत्तमदमथशमथपारमिताप्राप्तो नागो यथा कारितकारणो अन्तर्गतेहि इन्द्रियेहि अबहिर्गतेन मानसेन सुस्थितेन धर्मताप्राप्तेन ऋजुना युगमात्रं प्रेक्षमाणः गुप्तो नागो जितेन्द्रियो ह्रदमिव अच्छो अनाविलो विप्रसन्नो रतनयूपमिव अभ्युन्नतो सुवर्णविम्बमिव भासमानं तेजराशिमिव श्रिया ज्वलमानं द्वितीयं आदित्यमिव उदयन्तं असेचनकं अप्रतिकूलं दर्शनाये मुक्तो मुक्तपरिवारो दान्तो दान्तपरिवारो तीर्णो तीर्ण[२८०a]परिवारो पारगतो पारगतपरिवारो स्थलगतो स्थलगतपरिवारो क्षेमप्राप्तो क्षेमप्राप्तपरिवारः श्रमणो श्रमणपरिवारः वाहितपापो वाहितपापपरिवारो ब्राह्मणो ब्राह्मणपरिवारः श्रोत्रियो श्रोत्रियपरिवारः स्नातको स्नातकपरिवारः वाहितपापधर्मो वाहितपापधर्मपरिवारः ॥

अथ खलु शारिपुत्रमौद्गल्यायना परिव्राजका पंचशतपरिवारा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थास्मुः ॥ एकमन्ते स्थितो शारिपुत्रो परिव्राजको भगवन्तमेतदवोचत् ॥

उषितं सागरसलिले उषितं गिरिगहनकाननवनेषु ।
अदर्शनात्तुभ्यं मुने उषिता स्म चिरं कुतीर्थेषु ॥
कुमार्गा निवृत्ता पथे ते प्रसन्ना महासार्थवाह प्रतीर्णा ।
तं संसारकान्तारमुत्तीर्य धीराः विरक्ता न रज्यन्ति भूयः ॥

अथ खलु शारिपुत्रमौद्गल्यायना परिव्राजका भगवन्तमेतदुवाच ॥ प्रव्राजेतु

a° B °hradam iva kaccho° M °ccho anâviro vipra ° tanayutham iva a ° nam̃ tejorâçi° BM °ntam aseca(M °seva)nakam̃ a(B °kam a)pratikulam̃ darçanâye | mukto° M °ktaparivâro çâro çântaparivâro dânto dântaparivârah̩ tirṇṇo tirṇṇaparivârah̩ pâragatoh̩ pâragataparivârah̩ stha ° sthalagataparivârah̩ kshe ° ptaparivârah̩ çravaṇo çravaṇaprâptaparivârah̩ bâhitapo bâhitapaparivârah̩ brâhmaṇo°.

15. BM °mauṅgalyâya(M °ye) parivrâ° M °yena bhagavân teno °sthâtsuh̩ | B °sthâsuh̩ ‖.

16. M °to çâlipu°. — 18. BM usitâm̃ sâ° B °raçali° BM °shitâm̃ gi° M °rigraha°. — 19. BM °rçanât tava mu° M °usitâ° BM °shu ku°. — 20. BM °mârganivritta(M °tte ‖) yathe(M °thâ) tava prasa° M °prakirṇṇe B °tirṇṇo sam̃°.

21. BM sam̃sâ° B °râh̩ ‖ vi° M °jyati bhuyah̩ ‖ B °yah̩ a°. — 22[1]. M °çâlipu° BM °mauṅgalyâ° ‖. — 22[2]. B pravâje ° M pravraje ° sam̃padyetu° B °detu mân suga° M °gatah̩ ‖.

मां भगवानुपसंपादेतु मां सुगतो ॥ अथ खलु भगवां शारिपुत्रमौद्गल्यायनप्रमुखां पंच परिव्राजकशतां एहिभिक्षुकाये आभाषे ॥ एथ भिक्षवः चरथ तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तेषां दानि भगवता एहिभिक्षुकाये आभाष्टानां यं किंचि परिव्राजकलिंगं परिव्राजकगुप्तं परिव्राजकध्वजं परिव्राजककल्पं सर्वेषां समन्तरहितं त्रिचीवरा सानं प्रादुर्भवेन्सुः सुम्भका च पात्रा प्रकृतिस्वभावसंस्थितका च केशा ईर्यापथो सानं संस्थिहे सय्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां । एष आयुष्मन्तानां शारिपुत्रमौद्गल्यायनप्रमुखानां पञ्चशतानां प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

अथ खल्वायुष्मां शारिपुत्रो भगवन्तमेतदुवाच ॥ किं भगवं प्रज्ञपेन्तो प्रज्ञपेति किं तिष्ठमानं तिष्ठति किं विभज्यमानं भज्यति किं पटिसंधेन्तं पटिसंधेति ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् ॥ चत्वारो शारिपुत्र धातवः प्रज्ञपेन्ता प्रज्ञपेन्ति चत्वारो धातवः तिष्ठमानायो तिष्ठन्ति चत्वारि धातवो भज्यमानीयो भज्यन्ति चत्वारो पटिसंधेन्ता पटिसंधेन्ति ॥ एवमुक्ते आयुष्मां शारिपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत् ॥ किंप्रत्यया भ[१८०b]गवं तिष्ठति किंप्रत्यया भज्यति किंप्रत्यया सन्धेति किंप्रत्यया न प्रतिसंधेति ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् ॥ किंप्रत्यया शारिपुत्र जायतीति अविद्याप्रत्यया तृष्णाप्रत्यया कर्मप्रत्यया इदंप्रत्यया शारिपुत्र जायति ॥ किंप्रत्यया शारिपुत्र तिष्ठति । आयुःकर्मप्रत्यया आहारप्रत्यया शारिपुत्र तिष्ठति ॥ किंप्रत्यया शारिपुत्र भज्यतीति । आयुक्षया कर्मक्षया आहारोपच्छेदा इदंप्रत्यया शारिपुत्र भज्यति ॥ किंप्रत्यया शारिपुत्र प्रतिसंधेति । अविद्याये अप्रहीणत्वात् तृष्णाये वशीकृतत्वात् कर्म चास्य भवति

1. BM °gavam̃ çâri(M °li)putramauṅgalyâ° M °mukham̃ pam̃° kâye bhâshâve | . — 2. M ehi bhikshavaç cara°. — 3. M °bhagavatâ yehi bhi ° shṭânâm̃ yat kiñcit parivrâjakam̃ lim̃ ° guptim̃ pa° B °guptiḥ pa° BM °lpam̃ | sarve ° râ sanam̃ prâ° M °velsuḥ | sum̃bhakâya pâ° B °takâra keçâ || iryâ° M °çâ iryyâ ° sadyathâpi ° çatosapannâ°.

6. M °çâlipu° BM °mauṅgalyâ ° nâm̃ pañcânâm̃(M °nâm̃ parivrâjakaçatânâm̃) pra°. — 8[1]. M °çâlipu°. — 8[2]. M °gavân prajñapento° B °gavâm̃ pra° BM °tishṭa(M °shṭha)mânam̃ kim̃ vi° M °nam̃ bhajyati kim̃ patisarvantam̃ paṭisam̃bam̃dham̃ti | B °jjati kim̃ paṭisam̃vantam̃ sam̃paṭisandheti kim̃ apatisam̃dheti || . — 9. M °çâlipu°. — 10. B catvâra çâ° jñapento prajñapeti ca° M °çâliputra dhâtavo prajñapyento prajñapemi catvâro dhâtavo ti° BM °nâvo tishṭhanti(B °nti ||) kim̃pratyayâ çâri(M °li)putra(B °trâ) catvâri dhâtavo bha° B °sandhento pa° M °tvâri pâṭhisarvanto paṭisam̃bam̃dheti | .

12. M °kte bhaga° (l. 14). — 14. M °çâlipu°. — 15. M °çâliputrâ jâniti a° B °putrâ jâtiti° M °çâlipu°. — 16[1]. M °çâliputra tishṭham̃tiḥ. — 16[2]. BM °âkâra° M °çâlipu°. — 17[1]. M °çâliputra bhakshatiti | . — 17[2]. M âyuḥkshayâ karma° BM °echeda i° M °çâlipu°. — 18. M °çâlipu° BM °ti avi°. — 19. B °praṇatvât tṛi° M °prahitvât tṛi° B °kṛitatvât || ka° M °kṛitatvâ karma câ ° ti pakshaḥ a° B °paksham̃ | a° M °çâlipu ° BM °sam̃veti || .

IMPRIMERIE NATIONALE.

पक्कं अस्ति इदंप्रत्यया शारिपुत्र प्रतिसंधेति ॥ किंप्रत्यया शारिपुत्र न प्रतिसंधेतीति । अविद्यायै प्रहीणत्वात्तृष्णाये व्यन्तीकृतत्वात्कर्मं नास्य भवति पक्कं नास्ति इदंप्रत्यया शारिपुत्र न प्रतिसंधेति ॥ चक्षुश्च शारिपुत्र आध्यात्मिकमायतनं अपरिभिन्नं भवति रूपो च बाहिरं आयतनं चक्षुषः आभासमागतं भवति । मनापासेचनसमुत्थानकं तस्य ततो निदानं उत्पद्यति प्रीतिसुखसौमनस्यं इन्द्रियाणि च प्रीणयति । ये पि शारिपुत्र धर्मा प्रतीत्य उत्पादयंति प्रीतिसुखसौमनस्यं इन्द्रियाणि च प्रीणयन्ति ते पि शारिपुत्र धर्मा जाता भूता संस्कृता वेदयिता प्रतीत्य समुत्पन्ना नैवात्मा नैवात्मनीया शून्या आत्मेन वा आत्मनीयेन वा ॥ अथ एवमन्यत्र कर्मं चैव कर्मविपाकं च हेतुं चैव हेतुसमुत्पन्ना च धर्मा ॥ एवं श्रोत्रं घ्राणं जिह्वा कायो मनश्च शारिपुत्र आध्यात्मिकमायतनं अपरिभिन्नं भवति धर्मा च बाहिरमायतनं मनस्य आभासमागता भवन्ति । मनापासेचनसमुत्थानं तस्य ततो निदानमुत्पद्यति प्रीतिसौमनस्यं इन्द्रियाणि च प्रीणयति ॥ ये शारिपुत्र धर्मा प्रतीत्य उत्पादयन्ति प्रीतिसुखसौमनस्यं इन्द्रियाणि च प्रीणयन्ति ते शारिपुत्र धर्मा जाता भूता संस्कृता वेदयिता प्रतीत्य समुत्पन्ना नैवात्मा नैवात्मनीया शून्या आत्मेन वा आत्मनीयेन वा । अथ एवं अन्यत्र कर्मं चैव कर्मविपा[२८१*]कं च हेतुंचैव हेतुसमुत्पन्ना च धर्माः ॥

इदमवोचद्भगवानिमस्मिं पुनर्व्याकरणे भाष्यमाणे सर्वेषां शारिपुत्रमौद्गल्यायन-

1. M °çâlipu° BM °saṁveti°. — 2. M °hînatvâ trishṇâ ° nîkṛitatvâ karma càsya° B °t karmaṁ càsya bhavati | pa° BM °pakshaṁ nâ° M °çâlipu° BM °saṁveti | . — 3. M °çâliputra adhyâtmakam â° B °m âyatanaṁ | apalibhi ° hinaṁ âya° M °kshusho âbhâsam âyatanaṁ bha° B °ti ma°. — 4. B manapâsemanasa° M °sesanasamutthânikâ tasya° B °nakâ tasya tato niyatiṁ u° M °niryâtaṁ u° B °ṇayanti | .

6. B ce pi çâ° M °çâliputra dharmaṁ ca pra° B °dharma pra° BM °utpadyan(M °dyaṁ)te prî° M °sukhaṁ sau ° ṇi prîṇayati | te° B °yanti | te° M °çâlipu° BM °tra dharmâ pratityan(M °tya)ti pritisaumanasyaṁ indriyâṇi ca prîṇayan(M °yaṁ)ti te pi çâri(M °li)putra dharma jâtâ prabhûtaṁ sasaṁ(M °ta saṁ)skṛi° B °veṭayi° M °yito pra° BM °tpanno naivâtmanaivâtmaniyo çûnyâ âtmyena(M °tmano) vâ âtmani°. — 8. M °enam anyatra karmaṁ ca evaṁ karmavi° B °kaṁ na he° BM °caiva hetuṁ samu° M °dharmam e° B °rmâ e°. — 9. B °çrotaṁ ghrâ° M °çrotaṁ ghrâ ° çâliputro â° BM °ti | dha° M °rmâ va bâhiraya° B °hiṇam â° M °gato bhavaṁti.

11. BM manâpo(M °pâ) saumanasyaṁ sthânâṁ(M °ni)yâ tasya° M °tatah ni ° nasya idriyâni ca°. — 12. M °çâliputrasya dha ° tîtya dyaṁti prîtisu° B °tîtya dharmâ utpadyanti prîtisu° M °idriyâṇi° B °ṇayati | te° M °ṇayati | yé çâliputrasya dharmâ jâ° BM °skṛitâ cetayi(M °si)tâ° M °tmâ naivaṁtmaṇîyâ° B °tmena vâ âtmîye° M °tmanâyena°. — 15. M °tra karma caivaṁ karma ° çcaitusamutpannâç ca dha°.

17. B °vân imesmiṁ° M °puna vyâ ° çâlipu° BM °mauṅgalyâ° M °vebhya cittâ°.

प्रमुखानां भिक्षुशतानां अनुपादायाश्रवेभ्यश्चित्तानि विमुक्तानि । आयुष्मांश्च महामौद्गल्यायनो सप्ताहोपसम्पन्नो ऋद्धिबलतां ऋद्धिवशितां च अनुप्राप्तो चत्वारि च प्रतिसंविदानि साक्षीकरे । आयुष्मां च शारिपुत्रो अर्धमासं प्रव्रजितो अर्धमासोपसंपन्नो अभिज्ञावशितां प्रज्ञापारमितां च अनुप्राप्तो चत्वारि च प्रतिसंविदानि साक्षीकरे । आयुष्मां च मौद्गल्यायनो अचिरप्रव्रजितो अचिरोपसंपन्नो तिस्रो विद्या साक्षीकरे दिव्यं चक्षुः पूर्वनिवासं आश्रवक्षयं ॥ इत्यमेतं श्रुयति ॥ दीर्घनखस्य परिव्राजकस्य सूत्रं कर्तव्यं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ पश्य भगवं कथं भगवता आयुष्मत्शारिपुत्रमौद्गल्यायनप्रमुखानि पञ्च भिक्षुशतानि संजयिपरिव्राजकस्य दारुणेषु दृष्टिगतेषु विनिवर्तयित्वा अनवराग्रातो जातिजरामरणसंसारगहनकान्तारातो तारिता ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतरहिं एव मम एते शारिपुत्रमौद्गल्यायनप्रमुखा पंच भिक्षुशता संजयिस्य परिव्राजकस्य दारुणेषु दृष्टिगतेषु विनिवर्तयित्वा अनवराग्रातो जातीजरामरणसंसारगहनकान्तारातो तारिता ॥ अन्यदापि एते मया दारुणातो राक्षसीद्वीपातो राक्षसीनां हस्तगता विनिवर्तयित्वा क्षेमेण महासमुद्रातो उत्तारयित्वा जंबुद्वीपे प्रतिष्ठापिता ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥

भूतपूर्वं भिक्षव अतीतमध्वानं जंबुद्वीपातो पंच वाणिजशतानि समुद्रयात्राये महन्तं समुद्रमवगाढा धनस्य अर्थं । तेषां तं यानपात्रं समुद्रमध्ये गतं मकरेण

1. M °yushmâm̃ ca ma° BM °mauṅgalyâ° M °vasi tâm̃ ca anuprâpaṇe catvâri apra° B °tvâri ra pra° BM °kare ittham̃ etam̃ çru(M °çrû)yati dirghanakhasya parivrâjakasya sû(M °su)tram̃ kritvâ tasya bhagavato vyâkaraṇe bhâshyamâṇe dirghanakhasya parivrâjakasya tatraiva prithivipradeçe sthitasya virajam̃ vigatamalam̃ dharmeshu dharmacakshur viçuddham̃ ‖ shashṭinâm̃ bhikshû(M °kshu)ṇâm(M °ṇâm̃) anupâdâçravebhyaç cittâni vimu-(M °ni mu)ktâni | âyu°. — 3. M °çâlipu° B °nno bhijñâm̃ vaçitâm̃ prajñâvarṇṇitâm̃ prajñâ° M °tâm̃ cânu°. — 5. M âyushmatâm̃ ca° BM °mauṅgalyâ° kare | di° kshayam̃ i°.

7. M °kasya sutram̃°. — 8[1]. M bhikshur bhaga° hatsuḥ | B °nsuḥ pa°. — 8[2]. M °gavan katham̃° BM °shmatâm̃ çâ° M °çâlipu° BM °mauṅgalyâ° B °mukhânâm̃ pa° M °mukhâm̃ pa° BM °kshuçatânâm̃ sam̃° B °vrâjaka drishṭigate avini° M °dârûṇeshu dri° to jâtijarâ° B °sâragraha° M °sâragrahaṇakâm̃târâ° B °rito ‖.

11. BM °tarahim̃(M °hi) evam̃ mama ete çâri(M °li)putramauṅgalyâ° jayishya pari° M °dârûṇe° rttayitvâ jâtijarâ° B °sâragrahaṇakâ° M °sâragrahaṇakâm̃târatâ tarità | B °to tânitâ ‖. — 13. B anyedâ° BM °stagatâto vi° B°rttayitvâ kshame°. — 15[2]. M bhikshu âhatsuḥ |.

16[2]. M °kshavo ‖ B °vaḥ bhû°. — 17. B °evam̃ ati° M °kshavaḥ ati° BM °nam̃ bhikshavo jam̃° M °ṇijakaçatâ° ye mahâsamum avagâ° B °mahatâ samu° M °arthâya te° B °arthâ te°. — 18. B °tam̃ matkare° M °tam̃ makarasya matsya°.

मत्स्यजातेन भिन्नं ॥ ते दानि तेन यानपात्रेण विपन्नेन देवदेवां नमस्यन्ति यो यहिं देवे अभिप्रसन्नो । केचिच्छिवं नमस्यन्ति केचिद्वैश्रवणं नमस्यन्ति केचित्स्कन्दं केचिद्वरुणं के[281b]चिद्यमं केचित्कुवेरं केचिच्छक्रं केचिद्ब्रह्मं केचिद्दश दिशां नमस्यन्ति यथा इतो महासमुद्रातो जीवन्ता उत्तरेम ॥ ते दानि तेन यानपात्रेण विपन्नेन नानाप्रकाराणि प्लवानि आदाय समुद्रमध्ये पतिता केचिद् घटिमादाय केचित्फलकं केचिदलाबुश्रेणियं । केचित्परस्परस्य जीविताद् व्यपरोपेत्वा तं कुणपं आलम्बन्ति न महासमुद्रो मृतकुणपेन सार्धं संवसति अथ खलु तं कुणपं क्षिप्रमेव स्थलं वा द्वीपं वा क्षिपति ततः वयं पि एतेन कुणपेन सार्धं द्वीपं वा स्थलं वा उत्तरिष्यामः ॥ ते दानि वाणिजका तत्र महासमुद्रे प्लवन्ता वातेन राक्षसीद्वीपं क्षिप्ता ॥ ते तहिं राक्षसीद्वीपे नानाप्रकाराणि नानाद्रुमसहस्राणि पश्यन्ति । यथा यथा च वातेन तत्तीरमल्लीपियन्ति ततो ततो प्रमदाशतानि पश्यन्ति मानापिकानि दर्शनीयानि नानारंगरक्तवसनानि सालंकारभूषितानि आमुक्तमणिकुण्डलानि विचरन्त्यो काचिन्नववधुकाकारा काचिद्देवप्रसूतिकाकारा काचिन्मध्यमस्त्रीकाकारा बहूनि राक्षसीशतानि मानुषीरूपाणि अभिनिर्मिणित्वा । समुद्रं ओतरित्वा एकमेको वाणिजको गृहीतो ॥ स्वागतमार्यपुत्राणां आर्यपुत्रा अस्माकमपतिकानां पतिका भविष्यथ अनाथानां नाथा भविष्यथ अबन्धूनां बन्धू भविष्यथ । अस्माकं पि स्वामिका महासमुद्रे विपन्नयानपात्रा सर्वे अनयातो व्यसनमापन्नाः । ध्रुवमस्माकं जलधरो प्रसन्नो येन यूयं इमं द्वीपमानीता ॥ ताहि ते वाणिजा अंशेहि आरूपिता समुद्रातो उत्तारिता स्थले प्रतिष्ठापयित्वा तेषां

1. M tadânim̃ tena° BM °syanti | yo ° nno ke°. — 2. M kecicchinnam̃ namasyanti kecid vai° B °çramaṇam̃ namasyanti | ke° BM °t skandham̃ ke° M °ruṇa kecid ya ° ram̃ kecicchatram̃ kecid bra° BM °çâm̃ namasyanti | ya° M °drâto java ° remâ. — 4. M °dramadhyam̃ pa° B °tâ kecid vṛittim â° M °kam̃ kecid âlâm̃buçreṇîyam̃ B °yam̃ ke°.

6. M kecit puraspa ° vitâd yam̃paro ° kunapam̃° B °nti na mṛitasamu° M °mudrâto mṛitakûpeṇa sâ° B °rddham̃ samvasati ‖ a° M °tam̃ mṛitakuṇa° B °pati | ta° M °tato vayam̃° shyâmi | . — 9. M °tra mahasa ° kshiptvâ. — 10. BM te tahim̃(M °tarhi) râkshasîdvîpe kshiptâ te tahim̃(M °hi) râkshasî(M °si)dvîpe°.

11. M yathâ yathâ ca tâvena tam̃ tîlam âtripiyam̃ti | tathâ tathâ tato pra° B °yanti | ta ° çyanti | mânâyikâ° M °çyati mânâpikâpikâpi darçanîyânâm̃ ragarakta ° lam̃kâlabhû ° caranto cit na va cadhûtakâkarâ kâcid evam̃ sutikâkârâ kâcit madhyamastrokâkârâ ba° B °kâcin na ca vadhûkâkârâ kâciddevam̃ prasû ° cid adyamantrikâkârâ° BM °bahuni râ° M °rûpam abhi° BM °tvâ sa°. — 14. M °dram̃ ottari ° meka vâ° BM °to svâ°. — 15. M °ṇâm̃ âryyaputra asmâ° BM °kâ bhavishyatha | anâthânâm̃ nâthâ(M °tho) bhavishyatha | a°.

17. M °pâtro sarve ° m âpano. — 18[1]. M °nîtâḥ | B °tâ tehi te° — 18[2]. BM tehi te vâṇijâm̃ am̃çe° M °rûpinâ sa ° uttaritâ° B °shâm̃ vâṇikânâm̃°.

वाणिजकानां समाश्वासयन्ति ॥ मा आर्यपुत्रा उत्कण्ठथ मा परितप्यथ महारत्नद्वीपं आर्यपुत्रा अनुप्राप्ताः बहुरत्नमनन्तरत्नं बह्वन्नपानं बहुपुष्पफलं बहुगन्धमाल्यविलेपनं बहुवस्त्रं बह्वाभरणप्रावरणं । इह आर्यपुत्रा अस्माभिः क्रीडन्ता रमन्ता प्रविचारयन्ता मधुवासवं च पिबन्ता आदीनवपराङ्मुखा सुखानि अनुभवथ ॥ ते दानि वाणिजा आहन्सुः ॥ मर्षथ मुहूर्तं याव शोकं विनोदेम ॥

ते दानि सर्वे पंच वाणिजकशता तासां स्त्रीणां मूलातो एकान्तं प्रत्युत्क्रान्ता एकान्तं प्रत्युत्क्रमित्वा रोदिन्सुः शोचिन्सुः परिदेवि[२८२a]न्सुः ॥ हा अम्बे हा तात हा पुत्र हा भ्राता हा भगिनी हा चित्रजम्बूद्वीपिकाहो उद्यानवराहो ॥ रोदित्वा शोचित्वा परिदेवित्वा परस्परस्य समाश्वासित्वा स्वकस्वकानि स्त्रीयो अल्लीना । ताभिः स्त्रीभिः सार्धं महारहेण मार्गेण हरितशाड्वलितेन अपगततृणकण्टकखण्डकेन अपगतशर्करकठल्लेन नीरजेन समेन अविसमेन महावनषण्डमनुप्राप्ता सर्वपुष्पफलोपेतं । सर्वोतुकानि सर्वकालिकानि तत्र वनखण्डे पुष्पाणि नानाप्रकाराणि सुरभीणि सुगन्धानि सर्वोतुकानि सर्वकालिकानि तत्र वनखण्डे नानाप्रकाराणि पत्रचूर्णानि गन्धरसोपेतानि क्षुद्रमधुसदृशानि वापीयो च पुष्करिणीयो च सुखसलिलानि हंसकारण्डवरुतानि उत्पलपद्मकुमुदपुण्डरीकसंछन्नानि ॥ ततो वनातो निर्गम्य तासां राक्षसीनां भवनानि अद्दशेन्सुः उद्वीक्षणि महेशाख्यानि श्वेतानि पाण्डराणि तुषारसन्निभानि निर्यूहसिंहपंजरगवाक्षताराचन्द्रसुविचित्राणि राक्षसीनगरं च वैश्रवणभवनसंनिभं पश्यन्ति ॥ ते दानि वाणिजका ताहि राक्षसीहि द्वीपे प्रवेशिता स्वकस्वकानि भवनानि दिव्यविमानसन्निभानि ॥ ते दानि वाणि-

1. M °putro utkaṁṭha mâ pa° B °tkaṇḍatha mâ pa ° ptâḥ | ba° M °ntaravana bahna ° ndhamâlyaṁ vilepanaṁ vastraṁ ° prâvaraṁ | B °ṇaṁ i°. — 3. M °krîḍatâ ramantâ paricârayatâ madhu° B °bantâṁ âdînaparâṁmukhâni anu° M °bantâm âdinavaṁ parânmukhâni anu° B °tha te°. — 5[1]. M tadâni vâṇijâ âhatsuḥ | . — 5[2]. M marshata ṁuhurtaṁ°.

6. M °vâṇijaçatâni tâsâṁ° BM °to ekântâ pratyutkrâ(B °tyukrâ)ntâ ekântapratyutkra(B °tyukra)mi ° detsuḥ çoce(M °tsuḥ çocate)tsuḥ paridevetsuḥ ‖ . — 7. BM °tâte hâ putra (B °tre) hâ bhrâ° M °dvipakâ udyâ° BM °râho ro°. — 8. B °samâsetvâ svaka° M °çvâsatvâ svakâsvakâ° BM °ni strîmûlâtâ(M °to) | . — 10. BM tâbhi strîbhiḥ sârddhaṁ(M °rddha) ma° M °mâgeṇa ° çâvali° B °tṛiṇakaṇṭhakakha° M °ṇṭakakhaṁḍakeṇa apa° B °çarkkalakaṭhalyana ni° M °ṭhallaka nijalena samena visamena ma° B °viçamena ma° M °hâvanakhaṁḍaṁ anuprâptaḥ | sa° B °pto | sa° BM °lopetâ sa°.

12. BM sarvodakâni ° surabhiṇi(M °mini) sugandhâni sarvodakâni sa° M °cûrṇṇagandha° B °pushkiri° M °pushkaraṇîye ca su° B °sukhaçalilâ° BM °varûtâni u° M °rikasacchannâ°. — 15. M °vanâṁto nirgamya tâtâsâṁ° BM °çetsuḥ ‖ u° M °dvikshâni mahe° B °kshyâni ma° M °çvetâni paṁḍulâni tu° B °siṁshaṁjara° M °vâkshamârâ°. — 18. BM °dvîpaṁ praveçi(M °pravâsi)tâ° M °divyâvimânasanibhâ°. — 19. M °neshu paṁçyati paryyakâni

जका तेषु राक्षसीभवनेषु पश्यन्ति पर्यंकानि सुप्रज्ञप्तानि लोमशगोनिकास्तरणानि अवदातपटप्रत्यास्तरणानि उभयतोलोहितबिम्बोहनानि सुवर्णमयानि रूप्यमयानि दन्तमयानि अशोकवनिकादेशरमणीयानि सर्वपुष्पफलोपेतानि व्यायामशालानि सुरमणीयानि अन्नपानभोजनविधानानि सुप्रणीतानि ॥

तेषां दानि रत्नामयेषु भद्रपीठेषु निषीदापयित्वा कल्पकेहि केशश्मश्रूणि कारितानि व्यायामशालेषु व्यायामकारापितानि स्नानशालेषु च स्नापयित्वा धौतमृष्टानि गात्राणि प्राञ्जयित्वा लोहितचन्दनकालानुसारेहि विलिप्तानि कृत्वा महारहाणि च परिवारयित्वा वरमाल्यदामेहि चालंकृतानि महारहाणि च भक्तोपधानानि उपनामितानि प्रत्ययाणि च प्रणीतानि खादनीयभोजनानि उपनामितानि नानाप्रकाराणि च व्यंजनप्रकाराणि उपनामितानि खण्डाग्राणि लवणाग्राणि [२८२b] मधुराग्राणि तिक्ताग्राणि कटुकाग्राणि काषायाणि नानाप्रकाराणि मान्सप्रकाराणि उपनामितानि तद्यथा वराहमान्सानि मत्स्यमान्सानि तित्तिरमान्सानि वर्तकमान्सानि लावकमान्सानि कपिंजलमान्सानि एणेयमान्सानि ॥ विविधेषु च सातं नृत्यगीतवाद्यप्रकारेषु अभिरमापेन्ति मृदंगवाद्येषु आलिंगवाद्येषु सिन्धववाद्येषु पणववाद्येषु एकादशिकावाद्येषु वीणावाद्येषु नकुलकवाद्येषु सुघोषवाद्येषु भाण्डकवाद्येषु च वेणुकवाद्येषु अपरा प्रणेन्सुः । अपरा तु मधुरं प्रगायेन्सुः ॥ यदा जानेन्सुः ता राक्षसीयो संविश्वस्ता इमे वाणिजका अस्माभिरिति ततो सातं संवृतानि रत्नकोशानि संप्रदर्शेन्सुः । आर्यपुत्राणां वयं च प्रणीतं च सारं । मधुरं च आसनं प्रज्ञापेन्सुः । अभिरमन्तु आर्यपुत्राः इह रत्नद्वीपे

su° B °ptâni çodaçaçoṇikâsta° M °ptâni shoḍaçoçoṇikâsta ° patrapra° BM °lohitabi(B °mi)-mbopahatâni(B °ni |) su° M °nikânivadeça°.

5. M te dâni ratnama° BM °çmaçruṇi kâ° M °ritâni vyâyâmaçâleshu ca vyâyâmakârâpi° BM °dhautapâ(M °pa)trâṇi gâ° M °trâṇi pâñcayitvâ lo° ndanakâránu° B °lânuçâlehi° parivâpayitvâ va° M °mehi ca ahâkṛi° dhânâni upanâpitâni pratyapâtâni ca praṇî° B °tyaprâṇi ca praṇi° M °khâdanikhâdaniyabhojaniyâni ca upa° ni mânâprakâ° lavaṇâprâṇi° B °ṇâgrâṇi | madhu° M °madhurâgrâṇi madhurâgrâṇi tiktâ° BM °nsaprakârâṇi upanâmitâni | tadyathâ || varâ° M °tittibamânsâti vakamâ° B °vakshyakamâ° BM °nsâni lâ° B °ṇeyasânsâni || .

13. M °dheshu ca | sâtaṁ nṛi ° dyapravâdyeshu abhiramâpyeti mṛigaṅgavâdyeshu â° BM °paṇa(M °ça)vavâdyeshu | e° M °kulakavâdye sughoshavâdyeshu veṇu° B °bhâṭaka° M °aparâ prâpuṇetsuḥ a° B °ṇetsuḥ || .

16. M °râ pi ma ° gâyetsuḥ B °gâretsuḥ | . — 17. B °jânetsuḥ tâ° M °jânetsuḥ tâḥ râ° B °visvasto | i° M °çrabhn i° B °r iti | ta° BM °sânaṁ(B °naṁ sânaṁ) sâvṛi° M °ratanako° B °pradaçetsuḥ | M °rçetsuḥ | . — 18. BM °vayaṁ vâ pra° B °sânaṁ ma°. — 19¹. BM °naṁ ca prâpe(M °ye)tsuḥ a°. — 19². B °manta â° M °mantâ â° BM °trâḥ | iha rana(M °tna)dvi° M °ruputrâ pi pramatto hi pi âryyaputreṇa nagara° B °api pramehi pi âryaputre nagara ° rgeṇa ganta°.

नन्दनगता वा मरुपुत्रा अपि तु प्रमत्तेहि पि आर्यपुत्रेहि नगरस्य दक्षिणेन मार्गेण न गन्तव्यं ॥

अथ खलु भिक्षवो यस्तेषां पंचानां वाणिजकशतानां सार्थवाहो पण्डितो सप्रज्ञजातिको तस्य एतदभूषि ॥ किं नु खलु इमा स्त्रियो अस्माकं नगरस्य दक्षिणातो मार्गातो वारेन्ति । यन्नूनाहं जानेयं नगरस्य दक्षिणेन किं चात्र कथं वा ति ॥ अथ खलु भिक्षवः सार्थवाहो स्त्रियः शयिता वा मत्तप्रमत्ता वा विदित्वान असिपट्टमादाय नगरातो निर्गम्य तं दक्षिणं मार्गमनुगच्छे । यथा यथा च गच्छति तथा पश्यति आकाशे शरणं च प्रतिभयं बहूनां च पुरुषाणां रवन्तानां शब्दं शृणोति ॥ सो दानि तेषां पुरुषाणां तं शब्दमनुसरन्तो पश्यति अयोमयं नगरं ताम्रप्राकारपरिक्षिप्तं ॥ सो दानि तस्य नगरस्य द्वारं मार्गन्तो समन्तेन प्रदक्षिणीकरोति न च तं द्वारं पश्यति बहूनां च पुरुषाणां रवन्तानां शब्दं शृणोति ॥ हा अम्बेति क्रन्दन्ति हा ताता ति क्रन्दन्ति हा पुत्रेति क्रन्दन्ति हा भ्रातेति क्रन्दन्ति हा स्वसेति क्रन्दन्ति जम्बूद्वीपकाहो उद्यानवराहो ति क्रन्दन्ति ॥ सो तं शब्दं शृणन्तो तं नगरं पर्यागच्छन्तो नगरस्य उत्तरे पार्श्वे प्राकारस्य अनुश्लिष्टं उच्चं शिरीषवृक्षं पश्यति । सो दानि शिरीषवृक्षमभिरुहित्वा नगरे पुरुष[183a]शतानि पश्यति सोपवासिकानां दीर्घकेशनखश्मश्रूणां पूतिखण्डवसनानां वातातपदग्धत्वचमांसानां कृशानां मलिनानां मलिनकेशानां क्षुत्पिपासासमर्पितानां । नखरेहि पानीयार्थं भूमिं खनन्ति पृथिवीतो उत्कृषन्ति दौर्बल्येन पुनर्धरण्यां पतन्ति ॥ ते दानि तस्य शिरीषस्य शाखापत्रपलाशशब्दं श्रुत्वा सर्वे अंजलिं कृत्वा उत्थिता ॥ को आर्यपुत्रो देवो वा नागो वा किन्नरो वा गन्धर्वो वा यक्षो वा कुम्भाण्डो वा ते वयं शरणं गताः । इतो संबन्धनातो दुःखितानि मोचेहि यथा मं पुनः स्वदे-

3. M °kshavaḥ ya ° ṇijaça° BM °prajñājā° M °ko tasyaitad a°. — 4. M kin tu kha° BM °imāṁ stri° M °rgāto cārenti | .

6. M °kshavo sā ° ho tāṁ stri° BM °çayito va matta(M °ntā) pramattā(M °ntā)nāṁ vidi° M °sipatram ā°. — 7. BM °cchati atha pa° B °kāçaṁçara° M °kāça çabdaṁ ca pra°. — 9. M °ṇāṁ ravantānāṁ ça ° nusmaranto° BM °çyati | a°. — 10. B sā dā° M °rgako sa° BM °roti | na° M °çabdānāṁ çṛi°.

11. BM °mbe kiṁ krandanti | hā tātā kiṁ krandanti hā pu° B °tra kiṁ krandanti çvākoçe ti kra° M °tra ti krandaṁti hā bhrāteti krāṁdaṁti hā putreti kraṁdaṁti svāsakoçe ti krandanti jambudvi°. — 13. M °bdaṁ çṛiṇvanto ° garasyottare° B °anuçishṭaṁ | u° M °rishaṁ vṛi° B °ti so°. — 15. B °çyati | sā so° M °çyati | suvāsopa° B °çrūṇāṁ yottikhaṇḍavaçānāṁ vā° M °ṇāṁ yontikhaṇḍavanasānāṁ vā° BM °tpipāsasama ° nāṁ na°.

17. B nakharihi° BM °yārthe bhū° M °tkṛippanti dau° B °shyanti | dau ° tanti te°. — 19. BM °trapalā(M °la)çaṁ çabdaṁ° M °kṛitaivā u° B °tthitā ko°. — 20. M °nāgo vā gandharvo vā kinnaro vā yaksho ° te vamo ça° B °te vayo ça°.

21. BM °thā māṁ pu°.

शवासो भवेय मित्रज्ञातिसमागमो च भवेय ॥ अथ खलु स सार्थवाहो शिरीषगतो अश्रुपूर्णनयनो तां वाणिजकानेतदुवाच ॥ नाहं देवो न यक्षो न किन्नरो न गन्धर्वो न शक्रो न ब्रह्मा न विरूढको महाराजो वयं पि जम्बुद्वीपातो धनार्थाय यानपात्रेण समुद्रमवगाढा विपन्नयानपात्राः । एताहि स्त्रीहि उद्धृता वाणिजकशतानि । ततः अस्माभिः सार्धं क्रीडन्ति रमन्ति प्रविचारेन्ति अपि सानं च यं अप्रियं न करोम ता चास्माकं विप्रियं नेच्छन्ति ॥ ते दानि अभ्यन्तरवाणिजका आहन्सुः ॥ वयं पि मारिष जम्बूद्वीपातो धनार्थाय यानपात्रेण समुद्रमवगाढा अस्माकं पि सागरमध्ये गतानां यानपात्रं विपन्नं । ततः मे एताहि स्त्रीहि उद्धृता पंच वाणिजकशतानि अस्माकं पि सार्धं क्रीडन्ति रमन्ति प्रविचारयन्ति यथा एतरहि युष्माभिः सार्धं । यदा युष्माकं यानपात्रो विपन्नो वातेन च येन राक्षसीद्वीपं तेन क्षिप्तो ततः एताहि राक्षसीहि यूयं दृष्ट्वा अस्माकं पंचानां वाणिजकशतानां अट्टातिया वाणिजकशता आखायिता ये प्यस्माकं मूलातो दारका जाता ते पि सानं खायिता वयं अट्टातिया वाणिजशता इह ताम्रनगरे प्रक्षिप्ता । न एता मारिष मानुषिका राक्षसीयो एतायो ॥

सो दानि सार्थवाहो शिरीषगतो तेषामभ्यन्तरिमकानां वाणिजकानां ताम्रनगरप्रक्षिप्तानां तं वचनं श्रुत्वा भीतो त्रस्तो संविग्नो अंजलिं कृत्वा पृच्छति ॥ आचिक्षथ किं उपायं यथाहं तासां राक्षसीनां मूलातो स्वस्तिना मुंचेय ॥ ते दानि आहन्सुः ॥ कार्तिकपूर्णमास्यां केशी नामाश्वरा[283b]जा उत्तरकुरुद्वीपातो अकृष्टोप्तं शालिं अकणं अतुषं सुरभितण्डुलफलं परिभुंजित्वा इमं राक्षसीद्वीपमागच्छति । सो इहागत्वा त्रीणि वारां मानुषिकाय वाचाय शब्दं करोति । को इह महासमुद्रस्य पारं गन्तुमिच्छति अहं स्वस्तिना उत्तारयिष्यामि । तं हयराजं शरणं

1. M °ṇijakâm̃ eta°. — 2. M °dhanârthaya° B °gâdhâ vi° BM °pannâ yânapâtrâḥ (M °trâ) | . — 4. B °ddhṛito vâ° BM °ni ta°. — 5. M °asmâbhi sâ ° câreti api sânam̃ vayam̃ a° BM °priyam̃ karoma na câ(M °ma ‖ na co)smâkam̃°.

6. M °âha | . — 7. M °jambudvi° B °nâm̃ pânapâ ° unam̃ ta°. — 8. M tato me ekâbhi stri° B °taḥ me etâ° M °ṇijaçatâ° B °tâni kasmâ° BM °kam̃ pi sârddham̃ e(M °rddhan) tâbhiḥ stribhiḥ kri° M °manti paricârayanti | yathâ etarhi yushmâbhi sâ° BM °rddham̃ ya°. — 10. M °dvipe te° BM °na kshiptâ ta° B °dṛishṭvâ kasmâ° BM °cânâm̃ vâṇija(B °jaka)çatânâm̃ âvṛi(M °vṛittima vâṇijaçatânâm̃ âvṛi)ttiya vâṇija(B °jaka)çatâ khâditâ te (B °tân âkhâyitâ ye) pya ° dârakajâ° M °nam̃ khâyitâḥ vayam̃ ca aṭṭâtiya vâṇi° B °yam̃ âṭṭâtiya vâṇi° M °kshiptâḥ ‖ .

14. M na etâm̃ mâri° B °risha mânushikâ°. — 15. M °teshâñm abhya ° añjali kṛi°.

16. M âvishyatha kim upâ° BM °thâ ca tâsâm̃° B °mûlato°. — 17. M °hatsuḥ | . — 18. BM °keço nâ° M °rṇṇamâsyâ ke ° lim̃ açaṇam̃ atu °ṇḍulam̃ pha° B °sidvipam̃m â°. — 20¹. M °tvâ triṇi°. — 20². M °uttarishyâ° BM °mi tam̃°.

प्रपद्यथ । सो युष्माकं इतो राक्षसीद्वीपातो समुद्रस्य पारं प्रापयिष्यति ॥ तेषां पंचानां वाणिजकशतानां यो वा तस्य हयराजस्य वालेष्ववलंबिष्यति अन्यतरान्यतरे वा अंगजाते तेषां पि च पुरुषाणां परस्परस्य अवलंबिष्यति महाकारपृष्ठिस्मिन्तस्य अनुलग्निष्यति शतं वा सहस्रं वा अनुपूर्वेण जम्बुद्वीपं प्रापयिष्यति । एषो च उपायो इतो राक्षसीद्वीपातो स्वस्तिना जंबुद्वीपं गमनाय नास्ति अन्यो ॥ सो दानि सार्थवाहो तेषामवरुद्धानां वाणिजकानामाह ॥ आगच्छथ यूयमपि सर्वे जम्बुद्वीपं गमिष्यामः । एवं तावत् नगरप्राकारं लंघयथ हेष्ठतो वा खनथ ॥ ते तं आहन्सुः ॥ न त्वं जानासि कीदृशो राक्षसीनगरं नातो वयं शक्यामः लंघयितुं । तुम्हे पुनः यदि इच्छथ पलायथ एवं वो मोक्षो भविष्यति । अथ दानि ताम्रनगरे प्रविष्यथ नास्ति वो मोक्षो ॥ गच्छथ यूयं क्षेमेण स्वकं देशं अमुके च नगरे अस्माकं पितुज्ञातयो तेषां अस्माकं वचनेन पृच्छित्वा वक्तव्यं देथ दानानि करोथ पुण्यानि । अपि खण्डकपालेन कुलेकुलेषु भिक्षित्वा जंबूद्वीपे वसथ मा च पुनः समुद्रं ओतरिष्यथ यत्रेमान्येदृशानि दुःखानि परस्य वा प्रेष्यकर्म कृत्वा जीविकां कल्पेष्यथ मा च समुद्रमवतरणाय चित्तं करोथ यत्र इमानि एवंरूपाणि दुःखानि ॥ सो दानि आह ॥ मारिष आत्मना गमिष्यामि पुरा मे राक्षसी शयिता विबुध्येत मा मे जानेया इह आगमनं ॥ सो दानि सार्थवाहो ततो शिरीषातो ओतरति इमेहि च अभ्यन्तरिमकेहि वाणिजकेहि खादिता वयं राक्षसीहि अविधाविधा ति विक्रुष्टं इदमस्माकं पश्चिमं ज्ञातीनां दर्शनमिति ॥

सो दानि सार्थवाहो ततो शिरीषातो ओतरित्वा यथागतेन मार्गेण गत्वा तत्र राक्षसीये शयने शयितो ॥ सो त[284a]त्र शयनगतो चिन्तयति ॥ कथमेतेषां

1[1]. M °kshasidvi° B °ti te°. — 1[2]. BM te purushâḥ pam̃ ° râjasya câle(M °re)shvavalam̃bishyati | anyatarâ° M °re shu am̃gajâ° BM °sparasya anulam̃bi(M °lagnayi)shyam̃ti | mahâ° M °kâlaprishṭesmi° B °prishṭi-smi ° gnishyanti ça° M °gnishyam̃ti | ça ° dvipam̃ proshayishyati | B °yishyanti | . — 4. BM esho ca u°. — 5. BM °teshâm̃m a°.

6. M °shyâmi | . — 7[1]. M °tâvan naga ° ghayitha he° B °heshṭato ° natha te°. — 7[2]. B teshâm âha° M teshâm̃m âhatsuḥ ‖ . — 8. M °tvam̃ yânâsi° B °nagrâto va° M °nagarâto ti vayam̃ çakyâmaḥ° B °maḥ ‖ lam̃ ° tum̃ tumhe°. — 9[1]. M tushphe pu ° vam̃ sho moksho°. — 9[2]. M °mokshâ B °ksho ga°. — 10. BM gacchatha | yû ° kam̃ pitur jñâta° B °pricchatha va° M °pricchatha va°.

12. M °na kulokuleshu bhikshetâmbudvi ° dram̃ ottarishyatha | yatre ° parasparo preshyakarma kri° BM °rotha yathâ yatra°. — 15[2]. M °âtmavo ga° B °âmavo gamishyâmi ‖ pu ° kshasayitâ vi° M °kshasaçayitâni bu°.

16. B °tato ca çishâto° M °tato çirshâto otaritvâ vâbhya° B °ima ca abhya° BM °ntarama° B °ḍito vayam̃° M °ditâḥ va° BM °sîhi âvi(M °bhi)dhâvidhâ trivikushṭam i°. — 19. B °kshasidvipe çaya° M °sipe çayana çayi°. — 20[1]. M °tapra ça°. — 20[2]. B katham̃m ete° M °t kârya sam̃° B °drishṭvo ca çru° B °dhyetsuḥ e° M °turyo kâ° B °kâryâ ya°.

वाणिजकानां एतत्कार्यं संबोधेयं यथा मे स्वयं दृष्टो च श्रुतो च न च इमे राक्षसी बुध्येन्सुः एषो च तुष्णो कार्यो ॥ यदि एतेषां वाणिजकानां इदानीं एव असंप्राप्तेन हयराजेन एतं कार्यं आचिक्षिष्यामि ततो एतेषां पंचानां वाणिजकशतानां अन्यतरान्यतरो वाणिजको मत्तो वा प्रमत्तो वा राक्षसीनामाचिक्षेया ततो अनुतप्यनीयं भवेत्सर्वे च अनयातो व्यसनमापद्येयेम ॥ तत्र पण्डिता प्रशंसन्ति । यस्य कस्यचि गुह्यं समाख्यातं दुर्लभा ते सत्पुरुषा ये शक्नोन्ति गुह्यं धारयितुं ॥ यं नूनाहं स्वयमेव एतं गुह्यं धारयेयं यावत्कौमुदी चातुर्मासी ततः सार्धं हयराजेन इमं राक्षसीद्वीपमनुप्राप्तेन एतमादीनवं आचिक्षिष्यामि ॥ सो दानि तं गुह्यं स्वकहृदयेन धारयति न कस्य चि आचिक्षति यावत्कौमुदी चातुर्मासी ॥ कौमुदी च उपस्थिता हयराजो राक्षसीद्वीपमनुप्राप्तो । ततो सार्थवाहेन तेषां पंचानां वाणिजकशतानामारोचितं ॥ मा अद्य प्रमादं करोथ स्त्रीषु वा अन्नपानेन वा गीतवाद्येन वा अस्ति किंचिद्धर्ममात्रो यो भवन्तेहि मम सकाशातो श्रोतव्यो । अमुको प्रदेशो प्रतिगुप्तो तत्र सर्वे समागच्छथ ताहि स्त्रीहि शयिताहि ॥

ते दानि सर्वे वाणिजकशता ताहि स्त्रीहि शयिताहि तत्र प्रतिगुप्तप्रदेशे सर्वे समागता समागच्छित्वा तं सार्थवाहं पृच्छन्ति ॥ जल्पथ सार्थवाह यं ते किंचिद्दृष्टं वा श्रुतं वा ॥ सार्थवाहो तेषां वाणिजकानां वर्तमानीं सर्वामाचिक्षति ॥ एतं मम एवं चित्तमुत्पन्नं किस्य एता स्त्रियो अस्माकं नगरस्य दक्षिणपंथातो निवारेन्ति । ततः कौतूहलेन महता सहसोपिनीये शयितायें असिपत्रं गृह्य नगरस्य दक्षिणेन पथेन गतो ॥ तत्र मे ताम्रमयं नगरं दृष्टं अद्वारं न चास्य द्वारं पश्यामि बहुजनस्य च क्रन्दनशब्दं शृणोमि ॥ सो इमं नगरं अनुप्रदक्षिणीकरोन्तो

4. M °ryam ânicchishyâ° B °âcikshyâ° BM °mi | tato a° M °ro vâṇijakâ matto° BM °sînâm âcaksheyâ(M °ya) tato a(M °to')nu° M °padyiyâmaḥ | . — 5. M °tra paṁḍitâ praçaṁsaṁti ya° B °paṇdi praçasanti | .

6. M °cid guhyaṁ samâkhyântaṁ || durllabhâ ya satpu° B °khyântaṁ dullabhâ° M °knotti gu° B °tuṁ yaṁ°. — 7. M °m evam etaṁ° BM °yeyaṁ | yâ° B °taḥ smenaṁ ha°. — 8. BM °svakaṁhṛi° M °sya cid âcikshishyati | yâ° B °âcishyati°. — 9. M °sthitâḥ ha ° prâptaḥ ta°. — 10. M °citâṁ | .

11. M °prasâdaṁ° B °rotha | strî° M °gîta vâ asti° B °gîtavâdye vâ asti° M °tro vo yo bhavantohi° B °bhavente° BM °çrotavyâ | . — 13. M °ko padeço° B °tha || tâ° M °tha | tâbhi strîbhiḥ çayibhâbhiḥ B °yitâhi te°. — 14. M °kaçatâni tâbhi strîbhiḥ çayitâbhis tatra ° guptopadeçe° B °rveṇa samâga° M °rveṇa samâgatocchitvâ° BM °pṛicchati ja°. — 15. M °kiṁci dṛishṭaṁ°.

16. M °rttamâniṁ savaṁ âci° B °sarvam âci°. — 17. M etaṁ mamevaṁ° B °cittaṁm u° BM °sya ete strî° M °kshiṇepaṁ°. — 18. M tato kau° B °hato siyinidhiye çayitâe a° M °hato sipitidhiye ça ° ṇena patthena ga°. — 19. B °dṛishṭvaṁ a° M °shṭaṁ advâraṁ câ ° krandaçabdaṁ°.

तस्य नगरस्य उत्तरे पार्श्वे उच्चशिरीषमद्राक्षीत् । सो हं तं शिरीषं अभिरुहित्वा तन्नगरमवलोकेमि ॥ तत्र च मे बहूनि वाणिजकशतानि उपरुद्धानि दृष्टानि शुष्कानि धमनीसन्ततवातातपदग्धलम्बमांसानि कृष्णानि मलिनकेशानि पानीयार्थं नखनीहि भूमिं खनन्ति क्षुत्पिपासासमर्पितानि । अपराणि कंकालशतानि वि[284b]क्षिप्तानि दशदिशो विकीर्णानि । तत्र च अमुकातो अमुकातो नगरातो अमुको च अमुको च वाणिजो ते च वाणिजा सर्वे व आगता । तेषां वाणिजकानामाचिक्षितो ॥ ये तत्र जीवन्ति राक्षसीहि खादितावशेषा अपरे पि अट्टतियमात्राणि वाणिजकशतानि ये एताहि राक्षसीहि खादिता ॥ ततो एता न मानुषिका सर्वाः एता राक्षसीयो ॥ यदि वयं यत्नं न करोम स्वदेशगमनाय एवमेव सर्वे अनयातो व्यसनमापद्यिष्याम एतेन राक्षसीगणेन ॥ यदि इच्छथ राक्षसीनां हस्तातो मोक्षं क्षेमेण च जम्बुद्वीपं गमनाय केशी अश्वराजा उत्तरकुरुद्वीपातो अकृष्टोप्तं शालिं भुंजित्वा अकणं अतुषं सुरभितण्डुलफलं कार्तिकपूर्णमास्यां इह राक्षसीद्वीपमागच्छति इमस्य राक्षसीद्वीपस्य उत्तरपार्श्वेण समुद्रतीरे स्थिहित्वा को पारगामीति घोषेति । ततस्तत्र हयराजस्य समीपं गच्छामः । सो स्माकं क्षेमेण स्वदेशं प्रापयिष्यति ॥

ते दानि पंच वाणिजकशता सार्थवाहेन सार्धं राक्षसीनगरस्य उत्तरपार्श्वे गता ॥ तेहि केशी अश्वराजा समुद्रतीरे तिष्ठन्तो दृष्टो ग्रीवमुन्नामेत्वा को पारगामीति घोषन्तो ॥ ते दानि सर्वे पंच वाणिजकशता कृतांजलिपुटा तं केशिमश्वराजमुपसंक्रान्ता ॥ महाकारुणिक तव शरणागता स्म वयं पारगामी गतो अस्माकं तारे-

2. BM °dṛishṭvāni çu° B °santantavā° M °santaptavātāpada° B °malinake° °rthaṃ nakharhi bhūmi khananti | kshu° M °miṃ khanaṃti kshu° BM °tpipāsasama°. — 4. BM °ṇi karaṃ(M °laṃ)kaçatā° °ptāni diçodiça viki(M °stī)rṇṇā° B °ṇi ta°. — 5. BM tatra ca amukāto nagarā(B °rāto amukāto nagarā)to amuko(M °kā) ca amuko(B °kā) ca vā(M °ca pā)ṇijo tathā amuko(B °mukāto) pi nagarāto tena vāṇijā sarveṇa mārgeṇa te°.

6. M °kshitā B °kshitāye | ta°. — 7. B tatra° M °nti rākshasīhi khyāditā 'vaçe° BM °re pi aṭṭatiya° M °etābhi rākshasībhi khyāditāḥ B °ditā ta°. — 8. M °to ete mānu° B °to etena mā° M °sarve etāṃ rā° B °rvāḥ | etā rā° BM °yo ya°. — 9. M °nāya | evaṃm evaṃ sarveṃ a° B °m evaṃ sarve° M °padishyāmaḥ || ete rā° B °shyāma | e° ṇena ya°. — 10. M yadi dṛicchatha || rā° kshaṃ kshameṇa ca° B °kshaṃ kshamena ca° rudvīpāto ākṛi° °liṃ cavitvā° M °liṃ çyavitvā° ṇḍulaṃpha° iha rākshasīdvīpasya uttareṇa pārçve° B °iha rākshasīdvīpaṃm āgacchati i° ttare pārçve°.

14[1]. M tato tataḥ ha°. — 14[2]. M so 'smā° BM °kaṃ kshamena sva°.

16. M °ni sarve paṃca vāṇijaçatāni sārtha° ttare pārçve gatāḥ B °gatā te°. — 17. BM tehi çakehi açva° shṭhato(B °shṭhanto |) dṛishṭvā grī° M °tvā kaḥ pā° ghoshaṃte | . — 18. M ṇijaçatā° çragajaṃ upa°. — 19. M °çaraṇagatā sma° B °gāmiṃgatā a° M °mīgatāḥ a°.

हि ॥ सो दानि अश्वराजा तेषां वाणिजकानां समनुशासति ॥ यं वेलं अहं इतो राक्षसीद्वीपातो युष्माकं गृहीत्वा विष्कृत्यं हीषित्वा खगपथेन प्रक्रमिष्यं ततो राक्षसीयो ये युष्माकं भवन्ति दारका वा दारिका वा तानि आदाय आगमिष्यन्ति बहूनि करुणकरुणानि प्रलपिष्यन्ति मा आर्यपुत्रा परवचनेनास्माकं परित्यजथ मा च इमं रमणीयं रत्नद्वीपं बहुरत्नमनन्तरत्नं परित्यजथ ॥ ततः युष्माभिः तेषां राक्षसीनां वचनं नाभिश्रद्दधितव्यं यो च तेषां वचनं अभिश्रद्दधिष्यति सापेक्षो भविष्यति एषा मे भार्या एषो मे पुत्रो एषा मे धीता ति भूयो राक्षसीनां वशमागता भविष्यन्ति मम पृष्ठतो धरण्यां प्रपतिष्यन्ति । ये च तेषां राक्षसीनां वचनं नाभिश्रद्दधिष्यन्ति [285a] न मे एषा भार्या न मे एषो पुत्रो न मे एषा धीता ति ये च निरपेक्षा भविष्यन्ति ते वालमपिश्लिष्टा मे स्वस्तिना जंबुद्वीपं गमिष्यन्ति ॥

एवं भिक्षवः स केशी अश्वराजा तेषां वाणिजकशतानां समनुशासित्वा विष्कृत्वो हीषित्वा सर्वं वाणिजगणं आदाय खगपथेन प्रक्रान्तो ॥ ता राक्षसीयो तस्य केशिस्य अश्वराजस्य हीषणशब्दं श्रुत्वा स्वकस्वकानि दारकदारिकानि आदाय आगता । मा आर्यपुत्रा परवचनेन अस्माकं परित्यजथ मा च इमं रमणीयं रत्नद्वीपं बहुरत्नं अनन्तरत्नं परित्यजथ ॥ ये खलु भिक्षवः तेषां वाणिजानां राक्षसीनां मूले सापेक्षा अभून्सुः ते दानि पृष्ठतो महिं पतिता ये निरपेक्षा अभून्सुः ते स्वस्तिना राक्षसीद्वीपातो जंबुद्वीपमनुप्राप्ता ॥

स्यात्खलु पुनः भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन केशी अश्वराजा अभूषि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स भिक्षवः तेन

1[1]. M °nuçisayati | . — 1[2]. BM °laṁ ahan te i ° páto asmákaṁ° B °tritkṛittyaṁ hi° M °tyaṁ hishi° B °shitvá shagapathena krami° BM °shyaṁ | ta° M °siyo yo yushmáṁkaṁ bhavati | dára° B °bhavati dára° M °riká ká tá° BM °mishyanti | bahuni karuṇa° B °ni ca yalapi° M °ni ca. palâyishyaṁti | má á° BM °putra para° M °kaṁ parityajatha má ca imáni dárakadárikáni parityajatha | má ca imaṁ° BM °huratnam a(B °m e)nantaraṁ parityajatha | . — 5. M °shmábhis teshâṁ ° nâṁ vacananaṁ ná° BM °ksho bhavishyati || eshá me bhá ° tro esho me dhi° M °táni bhúyaḥ rá° BM °çam ágatá bhavishyanti ma° B °pṛishṭato dha° M °dharaṇyaṁ pra°.

8. BM °dhishyanti(M °nti |) na me bhá° M °ryá na me putro esho na me yeshá dhitáni ye ca ni ° vishyati me bálam aḍi° B °vishyanti | te° M °svasti jambûdvi°.

11. M °kshavo sa ke ° ṇijaça° B °shkṛittyá hi° M °shkṛitvá hishítvá sarvaṁ°. — 12. M táḥ rá° BM °keçishya a° M °jasya bhishaṇa ° dáya gatá á° B °tá má°. — 14. M áryya° BM °kaṁ parityaja(M °jya)tha | má ca sva° M °ni parityajatha | má ca i ° yaṁ ratnadví ° tnaṁ parityajathá || . — 15. M °kshasánáṁ múle çapekshá abhûtsuḥ | te dá° B °pṛishṭato ma° M °mahi patitáḥ ye nirapekshá abhûtsu te sva° B °titá | ye nirapekshá abhûnsuḥ | te sva°.

18. BM °shi nai°. — 19[1]. M °hetor ahaṁ°. — 19[2]. M °lena tena ke° B °bhûshiḥ || .

कालेन तेन समयेन केशी अश्वराजा अभूषि ॥ स्यात्खलु पुनः भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन पंच वाणिजकशतानि अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एते ते भिक्षवस्तेन कालेन तेन समयेन पंच वाणिजकशतानि अभूषि ॥ तदापि एते मया दारुणातो राक्षसीद्वीपातो उद्धरित्वा क्षेमेण महासमुद्रं तारयित्वा जंबुद्वीपे प्रतिष्ठापिता । एतरहिं पि एते मया दारुणेषु दृष्टीगतेषु निवर्तयित्वा अनवरायातो जातिजरामरणसंसारगहनकान्तारातो तारिता ॥

संविग्नं जनयित्वान उद्वेजेत्वान मानसं ।
शृणोथ एकाग्रमना सुप्रसन्नेन चेतसा ॥
धर्मार्थयुक्तं श्राद्धानां रोमहर्षणसंजनं ।
पूर्वं चरितं भगवतो शृणोथ चित्तं प्रसादेत्वा ॥
अथ तस्मिं काले अश्वराजा बभूव अहं करुणलाभी ।
तारेमि वाणिजगणां राक्षसिद्वीपात्लवणतोयात् ॥
तेन खु पन समयेन समुद्रमुपयातो वाणिजकगणो ।
ऊर्मीतरङ्गमा[285b]लं मकरभवनं धनार्थाय ॥
अथ मकरमत्स्येन भिज्जे तं यानपात्रं लवणतोये ।
अभिद्रवति वेगतूर्णो गरुडो च पक्षवातेन ॥
तस्मिं विकीर्यमाणे रवन्ति आर्त्तस्वरा उदधिमध्ये ।
देवां च नमस्यन्ति यो यादृश अस्मि अधिमुक्तो ॥
केचिच्छिवं केचिद्वैश्रवणं स्कन्दं यमं कुवेरं च ।
अपरे सहस्रनयनं विरूढकं च दिशां च परे ॥

1. M °punar bhikshavaḥ yu° BM °shmâkamîm eva°. — 2. M °drashṭaṁ | . — 3[1]. M °hetor ete°. — 3[2]. M °kshavo tena kâ° çâlipu° BM °maṁgalyâ° M °bhûshi na khalv etad evaṁ tad eva drashṭavyaṁ | . — 4. BM °ritvâ kshameṇa° M °mudra târa° pitâḥ. — 5. BM °teshu vivartta° M °jâtijarâ° BM °nsâragrahaṇakântârâ(M °kânânâ)to°.

8. M saṁghegaṁ°. — 9. B sa çri° M saṁçri ° gramanâṁ su°. — 10. M °yukta çraddhâ ° harshasaṁ° B °saṁjananaṁ | . — 12. M °tasmin kâle tasmi samaye açva° B °le tasmiṁ samaye açva° BM °bhûvâhaṁ° B °lâbhiḥ tâ°. — 13. B °kshasidvi° M °kshasidvitoyanâ bhi° (l. 16). — 14. B tena kho pana sa° m upajâto vâṇijânâṁ gaṇân | . — 15. B harmitaraṅgamalînaṁ ba°.

16. BM °bhijjyate yâ° B °toyena a°. — 17. M nâbhilavaṇagavatirṇṇe ga° B abhilavaṇave° BM °tena ta°. — 18. M °ryamâne ru° svarâṁ u°. — 19. B devâ ca na° M devâ namasyanti | yâ yâdṛiça asmiṁ adhimuktâḥ B °dṛiçam asmiṁ adhimukto | . — 20. M °vaṁ keci varuṇaṁ kecid vai° B °skandha varuṇaṁ ya° M °skandha ya° raṁ apa°.

21. M °hasraṁ canayaṁ na vi° B °rûḍhakaṁ°.

तेषां च परार्थाये उपकरणानि अभून्सुः यावन्ति ।
ते तानि गृहेत्वान लवणजलधरं समवगाढा ॥
केचिदलावुश्रेणियो अपरे पुनः स्निग्धलीमयां फलकां ।
अपरे दृतिं गृहेत्वा तूलस्य च राशियो अपरे ॥
अपरो परं बधित्वा आलंबति जीवितस्य अर्थेन ।
न हि मृतकुणपेन सह लवणजलधरो वसति रात्रिं ॥
ते तहिं परिप्लवन्ता तां रात्रिं जलधरे लवणतोये ।
अथ संदर्शेन्सु तीरे तीररुहां पादपप्रवरां ॥
यथायथमुपेन्ति तीरं अथ पश्यन्ति शतानि प्रमदानां ।
दिव्यवधूसदृशानां रक्ताम्बरवस्त्रवसनानां ॥
काचित्कन्यासदृशा अपरा पुन नववधू व शोभन्ति ।
वरमाल्यदामशिरजा जाम्बुनदज्वलितकुण्डलमुखीयो ।
हरिपिंगलसदृशनयना शोभन्ति ता सरिपतितीरे ॥
ता च अवगाह्य सलिलं सकरुणमधुरां गिरामुदीरेन्सुः ।
यथार्थपुत्रा अपरं भवथा नाथा अनाथानां ॥
अस्माकं अपतिकानां अबान्धवानां वने वसन्तीनां ।
ध्रुवं जलधरो प्रसन्नो येन वो तीरमानीता ॥
अंसेहि तां गृहेत्वा परस्परमुदीरेन्सुः सलिलातो ।

1. BC °shâm̃ câparârthâya u° M °nsuḥ | yâni te asmin etâ° B °nsuḥ yâni te tasmin te tâ°. — 2. B °lavanaja° M °gâḍhâḥ. — 3. BM °d alâm̃buçre° B °naḥ snigdhalima° M °naḥ snigdhasalilamayam̃ phalikâm̃ B °phalakâm̃ pa°. — 4. M paratam̃tim̃ gṛihitvâ° B pare dṛitim̃° BM °sya varam̃hiyo apara(M °re) param̃ bandhitvâ°. — 5. M °âravam̃ti jîvitârthenâ B °ti | jîvitârthâye na hi°.

6. M yena hi mṛi° M °takûpeṇa lava° B °pena lava° M °ti râmri te° B °râtrin te ta°. — 7. B °plavam̃ vâhati yayâm̃ râ° M °plavam̃ vâhati yâm̃yâ râtri ja° BM °reṇa lava°. — 8. M °daçetsuḥ tîre° B °rçetsu tire° M °rudâhâm̃°. — 9. M yathayatham upeti ramathapa° BM °dânâm̃ di°. — 10. M °dhûmasa° B °dhûsâdṛi°.

11. BM kâ(M kâç)cit tatra ka° M °nyâsâtâdṛiçâtânâm̃ aparâ punaḥ navadhû° B °nyâsatâdṛiçâm̃ | a° punar navavadhû° BM °çobhanam̃ bhavati(M °ti |) vara°. — 12. B °çirajâ jâm̃bûna° M °bunam̃ndajvalitakum̃ḍala° B °jvalite ku° yo ha°. — 13. M haritapim̃° BM °nti | tam̃ saritpatidhira tâm̃°. — 14. B tâm̃ ca mavagrâhya salilasaka° M tâm̃ ca avagrâhye salile sasakaruṇam̃ ma° B °giri udiretsuḥ ya° M °retsuḥ | . — 15. B °putra ca° M °putro aparam̃ bhavethâ nâthâ a° BM °nâm̃ asmâ°.

16. M °ndhakânâm̃ vane vasanti | B °ne vaçantinâ dhru°. — 17. M no dhru° dharam̃ pra° yena vaḥ tî° B °yena vâ tî° BM °nîtâ am̃°. — 18. B am̃setsuḥ | tâm̃° M âm̃setsuḥ tâm̃ gṛihitvâ° BM °retsuh sa°.

आश्वासेन्ति च बहुशो आर्य विषादं न कर्तव्यं ॥
अस्मेहि सह प्रमदाहि आर्यपुत्रा वसथ मा विषीदथ ।
प्रियबान्धवं वा त्यजित्वा मित्रां पितरं च पुत्राणि ॥
अस्मेहि दानि पुरुषा अभिरमथ नन्दनवने मरुसंघाः ।
मधु आसवं पिबन्ता द्वीपवरसुखानि अनुभोथ ॥
ते अश्रुपूर्णनयना तां प्रमदां अवचु सागरोघस्मिं ।
ईषत्क्षणं प्रतीक्षथ यावच्छोकं विनोदेम ॥
ते गत्वा नातिदूरं समागता वाणिजा समाश्वस्ता ।
रोदन्ति च क्रन्दन्ति च दुःखिता प्रिय विप्रयोगेन ॥
हा अम्बा हा ताता हा पुत्रा हा स्वदेश रमणीय ।
हा जम्बुद्वीपकाहो उद्यानवराहो रम्याहो ॥
सुखिता खो ये कदाचि समागता ज्ञातिबान्धवजनेन ।
एकां रजनीं वसित्वा [286a] शरीरनाशं करिष्यन्ति ॥
किं शक्य निरालम्बे मध्ये समुद्रस्य लवणतोयस्य ।
कर्म मनसीकरेन्ता अशोचमानेहि वस्तव्यं ॥
रोदित्वा च क्रन्दित्वा आश्वासेत्वा च अन्यमन्यस्य ।
अगमासु येन तासां निवेशनानि रमणीयानि ॥
हरिततृणसंप्ररूढं अपगतपाषाणशर्करकठल्लं ।
अरजं समं अविषमं आक्रम्य महिं उपेन्ति वनं ॥
नानाद्रुमं अशोकातिमुक्तचम्पकप्रियंगुशाखानि ।

1. BM °ryaputra vishâ°. — 2. M aspehi pramadâsaptahi â° B °sapta pra° BM °putra va ° vishâdam̃(B °dam̃ |). — 3. BM priyam̃ vâ bâ° M °vam̃ votpatritvâ° BM °trâṇi ca a°. — 4. BM °ghâḥ ma°. — 5. B °dvîpavanasu°.

6. B °pûrṇṇonayanâm̃ tân pramadâm avoca sâgarogho | M °nâyanâm̃ pramadâm avocat sâroghe. — 7. M kshikshaṇam̃° B ishikshaṇam̃ ° yâva çokam̃ vinodevam̃ | M °nodet | . — 8. M °stâroradi | B °stâ ro°. — 9. BM rodati ca krandati ca duḥ° M °viyati pra°. — 10. M hâ ambe hâ tâte hâ pu° BM °deçam̃ sasuramaṇîyâ hâ ja°.

11. B °pakâhâ u° M °pakâhâ uyânavarâho | . — 12. M sukhitâ shu e ka° BM °dâcit samâ°. — 13. BM ekam̃ ra° B °janim açi ça° M °vaçitvâ° BM °shyati | . — 14. M °çakyâ ni° BM °lam̃bamadhye° M °mudre la° B °dravanato° BM °sya ka°. — 15. M karma manasikarem̃tâ a°.

17. BM °gamâsi ye ° ramyâni(M °ṇi) ha°. — 18. M °ritatṛ ° pâṇaṇaçarka° BM °llam̃ a°. — 19. M °samam̃ acapanam̃ âkramahim̃° B °shamam̃ | â° BM °vacanam̃(B °nam̃ |). — 20. BM nâma dru ° çokam̃ ati° M °muktakam̃ campakam̃ pri° B °mpakâ priyam̃çuçâ°.

तिलकवकुलां कुलवकां पुंनागतालीसगहनानि ॥
करीर चात्र कुसुमिता कुलत्य वरमर्द जीवकलता च ।
नवमालिका मृदुलता पाटलककरेणुकावारा ॥
वर्षकधातुः कारी नवमालिकमल्लिकानि प्रियंगु वा ।
कुप्यकवार्षिकमल्लिकमद्गन्धिकगुल्म सुविचित्रा ॥
सारेहि च तारेहि च अलंकृतं चम्पकेहि च उपेतं ।
रक्तेहि पीतकेहि च संप्रज्वलितं अशोकेहि ॥
आम्रकर्णिकारकुरवकतिलकवकुलशोभितं सुरमणीयं ।
अभ्यधिकं स्वशरीरैः वनं वरं शोभेन्ति सुयामा ॥
पुष्पा च नागवृक्षा भव्या पालेवतपिप्पलकपित्था ।
स्रोतक सप्तपर्णा सुचिलिन्दवनानि च शुभानि ॥
चम्पकद्रुमान्तफुल्ला सहकारवनानि संकुसुमितानि ।
नानाद्रुमा कुसुमिता मधुकरिभ्रमरेषु परिगीता ॥
बिल्वारनारिकेरा मोचा पनसा च तालखर्जूरा ।
जंबीरा च मातुलुंगा न कंचि कालं न दृश्यन्ति ॥
अक्षोडा च तमाला च मोचा किंशुका मृद्वीका च ।
भव्या च दाडिमा च न कंचि कालं न दृश्यन्ति ॥
केचिद्भुक्तकुसुमाग्रा अपरे पुनर्पक्वा आपिता परे ।

1. M °lāṁ punnāgatāliçavanagrahanāni | B °lisavanagrahaṇāni ka°. — 2. M kalila cātra° B karīra rātra ° kuraṁṭakārabaṁdhūjirakālatā ca nava° M °kulaṁbakārabaṁdhu | jiraka°. — 3. B °likā nidūrā pā° M °dulā pāṭa° B °relukāvalā varsha° M °relukāvarā. — 4. BM °tuḥ kārinavamālikāmalli°. — 5. B °rshikamalnikamada° M °llikamadaṅgaṁdhikā gulmā su° B °ndhikā gulmā su ° trā sā°.

6. M lelehi ca tālehi ca a° B °kṛitā | campa° M °kṛitā | ramyehi ca upeta B °peta dra°. — 7. B drakte° M °pītehi ca saṁ°. — 8. B aprakarṇṇi° M āmakarṇṇikārakulavakatilakakulaço° BM °bhita su°. — 9. M °kaṁ suçaraiḥ karevaraṁ çobhaṁti sumāyā | B °raiḥ karevaraṁ çonti su°. — 10. M °vṛikshabha° B °bhavyapālocata° M °tapiyāçālakapitathā B °tthā mro°.

11. M āmrā ‖ sapta° B °ka saptavarṇṇamu° M °varṇṇamuviliṁdava° BM °nānā çubhāni campa°. — 12. M °phulā sa°. — 13. M °bhramitāni bhramare°. — 14. M °lvāūnālikera mo° B °rikera mo° M °panaço ca tā° B °panaso ca tālakharjjurā jaṁ° M °kharjjālā. — 15. BM °luṁgā ca na kaṁcit kā(B °kaṁ vikā)lena dṛi° B °nti a°.

16. B aktvā(?)ḍā ca tamālā ca° M aptvāḍā ca vācā kiṁ° B °lā ca vocā kiṁçukā ca vṛiddhikā ‖ M °çukā ca mṛidikā | . — 17. M °vyā ca trādimā ca na kaṁcit kālaṁ dṛi° B °dātrimā°. — 18. B kecid bhuktasumitrāgrā° M kecid bhuktakusumitāgrā ° r pakvamapitā vā paro B °r pakvamacitā vā parā apare°.

अपरे कलापशाखा न कश्चित्कालं न दृश्यन्ति ॥
एतानि च अन्यानि पुष्पाणि फुल्लिता पादपवरेषु ।
सर्वर्तुककालिकानि न कंचि कालं न दृश्यन्ति ॥
पुष्करिणीयो वनवरे सुखसलिला हंससारसाभिरुता ।
पद्मोत्पलसंछन्ना अन्ये च चक्षुरमणीया ॥
अथ केचि कालपटकोपशोभिता नीलकंचुकमनोज्ञा ।
सलिलर्षिं समुद्धृता नाशेन्ति चिरागतं शोकं ॥
ताहि च वनराजीभिः पद्मसरा कुसुमिता उपशोभेन्ति ।
अधिकतरां नाशयन्ति शोकां यानस्य च विनाशं ॥
निर्गम्य वनवराती अथ पश्यन्ति तुषारसदृशानि ।
भवनानि राक्षसीनां साप्सरभवना यथ सुराणां ॥
घट्टुपरिमृष्टक अन्तो मघभवने वासवस्य वा भवनं ।
भवनानि राक्षसीनां नभायसंस्थानि तिष्ठन्ति ॥
निर्यूहसिंहपंज[286b]रगवाक्षतारार्धचन्द्रसुविचित्रं ।
अधिकतरं तं पुरवरमालोकयति राक्षसीनगरं ॥
अथ तत्र प्रविष्टानां महति महाआसने निषण्णानां ।
स्नानं उपनामेन्ति कल्पितनखकेशश्मश्रूणां ॥
स्नानसमादानानां अलंकृतानां वरदामधारिणां ।
भोजनमुपनामेन्ति अनेकरसव्यंजनमुपेतं ॥

1. M are kalâ° BM °pamâbhyâ kiñcit kâlaṁ°. — 2. BM °ṇi phalitâ° M °pâdaprava° BM °shu sa°. — 3. M sarve dushkaraṁ kârakâni° B sarvoduka° BM °na kiñcijjâlaṁ° nti pa°. — 4. B pushkiri° M puskaraṇiyo vanavareshu kaṁ salilo haṁsasasârasâni rûtâni B °nacareshukhasalinolâhaṁsasârasânirutâ pa° — 5. B °cchanno a° BM °ṇîyehi ‖.

6. BM atha ko(M °kva)cid dârapathakopa° M °bhitâni nilakaṁbukamanojña B °nojña sa°. — 7. M çalile sa° B °lile samuddhṛitâ nâçe° M °muddhṛitâ nyâçantîti âga° BM °kaṁ tâ°. — 8. M tâbhiḥ vanarâjîhi pa° B °vanarâkshasîhi padmaçarâ° BM °nti a°. — 9. M °tarâ nâçayaṁti | ço° B °tarâ nâçeyanti | ço° BM °çaṁ aṁ°. — 10. B °mya vanacarâto | a° M °râtro | a ° driço B °çâni bha°.

11. M bhavanâni nâni râ ° nâṁ sasarkarasâravatâ su° B °naṁ | sasakvasâravatâ su° BM °ṇâṁ gha°. — 12. BM ghaṭṭapavimashṭakaçaṁ(M °sa)to maru° M °ne râ | sarvasya bhavanaṁ B °sya bhavanaṁ bhavanâ°. — 13. B °nâṁ na taṁ grasantâni ti° M °nâṁ nabhagasuṁtâni ti°. — 14. B °kshatârâ ca candra° M °kshatârâsucaṁdra ° ci B °citrâ a°. — 15. M °karataṁ pu°.

16. B °vishṭhânâṁ° M °ti mâsane nivasyo B °sharṇṇa snâ°. — 17. B snâna upanaminti° M snânam upanâmeti ka° B °lpikanakha° BM °çmaçrunâṁ snâ°. — 18. BM snânâtasa° B °samânânâṁ°.

IMPRIMERIE NATIONALE.

वराहमत्स्या महिषा अजेडकशशवककुक्कुटमयूरा ।
तित्तिरवर्तकलावक कपिंजलसारस पि प्रभूता ॥
या तत्र प्रजानन्ति मृदङ्गमालिंगसैन्धवां पणवां ।
एकादशीं च वीणां वादेन्ति वल्लकिगुणकां च ॥
वल्लकितूलां नकुलकां परिवादिनीगोमुखीं अथ पि वेणुं ।
अपरे च प्रवादयन्ति मधुरं च प्रगायन्ति अपरे ॥
विश्वस्ता च तां ज्ञात्वा उद्यानवराणि संप्रदर्शेन्ति ।
रत्नां च सुप्रभूतां शय्यासनभोजनविधानं ॥
एतं च वो वर्यं च अभिरमथ नन्दने व मरुतसंघाः ।
अपि तु प्रमत्तकेहि दक्षिणमार्गं न गन्तव्यं ॥
    यो तेषां सार्थवाहो सप्रज्ञो सकुशलो सबुद्धीको ।
एको रहो निषण्णो किं नु खु पंथातो वारेन्ति ॥
यं नूनाहं सुप्ताये सहसोपिनीये असिं गृहीत्वान ।
नगरस्य दक्षिणेन तं पन्थलिकं उपनयेहं ॥
सो ताये प्रसुप्ताये सहसोपिनीये असिं ग्रहेत्वान ।
नगरस्य दक्षिणेन तं पन्थलिकं उपगमासि ॥
यथ यथ उपेति पन्थं अथ शृणोति दूरतो व उत्क्रोशं ।
सो शब्दमनुसरन्तो अथ संपश्यति नगरं ताम्रमयं ॥
संप्राप्तो च समन्ततो मार्गति द्वारं न च कंचि पश्यति ।

1. BM °matsya mâhisha ajapaçavasaku ° yûra ti°. — 2. B tittaravattakalavaka kapiñ° M tittaralâvaka kapiñ° BM °sârasâ pi ca pra° M °bhûtâḥ | B °tâ yâ°. — 3. BM °ûgamâlañ(M °rañ)gasai ° ṇavâñ e°. — 4. B °daça ca viṇâñ vevâḍhâ(ou ṭâ?) vallihi gu° M °daçâñ ca veṇâñ vetâvâhivallakihi gu° BM °kâñ ca va°. — 5. M vallakitûlâñ ca kulakâñ yadi vâdini gomukhi apare velum apa° B °tûlântakulakâñ pari ° khiñ || atha re velum apa°.

6. BM apare tra praṇamanti ma° M °gâyatyapare B °yantyapare vi°. — 7. BM °ca na jñâtvâ vâdyâ° M °pradaçeti. — 8. M ratatâñ ca° BM °nañ ca e°. — 9. M °tañ ca vâvayañ° B °ndane ca marusañghâḥ | M °rusañghâr api°. — 10. BM °pi supra° M °matehi°.

11. BM ye te° B °prajñasaku° M °prajñâsaku° BM °buddhiko e°. — 12. B °ho visharṇṇo | kiñ° M °ho vishaṇṇo | kiñ nu shu pañ° BM °nti yañ°. — 13. BM °sahasâpi° B °asiñ grihitvâ naga° M °siñ grahetvâ. — 14. M °tañ pañtharikam upa° B °likam upa° BM °naye | . — 15. B °ptâha sasipi° M °sahasâpi ° siñ grihitvâ B °hetvâ naga°.

16. M °tañ ca pañtharikañ° B °tañ ca panthalike upagamosi | . — 17. M yathâ yathâ upe° BM °çriṇoti(M °ti |) dûrato varukroçañ çravaṇañ sahapratibhayañ bahûnâñ çabdo manushyâ(M °shyâñ)ṇâñ | . — 18. B °çabdom anu° M °nusmara° BM °nto | atha paçyanti na ° yañ sañ°. — 19. BM °pto bhayañkarañ sa° M °rganti dvâ°.

निष्क्रमन्तं शृणवति च शब्दं बहूनां मनुष्याणां ॥
हा अम्बे हा ताता हा पुत्रा हा स्वदेश रमणीय ।
हा जम्बुद्वीपकाहो उद्यानवराहो . . . . . ॥
सुखिता खु ये . . . . समागता ज्ञातिबान्धवजनेन ।
एकरजनीं वसित्वा शरीरनाशं करिष्यन्ति ॥
किं शक्यं निरालम्बे मध्ये समुद्रस्य लवणतोयस्य ।
कर्म मनसीकरोन्ता शरीरनाशं करिष्यामः ॥
सो दानि प्रलपितानि शृणमानो सुप्रज्ञो सुबुद्धिको ।
नगरस्य उत्तरेण उच्चं आलोकये शिरीषं ॥
अभिरुह्य तं शिरीषं पश्यति नगरे शतानि मनुजानां ।
मासोपवासिकानां विरूढनखकेशश्मश्रूणां ॥
ध[२८७*]मनिसन्ततगात्रा वातातपदग्धत्वचमांसानां ।
पूतिकखण्डवसनानां तृष्णार्ता मलिनकेशानां ॥
केचित्पानीयार्थं . . . . भूमिं नखेहि विलिखन्ति ।
उत्थेहिष्यन्ति पतन्ति पतिता महीयं विवेष्टन्ति ॥
अपराणि करंकानि विचित्राणि दिशो विकीर्णाणि ।
पश्यित्व सो द्रुमगतो रूढो नियतो च समाहितो ॥
तस्य शिरीषस्य पत्रा जवेन अवलम्बितां विद्दित्वान ।
पश्यित्वान द्रुमवरं प्रांजलिका . . . . . सर्वे ॥
को त्वं आर्यपुत्र देवो नागो गरुडो गुह्यको सुवर्णो वा ।

1. M °shkramamitam paçyati ca ça° BM °ṇâm̃ hâ a°. — 2. B °mbe hâ tâta hâ putre hâ sva° M °mbe hâ tâto hâ putro hâ sva° B °ṇîyo jambu°. — 3. M jam̃budvî° B °dvîpakâhâ u° BM °râho sukhi°. — 4. BM sukhitâ su ye samâ° BM °nena e°. — 5. BM °jani vaçitvâ çarîravâ(M °vâm̃)sam̃ karishyatiti | .

6. BM °çaktu nirâlam̃ba ma ° sya ka°. — 7. B °rîram̃ nâ° M °rîram̃ nâçam̃ karîram̃ nâçam̃ kari° BM °ko na°. — 8. M °lambitâni çriṇumâ° BM °no sakuçalo supra° M °jño sabu°. — 9. BM °ṇa ucca â° M °risha paçya°. — 10. BM °nâm̃ mâ°.

11. M °vâsakâ° B °nâm̃ | vi° BM °rûha nakha ° çmaçrunâm̃ dha°. — 12. B °manisanta° M °manisamanta° BM °trâṇâm̃ vâ ° nâm̃ pautti°. — 13. BM pauttikhaṇḍakavasanâ(B °samâ)nâm̃ trishṇâ(M °shâ)rttânâm̃ malinehi keçehi keci°. — 14. BM °yârthe bhû° M °khe vili° BM °nti u°. — 15. B utthesbya° B °tanti patitâ ma° M °veshṭhamti | .

16. BM °rṇṇâni pa°. — 17. M °so trume gato virûho ni° B °to rûham̃ ni° BM °va ramahito | . — 18. M °trâṇi javena ca na° B °vena ca valitâm̃ vi° BM °tvâna pa°. — 19. BM °çyitvam̃ dru° B °lim̃ karentâ sarvam̃ | M °lim̃ karontâ sarve | . — 20. BM °devo vâ nâgo vâ garuḍo vâ guhyako vâ su°.

अथ वा सहस्रनयनो विरूढको अन्यो वा यक्षो ॥
मोचेहि मो सुदुःखितां भवतु ते कारुण्यं नरर्षभ ।
इमेषां पुनर्भवन्तु स्वदेशप्रियबन्धु प्राणीनां ॥
सो अश्रुपूर्णनयनो प्रतिभणति वाणिजो शिरीषगतो ।
नाहं आर्यपुत्र देवो नागो गरुडो गुह्यको सुवर्णो वा ।
न चाहं सहस्रनयनो विरूढको नैव यक्षो वा ॥
वयमार्या धनार्थाय ओगाढा सलिलपतिं ।
भिन्नयाना स्म संजाता ते स्म इस्त्रीहि उद्धृता ॥
ता मं सम्यक्प्रतिवर्तन्ति शुश्रूषुन्पुत्रान् व मातरो ।
. . . .
यं प्रियं मो मानुषीयो न ता इच्छन्ति विप्रियं ॥
श्रुत्वा भयंकरिं वाचां इदमाहन्सु वाणिजा ।
वयं पि जंबुद्वीपातो ओगाढा सलिलपतिं ॥
भिन्नयाना स्म संजाताः ते स्म इस्त्रीहि उद्धृता ।
ता मो सम्यक् प्रतिवर्तेन्सु यथा युष्माकं मारिष ॥
वाणिजानां शता पंच ये स्म एताहि उद्धृता ।
ततो अट्टातिया एत्थ अवशेषा तु खायिता ॥
ये पि मं पुत्रका आसि बालका मंजुभाणिनो ।
ते पि खायिता एताहि रसगृद्धाहि मारिष ॥
नैता मारिष मानुषीयो राक्षसीयो भयानिका ।
असिपट्टधराहृदया राक्षसियो मानुषीरूपा ॥

1. M atha saha° B °rûdhako° BM °anye vâ yaksho moce°. — 2. BM °tu te karuṇam̃ nararshabha i°. — 3. BM °bhavatu deçavâsa priyabandhu(M °yam̃ bam̃dhu)vipra(M °pra-vâ)ṇi(M °sî)nâm̃ | so°. — 4. BM °ṇati prativâṇi°. — 5. M °devo vâ nâ ° ko suvarṇṇe vâbha na° B °suvarṇṇo vâ na câ°.

6. BM °naivâham̃ yaksho vâ va°. — 7. BM °mâyâ dha° M °lilayatim̃ B °lilapati bhi°. — 8. M °jâtâḥ te° B °jâtâ | te° M °strîbhi uddhṛito ‖ . — 9-11. M tâsam̃ sa° B °kpra-tivarttetsu | yathâ° M °kprativarta pratinivartati | çuçrushâ putra mâtaro ca api sânam̃ api ye priyâ mi mânushîye icchâmi na sâ icchanti | vipriyam̃ çru°. — 12. M °nsuḥ | vâ-ṇijâ va°. — 13. M °tim̃ bhi°. — 14. M °nnajânâ sma sam̃jâtâḥ tâsam̃ samya°. — 15. M °rttetsuḥ | ya ° kam̃ pâri° BM °sha va°.

16. B °çatânâm̃ pam̃° B °ddhṛitâ ta°. — 17. M tataḥ asâtikâ eshâ ava° B °to aṭṭâtikâ eshâ ava° M °çesham̃ tu khâyitâḥ | . — 18. M °bhâṇito B °ṇino te°. — 19. M te shi khâyitâḥ e° B °etâhi ra° M °rasamṛiddhâ hi mârishâ. — 20. M me te mâri° B naite mâ° M °shiyo kshakshasî°.

21. M asipatradha° B °nusharûpâ ‖ M °rûpâḥ.

ततः भूयस्या माचाय संविग्नो आसि वाणिजो ।
सो तां पृच्छीय मेधावी राचसीद्वीपातो निःसरं ॥
हन्त मारिष आख्याथ कथं मोचो भविष्यति ।
जीवितान्तकरा घोरा कथं गच्छेम स्वस्तिना ॥
ते च तस्य समाख्येन्सु हितैषी अनुकम्पका ।
यथा दृष्टं श्रुतं चैव राचसीद्वीपातो निःसरं ॥
कार्तिके मासे कौमुदीपूर्णमास्यां आगमिष्यति ।
वलाहो तुरगो शीघ्रो मंजुकेशो हयोत्तमो ॥
अनुपूर्वं सुरुचिरांगो विशुद्धकायो सुगन्धो धुतवालो ।
वलवां जवेनुपेतो वातजवसमो अनिलयायी ॥
काकशिरो पद्मनेत्रो वालाहकुलेन अभिनिर्वृत्तो ।
हिमवन्तशिखरसदृशो मेघस्वनितदु[287^b]दुभिनिनादो ॥
सो भुत्वा अनुपमकायं स्वकेषट्टं तण्डुलफलं शालिं ।
स्थितो सागरस्य तीरे राचसिनगरोत्तरे भागे ॥
उन्नामितउत्तमांगो भाषति वाचां इमां तुरगराजा ।
को वो गन्सति पारं समुद्रस्य लवणतोयस्य ॥
कं स्वस्तिना नयामि कस्य मम ऋध्यतु वचनं नाम ।
तं वो उपेथ शरणं सो नेष्यति स्वस्तिना पारं ॥
एष मारिष युष्मे पि उपेथ हयसाह्वयं ।
आयसं नगरं ताम्रं लंघेथ राचसीपुरं ।

1. M tato bhû ° mâtrayâ saṁ°. — 2. B °niḥsâraṁ ‖ M °niḥsâraṁ kârtti° (*l.* 7. *les vers 7 et 8 sont transposés devant 3 et répétés à leur place*). — 3. M °âshyâtha moksho° BM °shyata | . — 4. BM °ntakarâṁ ghorâ(M °râṁ) ka°. — 5. M °mâkhyâsu hi° B °khyetsu hi°.

6. B °niḥsâraṁ | . — 7. BM kârttike(M₁ °kai) kau ° mâsyâm âga°. — 8. B vârâho° M₁ °turaṁgo çi ° ttamaḥ | anupûrvaṁ haṁta mâ°. — 9. M °pûrva suruvirâṁ ° gandhaḥ ‖ dhautabâlo B °ndo dhautabâlo ba°. — 10. B °vâṁ vâtenu° M °javanu ° samaḥ | anilayâmi B °mo | anilayomi kâ°.

11. B kâkeçiyo pa ° kulâni bhinivṛitto hi° M °kujyânibhinirvṛitto | . — 12. BM °kharaça(M °sa)dṛiçameghasunitambaduṁdubhi° B °nidâna | . — 13. BM °liṁ sthi°. — 14. BM °tîre | râkshasinagarasya uttare bhâge u°. — 15. M unnami° BM °go bhâshita-(M °shati) vâcâṁ tura(M °raṁ)ga°.

16. BM ko gansati pâ°. — 17. B °sya mama riddhyantu vacanaṁ | M °riddhyaṁtu vacanaṁ taṁ vo°. — 18. B taṁ ve u° M °utha ça° B °nâ yâraṁ | . — 19. B esha mâ° M esho mâ ° bayamâhvayam | . — 20. BM °laṁgetha°.

अद्य खलु हेष्टातो ततो गंसथ स्वस्तिना ॥
हन्त मार्ष न जानासि संघयन्तो पि वर्द्धति ।
आसीयति खनन्तो पि दृढं ताम्रमयं पुरं ॥
नास्ति मोचो इतो स्माकं कर्मबन्धान मारिष ।
स्वयंकृतेहि कर्मेहि जंबुद्वीपापकर्षिता ॥
स्वचित्तयमदूतेहि प्रेषिता यमशासनं ।
युष्मे खु दानि गच्छेथ अप्रमादेन स्वं गृहं ॥
ज्ञातयो च मो वदेथ देथ दानानि मारिष ।
मा च वो चित्तमुत्पद्ये समुद्रमवगाहितुं ॥
अपि खण्डकपालेन भिक्षयन्तो कुलात्कुलं ।
स्वजनेन सहवासो न तु एतादृशं दुःखं ॥
याचितेन घटेन्तस्य वचनं प्रेषणानि च ।
स्वजनेन सहवासो न तु एतादृशं दुःखं ॥
हन्त मारिष गंसामि सुप्ता याव न बुध्यति ।
योगं मा धूर्ता जानाति पौरुषेयं इहागता ॥
तस्य च श्रोत्रहंतस्य विक्रुष्टा अविधाविधा ।
स्वदेशं मनसीकृत्वा पुनः शल्येन वेधिता ॥
सार्थको श्रोत्रहिलान गत्वा मार्गं यथागतं ।
सहसोपिनीआसनस्मिं शयन्तो अभिसंविशे ॥
सो च तत्र विचिन्तेति कथं बोधेय वाणिजां ।

1. BM °khana(M °khalu) heshṭâ tato gaṁsatha(B °sasa) sva° M °stipuraṁ | . — 2. M haṁta mâ° BM °yanto pi varddhati â°. — 3. B °nanti dṛi° M °nantiti dṛi°. — 5. M °dvipam akarshito | B °dvîpâto karshito | .

6. B °ttajamadû° BM °prekshito yamaçâ°. — 7. BM yushma kha(M °sha) dâni° M °pramode svayaṁ gri°. — 8. M °ca me va° B °rishe | M °rishaḥ | . — 9. B °dye ye samu° M °dyeyaṁ samu°. — 10. B °ṇḍakapâlena kulâ° M °ṇḍakapâlena svajanena kulâ°.

11. M sahavâsâ na tvahaivaṁ tâdṛi° B °so natvihaitâdṛi° M °duḥkhayâcitaṁ | . — 12. BM yâcitena ghartti(M °na aparti)tvâ vacanaṁ° M °ni câ | . — 13. M °hasaṁvâso na tu duḥkham etâdṛiçaṁ | . — 14. B hantu mârisha gaṁsâmi° M hantu gaṁ mârishaḥ su°. — 15. B yugâ me dhûrtta jâ° M yugare dhûrtta jâ° paurûsheyâ i° B °paurushâyâ î°.

16. M °ca çroruhaṁtasya cikrushṭâ abhidhâvidhâ | . — 17. M °çalyâna vikshito | B °na vikṛito | . — 18. M so rthato o° B sârthato o° M °mârgaya°. — 19. B °piniye â° M °sannesmiṁ çayati abhi° B °çayanti abhisaṁviçesho ca | M °viçesha ca | . — 20. B tatra° M tatraiva ca vi° B °thaṁ bâdhe° M °bodhâya°.

एतमर्थं यथाभूतं न च जानेन्सु धूर्तका ॥
न च गुह्यं प्रशंसन्ति प्रकाशियन्तं पण्डिता ।
मत्ता प्रमत्ता जपेन्सुः कथा च अनुतापिका ॥
तैलस्य विय बिन्दु च विकशति प्रकाशिता ।
तं मन्त्रं गुह्यं . . . . ॥
अर्थानर्थनियंतारो दुर्लभा सन्ति ते नरा ।
यं नूनाहं स्वयं गुह्यं धारेयं यावकौमुदि ॥
ततो सातं आख्यामि पश्चा संप्राप्ते हयसाह्वये ।
तस्मिं च समये प्राप्ते जातमासे उपस्थिते ॥
सहाया वाणिजा आह प्रमादो वो न कारियो ।
स्त्रीषु भोजनपानेषु अर्थभाचो भविष्यति ॥
तस्य दिवसस्यात्ययेन सहसोपिनीभिः तदा ओसुप्ताभिः ।
अगमेन्सुः तं प्रदेशं प्रतिबुद्धं वाणिजा सर्वे ॥
ते च तत्र समागम्य . . . . पृच्छन्ति वाणिजा ।
भणातु आर्यो एतमर्थं यथा दृष्टं श्रुतं च ते ॥
सो च तेषां समाख्यासि हितैषी अनुकम्पको ।
यथा दृष्टं श्रुतं चैव राक्षसीद्वीपातो निःसरं ॥
अथ वाणिजा भणन्ति ता सर्वा राक्षसी[२४४a]गणं एतं ।
असिपट्टहृदयं . . . . ॥
. . . . . राक्षसिनगरोत्तरे भागे ॥
स्थितो सागरस्य तीरे भाषति वाचां इमां तुरगराजा ।

1. M enam etaṁ ya° B °netsuḥ dhû° M °netsu dhû° BM °rttayo | . — 2. B °hyaṁ prasaṁçanti° M °çaṁsaṁti prakâ° BM °ntaṁ ca pa°. — 3. BM °prame(M °ma)ttâ âpetsuḥ kathaṁ ca a ° pikaṁ | . — 4. M °lasya ca yad vidubhiḥ vikasati ti guhyaṁ pra° B °çati guhyaṁ pra° BM °çitaṁ | . — 5. B °guhyam arthâ° M °guhyam arthaṁ°.

6. M arthaṁ athâpi yato du° B arthânarthâ niyatâro° M °naraḥ | . — 7. M °haṁ svaṁ gu°. — 8. M tato ca sâtaṁ â° BM °khyâsi pa° M °çcât saṁprâpte haya yâcakaumudi | tato ca sâtaṁ âkhyâsi paçcât saṁprâ°. — 9. B °smiṁ sama ° pte jâta° M °pte jâtamâtre u°. — 10. M °hâyâṁ vâṇijo â° BM °ha ‖ pramode(M °do) na ca kâryo stri°.

11. BM °pâne | artha° B °shyati ta°. — 12. BM °divasâtya ° hasâyi(M °ya)ni° M °ptâbhir aga° B °bhiḥ a°. — 13. BM °metsuḥ | taṁ°. — 14. BM °nya pṛi° M °ṇijâḥ | . — 15. BM °rthaṁ yathâbhûtaṁ yathâ° M °ca me | .

16. M °mâshyâsi hitaishî a° B °teshi a°. — 17. M °caivaṁ râkshasîdvîpito° B °niḥsâraṁ | . — 18. M °ṇijâṁ bha ° sarvevaṁ râ ° gaṇaṁ | . — 19. M asipatrarâkshasîhṛidaye naga° B °daye râksha°. — 20. BM °garasya uttare bhâge sthi°.

21. B sthito | sâga° M sthitaḥ | sâga ° tîre vâcâṁ tu° B °vâcâ turaṅgarâjâ | .

को गंसति वो पारं समुद्रस्य लवणतोयस्य ॥
कं स्वस्तिना नयामि कस्य मम ऋध्यतु वचनं ।
तं वयमुपेम शरणं सो नेष्यति स्वस्तिना पारं ॥
तस्य ते वचनं श्रुत्वा सार्थवाहस्य वाणिजा ।
समग्रा सहिता सर्वे अगमु उत्तरां दिशं ॥
ते गम्य नातिदूरं पश्यन्ति तं वाणिजा तुरगराजं ।
स्थितं सागरस्य तीरे राक्षसिनगरोत्तरे भागे ॥
उन्नामितउत्तमांगो भाषति वाचां इमां तुरगराजा ।
को गंसति वो पारं समुद्रस्य लवणतोयस्य ।
कं स्वस्तिना नयामि कस्य मम ऋध्यतु वचनं ॥
तस्य ते वचनं श्रुत्वा हयराजस्य वाणिजा ।
अंजलिं प्रगृहीत्वान इदं वचनमब्रवीत् ॥
शरणं ते प्रपद्याम सर्वे लोके हितावह ।
अस्माकं च नेहि पारं तव वचनं ऋध्यतु ॥
आह च तुरंगराजा इदानिं बालायां ग्राहित्वान ।
तूर्णं प्रपलायिष्यं एतं वो मनसि कर्तव्यं ॥
यदि युष्माकमेवमस्यात् ममैष भार्या ममैष पुत्रो वा ।
ममैष धीतरो वा अवशावशमेष्यथ भूयो ॥
अथ युष्माकमेवमस्यात् न ममैष भार्या न ममैष पुत्रो वा ।
न ममैष धीतरो वा तं गंसथ स्वस्तिना पारं ॥

1. BM °toyasya kaṁ°. — 2. BM °sya ma(M °sa)ma rituva(M °rva)canaṁ | . — 3. B °pemi çaraṇaṁ so | ne° M °pemi trâraṇa so°. — 4. M °tasyâ te°. — 5. M sagrâ sahi° BM °gamo uttarâdiçaṁ | .

6. M °mya tânatidû° BM °nti vâṇi° BM °râjaṁ sthi°. — 7. BM sthitaṁ | râjasya dhitaro(M °re) râkshasînagara(M °sigaṇa)sya uttare bhâge | . — 8. B °mitu utta° M °bhâsheti vâlâṁ turaṁga°. — 9. M °ti vaḥ pâṁraṁ°. — 10. M °najâmi° BM °sya mama ridhya°.

11. M °vâṇiṁjaṁ | . — 12. M aṁjaṁliṁ°. — 13. BM sara° M °padyama° B °sarvaṁ lo°. — 14. B °kaṁ nehi pâraṁ asmâkaṁ ridhyatu vacanaṁ M °pâraṁ asmâkaṁ ca vacanam adhyatu ‖ . — 15. BM nâma(M °maṁ) ca° M °turagarâ° BM °dâniṁ dârakaṁ grahe(M °grihî)tvâ ca | .

16. BM karuṇaṁ prapalayishyanti taṁ vo°. — 17. M °vam asyâ mamaisha dhita° B °syât mamaisha mamaisha putro vaḥ dhi°. — 18. B °ro vo avasâvaça° M °ro avasâvasam eshya°. — 19. M °vam asthâ na mamaisha bhâ° tro vo B °tro vaḥ na°. — 20. M na mamai dhitaro vo tato taṁ gamyatha° B °ro vaḥ tato taṁ gamyatha svasti pâ°.

एवं समनुशासित्वा वाणिजानां हयोत्तमो ।
अनुकम्पया कारुणिको इदं वचनमब्रवीत् ॥
एहि मारिष भद्रं वः वाणिजा भद्रमस्तु वो ।
अहं वोत्तारयिष्यामि दारुणाद्भयभैरवात् ॥
सो वाणिजां गृहेत्वा प्रक्रान्तो मेदिनीयं खगपथेन ।
आकाशे निरालम्बे मरुपक्षविहंगवायुपथे ॥
देवगणा दानवगणा भुजगगणा यक्षराक्षसा भवने ।
वस्त्राणि भ्रामयेन्सुः साधु साधु महासत्व ॥
निःसंशयं भविष्यसि शास्ता नचिरेण लोकप्रद्योतो ।
तारेष्यसि जगदिदं जरामरणसागरात्पारं ॥
येषां च एवमासी ममैष भार्या ममैष पुत्रो वा ।
धीता वा हयपृष्ठाक्रान्ताः महिं अभितो नुदिताः ॥
येषां च तत्र आसी न ममैष भार्या न ममैष पुत्रो वा ।
न ममैष धीतरो वा ते स्वस्तिना पारमुत्तीर्णा ॥

. . . .

. . . . . एवमेव इह जम्बुद्वीपे समागता ॥
ये नैव श्रद्दधिष्यन्ति वचनं धर्मराजिनो ।
व्यसनं ते निगंस्यन्ति राक्षसीहि व वणिजा ॥
ये तु पुनः श्रद्दधिष्यन्ति वचनं धर्मराजिनो ।
स्वस्तिना ते गमिष्यं[288b]ति वालाहेन इव वाणिजा ॥
पूर्वेनिवासं भगवान्पूर्वेजातिमनुस्मरन् ।
जातकमिदमाख्यासि शास्ता भिक्षूणमन्तिके ॥
ते स्कन्धाः ते च धातवः तानि आयतनानि च ।

1. M °çâsayitvâ°. — 3. M °sha bhaṁdraṁ vo vâ° — 5. M °ṇijaṁ gra° BM °thena â°.
6. M °kâçe khagapathena nilâlabe marûpakshavihvaṁga° BM °the de°. — 7. BM devagaṇâ dâṇavagaṇâ bhujaṁgamâ(B °jaṁgagaṇâ) ya° M °râkshasa bha° BM °vane va°. — 8. BM °bhrâme(B °maye)âsuḥ ‖ sâ ° tva niḥ°. — 9. M °shyati | çâstâ ci° B °sâ | çâ°.
11. M °shâṁ na mahyaṁ âsî sadâḥ | mamaisha bhâ° B °ca nabya âsi mamaisha bhâ° BM °tro vâ mamaisha dhi°. — 12. BM dhitaro vâle ha(M °la he)yapṛishṭâ(M °shṭâd) bhrântâḥ mahiṁm aninditâḥ(M °tâ) ye°. — 13. BM °âsi na mamaisha(M °shâṁ) bhâ° tro vâ na°. — 14. BM °ro vâ sva° B °ram utîrṇṇo ‖ e° M °rṇṇâ ‖ e°.
16. M °m evaṁ i ° gatâḥ | . — 17. B °nti | va° BM °jinaṁ | . — 18. B °naṁ taṁ nigasya° M °nigamyanti° BM °sîhi ca vâ° M °ṇijâḥ | . — 19. BM yena pu° B °jinâ | M °jinaṁ | . — 20. M °ṇijâḥ | .
21. M °nivâsa bha°. — 23. BM °ndhâḥ te dhâtavaḥ âtmâna°.

आत्मानमधिकृत्य भगवानेतमर्थं तु व्याकरे ॥
अनवराग्रस्मिं संसारे यत्र मे उषितं पुरा ।
वालाहो हं तदा आसी मंजुकेशो हयोत्तमो ।
वाणिजानां शता पंच आसि संत्रयिनो तदा ॥

एवमिदं अपरिमितं बहुदुःखं
उच्चनीचचरितमिदं पुराणं ।
विगतज्वरो विगतभयो अशोको
स्वजातकं भाषति भिक्षुसंघमध्ये ॥

समाप्तं शारिपुत्रमौद्गल्यायनप्रमुखानां पंचानां भिक्षुशतानां
राक्षसीद्वीपविप्रानां जातकं ॥

अथ खलु संजयी वैरट्टिपुत्रो परिव्राजको राजगृहे नगरे चत्वरशृंगाटके श्रवणामुखेषु आह ॥

आगतो श्रमणो गौतमो मगधानां गिरिव्रजं ।
(सर्वं संजये) नेत्वान कं सु नाम नयिष्यति ॥

एतं प्रकरणं भिक्षू भगवतो आरोचयन्ति ॥ भगवानाह ॥

नयन्ति वै महावीरा सद्धर्मेण तथागता ।
धर्मेण नयमानानां का असूया विजानतो ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा राजगृहे विहरति शास्ता देवानां च मनुष्याणां च ॥ अश्रोषीत्खलु कपिलवास्तव्या शाक्यशाक्यायनीयः । भगवां किल प्रवृत्तप्रवरधर्मचक्रः राजगृहे विहरति देवमनुष्याणां

1. M °rthaṁ vyā°. — 2. M °purāḥ ||. — 3. M vālohaṁ ahaṁ āsi muñjakoço° B °haṁ āçi maṁ°. — 4. BM °yinā tadā |. — 5. BM °idaṁm ° duḥkha u ° ṇaṁ vi°.

7. M vigatahvaro ° çokaṁ svajātaṁ bhā°. — 9. M iti çrimahāvastuavadāne çālipu° BM °mauṅgalyā° B °yaṇapra°.

11. M °tvaraṁ çṛiṁ°. — 13. B āgamo çra° M °çravaṇo gaudhamo° BM °galhā ca girihvayaṁ saṁ(M °rigahvara sa)janetvā tāhinsu(M °tahiṁsu) nāma°. — 15. M °bhikshubhi bha°.

16. BM mayatiyā mahā° M °gato | tathāgatavaraṁ prāpto prāptā saṁbodhim uttamāṁ || B °gatā | tathāgatavaraṁ prāptā sambodhijñānam uttamāṁ ||. — 17. B °kā āsujā vijānatā | M °kā āsujānito nato |. — 18. B °yadarçatha sa° M °dartha sa° BM °gato | ta ° ṇāṁ ca a°. — 19. BM °shit || khalu° M °pilavastuvāsta° B °lavāstuvasta° M °kyaçākyapatniyo bha° B °kyāpaniyāḥ bha°. — 20. M °rmacakro rā° BM °ti | de° B °rthacaryā cara° M °rthacaryā camāṇo ||.

अर्थचर्यां चरमाणो ॥ अथ खलु कापिलवास्तव्या शाक्या येन राजा शुद्धोदनो तेनोपसंक्रमित्वा राजानं शुद्धोदनमेतदवोचत् ॥ भगवान्महाराज अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो प्रवृत्तप्रवरधर्मचक्रः देवमनुष्याणां अर्थचर्यां चरन्तो राजगृहे विहरति । साधु महाराजा भगवतो दूतं प्रेषयतु । अनुकम्पिता भगवता देवमनुष्या । साधु भगवां ज्ञातीं पि अनुकंपतु ॥ राजा शुद्धोदनो आह ॥ एवमस्तु विसर्जियतु ॥ तेषां शाक्यानां भवति । को प्रतिरूपो भगवतो दूतो योग्यो च ॥ शाक्या आहन्सु ॥ महाराज अयं ताव छन्दको स येव भगवतो कुमारभूतस्य उपस्थायको एतेन सार्धं कुमारो अभिनिष्क्रान्तो अयं पि उदायी पुरोहितपुत्रो भगवतो कुमारभूतस्य दारकवयस्यो [289a] अभूषि सहपांशुक्रीडनको । एते प्रेषियन्तु ॥ ते दानि वुच्चन्ति । छन्दककालोदायि गच्छथ राजगृहं भगवतो सकाशमुपसंक्रमेथ भगवतो वन्दनां वदेथ एवं च वदथ । अनुकम्पिता भगवता देवमनुष्याः साधु भगवां ज्ञातीं पि अनुकंपये । यं च वः भगवां जल्पेय तं कुर्याथ ॥

ते दानि राज्ञो शुद्धोदनस्य प्रतिश्रुत्वा कपिलवस्तुतो नगरातो निर्गम्य अनुपूर्वेण राजगृहं अनुप्राप्ता वेणुवनं कलन्दकनिवापं ॥ अथ खलु छन्दककालोदायि येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थान्सु ॥ भगवांस्तानं आह ॥ छन्दककालोदायि किं वो आगता ति ॥ ते आहन्सु ॥ भगवन्तं कपिलवस्तुं नयिष्यामः ॥ भगवानेतस्मिं वस्तुस्मिं एतस्मिं निदाने एतस्मिं प्रकरणे ताये वेलाये इमां धर्मपदां भाषति ॥

यस्य जितं नाथ जीयति जितं अस्य न जिनाति अन्तको ।
तं बुद्धमनन्तगोचरं अपदं केन पदेन नेष्यथ ॥

1. B °lavasta°. — 2. BM °ttarâ saṁmya° M °rmacakraṁ de° °rthacaryyâ cara°. — 4^{1}. BM °râja bha° dûto pre°. — 4^{2}. M °mpito bha°. — 5^{1}. B °jñâtâṁ pi° M °jñâtî pi anukaṁpitu ‖. — 5^{2}. BM °sarjjayitu te°.

6^{1}. M °bhavatu B °ti ko°. — 7^{2}. BM °ndako samayo ca bha° M °sârddha kumâro° B °ndayi° °shi sahasrapâṁ° BM °ḍanako e°. — 10^{1}. B °ntu te°. — 10^{2}. M °vucyati. — 10^{3}. M cchandako kâ° BM °kramet | (B °meta) bhagavato vandanâṁ (B °nâ) vadetha ‖ e° datha a°.

11. M °mpitâ bhagavato de° B °shyâḥ | sâ° M °dhu bhagavâna jñâtiṁ pi° B °kaṁpâ yaṁ ca° M °kaṁpaye ca°. — 12. M ca vo bha° lpeyâ taṁ° B °lpe jâtaṁ ku°. — 13. M °ṇukanaṁ°. — 14. M °yeno bhagavân | steno° sthânsuḥ ‖.

16^{1}. M °n sânam âha ‖ B °âhansuḥ ‖. — 16^{2}. B kaṁ ccha° M °yi kim vo âgato ti B °kiṁ vâ â°. — 17^{1}. M °stuṁ namayi° B °shyâmaḥ bha°. — 17^{2}. M bhagavan etasmiṁ vastu° B °gavânn etasmiṁ kapilavastusmiṁ | etasmiṁ pra°. — 19. M yasya jinaṁ nâtha ji° BM °jitam asya na jinâti ji° B °ntakau taṁ°. — 20. BM °raṁ | a° tha ya°.

यस्य जालिनी समूहता तृष्णा नास्य कहिं पि नेत्रिका ।
तं बुद्धमनन्तविक्रमं अपदं केन पदेन नेष्यथ ॥

ते दानि भगवता वुच्यन्ति ॥ छन्दकउदायि किं प्रव्रजिष्यथ ॥ ते दानि न प्रव्रजितुकामाः यं च राज्ञा शुद्धोदनेन सन्दिष्टा यं वो भगवां जल्पेय तं कुर्याथ पश्यन्ति च नाप्यन्य काषायाणि नाप्यन्य कल्पको यो केशश्मश्रुमवतारयेय ते दानि भगवतः गौरवेण अकामका आहन्सुः ॥ भगवं प्रव्रजिष्यामीति ॥ ते दानि भगवता एहिभिक्षुकाय आभाष्टा । एथ भिक्षवः छन्दककालोदायि चरथ तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ ते दानि भगवता एहिभिक्षुकाये आभाष्टा यत्किंचिद्गृहिलिंगं गृहिगुप्तं गृहिध्वजं गृहिकल्पन्तं सर्वं समन्तरहितं त्रिचीवरवसनं प्रादुर्भूतं सुम्भकं च पात्रं प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यां च सानं संस्थिहे सद्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां ॥ एष आयुष्मन्तानां छन्दककालोदायीनां प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

भगवां दानि यतो अभिनिष्क्रान्तो यतः अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो नापि जानाति भगवां सप्तहि वर्षेहि जातिभूमिं ततःसुखनिषण्णपूर्वो अन्तमसतो श्वासप्रश्वासधर्मो [289b] पि ॥ सप्तानां वर्षाणामत्ययेन कपिलवास्तव्यानां शाक्यानां पूर्वं ज्ञातिसालोहिता मनुष्येषु च्यवित्वा कुशलस्य कर्मस्य विपाकेन देवेषूपपन्नाः देवभूता भगवन्तं याचन्ति । अनुकम्पिता भगवता देवमनुष्याः साधु भगवां ज्ञातीं पि अनुकम्पतु । समयो भगवतः ज्ञातीनामनुकम्पाय ॥ अधिवासेति भगवांस्तासां देवतानां तूष्णीभावेन ॥ अथ खलु देवता भगवतो तूष्णीभावेन

1. BM °múhato tṛishṇá násti kahiṁ vinetri(M °hiṁ cinneti)ká taṁ°. — 2. B °ddham anta ° tha te°. — 3[1]. BM °nti ccha°. — 3[2]. M °dáyi kiṁ°. — 3[3]. B °rájño çu° M °vo bhagaván jalpe° BM °ryátha na paçyanti ca nápyanyatra kásháyáṇi(M °ni) nápyanyatra kalpa ° tárayeyaṁ | te dá° M °gavato gauravena a°.

6[1]. M °shyámi iti | . — 6[2]. M °gavatáḥ e° B °gavato ehibhikshúká° M °bháshṭáḥ. — 7. B esha bhi°. — 8. M °káye bhásháshṭa ya° B °bháshṭhe | ya ° d grihiliṁgaṁ guhaguptaṁ grihadhvajaṁ griháкalpa° M °d grihaliṁgaṁ grihegupṭaṁ grihadhvajaṁ grihakalpáṁtaṁ sarve samantaraṁhi° B °rvaṁ samananta° BM °civarávasánaṁ prá° M °taṁ | suṁbhakaṁ ° traṁ ca pra° B °çá iryá° M °çá iryá ca sátaṁ sthihe | sadyathidaṁ ná ° bhikshuṇáṁ e° B °ṇáṁ e°.

13. B °jánáti | bhagaváṁ° M °jánáti | bhagavánáṁ çákyá° (l. 15) B °rmo pi saptá°. — 15. B °rsháṇáṁm atya ° pilavasta ° púrvaṁ jñá° M °púrvajñátisálolitá ° çaladharmavipá° B °lasya dharmasya° BM °nnáḥ de°.

17. BM °shyáḥ || sádhú bhagaváṁ° M °jñátiṁ pi° BM °tu sa°. — 18[1]. M °gavato jñá°. — 18[2]. M °vásayeti | bha° BM °náṁ tushṇí°. — 19. BM °tvá tushṭo á° M °ná bhagavato pá° B °trairvántaraháyetsuḥ | .

अधिवासनां विदित्वा तुष्टा आत्तमना भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं प्रदक्षिणीकृत्य तत्रैवान्तरहायेन्सुः ॥ भगवता दानि जातिभूमिय अभिमुखं आसनं प्रज्ञापयितं ॥ आयुष्मां दानि उदायी भगवतो निमित्तज्ञो । तस्य एतदभूषि ॥ यथा भगवता कपिलवस्तुअभिमुखं आसनं प्रज्ञापयितं ज्ञातीं भगवां अनुकम्पितुकामो ॥ सो भगवन्तं याचति ॥

इदं अविचिन्नमना शृणोथ
यथा जिनं अप्रतिमं अनेयं ।
निपात्य जानू शिरसापि वन्द्य
कालोदायी याचति अप्रमेयं ॥
अंगारिणो दानि (द्रुमा) भदन्त
फलेसिनो . . . . . . ।
ते अर्चिमन्तो व प्रभासयन्ति
समयो महावीर भगी रसानां ॥
वनानि फुल्लानि मनोरमाणि
समन्ततो सर्वदिशा प्रवान्ति ।
पुष्पं त्यजित्वा फलमादियन्ते
समयो इतो प्रक्रमितुं ते शास्तु ॥
न चातिशीतं न च अतिउष्णं
ऋतुसुखं अध्वनि ते भवेय ।
पश्यन्तु ते कोलिया शाकिया च
मुखं रोहिणीमिव तारकाणि ॥

2. BM °prajñâpâyi(M °jñaptâpi)tam̃ | te(M °ye)na kapilavastuyam̃ kâyagatâ smṛitiye (B °ye duve) ca varshâṇi(B °ṇi ya) pañca ‖ sumedha santa (M °sumadham̃ sam̃to) tam̃ sukham̃ na vijahe tam̃ a(M °he tam a)nabhiratinam̃(M °tim̃ na) vande | âyu°. — 3[1]. M udâyi bha° B °jño ta°. — 3[2]. M tasyaita°. — 4. M °prajñapnâpitam̃ | jñâtim̃ bha° B °prajñâpâyi ° kâmo so° M °kâmaḥ so°.

6. M °dam̃ abhikshi° BM °ṇotha | yathâ jinam apra° M °neya ni°. — 8. M tipâ° BM °tya jam̃bû çirasâ hi vandiya kâlodâyi(M °yi) yâcati | a° B °meyam aprameyam̃ am̃°. — 10. M am̃gâṇino dâ° B °ni tadata phalesiṇo pa° M °ni tada praphalesino pa° BM °parṇṇa pâtaka ci(M °vi)ya te abhi°.

12. B te abhisanto ya ca pra° M te abhisanto yam̃ ca pra° BM °bhâsanti° M °samaya ma° BM °ra bhagirathânâm̃ | . — 14. BM balâni phu ° mâni samanta°.

16. BM °yanta sama ° tum̃ çâstuno | . — 18. BM nâtyâtiçitam̃ nâtyâtiushṇam̃ ° adhvâ-(M °dhyâ)nîyam̃ tam̃ bha(B °tam bha)gavantam̃ pa°. — 20. M °çyatu te ° kham̃ lohiṇî ca tâ° B °hiṇiñ ca tâ° BM °rakam̃ ‖ .

अथ खलु भगवानायुष्मतो शारिपुत्रस्य भगवतो शिखिस्य चारिकां वर्णयति ॥

उदारं पुनरभूषि शारिपुत्र इतः पुरा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमति नायको ।
तहिं तहिं सोपानीयं भोति अष्टांगसम्मितं ॥
यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमति नायको ।
तहिं तहिं सुमनोद्यानं प्रवुञ्चच्छे चतुर्दिशं ॥
यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमति नायको ।
स्थाणुष्वापुष्पिता वृक्षा संप्रवान्ति चतुर्दिशं ॥
यस्य यस्यैव वृक्षस्य मूले तिष्ठति नायको ।
सो सो मुंचति पुष्पाणि चोभासित्वा द्रुमोत्तमो ॥
यस्य यस्यैव वृक्षस्य मूले तिष्ठ[290a]ति नायको ।
सो सो मुंचति फलानि प्रतिपूर्णानि सर्वशो ॥
मानुष्यका च ये वृक्षा पुष्पाणि च फलानि च ।
चारिकायतनानि दृश्येन्सुः शिखिस्य लोकनायके ॥
अमानुष्या च ये वृक्षा पुष्पाणि च फलानि च ।
चारिकायतनानि दृश्येन्सु शिखिस्य लोकनायके ॥
तत्रेयं पृथिवी कम्पे समुद्राश्च सपर्वता ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
मन्दारवाणि पुष्पाणि देवा संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
महामन्दारवाणि पुष्पाणि देवा संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
कर्कारवाणि पुष्पाणि देवा संप्रकिरे तदा ।

1. M °çâlipu ° khisya bhagavato çikhisya câ° BM °yanti | . — 2. BM °punar âsi çâri- (M °li)putra itaḥ(M °ito) pûrve câ°. — 3. M °una çikhi°. — 4. M °gamaṁ upa° B °nâyakos tahiṁ°. — 5. M °pâni bhotishṭhâṁgasaṁmataṁ | B °sammataṁ | .

6. B °grâmam vâ nagaram vâ u° M °grâmaṁ vâ nagaraṁ vâ u° B °kramanti nâyako ta° M *omet les lignes* 7-10. — 7. B °tahiṁ samanujânetyu°. — 8. B °maṁ upa ° ko stâ°. — 9. B stâneshvapu ° khâ sâṁpratâbhimante diçaṁ ya°.

13. M °muñcaṁti phalâṇi paripûrṇṇani sa°. — 14. M °shpâṇi pha°. — 15. B °kâyanâni dṛçyetsuḥ çi° M °çyetsu çi ° yake | samanta° (*page suiv. ligne 16*).

16. B amânu ca ye°. — 17. B °çyetsu çi°. — 20. B °tathâ | .

21. B cârikâpratipannasya lo°. — 22. B °ravâṇi de ° tathâ | . — 24. B kakâra ° tathâ | .

चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
महाकर्कारवाणि पुष्पाणि देवा संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
रोचमानानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
महारोचमानानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
मंजूषकानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
महामंजूषपुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
भीष्माणि चापि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
महाभीष्माणि च पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
समन्तगन्धानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
महासमन्तगंधानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
पारिजातानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
सुवर्णकानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
रूप्यमयानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥

2. B mahâkakâra°. — 3. B °çishisya lo°.
6. B mahâmandâravâṇi pu°. — 7. B °nâyako | . — 9. B cârikâpra ° yake mahâ°.
12. B °shmâṇi ca pu°. — 13. B °caramânasya çikhi lo°. — 15. B °caramânasya çi°.
16. M °ntagaṁdhâni° B °ndhâ pu°. — 17. M çirikâṁ pratipannasya çi° B °caramânasya°. — 18. B °shpâni de°. — 19. M °kâṁ pratipannasya çi° B °mânasya çi°. — 20. B pâriyâtrâṇi pu° M °devoḥ saṁ° B °praki tadâ | .
21. M vâri° BM °mânasya çi°. — 22. M °kâni ca pu° B °shpâni de°. — 23. BM °mânasya çi°. — 24. M °pyamânâni pu° B °shpâni devâ saṁpraki tadâ | . — 25. M cârikâ cara° BM °mânasya çi°.

रत्नामयानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
चन्दनस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकाश्चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
अगुरुस्य च चूर्णा[२९०b]नि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
केशरस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
तमालपत्रचूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
दिव्यरतनचूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
तूर्यकोटीसहस्राणि संप्रवाद्येन्सु अम्बरे ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
अन्तरीक्षस्मिं भेरीयो संप्रवाद्येन्सु अघट्टिताः ।
चारिकाश्चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
चैलक्षेपाणि अकरेन्सु अन्तरीक्षे स्थिता मरू ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
नागराजा सुपर्णा च अभिक्रान्ता च मानुषाः ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
इमे पि बहवो यथा वर्णवन्तो यशस्विनः ।
चारिकामनुबन्धेन्सु शिखिस्य लोकनायके ॥
षडाशीति सहस्राणि गृहपतीनां समागताः ।

1. M ratnama°. — 2. M °mânasya çi°. — 4. M cârikâm̃ ca°. — 5. M aguru ca sûkshmacûrṇṇâni dadhâḥ sam̃°.

6. M °mânasya çi°. — 7. B keçalasya° M °devâḥ sam̃pra°. — 8. M °mânasya çi°. — 10. M °mânasya çi°.

11. B divyâ ca ratnacû ° devâs sam̃pra°. — 12. M °mânasya çi°. — 13. M °koṭisa ° vâdyetsu a° B °vâdyansu a°. — 14. M °mânasya çi°. — 15. BM °rikshesmim̃ bhe° B °vâdyansu° M °dyetsu aghâṭitâ | .

16. M °mânasya çi°. — 17. M vairakshapâm akaretsu antarikshe° B cailakshapâ °sthito maru | M °maruḥ | . — 18. M °mânasya çi°. — 19. BM °suvarṇṇâ ca (M °rṇṇasya) atikrântâ(M °nto) ca mâ°. — 20. M °mânasya çi°.

22. B cârikâm̃m anu° M °dhetsuḥ çi°.

चारिकामनुबन्धेन्सु चरन्ते लोकनायके ॥
न तत्र क्षुधा पिपासा वा नापि च हानि वर्णिता ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
न तत्र शीतमुष्णं वा दंशा वा मशका पि वा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
सो चारिकां चरित्वान विनयित्वा बहुं जनां ।
संबुद्धो परिनिर्वायि ऋषी क्षीणपुनर्भवो ॥

अथ खल्वायुष्मां शारिपुत्रो उत्थायासनातो एकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठापयित्वा येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणामयित्वा भगवन्तमेतदवोचत् ॥ भगवानपि भगवतो शिखिस्य समशीलो समप्रज्ञो बलेहि वैशारद्येहि बुद्धधर्मेहि । भगवतो पि एदृशा येव चारिका भविष्यति यथापि भगवतो शिखिस्य ॥ भगवां चारिकां चरे बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकंपायै महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च ॥

ततो करित्वा एकांसं प्रणामेत्वान अंजलिं ।
चारिकान्तत्र याचेसि शारिपुत्रो तथागतं ॥
एतस्य दानि समयो यं दानि भगवां पि हि ।
चारिकां प्रक्रमे शास्ता अनुकंपाय प्राणिनां ॥
याचिता भावितधर्मा शरीरान्तिमचारिणो [291a] ।
प्रकरेयु अवकाशं अनुकंपाय प्राणिनां ॥
इतो हमर्धमासेन करित्वान उपोषधं ।

1. M cácárikám caramánasya çikhisya lo° B °dhetsu ca°. — 2. M °pipáçá ahá nápi cáhá ° rṇṇitáḥ ‖. — 3. M °mánasya çi°. — 4. BM °çita ushṇam̃ vá dam̃ço vá ma°. — 5. M °mánasya çi°.

6. M sá cá° B °tvána nivekotṛi bahú jani sam̃° M °vinekotri ba°. — 7. M °ṛishi kshi° °rbhavet ‖ B °rbhavá ‖. — 8. M °çáliputra utthá° BM °ttarám̃ sa° M °kshiṇa jánumam̃ḍalam̃° yena bhagaván tená°. — 10. M °jño carehi vai°.

11. M °pi yedṛiçá° BM °ye ca cárikám̃ bhavishyati | ya° B °sya bha°. — 12. M sádhu bhagaván cá° BM °re | bahujanahi° M °páya mahato janakasyá°. — 14. M tataḥ ka° BM °kám̃ça praṇetvána(M °nam̃) am̃°. — 15. M cárikám̃ tam̃tra yávesi çáliputras tathá° BM °gatám̃ ‖.

16. M °sya dáním̃ sa° B °samaye yam̃° M °vám̃ hi pi cá°. — 17. M cáriká prakrame | çá° B °meṇástá anukam̃páye prá°. — 18. B °vitámau çarīyantimacáriṇo ye ka° M °vitámaḥ çariṇo cám̃tima°. — 19. BM ye(M me) kareya okáçam̃ anu°. — 20. BM °tvána posha°.

चारिकां प्रक्रमिष्यामि अनुकंपाय प्राणिनां ॥
ततो च अर्धमासेन तं कृत्वान उपोषधं ।
चारिकां प्रक्रमे शास्ता अनुकंपाय प्राणिनां ॥
यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमति गौतमः ।
तहिं तहिं समन्तजा प्रत्युपेन्ति चतुर्दिशं ॥
यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमति गौतमः ।
स्थानस्य पुष्पिता वृक्षा संप्रवान्ति चतुर्दिशं ॥
यस्य यस्यैव वृक्षस्य मूले तिष्ठति गौतमो ।
सो सो मुंचति पुष्पाणि ओनमित्वा द्रुमोत्तमो ॥
यस्य यस्यैव वृक्षस्य मूले तिष्ठति गौतमो ।
सो सो मुंचति फलानि प्रतिपूर्णानि सर्वशो ॥
मानुषका च ये वृक्षा पुष्पाणि च फलानि च ।
चारिकान्तानि दृश्येन्सु चरन्ते लोकनायके ॥
अमानुषा च ये वृक्षा पुष्पाणि च फलानि च ।
चारिकां तानि दृश्येन्सु चरन्ते लोकनायके ॥
ततो यं पृथिवी कम्पे ससमुद्रा सपर्वता ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
मन्दारवाणि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
महामन्दारवां पुष्पां देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
कर्कारवाणि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥

2. M °taṁ ca kṛi° BM °tvâna po°. — 3. M °prakramishyâmi anukaṁpâya prâṇinâṁ | tato ca arddhamâsena naṁ na kritvâna poshadhaṁ | cârikâṁ prakrame° B °me ṇâsto a°. — 4. B °gauttamaṁ | . — 5. B tarhiṁ tahiṁ samantjâ° M °pratyanti°.

6. B °gauttamaḥ | M °gauttamaṁ | . — 7. M sthânesya pu° kshâ yaṁ pra° BM °çaṁ yasya°. — 8. B °kshasya pure ti° M °tishṭhaṁti gauttamo | B °gauttamo | . — 9. M °ṇi ana°. — 10. BM °gauttamo | .

11. M °phalâṇi paripû°. — 12. BM mânuksha(M °shya)kâ° M °pushpaṇi° B °lâni ca câ°. — 13. BM dṛiçyetsu(M °tsuḥ) carante lo°. — 14. M amânushyâ ca ye°. — 15. BM °dṛiçyetsu(M °tsuḥ) ca°.

16. B °mudrasapa° M °mudraparvatâḥ ‖ . — 17. M cârikâṁ tâni dṛiçyetsu cara°. — 19. M °caranto lo°. — 20. M °ndârapushpâṇi devâḥ saṁpra°.

21. B °ke | mahâkarkâ° (*p. suiv. l.* 1). — 23. M °kâṁ caramânasya°.

महाकर्कारवां पुष्पां देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
रोचमानानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
महारोचमानानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रपिन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
मंजूषकाणि पुष्पाणि देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
महामंजूषपुष्पाणि देवा संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
भीष्माणि च पुष्पाणि देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
महाभीष्माणि च पुष्पाणि देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकाञ्चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
समन्तगंधानि पुष्पाणि देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
महासमन्तगंधानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
परिजातानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
सुवर्णमयानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते [२९१^b] लोकनायके ॥
रूप्यमयानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।

1. M mahákuráravám̃ pu°. — 2. M °kám̃ varamánasya°. — 4. M cáriṇám̃ caramáṇasya°. — 5. M °camáná pushpám̃ de°.

6. M °kám̃ caramánasya°. — 7. M mam̃jusha ° deváḥ sam̃pra°. — 8. BM °kám̃ caramánasya°. — 9. M °mam̃jusha ° deváḥ sam̃°. — 10. M °kám̃ caramánasya° BM °caram̃te lo°.

11. M bhishmáṇi pu ° deváḥ sam̃pra°. — 12. BM °mánasya°. — 13. M °shmáṇi pu ° deváḥ sam̃pra ° tadáḥ | . — 14. M cárikám̃ caramánasya°. — 15. M °deváḥ sam̃pra°.

16. M °mánasya°. — 17. M °ntagam̃dhapushpá°. — 18. M °mánasya varante°. — 19. B °játráni°. — 20. M cárim̃kám̃°.

22. BM °mánasya°.

चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
रत्नमयानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
चन्दनस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
अगुरुस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
केशरस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
तमालपत्रचूर्णानि देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
दिव्या च रत्नचूर्णानि देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
तूर्यकोटिसहस्राणि संप्रवादेन्सु अम्बरे ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
अन्तरीक्षस्मिं भेरीयो संप्रवादेन्सु अघट्टिता ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
चैलक्षेपाणि करेन्सु अन्तरीक्षे स्थिता मरू ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
नागराजा सुपर्णा च अभिक्रान्ता च मानुषाः ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
इमे पि बहवो यक्षा वर्णवन्तो यशस्विनः ।
चारिकामनुबन्धेन्सु चरन्ते लोकनायके ॥
इमे पि बहवो देवाः वर्णवन्तो यशस्विनः ।

1. M °mânasya°. — 3. M °mânasya°. — 5. M °mânasya°.

6. B agaru° M °sya va nûrṇṇâ°. — 7. BM °mânasya°. — 8. M °ca varṇṇâni°. — 9. M °mânasya°. — 10. B °rṇṇâ de° M °devâḥ saṁpra°.

11. M °mânasya°. — 12. M divyâ ratanacû° B °tnapûrṇṇâ° M °devâ saṁpra°. — 13. M °mânasya°. — 14. BM °dyetsu a°. — 15. M °mânasya°.

16. M antikshe ca bhe° B °rikshesmiṁ bhe° BM °dyetsu a°. — 17. M °mânasya ran-te°. — 18. M vairakshapâm akaretsuḥ antarikshe° B °retsu a° maru | M °maruḥ | . — 19. M °mânasya°. — 20. B °suvarṇṇasya atikrântâ ca manu° M °suvarṇṇasya atikrâṁtaç ca mâ°.

21. M °mânashṭa cara lo°. — 23. M cârikâṁ caramânasya ca° B °nubaṁdhetsu ca°.

चारिकामनुबन्धेन्सु चरन्ते लोकनायके ॥
त्रिसाहस्रा विभू देवा वर्णवन्तो यशस्विनः ।
चारिकामनुबन्धेन्सु चरन्ते लोकनायके ॥
षडाशीति सहस्राणि ब्राह्मणानां समागता ।
चारिकामनुबन्धेन्सु चरन्ते लोकनायके ॥
षडाशीति सहस्राणि गृहपतिनां समागता ।
चारिकामनुबन्धेन्सु चरन्ते लोकनायके ॥
न तत्र क्षुधा पिपासा नापि च हानि वर्णिता ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
न तत्र शीतमुष्णं वा दंशा वा मशकानि वा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
सो चारिकां चरित्वान विनेत्वा च बहुं जनां ।
उपागमे लोकनाथो शाक्यानां कपिलाह्वयं ॥

अथ भगवां न्यग्रोधारामे विहरति महता भिक्षुसंघेन सार्धं अष्टादशभिर्भिक्षुशतेहि ॥ अश्रोषी राजा शुद्धोदनो भगवान् कोशलेषु चारिकां चरमाणो महता भिक्षुसंघेन सार्धमष्टादशभिर्भिक्षुशते[२९२a]हि येन कोशलानां नगरं तदनुसारे तदनुप्राप्तो तत्रैव विहरति न्यग्रोधारामे ॥ ते दानि सर्वे कापिलवास्तव्याः शाक्या शाक्यायिन्यश्च भगवतो दर्शनकामाः स्वकस्वकानि युग्ययानानि योजयन्ति । भगवतो दर्शनाय गमिष्यामः ॥ अश्रोषीत्खलु राजा शुद्धोदनो कापिलवास्तव्याः शाक्या शाक्यायिन्यश्च स्वकस्वकानि युग्ययानानि योजापयन्ति । न्यग्रोधारामं

1. B °ndhetsu ca° M °ndhetsuḥ ca°. — 2. M °hasro vi° B °srábhibhú° M °deváḥ va°. — 3. M °kám anuvanté lo° B °ndhetsu ca° M °yakeḥ | . — 4. M °náṁ camágatáḥ | . — 5. B °nubaṁdhetsu ca° M °nubaṁdhetsuḥ ca°.

6. M °patináṁ samágatáḥ | . — 7. B °bandhetsu ca° M °badhetsuḥ ca°. — 8. M °pá-çá nápi háryyanta varṇṇato | B °nápi háyante varṇṇato | . — 9. M °mánasya°. — 10. M °çitaṁ usmaṁ vá darçaná maçakáni ca.

11. M °mánasya rante°. — 12. B °viksheptá ca bahujanáṁ | M °vitetáṁ ca bahuṁ jánáṁ | . — 13. M °náṁ çákyamahvayaṁ ‖ . — 14. B °sárddhaṁm ashṭada° M °sár-ddham ashṭádaçehi bhikshusaṁghehi B °tehi açro°. — 15. M °shit | rá° BM °koçareshu° M °gheṇa sárddha ashṭá° B °rddham ashṭada° tehi | ye° BM °sáre | tad anupráptо(M°ptaḥ) tatrai° ti ‖ kapilavastusmiṁ nyagro° B °ráme te dá°.

17. B °sarvaṁ kapi° M °sarva kapilavástavyá çá° kyayináçra bha° B °rçane káyáḥ sva-káni yu° M °máḥ svakáni yu°. — 19. M °stavyá çákyá çákyayiṁnyaç ca° B °çca | sva° M °náni yájápa° B °náni niyoyápayanti | . — 20. B °maḥ | bha°.

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
New Delhi

गमिष्यामः भगवन्तं दर्शनाय ॥ तेन दानि कपिलवस्तुस्मिं घोषणा कारापिता ॥ न केनचित्प्रथमं भगवतो उपसंक्रमितव्यं । सर्वेहि मया सार्धं न्यग्रोधारामं गन्तव्यं भगवन्तं दर्शनाय ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनो सार्धं सर्वकेनान्तःपुरेण यशोधराप्रमुखेन सार्धं कुमारामात्येहि च सार्धं शाक्येहि सपरिवारेहि सार्धं धनुग्रहरथाश्वारोहेहि सार्धं वणिजसार्थवाहेहि सार्धं श्रेष्ठिप्रमुखेहि निगमेहि महता राजानुभावेन महता राजर्द्धीये कपिलवस्तुतो नगरातो निर्यासि भगवन्तं दर्शनाय ॥ राजा शुद्धोदनो कपिलवस्तुतो चतुर्घोटेन अश्वरथेन निर्धावति शाकियमण्डलपरिवृतो न्यग्रोधारामं भगवन्तं दर्शनाय । भिक्षुसंघो च कपिलवस्तुनगरं पिण्डाय प्रविशति । राज्ञा शुद्धोदनेन भिक्षुसंघो दृष्टो ॥ सो दानि अमात्यानां पृच्छति ॥ भो भणे अमात्या किं इमानेदृशा परिव्राजका ॥ अमात्या आहन्सुः ॥ देव कुमारस्य एषो परिवारो ॥ सो दानि तां कृशशरीरां भिक्षू ऋषिप्रव्रजितां उरुविल्वाकाश्यपनदीकाश्यपगयाकाश्यपशारिपुत्रमौद्गल्यायना च सपरिवारा तपतपितशरीरां मुण्डा पात्रपाणीं दृष्ट्वा परिदीनमुखवर्णो संवृत्तो ॥ मम पुत्रो यदि न प्रव्रजिष्यति राजा भविष्यति चक्रवर्ती चातुर्द्वीपो विजितावी धार्मिको धर्मराजा सप्तरत्नसमन्वागतो राजसहस्रपरिवृतो मेदिनीमध्यावसिष्यत् । इममेदृशं परिवारं निवर्तेथ अहं न तं इच्छामि द्रष्टुं ॥ ते दानि भिक्षू अमात्येहि वुच्चन्ति ॥ राजा वो न द्रष्टुकामो निवर्तेथ ॥ ते दानि निवर्तित्वा न्यग्रोधारामं गताः ॥ न भो भगवन् राजा शुद्धोदनो इच्छति द्रष्टुं । अस्माकं च दृष्ट्वा प्रतिनिवर्तितो ॥ भगवानाह ॥ इमहिं [२९२b] एव सर्वस्य भिक्षुसंघस्य आहारं भविष्यति ॥ उरुविल्वाकाश्यपो भगवन्त-

1. M °pitâḥ na°. — 2. B °cin pratha°. — 4. B °svakenântapureṇa° M °ṇa yaçâdharâpramukhena sârddhaṁ kumâ° tyehi ca sârddha çâkyehi ca saparivârehi sârddhaṁ dhenu° BM °grahârathâ° B °rohehi sârddhaṁ çre° M °sârddha çre° B °çreshṭipramu° M °khehi naigame° B °mehi mahato râjânubhâvena mahatâ râjârddhiyena | kapi° M °jaṛiddhiyo° bhagavanâṁ da°.

7. BM °stuto câtu° M °rddhâvanti | câ°. — 9[1]. B °saṁghâ ca° M °saṁgho ca °piḍâya°. — 10[2]. M °imâm edṛi° BM °çâ pravrajyâ ‖.

11[1]. M °âhatsuḥ. — 12. B °kṛiçaçarîrânâṁ bhi° M °bhikshum ṛishi° B °tâṁ | uru° M °tâṁ | ulurilvâkâçyapaçâlipu° BM °mauṅgalyâ° B °rivârâḥ ta° M °vârâ tapatappitaça° B °tapatapyitaça° M °dînamukhyâvarṇṇasaṁ° B °varṇṇâ saṁvṛitto ma°. — 14. BM °jishyati | râjâ° M °nvâgataḥ râjasa° B °to râjasa° M °vṛitaḥ me° BM °dhyâvasishyan |.

16. M °dṛiçyaṁ parivâraṁ tivattetha rathaṁ ta naṁ i° B °rtitha ‖ rathaṁ na°. — 17[1]. BM °bhikshu a° M °vuccati | B °vuccati |. — 18[1]. M °nivartletvâ° B °râmagatâḥ ‖. — 18[2]. M °icchami dra°. — 19[1]. M °dṛishṭavâ pra° BM °rtitto ‖. — 19[2]. M imehi e°. — 20. BM âyushmân uru°.

मामन्त्रयति ॥ गच्छामि भगवन् राजानं शुद्धोदनं निवर्तेमि ॥ भगवान्नाधिवासेति ॥ नदीकाश्यपो पि गयाकाश्यपो पि उपसेनो पि सर्वे ते महर्द्धिका भिक्षू भगवन्तं याचेन्ति ॥ गच्छाम भगवन् राजानं शुद्धोदनं प्रसादेमः यथा भगवन्तमुपसंक्रमेय ॥ भगवांस्तेषां पि नाधिवासेति ॥

अथ खल्वायुष्मतो महामौद्गल्यायनस्य एतदभूषि ॥ कं भगवानाकांक्षति भिक्षुं यो राजानं शुद्धोदनमभिप्रसादेया ॥ अद्राक्षीत् महामौद्गल्यायनो दिव्येन चक्षुषा विशुद्धेनातिक्रान्तमानुष्यकेन भगवतो चित्तं कालोदायिस्मिं भिक्षुस्मिं प्रतिष्ठितं । कालोदायी भिक्षु राजानं शुद्धोदनमभिप्रसादयिष्यति ॥ दृष्ट्वा च पुनः येनायुष्मां कालोदायी तेनोपसंक्रमित्वा आयुष्मतो कालोदायिस्य एतदुवाच ॥ लाभा ते आयुष्मं उदायि सुलब्धा लाभा यस्य ते शास्ता आकांक्षति उदायी भिक्षु राजानं शुद्धोदनं अभिप्रसादयिष्यति । सन्ति अन्ये स्थविरस्थविरा भिक्षू याचन्ते न लभन्ति । त्वं गच्छ आयुष्मन् उदायि राजानं शुद्धोदनं अभिप्रसादेहि ॥ एवमुक्ते आयुष्मां कालोदायी आयुष्मन्तं महामौद्गल्यायनमेतदुवाच ॥ दुरासदा आयुष्मं महामौद्गल्यायन राजानः क्षत्रिया मूर्धाभिषिक्ता जनपदस्थामवीर्यप्राप्ता ॥ सत्यथापि नामायुष्मं महामौद्गल्यायन समिद्धो महाग्निस्कन्धो पुरुषस्य दुरासदो भवति उपसंक्रमणाय एवमेवायुष्मं महामौद्गल्यायन राजानो क्षत्रिया मूर्धाभिषिक्ता जनपदस्थामवीर्यप्राप्ताः दुरासदा उपसंक्रमणाय ॥ सत्यथापि नामायुष्मं महामौद्गल्यायन कुञ्जरो षष्टिहायनो दुरासदो भवति उपसंक्रमितुं एवमेवायुष्मं महामौद्गल्यायन क्षत्रिया मूर्धाभिषिक्ता जनपदस्थामवीर्यप्राप्ताः दुरासदा उपसंक्रमणाय ॥ सत्यथापि नामायुष्मं महामौद्गल्यायन सिंहो मृगराजो दाठी वली केशरी मृगाधि-

1[1]. M °gava râjâ° B °rttemi bha°. — 1[2]. BM °gavâ nâdhi°. — 2. BM nadikâçyapo âha ‖ ga° M °rddhiko bhikshur bhagava° BM °centi gacchâ°. — 3. B °demaḥ | ya° M °meyaḥ. — 4. M °teshâm api tâdhi°. — 5[1]. BM °mauṅgalyâ° M °nasyaita°. — 5[2]. B kiṁ bha° M kittaga° B °ti | bhikshû yo° M °bhikshu yo° B °deyâ a°.

6. B °kshit ‖ ma° M °kshin mahâ° BM °mauṅgalyâ° B °kena | bhagavatâ ci° M °gavatâ cintaṁ kâ°. — 8[1]. M °dâyi bhikshuḥ râjânaṁ abhi°. — 8[2]. M °puna yenâyushmân kâlodâyi te° B °dâyin teno°. — 9. B lâbhâ te yushmaṁ° M °âyushmân udâyi sulabdhalâbhâ ya° B °kshati | udâyî bhi° M °ti udâyi bhi°.

11. M °bhikshur yâcanti na labhante B °nti tvaṁ°. — 12[1]. BM °yushmân u° M °dâyi râ°. — 12[2]. M °yushmâ kâ° BM °mauṅgalyâ°. — 13. M °yushmantaṁ ma° BM °mauṅgalyâ° M °jâno kshetri° B °naḥ kshetri° M °prâptâḥ ‖ . — 14. B °mâyushmantaṁ ma° BM °yana imasya ma° M °mahân agniskaṁdho° BM °râsadâ bha° M °kramanâya° BM °vam evâsmiṁ ma° M °yanaḥ râjâno kshetri° shikto ja°.

17. *Omis par* M. B °nâmâyushmaṁ mahâmauṅgalyâyana kuñjaro shaḥâ° tuṁ | e° mauṅgalyâyanaḥ ksha° kramanâya ‖ . — 20. BM °nâmâyushmaṁ mahâmauṅgalyâyana siṁho mahârâjo(M °jâ) dâti ba° M °dhipati durâsadâ bhavati purushasyo° B °ti | pu°

पतिर्दुरासदो भवति पुरुषस्योपसंक्रमणाय एवमेवायुष्मं महामौद्गल्यायन राजानः क्षत्रिया मूर्धाभिषिक्ता जनपदस्थामवीर्यप्राप्ताः पुरुषसिंहा दुरास[293a]दा भवन्ति उपसंक्रमणाय ॥ सय्यथापि नामायुष्मं महामौद्गल्यायन शार्दूलो ओलीनकायो गुरुदर्शनो दुरासदो भवति पुरुषस्य उपसंक्रमणाय एवमेवायुष्मन्महामौद्गल्यायन क्षत्रिया राजानो मूर्धाभिषिक्ता जनपदस्थामवीर्यप्राप्ताः पुरुषशार्दूला दुरासदा भवन्ति उपसंक्रमणाय ॥ अथ खलु भगवानायुष्मन्तं कालोदायिं गाथाय अध्यभाषे ॥

शृणु मम उदायिभद्रा परमकुशलप्रसादानां त्वमग्रो ।
शाक्यकुलनन्दिजननं राजवरं लघु प्रसादेहि ॥
न हि अन्यो कोचि भिक्षु समर्थो राज्ञो प्रसादयितुं चित्तं ।
नान्यत्र त्वया उदायि सभागचरितेन भगवतो ॥
भूतपूर्वं उदायि अतीतमध्वानमभू भूमिपती ।
नामेन सत्यवर्धनो विघुष्टशब्दो धरणिपालो ॥
धार्मिको धर्मराजा संपूजितः प्राणकोटिनयुतेहि ।
धर्मेण इमां वसुमतिं समुद्रपर्यंतां अनुशासे ॥
तस्य च अभूषि राज्ञो पुत्रो दर्शावी पूर्वबुद्धानां ।
नामेन मतिसारो गुणगणपरिचारितमती च ॥
कामेषु दोषदर्शी अनर्थिको सर्वकामभोगेषु ।
ओरुप्तकुशलमूलो गृहे न रमति विवेकरतो ॥

ṇayá ‖ e° M °ṇâya | sayyathápi námáyushmam̃ mahámaudgalyáyana kuñjaro shashṭhiháyano durásadá bhavati upasam̃kramitum̃ | evam̃m evá° BM °mauṅgalyá° M °jáno ksha ° práptá puru ° durásadá upasam̃kramaṇáya | evam eváyushmanta mahámaudgalyáyanaḥ kshatriyá múrddhnábhishiktá janapadasthámaviryyapráptá purushasim̃ho durásadá bhavanti | .

3. B °námáyushmám̃ mahámauṅgalyáyana çárdúrá oriṇakáyo° M °námáyushman mahámauṅgalyáyano çárdúlo orinakáyo gurudarçamá durásado° B °rçaná durásado ° sya bhavati upasam̃kramaṇáya | evam anye cáyu° M °ṇáya | evam̃m evá° BM °mauṅgalyá° M °triya mú ° shikto ja°.

6. M °gáthá adhya°. — 7. B °dáyim̃ bha° BM °dakánám̃ tvam evágro çá°. — 8. B çákulanandija° BM °laghum̃ prasádehi na°. — 9. M °anye kvacid bhikshu° B °nyo kvacid bhikshu° M °rájñá pra ° tum̃ citram̃ B °tum̃ | cittam̃ ná°. — 10. B nányayitu u° M °tra u° BM °carito bha(M °bhaga)vati ‖.

11. M °dáyi ati ° abhúshi bhúmi° B °nam̃ abhúshi bhúmipatir náme°. — 12. B °dharaṇipálo dhá° M °dharaṇipáro. — 13. M °rájo sam̃pújito prá° B °já | sam̃ ° koṭina° BM °hi dha°. — 14. BM °rmehi i°. — 15. BM °púrva(B °rve) buddhánám̃ ná°.

16. B °mena sati° M °timáro gu° B °cáritamati ca ká° M °tiva ká°. — 17. BM °rçi | a° M °narthako° BM °shu o°. — 18. M orúptakuçalo gri°.

तं अवच सत्यवर्धनो पुत्र भुंजाहि प्रणीतकामगुणं ।
वैश्रवणभवनसदृशे अमरभवनसन्निभे वेश्मे ॥
तं अवच मतिसारो दशांगुलिं अंजलिं प्रणामयित्वा ।
नैतानि धरणिपाल धनानि पण्डितस्य भाव्यानि ॥
अबुधजनसमर्थितानि सरागवशानि हि तानि विदन्ति ।

. . . .

किं कारणं अनन्धो अन्धस्य वशेन उत्पथं गृह्णे ।
मुह्यंतस्य वेजगतो कथं स्पृहेया अत्राणस्य ॥
बद्धस्य कथं मुक्तो वचनेन काराध्वमभिक्रमेय ।
विषमस्थस्य समागमं कथं स्पृहेया नरो विज्ञो ॥
प्रतिभासि मे नरपति अन्धो मुह्यन्तो चिरनष्टो च ।
मुह्यसि कामोघेन अहं च कामां जुगुप्सामि ॥
तस्य च वल्कवन्तस्य पितुनो आज्ञाये स मतिसारो ।
प्रव्रजे जहित्व राज्यं कुमारो कामां च अनपेक्षो ॥
उरगो वा जीर्णत्वचं पक्वखेटपिण्डमिव त्यजे राज्यं ।
सागरान्तमहिं सर्वां सो कामेषु दोषदर्शावी ॥
अतिक्रम्य कामधातुं मतिसारो ब्रह्मविहारमाचरे ।
. . . . कुमारो ब्रह्मत्वगमनाये ॥
प्रव्रजितस्मिं कुमारे अनुव्रतो स्य पुरोहितकुमारो ।
नामेन सोमदत्तो अनुप्रव्रजेसि मतिसारं ॥

1. BM tam ava° B °putraṁ bhuñjati pra° M °putraṁ bhuñje praṇitakámá guṇa B °ká-má guṇaṁ vai°. — 2. B °ṇabhavane sadṛçe ca a° M °çena a°. — 3. M °guliṁ pra°. — 4. B vaitá° M naṁ tá° BM °dharaṇipá° B °sya bhavanti | M °sya bhavati | . — 5. BM °ja-nasamantá(M °ntáti) sarágavaça(M °vasa) hi táni vijñe(M °jñape)nti || kiṁ°.

7. M °ṇaṁ anondho agasya vasena u° BM °gṛihne vu°. — 8. B °yá | attáṇasya ba° M °yá | antánasya. — 9. BM bandhasya° M °vacanasya káraṁdhvaṁ | a° B °kárádhvaṁ | a°ya vi°. — 10. M vishamasya ° thaṁ naro spṛihe na vijña B °spṛihe naro vijña pra°.

11. M °si mo na ° yuhyo cira° B °vuhyaṁ(ou jyaṁ) cira°. — 12. B °moghe ca a° M °moye ca kámáṁ cugupsyasi | . — 13. M tasya ca pakhantasya pi° BM °tuno rájña-sya matisáro pra°. — 14. M °vrajahitvaṁ rá° B °hitvaṁ rá ° ksho u°. — 15. B urogá ca jírṇṇo tva° M °go ca jí° BM °tyaje jahitva(M °tvaṁ) rájyaṁ sá°.

16. B °mahiṁ sarvo sau ká° M ságaránta mahí sarváṁ 'sau ká ° darçi B °darçi | . — 17. BM °krame ká° M °dhátu mati° B °ro bráhmaṁ viháro ácaye | ku° M °m ácaye | ku°. — 18. B °ro bráhma° M °ro bráhmatvaṁ ga° BM °náye pra°. — 19. B °vrajito smiṁ° M °jitatasmiṁ kumáro anuvratasya purohitasya ku° BM °ro ná°. — 20. BM °mena saumada° B °je sye matisáro pra° M °je | so matisáro.

प्रव्रजितस्मिं कु[२९३b]मारे पिता अकासि स तस्मिं अप्रसादं ।
गत्वान सोमदत्तो प्रसादयेसि धरणीपालं ॥
तत्किं मन्यसि उदायि मतिसारो अन्यः तेन कालेन ।
तेन समयेनहमेव अनर्थिको कामभोगेहि ॥
तत्किं मन्यसे उदायि अन्यो सो सत्यवर्धनो आसि ।
अयमेव सो नरपतिः शुद्धोदनो सो तदा आसि ॥
तत्किं मन्यसे उदायि अन्यो सो अनुव्रतो सोमदत्तो ।
तुवमेव सो अभूषि प्रसादये सत्यमहं नाम ॥
तस्मादिदानीं उदायि राजं शुद्धोदनं प्रसादेहि ।
भेष्यति महासमुदयो प्रसन्ने तस्मिं महीपाले ॥
भेष्यति अनन्तफलस्य उपचयः मरुमानुषाणां कुलपुत्र ।
राजवरप्रसादेन नरवरं त्वरितं प्रसादेहि ॥
संप्रति शाक्याधिपती अतिमानहतो वितर्कमथितो व ।
तिष्ठति सविषमसमती गिरितटपतितो यथ नागो ॥
ओजहरेण बलवन्तो पुरुषो यथ राक्षसेन परिक्षिप्तो ।
नैवात्मानं न प्रजा जानति परमेव भूमिपतिः ॥
ऐश्वर्यहानिमनुस्मरन्तो ऐश्वर्यं च विचिन्तेन्तो ।
मम कासि अप्रसादं गत्वा त्वं लघु प्रसादेहि ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनो कपिलवस्तुस्य नगरद्वारातो प्रतिनिवर्तित्वा सर्वेण

1. M prajitasmim̃ kumâro pi° BM °açâsi ‖ sa° B °apramâdam̃ ga°. — 2. M °dayasi ° pâram̃ B °pâlam̃ ki°. — 3. BM kim anyasi | udâyi(M °yi) ma° M °anyo sa te° BM °lena te°. — 4. BM °samayena aha° B °m eva abhûshi a° M °m evâbhûshi | a° — 5. B °anyâ so ° âsi a°.

7. B kim̃ ma° M kim asya udâsi anyo so 'nu° B °dâyi anu° BM °tto tra°. — 8. B tvam eva° M tvam evam̃ mo abhûshi | pra° BM °nâma ta°. — 9. B tasmât kâcittam̃ n° M tasmât kâci idâĩ râjam̃° BM °dehi bhe°. — 10. M °mudrayo prasâde ta° B °prasâde tasmin samudayo tasmim̃ ma° BM °le bhe°.

11. BM °ti | a° B °ntapâlam upacayaḥ ma° M °ntapâram upacayo marumanushyâṇâm̃° BM °putram̃ râ°. — 12. BM râjâ vara° B °sâdane° BM °hi sam̃°. — 13. B °kyâdhiti ‖ a° M °dhipatehi a° BM °mânaheto vi ° va ti°. — 14. BM °shṭhati(B °ti |) vishamamati gi ° go o°. — 15. M °lavato pu° B °yathâ râ° M °yathâ râkshese ° kshiptâḥ B °kshiptâ nai°.

16. BM °nam̃ prajânâti param evam̃ bhû° M °pati B °patiḥ. — 17. BM aiçvaryâhânim anusmare ai° M °ryyam̃ ca deyaḥ vicintyanto B °ntento ma°. — 18. BM °kâçi aprasâ(M °pramo)dam̃ gatvâ lahum̃(M °ghum̃) prasâdehi ‖. — 19. M °çâkiyamaṇḍalena sârddha svakâyam̃ darça°.

शाकियमण्डलेन सार्धं स्वकायां दर्शनशालायां प्रत्यस्थासि ॥ तत्र राजा शुद्धोदनो शाक्या शाक्यायिन्यश्च आमन्त्रेसि ॥ महन्तातो पि ऐश्वर्याधिपत्या प्रध्वंसित्वा कुमारो प्रव्रजितो । यदि न कुमारो प्रव्रजितो अभविष्य सो राजा भवे चक्रवर्ती चातुर्द्वीपो विजितावी धार्मिको धर्मराजा सप्तरत्नसमन्वागतो तस्य इमानि सप्त रत्नानि भवेन्सुः । तद्यथा । चक्ररत्नं हस्तिरत्नं अश्वरत्नं मणिरत्नं स्त्रीरत्नं गृहपतिरत्नं परिणायकरत्नं एवं सप्तरत्नं । पूरं चास्य पुत्रसहस्रं भवेत् शूराणां वीराणां वरांगरूपिणां परसैन्यप्रमर्दकानां । सो इमानि चत्वारि महाद्वीपा सागरगिरिपर्यन्ता अखिलानकण्टकां अदण्डेनाशस्त्रेण अनुत्पीडेन धर्मेण वाभिनिर्जित्वा अध्यावसिष्य राजान सहस्रेषु च परिवृतो भवेय तेषामस्माकं हस्तोत्तं चक्रवर्तिराज्यं अभविष्यत्ते वयं कुमारेण प्रव्रजितेन महन्तातो ऐश्वर्याधिपत्यातो ध्वंसिताः ॥

अथ खल्वायुष्मानुदायी न्यग्रोधा[२९४ª]रामातो वैहायसमभ्युद्गम्य राज्ञो शुद्धोदनस्य शाकियमण्डलपरिवृतस्य पुरतो तालमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे अस्थासि ॥ अद्राक्षीद्राजा शुद्धोदनः आयुष्मन्तं उदायिं तालमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे तिष्ठन्तं दृष्ट्वा च पुनः हृष्टो तुष्टो सौमनस्यजातो उत्थायासनातो एकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा येनायुष्मां उदायि तेनांजलिं प्रणामेत्वा आयुष्मन्तमुदायिं गाथाये अध्यभाषे ॥

कुतस्त्वमागच्छसि रक्तचीवर
केन त्वमर्थेन इहानुप्राप्तो ।
किं वाच आकांचसि त्वं उदायि
सुदुर्लभं सिद्धव्रतान दर्शनं ॥

1. BM °no çâkya çâ° M °yinyasya â° BM °mantresi ma°. — 2. B mahâm̃tato pi° M mahânto pi ° tyâ pâtayitvâ° B °tyâ pâtram̃sitvâ ku° M °jitaḥ B °to ya°. — 3. B °vishyam̃ | so° M °vishyam̃ so° B °kravartti câ° M °imâni sapta ratanâni bhavetsuḥ B °tnâni bhavetsuḥ ‖. — 5². M °saptamam̃ ratnam̃ B °ptaratnam pu°.

6. B puri câsya° B °bhavet | çûrinâm̃ varâṇâm̃° M °bhavet | çû ° rûpinâm̃ pa ° pramârda° BM °kânâm̃ so°. — 7. B imâm̃ catvâ° M °dvipânâm̃ sâgaram̃giriparyantânâm̃ akhilâm̃ akaṇṭhakâm̃ ada° BM °tpîḍadha° M °rmeṇa vâ abhijinitvâ° B °dhyâvaçishyam̃ râjâ° M °sishyam̃ | râjâ ° veyo tashâm̃m asmâ° B °stoptam̃ cakra° BM °vishyan te vayam̃ kumâ-(B °mâro)ṇa pra° M °mahatâto ai ° dhipatâto bhram̃°.

11. M °danasya kiyamaṇḍalasya pari°. — 13. B °kshid rârâ çu° M °dano âyushmantam udrâyi tâm̃la° B °udâyi tâla° M °riksham̃ tishṭham̃tam̃ dṛi° B °shṭhatam̃ dṛi ° naḥ dṛishṭo° M °syajâtâ utthâ ° ekâm̃çam u° BM °ttarâm̃sam̃gam̃° M °yi netâm̃ja ° tvâ âyushman udâyim̃ gâ°.

16. M kuto tvam â ° civarantena tvam a ° prâptaḥ B °pto kim°. — 18. B kim vâ tvam âkâm̃kshisi tvam̃° M kivânuprâptaḥ âkâm̃kshisi tvam̃ udâyi su° B °dullabhâ siddha° M °durllabhâ siddhadvratân darçanam̃ ‖.

लाभस्ते राष्ट्राधिपते शिरीमतो
यस्य तव पुत्र नराणमुत्तमः ।
तेजेन ओभासति सर्वलोकं
सहस्ररश्मीव उदेन्त मेदिनीं ॥

एवं दानि स्थविरेण उदायिना तालमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे स्थितेन बहूनि बुद्धमाहात्म्यानि परिकीर्तितानि तानि च राजा शुद्धोदनो श्रुत्वा प्रीतो संवृत्तो ॥ सो दानि शाक्या शाक्यायिन्यश्च आमन्त्रयति ॥ सद्यथापि नाम वाशिष्ठाहो सूर्यस्य अभ्युदेन्तस्य एतं पूर्वंगममेतन्निमित्तं यदिदं अरुणो उदायी नो सर्वसंशयच्छेत्ता सुगतस्य श्रावको ॥

बुद्धस्य पुत्रो परमार्थदर्शी
उपागतो शाक्यकुलं तदन्तः ।
प्रसादये सत्यमहं इत्येवं

. . . .

आशाय कृष्यते क्षेत्रं वीजमाशाय वप्यते ।
आशाय वाणिजा यान्ति समुद्रं धनहारका ।
यो यस्य आशाय तिष्ठामि सा मे आशा समृध्यतु ॥
पुनर्पुनः क्षिप्र वपन्ति वीजं
पुनर्पुनः वर्षति देवराजः ।
पुनर्पुनः वर्धति वीजग्रामं
पुनर्पुनर्लाभं लभन्ति कर्षिका ॥

1. M râbhâstu râ° B lâbhastu râshṭhrâdhi° BM °to | ya° M °narâṇâm̃ uttanam̃ je° B °maḥ te°. — 3. M jeta na te bhâ° B °jena te bhâ° M °loke saha° B °kam̃ sarasra° M °raçmi iva udayati me° B °udeti me° BM °dinî | . — 5. M °ntarikshe ° hâtmâni pari° BM °tto so°.

7^1. B °ni çâkyo çâ° M °ni çâkyo çâkyayi°. — 7^2. B °nâma sarvâçishṭâ sû ° bhyuddenta° M °bhyuddanâttasya enam̃ pû ° m etam̃ pûrvatimittam̃ yam idam̃° B °n nirmittam̃ yad idam̃ âryodâyi° M °dam̃ âryya udâyino ° çayakshettâram̃ su ° vakye bu° B °vako bu°. — 10. BM °rthadarçino upâ(B °pa)gamo çâkyakulo tadanta(M °taratta)ra pra°.

12. B praçâdaye çâkyamahânty evam̃ | â° M °ye çâkyamarubhâvam̃ â°. — 14. BM °tram̃ vija(B °jam̃)m âçâya vâpyate ‖ . — 15. M âsâya vâṇijâ yâni sa° B °dhanahâyakâ | M °nabhârakâ.

16. M ye yasya âsâya tishṭhâmi | sâ me âsâ sa° M *transpose ici les lignes 1-4, p. 109, avant la ligne 17, puis répète la ligne 1, p. 109.* — 17. M °rpunar kshipra° BM °vayanti vîjam̃(M °jam̃ |) puna° M °râjam̃ | . — 19. M °mam̃ | pu ° naḥ lâbham̃ labhamni ka°.

पुनःपुनर्याचनका उपेन्ति
पुनर्पुनः सत्पुरुषा ददन्ति ।
पुनर्पुनः सत्पुरुषा पि दत्त्वा
पुनःपुनर्स्वर्गमुपेन्ति स्थानं ॥
दुर्लभो पुरुषाजन्यो न सो सर्वत्र जायते ।
यत्र सो जायते वीरः तं कुलं सुखमेधति ॥
वीरो हि वै सप्त युगां पुनाति
यस्मिं कुले जायति भूरिप्रज्ञो ।
पितेव शाक्या नयति देवदेवो
त्वयापि जातो मुनि सत्यनामः ॥
शुद्धोदनो नाम पिता जिनस्य
बुद्धस्य माया किल नाम माता ।
या बोधिसत्वं परिहार्य कुक्षिया
कायस्य भेदात्स्वर्गेषु मोदति ॥
सा मोदति कामगुणेहि पञ्चहि
दृष्टेहि कान्तेहि बुद्धस्य माता ।
अतिरिव . . . . . . पुत्रकामा
परिवारिता अप्सरसां गणेहि ॥
पुत्रस्य बुद्धस्य असह्यतायिनो
अंगीरसस्यामतिमस्य तायिनो ।
प्रीतः पिता हर्षित एष शाक्य
[२९४b] धर्मेण त्वं गौतम आर्यको सि ॥

राजा आह ॥

यस्यान्तिके प्रव्रजितो सि भिक्षु
श्रद्धाय सो चरति ब्रह्मचर्यं ।

1. B °r yâcakâ u° M punarpu°. *Dans la répétition de ce vers M lit :* punarpunaḥ yâ° upeti. — 3. BM °rushehi datvâ(M °tvâ |) punaḥ° M °naṁ | pu°. — 5. M durllabho°.
6. M °viro taṁ° BM °m evati ‖. — 7. M °purâti yasmiṁ° B °jâyate bhûriprajño pi° M °prajñâḥ pi°. — 9. M pite çâkya na° vadevâḥ tvayâ hi yâto° nâmo |.
13. BM °rihârya(M °hâya) nâpi so kukshi°. — 15. M so mo°.
17. BM °riva pu° psarasaṁ ga°. — 19. BM putresmiṁ bu° M °aṅgâra° BM °rasasya pra°.
21. BM pituḥ pitâ(B °to) me tvaṁ si(M °mi)tum esha° rmeṇa gauttama° M °komi ‖. — 24. M °vrajite si° BM °so brahmacaryaṁ so°.

न सो भीतो नापि भयं उपेति
एको पि सो रमति वृक्षमूले ॥

उदायी आह ॥

यस्यान्तिके प्रव्रजितो सि राज
श्रद्धाय सो चरति ब्रह्मचर्यं ।
न सो भीतो नापि भयं उपेति
एको पि सो रमति वृक्षमूले ॥
एकं चरन्तं मुनिमप्रमत्तं
निन्दाप्रशंसासु अवेपमानं ।
सिंहो व शब्देषु असन्तसन्तं
वातं व जालस्मिं असज्जमानं ।
नेतारं अन्येषु अनन्यनेयं
भीरुं जिनं शाक्य कथं वदेसि ॥
यं वेदयसि अनोपमप्रज्ञं
मह्यं पुत्रं तस्य पिता ति ब्रूमि ।
पुत्रस्य तस्य मह्य पुत्रो भोसि
भुत्वान भिक्षु हर पिण्डपात्रं ॥
एष्याम वयं अपि दर्शनाय
बुद्धं अनन्तिवरं वितीर्णकांक्षं ।
लोके उदपासि स सत्वसारो
पुत्रं मह्यं यथा वदेसि भिक्षु ॥
भुत्वान भोजनं यावदर्थं
शुचिं प्रणीतं रसस्वादुपेतं ।

1. BM so bhi ° peti | e°. — 4. BM °râjâ çra°.

6. M na çobhito° B °bhayam u°. — 8. BM ekam varam̃ muni° M °ttam̃ | nim̃dâpraçam̃çâsu aveyamânam̃ B °çam̃so aveyamâna sim̃°. — 10. BM °ho ca ça° B °asantasantam̃° M °asantasantam̃ | vâtam̃ ca jâlosmim̃ asajyamânam̃ B °jâlesmim̃°.

12. BM °yam̃ (M °yam̃ | yam̃) bhîruḍinam̃ ° demi | . — 14. M °prajña mahyam̃ | pitâ ni me brumi B °hyam̃ pitâ ni krumi | .

16. BM °tahim̃ ma° B °bhuktvâ bhi° BM °bhutkâ hi bhi° M °kshu hana pi°. — 18. M yasyâma° B esyâma° BM °vayam̃ pi° M °ram̃ vivaram̃ vistîrṇṇakâm̃kshâ | B °ram̃ vistîrṇṇakâm̃kshâm̃ lo°. — 20. B °si satvasiro | pu° M °si satvamâra putro ma° BM °bhikshuḥ.

22. M guptvâ ca so bho° B bhuptkâ ca bho ° rtham̃ | çu° M °çucipra° B °rasam̃ svâdupetam̃ so° M °svâdrupetam̃ | .

सो प्रक्रमे पिण्डपात्रं गृहेत्वा
उपसंक्रमे येन जिनो अनेयो ॥
सो तं प्रदेशं उपसंक्रमित्वा
उपनामये पिण्डपात्रं जिनस्य ।
वन्दित्व पादां अवचि तथागतं
याचन्ति ते ज्ञातयो दर्शनाय ॥
एतृशां गुणां श्रुणित्व भूमिपालो
त्रिखुत्तमुदानयति सुलब्धा लाभा ।
मह्यं अनन्ता यं त्रिसाहस्राय
लोकधातूये जिने जीवमाने
भविष्यति संगमो नायकेन ॥
संपुष्पिता द्रुमलता कुसुमावकीर्णा
आसेविता च द्विजसंघनिनादितेन ।
एवं पि मह्यं हृदयं प्रीतिसंकुसुमितं
श्रुत्वान पुत्रं मम सर्वगुणोपपेतं ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनः अन्यतरं राजामात्यमामन्त्रयति ॥ भो भणे अमात्य सर्वार्थसिद्धो कुमारो अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धित्वा प्रवृत्तप्रवरधर्मचक्रो कपिलवस्तूपवनेषु अनुप्राप्तो । ततः पुत्रस्य सर्वार्थसिद्धस्य कुमारस्याभ्युद्गमनं करिष्यामि ॥ ततो कपिलवस्तुनगरे घोषणां कारापेहि । सर्वेहि शाक्येहि ब्राह्मणगृहपतिकेहि सर्वेहि च गान्धर्विकेहि सर्वेहि च श्रेणीहि सर्वेहि च शिल्पायतनेहि मया सार्धं सर्वार्थसिद्धस्य प्रत्युद्गमनं कर्तव्यं ॥ साधु महाराजेति ॥ सो राजामात्यो शुद्धोदनस्य प्रतिश्रुत्वा चिप्रमेव कपिलवस्तुनगरे चत्वरशृंगाटकअन्तरापण-

1. M so pakra° B °upanâmaye yena jane a° M °upanâmaye piṁḍa° (l. 4). — 3. M °ye piṁḍapâ° B °traṁ | ji° BM° sya va°. — 5. B °nditvâ pâ° BM °taṁ | paçyanti ° nâya imedṛi°.

7. BM imedṛi ° ṇitvâ bhûtipâlâ | trikhuttaṁ (M °lo trishkṛityaṁ) u ° ti lâbhâ sulabdhâ- (M °bdha) ma°. — 9. BM mahyam anantâya tri ° ya loke dhâtûya jîva° B °shyati | saṁ ° kena saṁ°.

12. BM °kusumitâ(B-°tâva) kîrṇṇa âsevanti dvi ° ditâni ‖. — 14. BM edṛiçaṁ pi° B °mitaṁ | çru° BM °tvâ putraṁ sarvaguṇopetaṁ ‖.

16^{1}. M °dano a°. — 16^{2}. B ho bha° M ho bhaṇe astatya ° ksaṁbodhi saṁbu ° lavastupavaneshu anuprâptaḥ ta°. — 18. M tato pu ° naṁ karttavyaṁ | . — 19^{1}. M sâdhu mahârâjeti kârayati B °nâṁ kârayeti | . — 19^{2}. M °gṛihapatehi so râjâ° (21^{1}) B °ca gandharvi ° vyaṁ sa°.

21^{1}. B sâdhû ma°. — 21^{2}. B °lavastuṁ nagaraṁ catva° M °lavastuṁ mahânagaraṁ catvaraṁ çriṁgâṭakaṁ antarâyeṇa mu° B °ntarâyaṇamu°.

मुखेषु घोषणां कारयति ॥ भगवन्तो सर्वार्थसिद्धकुमारो अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धित्वा कपिलवस्तूपवनेषु अनुप्राप्तो । [295a] ततो सर्वभवन्तेहि राज्ञा शुद्धोदनेन सार्धं भगवतो प्रत्युद्गमनाय गन्तव्यं ॥

शाक्यानां वंशगतो भेष्यति यो स्य त्राणं
सिद्धाभिप्रायो तृष्णभावविरक्तचित्तो ।
क्षीणास्रवो विगतरागो समंतचक्षुः
द्रक्ष्यामथ द्वादशवर्षे अनन्तप्रज्ञं ॥
आनंदभेरिरवं श्रुत्वा शाक्यराष्ट्रे
संगीतिं देवगणवादितं लुम्बिनीये ।
येन प्रतिज्ञा कृता बुद्धो भविष्यं लोके
सो एष्यति भूतवचनो विगतान्धकारो ॥
प्रक्रान्तो सप्तपदं यो इह लुंबिनीये
बोध्यङ्गसप्तरत्नानि अबुध्ये येन ।
यो सिंहनादं नदते अहं लोके ज्येष्ठो
सो एष्यति परवादं प्रभंजमानो ॥
येनेदं अपकृतं गर्भशय्यं अशेषं
उच्छोषितो च से पुनः भवहेतुः सर्वं ।
उच्छोषिता तृष्णलता च दुःखस्य मूलं
सो एष्यति बंधप्रमोक्षं करोन्तो लोके ॥

ते दानि कपिलवस्तुतो शाक्या शाक्यायिन्यश्च तं घोषं श्रुत्वा क्षिप्रमेव राजकुलद्वारे

1. M bhavanto sarvâ° B °ttarâyâ saṃmya° M °lavastuupava° prâptah. — 2. M tato sarve bhavante° BM °hi | râjâ ça° M °na sârddha bha°. — 4. BM çâkyânâṃ(M °vâṃ) çabdo gato bheshyati | jagasya trâṇaṃ(M °sya ṛiṇâṃ) si° yo tribhavâna vi(M °vâu vi)ra° tto kshî°.
6. B °kshuḥ dakshâṃ atha° M °kshuḥ ukshâm atha° BM °rshehi anantaprajñâm ânaṃda°. — 8. BM °bherirava çrutvâ çâkyârâshṭraṃ saṃgiti devatayava(M °yaca)hataṃ lu° B °niye ye°. — 10 M °krito bhavishyaṃ | lokeço bhavishyati bhû° B °vishyaṃ lo° BM °kâro yo pra°.
12. B °nto | sapta padâni yaḥ i° M °padâni | yo i° BM °ratnâni anubudhya(B °dhyo) tena yo°. — 14. BM °siṃhanadite ahaṃ° B °jyeshṭo so° BM °mâno ye°.
16. BM °daṃ prakṛitâ garbbhaçayanaṃ navase(M °sa)haṃ uposhitaṃ | (B °shishito) me punaḥ bha(M °nar bha)va° B °sarvaṃ u° M °sarvam uccho°. — 18. B ucchvopitvâ trishṇâlatâ jâlinî duḥ° M °shitvâ trishṇâlatâ jâlinî duḥ° BM °ti bandhanapra° karoti lo°. — 20. M °stuto mahânagarâto çâkyaçâkyayi° BM °dvâre saṃnipatite sva(M °te | so) ku° B °hitapramukhâyâ brâhma° BM °çreshṭipramukhâ vaṇi° M °ggrâso sarve° B °kapirâvâ° M °vâstasyâ ga°.

सन्निपतिता सकुमारामात्या भटबलाग्रा पुरोहितप्रमुखा ब्राह्मणाः श्रेष्ठिप्रमुखो वणिग्ग्रामो सर्वे च ये कपिलवास्तव्या गान्धर्विका । तद्यथा चक्रिकवैतालिकनटनर्तकऋल्लमल्लपाणिस्वरिका शोभिका लंघका कुम्भतूणिका वेलम्बका द्विस्त्वलमाणका पंचवटुका गायनका भाण्डविका हास्यकारका भेरीशंखमृदंगपटहिका तूणवपणववेणुवल्लकीएकदशीवीणावादा च बहुवाद्यका च सर्वे राजकुलद्वारे सन्निपतेन्सुः । सर्वे च कपिलवास्तव्या श्रेणियो । तद्यथा सौवर्णिका हैरण्यिका प्रावारिका शंखिका दन्तकारका मणिकारका प्रस्तारिका गन्धिका कोशाविका तैलिका घृतकुण्डिका गौलिका वारिका कर्पासिका दधिका पूपिका खण्डकारका मोदककारका कण्डुका समितकारका सक्तुकारका फलवाणिजा मूलवाणिजा चूर्णकुट्टगन्धतैलिका आजीवनीया आविद्धका गुडपाचकाः खण्डपाचकाः शुण्ठिकाः सीधुकारकाः शर्करवाणिजा । एते चान्ये च बहुव्यवहारिका सर्वे राजकुले सन्निपतेन्सुः । सर्वे च कपिलवास्तव्या शिल्पायतना । तद्यथा लोहकारका ताम्रकुट्टा सुवर्णकारका तद्दुकारका प्रभ्वोपका रोपिणो त्रपुकारका शीशपिट्टकारा जतुकारका मालाकारा पुरिमकारका कुम्भकारा चर्मकारा ऊर्ण[295b]वायका वरूथतन्त्रवायका देवतातन्त्रवाया चैलधोवका रजका शुचिका तन्त्रवाया चित्रकारका वर्धकिरूपकारकाः कालपाचिकाः पेललकाः पुस्तकारकाः पुस्तकर्मकारका नापिता कल्पिका छेदका लेपका स्थपतिसूत्रधारका उष्ट्रकोष्ठकारका कूपखनका मृत्तिकावाहका काष्ठवाणिजा तृणवाणिजा स्तंबवाणिजा वंशवाणिजा नाविका खोलुम्पिका सुवर्णधोवका मौष्टिका । एते चान्ये च उच्चावचा जनता हीनोत्कृष्ट-

2. B °thâ ca kritra te tali° M °ca kriḍate tarikanaṭa ° pâṇitvaritvariçobhi° BM °mbhatuṇikâ velam̃ba(M °velâçu)kâḥ dvistri(M °dvitṛi)lâ ° ṭukâ çâya° BM °dam̃gapaṭa(B °ṭâhi)kâ tûṇapaṇavavîṇa(M °vakînâ)vallakîekadarçivînâ ete vâdye ca ba ° dyakânâm̃ sarve râ° B °nnipatitetsuḥ | sa° M °nnipatetsuḥ sa°.

6[1]. M °lavâstuvâ çreṇiyo ‖ B °lavastuvyâ çreshṭiyâ ‖ . — 6[2]. M °sauvarhikâ hai ° prastârakâ gandhikâ nâvi° B °ndhikâ koṇâvikâ tai° M °gaurikâ vâ° BM °rpâsika dadhyi° B °modakâna° M °moḍakârakâ kam̃drukâ samitakârakâ çaktu° B °gulapâcakâḥ kha° M °ṇḍapâcakâḥ çum̃ṭhipâcakâḥ sim̃dhurakârakâ ça° B °sidhûkârakâḥ ça° M °rkkaravâṇijâḥ.

11. B °patetsuḥ ‖ . — 12[1]. M °yatanâḥ | . — 12[2]. M °lohakârakâ mâmra° BM °ddhu(M °ddhura)kârakâ prabdhopa(M °pradhvopra)kâ roshiṇo tra(M °ḍa)kârakâ çîtapiṭṭitâ jantu(M °ttikâ jam̃tu)kârakâ mâlâkârâ(M °lâkârakâ) purimakârakâ kumbha(M °rakâm̃ kum̃bha)kârâ(M °rakâ) carmakârâ turṇṇa(M °râm̃ tuḍa)vâyakâ varûṭâvetra vâ° M °cairadhovakâ raja° B °cailadhocakâ raja ° kârapatri° M °citrakârakâ vaddhakirûpakârakâḥ kâlapatri ° rmakârakâ nâvikâ kalpikâ cchedakârakâ sthapatisûrakârakâ oḍḍâ goshṭapârakâ° B °sthapatisukârakâ occhragoshṭapûrakâ° B °ttikâvâhakâ kâshṭavâṇijâ tṛi° M °tṛiṇavâṇijâ vam̃çavâṇijâ stam̃bavâṇijâ nâvikâ âluvikâ su° B °vikâ âluvikâ su° M °dhovikâ maushṭikâḥ. — 19. BM °uccavacâ° M °kuledvâ° BM °patetsuḥ ‖ .

मध्यमा सर्वे राजकुलद्वारे सन्निपतेन्सुः ॥ एवं दानि राजा शुद्धोदनो इमेन च जनकायेन अन्तःपुरेण सार्धं कुमारामात्येहि परिवृतो धनुकरथिकहस्त्यारोहेहि सार्धं चतुर्घोटरथमभिरुहित्वा श्रेष्ठिप्रमुखो निगमो सार्थवाहप्रमुखो वाणिजग्रामो पुरोहितप्रमुखा ब्राह्मणा अष्टादश श्रेणीयो पुरस्कृतो परिवृतो महता राजऋद्धीये महता राजानुभावेन महतो जनकायस्य हक्कारहिक्कारभेरीमृदंगपटहशंखसंनिनादेन कपिलवस्तुतो नगरातो निर्यात्वा येन न्यग्रोधारामस्तेन प्रस्थितो भगवतो दर्शनाय ॥ भगवतो दानि एवं भवति ॥ अभिमानिनो शाक्याः यदि सातं स्वके आसने निषस्सको प्रतिसंमोदयिष्यामि अथ सातं भविष्यति चित्तस्यान्यथात्वं कथं हि नाम यो कुमारो चक्रवर्तिराज्यमपहाय प्रव्रजितो अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुधित्वा धर्ममधिगतो धर्मस्वामी आत्मानं प्रतिजानाति सो पितरं च वृद्धतरकां च गुरुस्थानीयां च न प्रत्युत्थिहति । नास्ति च सो सत्वो वा सत्वकायो वा यस्य तथागते प्रत्युपस्थिहन्ते न सप्तधा मूर्ध्न स्फलेया । यन्नूनाहं पौरुषमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे दीर्घं चंक्रमं चंक्रमेयं ॥

अथ खलु भगवां पितु राज्ञो शुद्धोदनस्य शाकियमण्डलस्य च मानातिमानं ज्ञात्वा आगमनं विदित्वा पौरुषमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे दीर्घं चंक्रमं चंक्रमति अस्पृशन्तो पादतलेहि भूमियं ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो दूरतो एवं न्यग्रोधारामे भगवन्तं पश्यति पौरुषमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे दीर्घं चंक्रमं चंक्रमन्तं अस्पृशन्तं पादतलेहि भूमियं दृष्ट्वा च पुनः आश्चर्याद्भुतसंहृष्टरोमकूपजातो आश्चर्यं यादृशं कुमारेण ध[२९६a]र्मो अभिगमितो यथा सर्वलोके द्विपदानमुत्तमो ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो शाक्यो शाकियानामामन्त्रयति ॥ पश्यथ भवन्तो येन कुमारेण संकल्पो

1. M °kumâromâtye ° dhanukârâpṛithakârâhe° B °dhanukârathikâthikârohe° M °ghoṭaçca abhi° B °ghoṭâçva abhi ° çreshṭipramukho ni° M °shṭiprakho ni ° hapramukho vaṇi° BM °hitapramukho brâ° B °râjariddhi° M °ṛiddhiye° BM °vena mahatâ janakâyasya hakkâ(B °kvâ)rapikkâ(B °kvâ)rabhe° B °grodhârâmes te°.

7 s. B âbhimâ° M °çâkyâ yadi° B °mi | atha° M °athâ sâtaṁ bhavishya ci ° rtitâjyaṁ apahâ° B °bhisaṁbodhitvâ dharmam abhiga° M °sambuddhitvâ dharma adhi ° guruṇâṁ gurusthânîyaṁ ca na° BM °pratyusthihati || .

11. B °tvako yo vâ° M °tyusthi ° mûrddhâ sphâleyâ || B °rddhnaṁ sphâlayâ || . — 12. B °rikshaṁ di° M °ṛghaṁ caṁkraṁmaṁ°. — 14. B °lasya ca nâmâtinâmaṁ jñâ° M °dirgha cakraṁmati | aspṛiçante pâdatarehi° B °ti | aspṛi°.

16. M °dharâma bha° B °çyati | paru° M °dirgha caṁkramaṁ caṁkramaṁti | aspṛi° B °maṁ caṁkramati | aspṛiçanto pâ° M °çante pâdatarehi bhûmiyaṁ ° punar âçcaryâ° BM °hṛishṭâromakû(M °ku)pajâ° M °to âryyaṁ yâdṛi ° reṇa amo abhigaṁito || ya°. — 19. BM °no çâkyâ çâki° B °ti pa°. — 20. B °bhagava° M °lpo vicintyo prâ° BM °rthayatâ dra° M °shṭuṁ sarvajño sarvajño sarvadha° B °bhijñâta saṁkalpaṁ° BM °ddhârthasa° B °rvasaṁsiddhapâtraṁ dṛi° M °siddhasaṁ°.

चिन्तितो प्रार्थयता द्रष्टुं सर्वज्ञं सर्वधर्मेष्वभिज्ञातसंकल्पं सर्वसिद्धं नरेन्द्रं सो पश्यतु सिद्धार्थं सर्वसिद्धिसंप्राप्तं ॥

दृष्टान पुत्रं परिपूर्णकायं
सुलक्षितं लक्षविचित्रितांगं ।
पञ्चममासे यथ एव चन्द्रो
परिवृतो नक्षत्रतारकेहि ॥
दृष्ट्वा सुरूपं असमानकायं
तमायताक्षं शिरिय ज्वलमानं ।

. . . .

अथ खलु राजा शुद्धोदनो यावत्तकं यानस्य भूमि तावत्तकं यानेन यात्वा यानातो प्रत्योरुह्य स्वकान्तःपुरेण सार्धं शाकियमण्डलेन च पद्सा येव न्यग्रोधारामं प्रविष्टो येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा मूर्ध्ना भगवतः पादौ वन्दित्वा गाथामध्यभाषि ॥

इमं तृतीयं तव भूरिप्रज्ञ
पादान्ते वन्दामि समन्तचक्षुः ।
यं च ते नैमित्तिका व्याकरेन्सुः
यं जम्बुच्छाया न जहे इमं च ॥

अथ खलु भगवां न्यग्रोधारामे तालमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे स्थित्वा विविधविचित्राणि यमकप्रातिहार्याणि करोति । हेष्टिमं कायं प्रज्वलति उपरिमातो कायातो शीतस्य वारिस्य पंच धाराशतानि स्रवन्ति । उपरिमे काये प्रज्वलिते हेष्टिमातो कायातो शीतस्य वारिस्य पंच धाराशतानि स्रवन्ति ॥ अथ खलु भगवानृषभ-

3. BM °kâyaṁ | su° M °kâyaṁ | sulakshaṇasurakshitavici° B °taṁ lakshaṇavi° BM °tâṁga pa°. — 5. BM pañcamâtre(M °tra) yathaiva candro° BM °vṛitalaksha°.

7. BM °paṁ prasamânakâmaṁ ta° M °çiriyaṁ jvaramânaṁ ‖ B °mânaṁ ‖ atha°. — 10. M °no yâvatakaṁ yânasya bhûmi tâvantakaṁ yâne° B °yâtvâ yâmâto pratyuru° M °pratyâru° BM °hya sa antaḥ° B °riddhaṁ sâkiyamaṇḍa° M °padavyâyena ca nya° B °sâ yeca nya° M °rddhnâ bhagavato pâdau çirosâ vandi ° thâm adhyebhâshati ‖.

14. BM °bhûmiprajña vâdin te(B °n te |) vandâ ° kshuḥ yaṁ°.

16. BM yaṁ ca naimittikâ vyâkaretsu(B °tsuḥ |) yac ca jambucchâyâ na jahetsur i-(M °tsuḥ i)maṁ ca tṛitiyaṁ(M °yâṁ) ‖. — 18. M °dhârâmaṁ tâ ° ryâni karo° B °roti he°. — 19. B °heshṭimaṁ° M °jvarati uparimâtro kâyâ°. — 20. BM uparimaṁ kâyaṁ pra° B °heshṭimâ° M °çatâniçatâni çra°

21. M °gavâna ṛishabhaṁ varṇṇariddhiye a ° tvâ caratkakodavarṇṇa° B °kubhava°

8.

वर्णमृद्धिये अभिनिर्मिणित्वा चम्पककुम्भं वर्णरूपसमुपेतो पुरस्तिमायां दिशायां अन्तरहितो पश्चिमायां दिशायां प्रादुर्भवति । पश्चिमायां दिशायां अन्तरहितः पुरस्तिमायां दिशायां प्रादुर्भवति । उत्तरस्यां दिशायां अन्तरहितो दक्षिणायां दिशायां प्रादुर्भवति । दक्षिणायां दिशायामन्तर्हितो उत्तरायां दिशायां प्रादुर्भवति ॥ एवं दानि महाप्रातिहार्यं विस्तरेण कर्तव्यं ॥ तत्र दानि बहूनि प्राणिकोटीशतसहस्राणि भगवतो एदृशं ऋद्धिप्रातिहार्यं दृष्ट्वा प्रमुदिता प्रीतिसौमनस्यजाता संवृत्ता आश्चर्याद्भुतप्राप्ता हक्कारसहस्राणि प्रवर्तेन्ति ॥ महाप्रजापतीय दानि गौतमीय यदा भगवानभिनिष्क्रान्तो तस्या रुषेन शोकेन च अक्षीणि पटलेहि च संछन्ना अन्धा संजाता । तहिं च न्यग्रोधारामे भगवतो विविधानि विचित्राणि यमकप्रातिहार्याणि करेन्तस्य हक्कारसहस्राणि वर्तन्ति महाप्रजापती गौतमी यशोधराये पृच्छति । किं एते हक्कारसहस्राणि कुर्वन्ति ॥ यशोधरा आह ॥ एषो भगवां वै[296b]हायसमन्तरीक्षे विविधानि विचित्राणि यमकप्रातिहार्याणि करोति नापि त्वं पश्यसि ॥ यशोधरा आह ॥ आगमेहि अहन्तथा करिष्यामि यथा त्वं पश्यसि ॥ ताये दानि यशोधराये यत्र भगवतो प्रातिहार्याणि करोन्तस्य कायातो पंच धाराशतानि श्रवन्ति ततः उदकांजलिं पूरेत्वा महाप्रजापतीये गौतमीय अक्षीणि आचालितानि तानि च पटलानि बुद्धानुभावेन भिन्नानि । तस्या दानि यथापौराणा शुद्धा विमला दृष्टि संजाता ॥

अथ खलु भगवां वैहायसमन्तरीक्षे विविधानि विचित्राणि यमकप्रातिहार्याणि कृत्वा बहूनि प्राणिसहस्राणि ऋद्धिप्रातिहार्याणि दर्शयित्वा आर्यधर्मेषु प्रतिष्ठापयित्वा प्रज्ञप्त एव आसने निषीदे ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो शाक्या च भग-

M °parastimâyâm̃ diçâyâm̃ prâdurbhavati | paccimâyâm̃ diçâyâm̃ antarhito parastimâyâm̃ diçâyâm̃ prâdurbhavati ‖ u°.

3. B uttarasyâyam̃ diçâyam antarahito uttarâ° (*ligne suiv.*) M °syâyâm̃ diçâm antarhito dakshiṇâyâm̃ diçam̃ prâ°. — 4. M dakshinâyâm̃ diçâyâm anta° B °ttarâyam̃ diçâyam̃ prâ°. — 5^1. M °hâryo vi°. — 5^2. BM °bahuni prâ° M °koṭisahasrâṇi bha° B °vṛittoḥ â° M °vṛittâḥ B °ptâ hakvâra ° varttanti | M °varttanti.

7. B °jâpati | ya dâni° M °gauttamiyam̃ yadâ bha° B °syâ ulleneva ço° M °syâ unnenaiva ço° B °akshiṇi paṭalehi ca sam̃ccha° M °ṭalena ca sam̃cchantâ am̃dhâ sam̃jâtâḥ. — 9. B °trâni yama ° sya hakvâra° M °sya hakâra ° ti gauttamî | yaço°.

11^1. BM °hakvâra° M °kurvati. — 12. B °trâni yama°. — 13^2. BM mâgame°. — 14. M tâyam̃ dâ ° dharâye yatam̃ bha° B °dharâye yattam̃ bha ° hâryâ ka M °to pratihâ ° nti | tato u° B °nti | tataḥ° BM °lim̃ pure ° gauttamiye akshiṇi âcchâditâni°.

17. BM tasya dâ ° râṇâm̃ çuddhâ(B °ddho) vi°. — 18. BM °yamakaprâtihâryâṇi kṛitâni ba° B °srâṇi riddhiprâtihâryâṇi da° M °rçayitvâ aryyadha ° pta evâsa° BM °ne nishide ‖. — 20. M °çâkyâç ca bhagavato pâdau ° sushṭum̃ ca pra ° detsuḥ B °detsuḥ | .

वतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं साधु च सुष्ठु च प्रतिसंमोदित्वा एकमन्ते निषीदिन्सुः । महाप्रजापती गौतमी च यशोधरा च सार्धं च अंतःपुरेण भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं प्रतिसम्मोदित्वा एकमन्ते निषीदिन्सुः । अथ खलु राजा शुद्धोदनो वेगजातो भगवतो हिताहितं अपृच्छे ॥

तं देववर्णं सुकुमाररूपं
उद्यानभूमिं अनुचंक्रमन्तं ।
पिता पुत्रं प्रांजलिको उपागमे
इन्द्रं व देवा त्रिदशा व शक्रं ॥
इदं तृतीयं तव भूरिप्रज्ञ
पादान्ते वन्दामि समन्तचक्षुः ।
यं च ते नैमित्तिका व्याकरिन्सुः
जंबुच्छाया न विजहि इमं च ॥
ते देववर्णा उभये समागता
बुद्धो च बुद्धस्य पिता च राजा ।
उपशोभति सालवने निषण्णो
चन्द्रो यथा अभ्रगणा प्रमुक्तो ॥
अथाप्रमेयस्य पितुरभूयि
चिरस्य दृष्ट्वान प्रियं मनापं ।
पुत्रं स्वकं प्राणसमं निषण्णं
हिताहितं पृच्छति वेगजातो ॥
पुरा तव कम्बलपादुका व
सुचित्रा सूक्ष्मास्तरसंस्थितासु ।

2. M °pati gau° B °gautami° M °rddhaṁ cántaḥpureṇa bhagavato pá° BM °shidetsuḥ | . — 3. BM °taṁ ca pṛicche | (M °cchet). — 5. BM °ntaṁ pi°.

7. B °indro ca deva tṛiṇá ca çakro° M °indro caṁ de ° çá ca çakraḥ. — 9. BM °yaṁ ca ta° M °bhûmiprajño pá° BM °n te vanditvá sa°.

11. BM paṁcânye nai° M °mitiká vyákaretsuḥ jaṁ° B °retsuḥ | jaṁ° BM °jahe | i° B °ñaṁ ca de°. — 13. M °tá buddhaçca buddha° BM °já u°. — 15. BM °lavaṇe ni° M °sharṇno candro° B °atraga° M °mukta.

17. M atha pra° BM °dṛishṭvâtanipri°. — 19. M °nisharṇṇaṁ hitáhitáhitaṁ pṛicchaṁti ca ve° B °cchanti vegajâto pu°.

21. M puraṁ bhuvaṁ kaṁbalapáḍuká ca su° B puro tuvaṁ ka ° duká ca sucitrá sukshomástaraṁ saṁ° M °citrá sukshemottasasaṁ°.

अभिरुह्य तां चंक्रमसे च वीर
श्वेतस्मिं छत्रस्मिं धरीयमाने ॥
सो दानि ताम्रमृदुजालिनीहि
समन्तनेमीहि सहस्ररेहि ।
कुशकण्टकशर्करमाक्रमन्तो
कच्चित्ते पादौ न रुजन्ति वीर ॥

भगवानाह ॥

सर्वाभिभू सर्वविदू हमस्मि
सर्वेषु धर्मेषु अनोपलिप्तः ।
सर्वं जहे तृष्णाक्षया विमुक्तो
न मादृशो संप्रजनेति वेदना ॥

राजा आह ॥

पुरा तव लोहितचन्दनेन
शशिस्य रक्तोपनिभेन काले ।
मनोज्ञगन्धेन सुशीतलेन
स्नपका विलिंपिन्सु ते स्नापयित्वा ॥
सो दानि ग्रीष्मासु खरासु रात्रिषु
वनाद्वनं ईर्यसि चंक्रमन्तो ।
ओदातशीतेन सु[297]खेन वारिणा
को दानि ते स्नापयते क्लिमन्तं ॥

भगवानाह ॥

शुद्धा नदी गौतम शीलतीर्था
अनाविला सद्भिः सदा प्रशस्ता ।

1. BM °hya taṁ caṁ° ca vara° cchatra dhariyamána | (M °ná). — 3. BM °támrehi mṛidu(B °dûhi)já° B °hasrárehi ku°. — 5. BM kuçakaṇṭhakaçakara akra° M °nto kvacicca e pá° B °ccike pá° virá ‖.

8. BM °bhû sarvavidu tam asmiṁ sarve° ptaḥ sa°. — 10. B sarve ja° M °kto ne mádṛiçiṁ upajáneti yevá ‖ B °na mánasaṁ upajáneti ve°.

13. B puro tava rohitacandranena saçisya rakto° M °va rohita° na çasisya raktoparibhedakáre B °le ma°. — 15. B °snayí a° M °snayaká viliṁyesu te° B °petsu te°.

17. B °vanáddhana irya° M °vanándhana irya°. — 19. BM tato tena çi° M °kilataṁ ‖.

22. BM °gauttama çi° M °lá sadbhis sadá praçastáḥ.

यस्मिं ह्रदे देवगणेहि स्नातो
ओगाढगात्रो प्रतरामि पारं ॥
धर्मो ह्रदो गौतम शीलतीर्थो
अनाविलो सद्भिः सदा प्रशस्तो ।
यस्मिं ह्रदे देवगणेहि स्नातो
पृथिवीं प्रवाहेति स्वपुष्पगन्धां ॥

राजा आह ॥

यदा तुवं काशिकवस्त्रधारी
पदुमुत्पलचम्पकवासितानि ।
शुभानि वस्त्राणि निवासयित्वा
सो शोभसि शाकियमण्डलस्मिं
शक्रो व साहस्रगतान मध्ये ॥
सो दानि शाणानि च पट्टकानि च
रक्तानि वस्त्राणि द्रुमत्वचानि ।
धारेसि तं च अजुगुप्समानो
इदं पि ते आश्चरियं भदन्त ॥

भगवानाह ॥

न चीवरे शयने भोजने वा
अनुध्यापिता भोन्ति जिना नरेन्द्र ।
लब्ध्वा मनापं अथवापि अप्रियं
उपेक्षका भोन्ति जिना प्रजानका ॥

राजा आह ॥

पुरा तव आजन्यरथा विचित्रा
सुवर्णकंसरुचिरा महार्हा ।

1. BM °snâ(M °snâya)to anâtragâ°. — 3. BM °gauttama çi° M °lo sadbhi sadâ prasasto | . — 5. B °thivî pra° M °prithvî pravâhamti sapu° B °ti sapu°.

8. BM yadâ tvam kâ° B °dhâri pa° M °ri padumutparam camnpa° B °tpalam ca°. — 10. M °ndalosmim | çakro ca sahavratâni madhye B °smim | çakro va sahavratâna madhye ‖.

13. M °dâni sânâni ca mantakâni ra° B °ṇâni ca mattakâni ca ra° BM °tvacena dhâ°. 15. BM °tam ca | avi(M °abhi)ju ° idan te âçcarya bha°.

17. B °ha cîva°. — 18. B cîva° M cîvare çayana bho ° anadhyâ ° nti timâ narendrâ | . — 20. BM labdhâ ma°.

23. M °tava anajanya° B °ruṇakâñcaru° M °ruṇakâmçaru° BM °rhâ çve°.

श्वेतं च च्छत्रं मणिखङ्गचामरं
ध्रुवं गहेन्सु ते दिशं प्रयायतः ॥
पुरा तव वातजवो उदग्रो
हयोत्तमो कण्ठको शीघ्रवेगो ।
आजानेयो काञ्चनबालच्छन्नो
अभीक्ष्ण सो वहति येन कामं ॥
यो युग्ययानेहि तुवं उपेतो
रथेहि अश्वेहि च कुंजरेहि च ।
राष्ट्रेण राष्ट्रं अनुचंक्रमन्तो
कच्चिन्न श्रान्तो सि तदत्र ब्रूहि ॥

भगवानाह ॥

रथो मे ऋद्धिपादो स्वचित्तवाहनो
धृती च प्रज्ञा च स्मृती च सारथी ।
सम्यक्प्रधाना चतुरो मे अश्वा
समं प्रयातो हं पदं सुसंस्कृतं ॥

राजा आह ॥

पुरा तुवं रूपियभाजनेषु
सुवर्णपात्रेषु च भुंजियान ।
शुचिं प्रणीतरसकं च भोजनं
राजानुभावेन उपस्थिहेन्सु ॥
सो दानि लोणं च अलोणकं च
लूखं अलूखं अरसं सरसं च ।

1. BM °cchatraṁ ma° M °khadgacâmaraṁ | dhruvaṁ sugṛihna di° B °grahetsu di° M °yato | . — 3. M °haryotta° B °vego â°. — 5. M °bhîkshana so°.

7. M °nehi yena kâmaṁ | yo yugyayânehi bhûshaṁ upe ° rehi | . — 9. BM °kaçcin na çânto si° M °tahida bruhi ‖ B °tad iha kruhi ‖ .

12. B °me riddhi° M °ciptavâ° B °dhṛitî pra° M °sârathi ‖ . — 14. M °myaksupradhâ ° çvâ pravaṁ pra° B °çvâ pamaṁ ° haṁ pradamasaṁ° M °padamasaṁ°.

17. B puro tu° M °râ tava rûpiyabhâṁja° BM °rṇṇapatre° M °jiyâtâḥ | . — 19. BM °ṇitaṁ rasa° B °naṁ | râ° M °hetsuḥ ‖ B °hetsu so°.

21. M °ni lolaṁ ca aloṇakaṁ ca lukham ca alushaṁ ca asaraṁ ca °sarasaṁ | B °kaṁ ca lûkhaṁ ca alûkhaṁ ca arasaṁ ca sarasaṁ pari°.

परिभुंजसि तं च जुगुप्समानो
इदं पि ते आचरियं भदन्त ॥

भगवानाह ॥

ये चापि बुद्धा पुरिमा अतीता
अनागता यो पि अहं अनेयो ।
लूखं अलूखं अरसं सरसं च
इमार्थिको लोकहिताय भुंजति ॥

राजा आह ॥

पुरा तुवं गोष्ठिकतूलिकासु
अजिनास्तृते क्षोमसुखोपधाने ।
सुवर्णपादे शयने महान्ते
त्वं मोदसे मुक्तपुष्पावकीर्णे ॥
सो दानि दुर्गाय खराय भूमिये
तृणानि पर्णाणि च संस्तरित्वा ।
त्वं मोदसे . . . . . सत्वसारो
कच्चित्ते गात्राणि रुजन्ति धीर ॥

भगवानाह ॥

नास्मद्विधा शाक्य दुःखं स्वपन्ति
सर्वे च मे शोक[297b]ज्वरा प्रहीणा ।
सो हं सदा निर्ज्वरथो विशोको
जयाम्यहं सर्वभूतानुकम्पी ॥

1. B °bhumjási tvam atra ju° M °bhumjási tvamm atra sujugupsamánte idam pi te áryya bha°. — 4. BM °gatá ye(M °tá cá)pi yo caham° B °neyo lú°.

6. M lukham alusham asaram sa° B °ca | idam arthi° M °ca imarthi°. — 9. M puro bhuvam° B °goshika ° su ajánastṛi° M °su ájánastṛi°.

11. M °ne maham tvam°. — 13. M °bhúmira tṛi ° samtaritvá B °tvá tvam°. — 15. M sammodaye satva° B °se satva° M °ro kvacinte gá ° rudamti dhíraḥ ‖.

18. M °duḥkha svapati sarve° BM °me so jva° M °prahíṇá ‖. — 20. BM so ham açoko nirjvaratho viçoko(M °vikoço) ja ° kampi ‖.

राजा आह ॥

पुरा तुवं गौतम स्वके अगारे
अन्तःपुरे देवविमानकल्पे ।
प्रदीपखद्योतगणाभिकाशे
कूटागारे पिधितवातपाने ॥
विचित्रमाल्याभरणाथ नारियो
अलंकृता अप्सरसन्निकाशा ।
उपस्थिता किंकरणीया उत्सुका
मुखं उदीक्षन्ति किमार्य आह ॥

भगवानाह ॥

अद्यापि मे शाक्य स्वके विहारे
देवा च ब्रह्मा च प्रभास्वरा च ।
चित्तं पियेषां मह्य वशेन वर्तति
यहिं च इच्छामि तहिं थपेमि ॥

राजा आह ॥

भेरीमृदंगतुरियाभिगीतो
पाणिस्वराख्यानविदूहि तत्वं ।
स शोभसि शाकियमण्डलस्मिं
शक्रो व साहस्रगतान मध्ये ॥

भगवानाह ॥

सूत्रान्ते वैय्याकरणाभिगीतो
विद्याविमुक्तिप्रतिबोधनो हं ।

2. M puro tu° BM °gauttama°. — 4. M °çe kuṭâgâre vithitavâ° B °vâtayâne vici°.
6. M nâriyo° B °ṇârtha nâriyo | a° BM °kâçâ u°. — 8. M °yâ samutsakâ sukhaṁ° nti kiṁ ârya âha ‖.
11. BM °svakâ vihârâ divyâ ca bra°. — 13. BM °ttaṁ pi meva ma° M °hya vasena varttati° B °yahiṁ icchâ° M °thapetha ‖.
16. BM °gatûryâbhigite pâ° M °khyâṇavidheyatatvaṁ | B °vidho ete tvaṁ |. — 18. BM so çobhati çâ° M °yamaṁṇḍa° BM °kro ca sâhasragatâ°.
21. M sutrânta vai âka° B sûtrânta vai âka° M °dhanâha | B °haṁ so°.

सौभाग्यहं भिक्षुसंघमध्ये
ब्रह्मा व साहस्रगतान मध्ये ॥

राजा आह ॥

पुरा तुवं भीम स्वके अगारे
अन्तःपुरे देवविमानकल्पे ।
रक्षन्ति ते वर्मधरा मनुष्या
सुसज्जिताः खड्गदृढा प्रहारिणो ॥
सो दानि एको विहरे अरण्ये
उलूकभेरण्डकसंनिनादे ।
अनेकव्यालाचरितासु रात्रिषु
क्वचित् न भीतो सि तदद्य ब्रूहि ॥

(भगवानाह ॥)

सर्वे पि चे यक्षगणा समागता
चण्डा पि हस्ती गिरिदुर्गचारी ।
न मादृशो रोमहर्षं जनेयु
भयं प्रहायाभयमस्मि प्राप्तः ॥
एको चरामि मुनि अप्रमत्तो
निन्दाप्रशंसासु अवेपमानो ।
सिंहो व शब्देषु असन्त्रसन्तो
वातं व जालेषु असज्यमानं ।
नेतारमन्येषु अनन्यनेयं
भीरुं जिनं शाक्य कथं वदेसि ॥

1. B °hmá sáha° M °hmá saha°. — 4. BM °lpe ra°.

6. BM °te dharma° M °nushyaḥ sarvámitáḥ khadgadṛi° B °shyá sarvamitáḥ kha° ri- ṇá | . — 8. B °bhelaṇda ° náde a°. — 10. BM °vyálánucari° M °kvacin na bhi ° tad ivya bruhi | sarve° B °tad ídya kruhi ‖ sarve°.

13. BM °pi ca ya° M °samávṛitáḥ caṇḍá pi hasti gi° B °ṇḍá pi hi hasti gi° BM °rga- dhári | . — 15. BM na má(M na tá)dṛiçam̃ romaharsham̃(M °rsha) nujáneyá bhayam̃ prahâya abhaya(M °ye)smim̃ práptaḥ(M °pto) | .

17. BM eka caranto(M °nto a)nindá° M °çam̃çásu° BM °pamánam̃ | . — 19. B sim̃he ca çabde° M sim̃he va ça° BM °ntrasasantam̃ vátam̃ ca já ° sahyamánam̃ | .

21. M netávam anye° BM °bhiruhi(M °rúha)ti sam̃jáhya va°.

राजा आह ॥

पृथिवी च ते विजिता सर्वकल्या
पुत्राण ते पूरसहस्रमस्य ।
रत्नानि च सप्त परित्यजित्वा
आमक्षमेवाभिगतो सि वीरा ॥

भगवानाह ॥

पृथिवी च मे विजिता सर्वकल्या
पुत्राण मे पूरसहस्रमस्ति ।
रत्नानि च अष्ट इमानि सन्ति
एतादृशं रत्नमन्यं न अस्ति ॥
तं वीतरागं सुसमाहितेन्द्रियं
सम्यक्प्रमुक्तं अखिलं अनाश्रवं ।
पुत्रं पिता प्रांजलिको उपागमे
देशेहि मे मार्गं मनुष्यहिताये ॥
तमेनं आनेन फरित्व शास्ता
शुद्धोदनं पितरं एतदब्रवीत् ।
अभीक्ष्णं सो लोचय भिक्षुदर्शनं
मा प्रमाद्यि भेष्यति तुह्य धर्मो ॥
अथाप्रमेयस्य पितु अभूषि
संवर्णितं तायिनो भिक्षुदर्शनं ।
समनन्तरं सत्पुरुषो भजन्तो
अथोत्तरीधर्मचक्षुं विशो[२९८ª]धये ॥
एतादृशो आसि तदा समागमो

2. BM °viditá° B °rvakalyá putráṇa te purasaha° M °tráṇa te purahsaha° BM °sya ra°. — 4. M °viráḥ ‖.

7. B °vi te ca vi° M °vi ra te vi° BM °viditá° B °rvakalyá putrá° M °tráṇa me purasa° B °me purasa°. — 9. M ratanáni ca° BM °santo e° M °tnaṁ anya násti | B °anyan násti |.

11. M °ndriya sa° B °yaṁ saṁmya° M °khile a°. — 13. M °jaliṁko u° BM °çehi mamáryaṁ ma° B °nushyáhitá°. — 15. BM °phalitvá çá° B °danapi°.

17. M abhíkshṇaṁ sároti | bhi° B °abhíkshṇe so rocayati bhi° M °pramáyipyati tusva dharma | B °dharmá ‖. — 19. M °pitur abhâshi saṁvahitaṁ° B °shi samvarṇṇataṁ tá°.

21. M samanta° BM °rushá bha° B °nto | a°. — 23. M °dṛiçaṁ ási sadá° B °ási sadá sa° M °traç ca ha°.

पितुश्च पुत्रस्य च हर्षणीयो ।
तन्तादृशं सुगतमनुस्मरन्तो
निरामिषां को न लभेय प्रीतिं ॥

पितापुत्रसमागमो समाप्तो ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसुः ॥ पश्य भगवं कथं आयुष्मता उदायिना अयं राजा शुद्धोदनो अभिप्रसादितो ॥ भगवानाह ॥ न हि भिक्षवो एतरहिमेव एतेन उदायिना एषो राजा शुद्धोदनो अभिप्रसादितो अन्यदापि एष एतेन उदायिना राजा शुद्धोदनो अभिप्रसादितो ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवं ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं नगरे वाराणसीये काशिजनपदे राजा ब्रह्मदत्तो नाम राज्यं कारयति कृतपुण्यो महेशाख्यो सुसंगृहीतपरिजनो दानसंविभागशीलो महाबलो महाकोशो महाबलवाहनो । तस्य तं नगरं वाराणसी काशिजनपदं ऋद्धं च स्फीतं च क्षेमं च सुभिक्षं च आकीर्णजनमनुष्यं च बहुजनमनुष्यं च सुखितमनुष्यं च प्रशान्तडिम्बडमरं सुनिगृहीततस्करं व्यवहारसंपन्नं ॥ तत्र सुपार्श्वो नाम काकराजा प्रतिवसति अशीतिसहस्रपरिवारो । तस्य दानि काकराज्ञो सुपार्श्वा नाम काकभार्या । तस्या काकीये राजभोजनेन दोहलको । सा तस्य सुपार्श्वस्य काकराज्ञो तं दोहलं आचिक्षति ॥ सो आह ॥ अहं आनापयिष्यं राजभोजनं भुंजाहीति ॥ सो दानि काकराजा अमात्यमाह ॥ सुपार्श्वाये राजभोजनेन अभिप्रायो आणापेहि काकानां यं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य महानसातो राजभोजनमाहरिष्यन्ति ॥ सो अमात्यो आह ॥ स्वामि आनयिष्यामि राजभोजनं पि ॥ सो दानि अमात्यो तेषां काकानामाणापेति । गच्छथ राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य

2. BM °smarantâ ni° B °shâm̃ ko la°. — 4. M iti çrîmahâvastuavadâne pitâ ° mâptam̃ ‖. — 5[1]. BM bhikshu bha° M °m âhansuḥ ‖. — 5[2]. B °bhagavâm̃ ka° M °bhagava ka° bhiprâsâ°.
6[2]. M na hhi ° tarahiñm̃ esham̃ etena udâyinâ | esho° BM °pi esha etinâ u°. — 8[1]. BM bhikshu â° B °hatsuḥ ‖. — 8[2]. M °gavan ‖. — 9. M °kshavo B °vaḥ bhû°. — 10. M °hmadanto nâ°.
12. BM °vârâṇasi kâçi° M °sphiṭam ca kshemam̃ câkirṇṇa ° ḍinvaḍama ° hîtataskarasam̃pannam̃ |. — 14. BM °vasati | açitikâ(B °kâka)saha ° vâro ta°. — 15. M °dâni kâka supâçvo nâma bhâryyo B °bhâryâ ta°.
16[1]. BM tasya kâkî° M °doharako B °lako sâ°. — 16[2]. B °doharam̃ â°. — 17[2]. M ayam̃ nâmâpayi°. — 18[1]. B °amâtyâm̃ âhansuḥ ‖ M °amâtyâ âhansuḥ ‖. — 18[2]. M supârçvoyam̃ râjabhojane ° yo âsâpâhi ° hânaso râjabhojanenam âharishyati ‖ B °shyati ‖. — 20[1]. M °mâtyâ â°.
21[1]. BM °nâm ânapeti ga°. — 21[2]. BM °tha | râjño bra°.

महानसातो राजभोजनमानेथ सुपात्रस्य काकराज्ञो भार्या परिभुंजिष्यति ॥ ते काका आहन्सुः ॥ राजकुलं इष्वस्त्रशिक्षितैः रक्षीयति । परिसमन्तेन राजकुलस्य पक्षी न शक्नोति अतिक्रमितुं ततो न शक्याम वयं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य महानसातो राजभोजनमानयितुं ॥ अपरे पि आणाप्यन्ति न च उत्सहन्ति । अशीतिहि काकसहस्रेहि न च कोचिदुत्सहति राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य महानसातो राजभोजनमानेतुं मा तत्र गता कांडेन वा गुडिकाये वा हन्येम ॥ तस्य दानि काकराज्ञो अमात्य[298b]स्य एतदभूषि ॥ अहं सुपात्रस्य काकराज्ञो अशीतिनां काकसहस्राणां अमात्यो यदि च अहं न शक्नोमि एतं सुपात्रस्य काकराज्ञो आणत्तिकं कर्तुं न पुरुषकारकं भवति अस्माकं गच्छामि स्वकं राज्ञो सुपात्रस्य निवेदितुं ॥ महाराज अत्र स्वकं महानसातो राजभोजनं आनेमि यदि हन्यामि यष्टं भवतु एकशरीरेण न पुनः सुपात्रस्य काकराज्ञो भार्याये भोजनं नानेमि ॥ सो दानि तेषां राजपुरुषाणां इष्वस्त्रशिक्षितानां व्याक्षिप्तचित्तानां नाज्ञातो । ततः राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य महानसातो नानाप्रकारं राजभोजनं भक्ष्यं वर्णरसोपेतं तुण्डेनादायापगच्छति । दिवसे दिवसे पुनर्पुनः हरति ॥

तेहि तेहि सूपेहि राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य निवेदितं ॥ अत्र महानसे काको अपराध्यति राजभोजनमुच्छिष्टीकरोति विट्टालेति विध्वंसेति वयं कर्मे प्रसृता तेहि कर्मेहि उत्क्षिप्ता स्म निवारयितुं ॥ राज्ञा अमात्या आणत्ता ॥ एवं महानसं जालेन पिधापेथ यथ सो काको न महानसे शक्येय अपराध्यितुं ॥

मनसा देवानां वचसा पार्थिवानां
नचिरेणाढ्यानां कर्मणा दरिद्राणामिति ॥

1. M °âhaṁsuḥ | . — 2[1]. B °çikshite ra° M °çikshite rakshayati. — 2[2]. B °knoti | a° M °knoti abhikra°. — 4[1]. B °âṇeshyanti | na° M °âṇeshyaṁti na° B °hanti a°. — 4[2]. BM °hi na ca kvacid u° B °janam ânituṁ | mâ° M °janam ânayituṁ | yo tatra° B °tâ kaṁḍena vâ gusikâye vâ haṇyema | M °tâ kaṁṭhena vâ guṭikâye va hanyema | .

6. M °tyasyaita°. — 7. B °knomi | e° M °knomi | etaṁ râjño su° âṇantikaṁ ka° BM °vati | asmâ° M °svakaṁ râjño supâtraṁsya kâke niveditaṁ B °sya kâkaniveditaṁ | . — 9. BM °tra sekâ mahâna° B °di haṁnyâ° M °di haṁnyâmi ishṭaṁ° BM °vatu | e° M °bhâryyâye nânyesi || B °naṁ nânesi || .

11. B °kshitânâṁ vyâkiptaci° BM °nâṁ vâjñâtvâ ta°. — 12. M °graṁ varharaso° ṇḍenâdâya ga°. — 14. M °naḥ hariti | . — 15[1]. M °tehi supe° veditâṁ | . — 15[2]. BM °ko aparadhya° M °cchishṭrikaroti viṭṭâreti vi-lhvaṁ° prasûtâs tehi karmehi utkshiptâm ativâra° B °prasûtâ te° ukshiptâmanivâra°.

17[1]. M râjâ a° ṇantâ || . — 17[2]. B °petha so kâke na mahâ° M °petha || yathâ° paridhyituṁ | B °paradhyituṁ | . — 19. M °reṇâdyânâṁ°.

राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य वचनमात्रेण सर्वन्तं महानसं जालेन अपिहितं ॥ सो काको तत्र महानसे न शक्नोति ओपतितुं नापि शक्नोति अपराध्यितुं ॥ सो पि तर्केति कथं अहं अतो राजभोजनं हरिष्यन्ति ॥ तस्य काकस्य एतदभूषि ॥ यन्नूनाहं एतं पन्थं रक्षेयं येन पथेन महानसातो राज्ञो भक्तं अभिनीयति ॥ यतः पन्थातो तं पश्यति राज्ञो अभिनीयन्तं ओदनं वा व्यञ्जनं वा मांसप्रकाराणि वा खज्जकं वा तिलकृतं वा अन्यं वा कंचिद्भक्ष्यं ततः तुण्डेनादाय गच्छति ॥ राज्ञा आणत्तं सर्वेषामेतेषां परिवेषकानां वर्षवराणां च भोजनभाजनानां पिधानानि देथ ॥ ते दानि परिवेषका तं भोजनं पिधानेहि अपिहित्वा महानसातो राज्ञो अभिनीयन्ति ॥ ततो सो काको न भूयो शक्नोति हर्तुं ॥ तस्य दानि काकस्य एतदभूषि ॥ कथमहं शक्येयं काकराज्ञो भार्याये भूयो राजभोजनं हर्तुं ॥ सो दानि यं राजा ब्रह्मदत्तो चेटीनां हस्ते अर्पयन्तो देवीनां कवलानि प्रेषति ततः चेटीनां हस्तातो हरति ॥ राज्ञा ब्रह्मदत्तेन श्रुतं । अतः [299a] देवीनां कवलेहि प्रवेशीयन्तेहि सो काको चेटीनां हस्तातो भोजनं हरति ॥ राज्ञा आणत्तं ॥ सर्वासां चेटीनां कवलानि प्रवेशयन्तानां अपिधानानि देथ ॥ तत्र च राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य गुरुकं अमर्षं संजातं ॥ अहो यादृशो एषो काकः धृष्टो मुखरो प्रगल्भो च साहसिको च धनुहस्तेहि न शक्यति रक्षितुं अनन्तरद्धा ओपतति ॥ राज्ञा आणत्तं ॥ यो मे एतं काकं जीवन्तं गृहीत्वा अभिनीपेय तस्य विपुलं अभिच्छादनं ददेयं ॥ सर्वस्य परिवारस्य आणत्तं एवं राजा ब्रह्मदत्तो जल्पति ॥

1[1]. M °sarve taṁ ma ° lena âpihiti | . — 1[2]. B °opayituṁ nâ ° aparidhyituṁ | M °aparadhyituṁ. — 2. B °taketi° M °takehi kathaṁ ° rishyaṁ ti. — 3[1]. M °bhûmi | B °shi ya°. — 3[2]. M yaṁ nûnâhaṁ evaṁ patthâ raksheya ye° B °haṁ | etaṁ panthâ raksheya ye° M °ktaṁ astripîyati | . — 4. BM yataḥ panthâ(M yato yathâ)to taṁ paçyati râjño allipîyati tataḥ panthâ(M °llipîyati | tato paṁthâ)to taṁ paçya° B °ntaṁ | o° M °pîyaṁtaṁ odanaṁ vyaṁjanaṁ vâ mânsaprakâçi vâ khajakaṁ ° nyaṁ vâ kaṁcid bhakshyaṁ | ta° B °nyaṁ vâ kecid bhajyaṁ vâ || ta°.

6. M °âṇantaṁ eteshâṁ sarveshâṁ pa° B °bhojananabhâ° M °bhojanabhâṁjanânâṁ vidhâ°. — 7. BM °bhojaṁ(B °janaṁ) pariveçakehi âpihitvâ°. — 9[1]. B °to saḥ kâ° M °kâkena bhûyo na ça°. — 9[2]. BM °shi ka°. — 9[3]. B °bhâryâyo bhû° M °ye bhûtâ râ°. — 10. B °ni yan râjâ° BM °sto apakrânto de° M °valâbhi pre° BM °shati | tato(M °taḥ) ce ° rati râ°.

12[2]. M ato de ° kavarehi pra° B °venlya°. — 13[1]. M °âṇantâṁ. — 13[2]. M °veçiyantâṁ api° B °veçiyantânâṁ apyidhâ ° dethaḥ || . — 14. BM °jño kâko bra° B °gurushaṁ a° M °marsha saṁ°. — 15. M °sho kâko dhûrto mu° B °sâhasriko° M °stehi purushehi na ça° B °çakyeti ra° M °tuṁ | anantaraṁ dṛi°.

16[1]. BM °ttaṁ yo°. — 16[2]. B °lîyeyan tasya° M °lîyeyaḥ tasya vipulaṁm abhicchâdanaṁ tasya dadeyaṁ° B °cchâdayaṁ tasya dadayeyaṁ sa°.

अपरा दानि चेटी राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अर्पयतो स्वकाये देवीये कवलं आदाय वस्त्रेहि अपिहित्वा गच्छति । सा दानि तेन काकेन दृष्टा । तस्य एतदभूषि । कथं अतो चेटीय हस्तातो भोजनं हरेयं । यन्नूनाहं अस्या चेटीये नासाये लगेयं ततः सा चेटी अस्या इमं भोजनं उज्झिष्यति ततो अहं यं तं भोजनं गृह्य गमिष्यामि ॥ सो दानि येनाभूद्द्वासी ओपतित्वा ताये चेटीये नासे लग्नो । तत्र नासे व्रणो वतो । चेटीये भीताये भोजनमुज्झित्वा सो काको उभयेहि हस्तेहि गृहीतो ॥ सा दानि चेटी काकमादाय नासाय रुधिरेण घरन्तेन राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उपसंक्रान्ता । अयं सो दुष्टकाकः गृहीतो ॥ सो दानि राजा ब्रह्मदत्तो तस्या चेटीये प्रीतो संवृत्तो । शोभनं ते कृतं यं त्वया एषो काको गृहीतो ॥ तेन दानि राज्ञा ब्रह्मदत्तेन ताये चेटीये विपुलो आच्छादो दिन्नो ॥ सो च काको परिभाषियति । न शोभनं यं त्वं राजकुलं पि धर्षयसि ॥ सो दानि काको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

वाराणस्यां महाराज काकराजा निवासितो ।
अशीतिकाकसहस्रेहि सुपात्रो परिवारितो ॥
तस्य दोहलिनी भार्या सुपार्श्वा मांसमिच्छति ।
राज्ञो महानसे पक्वं प्रत्ययं राजभोजनं ॥
तस्याहं वचनं श्रुत्वा करन्तो अनुशासनीं ।
भर्तुरपचितिं कृत्वा नासाये अकरि व्रणं ॥

अथ खलु भिक्षवः राजा ब्रह्मदत्तो तस्य काकराजामात्यस्य प्रीतो संवृत्तो । इमस्य काकराजामात्यस्य तस्य काकराजस्य सकाशातो नैव ग्रामो न भोगो नापि

1. M apara dâ ° sya aparakâte sva° B °sya apakâte sva°. — 2^1. BM °kâlena dṛishṭvâ ta°. — 2^2. M tasyaita°. — 3^1. B °reyaṁ ya°. — 3^2. BM yannû(M yaṁ nû)nâhaṁ asya ca ye nâsâ ° gneyaṁ | tataḥ° B °ujhishya° M °ujhishyati tataḥ a° BM °haṁ yato bhojanaṁ gri°. — 5^1. B °ni yenâbuddhasyo o° M °ni yenâbudhasya o ° nâso la° BM °gno ta°. — 5^2. M °vraṇo kshâṇo B °kshaṇo ce°.

6. M °bhojanaṁ âjhitvâ ‖ so° B °bhojanam ojhitvâ ‖ so° BM °stehi sâ dâ°. — 7. B °ṭi kâkâṁm â° BM °nâçâya ru° B °krânto | M °krântâḥ ‖ . — 8^1. M °so deva dusto kâko gri°. — 8^2. BM °tasya ce° B °vṛitto ço°. — 9^1. M sobhanaṁ° BM °to te°. — 9^2. M °râjño bra°. — 10. M °shiyanti | B °yati na ço°.

11^1. M na sobhana yaṁ° B °dharshayesi | . — 11^2. B °ko râjñaṁ bra° M °ko râjaṁbra°. — 13. BM °kâjarâjanivâsiko ‖ (M °site). — 14. B °suyâtro° M °suprâpto pa°. — 15. M °dohariṇî bhâryâ supârçve mâ°.

18. M bhartu apacituṁ kṛi° B bhartuṁ apacintiṁ kṛitvâ nâçâye akari praṇaṁ | M °nâçâyeshu kari vraṇa ‖ . — 19. M °kshavo râjâ brahmadanto tasya kâkasya râjâmâ° B °tto i°. — 20. M imaṁsya kâkarâjâ ° pi ca atya kvaci° BM °ttiḥ sva°.

च अन्या काचिद्वृत्तिः । स्वकेन तुण्डेन वृत्तिं पर्येषन्तो आत्मत्यागं तस्य काकराजस्य कार्यं करोति ॥ अथ भिक्षवो राजा ब्रह्मदत्तो अमात्यपार्षद्यां गाथाये अध्य[299b]भाषे ॥

एतादृशो अरहति राजभोगं हि भुंजितुं ।
यथायं काकराजस्य प्रह्व आमरणाद्द्विजो ॥

तस्य दानि काकस्य राज्ञा ब्रह्मदत्तेन दैवसिकं राजभोजनं अनुज्ञातं । राजभोजनस्य प्रत्ययस्य नानाप्रकारस्य पूरं भाजनं कृत्वा तस्य काकस्य अर्थाये एकान्ते क्षिप्यति अतः तं दैवसिकं स्वयं च भुंजेसि काकराजस्य च हरेसि ॥ परिवारस्य आणत्तं । न केनचिदेतस्य काकस्य राजकुलं गच्छन्तस्य वा आगतस्य वा किंचिद्व्याघातं उत्पादयितव्यं ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन सुपार्श्वो नाम काकराजा अभूषि । न खल्वेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स काकराजो अभूषि ॥ या काकराजस्य भार्या सुपार्श्वा नाम सा एषा यशोधरा अभूषि ॥ यश्च काकराजस्य अशीतीनां काकसहस्राणाममात्यो अभूषि एष स कालोदायी स्थविरः ॥ यो भूद्राजा ब्रह्मदत्तः स एष राजा शुद्धोदनो अभूषि ॥ तदापि एषो एतेन प्रसादितो एतरहिं पि एष एतेन प्रसादितः ॥

काकजातकं समाप्तं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ पश्य भगवन् कथमियं महाप्रजापती भगवतो शोकेन अन्धा संजाता भगवन्तं चागम्य अनन्धा संजाता ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतरहिमेव एषा महाप्रजापती मम शोकेन कारुण्येन च अन्धा संजाता मम एव

1. B °vṛittiyaṁ pa° M °ttiṁ saṁparye°. — 2. M atha khalu bhi°. — 4. BM °ço aharati(B °ti |) râjabhogâṁ(M °gaṁ |) hi ° tuṁ ya°. — 5. BM °sya prâṇamâraṇâdvijo | .

6^{1}. M °kâkarâjño bra° B °ttena devasi° M °anusâjñâtaṁ | . — 6^{2}. M râjabhâjanasya pratyaṁgra° BM °prakâraṁtasya pûraṁ bhojanaṁ° M °ekânte prakshipati ato taṁ dai° harati | . — 8. M °âṇantaṁ B °ttaṁ na°. — 9. M °gacchantaṁsya vâ â° B °cchantaṁ tasya vâ agantasya vâ kiñcid vyâ° M °kiṁ vidyâghrâtaṁ u°.

11^{2}. M °kshavaḥ yu° B °bhiśhi na kha°. — 12^{1}. M °vaṁ taṁ devaṁ drashṭu tat ka°. — 13^{1}. M °râjâ a°. — 13^{2}. M so dâni kâka ° rçvâ nâma esho yaço° abhâ yo°. — 14. M yasya kâkarâ ° çîtinâṁ° BM °shi ‖ e° M °sthaviro B °raḥ yo°. — 15. M °hmadanto sa°.

16. M °hiṁ pi esha etena prasâditar iti ‖ . — 17. M iti çrîmahâvastuavadâne kâ°. — 18^{1}. M bhikshur bhaga ° m âhaṁsuḥ ‖ . — 18^{2}. M °saṁjâto ‖ . — 19^{1}. BM °hiṁ evam eshâ ° ruṇye(M °ṇe)na ca saṁjâtâ(M °to) mama eva° M °jâto ‖ .

चागम्य अनन्धा संजाता । अन्यदाप्येषा महाप्रजापती मम आगम्य अनन्धा संजाता ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥

भूतपूर्वं भिक्षवः अतीतमध्वाने हिमवन्तपार्श्वे चण्डगिरिर्नाम पर्वतो तस्य दानि पार्श्वे महन्तो वनखण्डो वृक्षसहस्रेहि पुष्पफलोपेतेहि संछन्नो पद्मिनीहि च आश्रमेहि च उपेतो ऋषिगणानुचीर्णो प्रान्तो प्रविविक्तो ॥ तत्र महान्तं हस्तियूथं प्रतिवसति षड्दन्तकुलं ॥ तहिं आजनियो हस्तिपोतो जातो षड्दन्तो इन्द्रगोपकशीर्षो सप्तांगसुप्रतिष्ठितो कुमुदवर्णो । सो यदा संवर्धितो तदा मातां गुरुगौरवेण प्रेमेण च परिचरति । तस्या पूर्वं भोजनं पानीयं च दत्वा पश्चादात्मना परिभुंजति कालेन च तां कालेन उद्वर्तशरीरायां वन[300ᵃ]लतायां परिमार्जति स्नापयति ॥ एवं सो हस्तिपोतो सावहितं प्रसादेन प्रेमेण च गौरवेण च सर्वकालं जनेत्रिं परिचरति ॥ सो दानि कदाचित्तां मातुं स्नापयित्वा परिविषित्वा आसितां ज्ञात्वा गजगणेन सार्धं चरन्तो बाह्येन निर्गतो ॥ सो दानि मृगलुब्धकेहि मृगव्यं अटन्तेहि दृष्टो तेहि गत्वा काशिराज्ञो निवेदितं । देव अमुत्र वनखण्डे एदृशो गजपोतको प्रतिवसति प्रासादिको दर्शनीयो देवस्य योग्यो भवेय ॥

अथ खलु भिक्षवः काशिराजा तेषां लुब्धकानां श्रुत्वा सबलवाहनो तं वनखण्डमागमे ॥ तेन स हस्तिपोतो वनखण्डातो निगृह्य अपराहि करेणुहि परिवारितो वाराणसीं प्रवेशितो हस्तिशालायां च धावितो ॥ तस्य दानि राज्ञो

1. B °pyesho mahâ° M °pyeshâṁ mahâ°. — 2[1]. BM bhikshu â° M °haṁsuḥ ‖. — 2[2]. B °dâbhi bha° M °gavân ‖. — 3[1]. M etacahim evaṁ eshâ mahâprajâpati mama çokena kâruṇyena ca saṁjâto mama eva câgamya anaṁdhâ saṁjâta ‖ anyadâpyesha mihâprajâpatiḥ mama âgamya anandhâ saṁjâtâḥ ‖ bhikshu âhaṁsuḥ ‖ anyadâpi bhagavan‖ bhagavân âha ‖ anyadâpi bhikshavo bhû° B °kshavaḥ bhû°. — 4. M °ntapârçve caṁḍagiri nâma parvato ‖ tasya ° rçve mahaṁto vana° B °ni pârçve mahato vanakhaṇḍe vṛi° M °phalope ° çramehi ye u° B °ṛishiga° BM °kto ta°.

6. M °ti ‖ shaddaṁtaku° B °laṁ ta°. — 7. M tehi â ° poto japto sha ° saptâge su° BM °pratishṭito ° rṇṇo so°. — 8. M °to ntadâ so tâṁ gu° B °dâ mâtâ gu° M °ṇa ca pre°. — 9. BM tasya pû ° ca datvâ pa ° bhuṁjanti kâ ° rirâ yâva na (M °nna) lâbhâyâṁ pa ° rjati sthâpayati | .

11. B °stipâto sarvehito pra° M °stiposo sarvehitaṁ pra ° premanena ca gau° B °janestriṁ pa°. — 12. BM °cit taṁ mâ ° viçitvâ âsitaṁ jñâ° M °ṇena ca sâ° BM °hyeṇa ni°. — 13. B °vyaṁ aṇṭhakehi dṛishṭvâ te° M °vyaṁ akaṁṭhakehi dṛishṭâ te ° râjñâ ni°. — 14. M °amuka vana ° gajayoto pra° B °gajapâtako ° ti ‖ prâ° M °veyâ ‖ .

16. M °kshavo kâçi ° balo savâha° B °balo havâha ° khaṇḍa âgame te° M °khaṇḍa âgamantena so ha°. — 17. B °vanashaṇḍâ° M °vanakhaṁḍâto ° apare kareṇu° B °apare vareṇu° BM °veçitvâ hastiçâ ° ca dhâvito ta°.

भवति । भद्रको मे अयं यानो भविष्यतीति ॥ सो दानि सर्वसत्कारेहि सत्कियति स्वयं राजा तस्य भोजनं च पानीयं च ददाति । तस्य तं सर्वसत्कारं न प्रीणयति शोकेन तां मातरं अनुस्मरन्तस्य गम्भीरं च निश्वसति अश्रूणि च पातयति शुष्यति च मिलायति च ॥ सो दानि राजा प्रेमानुगतो अंजलिं प्रगृह्णित्वा तं गजपोतं पृच्छति ॥ सर्वसत्कारेहि ते गजोत्तम सत्करोमि अथ च पुनस्त्वं शुष्यसि च मिलायसि च परिहायसि च वर्णरूपतो न च ते पश्यामि उद्यमात्तमनं प्रहृष्टमुखवर्णं । देहि मे वाचं आख्याहि केन ते उपकरणेन वैकल्यं उपस्थापयिष्यामि प्रियो च मे त्वं गजोत्तम मनापो च आख्याहि मे केन त्वं परिहायसि भोजनं च पानीयं च न प्रतीच्छसि ॥ सो दानि गजपोतो राज्ञा पृच्छीयमानो मानुषिकाये वाचाये आह ॥ देव न मे केनचिद्वैकल्यं उपकरणेन नैवमाहारेण मम कृत्यं मम माता तहिं वनखण्डे प्रतिवसति जीर्णा वृद्धा गतवया चक्षुर्विहीना दुर्बलकाया यदा विज्ञप्राप्तो स्मि नाभिजानामि मातुपूर्वं अदत्त्वा भोजनं वा पानं वा स्वयं परिभुंजितुं । एष मे समादानो मम मरणं इहैव भविष्यति । न पुनरहं अदत्त्वा मातये स्वयं परिभुंजेयं भोजनं वा पानीयं वा ॥ सो दानि काशिराजा धार्मिको च सकृपो च परानुग्रहप्रवृत्तो च । तस्य एतदभूषि । आश्चर्यमिदं इमस्य हस्तिपोतस्य याव मातृज्ञो च धार्मिको च आजानेयो च यस्य अद्य एत्तकानि दिव-[300^b]सानि भोजनं अप्रतीच्छन्तस्य पानीयमपिबन्तस्य मातृशोकेन । एकत्येषु मनुष्येषु नैते गुणा सुलभरूपा ये इमस्य गजपोतस्य । नैतमस्माकं साधु न प्रतिरूपं यं वयं इमानेवरूपा कल्याणसत्वा विहेठाम ॥ सो दानि महामात्राणामाह ॥ मुंचथ एतं हस्तिपोतं गच्छतु वनखण्डं यतो स्माभि आनीतो मातृवर्तको मातरं

1^2. M °hi satkriya°. — 2. B °ṇayati | çokena taṁ mâ° M °ṇayati keçena taṁ mâ° BM °çvasati açruṇi(M °ṇiya) ca pâ°. — 4. M °gṛihitvâ°. — 5. M °roti || atha° B °romi | atha° M °çushyati ca milâyati ca pari° B °shyasi ca pilâ° M °ṇṇarupâto° BM °çyâmi | u ° rṇṇaṁ de°.

7. M °caṁ âkhâhi kena te upaka ° me kenâ tvaṁ° B °me kena tva pa ° yasi || bho ° pâṇîyaṁ ca pra° M °yaṁ ca pra°. — 9. M °pṛicchimâno°. — 10. B °hiṁ vanashaṇḍe° M °hiṁ vanakhaṁḍe pra ° ti || jîrṇṇo vṛi° B °jîrṇṇo vṛi° M °vayâ cakshuḥvihîno du° B °pto smiṁ nâbhi° M °mi || mâtu pûrvaṁ° BM °adatvâ bho°.

13^1. M evaṁ me samâdânaṁ mama mara ° haivaṁ bha°. — 13^2. BM adatvâ mâ° M °pânaṁ vâ || . — 14. M °satkṛipo° B °kṛipâ ca pa° BM °tto ca ta°. — 15^1. M °bhûshiḥ || B °shi â°. — 15^2. M °yâvat pâtṛijño ca sârmi° BM °ko ca âyâno° M °yo ca asya adya° BM °praticcha° M °pâniyam epi pibentasya mâ° BM °kena a°.

17. M eshashyesha ma° BM °shyeshu caite°. — 18. B neta° M na eta° BM °imâm evarûpâ° M °ṇasatvâḥ vi°. — 19. BM °m âhansuḥ || . — 20. M muñcati hastipotaṁ ricchatu vanakhaṁḍa yato smâbhir ânito mâtavako mâtare sagapâcchatu mâm iha° BM °shyati | ta° B °rthako a° M °rthakam adharmeṇa samojyema || .

समागच्छतु मा इह अनाहारो मरिष्यति ततो वयं निरर्थका अधर्मेण संयुज्येम ॥ सो दानि राजाणत्तीये तस्यैव वनखण्डस्य समीपे नेत्वा मुक्तो ॥

सो दानि तं वनखण्डं गत्वा नैवाहारं करोति न पानीयं पिबति तां मातरं मार्गति ॥ तस्य दानि सा माता शोकेन रुदमाना च तं पुत्रकं अपश्यन्ती अन्धीभूता ॥ सो दानि गजपोतको तां मातरं अलभन्तो पर्वतशिखरमभिरुहित्वा कुंजररावां मुंचति । तस्य महान्तं कुंजररावं मुंचतो ताये मातरे तं स्वरं प्रत्यभिज्ञातं पुत्रस्य मे एषो स्वरो ति ताये पि महानिनादं मुक्तं ॥ ततः तेन मातुस्वरो प्रत्यभिज्ञातो ॥ सो दानि तस्या मातु मूले उपसंक्रमे ॥ तस्य सा माता उदकह्रदस्य मूले आसति अन्धा परिभ्रमन्ती पुत्रशब्दं श्रुत्वा रेणुगुण्ठितशरीरा ॥ सो दानि गजपोतको ततः ततो वनलतां सुकुमारां भंजित्वा तां मातरं परिमार्जेति रेणुं चास्या शरीरातो अपनेति । ततः च उदकह्रदातो शुण्डं उदकस्य पूरेत्वा हृष्टो तुष्टो आत्तमनो प्रीतिसौमनस्यजातो तां मातां स्नापेति ॥ सा दानि स्नाता च तानि च अक्षीणि धौतानि सर्वमलं क्षपितं अशुच्यपगतं विमला चास्या परिशुद्धा दृष्टी संवृत्ता ॥ सा दानि हस्तिनिका तं पुत्रकं पश्यित्वा प्रीतिसौमनस्यजाता पृच्छति । पुत्र कहिं सि गतो मम मेल्लित्वा अनाथाये दुर्बलचक्षुयेति ॥ सो तस्या माताये तां प्रकृतिं विस्तरेण आचिक्षति यथा गृहीतो यथा च ओसृष्टो ॥ सा तं पुत्रकं आह ॥ एवं पुत्र आनन्दतु काशिराजा सपरिवारो यथा अद्य तव दृष्ट्वा अहं नन्दामि ॥

स्यात्खलु भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन काशिराजा अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एषो नन्दो मम

2. M °râjâ âṇa° B °nashaṇḍesya° M °nakhaṁḍesya samipe nitvâ°. — 3. BM °bati taṁ mâta° B °raṁ mâgati | . — 4. M °nâ caṁ taṁ pu ° paçyaṁti a°. — 5. M °ni râjapotako mâtaraṁ° B °kuṁjaravârâṁ muṁcati ta°.

6. BM °muṁcato tasya tâye mâ° M °ro ti | tâme pi° B °ninâda mu°. — 8[1]. BM °tasya mâ°. — 8[2]. M °mâtâr uda° B °bhramanti pa° M °bhramati pa°. — 9. M °ni râjapotako tato tataḥ shalanatâṁ sukumâlâṁ bhaṁ° BM °tvâ taṁ mâta° M °ṇuṁ câtra ça° B °câsya ça°.

11. M tataḥ udakabra° B °sya pure° M °âtamo pri° B °jâto tân mâtâṁ°. — 12. BM °akshi(M °kshi)ṇi dhotâni sarvam alaṁ(M °m ahâṁ) akshi | mucya ° câsya pa° M °dṛishṭi saṁvṛittâḥ. — 14. M °hasinikâ ° jâto tâṁ mâtâṁ pṛi°. — 15[1]. M °kathaṁ vihato° B °hiṁ siṁhato ti mama me° M °durbale ca°. — 15[2]. BM °tasya mâtâye taṁ pra ° ksha- ti | yathâ gṛi° M °oshûshṭo ‖ .

16. B so taṁ° M so tâṁ putrakam âhansuḥ ‖ . — 17. M °tra nanda°. — 19. M °kshavo yu ° d anyo sa tena kâle° BM °shi na°. — 20[1]. M °drashṭuṁ ta°. — 20[2]. B °ndo mama putrîyapu° M °pitṛiyatro bhâtâ°.

पिचियपुत्रो भ्राता सो काश्यिराजा अभूषि ॥ यो गजपोतको अहमेव त[301ᵃ]-दा अभूषि ॥ या गजपोतस्य माता अभूषि एषा सा महाप्रजापती गौतमी तदापि मम शोकेनान्धा संजाता मम एवागम्य चनन्धा संजाता । एतरहिं पि एषा महाप्रजापती गौतमी मम शोकेनान्धा संजाता मम येव चागम्य अनन्धा संजाता ॥

समाप्तं हस्तिनिकाजातकस्य परिकल्पं ॥

नीवरणं विजहित्वा शृणोथ एकाग्रमानसा सर्वे ।
यथ बोधिसत्वचर्या सुदुष्करा हर्षणीया च ॥
तिर्यग्योनिगतस्यापि गजस्य स्वमातरे सौहृदमासि ।
किं पुनः मनुष्यभूतो गुरुं परिचरेय तं चित्रं ॥
कामं पि बोधिसत्वा सर्वजगति वत्सला प्रकृतिस्निग्धा ।
अतिवत्सला तु गुरुषु यथा श्रुतं कीर्तयिष्यामि ॥
हिमवन्तपादपार्श्वे चण्डोर्वे चण्डपर्वते रम्ये ।
तापसकुलआश्रमेहि क्वचित्क्वचि कृताभ्यलंकारे ॥
किन्नरकुंजरवानरवराहशार्दूलव्याघ्रगणचीर्णे ।
रुरुमहिषसरभचरिते वृषभचमरिरुरुम्वराकीर्णे ॥
मोरशुकजीवजीवकचकोरकरविंकशकुनमिथुनेहि ।
समन्तं हि तं वनवरं शोभति मधुरं रवन्तेहि ॥

2. BM yo gaja° B °shi esho sá ° prajápati tadá° B °saṁjáto ma° M °ma eshága ° játáḥ | . — 3. M °pi eyá mahá° B °çoke andhá saṁjátá táṁ mama ye° M °kena aṁdhá saṁjátá mamaiva cá ° játáḥ. — 5. M iti çrimahávastuavadáne ha° BM °játasya° M °lpaṁ samáptaṁ ‖ .

6. M atha ni° B °gramanasá° BM °rve ya°. — 7. BM yathá bo ° tvacaryáṁ dushkaráṁ ha°. — 8. M nirya° B tiyagyo ° sya mátrá sau° M °sya mátá sau° BM °hṛidaṁ ási | . — 9. M °punar manu° BM °guru pa° M °care taṁ° B °care taṁ citraṁ | . — 10. M °dhisatvaḥ sarva ° tsará pra° BM °gdhá a°.

11. B °tsará tu khu | yathá guruçru° M °lá gurushu | yathá guruçru° BM °shyámi hi°. — 12. M hibhava° BM °rçve ca caṇḍore caṇḍa° B °ramyo tá°. — 13. B °kuláçra° M °kulá anehi kva° B °t kvacit kṛityalaṁkáraṁ | M °t kvacit kṛitátyalaṁkálaṁ | . — 14. BM kinnaraṁ kuṁ° M °jaraṁ vá° BM °naraṁ va° M °rdúlaṁ vyá ° cirṇṇaṁ B °ciṛṇṇa ruru°. — 15. M urumahi° BM °sarabhacaritaṁ vṛishabhacamariruruṇṇa(M °ṛṇa)kákirṇṇaṁ | (M °ṛṇṇaṁ).

16. BM °çukajivaṁjivakacakorakaraviraça° M °kunaṁ mi° BM °hi sa°. — 17. BM samantehi taṁ° M °dhuraṁ ramante dvi ço° B °ntehi ço°.

शोभन्ति च क्वचिक्क्वचित्पद्मसरा राजहंसपरिपूर्णा ।
कलहंससलिलगलिता गजयूथविलोलिताश्च परे ॥
क्वचिद्भ्रमरमधुकरिभिः घूर्णितकुसुमेहि पादपसमीपं ।
कृतसंस्तरा विचित्रा हरिणशकुनलीलिता स्थान्ति ॥
क्वचिद्वृद्धतापसेहि ध्यानरतिरतेहि निर्झरगतेहि ।
संशोभते वनवरं स्वाध्यायरतेहि च परेहि ॥
क्वचि दृष्टकुमारेहि दीर्घजटाश्वजिनवल्कलधरेहि ।
संशोभते वनवरं विचित्रफलमूलहस्तेहि ॥
तस्मिं प्रवणे भिरामे परिहरति वनेचरी नेत्रप्रहीणां ।
जीर्णा दुर्बलगात्रां गजोत्तमो सर्वभावेन ॥
सो गजगणेन सार्धं रमन्तो अपनिर्गतो महद्दूरं ।
राजा च सह बलेन गजग्रहणकारणं प्राप्तो ॥
दृष्टान तं गजवरं राज्ञः सुतो पि हर्षितो अवचि ।
गजवरो लक्षणुपपेतो गजोत्तमो पार्थिव यूथे ॥
गजगणगतं गजेन्द्रं तं दृष्ट्वा वाहनं उदारं तं ।
संगृह्णि काशिराजा वनात्पुरवरं निबन्धित्वा ॥
सो नैव पिबति पानं न च भुंजति श्वसति च सो भीक्ष्णं ।
तं अवच मधुरगिरया स हस्तिरत्नं पृथिवीपालो ॥
नागवर मा कृशो भव प्रतीच्छ भक्तं पिबाहि पानीयं ।
अभिरामयिष्यामि इध पुरोत्तमे मा खु शोचिष्ठाः ॥

1. BM °bhanti | kvacit kvacit pâdmasa(M °dmama)rarâja° M °pûrṇṇaḥ B °pûrṇṇo ka°. — 2. M karahaṁ âsalilagaritâ gaja° B °salila ° thanilolitâç câpare | M °lolitaç câpare | . — 3. B °dhukarîbhiḥ ° pâdasamîpaṁ kṛi°. — 4. B kṛitaṁ sastarâ° M kṛitaṁ mastarâ° BM °citrahari ° kuna(M °ṇa)lilitâ sthâti(M °sthâni) | . — 5. BM kvacid vṛiddhatâ-(M °ddhasta)pa ° gatehi saṁ°.

6. BM °yarate(M °rase)hi parehi kva°. — 7. BM °cid dṛishṭa ° dharehi saṁ°. — 9. BM °vaṇâbhi ° traparihiṇâṁ | . — 10. M jîrṇṇo durbalâṁ gâ ° ttamaṁ sa°.

11. M °sârddha ra° BM °nto upa° BM °raṁ râ°. — 12. M °jagaṇena kâ° B °graheṇa kâ°. — 13. BM °râjasuto harshi°. — 14. M gajavara la° BM °kshaṇopa° M °jotamaṁ pâ ° yûtho B °yûtho | . — 15. M °taṁ gajandraṁ° BM °vâhanam udâraṁ taṁ gṛi°.

16. BM grihoi kâ° B ° vanât | puravare ni° M °vanât | punarvare ni° BM °tvâ so°. — 17. M °naivaṁ pi° BM °prâṇîyaṁ na ca bhuṁjati(M °ti |) tanati hi çva°. — 18. BM tam avaca madhurasiragi(M °sivani)rayâ ° thivipâlâ(M °pâro). — 19. B nâmava ° pâṇîyaṁ a°. — 20. B °me | mâ ku socisthâ ṛa° M °çocitvâ || .

गजोत्तमो आ[301b]ह ॥

न खु शोचामि नरपते बन्धनमुपरोधनं क्षुधपिपासां ।
इतो च मे दुःखतरं नरेश्वर तेन शोचामि ॥

राजा आह ॥

किन्तव इतो गजवर दुःखतरं दुःखतरं पुनरन्यं ।
येन ते न प्रतिभाति पानीयमशनं च आख्याहि ॥

गजपोतको आह ॥

माता मम गतवया जीर्णा अतिवत्सला नयनहीना ।
सा मया विना मरिष्यति नरेश्वर तेन शोचामि ॥
तस्याहं विसमृणालं पूर्वं उपानयामि अनयनाये ।
भुंजामि पश्चात्मना साद्य अनसना ति शोचामि ॥
ग्रीष्मे परिदग्धगात्रा शीतलवनच्छादितोदकं चैवं ।
उपनामेमि स्नपेमि च साद्य अनाथा ति शोचामि ॥
संप्रति वने अनयना परिभ्रमति रेणुगुण्ठितशरीरा ।
हा पुत्रेति च वदति तदद्य दुःखतरमासाद्य ॥
श्रुत्वा गजेन्द्रवचनं मनुजेन्द्रो सुमधुरं सुकरुणं च ।
अश्रुपरिपूर्णवदनो नरवरो वारणमध्यभाषित ॥
एकत्येषु मनुष्येषु सुदुर्लभा एदृशा गुणा सम्यक् ।
येन तव इमा गजवर हृदयस्मिं जायते पीडा ॥
मुंचथ लघु गजवरं चरतु वने गुरुजनं परिचरन्तो ।

2. BM °kshudhâm̃ pipâsâm̃(M °sân) i°. — 3. BM idam̃ ca° B °tena çvacâmi ‖ M °tena carâmi ‖. — 5. M kim̃ tuvo i° B kin tuvam̃ ito ga° BM °vara duḥ ° khataro punar a(B °naḥ a)nyam̃ ye°.

6. BM °niyam̃ a(M °â)sanam̃°. — 7. M °pottako°. — 9. M so maye vi° B çâsaye tinâ mari° M °ra teñna ço°. — 10. BM °ham̃ biçamṛi ° pûrvam upetâmi ânayanâye- (M °nâya) bhum̃°.

12. BM °cchâyodakam̃ cai°. — 13. BM °memi snâpe° M °mi va sâ° B °câmi sam̃°. — 15. M °popreti vadati ca vadati° BM °d adya naravara duḥ° M °khata-râm â°.

17. BM °pûrṇṇam̃ vadano naravâraṇa adhya° M °shito ‖. — 18. BM ekeshvama° M °dṛiḍ gu° BM °ṇâ | (M °ṇâ) sam̃myak yena°. — 19. BM °ime ga ° dayasya janenti (M °netrî) pîḍâm̃ |.

भवतु जननी आश्वस्ता नंदतु सह पुत्ररत्नेन ॥
सा गजवरस्य माता दुःखार्दितशोकशल्यसंशीर्णा ।
गगणमिव कालमेघो नादयति वनं परिचरन्ती ॥
भवतु जननी सवत्सा नन्दन्तु वनमृगा च वनदेवता ।
आख्याते नन्दतु मे अनयना माता रतनकेन ॥
दृष्टं लुब्धेहि दन्तहेतोः व्याघ्रेहि रुधिरमान्सार्थं ।
नीतं व राजधानिं गजोत्तमं काशिमाविचे ॥
वनदेवता भणन्ति गजोत्तमो प्रवरलक्षणसमंगी ।
तं गृह्ये काशिराजा वनात्पुरवरं निबन्धित्वा ॥
तं खु मरणं भविष्यति मह्यं अनाथाये नष्टनयनाये ।
सो पि च गजो मरिष्यति सुवत्सलो मह्यं शोकेन ॥
यो विचरे गिरिवरेषु वनेषु प्रवरेषु फुल्लशिखरेषु ।
स खु मरिष्यति नागो मम चोपवनं च शोचन्तो ॥
अथ तव न जातु गजवर जनेची त्वयि रोषिता न परिभ्रष्टा ।
प्रेम्णेन अनुचरित्व तथ तुह्य विमोचणं भवतु ॥
अथ त्वय न जातु वीर अदत्त तव जननिये प्रथमभक्तं ।
फलमूलभोजनं वा तथ तुह्य विमोचणं भवतु ॥
अथ गजवरो त्वरितो मातरमुपगम्य आलपति स्निग्धं ।
सुकुमारल[३०२*]ताये च परिमार्जति रेणुपरिशुद्धां ॥

1. B °ni savaśá° M °ni sarvatámrandatu sa°. — 2. B °javalasya° M °rditá ço° BM °lyaçariro |. — 3. B °ti vanam̃ civamání paricaranto | M °ti vanam ivá máni paricaranto. — 4. BM °ni vatsá nandantu(M °ndam̃ bhu)vanaçakunaká vanagajá mṛi° M °devatá ca ‖ B °devatá ca á°. — 5. BM ákhyátum̃ na° B °anayená° BM °ratnakena dṛi°.

6. BM dṛishṭam̃(M °shṭam̃ |) lu° ntakáraṇahetoḥ(B °toḥ |) vyá° B °dhiramátmártha vi° M °nsártha. — 7. BM vitam̃(M °tim̃) ca rájadháni ga° mam̃(M °mam̃ ‖) káçi ávi(B °ci)-kshe va°. — 8. M °bharam̃ti ‖ ga° B °nti | gajottamam̃ pra° M °samanvagí B °gí tam̃°. — 9. BM °gṛihya káçirájá vanavare(M °nacale) ni°. — 10. M tam̃ shu mara°.

11. B °shyati | su° BM °tsalo mama çokena putraçokena(M °traçokena |) yo°. — 12. B °vicara virivareshu vaheshu pravaneshu phúllaçikhaleshu na° M °rivareshu vahaseshu pravaneshu phullaçishareshu. — 13. BM na khu° B °ti | ná° BM °go mama copa° M °nam̃ çopavanam̃ ço°. — 14. BM atha tvayi na já° B °ra gajane° M °ra janane° BM °shṭá pre°. — 15. BM °ritthe(M °rishṭaḥ) | tatha° bhavatum atha°.

16. BM °tvayá na já° adatva mama(M °mamam̃) jananiye(M °ye |) pra° B °ktam̃ pha°. — 17. M °vá tathá guhya° B °vá te tha tu°. — 18. B °ro svarato má° álashati | snigdham̃ su° M °álavati°. — 19. BM °ye ca pramárja° çuddham̃ |.

बद्धो स्मि काशिराज्ञा पुरोत्तमे दाडयेहि पाशेहि ।
तव तु कृतेन अनयना मुक्तो पुन धर्मराजेन ॥
सा गजवरस्य घोषं श्रुत्वा स्पर्शं च तस्य उपलभ्य ।
प्रीतमनसा उद्या पुनः सनयना गजं लब्ध्वा ॥

हस्तिनिका आह ॥

एवं नन्दतु नन्दन्तो काशिराजा सबान्धवो ।
यथाहं अद्य नन्दामि पुत्रेण नयनेहि च ॥
एतं पुत्रं यथा पूर्वं शैलवने मृगान्विते ।
सपुत्रा अद्य नेत्रेहि पश्यति वरकुंजरं ॥
पूर्वजातिमभिज्ञाय संबुद्धो वदतां वरो ।
जातकमिदमाख्यासि शास्ता भिक्षुणमन्तिके ॥
अहं गजवरो आसि माता सा आसि हस्तिनी ।
तेनायाप्यस्या पुत्रो हं गाढस्नेहा च गौतमी ॥
एवं दीर्घस्मिं संसारे स्नेहद्वेषेण दुःखिता ।
स्नेहद्वेषप्रहाणार्थं धर्मं चरथ निर्ममा ॥

हस्तिनीजातकं समाप्तं ॥

त्रिभिः प्रातिहार्यैर्बुद्धा भगवन्तो सत्वां विनयन्ति । तद्यथा ऋद्धिप्रातिहार्येण अनुशासनीप्रातिहार्येण धर्मदेशनाप्रातिहार्येण ॥ भगवता इमेहि त्रिहि प्रातिहार्येहि

1. BM baddho smiṁ kāçirājño(M °jā) pu° M °ttame kāçirājā dā°. — 2. BM °anayena mukto punaḥ dharma°. — 3. BM °bhya pri°. — 4. BM °tamanā u° B °labdhā ‖. — 5. M °stinikā°.

6. BM °tu nando(M °ndā)to kā° B °jā subā°. — 7. M °ndāsi pu°. — 8. BM ete putra yathā(B °tha)pū° BM °çailāva° B °mṛigagandhā su° M °mṛigondhakā ‖. — 9. B suputrādya ° hi yasyasi varaṁ kuṁ° M °hi yasyāsi va° B °jaraṁ pū°. — 10. M pūrvaṁ jā ° jñāye sambuddho varatām varaṁ ‖.

12. BM °varā āsi mā°. — 13. B °dyāpi putravagā° M °dyāpi putra evāpi gā° BM °snehe ca gautamī |. — 14. BM °sāre saṁsaranto na prāṇināṁ(B °nāṁ |) sne° B °haduḥkhena dveshena sne° M °sheṇa atiduḥ°. — 15. M °shaprāhā° BM °rmamā(B °mā ‖) nilaçaile ṛishisaṁghasevito na(M °vite ni)rvānti dhīrā vatibhūtashaṇḍe gharo(M °ṇḍe ye ca ghano)ttamaṁ cchindiya maṇḍa(M °maṁḍa)lāçayaṁ ‖.

16. M iti çrīmahāvastuavadāne hastiyā°. — 17[1]. M atha tribhir prāti° B °hārye buddhā° M °vantaṁ sa ° nayati ‖. — 17[2]. B °dharma ° ryeṇa bha°. — 18. BM °gavato i° M °mehi trihi prāti° B °hāni ca prā°.

न्यग्रोधारामे बहूनि प्राणिसहस्राणि आर्ये धर्मे विनीता ॥ अथ खलु राहुरसुरेन्द्रो वेमचित्री च असुरेन्द्रो मुचिलिन्दो च असुरेन्द्रो षष्टीहि असुरनयुतेहि सार्धं प्रभूतं गन्धमाल्यमादाय बहूनि असुरसहस्राणि च बहूनि च असुरकन्यासहस्राणि सर्वालंकारभूषितानि आमुक्तमणिकुण्डलानि महता असुरानुभावेन महता असुरर्द्धीये येन कपिलवस्तुन्यग्रोधारामस्तेनोपसंक्रमित्वा न्यग्रोधारामस्य उपरि वैहायसमन्तरीक्षे स्थित्वा भगवतो पूजासत्कारमकरेन्सुः । सर्वगन्धेहि सर्वमाल्येहि सर्वनृत्येहि सर्वगीतेहि सर्ववादितेहि सर्वतूर्यताडावचरेहि भगवन्तं सत्कृत्वा गुरुकृत्वा मानयित्वा पूजयित्वा अपचयित्वा अनुत्तरायै सम्यक्संबोधये चित्तमुत्पादेन्सुः । अहो पुनर्वयं पि भवेम अनागते अध्वाने तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा विद्याचरणसंपन्नाः सुगता लोकविदनुत्तरा पुरुषदम्यसारथयः शास्तारो देवमनुष्याणां यथायं भगवानेतर्हिं एवं द्वात्रिंशतीहि महा[302b]पुरुषलक्षणेहि समन्वागता भवेम अशीतिहि अनुव्यंजनेहि उपशोभितशरीरा अष्टादशहि आवेणिकेहि बुद्धधर्मेहि समन्वागता दशहि तथागतबलेहि बलवां चतुर्हि वैशारद्येहि विशारदा यथा भगवां एतरहिं एवञ्च अनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तेम यथापि भगवता एतरहि । एवं च नो देवमनुष्या श्रोतव्यं श्रद्धातव्यं मन्येन्सुः यथा च भगवतो एतरहि एवं च समग्रं श्रावकसंघं परिहरेम यथा भगवां एतरहिं । एवं तीर्णा तारयेम मुक्ता मोचेम आश्वस्ता आश्वासेम परिनिर्वृता परिनिर्वापेम । एवमेतं भवेय बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय महतो जनकायस्य अर्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च ॥ अथ खलु भगवानेषामसुराणामिदमेवंरूपं चेतोप्रणिधानं

1. M °hulaçâ ° tri vâsurendraḥ mucilinda vâsureṁdro sha° BM °dâya bahûni asurâya ca(M °râṇi) bahûni ca asuraka(B °kaṁ)nyâ° B °laṁkâlabhû° BM °ddhiye na kapilavastu-(M °staṁ) nyagrodhârâmas te(M °maṁ te)no° M °hâyasavanta ° retsuḥ B °retsuḥ | .

6. M °ttaroyo sa° B °ttarâye saṁmya° BM °detsuḥ | . — 9. BM °yaṁ pi bhaveya anâgate(M °tam) a° M °dhvânaṁ tathâgatâm arhantas samyaksaṁbuddho vidyâ° BM °nnâḥ (M °nno) sugato lo° M °ttaraḥ purushadu ° çâstâ devânâṁ ca manushyâ° BM °ṇehi samanvâgatâ(M °to) bhavema | açî° M °riro ashṭâdaçehi â° BM °dyehi viçârado yathâ (M °thâyaṁ) bhagavâṁ° M °ñ ca samagraṁ anuttaradha ° rtteyaṁ || ya° B °rtteyaṁ ya° M °vato etarahiṁ.

14. BM evaṁ ca so de° BM °çrotavyaṁ (B °vyaṁ çraddhâtavyaṁ) manyatsuḥ(B °tsuḥ |) yathâ ca bhagavato etarahi e(M °tarhim e)vaṁ ca so(M °sa) devamanushyâ çrotavyaṁ çraddhâtavyaṁ manyatsu(M °nyetsuḥ |) yathâ(B °thâ ca) bhagavataḥ e(M °tor e)tarahiṁ e(M °him e)vaṁ ca samagraṁ(B °gryaṁ) çrâ ° rema | ya° M °thâ ca bhagavân etarahim evaṁ ca ti° B °gavaṁ etarahiṁ evaṁ°.

16. BM °tirṇṇo(M °rṇo) tâ ° mukto mocema âçvâsto âçvase(B °sa)ma parinirvṛitaḥ (M °to) parinirvâpeyam(M °rvâpedyaṁ) e°. — 17. BM evam etaṁ bhaveyaṁ bahujanahi° M °shyâṇâṁ || . — 19. M °vaṁrupaṁ udâraṁ ca praṇi° BM °smintaṁ prâdushka °

विदित्वा तस्यायै वेलायै स्मितं प्रादुष्करे समनन्तरं प्रादुष्कृते च भगवतो मुखद्वारातो नानावर्णा अनेकवर्णा अर्चिषो निश्चरित्वा नीलपीतमाञ्जिष्ठा रक्तश्वेतावदाता कनकवर्णा सर्वं बुद्धक्षेत्रं ओभासयित्वा यावदकनिष्ठा देवनिकाया भगवन्तं त्रिखुत्तं प्रदक्षिणीकृत्वा भगवतो पुरतो अंतरहिताः ॥

अथ खल्वायुष्मानश्वकी येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा तेनांजलिं प्रणामयित्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥ नाहेतुकं नाप्रत्ययं तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः स्मितं प्रादुष्करोन्ति । को भगवं हेतुः कः प्रत्ययो स्मितस्य प्रादुष्करणाय ॥ अथ भगवानायुष्मता अश्वकिना पृष्टो तं [असुरा यावदकनिष्ठा देवनिकाया भगवन्तं त्रिखुत्तं प्रदक्षिणीकृत्वा भगवतो पुरतः अंतरहिता] असुराणां चेतोप्रणिधानं गाथाभि व्याकर्षि ॥

तत्रमकासि स्मितं द्विपदेन्द्रो
दानवचित्त विदित्वमुदारं ।
पृच्छति अश्वकि प्रांजलि कृत्वा
दृष्ट स्मितं सुगतस्य मुखातो ॥
नेह अहेतुक लोकप्रदीपो
प्रादुकरोति स्मितं परमर्षि ।
ब्रूहि नरोत्तम हेतु स्मितस्य
यत्ते कृतं इह लोकहितैषी ॥
अथ निःसंशयं बोधिमुदारा
केनचि संजनिता परिषायां ।
यस्य तथागत आशय ज्ञा[303ᵃ]त्वा
प्रादुकरोति स्मितं रमणीयं ॥

ntara(M °re) prádurkṛito(M °shkṛitáṁ) ṣaṁ bhagavato mu° M °rci niçca° B °ñjishṭá rakta° M °ñjishṭaraktaçvetavadá ° sarvabu° BM °traṁ ábhásaṁ obhá° B °d akanishṭá de° BM °káyena bhagavantaṁ tṛittaṁ(M °ntaṁ trishkṛityaṁ) pra° M °purato antarhitá ‖ .

5. B °çvaki ye°.

6. B °ntaḥ saṁmya° BM °prádaḥkaro(M °roṁ)ti | . — 7¹. M °gavan hetuḥ° B °yo smiṁta°. — 7². BM °taṁ asurá akanishṭhá(B °shṭá) de° B °ntaṁ tṛikshu° M °trishkṛityaṁ pra ° parato aṁtarhitvá a° B °hitvá a° M °gáthám vyákárshit | .

11. BM tatram ahákási smitaṁ dvijendro(M °dvipeṁdro) dána° M °citte viditváṁ u° BM °raṁ pṛi°. — 13. BM °ti | a° B °dṛishṭasmiṁ su° M °dṛishṭe smi°. — 15. BM °prádushkaroti | smṛi(M °ti smṛi)taṁ paramaṛishi brú(B °kru)°.

17. B kruhi ° kṛitosmi valo° M °kṛitásmi sarvalokahiteshi ‖ . — 19. B °çaya bo° BM °dhim udáraṁ(M °ra) kena citta saṁjanito parisháyaṁ ‖ .

21. B °gatasya áça° BM °prádushkaro°.

संशयितो पि अयं इह अद्य
दृष्ट स्मितं सुगतस्य मुखातो ।
ब्रूहि नरोत्तम मा चिरमस्तु
छिन्दहि संशयितान विशेषं ॥
यं अकरि स्मित लोकप्रदीपो
दानवपूजं विदित्वमुदारां ।
व्याकरणं भण आसुरकायं
यं च श्रुणित्व भवेय उदग्रो ॥

भगवानाह ॥

साधु ते अश्वकि पृच्छिता प्रश्ना
यस्य कृते स्मितं लोकहितस्य ।
तस्य ते वक्ष्यं फलं निखिलेन
एकमनो भणतो मे श्रुणोहि ॥
पूजा इह मे कृता असुरेहि
बोधिमनुत्तरं प्रार्थयमाना ।
ते विजहित्व तमासुरकायं
स्वर्गगता रमिष्यन्ति चिरं पि ॥
दैवपुरायं चिरं निवसित्वा
पंचहि कामगुणेहि समंगी ।
मानुषलोकमिमं पुनरेत्वा
पूजयिष्यन्ति जिनां द्विपदेन्द्रां ॥
कल्पसहस्रशतानि बहूनि
कृत्व पुनः पुन पूज जिनेषु ।

1. B çaṁça° BM °yitāpayāmi(M °mī)ha ° dṛishṭvā smi ° khāto brū(B °kru)°. — 3. B kruhi° M °ttamaṁ aci° B °ma maccira° BM °m asti cchi°. — 5. BM °pūjā vi° M °ditvām u°.

7. BM bhaṇa vyākaraṇaṁ asu(M °suravyākaraṇaṁ asu)ragaṇā yaṁ ca çru° B °ṇitvā bha° BM °dagrā ‖. — 10. BM °te pṛcchati açvaki(M °kī) pṛi ° çnā yaṁ me kṛita smi ° hitāya(M °ya ‖) ya°.

12. BM yasya° M °bhagato° B °ṇehi pū°. — 14. B °ha vyākṛitā | a° M °ha vyākṛito a° B °dhim uttamaṁ prā° M °mānāḥ te°.

16. M °surakoyaṁ°. — 18. B °ṇehi samaṅgī mā° M °samanvagī mā°.

22. M °tva punar punaḥ pūjati ji° B °naḥ punar pūja ji°.

कांचनसंनिभलक्षणधारी
सर्वे जिना भविष्यन्ति जितारी ॥
श्रुत्व च व्याकरणं असुराणां
तुष्ट उदग्रो सदेवकलोको ।
प्राणसहस्रशतानि बहूनि
प्रस्थित तत्र अनुत्तरयाने ॥

अथ खलु संवरो असुरेन्द्रो ताये वेलाये इमां गाथामध्यभाषि ॥

एतादृशेहि मे मित्रेहि सदा भोतु समागमो ।
यं निशाम्य यमागम्य पूजेम द्विपदोत्तमं ॥

अथ खलु भगवांस्तानि षष्ठी असुरनयुतानि अनुत्तराये सम्यक्संबोधीये व्याकरित्वा बहूनि च प्राणिसहस्राणि आर्यधर्मेषु प्रतिष्ठापयित्वा राजानं शुद्धोदनं च सपरिवारं च उद्योजये ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो सपरिवारो उत्थायासनातो भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा प्रक्रमे । तथा सर्वो जनकायो ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनो तस्यैव रात्रिये अत्ययेन प्रभूतं खादनीयं भोजनीयं प्रतिजागरित्वा कपिलवस्तुनगरं सिक्तसंमृष्टं कृत्वा अपगतरजं अपगतपाषाणशर्करकठल्लं मुक्तपुष्पावकीर्णं गन्धघटिकाधूपितधूपनं चित्रपरिक्षिप्तं विततवितानं ओसक्तपट्टदामकलापं । यावच्च कपिलवस्तुं यावच्च न्यग्रोधारामं नटनर्तकझल्लमल्लपाणिस्वरिकां कुम्भतूणिकशोभिकां द्विस्तलवेलम्बकां देशेदेशेषु स्थापयित्वा महता राजानुभावेन महता राजर्द्धीयेन भगवतो नगरं प्रवेशितं करोति ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो भगवन्तं [303b] सश्रावकसंघं पुरस्कृत्वा राजकुलं प्रवेशेति ॥

1. BM °sarva jinā° M °tāri B °tāri çru°. — 3. BM °ṇāṃ uda ° devakulaloke(B °ke |). 5. BM °sthita(M °taḥ) tatrānu° M °rajāne ‖.

7. M °lu saṃbahulo a° B °lu sambaro a ° verāye i°. — 8. M etādṛi° B °dṛiço hi me°. — 9. B °niçāya yadāgamasya pū° M °çāmya yad āga°. — 10. M °shasṭhi nayu° B °ttarāye saṃmya° M °srāṇi ca āryya° B °āryedha° M °vāraṃ udyojeya ‖ B °dyojeyaṃ ‖.

12. B °gavatoḥ pā° M °gavatā pā ° sā vaṃditvā°. — 13. BM °kāyo | atha°. — 14. M °syaiva rātriye a ° stumahānaga ° ktasaṃsṛishṭaṃ° B °siktasaṃmishṭaṃ° BM °shāṇaṃ çarkaraka(B °rkkala)ṭhallamukta° M °rṇṇaṃ gaṃdhagha° B °citraṃ parikshiptaṃ vigatavitānaṃ oçaktapaṭṭa° M °ptaṃ vitatavimānaṃ oçaktapatradā° B °lāpaṃ dhūpaṃ dhūtaṃ muktapushpāvakirṇṇaṃ | M °kalapaṃ dhūpanadhūpaṃ pushpapushpāvakīrṇaṃ |.

17. B °rttakaṃ ṛi° M °svarakāṃ kuṃbhatāṇikāṃ ço° B °kumbhatuṇḍikaço° BM °dvistavala(M °vara)velaṃcakāṃ ° praveçinaṃ ka°. — 19. BM °ntaṃ çrāva°.

अथ खलु भगवां शुद्धोदनस्य निवेशनं प्रविशित्वा प्रज्ञप्त एवासने निषीदि यथासनो च भिक्षुसंघो ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो भगवन्तं स्वहस्तं प्रणीतेन प्रभूतेन खादनीयभोजनीयेन सन्तर्पयति संप्रवारेति भिक्षामात्या च भिक्षुसंघं ॥ अथ खलु भगवां भुक्तावी धौतहस्तो अपनीतपात्रो राजानं शुद्धोदनं धर्म्या कथया संदर्शयित्वा समादापयित्वा समुत्तेजयित्वा उत्थायासनातो प्रक्रमे ॥ अपरं दिवसं महाप्रजापती गौतमी भगवतो सश्रावकसंघस्य भक्तं करोति । अपरं दिवसं यशोधरा भक्तं करोति । अपरं दिवसं अन्तःपुरिका । अपरं दिवसं शाकियमण्डलं भगवतो सश्रावकसंघस्य भक्तं करोति ॥

यशोधराये दानि भगवतो सश्रावकसंघस्य मोदकं सज्जीकृतं सर्वं ज्ञातिवर्गं निमन्त्रितं ॥ भगवां कालज्ञो वेलज्ञो समयज्ञो पुद्गलपरापरज्ञो काल्यस्यैव निवासयित्वा पात्रचीवरमादाय भिक्षुसंघपरिवृतो भिक्षुसंघपुरस्कृतो यशोधराये निवेशनं प्रविशित्वा निषीदि प्रज्ञप्ते एवासने यथासनो च भिक्षुसंघो ॥ अथ खलु यशोधरा राहुलमाता महाप्रजापतीगौतमीये सार्धं ज्ञातिवर्गेण च भगवन्तं सश्रावकसंघं प्रणीतेन खादनीयभोजनीयेन सन्तर्पयति संप्रवारयति ॥ ताये दानि यशोधराये राहुलस्य हस्ते प्रत्यग्रो प्रणीतो मोदको वर्णगन्धरसोपेतो दिन्नः गच्छ इमं मोदकं पितुर्देहीति ॥ तेन गच्छित्वा भगवतो पात्रे प्रक्षिपित्वा भगवतो छायायां निषीदित्वा मातरमेतदुवाच ॥ सुखा खल्वम्ब श्रमणस्य इयं छाया ॥ अथ खलु यशोधरा राहुलं कुमारमेतदुवाच ॥ याच पुत्र पैतृकं धनं ॥ अथ खलु राहुलो कुमारो भगवन्तमेतदुवाच ॥ देहि मे श्रमण पैतृकं धनं ॥ भगवानाह ॥ राहुल प्रव्रजाहि ततो पैतृकं धनं दास्यामि ॥ अथ खलु राजा सान्तः-

1. M °vâm̃ râjâ çuddho° BM °thâsane ca° M °sam̃ghe ‖. — 2. B °gavam̃tam̃ sva° M °khâdaniyena bhojaniyena sam̃tarpa° B °rpayanti sam̃pracâreti ‖ mi° M °pracârayati mi ° kshusam̃gham̃ ‖. — 3. M °haste apa° B °danam̃ dhâryakatha° M °danam̃ dharmyâ katha° B °dâyayitvâ samu ° utthâsanâ°. — 5. B °diva mahâ ° gauttami°.

6. M °dharâ divasam̃ ka° B °roti a°. — 7^1. M °rikâḥ. — 7^2. M °kiyamam̃ḍalam̃. — 9. BM °to çrâva° B °kam̃ sarjjikṛi° M °kam̃ sarjikṛi ° nimam̃tritam̃ |. — 10. BM °velajño samayejño pum̃gala(M °gava)parâparajño kâlya(B °la)syai ° thâsane ca(M °va) bhikshusam̃gho(M °ghaḥ) ‖.

12. B °gauttami° M °gavam̃tam̃ saçrâ° B °khâdaniye bho° M °khâdaniyena bhojaniyena sam̃tarpa ° pracârayati | B °rayati tâ°. — 14. BM °hulas tasya° M °ste pratyâgre praṇi ° to diçro gaccha° B °gaccha | imam̃ mokam̃ pi°.

16. M °cchitvâ bhagavato cchâyâ° B °prakshitvâ bha°. — 17. M °çravaṇa°. — 18^1. M °dharâ râhulamâtâ râhu°. — 18^2. M yâvat putra°. — 19^1. M °çravaṇa° B °çramaṇam̃ pai°. — 20^1. M °rivâro hṛi° B °abhunsuḥ° M °bhûtsuḥ tu ° hulaputro ° dosham̃ ti ‖ B °doshonti |.

पुरो शाक्या च सपरिवारा हृष्टा अभून्सुः तुष्टा उदग्रा भगवतो राज्ञो पुत्रो विनये यशोधराये किं दोषो त्ति ॥ यशोधरा दानि सर्वालंकारेहि आत्मानमलंकृत्वा भगवन्तं परिविषति कथं पुनरा[304a]र्यपुत्रो अगारमध्यावसति न च भगवतो चित्तस्यान्यथाभावो ॥ अथ खलु भगवां भुक्तावी धौतपाणि अपनीतपात्रो राजानं शुद्धोदनं सान्तःपुरं महाप्रजापतीं गौतमीं च यशोधरां च राहुलमातरं सपरिवारां धर्म्यां कथया संदर्शयित्वा समादापयित्वा समुत्तेजयित्वा संप्रहर्षयित्वा उत्थायासनातो प्रक्रमे ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ पश्य भगवं यशोधरा मोदकेहि लोभेति ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतरहि एव एषा यशोधरा मम मोदकेहि लोभेति ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवं ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं नगरे वाराणसी काशिजनपदे तस्य उत्तरेण अनुहिमवन्ते साहंजनी नाम आश्रमपदं शान्तं विविक्तं विगतजनपदं मनुष्यरहेयं प्रतिसंलयनसारोप्यं मूलोपेतं पत्रोपेतं पुष्पोपेतं पानीयोपेतं ॥ तहिं काश्यपो नाम ऋषिः प्रतिवसति पंचाभिज्ञो चतुर्ध्यानलाभी महर्धिको महानुभावो ॥ तेन ग्रीष्माणां पश्चिमे मासे क्षुद्रपाकानि फलानि भुक्तानि तृषितेन च बहुतरं पानीयं पीतं । तस्य अभिष्यन्ना वातातपा संवृत्ता । तेन उपलकुण्डके सशुक्रं प्रस्रावं कृतं ॥ अपराये मृगीये तृषिताये तं प्रस्रावं पानीयसंज्ञाय पीतं ॥ ऋतुमतीये ताये मृगीये अशुचिम्रक्षितेन मुखतुण्डेन सशुक्रं योनिमुखं जिह्वाय प्रलीढं । ताये संमूर्छयित्वा कुक्षिं प्रतिलब्धं ॥ सो च ऋषि मैत्रीविहारी तस्य मृगपक्षी पि न

2. B °rehi | â° M °tmâna alaṁkṛitvâ bhagavaṁtaṁ parivipati ka° B °na ca bhagavatâ ci° M °ttasyâṁnyathâbhâvaḥ ‖. — 4. M °vi dhotapâtro apanîtapâṇi râjâ° B °dhautapâtro apanîtapâṇi râjâ° M °danaṁ syântaḥ° BM °prajâpati gauta(M °tta)mi ca yaço° dharmâ katha°.

8[1]. M atha bhikshu bha° B bhikshu bha°. — 8[2]. M yaçya bhagavan yaço° B °kehi lâbhehi ‖. — 9[1]. M °rahim evam eshâṁ yaço° B °hi evam eshâ° kehi lâbheti | M °bheti | anyadâpi eshâ mama modakehi lobheti ‖. — 9[2]. BM bhikshu â°. — 10[1]. M °gavan ‖. — 10[2]. BM °kshavo bhû°.

11. M °kshavaḥ atîtam adhyânaṁ° çântaṁ praviviktaṁ° BM °heyaṁkaṁ prati° M °raghaṁ mulopetaṁ phalopetaṁ patropetaṁ pânî° B °mûlâpetaṁ patrâpetaṁ pushpâpetaṁ pânî° BM °yopetaṁ tahiṁ°. — 13. M °shiḥ vasa° B °lâbhi maha° BM °go te°.

16[1]. B °abhipannâ vâ° M °abhishaṇâ vâ° vṛittâḥ B °ttâ te°. — 16[2]. M °ke suçu° B °kraṁ pramrâvaṁ kṛi° BM °taṁ a°. — 17[1]. M °taṁ çukraprasrâ° B °taṁ pramrâvaṁ°. — 17[2]. B ṛitugatiye tâni mṛi° M °tiye tâni mṛi° khatuṁḍikena°. — 18. B °saṁmûcchrâyevâ ku° M °rechayetvâ°. — 19. M °ri tasya mṛigapakshi pi na santrasyaṁti mṛigapakshiçatâni âçramasya parisamantena caranti pravisanti va so pi mṛigi° BM °taiva(M °vaṁ) pratikramanti ‖.

सन्त्रसन्ति मृगपक्षिशतानि आश्रमस्य परिसमन्ते चरन्ति प्रतिवसन्ति च सापि मृगी तस्यैव आश्रमस्य परिसमन्तेन चरति तत्रैव परिक्रमति ॥ सा दानि कालेन समयेन दारकं प्रजायति ॥ तेन ऋषिणा दृष्ट्वा तस्यैतदभूषि । कुतो इमस्या तिरिच्छानगताये मृगीये मानुषो अपत्यो ति ॥ समन्वाहरित्वा ऋषीणां ज्ञानं प्रवर्तति । सो दानि ऋषि समन्वाहरति । अमुकं कालं मये अधिमात्रं क्षुद्रपाकानि फलानि परिभुक्तानि बहुतरकं च मे पानीयं पीतं ततो मे अभिष्यन्देहि धातूहि उपलकुण्डके सशुक्रं प्रस्रावं कृतं । एताये मृगीये तृषिताये पानीयसंज्ञाये [304b] पीतं ऋतुमतीये ततो च ताये कुक्षिं प्रतिलब्धं । ममैवैषो अंगनिस्रावो ति । तेन दानि गर्भरूपं अजिनकेन गृह्णीय तं आश्रमपदं प्रवेशितो ॥

सा दानि मृगी पृष्ठतो अन्वेति । तेन तस्य गर्भरूपस्य फलकेन नाभि छिन्ना तैलेन च अभ्यंगितो सुखोदकेन तं गर्भमलं परिधौतं ॥ सो ऋषि तं गर्भरूपं तस्या मृगीये स्तने आलीयेति सापि मृगी पायेति । ऋषिणापि तस्या मृगीये स्तनं तस्य दारकस्य मुखे प्रक्षिप्यति ॥ यं कालं सो दारको आशितो भवति ततः सा मृगी तस्य आश्रमस्य परिसमन्तेन चरित्वा पानीयं च पिबित्वा पुनः गर्भरूपं स्तनं पायेति जिह्वायेण नं परिलेहति ॥ यं कालं सो गर्भरूपो पादेहि पि अस्थितः ततो स्वयन्तस्या मृगीये स्तनं गृह्णित्वा पिबति ॥ एकचरं शृंगकं जातन्ति तेन ऋषिणा एकशृंगो ति नामं कृतं ॥ सो दानि यथा से माता मृगेहि सार्धमन्वति तथा सो पि एकशृंगको ऋषिकुमारो अन्वति मृगेहि च मृगपोतकेहि च सार्धं क्रीडमानो । यतो यतः सा माता मृगगणेहि सार्धं अन्वति ततः ततो सो पि एकशृंगो ऋषिकु-

2. BM so dâ° B °jâpati te°. — 3¹. BM °dṛishṭvâ ta°. — 3². BM kuto imasya tiri° M °sho apatye pi sa°. — 4. M °vartteti ‖. — 5¹. BM °ti a°. — 5². BM °ye adhimâtram̃° M °pitam̃ | tataḥ me° BM °bhiprasavehi dhâ° M °utparakundake° B °ṇdalake° pramrâvam̃°.

7. B °ṛitumatîtatârakâye kukshi pra° M °to ratâye ku°. — 8. M mamevai° BM °niçrâvo ti te°. — 9. M °dâni rû° ghṛihnîya tam âçra° çitaḥ. — 10¹. M so dâ° BM °anveti tena°. — 10². M °phalakenâbhicchinnât taile° B °khodakona tam̃° BM °dhautam̃ so°.

11. B so rishi tam̃° BM °tasya mṛi° B °lîyeti sâ° M °lîyanti sâpi mṛigî prâpeti ‖. — 12. BM so pi ṛishi pi tasya mṛi° M °ye stam̃nam̃° kshishyati. — 13. M yam̃ kâram̃ so° vati | tato sâ° B °vati | tataḥ° BM °yeti | jihvâyena caram̃ pari° B °hatâ yam̃°. — 15. M °hi pi am̃ṭhito tataḥ sva° BM °n tasya mṛi° M °giye svanam̃° BM °gṛihnitvâ° B °bati e°.

16. M ekam̃ caram̃° B ekam̃ varam̃ çrim̃gṛikam̃° BM °jâtan tena° B °go hi nâmam̃°. — 17. BM° yathâ me mâtâ mṛigehi sârddham̃m aṇva(M °m am̃ṭha)ti | tathâ so pi (M °thâpi so) e° M °kumâraḥ aṇva° B °ḍamo vo yato°. — 19. M mataḥ yato so tâm̃ mṛigagaṇehi yataḥ yataḥ sa mâtâ mṛgagaṇehi sârddham̃ aṇvati | tato tataḥ so° ekam̃çrim̃gako ṛi° B °rddham̃ aṇvati | tataḥ°.

मारो अन्वति । मृगपोतकेहि सार्धं क्रीडन्तो अन्विय अन्विय मृगेहि मृगपोतकेहि च सार्धं पुनस्तं ऋषिस्य आश्रमपदं आगच्छति । ततो नं ऋषि क्षुद्रक्षुद्राणि फलानि वर्णगन्धरसोपेतानि देति ॥ यदा सो ऋषिकुमारो आश्रमपदे शयितो भवति ततो बहू मृगा च मृगपोतका च तमृषिकुमारमनुपरिवारेत्वा शयन्ति ॥ यं वेलं ते मृगा च मृगपोतका च चरितुकामा भवन्ति ततः तमृषिकुमारं शयमानं मुखतुण्डकेन प्रतिबोधयन्ति ॥ एवन्ते मृगा च मृगपोतका च नानाप्रकारा च पक्षी तेन ऋषिकुमारेण सार्धं तत्र आश्रमपदे अभिरमन्ति ॥ यं कालं सो एकशृंगको ऋषिकुमारो विज्ञप्राप्तः संजातो तस्य ऋषिस्य तं आश्रमं सिंचति संमार्जति मूलानि नानाप्रकाराणि आनेति पत्राणि आनेति उदकं आनेति काष्ठानि आनेति तमृषिं परिमर्दति स्नापेति अग्निहोत्रं प्रतिजागरेति । तमृषिं परिविसति नानाप्रकारा[305a]हि मूलविकृतीहि पत्रविकृतीहि पुष्पविकृतीहि फलविकृतीहि पानीयं उपनामेति । प्रथमं तं ऋषिं परिविसित्वा तां च मृगीं मातरं पश्चात्स्वयमाहारं करोति ॥ तेन ऋषिणा तस्य ऋषिकुमारस्य ध्यानानां च अभिज्ञानां च मार्गमुपदिष्टं ॥ तेन दानि ऋषिकुमारेण पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन विहरन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन चत्वारि ध्यानान्युत्पादितानि पंच चाभिज्ञा साक्षीकृता ॥ सो दानि ऋषिकुमारो चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञो कौमारब्रह्मचारी महर्द्धिको महानुभावो संजातो अभिज्ञातो देवमनुष्याणां ॥

एकशृंगको ऋषिकुमारो अनुहिमवन्ते गंगाये नदीये कूले साहंजनीआश्रमपदे प्रतिवसति । वाराणसीयं च नगरे काशिराज्ञो पुत्रो न भवति ॥ तेन दानि बहू इष्टिमक्रियाख्यानानि कृतानि पुत्रार्थाय यथा मे पुत्रो भवेय न चास्य पुत्रो संभवति

1. BM mṛigipo° M °ḍante | aṇviya mṛige° B °nto aṇviya açviyo mṛige° M °kehi sâ° çramasya padaṁ°. — 2. M tataḥ taṁ ṛishiṁ kshudra° B °to maṁ ṛi° lâṇi va° M °ṛṇagaṁdhara° B °tâni | deti ya°. — 3. BM °bahu mṛigî ca mṛiga° M °parishâretvâ çayaṁti ‖. — 5. B °laṁ taṁ mṛigâ° M °gâ ca mṛigâ ca mṛiga° BM °tukâmo bha° M °vanti | tataḥ tam ṛishi° khatuṁḍake° BM °dhayanti(M °yati) mṛigapakshihi e°.

6. M eva te mṛigâ° potakâ vaca nânâpra° pakshi te°. — 7. BM °ro âvijña° B °ṛishi taṁ° M °ṛishi tam âçritaṁ siṁca° B °cati sanmârja° M °rjayati | mû° prakârâṇi mûlaprakṛitihi âneti patrâṇi âneti kâshṭâni âneti ‖ tam ṛi° B °jâgaroti |. — 10. M taṁ ṛishiṁ° B °rivivasati nânâprakârâṇi mû° M °prakârâṇi mûlaprakṛitihi pushpa° nîyam upa° B °meti pra°. — 12. M °maṁ tam ṛishiṁ° BM °riviçitvâ° mṛigî mâta° M °raṁ paçya svayaṁ âhâ°. — 14. B °viharatena gha° M °viharantena vyâ° tpâdayitâ°.

16. M °câbhijñâ kaumarabra° rî maharshiko° B °jñâtâ de° BM °shyâṇâṁ e°. — 18. BM °dîye kule sâhaṁjana(M °nî)m âçra°. — 19. B °hû yashṭhopayâ kritakâni kṛi° M °hû yashṭînpakriyâs te tâni kṛi° B °saṁbhavati | vi° M °stirṇâ antaḥ° BM °ro ca asti |.

IMPRIMERIE NATIONALE.

विस्तीर्णे अन्तःपुरे धीतरो व अस्ति ॥ तेन दानि काशिराजा श्रुतं । गंगाय कूले साहंजनी नाम आश्रमपदं तत्र काश्यपो नाम ऋषि प्रतिवसति तस्य राजऋषिस्य तत्र आश्रमपदे प्रतिवसन्तस्य मृगीये सकाशातो एकशृंगको नाम ऋषिकुमारो उत्पन्नो ति । यन्नूनाहं नलिनीधीतरां राजकुलकुमारीं एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य दद्देयं सो मे पुत्रो भविष्यति जामातिको च ॥ अथ खलु भिक्षवो स काशिराजा ब्राह्मणपुरोहितमाह ॥ तत्र काश्यपो नाम ऋषिः प्रतिवसति । तस्य राजर्षिस्य तत्र आश्रमपदे प्रतिवसन्तस्य मृगीये सकाशातो एकशृंगको नाम ऋषिकुमारो उत्पन्नो ति । यं नूनाहं नलिनीधीतां राजकुमारीं एकशृङ्गस्य ऋषिकुमारस्य दद्देयं सो मे पुत्रो भविष्यति जामातिको च ॥

अथ खलु भिक्षवः स काशिराजा ब्राह्मणं पुरोहितं राजाचार्यं आमन्त्रयति । गच्छथ पुरोहित इमां नलिनीं राजकन्यां एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य देथ । सो मे पुत्रो भविष्यति जामातिको च ॥

अथ खलु भिक्षवो ब्राह्मणपुरोहितो राजाचार्यः नलिनीं राजकुमारीं सपरिवारां अश्वरथे आरूढयित्वा प्रभूतं चान्नपानं मोदका[305^b]नि च नानाप्रकाराणि खादनीयभोजनीयानि आदाय साहंजनीं आश्रमपदं आगमे ॥ ते च दानि साहंजनीमाश्रमपदं गत्वा आश्रमस्य नातिदूरेणापि समीपे गता ॥ तत्र नलिनी राजकुमारी सखीहि सार्धं क्रीडति हसति तानि च क्रीडमानानि दृष्ट्वा तानि मृगपक्षिगणानि सन्त्रसन्ति दिशोदिशं परिधावन्ति ॥ अथ खलु भिक्षवः एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य एतदभूषि ॥ किं नु खल्विमे व मृगपक्षिगणाः सन्त्रसन्ति दिशोदिशं च परिधावन्ति ॥ अथ खलु भिक्षवः एकशृंगो ऋषिकुमारः येन नलिनी राजकन्या तेनागमि ॥ अद्राक्षीद्भिक्षव एकशृंगको ऋषिकुमारो नलिनीं राजकुमारीं सखीहि सार्धं क्रीड-

1[1]. BM °tam̃ gam̃°. — 1[2]. M °gâye kule saham̃° BM °ṛishisya | tatra° M °de praticasanta°. — 4. M yam̃ nûnâ° B °ham̃ nalînidhî ° tasya dadyeyam̃ ° shyati | jâ° M °shyati yâmâ°. — 5. B °brâhmaṇabrâhmaṇapu°.

6[2]. B °çâto | e°. — 8. M yannunâ° B °rasya dadeyam̃° M °shyati yâmâ°. — 10. M °kshavo sa kâ°.

11[1]. B gaccha ta pu ° mâm̃ nandalini râjakanyâ e°. — 13. BM °rohita râ° M °jâcâryyo nali ° tam̃ cânteyânam̃ modakâni khâ° B °dâya soham̃° M °ham̃janîm âçra ° dam̃ âm̃gamya B °game te°. — 15. M te ca | tâni sâ° B °ca tâni soham̃° M °gataḥ | B °gatâ ta°.

16. M °ṇâni sam̃trasam̃ti diço ° dhâvam̃ti | . — 18. M °rasyaitad a°. — 19. M °ṇâḥ sam̃trasam̃ti diço ° dhâvayam̃ti || B °dhâvayanti || . — 20. BM °go rishi° M °mâro ye° B °râjakam̃nyâ°.

21. M °kshavaḥ e ° lini râjakumâri sa° B °hehi ca vastrehi ca dṛi° M °strehi ca dṛi°.

न्तीं स्वलंकृतां सुभूषितां महारहेहि वस्त्रेहि । दृष्ट्वा च पुनः तस्यैतदभूषि ॥ शोभना खल्विमे ऋषिकुमारा उदाराणि तासां अजिनानि जटानि च अजिनमेखलानि च ॥ निध्यायति राजकन्यानां । सो दानि राजकन्यानां अजिनमेखलानि अतिरिव काये विभासन्तानि पश्यति ॥ सो दानि एकशृंगको नलिनीं पृच्छति ॥ शोभनानि युष्माकं अजिनानि जटानि मेखलानि च कण्ठसूत्राणि च ॥ सा दानि नलिनी राजकुमारी एकशृंगं ऋषिकुमारं हस्ते गृह्य आह ॥ एतानि एदृशानि अस्माकं अजिनानि च मेखलानि च कण्ठसूत्राणि च हस्तसूत्राणि च ॥ सा दानि तस्य ऋषिकुमारस्य मोदकानि पानं च अनुप्रदासि इदमस्माकं हस्ते मोदकं परिभुंजाहीति ॥ तेन दानि तानि मोदकानि परिभुक्तानि पानकं पि च पीतं ॥ तस्य तहिं आश्रमपदे कटुकषायेहि फलफलेहि जिह्वेन्द्रियप्रत्याहतस्य तेहि मोदकेहि परिभुंजमानस्य अतिरिव रसेषु आस्वादो नुगृहीतो ॥ तानि च पानकपिबनानि पीत्वा सो दानि आह ॥ शोभनानि युष्माकमिमानि फलाफलानि पानीयं च अजिनमेखलानि च कण्ठसूत्राणि च हस्तसूत्राणि च उदाराणि न भोजनानि अस्माकं आश्रमे एदृशानि ॥

अथ खलु भिक्षवो नलिनी राजकुमारी एकशृंगं ऋषिकुमारं एतदुवाच ॥ आगच्छ ऋ[306a]षिकुमार इदमस्माकं उटजानि संचारिमानि येन इच्छाम तेन एतानि उटजानि आदाय गच्छाम आगच्छ अस्माकं उटजं प्रविश्य आश्रमं ते च उपदर्शयिष्यामि ॥ सा दानि नलिनी तत्र यानं अभिरुहित्वा एकशृंगस्य हस्तं प्रणामि आगच्छ प्रविशाहि इदमस्माकं उटजं आश्रमं प्रवेक्ष्याम त्ति ॥ सो दानि तत्र याने अश्वानि आयुक्तानि दृष्ट्वा आह ॥ मम मृगी माता इमं च उटजं मृगा

1[1]. M °punar asyai°. — 1[2]. BM °me ṛishiḥ ku ° lâni ca ni°. — 3[1]. B °dhyâyanti râ°. — 3[2]. M °bhâ sayaṁtâni paçyaṁti ‖ B °çyanti ‖. — 4[1]. M °pîṁ paçyati ‖ so dâni ekaçṛiṁgako nalinî pṛicchati | . — 4[2]. M °yushmâṁkaṁ ajinâni ca mekhalâni ca kaṁṭhasutrâ°. — 5. B °çṛiṁgasya ṛi°.

6. M °lâni ca kaṁṭhasutrâṇi ca ha°. — 7. B °pradâni i° M °pradâni | i° B °hasto mo° BM °bhuṁjati | . — 9[1]. BM tena dâni kâçirâjâ paribhuṁjâhi(M °ti)ti | tena dâni tâ ° kaṁ pi vânaṁ ca pi° B °taṁ ta°. — 9[2]. BM °dehi kaṭu° M °lehi dvijihvendriyehi pratyâ ° sha âçvâdânugṛihîtâ ‖ B °svâdânugṛiddhatâ tâ°.

11. M jñâni ca pâ° BM °pibânâni pîtvâ ‖ so°. — 12. M °mâni phalaphalâni pâ ° khalâni ca kaṁṭhasutrâṇi ca hastasutrâṇi ca n BM °râṇi bhoja° M °smâkam âçra°. — 15. M °vâcat ‖ .

16. B °kaṁ udapâni saṁ° M °kaṁ udupâni sacâri° BM °etâni uda(M °du)pânâni âdâ° kaṁ udayaṁ pra° BM °çramaṁ te(M °me) na upadarçayishyami ‖ . — 18. B °ṇâti â° M °udayam âçra° BM °maṁ pravishyâman ti ‖ . — 20. M mama çriṁmî mâ° BM °ca udayaṁ mṛigâ° M °vahaṁti nâ°.

वहन्ति नाहं अत्र प्रविशामि ॥ सा दानि नलिनी एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य हस्ते लगति कण्ठे लगति आलिंगति चुम्बति प्रलोभेति च ऋषिकुमारो च ताये नलिनीये मूर्धातो उपादाय यावत्पादेषु निमित्तं पश्यति । अन्यादृशा स्वकानि जटानि अन्यादृशानि नलिनीये अन्यादृशं रूपं पश्यति अन्यादृशं नलिनीये अन्यादृशं स्वकं मुंजमेखलं अन्यादृशं नलिनीये अन्यादृशानि स्वकानि हस्तसूत्राणि पश्यति अन्यादृशानि नलिनीये ॥ सा दानि ऋषिकुमारेण सार्धं आलापसमालापं कृत्वा विश्वासं च संभावयित्वा प्रेमं च संजनयित्वा यथोक्तं भगवता ॥

पूर्वैवासनिवासेन प्रत्युत्पन्नहितेन वा ।
एवन्तं संजायते प्रेमं उत्पलं वा यथोदके ॥
यत्र मनं निवसति चित्तं वापि प्रसीदति ।
निष्ठां पण्डितो गच्छेया संतुष्टा मे पुरे सह ॥

तेषां संसारे सन्सरन्तानां दीर्घरात्रं जन्मसहस्रकोटीभिः परस्परेषां समागमो आसि भार्यापतियां तस्मात्तेषां सह दर्शनेन परस्परं प्रेमं निपतति ॥ सा दानि नलिनी एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य प्रलोभनाभिप्राया राजार्हाणि मोदकानि खादनीयभोजनीयानि च परिभुंजापेत्वा प्रणीतानि च पानकानि पायेत्वा आलम्बित्वा च चुंबयित्वा च कण्ठसमालपतो च कृत्वा अश्वयानं अभिरुहित्वा वाराणसीं प्रत्यागता ॥ एतां प्रकृतिं विस्तरेणारोचयति ॥ एकशृंगको ऋषिकुमारो पि आश्रमं गत्वा तां नलिनीं राजधीतां मूर्धातो समुपादाय यावत्पादेषु रंजनीयानि निमित्तानि मनसिकरोन्तो आसति नेव मूलफलानि आनेति न उदकं न काष्ठानि न आश्रमपदं संमार्जति अग्निहोत्रं पटिजागरेति ॥

1. M °ṇṭhe laguti â ° to udupâdâya° B °çyati a°. — 3. BM °jaṭâni anyâdṛiçâni naliniye anyâdṛiçâni rû° M °paṁ paçyati anyâdṛiçaṁ naliniye anyâdṛiçâni rupaṁ paçyati anyâdṛiçaṁ svakaṁ muñjamesharaṁ anyâdṛiçâni svakâni hastasutrâni paçyati ‖ anyâdṛiçâni naliniye ‖ B °sûtrâni pa°.

6. M sa dâni tena ṛishiṇâ ku° BM °âlâpaṁ samâ° B °paṁ vitvâ° BM °viçvastaṁ ca saṁbhâ°. — 8. M °tpannehi°. — 9. M °tparaṁ vâ°. — 10. M °vasaṁti ‖ ci° B °vasanti ci°.

11. M nishṭâ paṁḍito gacchemâ saṁ° B nishṭhâ paṇḍi ° tustâ me ° sahâ te°. — 12. M teshâṁ sansâre sansâraṁtânâṁ° B °rgharâtrajatmasa° BM °hasrâ koṭibhi(M °bhiḥ) paraspare° M °gamaḥ â° BM °bhâryyâ(B °ryâṁ)patishâm abhût teshâṁ° B °nipyatanti ‖ M °nipâtyaṁti ‖. — 13. B so dâ° M bho dâ ° lobhenâpi abhimâyâ râjârhâ ° bhojanimâni ca pari° BM °ṇitâni ca pânakâni ca pâyatvâ alambi(M °âlaṁbi)tvâ ca cuṁ° M °bayitvâ ca kaṁṭhe sa ° çvayânam abhiruhiya vâ ° gato e°.

17[2]. M °naivaṁ mulapha ° kaṁ na kâṁshṭhâni° B °daṁ samârjati | agni° M °traṁ pratipâkaroti | B °tipâkaroti |.

सो दानि ऋषिः [306[b]] तं कुमारं चिन्तापरं दृष्ट्वा पृच्छति ॥ न ते काष्ठानि भिन्नानि न ते उदकं आहृतं अग्निहोत्रं न जुहितं किन्तु त्वं ध्यानं ध्यायसि ॥ ऋषिकुमारो आह ॥ इह अन्यातो आश्रमातो ऋषिकुमारो संबहुलेहि ऋषिकुमारेहि सार्धं आगतो प्रासादिको दर्शनीयो शोभनेहि जटेहि अजिनेहि शोभनेहि कण्ठसूत्रेहि हस्तसूत्रेहि शोभनेहि मुंजमेखलेहि मृष्टानि च सानं फलफलानि पानीयं च न एदृशं यथास्माकं मृगयुक्ते पि उटजे अच्छन्ति ते मया आश्रमस्य अमुकस्मिं प्रदेशे दृष्टा तेन च मे ऋषिकुमारेण सार्धं प्रीति संजाता कण्ठे च सो गृह्य मम प्रकाशं वक्त्रेण वक्त्रं प्रणिधाय शब्दं करोति तं मे जनये प्रहर्षं तमहं स्मरन्तो परिदीनवक्त्रो तेन विना न रमामि आश्रमे ॥ ऋषिणो दानि ऋषिकुमारस्य श्रुत्वा तदभूषि ॥ यादृशं अयं ऋषिकुमारो तेषां वर्णसंस्थानं आचिक्षति न ते ऋषिकुमारा स्त्रीहि ताहि भवितव्यं ॥ सो दानि ऋषि तं एकशृंगकं ऋषिकुमारं आह ॥ पुत्र न ते ऋषिकुमारा स्त्रियास्तायो ऋषीणां लोभेन्ति तपातो वारयन्ति । ऋषिभिस्तायो दूरातो परिवर्जयितव्या अन्तरायकरायो ब्रह्मचारिणां । मा तेहि सार्धं समं करोहि आशीविषसमा तायो विषपत्रसमा तायो अंगारकर्षूपमा तायो ॥

सो दानि काशिराजा तं पुरोहितं आह ॥ नावासु अशोकवनिकानि रोपेत्वा पुष्पफलोपेतेहि वृक्षेहि गंगाये प्रतिश्रोतेन तं आश्रमपदं गच्छाहि नलिनीये सपरिवाराये सार्धं ततो तमृषिकुमारं नावायमारूहयित्वा आनेहि ॥ सो दानि पुरोहितो काशिराज्ञः प्रतिश्रुत्वा नलिनीं राजकन्यां पुरिमांतांगिकचेतिष्ठाहि नावाहि विततवितानाहि चित्रदुष्यपरिक्षिप्ताहि ओसक्तपट्टदामकलापाहि धूपनधूपिताहि

1[1]. M °ṛishis taṁ ku° BM °cchati na°. — 1[2]. M °hṛitaṁ ‖ agni° taṁ kiṁ tu vadhyâ vadhyâyati ‖ B °kintu . . . vyâvadhyâyati ‖. — 3. M °bahulehi sârddhaṁ °nīyo çobhanehi jâ° jinehi çobhanehi kaṇṭhasutre° stasutrehi çobhanehi muṁ° B °meshalehi mṛi° M °shṭâli ca sâtaṁ phala° B °naṁ phalephalâ° M °yaṁ ca naidṛiçâṁ yathâ° BM °kaṁ mṛigayukte(M °yûthe)hi udaye arthanti(M °rtheṁti) te mayâ° deça dṛishṭvâ tena ca me ṛi° B °saṁjâto kaṇṭhe° M °saṁjâte kaṇṭhe° çaṁ jaṭehi gṛihya ma va nânyavakhena vaktraṁ° BM °çrame ṛi°.

9. BM ṛishiṇâ dâ° M °ni kumâ° tvâ eta°. — 10. M °ayam ṛishi° B °âçishyati | na° M °tâbhi bhavi°.

11[1]. B °dâni ṛishiṁ taṁ° M °dâni vâshi tam etaçriṁgakam ṛishikumâram âha ‖. — 11[2]. M putra naṁ te° s târo ṛishiṇâlo° B °s tâvo ṛishi° M °lobheṁti tapâto câryyaṁti ‖ B °to câryenti |. — 12. BM °s tâvo dû° yakarâvo bra° ṇâṁ mâ°. — 13. BM °rohi asi(M âçi)vishasamâ tâvo vishapatra(M °panna)samâ tâvo aṁgârakarshopa(M °rahasa)mâ tâvo |. — 15[1]. BM dâni° M °hita âha ‖. — 15[2]. BM °kâni râpetvâ pu° M °lopetâni vṛi° B °lopetehi kakshe° M °çrotena tam âçra° BM °yam âru(M °ruva)hitvâ â°.

17. M °çirâjño pratiçru° purimataṁgikacetimâhi nâvâhi vi° B °purimaṁṭaṁgikaveṭimâhi nâvâhi vi° M °ciptadushya° BM °kshiptâ o° M °lâpâna dhupitâhi ma° saparivârâm âruhitvâ° çrotena tahiṁ sâhaṁjanim âçra°.

मुक्तपुष्पावकीर्णाहि सपरिवारां आरूपित्वा गंगाये प्रतिश्रोतेन तं साहंजनिं आश्रमपदं गतो ॥ तेन दानि तस्य आश्रमपदस्य समीपे नावानि स्थापेत्वा सा नलिनी राजकन्या एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य सकाशं विसर्जिता गच्छ त्वं ऋषिकुमारमानेहि ॥ सा दानि नलिनी राजकुमारी नावातो ओतरित्वा सपरिवारा तत्राश्रमपदे नानाप्रकाराणि वनकुसुमानि च वनकिसलयानि च प्रलावेन्ती आसति । तां पि च दृष्ट्वा ततो आश्रमातो मृगपक्षिगणा त्रस्त[307*]त्रस्तकानि शतानि मुंचमानि दिशोदिशं प्रधावन्ति ॥ ऋषिकुमारो पि तानि मृगपक्षिगणानि सन्त्रस्तानि दृष्ट्वा तं प्रदेशं गतः । ततो तां पश्यति नलिनीं राजकुमारीं सपरिवारां वनकुसुमानि च वनकिसलानि च प्रलावेन्तीं ॥ दृष्ट्वा च पुनर्येन नलिनी राजकुमारी तेनोपसंक्रान्तो ॥ नलिनीये ऋषिकुमारो भूयो अभिनन्दितो कण्ठे च लग्ना भूयो च आलिंगितो चुंबितो च मोदकानि च खज्जकप्रकाराणि च परिभुंजित्वा राजार्हाणि च पानकानि पिबित्वा नलिनीये सार्धं तान्नावां आरूढो ॥ नलिनी आह ॥ इमे अस्माकं आश्रमे उदके संचरन्ति ॥ सो ताये प्रलोभेत्वा नावायानेन वाराणसीमानीतो । पुरोहितेन ऋषिकुमारस्य नलिनी पाणिग्रहं कृत्वा दिन्ना ॥ सो ताये नलिनीये सार्धं आसति क्रीडति न पन संयोगं गच्छति । जानाति वयस्यो मे ऋषिकुमारो ति ॥

सो दानि ताये नलिनीये सार्धं तस्यां नावायां साहंजनिमाश्रमपदं गतः ताये च मातरे मृगीये एकशृंगको ऋषिकुमारो नलिनीये राजकुमारीये सार्धं आगच्छन्तो दृष्टः ॥ सा दानि पुत्रं पृच्छति । पुत्र कहिं सि गतो ति ॥ सो दानि आह ॥ इमस्य मे वयस्यस्य आश्रमं गतो ति ॥ एषो मे वयस्य अग्निं प्रदक्षिणीकृत्वा उदकेन पाणिना गृहीतो ति ॥ तस्या दानि मृगीये एतदभूषि ॥ न खलु

2. BM °pe nâvâ nishapo(M °nipato)tvâ sâ ° jakaññyâ e° M °ṛjita gacchaṁtaṁ ṛi° B °cchantaṁ ṛishikumâra ânehi sâ°. — 4. BM °to âru° M °de nânâprakârâni vanaku° BM °sumânâni ca vanakiçalakâni ca pralobhenti âsanti (M °prarobheṁti âsaṁti) |.

6. BM tâni ca dṛi ° muñcatâni diço° M °dhâvaṁti || B °nti ṛi°. — 7. B °ṇâni satrasantâ° M °ṇâni saṁtrasaṁtâni dṛi° B °gataḥ ta°. — 8. BM °to taṁ paçya ° kiçalâni(B °ni ca) pralâpenti dṛi°. — 9. M °saṁkrâṁto B °nto na°. — 10. M °ndito kaṁṭhe lagno bhûyo ca â ° kâni ca shajja ° rhâni ca pâ ° rddhaṁ tâṁ nâvâṁ âruhi âsati ||.

13[1]. M krîḍati nali°. — 13[2]. BM °âçramo u° M °caraṁti. — 13[3]. B °pralâbhe°. — 14. BM °liniye pâṇi°. — 15. B °ḍati na vana saṁ° M °ḍati na va saṁ°.

17. BM so dâni tâye naliniye sârddhaṁ tâṁ nâvâṁ sâ° M °janim âçra° B °çramaṁpadaṁ° M °daṁ gato tâye ca mṛigiye mâtare e° B °mâtaramṛi° M °dṛishṭo B °shṭaḥ sâ°. — 19[1]. B °cchati pu°. — 19[2]. M putra ko esho hiṁ si°. — 20[1]. M °vayasya âçra° B °vayasyâsya â°. — 20[2]. M °vayasyo agniṁ ° kshiṇiṁkṛi° B °gṛihitaṁ ti ta°.

21[1]. BM tasya dâ°. — 21[2]. M khalu ° ro vayasya saṁjâ° BM °tena te esha(M °sho) bhâryâ a° M °kshiṇiṁkṛi ° pânigṛi°.

पुनरयमृषिकुमारो वयस्यं जानाति भार्या वा इयं च कन्या अयं च ऋषिकुमारो पुरुषोत्तमो एतेन तु एषा भार्या अग्निं प्रदक्षिणीकृत्वा उदकेन पाणिगृहीता भार्या लब्धा ति ॥ तत्र को मे ऋषिकुमारस्य एतमर्थं संबोधये यथा न एष ऋषिकुमारो काशिराज्ञो एषा धीता नलिनी नाम तव भार्या दिन्ना ति ॥ तत्र च साहंजनिस्य आश्रमपदस्य हेष्टा गंगाकूले प्रतिव्रतानां तापसीनां आश्रमपदं प्रविशन्तो ऋषिकुमारो तापसीहि वारियति ॥ मा तुवं अत्र आश्रमपदे प्रविशाहि त्वं पुरुषो एषो च स्त्रीणां प्रतिव्रतानां ब्रह्मचारिणीनां आश्रमो ति न लभ्यं अत्र पुरुषेण प्रविशितुं ॥ सो दानि ऋषिकुमारो तां तापसीं पृच्छति ॥ को वा स्त्री पुरुषो वा ति ॥ तस्य ताये तापसीये स्त्रीधर्मा च आचिक्षिता न एष तव वयस्यो न एष ऋषि[307ᵇ]कुमारो एषा स्त्री नलिनी नाम राजकुमारी काशिराज्ञो धीता त्वं च पुरुषो मृगीतो उत्पन्नो ततो त्वं न जानासि एषा तव उदकेन भार्या दिन्ना त्वं च एतस्या पति नो लभ्या युष्माभिः अन्यमन्यं त्यजितुं ॥

सो दानि ऋषिकुमारो तासान्तापसीनां श्रुत्वा नलिनीये सार्धं साहंजनिं आश्रमपदं पितुः काश्यपस्य ऋषिस्य सकाशं गतो पितुः पादां वन्दित्वा सार्धं नलिनीये एतां प्रकृतिं सर्वां आरोचयति ॥ ऋषिस्य एतदभूषि ॥ न शक्यति ऋषिकुमारो नलिनीये विना इह आश्रमपदे प्रतिवसितुं परस्परस्य एते बद्धसंजाता स्नेहसंजाता ॥ सो दानि तं पुत्रं एकशृंगं ऋषिकुमारं आह ॥ पुत्र एषा तव नलिनी राजकुमारी अग्निदेवं साक्षीकृत्वा उदकेन पाणिगृहीता दिन्ना । एषा ते भार्या त्वं च एतस्या पतिः । न लभ्या युष्माभिः परस्परस्य त्यजितुं । गच्छ एताय सार्धं वाराणसीं नगरं ॥ ते दानि ऋषिस्य पादां वन्दित्वा प्रदक्षिणीं च कृत्वा

3. BM °tra ko me ṛi° evam arthaṁ° yathá va na esha° ro ráçirájño° B °náma tatra bhárya dinná | . — 4. M °haṁjanisya á° B °gaṁgákule° M °gaṁgákule pativra° B °daṁ gacháma | tena dániṁ tan tápasináṁ áçramapadaṁ gatá tatra ca tápasináṁ áçramapadaṁ pravi° BM °hi várayati má°.

6. M má bhuvo a° BM °tvaṁ parusho esháṁ ca° M °striṇáṁ pativra° cáriṇáṁ á° B °bhyaṁ | a° M °rushaṁṇa praviçatuṁ ‖ B °taṁ so°. — 8^1. M °ro tán tápa°. — 8^2. B °sho vá yáti ta° M °sho vá pi ta°. — 9. M °siyaṁ stridharmá ca ácikshati naisha tava vaya° B °çirájñá dhi° nno tato taṁ na já° M °dinnáḥ tvaṁ cásyá°.

13. M °ro tásáṁ tápa° BM °çrutvá naliniyena(M °yeta) sárddhaṁ sáhaṁjaniṁ áçra° B °pade pituḥ káçya° BM °ṛishi saká° M °niya e° B °ekáṁ pra° M °tiṁ sarvam áro° BM °ti ṛi°. — 15^2. M °çakya ṛi° pratiriçituṁ paraspa e° B °prativaçituṁ° M °ddhasaṁjñátasnehásaṁjátá B °ddhasaṁjátasnehásaṁjátá | .

17^1. M °çriṁga ṛi° máram áha ‖ . — 17^2. BM °esha ta° M °va nálani° BM °deváṁ sá° udakaṁ ca pá° M °dinnáḥ ‖ . — 18. M eteshám bháryáṁ tvaṁ° patir na la° B °patiṁ na°. — 19^1. M °labhya yu°. — 20. M °dáṁ vaṁditvá pra° BM °ṇiṁ ca máta° M °siṁ gato gatvá káçirájñá upasaṁkráṁtá rá° B °ntá rá°.

मातरं च अभिवादेत्वा वाराणसीं गता गत्वा काशिराज्ञो उपसंक्रान्ता ॥ राज्ञा ऋषिकुमारस्य अनुरूपं गृहं दिन्नं परिवारं च उपस्तरणप्रत्यास्तरणं च सर्वाणि च उपभोगपरिभोगानि च युवराज्येनाभिषिक्तो ॥

सर्वे क्षयान्ता निचयाः पतनान्ता समुच्छ्रयाः ।
संयोगा विप्रयोगान्ता मरणान्तं पि जीवितं ॥

सो दानि काशिराजा कालधर्मेण संयुक्तो कालगतो एकशृंगेण वाराणस्यां राज्यं प्रतिलब्धं ॥

तेन दानि नलिनीये मूलातो यमजाता द्वात्रिंशत्पुत्रा जाता । अपराणां पि देवीनां मूलातो सातिरेकं पुत्रशतं जातं ॥ धर्मेण राज्यमनुशासयित्वा चिरं दीर्घरात्रं ज्येष्ठपुत्रं राज्ये भिषिंचित्वा पुनः ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो ॥ तेन दानि पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगसमनुयुक्तेन युज्यन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन वाहितकेन मार्गेण चत्वारि ध्यानान्युत्पादितानि पंचाभिज्ञा साक्षात्कृता ॥ सो दानि कामधातुं समतिक्रमित्वा कायस्य भेदात् ब्रह्मदेवनिकाये उत्पन्नो ॥

भगवानाह ॥ यस्तेन कालेन काश्यपो ऋषिरेष स शुद्धोदनो अभूषि । या सा मृगी एषा सा भिक्षवो महाप्रजापती अभूषि । यश्च काशिराजो भूदेष एव महानामो शाक्यो भूत् । यश्चैकशृंगको ऋषिकुमारस्तदाहं एव बभूव । या च नलिनी ना[308a]म राजकन्या एषैव यशोधरा अभूषि ॥ तदापि एषा आत्मानं अलंकृत्वा मम प्रलोभेति । एतरहिं पि एषात्मानं अलंकृत्वा मम प्रलोभेति ॥

नलिनीये राजकुमारीये जातकं समाप्तं ॥

1. M rájño ṛi ° starasya pratyácaraṇaṁ° B °tyávara°. — 4. B °yántá vica° M °nicayá pa° BM °ochrayáḥ saṁ°. — 5. B °ṇánta hi ji° M °ṇánta hiṁ ji°.

6. B °rmeṇa saṁko ká° M °kto kásagato rákaçṛiṁ° B °çṛiṁgena vá° M °pratilaṁbdhaṁ ‖. — 8[1]. B °láto — matmághá triṁ° M °yamapárá dvá ° játáḥ |. — 8[2]. M °viṇám múláto sotire°. — 9. M °ṇa rájyaṁ anu° B °ṇa rájyaṁm anu° M °sayi ciraṁ° BM °jyeshṭapu° M °jye 'bhi ° shipravrajito ‖. — 10. M °yogam anuyuktena pújya ° vyáyamaṁtena vá° B °vyáyapantena vá° M °sákshíkṛitá |.

12. M °dhátu sama ° bhedád bráhmaṇo de° B °bráhmo de° M °tpannaṁ ‖. — 14[2]. M °lena tena samayena káçyapo náma ṛishiḥ esha° |. — 14[3]. M má sá mṛigí evá sá bhi° B °pati gau° M °gauttami°. — 15. B °rájño bhúd e° M °d eshaivaṁ ma ° çákyo 'bhút | B °çákyá bhút |.

16[1]. M °çṛiṁgo ṛi ° evaṁ ba°. — 16[2]. B °rájakaṁnyá°. — 17. M °eshá ánaṁ a°. — 19. M iti çrímahávastuavadáne nali°.

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ पश्य भगवन् कथमियं यशोधरा राज्ञा शुद्धोदनेन अननुयुञ्जित्वा अपर्यवगाहित्वा अनपराधी वध्या ति ओसृष्टा ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवः एतरहिमेव एषा यशोधरा राज्ञा शुद्धोधनेन अननुयुञ्जित्वा अनपराधी वध्या ओसृष्टा । अन्यदापि एषा यशोधरा इमिना राज्ञा शुद्धोदनेन अननुयुञ्जित्वा अपर्यवगाहित्वा अनपराधी वध्या ओसृष्टा ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवं ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

अतीतमध्वाने अनुहिमवन्ते महावनखण्डं तत्र माण्डव्यस्य ऋषिस्य आश्रमपदं चतुर्ध्यानलाभिनः पंचाभिज्ञस्य महाभागस्य मूलोपेतं फलोपेतं पुष्पोपेतं पत्रोपेतं पानीयोपेतं मृगपक्षिशतसहस्रेहि निषेवितं ॥ अथ खलु भिक्षवो माण्डव्येन ऋषिणा ग्रीष्माणां पश्चिमे मासे क्षुद्रपाकेहि फलेहि परिभुक्तेहि बहुतरेण च पानीयेन पीतेन अभिष्यन्देहि धातूहि उपलकुण्डके सशुक्रं प्रस्रावं कृतं ॥ अथ खलु भिक्षवो अन्यतरा मृगी ऋतुमती तृषायां श्रान्ता पानीयसंज्ञाय ततो उपलकुण्डकातो तस्मृषिस्य सशुक्रं प्रस्रावं पीतं । अशुचिम्रक्षितेन च मुखतुण्डकेन स्वकं योनिमुखं परिलेहसि । अचिन्त्यो सत्वानां कर्मविपाकः । ताये मृगीये तं शुक्रं रुधिरं च संमूर्छित्वा कुक्षिं प्रतिलब्धं ॥ सा दानि तस्यैव आश्रमपदस्य परिसामन्तेन चरति परिभ्रमति च ॥ सा दानि कालेन च समयेन च दारिकां दर्शनीयां अक्षुद्रावकाशां परमया शुभवर्णपुष्कलतया समन्वागतां गौरीं नवनीतपिण्डसंनिभां प्रसूता ॥ सा दानि मृगी तां दारिकां प्रसूता च तेन च ऋषिणा तं द्रव्यं दृष्टं ॥ तस्यैतदभूषि ॥ कुतो इमस्यास्तिरश्चानगताये मृगीये मानुषं अपत्यन्ति ॥ समन्वाहरित्वा ऋषिणां पंचाभिज्ञानां ज्ञानं प्रवर्तति ॥ सो दानि ऋषि माण्डव्यो

1[1]. B bhikshu bha° M bhikshor bhagavaṁtam âha° B °vanta âhansuḥ pa°. — 1[2]. M °yujitvâ aparyâvagâhetvâ ana° B °jyitvâ parya° M °osṛishṭo ‖ anyadâ° (*l.* 4). — 3. B °yujyiṁtvâ ana°. — 4. M °pi evâ ya° dharâ etinâ° B °dharâ eminâ° M °nena anuyuṁjitvâ aparyya°. — 5. BM bhikshu â°.

6[1]. M °gavan ‖. — 6[2]. M °kshavaḥ B °kshavo a°. — 7. M atîtam adhyâne° B °hâvanashaṇḍe tatra maṇḍa° M °hâvanakhaṁḍe tatra maṁḍavya° B °mûlopetaṁ | pha° M °gapakshigaṇaça°. — 9. B °vo maṇḍa° M °vo maṁḍavye° shyandehi dhâ° B °shyande dhâ° M °utparakundake° B °ṇḍakehi sa° M °çakrapramrâvaṁ°.

11. M °pânîyaṁ saṁjñâya tataḥ utparakundakâto taṁ ṛishi° B °ṇḍalakâto° B °pramrâvaṁ° M °pramrâvaṁ titaṁ. — 13. M °tuṁḍake° B °parilekhasi | M °parilekhesi. — 14[1]. B acintyaṁ sa° M acintya sa° pâko to°. — 14[2]. M toye mṛi° B °mṛigi taṁ° BM °çukrarudhi° M °saṁmûrcchitvâ° B °kukshi pra°.

16. M °lena ca dâ° drâvakâçaṁ pa° B °paramapâṇḍubha° M °shkaratayâ° BM °gauri nava° M °nîtapiṁḍasaṁ° prasutâḥ |. — 18. M °kâṁ dyasutâṁ ca te° B °sûtâṁ ca tena câ rishi° BM °dravyena dṛishṭvâ ta°. — 19[1]. M °ayâ tiriccha° patyaṁ ti B °n°ti sa°. — 20. B °shi maṇḍa°.

पंचाभिज्ञो महाभागो समन्वाहरति ॥ इह मम [308b] अत्र आश्रमपदे अन्यस्य पुरुषस्य प्रचारो नास्ति । एषा च मृगी इमहिं एव मम आश्रमपदे जाता संवृत्ता तथान्यान्यपि मृगपक्षिशतानि इह वनखण्डे संवृत्तानि नैव मम क्वचित् मृगो वा पक्षी वा अन्यवनखण्डं गच्छति न चान्यातो वनखण्डातो कोचित् मृगपक्षी इहागच्छति । इह एते वनखण्डे मृगपक्षिगणा जाता च संवृत्ता च संवृद्धा च अभिरता च अमनुष्यचरितं च वनखण्डं । अमुककाले मया ग्रीष्माणां पश्चिमे मासे पक्वसुपक्वानि च फलफलानि परिभुक्तानि सुशीतलं च बहुतरं पानीयं पीतं । ततः मे भिष्यन्देहि धातूहि उत्पलकुण्डके सशुक्रं प्रस्रावं कृतं एताये मृगीये तृषिताये तं सशुक्रं प्रस्रावं पानीयसंज्ञाये पीतं । ततो एताये मृगीये कुक्षिं प्रतिलब्धं । मम एष अंगनिस्रावो ॥ तस्य ऋषिस्य माण्डव्यस्य तत्र दारिकाये अतिप्रेमं संजातं ॥ तेन सा दारिका अजिनकेन गृह्य आश्रममानीता । साप्यस्य मृगी पृष्ठतो न्वेति ॥ तेन दानि ऋषिणा ताये दारिकाये तं नाभि फलशस्त्रकेन छिन्नं मानुषिकाये च नं केलायनाय केलायन्ती ताये वनमृगीये स्तनाचूषणं आसति । सो पि नं ऋषि क्षुद्रपाकानि फलानि मुखे पीडेति कालेन कालं तैलेनाभ्यंगेति सुखोदकेन स्नपेति ॥ संवर्धयमाना च सा दारिका ताये मृगीये तेन च ऋषिणा अतीव तं वनं शोभेति सा च नां माता जिह्वाये परिलिहति ॥ यत्र काले सा दारिका विवर्धमाना पादेहि पि चंक्रमति ततो यत्र यत्र पादा निक्षिपति तत्र तत्र ताये दारिकाये पूर्वोपचितेन शुभस्य कर्मस्य विपाकेन पद्मानि प्रादुर्भवन्ति ।

1. B iha mama putra ° pracâra nâsti | . — 2. BM °imamhi evam mama â° B °çramapadam jâ° M °jâtâḥ ‖ samvṛitâḥ ta° BM °thânyânapi mṛi° M °naivam mama kva° B °go vâ pakshi vâ anyavanashaṇḍam° M °kshi vâ anyavanakhamṇḍam gacchati ‖ tadânyanto vana° B °cânyanto vanashaṇḍâ° BM °to kvaci° M °t mṛigâpakshi i°. — 5. B °ete vanashaṇḍe° M °ete vanakhamḍe mṛi° ttâ ca abhi° BM °manu(B °nushya)carite ca vanakhaṇḍe amu°.

6. M °shmâyâm paçci° BM °lâni ca pari° M °hutalam pâ°. — 7. M tato me bhishyandamḍehi dhâ° B °shyantehi dhâ° M °utpalakundake çaçukrapraçrâvam° B °ṇḍake saçukram pramrâvam kṛi° M °tṛishitâye ° vam pîtya°. — 9[1]. B °kukshi pra°. — 9[2]. B °nimrâvo ta°. — 10. B °shisya maṇḍa° M °shisya mamḍavya°.

11[1]. B °âçramapadam â°. — 11[2]. M °pṛishṭato anneti ‖ . — 12. M te dâ° B °tam nâlaphalam çastra° M °tam nâlaphalaçasukena ° nushikâye vacanam kelâyanakelâyanti | tâ° B °nam kelâyanâya kelâyanti tâ ° stanamûcanam â° M °stanasucanam âsati | . — 13. BM so pi tam ṛishi(B °shi) kshu° B °ḍeti | kâlena kâ° M °kena snâpeti B °peti sam°. — 15. M samvaddhamânâ° B °varddhamânâ° M °gi etena ca ṛi ° tivam tam vanam çobhati ‖ sâ ca tâm mâtâ° B °çobhati so ca nam mâtâ° BM °likhati ya°.

16. M °vivaddhamânâ° B °ṇvati | tato° M °ṇvati | tataḥ yatra yatra pâ ° ti tatra tatra tasyâ dârikâyâ pûrvoparitena çu ° rbhavamti sa°.

समन्तेन च आश्रमपदे तस्य ऋषिस्य ताये दारिकाये पर्याहिण्डन्तिये पद्मपङ्क्ती उत्थापिता पद्मवनमिव शोभति तेहि च पद्मेहि सा दारिका क्रीडति हस्तेनापि गृह्य अच्छति ॥ तस्य दानि ऋषिस्य तस्या दारिकाये तंशुभकर्मविपाकतो क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भूतानि दृष्ट्वा विस्मयं संजातं अहो दारिकाये ऋद्धीति यत्र यत्र क्रमा निक्षिपति तत्र तत्र प्रासादिका[309ᵃ]नि दर्शनीयानि पद्मानि प्रादुर्भवन्ति कृतपुण्याये इमाये दारिकाये भवितव्यं पूर्वं दक्षिणीयेषु ओवप्तकुशलेषु कुशलमूलाये यस्या इमं एदृशं अनुभावं ॥ तेन दानि ऋषिणा ताये दारिकाये पदुमावतीति नामं कृतं ॥

सा दानि संवर्धमाना ताये मातरे सार्धं तस्याश्रमस्य परिसमन्तेन अच्छति । यतो यतो सा मृगी चरमाणा अच्छति ततो ततो सापि दारिका ताये मातरे सार्धं अच्छति मृगेहि च मृगपोतकेहि च सपरिवारा क्रीडन्ती अच्छति ॥ यदा च बुभुक्षिता भवति ततो ताये मातरे सार्धं तमाश्रमं आगच्छति अपरेहि मृगेहि मृगीहि च मृगपोतकेहि च सपरिवारिता । ततो सो ऋषि आश्रमगताये मृगीये मृष्टमृष्टानि फलानि देति मृष्टमृष्टानि च पानकानि देति ॥ सा दानि फलफलानि स्वयं पि खादति अपरेषां मृगपोतकानां देति ॥ यदा सा दारिका तत्राश्रमे शयिता भवति ततो ते मृगपोतका च मृगपोतिका च दारिकां अनुपरिचारित्वा शयन्ति यदा च चरितुकामा भवन्ति ततो तां दारिकां मुखतुण्डकेन प्रतिबोधयन्ति ॥ यतो यतो मृगा चरन्तो अच्छन्ति ततो ततो सा दारिका तेहि मृगेहि मृगपोतकेहि मृगपोतिकाहि च सार्धं क्रीडन्ती अच्छति । यतो यतो सा अच्छति

1. BM °çramapadaṁ tasya ṛi ° ryâhiṁḍantiye padmehi paktihi u° B °ntiye padmehi shakî u° M °dmehi sa dâ°. — 3. M °smaya saṁ° B °jâtaṁ | aho° BM °kâye riddhiti- (B °ti |) yatra yatra(M °tra caṁ)kramâṇi kshi° M °dikâ darça ° rbhavaṁti kritapuṇyâni imâ° B °nti | kṛitapuṇyâhi imâ° BM °vyaṁ | pûrvaṁ(M °rva) da° B °ṇîyashu° M °olupta° BM °lâye yasya i° BM °nubhavaṁ te°.

7. M °ye padmâva°. — 9. M °rddhamâni tâye° B °mânâni tâye° M °mâtaraṁ sâ° B °paribhrama°. — 10. BM °gi caramâni aṇvati | tato tato(M °taḥ) sâ pi° M °krîḍaṁti a° B °ḍanti a° BM °ṇvati ya°.

11. BM °vati | tato tâye(B °to tato ye) mâ°. — 13. M tataḥ so° B °so rishi° M °çramapadaṁ gatâ ° lâni phalâni deti° BM °ca phalapânikâ(M °nakâni) ca deti | . — 14. M °lâni ca svayaṁ° B °yaṁ vikhâ°. — 15. M °sâ dirikâ tatrâ° BM °ti | tato° B °te mṛigapotakâ ca cârikâṁ° M °çayaṁti || yadâ ca caritukâmâ bhavaṁti tataḥ tâṁ° B °tukâmo bhavanti | tato° M °dhayaṁti.

18. M yataḥ yato mṛigo caraṁtâ aṇvati tataḥ tato sâ dâ° B °nto aṇvati | tato tato sâ dâ° M °kehi ca sârddhaṁ krîḍati aṇvati B °kehi mṛigapotikehi ca sârddhaṁ krîḍanti aṇvati | . — 19. M yato yataḥ sâ aṇvati tato tataḥ sa° B °ti | tato tato sa ° kramanteshu pa° M °kramesha pa ° rbhavaṁti | .

ततो ततो समन्तेषु क्रमकेषु पद्मानि प्रादुर्भवन्ति । सापि दारिका तत एवन्तानि पद्मानि गृह्य स्वयं च आबन्धति तेषां च मृगपोतकानां पद्मानि आबन्धति ॥ एवं सा तेहि सार्धं क्रीडन्ती तहिं आश्रमपदे संवर्धति परस्परं विनापि न रमन्ति ॥ यत्र काले सा दारिका विज्ञप्राप्ता ततो तमृषिस्य आश्रमं सिंचति शोधेति नानाप्रकाराणि मूलविकृतीनि आनेति पत्रविकृतीनि नानाप्रकाराणि आनेति पुष्पविकृतीनि नानाप्रकाराणि आनेति फलविकृतीनि नानाप्रकाराणि आनेति उदकमानेति काष्ठं वा समिधानि वा आनेति । तं च ऋषिं तैलेनाभ्यंगेति स्नापेति । अग्निहोत्रं से पटिजागरेति तं च ऋषिं नानाप्रकारेहि मूलेहि च पत्रेहि च पुष्पेहि च [309b] फलेहि च परिविषति । नानाप्रकाराणि च फलपानानि आनयति । यतो यतो च तत्राश्रमपदे अण्वति यतो यतो गच्छति मूलहारिका वा पत्रहारिका वा पुष्पहारिका वा फलहारिका वा ततो तेहि मृगपक्षीहि परिवारिता आगच्छति ॥

कदाचित्सा पदुमावती तेहि मृगपक्षीहि परिवारिता उदकहारिं गता काम्पिल्लको च राजा ब्रह्मदत्तो बलाग्रेण सार्धं मृगव्यं अण्वन्तः तं प्रदेशं उज्झितो वातजवसमेन तुरंगेन मृगमनुजवन्तो । तेन मृगेन सो राजा ब्रह्मदत्तो वनखण्डमुपनीतः ॥ यथोक्तं भगवता धर्मपदेषु ॥

गतिर्मृगाणां प्लवनं आकाशं पक्षिणां गतिः ।
धर्मो गतिर्द्विजातीनां निर्वाणं महती गतीति ॥

सो मृगो तत्र वनखण्डे नष्टो ॥ तेन राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वनखण्डे तं मृगं मार्गे-

1. M sá dáriká tadá evam̃ táni padmáni gri° B °riká tataḥ e° BM °yam̃ ca ábandha(M °badhnam̃)ti | teshám̃ mri ° bandheti | . — 2. B °kriḍanti ta° M °kriḍam̃ti tehim̃°. — 4. BM °çodheti | nánáprakáráṇi mú ° neti(B °ti |) pushpavikṛitíni áneti phalavikṛiti(M °ti)ni nánáprakáráṇi áneti(M °ti ||) udakam á(M °daká)neti(B °ti |) káshṭam vá (M °shṭháni vá) sa°.

7. BM °ṛishi tai° M °bhyam̃gi snáyeti. — 8. BM °tram̃ me paṭi(M °ti)pákaroti (M °ti ||) tam̃° B °ṛishi nánápra° M °ṛishiṇá nánáprakárehi mulehi ca phalehi ca patrehi ca pariviçati B °viçati | . — 9[1]. B °pánáni vá á° M °ni ca á°. — 9[2]. B °çramepade° M °ṇvati yato yataḥ gacchati múlahárikáá vá pushpaháriká vá phalaháriká vá patraháriká vá gacchati || tato° B °traháríkári vá pu ° phalaháriká vá gacchati tato ° mṛigapakshihi parivárito á° M °kshihi sapariváriká á°.

12. M °sá paimá° BM °tehi mṛiga(B °ge)pakshihi pari ° rim̃gatá ká(M °tá || kam̃)pilla ° vyam̃ aṇvataḥ(M °to) tam̃° B °ujhitvá vá ° tvá ° ujhivátajavesa° M °turagavegena mṛiga° B °ram̃gena mriga anu°. — 14. B °tto vanashaṇḍa° M °tto vanakham̃ḍam upaníto || . — 15. B tatho° BM °shu ga°.

16. M gatir mṛi° BM °plavaṇam̃ á°. — 17. B dharmá gatir vibháti° M °rmo gati vibháti° mahatám̃ gatiti | . — 18[1]. M °mṛige tatra vanakham̃ḍe nashṭo° B °shṭo te°. — 18[2]. M tatra

न्तेन तहिं उदककूले पदुमावती दृष्टा कृष्णाजिनेन निवस्ता उत्तरासंगिका च उदककुम्भेन गृहीतेन पद्मेन च शोभनेन हस्तगतेन प्रासादिका दर्शनीया परमया वर्णपुष्कलतया समन्वागता । यत्र यत्र च क्रमाणि निक्षिपति तत्र तत्र पद्मानि प्रादुर्भवन्ति मनोरमाणि सुदर्शनीयानि । दृष्ट्वा च पुनर्भिक्षवो राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य पदुमावतीं ऋषिकुमारीं एतदभूषि ॥ अहो कन्यायाः रूपवन्तं ऋद्ध्यनुभावं यत्र यत्र क्रमाणि निक्षिपति तत्र तत्र पदुमानि प्रादुर्भवन्ति अतीव चक्षुरमणीयानि प्रासादिकानि दर्शनीयानि का नु खल्वियं भविष्यति देवकन्या वा नागकन्या वा किन्नरकन्या वा मानुषी वा इयं भविष्यति अमानुषी वा । यं नूनाहं उपसंक्रम्य परिपृच्छेयं ॥

अथ खलु भिक्षवो राजा ब्रह्मदत्तो येन पदुमावती ऋषिकुमारी तेनोपसंक्रमित्वा पदुमावतीं ऋषिकुमारीमेतदवोचत् ॥ भद्रे का त्वं कस्य वासि ॥ एवमुक्ते भिक्षवः पद्मावती ऋषिकुमारी राजानं ब्रह्मदत्तमेतदवोचत् ॥ अहं खलु ऋषि पद्मावती नाम ऋषिकुमारी माण्डव्यऋषिस्य धीता मूलफलभोगिकस्य वनवासिस्य ब्रह्मचारिस्य ॥ एवमुक्ते भिक्षवः राजा ब्रह्मदत्तो [310a] पद्मावतीं ऋषिकुमारीमेतदवोचत् ॥ केवरूपा ते भद्रे भोजनविधानानि उपवने निवसन्तीये येनासि एवं उपचितशरीरा कीदृशानि ते वस्त्रविधानानि येन ते चैवं सुकुमारवर्णनिभा ॥ एवमुक्ते भिक्षवो पदुमावती ऋषिकुमारी राजानं ब्रह्मदत्तमेतदवोचत् राज्ञो वस्त्राणि परामृशन्ती ॥ मूलफलानि अस्माकमाहारं अजिनानि प्रावरणानि एवं सूक्ष्माणि यादृशानि इमानि न च अजिनानि ॥ एवमुक्ते भिक्षवः

tena rá ° ttena vanakhaṁḍe taṁ ° kûle padmávati° B °dṛishṭvá kṛi° M °shṇám áji ° nivastra utta° B °nivasta utta° M °çobhaṇena hasta° B °bhanena ca hasta° M °niyá paramáye pushkalavarṇatáye samanvágatáḥ B °pushkarata°. — 3. BM °yatra caṁkra° M °rbhavaṁti ‖ manoramáni su° B °ṇi sahadarçaniyáni dṛi° M °rçanániyáni dṛi°. — 4. B dṛishṭvá ca | pu° M °puna bhi ° sya padmávatiṁ rájakumárim eta° B °tiṁ rájaku°. — 5. M °nyáyá rûpavatiṁ ṛiddhyánu° B °ntaṁ ridhyánubhá° BM °yatra yatra caṁkra° M °rbhavaṁti | ati° B °nti | ativa ca cakshu ° lviyaṁ bhavishyati | devakaṁnyá vá ná ° nnarakaṁnyá vá má° BM °iyaṁ rûpaṁ bha° B °shyati | a° M °amánushá cá.

8. M yaṁ nûnásyáhaṁ°. — 10. M °yena padmávati náma ṛi ° tvá padmávatáṁ ṛi° B °tvá padumávatî ṛi°.

11[1]. M °sya cápi e°. — 11[2]. M °kshavo padmávati ṛi ° má rájá ° tad uváca ‖. — 12. M °ṇḍavyo ṛishisya dhitá mulaphalabhogika°. — 14. M °kshavo rá° B °hmadatta padmávati ṛi°. — 15. M °bhadro bho° B °santiye na yenási° M °nti yena yena si ° rîro kî ° caiva sukumáro varṇa° B °kumárá varṇṇa°.

17. M °rî rájána bra° BM °cat ‖ rájño° M °vattráṇi parámṛiçati B °mṛiçati mû°. — 18. M mula° B °právaráṇáni evaṁ sûkshmáni yá° M °máni na a°. — 19. M °kshavo rájá bra°.

राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य एतदभूषि ॥ अविधिज्ञा इयं ऋषिकुमारी राज्ञो राजार्हाणां वा वस्त्राणां नैव ऋषिस्य विशेषं अभिजानाति न राजानस्य नैव अजिनानां विशेषं जानाति नापि राजार्हाणां वस्त्राणां विशेषं जानाति नापि मम तुरंगस्य । एषा च ऋषिकुमारी राजकन्या ममैषा भार्या अनुरूपा भवेया न शक्या मया माण्डव्येन ऋषिणा अनभ्यनुज्ञाता पाणिनापि स्प्रष्टुं कुतो पुनरितो आश्रमातो काम्पिल्लं नगरं नयितुं । माण्डव्यो ऋषि महाभागो शापेन मे सपरिवारं भस्मीकरेय । यं नूनाहं पदुमावतीमृषिकुमारीमुपायेन प्रलोभयेयं ॥ पौराणानां च भिक्षवो राज्ञां मृगव्येन गच्छन्तानां मधुसर्पिसंयुक्तानि सक्तूनि राजार्हाणि च मोदकानि च उक्कारिकानि च यमलकं पूरेत्वा अश्वपृष्ठे पल्लाणस्य पृष्ठतो बध्यन्ति मा राजा अश्वेन एको अद्वितीयो वनेषु हतो समानो बुभुक्षाय मरेय ॥ तेन खलु पुनर्भिक्षवो समयेन राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य मधुसर्पिसंयुक्तानि सक्तूनि मोदकानि च उक्कारिकानि च यमलकं पूरेत्वा अश्वपृष्ठे पृष्ठतो पल्लाणवध्रेण बद्धमभूषि ॥ अथ खलु भिक्षवः राजा ब्रह्मदत्तो यमलकातो मोदकं उक्कड्ढेत्वा पदुमावतीये अदासि ॥ हन्त भद्रे इमानि अस्माकं फलानि ॥ सा दानि आह ॥ जाने कतमानि शोभनतराणि फलानि युष्माकं वा अस्माकं वा ॥ सा दानि तं मोदकं परिभुंजित्वा आह ॥ भगवं शोभनानि इमानि युष्माकं फलानि मृष्टानि रसवन्तानि अस्माकं पुनः फलानि कटुकषायाणि ॥ राजा आह ॥ एदृशानि अस्माकं आश्रमे वृक्षेषु फलानि यदीच्छसि [310b] ईदृशानि परिभुंजितुं ततो तं मम आश्रमपदं गच्छाहि ॥ एवमुक्ते भिक्षवः पदुमावती ऋषिकुमारी राजानं ब्रह्मदत्तमेतदु-

1. M °rî râjñâ râjârhâṇâm̃ vastrâ° BM °shisya viçesham̃ nâbhijâ(M °jña)nâti na M °naivam̃ ajinânâm̃ viçesham̃ nâbhijânâni na râjânasya naiva ajinânâm̃ ° turagasya ‖ . — 4. BM eshâm̃ ca ṛishikumâri(M °rim̃) râjakanyâ mamesha bhâ ° veyâ ça° M °kyâ mayâ maṇḍa ° pâninâ° BM °kuto pu ito âçra° M °ram̃ napitum̃ B °yitum̃ ma°.

6. BM maṇḍa° M °ram̃ bhâsmi° BM °reyam̃ | . — 7[1]. M °kumârim̃ upâ° B° kumârim upâ° M °lobheyam̃ | . — 7[2]. BM paurâṇâm̃ ca bhi° M °vyena gacchentânâm̃ madhusarppisam̃yuktânâm̃ madhumarpisam̃yuktânam̃ madhusarpisam̃yuktâni çaktukâni râjârhâ° B °ntânâm̃ madhusarppisam̃yuktânâm̃ madhusarpiyuktâni çaktû ° rhâni ca mo° M °yamaṭakam̃ pû° BM °çvapṛishthapallâ(M °lâ)çasya° M °to bam̃dhyati ‖ mâ râ° B °ndhyati mâ râ°. — 10. B °ktâni çaktû° M °ktâni çaktumo° B °ukvaritâni yamala° M °kkârikâni yamarakam̃ rûpetvâ ° to palâçe baddhena baddha° B °llâçabaddhatena baddha°.

12. M °yamarakâto modako u° BM °kkaṭṭetvâ° B °si ha°. — 14[1]. B °imâṇi a ° lâni sâ°. — 15. BM °dâni tato mo°.

16. B bhagavâm̃ ço° M sarvaço ° punaḥ phalâ° BM °ṭukâshâ°. — 17[2]. M etâdṛiçâni asmâkam̃m âçra° BM °lâni icchasi idṛiçâ° B °tum̃ | tato° M °dam̃ âgacchâhi ‖ . — 19. M °kshavo yaimâm̃vati ° dattam̃ eta°.

वाच ॥ इच्छामि अहं एदृशानि फलानि परिभोक्तुं आगमे मुहूर्तं इदमस्माकं आश्रमं न दूरं यावदिमं उदकं हरामि तातस्य आमन्त्रेमि ततः तव आश्रमं गमिष्यामि ॥ अथ खलु भिक्षवो राजा ब्रह्मदत्तो पदुमावतीये अपराणि मोदकानि अदासि ॥ इमानि पितुरुपनामेहि एवं च वदेहि । यस्य ऋषिस्य आश्रमे एदृशानि फलानि तस्याहं भार्या भविष्यामीति । लघु त्वं च आगच्छेहि एष अहं इह नदीतीरे आसामि ॥

अथ खलु भिक्षवः पदुमावती ऋषिकुमारी येन माण्डव्यस्य आश्रमपदं तेनोपसंक्रमित्वा पानीयभाण्डं निक्षिपित्वा तानि मोदकानि पितुर्माण्डव्यस्य अनुप्रदासि । इमानि तात फलानि खादाहि यस्य ऋषिस्य आश्रमे एदृशानि फलानि तस्याहं भार्या भविष्यामि ॥ अथ खलु भिक्षवो माण्डव्यस्य ऋषिस्य एतदभूषि ॥ नूनं पंचालराजा ब्रह्मदत्तो मृगव्येन अवक्रान्तः इमस्याश्रमस्य समीपं अनुप्राप्तो तेन इमानि मोदकानि दिन्नानि परिभुक्तानि पदुमावतीये राजार्हाणि मोदकानि न एषा शक्यति भूयो इहाश्रमे कटुकषायेहि फलाफलेहि यापयितुं पदुमावती च राजकन्या । यन्नूनाहं अस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य भार्या प्रयच्छेयं ॥ अथ खलु भिक्षवो माण्डव्यो ऋषिः पदुमावतीं ऋषिकुमारीमेतदुवाच ॥ न खलु पदुमावति एवंरूपाणि फलानि भवन्ति को ते ज्वलनसमेहि कामेहि प्रलोभेति ॥ अथ खलु भिक्षवो पदुमावतीये एतदभूषि ॥ भवितव्यं कामा नाम ते वृक्षा येषां इमानि एदृशानि फलानि ॥ अथ पदुमावती एवं पितरमेतदवोचत् ॥ यदि तात कामफलानामीदृशो आस्वादो तान्यहं परिभुंजिष्यामि न मे इमानि महत्फलानि रोचन्ति ॥ अथ माण्डव्यो ऋषिः पदुमावतीमेतदुवाच ॥ को ते पदुमावति इमानि फलानि अदासि केवरूपो वा सो ऋषिकुमारो कतरस्मिं वा प्रदेशे तिष्ठति ॥

1. M °aham edṛi° B °hûrtte i° M °kaṁ âçramaṁ nânidûre yâ° B °dûre yâvad emaṁ u° M °râmi tântasya âmaṁtremi tato tavâçra°. — 3. M °tto padmâvati° BM °kâni deti adâ°. — 4[1]. M °evaṁ vademihi B °dehi ya°. — 4[2]. M °syârha bhâ° B °miti la°. — 5. M laghu ca âgacchesi esho haṁ i° B °cchesi e°.

7. M °vaḥ padmâvatî ° yena maṁḍavyasya â ° tur maṇḍa° B °tur maṇḍavyasya apradâsi | . — 9. B imâṇi tato phalâni khâ° M °tâto phalâni khâ ° shisyâçra ° tasyaṁhaṁ°. — 10[1]. BM °vo maṇḍa° M °shisyaita°. — 10[2]. M °vyena açvento imasyâ° B °aṇvataḥ imasyâ° M °prâptaḥ || te ° ktâni padmâvatîye râjâ° B °rhâni mo° M °kâni naishâ ° lâphaleyâhi paribhuṁjayituṁ padmâvatiṁ ca râjakanyâṁ || B °lâphale yâpayi ° vatiṁ ca râjakanyâ ya°.

14[1]. M ye nûnâ°. — 14[2]. M °vo maṁḍavyo ṛishi pamâvatî ṛishiku°. — 15. M °padumâvàtî evaṁrûpâni phalâni bhavaṁti ko te jvaranasamayehi kâ°.

16. M °padmâva° BM °shi bha°. — 17. M °yeshâṁ imâ°. — 18[1]. M °tî pita°. — 18[2]. B °ço âçvâdo° M °ço âkhyâto tân padvaṁ pari ° rocaṁti || . — 20[1]. M °ṛishi padmâva°. — 20[2]. M °padmâvatî i° B °vatî i° BM °si ko ca rûpo vâ(M °vo) so ṛi(B °ri)shi° M °mârî ka°

एवमुक्ते पदुमावती माण्डव्यं ऋषिमेतदुवाच ॥ सूक्ष्माजिनो तात ऋषिकुमारो दकतीरे स्नाति [311a] मृगमभिरुह्य तेन मे इमानि फलानि दिन्नानि तस्य च तात आश्रमे एदृशानि फलानि ॥ अथ माण्डव्यो ऋषिः पदुमावतीये सार्धं येन राजा ब्रह्मदत्तस्तेनोपसंक्रमित्वा राजानं ब्रह्मदत्तं प्रतिसंमोदेत्वा पदुमावतीं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उदकेन अदासि ॥ एषा ते महाराज भार्या भवतु महाराजस्य च एषा अनुरूपा मा च परस्य वचनेन अननुयुञ्जित्वा विप्रियं कुर्यासि ॥

अथ राजा ब्रह्मदत्तो पदुमावतीं अश्वपृष्ठमारुहेत्वा माण्डव्यस्य ऋषिस्याभिवादनं कृत्वा तत्रैव अश्वपृष्ठे अभिरुहित्वा येन कंपिल्लं नगरं तेन प्रक्रमे ॥ अद्राक्षी-द्राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य बलाग्रं दूरत एवागच्छन्तं दृष्ट्वा च पुनर्येन राजा ब्रह्मदत्तो तेनोपसंक्रमे ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो ततो अश्वपृष्ठतो ओतरित्वा पदुमावतीये ऋषिकुमारीये सार्धं हस्तिपृष्ठमभिरुहित्वा येन कंपिल्ले नगरे स्वकमुद्यानं तेन प्रयासि ॥ अश्रोषीत्पद्मावती कंपिल्ले नगरे महतो जनकायस्य निर्घोषं नगरं च कंपिल्लमद्राक्षीत् उद्विद्धमाकारं अट्टालगोष्ठकतोरणं रमणीयं च ॥ दृष्ट्वा च पुनः राजानं ब्रह्मदत्तमामन्त्रयसि । कस्य एतं वत वनविवरे निर्घोषो श्रुयति ऋषिणां एतं वनमृगाणां च उटजानि एतानि उद्विद्धानि दृश्यन्तीति ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो पद्मावतीमेतदुवाच ॥ एतमृषिणां वनमृगाणां च निर्घोषो एतानि चास्माकं उटजानि उद्विद्धानि दृश्यन्तीति ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो येन स्वकमुद्यानं तेनोपसंक्रमित्वा हस्तिपृष्ठातो प्रत्योरुहित्वा पदुमावतीये उद्यानं प्रवेशे ॥ अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो अमात्यपारिषद्यानामन्त्रयसि ॥ हो भणे ग्रामणिका क्षिप्रं पुरोहित-

1[1]. M °padmâvati mâṁḍavyaṁ°. — 1[2]. M sukshmo jino tâtaḥ ṛi° B sukshmâ° M °mârî uda°. — 3. M °shiḥ padmâvati ° detvâ padmâvatîṁ°. — 5. B eshân te mahârâja bhâ° M °tu mahârâjasya naishâ anurûpâ mâ re parasya vanena ananuyu°.

7. M °padmâvatîṁ ° shṭham âruhetvâ maṁḍavya° B °shṭham ârûyetvâ maṇḍa° BM °sya rishi° B °pṛishṭe abhi°. — 8. BM °d râjâ bra° M °durato evâ ° punaḥ ye ° dattas teno°. — 10. M atha khalu râ ° tto tataḥ açva° B °çvapṛishṭâto o° M °ottaritvâ padmâva° B °stipṛishṭam abhi° BM °yena kaṁpillaṁ nagaraṁ sva°.

12. M °shita padmâva ° kshid udvi° BM °aṭṭalagola(M °gora)kato ° yaṁ ca dṛi°. — 13. M °puna râjâ ° ttam âmaṁtra° B °yasi ka°. — 14. M kasyetaṁ° BM °bhavanaṁ vanavi° B °shiṇâ etaṁ vanamṛi° M °ṇaṁ evaṁ canamṛi° BM °gânâṁ udayâ(B °pâ)ni etâ°. — 15. M °dmâvatîyam e°.

16. M °m ṛishiṇâṁ° B °kaṁ udapâni udvi° M °kaṁ udayâni udvṛiddhâni dṛiçyaṁtîti |. — 17. B °pṛishṭâto pratyâru° M °pratyâruhitvâ padmâvatî ° prâviçet ‖ B °praviça ‖. — 18. M °shadyânâṁ âmantra°. — 19. M ho maṇe grâmanikâ kshi° B °kshipra puro° M °netha | padmâvatî ° strâni câbharaṇâni ca yâvac ca râjakulaṁ yâvac ca udyâ° B °dyânaṁ na taṁ atrâ° M °raṁ sarva alaṁkâraṁ kâ° B °laṁkârâpetha | vitatavitâ° M °naṁ vicitra ° ocaktapaṭṭa ° paṁ bhûpitadhûpanaṁ osiktasaṁpṛishṭhaṁ mu° B °paṁ

मानेथ पदुमावतीये वस्त्राणि चाभरणानि च याव च राजकुलं याव च उद्यानं तमन्तरान्तरं सर्वं अलंकारापेथ विततवितानं चित्रपुष्पपरिचितं ओसक्तपट्टदामकलापं धूपनधूपितं सिक्तसंमृष्टं मुक्तपुष्पावकीर्णं देशेदेशेहि नटनर्तकऋल्लमल्लकपाणिस्वर्यशोभिकद्विस्त्वलकवेलम्बकनट्टधराणि उपस्थपेथ ॥

मनसा देवानां वचसा पार्थिवानां
नचिरेणाढ्यानां कर्मणा दरिद्राणामिति

वचनमात्रेण राज्ञो अमात्येहि यथा[311b]ज्ञत्तं सर्वं पटिजागृतं ॥ अथ पदुमावती राजानं ब्रह्मदत्तमेतदवोचत् ॥ कहिं ते भगवं शरणं समिधा वा उदकोदकं कमण्डलु वा समयो वा मे अग्निहोत्रं जुहनाय ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो पदुमावतीमाह ॥ आगमेहि मुहूर्तं सार्धं ते सूक्ष्माणि अजिनानि आनीयन्ति ततः गंगायां स्नात्वा सहिता अग्निं जुहिष्यामः ॥ अथ राज्ञो अमात्यपारिषद्या तत्क्षणं तन्मुहूर्तं अन्तःपुरं तमुद्यानं आनयेन्सुः पदुमावतीये वस्त्राणि चाभरणानि चानयेन्सु ब्राह्मणं च पुरोहितं राजाचार्यं आनयेन्सु श्रेष्ठिप्रमुखो च निगमो पि निर्यासि सार्थवाहप्रमुखो वणिजग्रामो निर्यासि सर्वाणि चाष्टादश श्रेणी निर्यान्सुः ॥

अद्राक्षीद्राज्ञो अमात्या पारिषद्या नैगममहत्तरका च ब्राह्मणा च पुरोहितो च राजाचार्यो ब्रह्मदत्तस्य देवीं पदुमावतीं सर्वालंकारविभूषितां प्रासादिकां दर्शनीयां परमवर्णपुष्कलतया समन्वागतां । राज्ञा ब्रह्मदत्तेन सार्धं अग्निप्रदक्षिणीं करोति । यत्र यत्र च क्रमाणि निक्षिपति तत्र तत्र पद्मानि प्रादुर्भवन्ति प्रासादिकानि दर्शनीयानि । दृष्ट्वा च हृष्टा तुष्टा हर्षसंजाता राजानं ब्रह्मदत्तमामन्त्रयेन्सुः ॥ नास्माभिः महाराज कदाचित्कस्यचिदेदृशी स्त्री दृष्टा वा श्रुता वा

dhâpanam̃dhûpitam̃ osaktasam̃sṛishṭam̃° M °rṇam̃ deçedehi ca° BM °çillamallakṛipâṇisvaryâñço° B °bhirudvi° M °bhitam̃dvṛiddhastvalakakevalam̃banaṭṭadharâṇi upathapetha |.

6. M °rmaṇâm̃ dari° thânantam̃ sa° B °sarva pa° BM °ṭiyâkṛitam̃ ||. — 7². M °padmâvaṭiye râ°. — 8. M karhi te bhavâm̃ ça° B °gavâm̃ ça° BM °unmodakam̃° M °kamam̃ḍalu vâ samaya vâ me° B °samaye vâ me°. — 9. M °padmâva°. — 10. M apâme° rddham̃ te sukshmâni aji° B °kshmâni aji° nîyanti | ta° M °nîyam̃ti tato gam̃° shyâmi ||.

11. M atha râjâ amâtya° B °tyasya pâri° M °hûrtta a° B °nam̃ ânayetsuḥ padu° M °nam̃ ânayetsuḥ | padmâvati° B °ṇâni cânayetsu brâ° M °ṇâni cânayetsuḥ brâhmaṇapurohitam̃ ca râjâcâryam̃ ânayetsuḥ çreshṭhipramukhâ ca nigamehi niryâsi sâ° B °ryam̃ ânayetsu çreshṭipramukho ca nigamo bhiniryâsi sâ° BM °mukhâ vaṇi° B °câshṭhâdaça çreṇi niryâmsuḥ |. — 15. M °rohitâ câ râjâcâryye bra° devi padu° lam̃kârabhûshitam̃ prâjâdi° nîyam̃ paramaçubhavarṇâpushkaratayâ sa° B °nvâgato |.

17. M râjâ bra°. — 18. BM yatra yatra cam̃kra° B °mâni nikshi° M °rbhavam̃ti prâ°. — 19. BM °hṛishṭâ ca tu° M °dattam̃ âmam̃trayetsuḥ B °yetsuḥ nâ°. — 20. M °smâbhir

यथा इमस्या पदुमावतीये देवीये । साधु महाराज पदुमावती देवी पादेहि राजकुलं प्रवेशियतु ततो महाजनकायो देवीये इमां एवरूपां ऋद्धिं दृष्ट्वा प्रीता भवेन्सुः ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो सान्तःपुरः पदुमावतीये देवीये सार्धं अमात्यपारिषद्यपुरस्कृतो महता जनकायेन सार्धं महता राजऋद्धीये महता राजानुभावेन उद्यानातो राजकुलं प्रवेशि ॥ अद्राक्षीत्सो जनकायो यावच्च उद्यानं यावच्च राजकुलं पदुमावतीये पदवीतिहाराणां उभयतो पदुमानि प्रासादिकानि दर्शनीयानि ॥ दृष्ट्वा पुनः महाजनकायो उदानं उदानेसि ॥ कृतपुण्यो महाराजा ब्रह्मदत्तो यस्य इममेवंरूपं स्त्रीरत्नं प्रादुर्भूतं ॥ अथ राजा पदुमावतीये सार्धं उपरिप्रासादवरगतो पंचहि कामगुणेहि समर्पितो समङ्गीभूतः क्रीडति रमति प्रविचारयति पदुमावतीं च देवीं म[319a]देहि अक्षेहि च गीतवाद्येहि च शेखेति तावदन्या देवीयो न समन्वाहरति पदुमावतीये प्रमत्तो । पदुमावती च राज्ञा ब्रह्मदत्तेन सार्धं संवसन्ती आपन्नसत्वा संजाता ॥

यत्र काले देवीप्रजननवेला ततः राज्ञा ब्रह्मदत्तेन या अन्तःपुरिकायो कुशलायो स्त्रीधर्माणां ता आणत्ता पदुमावतीमुन्नेथ । राजा च हिरण्यसुवर्णं अग्रतो कृत्वा नानाप्रकाराणि च वस्त्राणि निषण्णो ये मे निवेदयिष्यन्ति चेमेषु पदुमावती प्रजाता ति तेषां आच्छादं दास्यामि ॥ तासां पि देवीनामेतदभूषि ॥ यदुपादाय पदुमावती आनीता तदुपादाय अस्माकं राजा न समन्वाहरति । अथ एषा प्रजायमानी अस्माभि अनयव्यसनमापादयितव्या ॥ ता दानि तां पदुमावतीं

mahâ° B °d edṛiçâni riddhi dṛishṭvâ vâ çru° M °ṛiddhiṁ dṛishṭvâ vâ çrutvâ ya° B °imasya pa° M °imasya padmâvatîye devîme B °vîye sâ°.

1. M °hi râjakule praveçatu || tadâ ma° B °mahâṁ janakâ° M ° imâṁm evarupâ tam ṛiddhiṁ° B °pâṁ riddhiṁ dṛi° BM °vetsuḥ ||. — 3. M °ntaḥpuro padu ° shadyâpuraskṛito mahato janakâ ° pradesi ||. — 5. M °yo yâvacca râjakulaṁ yâvacca udyânaṁ padmâvatî ° vîthihârâ° BM °to padumâvatî prâsâdikâṁ darçanîyâṁ dṛi°.

7[1]. M °kâya udânaṁ°. — 7[2]. M °m evarûpaṁ°. — 8. M °jâ padmâvatîye sârddham upari ° guṇe samarpi° B °rpito samaṅgâbhû° M °kriḍito ramati pravi° B °kriḍanti ramanti pravi° BM °yati padmâ(B °dumâ)vatî ca devî ca adehi akshe ° çekhoti(M °çesheti) tâvadedya devî yena samâha° M °ti || padmâva° BM °tto pa°.

11. M padmâvatiṁ ca° B °rddhaṁ saṁvasanti â° M °vasanti â ° jâtâḥ B °jâtâ ya°. — 13. BM yatra kâlaṁ devî prajânavelâ° M °tato râjño bra° B °ttena yo a° M °ṇâṁ nânâgatâ padmâvatîm unnathâ B °tha râ°. — 14. B râjâ va hi ° suvarṇṇa agra° M °sharuṇâye me° BM °yishyati | kshe° M °ṇa padmâvatî projânâni te° B °prajânâti te°.

16[1]. B °bhûshi pu°. — 16[2]. B padupâdâya asmâ° M yad upâya padumâvati â ° râjânaṁ sa°. — 17. M °smâbhir anaya° B °yitavya | C °yitavyâ |. — 18. BM te dâ° M °rikânâṁ padmâvatiṁ pṛicchanti jâ° B °pṛicchati jâ°.

पृच्छन्ति ॥ जानासि कथं स्त्रियो प्रजायन्तीति ॥ सा दानि आह ॥ न जानामीति ॥ ता दानि अन्तःपुरिका आहंसुः ॥ स्त्रीये प्रजायमानीये अक्षीणि पट्टकेन बध्यन्ति ॥ सा दानि आह ॥ मह्यं पि प्रजायमानीये अक्षीणि पट्टकेन बन्धेथ ॥ तस्या दानि यं वेलं प्रजायिष्यतीति ततो अस्या अक्षीणि पट्टकेन बद्धानि ॥ सा दानि द्वौ दारकौ प्रजाता प्रासादिका दर्शनीया ॥ तासां दानि एतदभूषि ॥ अपुत्रा तावियं देवी राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य इष्टा च बहुमता च आसि किं पुनः सपुत्रा अपुत्रस्मिं राजकुलस्मिं । इमाये द्वौ दारका जाता ततो अधिमात्रं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य प्रिया भविष्यतीति वयं च न समन्वाहरिष्यति ॥ ताहि दानि अन्तःपुरिकाहि ते दारका तपनस्मिं चैलकं उपस्तरित्वा तत्र प्रक्षिप्ताः ॥ तं तपनं स्वपिहितं सुबद्धं कृत्वा राजकीयेन तापनीयेन तापयित्वा मुद्रयित्वा नदीये गंगाये प्रक्षिप्ता । पदुमावतीये च स्वकेन गर्भमलेन मुखं म्रक्षितं ॥ सा दानि पदुमावती अन्तःपुरिकां पृच्छति किं मे जातन्ति ॥ ताहि पि अन्तःपुरिकाहि द्वे उल्लकानि गर्भमलेन प्रम्रक्षयित्वा पदुमावतीये अल्लीपितानि ॥ इमानि प्रजातासि ॥ सा दानि आह ॥ मुह्यथ एतानि किं एतेषां करिष्यामीति ॥ राजा दानि ब्रह्मदत्तो पृच्छति ॥ किं देवी प्रजाता ति ॥ ता आहंसुः ॥ महाराज द्वे दारका प्रजाता प्रासादिका दर्शनीया ते [312b] च नं जातमात्रा ताये खादिता । कुतो महाराज ब्रह्मचारिस्य ऋषिस्य अपत्यन्ति पिशाची एषा त्वया आनीता त्वं दिष्ट्या जीवन्तो मुक्तो ॥ ताये पिशाचिनीये मूलातो आगच्छ पश्याहि तां यदि अस्माकं न श्रद्दधासि ॥ सो दानि तां देवीं पश्यनाय प्रविष्टो पश्यति च पदुमावती

1[1]. B °si | ka° M °tham̃ striyo prajânam̃ti ‖ . — 2[1]. B te dâ° M °antâḥpurikâ âhansuh stri°. — 2[2]. M °kshiṇi pa° dhyati. — 3[2]. M °akshiṇi pa° B °kena bam̃dhetha | . — 4. B tasya dâni iyam̃ ve° M tasya dâni yam̃° B °titi | tato asya akshiṇi pa° M tato 'sya akshiṇi pa°. — 5[1]. M °jâtâḥ prâ° BM °nîyâ tâ°. — 5[2]. B tâsâm̃ dârikâni e° shi a°.

6. M aputro tâva yam̃° sya dṛishṭâ° BM °bahûmatâ° saputro apatresmim̃ râja° BM °kulesmim̃ i°. — 7. B °dârikâ jâtâ | tato adhimâ° M °dârakau jâtâs tano adhimâ° priyo bha° B °titi | va°. — 8. B °dârakâ tapaneshu cai° M °dâraka tapeshu cailakam̃m upatvaritâ te dârakâ tatra° B °upatvaritvâ te dârakâ tatra°. — 9. M °kyena tâpasiyena dâpayitvâ mu° B °dipe gam̃° M °kshiptâḥ tam̃°.

11[1]. M padmâva° rbhamale mu° BM °kham̃ prakshitam̃ | . — 11[2]. M °padmâva° jânam̃ ti | . — 12. M °kâhi iva uddhânakâ ga° B °uddhârinakâ ga° M °lena praçrakshapitvâ padmâva° B °allipitâni | . — 14[1]. BM muhyatha° M °ni kim ete° B °ete ka°. — 14[2]. B °echati kim̃°. — 15[1]. M devi° B °jâtâni ‖ . — 15[2]. M °âhansuḥ | . — 15[3]. M °jave dâ° prajâtâḥ prâ° BM °yâ tena tam̃ jâta° B °mâtroye khâdito ku° M °mâtram̃ ye khâ°.

17. M °apatyam̃ ti pi° esho tva° B °shâ | tva° M °nîtâḥ tâm̃ dṛishṭvâsi° B °nîtâ tâ dṛishṭvâsi° BM °kto tâ°. — 18. B °çâcini° hi tam̃ ya° M °hi ‖ tam̃ ya°. — 19. M °vâm̃ praçya° vati en° B °dhirapraksshi°.

रुधिरम्रक्षितेन यादृशी राक्षसी ॥ सो दानि तान्दृष्ट्वा भीतो संजातो ॥ अमात्यानामाह ॥ गच्छथ तां घातापेथ मानुषिका ति कृत्वा एषा मयानीता यदि एषा पिशाचिनी वा राक्षसी वा न मे ताये कार्यं ॥ सा दानि ततो राजकुलातो निष्कासिता ॥

सा दानि तेषाममात्यानां पृच्छति ॥ कहिं मे नयिष्यथ ॥ ते आहन्सुः ॥ राज्ञासि ब्रह्मदत्तेन वध्या ओसृष्टा ॥ सा दानि तेषां अमात्यानां पृच्छति ॥ किं मये राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अपराद्धं येनाहं वध्या ओसृष्टा ॥ ते अमात्या आहन्सुः ॥ त्वया दुवे दारका जनित्वा खादिता ततो राज्ञा पिशाचिनीति कृत्वा वध्या ओसृष्टा ॥ सा आह ॥ न मे दारका जाता पृच्छामि अन्तःपुरिकां ता आहन्सुः दुवे ते उल्वका जाता ते पि तत्रैव मेल्लिता नैव दारकानि पश्यामि नैव खादामि ॥ ते दानि अमात्याः पण्डिता स्त्रीमायानां शाठ्यानां चाभिज्ञाः ॥ तेषामेतदभूषि ॥ इयं पदुमावती राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य इष्टा च बहुमता च स्थानं विद्यति यं एताहि अन्तःपुरिकाहि एषा पदुमावती अजानमानी खलीकृता भवेय विप्रलब्धा वा ॥ ते दानि अमात्या तां पदुमावतीं पृच्छन्ति ॥ कथं सि प्रजाता ति ॥ सा दानि तेषां अमात्यानां तां प्रकृतिं विस्तरेण आचिक्षति ॥ ताहि मे अन्तःपुरिकाहि प्रजायमानीये अक्षीणि पट्टकेन बद्धानि नैव दारकान्पश्यामि नैव खादामि । यं कालं च प्रजाता ततो पृच्छामि तानि अन्तःपुरिकानि किं मे जातं ति ताहि दानि मम दुवे उल्वका अल्लीपिता ते जाता ति ॥ तेषां दानि अमात्यानामेतदभूषि ॥ इयं देवी अन्तःपुरिकाहि ईर्ष्याप्रकृतेन विप्रलब्धा इयं च देवी ब्रह्मदत्तस्य इष्टा च बहुमता च मा पश्चाद्राजा ब्रह्मदत्तो

1[1]. M °ni tām̃ dṛishṭvā°. — 1[2]. B amātyenā° M °tyā āha ‖. — 2. B gacchatha tam̃ ghātāyetha mā° M gacchatha tam̃ ghāṭāyetha mā° BM °nushikāni kṛi° M °tvā ekā mayā nītā | yadi yeshā pi ° me tāya kāryyam̃ ‖. — 3. M °shkāsinā ‖ B °shkāçitā sā°. — 5[1]. M °teshām̃ amā° B °shām asmākam̃ amā° BM °ti ka°. — 5[2]. M °him̃ te me na°. — 5[3]. M °āham̃suḥ ‖.

6[1]. BM °na vadhvā o° M °sṛishṭāḥ |. — 6[2]. B °amātyaamātyā ° ti kim̃°. — 7[1]. B °aparaddham̃ | ye° M °aparādham̃ ye° BM °vadhvā o°. — 8. M tvayā ive dā°. — 9[1]. B °ha na°. — 9[2]. M °cchāmi ‖ am̃taḥpurikā te ā° B °kām̃ | te ā° M °nsuḥ ‖ dave te uddharikā jā° B °dudve te udvanikā jā° BM °mellitvā naiva dā° M °naivam̃ khā° B °khādāmi te°.

11. M °amātyā pam̃ḍitā stri ° çākyānām̃ cā° B °çāthyānām̃ cā° M °jñās teshā°. — 12[1] B °shi iyam̃°. — 12[2]. B °sthāna vidya° M °dyati ‖ yam etāni antaḥ° B °etāni antaḥ°. — 14. M °tyā nām̃ padmāva° BM °cchati ka°. — 15[2]. BM °nām̃ tān prakṛi°.

16. M °akshiṇi pa ° naivam̃ dārakām̃ paçyāmi naiva ravādāmi | B °dārikān pa°. — 17. M °mi tāni am̃taḥpu ° ve uddhānakā ullayitā te jānāti te° B °ve udvānakā ullapitā | te jānāti te°. — 19[2]. B °hi irshyā° M °sya dṛishṭā° BM °çokena ca glaināyam̃°.

देवीये पद्मावतीये अत्ययेन विप्रतिसारी भवेय शोकेन च वैमनस्यं पतेय ॥ तेहि [313a] दानि अमात्येहि सा देवी पदुमावती स्वके गृहे गोपिता राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य निवेदितं घातिता देवीति ॥ ता दानि देवीयो घातिता पदुमावतीति श्रुत्वा तस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य चटुल्लायन्ति घृतं च परिक्षिपन्ति सर्षपाणि च अग्नौ प्रक्षिपन्ति चतुर्दिशं च बलिं निष्कासयन्ति शान्तिं च करोन्ति दिष्ट्यासि महाराज जीवन्तो मुक्तो राक्षसीहस्तातो ॥ तं मुहूर्तं राजा स्नातो विलिप्तो निष्पुरुषेण नाटकेन प्रक्रीडितो । तावदन्तःपुरिकायो काचिद्वीणां प्रवादिता काचित्सुघोषकं काचिन्मृदंगं काचिद्वेणुं काचित्प्रनृत्यन्ति काचिद्गायन्ति ॥

अथ खलु भिक्षवो अन्यतरा देवता माण्डव्यस्य ऋषिस्य अभिप्रसन्ना वैहायसमन्तरीक्षे स्थिहित्वा राजानं ब्रह्मदत्तमेतदुवाच ॥ दुःश्रुतन्ते महाराज अपरिज्ञातं ते महाराज अविज्ञातन्ते महाराज यो त्वमननुयुंजित्वा अपर्यवगाहित्वा अनपराधीं पदुमावतीं वध्यामवसिरसि तादृशस्य महाभागस्य ऋषिस्य वचनं न समनुस्मरसि ॥ अथ राज्ञो ब्रह्मदत्तस्यान्तःपुरिका देवताये अन्तरीक्षगताये तं घोषं श्रुत्वा सुष्ठुतरं गायन्ति वादेन्ति च यथा राजा ब्रह्मदत्तो एताये देवताये जल्पन्तीये न शृणेयाति ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो अन्तःपुरिकां निष्कासेपेति आगमेथ तावद्यावज्जानाम किमेषा देवता अन्तरीक्षगता जल्पतीति ॥ ता दानि अन्तःपुरिका राज्ञो वचनेन तूष्णीभूता संजाता देवता राज्ञो ब्रह्मदत्तस्याह ॥ दुःश्रुतन्ते महाराज यो त्वमननुयुंजित्वा अपर्यवगाहित्वा अनपराधीं पदुमावतीं देवीं वध्यां ओसिरेसि तादृशस्य महाभागस्य ऋषिस्य संदेशं न समनुस्मरसि ॥ राजा दानि

1. B °taṁ yohitā deviti | M °taṁ yohitām̐ deviti | . — 3. M °ghātitā padmāva° sya catilāpeti ghṛi° B °sya catillāpeti ghṛi° M °parikshipaṁ sarshapāni ca agnau prakshipeṁti catu° shkāsayaṁti ‖ dṛishṭvāsi mahā° B °çānti ca karoti dṛishṭvāsi mahā° BM °kshasito ha° B °stāto taṁ°.

6. M muhūrta rā° B °vilupto° BM °niḥpurusheṇa° dito tā°. — 7. B °kaṁ | kācit mṛi° M °gaṁ kāci durdaraṁ kācid ve° B °ṇuṁ kācin pra° kācit gāyanti ‖ M °tyaṁti kācit gāyanti ‖ . — 9. BM °tā maṇḍa° M °sthitvā rā°. — 10. B duçruta° M duçrutaṁ me mahārāja aparijñātan te mahārāja avijñātaṁ te mahārāja yo tvaṁ ananu° B °taṁ te mahārāja abhijñātan te mahārāja yo tvaṁm ananu° BM °hetvā anaparādhiṁ padumā(M °dmā)vatiṁ vadhyā° B °smarati | .

13. M °ttasyāṁtaḥpurikāye de° B °purikā de° M °rikshe ga° B °sushṭutaraṁ° M °gāyaṁti vādyenti ca yathā° tto ye tāye de°. — 15. M °purikā nistha° kim eshya de° B °kshagato ja° M °lpantiti ‖ .

16. B °nena tushṇi° M °jātāḥ de° syāhuḥ ‖ . — 17. B duçruta° M duçrutaṁ te mahā° yo svaṁ amanu° B °yo tvaṁ amanu° M °hitvā anaparādhiṁ padmāvatiṁ deviṁ vadhyā josiresi ‖ tā°. — 19. M °kāye pṛi°.

ब्रह्मदत्तो ताये देवताये श्रुत्वा अन्तःपुरिकायो पृच्छति ॥ सत्यं जल्पथ किन्ते दानि दारका ये पद्मावतीये जाताः ॥ ता दानि अन्तःपुरिकायो राज्ञा ब्रह्मदत्तेन पृच्छियमानीयो वा पश्यन्ति ॥ पद्मावती राजाणत्तीये घातिता प्रभवति राजा अस्माकं पि परित्यजितुं आचिचाम नं सत्यं यथाभूतं ति ॥ ता दानि अन्तःपुरिका आहन्सुः ॥ महाराज पद्[3, 3b]मावतीये दुवे दारका जाता ते चास्माभिः तपनाये प्रक्षिपित्वा राजक्याये मुद्राये मुद्रेत्वा सतपना नदीये गंगाये प्रवाहिता नापि तयापि दृष्टा नापि खायिता पि ॥ तस्य दानि राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य दौर्मनस्यं उत्पन्नं ॥ अनपराधी तादृशी स्त्रीरत्नं मया घातापितं तादृशस्य च महाभागस्य ऋषिस्य मया संदेशं न कृतं पुत्रा लभ्यन्ता च परिभ्रष्टा ति ॥

सापि दानि मंजूषा नदीये गंगाये वुह्यन्ती कैवर्तकेहि मत्स्यान्बन्धन्तेहि उत्क्षिप्ता ॥ ते दानि केवट्टा तां मंजूषां पश्यन्ति राजक्याये मुद्राये मुद्रितां ॥ तेषां केवट्टानामेतदभूषि ॥ मा हैव चोरेहि राजकुले अपराद्धं ततो इमा मंजूषा प्रष्टा भविष्यति सर्वेष गुह्यं प्रकाशीभवति गच्छाम इमां मंजूषां राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उपनामेम मा वयं चौरा ति कृत्वा ज्येष्ठेन दण्डेन शासीयेम ॥ ते दानि तां मंजूषामादाय राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उपसंक्रान्ता महाराज अस्माभिर्नद्यां गंगायां मत्स्यान्बन्धन्तेहि इयं मंजूषा उदकेन वुह्यन्ती उत्क्षिप्ता राजमुद्राये मुद्रिता तां देवो प्रत्यवेक्षतु ॥ अथ खलु भिक्षवो राजा ब्रह्मदत्तो अमात्यपारिषद्यानामन्त्रयति ॥ हो भणे

1. M °tha kiṁ te dārakā ye padmāva° BM °jātāḥ tā°. — 2. M °kāyo rājā bra° BM °ttena pṛicchati pṛicchi ° nīyo vo paçyaṁti B °nīyo vo paçyanti | . — 3. M paranāvatī rājā āṇantīye ghātitā pra° B °jāṇantīye ghā° BM °vati | rājā a° M °kshāma taṁ na sa ° bhūtan ti ‖ B °taṁ ti tā°. — 5. M °jātāḥ te smābhi tapanāye pra° BM °kyā(B °kye)ye mudrā(B °dre)ye mudre(M °dri)tvā sā tapanā nadī ° hitā nāpi tenāpi dṛishṭvā nāpi khā°.

7. M tasyā dā ° daumanasyam utpa°. — 8. M °ghāṭāyitaṁ ‖ tādṛi° BM °deçaṁ kṛitaṁ | putra labhyanto ca paribhrashṭo ti | . — 10. M °maṁjushā ° hyanti ‖ kaivartte dvimatsyā° BM °matsyā bandhanehi nadīye gaṁgāye vuhyantī prakshipto | .

11[1]. M °ni kaivartakā taṁ maṁjushaṁ paçyaṁti rā° B °kevaṭṭa taṁ maṁjūshaṁ pa° M °drāca mudritaṁ | B °dritaṁ | . — 11[2]. M °shāṁ kaivarttānāṁ e° B °kevaṭṭānāṁ ° shi mā°. — 12. M mā haivaṁ co° B °haiva cāre ° le aparārddhaṁ ta° M °le aparaddhaṁ ‖ ta° BM °to imaṁ maṁjushā(B °sho) prashṭā(M °shṭhā) bhavi° M °shyati ‖ sarve ca gu ° cchāma ‖ imaṁ maṁjushaṁ rājño° B °cchāma imaṁ maṁjūshaṁ rājño° M °mema ‖ sā vayaṁ caure ti kṛi° B °jyeshṭena da° M °shṭhena daṁḍena çā°. — 14. BM °ni taṁ maṁjū(M °ju)sham ā° B °saṁkrāmantā° M °saṁkrāṁtā mahā ° yāṁ matsyabandha° B °yāṁ matsyā bandhantehi | i° M °yaṁ maṁjushā° B °kena muhya° M °vuhyaṁtī utkshi° BM °drāyāṁ mudritā taṁ de° B °vekshitu ‖ .

17[1]. M °dartto amātyā pārshadyā ° yasi ‖ . — 17[2]. BM °tha | ki° M °maṁjushāyan ti ‖ B °yaṁ ti sā°.

जानथ किमत्र मंजूषायं ति ॥ सा दानि मंजूषा अमात्येहि मुक्ता पश्यन्ति च तानि पदुमावतीये दुवे दारका प्रासादिका दर्शनीया ॥ ते आहंसु: ॥ महाराज इमहिं मंजूषायां दुवे दारका प्रासादिका दर्शनीया पदुमावतीये पुत्राणि महाराजस्य सदृशानि । अनपराधी महाराज पदुमावती देवी देवेन अननुयुंजित्वा अपर्यवगाहित्वा वध्या ओसृष्टा ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो तानि दारकानि दृष्ट्वा पदुमावतीये च बहूनि गुणगणानि समनुस्मरन्तो मूर्छित्वा भूम्यां पतितो हं स्त्रीरत्नातो भ्रष्टो ॥ अथ तेषाममात्यानामेतदभूषि ॥ मा हैव राज्ञो देवीये उत्कण्ठन्तस्य किंचिदेव शरीरस्याबाधं भवेय ॥ ते दानि आहन्सु: ॥ महाराज मा पदुमावतीये कारणेन उत्कण्ठेहि अस्माभिरेवं देवार्थं उपलभित्वा साहसं न कृतं देवी स्थापिता न घातिता अनागतं अर्थपदं ज्ञात्वा ॥ सो दानि राजा ब्रह्मदत्तो एतम[314a]मात्यानां वचनं श्रुत्वा प्रह्लादितो संजात: ॥ अमात्यानाह ॥ कहिं पदुमावतीति ॥ अमात्या आहंसु: ॥ अमुत्र गेहे ति ॥ राजा दानि तत्र देवीये पदुमावतीये सकाशं गतो ॥ गत्वा राजा पदुमावतीं देवीं बहुप्रकारं संज्ञापेति दिष्ट्यासि देवि तादृशातो व्यसनातो च मुक्ता दिष्ट्यासि मया च पुत्रेहि च समंगीभूता । सपत्नीहि सि च नं घातापिता किन्ति अभिप्रायं किन्तेषां तव अभिप्रायां दापयामि कीदृशं वा व्यसनं निगच्छन्तु श्रेयं भवे यदि राजाणत्या सर्वावन्ता निगडबद्धा शाणशाटकनिवस्ता चटनं परिचरन्तु ॥ अथ खलु भिक्षवो पदुमावती देवी रुदमाना राजानं ब्रह्मदत्तमेतदुवाच ॥ मा महाराज तासां देवीनां किंचिद्विप्रियं करोहि ॥ एता ज्येष्ठायो अहं कनीयसा या च एतेयां

1. M °mañjushá a° B °júsho a° M °mukto paçyam̃ti ca° B °nti | ca° M °ni padmávatîye ive° B °rçaná te°. — 2[3]. BM °imam̃hi mañjú(M °ju)sháyám̃(M °yam̃) du° M °yá padmáva ° sya edṛi°. — 4. B anuparádhím̃ ma° M °ja padmáva ° nurujyitvá aparyye° B °vaddhyá o°. — 5. M °shṭvá padmáva° BM °gaṇáni ca sa° B °nto | mú ° bhrashṭá ‖.

7[1]. M °tesháṁ amá° B °teshám̃m amá°. — 7[2]. M °utkam̃ṭhasya kim̃° BM °cid devasya çari° M °bádhaṁ bha° BM °veyam̃ ‖. — 8[1]. B tá dá°. — 8[2]. M °ja padmáva° B °ja mo padu° M °labhisvá sá° B °pitá na dyátitá aná° M °ghátitá ‖ aná°. — 10. B sá dá° ditá sam̃° M °játo ‖.

11. M °tyánám á° B °tyá áha ‖. — 12[1]. M °padmáva°. — 12[2]. M °áhansuḥ ‖. — 12[3]. BM °he ti rá°. — 12[4]. BM rájá(B °jáḥ) dáni(M °ni) ta° M °padmáva° B °to ga°. — 13. M °padmáva° B °jñáyeti dṛishṭyá° M °peti dṛishṭvási ‖ devi ° ktá dṛishṭvá ca mayá° B °ktá dṛishṭyá° M °samanvagibhútáḥ sa° B °bhútá sa°. — 15. BM °tnihi seca(B °va)-nam̃° B °ghátáyitá kin te abhi° M °miyáṇám̃° B °nam̃ nirgacchatu çre° M °cchatu çreyam̃° BM °bhave(B °va) yáda rajánam̃ tá sarvá vo kim̃ nigaḍabaddhásana(M °saṇe) çáṭakanivastrátana paricarantaḥ(M °nto) ‖.

17. M °kshavaḥ padmáva ° damánî tá kim̃ te rájá°. — 19. BM etám̃ jyeshṭá(M °shṭho)-

कल्पिता वृत्ती तां मानं अभिवर्धेहि मा परिहापेहि सर्वाणि च अनुवर्ताहि ॥ यथाकृतानां कर्मणां सत्वा विपाकमनुभवन्ति काले कालमासाद्य यथा द्रुमाणां पुष्पफला ॥ मया एवं महाराज तानि कर्माणि कृतानि यदहं त्वया सत्कृता च मानिता च मया एवन्तानि कर्माणि कृतानि यदहं त्वया वध्या ओसृष्टा ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो पदुमावतीं देवीमेतदुवाच ॥ मा देवि अश्रूणि प्रपातेहि सर्वन्ते राष्ट्रं निःसृजामि पुत्रेहि समंगीभूता अभिरमाहि क्षमाहि च मे एतं अपराधं ॥ अथ पद्मावती देवी राजानं ब्रह्मदत्तमेतदुवाच ॥ किं मे महाराज विजानन्तीये राज्येन पुत्रेण वा धनेन वा गंसामि अहं प्रव्रजित्वा पुनः तातस्य सकाशं ॥ उक्ताहं तातेन को ते पदुमावति ज्वलनसमेहि कामेहि प्रलोभेति ते मे तातस्य वचना इदानीं परिदहन्ति यथाहं तातेन आश्रमपदे उक्ता यं तव महाराज मृगीव आश्रमातो पितुः सकाशातो अनपराधी वध्या ॥

अथ पदुमावती देवी पुनस्तापसी प्रव्रजित्वा धातुरक्तानि वस्त्राणि प्रावरित्वा माण्डव्यस्य ऋषिस्य आश्रमं आगमे ॥ माण्डव्यो च ऋषी कालगतो अभूषि । तृणकुटीपर्णकुटीनि विशीर्णानि अभूंसुः ॥ अथ पदुमावतीये देवीये एतदभूषि ॥ तादृशेन मे निर्बन्धेन विनाशवितो राजा ब्रह्मदत्तो प्रत्याख्यातः पितातो मे [3 a 4b] कालगतातो अयं परिभ्रष्टा ॥ यं नूनाहं भिक्षाचारं चरामि जनपदानि च राजधानीयो च अन्वन्ती ॥ अथ पदुमावती देवी ग्रामनिगमराजधानीषु अन्वन्ती वाराणसीं राज्ञो कृकिस्य नगरं गता ॥ अद्राक्षीद्वाराणसीयको काशिराजा

yo ahaṁ° M °karaṇiya° BM °sâ yaṁ ca ete° M °vṛitti taṁ mânaṁ° B °tti taṁ mânaṁ° BM °hâyehi sa° °rtâhi ya°.

2. M °bhavaṁti ‖ kâlaṁ kâ°. — 3. M °mânitâni ca ‖ mayâ evaṁ tâni ka°. — 4. M °padmâva°. — 5. M °devi açruṇi° B °açruṇi° M °râjyaṁ niḥ° BM °mâhi na me ekaṁ apa°.

7². BM °vijânitâye râ° M °ṇa bâṁdhavena mârgaṁsâ° punas tâtasya sakâçam uktâ° B °naḥ tâstasya sakâçaṁ u°. — 8. BM °ko tena padumâti(M °mâvati) jva° M °samayehi kâ° BM °bheti | te° B °me tâṁtasya° BM °hanti ‖ yathâ ceyaṁ yathâhaṁ° B °ktâ yaṁ me mahâ° M °ktâ yan tena mahâ° parâdhiṁ vadhyâ ‖ B °parâdhiṁ vadhyâṁ ‖.

12. M atha padmâvatiṁ deviṁ pu° B °vatiṁ devi° s tâpasiṁ pra° M °s tâpasiṁ pra° BM °ritvâ maṇḍa° M °shisyâçra° B °âgamaṁ |. — 13. BM maṇḍa° M °ṛishi kâ°. — 14¹. M triṇakuṭṭiparṇakuṭṭinî vi° B °ṇṇakuṭi vi° M °abhûnsuḥ ‖. — 14². M °padmâvatî deviṁ eta° B °shi tâ°. — 15. M °me nibândhana nivasâvetau° B °ndhena nivasâvetau° M °khyâto pi° BM °lagato vayaṁ°.

16. BM °raṁ caranti ja° râshṭradhânishu ca aṇvayanti(M °yati) ‖. — 17. M °padmâva° B °marâshṭradhâ° M °marâshṭrarâjadhâ° kṛitisya°. — 18. M °sîko kâçirâjâ padmâvatiṁ deviṁ purâdanta° B °purâdanta° M °padmâva° BM °yaṁ taruṇyâye jâtirû° M °pushpâni phalâni prâ° B °tâni phalâni prasâdikâni prasâdâni° M °kâni prasâditâni mano° B °ehi anukânantaraṁtare abhi° M °mukânantaraṁ abhi° BM °shyâmi ‖.

पदुमावतीं देवीं पुरान्तरे दृष्टा च पुनः काशिराजा पदुमावतीं देवीं बहुप्रकारं प्रलोभेति किं तव भद्रे प्रव्रज्याये तरुणाये जातरूपाये अभिरूपाये इमानि पादपानि पुष्पितानि फुल्लानि प्रासादिकानि प्रसादनीयानि मनोरमकराणि एहि अमुककाननान्तरे अभिरमिष्याम ॥ एवमुक्ते पदुमावती तापसी काशिराजानमेतदुवाच ॥ अपि महाराज इच्छसि प्रवेष्टुं यं प्रव्रजिताये सार्धं इच्छसि रमितुं धर्मस्थिताय नाहं महाराज कामेषु अर्थिका ति ॥ काशिराजा आह ॥ यदि भद्रे न इच्छसि ततो बलसा ते ग्रहिष्यामि ॥ पदुमावती आह ॥ यदि बलसा मे गृह्णसि ततो ते तपसा अग्नीव शुष्कतृणं दहिष्यामि ॥ सो दानि राजा तं श्रुत्वा भीतो प्रत्यागतो च सा च इह राष्ट्रे यथासुखं यथाफासु ॥ अहं ते निमन्त्रेमि सर्वहितोपस्थानेन ॥

अथ ब्रह्मदत्तो राजा ब्राह्मणवेषेण काशिराज्ञो गृहं प्रविशित्वा अहं पि महाराज अचेहि कुशलो ति । सो पि राज्ञो देवीहि सार्धं क्रीडन्तस्य क्रीडते पदुमावतीं च सम्भाषति । केन क्रोधेन इहागता ॥ पदुमावती आह ॥ तव एव महाराज अपराधेन इहागता ॥ ततो काशिराजा संशयितो राजानं ब्रह्मदत्तं पृच्छति ॥ न मे कदाचिदष्टापदस्य एतादृशी नीति श्रुतपूर्वा कस्त्वं का ते एषा ति ॥ राजा ब्रह्मदत्तो आह ॥ अहं ब्रह्मदत्तो पंचालराजा एषा मे पदुमावती भार्या इहागता ॥ एवमुक्ते काशिराजा ब्रह्मदत्तं राजानमेतदुवाच ॥ स्वागतन्ते महाराज अनुरागतन्ते महाराज नेहि देवीं अहं बलाग्रेण संविभज्य नेमि ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो पंचालराजा पदुमावतीं देवीं वाराणसीतो चतुरंगेन बलकायेन सार्धं हस्तिपृष्ठे आरूपयित्वा महता राजानुभावेन महता राजऋद्धिये पुनः कंपिल्लं नगरं आनेसि ॥ पदुमावतीये च देवीये राज्ञा ब्रह्मदत्तेन ओमृटवध्याये व

4. M °padmâva°. — 5. B °shṭuṁ | yaṁ° M °sârddham iccha ° sthitâ | ye nâ° BM °rthikâ ni ‖ .

6[2]. M °te grihishyâmi ‖ . — 7[1]. M padmâva° B padumâti°. — 7[2]. BM °grihnasi (M °si ‖) tato ° ṇaṁ dehi°. — 8. B °pratyâyagato° BM °phâsu a°. — 9. B °haṁ | te°.

11. B °bradatto° M °çirâjo grihaṁ praveçitvâ° B °pravitvâ° M °hârâjâ akshehi kuçalehi iti | . — 12. B °sya krîḍato pa° M °sya krîḍako padmâvatiṁ ca saṁvâsaṁti ke° B °vatiṁ ca saṁvâsanti | . — 13[2]. M padmâva°. — 13[3]. M °evaṁ ma°. — 14. M tataḥ kâ° B °cchati na°. — 15. M °shṭâpanâdhasya° BM °dṛiçâni gîti çru° B °s tvaṁ kânte e° M °te esho ti ‖ .

16[2]. M °jâ eshâ me paṁcâlarâjâ ‖ eshâ me padmâ° B °eshâṁ me°. — 17[2]. B °devi a° M °haṁ ca balâgreṇas taṁ vi° BM °bhajânâmi ‖ . — 18. M °padmâvatî de° B °vatîdeviṁ vâlâṇa° M °turaṁgana ba ° pṛishṭha âruhitvâ° B °pṛishṭe ârupiyitvâ° M °ṛiddhiyena kaṁpillanaga°.

21. BM padumâ(M °dmâ)vatî ca devî râjño bra ° shṭâvadhyâye caṁkra° B °rhitâni âbhunsuḥ ‖ .

क्रमेषु तानि पदुमानि अन्तर्हितानि अभूत्सुः । पुनश्च राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वाराणसीतो कंपिल्लं आनीताये भूयो क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भूतानि ॥

भगवानाह ॥ न खलु भिक्षवो अन्यो स माण्डव्यो ऋ[315*]षिरहमेव तदा माण्डव्यो ऋषिरभूवं ॥ न खलु भिक्षवो अन्या पदुमावती देवी । एषैव यशोधरा तदा पदुमावती देवी अभूषि ॥ न खलु भिक्षवो अन्यः स राजा ब्रह्मदत्तो भू । एष राजा शुद्धोदनस्तदा राजा ब्रह्मदत्तो अभूत् ॥ तदापि एतेन राज्ञा शुद्धोदनेन एषा यशोधरा अननुयुंजित्वा अपर्यवगाहित्वा वध्या ओसृष्टा । एतरहिं पि एषा एतेन राज्ञा शुद्धोदनेन अननुयुंजित्वा अपर्यवगाहित्वा अनपराधी वध्या ओसृष्टा ॥

पदुमावतीये परिकल्पो समाप्तो ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कस्य भगवं कर्मस्य विपाकेन पदुमावतीये क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भवन्ति यदा च राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वध्या निसृष्टा ततो स्या तानि पदुमानि अन्तरहितानि भूयो च राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वाराणसीतो कंपिल्लं आनीताये सन्तीये पुनरस्या क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भूतानि ॥ भगवानाह ॥ एतस्या एवेदं भिक्षवो पदुमावतीये कर्मणो विपाकं अभूषि येनास्या क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भूतानि अभूत्सुः राज्ञा च ब्रह्मदत्तेन वध्याये निसृष्टाये अन्तरहितानि भूयो च राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वाराणसीतो कंपिल्लं आनीताये सन्तीये प्रादुर्भूतानि ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वाने नगरे वाराणसीयं अपरस्य गृहपतिस्य प्रेषणकारी पद्मिनीतो उदकघटमादाय पद्मेन च हस्तगतेन बहिर्नगरातो अन्तोनगरं प्रवि-

1. M °ç ca râjâ bra° B °âṇitâye° M °nitâ ‖ ye bhûyo pakra ° dmâni bhû°. — 3[2]. M °kshavo 'nyo ° m evaṁ tadâ° B °m evan tadâ° M °shir abhût. — 4[1]. M °vo anyâ sâ padmâva°. — 4[2]. B °râ tadâ tadâ pa° M °padmâva°. — 5. M °vo anyo so râ ° datta 'bhût ‖ B °bhû esha°.

6[1]. M °ddhodana tadâ brahmadattarâjâbhût ‖. — 6[2]. M °pi etena râjñâ çu° B °pi râjâ ete° BM °gâhetvâ vadhyâ°. — 7. B °tena râjño çu° M °tena râjâ çu° B °nena anayuñjyitvâ anaparâdhiṁ va° M °nusañji ° gâhetvâ anaparâdhiṁ va°. — 10. M iti çrimahâvastuavadâne padmâva ° kalpaṁ samâptaṁ ‖.

11[1]. M bhikshur bhagavaṁtam evam âhatsu ‖ B °hatsuḥ ‖. — 11[2]. M °gavan karma ° kena padmâva ° rbhavati ‖ bhaga° (*l.* 14) B °nti | yadâ ° to sya tâni padumâni antarahitâhi bhûyo ca so râjñâ ° punar asya kra°. — 14[2]. M °padmâva ° rmaṇâṁ vi° B °rmaṇâ vi° BM °shi | yenâsya kra ° nsuḥ ‖ râjño(B °jñâ ca) brahmadattena vadhyâye nisṛi(M °dhyâtenotsṛi)shṭâye anta(M °aṁta)rahi° B °yo ca râjño bra° M °yo ca râjâ bra ° pillam ânitâye saṁtiye prâ°.

18. M °siye amukasya gṛi° B °ri predminito u° M °padminî ° ṭam ânîya padmena va hastajâtena cahiṁ nagarâto aṁtonagaraṁ° B °stagate ca vahi°.

शति ॥ अपरो च प्रत्येकबुद्धो वाराणसीये नगरे पिण्डाय चरित्वा बहिर्नगरं निर्धावति प्रासादिकेन ईर्यापथेन अभिक्रान्तेन प्रतिक्रान्तेन प्रासादिको अभिप्रसन्ना च देवमनुष्या ॥ तस्या दारिकाये प्रत्येकबुद्धं दृष्ट्वा चित्तप्रसादमुत्पन्नं । प्रसन्नचित्ताय तं पद्मं तस्य प्रत्येकबुद्धस्य दिन्नं । प्रत्येकबुद्धेनापि अनुग्रहार्थं प्रतिगृहीतं ॥ सा दानि दारिका तं पद्मं तस्य प्रत्येकबुद्धस्य हस्ते अतीव शोभमानं पश्यति स्वकं च हस्तं चीणितं पश्यति ॥ ताये दानि भूयो तस्य प्रत्येकबुद्धस्य सकाशातो तं पदुमं याचितं भगवं देहि मे तं भूयो पदुमं ति ॥ प्रत्येकबुद्धेन तं पदुमं भूयो तस्या दारिकाये दिन्नं हन्त भद्रे ति ॥ ताये पदुमं भूयो प्रत्येकबुद्धस्य [315b] हस्तातो गृहीतं ॥ सा दानि स्वकं च हस्तं पद्मेन शोभमानं पश्यति प्रत्येकबुद्धस्य हस्तं चीणितं पश्यति । ताये विप्रतिसारं संजातं । न शोभनं मया कृतं यं मे प्रसन्नचित्ताये एतस्य ऋषिस्य इमं पदुमं दत्वा पुनः आच्छिन्नं ॥ ताये दानि तं पदुमं भूयो तस्य प्रत्येकबुद्धस्य दिन्नं ॥ प्रतिगृह्णाहि मे भगवन्भूयः इमं पदुमं अनुकंपामुपादाय ॥ सो दानि पदुमो तस्या दारिकाये तेन प्रत्येकबुद्धेन पुनर्गृहीतं ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्या सा तेन कालेन तेन समयेन वाराणसीयं दारिका अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एषा सा भिक्षवो पदुमावती वाराणसीयं दारिका अभूषि ॥ यं से तं प्रसन्नचित्ताये प्रत्येकबुद्धस्य पद्मं दिन्नं तस्य कर्मस्य विपाकेन पदुमावतीये क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भवन्तु: । यं मे तस्य प्रत्येकबुद्धस्य हस्तातो तत्पदुमं भूयो आच्छिन्नं तस्य कर्मस्य विपाकेन राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वधाये आणत्ताये तानि पदुमानि क्रमेषु अन्त-

1. BM °sito nagare° M °riddhâcati ‖ prâ° BM °dikena abhikrânte(M °krâm̃te)na pratikrânte(M °krâm̃te)na prâsâdikâbhiprasannâ(M °sam̃nâ) ca de° M °nushyâḥ B °shyâ ta°. — 3[1]. M °citaprâ°. — 3[2]. M °ttâya nam̃ padmam̃ pra° B °tam̃ papadmam̃°. — 5. B so dâni° M sâ dârikâ° BM °nam̃ paçyati | svakam̃ ca hastam̃ ksha(B °kshe)ṇikam̃ pa°.

6. M ye dâni bhûyo ta ° to tam̃ padmam̃ yâmvitam̃ | bhagavan dehi me bhûyo padmam̃ ti. — 7. M °padmam̃ bhû ° nnam̃ ‖ ham̃tam̃ bha° BM °ti tâ°. — 8. M °padmam̃ bhû° B °tyekasyâ ha°. — 9. BM so dâni ca svayam̃ ° sya hastam̃ ksha(B °kshe)ṇikam̃ pa°. — 10[1]. BM °tam̃ na°. — 10[2]. M °bhana mayâ kṛitam̃ yan me pra ° cittâḥ e° B °cittâ e° M °padmam̃ da ° nar âcchinnam̃ | B °nnam̃ tâ°.

11. M °padmam̃ bhûyo tasyâ dârikâye tasya pra° BM °nnam̃ pra°. — 12. BM °grihnâhi maḥ(M °mo) bha° M °gavam̃ bhûyo imam̃ padmam̃ a°. — 13. M °padmo ta° B °tasya dâ°. — 14[2]. M °lu bhiksha° BM °shmâkam̃m e° B °d anyo so tena kâ° M °d anyaḥ sa tena kâ ° siye dâ°. — 15[1]. M °lvetam̃d e°.

16[1]. B eshâm̃ sâ° M eshâ bhikshavaḥ padmâvatî nâma vâ°. — 16[2]. M yam̃ se nam̃ prasannam̃ ci ° dinnam̃ tasya karmasya vipâkena padmâvatî ° rbhavansu | B °vansuḥ yam̃°. — 18. B °stâto padumam̃° M °t padmam̃ âcchi ° râjâ bra ° ttena cadhyâ° B °ttena vadhyâye âṇattiye | tâni pa° M °ṇattiye tâni padmâni krameshu am̃tarhi°.

हिंतानि । यं से तं पदुमं भूयो तस्य प्रत्येकबुद्धस्य दिन्नं तस्य कर्मस्य विपाकेन भूयो राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वाराणसीतो कंपिल्लमानीताये पुनः क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भूतानि ॥

समाप्तं पदुमावतीये पूर्वयोगं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसुः ॥ कस्य भगवन्कर्मस्य विपाकेन राहुलस्य कुमारस्य षड्वर्षाणि गर्भावासो अभूषि ॥ भगवानाह ॥ एतस्य वैषो भिक्षवो राहुलस्य कुमारस्य पौराणं कर्मविपाकं ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो तीतमध्वानं वैदेहजनपदे मिथिलायां राजधान्यां ब्राह्मणो राजा अभूषि ॥ तस्य द्वे पुत्रा अभूंसुः चन्द्रो च नाम कुमारो सूर्यो च नाम कुमारो ज्येष्ठो सूर्यो कनीयसो चन्द्रो ॥ अथ खलु भिक्षवो सो वैदेहको ब्राह्मणराजा आयुक्षयाच्च कर्मक्षयाच्च कालमकार्षी ॥ चन्द्रो सूर्यमाह ॥ त्वं ज्येष्ठो तुवं राज्यं प्रापुणेहि । अहं ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजिष्यामि ॥ अथ सूर्यो कुमारो चन्द्रं कुमारमेतदुवाच ॥ किं राज्ञां कर्तव्यन्ति ॥ चन्द्रो कुमारो आह ॥ राज्ञा जनस्य आणत्ती दातव्या ॥ अ[316a]थ खलु सूर्यो चन्द्रमेतदवोचत् ॥ अहं कुमार राजा तव आणपेमि त्वं राजा भवाहि अहं च ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजिष्यामि ॥ अथ खलु भिक्षवः सूर्यो कुमारो चन्द्रं कुमारं मिथिलायां राज्येनाभिषिंचित्वा ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजेसि ॥ तेन दानि पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन विहरन्तेन चत्वारि ध्यानानि निष्पादितानि पंच चाभिज्ञा साक्षीकृता महर्द्धिको महानुभावो ऋषि संजातो ॥

1. M °taṁ padmaṁ bhûyo tasya pra° B °nnaṁ | tasya ka° BM °kena bhûyo râjâ bra° M °ye mura kramesbu prâ°. — 4. M iti çrimahâvastuavadâne padmâvatîye pûrvayogaṁ samâptaṁ ‖ . — 5[1]. M bhikshur bhagavaṁtam â° B °vanta â°. — 5[2]. B °bhagava karma ° garbhavâso°.

6[2]. BM etasya caisho° M °paurâṇâṁ ka°. — 8. B °pûrva bhi° M °kshavo ati°. — 9. M tasya dvau putrau abhûshi caṁdra ca nâma kumâro sû ° mâraḥ jye° BM °shṭho candro kanyaso sûryo(M °kanashṭho sûryya) ‖ . — 10. M °vo sau vai ° hmaṇo râjâ âyuḥkshayâc ca karmakshayâd ya kâlam akârshît ‖ .

11[1]. B sûryo candraṁ âha ‖ M sûryo caṁdram âha ‖ . — 11[2]. B °shṭho tava râ° M °shṭho na ca râ°. — 12[1]. M aham ṛishi°. — 12[2]. B °sûyo kumâro° M °ro caṁndraṁ kumâre etad avocat | . — 13[1]. M °rttavyân ti | . — 13[2]. M °mâraha ‖ . — 13[3]. B °jana âṇa° M °âṇanti dâ°. — 14[1]. M atha sûryyo candra°. — 14[2]. B °ṇapesi tvaṁ° M °ṇapehi tvaṁ vâksho bhavâhi° B °hi | ahaṁ° M °shipravrajyâmi | . — 15. M °kshavo sûryo kumâro caṁdra kumâraṁ° B °ro candra kumâraṁ° M °tvâ ṛipravrajyâṁ° B °jyâṁ pravrajyesi | .

17. M tete dâniṁ pû ° rikoyo° B °rikâyom anu ° haranti ca catvâ° M °haraṁti catvâ°.

ये पि सूर्यस्य कुमारस्याभ्यन्तरे परिवारा अभूषि ते पि सूर्येण सार्धं ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजिता सर्वे च चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञा महर्द्धिका महानुभावा संजाता ॥ अथ सूर्यस्य ऋषिस्य एतदभूषि ॥ अहं खलु चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञो अयं च मे परिवारो सर्वो चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञो यं नूनाहं उत्तरिविशेषं आरभेयं ॥ तेन दानि समादानं कृतं न मया अदिन्नं उदकं दन्तकाष्ठं पि परिभोक्तव्यं ॥

अथ खलु भिक्षवो सूर्यो ऋषिरपरकालेन स्मृतिसंमोहेन अपरस्य ऋषिस्य उदकभाजनातो अदिन्नं उदकं पिबे ॥ तेन पीतेन अस्य स्मृतिरुत्पद्ये मम व्रतसमादानं न मया अदिन्नं उदकं दन्तकाष्ठं पि परिभोक्तव्यं इति । इमं च मया इमस्य ऋषिस्य उदकभाजनातो स्मृतिसम्मोहेन उदकमदिन्नं पीतं । चौरो अहन्ति तस्य कौकृत्यमुत्पन्नं चौर्यं मया कृतं ति यं मे परस्य उदकभाजनातो अदिन्नं उदकं पीतन्ति ॥ सो दानि दुःखदौर्मनस्यजातो आसनातो उत्थाय पृथिव्यां निषण्णो ॥ अथ खलु ते माणवका येन सूर्यो ऋषिस्तेनोपसंक्रमित्वा सूर्यं ऋषिमभिवादेन्सुः ॥ अथ खलु भिक्षवो सूर्यो ऋषी तां माणवकानेतदवोचत् ॥ मा यूयं माणवका मम अभिवादेथ ॥ अथ खलु भिक्षवस्ते माणवका सूर्यमृषिमेतदवोचत् ॥ भो उपाध्याय किस्य वयं उपाध्यायं नाभिवादेष्यामः ॥ सूर्यो ऋषि आह ॥ अहं खलु माणवका चौरो ति ॥ माणवका आहन्सुः ॥ किं वा कथं वा उपाध्याय ॥ सूर्यो ऋषि आह ॥ अमुकस्य माणवकस्य उदकभाजनातो अदिन्नमुदकं पीतं ॥ ते दानि माणवका एतमाहन्सुः ॥ मा भवन् उपा[316b]ध्याय एवं वदेहि । न भवां चौरो यमस्माकं उदकं उपाध्यायस्य स्वकं ते उदकं पीतं मा कौकृत्यं जनेहीति ॥ सूर्यो ऋषि आह ॥ जानन्ति माणवका मम व्रतसमादानं न मया कदाचिददिन्नं उदकं दन्तकाष्ठं पि भुक्तं पूर्वं मया अदिन्नपूर्वं उदकं पि पीतं ।

1. BM °shi | te° B °rve ca catubhirdhyā°. — 3^1. M °shisyaita°. — 3^2. M °ayaṁ ca parivārā sarve catu° B °ro sarve catu° M °bhijñā yaṁ nā ° shaṁ ālabheyaṁ | . — 5. M tena dāniṁ sa° BM °udakādanta° M °kāshṭhā pi°.

6. M °kālaṁ na smṛitiṁ saṁmohā aparasya ṛishasya uda ° dakā dantaka pi ca tena yasya smṛi° B °pibe tena°. — 7. B °pītena yasya° M °smṛitū utpa ° dāna na mayā ° kaṁ daṁtakā°. — 8. B °shisya udakaṁ bhā° M °shisya udakabhāṁjanāṁto smṛitiṁ saṁmohe° BM °dinnaṁ | pītaṁ cau°. — 9. M °me parasya udakabhāṁja ° kaṁ pibaṁti | .

11^1. M so dāniṁ duḥ ° syasaṁjātaṁ ā ° shaṇṇaḥ. — 11^2. M °tvā sūrya ṛishi° BM detsuḥ ‖ . — 12. M °ṛishī tāṁ māṇavakāṁ eta°. — 13. M °kā mamābhi°. — 14^1. M °khalu te mā°. — 14^2. M °nābhicāde°. — 15^2. M °vako cau°.

16^1. M °vako āhatsu | . — 16^2. M °katha upā°. — 17^2 M °dakabhāṁjanāmo a°. — 18^1. M tā dā° BM °evam ā° M °hatsu ‖ . — 18^2. BM mā bhavān upā°. — 18^3. M °ro yaṁ asmā ° dakam uvyādhyāyasya ke te uda°. — 20^1. M jānaṁti mā ° cid dinnam udakaṁ daṁtakāshṭhāp(i) paribhoktaṁ pūrṇṇaṁ mayā° B °nnaṁm udakaṁ° M °nnapūrvam udakaṁ piṁ pi°.

सो हं चौरो संवृत्तो दण्डकर्म करोथ यथा चौरस्य क्रियति तस्य मे ॥ माणवका आहन्सु: ॥ भो उपाध्याय न वयं उत्सहाम उपाध्यायस्य दण्डकर्म कर्तुं । एषो च ते चन्द्रो राजा भ्राता तस्य सकाशं गच्छाहि ॥ सो ते दण्डकर्म दास्यति ॥

अथ खलु सूर्यो ऋषिर्येन मिथिला राजधानी तेन प्रयासि राज्ञो चन्द्रस्य सकाशं ॥ अश्रोषीद्राजा चन्द्रो भ्राता मे सूर्यो ऋषि मिथिलायां आगच्छतीति ॥ अथ चन्द्रो राजा चतुरंगेन बलकायेन सार्धं सूर्यस्य ऋषिस्य प्रत्युद्गमनाय निर्याति ॥ अथ खलु चन्द्रो राजा येन सूर्यो ऋषिस्तेनोपसंक्रमित्वा यानातो ओरुह्य सूर्यं ऋषिमभिवादयति ॥ अथ खलु सूर्यो ऋषि चन्द्रं राजानमेतदुवाच ॥ मा खलु पुनस्त्वं महाराज मम अभिवादेहि ॥ एवमुक्ते भिक्षव: चन्द्रो राजा सूर्यं ऋषिमेतदुवाच ॥ किस्याहं भगवं ज्येष्ठं भ्रातरं सूर्यं ऋषिं दृष्ट्वा नाभिवादयिष्यामि ॥ एवमुक्ते भिक्षव: सूर्यो ऋषिश्चन्द्रं राजानमेतदवोचत् ॥

अहं चौरो महाराज अदिन्नं उदकं पिबे ।
तस्य करोहि मे दण्डं यथा चौरस्य क्रियति ॥

अथ खलु भिक्षव: चन्द्रो राजा सूर्यमृषिमेतदुवाच ॥ अनुजानाम्यहं भगवं यं त्वया उदकं पीतं स्वविजितातो तमुदकं पीतं यं मम राज्यं तव पि तं राज्यं गच्छ येन इच्छसि मा भगवं कौकृत्यं करोहि ॥ अथ सूर्यो ऋषिश्चन्द्रं राजानं गाथाये अध्यभाषे ॥

नाहं शक्तो महाराज कौकृत्यं प्रतिविनोदितुं ।
साधु मे क्रियतु दण्डो यथा चौरस्य क्रियति ॥

1[1]. M mo ha cau° B °vṛittaṁ tasya karmaṁ° M °tto tasya karma karotha | yathâ° B °tha | yathâ° M °rasya kriyati° BM °me mâ°. — 1[2]. B °âhaṁsuḥ ‖. — 2[1]. B °utsahâdhyâma° M °sya daṁḍakarma karttuṁ |. — 2[2]. M eshâṁ ca te caṁdro râ°. — 4. M atha sûryyo ṛi° B °thilâyâ râ° M °thilâyâṁ râ° B °prayâsi | râjño° M °jño caṁdra° B °çaṁ a°. — 5. M °jâ caṁdro bhrâ° B °lâyâm âga°.

6. M atha caṁdro ° sûrya ṛi° BM °dgamanaṁ niryâsi(B °ryâsyati) ‖. — 7. M °lu caṁdro râ ° sûryya ṛishi teno ° tvâ yânâno âruhya sûryya ṛishiṁ abhi°. — 8[1]. M atha sûryyo ṛishi caṁdraṁ râ ° tad avocat |. — 9. M °vaḥ caṁdro râ° BM °sûrya ṛi° M °tad avocat |. — 10. M kasyâ° B kiṁsyâ° M °gavan jyeshṭhaṁ° B °jyeshṭaṁ bhrâ° M °sûryya ṛi°.

11. M °ṛishi candraṁ râjânaṁ eta°. — 12. M °dinna u°. — 13. B °thâ vârasya kriyanti ‖ M °kriyasi ‖. — 15[1]. M °vaḥ caṁdro râjâ sûryyaṁ ṛishim etad avocat |. — 15[2]. B anukajânâ° M °haṁ bhagavan yaṁ tvayâ udakaṁ pibe naṁ râjyaṁ gaccha ye° B °pitaṁ svavijitâto tam udakaṁ pitaṁ yaṁ mama°. M °gavan kaukṛi°.

17. M °shiç caṁdrâṁ ri°. — 19. BM °çaktu ma° B °tyaṁ parivno°. — 20. B °dhu mâ kri° M °dhu mo kriyatuṁ da°.

अथ खलु चन्द्रस्य वैदेहस्य राज्ञो पुत्रो च भागिनेयो च चन्द्रं वैदेहराजमेतदुवाच ॥ क्रियतु देव ऋषिस्य दण्डकर्म कौकृत्यस्य प्रतिविनोदनार्थं मा ऋषि कौकृत्येन क्लिमत्यतु ॥ अथ चन्द्रस्य राज्ञो एतदभूषि ॥ कीदृशमहं सूर्यस्य ऋषिस्य दण्डकर्म कुर्येयं येन ऋषि निःकौकृत्यो भवेय ॥ अथ खलु चन्द्रो राजा अशोकवनिकां सिक्तसंमृष्टां कारापेत्वा प्रणीतं च [317^a] आसनं प्रज्ञप्तं खाद्यभोज्यं च प्रवेशयित्वा राजार्हाणि मोदकानि वृक्षशाखेषु बन्धापेत्वा सूर्यं ऋषिमेतदुवाच ॥ गच्छ भगवं अत्र अशोकवनिकायां आसाहि यं चात्र खाद्यभोज्यं शय्याविधानं च ततो यथासुखं परिभोगं अनुजानामि ॥ अथ खलु चन्द्रो राजा सूर्यं ऋषिमशोकवनिकायां षड्रात्रं वारेसि ॥ अथ चन्द्रस्य राज्ञो षड्रात्रात्ययेन एतदभूषि ॥ कथमहं सूर्यमृषिं निःकौकृत्यं कृत्वा विसर्जेयं ति ॥ तस्यैतदभूषि ॥ यं नूनाहं सर्वबन्धनप्रमोक्षं कारापेयं ॥ कारापेसि खलु भिक्षवः चन्द्रो राजा सप्तमे दिवसे सर्वबन्धप्रमोक्षं । सूर्यो च ऋषि अमात्येहि उक्तो ॥ गच्छथ भगवां उद्धृतदण्डो ति । राज्ञा चन्द्रेण सर्वबन्धनमोक्षं कारापितं ॥ सो दानि निष्कौकृत्यो पुनः आश्रमपदं गतः ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन चन्द्रो राजा । एष तदा राहुलभद्रकुमारो अभूषि ॥ यः सूर्यो ऋषिस्तदा अहमेवाभूवं ॥ यत्सूर्यो ऋषि अशोकवनिकायां षड्रात्रं उपरुद्धः तस्य कर्मस्य विपाकेन राहुलो कुमारो षड्वर्षाणि गर्भावासस्थितो अभूषि ॥

राहुलभद्रस्य पूर्वयोगं ॥

1. M °lu caṁdrasya vaideharâjño ° yo ca caṁdraṁ vai ° tad avocat | . — 2. M kriya ° ṇḍakarma kau°. — 3^1. M °tha caṁdrasya°. — 3^2. M °dṛiçaṁ ahaṁ sûryyasya ṛishidaṇḍakarma ku ° shi nikau° B °kṛityaṁ bha°. — 4. M °lu caṁdro râjâ a° B °ktasaṁṛishṭâṁ kâlâpe° M °saṁsṛishṭâṁ kârâpe° B °taṁ ca â[317^a]âsa ° bandhâyetvâ sûrya ṛi° M °sûryya ṛishim etad avocat | .

7. M °gavan atra a ° naṁ ca tataḥ ya ° gaṁ atujâ° — 8. M °lu caṁdro râjâ sûryyam ṛishi açoº B °traṁ dhâresi | M °traṁ dhâresi | atraṁ dhâresi | . — 9. M atha caṁdra shaṭrâtrasyâtyena e°. — 10^1. M °sûryya ṛishi niḥ° B °shiṁ kau° M °sarjayeyaṁ ti B °ti ta°.

11^1. M yaṁ nûmâhaṁ° B °sarve ba° BM °peyaṁ kâ°. — 11^2. B kârâropesi | kha° M °vaḥ caṁdro râ°. — 12^1. M sûryo pi ṛi° B °kto gaccha°. — 12^2. M gaccha bhavân uddhṛi° B °tha | bha ° udhṛita° BM °ṇḍo si | . — 13^1. B râjñe ca° M °jñâ caṁdreṇa sarvabaṁdhana° B °kâropitaṁ ‖ . — 13^2. M °dâni nikaukṛitya punar âçra°. — 15^2. M °khavo yushmâkaṁm e° B °yena tadâ candro° M °yena caṁdro râ° BM °jâ e°.

16^1. B esha râhu° M esha ahaṁ evâbhût | . — 16^2. M ya sûryyo ṛishi râhulakumâro abhûshi tadâ yo sû°. — 17. M yo sûryyo° B °ṛishiṁ açokavaṇikâ° M °drâtram uparuddho ta ° hulaku° B° huro ku ° ṇi garbhavâ°. — 19. M iti çrimahâvastuavadâne râ ° gaṁ samâptaṁ ‖ .

राजा दानि शुद्धोदनः शाक्यां संनिपातयित्वा आह ॥ भवन्तो यदि न कुमारो सर्वार्थसिद्धो अगारातो अनगारियं प्रव्रजितो तं राजा चक्रवर्ती भवेय बहूनां राजानसहस्राणां ईश्वरो भवन्तो पि सर्वे अनुयाता भवेथ सचे चक्रवर्तिराज्यमपहाय क्षत्रियकुलातो अगारातो अनगारं प्रव्रजितो अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो सो च क्षत्रियो ब्राह्मणपरिवारो व तं नो अनुरूपं भवेत् ॥ ते दानि शाक्या आहन्सुः ॥ आणपेतु देवः किं क्रियतूति ॥ राजा शुद्धोदनो आह ॥ कुलातो कुलातो एकः क्षत्रियकुमारो प्रव्रजतु । यत्र एकः सो एकपुत्रको मा प्रव्रजतु । यत्र दुवे भ्रातरो ततो एको प्रव्रजतु । यत्रापि संबहुला भ्रातरो ततो पि एको प्रव्रजतु ॥ शलाकानि चारेथ कथं योभूयेन शाक्यगणस्य उत्पद्यतु प्रव्रजितुं शाक्यकुमारा ॥ कुलपुरुषकेण तत्र शलाकानि चारीयन्ति योभूयेन शाक्यगणस्य उत्पद्यति ॥ यदा राज्ञा शुद्धोदनेन आणत्तं प्रव्रजन्तु शाक्यकुमारा कुलपुरुषकेण यो च एकपुत्रको सो मुच्यतु तत्र दानि तेन कुलपुरुषकेण पंच कुमारशता अभिनिष्क्रमन्ति प्रव्रज्याय ॥ राज्ञो शुद्धोदनस्य भगवां च पुत्रो सुंदरनन्दो च । भगवता प्रव्रजितेन सुन्दरनंदो [3, 7b] मुचति ॥ शुक्लोदनस्य पुत्रा आनंदो च उपधानो च देवदत्तो च । तेषां देवदत्तो अभिनिष्क्रमति ॥ आनन्दो पि इच्छति प्रव्रजितुं मातये मृगीये शाक्यकन्याये नानुजानीयति ॥ सो वैदेहं जनपदं गत्वान मौन-

1[1]. M atha rájá çuddhodano çákyá saṁni°. — 1[2]. M bhagavato yadi ° ddho agárâto ânagári ° taṁ rájá cakravarttir bhaveya bahú° BM °çvaro bhavaṁto(B °bhagavanto) pi sarve anujátá bhavetha so (M °so na) ca cakra° B °háya kshetriyakuláto agárâto anagári pravrajito (*après ce passage, qui depuis* °taṁ rájá° *est ajouté à la marge, suit :* dvá oguri-sata dvâtayá, *séparé de ce qui précède, mais rapporté à la même ligne; je ne sais qu'en faire.*) M °kuláto agárâto anagáriyaṁ pra° B °ttará saṁmya° M °myaksabodhim abhí-saṁbodhim abhi ° ddho sa va kshatriyabráhmaṇo pa° B °ddho sa ca kshetri° BM °váro ca tato anu°. — 5. M °hatsuḥ | .

6[1]. M ánayantu deva kiṁ° B °áṇayatu de° M °kriyateti || . — 6[2]. B kuláto ekaḥ kshe-tri ° vrajitu yatra ekaḥ so ekaputro má pravrajitu | . — 7[1]. *Omis par* M. B °vrajitu. — 7. M yatraḥ ve bhráta° BM °to eká pravraja(B °ji)tu yatra ekaḥ so(M °ka ço) eka° M °putráko máṁ pravrajayatu | B °vrajitu | . — 8. BM °hulo bhrá° M °vrajituṁ B °tu ça°. — 9. B °láká pi nidhâretha° M °nidhâretha | kathaṁ bhûyo na ° tpadyetu°. — 10. M puru-sheṇa ta° B °shakena ta° M °nivâriyaṁti | yobhú ° kyamaṇpa(?)sya° B °gaṇaṁsya°.

11. M rájá çu° B °rájño çu° M °danána á ° vrajaṁtu çá° B °vrajatuṁ çá° BM °sha-kena yo ca e(M °ca na)ka° M °ko sá utpadyatuḥ tatredáni kulapurushaikena paṁ° B °so muhyatu | ta° M °bhiniḥkramaṁti pra° BM °jyáya rá°. — 13[1]. M °bhaváṁ ca putro suṁdarado ca B °ndo ca bha°. — 13[2]. M °tena suṁdaranaṁdo praccati | B °do vucra-ti | . — 14. BM °putro á° M °datto. — 15[1]. M abhi°. — 15[2]. M ánaṁdo°.

16. BM °sati çu°.

व्रतेन आसति ॥ शुक्लोदनस्य पुत्रा नन्दनो च नन्दिको च एते अभिनिष्क्रमन्ति । अपरे च दुवे पुत्रा गृहे स्थिता ॥ अमृतोदनस्य पुत्रा अनुरुद्धो च महानामो च भट्टिको च ॥ अनुरुद्धो च महानामेन पृच्छीयति । किं त्वं प्रव्रजिष्यसि गृहकार्यं वा चिन्तयिष्यसीति ॥ सो अनुरुद्धो पुण्यवन्तो न पृच्छति किं गृहमध्यावसन्तेन करणीयं किं वा प्रव्रजितेन करणीयं पुण्यवन्तो निष्पुरुषेण नाटकेन क्रीडन्तो आसति पंचहि कामगुणेहि समर्पितो समंगीभूतो । तस्य अस्तमिते आदित्ये सहस्रं दीपवृक्षाणि निशि प्रदीप्यन्ति । मोहनस्य जिज्ञासनार्थं एकूनं दीपवृक्षसहस्रं प्रदीपापितं । तस्य दानि ताव विशुद्धं मांसचक्षु यं तं एकूनं दीपवृक्षसहस्रं तस्य चित्ते नास्ति संपूर्णं दीपवृक्षसहस्रन्ति । तस्य दासपरिवारो सर्वो विस्मितो । अहो परिशुद्धं कुमारस्य चक्षु ति । यत्र नाम दीपवृक्षसहस्रातो एकेन दीपेन ऊनं अविशुद्धानि दीपानि संजानाति ॥

सो दानि तं ज्येष्ठभ्रातरं महानामं पृच्छति ॥ किं गृहमध्यावसन्तेन करणीयं किं वा प्रव्रजित्वा करणीयन्ति ॥ सो नं आह ॥ गृहमध्यावसन्तेन कल्पतो एवोत्थितेन राज्ञो सुखरात्री दातव्या ग्रामयमहत्तरकानामपि सुखरात्री दातव्या ये पि कान्ता ते पि अवलोकेतव्या कालगतानां पि मृतकरणीयेहि स्नातव्यं गृहजना वेष्टितव्या दासीदासकर्मकरपौरुषेया वेष्टितव्या भोजनाच्छादनेन सर्वेहि च उत्सवेहि समन्वाहरितव्या व्ययकर्मेन उत्सविकेन पारिव्ययिकेन च हस्त्यश्वजगवेडकानि

1. BM çukloda * putro nanda° M °no ca nandako° B °shkramantâ ‖ M °shkramaṁto. — 2[1]. B °sthita a°. — 2[2]. BM °putro a° M °nubuddho * nâmâ ca bhaṭṭikâ ca B °ko ca a°. — 3[1]. M anubuddho mahâ pṛicchati B °yati kiṁ°. — 3[2]. M °vâ ciṁtayi°. — 4. M °ddho puṇyavaṁte pṛi° BM °cchati kiṁ grihe adhyavasa° B °ntena kaṇiyaṁ kiṁ vâ° M °ṇyavaṁto niḥpurushena nâ° B °ṇa nâdake * ti | paṁ° M °paṁvahi kâ° BM °bhûto ta°.

6. M °ashṭam i° BM °te na âdityasahasraṁ ti dipavṛikshâṇâṁ ni° M °dipyaṁti | B °dipyaṁti mo°. — 7. M mâharase tijñâ° B moharese vijñâ° M °ekuṇaṁ dipa * pâdituṁ | . — 8. M °dâniṁ tânad viçu * nsacakshushaṁ tam etasya ci° B °m ekonadipavṛikshasahasraṁ tasya citta nâ° M °pûrṇṇa di * hasraṁ ti B °nti ta°. — 9. M °sya dâniṁ pari * sarva vi° B °to a°. — 10. M °pena unnamativiçuddhaṁ dipâ°.

12[1]. M °dâni taṁ° B °jyeshṭabhrâ°. — 12[2]. B kiṁ adhyâ° M kiṁ grihe adhyâvasaṁtena * kiṁ pra * ṇiyeti | . — 13[1]. B sâ naṁ° M sâ nam âha ‖ . — 13[2]. M °vasaṁtena kalpato evosthitena râjñâ sukharâtrî dâtavyâ çâ * ttaraṁkâmâm api su° B °ye pi krântâ te° M °pi acalokayitavyâ kâlagatân api mṛi * grihajanâ veshṭitavyâ | dâsî * sheya veshṭetanmâ | bhonanâcchâdanena sarve ca unsahehikena pâ° B °nena sarve ca utsavehi samanvâharitavyâ | vayaṁ karme ca utsavi° M °vyayakena ca hastya° BM °çvajâga° M °ḍakâ niceshṭâpayitavyâ | rathayugyayârnâni veshâpayitavyâni niveshṭitavyâni pratyavekshitavyâni ca kâ° B °bhogâṇi ca pari * pratyavekshitâni ca | .

वेष्टापयितव्यानि रथयुग्ययानानि वेष्टापयितव्यानि ग्रामाणि च भोगानि च परिपालयितव्यानि कर्मान्तानि कालानुकालं प्रत्यवेक्षितव्यानि फलानि वाहयितव्यानि नानाप्रकाराणि धान्यजातीनि रोपयितव्यानि निर्वेष्टितव्यानि प्रत्यवेक्षितव्यानि च । कालानुकालं च यथाप[318ᵃ]क्वानि च धान्यजातानि लवापयितव्यानि खलधानेषु संहारापयितव्यानि ओपुनापयितव्यानि । यत्किंचिद्गृहकार्यं अभ्यन्तरबाहिरं सर्वं कर्तव्यं ॥ अनुरुद्धो आह ॥ प्रव्रजितेन पुनः किं कर्तव्यं ॥ महानामो आह ॥ प्रव्रजितेन पूर्वाह्णे भिक्षा अटितव्या लूखं वा प्रणीतं वा आहारेण आहारं कार्यं कृत्वा एकं आत्मानं दमेतव्यं शमेतव्यं परिनिर्वापयितव्यं ॥ अनुरुद्धो आह ॥ अलं मे गृहकार्येण यूयं करेथ अहं प्रव्रजिष्यामि ॥

ते दानि पंचमात्रा शाक्यकुमारशता महता राजानुभावेन महता राजर्द्धीये स्वकस्वकेहि विभवेहि अभिनिष्क्रमेन्सुः । केचिद्ध हस्तिपृष्ठेहि सुवर्णच्छत्रेहि सखुरप्रवारेहि केचित्सुवर्णशिविकाहि नानारत्नसंछन्नाहि केचित्सौवर्णेहि रथेहि चतुर्घंटेहि नानारत्नजालसंछन्नेहि सवैजयन्तिकेहि सनन्दिघोषेहि उच्छ्रितच्छत्रध्वजपताकेहि । केचिदश्वपृष्ठेहि सर्वालंकारविभूषितेहि हेमजालसंछन्नेहि । देवदत्तो च हस्तिनपृष्ठे स्वलंकृतेन हेमजालसंछन्नेन उच्चसिंहासने निषण्णो निर्धावितो । तस्य निर्धावन्तस्य तोरणाये कर्कटकस्मिं मकुटं लग्नं । तेन कर्कटकेन तं मकुटं देवदत्तस्य शीर्षातो उत्क्षिप्तं महाजनकायेन अट्टप्रहासं क्षिप्तं नैमित्तिकेन च होरपाठकेन च व्याकृतो येन कार्येण देवदत्तो कुमारो अभिनिष्क्रमति तं कार्यं न प्रापयिष्यतीति । उत्तमार्थं परिहापयिष्यतीति यमेतं उत्तमांगतो मकुटं तोरणायातो कर्कटकेन उत्क्षिप्तं ॥

4. M °lát kálaṁ ° táni ca laṁvápayenavyáni khalaháneshu° B °khalaháneshu sáhá° M °oshuná° B °opunapáyitavyáni ya°. — 5. M °abhyaṁtaraváttitaṁ sa°.

6[1]. M anubaddho°. — 7. BM °lúkhaṁ vá praṇítaṁ vá áhâreṇa áhára ká ° ekam átmá° B °naṁ tametavyaṁ pari° M °damenavyaṁ ça° — 9. M °kárya yú°. — 10. M tadániṁ paṁcamátráṇi çá ° çatáni mahatá rá ° jarddhiye ca sva ° kehi abhinishkrámetsu | B °metsuḥ ‖.

11. B °pṛishṭehi suvarṇṇacchatrehi sukhulapraválehi kecit su° M °pṛishṭhe kecit suvarṇṇacchatrehi saravurapravárehi suvarṇṇaçivikáhi nánáratnasaṁcchannitì | kecin suvarṇṇarathe° B °nnáhi ket sau° M °turghaṭikehi nánáratnajálaṁ saṁ° BM °nnehi vai° M °jayaṁtikehi sa° B °sanaṁdighoshe°. — 14[1]. B °pṛishṭehi sa ° tehi | he° BM °nnehi de°. — 14[2]. B °pṛishṭena sva° M °svaraṁkṛi ° shasya nirddhávi B °sharṇṇo nirddhávi tasya°.

16[1]. M °rddhántarddhávitasya to° B °rddhávinta ° kuṭe la° M °kuṭa la°. — 16[2]. M °ṭakena naṁ maku ° prahása kshi° B °páthakena ca° M °páṭhena vyáhṛitá ye ° bhiniḥkramati | taṁ káryeṇa prá°. — 19. M uttamárthe pa ° titi | yaye taṁ° B °titi ‖ ya° M °kena kshiptaṁ ‖.

अथ खलु ते पंच शाक्यकुमारशतानि महता राजानुभावेन महता राजर्द्धीये सर्वनृत्तेहि सर्वगीतेहि सर्वतूर्यताडावचरेहि कपिलवस्तुतो नगरातो निर्यात्वा येन न्यग्रोधारामं तेन प्रयासि ॥ अथ खलु ते पंच शाक्यकुमारशता यावदेव यानानां भूमिस्तावदेव यानेहि यात्वा यानेषु प्रत्योरुह्य येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा अनेकजनसहस्रपरिवारिता भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थासु ॥

तेषां दानि शाक्यकुमाराणां उपालिर्नाम नापितदारको उपस्थानकरो कृतकुशलमूलो पुरिमकेहि सम्यक्संबुद्धेहि वासितवासनो छिन्नबन्धनो न[318b]वुत्पत्तिको आर्यधर्माणां चरमभविको लाभी ध्यानानां चाभिज्ञानां च ॥ सो दानि मातरे भगवतो उपनामितो अयं भगवतो केशानि ओतारेष्यति । भगवतापि अधिवासितं ॥ सो दानि उपालि भगवतो केशानि ओतारेति ॥ सा दानि उपालिस्य माता भगवन्तं पृच्छति ॥ सुखं भगवं उपालि केशानि ओतारेति ॥ भगवानाह ॥ सुखं केशानि ओतारेति अपि च तथागतं अभ्यासादेति ॥ सा दानि आह ॥ मा दारक भगवन्तं अभ्यासादेहि ॥ सो दानि प्रथमं ध्यानं समापन्नो ॥ सा ताव नं पुनर्भगवन्तं पृच्छति ॥ सुखं भगवं उपालिदारको केशानि ओतारेति ॥ भगवानाह ॥ सुखं दारको केशानि अवतारयति अपि तु खुरं पिलिपलिपायेति ॥ सा दानि आह ॥ मा दारक खुरं पिलिपलिपायेहि ॥ सो दानि द्वितीयं ध्यानं समापन्नो ॥ सा पुनः उपालिस्य माता भगवन्तं पृच्छति ॥ सुखं भगवन् उपालिदारको केशान्यवतारयतीति ॥ भगवानाह ॥ सुखं उपालिदारको केशान्यवतारयति अपि तु आश्वासप्रश्वासेहि तथागतं उपहनति ॥ सा दानि आह ॥ मा दारक आश्वासप्रश्वासेहि भगवन्तं उपहन ॥ सो तान्यतिक्र-

1. M °lu çâkumârapaṁcaça ° nṛtyehi sarvagi° B °tûryetâḍâvacarehi | kapi° M °ryyatâḍâvararehi kapi ° stuni naga ° grodhâmaṁ°. — 3. M °paṁca ku ° çatâ yâvad eva yâtânâṁ bhûmiṁ tâvad e° B °s tâvaddeva yânehi yâtya yâneshu° BM °pratyâru° M °sahasrehi pa° B °parivârito bha° M °vato pâ° B °dau sira° BM °sâ vaṁditvâ° M °ekâṁte a° BM °sthâsuḥ | .

6. M °lir nâmâ pitadâ ° sthâmakaro° B °sitavâsinocchi° M °sitakâsanâ cchinnabaṁdhano na utpatiko â° B °jñânâṁ ca so°. — 8. M sho dâ° B °keçâri uttarishyati | M °otârehi api°. — 9. M api ca tathâ vâ siddhaṁ | B °vato pi°. — 10[1]. M sâ dâ° B °pâli bhagavatâ keçâri otârehi | M °çânihi târehi. — 10[2]. B so dâ° M °gavaṁtaṁ pṛi°.

11[1]. M °gavan upâ° B °gavâṁ u°. — 12. B °târehi a° M °bhyâsaṁdeti ‖ . — 13[1]. M °gavaṁtaṁ abhyâsaṁdeti. — 13[2]. M so dâniṁ pra° B °pannaṁ sâ°. — 14[1]. M °gavataṁ pṛi°. — 14[2]. M °gavan upâ°. — 15[1]. M mukhaṁ° B sukha dâ°. BM °yati a° M °tu shuraṁ pilipâyeti ‖ .

16[2]. M °piliparipâyehi | . — 17. B punaḥ° M punar upârisya°. — 18[2]. M sukham upâridâ° BM °yati | âçvâse pra ° gata upahane(M °hare)ti ‖ . — 20[1]. M °gavaṁtam upahatatha | . — 20[2]. M °turtha dhyâ ° pannaḥ.

मित्वा तृतीयं ध्यानं चतुर्थं ध्यानं समापन्नो ॥ भगवान्भिक्षूणामाह ॥ गृह्णथ एतं भिक्षव उपालिहस्तातो क्षुरं मा भूमिं प्रपतिष्यति ॥ सो दानि क्षुरो उपालिस्य हस्तातो भिक्षुभिर्गृहीतो ॥

ते दानि शाक्यकुमाराः स्वकस्वकानि वस्त्राभरणानि उज्झित्वा उपालिस्य पुरतो निक्षिपेन्सुः । इमन्ते उपालि धनं भवतु । अस्माकं प्रव्रजितानां नैतेन कार्यं ति । भगवतो सन्तिके वयं प्रव्रजिष्यामः ॥

उपालिस्यापि एतदभूषि ॥ इमे शाक्या कुमारा राज्यमवजहिय इमानि च वस्त्राभरणानि मम दत्वा अगारातो अनगारियं प्रव्रजन्ति किंपुनरस्माभिः क्षुरवृत्तीहि न प्रव्रजितव्यं भवेय । अहमपि प्रव्रजिष्यामि । न एतेषां वान्तं परिभुंजिष्यामि ॥ अथ खलूपालिः कल्पको येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वंदित्वा भगवन्तमेतदवोचत् ॥ प्रव्राजेतु मे भगवां उपसंपादेतु मे सुगतो ॥ अथ खलु भगवां उपालिकल्पकं [319a] एहिभिक्षुकाए आभाषे । एहि भिक्षु उपालि चर तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तस्य दानि भगवतो एहिभिक्षुकाये सहोक्तेन यत्किंचिद्गृहिलिंगं गृहिगुप्ति गृहिध्वजं गृहिकल्पं सर्वमन्तर्हितं त्रिचीवरं चास्य प्रादुर्भवे सुंभकं च पात्रं प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथो चास्य संस्थिहे सय्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नस्य भिक्षुस्य आयुष्मतो उपालिस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥ येनान्तरेण पंच शाक्यकुमारशता मातापितृणां मित्रज्ञातिसालोहितानां च प्रतिसंमोदेन्ति तेनान्तरेण उपालि प्रथमतरं प्रव्रजितो ॥

1[1]. M °kshun âha ‖. — 1[2]. BM gṛihnatha° M °kshavar ûpâlihastâtâ kshuraṁ tâ bhû°. — 2. M °dânîṁ kshuraṁ upâ ° bhikshur gṛihitaḥ. — 4. M tadâ ° mârâ svakasvakâni casvâbha° BM °ṇâni mudritvâ ° petsuḥ |. — 5[1]. M imaṁ te upâli vanaṁ° B °li yanaṁ°. — 5[2]. M °tânâ nai ° kâryya ti ‖.

6. M °to saṁnike°. — 7[2]. B °kumâro râjyam avagâheya i° M °jyam avagâhâya vastrâ° BM °datvâ° M °vrajati kiṁ ° vyaṁ vayam aha° B °bhaveyam aha°. — 9[2]. M naite° B °shâṁ vânnan taṁ° M °shâṁ vâṁnataṁ pâ ° shyâmaḥ ‖. — 10. M °khalu upâ ° mitvâ pâdau° M °gavaṁtam e°.

11. BM pravraje° M °gavân upasaṁvâdet sugataḥ | B °saṁvâdetu me sugata ‖. — 12[1]. M °gavân upâ ° lpako ehibhikshuṁkâye â° B °kalpaṁka ehibhikshukoe â° BM °she e°. — 12[2]. M °caratha tathâ°. — 13. M °dânî bhagavatâ e° BM °ye sahasrehi yat kiṁcid gṛihaliṁgaṁ gṛihiguptiṁ(M °ptaṁ) gṛihidhva(M °hishvaṁ)jaṁ gṛihi(M °hi)kalpaṁ sarva(M °sara)m anta° B °rbhavetsuḥ subhakaṁ pâtraṁ ca pra° M °rbhavensu | sukaṁ ca pâtra pra° BM °bhâvaṁ saṁsthitâ° M °çâ iryyâpathe câ° B °sthihe | sayya° M °sthihe | tadyathâ ° nnasya bhikshukasya â ° jyâ saṁpadâ bhikshubhâvaḥ ye° B °padâ bhikshavo yenâ°.

17. BM yenântaçaçivi(M °çirvî)na çâkya(B °çâke)kumâreṇa satâ(M °tâṁ) mâtâ° B °ṇâṁ maitrajñâ° M °modeṁti | tenâṁtare° B °nti | tenâ ° pâlî pra° M °jitaḥ ‖.

अथ खलु पंच शाक्यकुमारशता येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥ प्रव्राजेतु मे भगवां उपसंपादेतु मे सुगतो ॥ अथ खलु भगवां तानि पंच कुमारशतानि स्थापयित्वा देवदत्तं एहिभिक्षुकाये आभाषे ॥ एथ भिक्षवः शाक्यकुमारा चरथ तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तेषां दानि भगवता एहिभिक्षुकाये आभाष्टानां यत्किंचि गृहिलिंगं गृहिगुप्तिं गृहिध्वजं गृहिकल्पकं तत्सर्वमन्तरहाये त्रिचीवराणि च सानं प्रादुर्भवेन्सुः सुंभकानि च पात्राणि प्रकृतिस्वभावसंस्थिता केशा ईर्यापथो च सानं संस्थिहे सय्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां एष आयुष्मन्तानां शाक्यकुमारशतानां प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

ते दानि भगवता वुच्चन्ति ॥ उपालि भिक्षु युष्माकं वृद्धतरको एतस्य पादां वन्दित्वा सर्वे पटिपाटिकाये तिष्ठत । यो च प्रथमतरं तथागतस्य उपालिस्य च पादां वन्दित्वा पटिपाटिकाये स्थास्यति सो वृद्धतरको भविष्यति ॥ ते दानि भगवतो उपालिस्य च पादां वन्दित्वा सर्वे भिक्षुशता पटिपाटिकाये स्थिता ॥ अपि हि जितं महाजनकायो एवमाह ॥ जितमानक्रोधा शाक्या निहतमानदर्पा शाक्या ति ॥ राज्ञापि शुद्धोदनेन सपरिवारेण शाक्येहि च उपालिस्य भिक्षुस्य पादा वन्दिता । आयुष्मांश्च उपालि एवमाह ॥ स्वागतं राज्ञो शुद्धोदनस्य अनुरागतं राज्ञो शुद्धोदनस्य ॥ अथ खलु राज्ञो शुद्धोदनस्य अमात्यपारि-[319b]षद्या आयुष्मन्तं उपालिं तं राजानं शुद्धोदनं आत्मना आभाषन्तं दृष्ट्वा तं विभावयेन्सुः ॥ कथं नाम उपालिकल्पको हीनजात्यो राज्ञा शुद्धोदनेन भाषति ॥

1. M °çatâni sthâpayitvâ° (*l.* 3). — 2. B pravraje ° sugata ‖. — 3. M °ttaṁ nahi°. — 4[1]. BM esha bhi° B °ryaṁ te°. — 4[2]. M °bhâshâṇâṁ yat kiṁcid grihaliṁgaṁ grihaguptaṁ grihaṁdhvajaṁ grihakalpaṁ tant sarvaṁ antarhâye tri° B °kiṁci grihaliṁga grihaguptiṁ grihadhvajaṁ grihakalpa° M °râṇi va sâ° BM °rbhavetsuḥ(M °tsu) | suṁbhakâṇi ca pâ° BM °bhâva(M °vâ) saṁsthito keçâ iryâpathasampattâ(B °saṁpannâ) saṁ° M° sthihe | tadyathâ° B °sthihe | sayya° M °yushmaṁtânâṁ paṁcânâṁ çâ° saṁpada bhikshubhâvaḥ |.

10[1]. M tadâni ° vucyati B °ccati u°. — 10[2]. M °bhikshuḥ yu° B °sya pâda va° M °dâṁ vaṁditvâ sarve pratipâṭikâ tishṭhaṁti | B °pâṭikâ pra°.

11. BM yâ ca pra° M °lisya ca pâdau vaṁditvâ patipâtikâ° B °sthâsyati | so°. — 12. M tadâni bha° BM °lisya pâdâṁ vandi(M °vaṁdi)tvâ° M °çatâ pratipâṭikâye° BM °sthitâ api°. — 14[1]. M °jitaṁ mahâjanakâyaivam âha ‖ B °jitu mahâṁ ja ° ha ji°. — 14[2]. BM jitâ mânakro° M °rpâ çâkyo ti B °ti râ°. — 15. B râjâpi çu° M °lisya ca bhikshusya pâdaṁ vaṁditvâ B °kshusya pâdaṁ vanditvâ â°.

16[1]. M °pâlim eva°. — 16[2]. M svâgataṁ râjño çuddhodasyânu ° sya upâli | B °nurâga ° sya upâlisya ‖. — 17. M °yushmaṁtam upâli taṁ râ° B °upâlî taṁ râ ° danaṁ nâtmana âbhâyantaṁ kshavas tam bhavikâyatsuḥ ka° M °danaṁ âtmaja â — shaṁtaṁ bhikshavaḥ tam bhâvikâyetsu. — 19. BM °râjâ çu°.

राजापि शुद्धोदनो तेषां पारिषद्यामात्यानामाह ॥ मा भवन्तो आर्यस्य उपालिस्य हीनजात्येन समुदाचरथ । अन्यास्य पुरिमा जाति अन्या एतरहिं श्रमणस्य राजऋद्धि न एष भूयो हीनजात्यो ति वक्तव्यः ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ पश्यथ भगवं कथमायुष्मतो उपालिस्य हीनजात्यस्य भगवन्तमागम्य सराजिकाय परिषाय पादा वन्दिता ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षव एतरहिमेव एतस्य उपालिस्य हीनजात्यस्य ममागम्य सराजिकाय परिषाय पादा वन्दिता अन्यदापि एतस्य उपालिस्य हीनजात्यस्य ममागम्य सराजिकाय परिषाय पादा वन्दिता ॥ भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्व भिक्षवो अतीते ध्वनि नगरे वाराणस्यां काशिजनपदे द्वे दरिद्रा दारका कुल्माषपुटकानि भक्तं गृह्य काष्ठहारका गच्छन्ति प्रत्येकबुद्धो च वाराणसीं पिण्डाय प्रविशति प्रासादिकेन ईर्यापथेन अभिक्रान्तप्रतिक्रान्तेन आलोकितविलोकितेन संमिंजितप्रसारितसंघाटी पात्रचीवरधारणेन नागो पि विय कारितकारणो अन्तर्गतेहि इन्द्रियेहि अन्तर्गतेन मानसेन स्थितेन धर्मताप्राप्तेन स्मृतः संप्रजानो समाहितो एकाग्रचित्तो संवृतेन्द्रियो अविक्षिप्तदृष्टी ॥ ते खु तं दृष्ट्वा प्रसादमुपसंक्रमन्ति ॥ ते दानि प्रसन्नचित्ता अन्योन्यं एवमाहन्सुः ॥ ये केचिद्दारका कृच्छ्रवृत्तिका अशनवसनविप्रहीना मनुष्यदुर्गता मनुष्यकृपणा मनुष्यवराका यथा वयं यान्ये च सर्वे एदृशेषु द्विपादकेषु पुण्यक्षेत्रेषु कुशलमूलानि न कृत्वा ये केचित्पुन-

1[1]. BM °shâm̃ vâhyamâtyânâm â(B °nâs â)ha | . — 1[2]. M °bhavam̃to â° jâtera sa°. — 2. BM anyasyâ pu° B °jâti anya eta° M °anyaitarahim̃ çravaṇa° B °çramaṇo sya râjariddhi yo na esha° M °ddhi ye na esho bhûyo hinasam̃leti va° B °hânasam̃nyeti va°. — 4[1]. M atha bhikshur bhagavam̃tam âhansu || B bhikshu bha°. — 4[2]. M paçyata bhagavan katha ° bhagavam̃tam â ° dâ vam̃ditâ || bhi° (l. 8[1]). — 5[2]. B °va etarahim̃m evam̃ e ° tasya upâli hina ° nditâ bhi°.

8[1]. M bhikshur bhagavam̃tam̃ âhatsuḥ || B °gavam̃tam â°. — 8[2]. M °gavan bhaga°. — 9. M °kshavaḥ B °vo bhû°. — 10. B °dhvani nânagarâto vârâṇasyâm̃° M °dhvani nâma nagarâto vârâṇasyâm̃ ° de daridrâ dâradâ ca kâkulmâshapôṭa° B °hya kâshṭahâ° M °gaccham̃ti pratye ° ṇasyâm̃ piṇḍâ ° kena iryâ° BM °pathena atikrânta(M °krâm̃ta)pratikrânte(M °krâm̃te)na ° âlokita(M °kina)vilokitena sasmim̃jita(M °jina)pra° B °ghâti pâtra° M °go viya ° ṇo antargatehi im̃driye° B °samâhito | e° BM °dṛishṭo pa°. — 15. BM parshâ tam̃° B °kramantena dâ° M °kramantena nishprapanna°.

16[1]. M °cittâḥ | anyonyam̃ evam̃ evam âhatsu | B °nsuḥ ye°. — 16[2]. B °ddârakâ kṛicchavṛi° M °çanacasanaviprahîtâ manushyadurgatâ macashyakṛipaṇâ manushyacarâkâ yathâ° B °paṇâ manushyavarâkâ yathâ° BM °yam̃ yam̃ cânye ca(M °va) sa° M °sarvam edṛiçeshu dvipâdayeshṭha puṇyakshe° B dhano mahâbhogo ksha ° vâ anya vâ ke° M °evam̃rû°.

राढ्या महाधना महाभोगा क्षत्रियमहाशाला वा ब्राह्मणमहाशाला वा अन्ये वा केचित्सुखिता सर्वे ते एवरूपेषु द्विपादेषु पुण्यक्षेत्रेषु कुशलानि कृत्वा । यं नूनं वयं इमां कुल्माषां इमस्य ऋषिस्य पात्रेषु प्रतिष्ठापयेम ॥ तेहि दानि ते कुल्माषा तस्य प्रत्येकबुद्धस्य पात्रेषु प्रति[320a]ष्ठापिता ॥ प्रत्येकबुद्धो पि तेषां दारकानां तां भिक्षां प्रतिगृह्य हंसराजा विय वैहायसेन प्रक्रमितो ॥ ते दारका तं प्रत्येकबुद्धं वैहायसेन गच्छन्तं दृष्ट्वा प्रीतिसंजाता महाभागो अस्माभिः ऋषिः पिण्डपात्रेण प्रतिमानितो ॥ ते दानि प्रीतिसौमनस्यजाताः प्रणिधानं उत्पादेन्ति ॥ एको आह ॥ अहं अनेन कुशलमूलेन राजा भवेयं क्षत्रियो मूर्धाभिषिक्तो ॥ द्वितीयो आह ॥ अनेन कुशलमूलेन ब्राह्मणमहाशालकुले उपपद्येयं आढ्यो महाधनो महाभोगो ॥

न हि चित्तप्रसन्नेन स्वल्पिका भवति दक्षिणा ।
तथागते च संबुद्धे ये च बुद्धान श्रावका ॥
सर्वे क्षयान्ता निचयाः पतनान्ताः समुच्छ्रयाः ।
संयोगा विप्रयोगान्ता मरणान्तं हि जीवितं ॥

ते दानि दारका आयुक्षयाच्च कर्मक्षयाच्च कालगता समागता तत्रैव वाराणसीयं नगरे । एको पि राजकुले राज्ञो अग्रमहिषीये उपपन्नो द्वितीयो पि पुरोहितकुले पुरोहितस्य भार्याये कुक्षिस्मिं उपपन्नो ॥ कालेन समयेन राजभार्या पुरोहितभार्या च प्रजाता । उभये दारका जाता ॥ उभयेषां सप्ताहं रमणीयानि जातकर्माणि कृतानि सप्ताहस्यात्ययेन राजपुत्रस्यापि ब्रह्मदत्तो ति

2. M °vayam imaṁ kulmáshám imasya ṛi ° shṭhápayenayena | . — 3. M tehi dáni ku° B °shṭhápi pra°. — 4. M °kánáṁ náṁ bhikshuṇáṁ bhiksháṁ ° háyastena pra° BM °to te°. — 5. BM otari(B °ri)tvá káyaṁ pra° M °gacchaṁtaṁ dṛishṭvá prítá saṁjá° B °prisaṁprajátá° M °smábhi ṛi ° mánito | .

7. M te dániṁ pri ° dhánam utpádaṁti B °tpádeṁti || . — 8[1]. BM esháṁ ahaṁ°. — 8[2]. M °anye ku° BM °triya mú°. — 9[2]. M °upapadyaṁte | á° BM °go na°.

11. M °hi viprasa ° bhavadakshiṇáḥ | . — 12. M °ye nvabuddhán çrávaká ca B °ká sa°. — 13. M °kshayáṁtá nicayáḥ yanaṁtáḥ samucchrayo B °cchrayáḥ saṁ°. — 14. M maṁyogáviprasaṁyogántá maraṇáṁtaṁ hi°. — 15. M te dániṁ dáraká áyukshayácca puṇyakshayácca kálagato samágatáḥ | tatrai° B °yukshayácca kálagato samágato | tatrai° BM °re e°.

16. B °jakula rájño° BM °shiye upapanno | (M °nnaḥ) dvi° M °upapanná | . — 17. M °yena navánáṁ másánám atyayana rá° BM °játá u°. — 18[1]. B ubhayo dá ° tá u°. — 18[2]. BM °ṇíyáṇi já° M °hmadato pi námaṁ kṛitaṁ puro ° námaṁ kṛitaṁ | B °ko ti náma kṛitaṁ anu°.

नाम कृतं पुरोहितपुत्रस्यापि उपको ति नाम कृतं ॥ अनुरूपा धात्री उपस्थापिता राजपुत्रो च पुरोहितपुत्रो च यथा उत्पलं वा पद्मं वा कुमुदं वा पुण्डरीकं वा तथा संवर्धन्ति ॥ यथोक्तं भगवता ॥

कृतपुण्या हि वर्धन्ति न्यग्रोधा विय सुभूमियं जाता ।
अनुपन्थके विय द्रुमा अल्पपुण्या विहीना त्ति ॥

ते दानि यत्र काले विवृद्धा विज्ञप्राप्ता संजाता ततो लिपीयं पि सेखियन्ति लेखाशिल्पगणनां धारणमुद्रां ॥ राजपुत्रो पि ब्रह्मदत्तो हस्तिस्मिं अश्वस्मिं धनुस्मिं त्सरुस्मिं धावितस्मिं लंघिते जविते इष्वस्त्रज्ञानेषु सर्वत्र गतिंगतो संजातो ॥ पितरे च कालगतेन ब्रह्मदत्तो कुमारो अमात्येहि वाराणस्यां राज्येनाभिषित्तो ॥ उपको च माणवको अन्यतराये माणविकाये सार्धं प्रतिबद्धचित्तो अभूषि ॥ सो दानि ताये माणविकाये कस्मिंचिद्देव स्थाने कंचित्कालं अवसादितो अभूषि न तं ओलोकेति । वाराणसीयं च कौमुदी चातुर्मा[320b]सी उपस्थापिता सापि माणविका उपकस्य माणवकस्य भावानुरक्ता प्रत्यागता ॥ माणव कौमुदी चातुर्मासी उपस्थिता गन्धमाल्यं मे उपस्थापेहि यथा कौमुदी चातुर्मासी रमणीयं करेयाम ॥ सो दानि माणवको तस्या माणविकाये श्रुत्वा तुष्टो आत्तमनो अभूषि । दिष्ट्या मे माणविका प्रत्यागता ति ॥ तस्य दानि उपकस्य माणवकस्य गंगाकूले माष अपरस्य पुरुषस्य सकाशातो याचनकं लब्धं । सो च नं माषो तत्रैव गंगाकूले गोपितको अभूषि ॥ सो दानि तस्य माषस्य अर्थाये विघरे

1. M °laṁ vá padmaṁ vá puṇḍa ° rddhayaṁti | . — 3. BM °tá kṛi°. — 4. M °puṇyo hi ° dhá vipa subhúmiyaṁ já°. — 5. B °nthaka vi° M °nthaká ciya dru ° hínaṁ ti | B °hínanti | .

6. M tadáni yana kálaṁ vivṛi° B °kálaṁ vivṛi° BM °piyaṁ yaṁ sekhiyanti(M °yaṁti) vikshipaçá(M °sá)ga° M °ṇaná dhá°. — 7. M °tto histismiṁ açvesmiṁ dhanusmiṁ sarúsmiṁ dhávitesmiṁ laṁghite jiveta i° B °dhanusmiṁ sarusmiṁ dhávitesmiṁ iṁghi° M °shu ca sarva°. — 10[1]. M °vako ’va anya ° prativarddhanvito a° B °prativarddhaci°. — 10[2]. M °táye máṇavakáye kasmicidveva stháne° B °d evaṁ stháne ° shi | naraṁ álasheti vá° M °shi na tam álesati | .

12. M °síyaṁ kau ° rmásya upasthápitáḥ so pi° B °upastháyitá so pi° BM °nurakto pra° M °gatáḥ || . — 13. M sá tam áha | máṇava kaumudi cáturmási upasthitá gaṁdham á° BM °sthapeti | ya°. — 15. M °dániṁ máṇavake ta° BM °shi dṛi°.

16[1]. BM dṛishṭvá me° M °gateti | . — 16[2]. M °dáni u ° sakásito váca° B °çato váca°. — 17. M °traivaṁ gaṁgákúla go°. — 18. M °rtháya vidyate madhyá ° dhuráye kaṇḍanáriye gi° B °dhuráye karuṇe náriye gi° M °gíyaṁto gaṁgákulaṁ kulaṁ ta° B °kúlaṁ ta° M °máshaṁsya a°.

मध्याह्ने वर्तमाने हर्षेण मधुराणि किन्नरीय गीतानि गायन्तो गंगाकूले [तस्य मापस्य अर्थाये] गच्छति ॥

अद्राक्षीत्स्त्रिचवः राजा ब्रह्मदत्तो उपरिप्रासादवरगतः उपकं माणवकं मध्याह्ने विघने मधुरेण स्वरेण गायन्तं अन्तोनगरातो बहिर्नगरं गच्छन्तं दृष्ट्वा च पुनरस्य उपके माणवके प्रेमं निपतितं ॥ यथोक्तं भगवता ॥

पूर्वे वासनिवासेन प्रत्युत्पन्ने हितेन वा ।
एवन्तं जायते प्रेमं उत्पलं वा यथोदके ॥
यत्र मनो निविशति चित्तं वापि प्रसीदति ।
निष्ठां पण्डिता गच्छेयुः संवुत्था मे पुरा भवे ॥

एवं तस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य तत्र उपके माणवके सह दर्शनेन प्रेमं निपतितं ॥ तेन राज्ञा ब्रह्मदत्तेन उपकस्य माणवकस्य दूतो प्रेषितो ॥ गच्छथ यो एषो माणवको गायन्तो अन्तर्नगरातो बहिर्नगरं गच्छति एतं आनेथ ॥ सो तेहि गत्वा उच्यति ॥ आगच्छ माणवक राजा ते शब्दापेतीति ॥ सो दानि तेहि राजपुरुषेहि राज्ञो सकाशमुपनीतो ॥ देव अयं सो माणवको आनीतो ॥ अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये अध्यभाषे ॥

मध्यन्तिके वीतिनते कुक्कुलवन्ततो मही ।
अथ गायसि वक्वाणि न तापयति आतपो ॥
उपरि तपति आदित्यो हेट्ठा तपति वालिका ।
उद्यचित्तो सुमनो अथ वक्त्राणि गायसि ॥

3. BM °davaragataḥ(M °to) upakaṁ mâṇa(B °na)vakaṁ madhyâ° B °hne vidyane madhu° M °hne vidyane madhurena gâyakaṁ aṁtonagarâto vahnirna ° gacchaṁtaṁ dṛi ° upaka mâṇake pre°. — 5. BM °tâ pû°.

6. BM °rve nivâse(B °sa) nivâse°. — 7. M evam taṁ jâ ° premaṁ u° B °ke ta° M °ke ya°. — 8. B tatra mamo ni° M °nivisaki ci°. — 9. M nishṭhâ piṇḍata gaccheyuḥ vusto me itaḥ puro bhavet evaṁ° B °ṇḍite gacchet saṁvutto me ito pure bhaved evaṁ°. — 10. B °tasya bra ° darçaṁne°.

11[1]. BM °râjño bra ° shito ga°. — 11[2]. M gacchathaḥ | yo° B °gacchatha | yo° M °ko gâṁyaṁto antenagarâ° B °antanagarâ° BM °cchati | e ° tha so°. — 12. M °ucyati | B °ti â°. — 13[1]. M °ṇavika° BM °bdâvatiti | . — 13[2]. M °tehi râjñâ sakâsam u° B °to de°. — 14[1]. B °yaṁ sâ mâ° M °nîtâḥ || . — 14[2]. B °mâṇakaṁ gâthâye bhâshe | .

16. M madhyaṁtike vithinate kukkulavanatâ mukhe | B °kkulâvantato mukhe | . — 17. M °gâvasi vaktrâṇi na te tâpi â° B °trâni na te tâpi âtapo u°. — 18. M tâpayaṁti aṁta tâpayaṁti tâm aṁtakâ âtapo uparipatrâhi âdityo hṛishṭâ na pati câliçca te° B °ri tapati | âdi ° kâ u°. — 19. B °no | a°.

अथ खलु भिक्षवः उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

न आतपो तापयति अन्तका तापयन्ति मां ।
अन्तकाश्च विघाताश्च ते तापेन्ति न आतपो ॥
इत्वरं खु अयं तापो यो खु कायं प्रतापये ।
का[321ᵃ]र्यां नाम विवादा च ते तापेन्ति न आतपो ॥

राजा दानि ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

किन्ते जनेति संचोभं अयं केन प्रतप्यति ।
तापेन पीडितो कायो तं त्वं आख्याहि पृच्छितो ॥

अथ खलु भिक्षवो उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

वृषली देव कान्ता मे कुंभदासी अरिंदम ।
तस्या उपस्थितो सर्वो तयास्मि उपतापितो ॥

अथ भिक्षवो राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं आमन्त्रयति ॥ कहिं माणवक गमिष्यसीति ॥ अथ खलु भिक्षवः उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

माषो मे याचनालब्धो गंगातीरस्मिं गोपितो ।
पुरस्तिमे नगरस्य तदर्थाय व्रजाम्यहं ॥

अथ खलु भिक्षवो राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं आमन्त्रयति ॥ आगमेहि

2. B °mâm̃ a°. — 3. M °peti na â°. — 4. B °po khu tâyam̃° M °po yeshu tâpam̃ pra° B °paye kâ°. — 5. BM kârya nâma° B °vâdeva te° M °vâdevam̃ te tâpeti na â°.

6. M °dânim̃ bra° °shati | vrisha°. — 7. B °jânanti sam̃kshobham̃ kâyam̃ prata°. — 8. B kena tepena pîḍito ayam̃ kâyo tam̃ te â°. — 9. B °jâna bhrahmadatto gâ°. — 10. BM °devi(M °deva)kâ me ° dâsi arim̃(M °lim̃)dama ta°.

11. BM °sthito parvatayasmim̃ u(M °smi vu)pa°. — 12[1]. M °âmam̃traya°. — 13. BM °bhâsheti | . — 15. M mârsho me vâca° B °me vâca° M °labdham̃ gam̃gâtiresmi go° B °tiresmim̃°.

16. BM °sya arthâ° B °ya pravra° M °ya pravrajâsyaham̃ || . — 17[1]. M °âmam̃trayiti | . — 17[2]. M °hi tâhi tâva° B °ka mûhû°.

तावत् माणवक मुहूर्तं शीतलके गमिष्यसि ॥ अथ खलु उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

येहि अर्थो अयानस्य ऊर्ध्वं तिष्ठन्ति तिष्ठतो ।
यानि तु वह्यमानस्य पुरतो धावन्ति धावतो ।
गंसाम्यहं महाराज तस्य माषस्य कारणा ॥

(अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये प्रत्यभाषे ॥)

सचे ते अर्थो माषेण अहं माषं ददामि ते ।
करोहि कृत्यं माषेण उष्णे माणव मा व्रज ॥

उपको माणवको आह ॥ यदि देवो माषं दास्यति एतं द्वितीयं माषं एतेहि माषेहि तुष्टा भवे पि वृषली कौमुदीयं च अविघ्नं भविष्यति ॥ अथ खलु उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

यं च माषं देवो दद्यात्तं द्वितीयं भविष्यति ।
एतेहि द्वीहि माषेहि तुष्टा सा वृषली भवे ॥

राजा आह ॥ अहन्ते माणव दुवे माषाणि दास्यामि मा च उष्णेन पच्यन्तो गच्छाहि ॥ राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये अध्यभाषे ॥

सचे ते अर्थो माषेहि दुवे माषा ददामि ते ।
करोहि कृत्यं माषेहि उष्णे माणव मा व्रज ॥

1. M °hmadatam̃ gâ°. — 3. BM °arthâ seyâna(M °yâta)sya° B °ûrddhanti tishṭhato anyâ° M °ûrddhati nishṭhato mudâ | . — 4. BM anyâ te ayya(M °te appa)mânasya purato dhâvati dhâvato(M °taḥ |). — 5. M gam̃gâmya° B gam̃sâmaham̃° M °tasya mârshasya kâraṇâ || sa° B °ṇâ sa°.

7. M °cet te artha mârsheṇa ° mârsham̃ da° B °te ka°. — 8. M °tyam̃ mârsheṇa°. — 9². BM yam̃ vadethâ mâsham̃(M °mârsha) dâsyati yam̃ ca tam̃ dvi° M °tiyam mârsham̃ etehi mârshe tu° B °tehi mâshe tu ° mudriyam̃°. — 10. M upako mâṇavako atha khalu râ ° gâthaye a°.

12. M pam̃ca mârsho devasya tam̃ dvi° B °devasya tam̃ dvi°. — 13. M °mârshehi tu°. — 14². M aham̃ te mâṇava iva mârshiṇi°. — 15. M °udakam̃ mâ° B °she sa°.

16. BM sarve te° B °rtho mâshâhi dve mâshâ° M °rtho mârshâhi dve ca mârshâ da° B °te ka°. — 17. M °tyam̃ mârshâhi a° B °ṇavakâ vra°.

उपको आह ॥ एते च द्वे माषा तं च तृतीयं भविष्यति आमन्त्रणं च भविष्यति । एवं वृषलीये रमणीयं कौमुदिकं भविष्यति ॥

भवतश्च द्वे माषा तं तृतीयं भविष्यति ।
एतेहि त्रीहि माषेहि तुष्टा सा वृषली भवे ॥

राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं एवमाह ॥ माणवक उष्णे मा गच्छाहि [321b] अहं ते त्रयो माषां दास्यामीति ।

सचे ते त्रयौ माषेहि भूयो माषां ददामि ते ।
करोहि कृत्यं माषेहि उष्णे माणव मा व्रज ॥

माणवको आह ॥ देव एतानि व त्रयो माषा तं चतुर्थं भविष्यति आमन्त्रणं तव भूयो भविष्यति । एवं वृषलिकाये सार्धं रमणी कौमुदीयं भविष्यति ॥

भवतश्च त्रयो माषा तं चतुर्थं भविष्यति ।
चतुर्हि देव माषेहि उद्या वृषली भवे ॥

एतेन क्रमेण राजा ब्रह्मदत्तो शतसहस्रं उपकस्य माणवकस्य देति तं च माषं न मुंचति । यावदपराधेन ततो माषातो न निवर्तितो ॥ तेन दानि राज्ञा ब्रह्मदत्तेन अर्धराज्यं तस्य उपकस्य माणवकस्य दिन्नं । अन्तःपुरातो अर्धं दिन्नं । कोशकोष्ठागाराणां पि दिन्नमर्धममात्यभट्टबलाग्राणां पि अर्धं दिन्नं ॥

ते दानि उभये राज्यं कारयन्ति । उभौ अर्थानि समनुशासन्ति ॥ सो दानि माणवको पंचहि कामगुणेहि समर्पितो क्रीडति रमति परिचारयति ॥ सो दानि

1[3]. M °márshá tam̃ ° yam̃ bhavishyati | ámam̃tranam̃°. — 2. BM °lî rama° M °mudíkam̃°. — 3. BM bhavám̃ dve máshám̃ tam̃(M °márshát tam̃) tṛi°. — 4. M °márshehi tu°. — 5[1]. M °vakam e°. — 5[2]. M °yo márshá dásyámîti.

7. M sam̃caite ar-márshehi ° márshá da° B °te ka°. — 8. M °tyam̃ márshehi° BM °ushṇam̃ máṇa°. — 9[2]. BM deva e(M °vai)tena ca tra° M °márshá tam̃ ° ámam̃traṇa ta ° shyaty evam̃°. — 10. BM °shalikáye° B °ramaṇim̃ kau° BM °mudi na bha°.

11. M bhagavataçca° BM °márshá tam̃° M °turtha bha° BM °ti ca°. — 12. M °turbhi deva márshehi ° bhavet | . — 13. BM °tto rájá ça° M °upakvasya máṇa ° ca márshe na mum̃cati | B °ca másha nam̃ mum̃cati | . — 14[1]. BM yávad apa(B °aya)rájyena ta° M °márshâto na° BM °rttito te°. — 14[2]. M °dánim̃ rájñá ° datena a° B °rddharájyenasya u° M °jyam̃m asya u°. — 15. BM °ráṇám̃ pi dinnam̃ a(M °nnam̃m a)rddha° M °lágrám api arddha dinnam̃ | .

17[1]. M tadátim̃ ubhayam̃ rá ° yam̃ti u°. — 17[2]. M °çásayam̃ti | . — 17[3]. M °ko yam̃ca ° marpityo krí° BM °kríḍito rama° M °cáreti | . — 18. BM sá dáni° M °tto anyartham atica u° B °ke citavasto° M °di karhi cid api ° tato u° BM °datvá°.

राजा ब्रह्मदत्तो अत्यर्थं अतीव उपकस्य माणवकस्य सन्तिके विश्वस्तो यदि कहिंचि पि गच्छति ततः उपकस्य माणवकस्य उत्सङ्गे शीर्षं दत्वा शयति ॥ तस्य दानि उपकस्य राज्ञा शयितेन एतदभूषि ॥ कथं एकराज्येन दुवे राजानो यं नूनाहं इमं राजानं ब्रह्मदत्तं घातेत्वा अहमेव एको राजा भवेयन्ति ॥ तस्य दानि भूयो एतदभूषि । न एतन्मम साधु भवेय न प्रतिरूपं यमहं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य कृतज्ञस्य अकृतज्ञो भवेयं ॥ द्वितीयं तृतीयकं पि एतदभूषि । न एतं साधु भवेय न प्रतिरूपं यं एके राज्ये दुवे राजानो यं नूनाहं राजानं ब्रह्मदत्तं जीवितातो व्यवरोपयित्वा अहमेव एको काशिराजा भवेयं ति ॥ तस्य दानि द्वितीयकं तृतीयकं पि एतदभूषि । न एतं मम साधु भवेय न प्रतिरूपं यं अहं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य कृतज्ञस्य अकृतज्ञो भवेयन्ति ॥ सो दानि अविधाविधन्ति प्रव्रजितो तेन राजा ब्रह्मदत्तो प्रतिबुद्धो ॥ सो तं आह ॥ उपक अविधाविधन्ति वचि ॥ सो दानि आह ॥ एवंरूपो मे देव चित्तो अभूषि । यं नूनाहं ब्रह्मदत्तं जीवितातो व्यवरोपयित्वा अहमेव एको काशिराजा भवेयं [३२२a] ति ॥ तस्य सो ब्रह्मदत्तो राजा न पत्तीयति ॥ सो दानि उपको आह ॥ एवमेतं देव यथा तं जल्पामीति ॥ अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये अध्यभाषे ॥

दिन्नो मे अर्धराज्यं ते स्तोकस्तोकेन माणव ।
एकं मुंचसि न मार्षं कथं अन्तो भविष्यति ॥

अथ खलु उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

न हि अन्तो अनन्ताये तृष्णाये इह विद्यति ।
प्रव्रजिष्याम्यहं राजन् न राज्येन रतो स्मि च ॥

2. M °yitenaitad a°. — 3. M °nûnâmham imam̃ râja bra° B °râjam̃ bra° M °ghâṭetvâ aham evam eko bha°. — 4. M tasya idânim̃ bhû° B °shi na e°. — 5. M naitam̃ ma° BM °bhaveyam̃ na° M °ttasya krita | sya° B °veyam̃ dvi°.

6[1]. B °tritiyam̃kam̃° M °tritiyam̃ke pi°. — 6[2]. M na râjye du° B °tam̃ mama sâ bhaveyam̃ na ° yam̃ aham̃ eko° M °râjâto anurûpo yam̃° B °jâno anurûpo yam̃° M °râjatam̃ bra° B °râjâ bra° M °vyaparo ° râjo bhaveya ‖. — 8. M tasyedâ° B °tiyaka tri ° shi na°. — 9. M naitam̃ sâdhu mama bha° B °sâ bha° BM °veyam̃ na° M °pam̃ yam a° BM °datta kri° M °veyam̃ ti |. — 10. M sâ dâni abhidhâvidham̃ ti ° râjñâ bra°.

11[1]. M so tam â°. — 11[2]. M °abhidhâvidham̃ ti vacyati ‖ B °ti vakahati ‖. — 12[1]. M °po ye devadatto abhû° B °devam̃ ci°. — 12[2]. M °m evam eko kâ°. — 13. M °datto pattîyasi B °ttîyâyati ‖. — 14[2]. M etam e°. — 15. M upa° abhyabhâshate ‖.

16. M dinnâ me° B °râjye stoka° M °jyam̃ tokastoke° B °va kena mum̃°. — 17. M °kena mucasi na mârsham̃ katham am̃to bha° BM °shyati ‖. — 18. BM °râjam̃ bra° M °datam̃ gâ°. — 19. BM nâsti anto(M °am̃to) ana° dyati pra°. — 20. B °shyâmi aham̃° jyena natâpi va | M °jyena târayam̃ti ca ‖

बहूहि कामेहि अलं मे येहि बालो न तृप्यति।
अलं मे सर्वकामेहि प्रव्रजिष्यामि नगारियं॥
काम जानामि ते मूलं संकल्पात्काम जायसे।
न कामं कल्पयिष्यामि ततो मे न भविष्यसि॥
अल्पेषु बालो कामेषु बहुष्वपि न तृप्यति।
अपहाय सर्वकामानि प्रतिबुद्धो व पश्यति॥
इच्छामि दानिं प्रभवन्ति च ते
इच्छा प्रशान्ता च न भोन्ति एवं।
एतं व इच्छाय फलं विदित्वा
न प्रार्थये पुत्रपशुं धनं च॥

अथ खलु उपको माणवको ब्रह्मदत्तं राजानमेतदुवाच॥ अनुजानाहि मे देव प्रव्रजिष्यामि॥ राजा आह॥ मा प्रव्रजाहीति सहिता राज्यं कारयिष्यामः॥ उपको आह॥ न महाराज राज्येन अर्थो अनुजानाहि मे प्रव्रजिष्यामि॥ सो दानि राज्ञा ब्रह्मदत्तेन अनुज्ञातो यदि एवं अभिप्रायो प्रव्रजाहीति॥

तहिं दानि काशिषु उत्तरेण कुम्भकारस्य प्रव्रजितस्य ऋषिस्य पंचाभिज्ञस्य आश्रमपदं॥ सो दानि उपको माणवको तमाश्रमपदं गत्वा तस्य कुम्भकारस्य प्रव्रजितस्य ऋषिस्य सकाशातो प्रव्रजितो॥ तेन दानि पूर्वरात्रापररात्रेण जागरिकायोगमनुयुक्तेन विहरन्तेन युज्यन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन चत्वारि ध्यानानि उत्पादितानि महर्द्धिको महानुभावो ऋषी संजातो चन्द्रमण्डलं सूर्यमण्डलं आश्रमे पर्यंकेन निषण्णो पाणिना परिमार्जति परामृषति यावद्ब्रह्मलोकं कायेन वशे

1. M bahuhi kâmehi anaro ca ye° B °mehi analo ca ye° M °hi báro na tṛipyaṁti |. — 2. M °shyâmyahaṁ nagâ° B °mi nâgâ°. — 3. BM kâmaṁ jânâ° M °mi taṁm alaṁ°. — 4. M °mi tano me naṁ bha° B °me naṁ bha°. — 5. M °tṛishyati |.

6. M ayalâ ° kâmeshu prativivṛiddho la paçyati || B °ddho tva paçyati ||. — 7. M °bhavaṁti° BM° icchâ a(M °icchâ)sânnâya na bhonti(M °bhavaṁti) |. — 9. B etaṁ ete anicchâ° M etena evam aticchâ°.

11^{1}. B °datta râjâm eta° M °datta râjânena uvâca ||. — 11^{2}. M anujâtâhi°. — 12^{2}. M °prajâhiti° BM °yishyaṁ ||. — 13^{1}. B °ja | râjyena anartho° M °prajishyâmi |. — 13^{2}. B °vrajyâhiti |. — 15. M taṁrhâ dâniṁ kâçi ° ttareshu kuṁbhakâra pra° B °mbhakâraṁ pra°.

16. B °ṇavako mâṇavako tam âçramaṁpa° M °ṇavako nam âçra ° tvâ tasya kuṁbhakâra°. — 17. M tadâni pû° B te dâni pûrvaṁ râtrâ° M °viharaṁtena pûjyaṁtena ghaṭaṁte | na vyâpayaṁtena catvâri dhyânân pratyâditâ° B °vyâyamantena caritvâ dhyânâny utpâ ° bhâvâ ṛi° M °bhâvâ ṛishi saṁjâtâ caṁdramaṁḍalaṁ sûryyaṁ maṇḍalaṁ âçraparyyaṁkena nisharṇṇo pâ ° yena vasa vartteti ||.

वर्तेंति ॥ अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो उपकस्य माणवकस्य स्पृहयन्तो अभीक्ष्णं इमां गाथां भाषति ॥

अल्पस्य इमं महाविपाको
उपको अध्वगमे महान्तमर्थं ।
सुलब्ध लाभा खलु माणवस्य
यो प्रव्रजे कामरतिं प्रहाय [322b] ॥

राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अन्तःपुरिका पुनर्पुनः इमां गाथां राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य सकाशातो शृण्वन्ति न चास्यार्थं विजानन्ति ॥ तस्य दानि राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य गंगपालो नाम कल्पको । राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य स विश्वस्तो यथासुखं अन्तःपुरं प्रविशति उपस्थानकरो ॥ सो दानि राज्ञा ब्रह्मदत्तेन उक्तः ॥ गंगपालक केशश्मश्रुं मे करोहीति ॥ एवं वदित्वा ओसुप्तो ॥ तेन तस्य शयितस्य केशश्मश्रु कृतं राजापि विबुद्धित्वा आह ॥ गंगपाल आगच्छ करोहि मे केशकर्म ॥ गंगपालो आह ॥ कृतं ति देव केशश्मश्रुं शयितस्य ॥ सो दानि गंगपालो आदर्शकं गृह्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अल्लीनो निध्यायतु देवो ति । राजा आदर्शकेन केशश्मश्रु निध्यायन्तो गंगपालस्य कल्पकस्य प्रीतो संवृत्तो ॥ राजा आह ॥ गंगपाल तुष्टो स्मि तव एतेन शिल्पेन अभिराद्धो ग्रामवरेण प्रवरेण प्रवारेमि गृह्ण ग्रामं सचेद् इच्छसि ॥ सो दानि आह ॥ यावत्संमन्त्रेमि ततो देवस्य सकाशातो ग्रामवरं ग्रहीष्यामीति ॥ सो दानि गंगपालो राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अन्तःपुरिकानां आचिक्षति ॥ अथ मया राजा ब्रह्मदत्तो शिल्पेन आराधितो ग्रामवरेण चाहं प्रवारितो गृह्णामि ग्रामव-

1. M °hayaṁto a° B °bhishṇaṁ i° M °gâthâ bhâ°. — 3. M °vipâkaṁ upako adhvagate mahâṁtam arthaṁ B °ko adhvagame mahanta artha su°. — 5. M sulabdhe lâ° BM °ṇavakasya° M °vrajitu kâ° BM °hâya tapati râ°.

7. M râjño brahmadaṁttatasya aṁtaḥparikâ punaḥ imâṁ gâthâ râ ° ṇvati na ° jânaṁti | . — 8. B °gaṁgâpâ° BM °ko râ°. — 9. M °sya saṁviçvastâ yathâsukhaṁ aṁtaḥpu°. — 10[1]. M so dâniṁ râjño brahmadatto ukto B °rajñe bra ° ktaḥ gaṁ°. — 10[2]. M °pâraka keçaçmaçrutva ca râ° (*l. suiv.*) B °keçmaçruṁ°.

11[1]. B °vaṁ viditvâ ° pto te°. — 11[2]. B °çmaçrutva ca râ° M °râjo pi vibuddhatvâ°. 12[1]. B gaṁgâpâ° M °pâra â° BM °ccha karo me° M °karma | B °rmaṁgaṁ°. — 13[1]. M °taṁ tad eva keçasmaçru ça°. — 13[2]. B sâ dâ° M °dâniṁ gaṁgâpâ° B °gaṁgâpâ ° sya alino midhyâ° BM °vo ti râ°. — 14. B râjñâ â° M râjño âdarçatakena keçasmaçru ° vṛitaḥ | . — 15[2]. M °pâlâ tushṭo si ta ° bhirâjño grâma° B °ddho grâmavaleṇa prava° BM °grihna grâmaṁ°.

17[2]. M yâvaṁtasamaṁtremi° B yâvat samantre° M °raṁ grihishyâ°. — 18[1]. M °tta aṁtaḥpu° BM °kânâṁ âcakshati | . — 18[2]. M °yâ râjñâ bra ° dhito grâmavaṇa cî° BM °grihnâmi° M °grâma ĉariti | .

रत्ति ॥ अन्तःपुरिका आहन्सुः ॥ मर्षेहि ग्रामवरं एषो राजा अभीक्ष्णमिमां गाथां भाषति ।

अल्पस्य इमं महाविपाको
उपको अध्यगमे महान्तमर्थं ।
सुलब्ध लाभा खलु माणवस्य
यो प्रव्रजे कामरतिं प्रहाय ॥

वयं च एताये गाथाये अर्थं न विजानामथ । ततो गच्छ राजानं ब्रह्मदत्तं जल्पाहीति अलं मे देव ग्रामवरेण यं देवो अभीक्ष्णं इमां गाथां भाषति ।

अल्पस्य इमं महाविपाको
उपको अध्यगमे महान्तमर्थं ।
सुलब्ध लाभा खलु माणवस्य
यो प्रव्रजेत्कामरतिं प्रहाय ॥

एतस्य मे महाराज अर्थं आचिक्षाहीति ॥ सो दानि गंगपालो राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उपसंक्रमित्वा आह ॥ देव अलं मे ग्रामवरेण यं देवो अभीक्ष्णं इमां गाथां भाषति ।

अल्पस्य इमं महाविपाको
उपको अध्यगमे महान्तमर्थं ।
सुलब्ध लाभा खलु माणवस्य
यो प्रव्रजेत्कामरतिं प्रहाय ॥

इमस्या देव गाथाये अर्थमाख्याहि ॥ एतं मे वरं भवतु ॥ राजा आह ॥

1¹. B °hatsuḥ ‖ M °hatsu ‖. — 1². M madehi grā° gāthā bhā°. — 3. M alpasyemaṁ° vipāka upako mahāvipāko adhvagame mahāṁtam arthaṁ B °adhvagate mahāntaṁ arthaṁ su°. — 5. BM °lu brāhmaṇasya yo°.

7¹. M °ca yetāye artha vijānāmitha |. — 7². BM °rājaṁ bra° BM °ti | alaṁ° M °yaṁ devā abhi° BM °gāthā bhāsha(M °shaṁ)ti |. — 9. B °sya mahāvipāko adhvagame° M °vipāke adhigame mahāṁtam a° B °hāntaṁ arthaṁ su°.

11. M °vraje kāma° BM °hāya e°. — 13¹. M °artham ovikshā°. — 13². BM °gaṁgāpā°. — 14. M °yaṁ devā abhi° gāthā bhā° BM °ti | a°.

16. B °sya mahā° adhvaga° M °mahāṁtaṁ artha B °rthaṁ su°. — 18. B °lu brāhmaṇasya yo° M °bhā mahābrāhmaṇa khala yo pravraje kāmara° B °t kāmaṁra° BM °hāya i°. — 20¹. BM imasya devo gā°. — 20². M °me bhavatuṁ ‖. — 20³. M °jā āha ‖.

उपको [323ᵃ] माणवको अर्धराज्यमपहाय कामेषु आदीनवं दृष्ट्वा ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो सो च पंचाभिज्ञो महाभागो ऋषि संवृत्तो अहं च कामेषु प्रमत्तो । सो हं तस्य उपकस्य माणवकस्य स्पृहयन्तो अभीक्ष्णं एतां गाथां भाषामि ॥ सो दानि गंगपालो राज्ञो श्रुत्वा अन्तःपुरं प्रविशित्वा अन्तःपुरिकानाश्वासेति ॥ तस्य मा उत्कण्ठथ न राजा प्रव्रजिष्यति । तस्य उपकस्य माणवकस्य स्पृहयन्तो राजा अभीक्ष्णं एतां गाथां भाषति ॥ इदानीं अन्तःपुरिका हृष्टा तुष्टा आत्तमना हिरण्यस्य सुवर्णस्य च वस्त्राभरणानां च महान्तं राशिं कृत्वा गंगपालमाहंसु ॥ गंगपाल इदन्ते अभिच्छादं भवतूति ॥ तस्य दानि गंगपालस्य एतदभूषि ॥ सो च नाम उपको माणवको आढ्यो गृहमपहाय प्रव्रजितः किं पुनर्मया न प्रव्रजितव्यं भवेय । यं नूनाहं पि प्रव्रजेयं किं मे परेषां चित्तेन कार्यं ॥ सो दानि अन्तःपुरिका आह ॥ अलं मे तेन हिरण्यसुवर्णेन अहं पि प्रव्रजिष्यामि ॥ सो दानि ब्रह्मदत्तस्य उपसंक्रमित्वा आह ॥ देव अनुजानाहि मे प्रव्रजिष्यामि इति ॥ राजा आह ॥ कस्य सन्तिके प्रव्रजिष्यसि ॥ सो आह ॥ उपकस्य ऋषिस्य सन्तिके प्रव्रजिष्यामि ॥ राजा आह ॥ अनुजानामि प्रव्रजाहीति ॥

सो दानि गंगपालो उपकस्याश्रमं गत्वा प्रव्रजितो ॥ तेनापि पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन विहरन्तेन युज्यन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन चत्वारि ध्यानानि निष्पादितानि पंचाभिज्ञा साक्षीकृता चन्द्रमण्डलसूर्यमण्डलपरिमार्जको ऋषि संवृत्तो ॥ अथोपीक्षिचवो राजा ब्रह्मदत्तो सर्वे ते त्रयो ऋषयो पंचाभिज्ञा संवृत्ता ते महर्द्धिका महानुभावा । तस्य दानि तेषां ऋषीणां दर्शनकामता

1. M °jyam avahâya ° âditavaṁ ° so yaṁ paṁcâ° B °vṛitto | ahaṁ° M °haṁ ca kâmeshu pravṛitto B °pramatto so ahaṁ°. — 2. M ahaṁ° B °spṛihavanto° M °spṛihayaṁto a ° gâthâ bhâsheti || B °bhâshyasi | . — 3. M °gaṁgâpâ ° çrutvâ aṁtaḥpuraṁ ° çitvâ aṁtaḥpurikâtâṁ âçvâsati || B °çvâsati || . — 5[1]. M °ṭhana râjâ pravrajirshyati | . — 5[2]. M °spṛihaṁyaṁto râ° BM °gâthâ bhâ°.

6. M idânim aṁtaḥpurikâṁ citâ tu° B °rikâ cittâ tu° M °nâṁ ca mahâṁtaṁ râ ° hatsu | B °nsuḥ gaṁ°. — 8[1]. B °naicchâ° M °cchâdacaṁ bha° B °ti ta°. — 8[2]. M tasyedânim gaṁgapâlasyaita°. — 8[3]. M sâ ca tâma u° B °nâmaṁ u° BM °âgho gri° M °hâya pravrajito kiṁ ° na prajitavyaṁ° BM °veyaṁ | . — 10[1]. M °shâṁ cito na kârya | . — 10[2]. M °dânim aṁtaḥpu°.

11[1]. M me tena rûpavarṇeta ahaṁ pi pra | vra° B ayaṁ me°. — 11[2]. M °dânim bra° B °bradatta°. — 12. M °hi meṇa pra ° shyâmiti || . — 13[1]. M °sya saṁtike°. — 13[2]. M °shisya saṁtike°. — 14[1]. BM °vrajyâhiti | . — 15[1]. M °dânim gagapâlo upakaṛishisyâ°. — 15[2]. M °pûrvarâjâpara ° ktena pûjyaṁtena ghaṭaṁtena vyâyamaṁte catvâ ° kṛitâ caṁdramaṇḍalasâ ° vṛito. — 18. M °bhijño saṁpravṛite pi maha° B °vṛittâ ti ma° BM °rddhiko ma° M °bhâvo B °bhâvâ ta°. — 19. M tasyedânim te ° kâmanâ u°.

उद्पासि ॥ सो दानि अमात्यपारिषद्यानामन्त्रयति ॥ गच्छाम तेषां ऋषीणां दर्शनाय कुम्भकारस्य प्रव्रजितस्य च उपकस्य च गंगपालस्य चाश्रमं सर्वे ते त्रयो ऋषयो चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञा महर्द्धिका महानुभावा ति । सो कालो तथारूपाणां दक्षिणीयानां दर्शनायोपसंक्रमणाय पर्युपासनाय ॥ अमात्यपारिषद्या [323b] आहन्सुः ॥ मा देवो तेषां सकाशं गच्छतु ते नाम इह आनयितव्या ॥ [सो दानि गंगपालो राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य आश्रवनं गतो नापितभाण्डं ओलंबयित्वा प्रव्रजितो ॥ अथ खलु अन्यतरो राजामात्यो राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

अयमेव सो आश्रवनो ब्रह्मदत्तस्य श्रीमतो ।
यत्र क्षुरं च भाण्डं च ओलंबित्वा प्रव्रजितो ॥]

न देवेन हीनजात्यानां सकाशं गन्तव्यं ति । तेहि नाम देवस्य सकाशमागन्तव्यं ॥ राजा आह ॥ न एष धर्मो यं दक्षिणीया वुच्चेन्सुः इह आगच्छथ राजानं दर्शनायेति । अस्माभिः तत्र गन्तव्यं ऋषयो दर्शनाय ॥ अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो कुमारामात्यसंपरिवृतो येन ते ऋषयस्तेनोपसंक्रमे ॥ अथ खलु गंगपालो ऋषिर्येन राजा ब्रह्मदत्तस्तेनोपसंक्रमित्वा राजानं ब्रह्मदत्तमेतदुवाच ॥ स्वागतं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य निषीदतु राजा ब्रह्मदत्तो ॥ अथ खलु राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अमात्यपारिषद्या गंगपालं ऋषिं वाचाये सन्तर्जयेन्सुः सच्छम्बितं करेन्सुः । किं

1^{1}. M °tyamári ° dyám ámaṁtrayati | B °dyám áma ° ti ga°. — 1^{2}. B °ṛishiṇáṁ° M °ya kuṁbhakárasya pravrajitasya upakasya máṇávakasya gaṁgápá ° rve te ṛishayo trayo catu° B °lábhi paṁ° M °bháveti | . — 3. BM sá khalo tathá° M °ṇeyáná da° B °ryupásenáya a°. — 4. M °párishaṁáṁ ááhatsu ‖ má devas tesháṁ ° iháṇayi° B °vyá so°.

6. M so dániṁ gaṁ ° datasya áçrame ca te te taṁ ná° B °sya áçramavane te taṁ ná° M °jitaḥ | . — 9. M °m evaṁ so áçramavane bra° BM °to ya°. — 10. B yatra ca kshuro ya bhá° M yatra ca kshuro ca bhá° BM °tvána pra° B °jito ca de°.

11^{1}. M °çaṁ gaṁtavyeti ‖ B °ntavyeti ‖ . — 11^{2}. B tahiṁ ná° M tahi ná° B °káçaṁ ága° M °kásam ágaṁtavyaṁ ‖ . — 12^{1}. M °já ááha ‖ . — 12^{2}. M naiyo dha ° ṇepá yucyetsu | i° B °ccetsuḥ i° M °cchatu rájaṁ da° B °rájaṁ da°. — 13^{1}. M asmábhir náma gaṁtavyaṁ°. — 13^{2}. B °kumáromátya° M °rivṛitáḥ ye ° ṛishayo tenopasaṁkrameshu | . — 14. M °shir yyena rájá brahmadatto teno ° hmadatam etad avocat | . — 15. M °shídatu | rá°.

16. M °amátyá párishadyáṁ gaṁ ° cáye saṁtarjayetsu ‖ sacchaṁ° B °rjayetsuḥ sacchaṁ° BM °retsuḥ kiṁ°. — 17. B kiṁ ca vade° M kiṁ cadesi gaṁgapálaṁ hi ° mánaṁ rá ° hmadaṁtto samudácareti ‖ B °hmadatte náme°.

वदेसि त्वं गंगपाल हीनजात्यो समानो राजानं ब्रह्मदत्तं नामेन समुदाचरसि ॥ अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो तां अमात्यपारिषद्यां गाथाये अध्यभाषे ॥

मा किंचि वदथ गंगपालं
मुनिनां मौनपदेहि शिक्षमाणं ।
एषो अतरे तमर्णवोघं
यं तरित्वान भवन्ति वीतरागाः ॥
तपसा प्रजहन्ति पापकानि
तपसा विधमन्ति अन्धकारं ।
भावनतपसा अभिभूय गंगपालो
नामेन अभिभाषे ब्रह्मदत्तं ॥
सांदृष्टिकं पश्यथ यावदेवं
क्षान्तिसौरभ्यस्यिदं विपाकं ।
लोकस्य सदेवकस्य प्रव्रज्यं
देवान मनुजान वन्दनीयं ॥

अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो सार्धं अमात्यपारिषद्येहि तेषां ऋषीणां पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते निषीदे ॥

तस्य दानि गंगपालस्य या गृहस्थभूतस्य भार्या अभूषि सापि पतिव्रता अन्यं पुरुषं मनसापि न प्रार्थयति ॥ तस्या गंगपालो जिज्ञासनार्थं दिव्येन रूपेण निर्मितेन सुवर्णभाजनमादाय उपसंक्रम्य प्रलोभयति इमं सौवर्णं भाजनं गृह्णाहि मया च सार्धं परिचारेहि ॥ सा दा[324a]नि आह ॥ न हि पतिव्रता अहन्ति ॥

2. M °râjâ amâtyopâri° BM °shadyâ gâ° M °ye prabhâshate | . — 3. M °kiñcid vada° BM °muninâ mau°. — 5. B esho nantare tvam ahañ tamo yañ yañ caritvâ° M eshânañ tarena mahañto mâyañ yañ caritvâna bhavañti | vîtarâgâ B °gâḥ ta°.

7. M °jahañti pâ ° dhamañti | añdhakâra B °rañ bhâ°. — 9. M bhâvañ tapa° B °bhûya | gañ° M °bhûya | gañgâpâ ° bhibhâvañ brahmadatañ B °ttañ mâñ°.

11. B mâñdṛi° M °âha | yâvad ekañ kshâñtisau° B °kshântiñ sau° BM °rabhyam idañ vishâkañ (M °vipâka) lo°. — 13. M °vânâñ manujânâñ vañdanîyañ || . — 15. M °hmadato sâ ° tyaspapâri° B °tyapâripadye° M °teshâ ṛṇâ pâdau çirasâ vañditvâ ekâñte ni°.

17. M °gañgâpâlasya grihasthasya bhâ° B °lasya yo gri ° ahi sâpi pativra° M °vratâ atyañ pu ° pi na prarthayati | B °ti ta°. — 18. BM tasya gañ° B °lo vijñâ ° dishvena rû° M °suvarṇṇañ bhâjanam â ° kramitvâ pralobheti | imañ sauvarṇṇabhâñjanañ° BM °grihnâhi ma ° ricarehi || . — 20[1]. B so dâ° M so dâni âha | . — 20[2]. M nahiti pa° B °hi pativra° BM °tâ bhavishyatîti | .

सो दानि देवपुत्रो तं दिवसं प्रत्याचिचितो अपरं दिवसं रूप्यभाजनमादाय उपसंक्रान्तो इमं रूप्यभाजनं प्रतिगृह्णाहि मया च सार्धं परिचारेहि ॥ सा दानि आह ॥ न हि पतिव्रता अहन्ति ॥ तं पि दिवसं प्रत्याचिचितो अपरं दिवसं कांसभाजनमादाय उपसंक्रमे इमं कांसभाजनं प्रतिगृह्णाहि मयापि सार्धं प्रविचारेहि ॥ अथ खलु सा नारी तं देवपुत्रं गाथाये ध्यभाषे ॥

नारी नरो निझ्रये वारणेन
उत्कर्षये यत्र करोति छन्दं ।
विप्रत्यनीकं खलु देवतानां
प्रत्याख्यातो अल्पतरेण एष ॥

अथ खलु देवपुत्रो तां नारीं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

आयुं च वर्णं च मनुष्यलोके
प्रहीयते मनुजानां सुगात्री ।
तेनैव वर्णेन धनं पि अर्थ
परिहीयसे जीर्णतरासि अद्य ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन उपको नाम ऋषि अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स उपको नाम तदा ऋषि अभू ॥ नान्यः स ब्रह्मदत्तराजा । एष शुद्धोदनस्तदा ब्रह्मदत्तो नाम काशिराजा अभूषि ॥ नान्यो भिक्षवस्तदा गंगपालो नाम नापितो

1. M °tyâvikshito aparam̃ divasam̃ kâm̃sa° (*l.* 4) B °nto iyam̃ rû ° gṛihnâhi ma°. — 2. B so dâ°. — 3¹. B na hi prati ° n ti tam̃°. — 3². BM °gṛihnâhi mayâ(B °yâ hi) sâ° M °rddham̃ paricârehi |. — 5. M °tram̃ na hi pativratâ aham̃ pi tam api divasam̃ pratyavikshitaḥ | aparam̃ divasam̃ rûpyabhâm̃janam âdâya upasam̃krame | imam̃ rûpyabhâm̃janam̃ pratigṛihnâhi sârddham̃ paricârehi | so dânî âha || atha khalum̃ sâ nârî tam̃ devaputram̃ gâthâye adhya°.

6. B °ro nijhapayena dhânena u° M °jihmapayena dhâranena u° BM °utkarshopa yatra° M °ti ccham̃dam̃ B °ndam̃ vi°. — 8. M °tyanikam̃ ° khyânâ alpa°. — 10. M °tro nâm̃ nâm̃rim̃ gâ°.

11. M arya ca varṇṇam̃° BM °ke na hi ° gâḍhi te°. — 13. BM tena nai° B °nam̃ pi uhyam̃ pa° M °nam̃ pi dravyam̃ pa° BM °ruṇatanâsi°. — 15². M °punaḥ bhikshavo yu° BM °m evantasyâ° M °d anyo sa tena kâlena samaye°.

16¹. M °lvevam̃ tad evam̃ drashṭam̃ | B °vyam̃ ta°. — 16². M °hetor aham̃°. — 16³. M sa tadâpi upako nâma ṛishi abhûshi. — 17¹. M nânya sa bra°. — 18. B °kshavos tadâ gam̃° M °pitâ ṛishipravrejito bhût | esha° BM °s tadâpi etasya hînajâtyasya mama âgamya sarâjikâya(M °jâkâye) parishâya pâdâya vanditâ(M °vam̃ditâ ||) etarahim̃ pi | (M °tarhi pi)

अपिप्रव्रजितो भूदेष उपालिस्तदापि एतस्य हीनजात्यस्य मम आगम्य सराजिकाय परिषाय पादा वन्दिता एतरहिं पि एतस्य हीनजात्यस्य ममागम्य सराजिकाय परिषाय पादा वन्दिता ॥

समाप्तं उपालिगंगपालानां जातकं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसु: ॥ पश्य भगवन् कथं भगवता प्रव्रजितेन महान्तो जनकायो अनुप्रव्रजितो ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतरहिमेव मया प्रव्रजन्तेन महाजनकायो अनुप्रव्रजितो ॥ भिक्षू आहंसु: ॥ अन्यदापि भगवं ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वाने राजा दिशांपती नाम अभूषि महागोविन्दीयं सूत्रं विस्तरेण व्याकरोति ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थमभिसंभावयित्वा राजगृहे विहरति गृध्रकूटे पर्वते शास्ता देवानां च मनुष्याणां च सत्कृतो गुरुकृतो मानितो पूजितो अपचितो विस्तरेण कर्तव्यं निदानं याव चेतोवशिप्राप्ता च बुद्धा भगवन्तो येहि ये[324^b]हि विहारेहि आकांक्षन्ति तेहि तेहि विहारेहि विहरन्ति ॥ अथ खलु पंचशिखो गन्धर्वपुत्रो अभिक्रान्तवर्णो अभिक्रान्तकायो रात्रीयं केवलकल्पं गृध्रकूटं पर्वतं वर्णेन ओभासयित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थासि एकमन्तस्थितो भगवन्तमेतदुवाच ॥ आरोचेमहं भदन्त

etasya hinajâtya(M °jâti)sya samâga(M °gama) sarâjikâya(M °ya sa) parishâya pâdâ vandi(M °vaṁdi)tâ ‖.

4. M iti mahâvastuavadâne upâ ° kaṁ samâptaṁ ‖. — 5^1. M bhikshur bhagavaṁtam âhatsu ‖ B °ntaṁm â°. — 5^2. M °tena mahâṁto ja° B °anuvrajito ‖.

6^1. B °etarahiṁm eva° M °yâ pravrajaṁtena°. — 6^2. M °yâ pravrajaṁtena°. — 7^1. M bhikshu âha ‖. — 7^2. M °gavân bhaga°. — 8. BM °vo bhû°. — 9. B °râjâ viṁçapati° M °râjâ viṁçayati tâma abhûshi | mahâyivistîrṇṇaṁ bhûtaṁ vista° B °shi mahâbhâgo viçvîyaṁ sû° BM °ronti ‖.

11. M °ksaṁbodhi ya ° mudâgato nam artha ° griddhakuṭe ° naṁ yâvadyetovaçi° BM °prâptâ ca bu° M °bhagavaṁto hi yehi vihârehi â° BM °kâṁkshati | tehi tehi vi° M °haraṁti ‖. — 14. M °paṁcaçisho gaṁdhacaṁputrau atikrâṁtavarṇṇo atikrâṁtakâyo° B °tro atikrâṁtavarṇṇo atikrâṁtakâyo° M °râtriyo kevalaṁ kalpaṁ° B °kevalaṁ kalpaṁ° M °gridhrakû ° yitvâ ye ca bhagavâṁs te ° mitva bhagavâna pâdau ° nditvâ ekâṁte asthâsi ekâṁte sthi ° gavaṁtam etad avocat aro°.

17. M aroce 'muhaṁ bhagavan bhagavato pra ° haṁ bhadaṁta bhagavato yaṁ° M °krasya devânâm iṁdra° B °ndrasya ca mahâ° M °hmaṇâ ca sudharmâṇâṁ devasabhâyâṁ nishasyânâ saṁmukhâcchru° B °nnisharṇṇânâṁ saṁ ° mukhân prati ° bhâshemâṇânâṁ ‖ M °bhâshyamâṇâṁ |.

भगवतो प्रतिवेदेमहं भदन्त भगवतो यं मया त्रयस्त्रिंशानां देवानां शक्रस्य च देवानामिन्द्रस्य महाब्रह्मणो च सुधर्मायां देवसभायां सन्निषणानां संमुखाच्छ्रुतं संमुखात्प्रतिगृहीतं भाषमाणानां ॥ एवमुक्ते पंचशिखं गंधर्वपुत्रं भगवानेतदुवाच ॥ आरोचेहि मे त्वं पंचशिख प्रतिवेदेहि मे त्वं पंचशिख यं त्वया त्रयस्त्रिंशानां देवानां शक्रस्य च देवानामिन्द्रस्य महाब्रह्मणो च संमुखाच्छ्रुतं संमुखात्प्रतिगृहीतं भाषमाणानां ॥ एवमुक्ते पंचशिखो गंधर्वपुत्रो भगवंतमेतदवोचत् ॥ एकमिदं भगवन्समयं त्रयस्त्रिंशा देवा शक्रो च देवानामिन्द्रो महाब्रह्मा च सुधर्मायां देवसभायां सन्निषणा अभूत्सुः संनिपतिता केनचिदेव देवानां करणीयेन ॥ तत्र च भगवं एके देवपुत्रा पश्चादुपपन्ना समाना अन्यां पूर्वोपपन्नां देवपुत्रां द्विवेहि पंचहि स्थानेहि अभिभवन्ति आयुयापि वर्णेनापि यशेनापि श्रियापि परिवारेणापि ॥ एके देवपुत्रा एवमाहंसुः ॥ इमं तावत् मारिष पश्यथ पश्चादुपपन्ना अन्यां पूर्वोपपन्नां देवपुत्रां द्विवेहि पंचहि स्थानेहि अभिभवन्ति आयुयापि वर्णेनापि यशेनापि श्रियापि परिवारेणापि ॥ तत्र भगवं एके देवपुत्रा एवमाहन्सुः ॥ एते खलु मारिष भगवतो श्रावका भवन्ति । ब्रह्मचर्यं चरित्वा कायस्य भेदात्परं मरणात्सुगतिं स्वर्गं कायं त्रायस्त्रिंशे देवनिकाये उपपन्नास्ते । एते पश्चादुपपन्ना अन्यां पूर्वोपपन्नां देवपुत्रां द्विवेहि पंचहि स्थानेहि अतीव शोभन्ति आयुयापि [वर्णेनापि] वर्णेनापि यशेनापि श्रियापि परिवारेणापि ॥ तत्र भगवन् एकेचादेवपु एवमाहन्सुः ॥ अहो पुन मारिष चत्वारस्तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके

3. B *omet les phrases* 3 *et* 4. M °pañcaçirshá gaṁdharvaputram etad u°. — 4. M °cehi me tvaṁ pañcaçirsho prativadehi me tvaṁ pañcaçirshaṁ ya tvayá ° krasya ca devánám iṁdrasya ca mahá ° taṁ saṁmukhán prati ° bháshyamá°.

6. M °pañcaçirsho gaṁdharva ° gavaṁtam e°. — 7. BM °striṁçán de(M °çánáṁ de)-vánám indro(M °m idro) mahá° B °yáṁ sannisharṇṇá abhú° M °yáṁ nisharṇṇá abhútsu ‖ saṁpatitáḥ kena cid eva taṁghaniṁ karaṇí° B °cid devadevánáṁ° BM °yena tatra°. — 9. B °bhagaváṁ e° M °bhagaván eka devaputrá maçcá u ° nná samágatáḥ anyá púrvopapannánáṁ devaputro di° B °nnáṁ devaputrá di° M °vyehi pacahi sthá ° bhavaṁti áyusheṇápi ca ba° B °nti | áyushápi ca ba° M °çriyenápi pari°.

11[1]. M ekadu ° m áhansu ‖ . — 11[2]. M °távan mári ° d upapannáṁ devapu° B °rvopapanná devapu° M °bhavaṁti ‖ á° B °nti | á°. — 13. M °gavan ekaṁ devaputro evam áhatsu | . — 14[1]. M °gacato çrávako bhavaṁti | B °nti bra°. — 14[2]. M °t para maraṇá ° upapanná B °s te e°. — 15. M anyáṁ pú° B °d upapanná anyá púrvopapannánáṁ de° M °rvopapanno de ° çobhaṁti ‖ á° B °bhanti | á°.

17. M °gavan aikena de° B °n ekena de° M °m áhatsu ‖ . — 18. M °punar márisha catváraḥ ‖ tathágatárhatsamya° BM °buddho lo° M °tpadyaṁsuḥ ‖ dha° B °tpadyetsu dha ° çayetsuḥ hitam esyá° M °çayetsuḥ ‖ hitasmá devánáṁ hitaṁ mánusháhi | yetsu ‖ ásu° B °háyatsuḥ ásurá káyá abhivarddhayetsuḥ ta° M °rddhayetsu | .

उत्पद्येन्सुः धर्मं च देशयेन्सुः हितमस्याद्देवानां हितं मनुष्याणां हायेन्सुः आसुरा काया दिव्या काया अभिवर्धयेन्सुः ॥ तत्र च भगवं एके देवपुत्रा एवमाहन्सुः ॥ दुल्लभो मारिष चतुर्णां तथागतानामर्हतां [325a] सम्यक्संबुद्धानां लोके प्रादुर्भावः । अहो पुनर्मार्ष त्रयस्तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके उत्पद्येन्सुः धर्मं च देशयेन्सुः हितमस्याद्देवानां हितं मनुष्याणां च हायेन्सुः आसुरा काया दिव्या काया अभिवर्धयेन्सुः ॥ तत्र भगवन् एके देवपुत्रा एवमाहन्सुः ॥ दुल्लभो मारिष त्रयाणां तथागतानां अर्हतां सम्यक्संबुद्धानां लोके प्रादुर्भावः । अहो पुनर्मार्ष द्वे तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके उत्पद्येन्सुः धर्मं च देशयेन्सुः हितमेव स्याद्देवानां हितं मनुष्याणां हायेन्सुः आसुरा काया दिव्या काया अभिवर्धेन्सुः ॥ एवमुक्ते भगवं शक्रो देवानामिन्द्रस्त्रायस्त्रिंशकां देवानामन्त्रयति ॥ अस्थानं खल्वेतं मारिष अनवकाशं यदेककाले द्वौ तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके उत्पद्येन्सुः धर्मं देशयेन्सुः ॥ एवमुक्ते त्रयस्त्रिंशा देवाः तुष्टा हृष्टा अभून्सुः आत्तमनाः प्रमुदिता प्रीतिसौमनस्यजाताः ॥

अथ खलु भगवं शक्रो देवानामिन्द्रस्त्रायस्त्रिंशकां देवां तुष्टां हृष्टां आत्तमनां प्रमुदितां प्रीतिसौमनस्यजातां विदित्वा आमन्त्रयति ॥ सचेद्धि यूयं मारिष तस्य

2. M tatra bhagavan aike de ° hatsuṁ | B °nsuḥ du°. — 3. M durlabho° B dullabhâ mâri° M °turṇṇâ tathâgatânâṁ tathâgatânâṁ arhatânâṁ samya° B °thâgatânâṁm arhatâṁ sam̃mya° M °rbhâvâḥ | . — 4. M °r mârishas trayas tathâgatârhan samya° BM °buddho lo° M °dyetsuḥ ‖ dha° B °dyensuḥ | dha ° çayetsuḥ hitam asyâṁ devânâṁ hi manushyâṇâṁ hâyensuḥ | âsu° M °çayetsu ‖ hitam asyâṁ devânâṁ ca manushyâṇâṁ hâyetsu âsurâ kâyâḥ a ° yetsu | B °rddheyetsuḥ | .

6[1]. M °gavan aike de ° hatsu B °nsuḥ du°. — 6[2]. M durlabhâ mâri° B dullabhâ mârisha trayânâṁ tathâ ° rhanta samya° M °nâm'rhatâṁ° B °vaḥ a°. — 7. M °punaḥ mârsha iva tathâgatârhatâ samya ° ddhânâṁ lo ° dyetsuḥ ‖ dha° B °dyetsuḥ dha ° çayetsuḥ hitam e° M °çayetsuḥ | hitam evam asyâ devânâṁ ca manu° BM °hâyetsuḥ âsu° M °divya kâyâ abhivarddhayetsuḥ | B °rddhetsuḥ ‖ . — 10[1]. M °gavan çakro devânâm iṁdras tra° BM °triṁçâṁçca de° M °vânâṁ maṁtrayati | B °vânâṁ mantra°. — 10[2]. M aspânaṁ ° çaṁ yadai-kâle ° rhatasamya° B °ntaḥ sam̃mya° M °buddho lo ° dyetsu ‖ hi° B °dyetsuḥ dha ° çayetsuḥ hi° BM *ajoutent* : hitam asyâṁ(M °m eva syâ) devânâ(M °nâṁ) hitaṁ manushyâṇâṁ(B °ṇâṁ bhâvayetsuḥ) hâyetsur(M °yetsuḥ ‖) âsurâḥ(M °râ) kâyâḥ divyâ kâyâ (M °yâḥ) abhivarddhe(M °rddhaye)tsuḥ ‖ .

12. B °tushṭacittâ abhûtsuḥ utta° M °tushṭacittâ prabhûtsuḥ | âtamanâḥ pramuditaprîjâtâ | . — 14. M °gavan çakro devânâm iṁdro trâyastriṁçakâ ca devâ tushṭâ cittâ âtamanâ prî° B °triṁçâṁ ca devâ tushṭacittâ âtta° M °tvâ âmaṁtrayatiḥ | . — 15. M saced yuyaṁ mâri ° to'rhaṁta sam̃mya° B °ntaḥ sam̃mya ° tâṁ dharmâṁ çruṇutha | arvâdâ yû° M °tâṁ dharmâ çriṇotha | arvâdâ yûyaṁ vibhave° B °tushṭacittâ â° M °tushṭâ cittâ â ° ditapriti°.

भगवतो र्हतः सम्यक्संबुद्धस्य अष्टावाश्चर्याद्भुतां धर्मां शृणोथ अथ यूयं पि भवेथ भूयस्या मात्रया तुष्टा हृष्टा आत्तमना प्रमुदिता प्रीतिसौमनस्यजाता ॥ एवमुक्ते भगवंस्त्रायस्त्रिंशाय देवास्तं शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ तेन हि मारिष कौशिक प्रतिभातु ते तस्य भगवतो अर्हतः सम्यक्संबुद्धस्याष्टावाश्चर्याद्भुतां धर्मानुदाहर ॥ अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रो भगवतो अष्टावाश्चर्याद्भुतां धर्मां भाषे ॥ यदा खलु मारिष भगवानर्हं सम्यक्संबुद्धो लोके उत्पन्नो हायन्ति आसुराः काया दिव्या काया अभिवर्धन्ति ॥ एवं च बहुजनहिताय प्रतिपन्नं पुनर्मारिष शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं वा समनुपश्यामि नैतरहिं वा प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव भगवता अर्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ स्वाख्यातो खलु पुनर्मारिष तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य धर्मविनयः सांदृष्टिक अकालिको एहिपश्यिकः [325^b] औपनयिकः प्रत्यात्मवेदयितव्यः विज्ञैः यमिदं मदनिर्मदनं पिपासाप्रतिविनयो आलयसमुद्घातो धर्मोपच्छेदो तृष्णाक्षयो विरागो निरोधो निर्वाणं एवं स्वाख्यातं धर्मविनयं । न पुनः मारिष शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नैतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवतार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ लाभी खलु पुनर्मारिष भगवां अर्हं सम्यक्संबुद्धो श्रावकानां शैक्षाणां प्रतिपदं अर्हतां च अक्षोप्यधर्माणां ॥ तेषामपि च स भगवां अर्हं सम्यक्संबुद्धो प्रनुद्य आरण्यकानि शय्यासनान्यध्यावसति प्रान्तानि विविक्तानि गतजनपदानि मनुष्यरहसेय्यकानि प्रतिसंलयनसारोप्यानि एको गणाद्व्य-

2. M °gaván tráya ° vánám iṁdra | m eta°. — 3. B °kauçikaṁ pra° M °gavato 'rhato samya° B °gavataḥ arhantaḥ saṁmyaksaṁbusyáshṭamáçca° M °buddhosyáshṭamáçca ° dharmáṁ udáhare | B °dharmam udráhare ‖. — 5. M °nám iṁdro bha° BM °ashṭamáçca° B °dharmaṁ bháshe ‖ M °dharmam abháshe ‖.

6. M °rhaṁn saṁmya° B °nno | há° M °tpanná | háyaṁti ásurá káyáḥ divyá káyár abhivarddhaṁti |. — 7. M evaṁ ba ° tipanno pu° B °tipannaḥ pu° M °sha çáraṁ loke utpannaṁ tehi naiváti° B °titaṁ cá samanupaçyáma | nai° M °çyámi | naitahiṁ na pratyu° B °hiṁ na pratyu° M °gavatá 'rhatá° B °rhatá saṁmya° M °buddhona B °ddhena svá°. — 9. M °shas tasya tathá° BM °taḥ saṁmya ° shṭika akáriko(M °rito) ehipaçyi-(M °çya)kaḥ aupanayikaḥ(M °ko) pratyá° M °vyaḥ | vijñair yam idaṁ yadanirmadana piyásá ° laye samudyáto dharmopatṛi° B °dghá dharmopacchedatṛi° BM °rváṇa evaṁ ° yaṁ ca pu°.

12. BM ca pu° M °vátitaṁ samanu° BM °hiṁ na pratyutpannaṁ | anya ° rhatá saṁmya ° ddhena lá°. — 14. B lábhí | kha° M °sha sa bhagaváṁ arhan samya° BM °pratipádáṁ arhatáṁ(B °hantáṁ) ca ako° M °dharmaṇáṁ te° B °ṇáṁ te°. — 15. M teshááṁm api ca sa bhagaván arhan saṁmya° B °rhaṁ saṁmya° M °dya pranudyáraṇyákáni çayyásaná dhyávasati | práṁtáni vivi° B °áraçcakáni çayyásanádhyávasati | prá° M °shyarahe çayyákáni pra° B °seyyákáni pra° BM °shṭo eko eká námo eko(M °mo eká)námanámatá°.

प्रकृष्टो एको नाम एकनामनामतामनुयुक्तो । एवमेकनामतामनुयुक्तं पुनर्मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नैतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवतार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ लाभी खलु पुनर्मार्षा भगवां अर्हां सम्यक्संबुद्धो प्रणीतानां खादनीयभोजनीयानां ऋजुरसानां प्रत्ययरसानां । तेषामपि च स भगवानर्हं सम्यक्संबुद्धो आहारमाहरेति । अनध्यवसितो अनधिमूर्च्छितो आदीनवदर्शावी निःसरणप्रज्ञः कामेषु विगतमदो आहारमाहरति । एवं विगतमदं आहारमाहरन्तं च पुनः मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नैतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवतार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ अभिज्ञाय खलु पुनर्मार्षा स भगवानर्हां सम्यक्संबुद्धो श्रावकाणां धर्मं देशयति नानभिज्ञाय । एवमभिज्ञाय धर्मदेशनाप्रतिपदासंपन्नं च पुनः मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नैतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवतार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ तीर्णविचिकित्सः खलु पुनर्मार्षा स भगवानर्हां सम्यक्संबुद्धो विगतकथंकथो वैशारद्यप्राप्तः कुशलेषु धर्मेषु । एवं तीर्णविचिकित्सं च पुनः मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नाप्येतरहिं प्रत्युत्प[326a]न्नं अन्यत्रैव तेन भगवता तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ संस्यन्दति खलु पुनः मार्षा तस्य भगवतः अर्हतः सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा सय्यथापि नाम मार्षा गंगोदकं च जमुनोदकं च संस्यन्दमानं संस्यन्दति महासमुद्रे एवमेव मार्षा तस्य भगवतः सम्यक्संबुद्धस्य संस्यन्दति निर्वाणं च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । एवं सुदेशितसुप्रज्ञप्तनिर्वाणगामिनीप्रतिपदा-

1. BM evam ekâm nâ° B °yuktâm pu° M °ktam ca pu°mi naitarhi pratyu° B °tyutpannam | a° M °traivam te° B °rhatâ sammya° BM °ddhena lâ°. — 3. B lâbhî | kha° M °punaḥ mârsha bhagavât arhan sammya° janîyânâ ṛi° B °janîyânâm ṛiju° BM °grarasânân teshâm (B °n tesâ)m api°. — 4. M °vân arhan sammya°. — 5. BM anavadhya° M °dînavadarçâvâ niḥçaraṇaprajño kâ° B °darçivî | niḥ° M °hareti | .

6. M °hâram âhâramtam ca pu° B °utpannam | naivâ° çyâmi | naitarahim° M °mi naitarhi pratyu° BM °nnam | a° M °traivam teca bha°. — 8. M °vân arha samya° B °rhâ sammya° M °dharma de° B °yati | nâ° BM °jñâya e°. — 9. M evam anabhi° sampûrṇṇam ca pu° nupaçyimaḥ naitarahi na pra° B °çyâmaḥ naitarahim na pra° BM °traiva bha° rhatâ sammya° M °ddhenâ ti°.

11. M tîrṇṇam vicikitsâ | khâ° vân arhan sammya° B °rhâ sammya° BM °gatakatham(M °thâm)kathâ vai° shu e°. — 13. M °tîrṇṇo vicikitsâm ca punar mârshâ çâstâram bho u° çyâmaḥ nâpyetarhi pra° B °çyâmo | nâpyatarahim na pra° BM °nnam | a° M °gavato tathâ° BM °ddhena sa°. — 15. BM samspada(B sasyandaya)ti | khalu punaḥ mârshâ (M °rsha) tasya bhagavataḥ(M °vatasya) arhantaḥ sa(M °rhan sam)mya° M °sya nirvâṇagâminî ca pratipadâ | sayathâ nâ° kam ca yamuno° samsyamda° samsyamda° BM °ti | mahâsamudre° M °m evam mârshâ° gavato sammyaksambuddho samsyadati nirvâṇam ca nirvâṇagâminim ca pratipadâm e° B °padâ samyam nam ca puna° (*p. suiv., l. 1*).

18. M °çitâ suprajñaptâ nirvâṇa nirvâṇagâminî ca pratipadâ sampanna ca punaḥ mârshâ°

संपन्नं च पुनर्मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नाप्येतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवता तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥

एवमुक्ते भगवं भूयस्त्रायस्त्रिंशा देवा भूयस्या मात्रया तुष्टहृष्टा आत्तमना प्रमुदिताः प्रीतिसौमनस्यजाताः शक्रं देवानामिन्द्रमामन्त्रयन्ति ॥ तेन हि मार्ष कौशिक पुनरेवं प्रतिभातु ते तस्य भगवतो ऽर्हतः सम्यक्संबुद्धस्य पुनरेवाष्टावाचर्यांभूतां धर्मां ॥ अभ्युदाहरे खलु शक्रो देवानामिन्द्रो भगवतः पुनरेवाष्टावाचर्यांभूतां धर्मां ॥ यदा खलु पुनर्मार्षा स भगवानर्हां सम्यक्संबुद्धो लोके उत्पन्नः हायन्ति आसुरा काया दिव्या काया अभिवर्धन्ति । एवं बहुजनहिताय प्रतिपन्नं एवं बहुजनसुखाय प्रतिपन्नं च पुनर्मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नाप्येतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवता अर्हता सम्यक्संबुद्धेन । एवं पेयालं यावत्संस्यन्दति खलु पुनर्मार्षा तस्य भगवतः सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । सय्यथापि नाम मार्षा गंगोदकं च यमुनोदकं च संस्यन्दमानं संस्यन्दति महासमुद्रे एवमेव मार्षा तस्य भगवतो र्हतो सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । एवं सुदेशितसुप्रज्ञप्तनिर्वाणधर्मदेशनाप्रतिपन्नं च पुनः मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नाप्येतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवतार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ एवमुक्ते त्रयस्त्रिंशा देवा भूयस्या मात्रया हृष्टा आत्तमनाः प्रमुदिताः प्रीतिसौमनस्यजाताः ॥

अथ ख[326b]लु भगवन्महाब्रह्मा त्रयस्त्रिंशां देवां भूयस्या मात्रया हृष्टां आत्तमनां प्रीतिसौमनस्यजातां विदित्वा शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ तेन हि मार्ष कौ-

çyâmaḥ nâpyetarhi pratyu° B °çyâmi | nâpye° M °traivaṁ tena bha° B °rhatâ saṁmya°.

3. B °bhagava bhûyas trâ° M °bhagavân bhûyas tra° bhûyasyâ moçaryâ° (*l.* 5) B °tushṭa cittâ â°. — 4. B °to 'rhantaḥ samya° dharmâṁ a° M °dharmân a°.

6. B apyudâhare ‖ atha kha° M apyudâharet | kha° gavato punar evâshṭau âçca° B °r evâshṭâṁv âçca° BM °dhamâṁ | . — 7. M °punaḥ mâ° arhan saṁmya° B °rhâ saṁmya° ke utpannaḥ | hâ° M °utpanna hâyaṁti âsu° rddhatyeti. — 8. BM °hitâya pratipanno (B °nno |) evaṁ° B °tipannaṁ ca pûrva mârshâ çâ° M °çyâmaḥ nâpyenarhi pra° B °tyutpannaṁ | a°. — 10. M evaṁ yepâlaṁ yâvat saṁsyaṁdate kha° B °ndate kha° M °puna mârshâ° gavato samya° gâmini°.

12. M tadyathâ° B °godakaṁ ca sasyandamâ° M °godakaṁ ca saṁsyaṁdamâna saṁsyaṁdati | ma° B °ti | ma° M °dre vam e° B °mevaṁ mâ° M °to 'rhata sa° B °rhatâ saṁmya° M °ddhasya saṁsyandanti | nirvâṇaṁ° B °ddhasya | evam ukte trayastriṁçâ devâ bhûyasya mâtrayâ cittâ âbhûtsuḥ ‖ nirvâṇaṁ°. — 14. M °desitasu° naḥ mâ çâstâ° nnaṁ ca naivânitaṁ° B °nnaṁ ca naivâditaṁ° M °pyetarhi pra° traivaṁ te° gavato 'rhansamya°.

16. M °syâ mâtrayânvitâ abhûtsuḥ | âtamanâḥ° B °syâ mâtrayâ cittâ âttamanâḥ prîtipramuditâḥ sau°. — 18. M atha bha° BM °gavân mahâbrâhmaṇas trayastriṁçâṁ devi bhû(M °çâ devân bhû)yasyâ° yâ cittâṁ âttamanâ prî° B °m indraṁm e°. — 19. M °hi

शिक प्रतिभातु ते एतस्य भगवतो र्हतः सम्यक्संबुद्धस्य पुनरेवाष्टावाश्चर्याद्भुतां धर्मां ॥ अभ्युदाहरे खलु शक्रो देवानामिन्द्रो भगवतः पुनरेवाष्टावाश्चर्याद्भुतां धर्मां ॥ यदा खलु पुनः मार्षा स भगवांस्तथागतो र्हं सम्यक्संबुद्धो लोके उत्पन्नो हायन्ति आसुरा काया दिव्याः काया अभिवर्धन्ति । एवं बहुजनहितसुखाय प्रतिपन्नं च मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नाप्येतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन । एवं पेयालं यावत्संस्यन्दति खलु पुनर्मार्षाः तस्य भगवतो र्हतः सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । तद्यथापि नाम मार्षा गंगोदकं च यमुनोदकं च संस्यन्दमानं संस्यन्दति महासमुद्रे एवमेव मार्षा तस्य भगवतो र्हतः सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । एवं सुदेशितसुप्रज्ञप्तनिर्वाणधर्मदेशनाप्रतिपन्नं च पुनर्मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नाप्येतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवतार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ एवमुक्ते त्रयस्त्रिंशा देवा भूयस्या मात्रया हृष्टा आत्तमनाः प्रीतिसौमनस्यजाता अभूत्सु ॥

अथ भगवन्महाब्रह्मा त्रयस्त्रिंशां देवां भूयस्या मात्रया हृष्टां आत्तमनां प्रमुदितां प्रीतिसौमनस्यजातां विदित्वा गाथाभिरध्यभाषि ॥

मोदंति भो पुनर्देवाः त्रयस्त्रिंशा सशक्रकाः ।
तथागतं नमस्यन्ता धर्मस्य सुधर्मता ॥

ततश्च देवता प्रमुदिता प्रीतिसौमनस्यजाता ॥

māṇava kau ° bhágate etasya bhagavatá'rhansamya ° B °taḥ saṁmya ° dbhutaṁ dharmaṁ | M °dbhután dharmaparyáyemáṁ | .

2. B athodá° M athodáraihá kha ° gavato pu ° dbhutadharmá. — 3. M °rshá ma bhagavan tathágato 'rhan saṁmya ° loka u° B °nno | há° M °nno hayaṁti ásurá káyáḥ divyá káyáḥ abhivarddhaṁti. — 4. B °sukháya pratipannaḥ | evaṁ bahujanahitáya sukháya pratipannaṁ ca | márshá ° çyáme nápye° M °pyetarhi ta pratyu° B °hiṁ na pratyu° BM °nnaṁ | a° M °traivaṁ tena ta° B °tá saṁmya°.

6. B °laṁ pálaṁ yávat saṁsyandaṁti | kha° M °laṁ páraṁ yávan saṁsyadaṁti | khalu punaḥ márshá çástáraṁ tasya ° rhato samya ° ṇaṁ ca nirvṛitau ca nirváṇagámi ca pra° B °dá sa°. — 7. M tadyathá ° godakaṁ ca pi yamunoda ° naṁ syaṁdayati mahá° B °naṁ saṁsyandayati mahá° BM °dre | B °mársha ta° M °to 'rhato sa° B °to rhaṁtaḥ° M °ddhasya saṁsyaṁdati nirváṇaṁ°. — 9. B °çitá supra° M °çiná supra° BM °çanápratipadápratipannaṁ ca pu° M °utpanne naivánimaṁ samanupaçyámo nápyetarhi na pratyu° B °çyáma ná ° hiṁ na pratyu° BM °nnaṁ | a° M °traivaṁ tena bhagavato rhansamya°.

11. BM °çá deva bhúya° B °yá citto átta° M °yá tve(?)ttá áttamaná prí ° syatá a° BM °bhútsuḥ || . — 13. M atha khalu bhagaván ma° BM °hábráhmaṇa tra(M °ṇas tra)yastriṁçáṁ(M °çánáṁ) deváṁ(M °vánáṁ) bhú° B °yá cittáṁ á° M °yá ciṁttá átamanáṁ pramuditá prí° BM °thábhi a°. — 15. M °puna devás tra °çá maçakaká ta° B °káḥ ta°.

16. M °masyaṁtáṁ dharmasya° B °masyantáṁ dha ° rmatá na°. — 17. B naratáçca° M naratáçce devá pramuditáḥ prí°.

अथ खलु भगवं महाब्रह्मा त्रयस्त्रिंशान्देवां भूयस्या मात्रया हृष्टां प्रमुदितां प्रीतिसौमनस्यजातां विदित्वामन्त्रयेसि ॥ सचेद्धि यूयं मार्षास्तस्य भगवतो ऽर्हतः सम्यक्संबुद्धस्य दीर्घरात्रं महाप्रज्ञप्तिं शृणोथ श्रुत्वा यूयं भवेथ भूयस्या मात्रया [327a] हृष्टा आत्तमनाः प्रमुदिताः प्रीतिसौमनस्यजाताः ॥ एवमुक्ते भगवं त्रयस्त्रिंशा देवा महाब्रह्माणमेतदवोचत् ॥ तेन हि मार्ष महाब्रह्म प्रतिभातु ते तस्य भगवतो र्हतः सम्यक्संबुद्धस्य दीर्घरात्रं महाप्रज्ञप्तिं । अभ्युदाहरे खलु महाब्रह्मा भगवतो दीर्घरात्रं महाप्रज्ञप्तिं ।

भूतपूर्वं भवन्तो तीतमध्वानं राजा दिशांपती नाम अभूषि ॥ राज्ञः खलु पुनर्भवन्तो दिशांपतिस्य गोविन्दो नाम ब्राह्मणो अभूषि पुरोहितः राजाचार्यो पण्डितो निपुणो मेधावी तेषु तेष्वर्थेषु ॥ राज्ञः खलु पुनर्भवन्तो दिशांपतेः पुत्रो रेणुर्नाम अभूषि प्रियो मनापो पण्डितो निपुणो मेधावी तेषु तेष्वर्थेषु ॥ गोविन्दस्य खलु पुनर्भवन्तो ब्राह्मणस्य ज्योतिपालो नाम माणवको अभूषि एकपुत्रको प्रियो मनापः पण्डितः निपुणः मेधावी तेषु तेष्वर्थेषु ॥ अथ खलु पुनर्भवन्तो दीर्घस्याध्वनो त्ययेन गोविन्दो ब्राह्मणः कालमकार्षीत् ॥ अथ खलु पुनर्भवन्तो राजा दिशांपतिः गोविन्दे ब्राह्मणे कालगते शोचति क्लाम्यति परिदेवति उरस्ताडं क्रन्दति सम्मोहमापद्यति ॥ हंभो यस्मिं दानि वयं समये गोविन्दस्य अर्थार्थानि सम्यन्निर्यातयित्वा पंचहि कामगुणेहि समर्पिता समंगीभूता क्रीडाम रमाम परिचारेम तस्मिं समये गोविन्दो ब्राह्मणः कालगतो ति ॥ अथोपीत्खलु भवन्तो

1. M °gavân mahâbrahmâs trayastriṁçâṁ devân bhûyasyâ mâtrayâ abhûtsu ‖ ciṁtâ pra° B °yâ cittâṁ pra° M °tvâ âmaṁtrayâmi sa° B °ntrayâsi | . — 2. M °rshâ tasya bha° to 'rhan saṁmya° B °'rhantaḥ saṁmya° BM °jñaptâṁ çriṇotha | çu(M ° | çra)ddhâ° M °bhavatha bhû° B °yâ cittâ â° M °yâ citânâtamatâṁ pri° jâtâṁ ‖ . — 4. B °gavâṁ tra° M °gavân traya° BM °hâbrâhmaṇam eta°. — 5. B °hâbrâhmaṇa pratibhâtu te | ta° M °bhânum etasya bha° to 'rhan saṁmya° B °taḥ saṁmya° BM °jñaptaṁ a°.

6. BM °hare | kha° jñaptâṁ(M °ptâṁ |) bhû°. — 8[1]. M °bhagavato ati° B °râjâṁ di° M °jâ viçâṁ°. — 8[2]. M râtro kha° r bhadaṁtto viçâṁ° goviṁdo nâ° shi | purohito râjâ° B °taḥ râjâ âcâ° M °ṇdito mipuno me° BM °vi teshu artheshu râ°. — 10. M râjño khalu punaḥ bhavaṁto viçâṁpate putro° r nâmo a° B °r nâmâ a° M °yo manâyo paṇḍito nipuno me°.

11. M goviṁda° r bhadaṁto brâ° jyotiḥpâ° mânava° B °shi | e° M °traka priyo manâpo papuno medhâvi teshva°. — 13. M °r bhavaṁto di° B °rghasyadhvanâtya° M °dhvatâtya° goviṁdo nâma brâhmaṇa kâ°. — 14. M °r bhavaṁto râjâ viçâṁ° govide brâ° BM °çoca(M °çova)ti krâmya° M °ḍaṁ kriḍati | saṁmo° B °ndanti sa° M °padyeti | .

16. M °dâtiṁ ca samaye goviṁdasya° B °dâni cayaṁ° M °ni saṁmyagannirghâto° B °nirghâtayitvâ yaṁ cahi kâmagu° M °paṁcami kâmagu° rpitâ samanvaṁgi° ḍâparamâ sampari° BM °rema | tasmiṁ° M °goviṁdo brâhmaṇa kâlagateni ‖ B °gate ti |. — 18. M °bha-

रेणुकुमारो राजा किल दिशांपतिर्गोविन्दे ब्राह्मणे कालगते शोचति क्लाम्यति परिदेवति उरस्ताडं क्रन्दति संमोहमापद्यति ॥ अथ खलु भवन्तो रेणुकुमारो येन राजा दिशांपतिस्तेनोपसंक्रमित्वा राजानं दिशांपतिमेतदवोचत् ॥ मा महाराज शोच मा क्लाम्य मा परिदेव मा उरस्ताडं क्रन्द मा संमोहमापद्य । तत्कस्य हेतोः । अस्ति महाराज गोविन्दस्य ब्राह्मणस्य ज्योतिपालो नाम माणवको पुत्रो प्रियो मनापः पण्डितो निपुणो मेधावी तेषु तेष्वर्थेषु पितुः पण्डिततरो निपुणतरो व्यक्ततरश्च । यं पि च पिता किंचित्संजानाति सर्वं [327b] ज्योतिपालेन माणवकेन रहो न्वभ्यस्तं ॥ तं महाराजा स्वके पैतृके स्थाने स्थापयतु यदिदं पौरोहित्ये गोविन्दिये ॥

अथ खलु भवन्तो राजा दिशांपतिरन्यतरं पुरुषमामन्त्रयति ॥ एहि त्वं पुरुष येन ज्योतिपालो माणवकस्तेनोपसंक्रमित्वा ज्योतिपालं माणवकमेवं वदेहि ॥ राजा दिशांपतिर्भवन्तं ज्योतिपालमामन्त्रयति । उपसंक्रमतु भवां ज्योतिपालो येन राजा दिशांपतिः ॥ साधु महाराज त्ति स पुरुषो दिशांपतिराजस्य श्रुत्वा येन ज्योतिपालो माणवकस्तेनोपसंक्रमित्वा तं ज्योतिपालमेतदवोचत् ॥ राजा दिशांपतिर्भवन्तं ज्योतिपालमामन्त्रयति उपसंक्रमतु भवां ज्योतिपालो येन राजा दिशांपतिः गोविन्दे ब्राह्मणे कालगते ॥ साधु भवन्ति ज्योतिपालो माणवो तस्य पुरुषस्य प्रतिश्रुत्वा येन राजा दिशांपतिस्तेनोपसंक्रमित्वा राज्ञा दिशांपतिना सार्धं

vaṁto re° B °jà kile di° M °la viçàṁpati govide brà ° gate ti | atha° (*l.* 2) B °ndanti saṁ ° padyeti | haṁbho tasmiṁ dàni samaye govindo bràhmaṇo kàlaṁgateti ‖.

2. M °bhavaṁto re ° yena ràjà viçàṁpatitteno ° naṁ viçàṁ°. — 3. B °çoca mo klàmya mo parideva mo u° M °mà klamya mà ° ḍaṁ kraṁda mà naṁ samo° B °nda mo saṁ° M °padye ‖. — 4. M °heto ‖. — 5. M °goviṁdasya brà ° jyotishpàlo ° yo manàpo paṇḍito ° vi teshvateshvarthe ° ṇḍitatarà ṇipu ° ktataro kaspa yàṁ° B °ktataro kaçca yàṁ°.

7. B yàṁ pi sa pità° M yàṁ pi pàso pità kiṁcit saṁjàtà ti sarvaṁ° B °jànàti | sarvaṁ° M °pàlona màṇa° BM °ho numàsàstaṁ taṁ (M °staṁ) ma°. — 8. M mahà° BM °ràja sva° B °payitu° M °tu | yadimaṁ paurohitya govindaye | B °rohitasya go°. — 9¹. M °bhagavaṁto ràjà viçàṁ °m àmaṁtrayati. — 9². M °tvaṁ bho pu ° jyotiḥpàlo° BM °ṇavakasteno° M °jyotiḥpàlaṁ màṇavakaṁ evaṁ° BM °hi rà°. — 10. M ràjà viçàṁpatir bhavàntaṁ jyotiḥpàlam àmaṁtrayati | B °ntrayati upasaṁkramitvà jyotipàlaṁ màṇavakaṁ evaṁ vadehi ràjà diçàṁpatir jyotipàlaṁ màṇavakam àmantrayati u°.

11. M °kramitu bhagavàn jyotipàla ye° B °tu | bha° M °jà viṁçàṁ° BM °tiḥ sà°. — 12. M °hàràṁ ti sa° B °hàràjanti sa° M °sho viçàṁpati ràjñasya ° na jyotiḥpàla màṇa° taṁ jyotiḥpà°. — 13. M ràjà viçàṁ° B °r bhagavantaṁ° M °r bhagavata jyotiḥpàlam àmaṁtrayati | u ° kramitu jyotiḥpàlo ° jà viçàpatiḥ goviṁdo bràhmaṇa kà° B °tiḥ | govindabrà° BM °te sà°. — 15. M °bhavaṁ ti° B °van ti jyo° M °jyotiḥpàlo màṇavako ta ° shasya çru ° jà viṁçàpatis te° BM °rddhaṁ samodani° B °dayitvà sàràpaniyàṁ kathàṁ vya° M °dayitvà màràpaniyàṁ kathàṁ vyàtesàrayitvà ekàṁte nishàdi e°.

संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां व्यतिसारयित्वा एकान्ते निषीदि ॥ एकान्ते निषण्णं ज्योतिपालं माणवं राजा दिशांपतिरेतदवोचत् ॥ ओवदतु मे भवां ज्योतिपालो अनुशासतु मे भवां ज्योतिपालो मा च भवां चिरायतु अस्माकं ओवादानुशासनीये । एते च वयं भवन्तं ज्योतिपालं स्वके पैतृके स्थाने स्थापेम यदिदं पौरोहित्ये गौविन्दीये ॥ अथ खलु भवन्तो ज्योतिपालो माणवः स्वके पैतृके स्थाने स्थापितो पौरोहित्ये गोविन्दीये यदप्यस्य पिता कर्मं कारापयति तदपि कर्मं कारापयति यदप्यस्य पिता कर्मान्तानि अभिसंभुणोति तां पि ज्योतिपालो माणवो कर्मान्तां अभिसंभुणोति यदप्यस्य पिता अर्थार्थं समनुशासति तं ज्योतिपालो माणवो अर्थार्थं समनुशासति यदप्यस्य पिता अर्थार्थं अभिसंभुणोति तदपि ज्योतिपालो माणवो अर्थार्थमभिसंभुणोति ॥ अपि हि जितं ब्राह्मणगृहपतिनो नैगमजानपदा एवमाहन्सुः ॥ गोविन्दो पुनर्भवन्तो ज्योतिपालो माणवो महागोविन्दो ज्योतिपालो [328a] इति ॥ अपि हि जितं ज्योतिपालस्य माणवकस्य गोविन्दो महागोविन्दो ति एवमचरमपिन्धं उपनिपते ॥

अथ खलु भवन्तो महागोविन्दो ब्राह्मणो येन ते क्षत्रियास्तेनोपसंक्रमित्वा तेषां क्षत्रियाणामेतदुवाच ॥ एन्तु भवन्तो एन्तु भवन्तो येन रेणुकुमारस्तेनोपसंक्रमित्वा रेणुं कुमारमेवं वदेथ ॥ यंसुखी भवां रेणुः तंसुखी वयमपि यंदुःखी भवान् रेणुः तंदुःखी वयमपि । अयं भो रेणु राजा दिशांपति जीर्णो वृद्धो महल्लको अध्वगतो वयमनुप्राप्तो दुर्जयं खलु पुनः तं भो रेणु यमिदं जीवितं मरणान्तं ॥

2. M ekāṁte nisharṇṇaḥ | jyotishpālaṁ ° jā viçāṁpa°. — 3. BM opa(B ova)tu me bhavāṁ jyoti(M °bhagavāṁn jyotiḥ)pālo(M °laḥ) anuçāsa(B °si)tu me bhavāṁ jyoti(M °vān jyotiḥ)pāla mā ca bhavā(M °mā ra bhavāṁ)n āgirāyatu | asmā° B °ovādyanu° BM °nīye e°. — 4. M °bhavaṁtaṁ jyotiḥpālaṁ svapai° B °pema | ya° M °d imaṁ paurohitya goviṁdiye | . — 5. M °bhavaṁto jyotiḥpā° ṇavo sva° M °hityagoviṁdiye | yad apyasya pitā karma kārāpayati taṁ jyotipālo māṇavako karmaṁ kāraya | te yad apyasya pitā° (*l.* 8) B °hitya gauvindiye yad apyasya pitā karma kārāpayati | yad apyasya pitā karmāntānyabhisaṁbhūṇoti taṁ pi jyotipālo mā° çāsati | taṁ jyo° M °çāsati taṁ jyotiḥpā° BM °çāsati | ya° M °noti | tadāpi jyotiḥpā°.

10. BM °jidaṁ brā° B °hapatinā nai° M °hapati nai° evam āha | evaṁm ahatsu go°. — 11. M goviṁdo punar bhagavaṁto jyotiḥpālo māṇavo goviṁdo jyotiḥpāleti | . — 12. B °jidaṁ jyo° M °jyotiḥpā° kasya goviṁdo yena aksha° B °ti yenam aksharam agniṁnyaṁ upaniyate ‖ . — 14. M °bhavaṁto mahāgoviṁdo brā° B °yena te kshetriyās te° shāṁ kshetriyāṇāṁm e° M °shāṁ kshatriyānām e°. — 15. M yeṁtu bhavaṁto yenu(?) kva(?)māro teno° tvā reṇuku°.

16. M yaṁsukhī bhavān re° BM °reṇuṁ taṁsu° n reṇuṁ taṁduḥ°. — 17. B ahaṁ bho reṇu rā° M ayaṁ bho reṇuḥ rājā viçāṁ° BM °dhvagata vaya° M °prāptaḥ du° punas taṁ bhā reṇu° maraṇataṁ sa° B °ntaṁ sa°.

सचेदि भो रेणु राज्ञो दिशांपतेरत्ययेन राजकर्तारो भवन्तं रेणुं राज्येनाभिषिंचिष्यन्ति शक्ष्यति भवां रेणु अस्माकमपि राज्येन संभजितुं ॥ एवमुक्ते भगवां रेणुकुमारो षट् क्षत्रियानेतदवोचत् ॥ सचेत् मां भवन्तो राज्ञो दिशांपतेरत्ययेन राजकर्तारो राज्येनाभिषिंचिष्यन्ति संविभजिष्याम्यहं भवन्तो राज्येन ॥ अथ कोचि दानि अस्माकं राज्ये अन्यो नाथेयं सुखमेधिष्यति अन्यत्रैव भवद्भिः ॥

अथ खलु भवन्तो दीर्घस्याध्वनो त्ययेन राजा दिशांपतिः कालमकार्षीत् ॥ अथ खलु भवन्तो राजकर्तारो येन रेणुकुमारस्तेनोपसंक्रमित्वा रेणुकुमारमेतदुवाच ॥ राज्यं सि कुमार प्राप्तो राज्येन त्वामभिषिंचाम ॥ एवमुक्ते भवन्तो रेणुः कुमारो तां राजकर्तारां एतदवोचत् ॥ तेन हि भवन्तो सुखी भवथ यस्येदानि कालं मन्यथ ॥ अथ खलु स रेणुराजा राज्येनाभिषिक्तो पंचहि कामगुणेहि समर्पितः समंगीभूतः क्रीडति रमति परिचारयति ॥ अथ खलु भवन्तो महागोविन्दो ब्राह्मणो येन ते षट् क्षत्रिया तेनोपसंक्रमित्वा तान् षट्क्षत्रियानेतदवोचत् ॥ एन्तु भवन्तो अयं हि भवन्तो रेणुराजा राज्येनाभिषिक्तो पंचहि कामगुणेहि समर्पितो समंगीभूतो क्रीडति रमति परिचारयति कामा च नाम एते भवन्तो मदनीया ॥ एन्तु भवन्तो येन रेणुराजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणुं राजानमेवं वदेथ । स्मरति भवां रेणु तं वचनं ॥ साधु भवन्ति एते षट् क्षत्रिया महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्य प्रतिश्रुत्वा येन रेणुराजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणुं राजानमेतदवोचत् ॥

1. M °jño viçâṁ° B °tyayena râjâ karttâro bhavantaṁ reṇuḥ râjyenâbhishiṁcishyanti çakyati bhavâṁ° M °ro bhavaṁtaṁ reṇuḥ râjyenâbhishicishyanti | çakshyati | bhavâṁ ° saṁvibhajituṁ ‖ . — 2. M °m uktaṁ bhagavân reṇuṁ kumâro ya kshatri° B °bhavâṁ reṇu°. — 3. M sacen mâṁ bhavaṁto râjño viçâṁ° BM °tyayena râjâ karttâ° M °ro râjyenâbhishicishyati saṁbhavishyâ ° bhavaṁto râjyena | . — 4. M °dâniṁ asmâkaṁ anyonyapye° B °sukhaṁ snedhishyati | anya° M °sukhaṁ svapishyati | anyatraivaṁ bha°.

6. M °bhavaṁto di ° râjâ viçâṁ°. — 7. BM °bhavanto(M °vaṁto) râjâ karttâ° M °yena reṇukumâro teno ° tvâ reṇuṁ ku ° tad avocat | . — 8[1]. B °jyena tvabhi°. — 8[2]. M °bhagavaṁto re ° mâraḥ tâṁ ° rtâram e°. — 9° M °hi bhavaṁtaḥ su° B °khi bhavatha | ya° M °dâniṁ kâ°. — 10. M °ṇu kumâro râjânâ râjye ° paṁcabhi kâ ° rpito samanvaṁgibhûtaḥ sukhi bhavatha yasyedâniṁ kâlaṁ manyatha | atha khalu sa reṇukumâro râjânâ râjyenâbhishikto paṁcabhi kâmaguṇehi samarpito samanvaṁgibhûtaḥ krîḍati ramate paricârayati | kâmâ ca nâma bhavaṁto mardanîyâ eṁtu bhavaṁto | atha°.

11. M °bhavaṁto mahâgoviṁdo brâ° BM °ṇo yena te shaṭ kshatriyân e(M °shaṭ kenniyâm e)tad a°. — 13. M eṁtu bhavaṁto ayaṁ hi bhavaṁto re° B etu bhavanto ahaṁ hi bhavaṁto re° M °rpito samanvaṅgibhûtaḥ krî° B °yati | kâ° M °kâmâ ca se naite bhavaṁto yena° B °nîyâ e°. — 15. B etu bha° M yena ° râjânaṁm e ° dethâ | B °tha sma°.

16[1]. M °ṇu naṁ va°. — 16[2]. B °bhavanto ti e° M °bhavaṁte ti | e° B °shaṭ kshetri° M °goviṁdasya brâ° B °yena reṇurâjân etad a°.

स्मरति भवां रे[328b]णु तं वचनं ॥ एवमुक्त भवन्तो रेणुराजा तां षट् क्षत्रिया- नेतद्वोचत् ॥ स्मराम्यहं भवन्तो तं वचनं । अथ को पि दानिमिमां महापृथिवीं सप्तधा भाजयिष्यति ॥ एवमुक्ते भवन्तो षट् क्षत्रिया रेणुं राजानमेतदुवाच ॥ अथ को हि दानि भो रेणु तेन भगवता महागोविन्देन अन्यो पण्डिततरो वा व्यक्ततरो वा य इमां महापृथिवीं सप्तधा भाजयिष्यति ॥ अथ खलु भवन्तो रेणुराजा अन्यतरं पुरुषमामन्त्रयति ॥ एहि त्वं भो पुरुष येन महागोविन्दो ब्राह्मणस्तेनोपसंक्रमित्वा महागोविन्दं ब्राह्मणं एवं वदेहि । राजा रेणुर्भगवन्तं महागोविन्दमामन्त्रयति ॥ साधु महाराजेति स पुरुषो रेणुस्य राज्ञः प्रतिश्रुत्वा येन महागोविन्दो ब्राह्मणस्तेनोपसंक्रमित्वा महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदुवाच ॥ राजा रेणुर्भगवन्तं महागोविन्दं आमन्त्रयति । उपसंक्रमतु भवां महागोविन्दो येन राजा रेणुः ॥ साधूति महागोविन्दो ब्राह्मणः तस्य पुरुषस्य प्रतिश्रुत्वा येन रेणुराजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणुना राज्ञा सह संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां व्यतिसारयित्वा एकान्ते निषीदि ॥ एकान्ते निषण्णो महागोविन्दो ब्राह्मणो रेणुं राजानमेतदुवाच ॥ इमा भवन्तो महापृथिवी सप्तराज्यविस्तीर्णा ।

दक्षिणेन संक्षिप्ता शकटमुखसंस्थितं ।
अण्डमध्यमं रेणुस्य राज्ञः आसि अतः पुरं ॥
कलिंगानां च अश्मकानां यो....... ।
माहिष्मती च ..... सौवीराणां च रोरुकं ॥

1^{2}. M evaṁm ukte bhavaṁto re° BM °shaṭ kshetri°. — 2^{1}. M °bhavato taṁ°. — 2^{2}. M atha kvacid idà imàṁ° B °ko ci hi dàni° BM °thivî sa° M °dhà bhoja°. — 3. M °bhavaṁto shaṭ kshatriyàṁ reṇurà°. — 4. M atha kvacid idànîṁ bho° B °ko ci hi° M °reṇus te° govide BM °thivî saptadhàsya bhà(M °bho)ja°. — 5. M °bhavaṁto re° sham àmaṁtra°.

6. M °goviṁdo brà° B °hmaṇos teno° B °dehi rà°. — 7. M °r bhagavaṁtaṁ mahàgoviṁdaṁm àmaṁtrayati | B °vindaṁm à°. — 8. M °ti satpuru° B °reṇasya° M °reṇusà ràjño pra° yena mahàgovido bràhmaṇe teno° goviṁdaṁ brà° m etad avocat | . — 9. M °reṇuṁ bhavaṁtaṁ mahàgoviṁdaṁ àmaṁtrayati | . — 10. M °kramitu bhavàn mahàgoviṁdo ye° BM °ṇuḥ sà°.

11. M °goviṁdo bràhmaṇo tasya pu° BM °nîyàṁ kathà saṁmodayitvà sàràpaṇî(M °paṇî)yàṁ° M °ekàṁte ni° B °shidi e°. — 13. M ekàṁte nisharṇṇo mahàgoviṁdo brà° reṇurà°. — 14. BM imàṁ bhavanto(M °vaṁto) ma° B °ptadhà ràje vistirṇṇaṁ dakshi° M °ràje vistirṇṇo dakshi°. — 15. B dakshiṇadakshiṇe° ptà sakaṭamukhasaṁsthitàṁ a° M °ṭamukheshu sasthità a°.

16. B °jñaḥ asi a° BM °si an(M °aṁ)tahpu° BM °raṁ ka°. — 17. B °yo tanaṁ mà° M °yo ttanaṁ mà°. — 18. BM màhi(M moha)shyati ca vartti(M °rti)nàṁ sau° M °ṇàṁ ca lolakaṁ B °kaṁ mi°.

मिथिलां च विदेहानां . . . अंगेषु मापये ।
वाराणसीं च काशिषु एतं गोविन्दमापितं ॥

अथ खलु भवन्तो गोविन्दो ब्राह्मणस्तां षट क्षत्रियां स्वकस्वकेषु राज्येषु प्रतिष्ठापये ॥

अचिराभिषिक्ता च षड्राजानः क्षिप्रमेव संनिपतिता येन महागोविन्दो ब्राह्मणस्तेनोपसंक्रमित्वा महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचन् ॥ अोवदतु भो भवां महागोविन्दो अनुशासतु भो भवां महागोविन्दो यथा च भवां महागोविन्दो रेणुस्य राज्ञः अर्थार्थानि समनुशासति तथा इमेषु [329ᵃ] षड्षु राज्येषु अर्थार्थानि समनुशासतु ॥ तेन खलु पुनस्समयेन महागोविन्दो ब्राह्मणः सप्तानां राज्ञां अर्थार्थानि समनुशासति । सप्त च ब्राह्मणशतसहस्राणि मन्त्रां वाचेति सप्त च स्नातकशतानि मन्त्रां वाचेति । वदतो मे शुवदथ ॥

अपि हि जितं ब्राह्मणगृहपतिनो नैगमजानपदा च महाभागं गोविन्दं ब्राह्मणं एवं संजानन्ति ॥ पश्यति आर्यो महागोविन्दो साक्षान्महाब्रह्माणं महाब्रह्मणा च पुनः सार्धं विन्देयं मन्त्रिय मन्त्रिय अर्थार्थानि समनुशासति ॥ अथोपीत्खलु भवन्तो महागोविन्दो ब्राह्मणो । मम किल ब्राह्मणगृहपतिनो नैगमजानपदा एवं संजानन्ति आर्यो महाभागो गोविन्दो साक्षात्पश्यति ब्रह्माणं महाब्रह्मणा च पुनः सार्धं चिन्तयति यान्यर्थार्थानि समनुशासति । न खलु पुनरहं पश्यामि साक्षात

1. BM °dehâṁ ca yâ aṁge° M °shu mâmaye B °ye vâ°. — 2. B °ṇasî ca° M °râṇaṁsî ca ° goviṁdam âropitaṁ ‖. — 3. M °bhavaṁto goviṁdo brâ° B °shaṭ kshetri° BM °jyehi pra°. — 5. M °cirâdbhishi ° shaḍ râjâ ° kshipraṁm evaṁ sannipatitânâṁ ca mahâgoviṁdo brâhmaṇaḥ teno° B °nipatitânâṁ ye° M °goviṁdaṁ brâ°.

6. BM pravadatu bhavâṁ ma(M °vân ma)hâgovindo(M °vida) a ° tu me bhavâṁ ma-(M °vân ma)hâgovindo(M °viṁda) yathâ° M °bhavân mahâgoviṁda re ° râjño arthârthaṁ samanu ° çâsati tena° B °çâsati |. — 9. B açroshit tena kha° M °lu samaye ° goviṁdo brâ ° râjñâ a°. — 10. M °srâṇi tatrâ vâceti sa° B °srâṇi maṁtrâṁ vâceti sa° M °tâni taṁtrâ vâceti.

11. BM vadatu me bhavâm â(M °vân â)ha ‖. — 12. BM °patinâṁ(M °nâ) naigamajâ(M °ja)napadena mahâ° B °bhâgo govi° M °goviṁdaṁ brâ ° jânaṁti B °nti pa°. — 13. M paçyati | âryyamahâ° B °ârye mahâ° M °goviṁdo sâkshât mahâbrâhmaṇa puṇaḥ° B °kshân mahâbrâhmaṇo mahâbrâhmaṇâ ca ° rddhaṁ diṇṇeyam amantreyaṁ mantriyaṁ a° M °rddhaṁ dinneyaṁ maṁtreya maṁtriyaṁ a° B °ti a°. — 14. M °lu puna bhavaṁto mahâgoviṁdo brâ° B °hmaṇa ma°. — 15. M sama ki° BM °patinâ nai° M °jânaṁpadâ evaṁ sajânaṁti | âryâ mahâbhogo goviṁdo sâ° BM °çyati(M °ti |) brâhmaṇamahâbrâhmaṇâ° M °rddhaṁ ciṁtayati yo arthârthâni° B °yati yo 'rthârthâ sa°.

17. M na khalu punar aṁhaṁ mahâbrâhmaṇena sârddhaṁ viṁdaya maṁtriya a° B °i mahâbrâhmaṇaṁ ° hâbrâhmaṇena sârddhaṁ vindiyati vindiya mantriya a° BM °çâsati ‖.

महाब्रह्माणं न च पुनरहं महाब्रह्मणा सार्धं विज्ञेयं मन्त्रिय मन्त्रिय अर्थार्थानि समनुशासामि ॥ न खलु पुनर्मे तत्साधु न प्रतिरूपं यमहं अभूतं असन्तं वर्णं अधिवासयेयं ॥ श्रुतं खलु पुनर्मे तं पौराणानामाचार्याणां प्रवयानां जीर्णानां वृद्धानां महल्लकानां अध्वगतवयमनुप्राप्तानां संमुखाच्छ्रावयमाणानां । यो चत्वारि वार्षिकां मासां प्रतिसंलीनो करुणं ध्यानं ध्यायति तं साक्षात् महाब्रह्मा उपसंक्रमति यथास्यार्थो अभिप्रेतो भवति तं वास्य पृच्छितेन विसर्जयति । यं नूनाहं चत्वारि वार्षिकानि मासानि प्रतिसंलीनः करुणं ध्यानं ध्यायेयं सचे तं भगवां रेणु अनुजानाति ॥ एवमुक्ते भवन्तो रेणुराजा महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदुवाच ॥ तेन हि भो महागोविन्द सुखीभव यस्य व कालं मन्यसीति ॥

अथ खलु भवन्तो महागोविन्दो चत्वारि वार्षिकां मासां प्रतिसंलीनः करुणं ध्यानं ध्याये ॥ अथ खलु भवन्तो महागोविंदो ब्राह्मणो चतुर्णां वार्षिकानां मासानां अत्ययेन तदहो पोषधेयं चतुर्दश्यां पौर्णमास्यां शीर्षस्नातो आहतवस्त्रशुचिवस्त्रनिवस्तो अन्तरा च वेदिं अन्तरा चाग्निं स्नातशरीरो पट्टशिलायां आज्यानुलेपनायां अन[329b]न्तरहितायां अग्निं प्रज्वालित्वा शालानां गृहे निषीदे उत्तरामुखो ॥ अथ खलु भवन्तो नचिरस्यैव उत्तरातो दिशातो महतो आलोकस्य प्रादुर्भावो अभूषि ॥ अद्राक्षीत्खलु भवन्तो महागोविन्दो उत्तरातो दिशातो महतो आलोकस्य प्रादुर्भावं दृष्ट्वा च पुनराश्चर्याद्भुतं संविग्नरोमहृष्टजातो अभूषि यथापीदं अदृष्टपूर्वं दृश्यते ॥ अथ खलु भवन्तो महाब्रह्मा नचिरस्यैव उत्तरातो दिशातो वैहायसमागत्वा महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्योपरि वैहायसमन्तरीक्षे अस्थासि ॥ अद्राक्षीत्खलु महागोविन्दो ब्राह्मणो ऊर्ध्वं उल्लोकेन्तो महाब्रह्माणं उपरि-

2. M °tu punar etat sā° BM °paṁ yām ahaṁ bhū° M °taṁ asaṁtaṁ va° B °vāseyeyaṁ çru°. — 3. B çrutaṁ | kha° BM °paurāṇānāṁm ācāryāṇāṁ(M °ryyāṇā) prāvaryāṇāṁ ji° M °llakātāṁ adhva° BM °shamāṇā(M °ṇā)nāṁ yo°. — 4. BM °rshikānāṁ māsāṁ(M °sā) pra° naṁ dhyāyeti(M °ti |) taṁ sā° preto(M °pretāṁ) bhavati(M °ti |) taṁ eisya pṛcchito yena visarjjayati | .

6. BM °rshikānāṁ māsāṇāṁ(M °sānaṁ) pra° B °yeyaṁ | sa°. — 8[1]. M °bhavaṁtā re° goviṁdaṁ brā°. — 8[2]. M °goviṁdo su° BM °yasya ca kā° M °nyasi iti | . — 10. M °bhavaṁto mahāgoviṁdo ca° lina kalunadhyānaṁ°.

11. M °bhavaṁto ma° ṇo caturṇṇā vā° ho mosha° B °dheyaṁ cadasyāṁ paurṇṇamāsyāṁ° M °shadheyaṁ caturdaçyāṁ çirsha° BM °āhatavaçucivastranivasto anta(M °nivastro aṁta)rā ca devī antarā cāgniṁ shva(M °aṁtarāyāgniṁ tya)ktaçariraṁ pathakshiptāyāṁ ajā(B °atrā)nulepanāyāṁ ananta(M °naṁta)rahitāyāṁ agni prajvāletvā çrutvānāṁ gṛhya nishī°. — 15. M °bhavaṁto nacirasyaivaṁ u° diço ālo°.

16. M °bhavaṁto mahāgoviṁdo u° B °çcaryāṁdbhu° M °romakṛishṭa° rvaṁ ca dṛ°. — 18. M °bhavaṁto mahābrāhmā° syaivaṁ u° goviṁdasya brā°. — 20. M °lu bhavaṁto

वेहायसमन्तरीचे ठितं दृष्ट्वा च पुनर्येन महाब्रह्मा तेनांजलिं प्रणामेत्वा महाब्रह्मार्णं गाथाये ध्यभाषति ॥

वर्णं वा यशं वा चुति वा किन्तुत्वमसि मारिष ।
अजानन्तो ते पृच्छामि कथं जानेम ते वयं ॥

एवमुक्ते भवन्तो महाब्रह्मा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

यं कुमारो ति संजानन्ति ब्रह्मलोके सनातनं ।
देवा पि संजानंति एवं एवं गोविन्द जानथ ॥

एवमुक्ते भवन्तो महागोविन्दो ब्राह्मणो महाब्रह्मार्णं गाथाये भाषति ॥

आसनं उदकं पाद्यं मधुरकल्पं च पायसं ।
प्रतिगृह्णेहि मे ब्रह्म अयं अभिहरामि ते ॥

अथ खलु भवन्तो महाब्रह्मा महाब्राह्मणं महागोविन्दं गाथाय प्रत्यभाषति ॥

आसनं उदकं पाद्यं मधुरकल्पं च पायसं ।
प्रतिगृह्णामि गोविंद अयं अभिहराहि मे ॥

एवमुक्ते भवंतो महागोविंदो ब्राह्मणो महाब्रह्मार्णं गाथाये भाषति ॥

दृष्टे धर्मे हितार्थं वा संपरायसुखाय वा ।
कृतावकाशो पृच्छेयं यं मे मनसि प्रार्थितं ॥

mahâgoviṁdo brâ ° ûrddha ullo° B °ûddhaṁ u° BM °kento(M °keṁto) mahâbrâhmaṇaṁ u° M °hâyasam aṁtari ° praṇame° BM °tvâ mahâbrâhmaṇaṁ gâ° M °bhâsheti | .

3. BM °çaṁ vâ cyutiṁ vâ kin(M °kiṁ) tu tvaṁ asi ° sha a°. — 4. M ajânaṁto ne pṛi° B °ma | te°. — 5. M °bhavaṁto ma ° guviṁdaṁ brâ ° bhâshaye.

6. M kumâ° B ye ku° BM °ro ti taṁ jâ° M °jânaṁti | bra° BM °naṁ de°. — 7. M devâṁ pi saṁjânaṁti e° B °nti evaṁ go° M °goviṁda jâ°. — 8. M °bhavaṁto mahâgoviṁdo brâ° BM °ṇo mahâbrâhma(B °hmaṁ)ṇaṁ ° shati | balaṁ vâ(M °câ) yaçaṁ vâ cyutiṁ vâ kiṁ tvam asi mârisha ajânanto(M °naṁto) te pṛicchâmi kathaṁ jânema te vayaṁ ‖ atha khalu bhavanto(M °vaṁto) mahâgovinda(M °viṁdo brâhmaṇo) â°. — 9. M âsanam uda° BM °saṁ pra°. — 10. BM °gṛihnehi me brahme a° M °graṁ atiha°.

11. M °bhavaṁto mahâbrahmâ mahâgâthâye pratyabhâsheti | . — 12. B *omet 12, 13 et 14.* M °kaṁ vâdyaṁ madhuka ° saṁ pra°. — 13. M °gṛihṇâmi goviṁde agraṁ abhihasami te | . — 14. M °viṁde brâhmaṇa mahâbrâhmaṇa mahâbrâhmaṇaṁ gâthâ shati ‖ . — 15. M dṛishṭve vaṁ me hi° B °shṭe varme° BM °rthaṁ saṁ° M °parâṇi su° B °khâni vâ kṛi°.

16. M °kâçe pṛicchayaṁ | paṁca me manami prâ° B °ccheyaṁ me°.

एवमुक्ते भवन्तो महाब्रह्मा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

दृष्टधर्मे हितार्थं वा संपरायसुखाय वा ।
कृतावकाशः पृच्छाहि यं भवत्यभिप्रार्थितं ॥

अथ खलु पुनः भवन्तो महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्यैतदभूषि ॥ प्रवारितं मे खलु महाब्रह्मणा प्रश्नव्याकरणेन किं दानिं महाब्रह्माणं पृच्छेयं दृष्टधार्मिकं अर्थमारभ्य [33o'] उताहो सांपरायिकं ॥ अथ खलु भवन्तो महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्यैतदभूषि ॥ अस्ति तावदयं दृष्टधार्मिको अर्थो यमिदं पंच कामगुणानारभ्य । यं नूनाहं महाब्रह्माणं सांपरायिके अर्थे प्रश्नं पृच्छेयं ॥ अथ खलु महागोविन्दो ब्राह्मणो महाब्रह्माणं सांपरायिके अर्थे प्रश्नं पृच्छे ॥

पृच्छामि ब्रह्माणं सनत्कुमारं
कांची अकांचं परिचारियेषु ।
कथंकरो किन्तिकरो किमाचरं
प्राप्नोति मनुजो ऽमृतं ब्रह्मलोकं ॥

एवमुक्ते भवन्तो महाब्रह्मा गोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

हित्वा ममत्वं मनुजेषु ब्रह्म
एकोतिभूतो करुणो विविक्तो ।
निरामगन्धो विरतो मैथुनातो
प्राप्नोति मनुजो ऽमृतं ब्रह्मलोकं ॥

1. B evaṁm u° M atha khalu punar bhavaṁto mahábrâhmá goviṁda brâhma ° bháshe. — 2. M dṛishṭhadha ° sukháyani vá | B °kháni vá | . — 3. M °káça pṛi° BM °yaṁ bhávasyábhi° M °prârthaye | . — 4[1]. M °punar bhavaṁto mahágoviṁdasya brá°. — 4[2]. BM °lu máhábrahmá praçna° B °dânim emama bráhmaṇaṁ° M °niṁ maṁ mama bráhmaṇaṁ° kam artha árabhya játo sáṁ°.

6. M °bhavaṁto mahágovidasya brá°. — 7[1]. M pravâritaṁ me khalu tá ° dṛishṭyádhármikorthá yam i ° ṇánáṁ rabhya B °rabhya yaṁ°. — 7[2]. BM °hábrâhmaṇaṁ° M °artha praçna pri°. — 8. M °goviṁdo brá° BM °ṇo mahábráhmaṇaṁ(M °ṇa) sáṁparáyikaṁ arthaṁ pra° B °cchehaṁ pṛicchá° M °ccheyaṁ ‖ . — 10. BM °mi bráhmaṇaṁ satáṁ (M °satya) ku° B °raṁ kákshí akâṁkshí paricáriyeshu ka° M °raṁ káçi akákshí parivárayeshu ka°.

12. M kakaroti kiṁ ca karohi máṁ váro prá° B °thaṁ karoti má váro kiṁ ca karohi prá° BM °pnoti anyo amṛi°. — 14. M evaṁm ukte bhavaṁto mahágoviṁdo mahábrahmáṇaṁ gâthá ° bhâshiti ‖ B °bhásheti ‖ . — 15. B °shu bráhme e° M °brahme e° BM °ruṇe vivikto(M °kte) | .

17. M °magaṁdho vi° B °viratá mai ° ti manyo amṛitaṁ bráhma° M °ti manye amṛi°.

एवमुक्ते भवन्तो महागोविन्दो ब्राह्मणो महाब्रह्माणमेतद्वोचत् ॥ हित्वा ममत्वं ति वयं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य एतमर्थमाजानाम यदेकत्यो अगारस्यानगारियं प्रव्रजे अल्पं भोगस्कन्धं प्रहाय महान्तं वा भोगस्कन्धं प्रहाय अल्पं वा ज्ञातिवर्गं प्रहाय महान्तं वा ज्ञातिवर्गं प्रहाय । उच्चकुलाद्वा नीचकुलाद्वा संभवति अपहृतगृहिव्यंजनो संघाटीपात्रचीवरमादाय शिक्षति शिक्षापदेषु कायकर्मवाचाकर्मणा समन्वागतो परिशुद्धेन परिशुद्धाजीवो हित्वा ममत्वं ति वयं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य एतमर्थं जानाम ॥ एकोतीभावं भवन्तो महाब्रह्मणो एतमर्थमाजानाम ॥ यदिहैकत्यो वितर्कविचाराणां व्युपशमाद्ध्यात्मसंप्रसादाच्चेतस एकोतीभावादवितर्कमविचारं विवेकजं प्रीतिसुखं प्रथमं ध्यानमुपसंपद्य विहरति एकोतीभूतो ति वयं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य एतमर्थमाजानाम ॥ करुणो विविक्तो ति वयं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य एतमर्थमाजानाम ॥ यदिहैकत्यो करुणापरेण चेतसा एकान्दिशां स्फरित्वोपसंपद्य विहरति विपुलेनमुद्गतेन अद्वयेनाप्रमाणेनावैरेणाव्याबाधेन तथा द्वितीयं तथा तृतीयं तथा चतुर्थमिति ऊर्ध्वमधो तिर्यक्सर्वेहि सर्वत्रताये सर्वावन्तं लोकं स्फरित्वोपसंपद्य विहरति करुणो [330b] विविक्तो ति वयं भवन्तो महाब्रह्मणो

1[1]. M °bhavaṁto mahágovido brá° B °hábráhmaṇa° M °brahmam e°. — 1[2]. B °tvá mamatveti yaṁ yaṁ bhavanto mahábráhmaṇo° M °tvá mamatveti yaṁ ya dravaṁto mahábráhmaṇo° etam arthaṁm ájánámá | yathedaṁ ekanyo a° B °jáma yadai° BM °je analpaṁ bhogaskandhaṁ(M °skaṁdhaṁ) pra(B °prahâyama)háya mahántaṁ(M °háṁtaṁ) vá bhebhogaskandhaṁ(M °skaṁdha) praháya(B °ya |) alpaṁ vá jñá° M °jñánivargaṁ praháya mahâṁtaṁ va duvaku° B °praháya ucca°. — 4. BM °kulád(M °le) vá nícakulád(M °le) vá saṁbhavati | (B °ti) a° gṛihavyaṁjaná(M °janaṁ) saṁghá° B °ṇá samatvágato° BM °çuddho ji° M °jivo hitváṁ mamatvan ti | vayam api matvanti | vayam api mahábráhmaṇo° B °hitvá mamatva ti° hábráhmaṇo° etam arthe jánáma eko°.

7. B °tivayaṁ bha° M °ticayaṁ bhavato mahábráhma° B °hábráhma° tam arthaṁm ájá° M °tam arthaṁ já°. — 8. B °haikatyá vitarkavicárá° M °çamád adhyánmasaṁ° B °dác caitasa° M °bhávád avitarkam avive° harámi | ekonibhûto ni vayaṁ bhavaṁto mahá° B °harati | ekotibhû° hábráhma° tam arthaṁm ájánáma ka° M °tam arthaṁ jánámaḥ ka°.

11. M karûṇo vimukteti cayaṁ bhavaṁto mahábráhmaṇasya e° B °ruṇo vimukto° hábráhma° BM °tam arthaṁ ájá°. — 12. BM °haikatyo(M °tye) karu(M °rû)ṇo paro na ce (M °paro na ca) tasya ekán diçáṁ spháritvo(M °ká diçaṁ spharayitvá u)pasaṁpadya viharati | vipulena madga° pramáṇenávaire(M °návale)ṇávyábaddhe(M °ddhe)na tathá dvi° rtham iti urddham a(M °ûrddhaṁ a)dho tiryat sa(M °tiryag sa)rve° M °rvávaṁtaṁ lo° B °saṁpadyati viha° BM °ruṇe vivikte ti vayaṁ bhavanto(M °vaṁto) mahábráhmaṇo bhá° B °rtham ájáne ámaga° M °rtham átone ánna°.

भाषमाणस्य एतमर्थमाजानाम ॥ निरामगन्धं वयं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्यार्थं न जानाम ॥

के आमगंधा मनुजेषु ब्रह्म
एतं न विन्दे तद्वीर ब्रूहि ।
येनावृता वारिवहा कुकूल
आपायिका निर्वृता ब्रह्मलोकं ॥

एवमुक्ते महाब्रह्मा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

क्रोधो मृषावाद् कथंकथा च
..... अतिमानो....... ।
ईर्ष्या च हिंसा परवादरोषणा
ते आमगन्धा मनुजेषु ब्रह्म ।
येनावृता वारिवहा कुकूल
आपायिका निर्वृता ब्रह्मलोकं ॥

एवमुक्ते भगवान्महागोविन्दो महाब्रह्माणमेतदुवाच ॥ आमगन्धो ति वयं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य एतमर्थं जानाम ॥ तं न मे शक्यमगारमध्यावसता एकान्तसंलिखितं एकान्तानवद्यं एकान्तपरिशुद्धं पर्यवदातं च ब्रह्मचर्यं चरितुं । अल्पकं जीवितं गमनीयो सांपरायः नास्ति जातस्यामरणं तस्माज्ज्ञातव्यं मन्तव्यं बोद्धव्यं कर्तव्यं कुशलं कर्तव्यं ब्रह्मचर्यं न किंचिल्लोके पापं कर्म करणीयं ॥

1. M ámmagaṁdhaṁ vayaṁ bhavaṁto mahâbrâhmaṇasya bhâshamâṇâsyâ° B °hâbrâhma bhâ° BM °rthaṁ jânâma e°. — 3. B eke â° M ete âtmagaṁdhâ yanuje° B °shu brâhmaṇa evaṁ na° M °shu brâhmaṇa eva na viṁde tad vanaṁ krûhi B °d vîra kruhi me°. — 5. B menâvṛi° M yenâpûto pâripahâ° BM °kukkula° M °âyâpikâ°.

7. M evaṁm ukte mahâbrâhmaṇa mahâgoviṁdaṁ brâ° B °kte mahâbrâhmâ ° vindo brâ°. — 8. BM °thâ ca kariyaṁ atimâno ti andhâ(M °mâto ni aṁdhâ) î°. — 10. BM îrshyâ hiṁsâ ca pa° B °ṇâ ete âmagaṁdhâ manu° M °ṇâ ye te âtmagaṁdhâ manujeshu brâhmaṇenâ B °brahme ye°.

12. M yana nirvṛitâ vâ° BM °kukkula° M °pâpikâ° B °rvṛittâ bra°. — 14[1]. M evaṁm u ° goviṁdo mahâbrâhmaṇa° B °ndo mahâbrâhmaṇa° M °tad avocat ‖. — 14[2]. M âmagaṁdho ti° BM °bhavanto(M °vaṁto) mahâbrâhma ° nâma taṁ°. — 15. M taṁ ta me° satâ ekoṁtasaṁlikhitaṁ pṛikâṁtam anavayaṁ kṛitapari° B °satâ ekântaṁ saṁli ° dyaṁ kṛitapariçu° M °ṛyyavadâtaṁ bra° B °tuṁ a°.

17. BM alpâkaṁ° M °jîvituṁ ga° BM °nîyaṁ sâṁparâyaḥ(M °yo) nâsti(B °nâsmiṁ) jâ° M °smât jñâtavyaṁ maṁtavyaṁ bodhakartavyaṁ ku° B °ryaṁ na kiṁcillo°.

प्रव्रजिष्यामि दानि हंभो महाब्रह्म अगारस्मानगारियं सचेत् से भगवां महाब्रह्मा अनुशासेय ॥ एवमुक्ते भवन्तो महाब्रह्मा महागोविंदं ब्राह्मणमेतद्वोचत् ॥ तेन हि भो महागोविन्द् सुखीभव यस्येदानिं कालं मन्यसि ॥

श्रुतं च मे तं भगवां किल तेन समयेन महागोविन्दो नाम ब्राह्मणो अभूषि स्मरति भगवां ॥ एवमुक्ते भगवां पंचशिखं गन्धर्वपुत्रमेतद्वोचत् ॥ एवमेतं पंचशिख अहं तेन समयेन महागोविंदो नाम ब्राह्मणो अभूषि स्मरामि चाहं न च ते पुनः पंचशिख श्रुतं यथा सो महागोविन्दो ब्राह्मणो अगारस्मानगारियं प्रव्रजितो ॥ अहं खलु सो पंचशिख महागोविन्दः ब्राह्मणो येन रेणुराजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणुं राजानं गाथाये अध्यभाषि ॥

आमन्त्रेमि महाराज रेणु भूमिपते तव ।
प्रव्रजामि प्रजहित्वा राज्यं पौरोहित्यं च मे ॥

एवमुक्ते पंचशिख रेणुराजा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाय प्रत्यभाषति ॥

सचेद्[331a]स्ति ऊनं कामेहि वयन्ते पूरयामथ ।
को वा भवन्तं हेठेति वयन्ते धारयामथ ।
भवां पिता वयं पुत्रो मा गोविन्द प्रव्रजाहि ॥

एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो येन रेणुराजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणुं राजानं गाथाये अध्यभाषति ॥

न अस्ति ऊनं कामेहि हेठयिता न विद्यति ।
अमनुष्यवचनं श्रुत्वा कथं वर्तेम अन्यथा ॥

1. B °bho mahâbrahme agâ° M °bho mahâbrahme satrioyeṁ me bhagavân mahâ° B °sacet se bha° hâbrâhmâ° BM °seyaṁ ‖. — 2[1]. M °bhavaṁto mahâbra° goviṁda brâ° tad uvâca ‖. — 2[2]. M °goviṁdo sukhîbhavasya dâlî kâlaṁ manyami | B °kâla manyasi |. — 4. M °me bhagavâ kila° goviṁdo nâ° shi | smarati bhavân | B °ti bhagavâṁ – vam u°. — 5[1]. M °gavâṁn paṁcaçishaṁ gaṁdharva° B °ndharvaṁpu°. — 5[2]. BM °naḥ paṁcaçikha(M °çishaṁ) çrutaṁ(B °taṁ |) yathâ(M °thâ ço) so mahâgovindo(M °viṁdo) brâ°.

8. BM evaṁ(M eve) bhagavaṁ ahaṁ° B °çikho mahâgoviṁdaḥ brâ° M °çisha mahâgoviṁdo brâ°. — 10. M âmaṁtremi° B °ntresi mahâ° tava pra°.

11. M prajânâmi prajânâti prajânâṁ sarvasvarâ° B °vrajâmi prajânasvarâ°. — 12. M evaṁm ukte° govidaṁ brâ° thâye pra°. — 13. M °hi vayaṁ ne pû° BM °tha ko°. — 14. M °bhavaṁtaṁ heṭheti capaṁ te dhâ° B °ṭheti caya° M °mathâ | B °tha bha°. — 15. B °pitâ ca yaṁ putra mâ° M °putra mâ goviṁdam avrâjâ(?)hi |.

16. M evaṁm u° çisha mahâgoviṁdo brâ° tvâ renurâjâ° B °ṇuṁ râjânaṁ gâ°. — 18. B nâsti° M nâsti ûtaṁ kâmehi viheṭha°.

एवमुक्ते पंचशिख रेणुराजा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

अमनुष्यो कथं वर्णो किं वा अर्थं अभाषत ।
यस्य वाचं श्रुत्वा जहासि अस्माकं गृहं च केवलं ॥

एवमुक्ते पंचशिख महागोविंदो ब्राह्मणो रेणुराजानं गाथयाध्यभाषति ॥

सर्वतो यष्टुकामस्य उपवुत्तस्य मे सतः ।
अपि प्रज्वालितो आसि कुशचीरपरिच्छदो ॥
ततो हंमि प्रादुरभू ब्रह्मा लोके सनातनो ।
यस्य वाचं श्रुत्वा जहामि युष्माकं गृहं च केवलं ॥

एवमुक्ते पंचशिख रेणुराजा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

श्रद्दधाम वयं भवतो यथा गोविन्दो भाषति ।
अमनुष्यवचनं श्रुत्वा कथं वर्तेम अन्यथा ॥

अन्यापि वचना भवां महागोविन्दो कुशलानि येव आचिचति । या च भवतो गोविन्दस्य गतिर्भविष्यति सा अस्माकं अपि गतिर्भविष्यति ॥

यथा आकाशे विमलो शुद्धो वेडूलियो मणिः ।
एवं शुद्धो चरिष्यामि गोविन्दस्यानुशासने ॥

एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो रेणुराजानं गाथाभिरध्यभाषति ॥

सचेज्जहथ कामानि यत्र रक्ताः पृथग्जनाः ।
शस्तं भवेद्दृढीभवथ चान्तीबलसमाहिता ॥

1. M °goviṁdaṁ brâ°. — 2. M °kiṁ vâmarthaṁ° BM °shati ‖. — 3. BM yasya tvaṁ vacanaṁ çru° B °tvâ jânesi asmâ° M °tvâ asmâkaṁ grihake°. — 4. B °gâthâyâ° M °gâthâye adhya°. — 5. B sarve te yashṭu° M sarve te yaṁstukâmasya omavrasta° B °masya opavu° M °satâṁ | B °sataḥ a°.

6. B °si kûsaci° M °çalicamari – dâ |. — 7. B °haṁ pi prâ° BM °r ahi brahmalo ° nâtanaṁ |. — 8. BM yasyâhaṁ vacanaṁ çru° M °shmâka gṛi°. — 9. M evaṁṁ u ° ṇuyatâ mahâgoviṁdo brâ°. — 10. M °dhâmeti vayaṁ° B °yaṁ bhagavato° M °to yabhâ goviṁdo bhâ° B °vinda bhâ°.

12¹. BM °vacanâṁ(M °cato) bha° M °goviṁda kuçalena evaṁ â° B °kuçalena ye ° ti yâ°. — 12². M yâ ca bhagavato goviṁdasya gatir bhavishyati |. — 14. BM °kâça vi° B °ddho ruli° M °ddho ca rucire maṇi |. — 15. M °goviṁdasyâ°.

16. M °çikho mahâgoviṁdo brâ ° reṇuṁ râ°. — 17. M °mâni yatra çaktâ pṛi° B °mâni putrâ çaktâḥ pṛi° BM °thakjanâḥ sa(M °ça)°. — 18. B sastaṁ° M °ve dṛiḍhi° B °d dṛiḍhâ bhava° M °tha kshâṁticarasamâhitaḥ |.

एष मार्गो ब्रह्मपुरे एष मार्गः सनातनः ।
सद्धर्मविद्भिराख्यातो ब्रह्मलोकोपपत्तये ॥

अश्रौषीत्खलु पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दो ब्राह्मणो अगारस्यानगारियं प्रव्रजिष्यतीति । ते क्षिप्रमेव संनिपतेन्सुः ॥ अथ खलु पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो येन ते षड्राजानस्तेनोपसंक्रमित्वा तां षड्राजां एतदवोचत् ॥ एतु भवन्तो एतु भवन्तो अन्यं दानि आचार्यं पर्येषथ यो वो स्वकस्वके[331b]षु राज्येषु अर्थार्थानि समनुशासिष्यति ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ प्रव्रजिष्याम्यहं अगारस्यानगारियं ॥ श्रुतं हि मया महाब्रह्मणो संमुखादामगन्धं भाषमाणस्य । तं न शक्यं अगारमध्यावसता एकान्तसंलिखितमेकान्तानवद्यं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं चरितुं अल्पं जीवितव्यं गमनीयो संपरायो नास्ति जातस्यामरणं तस्माद् ज्ञातव्यं प्राप्तव्यं बोद्धव्यं कुशलं चरितव्यं ब्रह्मचर्यं न च किंचिल्लोके पापं कर्म कर्तव्यं ॥

अथ खलु पंचशिख तेषां षण्णां राज्ञामेतदभूषि ॥ ब्राह्मणा हि नामैते भोगलुब्धा भवन्ति । यं नूनं वयं महागोविन्दं ब्राह्मणं भोगेहि उपनिमन्त्रयेम ॥ अथ खलु पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणं भोगेहि उपनिमन्त्रेन्सुः ॥ संविद्यन्ति भो महागोविन्द इमेषु षट्सु राज्येषु प्रभूता मानुष्यका भोगा धार्मिका धर्मलब्धा धार्मिकेन बलेन अभिसंहृता अभिसमूढा ततो भवां महागोविन्दो धनमादियतु मा भवां महागोविन्द अगारस्यानगारियं प्रव्रजतु ॥ एवमुक्ते पंच-

1. B °hmapare e° M °hmayâne eva mârga samamtaram B °samnatanaḥ sa°. — 2. BM °rmashaḍbhir âkhyâ(B °khyâto) bra° M °lokaprapattaye | . — 3. M °çikho te shaṭ râjâto mahâgovimdo brâ°. — 4[1]. M °samnimatetsu | B °tetsuḥ | . — 4[2]. M °pañcaçirsha mahâgovimdo brâ° B °brâhma ye° M °te shaṭ râjâno teno ° ḍ râjânam eta° B °ḍ râjâ eta°. — 5. B etu bhavanto etu bhavanto a° M etra bhavamto yetu bhadamtaḥ | dâpi âcâryya yaryepratha° BM °yo vâ avaka° M °keshu arthârthâni ° çisati | .

8[1]. M °yâ brâhmaṇaḥ sam° B °hâbrâhmaṇo sam° M °d âmagamdha bhâvamâ° BM °ṇasya tam°. — 8[2]. M tam na çukshmâ agârasyâriyam agâ° B °kyam nagâ° M °dhyâvasittâ ekâmtasamli° M °kâmnânava° BM °tum(M °tu) alpa jîvitavyam(B °vyam |) gamanîyam sam° M °ṇam tasyâ jñâtavyam prâ° B °smâd dhâtavyam prâ ° ryam ca na kiñ° M °ryyam ca | na | kim ° pam karttavyam ‖ .

12[1]. M °râjñâm yatad a°. — 12[2]. M °hmaṇo hi ° bhavamti | . — 13[1]. M °nam ceyam mahâgovimdâ brâhmaṇo bhogeha upanimamtrehi ‖ B °vindo brâhmaṇo bho°. — 13[2]. M atha khala pam° B °çisha te° M °govimdam brâ ° nimamtretsuḥ | B °ntretsuḥ | . — 14. M samvidyamti bho mahâgovido i ° tâ | manu ° bdhâ dhârmakena ba° BM °bhisâhitâ abhisammu(M °mû)ḍhâ° M °ḍhâ tataḥ bhavâm mahâgovimdo dhanam âdiya ° govido agârasyâcagâri°.

17. B °çisha ma° M °govimdo brâ ° ḍ râjñam eta° B °ḍ rârâ eta°.

शिख महागोविन्दो ब्राह्मणो षड्राजां एतदवोचत् ॥ संविद्यन्ति खलु भवन्तो अस्माकमपि प्रभूता मानुष्यका भोगा धार्मिका धर्मलब्धा धार्मिकेन बलेनाभिसाहृता अभिसमूढा तानपि चाहं अपहायागारस्यानगारियं प्रव्रजिष्यं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं हि महाब्रह्मणः संमुखादामगन्धं भाषमाणस्य । तं न शक्यं अगारमध्यावसता एकान्तसंलिखितं एकान्तानवद्यं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं चरितुं अल्पकं जीवितव्यं गमनीयं सांपरायं नास्ति जातस्यामरणं तस्माज्ज्ञातव्यं प्राप्तव्यं बोद्धव्यं कर्तव्यं कुशलं चरितव्यं ब्रह्मचर्यं न किंचिल्लोके पापं करणीयं ॥ अथ खलु पंचशिख तेषां षण्णां राज्ञामेतदभूषि ॥ ब्राह्मणा हि नाम एते स्त्रीलुब्धा भवन्ति । यं नूनं वयं महागोविन्दं ब्राह्मणं स्त्रीभिरुपनिमन्त्रयेम ॥ अथ खलु पंचशिख षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणं स्त्री[332a]भिरुपनिमन्त्रेन्सुः ॥ संविद्यन्ति भो महागोविन्द इमेषु षट्सु राज्येषु प्रभूता स्त्रियः प्रासादिका दर्शनीया अक्षुद्रावकाशा परमया शुभवर्णपुष्कलतया समन्वागता ततः भवां महागोविन्दो स्त्रियः आदियतु मा भवां गोविन्द अगारस्यानगारियं प्रव्रजतु ॥ एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो तां षड् राजां एतदवोचत् ॥ संविद्यन्ति खलु भवन्तो अस्माकमपि चत्वारिंशत्सदृशीयो भार्या प्रासादिका दर्शनीया अक्षुद्रावकाशा परमया शुभवर्णपुष्कलतया समन्वागता ता पि चाहमपहाय अगारस्यानगारियं प्रव्रजिष्यं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं हि ब्रह्मणो संमुखादामगन्धं भाषमाणस्य । तं न शक्यमगारमध्यावसता एकान्तसंलिखितं एकान्तानवद्यं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं चरितुं अल्पकं

1. B savidya° M saṁvidyaṁti khalu bhavaṁto a° B °bhogā dhārmiko dharma° BM °balenā(M °le)bhyāhṛitā abhisaṁmā° M °hāya agārasyā° B °hāyogārasyā° M °jishyati | . — 4[1]. BM °hābrāhmaṇaḥ(M °ṇo) saṁ° M °d ānagaṁdhaṁ bhā° BM °sya taṁ°. — 4[2]. M taṁ na° BM °dhyāvasatā(B °to |) ekāntaṁ(M °kāṁtaṁ) saṁlikhitaṁ ekānto(M °kāṁtā)navadyaṁ° M °sāṁparāyo nāsti jātamaraṇaṁ tasyā jñātavyaṁ prā° B °smāt ṭātavyaṁ prā °ryaṁ na hi na hi kiṁ°.

7. M °çikho teshāṁ sharṇṇā dātāṁ eta° B °rājñāṁm eta° BM °shi brā°. — 8. M °bhavaṁti | . — 9[1]. M °nūnāhaṁ vayaṁ mahāgoviṁdaṁ brā° BM °bhir ūpa° M °niyaṁtrayema | . — 9[2]. M °shaṭ rājāno mahāgoviṁdabrā° B °ḍ rārāno mahārājāno mahāgo° BM °bhir ūpa° M °nimaṁtrayetsu B °ntretsuḥ ‖ . — 10. M saṁvidyaṁti mahāgoviṁda i° BM °bhūtā prā° M °çā paramāye çu ° latāye sa° B °samatvāga° M °taḥ bhavān mahāgoviṁdo striyo ādiyatu māṁ bhavāṁ mahāgovida agānagāri° B °agārisyā ° vrajitu | .

13. M °rājñām e° B °shaṭ rājñām e°. — 14. M saṁvidyaṁti ° bhavaṁto a ° riṁçan sa ° ramāye çu ° gatā pi cāhaṁ apa° B °gatā pi cāha | agārisyā° BM °jishyaṁti ‖ .

17[1]. M çrutvā taṁ hi mayā brāhmaṇaṁ saṁ° B °hi brāhmaṇaṁ saṁ° M °d ātmagaṁdhaṁ bhāvamā° B °gandhāṁ bhā° BM °ṇasya taṁ°. — 17[2]. M taṁ na çyakyaṁ agā ° dhyāvasitāṁ ekāṁtaṁ saṁ | likhitaṁ ekāṁtānavadyaṁ° B °satā ekāntaṁ saṁlishitaṁ | ekāntā ° jivitavyaṁ mamani° M °gamaniyaṁ nāsti ° brahmaryaṁ° B °llokaṁ pā°.

जीवितव्यं गमनीयः संपरायो नास्ति जातस्यामरणं तस्माज्ज्ञातव्यं प्राप्तव्यं बोद्धव्यं कर्तव्यं कुशलं चरितव्यं ब्रह्मचर्यं न च किंचिल्लोके पापं करणीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदुवाचत् ॥ तेन हि महागोविन्द प्रतिपालेहि सप्त वर्षाणि यावद्वयं स्वकस्वकेहि राज्येहि पुत्रभ्रातृकां स्थापयित्वा आगमिष्याम या च भवतो महागोविन्दस्य गतिर्भविष्यति सा चास्माकमपि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणस्तां षड्राजां एतदवोचत् ॥ अतिचिरं खल्वेतं भवतां यमिदं सप्त वर्षाणि प्रव्रजिष्याम्यहं अगारस्यानगारियं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं हि मया महाब्रह्मणः संमुखादामगन्धं भाषमाणस्य तं न शक्यं ..... पापं कर्म करणीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचत् ॥ तेन हि त्वं महागोविन्द प्रतिपालेहि षड्वर्षाणि । एवं पेयालं पंच वर्षाणि चत्वारि वर्षाणि त्रीणि वर्षाणि द्विवर्षाणि एकवर्षं । सप्तमासानि प्रतिपालेहि [332b] यावद्वयं महागोविन्द स्वकस्वकेहि राज्येहि पुत्रभ्रातृकां स्थापयित्वा आगमिष्यामः या च भवतो गोविन्दस्य गतिर्भविष्यति सा चास्माकं पि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दः ब्राह्मणस्तां षड्राजां एतदवोचत् ॥ अतिचिरं खल्वेतं भवन्तो यमिदं सप्त मासा प्रव्रजिष्याम्यहं अगारस्यानगारियं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं मया महाब्रह्मणः संमुखादामगन्धां भाषमाणस्य तं न शक्यं ...... पापं करणीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणं एतदवोचत् ॥ तेन

2. B °çisha te° M °játo mahágovim̃dam̃ brá° B °hmaṇam̃m e° M °m etad avocat | . — 3. M °mahágovim̃dá pra° B °shyámi yá° M °shyáma | yávad bhagavato mahágovim̃dasya ° smákam̃ gati°. — 5. M evam̃m u ° govim̃do bráhmaṇam̃ strínad rájñám e° B °ḍ rájñam eta°.

6. M khalvena bha ° pia ca va° BM °agárisyá°. — 7[2]. BM °hábráhmaṇaḥ(M °ṇa) sam̃° M °d ámmagandham̃ ° sya tam̃ çakyam̃° B °çakyam agá° M °dhyávasiná ekám̃tasam̃ ° ekám̃taanavadyam̃parivadá ° lpajívitam̃ ga° B °jívitam̃ ga° M °ṇam̃ jñátavyam̃ práptabo°. — 9[1]. M °çikha shaḍ rá° B °govindo brá° M °govim̃do bráhmaṇam̃m e°. — 9[2]. B °hi te mahá° M °hi bho mahábhovida pranipá° B °nda prátipá°. — 10. M °peyátam̃ | pañca varshâṇi tríni varshâṇi catvári varshâṇi hi varshâṇi e° B °catvára va°.

11. M °yam̃ mahágovim̃da svaka ° bhrátṛiṇám̃ sthá ° shyámiḥ yávad bhagavato govim̃dasya° B °maḥ | yá ca bhagavato go° BM °ti | sá (M °ti so) cá°. — 13. M °vindo brá° B °ḍ rájñá e° M °ḍ rájánam eta°. — 14. M °lvedam̃ bhavam̃to yam idam̃ sa másám̃ pra° B °másám̃ pra ° ham̃ | a ° riyam̃ ta°. — 15[2]. BM °hábráhmaṇaḥ(M °ṇa) sam̃mu° M °d ámagam̃dhá bhá ° sya nam̃ ta na ça ° dhyávasita ekám̃tasam̃° BM °khitam̃ ekánta(M °kám̃ta)navadyam̃° M °jívitam̃ gamaníyam̃ sám̃pa° B °níyaḥ | sám̃pa ° ṇam̃ | tasm̃á° M °práptam̃ bo ° kim̃villo°.

17.[1] M evam̃m u ° ḍ rájáto mahágovim̃dam̃ bráhmanam eta° B °ḍ rárino mahágovindo brá°. — 17[2]. M °govim̃da pra ° shau má yávad va ° bhrátṛim̃kám̃°.

हि महागोविन्द प्रतिपालेहि षण्मासां यावद्वयं स्वकस्वकेहि राज्येहि पुत्रभ्रातृकां स्थापयित्वा आगमिष्यामः । एवं सर्वत्र कर्तव्यं पेयालं पंच मासां चत्वारि मासां त्रीणि मासां द्वे मासां एकमासं याव वयं स्वकस्वकेहि राज्येहि पुत्रभ्रातृकां स्थापयित्वा आगमिष्यामः या च भवतो महागोविन्दस्य गतिर्भविष्यति सा चास्माकं पि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते पंचशिख महाब्राह्मणो महागोविन्दस्तां षड्राज्ञ एतदवोचत् ॥ अतिचिरं खल्विदं भवन्तो यमिदं अर्धमासं प्रव्रजिष्यामि अहं अगारस्मानगारियं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं हि ..... पापं कर्म करणीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचत् ॥ तेन हि भो महागोविंद प्रतिपालेहि सप्त दिवसानि यावद्वयं स्वकस्वकेहि राज्येहि पुत्रभ्रातृकां स्थापयित्वा आगमिष्यामः या च भवतो गोविन्दस्य [333ᵃ] गतिर्भविष्यति सा अस्माकमपि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणस्तां षड् क्षत्रियानेतदवोचत् ॥ अल्पकं खल्विदं भवन्तो यमिदं सप्त दिवसानि तेन हि भवन्तो सुखीभवथ यस्येदानिं कालं मन्यथ ॥

अथ खलु पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो येन तानि सप्त ब्राह्मणमहाशालसहस्राणि सप्त च स्नातकशतानि तेनोपसंक्रमित्वा एतदवोचत् ॥ एन्तु भवन्तो एन्तु भवन्तः अन्यं दानि उपाध्यायं पर्येषथ यो वो मन्त्राणि वाचयिष्यति । प्रव्रजिष्याम्यहं अगारस्मानगारियं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं हि मया महाब्रह्मणो संमुखादामगन्धं भाषमाणस्य ..... पापं कर्म करणीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख

2. M °triṇi mâsâr dve mâso ekamâsâm̃ yâvad vayam̃° B °shyâmaḥ | yâ° M °shyâma | yâvad bhavam̃to mahâgovim̃da ° ti | so câsmâkam api° B °vishyati e°. — 5. M evam̃m u° B °çisha mahâbrâhma mahâgovindos tâm̃° M °çikha mahâbrâhmaṇas tâm̃ shaḍ râjñam̃ eta°.

6. M °khalvedam̃ bhavam̃to ya ° jishyâmyaham̃°. — 7^1. M °hi tayâ° BM °hâbrâhmaṇaḥ (M °ṇa) sam̃mu ° gam̃dhâ bhâ° M °çakyam̃ agâram adhyâ ° tâ ekâm̃tasam̃li ° ekontonavadyam̃ ° lpaji ° sâm̃parâyanam̃ tasmâ ° çalam̃ nvaritavyam̃ bra°. — 7^2. M °govim̃dam̃ brâhmaṇam̃m e°. — 8. M °bho govim̃da pra° BM °lehi yâvad va(M °d dha)yam̃° M °maḥ yâvad bhagavato govim̃dasya gatir bhavishyati | so alokam api°.

11. M °govim̃do brâ °shaṭ satri° B °shaṭ kshetri°. — 12. M °lvidam̃ bhagavato ya° BM °sahâ di° M °hi bhavam̃to sukhîbhavagha yasya idânîm̃ kâ°. — 14. M °govim̃do brâhmaṇâ ye° B °ndo brâhmaṇe ye ° eta vocat ‖ . — 15. M etu bhavanto entu anyadâpi u° B entu bhavato entu bhavataḥ anya dâni u ° ryepatha° M °ryyepatha yâpa mam̃trâni vâ° B °ntrâni vâ°.

16. B °yam̃ ta°. — 17^2. BM °hâbrâhmaṇaḥ sa(B °ṇa sam̃)mu° M °d âmagam̃dhâ bhâ° B °gam̃dhâm̃ bhâ ° kyam̃m agâramadhye vasa° M °satâ ekam̃tasam̃likhitam̃ | ekâm̃tâm̃navadyam̃° BM °sâm̃parâyo nâsti jâtasyâ(M °sya)maraṇam̃(M °ṇam̃ |) tasmâ° M °bodhavyam̃ karttavyam̃ brahmacaryyam̃ caritavyam̃ na kim̃ ° pâpam̃ karaṇîyam̃ ‖ . — 18. BM °hâçâ(M °çâ)lasahasrâ sapta(M °srâṇi saptaka) snâ° M °govidam̃ brâ°.

तानि च सप्त ब्राह्मणमहाशालसहस्राणि सप्त च स्नातकशतानि महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचत् ॥ मा भवां गोविन्दो अगारस्मानगारियं प्रव्रजतु प्रव्रज्या हि नामैषा ते महागोविन्द अल्पार्थिका च अल्पभोगा च अल्पेशाख्या च अल्पानुशंसा च ब्राह्मण्यं पि नामैतं भो महागोविन्द महार्थियं च महाशालं च महेशाख्यं च महानुशंसं च ॥ एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो तानि च सप्त ब्राह्मणसहस्राणि सप्त च स्नातकशतानि एतदवोचत् ॥ मा भवन्तो एवं वदित्थ प्रव्रज्या हि नामैषा भवन्तो महर्द्धिया च महालाभा च महेशाख्या च महानुशंसा च ब्राह्मण्यं पि नामैतं भवन्तो अल्पार्थियं च अल्पलाभं च अल्पेशाख्यं चाल्पानुशंसं च यं पि ताव भवन्तः किंचित्संजानन्ति सर्वन्तं अस्माकमेव निदानं ॥ एवमुक्ते पंचशिख सप्त ब्राह्मणसहस्राणि सप्त च स्नातकशतानि महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचत् ॥ एवमेतं भो उपाध्याय एवमेतं प्रव्रज्या नामैषा महर्द्धिया च महालाभा च महेशाख्या च महानुशंसा च ब्रा[333b]ह्मण्यं पि नामैतं भो उपाध्याय अल्पार्थियं चाल्पलाभं चाल्पानुशंसं च यं पि तावद्वयं किंचिदाजानाम सर्वन्तं तवोपध्याय निदानं या च भवतो उपाध्यायस्य गतिर्भविष्यति सा अस्माकमपि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो तानि च सप्त ब्राह्मणमहाशालसहस्राणि सप्त च स्नातकशतानि एतदवोचत ॥ तेन हि भवन्तो सुखीभवथ यस्येदानिं कालं मन्यथ ॥

2. M °vāṁ goviṁda agārasyā° BM °jyā hi nāmeshāu(M °shāṁ) to mahāgovindo (M °viṁdo) alpārthikā(M °ko) ca alpabhogā ca alpasaṁkhyā ca alpānu(M °lpātusaṁ)çā ca brāhmaṁṇyaṁ(M °hmaṇaṁ) hi nāmai(M °nāme)taṁ° M °bho mahā bho goviṁda mahardlhikaṁ ca mahāçālaṁ° B °viadaṁ maharddhiyaṁ ca mahāçāraṁ ca mahe° M °nuçisaṁ ca ‖ B °çaṁsā ca ‖. — 5. M evaṁm u ° çisha mahāgoviṁdo tā ° snānaka°.

6. M mā bhavaṁto evaṁ carishyatha pra° B °evaṁ caritha ° jyā hi nāmeshā° M °jyā hi nāmeshāṁ bhavaṁto maharddhiko yāvat mahālābhaṁ ca mahānusaṁçā ca mahābrāhmaṇaṁ hi nā° B °ṇyaṁ hi nā° M °bhavaṁto alpārthikāṁ ca alpalābhaṁ ca alpasaṁkhyā alpanusaṁçā ca(ou va?) yaṁ pi° B °bhaṁ ca alpasaṁkhyā cā° M °bhavaṁto kiṁ ° jānaṁti saṁrva ° kam evaṁ ni°. — 9. M °ṇi sapta ca stātakaça ° goviṁda brā°. — 10. B evam etaṁ bho upadhyāye evam etaṁ bho pra° M °evaṁm etaṁ bho prajyā mesho maharddhikā ca mahālābhā° B °sā upādhyāya maharddhi° M °khyā ca mahānusaṁçā ca brā° B °hmaṇaṁ hi nāmai° M °ṇyaṁ dvi nāmetaṁ upādhyāyaṁ nidānaṁ yāvad bhagavato bho upādhyāya alpārthikaṁ cālpalā ° lpānusaṁçā ca ya pi tāva vayaṁ kiṁcid ājānāma sarvāvaṁtaṁ bhaṁvataṁ evaṁ taṁ evopādhyāya ni° B °evan taṁ evopādhyā° M °dānaṁ | yāvacca(?) bhavaṁto upādhyāya nidānaṁ yāvad bhavaṁto upādhyāyasya gatir bhavishya | sā cāsmākaṁ pitā gatir bha° B °dānaṁ yāva bhavato upādhyāyasya gatir bhavishyati | sā asmākaṁm api°.

14. M °goviṁdo brāhmaṇo ° hmasāmahā°.

16. M °bhavaṁto su ° tha | yasya idāni kā° B °dāni kāla manyathā ‖.

अथ खलु पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो येन ता चत्वारिंशत्सदृशी भार्यां तेनोपसंक्रमित्वा चत्वारिंशत्सदृशीयो भार्यायो एतदवोचत् ॥ एन्तु भोतीयो या इच्छन्ति स्वकस्वकानि ज्ञातिकुलानि गच्छन्तु या इच्छन्ति अन्यं भर्तारं पर्येषन्तु या इच्छन्ति ता इमस्मिन् एव ब्राह्मणकुले वसन्तु ॥ संविद्यन्ति इमस्मिं ब्राह्मणकुले प्रभूता मानुष्यका भोगा धार्मिका धर्मलब्धा धार्मिकेन बलेनाभिसाहृता अभिसमूढा । प्रव्रजिष्याम्यहं अगारस्मानगारियं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं हि मया महाब्रह्मणः संमुखादामगन्धं भाषमाणस्य तं न शक्यं अगारमध्यावसता एकान्तसंलिखितं एकान्तानवद्यं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं चरितुं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ अल्पकं जीवितं गमनीयं सांपरायं नास्ति जातस्यामरणं तस्मात् ज्ञातव्यं प्राप्तव्यं बोद्धव्यं कर्तव्यं कुशलं चरितव्यं ब्रह्मचर्यं न किंचिल्लोके पापं कर्म करणीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख ताश्चत्वारिंशत्सदृशीयो भार्यायो महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचत् ॥ आर्यो खल्वस्माकं गोविन्दो भर्ता भर्ताकाले सखा सखीकाले या च आर्यस्य महागोविन्दस्य गतिर्भविष्यति सा अस्माकमपि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो तां चत्वारिंशत्सदृशीयो भार्यायो एतदवोचत् ॥ तेन हि भोतीयो सुखीभवथ यस्य दानि कालं मन्यथ ॥

अथ खलु पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो तदहो सप्त[334a]मे दिवसे केशश्मश्रूण्यवतारयित्वा काषायाणि वस्त्राणि आच्छादयित्वा अगारस्मानगारियं प्रव्रजितः ॥ तथा प्रव्रजितं पुनः समानं सप्त च राजानो अनुप्रव्रजेन्सुः सप्त च

1. M °goviṁdo brâ° BM °yena sâ(M °so) catvâriṁçat(M °çatân) sadṛiçî bhâryâ te° M °kramitvâ riṁçat bhâryân eta°. — 2. B ento bhotiyo yâvad itsati | svaka° M entu bho bhrâtṛiyo yâvadi svaka° BM °lâni icchantu(M °cchaṁtu) yo icchanti(M °cchati) anyaṁ° B °raṁ payesha° M °raṁ preshayaṁtu yâ icchaṁti tâ imasmiṁ evaṁ brâ° B °smin evaṁ brâ° M °le vasaṁtu B °santu saṁ°. — 4. M saṁvidyaṁti | i° bhûta manu° kena cale° BM °nâbhisâhitâ abhisaṁmûḍhâ°.

6². BM °hâbrâhmaṇaḥ° B °gandhâṁ bhâ° M °magaṁdhâ bhâshamâṇa tan na ça° satâṁ ekâṁtasaṁ° ekâṁnânavadyaṁ° BM °ddhaṁ payavadâ°. — 8. M °hetor alpa°. — 9. B °taṁ ramaṇîyaṁ sâṁ° BM °smât | jñâtavyaṁ prâ° M °ptavyaṁ prâptavyaṁ bo° hmacaryaṁ ca kiṁ°. — 10. M °kha tâṁ catvâ° çiyaṁ bhâryâṁ ye mahâgoviṁda brâ°.

12. M âryya khalvasmâkaṁ mahâgoviṁdo devo kâle bharttâ bharte kâlaṁ sakhâ sakhakâle yâvad ârya° B °ndo kâle bharttâ bharttakâle sakhâ | sakhî° M °goviṁdasya° B °shyati | sâ° M °sâ cāsmâkaṁ pi°. — 13. M evaṁm u° goviṁdo brâ° riṁça sadṛi° ryâye(?) e°. — 14. B °hi yo bhotî° tha | ya° M °sya idâniṁ kâ° B °kâla manyathâ ‖.

16. M °goviṁdo brâ° B °çmaçruṇya° M °çmaçrunyavatâ° shâyânyâcchâ° agânagâriyaṁ° B °agârisyâ° M °jito. — 18. M °naḥ samâno sapta râjâ° BM °no anupravrajetsuḥ(M °tsu |) sapta ca brâ° çatâni anupravrajetsuḥ tâ (M °tsûḥ |) catvâ° ryâyo(M °ryâye) anupravrajetsuḥ | kaḥ (B °tsuḥ kaḥ) pu° M °janamâye B °janatâye sâ a°.

ब्राह्मणमहाशालसहस्राणि सप्त च स्नातकशतानि अनुप्रव्रजेन्सुः ता चत्वारिंशत्सहस्रीयो भार्यायो अनुप्रव्रजेन्सुः कः पुनर्वादो अन्याये वेलासिकाये जनताये ॥ सा अभूषि परिषा अनेकशता अनेकसहस्रा ॥

महागोविन्दो खलु पुनः पंचशिख ब्राह्मणो बाहिरको कामेषु वीतरागो सो ब्रह्मलोकसहव्रतताये श्रावकाणां धर्मं देशयति ॥ ये खलु पुनः पंचशिख महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्य श्रावकाः सर्वेण सर्वं धर्मं देशितमाजानन्ति ते ब्रह्मलोकसहव्रतताये उपसंपद्यन्ति ॥ ये खलु पुनः पंचशिख महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्य श्रावका न सर्वेण सर्वं धर्मं देशितमाजानन्ति ते कामावचरेषु देवेषूपपद्यन्ति ॥ अप्येकत्या चतुर्महाराजकायिकानां सहव्रतताये उपपद्यन्ति अप्येकत्या त्रयस्त्रिंशानां देवानां अप्येकत्या यामानां अप्येकत्या तुषितानां अप्येकत्या निर्माणरतीनां अप्येकत्या परनिर्मितवशवर्तीनां देवानां सहव्रतताये उपसंपद्यन्ति ॥ ये खलु पुनः पंचशिख स्त्रियो वा पुरुषा वा महागोविन्दे ब्राह्मणे प्रदुष्टचित्तानि आवर्जेषु चास्य ते कायस्य भेदात्परं मरणादपायदुर्गतिविनिपातं नरकेषूपपद्यन्ति ॥ ये खलु पुनः पंचशिख स्त्रियो वा पुरुषा वा महागोविन्दे ब्राह्मणे .... चित्तानि आवर्जेहि चास्य ते कायस्य भेदात्परं मरणात् सुगतिं स्वर्गं कायं देवेषूपपद्यन्ति ॥ यं खलु पुनः पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो ग्रामं वा निगमं वा उपनिश्राय विहरति तत्रापि भवति राजा वा राष्ट्रस्य देवो वा गृहपतिकाये ब्रह्मा वा ब्राह्मणानां ॥ यत्रापि निष्क्रमार्गं प्रतिपद्यति तत्रापि भवति राजा वा राष्ट्रस्य देवो वा गृहपतिकाये ब्रह्मा वा ब्राह्मणानां ॥ अपि हि जितं ब्राह्मणगृहपतिका निगमजानपदा उत्क-लिता इमं उदानमुदानयन्ति ॥ नमस्तस्य आर्यस्य महागोविन्दस्य नमो आर्यस्य सप्तपुरोहितस्य ॥

3. M sya abhûshi | pa° B °risho anekaça° M °çatâ anekaha° BM °srâṇi ma°. — 4. M °hâgovido kha° B °ndo || kha° M °go sa bra° B °loke sa° BM °çrâvakâye dha°. — 5. M °puna paṁ ° goviṁdasya brâ ° çrâvakâ sarve ° çità jânaṁti te° B °çitâm âjâ° M °saṁpadyaṁti | .
7. M °goviṁdasya çrâvaka sarve° B °çrâvakâṁ sarve° M °jânaṁti | te° B °jânanti | te° M °shûpapadyaṁte | . — 8. M °yikânâṁ sahavratâya upapadyaṁti | apyekanyâ tra° BM °çânâṁ devânâṁ apyekatyâṁ(M °kanyâ) yâmânâṁ tushitânâṁ apyekatyâṁ nirmâṇarati(M °kanyâ nimâtarani)nâṁ apyekatyâ(B °tyâṁ) para° M °saṁpadyaṁti | .
11. M °çikha striṁyo° BM °purusho vâ mahâ° M °goviṁde brâ° B °nde karusha° M °ṇe karusha ° câsyâṁte kâ° B °câsyânte kâ° M °keshupapadyaṁti | . — 13. B °çikho stri° M °çikha mahâ° (l. 16) B °purusho vâ mahâ ° ṇe cittâ°. — 15. M °goviṁdo brâ ° upaviçrâ° BM °rati(M °ti |) tatra ca bhavati râjâ(M °jo) vâ râshṭra° M °patir brâhmaṇâ vâ brâhmaṇena vâ api hi° (l. 19) B °kâya brâhmâ vâ brâhmaṇena | .
17. B °dyati | tatrâpi ° patiko vâ bra ° nâṁ vâ api°. — 19. B °taṁ | brâ ° ukhali° M °imam udânam udânayaṁti || . — 20. M °goviṁdasya tato sapta° BM °hitasya ||

इदमवोचद्भगवान् राजगृहे विहरन्तो गृध्रकूटे पर्वते इमस्मिंश्च पुनर्व्याकरणे भाष्यमाणे पंचशिखस्य गन्धर्वपुत्रस्य विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं आत्तमनः पंचशिखो गन्धर्वपुत्रो भगवतो भाषितमभ्यनन्दे ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तदा महागोविन्द् नाम ब्राह्मणो अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स भिक्षवः तेन कालेन तेन समयेन महागोविन्दो नाम ब्राह्मणो अभूषि । तदापि मया प्रव्रजितेन महाजनकायो अनुप्रव्रजितो । एतरहिं पि मया प्रव्रजितेन महाजनकायो अनुप्रव्रजितो ॥

समाप्तं गोविन्दीयं भगवतो पूर्वेनिवाससंप्रयुक्तं सूत्रं ॥

भगवां सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतस्तमर्थमभिसंभावयित्वा श्रावस्त्यां विहरति जेतवने अनाथपिण्डदस्यारामे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च सत्कृतो गुरुकृतो मानितो पूजितो अपचितो विस्तरेण निदानं कृत्वा यावच्चेतोवशिप्राप्ता च पुनर्बुद्धा भगवन्तो येहि येहि विहारेहि आकांक्षन्ति विहरितुं तेहि तेहि विहारेहि

(M °sya) idam avocad bhagavân idaṁ vaditvâ [334[b]] sugato athâparaṁ(M °pare) etad uvâca ‖ çâstâ(M °stâ ‖ ‖) bhûtapûrvaṁ çrutaṁ bho brahmadatte(M °tto) ca veçyâ abhû | (M °bhût |) atha bharatarunadhritarâshṭro(M °râjño) ityete ashṭa bhrâtaro ‖ .

1. BM °harato gri° M °ddhakuṭe ° imasmiṁ ca punar vyâ° M °sya gaṁdha° BM °virajo vigatamalaṁ dharme(M °dhame)shu° M °kshuviçu ° âtamano paṁ ° kho gaṁdharva ° bhyanaṁdann iti ‖ . — 4[2]. M °d anya sa tena kâlena tena samayena mahâgoviṁdo nâma mahâbrâ° B °shi | na°. — 5[1]. B °lvevaṁ dra°. — 5[2]. M °hetor ahaṁ°. — 5[3]. M °yena mahâbrâhmaṇa a°.

7. M etarhi pi mayâ pravraṁjaṁtenâ ma ° vrajate ‖ . — 9. M iti çrîmahâvastuavadâne goviṁdo bha° B °ndiye bha° M °pûrvani ° traṁ samâptaṁ ‖ . — 10. M atha khalu bhagavân samya° B °ddho yadartha samupâgatas ta° M °ddho yadartha samudâgatasya tam arthaṁ abhi ° yitvâ irâvastyâṁ ° piṇḍâdasyâ° B °çiprâpta ca punar bu° M °çitâprâpto ca puna buddhâ bhâ bhagavaṁto yehi yehi vihareti ujja° B °kâṁkshati viharituṁ° BM °jju(M °jja)cittâ mriducittâ(M °ducitâ) karmaṇyarihâhita(M °hina)cittâ maitra(M °tracittâ maitra)cittâ dânta(M °dâṁta)cittâ çânta(M °çâṁta)cittâ muktacittâ çuddhacittâ vimalacittâ pâṇḍa(M °pâṁṇḍu)cittâ ° viniva(M °nica)raṇacittâ ṛi ° sthitacittâ(M °sthiracitâ) supratishṭhi(B °tisthi)tacittâ asaṁgacittâ asa(M °ça)ktacittâ adushṭacicittâ amû ° prithivisamacittâ âpa(B °âyo)samacittâ tejo° B °vâyusamacittâ ‖ kâci° M °spaçopamacittâ indrakîlopamacittâ suvimuktaprajñâ ° ptapârishâ âveṭiprâkârâṇiragaṇ ârya° B °ptapânikhâ âveṭiprâkâ nirargaḍa ârya° M °dharmâ dhvaja °gramaçottamâ brâhmaṇotamâ ksha° BM °triyasnâta(M °snâna)kâ ve° M °tyavâdino martha ° paritavâdino tathâvâdino avitatha ° smâ tathâgataḥ avitathâvâdino ti vâcati | B °t tathâgato ananyathâvâdino vuccati ‖ .

विहरन्ति उज्जुचित्ता मृदुचित्ता कर्मणीयसमाहितचित्ता मैत्रचित्ता दान्तचित्ता शान्तचित्ता मुक्तचित्ता शुद्धचित्ता विमलचित्ता पाण्डुचित्ता प्रभास्वरचित्ता विनीवरणचित्ता ऋजुचित्ता स्थितचित्ता सुप्रतिष्ठितचित्ता असंगचित्ता असक्तचित्ता अदुष्टचित्ता अमूढचित्ता पृथिवीसमचित्ता आपोसमचित्ता तेजोसमचित्ता वायुसमचित्ता काचिलिंदिकमृदुस्पर्शोपमचित्ता इन्द्रकीलोपमचित्ता सुविमुक्तचित्ता सुविमुक्तप्रज्ञा उत्क्षिप्तपरिखा आवेठितप्राकारा निरर्गडा आर्यधर्मध्वजायमणोत्तमा ब्राह्मणोत्तमा क्षत्रिया स्नातका वेदपारगा सत्यवादिनो अर्थवादिनो न्यायवादिनो अविपरी[335*]तवादिनो अवितथवादिनो अनन्यथावादिनो (तस्मात्तथागतो अनन्यथावादीति वुच्चति) ॥

तत्र खलु भगवानायुष्मन्तमानन्दमामन्त्रयति ॥ एकपिण्डपात्रेणाहं आनन्द त्रैमासं निषीदिष्यं पुरिमकानां तथागतानां अर्हतां सम्यक्संबुद्धानां विहारेहि विहरिष्यं मा मे कश्चिदुपसंक्रमितव्यं अन्येन ॥ साधु भगवन्निति आयुष्मानानन्दो भगवतः प्रत्यश्रोषीत् ॥ अथ खलु भगवांस्त्रैमासं निषीदेत् एकपिण्डपात्रेण पुरिमकानां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां विहारेहि विहरन्तो ॥

अथ खलु भगवां त्रैमासस्यात्ययेन सायाह्नसमये प्रतिसंलयना व्युत्थाय विहारातो निर्गम्य पर्यंके निषीदेत् ॥ अद्राक्षीत्खलु आयुष्मानानन्दो कुटीप्रच्छदनायां पर्यंके निषण्णं भगवन्तं दृष्ट्वा च पुनः येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते निषीदि । एकान्ते निषण्णो भगवन्तमेतदवोचत् ॥ उपशान्तप्रणीतानि भगवत इन्द्रियाणि परिशुद्धो छविवर्णो शुभजातो मुखवर्णो । अथ खलु भगवां प्रणीतेहि विहारेहि विहरन्तो ॥ एवमुक्ते भगवानानन्दमेतदवोचत् ॥ एवमेतं आनन्द आकांक्षमाणो आनन्द तथागतः एकपिण्डपात्रेण कल्पं

10[1]. M yan khalu ° yushmaṁtaṁ ânaṁdam âmaṁtrayati | . — 10[2]. M ekapiḍapâ° BM °trenâhaṁ° M °ânaṁda trai° B °nishidishyaṁ° M °shyaṁ pûri ° thâgatâ 'nâṁ 'rhatâṁ° B °rhatâ saṁmya° M °vyaṁ atyayâ B °vyaṁ anyeyâ sâ°.

12. M °dhu bhagavân i | â° B °shmânando° M °n ânaṁdo bhagavato pra°. — 13. B °shidet | e° M °shide e° B °trena pu ° rhatâ saṁmya° M °hâre viharaṁto | . — 15. M °bhagavân traimâ° B °sâyâṁhna° M °samaya pra ° yanâd vyu ° mya paryyaṅke ni°.

16. B °yushman â° M °yushmâm ânando kuṭṭipracchannâyâṁ paryyaṅke niyaṇo bhagavaṁtaṁ dṛi° B °kuṭipracchanâyâṁ paryaṅke nisha° M °punar yena bhagavan teno ° ekâṁte ni° BM °di e°. — 18. M ekâṁtanishaṇo bhagavaṁtam e° B °sharṇṇo bha°. — 19. M upaçâṁtapra ° gavato i° B °cchavivarṇṇo bhâjanatamu° M °cchavivarṇṇo bhâṁjanasuvarṇṇeṁ (?) | . — 20[1]. M °gavân praṇi ° haraṁto | . — 20[2]. M °vân ânaṁdam e°.

21. M °m etam ânaṁda âkâṁ° B °taṁ âna âkâṁ° M °gato ekapi° B °taḥ | ekapi° M °shiditvâ kalpâ°.

वा निषीदे कल्पावशेषं वा ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ एवमेतं आनन्द भवति पुरिमकानां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां विहारेहि विहरन्तानां यथा दानपारमिताप्राप्तानां शीलपारमिताप्राप्तानां क्षान्तिपारमिताप्राप्तानां वीर्यपारमिताप्राप्तानां ध्यानपारमिताप्राप्तानां प्रज्ञापारमिताप्राप्तानां ॥ तदा आनन्द असंख्येयकल्पे अप्रमेये असंख्येये कल्पे इन्द्रध्वजो नाम तथागतो ईं सम्यक्संबुद्धो अभूषि ॥ इन्द्रध्वजस्य खलु पुनरानन्द तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य इन्द्रतपना नाम राजधानी अभूषीत् । द्वादश योजनानि आयामेन पुरस्तिमेन पश्चिमेन च सप्त योजनानि विस्तारेण सप्तहि प्राकारेहि परिक्षिप्ता अभूषि सौवर्णेहि सौवर्णच्छन्नेहि । इन्द्रतपना खलु पुनः [335b] आनन्द राजधानी सप्तहि तालपंक्तीहि परिक्षिप्ता अभूषि विचित्राहि दर्शनीयाहि सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताया वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकाये । सौवर्णस्य तालस्कंधस्य रूप्यमया पत्रा च फला च अभूपि रूप्यमयस्य तालस्कन्धस्य मुक्तामया पत्रा च फला च अभूषि मुक्तामयस्य तालस्कंधस्य वैडूरिकामया पत्रा च फला च अभूषि वैडूर्यमयस्य तालस्कंधस्य मुसारगल्वमया पत्रा च फला च मुसागल्वमयस्य लोहितिकामया पत्रा च फला च अभूषि लोहितिकामयस्य तालस्कंधस्य सुवर्णमया पत्रा च फला च अभूषि ॥ तेषां खलु पुनरानन्द तालस्कंधानां वातेरितानां वातसंघट्टितानां घोषो निश्चरति वल्गु मनोज्ञः असेचनकः अप्रतिकूलः श्रवणाय । सय्यथापि नाम पंचाङ्गिकस्य तूर्यस्य कुशलेहि वादकेहि सम्यक्संप्रवादितस्य घोषो निश्चरति वल्गु मनोज्ञो असेचनको अप्रतिकूलः श्रवणाये एवमेवानन्द तेषां ताल

1[1]. M °hetor e°. — 1[2]. M evam evam ânanda° BM °bhavati tathâgatâ(M °gate)nâm arhatâm̃ samyaksam̃buddhânâm̃ puri° M °gatânâm̃ arha ° ddhânâm̃ | tadâ° (l. 4) B °harantânâm̃ | yathâ°. — 4. M °ânam̃da° BM °khyeyakalpâ a(M °lpân a)prameyâ asam̃khe(M °khye)yâ asam̃kheye(M °khyeya) kalpe i° M °to rhan sa° B °rham̃ sam̃mya°.

6. M °ânam̃da tathâ ° rhata sam̃mya° B °taḥ sam̃mya ° dhâni abhûshit | M °bhâshi | . — 7. M °prâkâreṇa pari ° shi suvarṇṇe ° cchannâni i°. — 9. M indrapatano kha° B °ndratayano kha° M °punar ânam̃da râjadhâni sapta° BM °tâlapaktî ° shi | vi° M °citrâdarça° B °ktâvai° M °sya sphâṭikasya musâgalvasya lohitakapi B °lohitakâye sau°.

11. BM sau(M su)varṇṇasya tâlaskam̃dhasya rûpyamayam̃ ca patram̃ ca phalam̃ ca abhûshi rûpyamayasya tâlaskandha(M °skam̃dha)sya mu ° vaiḍûryya(B °ḍulikâ)mayâ patrâ ca phalâ ca abhûshi vai ° musâ(B °sâra)galvamayâ ca (B °yâ patrâ musâgalvamayasya) lo ° shi | lohi° M °ruṇamayâ ca pa°.

16. M °punar ânam̃da tâ ° dhânâm̃ vâtari° B °dhânâm̃ vâtenari ° ghoshâ niḥcarati° M °nojña asecanako apratikulo çra°. — 18. M tadyathâ° B °kehi sam̃mya° BM °tikûlaḥ (M °lo) çravaṇâye | evam evânanda(M °nam̃da) teshâm̃(B °shâm̃s) tâla° M °ndhâvânâm̃ vâte° B °ndhânâm̃ vâtari° M °ti | vâlgu°.

स्कन्धानां वातेरितानां वातसंघट्टितानां घोषो निश्चरति वल्गु मनोज्ञो असेचनको अप्रतिकूलो श्रवणाये ॥ तेन खलु पुनरानन्द समयेन इन्द्रतपनायां राजधान्यां सोण्डामनुष्यापेया ते तेन तालपत्रनिर्घोषेण पंचहि कामगुणेहि समर्पिता समंगीभूता क्रीडेन्सु रमेन्सुः परिचारयेन्सुः ॥

इन्द्रतपना खलु पुनरानन्द राजधानी सप्तहि वेदिकाजालेहि परिचिप्ता अभूषि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताये वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकाये । सौवर्णस्य पादस्य रूप्यमयी सूचिका आलम्बनं अधिष्ठानकं च । रूप्यमयस्य पादकस्य मुक्तामयी सूचिका आलम्बनमधिष्ठानकं चाभूषि । मुक्तामयस्य वैडूर्यमयी सूचिका आलम्बनकमधिष्ठानकं च । वैडूर्यमयस्य स्फटिकामयी सूचिका आलंबनकमधिष्ठानकं चाभूषि । स्फटिकमयस्य पादकस्य मुसारगल्वमयी सूचिका आलंबनकमधिष्ठानकमभूषि । मुसारगल्वमयस्य पादकस्य लोहितिकामयी सूचिका आलंबनकमधिष्ठानकं चाभूषि । लोहितिकामयस्य पादकस्य सौवर्णिका सूचिका आलंबनकमधिष्ठानकं [336a] चाभूषि ॥ ते खलु पुनरानन्द वेदिकाजाला द्विहि द्विहि हेमजालेहि प्रतिच्छन्ना अभून्सु । सौवर्णकस्य हेमजालस्य रूप्यमयी किङ्किणीका अभून्सु । रूप्यमयस्य हेमजालस्य सौवर्णिका किंकिणीका अभून्सुः ॥

इन्द्रतपना खलु पुनः आनन्द राजधानी समन्तेन त्रीणि द्वाराणि अभूषि चि-

2. BM khalu punar ânanda(M °naṁda) tena samaye° B °nyâṁ sauṇḍamanushyâpeyâ te tenâ tâla° M °nyâṁ saundâmanushya peyâla tenâto kulaputra nirgho° B °shena paṁ° M °rppitâ saṁmanvaṁgî° B °krîḍetsu rametsuḥ ‖ M °ḍetsu rametsu paricârayetsu | . — 5. B °tapano kha° M °tapana kha ° vedikâkâlehi pârikâ abhûshi ‖ citrâṇi darçanîyâni saptâ° B °ptânâṁ | varṇṇâ ° kâye sau°.

7. M suvarṇṇasya vedikalpa rû° B °rṇasya vedikasyarû° M °sûcikâ âlaṁcanaṁbanaṁ a° BM °dhisthânakaṁ ca(M °câ) rû°. — 8. M °pyamayî pâda ° âlaṁba° BM °dhishṭâna° B °shi mu°. — 9[1]. B °âlaṁbanakam adhisthânakaṁ ca vai° M °shṭhânaṁ câbhûshi | lohitikâmayasya pâdapasya sauvarṇṇikâ sûcikâ âlaṁbanam adhishṭhânakaṁ vâbhûshi | muktâmayasya vaiḍûryyasya sphâṭhikasya sûcikâ âlaṁbanakam adhishṭhânakaṁ câbhûshi | lohitikâmayasya pâdayasya sauvarṇṇikâ sûcikâ âlaṁbanam adhishṭhânakaṁ câbhûshi | muktâmayasya vaiḍûryyasya sphâṭikasya sûcikâ âlebanakam adhisthânakaṁ câ vai°. — 9[2]. B °ryamaya sphâṭi° M °ṭikasyamayî ° banam adhisthâna° B °shṭhânaṁkaṁ°. — 10. M sphâṭi ° dayasya musâkhalva° BM °yî musâgalvamayî sû° M °dhisthâna°.

11. M musâkhalva ° dayasya lo ° banam adhisthâna ° shi ‖ ‖ tena kha° (l. 14). — 14. BM tena kha ° dikâjâla dvihi dvihi hemajâlehi âpra° M °bhûtsu | . — 15[1]. B °pyamayîṁ kiṅkiṇikâ° M °yî kiṁkiṇî ° bhûtsuḥ | . — 15[2]. BM rûpyâmaya° M °varṇakâ kiṁnikâ abhûtsuḥ | B °kiṁkaṇî°.

17. M °punar ânanda° B °dhâni samante° M °nî samaṁtena tri° BM °shi | ci° M °rṇṇânâṁ suvarṇṇarûpyasya muktâyâ vaiḍûryyasya sphâṭi°.

चाणि दर्शनीयानि सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यमयस्य मुक्ताये वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसागल्वस्य लोहितिकाये ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां इष्टका अभूषि सुवर्णस्य रूप्यस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां सोपाना अभूषि सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां धरणीयो अभूषि सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां तुला अभूषि सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां प्रतिमोदका अभूषि सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां प्रतिकूलं अभूषि सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां चतुर्णां वर्णानां फलिकफलकानि अभून्सुः सुवर्णस्य च रूप्यस्य च मुक्ताये च वैडूर्यस्य च ॥ तेषां द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां फलकस्तारा अभून्सुः सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां एलूका अभूषि सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां द्वाराणां पुरतो इषीकानि मापितानि अभून्सुः स्त्रीपौरुषनैखन्यानि स्त्रीपौरुषपोत्तानि द्वादशपुरुषउद्वेधेन चित्राणि दर्शनीयानि सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताये वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसागल्वस्य लोहितिकाये च ॥ तानि खलु पुनरानन्द द्वाराणि द्विहि द्विहि हेमजालेहि प्रतिच्छन्ना अभून्सुः सौवर्णमयेन च रूप्यमयेन च हेमजालेन । सौवर्णस्य हेमजालस्य रूप्य-

2. M °ṇâm̃ bhinnâ varṇṇâ° B °nnâm̃ varṇṇâm̃ i° shi | su° M °bhûtsuḥ ‖ su° BM °rṇṇasya rûpyasya ca te°. — 3. M °nda dvinnâ varṇṇânâm̃ sipânânâm̃ a° B °sopânâm̃ a° BM °shi | su° M °rṇṇasya rû° BM °pyasya ca te°. — 4. BM °dvinnâ varṇṇâ° M °ṇîya a° BM °shi | su° M °pyasya B °pyasya ca te°. — 5. M °dvinnâ varṇṇâ° B °shi | su° M °rṇṇasya rû° BM °pyasya ca te°.

6. M teshâ chinnânâm̃ chinna varṇṇâ° B °nâm̃ patimo° BM °shi | su° M °pyasya dvâ° B °pyasya ca te°. — 7. M dvârâṇim̃ cchinnâ varṇṇâtâm̃ pra° BM °shi ‖ su° M °rṇṇasya rû° BM °pyasya ca te°. — 8. M °punar ânam̃da dvârâṇâm̃ chinnâ varṇṇâ° B °ṇâm̃ dvinnâm̃ varṇṇâ° BM °phalikhahalaçâri(M °çâli)tu abhûnsuḥ(M °tsu) | su° M °pyasya muktâya vai° B °ktâye vai° M °ryyasya te° B °ryasya ca te°. — 10. M °râṇâm̃ phala° B °dvivarṇṇâ° bhûnsuḥ | su° M °bhûtsu | suvarṇṇasya rû° BM °pyasya(B °sya ca) teshâm̃ dvârâṇâm̃ caturṇṇâm̃ (M °shâ dvârâṇâm̃ ca su)varṇṇânâm̃ paṭimodakâ abhûnsuḥ(M °tsu) | suvarṇṇasya rûpyasya muktâye vai(M °ye ca)dûrya(M °ḍûryya)sya ca te°.

11. M °ânam̃da dvârâṇam̃ cchinnâ varṇṇânâm̃ elukâ° B °lûka a° BM °shi | su° B °rṇṇarûpyasya ca te°. — 12. M °ishikâvinâ mâpi° B °bhûnsuḥ ‖ stripurushanakhanyâni stripaurusharoccâ° M °bhûtsuḥ suvarṇṇasya rûpya ca stripurushanakhanyâ pi stripurusharoddhâ dvâdaçapurupurushaudvehena ci° B °uddehena ci° M °ptânâm̃ varṇṇasya ca rû° B °pyasya ca muktâ° M °ktâyo vai° B °ṭikasya ca musâ°. — 15. BM teshâm̃ kha° M °ânam̃da dvâ° B °dvârâhi dvi° M °ṇi dvehi dvihi he° ticchinnâ abhûtsu | sau° B °nsuḥ | sau° BM °pyamayena he° B °lena sau°.

16. M suvarṇṇahe° BM °yo kim̃kiṇi(M °ni)kâ abhûnsuḥ(M °tsu) | teshâm̃°.

मयीओ किंकिणीका अभून्सुः रूप्यमयस्य हेमजालस्य सौवर्णिका किंकिणीका अभून्सुः ॥ तेषां खलु पुनरानन्द हेमजालानां वातेरितानां वातसंघट्टितानां घोषो निश्च[336b]रति वल्गु मनोज्ञो असेचनको अप्रतिकूलः श्रवणाय ॥ तद्यथापि नाम पंचांगिकस्य तूर्यस्य कुशलेहि वादकेहि सम्यक्प्रवादितस्य घोषो निश्चरति वल्गु मनोज्ञो असेचनको अप्रतिकूलः श्रवणाय एवमेवानन्द संघट्टितानां निश्चरति वल्गु मनोज्ञो असेचनको अप्रतिकूलः श्रवणाय ॥ इन्द्रतपना खलु पुनः आनन्द राजधानी अविशून्या अभूषि इमेहि एवंरूपेहि शब्देहि सय्यथीदं हस्तिशब्देहि अश्वशब्देहि रथशब्देहि पत्तिशब्देहि भेरीशब्देहि पणवशब्देहि शंखशब्देहि वेणुशब्देहि वीणाशब्देहि गीतशब्देहि वादितशब्देहि [गीतवादितशब्देहि] अश्नथ खादथ पिबथ देथ दानानि धर्मं चरथ श्रमणब्राह्मणेषु भद्रमस्तु वो ति शब्देहि ॥

इन्द्रतपनायां पुनरानन्द राजधान्यां वलया नाम यष्टी अभूषि चित्रा दर्शनीया सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताया वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकाया द्वादश योजनानि उद्वेधेन चत्वारि योजनानि अभिनिवेशेन ॥

इदं अवोचद्भगवानिदं वदित्वा
ह्यथापरं एतदुवाच शास्ता ।
इन्द्रध्वजो नाम अभूषि शास्ता
सुवर्णवर्णो शतपुण्यलक्षणो ॥
महानुभावो ऋषि संघनायको
विनेति सो कोटिशतानि सप्त ।

2. M °ânam̃da he ° ritânâm̃ vâtavâtasam̃ghaṭitânâm̃ gho ° pratikulo çravaṇâya ca | . — 3. M °pam̃caçishasya tûryya° BM °kehi am̃myakpravâ(M °kpracâ)di° M °manojñâ asevanako apratikulo çra° B °pratishkûlaḥ° M °ṇâya evám evânnam̃da samghaṭitânâm̃° B °ti | va° pratishkûlaḥ° M °kûlo çra° B °ṇâya i°.

6. M im̃dra° B indratapâ kha° M °punar ânam̃da râjadhânim̃ aviçunyâ° B °dhâni aviçû° shi ‖ i° M °imam̃hi lokehi evam̃ ° rathaçabdehi bhe° BM °ṇavaçabdehi çam̃(M °ça)khaçabdehi(B °hi veṇuçabdehi) viṇâçabdehi gîtaçabdehi vâditaçabdehi gîta(M °hi aṇva(?)tha)-vâditaçabdehi açva(M °hi | aṇva)tha vâdatha pibatha detha(M °pitratha datha çabdehi) dâ° M °dharma ratha çravaṇabrâ ° vo ti mastu çabdehi | .

12. M im̃drata ° ânam̃da râja° B °nyâm̃ ca vala° M °citrâṇi darçanîyâni saptâ ° ktâyâ sphaṭikasya vaiḍûryasya musâgarasya musâgarasya lo° B °vaidûrya ° çena i°. — 15. BM °vân ida vadi(M °n idaivam̃ hi)tvâ sugato jyathâ°.

17. M idradhva° BM °kshaṇo mahâ°. — 19. B °sam̃hanâ° BM °vineti | so ° saptati pu°.

परस्कृतो श्रमणगणस्य नायको
सो प्राविशे इन्द्रतपनां सुनिर्मितां ॥

इन्द्रध्वजो आनन्द तथागतो ऽर्हं सम्यक्संबुद्धो महाध्वजं तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं व्याकार्षीत् ॥ महाध्वजो आनन्द तथागतो र्हं सम्यक्संबुद्धः ध्वजोत्तमं तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजोत्तमो आनन्द तथागतो र्हं सम्यक्संबुद्धो ध्वजरुचिरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजरुचिरो आनन्द तथागतो र्हं सम्यक्संबुद्धो ध्वजकेतुं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजकेतुरानन्द तथागतो केतुध्वजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ केतुध्वजो आनन्द तथागतो र्हं सम्यक्संबुद्धः ध्वजध्वजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजध्वज आनन्द तथागतः ध्वजमपराजितं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजमपराजित आनन्द तथा[337°]गतो अपराजितं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अपराजितो आनन्द तथागतो सुप्रतापं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सुप्रताप आनन्द तथागतः प्रदीपं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ प्रदीपो आनन्द तथागतो सुप्रतिष्ठितं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सुप्रतिष्ठितो आनन्द तथागतो नागमुनिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ नागमुनिरानंद तथागतो महामुनिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ महामुनिरानंद तथागतो मुनिप्रवरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ मुनिप्रवर आनन्द तथागतः संवृतस्कन्धं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ संवृतस्कंध आनन्द तथागतो बंधुमं तथागतं

1. M °çravaṇaga ° so viprama indratapanaṁ sunirmitaṁ ‖ B °so praviçe°. — 3. M °to 'rhan saṁmyaksaṁbuddho ° jaṁ tathâgataṁ vyâ°. — 4. M °jo ânaṁda tathâgato 'rhan saṁmyaksaṁbuddho° B °rhaṁ saṁmyaksaṁ° M °ttamas tathâgataṁ vyâ°. — 5. M °ttama ânaṁda samyaksaṁbuddho tathâgato rhaṁ dhvajaru°.

6. M °cira ânaṁda tathâgato rhan samya° B °ânando tathâgato°. — 7. M °tur ânaṁda tathâgato rhan samyaksaṁbuddho | ketudhvajaṁ°. — 8. M °dhvaja ânaṁda tathâgato rhan saṁmyaksaṁbuddho dhva°. — 9. B dhvajadhvajaṁ ânanda° M dhvajadhvajo ânaṁda tathâgato 'rhan samyaksaṁbuddho dhvajama°. — 10. M °ânaṁda tathâgato rhan samyaksaṁbuddho a° B °ânada tathâgato°.

11¹. M °ânaṁda tathâgato rhan samyaksaṁbuddho su°. — 11². M °tâpo ânaṁda tathâgato rhan saṁmyaksaṁbuddho pradi°. — 12. M °to rhan samyaksaṁbuddho su°. — 13. M °ânaṁda tathâgato rhan saṁmyaksaṁbuddho munipravara tathâgataṁ vyâkârshit ‖ munipravara tathâgato ânaṁda saṁvṛittaṁskaṁdhaṁ tathâgataṁ vyâkârshit | saṁvṛittaskaṁdhaṁ ânaṁdâ tathâgato rhan samyaksaṁbuddho nâgamuni tathâgataṁ vyâkârshit | nâgamunir ânaṁda tathâgato rhan samyaksaṁbuddho mahâmuniṁ tathâgataṁ vyâkârshit ‖ mahâmuni tathâgata ânaṁda samyaksaṁbuddho rha munipracara tathâgataṁ vyâkârshit | munipravara ânaṁda tathâgato rhan samyaksaṁbuddho baṁdhumataṁ tathâ° (l. 16) B °muni tathâgaṁ vyâ°. — 14². B °pravara tathâ°. — 15. B °rshit | saṁvṛitaskaṁdhaṁ vyâkârshit | .

व्याकार्षीत् ॥ बन्धुमस्तथागत आनन्दारिष्टं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अरिष्टस्तथागत आनन्द विजिताविं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विजितावी तथागत आनन्द क्रकुच्छन्दं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ क्रकुच्छन्दस्तथागतो आनन्दासमसमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ असमसमस्तथागत आनन्द प्रभंकरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ प्रभंकरस्तथागत आनन्द ओघजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ओघजस्तथागतो आनन्द महाबलं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ महाबलस्तथागत आनन्द सुजातं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सुजातस्तथागत आनन्द पारंगतं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पारंगतस्तथागत आनन्द महाप्रसादं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ महाप्रसादस्तथागत आनन्द सुखेन्द्रियं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सुखेन्द्रियस्तथागत आनन्द नक्षत्रराजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ नक्षत्रराजस्तथागत आनन्द शतपुष्पं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शतपुष्पस्तथागत आनन्द विरजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विरजस्तथागत आनन्द ब्रह्मस्वरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ब्रह्मस्वरस्तथागत आनन्द शिरसाह्वयं तथागतं व्याकार्षीत् ॥

शिरसाह्वये खु आनन्द तथागते पुष्पावती नाम राजधानी अभूषी द्वादश योजनानि आयामेन पुरस्तिमेन पश्चिमेन च सप्त योजनानि विस्तारेण दक्षिणेनोत्तरेण च सप्तहि प्राकारेहि परिक्षि[337b]प्ता सौवर्णेहि सौवर्णच्छदनेहि सप्तहि तालपङ्क्तीहि परिक्षिप्ता चित्रा दर्शनीया सप्तहि वर्णेहि पूर्ववद्यावत्सुवर्णस्य तालस्कन्धस्य रूप्यमया पत्रा फला च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द तालस्कन्धानां वातेरितानां वातसंघट्टितानां वल्गु मनोज्ञः घोषो निश्चरति ॥ ये पुनरानन्द

1[1]. M °ndhumano ânaṁda tathâgato rhan samyaksaṁbuddho arishṭaṁ°. — 1[2]. M arishṭa tathâgata ânaṁda vijitâvi tathâgataṁ°. — 2. M °ânaṁda krakucchaṁda tathâgataṁ° B °cchanda tathâgataṁ°. — 3. M °kucchaṁda tathâgata ânaṁda samaṁ samaṁ° BM °gatagaṁ vyâ°. — 4[1]. M °s tathâgataṁ ânaṁda pra°. — 4[2]. M °bhaṁkaraṁ ânaṁda o° B °bhaṁkara tathâgata ânanda oghaṁjanaṁ tathâgataṁ°. — 5. B ojaṁjanas ta° M oghato tathâgata ânaṁda mahâ° B °laṁ vyâ°.

6. M °bala tathâgata ganaṁda su° gata vyâ°. — 7[1]. M °jâto tathâgato ânaṁda pâ° B °jâtaṁ tathâgata°. — 7[2]. M pâraṁ tathâgato ânaṁda mahâpradyotaṁ tathâgataṁ° B °hâpramâdaṁ°. — 8. B °pramâda° M °pradyotaṁ tathâgata ânaṁda su° BM °gata vyâ°. — 9. M suravendri° ânaṁda nakshatrarâja tathâgataṁ°. — 10[1]. M °ânaṁda ça° — 10[2]. M °shpa tathâgata ânaṁda vi°.

11. B virajaṁ tathâgataṁ â° M °ânaṁda bra° B °hmaçvaraṁ°. — 13. M °hvayas tathâgato ânaṁda pu° bhûshi ‖ dvâ° BM °ça jojanâni â° M °stimeta paçci° stâreṇa ca saptahi prâkârehi parikshiptâhi suvarṇṇe° B °kshiṇotta° BM °cchadanehi saptahi tâlasaptahi (M °hir târa)paktihi pari° B °ptâni ci° M °citrâṇi darçanîyâni saptavarṇṇehi pûrvaṁvad yâ° laskaṁdhasya rû° trâ ca pha°.

17. M °laskaṁdhâ° nojña gho°. — 18. M ânaṁda pushpâ° B °shpâtyaṁ° M °tyâṁ

तत्र पुष्पावत्यां राजधान्यां शुण्डामनुष्यापेया ते तेन तालपत्रफलनिर्घोषेण पंचहि कामगुणेहि समर्पिता समन्वङ्गीभूता क्रीडेन्सु रमेन्सुः प्रविचारयेन्सुः ॥ पुष्पावती खलु पुनरानन्द राजधानी सप्तहि वेदिकाजालेहि परिक्षिप्ता चित्रा दर्शनीया सप्तानां वर्णानां इन्द्रतपनाराजधानीवत् ॥ तत्र पुष्पावत्यां राजधान्यां अशून्या अभूषि इमेहि एवंरूपेहि शब्देहि सय्यथीदं हस्तिशब्देहि अश्वशब्देहि रथशब्देहि पत्तिशब्देहि भेरीशब्देहि मृदंगशब्देहि पणवशब्देहि शंखशब्देहि वेणुशब्देहि वीणाशब्देहि गीतशब्देहि वादितशब्देहि अश्नथ खादथ पिबथ देथ दानानि धर्मं चरथ श्रमणब्राह्मणेषु भद्रमस्तु वो ति शब्देहि पूर्णा ॥ तस्यां राजधान्यां वलया नाम यष्टी अभूषि चित्रा दर्शनीया सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताया वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकाये । द्वादश योजनानि उद्वेधेन चत्वारि योजनानि अभिनिवेशं ॥

इदं अवोचद्भगवानिदं वदित्वा
ह्यथापरं एतदुवाच शास्ता ।
एतेषां बुद्धान परंपराये
शिरसाह्वयो पश्चिमको अभूषि ॥
महानुभावो ऋषि संघनायको
विनेति सो कोटिशतानि सप्त ।
पुरस्कृतो श्रमणगणस्य नायको
सो प्राविशत्पुष्पवतीं सुनिर्मितां ॥

शिरसाह्वयो आनन्द तथागतो नागकुलोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ नाग-

sudânâma manushyâyeyâ te tena tâlapa° B °phalâ nirgho° M °rpitâ samanvaṁgîbhû ° ḍensuḥ rametsu paricârayetsu ‖ B °ḍetsu rametsuḥ pravicârayetsuḥ ‖.

2. M °ânaṁda râ° B °jârehi pari° M °niyâni saptavarṇṇânâṁ iṁdrata°. — 4. M °shpâvaṇâṁ râjadhâ ° evaṁrûpaçabdehi sayya° B °rûpehi çabdehi ‖ sayya ° daṁgaçabdehi pavaṇaçabdehi çaṁkhaçabdehi veṇuhi veṇu ° ditaçabdehi | açna° M °ditaçabdehi açutha khâ ° detha dharmadânâni caratha çravaṇebrâ ° dram asta vo ni çabde°.

8. M °ḍhâtyâṁ vala° BM °ptânâṁ varṇṇâ su° M °pyasya ca muktâ ° ḍûryyasya sphâtikasya musâgalva°.

12. M °n idaṁ viditvâ sugato jyathâ° B °vadi sugato jyathâ° M °vâca | çâstâ teshâṁ°. — 14. B teshâṁ° M °hvaye paçcimako° B °shi mahâ°.

16. M °yaka vineti ko ° ptati B °ptatiṁ pu°. — 18. M °skṛitâni çravaṇa° B °çramaṇasya nâ° BM °prâviçat-pushpâvatiṁ(M °tiṁ) su° M °rmiṇâṁ çi°. — 20[1]. BM °sâhvaye ânanda(M °naṁda) tathâgato nâma ku° B °vyâkâshit |. — 20[2]. B vâsavas tathâgataṁç candrimaṁ tathâgataṁ | M °lotamas tathâgataṁ ânaṁda kshamottamaṁ tathâgataṁ°.

कुलोत्तमस्तथागत आनन्द क्षमोत्तरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ क्षमोत्तरस्तथागत आनन्द नागोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ नागोत्तमस्तथागतः आनन्दांगोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अंगोत्तमस्तथागतो वासवं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ वासवस्तथागतश्चन्द्रिमं तथागतं व्याकार्षी[338a]त् ॥ चन्द्रिमस्तथागत आनन्द हेतुमन्तं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ हेतुमन्तस्तथागतो जिनेन्द्रं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ जिनेन्द्रस्तथागतो आनन्द जांबुनदं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ जाम्बुनदो आनन्द तथागतस्तगरशिखिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ तगरशिखिरानन्द तथागतः पदुमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पदुमस्तथागतः कौण्डिन्यगोत्रं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ कौण्डिन्यगोत्रो आनन्द तथागतो कौण्डिन्यगोत्रमेव तथागतं व्याकार्षीत् ॥

इदं अवोचद्भगवानिदं वदित्वा
ह्यथापरं एतदुवाच शास्ता ।
एतेषां बुद्धानां परंपराये
कौण्डिन्यगोत्रो पश्चिमको अभूषी ॥
त्रयो इमे बुद्धशता उदारा
कौण्डिन्यगोत्रा नाम अभूषि सर्वे ॥
महानुभावा ऋषिसंघनायका
एकत्र कल्पे उपपाद्ययांसि ।
त्रयो त्रयो कोटिशतानि तेषां
महासंनिपातो अभूषि श्रावकाणां ॥

1. M kshamotaro tathâgato ânaṁda nâ° B °mottara tathâgataṁ â°. — 2. B nâgottama tathâgataḥ° M nâgottama tathâgatar ânaṁdaḥ aṅgottamaṁ ° rshit aṅgotta°. — 3[1]. B °ttama tathâgato° M °to ânaṁda vâ°. — 3[2]. M °s tathâgata ânaṁda caṁdrimaṁ° B °s tathâgataṁç ca° M °gata vyâ°. — 4. B candrima tathâgata° M °ânaṁda hetuṁ tathâgataṁ°. — 5[1]. M hetuṁmaṁ tathâgataṁ ânaṁda jiteṁndraṁ° B °nta tathâgato jinendras ta°. — 5[2]. M jinendro tathâgata anaṁda jâṁbu° B °to jâṁbu°.

6. M jâmbunaṁde tathâgato ânaṁdas tagara tathâgataṁ çikhiṁ | . — 7. M °çikhis tathâgataṁr ânaṁda padu°. — 8[1]. M padupas tathâgataṁr ânanda kauṇḍinyas tathâgataṁ vyâkârmit | . — 8[2]. M °ânaṁda ta ° nyakhetriyaṁ tathâgataṁ° B °nyakhetriyenaṁ tathâgataṁ°. — 10. BM idam avocad bha(M °cat bha)ga ° tvâ sugato jyathâ° B °param eta° M °vâca | çâstâ e°.

12. M °nâṁ parapará°. — 14. M —ya ime° B traya ime° BM °gotro nâma nâmena a° M °shi | marvaṁ B °rve mahâ°.

16. BM °nâyako ekatra(M °tre)yakalpa u ° smiṁ tra°. — 18. M traya trayo koṭiça° B °shi | çrâ° BM °kânâṁ tra°.

त्रयो त्रयो वर्षशता च तेषां
आयुःप्रमाणं अभु श्रावकाणां ।
त्रैविंशद्वर्षसहस्राणि तेषां
सद्धर्मो अस्थासि परिनिर्वृतानां ॥

पश्चिमको आनन्द कौण्डिन्यसगोत्रो तथागतः चन्दनं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ चन्दनो आनन्द तथागतो विरजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विरज आनन्द तथागतो हितैषिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ हितैषी आनन्द तथागतः सुपात्रं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सुपात्रे खलु पुनरानन्द तथागते अभयपुरा नाम राजधानी अभूषी द्वादश योजनानि आयामेन सप्त योजनानि विस्तारेण दक्षिणेनोत्तरेण सप्तहि सौवर्णप्राकारेहि परिक्षिप्ता सप्तहि तालपंक्तीहि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तवर्णेहि । पुष्पावतीराजधानीवत्सर्वप्रकारेहि वर्णनीया ॥ तत्रापि वलया नाम यष्टी चित्रा दर्शनीया सप्तवर्णेहि ॥ सुपात्र आनन्द तथागतः सम्यक्संबुद्धो धर्मनेत्रीमवलोकयन्तो परिपूर्णकल्पशतं अस्थासि ॥ स वरुणं तथागतं व्याकार्षीत् ॥

इदं अवोचद्भगवानिदं वदित्वा
ह्यथापरं एतदुवाच शास्ता ।
सुपात्रशास्ता परमहितानुकम्पको
सद्धर्मनेत्रीमवलोकयन्तो ।
अस्थासि सो कल्पशतं अनूनकं
द्वाविंशत्कोटीनयुता [338^{b}] विनेसि ॥

अभयपुरस्मिं क्षेमवैस्तारिकं प्रावचनं करित्वा वरुणोत्तमं व्याकार्षीत् ॥ वरु-

1. M trayas trayo varshaçatâni paṁca tepâṁ âyuppramâ° B °çatâni yaṁ ca teshâṁm âyuḥ ° abhût | çrâvakânân treviṁ° M °abhût çrâ°. — 3. M trayastriṁça ° ddharma a° BM °nâṁ pa°. — 5. M °ânaṁda kau ° tro tathâgato caṁdanaṁ°.

6^1. M °ânaṁda tathâgataṁ virajaṁ ta°. — 6^2. M virajaṁ tathâgataṁ ânaṁda hi ° gata vyâ° B °rshit hi°. — 7. M hitaishî tathâgata ânaṁda su°. — 8. M supâtraṁ tathâgata ânaṁda khalu punaḥ abha ° bhûshi | dvâ ° âyâmeta ma sapta yo ° stâreṇa saptahi sau ° prâkâreṇa parikshiptahis tâlapaktihi ci° B °lapaktihi ci° M °rçaniyâdgi sapta°.

11^1. B pushpâvatirâ° M °nivan sarvaprâkâ° B °rvaprâkâ° — 11^2. BM °nîyâ ashṭavarṇṇe°. — 12. M °ânaṁda tathâgato rha saṁmya ° rmametriṁ avalokayaṁto pari ° sthâsi | anû° (l. 18). — 14. B °tvâ sugato jyathâ°.

16. B °rmanetrim a ° nto a°. — 18. B °si | so° M anûnakaṁ ° koṭina° BM °yutâni çrâvakânâṁ vine(M °nesa)si | . — 20^1. M abhavapuresmiṁ kshemaṁ vai° B °kaṁ pra | vaca°. — 20^2. M °ânaṁdas tathâgato°.

गोत्तमो आनन्द तथागतो धृतराष्ट्रं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ धृतराष्ट्रो आनन्द तथागतो श्वेतुराष्ट्रं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ श्वेतुराष्ट्र आनन्द तथागतः शिखिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शिखी आनन्द तथागतः शिखिं एव तथागतं व्याकार्षीत् ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये
द्वाषष्टि बुद्धा शिखिनामसाह्वया ।
सर्वे अभूषि पदुमस्मिं कल्पे
महानुभावा अरिसंघसूदना
विनेसि ते श्रावकां सत्पथा पृथू ॥

पश्चिमक आनन्द तथागतो विरूढकं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विरूढकस्तथागतः सुनेत्रं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सुनेत्रस्तथागतः सुजातं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सुजात आनन्द तथागत एकेना दिवसवारेण चतुरशीति सहस्रनयुतानि श्रावकाणां विनेत्वा तमेव दिवसं परिनिर्वृतो ॥ तस्य खलु पुनरानन्द तथागतस्य विंशद्वर्षसहस्राणि सद्धर्मो अस्थासि ॥

इदं अवोचद्भगवानिदं वदित्वा
ह्यथापरं एतदुवाच शास्ता ॥

सुजातो आनन्द तथागतो उत्पन्नं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ उत्पन्नस्तथागतो ब्रह्मोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ब्रह्मोत्तमो आनन्द तथागतो सुदर्शनं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सुदर्शने आनन्द खलु पुनः तथागते देवपुरा नाम राजधानी अभूषि द्वादश योजनान्यायामेन सप्त योजनानि विस्तारेण सप्तहि सौवर्णप्रा-

1. M °ânaṁdas tathâgata çveturâshṭho tathâgataṁ°. — 2. M çvetusnshṭro ânaṁdas tathâgato çi°. — 3. M çikhis tathâgata ânaṁdaṁ tathâgataṁ vyâ°. — 4. BM teshâṁ buddhânâṁ(M °ddhâye) paraṁ ° shashṭhî bu° B °shṭi buddha çi° BM °hvayâ sa°.

6. BM °shi | pa° M °dumesmiṁ ° sûdanâni vine° BM °vakân(M °kânâṁ) sa yadâ prithu ‖. — 9¹. M °mako ânaṁda tathâgato°. — 9². M °thâgato su°. — 10¹. M °thâgato su°. — 10². M sujâtâ ânaṁdas tathâgato e° sacareṇa° B °savareṇa° BM °vakânâṁ vi°.

12. M °punar ânaṁdas tathâ ° ṇi saddha(?)rme a°. — 14 BM idam avo ° tvâ sugato jyathâ° M °vâca | çâstâ.

16¹. M °ânaṁdas tathâ°. — 16². M °thâgataḥ bra°. — 17. M °ânaṁdas tathâgato° — 18. B °rçanaṁ â° M °ânaṁda kha ° thâgata devapuraṁ nâ° BM °nî abhûshi | dvâ° janâ vyâvyâ° M °prâkârehi saptahis tâlapaṁktibhiḥ pari ° shi | citrâṇi darça° M °nîyâni sapta°.

कारेहि सप्तहि तालपंक्तीहि परिक्षिप्ता अभूषि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तवर्णेहि अभयपुरा इव वर्णनीया ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये
सुदर्शनो पश्चिमको अभूषि ।
महानुभावो नरसंघनायको
विनेसि सो कोटिसतानि त्रीणि ।
पुरस्कृतो श्रमणगणस्य नायको
सो प्राविशे देवपुरां सुनिर्मितां ॥

सुदर्शनो आनन्द तथागतो अर्थदर्शिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अर्थदर्शी आनन्द तथागतो मूलं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ मूलो आनन्द तथागतो औषधिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ औषधी तथागतो आनन्द हितैषिंस्तथागतं व्याकार्षीत् ॥ हितैषी आनन्द तथागतो जाम्बूनदं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ जाम्बूनद आनन्द तथा[339ª]-गतः सालं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ साल आनन्द तथागत अभिजितं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अभिजि आनन्द तथागतो जिनवरुत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ जिनवरुत्तम आनन्द तथागतः समंतभद्रं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ समंतभद्र आनंद तथागतः शशिविमलं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शशिविमलस्तथागतः पौण्ड-रीकं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पौण्डरीकस्तथागतः चन्द्रिमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ चन्द्रिमो आनन्द तथागतो भावितात्मं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ भावितात्मा तथा-

2. M abhayaṁpurâṇiva varṇṇa°. — 3. BM °rçanâ pa ° shi mahâ°. — 5. B °yako viro-si ‖ so° M °yako virosi sârasaṁghanâyako virosi sâ koṭiça° BM °triṇi pu°.

7. B °so praviça devapuraṁ su° M °so pravi devapuri su°. — 9^{1}. M °rçanâ ânaṁdas tathâgato arthadarçi tathâgataṁ°. — 9^{2}. M °daçi ânaṁdas tathâgato° B °nda tathâgataṁ mû°. — 10. M mûla tathâgatar ânaṁda aupadhaṁ tathâgataṁ°.

11^{1}. M aushadhi ânaṁda tathâgato hitaishi tathâgataṁ° B °ânando hitaishin ta°. — 11^{2}. M °ânaṁdas tathâgato jâṁbûnaṁdaṁ°. — 12. BM °nada(M °das) tathâgata(M °to) ânanda(M °naṁda) tathâgataḥ°. — 13. M sâlam ânaṁdas tathâgato abhijit tathâgataṁ° B °nda tathâgataṁ a°. — 14. M °ji tathâgato ânaṁda jina° B °ndan tathâgato° M °maṁ ânaṁdas tathâgato samaṁ°. — 15^{1}. B °ânanda samaṁtabhadraṁ tathâgataḥ ça° (*l. suiv.*). — 15^{2}. M °naṁda ça°.

16. M °mala ânaṁdas tathâgato puṇḍa°. — 17. M puṇḍarikaṁ anaṁdas tathâgato caṁdrimaṁ°. — 18^{1}. M caṁdrimo tathâgata ânaṁda bhavi°. — 18^{2}. M °tmâ tathâgata ânaṁda o° B °oghajanaṁ ta°.

गतो ओघजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ओघजस्तथागतो आनन्द अभयं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अभयस्तथागत आनन्द स्वयंप्रभं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ स्वयंप्रभ आनन्द तथागतो महाबलं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ महाबलस्तथागत आदित्यं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ आदित्यस्तथागतः प्रतापवन्तं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ प्रतापवन्तस्तथागतो हितैषिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ हितैषी आनन्द तथागतो ध्वजोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजोत्तमस्तथागतो ध्वजध्वजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजध्वजस्तथागतः केतुं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ केतुस्तथागतः केतूत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ केतूत्तमस्तथागतो असह्यं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ असह्यस्तथागतो जाम्बूनदं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ जाम्बूनदस्तथागतः सालराजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सालराजस्तथागतो आनन्द अकुतोभयं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अकुतोभयः तथागतः निर्मितं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ निर्मितस्तथागतो उपशान्तं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ उपशान्तस्तथागतो जिनेन्द्रं तथागतं व्याकार्षीत ॥ जिनेन्द्र आनन्द तथागतो जिनेन्द्रमेव तथागतं व्याकार्षीत ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये
जिनेन्द्रनाम पश्चिमको अभूषि ।
त्रयो इमे बुद्धशता उदारा
जिनेन्द्रा नामेन अभूषि सर्वे ॥
महानुभावा ऋषिसंघनायकाः
एकस्मिं कल्पस्मिं महायशस्मिं ।
त्रयस्त्रयो कोटिशतानि तेषां
महासन्निपातो अभु नायकानां ॥

1. M oghajaṁ ta ° ânaṁda abha° B oghajanas ta°. — 2[1]. M abhayam tathâgato ânaṁda° B °thâgata sva° M °prabhâ tathâ°. — 2[2]. B °prabhâ â° M °prabhâ ânaṁdana mahâ°. — 3. M °s tathâgato ânaṁda âdi°. — 4[1]. M âdityaṁ tathâgato ânaṁ da pratâpatathâgataṁ° B °ntaṁ tathâgato vyâ° M °rshit | dhvajadhva jaṁ° (l. 6).

7[2]. M °ketu tathâ°. — 8[1]. M ketûtama tathâgataḥ a°. — 8[2]. M asahyaṁ tathâgata jâṁbunaṁdaṁ° B °mbûnada tathâ°. — 9. M jâṁbunaṁdas tathâgata sâ°. — 10[1]. M °s tathâgatar aku°. — 10[2]. B °rmittaṁ tathâ°.

11. B nirmittas ta° M °rmito tathâgataḥ upaçâṁta tathâ°. — 12[1]. M upaçâṁto tathâgataḥ ji°. — 12[2]. M °ndras tathâgatam evaṁ ânaṁda ete°. — 14 B. °paiçcimo a°.

16. M °nendranâmanâmetâbhûshi | sa° B °ndrâ nâma nâme° BM °rve mahânu°. — 18. BM °nâyakaḥ(M °ko) ekasmiṁ kalpesmiṁ ma °smiṁ tra°. — 20. B trayaḥ ko° M °pâto bhût ‖ nâ° B abhût nâyakânâṁ tra°.

त्रयस्त्रयो वर्षसहस्राणि तेषां
आयुःप्रमाणं अभु नायकानां ।
त्रयस्त्रिंशद्वर्षसहस्राणि [339b] तेषां
सद्धर्मो अस्थासि परिनिर्वृतानां ॥

पश्चिमको जिनेन्द्रस्तथागतः सर्वार्थदर्शिनस्तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सर्वार्थदर्शी तथागत आनन्द धर्मनेत्रीमवलोकयन्तो कल्पसहस्रं लोके अस्था अशोकं च तथागतं व्याकार्षीत् । अशोको तथागतो ध्वजोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजोत्तमस्तथागतो न्यग्रोधराजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ न्यग्रोधराजस्तथागतो विपुलयशं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विपुलयशो आनन्द तथागतो जयन्तं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ जयन्त आनन्द तथागतः शाक्यमुनिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शाक्यमुनिस्मिं खलु पुनरानन्द तथागते सम्यक्संबुद्धे सिंहपुरी नाम राजधानी अभूषि द्वादश योजनान्यायामेन सप्त योजनानि विस्तारेण सप्तहि सुवर्णप्राकारेहि परिक्षिप्ता सप्तहि तालपंक्तीहि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तवर्णेहि ॥ पूर्ववदिन्द्रतपना इव वर्णनीया ॥ तत्र सिंहपुर्यां वल्गुया नाम यष्टिरभूषि । पूर्ववद्वर्णनीया ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये
शाक्यमुनिः पश्चिमको अभूषि ।
महानुभावो ऋषिसंघनायको
विनेसि सो कोटिशतानि त्रीणि ।
पुरस्कृतो श्रमणगणस्य नायको
सो प्राविशे सिंहपुरीं सुनिर्मितां ॥

1. M cayas tra * pramâṇa bhûn nâya* B *pramâṇaṃ abhûn nâya* BM *kânâṃ tra*. — 3. M *striṃçavarsha * ddharme a * rivṛitâ* B *nâṃ pa*. — 5[1] M *rthadaçinṃ tathâ*. — 5[2]. M *rthadarçina tathâgato â * netriṃ avalokayaṃto ka * sthâsuḥ ‖ aço * taṃ dhva*.

7[2]. M *thâgatah nya* B *jaṃ gathâgataṃ*. — 8. M *thâgata vi*. — 9. M *ânaṃda tathâgato jayaṃtaṃ*. — 10[1]. M jayaṃtas tathâgato ânanda çâkya*. — 10[2]. M *smiṃ punar ânandas tathâ * puriṃ nâma râjadhânîṃ a* BM *shi | dvâ* B *janâ vyâyâ* M *ça yojanâni âyâme * prâkâreṇa pari* B *kshiptâ sapta tâlapaktîhi ci* M *tâlapaktîhi citrâṇi darçaniyâni sapta* B *niyâ sapta*.

13. M *ndrapatanâyo i* B *tapanâyâ i*. — 14[1]. M *ryyâṃ va* B *ryâṃ valavâ nâma*.

16. BM *nir ânanda paçci*. — 18. B *si | so * triṇi pu*. — 20. M *çravaṇagaṇasya nâgako* BM *so pravi* M *puriṃ praviçetaṃḥ parinirmitâṃ çâ*.

शाक्यमुनिरानन्द तथागतः सर्वंदयन्तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सर्वंदयस्तथागत आनन्दात्युत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अत्युत्तमस्तथागत उत्तरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ उत्तरस्तथागतः समिताविनं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ समितावी तथागतो धर्मनेत्रीमवलोकयन्तो परिपूर्णं कल्पसहस्रं लोके अस्थासि बलदत्तं च तथागतं व्याकार्षीत् ॥ बलदत्तस्तथागतो भागीरथं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ भागीरथस्तथागतो अंगीरसं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अंगीरसस्तथागतो नागोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ नागोत्तमस्तथागतो नागबलं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ नागबलस्तथागतः पुष्पं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पुष्पस्तथागतः पुष्पुत्तरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पुष्पुत्तरस्तथागतो मेरुं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ मेरुस्तथागतो रत्नाग्निं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ रत्नाग्निस्त[340a]थागतः पुष्पकृतं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पुष्पकृतस्तथागतः दीपंकरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ दीपंकर आनन्द तथागते दीपवती राजधानी अभूषी द्वादश योजनान्यायामेन सप्त योजनानि विस्तारेण सप्तहि सौवर्णप्राकारेहि सप्तहि तालपंक्तीहि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तवर्णेहि परिक्षिप्ता । सर्वं पूर्ववद्वर्णनीयं ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये
दीपंकरो पश्चिमको अभूषि ।
महानुभावो ऋषिसंघनायको
विनेसि सो श्रावकसहस्राणि अशीतिं ।
पुरस्कृतो श्रमणगणस्य नायको
सो प्राविशेद्दीपवतीं सुनिर्मितां ॥

1[1]. M °ânâṁdas tathâgataṁ sarvodayaṁ tathâ°. — 1[2]. M sarvodayas tathâgatar ânaṁda atyu°. — 2. M °thâgato ânaṁda utta°. — 3[1]. M uttaraṁs ta ° mitâvi tathâgata vyâ°. — 3[2]. M °vi tathâgataḥ dharmanetri tathâgataṁ vyâkârshît ‖ dharmanetrim avalokayaṁto paripûrṇakalpaṁ saha° BM °si | ba° B °gataṁ bhâgî°. — 5[1]. M °s tathâgataḥ bhâ°. — 5[2]. M °s tathâgataḥ aṁ° B °taṁ tathâgataṁ vyâ°.

6[1]. B °ttamaṁ ‖ tathâgataṁ°. — 6[2]. M °s tathâgataḥ nâgaba°. — 7. B °laras ta° M °bala tathâgataḥ° B °shpaṁ tathâgata vyâ°. — 8[1]. M pushpa tathâgataḥ pushpottaraṁ° — 8[2]. M °ttara tathâgataḥ me°. — 9[1]. M °s tathâgataḥ ratanâgniṁ°. — 9[2]. BM °nâgniṁ tathâgataḥ pushpaṁ (B °pushpa(ou °shya)kṛitaṁ) tathâgataṁ vyâ°. — 10. M °kṛitaṁ tathâgatas tathâgataḥ°.

11. M dîpaṁkaras tathâgatar ânaṁda dvipava° B °gate dvipava° BM °shî | dvâ° M °yojanâni âyâ° BM °prâkârehi sapta tâlapaktîhi ci°. — 13. M sarvaṁ purva° BM °ṛṇaniyâ ‖. — 14. B M °ddhânâm dîpaṁkara ânanda(M °karânaṁda) paçci° shî mahâ°.

16. M °ṛishiṁ saṁ° B °nesi | so ° açitiṁ pu°. — 18. M °çravaṇaga° BM °so pravi° M °çe dipava° B °tâṁ di°.

दीपंकर आनन्द तथागतो सर्वाभिभुं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सर्वाभिभूस्तथागतः पदुमुत्तरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पदुमुत्तरस्तथागतो अत्युच्चगामिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अत्युच्चगामी तथागतो यशोत्तरं यथागतं व्याकार्षीत् ॥ यशोत्तरस्तथागतः शाक्यमुनिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शाक्यमुनिस्तथागतः अर्थदर्शिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अर्थदर्शिस्तथागतस्तिष्यं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ तिष्यस्तथागतो पुष्यं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पुष्यस्तथागतो विपश्यिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विपश्यी तथागतः शिखिनं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शिखी तथागतो विश्वभुवं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विश्वभूस्तथागतः क्रकुच्छन्दं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ क्रकुच्छन्दस्तथागतः कोनाकमुनिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ कोनाकमुनिस्तथागतः काश्यपं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ काश्यपस्तथागतः शाक्यमुनिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शाक्यमुनिरहं तथागतः मैत्रेयं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ मैत्रेये खलु पुनरानन्द तथागते केतुमती नाम राजधानी अभूषि द्वादश योजनानि आयामेन सप्त योजनानि विस्तारेण सप्तहि सौवर्णप्राकारेहि सप्तहि तालपंक्तीहि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तवर्णेहि परिक्षिप्ता । सर्वं पूर्ववद्वर्णनीयं ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये
मैत्रेयो पश्चिमको भविष्यति ।
महानुभावो ऋषिसंघनायको
विनेष्यति कोटिशतानि सप्तति ।
पुरस्कृतो श्रमणगण[340b]स्य नायको
प्रवेक्ष्यति केतुमतीं सुनिर्मितां ॥

1[1]. M °ânaṁdas tathâgata sa° BM °bhibhûṁ tathâgataṁ°. — 1[2]. M °padumaṁ tathâgataṁ°. — 2. M °ttara tathâgataḥ atyuccagâmis tathâgataṁ°. — 3[1]. M °gâmis tathâgato° B °gâmiṁ tathâgato°. — 3[2]. M °ttaraṁ tathâgataḥ çâkyamunis tathâgataṁ°. — 4. M °darçi tathâgataṁ° B °rçiṁ tathâgato vyâ°. — 5[1]. M °darçi tathâgataḥ tishyaṁ°. — 5[2]. M tishyaṁ tathâgataḥ pushpaṁ tathâgataṁ° B °pushpaṁ tathâgataṁ°.

6[1]. B pushpas tathâgataṁ vipaçyi tathâgataṁ° M pushpaṁ tathâgataḥ vipaçvinaṁ tathâgataṁ°. — 6[2]. M vipaçvinaṁ tathâgataḥ çikhiṁ tathâgataṁ°. — 7. M çikhiṁ tathâgataḥ vi°. — 8[1]. M viçvabhus ta°. — 10[2]. M çâkyamunis tathâgataḥ°.

11. BM maitreyaṁ kha° M °r ânaṁdas tathâ° BM °shi | dvâ° M °stâreṇa saptahi prâkârehi saptahis tâlapaktihi ci° B °kârehi sapta tâlapaktihi ci° ptavarṇṇehi | sa° M °varṇehi pû°. — 14. BM °nîyâ ‖. — 15. BM °treya paçci° B °ti mahâ°.

17. B °bhâvo ti ṛi° BM °ptati pu°. — 19. M °çravaṇaga° B °çramaṇageṇasya° M °kshyate ketumatiṁ su°.

आवन्दितबुद्धानां आख्याता पुरुषदम्यसारथिनां ।
इन्द्रध्वजातो याव अनागतो चापि मैत्रेयो ॥
शास्ता आदित्यवत्तपति प्रतपन्तं तेजसा पुरुषसिंहं ।
पृच्छति अशोकारामे आनन्दो जिनं जितक्लेशं ॥
अद्भुत कीर्ति भगवतः . . . यशो चाद्भुतो दशदिशासु ।
किं कर्म करि भगवां येन तपसि लोके सदेवके ॥
श्रुत्वा च सो महर्षिः संशयशल्यानन्तकनिर्घाती ।
प्रतिभणति सत्वसारो आनन्दमसंगवचनाये ॥
आनन्द शृणुतु मे यादृशमारोपितं कुशलमूलं ।
बुद्धेहि श्रावकेहि च तहिं तहिं संसरन्तेन ॥
बोधिं अभिप्रार्थयता प्रार्थयमानेन अच्युतं स्थानं ।
सुमहन्ता अधिकारा मया कृता हृष्टचित्तेन ॥
दीपंकरे च बुद्धे सर्वाभिभुस्मिं बुद्धे आनन्द ।
पद्मोत्तरे च बुद्धे अत्थदसाह्वये . . . . . ॥
यशोत्तरस्मिं च शाक्यसिंहे च अर्थदर्शिस्मिं तिष्ये ।
पुष्ये चापि नरोत्तमे विपश्यिस्मिं चापि संबुद्धे ॥
शिखिस्मिं पि क्रकुच्छन्दे महाप्रज्ञे कोणाकमुनि काश्यपे ।
सुमहन्ता अधिकारा कृता मया हृष्टचित्तेन ॥

1. M âvaṁditânâṁ bu° B °ndikâṁ bu° M °khyâto pu° B °shadaṁmyaçârathinâṁ i°. — 2. M iṁdradhva° yâvad anâto câpi° B °gato câpi° BM °treyo çâ°. — 3. B °dityeva tapantaṁ pra° M °tapaṁtaṁ prataparṁtaṁ te° siṁho B °siṁhaḥ pṛi°. — 4. BM °ti (M °ti ‖) açokarâme ânanda(M °naṁda) jinaṁ °çaṁ a°. — 5. B °gavataḥ yaço° M °gavato daça°.

6. BM kiṁ karma kari(M °ri) bha° M °ke ca B °ke ca | . — 7. M °tvâ ca maha° lyânaṁtaka° BM °rghâti pra°. — 8. M °ânaṁda asaṁ° B °ânanda asaṁ°. — 9. M ânaṁda° BM °da çruya° dṛiçaṁ mayâro° lamâ(M °mu)laṁ bu°. — 10. M °kehi tarhi saṁ° BM °saratena bo°.

11. B °prârthayanto prârtha° M °prârthayaṁto prârtha° BM °sthâpitaṁ su°. — 12. M saḥ mahatâ a° B sumahatâ adhikâ° kṛitâ kṛishṭâci° M °kṛitâ kṛishṭhaci°. — 13. M °kareṇa sarvavibhusmiṁ ânaṁda B °sarvavibhusmiṁ ânanda pa°. — 14. M paramotta° BM °ddhe | arthaṁ ca sâhvaye yaço°. — 15. BM °ttare ca çâ° B °rthadishyiṁ | tishye ca pu° M °rçishyaṁ tishye ca.

16. B pushye câsi naru° M °shye ca amiruttare vipaçvinnasmi °pi saṁ° B °vipasmiṁ pâ saṁ° BM °ddhe çi°. — 17. M °smiṁ pi° B °smiṁ kra° BM °hâprâjñe° M °çyapo B °çyape sa°. — 18. B samahanâ mayâ hṛi° M samaṁtâ mayâ bhûtâ hṛi° BM °ttena e°.

एते महानुभावा अनन्ता . . . . . लोकविश्रुता ।
उदारा सत्कृता मया तेन प्रभवामि आनन्द ॥
तेन यशो अतुलिया च कीर्ती अभ्युद्गता दशदिशासु ।
तेन अहं विरोचामि सदेवके सब्रह्मके लोके ॥
श्रुत्वान च सो वचनं अवितथवचनस्य लोकनाथस्य ।
आनन्दितो हृष्टचित्तो आनन्दो उत्तरं पृच्छेत् ॥
केवचिरमतीता ते संबुद्धा एन्ति लोकस्मि उच्यतां ।
केवचिरं अस्मांसु हिताय सर्वस्य लोकस्य ॥
एवं कनकप्रकाशो हृष्टो संबुद्धो मुदितमानसो ।
चिरकालमत्यतीतान् कीर्तयति महर्षिणो बुद्धान् ॥
एष परमार्थदर्शी समतुल्यो समसमो च बुद्धेहि ।
दर्शयति प्रातिहार्यं बुद्धो तथ सर्वबुद्धेहि ॥
बुद्धानामेष विषयो अचिन्तियो अतुलियो असंख्येयो ।
संहृष्टो स्मि भगवं श्रुत्वा वचनं अमृतकल्पं ॥
अनन्तो अधिगतो अर्थो सदेवकब्रह्मकस्य लोकस्य ।
बुद्धानां एष विषयो अचिन्तियो एष अन्येहि ॥
एको शाक्यकुमारो शाक्यसुतो शाकियोत्तमकुलीनो ।
शाक्यकुलनंदिजननो बुद्धो तथ बोधयति लोकं ॥
दीपंकरस्य अत्यये परिपूर्णं कल्पकोटी आनन्द ।

1. M °te nubhâvo anaṁtâ lo° B °ntâ lo° BM °tâ u°. — 2. M °ânaṁda B °nda te°. — 3. M tena me yaço atulayo kîrtir abhyu° B °liyo kîrttir abhyu° M °çadiçosuḥ | . — 4. M tenâhi virocati sade° B °deveshu brahmaloke | M °hmake çru°. — 5. B çrutvâ ca so vacanam avitathavacana lokanâyakasyânaṁ° M °tvâ va so vacanaṁ abhitathavacanaṁsya lokanâyakasyâna°.

6. B naṁditamana hṛi° M nanditamata hṛishṭhacitâ ânaṁdo u°. — 7. BM °titâ saṁ° M °buddho yeti loke ucyatâ B °eti loke ucyatâṁ ke°. — 8. M °asthâsu hi ° rvalokasya ‖ . — 9. B °ditanâmena ci° M °ditatomena ci°. — 10. BM °tito kirtta(M °kirta)ya ° ṇo (B °ṇo ‖) buddho e°.

11. M °rthadaçi sa° BM °lyo samasamaṁ ca ° hi da°. — 12. BM °ti(B °ti |) buddhaprâ ° tha sarva(M °rvaṁ)saṁbuddhehi bo°. — 13. BM °esha yo acinti(M °ciṁti)yo a° saṁkhyeyo saṁ°. — 14. B °hṛishṭesmiṁ bha° M °hṛitesmiṁ bhagavan çrutvâ vacanam amṛi° BM °kalpânântu(M °nâṁtu) a°. — 15. B °gatom artho° BM °devakasya bra° lokasya bu°.

16. M °ntiyo ‖ esho anyehi B °nyehi e°. — 17. B ekaçâkye ku° M ehi çâkya° B °yottakulino çâ°. — 18. BM °kulanaṁ(M °na)dija ° tathâ bo°. — 19. BM °atyayena pa° M °pûrṇakasya koṭi ânaṁda B °rṇṇa kalpâkoṭi ânanda sa°.

सर्वाभिभू दशबलो दीपालोके समुत्पद्ये ॥
अस्तंगते च तस्मिं सर्वाभिभुनायके . . . . . ।
पदुमोत्तरो द[341a]शबलो कल्पशतसहस्रे उत्पद्ये ॥
तस्य परिनिर्वृतस्य पदुमुत्तरस्य सुगतस्य . . . . . ।
अत्युच्चगामि भगवां कल्पशतसहस्रे उत्पद्ये ॥
अत्युच्चगामिनाथे परिनिर्वृते लोकविश्रुते पुरा वै ।
पंचहि कल्पशतेहि यशोत्तरो बुद्ध उत्पद्ये ॥
निर्वृते यशोत्तरस्मिं तमोन्धकारे प्रनष्टे लोकस्मिं ।
शाक्यमुनि बुद्धवीरो कल्पशतेन समुत्पद्ये ॥
निर्वृते शाक्यमुनिस्मिं संबुद्धे अर्थदर्शि उपपद्ये ।
नवनवते कल्पस्मिं आनन्द इमस्मिं उपपद्ये ॥
पंचनवते च कल्पे तिष्यो उपपद्ये लोकप्रद्योतो ।
द्वानवते च पुष्यो नरर्षभः लोक उत्पद्ये ॥
एकूननवते च कल्पे विपश्यी . . . लोके उपपद्ये ।
त्रिंशे च कल्पे शिखी विश्वभूश्चैव उत्पद्ये ॥
क्रकुच्छन्दो महालोको कोनाकमुनी च काश्यपश्रिरी च ।
अहमेव चानन्द उत्पन्नो भद्रकल्पस्मिं ॥
व्याकृतो मया महात्मा भविष्यति बुद्धो अनागते ध्वाने ।
मैत्रेयो महानुभावो आनन्द इमस्मिं कल्पस्मिं ॥
कल्पमशेषं भगवां दीपंकरो बुद्धो लोके अस्थासि ।
सर्वाभिभू च कल्पं अस्थासि हिताय लोकस्य ॥
प्रतिपूर्णा वर्षकोटिं पदुमोत्तरो पि लोके अस्थासि ।

1. B °dye a°. — 2-3. M °bhibhûtâyake aṁtarâkshâbalo° B °bhibhânâyake astarâ daça° BM °dye ta°. — 4. M °vṛitasya padmotta° BM °gatasya atyu°. — 5. M °gâmî bhagâmî bhagavân nâthe° (*l. suiv.*) B °gâmi bha ° sre sa utpadyo atyu°.

6. BM °purâ dve paṁ°. — 7. BM °buddho u° B °dye ni°. — 8. BM °ttarasmiṁ samandha° M °kâle praṇa lokesmiṁ B °pranashṭa lokasmiṁ çâ°. — 9. B °ddhabuddhavî ° dye ni°. — 10. M °muniasmiṁ saṁbu° B °ddho | arthadarçi upapadye na°.

11. M °kalpesmin ânaṁda i° B °dye paṁ°. — 12. M °pradyeti ‖. — 13. BM °pushpo nara° M °rshabho lo° B °dye e°. — 14. M °vipaçcî lo° B °çyî lo°.

16. BM °ndo ca mayâ loko(M °loke ko)nâ° M °muni ca kâ° BM °rî ca aha°. — 17. M °m evaṁ cânaṁda u ° kalpesmiṁ B °smiṁ vyâ°. — 18. BM °shyati | bo ° te dhvani mai°. — 19-20. M °ânaṁda i° BM °masmiṁ kalpânavaçeshâṁ(M °shaṁ) | bhagavân, dîpaṁ° B °sâ sa°.

21. B °sya pra°. — 22. M paripû° BM °koṭi pa° M °ttamo lo° B °ttaro lo°.

अनुसगामि भगवां वर्षशतसहस्रमस्थासि ॥
यशोत्तरो नवति वर्षसहस्राणि अर्थदर्शी अस्थासि ।
पंचनवतिं च तिष्यो द्वानवतिं पुष्य अस्थासि ॥
अशीति वर्षसहस्राणि बुद्धस्य विपश्यिनो पुरा आयुः ।
सप्तति वर्षसहस्राणि शिखिस्य आयुस्तदा आसि ॥
षष्टिं च विश्वभुवस्य पंचाशत्ककुच्छन्दस्य पुरायुः ।
त्रिंशत्कोनाकमुनेर्विंशत्पुनः काश्यपशिरिस्य ॥
अस्माकमपि आनन्द एतर्हिं परीत्तक अथिं लोके ।
वर्षशतमात्रमेव आयुः शाक्याधिराजस्य ॥
[एके अस्थान्सु ऋद्धीये एके अस्थान्सु कर्मणा ।
ऋद्धिकर्म स्थपेत्वान अन्तरा परिनिर्वृता ॥]
आदित्यो व तपन्तो शरदस्मिं उद्गतो यथाकाशे ।
योजनशतं प्रभाये दीपंकरो स्फरित्वास्थासि ॥
प्रभासयन्तो दशदिशं धर्मं देशयंतो दुल्लभोत्पादं ।
लोकान्दीपिति तेन दीपंकरो ति से सा संज्ञा ॥
सर्वाभिभू दशबलो अभिभूय प्राणिकोटिसहस्राणि ।
अमृतपदस्मिं वि[341^b]नेसि तेन से संज्ञा अनभिभूता ॥
पदुमोत्तरो पुरवरे उद्यानगतो सरे अभिरमन्तो ।

1. BM °gâmi bhagavâṃ ca va(M °vân va)rsha ° sthâsti ‖. — 2. BM °ttaro(M °ttamo) çâkyasiṃho varshaçataṃ(B °taṃ |) navati ° darçi(M °rçi)no a°. — 3. M paṃcanavati ca ti ° vati pushya loke a° B °pushyo loke a°. — 4-5. B açitiṃ ca varsha° M açitiṃ varsha° BM °buddho vipaçyi(M °paçvi)no paro sahi (M °puro saha) açitiṃ varsha° M °çikhisyâṃ tadâ âsi ‖ B °çikhisya ayaṃ âsi ‖.

6. M shashṭhiṃ ca viçva° BM °bhu(M °bhuva)sya açitiṃ krakucchandasyâ puro santi (M °saṃti) catvâriṃçat ko°. — 7. B °muni viṃçat pu° M °mune viṃçat pu ° çirisya ‖. — 8. M °ânaṃda etarhi parîttakaṃ lo(?)kaṃ B °ttakaṃ sokaṃ va°. — 9. B °çataṃ atramevaṃ âyuḥ | çâ° M °mâtraṃ evam âyuḥ° BM °kyâbhirâjasya(M °sya ‖) açitivarshasahasrâṇi ajito sthâsyati buddho | (M °ddho) e°. — 10. M eke asthâsu ṛi ° akam adhyâsuḥ karma° BM °ṇâ ṛi°.

11. B ṛiddhika° M °rma sthâpatvâna aṃtarâ° BM °rvṛitâ â°. — 12. BM °tyo ca tapa ° dgate ya° B °kâço yo°. — 13. BM °ro sphâritvâ asthâsi pra°. — 14. B °bhâsento da° M °bhâsaṃto daça diço dharman deçayaṃtaṃ ‖ durllabhâtpâdâ B °dharma deçayantaḥ durllabhotpâdâ lo°. — 15. BM lokânuditvâ opa(M °oma)gato tena di°.

16. M °lo abhibhûpa prâṇako° BM °ṭiçatâni a°. — 17. M °dasmin vine° B °jñâ | a° M °bhûtâḥ ‖. — 18. M °ttamo pu ° to saced abhiramaṃte B °nto a°.

अद्दर्शि रथचक्रमात्रं सरस्मिं अभ्युद्गतं पदुमं ॥
सो तत्र अभिरुहित्व निषीदि पर्यंकं आभुंजित्वा ।
स्पर्शेसि पंचाभिज्ञा मिलायमाने महापदुमे ॥
पंचाभिज्ञो भूत्व ऋद्धिये वैहायसमभ्युद्गम्य ।
उपश्रित्य बोधिमूलं दशबलो सर्वज्ञतां प्राप्तः ॥
उद्गम्य तालमात्रं अस्थासि अभ्युच्चगामी भगवां ।
तेन.......अभ्युच्चसाह्वयो ति संज्ञा ॥
वैसारिकं अभूषि प्रावचन .... अदान्तदमकस्य ।
अपरिमितयशो भगवतो तेन यशोत्तरो ति अमु संज्ञा ॥
स्फुटस्फीतपुरवरा निष्क्रम्य शाकियो गौतमगोत्रो ।
अपहाय रत्ना सप्त सो शाक्यमुनीति अमु संज्ञा ॥
अर्थस्मिं अर्थदर्शी अरहत्वे विनेसि श्रावकशतानि ।
तेन समज्ञा लोके अभूषि जिन अर्थदर्शीति ॥
तिष्यमहे वर्तन्ते तिष्यो उत्पद्ये लोकप्रद्योतः ।
तेन समज्ञा लोके तिमिरापनुदस्य तिष्यो ति ॥
पुष्यमहे वर्तते पुष्यो उत्पद्ये लोकप्रद्योतो ।
तेन समज्ञा लोके नक्षत्रसाह्वयो स पुष्यो ति ॥
अनिमिषसमन्तचक्षुर्विपश्यी रूपाणि पश्यति अनीर्यो ।
विपश्यीति विशुद्धनयनो तेन विपश्यी अभूत्संज्ञा ॥

1. B addarçi° M adarçi rathacaṁkra° BM °smiṁ abhudgato padumaṁ çesho | . — 2. B tatra° M tatrâbhi° BM °shidiya paryaṁka(M °ryyaṅka)m âbhuṁjitvâna spa°. — 3. B °sparçeti paṁ? M °bhijñâ'mi° B °dume yaṁ°. — 4. B yaṁcâbhijño bhutvâ° BM °ṛiddhiye °mya u°. — 5. B °çrityaṁ bodhimûle da° M °dhimule da ° prâpto B °ptaḥ u°.

6. BM °si | abhyucca ° vâṁ te°. — 7. BM teshâṁ abhyucca° M °sâhvaye ti saṁ°. — 8. B °naṁ || adâ° M °naṁ adâṁtadama° BM °kasya a°. — 9. BM °mitayaçasya bha° M °ttareti° BM °abhûshi saṁjñâ(M °jñâḥ) ṛi°. — 10. BM °sphitâ pu° M °varâṇi nishkra° BM °çâkiyottamo gautamo(B °gauttama) sagotro | .

11. M avahâya saratno sa° BM °pta yo çâkyamuni(M °ni)ti abhûshi saṁjñâ | . — 12. M arthesmiṁ arthadarçi arahatve ca nivesmi çrâ° B °tve ca vine ° tâni te°. — 13. BM tena saṁjñâ ° jino artha°. — 14. BM tishye mahe vartta(M °rte)ti tishyo utpa-(M °upapa)dye° M °loke pradyoto || B °taḥ te°. — 15. M °samayejñâ° B °timilâpadanu° M °timilâpadatusya tishyeti || .

16. B °varttate pushye u° M °pushye ityaye to ° dyote B °dyoto te°. — 17. M °samayajñâ ° hvayo saṁpushyati B °yo saṁpushyo ti | . — 18. M °samaṁtaca° B °kshu vipaçyi rû° M °r vipaçvi rûpâni paçyati || ânaryo B °aneryâ vi°. — 19. M vipaçviti° BM °nayanâ te° M °vipaçvi abhûtsuh saṁjñâ B °abhûnsuḥ saṁjñâ a° | .

अर्थं पि अर्थकराणि विधीनि अनुशासते पृथिविपालो ।
तेन. . . .भगवतो विपश्यीति अभु समज्ञा ॥
अभिसंबुधित्व जिनो ओलोकेति विपश्यी यं लोकं ।
केशरिधर्मं दृष्ट्वा तेन विपश्यीति अभु संज्ञा ॥
यस्युत्पादा लोके ज्वलासनो व प्रज्वलितो समारुतो ।
अतिरिव शिखी प्रदीप्यते तेन शिखीति अभु से संज्ञा ॥
उत्पन्ने च जिनेन्द्रे देवो तदा प्रवर्षति अच्छिन्न ।
धाराहि तेनुद्गमासि घोषो विश्वभुस्य आसि संज्ञा ॥
क्रकुच्छन्दस्य भगवतो कोनाकमुनिस्य काश्यपशिरिस्य ।
कुलवंशात्प्रभृतानि मातापितृनामधेयानि ॥
आदित्यगोत्रो तेजस्वी इक्ष्वाकुकुलसंभवो ।
जातीतः क्षत्रियो अग्रो भगवां अग्रपुद्गलो ॥
अजिते ब्राह्मणकुले अनेकरत्नसंचये ।
अपहाय विपुलां कामां प्रव्रजिष्यति ब्राह्मणो ॥
ऋद्धिस्फीते कुले चैव सुमतिप्रतिमण्डिते ।
पृथिवीमण्डे मैत्रेयो भविष्यति अनागते ॥

प्रथमस्मिं सन्निपाते षण्णवति कोटियो भविष्यन्ति सर्वेषा[342*]मेव अर्हन्तानां वशिभूतानां धुतरजानां । द्वितीये पि सन्निपाते चतुर्नवति कोटियो भविष्यन्ति

1. M arthâpi° BM °vidhinisha(M °nimeya) anuçâsate(M °sane) pṛithivipâlo te°. — 2. BM tena bhavati vi° M °paçvîti abhût sa sam̃jñâ ‖ B °abhû samajñâ a°. — 3. M °buddhitvâ jinâ o° BM °ketvâ vi° M °paçvi yam̃ loka B °çyîya lokam̃ ve°. — 4. BM veçaridharmam̃(M °rmmam̃) vṛishṭi tena° M °paçvîti abhût sa sam̃jñâ | B °abhû samajñâ | . — 5. M yasyotpâ° BM °loke hutâsane ca pra° M °jvali samarutesmim̃ B °rutasmim̃ a°.

6. B °khîti abhû samajñâ | M °abhût sa sam̃jñâ ‖ . — 7. M °nendro devî tadâ ° rshati avicchi° BM °nna dhâ°. — 8. B °tenurggamâ° M °tenugamâ° BM °çvabhuvasya abhisamajñâ(M °jñâḥ) | . — 9. BM krakutsam̃(M °kucchan̄)dasya bha ° risya ku°. — 10. BM °vam̃çân prabhṛiti mâ°.

11. B °tejasvi i ° vo jâ°. — 12. M jâtîyo ksha ° bhagavân agrapum̃gavo B °grapum̃galo aji°. — 13. B °sam̃cayam apahâ° M °sam̃caya samahâ°. — 14. B samahâya° BM °shyati | brâhmaṇo ṛi°. — 15. M °sphîtakule ca vasumate pra° B °le ca vasumati° BM °te pṛi°.

16. M °vîmam̃ḍale mai ° shyati ‖ maitreyâ anâ° B °shyati maitreyâ ‖ ‖ anâ° BM °gate adhvâne pra°. — 17. M °masmin sanipâte navati ko° BM °shyati | sa° B °rveshâm̃m evam arhatânâm̃° M °shâm evam̃ arhantâ° BM °jânâm̃ dvi°. — 18. BM dvitîyam̃ pi (M °yam̃ vi) sanni° B °pâte | catu° M °vishyam̃ti ‖ sarve arham̃tânâm̃ vaçibhû° B °shyanti | sarve arhatânâm̃ vaçi°.

सर्वेषामर्हन्तानां वशिभूतानां धुतरजानां । तृतीयस्मिं संनिपाते द्वानवति कोटियो भविष्यन्ति सर्वेषामर्हतां वशिभूतानां धुतरजानां ॥

दीपंकरो महाप्राज्ञो जातीये आसि क्षत्रियो ।
सर्वाभिभू दशबलो सो जातीये आसि ब्राह्मणो ॥
पदुमुत्तरो दशबलो जातीये आसि क्षत्रियो ।
अत्युच्चगामी भगवां जातीये आसि ब्राह्मणो ॥
यशोत्तरो शाक्यमुनिर्जातीये आसि क्षत्रियो ।
अर्थदर्शी च तिष्यो च पुष्यो चापि नरुत्तमो ।
जातीये ब्राह्मणा एते भावितात्मा महर्षिणो ॥
विपश्यी च शिखी चैव विश्वभू चैव क्षत्रिया ।
क्रकुत्सन्दो कोनाकमुनि काश्यपश्चापि ब्राह्मणा ॥
शुद्धोदनस्य राज्ञो इक्ष्वाकुजस्य पुत्रो मायाय ।
शाक्यकुलनन्दिजननो शाक्यो भूत्शाक्यसुकुमारो ॥
कोटीशतपरिवारो स्फरित्व ससुरेश्वरलोकं विरजो ।
विमुक्तो विमुक्तचित्तो मैत्रेयो भविष्यति सर्वज्ञो ॥
द्विहिमेव ते कुलेहि उत्पद्यन्ति नरोत्तमाः ।
क्षत्रियकुले च प्रथमं अथवापि ब्राह्मणकुले ॥
यदा हि अग्रा आख्याता लोकस्मिं भोन्ति क्षत्रिया ।
तदा क्षत्रियकुले बुद्धा उत्पद्यन्ति नरोत्तमाः ॥

1. M °tiyesmin saṁtipā ° vishyaṁti sarveshāṁ dhu° B °rhatāṁ dhu°. — 3. B °si kshetriyo | . — 4. BM °so jātiyo brāhmaṇo a(M °ā)si | . — 5. M padamuttamo da° B °jātīye asi kshetriyo | M °kshatriye.

6. BM abhyucca° B °gāmi bha ° ye asi brāhmaṇo yaço°. — 7. B °munir yātiye asi° M °muni jā ° āsī ksha°. — 8. B athadarçi° M °darçi ca ti° BM °pushpo cā°. — 9. M °hmaṇo ete tāṁ bhā° B °ete tā bhā ° rshiṇā || M °rshiṇāḥ | . — 10. M °vipaçvī ca° B °çikhi caiva vi ° caiva kshetriyo° | .

11. M krakucchadā ko° B °ndo nāka ° hmaṇaḥ | M °hmaṇo || . — 12. BM °kshvāku(B °kuça)tasya putro vāryādya çā°. — 13. M °lanaṁdija° BM °no çākyabhūto çākyasu° ro ko°. — 14. B °çatampa ° tvā çāçureçva° BM °virajo vi°. — 15. M vigatavimuktā vimuktaci° B vimuktavimuktaci° M °treyati bha° B °shyati | sa° BM °jñā dvi°.

16. M °tpadyaṁti na°. — 17. B °maṁ | atha ° kulasmiṁ | M °kulesmiṁ. — 18. BM yadā agra ākhyātā(B °to) lo° M °bhontu kshatriyāḥ ta°. — 19. BM °kule kule bu° M °tpadyaṁti na°.

यदा तु गुणसंख्याता लोकस्मिं भोन्ति ब्राह्मणाः ।
तदा ब्राह्मणकुले बुद्धा उत्पद्यन्ति महर्षिणः ॥
चतुर्महापथे दृष्ट्वा लोकज्येष्ठं दीपंकरं ।
जटिलं प्रस्तवे हृष्टो बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
सुवर्णपुष्पं .... ग्रहेत्वान कृतांजलि ।
सर्वाभिभुं ओकिरेसि बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
हेमपिण्डसंकाशां पुष्पां ग्रहेत्वा पुष्पाण अंजलिं ।
पद्मुत्तरं ओकिरे हं बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
अभ्युच्चगामी भगवां लोकस्य अनुकम्पको ।
हिरण्येन ओकिरे हं बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
यशोत्तरं महाभागं भिक्षुसंघपुरस्कृतं ।
उपासनेन प्रतिमाने बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
गंधां ग्रहेत्वा ... सुरभिगंधा महारहां ।
शाक्यमुनिं ओकिरे हं बोधिं प्रार्थेन्तो ऽनुत्तरां ॥
सुवर्णरूप्यवैडूर्यं ग्रहेत्वान कृतंजलि ।
अर्थदर्शिं ओकिरे हं बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
तिष्यं चाहं लोकनाथं संमुखा हं अभिस्तवे ।
प्रत्युत्पन्नप्रयोगेन बोधिं प्रार्थेन्तो नुत्तरां ॥
पुष्यं चाहं समापन्नो संहृष्टो प्रांजलीकृतो ।
नमस्यमानो अस्थासि बोधिं प्रार्थेन्तो नु[342b]त्तरां ॥

1. B °saṁkhyāto lokesmiṁ° M °lokesmin bhontu brā°. — 2. M °buddho utpadyaṁti maharshiṇoḥ ‖ . — 3. M caṁdramahā°. — 4. BM jaṭila(M °lo) prasāre pramudito bodhiṁ prārthayed anu°. — 5. B °tvāna sarvā° M °pushpāṁ grahe°.

6. B °bhibhūṁ o° M °bhibhū o° bodhi prārthayate a° B °prārthayato a° BM °rāṁ he°. — 7. M °ṇḍasakāçaṁ pushpaṁ pushpāṇa° B °çaṁ pushya pushyāṇa°. — 8. M °ttamaṁ vokirahaṁ° B °raṁ cākire ° prārthayed anu° M °prārthayatānu°. — 9. BM abhyucca° M °bhagavā lokasmā anu° B °lokasyānu° BM °ko hi°. — 10. B °kiretsu bo° M °kiretsuḥ | bo° BM °prārthayatā(B °tā a)nu°.

11. BM °ttara mahā°. — 12. BM upa(M °pā)çramena ° prārthayatā(B °tā a)nu°. — 13. BM °hetvāna su° M °dhā marhārhā B °dhā mahārhāṁ çā°. — 14. B °niṁ | o° M °kiretsuḥ ahaṁ bo° BM °prārthayato(B °to') nu°. — 15. B °rṇṇasya rūpyasya vaiḍūrya gra° M °ḍūryyasya gṛihitvā° BM °jaliṁ | .

16. B °darçi o° M °darçi okiretsuḥ bodhi prārthayatānu° M °prārthayatā anuttarāṁ ti°. — 17. B °mukhārthaṁ abhistare | . — 18. BM °bodhiṁ(M °dhi) prārthayatānu°. — 19. M °pannaṁ saṁ ° kṛitaḥ B °kritā ‖ . — 20. BM °prārthayatānu(B °tāru)ttarāṁ | .

विपश्चिं दृष्ट्वा आगतं पूर्णमासी व चन्द्रमं ।
अजिनं प्रस्तरे मार्गे बोधिं प्रार्थेन्तो नुत्तरां ॥
शिखिनं लोकार्थचरं भिक्षुसंघपुरस्कृतं ।
तर्पेसि खाद्यभोज्येन बोधिं प्रार्थेन्तो नुत्तरां ॥
विश्वभुवं च महार्हेहि चीवरेहि सश्रावकं ।
आच्छादये संप्रहृष्टो बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
त्रिहि च लोकनाथेहि ब्रह्मचर्यं चरे अहं ।
काश्यपो मां वियाकार्षी बोधिं प्राप्स्यसि अनुत्तरां ॥
आपंचहि छती येव चीहि प्रार्थयामि निर्वृतिं ।
चीहि च वासितो लोके चिंशको च विवर्तितः ॥
एकनवतिस्मिं कल्पे यदा लोके निवर्तितो ।
अथ अन्ये बोधिसत्वो नव कल्पानि संसरे ॥
वीर्यकायेन सम्पन्नो प्रज्ञापृथुसमाहितो ।
नव कल्पानि स्थापेसि वीर्येण पुरुषोत्तमः ॥
वीर्यन्तु यत्नेति बोधिं अनन्यभाषितं बलं ।
न च वीर्यं न प्रशस्तं बोध्यंगबलमिन्द्रियं ॥
प्रहानदानद[मसंय]मेन समुदागच्छन्ति नरोत्तमा ।
विवर्तमाने लोकस्मिं भवन्ति पुन पुंगवा ॥
ते बोधिं कल्पशतेन समुदानेन्ति नरोत्तमा ।
अथ एकनवते कल्पे संबुद्धो शाक्यपुंगवो ॥

1. B vipaçyiṁ dṛi° M vipaçviṁ dṛishṭvâ âgaṁtaṁ ° sî va caṁdramâ ‖ B °sî ca candramâṁ | . — 2. M atitaṁ prasta° B °mârgaṁ bo° BM °prârthayatânu°. — 3. M çikhiṁ ca lo ° skṛitaḥ ‖ . — 4. M tarpeçi khâ° BM °prârthayatânu°. — 5. BM °ca marharshehi cî°.

6. BM °prârthayatâ(B °to a)nu°. — 7. M anuttarâṁ loka ° hmacarya care°. — 8. BM °mâṁ vyâkâ° B °prâpiçikhi anu° M °prâpsyati anu°. — 9. B °kṛitiye ca trehi trehi prârthayemi nirvṛitiṁ | M °cahi prâkṛitiye ca tahiṁ prârthaya nirvṛitiṁ | . — 10. B trihi ca çito loke triṁçako na viva° M °rttitâ ‖ B °rttitaḥ e°.

11. M °lpe yathâ loke vivarttitâḥ ‖ B °loke vivarttite | . — 12. M anye bodhimatvâ na° B °dhisatvâ na° M °lpâṇi saṁsaret | . — 13. B viryaṁ kâ° M viryyakâreṇa saṁpanno ° hitaḥ | . — 14. B °sthânesi° M °sthâpesu viryena susamâhitaḥ ‖ nava kalpâni sthâpesi ° ttama ‖ . — 15. M viryaṁ tu yatana bo° B °ntu yatneti bodhiṁ anyamabhâ° BM °shitaṁ daçabalo(B °bale |).

16. B na viryaṁ na prasastaṁ ° M °bodhiṁgabalam iṁdriyaṁ ‖ B °bala indriyâ pra° | . — 17. M prahâyadâ° BM °samudâ(M °dâya)gaccheti naro°. — 18. M vivartane lokesmin bhavaṁti puṅgavâ B °nti puṁgarâto | bo°. — 19. M to bo° B bodhi kalpa° BM °dânehi naro°. — 20. B °buddhe çâ° M °buddha çâ° B °gave dâ°.

दानशीलं परिगृह्य बोधिसत्वा महायशा ।
दानं शीलं च प्रज्ञां च वर्णयन्ति महर्षिणां ॥
बुद्धान दानं सुगतेन देशितं
अनोमन्यायेन अनोमबुद्धिना ।
तादृशं सुगतमनुस्मरन्तो
निरामिषां को न लभेत प्रीतिं ॥

इदमवोचद्भगवां सदेवमनुष्यासुरलोको भगवतो भाषितमभ्यनन्दत् ॥

समाप्तं बहुबुद्धसूत्रं ॥

महान्तं धर्मसंभारं महाजनहितावहं ।
महावस्तुं महाज्ञानं भदन्तसुगतेन हि ।
सर्वसत्वानां हिताय संबुद्धेन प्रकाशितं ॥
ये च देशेन्ति सद्धर्मं शृणोन्ति ये च देशितं ।
सर्वे ते अधिगच्छन्ति निर्वाणपदमच्युतं ॥
सर्वंददस्य पुर जातिरभूषि सिद्धा
आचारदानदमथैर्जगतीहितैषी ।
सविघ्नरूपचरितो तदभूषि शक्रो
मा च्यावयिष्यति ममेष इतो स्वस्थानात ॥
सो निर्मिणित्व नरकं सर्वंददस्य तस्य
ये दानशूरगुणवां प्रपतन्ति अत्र ।

2. M °ṛuṇayaṁti°. — 3. B buddhâ ca dâ° M buddhâya dâ° B °taṁ anomamâye° M °taṁ anopanopena anomabuddhitâṁ | . — 5. M taṁ tâdṛi° smaraṁto ni° B °nirâṁmishâṁ kâ na labhate prîtiṁ ‖ M °labhateya prîtiṁ ‖ .

7. M idaṁm a° gavân sade° bhyanaṁdeti ‖ . — 8. M iti çrîmahâvastuavadâne ba° B °ddhakaṁ sû° M °traṁ samâptam ‖ . — 9. M mahâṁtaṁ dha° B °haṁ ma°. — 10. M °bhadaṁte sugaṁtena hi ‖ hitâya le | khitaṁ sarvaṁ hitâya sarvasatvânâṁ hi | tâya lekhitaṁ hitâya sarva°.

11. B sarvasarvasatvânâṁ | hitâya sarvasaṁbu° M sarvasatvânâṁ saṁbuddhena hitâya na pra°. — 12. B ye ca deçanti sa° M °ddharmmaṁ çriṇvaṁti ye ca deçitaṁ | . — 13. M °gacchaṁti ni° B °cchantu ni°. — 14. B siddhaṁ sarvaṁdada pariṁmajâtir abhûshi âryânedam etrataraṁ jagati° M siddhaṁ sarvaṁ ca daṁdaṁ ca parijâti ca bhûshi ca ‖ âcâryân edam eva taṁ tatraraṁ jagathite pi ca ‖ B °teshi saṁ°.

16. M saṁvighna° B saṁvijñânarûpaca° shi | çakra mâ câvarayishya° M °çakraṁ mâ câvara | yeshyati maisha graṁ thânâm ito ‖ . — 18. B so nimiṇi° BM °kaṁ adâdâsya tasya ye° M °çûro gaṇavâṁ prapataṁti ‖ atha sau° B °prapattanti | atra so°.

संहृत्य वीर यत तं दुःखमेवरूपं
दानं निदानं सर्वसत्व सुखी भवन्तु ॥
शक्रो ब्रवीत्प्रशमदानदमेन वीर
किं प्रार्थयेत् भगवतीसुखतां परत्र ।
सो [343ᵃ] ह्यब्रवीत् भगवतीपुरे नास्ति काय
प्रागेव खो भगवतीपुरर्थिकेषु ॥
यत्र न जानति जरां न च मृत्युं व्याधिं
न च . . . प्रियजनः प्रियविप्रयोगः ।
शान्तं निरालयं निरन्तरदुःखमोचं
प्रार्थयामि पदमच्युतं निर्वृतिं च ॥
सो ह्यब्रवीत्परमदुष्करमेतत्स्थानं
बोधीविबोधनकं कामरतिप्रहाणं ।
निवर्तय मतं स्वकं जनयाहि छन्दं
कामसुखे विषमभोगसुखे च रम्ये ॥
शक्रासनं यदि भवे मम नित्यकालं
सर्वैश्च कामरतिभिः न च विप्रयोगं ।
न त्वेव कामगुणसौख्यनिबद्ध बुद्धि
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
दिव्यानि मानुषसुखानि च यानि लोके
यं चेह जन्मनि सुखास्ति सुखं यमूर्ध्वं ।
ते कल्पकोटिनयुता सुखितो भवेयं

1. BM so(M sau)hṛicca viryavaṁ ta (B °ryavanta) duḥkham evaṁrûpaṁ sarvaṁ dânaṁ ni° B °rvasatvaṁ su° M °bhavaṁtu B °ntu ça°. — 3. BM °vît ‖ praçadâmadamena vira (M °meta viro) kiṁ prârthayate bhagavatiṁ su° M °para? | . — 5. B sá hya° M so hyebravit paramabhagavatipura me sti° B °t bhagavatipura me sti° BM °prâgreva sukhe bhagavati puri(M °tishu ni)rarthakeshu | .

7. BM °jânati jarâ(M °ti narâ) na ca mṛityu vyâdhiṁ na ca priyajanaḥ(M °jato) priya-(M °yo)vi° M °yogo ‖ B °gaḥ çâ°. — 9. M çâṁtâ nilâraya niraṁtaraduḥ° B çânta nirâlaya niranta° BM °mi padacyutî nibhâ ca (M °bhâ va) | .

11. BM °bodhivibodhanaṁ kâmarati(B ° tiṁ)pradhânâṁ | . — 13. B hantuṁ vivartta° M haṁtuṁ vibhartta ° sva janayâhi echaṁdaṁ kâ° B °cchanda kâ° M °gasukhaṁ ca°. — 15. BM çakrâçanayavibhave(B °bhate) ma° M °nihitakâ° B °laṁ sa° M °tibhir na° B °yogaṁ na°.

17. B °khyaviba° M °khyavibuddha buddhiḥ ‖ sa° B °dhiṁ na vivartta°. — 19. M °shamukhâ ° ke ‖ yaṁ° B °jatmani° BM °khaṁ ûrddhaṁ(B °rddhaṁ |).

21. BM °koṭi(M °ṭi)nayutâ saṁ(M °sa)jñatâ praṇidhiṁ(B °dhi) na viva°.

सर्वज्ञताये प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
दुःखानि यानि च इहास्ति च श्रूयते च
ये कल्पकोटिनयुतेषु बहुप्रकारं ।
ते दुःख कल्पनयुता दुःखितो भवेयं
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
यावन्तरेण परमार्थविदू भवेयं
तावन्तरं यदि अवीचिगतो वसेयं ।
वीर्यं च मे न प्रतिसंहरणाय शक्यं
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
. . . .
. . . . यच्च बाल ।
भुञ्जेय अयोगुडं पिबेय विलीनलोहं
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
पातालमध्ये निवसे वधकेहि सार्धं
खज्जे शरीरं च पुनः पुन संजनेय ।
त दुःखं तादृशकमुद्वहितुं समर्थो
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
शरशक्तिवर्ष यदि वर्षयि तीक्ष्णधारं
सर्वं शरीरं यदि छिद्यति तं अशेषं ।
त दुःखं तादृशकमुद्वहितुं समर्थः
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥

2. BM °çruyate ca kalpeshu nayu(M °nayatra)te°. — 4. BM °khitâ bha° B °jñatâ praṇidhiḥ na ni° M °jñatâ praṇidhi naṁ vivartta°.

6. BM vârajinaṁ pûrve cahaṁ (M °pûrvavahaṁ) parihareyaṁ hi varshakoṭiṁ yâvanta-(M °vaṁta)reṇa° B °vidu bha° M °vidur bhaveyaṁ ‖ tâvaṁtaraṁ° B °raṁ yâva avi° M °cigate vaseyaṁ vi°. — 8. B °pratisaha °kyaṁ | sa° BM °dhiṁ na vivarttayeyaṁ | yacca bâla(bâra) bhuñjaya a°.

12. BM °beya ca lohaṁ sarva° M °dhiṁ na vivartta°. — 14. B °madhyanivasema vadha° M °madhya tivaseya vadha ° khajja çarîraṁ punar va se janeyaṁ B °rîraṁ punaḥ na ca saṁjaneyaṁ tad duḥ°.

16. M ta duḥkha tâdṛiçakaṁ udva° B tad duḥkha tâdṛiçaṁkaṁ udva ° marthâ sarva° M °marthaṁ sarva ° dhiṁ na vivartta°. — 18. BM saṁ(M sa)raktaṁ çakti° B °rshayi tikshudhâraṁ sa° M °cchidyati açesha du° B °cchijjapi açeshaṁ du°. — 20. BM duḥkhaṁ (M °khaṁ ‖) tâdṛiçaṁ(M °çakaṁ) samu° B °martha sarva° M °marthaṁ sarva° B °ṇidhi na ni° M °ṇidhi na vivarttayeṁyaṁ ‖ .

यदि गंगवालुकसमेषु करित्व पूजां
बुद्धेषु पश्यहं लभेयमिममग्रबोधिं ।
तं तावद्दीर्घं भवं संसरितुं समर्थः
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
गर्भासये यदि भवे महत्कल्पकोटी
जातश्च जातिशतं खिज्जेय चांगं मे सो ।
तद्दुःखं तादृशं शरीरगतं सहेयं
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
यानि च दुःखा नरके तथ तिर्यग्योन्यां
प्रेतमनुष्यकभवेषु बहुप्रकारं ।
तं दुःखं सर्वं निपते यदि मे शरीरं
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
यावन्ति प्राणनयुता विनयेयं लोके
तावन्ति कल्पनयुतां नरके वसेयं ।
तं दुःखं तावचिरमुद्वहितुं समर्थः
सर्वज्ञताय प्रणिधिं [343b] न निवर्तयेयं ॥
नाहं पुनः इतो निवर्तयितुं समर्थः
एषो सो निश्चय ज्ञातो जगतो हितार्थं ।
यावन्न प्राप्तममृतं परिपूर्णमासा
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
संनाह एष दृढ वज्रमयो संनद्धो
दाने दमे व्रततपे न मे चास्ति खेदो ।

1. BM °lukasamamyeshu ka ° paçya(M °çyam̃)ham̃ labheyam̃ imam agra° B °dhim̃ na°. — 3. B na tâvad di° M na tâva dirgham̃° BM °bhava sam̃ ° ṇidhim̃(M °dhi) ti niva°. — 5. B °mahatkalpa° M °koṭim̃ jâtaç ca° BM °çata khi(B °ta cchi)jjaya am̃gamam̃ | .

7. B duḥkha tâ° M duḥkham̃ ca tâ ° dhim̃ na viva°. — 9. M yâti ca ° ke tathâ tiryyagyonibhyâm̃ pretema° B °ke tathâ tiryagyobhyâm̃ pre° BM °nushyanti bha°.

11. M duḥkha sa ° te ca yadi ° tâyam̃ praṇidhim̃ na viva°. — 13. M yâvattam̃ prâ° B yâvatam̃ prâṇanayutâ vineyayam̃ lo° M °nayutâm̃ vineya loke tâvam̃ti ka°. — 15. B °duḥkhâ tâvaciram̃ udva° M °duḥkha tâvacciram u ° ṇidhiḥ niva°.

17. M mâham̃ punar itâ nivartta ° esha so°. — 19. M yâvacca prâptam asya amṛ° B °ptam asya tam̃ pa° M °jñajñâya praṇidhi na ni°.

21. M sam̃tâha e° B °dṛiḍha ca jâmayo° M °jramayo sannaddho dâme dame vra ° pe na asti° B °pe na me 'sti°.

सत्वान मोचयितुं हं अपुनःभवाय
सर्वज्ञताये प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
एवं निश्चितमती सुविनिश्चितार्था
बोधीनिबद्धहृदया विचरन्ति लोके ।
लंघितवङ्गभिरिव पारगता समुद्रं
प्राप्नोन्ति बोधिं सबलं नमुचिं निहत्वा ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनो यदा भगवां न्यग्रोधारामे पौरुषमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे विविधविचित्राणि यमकप्रातिहार्याणि करोति यदा राहुरसुरेन्द्रो वेमचित्री असुरेन्द्रो मुचिलिन्दो असुरेन्द्रो अन्ये च षष्टिरसुरनयुतानि अनुत्तरां सम्यक्संबोधिं व्याकरित्वा बहूनि च प्राणकोटिसहस्राणि आर्ये धर्मे प्रतिष्ठापयित्वा आत्मना च स्रोतापत्तिफलं साक्षात्कृत्वा दृष्टस ो अविपरीतपर्ययो शास्तुः शासने उत्थायासनातो येन भगवांस्तेनांजलिं प्रणामयित्वा भगवतो पुरतो इमं उदानं उदानयति ॥ लब्धा मे पुत्र सुलब्धा लाभा यस्य मे एदृशो पुत्रो द्विपदानामुत्तमः सर्वगुणैरुपेतः । अमोहन्ते पुत्र सफलं चक्रवर्तिराज्यमपहाय महान्तं च ज्ञातिवर्गं विजहित्वा अभिनिष्क्रमणं । अमोहं ते सफलं षड्वर्षाणि दुष्करं चीर्णं अहो अमोहं ते सफलकृतेन बोधिः प्राप्ता । अमोहन्ते सफलं च धर्मो प्रकाशितं यस्य ते सदृशो नास्ति सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सश्रमणब्राह्मणवणीपके प्रजायां सदेवमानुषासुरायां ॥ ममापि पुत्र अमोहं सफलं च जीवितं

1. M satvána muñcayitúm̃ aham̃ punarbhaváya sarvajñatáya praṇidhi na nivarttayepa. — 3. M °çcitam abhisuniçcitártha bodhini° B °matiḥ su ° tártham̃ bodhim̃ niba ° vicarehi loke ‖ M °vicaram̃ti loke ‖ . — 5. M °párama asamudra prápnoti bodhisabalam̃° B °pnoti bodhisam̃varam̃ namuñci ni°.

7. M °vaihâyase am̃tarîçve vividhavici° BM °roti | yadâ° M °râhulasurem̃dro° BM°°vemacitri(B °tri) ca sure ° ndro anye(M °atye) ca shashṭi(M °shṭhi)r asuranayutâni anutta(M °nuta)râm̃° M °ksam̃buddho vyâ° B °bahuni ca prâ° M °srâni âryya dharma pratishṭhâ° B °tmano ca çro° M °tkṛitâ dṛishṭasatyâ a° B °shṭasatvâ a° M °ritapratyayâ çâstuḥ çâsane utpâyâvanâto ye ° vâm̃ tenâm̃° BM °mam̃ udâram̃ udânayati ‖ .

13. M lâbhâ me su ° sya me idṛi ° ḍânam uttamo sarva ° peto. — 14. M amoham̃ te pu° BM °phalâ cakra° M °ya mahâm̃tam̃ ca jñâ° B °ṇam̃ a°. — 15. B amoham̃ | te saphalâm̃ sha° M °shaṭ varshâ ° ram̃ tîrṇam̃ ° ham̃ ta sa° BM °phalâkṛi° M °bodhi prâptâḥ a°.

16. M amoha te sapha ° dharma prakâ° BM °çitam̃ | yasya° B °te sam̃dṛiço nâsti sam̃devake lo° M °çravaṇabrâhmaṇake brâhmaṇike prajâ° B °hmaṇavanipa° M °shâyâm̃ surâyâm̃ ma°. — 18. B °pi yatra ° sya me me vishayo e° M °sya me vishayo sadṛiço pu ° sarve loke° B °sa loke° M °ṇâm̃ agre.

यस्य मम विषये एदृशो पुत्रो उत्पन्नो असदृशो सर्वलोके देवमनुष्याणामग्रो ॥ साधु पुत्र सर्वलोके अर्थसमहितैषी अनुकंपको अनुकंपामुपादाय ममापि पुत्र अनुकम्पामुपादाय यावतकं कपिलवस्तुं वासं वसितुकामः तं दैवसिकं राजकुले भुंजेति ॥ अधिवासये खलु भगवां तूष्णीभावेन ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनो भगवतो तूष्णीभावेनाधिवासनां विदित्वा हृष्टो प्रीतो सौमनस्यजातो संवृत्तो भगवतः [344a] पादौ शिरसा वन्दित्वा त्रिष्कृत्वं प्रदक्षिणीकृत्वा येन भिक्षुसंघं तेनांजलिं प्रणामयित्वा प्रक्रामि ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो तस्यैव रात्र्यात्ययेन प्रभूतं खादनीयं भोजनीयं प्रतिजागरित्वा कपिलवस्तुनगरं सिक्तसंमृष्टं कृत्वा अपगतरजं अपगतपाषाणशर्करकठल्लं मुक्तपुष्पावकीर्णं गन्धघाटिकाविधूपितं चित्रदुष्यपरिक्षिप्तं विततवितानं ओसक्तपट्टदामकलापं याव च कपिलवस्तुं याव च न्यग्रोधाराम अत्रान्तरे नटनर्तकऋल्लमल्लपाणिस्वरिका कुम्भतूणिका वेणुवंशस्वरद्विसूलशोभिकवेलुकभाणककायनकपंचवटुका देशे देशे स्थापिता यथा भगवतो महता राजानुभावेन महता राजऋद्धीयेन नगरप्रवेशो भवेया ॥

भगवां दानि अपरेज्जुकातो न चातिकाले न चातिविकाले मागधके प्रातराशे निवासयित्वा च प्रावरित्वा च भिक्षुसंघपुरस्कृतः भिक्षुसंघपरिवृतो दक्षिणेन शारिपुत्रो वामेन मौद्गल्यायनो पृष्ठतो आनन्दभिक्षु । द्वयोपराजिकं गच्छन्ति । हंसप्रहीनं बुद्धा भगवन्तो गच्छन्ति ॥ धर्मता खलु पुनर्बुद्धानां भगवतां नगरप्रवेशे

2. BM sâdhû(M sâdha) putra arthasamâhi° M °shî anukampâṃ upâdâya mamâ° M °yâvattakaṁ ka° BM °saṁ vaçitu° M °maḥ ta daivasi° B °devasikaṁ râ° BM °kulaṁ bhuṁ°. — 4. M °gavân tûshṇî°. — 5. M °ddhodato bhagavato tû ° prîtisau ° tto bhagavato pâdau çirasâ vaditvâ trishkṛitva prada°, B °shkṛitaṁ prada° BM °ghaṁ tanâṁja(M °tenâṁjaṁ)liṁ praṇamayi° M °prakâmi ‖ .

7. M °ddhodana tasyai° BM °tijâgaritvâ kapilavavastunagaraṁ siktasaṁsṛishṭaṁ (B °shṭa) kṛitvâ apagata(M °gataṁ)rajaṁ° M °shâṇaçakaṁṭakaṭhallaṁ muktakusumâvakîrṇṇaṁ° BM °gandhaghâ(M °gha)ṭikânidhûpitaṁ | citra(M °taṁ citta)dushyaparikshiptaṁ(B °pta) vitatavitânaṁ osaktapaṭadâma(M °oçaktaṁ dâmapatta)kalâpaṁ yâva ca (M °vacca) kaṁvapilavastuṁ yâva ca (M °stu yâvacca) nyagrodhârâma(M °râmaṁ adrâkshît ‖) atrântarâ naṭanartta(M °trâṁtare naṭhanaṭa)kaṛi° M °pânisvarakâ kuṁbhabhâṇikâ ve° B °veṇuvaṁkâ dvi° BM °bhitakhe ° paṁcabahukâ deçe deçe sthâpitâ(M °tâ ‖) yathâ bhagavato(B °tâ) mahato râjâ° M °ṛiddhiyena nagaraṁ pra ° veyâṁ ‖ . — 14. M bhagavân dâniṁ aparajjukâto na câtikâlaṁ na câtivikâlaṁ mâgadhakâ prâtarâçe° BM °yitvâ ca prâva(B °praca)ritvâ ca bhikshusaṁghe puraskṛitaḥ(M °to) bhikshusaṁgha(B °ghaṁ)-parivṛi° M °çâlipu° B °putra vâme° BM °mauṅgalyâyanânupṛi° M °ânaṁdabhi° BM °kshu dva°.

16. BM dvayo(M °ye)pi râçikaṁ° M °cchaṁti. — 17[1]. BM haṁ prâlinaṁ(M °lîtaṁ) bu° M °bhagavaṁto gacchaṁti | . — 17[2]. M °baddhâtâṁ bhagavatâṁ nagarapradeça

यदा भगवान्नगरं प्रविशति अश्वा हेषन्ति हस्तिनः क्रौञ्चनादं मुंचन्ति मोरा नृत्यन्ति कोकिला गुणगुणायंति अघट्टितानि वाद्यानि वाद्यन्ति पेडागतान्याभरणानि रणन्ति । अन्धा चक्षुं तन्मुहूर्तं प्रतिलभन्ति । बधिरास्तंमुहूर्तं श्रोतं प्रतिलभन्ते । उन्मत्तकास्तंमुहूर्तं स्मृतिं प्रतिलभन्ते । विषपीतका निर्विषा भवन्ति । ये जना अश्राद्धा मन्दप्रसादास्ते दानि प्रतिसंविदिता भवन्ति ॥

अथ भगवां नगरं प्रविशति ॥ समनन्तरं भगवता कपिलवस्तुनगरद्वारे पादतला उपक्षिप्ता तदियं महापृथिवी षड्विकारं कम्पे संप्रकम्पे संप्रचले संप्रवेधे पुरस्तिमं उन्नमति पश्चिमकं ओनमति पश्चिममुन्नमति पुरस्तिमं ओनमति दक्षिणं उन्नमति उत्तरा ओनमति उत्तरा उन्नमति दक्षिणा ओनमति ॥ भगवां दानि कपिलवस्तुं नगरं प्रविष्ट अनुपूर्वे[344b]ण पितुर्निवेशनमनुप्राप्तः ॥ तेहि दानि कपिलवास्तवेहि शाक्येहि शाक्यां संनिपातेत्वा घोषणा कारापिता भवन्तो न केनचिद्राज्ञस्याक्षिपितव्यं त्वं भगवतः पुत्रो ति यो आक्षिपिष्यति तस्य वधो दण्डो ॥

भगवां दानि नित्यकं राजकुले भुंजति ॥ अथ खलु महाप्रजापती गौतमी राजानं शुद्धोदनं विज्ञापयति ॥ महाराज यदि एव अनुकूलं भवेया ततः भगवां मम कुले भुंजेया ॥ राजा आह ॥ गौतमी एवं करोहि ॥ अथ खलु महाप्रजापती गौतमी येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा

yadâ° BM °raṁ viça(M °çaṁ)ti ‖ açvâ hesanti ha° M °stino kroṁcaçabdaṁ nâdaṁti ‖ mârâ nṛityaṁti kokilâ bhuṇabhuṇâyaṁti | agha° B °daṁ mucanti | mârâ nṛi ° yaṁti | agha° M °dyâni vâdyaṁti pe° B °dyanti yetrâga ° ramanti ‖ M °ramaṁti ‖ .

3[1]. M aṁdhâ cakshuṁshi tatmuhû° B andha ca° M °labhaṁti | . — 3[2]. B °s taṁmûhâ° M °labhaṁte u°. — 4[1]. B utmattakâs taṁtmûhû° M °labhaṁte | . — 4[2]. M vishayita ° bhavaṁti. — 4[3]. M °ddhâ maṁdaprasâ ° bhavaṁti ‖ .

6[1]. M atha khalu bhagavân nagaraṁ pravekshyaṁti B °pravekshyanti | . — 6[2]. M samanaṁtaraṁ bha ° stunagare dvâre yâvadaṁtarâ upakshiptâḥ tad i° B °dvâre yâdatalâ upakshiptâ | tad idaṁ mahâpṛi° BM °ḍvikâraṁ kampe(M °mpe prakaṁmpe) saṁpraka-(M °kaṁ)mpe saṁpracâraṁ saṁpravedheyi(M °vedhati ‖) purastimaṁ(M °stimena) unnamati paçci(M °pacchi)mako onamati paçcimam u(M °maṁ u)nnamati(B °ti |) purastimaṁ onati dakshinam u(M °kshiṇaṁ u)nnamati(B °ti |) uttarâ onamati uttarâ (M °ti | uttaraṁ) unnamati dakshiṇâ (M °ti | dakshiṇo) onamati ‖ . — 9. M bhagavân dâni ° vishṭho anupû°. — 10. B te dâ° M te dâniṁ kapila° BM °vye(B °vyehi) çâkyehi çâkyâ (M °kya) çâkyehi yehi saṁnipatitvâ° M °pitâ | bhavaṁto na ke ° syâvikshitavyaṁ | tva bha ° tro ti yo cikshipati ta ° dho daṁḍo ‖ B °dho daṇḍa bha°.

13[1]. M °dâ nityakaṁ ° kulaṁ bhuṁ°. — 13[2]. BM °jâpati gau° M °vijñapayati ‖ B °vijñepayati ma°. — 14. M °ja yadaivaṁ anukulo bhaveyâ tato bhagavân mama mû° B °veyâ | tataḥ°. — 15[2]. M °mitvâ bhagavata pâdau çirasâ vaṁditvâ yena bhagavâns tenâṁ ° gavaṁtam e°.

येन भगवांस्तेनांजलिं प्रणामयित्वा भगवन्तमेतदवोचत् ॥ अधिवासयतु भगवां शुचितनाये भक्तेन स्वके निवेशने ॥ अधिवासयति भगवां तूष्णीभावेन ॥ अथ खलु महाप्रजापती गौतमी भगवतः तूष्णींभावेनाधिवासनां विदित्वा प्रभूतं खादनीयभोजनीयं प्रतिजागरित्वा तस्यैव रात्र्या अत्ययेन स्वकं निवेशनं सिक्तसंमृष्टं कारापितं ओसक्तपट्टदामकलापं मुक्तपुष्पावकीर्णं धूपितधूपनं । भगवतो महार्हं आसनं प्रज्ञपितं यथोपकं च भिक्षुसंघस्य ॥ अथ खलु भगवां काल्यमेव निवासयित्वा पात्रचीवरमादाय भिक्षुसंघपुरस्कृतो येन प्रजापतीये गौतमीये निवेशनं प्रविष्टो । निषीदि भगवान्प्रज्ञप्त एवासने यथासनं च भिक्षुसंघः ॥ अथ खलु महाप्रजापती गौतमी स्वहस्तमेव प्रभूतेन खादनीयभोजनीयेन बुद्धप्रमुखं भिक्षुसंघं संतर्पयि संप्रवारयि ॥ भगवां दानि यं कालं भुक्तधौतपाणिरपनीतपात्रो भिक्षुसंघो च ततो भगवां महाप्रजापतीगौतमीये अन्तःपुरिकानां च अनुपूर्वीयधर्मदेशनां प्रणामेति । यत्तद्बुद्धानां भगवतां अनुपूर्वीयधर्मदेशना । तद्यथा दानकथां शीलकथां स्वर्गकथां पुण्यकथां पुण्यविपाककथां ॥ प्रसीदि महाप्रजापती गौतमी प्रसन्नचित्ताय पुनः भगवां चत्वार्यार्यसत्यानि प्रकाशयति । दुःखं दुःखसमुद[345a]यं दुःखनिरोधं मार्गं ॥ महाप्रजापतीये दानि गौतमीये तत्रासने निषण्णाय विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं ॥

राहुलो दानि भगवतो छायाये स्पृष्टः । तस्य दानि सर्वरोमाणि हृष्टानि सर्वगात्राणि प्रक्लिन्नानि सर्वशरीरं च प्रीणितं । भगवतः छायाये निषीदित्वा

1. BM °çucetanā ° çane a°. — 2[1]. B °yati ‖ bha° M °gavān tūshṇi°. — 2[2]. M °bhagavato tūshṇībhā° B °dhivāsanaṁ vi° BM °ditvā tasyaiva(M °vaṁ) rātryā prabhū° M °khādanīyaṁ soja ° ktasaṁsṛishṭaṁ° B °ktasanmṛishṭaṁ°. — 5. M °pitaṁ | yayopa° B °sya a°.

6. M °gavān kālyam eva nisrayitvā° BM °jāpatī gau° B °mīya nive° M °vishṭo B °shṭo nishi°. — 8[1]. M nishidi ‖ bha° B °di | bha ° thāsamaṁ ca bhi°. — 8[2]. M °jāpati gautamaṁ svahastam evaṁ prabhūteṁna khādanīyeṁna bho° B °khādanīyaṁ bho° M °rppayi saṁpracārayi | . — 10. M bhagavān dāni ° bhuktaṁdhautapāṇi apanītapātraṁ bhi ° gho ca ‖ tato bhagavān dāni yaṁ kālaṁ bhuktadhautapāṇi apanītapāco bhikshusaṁgho ca ‖ tato bhagavān mahā° B °jāpatīgautamīyaṁ antaḥ° M °mīyaṁ aṁtaḥpurikānāṁ ca anupūrvā ca dha° B °kānāṁ cam anu° M °praṇameti | .

12[1]. M °parvāya° BM °deçanāṁ ‖ . — 12[2]. BM °vipākakathāṁ pra°. — 13. B °sīdinsuḥ mahā° M °sīditsuḥ ‖ mahāgau ° nnacitā ca pu ° gavān ca° B °tvāryasatyi°. — 14. B °rgaṁ ma°. — 15. M prajāpatiṁ dāniṁ gau° B °pati dāni gautami yat tatrā ° ṇṇāya vilajaṁ°.

17[1]. M rāhulāṁ dāniṁ bha ° cchāyāyāṁ pṛishṭho ta° B °cchāyāyi spṛishṭaḥ ta°. — 17[2]. B °dāni sarvalomāṇi hṛi ° gātrāni praklīṁnāni sa° BM °riraṁ ca praṇītaṁ ca bha°. — 18. M bhagavato cchāyāyāṁ nishidi° B °cchāyāyi nishi° M °bhagavata animi° B °m animishaṁ°.

भगवन्तमनिमिषं निध्यायति ॥ राहुलो दानि मातरं पृच्छति ॥ अम्बे कहिं पिता गतो ॥ यशोधरा आह ॥ पुत्र दक्षिणापथं गतः ॥ राहुल आह ॥ अम्बे केनार्थेन दक्षिणापथं गतः ॥ यशोधरा आह ॥ वाणिज्येन गतो ॥ राहुल आह ॥ किस्य दानि सो मम तातो न किंचित्शोभनं प्रेषयति ॥ यशोधरा आह ॥ पुत्र अचिर्येहि मार्गो विरुद्धः । तद्यदि आगच्छयति तदा स्वयं आगमिष्यति ॥ राहुलो आह ॥ अम्बे किं एष श्रमणको मह्यं ज्ञातिको भवति । न कहिंचित् मम एदृशो मनो निपतति यथायं श्रमणो । मन्यामहं इदानीं मे सर्वहृदयं हरति । तं नाहेतुकं यत्मम इमस्य श्रमणस्य सह दर्शनेन ईदृशं प्रेमं अतिरिव (उत्पादितं) यथा नान्येषां शाक्यानां । तन्मन्यामहं पिता व सो मम ॥ सा दानि यशोधरा आह ॥ पुत्र न एषो तव पिता ॥ राहुलो दानि मातृकस्तनकण्ठिकाय याचति ॥ अम्बे अत्यवश्यं मे आचिचाहि को मम एष श्रमणको भवति ॥ तस्या यशोधराये प्रेमस्नेहेन हृदयं परिपीडितं । पश्यति किं से करिष्यामि । यदि ताव आचिचिष्यं वधो दण्डो । अथ दानि नाचिचिष्यं स्वको मे पुत्रो परिवंचितो भविष्यति । जाने किं भवतु आचिचिष्यं अहं ॥ कामं खलु मे शाक्या तीक्ष्णेन शस्त्रेण अंगमंगानि छिन्देन्सुः संप्रदालेन्सुः न त्वेव राहुलशिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य नाचिचिष्यं ॥ कामं खलु मे शाक्या कायं तीक्ष्णेन शस्त्रेण वद्धपट्टिकायं पाटयेन्सुः न त्वेवाहं राहुलशिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य नाचिचिष्यं ॥ कामं खलु मे शाक्या कायं तीक्ष्णेन शस्त्रेण कहापणमासिकं पि छिन्देन्सुः न त्वेवाहं

1[1]. M °dâniṁ mâ° B °mâtalaṁ pṛi°. — 1[2]. M °gato || pu°. — 3[2]. M °gataḥ || . — 3[3]. M râhulo âha || . — 4[1]. M kasyedâni ° tâtena kiṁ° BM °cit çaucakaṁ pre°. — 4[2]. B °yehi mâgo vi° M °mârge vi°. — 5[2]. B °di âgaccheti tadâ° M °gacchati || tadâ svayaṁ ârayishyati || .

6[2]. B °kiṁ deca çra° M °kiṁ deva çravaṇa ° bhagati | B °vati na°. — 6[3]. M °t mama sadṛi ° çravaṇa B °çramaṇa ma°. — 7. M °nyâmahe | idâniṁ me° B °haṁ | i ° rati taṁ°. — 8. M tan nâhetuka esho mama i° B °hetuka esha mama i° M °çravaṇasya ° nena idṛi° BM °riva yathâ ° nâṁ ta°. — 9. M ta manyomahaṁ° BM °pi te yâme mama || . — 10[1]. M °dâni ya°. — 10[2]. M °lo çani mâ°.

11. M anye atya ° hi ko mamaiya çravaṇeko bha°. — 12[2]. BM °mi ya°. — 13[1]. M °tâvad âcikshaṁ vadho° B °cikshaṁ vadho°. — 13[2]. M athedâniṁ nâ ° svakaṁ me pu°. — 14[1]. M °âvikshi° BM °haṁ kâ°. — 14[2]. M °gâni cchiṁdetsuḥ saṁ° B °ndetsuḥ saṁ° BM °letsuḥ na tveca(M °tvaiva) râ° M °çirasya sva ° nâvikshishyaṁ.

16. M °çakyâ tîkshṇe° B °kshṇena vaddhapaṭikâ° M °vaddhapatikâyaṁ pâṭayetsuḥ na tve° B °nsuḥ | na tve° M °lasya çirisya svakasvakasya putrasya nâvikshi°. — 17. M kâmaṁ | khalu me çâkyâ khalu me çâkyâ kâyaṁ° BM °kshṇeṇa ça° M °ṇa kahâyena râçikaṁ vicchiṁdetsuḥ | na caivâ° B °cchiṁdetsuḥ | na caivâ M °çirisya sva ° nâvikshi°.

राहुलशिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य नाचिचिथं ॥ कामं खलु मे शाक्याः काये अपि चि[345^{b}]लगतानि पाटेन्सुः न चेवाहं राहुलशिरिकस्य स्वकस्य पुत्रस्य नाचिचिथं ॥

अथ दृष्ट्वा आगतं तं गणवरपरिवारितं पुरुषसिंहं ।
मीलितविगतः अभिमनो निध्यायति राहुलो सुगतं ॥
वारणचकोरनयनो अंजनपूरेहि मुदितनयनेहि ।
मातरमवलोकयन्तो निध्यायति राहुलो सुगतं ॥
तं दृष्ट्वा उपनियतं गणवरपरिवारितं पुरुषसिंहं ।
वत्सो इव क्षीरपको उपागमे येन संबुधो ॥
सो च मुदितो नरोत्तमो नियतो .... सुगतच्छायायां ।
आमन्त्रयति जननीं सुखं श्रमणास्येयं छाया ॥
बहुका शाक्यकुमारा दृष्टा मया गता दशसु दिशासु ।
आभरणभारभरिता नो मह्यं मनं प्रसीदेति ॥
यथेमं काषायधरं दृष्ट्वा तूर्णं प्रीणति मे गात्रं ।
भाषन्तं मधुरवचनं श्रुत्वान प्रीणितं मे गात्रं ॥
जालमृदुहस्तपादो समन्तप्रासादिको प्रदर्शनियो ।
प्रेक्षन्तो पि नंदाम्यहमसेचनकदर्शनो खु अयं ॥
तुष्टो भवामि दृष्टागच्छन्तं दूरतो कनकवर्णं ।
प्रतिगच्छन्ते तु अहं दुःखितो भवामि अभावेन ॥
पश्यन्तो नाहितुकं मह्यं यमसंस्तवं कनकवर्णं ।

1. BM °kyāḥ kāyaṁ a(M °yaṁ khalum a)pi bila(B °lla)çatāni kāyetsuḥ ‖ na caivāhaṁ rāhulaçilikha(M °çiri)sya sva°. — 4. B gāthā dṛi° M °gāthāṁ dṛi° BM °āgataṁ gaṇa° M °siṁhaṁ vivāritaṁ purushasiṁhaṁ | . — 5. M *omet les lignes 9-11*. B vilitavi° dhyāyeti rā°.

6. B °koranayanaṁ aṁjanapurehi mattanapurehi mā°. — 8. B °gaṇapari° haṁ vatso°. — 9. BM °kshiravako° ddho so°. — 10. BM °sharṇno sugatacchāyaṁ(B °yaṁ ‖).

11. M āmaṁtrayati janani sukhaṁ çravaṇa° BM °cchāyā ba°. — 12. BM °huke(M °keçāṁ) çākya° dṛishṭvā ma° daçadiçasu ‖ . — 13. BM °ritā na mahyaṁ°. — 14. BM yathāyaṁ kā° ruṇaṁ praṇeti me gātraṁ bhā°. — 15. M bhāshaṁtaṁ ‖ madhu° B °dhuraṁ va° BM °naṁ mu(M °su)khena praṇitaṁ me°.

16. M °stapādā samaṁtaprā° BM °rçaniyo pre°. — 17. B prekshyanto pi nandasyāpi ase° M prekshaṁto di naṁdasyāpi ase° BM °canako darçano khu ayaṁ(M °asaṁ) tu°. — 18. BM °mi | dṛishṭvā āgacchan(M °cchaṁ)taṁ dū° ruṇaṁ pra°. — 19. B °gacchanto haṁ duḥ° M °gacchaṁto haṁ duḥ° BM °mi | abhāya pa°. — 20. M paçyaṁto nāhe° B paçyantaṁ nā° hyaṁ yaṁ asaṁ° M °hyaṁ yaṁ asatavaṁ° BM °ruṇaṁ sa°.

सहदर्शनाद् . . . . . अतिरिव मनं प्रसादियति ॥
मन्यामहं पिता मम भ्राता ततः तहिं तहिं जातीषु ।
आसीन्मम श्रमणको तथा ह्ययं प्रीणयति गात्रं ॥
आचिक्षे मह्यं जननि यदि ते दृष्टं श्रुतं पि वा पूर्वं ।
कस्यार्थाये मम सो अतिरिव चित्तं प्रसादेति ॥
तस्य वचनं श्रुणित्वा स्वकस्य पुत्रस्य भाषमाणस्य ।
उष्णमिव निश्वसन्तो राहुलमाता अतो अब्रवीत् ॥
परिदह्यते मे हृदयं परिपृच्छति वाचाय मधुराय सो ।
न शक्यं राहुलशिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य नाख्यातुं ॥
कामं खु मह्यं कायं छिन्देन्सुः सुनिशितेन शस्त्रेण ।
न शक्यं राहुलशिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य नाख्यातुं ॥
कामं खु मह्यं कायं शाक्या वद्धपट्टिकायं पाटेन्सुः ।
न शक्यं राहुलशिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य नाख्यातुं ॥
कामं खु मह्यं कायं कहापणमासिकं पि छिन्देन्सुः ।
न शक्यं राहुलशिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य नाख्यातुं ॥
कामं खु मह्यं काये शाक्या अपि बिलशतानि पाटेन्सुः ।
न शक्यं राहुलशिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य नाख्यातुं ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
कर्णिकारं व संकुसुमि[346a]तं सुवर्णवर्णं प्रसादनियं ॥

1. BM °rçanâd a(M °d i)ti° prasâdaya°. — 2. M manyâsahaṁ ° jâtiyu B °tishu â°. — 3. BM âsi me çra° M °maṇo gautamo tathâ° BM °hyahaṁ pri°. — 4. BM âcikshya-(B °kshyaṁ) mahyaṁ(M °hyaṁ pi) janani ya° B °taṁ pi câpûrvaṁ ka°. — 5. BM °ye mama atiriva(M °riya) cittaṁ prasidanti(M °dayati) | .

6. M °svakasvakasya pu° bhâshyamâ° BM °ṇasya u°. — 7. B °çvasati râ° M °çvasano râ° BM °mâtâ etad abhâshi(M °shi |) pari°. — 8. BM °pṛicchantaṁ(M °cchaṁtaṁ) vâcâya vâ madhurâya so (M °ya ço) çâ°. — 9. BM çâkyaka(B °kaṁ)nyâ râhuleçiri(M °ri)-sya sva(M °svakaya)kasya pu°. — 10. M kâmeshu mahyaṁ kâyo kâryyopanamâṁ si kâyaṁ cchiṁdetsuḥ sunimitena çakreṇa B °hyaṁ kâryo kâyâ cchindetsuḥ su°.

11. M °çirisya sva°. — 12. B kâmâ khu me yaṁ kâyo va° M kâmeshu ayaṁ kâyo va° BM °ddhapatikâyaṁ kâṭetsuḥ na°. — 13. BM na caiva(M °vaṁ) râ° M °çirasya sva°. — 14. B *omet les lignes 13, 14.* M kâmeshu mahyaṁ kâyo kâryâpaṇamâṁsi kâyo cchiṁdetsu || . — 15. M na caivaṁ râ°.

16. BM kâmeshu mayaṁ kâyo api billaçatâni kâyetsuḥ(M °tsu) | . — 17. BM na caiva (M °vaṁ) râ°. — 18. M °pitâ yaç caishâṁ prabhâ niçcara | esho te putra pitâ yaṁ paçyati dû° B °rṇṇaṁ ka°. — 19. M *omet la ligne 19 et les lignes 1, 2 de la page suivante* B °caṁ ca saṁku ° suvarṇṇavarṇṇa | prasidaniyaṁ ya°.

यस्यैषा शंखधवला भ्रमुकान्तर ऊर्णा इक्षिणवर्ता ।
एषो ते पुत्र पिता यस्यैषा प्रभा च निश्चरति ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
कालानुसारिसदृशं प्रवायंतं शीलगंधेन ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
हिमवां व शैलराजा प्रतिष्ठितं ध्यान चत्वारि ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
नाग इव हेमवन्तो अभ्युन्नत आर्यसंघस्य ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
सिंह इव दाठी बली विलोकयन्तं दशदिशासु ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
ऋषभो इव गोगणस्य परिवारितमार्यसंघेन ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
चन्द्रो व पूर्णमासी प्रभाय लोकं विरोचयति ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
सूर्यो व उद्यन्तो अन्धान जनेति ओभासं ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
शक्रो व देवराजा पुरस्कृतो देवतागणेहि ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
ब्रह्मा व ब्रह्मलोके उदीरयति अद्भुतं घोषं ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।

1. B yasyesha çaṁ ° lâtramukhâ ° rṇṇâ ca dakshiṇâvartto | . — 2. B °syaisha prabhâ niçca°. — 3. BM °çyati dû ° rṇṇaṁ kâ°. — 4. BM kârânu ° vâyati(M °ti |) çî°. — 5. BM eshâ te° B °rṇṇaṁ hi°.

6. M hinavâṁ ca çai° B °vâṁ ca çai° B °pratishṭitaṁ° BM °tvâri e°. — 7. M °çyati dû° B °varṇṇa nâ°. — 8. B °iva himavanto° M °iva himavaṁto abhyaṁgete âryyasaṁ°. — 10. BM °iva dâṭi bali(M °laṁ) viloketi daça°.

11. B °putre pi°. — 12. BM °bho ca go ° vâritu â°. — 13. M eshâ te ° çyati dûratâṁ ka° BM °rṇṇaṁ ca°. — 14. M caṁdro° BM °rṇṇamâsi pra° M °loke virocasi | . — 15. BM °rṇṇaṁ sû(M °su)°.

16. M suryyo ca u° BM °dayato aṁdhâna ja(B °jâ)nati°. — 17. BM °rṇṇaṁ ça°. — 18. BM çakro devarâ° M °to devagaṇehi. — 19. B °varṇṇa | . — 20. B °hmâ ca brahma° M °lokaṁ dradira ° dbhutagho°.

21. BM °rṇṇaṁ sa°.

सालवनं व संकुसुमितं द्वात्रिंशलक्षणरुचिरांगः ॥
एषो ते पुत्र पिता यो नगरवरं त्वां चापि ममं च ।
अवहाय निष्क्रान्तो अनपेक्षी ज्ञातिसंघस्य ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
शयने सुखप्रसुप्तां कण्ठकमभिरुह्य निर्यातो ॥
एतस्य देवता हि द्वारं विवरेन्सु लोकनायकस्य ।
शब्दं चान्तरहाये मा कोचि जनो शुणे शब्दं ॥
सो तत्र मल्लविषये आमन्त्रेसि छन्दकमासीनो ।
चूडा मा परिगृहीता आहर शुद्धोदनसकाशं ॥
आभरणा कण्ठकं च . . . उपनामय पृथिवीपाले ।
अभिवादनं च ब्रूहि मातुश्च ममं नरपतिं च ॥
अनिवर्तितं गमिष्यं कृतस्वकार्थश्च आगमिष्यामि ।
ओहितभारविशल्यो पुण्यक्षेत्रो भवे लोके ॥
ओहितभारविशल्यो कृतस्वकार्थो जितक्लेशो ज्ञाति ।
गणं अनुकम्पमानो इह आगतो व कपिलवस्तुं ॥

राहुलो दानि मातुः सकाशातो श्रुत्वा एषो मे पिता ति ततः भगवतो चीवरकोणके श्लिष्ट आह ॥ अम्बे यदि एष मम पिता भवति [346b] अगारस्यानगारियं प्रव्रजिष्ये पैतृकं मार्गं अन्वेष्यं ॥ समनन्तरं राहुलो भगवतः चीवरकोणके संश्लिष्टः । ताहि दानि अन्तःपुरिकाहि रावो सृष्टो ॥ राजा दानि शुद्धोदनो

1. BM °naṁ saṁku° B °çadbhir aksha° M °çadbhi la ° cirâgaḥ ‖ . — 2. BM °varaṁ(M °ra) tvaṁ ca mama ca ava°. — 3. M °hâyaṁti niḥkrâṁto anape°. — 4. BM °rṇṇaṁ ça°. — 5. M çayana su ° ptaṁ kaṁṭha° B °niryâta | .

6. B °retsu lo° M °retsuḥ | lo° BM °sya ca°. — 7. M °câṁtarahâya mâ kvacijjâne çrune çabdo B °cântarayimâ kocijjâne çruṇe çabde so°. — 8. B °tra mallaṁ vishayaṁ âmantresi | cchandakam asina bu° M °vishayaṁ âmaṁtrayeti ‖ cchaṁdakam asina bu°. — 9. BM buddhi parigṛihṇâbharaṇâni upanâmaye çu ° çaṁ â°. — 10. BM âbharaṇa kaṇṭhakaṁ ca upa ° pâle(M °lo) a°.

11. B °naṁ ca kruhí° BM °çca mama narapatiṁ(B °tiṁ ca) a°. — 12. M °taṁ mamishyaṁ kṛitaṁ svakârthaṁ ca â° B °shyaṁ | kṛi° BM °shyâmi o°. — 13. M °bhâro vi° BM °çalyaṁ pu° M °kshetre bha° B °keçâ o°. — 14. BM °bhâro kṛita ° jñâtiga°. — 15. BM gaṇa anukampya(M °anuṁkaṁpa)mâno ihâgato kapi°.

16. M °ti tato bha ° çlishṭha âha ‖ . — 17. M °esho mama pi° B °ti ‖ âgârisyâ ° shye | pai° BM °shyaṁ sa°. — 18. M samanenaraṁ râ ° gavato cī ° çlishṭi tâ° B °shṭaḥ tâ°. — 19[1]. M °dânî aṁtaḥpu.ikohi râ°.

तं एवं श्रुत्वा भीतो पृच्छति ॥ कस्यैष पापको शब्दः महतो जनकायस्य निर्घोषो यादृशो सर्वार्थसिद्धे अभिनिष्क्रान्ते ॥ ततः अपरेहि आख्यातं ॥ देव राहुल-कुमारो भगवतः चीवरकोणके संस्थितो अहमपि प्रव्रजिष्यामीति ॥ राजा दानि शुद्धोदनो उत्कण्ठितो उत्कण्ठं उत्सृजति राजवंशे ॥ राजा दानि शुद्धोदनो प्ररुण्डो यदा राजा प्ररुण्डो तदा सर्वं शाक्यमण्डलं प्ररुण्डं । एवं दानि अभ्य-न्तरतो बाह्यतो च एकोरोदनं वर्तति ॥ राजा शुद्धोदनो रोदित्वा अश्रूणि परिमार्जयन्तो येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ वन्दित्वा एकांसमुत्त-रासंगं कृत्वा दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठापयित्वा येन भगवांस्तेनांजलिं प्रणामयित्वा भगवन्तमेतदवोचत् ॥ पर्याप्तं यं भगवां चक्रवर्तिराज्यमवहाय महान्तं च . . . . एको अभिनिष्क्रान्तो तत्साधु भगवं राहुलकुमारं अनुजानाहि यं न प्रव्रजिष्यति मा अयं राजवंशो उच्छिद्यिष्यति ॥ भगवानाह ॥ चरमभविको महाराज एषो सत्वो कृताधिकारो वासितवासनो अन्येहि बुद्धेहि अभव्यो एषो गृहकलत्रमध्यावसितुं । एतेहि एव स्कंधेहि परिनिर्वापयितव्यं ॥ राजापि शुद्धो-दनो श्राद्धप्रसन्नो श्रद्दधाति भगवतो वचनं आह च ॥ यतो भगवानभिनिष्क्रान्तो ततो एकेहि अस्माभि न शकितं किंचिद्राहुलस्य अधिकारं कर्तुं न जातकर्मापि न जटाकरणकर्मापि न कुण्डलवर्धनं । यदा भगवं राहुलेन अत्ययशं प्रव्रजितव्यं तत्साधु भगवां आगमेतु सप्त दिवसानि सप्तमे दिवसे अभिनिष्क्रमणं करिष्यति तमेव से भविष्यति जातिकर्मं तमेव चूडाकरणं तमेव कुण्डलवर्धनं तमेव अभिनि-

1. M °çabdo maha° B °driçe sarvârthasiddho upanishkrânto | M °ddha upaniḥkrâṁto. — 2^1. M °aparihi° BM °taṁ de°. — 2^2. M °bhagavato ci ° shyâmi iti ‖ . — 3. M °dâ-nîṁ çuddhodano ro° (*l.* 6) B °to utkaṁṭham utsrijyate râjavaṁçaḥ | . — 5. B °rodana-daṁ va°.

6. BM °açruṇi° M °rjayaṁte ye° M °dau çirasâ vaṁditvâ ekâṁçam utta° B °ekâsaṁ uttarâṁsaṅgaṁ kṛi° M °jânumaṁḍalaṁ ° shṭhâpya ye ° gavaṁtam e°. — 9. M paryyâpta yaṁ bhagavâṁ cakravarttirâjyem avahâya mahâṁtaṁ ca e° B °ntaṁ ca e° M °nishkrâṁto tat sâdhur bhagavân râhu° B °dhu bhagavâṁ râhu ° hi yo na pra° M °hi yena pravraji-shyâmi mâ a ° javaço utsikshishyaṁti ‖ B °ço utmiddhishyanti ‖ .

11^2. B varamabha° M °grihakatra° B °dhyâvaçituṁ | . — 13^1. M etehi evaṁ skaṁ-dhuhi pa° B °dhehi etehi parivârayitavyaṁ | . — 13^2. B râjâni çu° M râjâ dâni çuddho-dano sârddhaṁ prasanno çraddadhâsi bha° BM °naṁ ‖ âha ca yato°. — 14. M °bhini-krâto tataḥ ekohi asmâbhiḥ na çlakshi° B °nto | tato ekehi astâbhiḥ ° jâtakamâni na jaṭâkaraṇakâmâpi kuṇḍala° M °jâtakarmâni na jaṭâkaraṇako nâpi kuṇḍa°.

16. BM yadâ bhagavâṁ râ° M °huleṁna atya° B °tyaye(ye *effacé après coup*)vakâça pra° BM °vyaṁ | tat sâ° B °dhur bhagavâṁ â° M °dhu bhagavân âgametu ° se abhini-çrumaṇaṁ kari° B °shkramanaṁ kari° BM °rishyâmi taṁ evaṁ me bha° M °rma tam evaṁ cû ° ṇaṁ tam evaṁ ku° BM °naṁ tam evam abhi°.

क्षमणं ॥ अथ खलु भगवां राहुलमामन्त्रयति ॥ निवर्ताहि राहुल यथा ते आर्यको [347a] आणपेति तथा करोहि ॥ राहुलः दानि भगवतो चीवरकोणका ओसृष्टो ॥

यशोधरायेे दानि राहुलं हस्ते गृहीत्वा अन्तःपुरं प्रवेशितो उत्संगेन गृहीत्वा निषण्णा आह ॥ पुत्र राहुल मा प्रव्रजाहि दुरभिसंभुणं नाम दानि पुत्र मन्यसि । एदृशानि काशिकसूक्ष्माणि वस्त्राणि धारेतव्यानि यथा इह राजकुले एदृशाहि महार्हाहि शय्याहि शयितव्यं यथेह राजकुले एदृशानि मृष्टानि भोजनानि भोक्तव्यानि यथेह राजकुले । अपि तु पुत्र राहुल प्रव्राजिकेन भूम्यां तृणसंस्तरिके शयितव्यं वृक्षमूले शेय्यासनं चण्डालपुक्कसकुलानि पिण्डाय गन्तव्यं क्रुद्धप्रसन्नानां मुखं निरीक्षितव्यं अपि स्वसमानं पि उच्छिष्टं भोजनं भोक्तव्यं । अपि कुम्भवासीये श्मशाना उज्झितचोडका साहर्तव्या अरण्यायतनेहि विहर्तव्यं । तत्र भैरवाणि शब्दानि श्रूयन्ति सय्यथीदं सिंहशब्दा पि व्याघ्रशब्दा पि भेरुण्डकशब्दा पि । त्वं च पुत्र राहुल सुकुमारो सुखोचितो राजकुले संवृद्धो त्वं च पुत्र संमर्जितको वीणावंशपणवमधुरां शब्दां शृणमाणो कथं ते रतिर्भविष्यति तं कुहं नाम संभुणिष्यसि ॥ तत्र साधु पुत्र राहुल इह अन्तःपुरे पंचहि कामगुणेहि क्रीडाहि प्रविचारयाहि किं चानेन प्राव्राज्येन ॥ राहुल आह ॥ अम्बे न सो मम पिता महाराजकुले संवृद्धो ॥ यशोधरा आह ॥ एवमिदं ॥ राहुल आह ॥ अम्बे यो कोचित्सम्यग्वदमानो वदे सो सुकुमारो परमसुकुमारो ति तत्सो यो मे पिता

1[1]. M °gavân râhulam âmaṁtraya° BM °ti ni°. — 1[2]. M °hulo ya°. — 2. M râhulo dânîṁ bha° B °ṇako o° M °ṇake osṛishṭho. — 4. M °dânîṁ râ° B °hula ha° M °nishaṇo âha ‖ B °nisharṇṇo âha ‖. — 5. B putro râhu° BM °bhisaṁtuna nâmâ dâni ° si e°.

6. M edṛiçoni kâçi° B °kshmâni vastrâ° BM °dhâretavyâni | yathâ ° rhâṇi çayyâhi (M °yyâni) çayitavyaṁ yatheha râjakule(B °le | api tu) edṛiçâni sṛishṭâ(M °shṭhâ)ni bhoja ° vyâni | ya ° le a°. — 8. M °pravrajiteta bhûmyâṁs tṛiṇa ° kshamule çe ° pushkasaku° ya gaṁta ° nâṁ sukhaṁ nirikshitavyaṁ ‖ aviçvâsamânâni utishṭhaṁ bhoja° B °api svâsamânâpi ushṭishṭaṁ°. — 10. M api kuṁbhavâsiyo çma° B °mbhavâsiyo çma° M °çânâṁ jhitocokâ sâhatavyâ ‖ a ° vibhartlavyaṁ ta°.

11. BM °bhâiravâni çabdâni çruyyanti(M °yaṁti) ‖ sayya° M °siṁhaçabdo pi vyâghraçabdo pi bheruṇḍakaçabdo pi tvaṁ° B °ṇḍakaçabdâ pi tvaṁ°. — 13. M °kumâraḥ sukhopito° B °khopito° M °vṛitto tvaṁ ca putra samarjji° B °tra samajjitako° M °çruyamâṇo kathaṁ te rati bhavi° BM °kuha nâma° B °bhuṇishyati ‖ M °bhushyati ‖. — 15. M °iha aṁtaḥpu° B °purehi paṁ ° krîḍama pravicârayati kiṁ cânena pravrajena ‖ M °kṛîḍama paricâraya kiṁ cânena pravraje |.

16[2]. B ambe tat so mama pi° M ambe tat samarpito mahâ ° vṛitto ‖. — 17[1]. B ambe ye kecit sa samyagyada° M ambe ye keci samyakvadamâno cede so kumâro paramasukumâreti ‖ tat so yo çapitâ° B °bhûmyâ tṛi° M °myâṁstṛiṇa° B °starikena çayati vṛi° M °ke-

न सो भूम्यां तृणसंस्तरिके शयति वृक्षमूले शय्यासनं कल्पयति कुलाकुलेषु पिण्डाय चरति उच्छिष्टानि भोजनानि भुंजति अरण्यायतने विहरति न सो पि नाम एवं सुकुमारो एवं सुखोचितो तेनापि अभिसंभुणितं तद्वयं नाभिभुणिष्यामः ॥ अपि च अस्मि कामानवहाय अगारस्मानगारियं प्रव्रजिष्यं अत्यन्तं निर्वाणं प्रापयिष्यामो । अपि च अस्मि यत्र कोचि धृतिमां स्मृतिमां मम एवं तत्र गणयाहि अहमेव प्रव्रजिष्यं अन्वेष्यं पैतृकं मार्गं ॥ यशोधरा आह ॥ पुत्रात्यन्तं प्रव्रजिष्यसि ॥ राहुल आह ॥ बाढं अत्यन्तं ॥ यशोध[347b]रा आह ॥ नास्ति मोक्षो ॥ राहुल आह ॥ नास्ति ॥ यशोधरा आह ॥ परित्यजसि ममं च आर्यकं च ज्ञातिवर्गं च ॥ राहुलो आह ॥ बाढं परित्यजिष्ये ॥ यशोधरा आह ॥ शृणु पुत्र यदि तावदत्यन्तं अगारस्मानगारियं प्रव्रजसि ततो षडिन्द्रियेहि सुसंवृतगुप्तद्वारेण विहरितव्यं भोजने च ते मात्रज्ञताये भवितव्यं । पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन भवितव्यं । आरब्धवीर्येण ते भवितव्यं । स्थानचंक्रमनिषद्यायोगमनुयुक्तेन ते विहरितव्यं । अपि मांसशोणितं ते पुत्र परित्यजितव्यं । न चैव बुद्धप्रज्ञप्तिशिक्षापदं अतिक्रमितव्यं । प्रज्ञप्तं च ते पुत्र भगवतो शिक्षापदं परिपूर्णं धारयितव्यं । अपि जीवितहेतोरपि ते पुत्र अखेतव्यं । अप्राप्तस्य निर्वाणस्य प्राप्तये सुसंवृतेन च ते पुत्र भवितव्यं । तत्कस्य हेतोः ॥ आगच्छन्ति हि पुत्र स्त्रीमहल्लिका प्रासादिका दर्शनीया भगवतो पादवन्दीयो तेषां ते पुत्र मातृसंज्ञा उपस्थापयितव्या । आगच्छन्ति पुत्र स्त्रीकुमारीयो प्रासादिका दर्शनीया आभरणभरिता तत्र ते पुत्र छन्दो न करणीयो अपि तु ते

çeyati vṛikshamule çayyâ ° lâkuleñshu ° cchishṭhâni bho° BM °bhuñjati | araṇyâ° B °nâma sukumâro eva sukhokhocitâ te° BM °sañbhuṇitvâ tad va° M °nâbhibhaṇishyâmi ‖ B °maḥ a°.

3. M °vrajishye atya-° shyâmaḥ ‖ . — 5. M °dyatra kvacid dhṛi ° mamaivañ ° jishyam anve°.

8^{2}. BM °si mama ca aryya(M °akâryyañ)kañ°. — 9^{2}. M bâḍhañ tya°. — 10. M yadi putra çṛiṇu tâvad evatyaçyañ° B °jasi ‖ tato° M °si tataḥ shaḍiñdriyehi° BM °vṛittagupta° M °viharatitavyañ bhâjanena ca te mâtṛijñâtâ°.

11. M °pararâtrâ jâ° BM °yukte bha°. — 12. BM âlabdha° M °ryeṇa bha° BM °vyañ sthâ°. — 13^{1}. BM sthânañ cañ° M °kramañ nisha°. — 13^{2}. M °tyajitavyañ | . — 14^{1}. M naçcaivañ bu ° bhiniçrami°. — 15. BM °tra âcetavyañ aprâ°.

16^{1}. BM °vṛittena ca°. — 16^{2}. M °hetor âga°. — 17. B °cchanta hi° M °cchantar hi putra stri° BM °mahelikâ prâ° M °pâdavañdiyo teshâñ te mâtṛiputra u° B °shâñ te pu mâtṛi ° vyâ â°. — 18. M âgacchañti pu° B °gacchati pu° M °ṇabhâritâ° BM °cchandâ na ka° M °khânupaçyanâ viharitavyañ ‖ amanâtmapaçyinâ viharayitavyañ ‖ ani° B °khânupaçyinâ viharitavyañ | ani°.

पुत्र तस्मिं समये दुःखानुपश्यिना विहरितव्यं अनित्यानुपश्यिना विहरितव्यं ॥ यदि शक्नोसि पुत्र राहुल प्रव्रज्यातो चित्तं विनिवर्तयितुं ततः सम्प्रसादो भवाहि ॥

अथ खलु राज्ञा शुद्धोदनेन कपिलवस्तुनगरे आघात्तिका दिन्ना । यत्तकं कपिलवस्तुस्मिं नगरे सामन्तं द्वादश योजनानि यत्किंचिद्गन्धं च माल्यं च पुष्पं च चूर्णं च तं सर्वं समुदानयथ । यत्तका नटनर्तकल्लमल्लपाणिस्वरिका संनिपातेथ ॥

मनसा देवानां वचसा पार्थिवानां
अचिरेणाढ्यानां कर्मणा दरिद्राणामिति ॥

राज्ञो वचनमात्रेण तं नगरमलंकृतं शोधितं अपगतशर्करकठल्लं धूपघटिकाविधूपितं अवसक्तपट्टदामकलापं चित्रदुष्यपरिक्षिप्तं विततवितानं मुक्तपुष्पावकीर्णं ॥

. . . .

. . . .

किंकारणा विविधमाल्यभूषणा प्रथमयौवनधरीयो ।
शृंगाटके स्थितानि बहूनि प्रमदासहस्राणि ॥
प्रासादगर्भनिलया कुमारिका . . . . तदा आसि ।
मृगिका व त्वरितत्वरिता अवलोकनका निधावन्ति ॥
शुद्धोदनस्यात्मजस्य पुत्रो बुद्धस्य राहुलो नाम ।
विजहिय . . . . भगवां राज्यं अवहाय प्रव्रजति ॥

1. BM °tum̃ tataḥ(M °tato) aprasidam̃ bha°. — 3[1]. B °rájñe çu° M °rájño çu ° dinnáḥ ‖ B °nná ya°. — 3[2]. M °stusmin na ° mam̃tam̃ dvá ° cid gam̃dha ca má°. — 5. M °ṭanáṭaká ṛi° B °pástvarikám̃ sam̃° M °svaraká sam̃°.

6. B °devánám acireṇádyánám̃ ka° BM °rmaṇám̃ da°. — 8. B rájñe vaca° BM °kṛitam̃ | ço° B °rkalakaṭha° BM °ṭikánidhûpitam̃(B °tam̃ |) avasa(M °vaça)kta° B °dushyam̃pari° M °kshitam̃ vitatavi° B °rṇṇam̃ tada°. — 10. BM tadaho saptame divase gṛihadváre pi maharghá(M °hárhá) dhûpadhûpáni ubhayato pi anuttará sam̃(M °sa)myaksam̃bo(M °bu)dhim abhisam̃buddho ákáçagamanakáni ca puráṇi idánim̃(M °ním̃) vayam̃ kumáro abhinishkramato paçyishyámaḥ(M °mo) | gáthá ca malá vimalá caḍaviká pi tato vá(M °lá catu vikopitaḥ cá)risiktasanmṛi(M °sam̃sṛi)shṭam̃ dhûpam̃ gehadvára(M °re) nagara kim̃ anaghana(M °nam̃)kshatragṛiháṇi(M °ni) navakáni trikaikokirṇṇá janasya bhavi(M °bhari)tá dá(M °de)há[348°]ni manujátiye máriye vá(M °cá)raṇyagatám atho(M °thrá)jivo pam̃(M °yam̃)ca kim̃°.

13. B °gátake sthi ° bahuni pra° BM °ṇi prá°. — 14. B °sáde garbhanilayá kumáriká addaçá mṛigiká ca tadá ási mṛi° M °layá kuliká adṛiço mṛigiká ca tadábhási mṛi°. — 15. BM mṛigiká ca tvarita° M °lokaniká nidhyávam̃ti B °nti çu°.

16. BM °danátma ° ma vi°. — 17. B vijahiyahi bha° M vijahi vahir bhagaván rájyam̃ cávahá° B °jyam̃ cávahá ca pravrajiti pa°.

पटहानि च वीणायो वादेन्ति वरस्वरा प्रमुंचंति ।
आहन्यन्ति मृदंगा न चिरं निर्यास्यति कुमारो ॥
वल्लकिपरिवादिनीयो मधुरं गुमुगुमुन्ति कोणपरिघट्टिता ।
. . . . न चिरं निर्यास्यति कुमारो ॥
द्वीपिअजिनेहि विचित्रो सनन्दिघोषो रथो परिच्छन्नः ।
अभिरुह्य रथं . . . . अभिमनो कुमारो भिनिष्क्रमति ॥
कामस्वस्त्ययनानि पाणिघटसहस्रा अमितयशस्य ।
निनंदिंसुः अग्रतो राजसुतस्य अभिनिष्क्रमन्तस्य ॥
एते अंशुकशिखरीजाता शाटककम्बलवनिवस्ता ।
हस्तिस्कंधवरगता कुमार निर्यान्तमनुयान्ति ॥
एति अंशुकशिखरीजाता शाटककम्बलकनिवस्ता ।
विचित्रसुमधुरभणिता कुमार निर्यान्तमनुयान्ति ॥
रथयुग्ययानयोजनं समाचितं गिरियेव पश्यन्ति ।
पुनः अश्रुपूर्णनयना राज्ञो अन्तःपुरिका दुःखिता ॥
वारणचकोरनयनो संप्रति नगरद्वारमनुप्राप्तः ।
इन्द्रो व मरुहि परिवृतो अन्तःपुरिकाहि ललिताहि ॥
न्यग्रोधारामं गतं नरुत्तमं नायकं पुरुषसिंहं ।
उपगम्य कनकवर्णं नरुत्तमं राजसुतो पितरं ॥

1. BM padumam̃ ca viṇáṇánanti(M °ṇá vádam̃ti) sva° B °mum̃cati á°. — 2. B álayishyanti° M álishyam̃ti mṛidam̃gáni ca tam̃ niryásyati | ku° B °dam̃gán na cittam̃ niryá° máro ma°. — 3. B mallakiparivániyo° M °vádaniyo madhukariyo madhuram̃ gumugumum̃ti ko° BM °ghaṭṭitáyo na vicárám̃ na(M °yo na cirám̃ na) niryá°. — 4. B °ro dvî°. — 5. M dvipi ajini vi° B °ajini vi° BM °citráṇi sanandi(M °nam̃di)ghosho ravo paricchinnaḥ (M °riccham̃tá) a°.

6. BM °kumáro nishkramato ká°. — 7. M kámacakrasvastipá° B °svastipáṇi° BM °sráṇi ubhaya(M °bhapa)yaçasya ni°. — 8. M ninam̃ditsuḥ agra° B ninandim̃suḥ | agra° M °shkramam̃tasya B °ntasya te°. — 9. BM te am̃çukaçikhalijálam̃(M °jásam̃) tasya ácaranta(M °ram̃ta)ká nicastá(M °catá) ha°. — 10. M °gaṇá kumáram̃ niryáta ‖ anuyám̃ti ‖ B °ryátam̃ a°.

11. BM °çikhalijátá aṭá(M °ṭṭá) ávanantaka(M °nam̃taká)nivastrá vi(M °stráṇi)citrá°. — 12. B °dhuro bha° M °dhurá bharitá ku° BM °ryátam̃ anujáti(B °ti |). — 13. BM °yugá(M °yugya)yácanaka samacitam̃ giridevi(M °vî)yo aparehi pu°. — 14. M punar açrupúrṇo nayano rájño am̃taḥpu° B °nayano | rá° M °khito B °khitá vá°. — 15. B °cakáranayená sam̃° M °koranayana sam̃°.

16. BM in(M im̃)dro ca ma° °to am̃taḥpu° BM °táhi nya°. — 17. B °gata naruttaº M °tam̃ narotta° BM °ham̃ u°. — 18. M °varṇena narotamam̃ ráhulo pi° B °varṇṇena naruttamám̃ ráhulo pitaram̃ va°.

वन्दति च उत्तमयशं यशप्राप्तो मृदुतलेहि जालेहि ।
शीर्षं परिमार्जते च नरर्षभो कुंजरपुत्रस्य ॥
किं राहुलभद्र फलिता नियमप्रेक्षा त्वं सकरुणरूपं ।
विजहिय भवान्तको भव क्षिप्रं स्पर्शेहि निर्वाणं ॥

भगवां दानि आयुष्मन्तं शारिपुत्रमामन्त्रयति ॥ प्रव्राजेहि शारिपुत्र राहुलं सकुटिको ते भविष्यति ॥ स्थविरो दानि भगवन्तं पृच्छति ॥ कथं भगवं प्रव्राजयिष्यं ॥ भगवानाह ॥ यथा शारिपुत्र आर्ये धर्मविनये प्रव्रज्या कुमारभूतस्य ॥ भणाति अहं राहुलो बुद्धं शरणं गच्छामि धर्मं शरणं [348^{b}] गच्छामि संघं शरणं गच्छामि । द्वितीयं पि अहं राहुलो बुद्धो मे शरणो अनन्यशरणो धर्मो मे शरणो अनन्यशरणो संघो मे शरणो अनन्यशरणो ॥ अहं राहुलो यावज्जीवं प्राणातिपातात्प्रतिविरमिष्यं यावज्जीवमदत्तादानात्प्रतिविरमिष्यं यावज्जीवं कामेहि मिथ्याचारात्प्रतिविरमिष्यं यावज्जीवं मृषावादात्प्रतिविरमिष्यं यावज्जीवं सुरामैरेयमद्यप्रमादस्थानात्प्रतिविरमिष्यं उपासकं मे धारेहि इमेहि पंचहि शिक्षापदेहि ॥ अहं राहुलो बुद्धं भगवन्तं प्रव्रजितमनुप्रव्रजामि द्वितीयकं पि बुद्धं भगवन्तं प्रव्रजितमनुप्रव्रजामि तृतीयं पि राहुलो बुद्धं भगवन्तं प्रव्रजितमनुप्रव्रजितो इमस्मि ॥ अहं राहुलो यावज्जीवं प्राणातिपातात्प्रतिविरतो वेरमणं श्रामणेरस्य शिक्षापदं यावज्जातरूपरजतप्रतिग्रहणाशिक्षापदं धारयामि । इमे हि दश शिक्षापदानि ॥ स्थविरो दानि राहुलस्य केशान्योतारेत्वा प्रव्राजेत्वा दक्षिणेन हस्तेन

1. M caṁdati° BM °uttimayasaṁ yaça(M °saṁçaya)matto mṛi ° jálehi çi°. — 2. B márjante° M °rjjate caraṁ nararshabho kuṁjalapu° BM °putraṁ ki°. — 3. B kin ráhu ° BM °dra sphalitaṁ ni° B °preksho seka° M °kshá sakaruṇarupaṁ° B °paṁ vi°. — 4. BM °ya bhava bhavanta(M °vaṁta)do sparçe°. — 5^{1}. M atha bhagaván dániṁ áyushmaṁtaṁ çáliputram ámaṁtrayati ‖ B °ti pra°. — 5^{2}. BM pravrajehi çá ° hulaká kuṁḍḍi(M °kuṁḍi)yako°.

6^{1}. M °dániṁ bhagavaṁtaṁ pṛi° BM °ti ka°. — 6^{2}. M °gavan pravrajishyaṁ ‖ B °pravrajishyaṁ ‖ . — 7^{2}. M °çáliputra áyaṁ dha° BM °sya bha°. — 8. BM °ti ‖ ahaṁ ráhula bu° M °saṁghaçara°. — 9. M °ddho me çaraṇo dharmo° BM °gho me çaraṇo araṇyaçaraṇo ‖ . — 10. BM °práṇátipátaṁ viramishyaṁ | yá dánát pra(B °nán pra)tiviramishyaṁ | yá° M °cárád viramishyaṁ | yá° B °cárát prativiramishyaṁ | yávanmṛishá ° shyaṁ | yávajji° M °surávaireyamadyapramodasthá° BM °dhárehi ‖ i°.

14. M ahaṁ ráhulo buddhaṁ bhagavaṁtaṁ pravrajitam anupravrajito ham asmi ‖ B °dvitíyakaṁ pi ‖ bu ° jitaṁm anu ° ham asmiṁ ‖ .

16. M °lo yávatjívaṁ prá° BM °pátán prativi° M °ṇaṁ çravaṇe° B °ṇaṁ çramaṇerasya çikshápadaṁ | yá° BM °vajjívaṁ rúparajatapra(B °prá)tisahasráṇi çi°. — 17. B imehi daçehi çikská° BM °padehi stha°. — 18. M °keçiṇyavatáritá pravrájitvá da° B °otáṛitá pravraje° M °ṇe hastena çálipu° B °mauṅgalyá ° starake u° BM °çetsuḥ | .

शारिपुत्रो गृहीत्वा वामतो मौद्गल्यायनो तृणसंस्तरकं उपविशेन्सुः ॥ एवं दानि भगवां कर्तव्य. . . . .

दिवि भुवि च विश्रुतयशं विनीतगणश्रावकं विपुलप्रज्ञं ।
श्रावकयुगं दशबलो आमन्त्रये करकन्दिकरो ॥
तीक्ष्णा हि इन्द्रियाणि आज्ञास्यति राहुलो इमं धर्मं ।
प्रव्रजतु कुमारो सो कृतानुकारी भवतु मह्यं ॥
कालज्ञो शारिसुतो . . . . . लोकनायकं अवचि ।
प्रव्राजेमि कथमहं राहुलशिरिं आत्मजं जिनस्य ॥
लोकमनुकम्पमानो ब्रह्मस्वरो नायको समाख्याति ।
यथ चार्यधर्मविनये प्रव्रज्या कुमारभूतस्य ॥
वामेन गृहेत्वा मौद्गल्यायनो दक्षिणेन उपतिष्यो ।
प्रव्राजेत्वा एतं तृणसंस्तरकं उपविशेन्सुः ॥
सो वलयकानि सुवर्णसूत्रं च यस्य काये चोहरति ।
न भूयो चरे दुःखार्त्ता आर्त्ता स्वरन्ति दशबलस्य ॥
वारणचकोरनयनं माता पुत्रं विशालताम्राक्षं ।
उत्संगे स्थापयित्वा इमाहि गाथाहि अध्यभाषि ॥
उत्तमप्रावारधरो अनुलेपनरागवासितशरीरः ।
दुःचरकं श्रामण्यं अत्यन्तसुखोचितेन त्वया ॥
तायीनां प्रमुदितव्यं चोलकखण्डा वर्चं खनित्वान ।

1. M eve dânim̃ bhagavân kartavyo di° B °rttavyâ di°. — 3. B °bhuvi va viçrute jaçam̃ | dvitîyagaṇe çrâ° M °bhuvi çruyate yaçam̃ || dvitîyemaṇe çrâ° BM °prajñâ çrâ°. — 4. BM °yuga daça° M °âmam̃traya kara° B °ntra kara°. — 5. M tîkshṇehi im̃drâni â° B °hi indrâṇi âjñosyati | râ° M °ima dha° BM °rmam̃ pra°.

6. M pravrâja° B °vrajetu ku° BM °mâram̃ kṛi° B °tu | mahyam̃ kâ°. — 7. BM kâlajño(M °jñâ) tâni suto lo ° ci pra°. — 8. M °çirimâtsajam̃° BM °sya lo°. — 9. B °brahmâsvaro° M °ko sa samânakhyâti || B °khyâti pa°. — 10. B pathâryam̃ dha° M yathâyam̃ ca dha ° jyâ ca kumâram̃bhû° BM °sya vâ°.

11. M vâmena gṛihîtvâ° BM °mauṅgalyâ° M °tishyoṇa B °tishyeṇa pra°. — 12. BM °vrâjema(M °ma ||) mâ tṛi° M °viçâtsuḥ B °çetsuḥ || . — 13. BM esha bâlaya(M °lapa)trakâni° M °rṇasutram̃° BM °ti na bhû°. — 14. B °yo carim̃ duḥkhavarttâ ârttam̃ sma° M °yo rarim̃ duhkhârttâ ârtasvaranti° BM °sya vâ°. — 15. B °yanâ mâ° M °yana mâ° B °viçâtâmrâksham̃ u°.

16. M utsam̃ga sthâ°. — 17. BM uttamam̃ pi bam̃dhutadharo ° pananiga° M °riro. — 18. M duçcarikam̃ çrâvaṇyam atyam̃tasukhâvitena B °tena tra°. — 19. BM trayâṇâm̃ pra° M °muditayo volakha° B °ditavyâ colakha° BM °oḍâvacakani(M °kari)tvâna u°.

उच्छि[349ᵃ]ष्टं भोक्तव्यं अपि राहुल कुम्भदासीये ॥
तुवं सुवर्णनूपुरो . . . . ।
उत्तप्तकांचनसवर्णो नारी तुह्यं अभिरमेन्ति ॥
किन्तव पुत्र अरखेन श्रुत्वा तासां घोषं वीणानां ।
मधुरमंजूघोषाणां . . . . नकुलकानां ॥
न धारेसि इमस्मिं प्रावचने . . . . एहि पुत्र ।
प्रतिगच्छ पराङ्मुखो न हि सुलभं अच्युतं स्थानं ॥

राहुल आह ॥

यदि मात: केचिदुद्घटितज्ञा ममापि तव गणयाहि ।
अहमपि हि क्लेशमथनो अनुगंसं पैतृकं मार्गं ॥
निशिशाति नापितो खुरं राहुलो च मणिचूडं मुंचेति ।
तदा अभिमनो . . . . . अनुस्मरन्तो द्विपदश्रेष्ठं ॥
दृष्ट्वा च नं अभिमनं उद्युक्तं शासने दशबलस्य ।
तं प्रापुणाहि क्षिप्रं स्पृश निर्वाणं सुखं शान्तं ॥
ये ते पुत्रक धर्मा जातिं च जरां च वीतिवर्तन्ति ।
तां प्रापुणाहि क्षिप्रं इति राहुलं अपि सो अवच ॥
तां शिरसिजसल्लेखां आवर्जितनीलकण्ठसहवर्णा ।

1. B °vyaṁ | a° M °la kuṁbhadá° BM °síye tvaṁ°. — 2. B tvaṁ suvarṇṇavupuro narorimahilikho u° M tvaṁ suvaraṇavipulo narorishahilikhá u°. — 3. B °balá nánutuhya a° M °balá náṁ nu tuhya abhirasaṁti B °nti ki°. — 4. BM °putro a° B °tvá ca násáṁ° M °tvá ca tásáṁ ghosháṁ vi° BM °náṁ ma°. — 5. M °ṇáṁ ca hite ca naku° B °ṇáṁ hite ca nakulakánáṁ na°.

6. M ta dharmesi° B na dhamesi° M °právaraṇena ehi° B °nena | ehi putra pra°. — 7. M pathigacchaṁ páraṁ kiyena hi° B °ccha páraṁ kiyo na hi° M °surabha ya cyuta sthánaṁ || . — 9. BM °ṭitajño ma ° hi a°. — 10. BM °gaṁsemi pai° M °márga ni° B °márgaṁ ni°.

11. BM °niçinati ná° M °ta kharaṁ rá ° ṇicaḍaṁ muṁcati B °muṁcati | . — 12. BM °no anu° M °smaraṁto dvi° B °çreshṭaṁ dṛi°. — 13. B °ca naṁ avima° M °bhishanaṁ udyuktaṁ sayenama va hareti dhigaṁsámásane da° B °ktaṁ samayena me va hareti dhigamá sásane da° BM °sya taṁ°. — 14. B °puṇehi° M °puṇehiḥ kshi° ṇaṁ mukhaṁ çáṁtiṁ ete°. — 15. M ete pu° BM °dharmajá° M °vithivartaṁti B °vartlanti taṁ°.

16. BM taṁ prá° M °puṇehi° BM °hula api(B °árpi)ká avaca taṁ(M °naṁ)°. — 17. BM taṁ(M naṁ) çirasijá allekhá | avarṇṇikánte(M °khá avarṇakáṁte)hi sahalaláṁ u°.

उत्संगेन ग्रहेत्वान मातास्य प्रतिच्छुपति केशां ॥
सा अश्रुपूर्णनयना यशोधरा धर्मवेगसंजातं ।
पुत्रं स्वं राहुलशिरिं अपगतकेशशिरं दृष्ट्वान ॥
तं अपगतगृहिलिंगं द्रुमरक्तं काषायमावृतकं ।
मौद्गल्यायनुपतिष्या प्रव्राजयि राहुलकुमारं ॥
स प्रव्रजितो ततो वै पुत्रो द्वात्रिंशलक्षणधरस्य ।
विहरति शिक्षाकामो उपतिष्यं निश्राय स्थविरं ॥
एवं त्वयि प्रतिरूपं यो त्वं श्रद्धाय प्रव्रजित्वान ।
कामगुणेष्वनपेक्षो चरसे अक्लिष्टमनो . . . ॥
शालीनमोदनं शुचि अनेकसूपरसव्यंजनोपेतं ।
भुंजित्व शाकियकुले पिण्डाये राहुलो चरति ॥
तमतिमिरपटलमथनं पुत्रं बुद्धस्य राहुलं नाम ।
सर्वाश्रवप्रहीनं वन्दथ शिरसा च मनसा च ॥

अथ खलु यशोधरा राहुलमाता यदा भगवानन्तःपुरिकानां मूले भुंजित्वा ततः यशोधरा राहुलमाता तासां ज्येष्ठिकानां गौरवेण पश्चिमके दिवसे येन भगवांस्तेनांजलिं प्रणामयित्वा भगवन्तं सश्रावकसंघं शुचेतनाय भक्तेन निमन्त्रेति । अधिवासये भगवां तूष्णीभावेन ॥ अथ खलु यशोधरा भगवतस्तूष्णीभावेनाधिवासनां विदित्वा हृष्टा प्रीतिसौमनस्यजाता संवृत्ता ॥ तस्या एव रा[349b]-

1. M °gena grihitvâ ° praticchipa° B °praticchiyati ke° BM °çâm̃ açru°. — 2. BM açru° B °râ dharmam̃ vegrasam̃jâtâm̃ M °jâtâ. — 3. BM putrasya râ ° keçam̃ çiram̃ drishṭvâ ta°. — 4. BM tatto pagatagrihalim̃ ° raktakâshâ ° takam̃ mau°. — 5. BM mauṅgalyâcu(M °lyâvu)patishyo pravrâja(B °vraje)yi°.

6. BM °jito tataḥ putro(B °tra) vai dvâtrim̃çalla(M °çala)kshaṇadharasya vi°. — 7. B °rati | çi° B °shyam̃ tiçrâ°. — 8. M °pam̃ yas tvam̃ çra° BM °jitvâ kâ°. — 9. M °shvanamekshâ cara° B °pekshâ cara ° ptamânase çâ° M °ptamânasya çâ°. — 10. B °dana çu° M °lina odanam̃ çuci anakesuparavyam̃° BM °tam̃ bhum̃°.

11. M °kiyamule° BM °ṇḍâya râ°. — 12. M °timilapataramapanam̃° BM °tram̃ || bu° M °nâmam̃ B °nâma sa°. — 13. M sarvaçravaṇapra° B °çramaprahinam̃ nanda° M °nam̃ cam̃datha° BM °manasâ || . — 14. M °khalu ŷaçodharâ râhulomâtâ yadâ ° rikânâm̃ mule bhum̃jitvâ tato yaço° B °sâm̃ yashṭikânâm̃ gau° M °gauravam̃ṇa° BM °divasa ye ° yitvâ bhagavanta(M °vam̃tam̃) çrâ° M °gham̃ sucetanâ° B °gham̃ çucetanâya bhakte nima° M °nimam̃treti | .

17[1]. M °gavân tûshṇîbhâven || . — 17[2]. B °gavantam̃ tûshṇi° M °gavam̃tam̃ tûshṇi° BM °hrishṭa pri° M °saumanajâto sam̃°. — 18. M tasyâm̃ eva râtryâtyayena prabhâ° BM °bhojanîyam̃ praṇîtena pratijâgaritvâ bahûnâm̃(M °buni) ca pratya° M °ṇagadharasa°

त्वा अत्ययेन प्रभूतं खादनीयभोजनीयं प्रतिजागरित्वा बहूनि च प्रत्ययप्रणीतानि मोदकानि वर्णगन्धरसोपेतानि प्रतिजागरित्वा तस्यैव रात्र्यात्ययेन सर्वं निवेशनं सिक्तसंमृष्टं कारापितं ओसक्तपट्टदामकलापं मुक्तपुष्पावकीर्णं विततवितानं भगवतो महार्हासनप्रज्ञप्तिः कृता यथोपकं च भिक्षुसंघस्य ॥

अथ खलु भगवां कल्यस्यैव निवासयित्वा पात्रचीवरमादाय भिक्षुसंघपरिवारितो न्तःपुरं प्रविशति ॥ अथ खलु यशोधरा राहुलमाता नानाप्रकारेहि वस्त्रेहि चाभरणेहि चात्मानमलंकृत्वा भगवन्तं परिविशति मोदकेन च भगवन्तं प्रलोभयति अप्येव नाम आर्यपुत्रः अगारमध्यावसेया न च भगवतो चित्तस्यान्यथात्वं ॥ अथ भगवां यं कालं भुक्तो धौतपाणिरपनीतपात्रो भिक्षुसंघो च ततः भगवता राजा शुद्धोदनो महाप्रजापती गौतमी यशोधरा च राहुलमाता सपरिवारा धर्मया कथया . . . . संदर्शयित्वा समादापयित्वा समुत्तेजयित्वा संप्रहर्षयित्वा उत्थायासनातो प्रक्रामि ॥

भिक्षू दानि भगवन्तमाहन्सुः ॥ पश्य भगवं कथं यशोधरा सर्वालंकारविभूषिता आत्मानमलंकृत्वा भगवन्तं परिविशति मोदकेन च भगवन्तं प्रलोभयति न च चित्तस्यान्यथाभावो ॥ भगवानाह ॥ न हि भिक्षवः एतरहिमेव अन्यदापि एषा यशोधरा सर्वालंकारविभूषिता आत्मानं अलंकृत्वा परिविशति मोदकेन च प्रलोभयति अत्रान्तरे एकशृंगजातकं पुनः कर्तव्यं ॥

भगवाननुत्तरं सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धित्वा तत्रैव बोधिमूले तृणसंस्तरके निषण्णो पर्यंकमभिन्दन्तो प्रीतिसुखेन सप्ताहं आसति ॥ इह मया बोधिद्रुमे अयता प्राप्ता

M °ktasaṁsṛishṭaṁ° B °rāpitaṁ | o° M °taṁ āsaktapaṭṭa ° paṁ yuktapu° B °rhāsanaḥ pra° M °jñapti kṛitā natopakaṁ° B °tā tatopakaṁ°.

5. M °gavān kālya° B °kālasyai° M °ghaparivṛite tāṁpuraṁ parinivecati || B °raṁ pariviçati || .

6. M °hulasya mā° B °tmānaṁm alaṁ° M °tvā bhagavaṁtaṁ pari ° kena ca bhagavaṁtaṁ pralobheti || apye° B °lobhayati | apye° M °putro agā ° seyo na ca°. — 9. B °vāṁ yan kālaṁ° M °vāṁ yat kālaṁ° BM °bhuktaṁ dhau° B °ṇir apaṇītapātro° M °nītapātryo bhikshusaṁgho ca || tato bhaga ° jāpati gau ° vāro dharma° B °vārā dharmā ka° BM °thayā saṁda° M °ttejayitvā utthāyāsanāno prakrami bhi° B °krāmi bhi°.

13[1]. B bhikshu dā° M bhikshuḥ dāniṁ bhagavaṁtam ā° BM °hatsuḥ || . — 13[2]. M °vaṁn kathaṁ ° laṁkārabhū ° tvā bhagavaṁtaṁ pari ° gavaṁtaṁ pralobheti || na ca° BM °nyathībhāvo || . — 15[2]. M na bhikshavo etarhi evaṁ anya° BM °dāpi evā yaço° B yati yo atrā° M °lobheti ca atrāṁtare°.

18. M atha bha ° ttarā samya ° traiva bodhimule saṁstarike bhidyaṁto prī° B °nisharṇṇo paryyaṁkam abhīdento prī°. — 19. M °drume anavarāgrasya jāti° B °gratāṁ prāpto saptā° BM °maraṇagrahaṇakāntā(M °kāṁtā)rasya° M °paryyaṁkaṁ kṛi°.

सप्ताहं पूर्णां संबोधिं बुद्धित्वा जातिजरामरणगहनकान्तारस्य पर्यन्तं कृतं । इह मया क्लेशमारो भग्नो देवपुत्रमारो भग्नो इह मम अपरिमितमसंख्येयप्रणिहिता प्रणिधि समृद्धा । इहाहं बोधिद्रुमे अनवराग्रस्य . . . .

[सप्ताहपूरं संबुद्धो बोधिं बुद्धित्व] उत्तमां ।
आसनातो न उत्थेसि सर्वलोकस्य चेतियो ॥
देवकोटीसहस्राणि गगणस्मिं समागता ।
पुष्पवर्षं [350a] प्रवर्षेन्सुः सप्तरात्रमनूनकं ॥
उत्पलां पदुमां दिव्यां पुण्डरीकां मनोरमां ।
सहस्रपत्रां रुचिरां तत्र देवा प्रवर्षति ॥
मारस्य दुर्मना आसि काष्ठेन लिखते महीं ।
जितो स्मि देवदेवेन शाक्यसिंहेन तायिना ॥
त्रयस्त्रिंशा च यामा च तुषिता ये च निर्मिता ।
परनिर्मिता देवा च कामधातुप्रतिष्ठिता ॥
लोहितं चन्दनं दिव्यं अगुरुं तथ चम्पकं ।
दिव्या च पुष्पवर्षाणि अन्तरीक्षातो ओकिरे ॥
दिव्यं च रतनचूर्णं अन्तरीक्षातो ओसिरे ।
छत्रमात्राहि धाराहि बुद्धचेतं स्फरी इमं ॥
ब्रह्मकोटीसहस्राणि गगनस्मिं समागता ।
वर्षति सूक्ष्मं चूर्णं हि दिव्यं लोहितचंदनं ॥
भूम्यां देवां उपादाय शुद्धावासां स्वयंप्रभां ।

1. M °rinita saṁ°. — 3. M °drume agratāṁ prâpto saptâhaṁ pûrṇaṁ saṁbodhi buddhitrâ uttamo â° B °grasya uttamâ â°. — 5. BM °nâto(M °nâno) utthesi sarvasya lo° M °ceṭiyo ‖ B °tiyo de°.

6. M °koṭisahasrâṇi gagaṇesmiṁ samâgatâḥ B °mâgatâ pu°. — 7. B °shetsuḥ | sa° M °shetsuḥ sa ° tram anunakaṁ ‖ B °kaṁ u°. — 8. M utpalâ padu° B °ramâṁ sa°. — 9. B °sraputrâṁ° M °patrâ ruci° B °pravarshetsuḥ | . — 10. M °âsît kaṁṭhena likhitaṁ mahîṁ | B °likhitâṁ mahîṁ | .

11. BM jitosmiṁ deva° M °siṁhasya tâyino ‖ . — 12. B trayastriṁçâ° M °yâmâçca tu°. — 13. BM parinirmitade° M °vâçca kâma° B °tishṭitâ ‖ . — 14. M °taṁ caṁda° — 15. M divyâçca pushpavarshaṁ ca aṁtarikshato oçire ‖ B °shpa-tha caṁpakaṁ | . — 15. M divyâçca pushpavarshaṁ ca aṁtarikshato oçire ‖ B °shpa-varâṁ anta°.

16. M °ca ratnacûrṇṇaṁ ca aṁtarikha ca oçire ‖ . — 17. M °mâtrehi dhârehi bu° B °dhârehi bu ° traṁ sphâri° M °sphaṭikam imaṁ ‖ . — 18. M °koṭisahasrâṇi gagaṇe-smiṁ samâgatâḥ ‖ . — 19. B °cûrṇṇaṁ di° M °ti pushpacûrṇṇaṁ hi di ° tacandanaṁ | . — 20. BM bhûmyâ devâm upâ° M °prabho ‖ .

एषा परंपरा आसि देवताहि परिस्फुटा ॥
छत्रध्वजपताकाहि अन्तरीक्षं परिस्फुटं ।
करोन्ति पूजनां श्रेष्ठां संबुद्धस्य शिरीमतो ॥
आभा च विपुला मुक्ता बुद्धक्षेत्रं परिस्फुटं ।
भवाग्रलोकधातूयो अग्निशुष्का व तिष्ठति ॥
प्रशान्ता निरया आसि बुद्धरश्मिभि सर्वशो ।
प्रीतीभूता च अंगानि सर्वे च सुखिता अभूत् ॥
येषां नैरयिकं दुःखं परिक्षीणं तदनन्तरं ।
निरयेषु च्यवित्वान देवेषु उपपद्यिषु ॥
संजीवे कालसूत्रे च तपने च प्रतापने ।
प्रशान्तो रौरवे अग्निर्लोकनाथस्य रश्मिभिः ॥
अवीच्यामथ संघाते प्रत्येकनिरयेषु च ।
प्रशान्तो सर्वशो अग्निर्लोकनाथस्य रश्मिभिः ॥
यावन्ता लोकधातुषु प्रत्येकनिरया अभूत् ।
प्रशान्तो सर्वशो अग्निर्लोकनाथस्य रश्मिभिः ॥
ये च तिरश्चानयोनीयं मांसरुधिरभोजना ।
मैत्राय स्फुट बुद्धेन न हिंसन्ति परस्परं ॥
छत्रध्वजपताकाभिः बोधिवृक्षो अलंकृतो ।
कूटागारेहि संछन्नो देवपुत्रेहि निर्मितो ॥
खण्डकान्तारका पि च शर्करसिकता पि च ।
समन्ता बोधिमण्डातो हेष्टा भूमी प्रतिष्ठिता ॥

1. B eshâm̃ param̃° M eshâm̃ param̃parâm âmi de° BM °vatehi pari° B °sphutâ | . — 2. BM °rikshe pari° B °sphutam̃ | . — 3. M karom̃ti jahatâm̃ çre° B °nti jahanâm̃ çreshṭâm̃ mam̃buddhasya çrimato | M °sya ca çrimatâ ‖ . — 4. B âbhâya vi° BM °pulo mukto bu° B °sphutam̃ | . — 5. B °agnim̃ çum̃gâ va tishṭetsuḥ | M °agnim̃ çum̃yâ va ti°.

6. B praçânta ni° M praçâm̃ta nilayâ âsid buddha°. — 7. B °am̃gânâm̃ sa°. — 8. M °nairapikam̃ ° tadam̃taram̃ | . — 9. B °dyitsuḥ | . — 10. M °lasutre ° pranâpane ‖ B °pratapane | .

11. B praçânta rau° M praçâm̃tâ rau ° agnim̃r loka° B °agnim̃ loka°. — 12. M °ghâṭe pra°. — 13. M praçâm̃tâ sa° B °agni loka°. — 14. M yâvam̃to lo° B yâvatâ lo° M °dhâtûshṭha pra° B °abhûḥ | . — 15. M praçâm̃to sa° B °agni loka°.

16. M °nsaruvirabhojanâḥ | . — 17. BM maitryâya° B °ddhena na hisanti° M °him̃sam̃ti pa°. — 18. M °kâmiḥ yodhivṛikshe alam̃kṛitâ ‖ . — 19. B kṛitâ° M °rmitâḥ ‖ . — 20. B khâṇḍakaṇḍarakâ pi ca çarkaraçikatâ° M khâṇḍakakaṇṭhakâbhiç ca çarkarâsikṛitâ pi ca | .

21. M samam̃tâ bo°.

रत्नामयीये भूमीये बोधिमण्डं परिस्फुटो ।
या नाभि बुद्धक्षेत्रस्य देवपुत्रेहि निर्मिता ॥
देवपुत्रसहस्राणि धरणीये प्रतिष्ठिता ।
धूपनेत्रां गृहेत्वान पूजयन्ति लोकनायकं ॥
हेट्ठा च धरणी सर्वा पद्मेहि च परिस्फुटा ।
जाम्बुनदसुवर्णस्य बुद्धतेजेन उद्गता ॥
ये चापि व्याधिदुःखार्त्ता अलेना अपरायणा ।
अरोगा सु[350b]खिता भूता बुद्धरश्मिपरिस्फुटा ॥
जात्यन्धा रूपा पश्येन्सु लब्धा चक्षुं विशारदं ।
परस्परं चालपेन्सुः बोधिप्राप्तस्य तायिनो ॥
रागश्चाप्यपि च दोषो मोहश्च अन्तकीकृतः ।
यं कालं शाक्यसिंहेन प्राप्ता बोधि महर्षिणा ॥
प्रासादा च विमाना च कूटागारा मनोरमा ।
सर्वे ततोमुखा आसि बोधिसत्त्वस्य तायिनो ॥
यावन्तो बुद्धक्षेत्रस्मिं नरनारी च किन्नरा ।
सर्वे ततोमुखा आसि येन बोधि महर्षिणः ॥
देवता देवपुत्राश्च देवकन्या च शोभना ।
सर्वे ततोमुखा आसि येन सो पुरुषोत्तमः ॥
नागाश्चाप्यथ गन्धर्वा यक्षा कुम्भाण्डराक्षसा ।
सर्वे ततोमुखा आसि येन बोधि महर्षिणो ॥
दारका दारिका चैव शय्यायं अवरोपिता ।

1. M ratnâmaṇivibhû ° dhimaṇḍe pa° B °dhimaṇḍa pa°. — 3. M °srâṇi ramaṇîyaṁ pra° B °shṭhitâ dhû°. — 4. M °trâṁ gṛihîtvâna pûjyehi lo° B °nâyaka | . — 5. BM °sarve padme°.

6. M °dgatâḥ || . — 7. M °duḥkhârnâ parâyaṇâlanâya ca || B °khârttâ aparâyaṇâ ala°. — 8. M agârâ sukhitâ te bhûd buddha° B arâgâ sushitâ te tu bu°. — 9. M jâṁnâ | . — 8. M agârâ sukhitâ te bhûd buddha° B arâgâ sushitâ te tu bu°. — 9. M jâṁnâ | . — 10. M °câtyaṁdhâ rûpa paçyetsu labdhâ ca çuviçâladaṁ || B °çyetsu labdhacakshuṁ°. — 10. M °cârayetsuḥ bo° B °câlayetsuḥ bo° M °sya nâyinaḥ || .

11. B °py avasa do° M °py avaco do ° haçcânaṁtakî° B °ça nanta°. — 12. BM °kâle çâ° M °prâptaṁ bo°. — 13. M prâptâdâ ca vitânâ ca kiriṁdhe ca mano° B °nâ ca kiriçâ° M °prâptaṁ bo°. — 13. M prâptâdâ ca vitânâ ca kiriṁdhe ca mano° B °nâ ca kiridherâ ca mano°. — 14. B °tosukhâ° M °âsid bodhi ° yinoḥ || . — 15. BM yato ca bu° M °kshetresmiṁ ° ca kiṁnarâḥ || .

16. M °âsi ye ° rshiṇâ || . — 17. M °ça devakaṁnyâ ca°. — 18. M °âsit ye°. — 19. M °tha gaṁdharvâ yakshâ kuṁbhâṁḍarâkshasâṁs || B °kshâ kuṇḍâ râ°. — 20. M °âsi ye° B °yena borshi maha° M °rshiṇâ || .

21. M °caivaṁ çayyâpaṁ bhavaropitâṁ | .

ततोमुखा संस्थिहिंसु येन बोधि महर्षिणो ॥
ये चाप्याभरणा दिव्या विशिष्टा रतनामया ।
आवद्धा आसि देवानां सर्वे ततोमुखा अभू ॥
नागानां अथ यक्षाणां पिशाचराक्षसान च ।
अभू आभरणा सर्वे येन बोधि निरिंगिता ॥
देवानामथ नागानां यक्षाणां राक्षसान च ।
ततोमुखा विमानाभू येन बोधि महर्षिणो ॥
नूपुरा वलया चैव अथ वा पारिहारका ।
बोधिप्राप्तस्य बुद्धस्य येन बोधि निरिङ्गिता ॥
वलंजिता च निष्कानि कण्ठे हारा च शोभना ।
आवद्धका मनुष्याणां येन बोधि निरिङ्गिता ॥
मुक्ताहारा च आवद्धा चित्रा च मणिकुण्डला ।
ओगुण्ठिका मुद्रिका च येन बोधि निरिंगिता ॥
यावन्ति बुद्धक्षेत्रस्मिं सत्वधातू अचिन्तिया ।
जानन्ता च अजानन्ता येन बोधि निरिंगिता ॥
वाता च शीतला वाये मंजुगन्धा मनोरमा ।
समन्ता बोधिक्षेत्रस्मिं बोधिप्राप्तस्य तायिनो ॥
एकपुत्रस्मिं यं प्रेमं शुश्रूषा च प्रतिष्ठिता ।
मातापितॄणां इष्टस्मिं एवं आसीत्तदनन्तरं ॥
यावन्ति बुद्धक्षेत्रस्मिं देवा नागा च मानुषा ।
असुरा च किन्नरा यक्षा सर्वे पश्यन्ति नायकं ॥

1. BM °mukhaṁ saṁsthihesi(B °sthahaṁsi) ye° M °rshiṇá ‖ . — 2. B °çishṭo rata°. M °çishṭhá ratanáyayá ‖ . — 3. M *omet les lignes 3-10*. B °náṁ gá sarve tena mukhá abhúshi | . — 4. B °piçácárákshasánáṁ | . — 5. B cábharaṇá ° dhi liniṁriṁgitá | .
6. B °kshánáṁ rákshasánáṁ | . — 7. B °rshiṇá | . — 8. B °varayá°. — 9. B °niliṅgitá | . — 10. B ácaraṁjano ca hastá ca kaṁṭho hastá ca çocaná | .
11. M °manushyá ° niliṁgitá | B °niliṅgitá | . — 12. BM muktihá° M °háráçca á° ṇikuṁḍalá | . — 13. BM okuntiká bhadri° M °bodhiṁ nilaṁgitáḥ ‖ B °niliṁgitá | . — 14. M yácaṁta buddhakshetresmi satvadhátu aciṁtiyá | . — 15. M jánaṁtá ca ajánaṁtá ye ° niliṁgitáḥ ‖ B °niliṁgitá | .
16. B vátáya çitalo váye maṁjúga° M °maṁjúgaṁdhá ma°. — 17. M samaṁtá buddhakshetresmiṁ bo° B °smiṁ buddhaprá° M °yiná ‖ . — 18. M °putresmiṁ yaṁ premmaṁ çruçushá° B °mnaṁ çruçushá°. — 19. B pitriṇáṁ ishṭasya e ° ásicca tada° M pitriṇá ishṭasya e ° ásinaṁ tadanaṁtaraṁ ‖ . — 20. M yácaṁti buddhakshetresmiṁ ° gáçca mánusháḥ ‖ B °gá manushyá | .
21. M °paçyaṁti táyiná ‖ .

धूपनेत्रां गृहेत्वान सर्वे तेन सुखस्थिता ।
पूजेन्ति लोकप्रद्योतं [बोधिमण्डे प्रतिष्ठितं] ॥
अंजलीहि नमस्यन्ति गाथाहि च स्तवन्ति ते ।
पूजां करोन्ति बुद्धस्य बोधिमण्डे प्रतिष्ठिता ॥
सर्वे आसन्नं पश्यन्ति लोकनाथं प्रभंकरं ।
[351*] न कश्चिद्दूरे संज्ञाने व्याममात्रे यथा स्थितं ॥
न कश्चित्पृष्ठतो बुद्धं लोकधातूषु पश्यति ।
सर्वदिशा हि बुद्धस्य समन्ता पश्यति मुखं ॥
वामदक्षिणपार्श्वेन न कश्चिल्लोकनायकं ।
संजानति महावीरं सर्वे पश्यन्ति संमुखं ॥
धूपनं बुद्धक्षेत्रस्मिं धूपितं च तदनन्तरं ।
समन्ता बुद्धक्षेत्राणां गन्धेन कोटियो स्फुटा ॥
न शक्यं गणनां कर्तुं एत्तिया सत्वकोटियो ।
पश्यित्वा शिरिं बुद्धस्य ये बोधिमभिप्रस्थिता: ॥
तृणा च ये केचिदस्ति औषधीयो वनस्पति ।
सर्वे ततोमुखा आसि येन बोधि महर्षिणो ॥
को इमां एदृशां धर्मां लोकनाथेन देशितां ।
श्रुणित्वा न सिया तुष्टी अन्यत्र मारपक्षिकात् ॥
न शक्या सर्वमाख्यातुं वाचाय ऋद्धिमायतः ।
या शिरी आसि बुद्धस्य बोधिप्राप्तस्य तायिनो ॥

1. M dhûpatetrâṁ grihe ° sarvato ca sukhe sthitâ | B °tena mukha°. — 2. M pûjayaṁti lo° B pûjanti lo° M °dyoto nama° B °taṁ aṁja°. — 3. B °taṁ aṁjaliṁhi namasyanti | gâ° M namasyanti cam aṁjaliṁ gâthâbhiç ca stavaṁti te ka° B °staventi te pû° — 4. M karoti buddhasya pûjanaṁ || yena bodhi pratishṭhâpya bodhima° BM °shṭhitaṁ | . — 5. B °âsannâ pa° M °âsana paçyaṁti° BM °nâtha pra°.
6. M °çci dûle saṁtrâne vyomemâtre° B °ne vyâmamâ°. — 7. M °dhâtûshu pa°. — 8. M °sya samaṁtâ-darçati mukhaṁ || B °ntâ mukha darçati | . — 10. B °jânanti ma° M °jânaṁti mahâviro sarve paçyaṁti saṁ°.
11. M dhupanaṁ° B dhûpana bu° M °kshetresmiṁ ° taṁ tvadanaṁtaraṁ || . — 12. M samaṁtâd buddha ° ṇâṁ gaṁdhena ° sphuṭaṁ || . — 13. BM °ṇanâ kartuṁ° B °etti satva° M °ettikâ matvakoṭiyâ pa°. — 14. BM çiri bu° B °bodhi abhi° BM °sthitaḥ | . — 15. B °ca keci° M °ca kenacid asti sarva aushadhi va° B °shadhi vanaspati sa°.
16. M tato abhimukhâ âsit yena° B sarve | tato abhimu° M °harshiṇâ. — 17. M °imâm edṛiçâ dharmâ lo° B °tâṁ çru°. — 18. B °tvâ namiyâ tushṭiṁ a° M °tvânam imâṁ tushṭiṁ a ° kshikân || B °kshikâṁ || . — 19. M °taṁ câcaya ṛi° B °câya riddhi° M °shati || . — 20. M yo çiri buddham âkhyâmi bo°.

येहि च दृष्टो संबुद्धो बोधिमण्डे प्रतिष्ठितः ।
पूजितश्च महावीरो ते श्रुत्वा तुष्ट पण्डिता ॥
शीलस्कन्धेन अच्छिद्रा ये च भिक्षू प्रतिष्ठिता ।
तेषां श्रुत्वा इदं सूत्रं महाहर्षं जनेष्यति ॥
भद्रकक्षान्तिसौरभ्यसंपन्ना अदीनमानसा ।
अर्थिका बुद्धज्ञानेन तेषां तुष्टिर्भविष्यति ॥
ये हि आश्वासिता सत्त्वा मोचेष्यामि उपद्रुता ।
बुद्धित्वमुत्तमां बोधिं तेषान्तुष्टिर्भविष्यति ॥
येहि ते पुरिमा बुद्धा सत्कृता द्विपदोत्तमा ।
ते इदं सूत्रं श्रुत्वान तेषान्तुष्टिर्भविष्यति ॥
हर्षिता येहि ते सत्त्वा अन्नपानेन तर्पिता ।
ते पीदं सूत्रं श्रुत्वान बुद्धे काहिन्ति गौरवं ॥
येहि ते अधना सत्त्वा धनेन अभिच्छादिता ।
ते इदं श्रुत्वान सूत्रं बुद्धे काहिन्ति गौरवं ॥
येहि च पूर्वबुद्धानां चेतिया मापिता शुभा ।
उद्विद्धा वरप्रासादा ते खु भविष्यन्ति प्रीणिता ॥
येहि प्रलुभ्यन्तो सद्धर्मो लोकनाथान धारितो ।
त्यजित्वा लाभसत्कारं ते खु भेष्यन्ति प्रीणिताः ॥
ये ते असंस्कृतायुश्च दण्डकर्मेहि वर्जिता ।
उरसा लोकनाथस्य ते खु भेष्यन्ति हर्षिता ॥

1. M ehi ca dṛi° B yehi ca tehi saṁ° M °shṭhitâ ‖ . — 2. BM pûjitâçca° M °hâciro° tushṭimaṁḍitâḥ | . — 3. B nila° M nilaskaṁdhena° BM °bhikshu pra° M °shṭhitâḥ | . — 4. M °daṁ sutraṁ° BM °shyasi | . — 5. B °drakaṁ kshâ° M °ka kshâṁti° unâdina-mâ° B °dinamanasâ narâ | .

6. M akâ bu°. — 7. M ye hi açvâhitâ sarve mo°. — 8. B °mâṁ buddhi te°. — 9. BM tehi° B °purimâṁ bu° M °purimâṁ loke buddho satkṛito dvi° ttamâṁ ‖ . — 10. M °daṁ sutraṁ çrutvâna tushṭhâ bhavi°.

11. BM °hi te kṛipaṇâ satvâ° B °nnapâṇe tarppitâ | . — 12. BM °daṁ çrutvâ sû-(M °su)traṁ na° M °buddha kâhiṁti gau°. — 13. BM ye pi te° nena te bhi° — 14. M °na sutraṁ buddhe kâhiṁti°. — 15. M ye pi te pûrva ca buddhânâṁ ye pi yâ-narthini çubhâ ‖ B °cetiyâni pârthi subhâ | .

16. B urddhiddhâe cetaprâsâdâ te shu bha° M udvi — raprasâdâ tena prâsâdâ te bhavi-shyaṁti priṇinâ ‖ . — 17. B °lubyanto° M °jyate saddharmâ lo° BM °nâthena dhâriṇo (M °ritâ) | . — 18. M °tvâ lobhasatkâra teshu bheshyaṁti pritinâḥ ‖ B °tkâreṇa teshu bhe°. — 19. BM °asatkṛitâ paçcâdaṇḍa° hi tarjitâ | . — 20. B °teshu bhe° M °teshu bheshyaṁti°.

ये ते मैत्रेयं संबुद्धं पश्यित्वा द्विपदोत्तमं ।
काहिन्ति विपुलां पूजां तेषां हर्षो भविष्यति ॥
ये ते सिंहं महानागं पश्यित्वा लोकचेतियं ।
काहिन्ति विपुलां पूजां तेषां हर्षो भविष्यति ॥
केतुस्य लोकनाथस्य ये करिष्यन्ति पूजनां ।
अर्थिका बुद्धज्ञानेन तेषां हर्षो भविष्यति ॥
प्रद्योतस्य च बुद्धस्य ये करिष्यन्ति पूजनां ।
अर्थिका बुद्धज्ञानेन तेषां हर्षो भविष्यति ॥
ज्यो[351b]तीवरं च ये बुद्धं पश्यित्वा अपराजितं ।
महतीं पूजां काहिन्ति तेषां हर्षो भविष्यति ॥
सुनेत्रं लोकप्रद्योतं दृष्ट्वा ये सत्करिष्यति ।
अर्चमानाय पूजाय तेषां हर्षो भविष्यति ॥
द्वौ बुद्धौ कुसुमनामौ लोकनाथौ तथागतौ ।
ये दृष्ट्वा सत्करिष्यन्ति तेषां हर्षो भविष्यति ॥
मेरुं च द्विपदश्रेष्ठं संबुद्धं वदतां वरं ।
ये दृष्ट्वा सत्करिष्यन्ति तेषां हर्षो भविष्यति ॥
पुष्पं ये चाग्रसंबुद्धं पश्यित्वा द्विपदोत्तमं ।
काहिन्ति परमां पूजां तेषां हर्षो भविष्यति ॥
चतुर्णां च नरेन्द्राणां ये संघं सत्करिष्यति ।
इमस्मिं भद्रकल्पस्मिं ते उदग्रा भविष्यति ॥
ये गृद्धा लाभसत्कारे जिह्वविज्ञाननिश्रिता ।
बह्विच्छा तं श्रुणित्वान तेषां त्रासो भविष्यति ॥

1. M °maitrañya saṁbuddhâ pa° B °maitreya saṁ°. — 2. M kâhiṁti vi°. — 3. M ete siṁha mahânâgâ pa° B ye te siṁha ma° cetiyâ |. — 4. M kâhiṁti vi°. — 5. B °sya lolokanâ° M °rishyaṁti pûjanaṁ |.

6. M °ti || su (*l.* 11). — 7. M *omet les lignes* 7 *et* 8. B pratyotasya bu°. — 9. *Dans* M *les lignes* 9 *et* 10 *sont transposées entre nos lignes* 14 *et* 15. M °ticaraṁ ca°. — 10. B °pûjanâṁ kâ° M °pûja kâhiṁti te°.

11. M °netralokapradyoto adṛishṭvâ satka° B °dyoto dṛishṭvâ sa satka°. — 13. M °kusumau nâmau° B °nâmo lo°. — 14. M °rishyaṁti te°. — 15. B °çreshṭho saṁ°.

16. M °rishyaṁti te°. — 17. M pushpaṁ cà tatra saṁ° B pushpaṁ câgrasaṁ° M °dotamaṁ ||. — 18. M kâhiṁti pa°. — 19. M °nareṁdrâ° B °ndrânâṁ ye° BM °ye sahasraṁ satka°. — 20. M °kalpesmiṁ°.

21. BM °tkâra(B °ro) jihvâvi°. — 22. B bahvecchâ te çru° M bahvacchâ tena çruṇitvâ te°.

ये च संगणिकारामा गणवासे प्रतिष्ठिता ।
विवेकं श्रुत्वा बुद्धेन तेषां च सौमनस्यता ॥
ये च दुःशील श्रुत्वान एवं बुद्धेन भाषितं ।
नता लोकप्रदीपस्मिं तीव्रं काहिन्ति गौरवं ॥
ये ते व्याकृता बुद्धेन बोधिसत्वा अनागता ।
सूरता सुखसंवासा तेषां तुष्टिर्भविष्यति ॥
येषां विवर्तना नास्ति बुद्धज्ञानातो सर्वशः ।
ते इदं सूत्रं श्रुत्वान भविष्यन्ति सुखिता नराः ॥
ये हि पुरिमबुद्ध सत्वसारा
गुरुकृता सत्कृता पूजिता नरेन्द्रा ।
प्रणतमना शिष्ट बुद्धज्ञाने
नरवरवर्णं श्रुणित्व तुष्ट भोन्ति ॥
येषामविकम्पा समन्त श्रद्धा
वरगुणकोटिशतेहि ये उपेता ।
ये च धारयि धर्मं लुज्जमानं
मुदितमना सुगतस्य शासनस्मिं ॥
ये च अचपला अनुद्धता च
अमुखरा अभू अकीर्णवाचा ।
सुसखिलवाचा न मानुपेता
जिनवरवर्णं श्रुणित्व तुष्ट भोन्ति ॥
येषामपरित्यक्तं बुद्धज्ञानं

1. BM °gaṇaṁ vása pra°. — 2. M viveka çru° B °sháṁ sau° BM °syatáṁ | . — 3. M eva duḥ° B evaṁ duḥ°. — 4. BM na te lo° M °káhiṁti. — 5. M °kṛita bu ° gatáḥ | .

6. BM suratá° M °saṁváso te°. — 7. M esháṁ° B °vivarṇṇatá násti° M °jñánasasargate | B °rvagate | . — 8. B idaṁ° M imaṁ sutraṁ ca çru ° vishyaṁti sukhá naráḥ | . — 9. BM °buddheshu satva° M °sáragu° BM °kṛitá | satkṛitya pû ° drá pra°.

11. M °ṇatátmaná viçi° B °ná viçi ° jñánena naravaravarṇṇa° M °jñánena varṇaṁ çru ° tushṭo bhoṁti | B °tushṭha bhonti | . — 13. B yesháṁm a° M yesháṁ avikrará satva çra° B °lá satva çra° M °petá ya ‖ . — 15. BM ye ca dharayi dharmaṁ lujja-(M °jya)mánaṁ(B °ṇaṁ) mu° M °sanesmiṁ.

17. M °ddhaná ca amu° B °khalá abhû | anuki° M °bhût ‖ anuki° BM °vácá su°. — 19. B sumukhiṁlavacanámanenupeto jivaruvarṇṇaṇitvá tu° M sukhikhacaná anupetá jinavarṇana çru ° tushṭo bhoṁti | .

21. M yesháṁm api pari ° jñána çirivajá ca anaṁtatulyo bodhi ye° B °jñána riva(?)já ca a ° dhi ye°.

एवं विरजा अनन्ततुल्यबोधि ।
ये च व्रतं चरन्ति अप्रमत्त
जिनवरशासन श्रुणित्वा तुष्ट भोन्ति ॥

अथ खलु भगवां सप्ताहस्यात्ययेन सिंहासनातो उत्थाय बोधिद्रुमं नागविलोकितेन विलोकयन्तो अनिमिषाये दृष्टीये प्रीतिसुखेन द्वितीयं सप्ताहं अनाहारो अस्थासि बोधिद्रुमं अनिमिषाये दृष्टीये निरीक्षन्तो इह मम बोधिद्रुमे अनवराग्रस्य जातिजरामरण[352a]संसारगहनकान्तारस्य पर्यन्तं कृतं इह मम क्लेशमारो भग्नो मृत्युमारो भग्नो स्कन्धमारो भग्नो देवपुत्रमारो भग्नो इह ममापरिमितमसंख्येयप्रणिहिता प्रणिधि समृद्धा इहाहं बोधिद्रुमे लोके अग्रतां प्राप्तः लोके श्रेष्ठतां प्राप्तो सत्वसारतां प्राप्तः ॥

भगवां सप्ताहं प्रीतिसुखेन बोधिद्रुमं अनिमिषाये दृष्टीये निध्यायित्वा तृतीयं सप्ताहं प्रीतिसुखेन दीर्घं चंक्रमं चंक्रमे ॥ तेन खलु पुनः समयेन मारो पापीमां भगवतो अविदूरे संनिषण्णो अभूषि दुःखी दुर्मनो विप्रतिसारी काण्डेन भूमिं विलिखन्तो श्रमणो मे गौतमो विषयातो उपातिवृत्तो श्रमणो मे गौतमो विषयातो उपातिवृत्तो ति ॥ अथ खलु तन्ती च मारधीता अरती च मारधीता येन मारो पापीमांस्तेनोपसंक्रमित्वा मारं पापीमं गाथाये अध्यभाषति ॥

कामं त्वं दुर्मनो तात पुरुषं आनयाम्यहं ।
रागपाशेहि बंधित्वा अरण्यादिव कुंजरं ।
प्रबन्धित्वान आनेमि वशिको ते भविष्यति ॥

2. BM °taṁ carati(B °ti |) a° M °çrutvá tushṭo bhámti ‖. — 4. M °siṁhásanáno utthá° M °kayaṁto° B °yanto aminishá° BM °pritisukhaṁ dvi° M °sthási ‖ bo ° sháye nirikshyato iya ma° BM °saṁsáragrahaṇakáo(M °káṁ)tá° M °ryaṁtaṁ° BM °kṛitaṁ | iha° B °çamáro bhagná mṛi° M °çamáro bhagno devaputramáro bhagno ‖ iha mama asaṁkhye ° gratáṁ prápto lokaṁ çre° B °çreshṭatáṁ prápto° M °sáratáṁ práptáṁ ‖.

11. M bhagaván saptá ° sháya dṛi°. — 12. M °kha punaḥ ° to abhidúraṁ saṁnishasyo abhú° B °shi | duḥkhaṁ durma° M °rmaná vipra ° ri kaṇṭhena bhú ° BM °likhanto çramaṇá me gautta(M °khaṁto çravaṇo gauta)mo vi ° çramaṇo me(M °çravaṇo) gautiamo° M °upátavṛitteti ‖. — 15. M atha taṁci ca máradhitaro aparati° B °tri ca máradhitá aparati° M °tvá máro pápimáṁ gáthá adhya° B °raṁ pápimáṁ gá°.

17. M káma tvaṁ° B káma tva du° B °táta yadi purusho ánayámanaṁ | M purusho ána°. — 18. M gávapá° B °kuṁjalaṁ pra°. — 19. M prabaṁdhitvána ánema vasiko° B °áneme vaçikto bha°.

अथ खलु मारो पापीमां धीतरो गाथाये प्रत्यभाषति ॥

अरहां सुगतो लोके न रागेण सुवानयो ।
विषयो मे अतिक्रान्तो तस्माच्छोचाम्यहं भृशं ॥

अथ खलु ता मारधीतरो पितुर्मारस्य वचनं अकरित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं चंक्रमन्तमनुचंक्रमेन्सुः । पादान्ते भगवन्परिचरेम्ह पादान्ते सुगत परिचरेम्ह ॥ भगवां तां न चित्तीकारये यथापीदं अनुत्तरे उपधिसंचये सम्यक्सुविमुक्तचित्तो ॥ अथ ता मारधीतरो एकान्तमुपसंक्रम्य मन्त्रा मन्त्रयेन्सुः उच्चावचं पुरुषाणां छन्दो उच्चावचं पुरुषाणां छन्दः यं नूनं वयं सय्यथापि नाम पंचदशवर्षदेशिका वा षोडशवर्षदेशिका वा एवंरूपा एवंरूपाणां एकशतं एकशतं ऋद्धा अभिनिर्मिणित्वा येन श्रमणो गौतमस्तेनोपसंक्रमित्वा श्रमणं गौतमं चंक्रमन्तमनुचंक्रमेन्सुः । पादान्ते भगवं परिचरेम्ह पादां ते सुगत परिचरेम्ह । न च मानं गभवां चित्तीकारये यथापीदं अनुत्तरे उपधिसंचये सम्यक्सुविमुक्तचित्तो ॥ अथ खलु ता मारधीतरो एकमन्तमुपसंक्रम्य मन्त्रा मन्त्रयेन्सुः उच्चावचं पुरुषाणां छन्दो उच्चावचं पुरु[352b]षाणां छंदो यं नूनं वयं सय्यथापि नाम एकप्रसूता वा द्विप्रसूता वा एवंरूपा एवंरूपाणां एकशतं एकशतं निर्मिणित्वा येन श्रमणो गौतम-

2. M °gena sa ânaye° B °ṇa sa âneyo vi°. — 3. M °tikrâm̃to ta° B °nto | ta ° câmaham̃°. — 4. M °lu tâm̃ mâra° B °tân mâra° M °yena bhagavâmsteno° BM °tvâ bhagavataçram̃(M °taḥ cam̃)krama(B °mam̃)tam̃ cam̃krametsuḥ | . — 5. M pâdâm̃ te bhagavan paricaram̃ha yâda pâdam̃ ne su° B °n parivaram̃ha pâha pâdan te su° M °riharaca bha° B °ham̃ bha°.

6. M bhavan tâm̃ na citrikâreye ya° B °vân sânam̃ citrikâleye ya° BM °thâdipam̃ anu° M °kshayam̃ sa° B °kshaye sam̃myaksam̃vi°. — 7. BM atha tâm̃ mâradhi° M °ro ekâm̃tam upasam̃kramâ mam̃trâ mam̃trayetuḥ uccâvacca purusho cham̃de uccâvanam̃ purushâṇâm̃ cham̃do yam̃ nû° B °ntrayetsuḥ uccâvaca purusho chande uccâvaca pu° ndaḥ ayam̃ nû° M °yam̃ ‖ sayyathâdam̃ nâ° BM °pam̃cadaçavarsham̃ deçikâ vâ sho° B °varsho de° M °ṇâm̃ ekaçatam ekaçatam̃ ṛidhyâ abhinirmitvâ yena çravaṇo gautamo teno° B °çatam̃ ridhyâ abhi ° ṇo gauttamas te° M °mitvâ çravaṇam̃ gau° B °ṇam̃ gauttamam̃° M °kramam̃tam anucam̃krameyam̃ B °ntam aṇucam̃krameye | .

11[1]. M pâdâm̃ te bhagavan paricarembhe ‖ B °vam̃ paricarehma pâdâm̃ ° rehe na°. — 11[2]. M °gavân citrikareyam̃ | ya° B °vâm̃ citrikaraye | ya° BM °ttaram̃ u° M °padhisam̃° ksuvipukravicaḥ ‖ . — 12. M °lu tâm̃ mâradhi° B °lu tân mâradhi° M °kamam̃tam u ° mya mam̃tro mam̃tram̃yetsuḥ ‖ uccâvacca purushâṇâm̃ cham̃do yam̃ nûnâham̃ cayam̃ sayya° B °ntrayetsuḥ uccâvacam̃ puruṇâm̃ chando | uccâvaca pu ° nûnam̃ cayam̃ sayya° M °nâma ekaprasutâ vâ dviprasutâ vâ evam̃ ° rûpâṇâm̃ ekaçatam ekaçatâbhiḥ nirmi ° yena çravaṇam̃ gautamas temopa° B °ṇâm̃ ekaḥ çatam̃ ekaḥ çatam̃ sa nirmi ° ṇo gauttamos teno° M °tvâ çravaṇa gautamam̃ cam̃kramam̃tam anu° BM °metsuḥ | .

स्तेनोपसंक्रमित्वा श्रमणं गौतमं चंक्रमन्तमनुचंक्रमेन्सुः । पादान्ते भगवन्परिचरेम्ह पादान्ते सुगत परिचरेम्ह । न च सानं भगवां चित्तीकारये यथापीदं अनुत्तर उपधिसंचये सम्यक्सुविमुक्तचित्तो ॥ अथ खलु ता मारधीतरो एकान्तमुपसंक्रम्य मन्त्रा मन्त्रयेन्सुः उच्चावचं पुरुषाणां छन्दो उच्चावचं पुरुषाणां छन्दो यं नूनं वयं सच्चयापि नाम मध्यस्त्रियायो एवंरूपा एवंरूपाणां एकशतं एकशतं आत्मा अभि-निर्मिणित्वा येन भगवान्स्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं चंक्रमन्तमनुचंक्रमेन्सुः । पादा-न्ते भगवन्परिचरेम्ह पादान्ते सुगत परिचरेम्ह । न च सानं भगवां चित्तीकारये सच्चयापीदं अनुत्तरे उपधिसंचये सम्यक्सुविमुक्तचित्तो ॥ अथ खलु ता मारधी-तरो एकान्तमुपसंक्रम्य मन्त्रा मन्त्रयेन्सुः अहो परमवयोवर्णनिभं अभिनिर्मिणान्ती अभिनिर्मिणियं । यं नूनं वयं जीर्णा भवित्वा वृद्धिका भवित्वा स्थविरिका भवित्वा पलितिका भवित्वा कुब्जगोपानसीवंका दण्डमवलंब्य येन श्रमणो गौतमस्तेनोप-संक्रमित्वा श्रमणस्य गौतमस्य पादौ शिरसा वन्दित्वा श्रमणं गौतमं प्रत्येका प्रश्नं पृच्छेम ॥ अथ खलु ता मारधीतरो जीर्णिका वृद्धिका स्थविरिका पलितिका कुब्जगोपानसीवंका भवित्वा दण्डमवष्टभ्य येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थान्सुः ॥ एकान्ते स्थिता तन्त्री मारधीता भगवन्तं गाथाये अध्यभाषति ॥

कथंविहारी बहुलीह भिक्षु
पंचौघतीर्णो तरतीह षष्ठं ।

1. M pádāṁ te bhagavan paricarema padāṁ te surâta paricaraṁhe B °haṁ na°. —
2. M °gavân citrikareyaṁ ‖ yathâ° B °vâṁ citrikareya yathâ° M °ktacitâḥ ‖ . — 3. M °lu mân mâradhîtaro ekâṁtam u° B °tân mâradhi° M °mya maṁtrâ maṁtrayetsuḥ uccâvacaṁ purushâṇâṁ cchaṁdo yaṁ nû° B °ntrayetsuḥ uccâvaca poru °shâṇâṁ cchando | yaṁ nû °ṇâṁ ekaḥ çataṁ ekaḥ çataṁ varṇṇaçataṁ ridhyâm abhi° M °ṇâṁ ekaçatam ekaçataṁ varṇaçataṁ ṛiddhyâm abhi° BM °tvâ bhagavantaṁ(M °nta) caṁkramam anucaṁ-(M °nuca)krametsuḥ(M °tsuḥ ‖) pâ°.
6. BM pádāṁ te(M °dâṁ te) bhagavan paricaret haṁ | (M °rema) pâdân te(M °dâṁ te) sugata paricaret haṁ (M °caraṁhe). — 7. M °gavân citrikareyaṁ ‖ sayya° B °vaṁ citrikaraye | sayya° M °ttara u ° cittâḥ ‖ . — 8. M °lu tâṁ mâradhi° B °lu tân mâradhi° M °ro ekâṁtaṁm u ° mya saṁtrâ maṁtrayetsuḥ ‖ eko paramo vayaṁ° B °yetsuḥ eko para-maṁ vayaṁ va °bhaṁ anirmi° M °bhaṁ anirmiṇaṁti abhi°. — 10. B °jîrṇaṁ bhavi° M °jîrṇo bhavi ° gopâtaviyaṁkâ daṁḍam avalaṁbya yena çravaṇo gautamo teno° B °ṇo gauttamos te° M °mitvâ çravaṇasya gautasasya pâ° B °ṇasya gauttamasya pâ° M °sâ vaṁ-ditvâ çravaṇa gau° B °ṇaṁ gauttamaṁ° BM °tyekaṁ praçnâṁ pṛi°.
13. B °lu tân mâradhi° M °lu tâṁ mâradhi ° litikâ ca kubjagopâṇasicaṁkâ bhavitvâ daṁḍam avashṭhabhya ° gavâns teno ° sâ vaṁditvâ ekâṁte asthâtsuḥ | . — 15. M ekâṁ-te sthitâ tatri kumâra° B °ntri kumâra° M °gavaṁtaṁ gâthâya a°.
17. B °hulihi bhi° M °lihi bhikshuḥ ṛaṁ ° tirṇâ ta°.

कथंध्यायी बहुली कामसंज्ञा
परिवाहितो भवति अलब्धगाढा ॥

अथ खलु भगवां तन्त्रीं मारधीतरां गाथाये प्रत्यभाषति ॥

अन्याय धर्मं अवितर्कध्यायी
नो रज्यते नो सरतीह थीनं ।
एवंविहारी बहुलीह भिक्षु
पंचोघतीर्णो तरतीह षष्टं ॥
प्रश्रब्धकायो सुविमुक्तचित्तो
स्मृतिमानकोप्यो अपनीतमानो ।
एवंध्यायी बहुली कामसंज्ञा
परिवाहितो भवति अलब्धगाढा ॥

अथ खलु अरती मारधीता भगवन्तं गाथाये अध्यभाषति ॥

[353a] सोकाभितुन्नो व वनस्मिं ध्यायसि
चित्ताय जीवं अभिप्रार्थयन्तो ।
आसाय ग्राम्या न करोषि साख्यं
कस्माज्जने न करोषि साख्यं ॥

अथ खलु भगवां अरतीं मारधीतारं गाथाये अध्यभाषे ॥

शोकस्य मूलं परिखन्य सर्वं
सर्वं प्रहाय भवलोभमाप्स्ये ।

1. B °hulâm̃ kâ° M °li kâyasam̃° B °paribâhiro bha° M °parivâro bhavam̃ti a° BM °gâḍham̃ ‖. — 3. B °vâm̃ mantrla mâra° M °vâm̃ tam̃tri mâ ° taram̃ gâthâya pra°. — 4. BM anyâya dharmam̃ avita(M °tarkam̃)kâyam̃ dhyâyino râjyatino saratina thinam̃(M °tima thiram̃) |.

6. M °liha vihâriha bhikshuḥ pam̃câhati° B °cohati°. — 8. M °pyo aparetvamâno ‖ B °pyo apureptkamâno |. — 10. BM °hulâm̃ kâ ° ribâhiro bha° B °gâho ‖ M °gâḍhe ‖.

12. B °lu alati° M °gavam̃tam̃ gâ° B °ti so°. — 13. M çokâbhitunno vacana° B sokâhituṇḍo vacana ° cittâ ca ... jivam̃ abhi° M °cittâva jivam̃ ca abhiprârthayam̃to. — 15. BM °grâmyâ(B °mya) na karomi sam̃khyâm̃ kasmâ ° romi sam̃khyâm̃ ‖.

17. B °lu arati mâradhitâ bhagavantam̃ gâ° M °dhitarâm̃ gâ ° bhâshati ‖. — 18. BM °mûlam̃ pali(M °mûlâ pari)khaniyâm̃ na sarve(M °rveṇa) sarvâm̃ pra ° lobhajalpam̃(M °lpam̃ ‖) a°.

अर्थस्य प्राप्तिं हृदयस्य शान्तिं
ध्यानानुयुक्तो सुखसारबुद्धिः ।
तस्माज्जने न करोमि साख्यं
साख्यं न संविद्यते तेन चक्षे ॥

अथ खलु अरती मारदेवी भगवन्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

आच्छेत्व तृष्णां गणसंप्रचारी
बहूव रक्ता करिष्यन्ति च्छन्दं ।
बहुं यतायं जनतां सुवेध
आच्छेत्व . . . . . . मृत्युराज्ञो
नयिष्यति अच्युतपदमशोकं ॥

अथ खलु भगवां तां मारधीतरो गाथाये प्रत्यभाषति ॥

गिरिं नखेहि खनथ अयो दन्तेहि खादथ ।
पर्वतं शिरसा हनथ अगाढे गाढमेषथ ।
किमु अन्वेथ पापीयो अपि बुद्धासूया सदा ॥

अथ खलु ता मारधीतरो जानाति मां श्रमणो गौतमो ति दुःखी दुर्मना विप्रतिसारी येन पिता मारस्तेनोपसंक्रमित्वा पितरं मारं गाथाये अध्यभाषे ॥

अथ मे यथं पि तात न रागेण स आनिये ।
विषयं मे अतिक्रान्तः तस्माच्छोचाम्यहं भृशं ॥

अन्यो व तात पुरुषो अवीतसंगो अस्माकं तेन रूपेण समन्वागतानां पश्चित्व

1. B °rthasyâprâ° M °yasya sâm̃ti dhyânâni yu° B °sukhamânabuddhiḥ | . — 3. M tasmâ janane na karomi sam̃khyâ janânam̃ karomi sam̃khyâm̃ na sam̃vidyate kena vismayam̃ ‖ B °jjane na karomi sam̃khyâ sam̃khyâ na sam̃vidyate kena visma ‖ . — 5. M °ti yevi bhagavam̃tam̃ gâ° 6. B acche° M gacchetva° BM °shṇâm̃ gaṇa° B °pravâriṇi ba° M °câraṇi ba° rishyam̃ti cchañdam̃ ‖ . — 8. BM mahavṛito(M °hagṛitâm̃) janatâm̃ suvedha acche(M °akshe)tva mṛityurâjasya bheshyati acyutapada(M °dam a)çokam̃ ‖ .

11. BM °vâm̃ tân mâra°. — 12. B girim̃ nakhalehi khanatha a° M °rim̃ nakhalvehi khanatha amodam̃ te khândatha B °nte khâdatha pa°. — 13. M °haratha ‖ agâhe gâm̃ eshatha B °hanatha | agâhe gâham eshatha | . — 14. M kimum anvatha° B kimunvatha° M °pîyî a° BM °ddhâsuyâ°. — 15. BM °lu tâm̃ mâradhi° M °çravaṇo gotamo° B °gauttamo° M °pratimâri°.

17. B °pi tâto na râgeṇe sa ânaye vi°. M °pi tâto nabhageṇa sa âraye vi°. — 18. M °yam̃ se atikrâm̃to ta°. — 19. BM anyam̃ ca tâta(M °tâtam̃) puru ° sam̃go ‖ asmâ° B °rûpe-

सो जितं मूर्छित्वा प्रपतिष्यद्वा उष्णं वास्य शोणितं मुखतो आगच्छे तेनैव च आबाधेन कालं अकरिष्यत् चित्तक्षयं वा प्राप्नुणे श्रमणो पुनर् तात गौतमो अरहो विगतरागो विगतदोषो विगतमोहो अभिभूय भूतो ॥

अथ मारो पापीमां येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा एकान्ते अस्थासि । एकान्तस्थितो मारो पापीमां भगवन्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

इहागता हर्षयन्ती तन्त्री च अरती रती ।
ता प्रणुदे महावीरो तूलं भ्रान्तं व मारुतं ॥

इत्युक्त्वा च मारो पापीमां दुःखी दुर्मना विप्रतिसारी तत्रैवान्तरहाये ॥

यदा भगवां प्रवृत्तप्रवरधर्मचक्रो भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कथं भगवं मारधीतरो भगवन्तमुपसंक्रान्ता अवतारार्थी अवतारं गवेषी अलभंता च अवतारं निर्विद्य प्रत्यवक्रान्ता ॥ भ[353b]गवानाह ॥ न भिक्षवः एतरहिमेव एता मारधीतरो मम उपसंक्रान्ता अवतारार्थी अवतारं गवेषी अलभंता च अवतारं निर्विद्य प्रत्यवक्रान्ता । अन्यदापि एते उपसंक्रान्ता मम अवतारार्थी अवतारं गवेषी अलभंता च अवतारं निर्विद्य प्रत्यवक्रान्ता ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्वं भिक्षवः अतीतमध्वानं नगरे वाराणसी काशिजनपदे धर्मलब्धो नाम वाणिजो अभूषि ॥ स समुद्रजातिको सार्थवाहो महासमुद्रमवतरति सिद्धयानपात्रो च आगच्छति ॥ तस्य ततो वाराणसीतो पंचमात्रा वाणिजशता उपसं-

na sa° M °çyishya so jitaṁ murcchi° B °çyisya so jidaṁ mû° BM °patishyaṁ vâ u° M °shṇaṁ vâ svaçoṇita mu° BM °karishyaṁ citta(M °citu)kshayaṁ(B °kshapaṁ) vâ° M °prâpuṇa çravaṇo punas tâta gau° B °bhibhûya abhibhûto ‖.

4[1]. M °gavâṁ teno° ekâṁte a°. — 4[2]. M ekâṁtasthi° B °mâra pâpi° M °gavaṁtaṁ gâ°.

6. M °gato harshayaṁti taṁtri ca a° B °arati rati ca°. — 7. B ca puṇu ° vira tulâṁ bhrântasvamâ° M ca pramude ca mahâcira mulâṁ bhrâṁtasvamârutam a°. — 8. B itthaṁ catvâra mâro° M itthaṁ catvâra mâro° B °ri tantraivâ° M °ri tadaivâṁtarahâya ‖. — 9[1]. M athâ bhagavâṁ ° rmacakraḥ ‖ bhikshur bhagavaṁtam âhatsuḥ ‖ B °bhikshu bha°. — 9[2]. M kathaṁ bhagavan mâradhi ° gavaṁtam upasaṁkrâṁto avatârârthi avatâraṁ gaveshi alabhaṁtâ ca târam ni° B °saṁkrânto | ava° M °tyavakrâṁto ‖.

11[2]. B °vaḥ etararhiṁm eva etân mâradhi° M °vaḥ etarhi esha me tâṁ mâradhitaro bhagavaṁtam upasaṁkrâṁtâ avatârârthi a ° veshi alabhaṁtâ ca târaṁ ni° B °saṁkrântâ | avatârâ ° tyakrântâ | M °tyakrâṁtâ ‖. — 13. M °pi upasaṁkrâṁtâ manâvastârârthi ° veshi nirvi ° vakrâṁtâ ‖. — 14[1]. B bhikshu â° M bhikshu âhatsuḥ. — 14[2]. M °van bhaga°. — 15[2]. M °dâ bhi° BM °vo bhû°.

16. M °kâçija° BM °nâma vaṇi° M °bhûshiḥ. — 17. M samudrajâ° B °rati | si° BM °cchati ta°. — 18. M °ṇasito paṁ ° saṁkrâṁtâ vayam api ° shyâma ‖.

कान्ता वयं पि त्वयैव सार्धं महासमुद्रमवतरिष्यामः ॥ धर्मलब्धो आह ॥ न यूयं शक्ताक्षेन मार्गेण गन्तुं येनाहं गच्छामि ॥ अहं राक्षसीद्वीपस्य मध्येन गच्छामि । तायो च राक्षसीयो वाणिजानि उपायशतेहि लोभेन्ति । तत्र बहूनि वाणिजशतानि राक्षसीहि लोभिता अनयव्यसनमापद्यन्ति । न शक्यं युष्माभिः मया समानं गन्तुं ॥ सो दानि धर्मलब्धो सार्थवाहो तेषां पंचानां वाणिजशतानां न करोत्यवकाशं । मा तत्र राक्षसीहि लोभिता अनयव्यसनमापद्यथ ॥ ते दानि पंच वाणिजशतानि संनिपतित्वा आहन्सुः ॥ अयं धर्मलब्धो वाणिजको शोभनेन मार्गेण महासमुद्रं गच्छति क्षेमेन गच्छति क्षेमेनागच्छति लघुं चागच्छति सिद्धपात्रो च आगच्छति । अस्माकं च न किंचिदवकाशं करोति गमनाय । भवन्तो यादृशको एषो धर्मलब्धो वाणिजको पुण्यवन्तो पुण्यं संगृह्णाति तादृशकं यूयं पि संगृह्णथ यं वेलं एष इतो वाराणसीतो प्रतिष्ठति तं वेलं वयं पि प्रस्थास्यामः ॥ तेहि सर्वेहि यादृशं धर्मलब्धो पुण्यं संगृह्णाति तादृशं तेहि पि पंचहि वाणिजशतेहि पुण्यं संगृहीतं यत्र काले च धर्मलब्धो वाणिजको समुद्रं प्रस्थितो तत्र काले ते पि पंच वाणिजशता संप्रस्थिता धर्मलब्धेन सार्थवाहेन सार्धं गच्छन्ति ॥ यं कालं तत्र देशं प्राप्ता यत्र तायो राक्ष[354a]सीयो ततो धर्मलब्धेन सार्थवाहेन सर्वे ते पंच वाणिजशता शब्दापियान बुध्यन्ति ॥ भवन्तो इमे सर्वे पंच वाणिजकशता मया सार्धं वाराणसीतो संप्रस्थिता इमं च तं राक्षसीभवनं अस्माभिरनुप्रापुणितव्यं । तायो च युष्माकं राक्षसीयो बहुप्रकारं प्रलोभयिष्यन्ति अन्या रूपेहि प्रलोभयि-

1[2]. M °çaktâḥ tena mârgena gaṁtuṁ ye° B °ntuṁ | ye°. — 3[1]. M °ṇijâti u ° lobhaṁ ti ‖ . — 3[2]. B °bahuni vâṇijaçatani ° sihi paṁca vaṇijahi lo° M °sihi lobhitâ° BM °tâ siddhayânapâtrâ(B °tro) ca â(M °câ)gacchati lhitâ ana(M °naya)vya° M °dyaṁti na° B °nti na ça°. — 4. M °naṁ gaṁtuṁ ‖ . — 5. M so dâni dha° B °çatâni ca karo°.
6[1]. M °kshasihi° B °lohitâ° M °atayavya° B °m âdyatha ‖ . — 6[2]. M tadâ paṁ° hatsuḥ ‖ .
7. B °siddhayâtro° M °siddhayânapâtrâto â°. — 9[1]. M °d avakâraṁ ka° BM °nâya bha°. — 9[2]. B bhagavanto | yâ° M bhavaṁto yâ ° ṇyavaṁto pu° BM °ṇyaṁ sâṁgṛihnâti (M °ti ‖) tâdṛiçaṁ(B °çakaṁ) yûyaṁ pi saṁgṛihnatha° M °esho i° BM °sito pratyasthâsi taṁ ° sthâpayishyaṁ(M °shyaṁ |) te°.
11. M °labdhaṁ pu° BM °saṁgṛihnâti | (B °hnânti) tâ° M °çaṁ tehi puṇyaṁ saṁgṛihnaṁti tâdṛiçaṁ tehi pi paṁcahi vâṇijakaçatehi pu° B °çaṁ tehiṁ pi paṁ° BM °yatra kâlaṁ ca dharma° M °draṁ prasthitaḥ | tatra kâlaṁ tehi paṁcahi vâṇijaçatâni saṁprasthitâni ‖ dha° B °tatra kâlaṁ tehi paṁcahi vâṇi° M °gacchaṁti ‖ B °nti yaṁ°. — 14. B °siyo | tato° M °siyo tataḥ dha ° buddhyaṁti ‖ B °nti bha°.
16. M bhavaṁto ime ° sitâṁ saṁprasthitâ ‖ imaṁ° B °smâbhiç ca anu° M °puṇetavyaṁ tâ°. — 18. B °raṁ pralobhayishyanti | anyâ rû° M °raṁ pralobhayishyaṁti ‖ anyo rûpâhi

ष्यन्ति अन्या शब्देहि अन्या गन्धेहि अन्या रसेहि अन्या स्पर्शेहि तत्र मार्गे विविधानि नानाप्रकाराणि कामकल्याणानि अभिनिर्मिणिष्यन्ति आपणं च मार्गेषु प्रसारितं अभिनिर्मिणिष्यन्ति । यत्र तु सो कोचित्कामकल्याणं तत्र न पश्यिष्यथ । तत्र युष्माभिर्न केनचिल्लोभं कर्तव्यं न केनचित्किंचिद्गृहीतव्यं न केनचित्किंचित्प्राशितव्यं । वृक्षसहस्राणि नानाप्रकाराणि पुष्पफलोपेतानि अभिनिर्मिणिष्यन्ति मदनपुष्पेहि च मदनफलेहि च भरितानि मूलतो उपादाय यावत्पुष्पं पत्रफलभारभरितानि पुष्पं वा फलं वा न आनयितव्यं । पुष्करिणीयो च नानाप्रकाराणि अच्छानि शुभानि शीतलजलानि सुवर्णवालिकासंस्तृतानि उत्पलपदुमकुमुदपुण्डरीकसौगन्धिकसंछन्नानि सुखोपतीर्थानि अभिनिर्मिणिष्यन्ति । तत्र भवन्तेहि न केनचिद्क्रीपितव्यं न च ततो केनचित्पुष्करिणीहि उदकं वा पद्मं वा उत्पलं वा पुण्डरीकं वा बिसमृणालं वा खादयितव्यं ॥ अन्यानि च नानाप्रकाराणि रत्नरतनानि अभिनिर्मिणिष्यन्ति । तत्र च युष्माभिर्न केनचित्कहिंचिल्लोभो उत्पादयितव्यः । यो युष्माकं तत्र लोभमुत्पादयिष्यति सो न भूयो जंबुद्वीपं गमिष्यति । तत्रैव अनयातो व्यसनमापद्यिष्यति । यो च ततो राक्षसीभवनातो सर्वतो निरपेक्षो अभिनिष्क्रमिष्यति सो सिद्धयात्रो स्वस्तिना पुनः आगतो स्वदेशं गमिष्यति ॥

पुच्छं समुद्रानेत्वान जम्बुद्वीपातो वाणिजा ।
महासमुद्रं प्रस्थिहेन्सुः यं धनरतनाकरं ॥

pralobhayishyamti ‖ anyá çabdehi anyá gamdhehi ‖ anyá rase° B °yishyanti | anyá ça° M °ṇi kámakaláṇáni abhinirmiṇishyamti ‖ á° B °ṇáni abhinirminishyanti á° M °ṇishyamti | .

3. B yatra na so ko° M yatra na so kvacit kámakaláṇám ta° B °lyáṇayam ta°. — 4. BM °kenacid gṛi° M °hitavyam na kenaci práçi° B °kimcin práçi°. — 5. M °káráṇi áyushpa ° ṇishyamti ‖ yatra madanapushpe° B °shyanti | madanapushpe° M °táni muláto upádáya yávatpatrampushpam phala° B °pushpam patram phala°.

7. M °ṇiye ca° BM °ráṇi ágacchati çu° M °çitaláni ca suvarṇaválukásamstṛináni utpalapadmaku ° saugamdhikasam ° ṇishyamti ‖ . — 9. M °ca tataḥ kenacit pushkari° BM °biçamṛiṇálám vá sodáyitavyá ‖ .

11. M °tanáni ca abhi°. — 12. B tatra vaḥ yushmábhir na ke° M tatra vo yushmábhiḥ na kenacit karhicillobhe utpádayishyati | so na° (*l.* 13) B °himcillábho u ° vyaḥ yo°. — 13^{1}. B °lobha utpádayishyati | so° BM °dvípe ga° M °mishyamti ‖ . — 13^{2}. M tatraivánapáto° B °traiva napáto ° padyekshyanti | M °shyati | . — 14. M °bhavanánám sarva° B °sarveto° M °peksha abhi° B °peksho abhikramishyati | so siddhayátro° M °ddhayánapátro ° punaḥ svade°.

16. BM °netvá ja° M °páno vá° BM °já ma°. — 17. BM °dram prárthayetsuḥ (M °tsuḥ ‖) dha° M °ratnáka° BM °ram te°.

तेन चाभिरुहित्वान ओगाहेत्वान सागरं ।
द्वीपेषु रतनं गृह्य स्वस्तिना पुनरागता ॥
तेषामासि सार्थवाहो पण्डितो अर्थचिन्तको ।
धर्मलब्धो ति नामेन सो तेषां अनुशासति ॥
इमस्मिं वाणिजा मार्गे राक्षसीयो भयानिका ।
[354ᵇ] ऋद्धीये वशितां प्राप्ता मायाचारे च शिक्षिता ॥
यस्तासु काहिति छन्दं बालो दुष्प्रज्ञजातिको ।
न सो पुनर्जम्बुद्वीपं गमिष्यति आत्मनो घरं ॥
यो च खु तासु अनपेक्षो भविष्यति इह वाणिजो ।
स्वस्तिना सो जंबुद्वीपं गमिष्यति आत्मनो घरं ॥
ते मार्गं प्रतिपद्येन्सुः यत्र राक्षसियो अभू ।
ता च तानुपलभेन्सुः यथाधिमुक्तवाणिजां ॥
रूपेहि अथ शब्देहि स्पर्शगन्धरसेहि च ।
सुविचित्रेषु कामेषु उपलभेन्सु वाणिजां ॥

तत्र ये रूपाधिमुक्ता वाणिजा ते रूपेहि लोभिता ये शब्दाधिमुक्ता वाणिजा ते मनोज्ञगीतवादितशब्देहि लोभिता ये गन्धाधिमुक्ता वाणिजा ते नानाप्रकारेहि सुमनोज्ञगन्धेहि लोभिता ये रसाधिमुक्ता वाणिजा ते पि नानाप्रकारेहि रसाग्रेहि लोभिता ये स्पर्शाधिमुक्ता वाणिजा ते नानाप्रकारेहि स्पर्शेहि लोभिता ॥ सर्वे पंच वाणिजशता आहन्सुः ॥ यस्यार्थाय वयं रात्रिं वा दिवा वा

1. BM tenâ câ(M °ca a)bhi ° raṁ dvi°. — 2. M °gato B °gato | . — 3. M °ho pâṇḍito arthaviṁnako B °ko dha°. — 4. M °shâṁ anuçâ°. — 5. B °kâ ṛi°.

6. M ṛiddhiye° BM °ptâ | (M °ptâ) mayâcârye va çi°. — 7. M °su bhiticchaṁdaçca bâ° B °ko na°. — 8. M na so putra ja ° mishyaṁti â° BM °notparaṁ | . — 9. M *omet les lignes 9 et 10*. B °jo sva°. — 10. B °ti | â ° raṁ te°.

11. B °mârgo pra° M °mârge pra° BM °dyetsuḥ ya° M °tra ca râkshasi abhût || B °kshasí abhû tâ°. — 12. M nâvad yathâ upalabhetsu rûpehi vi° B tâvannopalabhetsuḥ yathâ vimuktiṁ si vâṇijaṁ rû° M °ṇijâ || . — 13. M atha sparçaça° B rûpehi || atha sparçaça° BM °bdehi asparçagaṁ° M °seshu ca || B °sehi ca su°. — 14. M °citrakâyeshu u° B °tre | shu° M °bhetsu vâ° B °bhetsuḥ vâṇijaṁ ta°. — 15. BM °pehi lohitâ(M °lobhinâ) ye çabdâdhimuktâ(B °ktâ |) vâṇijâ(M °ṇivâ) te manojñagî ° bdehi lobhitâ | ye gandhâ(M °bhinâ yi gaṁdhâ) ° jñagandhe(M °gaṁdhe)hi lohitâ | ye ra(M °ye ca)sâdhimuktâ vâṇijâ te(B °te pi) nânâprakârehi rasâgrehi lobhitâ(B °lohitâ) | ye sparçâ(M °spaçâ)dhi° B °prakâre sparçe°.

19[1]. B °ṇijâ ça° M °hetsuḥ || . — 19[2]. BM °klishyamânâ nâ(M °mânâ)nâpra° M ka-

IMPRIMERIE NATIONALE.

परिक्लिश्यमाना नानाप्रकारां कर्मान्तां अनुतिष्ठियेम तान्यस्माभिरिहानुप्राप्ता रूपशब्दगन्धरसस्प्रष्टव्या । इमहिमेव वयं क्रीडिष्याम अभिरमिष्यामः न भूयो जंबुद्वीपं गमिष्यामः ॥ धर्मलब्धं सार्थवाहं संदिशन्ति ॥ अस्माकं वचनेन जम्बुद्वीपे मित्रज्ञातिसालोहितानां [आरोग्यं] पृच्छसि एते इमहिमेव वयं अभिरमिष्यामः ॥ सार्थवाहो तानाह ॥ भवन्तो न एता मानुषिका राक्षसीयो एता । तं मया युष्माकं आदित एवोक्तं । एते वयं श्वे तं राक्षसीभवनमतिक्रमिष्यामः ते च युष्माकं राक्षसीयो बहुप्रकारं लोभयिष्यन्ति । तत्र भवन्तेहि लोभं न कर्तव्यं । यदि इच्छथ क्षेमेन स्वदेशं गन्तुं मा भवन्तो राक्षसीहि मानुषिका ति चित्तं उत्पादेथ मा सर्वे अनयातो व्यसनमापद्यिष्यथ ॥ ते दानि धर्मलब्धेन सार्थवाहेन बहुप्रकारं वुच्चंता न शृणोन्ति मोहेन मोहिता ॥

ततः धर्मलब्धो सार्थवाहः स्वकेन परिवारेणातिक्रान्तो च तं सर्वं राक्षसीनिर्मितानि भवनानि अन्तरहितानि स्वप्नं व प्रतिभायेन्सुः ॥ ततो पंच वाणिजशतानि पंचहि राक्षसीशतेहि सर्वे खादिता अस्थीन्यवशेषितानि ॥ पंच वाणिजकशतानि भक्ष[355ª]यित्वा सर्वं तं राक्षसीगणं सन्निपतितं । संनिपतित्वा आहन्सुः ॥ अयं धर्मलब्धो सार्थवाहो पुनर्पुनः इमेन मार्गेण महासमुद्रमवतरति लब्धलाभो च पुनःपुनर्क्षेमेण स्वदेशं गच्छति अन्यानपि वाणिजकां वियाहेति मा एतेन मार्गेणागच्छथ मा राक्षसीहि खज्जिष्यथ । का उत्सहति एतं धर्मलब्धं लोभेत्वा भक्षयितुं ॥ तत्र एका राक्षसी बहुमाया प्रविष्टा यात्रे बहूनि वाणि-

rmmâṁtâ avatishṭhaye çatâṁ ‖ yasyâbhi° B °ntâṁ avatishṭhiyesa tânya ° pâ | rû° M °çabdaṁgaṁdhara°.

2. B imehi me vayaṁ° M imaṁhi evaṁ vayaṁ krîḍishyâmaḥ | abhiramishyâmaḥ dha°. — 3[1]. M °diçanti a°. — 3[2]. M °jambûdvî° BM °nâṁ pṛi° M °cchati ‖ ete imaṁhi yavaṁ vayaṁ° B °imaṁhi e°. — 5[1]. M °tâm âha ‖ . — 5[2]. M bhavaṁto° BM °etâṁ mâ ° siyo etena°. — 5[3]. BM etena ma° M °ditam evo°.

6. M etena vayaṁ çuceta râkshasibhava ° yishyaṁti | . — 7. M °bhavaṁtehi° B °bhavantehi lo°. — 8. BM yadi gaccha° M °kshemeṁ na svadeçaṁ gaṁtuṁ mâ bhavaṁto râkshasi mânushikâni ci° B °çaṁ gantu mâ bha ° detha mâṁ sarve° M °payishyâtha ‖ . — 9. M °dâniṁ dha ° vucyaṁtâ na çriṇvaṁti mâhaivamohitâ ‖ B °nti mâhevamohitâ ‖ .

11. M °rthavâho svako ° ṇâtikrâṁto vayaṁ râksha ° nâni aṁtarhitâṇi sva ° yetsuḥ | B °yetsuḥ ta°. — 12. B tato tâni paṁcahi râksha ° asthinya° BM °çeshitâni paṁ°. — — 13. M °jaçatâ° B °sarve taṁ râ° M °yitvâ sarvâvaṁtaṁ râ ° ṇaṁ saṁnipa° BM °titaṁ saṁ°. — 14. M °hatsuḥ | B °nsuḥ a°. — 15. M °imena mârgeṇa mâsasamu ° naḥ punaḥ kshemena svadevâṁ gacchati | a ° etenâ mârgeṇâ ° khajjatha kâ°.

17. B kâ unsaha° M °ti ‖ evaṁ dha°. — 18. B °vishṭhâ yâ° M °vishṭo jâṁye bahû° B °kshitâ sâ°.

जशतानि उपलोभित्वा भक्षिता । सा ताहि राक्षसीहि उत्साहिता । धर्मलब्धं लोभेहि तव भक्षो भविष्यति ॥ सा तरुणाभिरूपां स्त्रीमात्मानं अभिनिर्मिणित्वा धर्मलब्धस्य गच्छंतस्य पृष्ठतो अनुबद्धा तस्य सार्थवाहस्य दर्शनपथेन पुनःपुनो अभिक्रामति न च सार्थवाहस्य तत्र स्त्रीयं मनं गच्छति ॥ सार्थवाहः तं पुण्यं समुद्रपत्तनमवतरित्वा नानाप्रकाराणि रत्नानि गृह्य समुद्रातो क्षेमेण जंबुद्वीपं प्रत्युत्तीर्णो । सा राक्षसी तेन स्त्रीरूपेण तरुणाभिरूपेण सार्थवाहस्य धर्मलब्धस्य वहुप्रकारं प्रलोभेन्ती पृष्ठिमेन पृष्ठिमं अनुगच्छति ॥

यं वेलं धर्मलब्धो क्षेमेन वाराणसीं जानपदं प्राप्तः तत्र राक्षसी धर्मलब्धस्य सार्थवाहस्य सदृशं दारकं अभिनिर्मिणित्वा सार्थवाहस्य उपनामेति । यदि त्वं मम उज्झित्वा गच्छसि इमं पुत्रकं गृह्णाहि को एतं त्वया गतेन उन्नेष्यति ॥ सार्थवाहो आह ॥ न एषो मम पुत्रो नापि मे त्वं भार्या अहं च मानुषो त्वं च राक्षसी वहूनि वाणिजकशतानि ये युष्माभिः लोभिता अनयातो व्यसनमापादि ॥ सा ग्रामेहि च नगरेहि च निगमेहि च जानपदेहि च महाजनस्य गर्हति ॥ एषो मे धर्मलब्धो अमुकातो पत्तनातो प्रियशब्देहि आनेत्वा इह मे छड्डेति । इमं पि पुत्रं न गृह्णाति ममापि न उन्नेति ॥ सो दानि सार्थवाहो महाजनेन स्त्रियाहि च पुरुषेहि च उपलभ्यति । मा सार्थवाह एतां स्त्रियं समुद्रपत्तनातो आनेत्वा इमहिं मेल्लेहि एषो ते पुत्रो तव सदृशो ॥ सार्थवाह आह ॥ न एषो मम पुत्रो नाप्येषा भार्या मम राक्षसी एषा वहूनि वाणिजकशतानि एताहि राक्षसीहि लोभेत्वा खादिता ॥ सापि राक्षसी तस्य जनस्याह ॥ एदृशा [355b] एते अर्थलब्धा पुरुषा यं वेलं स्त्रिय अनुरक्ता भवन्ति ततो गुणशतानि भाषन्ति यं

1¹. BM °tsâhitâ dha°. — 1². M °lobhahi taṁ bhaksho° B °tava bhakto bhavi° M °shyatha ‖. — 2. BM °ṇâbhirû(M °ru)pâṁ stri âtmânaṁ abhiruhitvâ sâ dharma° M °naḥ punar akrâ° B °ca sârthavâhasya | tatra° M °hasya tata stri ° naṁ na gacchati ‖ B °cchati sâ°. — 4. M °vâhas taṁ pu ° drapenanevatari° B °ttanaivatari° M °ṇi ratnâni ° kshemena jaṁ°.

6. B °strirûpena taru ° lobhanti pṛishṭhimena prishṭimaṁ° M °lobhaṁti | pṛishṭimam anugacchaṁti ‖. — 8. M °kshemaṁna vâ° BM °jânapado prâ° B °meti ya°. — 9. M °ko ekaṁ tva°.

11. M °me tva bhâ ° ṇijaça ° tâ ‖ anayâto vâsanâto pâditâ mâṁ° B °sanam opâdi mâ°. — 12. B mâ grâ° M mâṁ grâ°. — 13. B °labdhâto amu° M °priyaçatehi ânetvâ imehi° (*l.* 17) B °me cchoḍḍeti ‖. — 14. B °gṛihnâti°. — 15. B so dâ sâ ° bhyati mâ°.

16. BM °imehi mille° M °putrâ tava çadṛiço ‖. — 17². B °tro râpye° M °tro ra pyeshâṁ bhâ° B °bahuni vâ° M °ṇijaça ° kshasi lo°. — 19². M yedṛi° BM °rthalubdhâ° M °nuraktâḥ bhavaṁti ‖ ta° B °nuraktâ bhavanti | tato° M °bhâshaṁti yaṁ ° bhavaṁti taṁ° BM °niyâ ca kriyaṁ(M yâma) râksha° M °tena ca krusmânaḥ |.

वेलं विरक्ता भवन्ति तं वेलं पिशाचनीयो च क्रियामो राचसी च अवर्णशतेन चाक्रुष्यामः ॥ एवं राचसी तं जनकायं पत्तीपयति ॥ एवं सार्थवाहो धर्मलब्धो चेमेण वाराणसी स्वगृहमनुप्राप्तो ॥

ततो च वाणिजा आहुः सार्थवाहं निरन्तरं ।
यस्यार्थाय वयं घट्टाम रात्रिंदिवमतन्द्रिताः ।
कथं रूपानधिगच्छेम ते नो याधिगता इह ॥
आरोग्यं वार्य वदेसि जम्बुद्वीपस्मि ज्ञातयो ।
इह एवं रमिष्याम नास्ति आगमनं तहिं ॥

सार्थवाह आह ॥

न खलु स्मृतिर्वो अस्ति विपर्यस्ताहो मारिष ।
राचसीनां तव भचा नचिरेण भविष्यथ ॥
त्वचं वसां च मांसं च पीत्वान रुधिरं च वो ।
तुष्टा राचसी भविष्यन्ति आहारेण समर्पिता ॥
यो मे न काहिति वचनं पश्चात्तापी भविष्यति ।
अपरे वाणिजा आहुः सार्थवाहं तदनन्तरं ॥
यस्यार्थाय वयं घट्टाम रात्रिंदिवमतन्द्रिताः ।
कथं शब्दानधिगच्छेम ते नो पधिगता इह ॥
आरोग्यं वार्य वदेसि जम्बुद्वीपस्मि ज्ञातयो ।
इहैव वयं रमिष्यामो नास्ति आगमनं तहिं ॥

2[1]. M °yam̃ yattiyo yattiyati ‖ B °yam̃ pattimâpayati | . — 2[2]. M °kshemena vâ° prâptaḥ | . — 4. BM °jâ eke sârthavâham âha niranta(M °ram̃ta)ram̃ | . — 5. M °vayam̃ dâtena râ° B °ghartena râ° M °m atam̃drità ‖ B °tâḥ ka°.

6. M katham̃ rupân a° ma tam̃ sopâdhigajân iha ‖ B °rûpâm adhigacheme te so dyâ° ha â°. — 7. M ârogyâ cârya° B ârojñâ cârya° M °si jam̃bûdvipediyam̃ jñâ° B °pasmim̃ jñâ° BM °yo i°. — 8. M iham evam̃° shyâmima nâsti gamano tahim̃ ‖ B °sti gamanâ tahim̃ ‖ . — 10. M na khu mati vacanam̃ paçcâttâpi bhavishyati ‖ apare pi vâṇijâ âhuḥ na ca smṛi° B nam̃ khu smṛiti nâsti | vi° M °ti nâsti vi° BM °sha râ°.

12. M tvacam̃ vartme ca mâm̃sam̃ ca yitvâ ca ru° B tvacam̃ vatsam̃ ca mâm̃° BM °vo tu°. — 13. BM °siyo bha° M °vishyam̃ti â°. — 14. M yo mam̃ na kâhisi tâm̃ vacanam̃ paçcâttâpi bhavishyati ‖ sâ° B yo mana kâm̃hisi tâm̃ va°. — 15. M sârtha° danam̃taram̃.

16. M °rthâya ca vayam̃ ghartâma râ° B °ghartâma râ° M °drità ‖ . — 17. B kam̃ ça° BM °ma tenâpyadhi°. — 18. BM °gyam̃ vâryya ca(B °gyam̃ cârya va)desi jñâtayo (B °yo |). — 19. M °shyâno nâ° B °shyâmi nâ° gamanâ tahim̃ ‖ M °gamanâm̃ tarhi ‖ .

अपरे खु वाणिजा आहुः सार्थवाहं तदनन्तरं ।
यस्यार्थाय वयं घट्टाम रात्रिंदिवमतंद्रिताः ।
कथं गन्धानधिगच्छेम ते मं अधिगता इह ॥
आरोग्यं वार्य वदेसि जंबुद्वीपस्मि ज्ञातयो ।
इहैव वयं रमिष्याम नास्ति आगमनं तर्हिं ॥
अपरे खलु वाणिजाहुः सार्थवाहं तदनन्तरं ।
यस्यार्थाय वयं घट्टाम रात्रिंदिवमतंद्रिताः ।
कथं रसानधिगच्छेम ते नो ऽधिगता इह ॥
आरोग्यं वार्य वदेसि जंबुद्वीपस्मि ज्ञातयो ।
इह एव रमिष्यामो नास्ति आगमनं तर्हिं ॥

सार्थवाह आह ॥

तं खलु वो न स्मरथ विपर्यस्ताहो मारिष ।
राक्षसीनां तथ भक्षा नचिरेण भविष्यथ ॥
त्वचं च वसां च मांसं च पीत्वान रुधिरं च वो ।
तुष्टा राक्षसी भविष्यन्ति आहारेण समर्पिताः ॥
यं मे न कुर्वथ वचनं पश्चात्तापी भविष्यथ ।
अपरे खु वाणिजा आहुः सार्थवाहं तदनन्तरं ॥
यस्यार्थाय वयं घट्टाम रात्रिंदिवमतन्द्रिताः ।
कथं स्पर्शानधिगच्छेम ते मं अधिगता इह ॥

1. BM °re khalu vâ° M °âha | sâ° B °huḥ ‖ sâ° M °vâha taranaṁtaraṁ B °raṁ ya°. — 2. BM °ghattâma râ° M °vasam ataṁdritâ ‖. — 3. M °thaṁ gaṁdhân adhigacchâma te°. — 4. B sârogyaṁ cârya vede ° dvipasmiṁ jñâ° M °gyaṁ cāryya vadesi jaṁbûdvipesmiṁ jâtayo i°. — 5. M ihaivaṁ vayaṁ ° shyâmi nâ° BM °gamanâ tahiṁ ‖.

6. M °ṇijâ âha ‖ sâ° B °huḥ ‖ sâ° BM °vâha tadananta(M °naṁta)raṁ ya°. — 7. B °ghattâma râ° M °ghatti râtriṁ° M °taṁdritâ ‖. — 8. M °rasâṁ adhigacche° BM °ma tenâpya°. — 9. B °gyaṁ cârya vede° M °gyaṁ cârya vadesiṁ jaṁbûdvipesmiṁ jñâ° B °dvipasmiṁ jñâ°. — 10. M °evaṁ ramishyâmaḥ nâ° B °shyâmi nâ° BM °gamanâ tahiṁ ‖.

12. BM taṁ khu vo° M °rishâ B °rishaḥ râ°. — 13. B °tha bhakshâ ci° M °shyasi ‖. — 14. B tvacaṁ ca vartmaṁ ca mâṁ° M tvacaṁ vartma ca mâṁ° B °vo tu°. — 15. BM °siyo bha° M °vishyaṁti â ° rpitâ ‖.

16. M yan me na ° çcâtâpi°. — 17. BM °re shu vâ ° huḥ ‖ sârthavâha tada° M °naṁtaraṁ. — 18. M yasyâya vayaṁ ghartte râ° B °ghartteма râ ° m atendri° M °m ataṁdritâḥ |.

आरोग्यं वार्यं वदेमि [356ᵃ] जंबुद्वीपस्मि ज्ञातयो ।
इहमेव रमिष्यामो नास्ति नो गमनं तहिं ॥

सार्थवाह आह ॥

तं खु न स्मृतिर्वो अस्ति विपर्यस्ताहो मारिष ।
राक्षसीनां तव भक्षा नचिरेण भविष्यथ ॥
त्वचं च वसां च मान्सं च पीत्वान रुधिरं च वो ।
तुष्टा राक्षसी भेष्यन्ति आहारेण समर्पिताः ।
यं मे न कुर्वथ वचनं पश्चात्तापो भविष्यथ ॥
ततो च वाणिजका सर्वा राक्षसीयो भयानिका ।
आयसे नगरे घोरे प्रतितिष्ठे तदनन्तरं ॥
ता राक्षसीयो समागत्वा मतिं कुर्वन्तु तावता ।
अयं वाणिजको एको आगत्वान पुनर्पुनः ।
स्वस्तिना तरत पारं न तं शक्यति खादितुं ॥
ततो च राक्षसी एका पण्डिता अर्थचिन्तिका ।
बहवो वाणिजा ताय उपलोभेत्वान खादिता ॥
सा च तां अवच सर्वा मांसभक्षा सुदारुणां ।
अहं तं लोभयिष्यामि मम भक्षो भविष्यति ॥
वाणिजको सागरं तीर्णो सापि उत्तीर्णा राक्षसी ।
पृष्ठतो अनुबन्धेति अनुबद्धा पदंपदं ॥
अयं ते दहरो पुत्रो तव शोकेन मरिष्यति ।
गृह्ण त्वं किस्य उझ्यति औरसो आत्मनो तव ॥

1. B °gyam̃ cárya vede° M °gyam̃ cáryya vade ° dvípesmim̃ jñá° B °dvípesmi°. — 2. M ihaiva ca ra° BM °shyámi násti vo ga°. — 4. B °khu ra smaratha násti° M °khu na svaratha násti cipa ° ho mástrisha(?) rá° B °risha rá°. — 5. BM °nám̃ tava bha° B °ksháya ci° M °shyati ‖.

6. M tvacam̃ carmam̃ ca mánsam̃ ca rudhiram̃ ca pitvá vo B °cam̃ ca vartmam̃ ca má° vo tu°. — 7. M °siyo bhavishyati ‖ á ° rpitá ‖. — 8. M °kurvetha va° B °paçyáttá° M °ttápi bha°. — 9. B °váṇiká sa ° yánaká |. — 10. M °ghora patishṭhe tadanam̃taram̃ |.

11. BM tám̃ rá ° mati ku° M °kurvetsu távatá° B °nsu tágatá |. — 12. M °tvá ca punaḥ punaḥ | B °rpunaḥ sva°. — 13. BM °çaknoti°. — 14. M °eko pam̃ṇḍitá artha-cim̃tiká ‖ B °ntitá |. — 15. M °já táye upalobham̃na khá°.

16. BM sá ca tam̃ ava° B °ca sarvásám̃ mám̃° M °ruṇá ‖. — 17. BM aham̃ na lo° M °mi mama kshá bhavishyatha ‖. — 18. M váṇijo sága° B °rṇṇo so pi u°. — 19. M °nubam̃dheti anubam̃dhá padam̃° B °ti anubandhá padam̃°. — 20. M °çoke ma°.

21. B gṛihetva ki° M gṛihna tva kisya u – si ásare átmanam̃ ta° B °ujhyosi o°.

धर्मलब्धो आह ॥

अप्येहि यस्य से भार्या अपुत्रे पुत्रं भाषसि ।
मानुषा न तुवं रक्षी न मां शक्ष्यसि खादितुं ॥
सा च ग्रामेषु निगमेषु राष्ट्रे जनपदेषु च ।
जनजनस्य आख्याति अयं उज्झति मे पति ॥
महाजनो समागम्य स्त्रियश्च पुरुषा पि च ।
पुरुषं परिभाषन्ति कस्मादुज्झेसि भार्यरां ॥
क्षत्रिया ब्राह्मणा वैश्या शूद्रा चाच समागता ।
पुरुषं परिभाषन्ति कस्य उज्झेसि भार्यरां ॥

धर्मलब्धो आह ॥

न मे एषा मारिष भार्या राक्षस्येषा भयानिका ।
मनुष्यखादिका रौद्रा एवं जानेथनत्तवे ॥

यत्र कालं महाजनेन उपलभ्यमानो धर्मलब्धो न इच्छति नैव मे एष पुत्रो नैव मे एषा भार्या राक्षसी एषा निशाचरा राक्षसी तं जनकायं संज्ञापयति । एदृशा एते अर्थलब्धा पुरुषा तत्रैव सारज्यन्ति तत्रैव विरज्यन्ति । यत्र कालं अर्थिका भवन्ति स्त्रीभिः सततं प्रियशतानि मन्त्रेन्ति यत्र कालं विरक्ता भवन्ति ततः राक्षसीयो च क्रियाम पिशाचिनीयो च दुःकुलीना च क्रियाम अप्रियशतेन आक्रुश्यामः ॥ सा दानि स्त्री धर्मलब्धेन अनिच्छियति ॥ अमात्येहि राज्ञो ब्रह्मद-

2. B ayaṁ hi kasya se° BM °tre putra bhā°. — 3. B mānusho na tuvaṁ pakshi mama çakshyati khā° M mānusho na bhavaṁ pakshi mama çakyasi° — 4. M °râshṭra jana°. — 5. BM jane janasya° M °ayama-ti me patiḥ ‖ B °yaṁ ṛijuti me pati | .
6. BM °purusho pi°. — 7. B purusha pa° M °bhâshaṁti ka° BM °d ujhesi° B °bhāryān | M °bhâryâyâṁ ‖ . — 8. B kshetri° M °gatâḥ ‖ . — 9. M °bhâshaṁti ka° B °ujhyasi bhâryaraṁ ‖ M °bhâryyaraṁ ‖ .
11. M na maishâ° BM °kshasyaishâṁ bha° M °yânakâḥ | . — 12. M mânushâ khâditâ raudrâṁ e° B manushya khâditâ rau° M °netha hetave ‖ . — 13. M °rmalabdhena icchati ‖ naivaṁ me esha putro naivaṁ me eshâ bhâ° B °icchasi | naiva me esha° M °shâ piçâca râksha° B °çacarâ | râksha°. — 14. M °driço ete° shâ tatraivaṁ sâ rakshati ‖ yatra° B °sârakshyanti tatraiva virakshyanti | . — 15. BM °rthikâ bhavati stri° M °bhiḥ satato priyaçatâni maṁtreti yatra° B °ntreti | yatra° M °ktâ bhavaṁti ‖ tato râkshasiyo ca kriyâma piçâcaniyo ce duḥkulino ca kri° B °nti | tataḥ râkshasiyâ ca kriyâma pi° BM °priyaçate ca â°.
18[1]. M °dâniṁ stri° B °bdheṇa anicchayanti | M °anicchayati. — 18[2]. B °taṁ ma°.

तस्य निवेदितं ॥ [356b] महाराज धर्मलब्धेन महासार्थवाहेन समुद्रपत्तनातो स्त्री आनीता प्रासादिका दर्शनीया परमेण रूपेण समन्वागता संमानरूपा न ज्ञायति ॥ धर्मलब्धो केनचि कारणेन नैव भार्या इच्छति नैव तं पुत्रं ॥ राज्ञा अमात्या आणत्ता ॥ शब्दापयथ धर्मलब्धं सार्थवाहं ॥ सो दानि अमात्यै राज्ञो सकाशं शब्दापितो शब्दापिता अपि सा स्त्री ॥ राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य तां स्त्रियं पश्यित्वा अभिरूपां दर्शनीयां उत्तमेन रूपेण समन्वागतां राज्ञो तत्र स्त्रियं अत्यर्थं अनुरागो उत्पन्नो ॥ सो दानि तं सार्थवाहं आह ॥ यदि तव एताये स्त्रिये नार्थो मम तां देहि ॥ धर्मलब्धो आह ॥ मा महाराज प्रमादं करोहि न एषा मम भार्या न ममेष पुत्रो । एषा समुद्रातो उपलोभेन्ती मम पृष्ठेन पृष्ठिमं समनुबद्धा प्रलोभनार्थं । न एषा स्त्री राक्षसी एषा मा महाराज अत्र मनं करोहि ॥ सो दानि राजा तत्र स्त्रियं अनुरक्तो तादृशेन रूपेण च धर्मलब्धस्य न शृणोति । यथोक्तं भगवता ॥

रक्तो ह्यर्थं न जानाति रक्तो धर्मं न पश्यति ।
अन्धतमस्तदा भवति यं रागो सहते नरः ॥

तेन राक्षसी अन्तःपुरं प्रवेशिता ॥ ताये सार्धं राजा ब्रह्मदत्तो क्रीडित्वा रमित्वा प्रविचारयित्वा शयितो ॥ ताये राक्षसीये सर्वस्य राजकुलस्य ओस्वापनं कृतं । सपुत्रिकाये राजा खादितो ॥ राजानं भक्षयित्वा सो पुत्रः तत्र राक्षसीनां मूलं प्रेषितो । आगच्छथ शीघ्रं इमं राजकुलं भक्षयितव्यं ॥ आमुहूर्तस्य सो तं राक्षसीगणं गृह्यागतो ॥ ताहि ताये राक्षिये सर्वं तं राजकुलं साभ्यन्तरबाहिरं

1. M °diko da ° paramarupeṇa° BM °gatá sagarbharúpá°. — 3[1]. BM °labdhena kena kára° M °ṇena mahásárthaváhena naivam̃ bháryám icchati naivam̃ tam̃°. — 3[2]. M °tyá ágatya ça° B °ttá ça°. — 4[1]. M °bdham̃ cáham̃ ‖ . — 4[2]. M so dánim̃ amátyo rá° B °çam̃ çabdápito apito | api sá° M °çam̃ çabdápitaḥ api sá° BM °strí rá°. — 5. BM °sya tam̃ striyam̃ pa° B °tám̃ rájñá tatra striyo atya° M °jño na striyo atya ° tpannam̃ ‖ .

7[2]. BM °di távad etá ° rtho(B °rtho |) mama tam̃ dehi ‖ . — 8[2]. B °prasídam̃° M °esho mama bhá° B °ryá tava váne na eshá mama bháryá na mamai°. — 9. B eshám̃ samu° M °palobhem̃ni mama pṛishṭhe° B °ntí mama pṛishṭena pṛishṭemam̃ sa°. — 10. B °sí e má mahá° M °sí yushá má°.

11. M °dáním̃ rá ° striyam anuyukto°. — 12. BM °vatá ra°. — 13. M dakto hya° B raktá hya ° jánáti rakto dha°. — 14. BM °ndhastamas ta° BM °bhavati(M °vani) yo rágam̃ sva sa° M °naro te°. — 15[1]. M °sí am̃taḥpu°. — 15[2]. M °hmadato krí°.

16. BM °osápanam̃° B °tam̃ sa°. — 17[1]. BM °to rá°. — 17[2]. M °putra ta ° múle pre° BM °to á°. — 18[2]. M °grihvága° BM °to te°. — 19. BM tehi tá° M °sábhyam̃tarebáhira sastri° B °ntaram̃ báhiram̃° M °sahasvi siçva jñáye rá ° ditam̃ ‖ asthikaram̃káni avaçeshitáni pra° B °kalam̃ká vaçeshikṛi°.

सस्त्रीपुरुषं सकुमारीकं सहस्ति साश्वं ताये रात्रिये सर्वं खादितं अस्थिकरंकानि अवशेषीकृतानि ॥

प्रभाताये रात्रीये अमात्या राजकुलं गता पश्यन्ति द्वाराणि बद्धकानि । पुरोहिता पि आगता भटबलाग्रा आगता श्रेष्ठिनैगमा धर्मलब्धसार्थवाहप्रमुखो वाणिजग्रामो आगतो सर्वे सुखरात्रीपृच्छिका यथा अन्यदापि । पश्यन्ति तानि राजकुलद्वाराणि बद्धकानि ॥ ते अमात्या परस्परं पृच्छन्ति ॥ किमेवाद्य राजकुलद्वारा न मुंचन्ति । अन्यकालं राजकुलद्वाराणि मुक्तानि भवन्ति राजकुलं सिक्तसंमृष्टं भवति आसनप्रज्ञप्ती च कृता भवति । न कस्यचिच्छब्दं शृणीयति स्त्रीशब्दं वा पुरुषशब्दं वा हस्तिशब्दं वाश्वशब्दं वा एवं विस्तीर्णे राजकुले एवं महाजनकाये न कस्यचिच्छब्दो श्रूयति ॥ धर्मलब्धो [357a] सार्थवाहो आह ॥ भवन्तो यूयं न राजकुलातो शब्दं शृणिष्यथ । सा राक्षसी अत्र दारुणा मांसशोणितभोजना प्रवेशिता । ताये अत्र महादीनवं उत्पादितं । मुंचापेथ एतानि द्वाराणि यावज्जानाम राजकुलस्य वर्तमानं ॥ अमात्येहि निश्रेणिं आनयित्वा पुरुषा आरोपिता गच्छथ द्वाराणि मुंचथ त्ति ॥ पुरुषा राजकुलं आरूढा पश्यन्ति च अत्र हस्तिकरंकानि चाश्वकरंकानि च । एते च निवेदयन्ति जनकायस्य ॥ सर्वं इमं राजकुलं खादितं करंकान्येवावशेषितानि ॥ ते दानि बुध्यन्ति ओतरित्वा मुंचथ एतानि द्वाराणि ॥ ततो ओतरित्वा द्वाराणि मुक्तानि अमात्या च भटबलाग्रा च नैगमा

3[1]. M °triṇiye a° paçyaṁti dvâ°. — 3[2]. M °hitâni âgatâ bhaṭṭabalâgrâ âgato çre° B °lâgrâ âgato | çreshṭinai° no âgamo | sarve° M °kharâtripṛi° BM °thâ | a(B °ñm)nya-dâpi pa°. — 5. M paçyaṁti tâ° M °ṇi buddha° B °ṇi ca baddhakâni ca te°.

6[1]. M °pṛicchaṁti ‖ . — 6[2]. B kiṁ revâ° M cire vâdya paja° BM °dvâraṁ na° M °muñcaṁti ‖ . — 7. M °laṁ râjadvârâni muktâni bhavaṁti ‖ râjakula siktasaṁsṛi-shṭaṁ bhavati | na ka° B °shṭaṁ bhavati | â°. — 8. BM na kasyacicchabda çruṇi° M °striçabda purushaçabdaṁ ha° stirṇo râ° BM °kâyo na° M °cicchabdaṁ çruya° M °bdo çruya°. — 10[1]. B °sâthavâ° M °vâha âha bha°. — 10[2]. M bhavaṁto yû° BM °yaṁ sâ râja°.

11. M °tra mahâdâ° B °tra câruṇâ mânsaçonitebho° M °bhojinâ°. — 12[1]. M °tpâdinaṁ B °ditaṁ muṁ°. — 12[2]. M puñcâpayatha | yetâ° sya carta° BM °naṁ a°. — 13. B °hi nihere° M °çreṇi âna° B °ânayetvâ° shâ ârushitâ ga° M °shâ ârupitâ gacchaṁtha dvâ° muñcayaṁti B °muñcathanti pa°. — 14. B °kulaṁ câruḍhâ° M °ḍhâ paçyaṁti ‖ tatra°. — 15[1]. BM eteshâṁ ni° M °dayaṁti ja° BM °sya sa°. — 15[2]. B sarve | i° M sarve i° B °çeshaṁtâni | .

16. M °dâniṁ buddhyaṁti o° B °ni budhyanti° BM °trâ jânatha e° ṇi ta°. — 17. M °tyâ bhaṭṭaba° M °pravishṭo paçyaṁti° B °açvabâhiriye pi karaṁkâṇy a° M °vaçeshitâni te° M °stimarâṭhânâṁ açvamarâṭhânâṁ pi asthim avaçeshitâni B °stimaṇṭhânâṁ açvamaṇṭhânâṁ pi°.

च बाहिरराजकुलद्वारं प्रविष्टाः पश्यन्ति च हस्तिवाहिरीये अस्थिकरंकानि अश्ववाहिरीये पि करंकान्यवशेषितानि तेषां हस्तिमेण्ठानां अश्वमेण्ठानां पि अस्थीन्यवशेषितानि । यथा श्मशानं एवन्तं बाह्यतो राजकुलं भयभैरवदुर्गन्धं ॥ अभ्यन्तरतो पि राजकुलद्वाराणि मुंचित्वा द्वारं प्रविष्टा तत्रैव राज्ञो पि देवीनां पि अस्थीन्यवशेषितानि । एवन्तं राजकुलं अभ्यन्तरबाह्यतो श्मशानभूतं भयभैरवदुर्गन्धं ॥

ततो तेहि अमात्येहि च नैगमेहि च महाजनकायं संनिपातेत्वा तं राजकुलं साभ्यन्तरबाहिरं शोधापितं सिक्तसंमृष्टं कारापितं धूपनधूपितं तस्य राज्ञो देवीनां च सर्वेषां शरीरे पूजा कृता समन्ततो नगरस्य गुल्मा स्थापिता चतुरंगबलकायं निवेशितं हस्तिकायं अश्वकायं रथकायं पत्तिकायं ॥ एवन्तं नगरं सजनपदं रक्षीयति मा कोचि राजा अपराध्येयाति ॥ ते दानि अमात्या च नैगमा च जानपदा च संनिपतित्वा मन्त्रं धारेन्ति परस्परं संमन्त्रेन्ति ॥ भवन्तो को इह अस्माकं वाराणसीये राजा भविष्यति यो शक्येय इमं राज्यं धर्मेण परिपालयितुं ॥ तेषां सर्वेषां राजामात्यानां नैगमजनपदानां च एतदभूषि ॥ नान्यो राजा योग्यो वाराणस्यां स्थापयित्वा धर्मलब्धं सार्थवाहं । एषो पुण्यवन्तो चाप्रमत्तो च । यक्षराक्षसा अपि न शक्नुवन्ति अवतारमधिगन्तुं । तत्र क्षिप्युत्तं महासमुद्रं अवतीर्णः सिद्धयात्रो च सर्वकालं क्षेमेण प्रत्यागतो । तेहि सो धर्मलब्धो सार्थवाहो सर्वसौवर्णमहासिंहासने निषीदापेत्वा राज्ये भिषिक्तो ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनः भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन

3. M °çânam evaṁ bâhya° BM °râjakulasya bha° M °durgaṁdhaṁ B °ndhaṁ a°. — 4. M abhyatarato pi râjakuradvâṇi muci° BM °vishṭo taṁ sarva(M °saṁva)râjño pi devînaṁ pi asthi(B °sthîṁ)nya° M °varopitâni | B °tâni e°. — 5. M evaṁ taṁ râhulaṁ abhyaṁtara ° çânaṁ bhûta bha ° ravaṁ durgaṁdhaṁ ‖ .

7. M °tyehi nai ° pâtatvâ ° sâbhyaṁtara ° raṁ sodhâyitaṁ si° B °dhâpitaṁ | siktasanmṛishṭaṁ° M °saṁsṛishṭa kârâpitaṁ dhupanadhûpitaṁ° B °dhûpakadhû° M °devipa sarve° B °vîkâya sarve° BM °çarîraṁ pû° M °samaṁtaṁtaro naga° B °catulaṁgavarakâyaṁ ° çitaṁ | hastikâyam açva° M °stikâyam açvakâyaṁ e°. — 10. M evaṁ taṁ na° BM °raṁ so ja° M °mâ kvacid râjâ aparadhya yâ te° B °aparadhya yâto | .

11. M °tvâ mavaṁ dhâretti parasparaṁ samaceti ‖ B °mantreti | . — 12. M bhavaṁto iha ° shyati | yo çakoya imaṁ ° rimâlayataṁ te° B °pâlayatuṁ ‖ . — 14¹. M teshâṁ râjâ°. — 14². M °râjâ yogyaḥ vâ ° sthâyetvâ°. — 15. M °ṇyavaṁto ca apramato ca. .

16¹. M °kshasa api ° knuvaṁti ava ° dhigaṁtuṁ | . — 16². M tatra kṛishṇabhyavatirṇo siddhayânapâ ° tyâga tehi°. — 17. B °ho savasau° M °ho sauvarṇe siṁ ° dâyetvâ râjyâbhi° B °bhisikto ‖ . — 19². M °punar bhiksha°.

तेन समयेन धर्मलब्धो नाम सार्थवाह अभूषि । न एतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स भिक्षवः तेन कालेन तेन समयेन धर्मलब्धो नाम सार्थवाह अभूषि ॥ या सा राक्षसीमहत्तरिका एता सा मारधीता । (तदा राक्षसीनां महत्तरिका अभून्सुः) तदापि एता ममावतारार्थी अवतारंगवेषी उपसंक्रान्ता [357b] न च मम शक्ता अवतारमधिगन्तुं एतरहिं प्येता ममावतारार्थी अवतारंगवेषी उपसंक्रान्ता नो तत्र नाम मे शक्ता अवतारमधिगन्तुं ॥

अथोपीत्खलु यदा राजा महामात्राणमन्तिके ।
महासमुद्रपारां स्त्रीं धर्मलब्धो न इच्छति ॥
आणपेसि तदा राजा महामात्यां तदनन्तरं ।
सचे एष नेच्छति स्त्रीं प्रवेशेथान्तःपुरं मम ॥
अन्तरायं विजानित्वा न सानं खायि राक्षसी ।
सा तत्र पुत्रं प्रेषेति राक्षसीनां निवेदकं ।
भक्षितो खु मया राजा चिप्रं आगच्छथत्तवे ॥
राक्षसीनां गता पंच रौद्रा रुधिरभोजना ।
सर्वे राजकुलं गत्वा पराक्रमेन्सु यथागतं ॥
पूर्वे निवासं भगवान्पूर्वेजातिमनुस्मरं ।
जातकमिदमाख्यासि शास्ता भिक्षूणमन्तिके ।
ते स्कन्धा ते च धातवः तानि आयतनानि च ॥

1[1]. M naitad e°. — 1[2]. B tan kasya°. — 2. B °kâlena dha° M °vâho abhûshi ‖ tat kasya hetor ahaṁ bhikshavo tena kâlena tena samayena dharmalabdho nâma sârthavâho abhûshi ‖. — 3[1]. M yâ so mahattarikâ râkshasi etâsâṁ mâra° B yâ sâṁ râ ° ttarikâ°. — 3[2]. M °sinâ maha ° bhûshi ‖ tadâpi° BM °etâ mamâ(M °etâṁ a)vatârârthi(B °rthi |) avatâraṁgaveshi upasaṁkrântâ ca tâṁ(M °krâṁtâ na matâ) mama çaktitâ(M °saktito) avatâram adhigantuṁ | etarahiṁ pye(M °gaṁtuṁ etarhyapi e)tâ marârthi(B °mamâvatârârthi) avatâraṁgaveshi upasaṁkrântâ to(M °krâṁto) tatra nâma ma çaktitâ(B °ktito) avatâram adhigantuṁ(M °gaṁtuṁ) ‖.

7. BM °râjâ mâtrâṇâm anti(M °m aṁti)ke ma°. — 8. B °pâraṁ striṁ° M °pâraṁ striçabdalabdho° B °ti â°. — 9. B °dâ mahâ ° dantaraṁ | M °naṁtaraṁ. — 10. M sarvesha necchaṁti stri praveçâṁ yathântaḥ° B sa caisha necchati stri praveço yathântaḥpure mama a°.

11. M aṁtarâyaṁ ° sâta khâ°. — 12. B °preshati° M °preshayati râkshasinâ niveçana B °kaṁ bha°. — 13. B °kshitâ khu° M °kshitâ shu mayâ° BM °thatave ‖ (M ve). — 14. M râçcashinâṁ°. — 15. BM °krameshu ya°.

16. B pûrvaṁ ni° M °n pûrvaṁ jâti samanusmaran ‖ B °raṁ jâ°. — 17. M °khyâmi çâ° B °kshûṇâṁ santike | M °bhikshuṇam aṁtike |. — 18. M te skaṁdhâ te ca ° vaḥ tâṁny âya° B °tâny âyatanâni°.

आत्मानमधिकृत्य भगवां एतमर्थं वियाकरेत् ।
अनवराग्रस्मिं संसारे यत्र मे उषितं पुरा ॥
धर्मलब्धो अहं आसि वाणिजको अर्थचिन्तको ।
मारधीतरो राक्षसी एवं धारेथ जातकं ॥
एवमपरिमितं बहुदुःखं
उच्चनीचं चरितं पुराणं ।
विगतज्वरो विगतशोको
भगवां भाषति भिक्षुसंघमध्ये ॥

धर्मलब्धस्य सार्थवाहस्य जातकं समाप्तं ॥

कालो नागराजा तहिं खु महाचंक्रमे भगवन्तं उपसंक्रान्तो ॥ सो दानि भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकांशीकृतो प्रांजलीकृतो भगवन्तमेतदुवाच ॥ मम भगवं भवनो पुरिमकेहि सम्यक्संबुद्धेहि परिभुक्तो ककुच्छन्देन भगवता कोनाकमुनिना काश्यपेन साधु भगवानपि मम भवनं परिभुंजतु अनुकंपामुपादाय ॥ तत्रापि भगवां कालस्य नागराजस्य भवने चतुर्थं सप्ताहं प्रीतिसुखेन वीतिनामेति । ततो पि भगवां कालस्य नागराजस्य भवनातो चतुर्थस्य सप्ताहस्यात्ययेन उत्थितो ॥

मुचिलिंदो नागराजः पुरिमबुद्धदर्शावी भगवतः उपसंक्रान्तो ॥ सो पि भगवतः पादौ शिरसा वंदित्वा एकान्ते प्रांजलीकृतो भगवन्तं याचति ॥ मम भगवं भवनो पुरिमकेहि सम्यक्संबुद्धेहि परिभुक्तो भगवता ककुच्छन्देन कोनाकमुनिना काश्यपेन साधु भगवां पि मम भवनं परिभुंजतु अनुकंपामुपादाय ॥ भगवां मुचिलिंदस्यापि नागराजस्य भवने पंचमं सप्ताहं सुनिराहारः प्रीतिसुखेन

1. B cátmána° M °gaván eta° B °rthaṁ vyáharet | M °rthaṁ vyáhare a°. — 2. M °varágresmi saṁ ° tra u° B °tra me tushita purá dha°. — 3. B °bdho °haṁ° M °aham ási vá ° rthaciṁtako | . — 4. M °si etaṁ dháraya já°. — 5. B °ṇaṁ vi°.

7. M °bhagaván bhásha°. — 9. M iti çrímahávastuavadáne dharma° B °sya sáthavá° M °váhajá ° mápta ‖ . — 10[1]. M atha ká° BM °hiṁ kumariṁ caṁ(B °ca)kra° B °nto so°. — 10[2]. M °ni bhagavato pá° B °çilasá ° ekáçí°.

11. M mama bhagavan mavano ° bhuktehi kra° B °bhukte kra° M °ndena bhagavato ko° BM °bhuñjátu°. — 14. M °tasya nágarasya bhavane caturtha sa ° khena vithiná°. — 15. M °syábhyayena utthitaḥ.

16[1]. M mucilindo nágarájo pu ° vi bhagavato pádau° B °nto so°. — 16[2]. M °vanditvá° B °ti mama°. — 17. M mama bhagavan bhavanáto pu° B °vaṁ bhavanáto pu° M °kto bhagavato kra° BM °bhuñjátu°. — 20. M bhagaván muci° BM °nirábára pri° M °víthiná°.

वीतिनामेसि ॥ ततो पि तहिं सप्ताहिकं अकालवार्दलं उत्पन्नं सप्ताहं रात्रिंदिवं देवेन वर्षितं मुचिलिंदेनापि नागराज्ञा भगवतर्धयोजनकपरिक्षेपेन सप्तकृत्तं भगवन्तं भोगेन परिक्षिपित्वा उपरि विपुलेन फणेनाच्छादेसि । यथा च भगवन्तं विषगंधेन किल्विषगन्धेन वा न व्याबाधेय त्ति मुचिलिन्दो नाम नागराजा स्वकातो भवनातो उत्तरित्वान भोगेन आच्छायेसि शिरिघनसुकृतेन फणेन सप्ताहं विपुलपुण्यं प्रसूतं । [358ᵃ] विनिपातेन नागराजेन च पुण्यं प्रसूतं परिक्षिपि हि महता परिभोगेन सप्ताहं ॥

यदा भगवान्सम्यक्संबुद्धः दुष्करं चरति नदीये नैरंजनाये तीरे तत्र भगवां दुष्करं चरन्तो अजपालकेन दृष्टो ॥ तस्य भगवन्तं उग्रतपं तपन्तं दृष्ट्वा प्रसादमुत्पन्नं ॥ तेन दानि प्रसन्नचित्तेन भगवन्तमुद्दिश्य न्यग्रोधपोतो रोपितो ॥ सो तं न्यग्रोधपोतं रोपित्वा भगवन्तमुपसंक्रम्य प्रांजलीकृतो आह ॥ भगवं इमो मया न्यग्रोधपोतो भगवन्तमुद्दिश्य रोपितो यदा एषो न्यग्रोधपोतो संवृद्धो भवेया भगवां संपूर्णकल्पो भवेया ति । ततो मे एतं न्यग्रोधं अनुग्रहार्थं परिभुंजसि ॥ भगवता तस्याजपालस्य तूष्णीभावेनाधिवासितं । सो दानि तूष्णीभावेनाधिवासनं विदित्वा तुष्टो आत्तमना प्रमुदितो प्रीतिसौमनस्यजातो संवृत्तो ॥ सो दानि तं न्यग्रोधपोतं कालेन कालं अनुखनेति परिखनेति परिकीलेति परिकुड्डालेति कालेन च कालं शीतलेन वारिणा अभिष्यंदेति परिष्यंदेति पर्यार्द्रेति परिधारेति ॥ सो दानि अजपालेन न्यग्रोधपोतो क्षिप्रं प्रशाखो संवृत्तो प्रासादिको दर्शनीयो भगवतो

1. BM tato pi bhagavām ta(M °vān ta)him̃ ° kāla(M °kāra)vardalam̃ utpam̃nam̃(M °tpa- ram̃) saptahi rātrim̃divām̃ deve ° rājño bhagavatar a(M °vato a)rddhayo° B °kshemena° M °rikshapeṇa saptakṛityam̃ bha° BM °geṇa parikshi° M °pureṇa phalenācchāditāccha- desi | B °phaṇenoccha°. — 3. BM °dhena khitkrisigadhe(M °khikisigandhe)na vāma- (M °vām̃na) vyavaheyanti || mu° M °ndo nāgarāja svakāto u ° genācchāye çirighanam̃ sukṛitera pha° B °vesi çirighanam̃ su ° phaṇena sa° BM °puṇyaprasūtā(B °tā ||).

6. M vivipā° BM °jena yo sutam̃ parikshiptā parikshipi(B °pi hi) maha°. — 8. M ya- dā bhagavan dushkaram̃ caranti nadi° B °vān sam̃myaksam̃buddhaḥ dushkaram̃ ca cara- ti | nadi° M °tra bhagavān dushka ° japāran tena ajam̃caranena dṛishṭvā prasādam u° B °japālan tena ajām̃ vālantena dṛishṭvā tasya°. — 9. B °prasannam̃ utpannam̃ tena°. — 10¹. M te dāni° BM °vantam̃m u ° to vāpito so°. — 10². B °vantam̃m upa° M °kṛi- tam āha | .

11. BM bhagavam̃ imo(M °van imām̃) mayā(B °yā mayā) nyagrodhapoto bhagava° M °gavān sam̃pūrṇam̃ka ° veyasi | B °lpo bhaveyāsi | . — 13¹. M °hārtha paribhum̃je- si | . — 13². M °tasya ajapārasya tā ° vāsanām̃ vi° B °sita so°. — 15. BM °parikhaneti pari(M °li)kileti parikude(M °kūḍye)ti kālena ca° M °bhishyandeti parishyandeti paripra- bheti parighareti | B °rishyam̃deti paripradeti parighareti so°.

17. BM °kshipraçākho° M °tejonu° BM °vena ta°.

तेजानुभावेन ॥ तस्य दानि अजपालस्य न्यग्रोधपोतं ओशाखप्रशाखं प्रासादिकं प्रसादनीयं दृष्ट्वा अतीरिव चित्तं प्रसीदति ॥ सो दानि तेन चित्तप्रसादेन च कुशलमूलेन च कायस्य भेदात्त्रायस्त्रिंशदेवनिकाये उपपन्नो न्यग्रोधो नाम देवपुत्रो महर्द्धिको महानुभावो । सो पश्चादुपपंनो समानो अन्यां पूर्वोत्पन्नांस्त्रायस्त्रिंशकायिका देवपुत्रां दिव्येहि पंचहि स्थानेहि अभिभवति दिव्येनायुषा दिव्येन वर्णेन दिव्येन सुखेन दिव्येनैश्वर्येण दिव्येन परिवारेण ॥ तस्य समनन्तरोपपन्नस्य एतदभूषि । किं मया मनुष्यभूतेन कुशलं कर्म कृतं उपचितं कस्य कर्मस्य विपाकेन इह त्रायस्त्रिंशभवने उपपन्नो हं ॥ सो दानि न्यग्रोधो देवपुत्रो कुशलमूलं समन्वाहरन्तो पश्यति भगवन्तमुद्दिश्य न्यग्रोधं नदीये नैरंजनाये तीरे रोपितं ॥ सो दानि न्यग्रोधो देवपुत्रो अनेकदेवपुत्रसहस्रेहि परिवृतः अभिक्रान्तवर्णो अभिक्रान्तवर्णेन केवलकल्पं मुचिलिंदस्य नागराज्ञो भवनं उदारेण वर्णेन ओभासेत्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थासि ॥ एकांशीकृतो प्रांजलीकृतो भ[358b]गवन्तमेतदुवाच ॥ मया भगवन्मनुष्यभूतेन अजपालेनाजानि पालेन्तेन एषो न्यग्रोधो रोपितः भगवन्तमुद्दिश्य तेनाहं कुशलमूलेन मनुष्येषु च्यवित्वा भगवन्त्रायस्त्रिंशे देवनिकाये उपपन्नो । साधु भगवानेतं न्यग्रोधं परिभुंजतु अनुकंपामुपादाय यथा मे महाफलतरं भवेया ॥ अधिवासते भगवां तस्य देवपुत्रस्य तूष्णीभावेन ॥ अथ खलु सो देवपुत्रो तूष्णीभावेनाधिवासनां विदित्वा तुष्टो हृष्टो आत्तमनो प्रीतिसौमनस्यजातो भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वान त्रिष्कृत्वो प्रदक्षिणं कृत्वा तत्रैव अन्तरहाये ॥

भगवान्मुचिलिंदस्य नागराज्ञो भवनातो उत्थिहित्वा षष्ठं सप्ताहं निराहारो प्रीतिसुखेनाजपालन्यग्रोधमूले वीतिनामेसि ॥ ततो अजपालस्य न्यग्रोधमूलातो

1. M °japárasya nya° BM °dikaṁ prásáda° B °ttaṁ prasídanta so° M °sidanti ‖. — 2. M °cittepra ° bhedá trayastriṁçe de° B °bhedás trayastriṁçá de° BM °vo so°. — 4. M °d upapannaḥ sa ° onáṁ trayastriṁ ° paṁcabi kámehi sthá° BM °ti ‖ divyenáyu ° rṇṇe(M °rṇe)na divyena çákhena divyenai° M °ryena di° BM °ṇa ta°.

7. M °striṁçe bha°. — 8. M °nyagrodha de° BM °gavato u°. — 9. M °trasahasrairhi pari° BM °taḥ atikrántavarṇṇo(M °rṇo) atikrántavarṇṇe(M °rne)na kevalaṁ kalpaṁ° M °cilindesya ° jño bhavanam udá ° yena bhagavánsteno ° gavato pá° B °nte ási e°.

13[1]. B °práṁjalikṛito bha°. — 13[2]. M °játi cárante° B °jáni várante° M °ropito bhagavanta° B °upanno sá°. — 15. BM °bhuṁjatu ° dáya | yathá° M °phalaṁ bhavayo.

16. M °gaván tasya de° BM °bhávená ‖. — 17. BM °viditvá citto hṛi(M °tto tu)shṭo° M °pritisoma ° gavato pá ° nditvá trishkṛi° B °nditvá ca tri° M °kshiṇikṛitvá tatraivántaraháya ‖. — 20. M °cilindesya ° to ucchihitvá ° japáranyagrodhamule vithiná°.

21. M °párasya nya° B °grodhámú ° kávarakhaṇḍe ° devajake ce° B °ceti | ye° M °vithiná°.

षष्ठस्य सप्ताहस्यात्ययेन क्षीरिकावनषण्डे बहुदेवतके चेतिये निराहारो प्रीतिसुखेन सप्तमं सप्ताहं वीतिनामेसि ॥ एवं भगवां सप्तसप्ताहं एकूनपंचाशद्दिवसां निराहारो ॥

उत्तरापथे उक्कलं नामाधिष्ठानं । ततो उक्कलातो अधिष्ठानातो त्रपुसो च भल्लिको च नाम सार्थवाहा आढ्या महाधना महाभोगा पुण्यवन्तो महापरिवारा दक्षिणापथातो पंचहि धुरशतेहि तेन मार्गेण आगच्छन्ति ॥ तेषां भद्रलीयानां बलीवर्दानां पुंगवा एको सुजाताये नक्षत्रे जातको अपरो कीर्तिके । तेषां एवं नक्षत्राणां नामेन सुजातकीर्तिकनामेन ज्ञायन्ति ॥ सर्वस्य सार्थवाहस्य पुरतो सार्थवाहस्य यानकं वहन्ति । यत्र मार्गे किंचिद्भयो भवति सिंहभयो व्याघ्रभयो द्वीपिभयं वा गण्डकभयं वा हस्तिभयं वा वनदेवभयं वा उदकवाहभयं वा चौरभयं वा तत्र ते न गच्छन्ति ततः ते वाणिजका जानन्ति भयं भविष्यतीति तथा संहरित्वा चतुर्दिशं प्रधावन्ति समन्तेन अवलोकेत्वा ॥ ते दानि बलीवर्दा सुजातकीर्तिका तहिं क्षीरिकावनखण्डं चानुप्राप्ता । अत्र त्रपुषभल्लियानां च वाणिजानां पूर्वज्ञातिसालोहितेहि देवभूतेहि तहिं क्षीरिकावनखण्डे ऋद्धिये निगृहीता न शक्नोन्ति गन्तुं ॥ तेहि स्थितेहि सर्वे ते पुरुषा सार्थातो भीता तत्र संनद्धा ॥ तेषान्ते देवता पूर्वज्ञातिसालो[359a]हिता अन्तरीक्षगता घोषमुदीरयेन्सुः शब्दमनुश्रावयेन्सुः ॥ मा भायथ वाणिजा त्ति न भवति वो उपद्रवं । एष बुद्धो भगवानिह वनषण्डे प्रतिवसति सप्तहि असंख्येयकल्पेहि प्रादुर्भूतः बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकंपाय महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च

2. M °gavân sapta ° ham̃ ekunamam̃cá°. — 4¹. M °the kkalam̃°. — 4². M tataḥ u° BM °trapusá ca bha° BM °váho áḍhyo mahádhano mahábhogo pu ° riváro da° M °ṇáyathâto pam̃cahi dhúraça° B °pam̃cahi puraça°.

6. M °rddánám̃ puṅgalá° B °pum̃galá° M °ye nakshetriyena já° B °kshatriyena já° BM °ke te°. — 7. B °játam̃ ki° BM °rttináme ° nti sa°. — 8. M °purato yána ° váhati | B °váhati ya°. — 9. B °rge kiñcid bhavá bhavati | sim̃ ° ṇḍakabhayam̃ vá hasti ° caurabhayam̃ vá | tatra° M °cchanti | tato te° BM °titi | tathá° M °sam̃rahitvá caturdiçam̃ sam̃pra°.

12. M °práptáḥ atra°. — 13. B atra ḍapu° M °pusabhallikáyánam̃ ca° B °lliyánam̃ ca váṇijáṇám̃ pú° BM °devabhúte tahim̃° M °ṛiddhi nigṛihí° B °çakno gantum̃ te° M °knoti gantum̃ te°. — 15. B °bhítáto | tatra° M °tra sannaddháḥ te° B °ddhá te°.

16. M teshám̃ te de ° sárohito antarikshága° B °hito antarikshágato gho ° yetsuḥ ça° M °yetsuḥ ça° BM °vayetsuḥ má°. — 17¹. BM °ṇijánti(B °nti |) na vá iti na vá u°. — 17². M esho bu ° vanakhaṇḍe° BM °saptehi a° M °khyehi kalpe° rbhúto ba ° to janakasyárthá ° ekunapam̃cá° BM °çaddi(M °çadi)vasam anáhárasya tam̃ a°.

मनुष्याणां च तस्माद् सप्तसप्ताहं एकूनपंचाशद्दिवसा अनाहारस्य । तमाहारेण प्रतिमानेथ ततो वः अप्रमेयं कुशलमूलं भविष्यति ॥ तेहि दानि त्रपुषभल्लिकेहि वाणिजेहि तानं देवतानां वचनं श्रुत्वा मधुसर्पिसंयुक्तं तर्पणं गृहीतं । ते देवता तेषां वाणिजकानां पुरतो गच्छन्ति । इतो आगच्छथ ॥ ते दानि वाणिजा तेहि देवतेहि भगवतो सकाशमुपनीता ॥ ते तं मधुतर्पणं गृह्य भगवन्तमुपसंक्रान्ता । इमं भगवन्मधुतर्पणं परिभुंजतु अस्माकमनुग्रहार्थं ॥ अथ खलु भगवतो एतदभूषि ॥ किं नु खलु पुरिमका सम्यक्संबुद्धा भाजनप्रतिग्राहका उताहो पाणिप्रतिग्राहका भाजनप्रतिग्राहका सम्यक्संबुद्धा ति ॥ सह चित्तोत्पादेनैव भगवतः चत्वारि महालोकपाला चत्वारि सुवर्णपात्राण्यादाय भगवन्तमुपसंक्रान्ता रतनपात्रा ति कृत्वा न प्रव्रजितसारूप्याणि भगवां न प्रतिगृह्णाति ॥ ते दानि रूप्यामयानि पात्राण्यादाय भगवन्तमुपसंक्रान्ता । तानपि भगवां रतनपात्राणीति कृत्वा न प्रतिगृह्णाति ॥ एवं मुक्तामयानि वैडूर्यामयानि स्फटिकमयानि मुसारगल्वमयानि लोहितिकामयानि तानपि भगवां रत्नपात्राणीति कृत्वा न प्रव्रजितसारूप्याणीति कृत्वा न प्रतिगृह्णाति ॥ ते दानि चत्वारो शैलपात्राणि आदाय भगवन्तमुपसंक्रान्ता ॥ अथ खलु भगवतः एतदभूषि । यदहमेकस्य लोकपालस्य पात्रं प्रतिगृह्णीष्यामि त्रयाणां भविष्यति चित्तस्यान्यथात्वं ॥ भगवता सर्वेषां चतुर्णां लोकपालानां चत्वारि पात्राणि प्रतिगृह्णित्वा अंगुष्ठेन आक्रान्ता एकपात्रो च अधिष्ठितो । ते दानि चत्वारो पात्रा एकं पात्रं सं[359b]जाता सर्वेषां चतुर्णां पात्राणां चत्वारि पात्रकोटीनि दृश्यन्ति । तत्र भगवता त्रपुसभल्लिकानां वाणिजानां मधुतर्पणं परिभुक्तं ॥

1. B tam anáhá° M °mánetha ‖ tato vo apra° B °meyaṁ aku° M °çalamulaṁ°. — 2. B °ni ḍapushe bha° M °trashusha° BM °devánaṁ va° B °hitaṁ te°. — 4[1]. B °cchatha te°. — 4[2]. BM °váṇijá(B °jáṁ) tehi devantehi bha° B °nitá te°. — 5. M caitaṁ ma° B °kránto |.

6[1]. B °smákaṁm a°. — 7. BM °rimaká saṁmyaksaṁbuddhá bhá(M °bháṁ)janapratigráhaká(M °hatá) u ° ṇipratigráhato bhá(B °haká bho)janapratigráhaká saṁmyaksaṁbuddhá(M °ddho) ti saha°. — 8. B °tpádo deva(M °vaṁ) bhagavataḥ(M °vato) catvári mahá° B °pálo catvári su ° saṁkráṁtaḥ ra° M °ntá ratnapátráṇi kṛitvá ta pravra° B °trá hi kṛi° BM °gṛihnáti |. — 10. B °krántán api°.

11. B napi bha° M °gaván ratnapá° B °tráṇi ti kṛi° BM °gṛihnáti |. — 12. B °ryamayáni spháṭi ° sálagalva° M °ságalva ° bhagaván ratna° BM °gṛihnáti ‖. — 14. M ta dáni°. — 15[1]. M °gavato e°. — 15[2]. B °ham etasya lo°.

16. M °ṇi pratipratigṛihitvá° B °gṛihnitvá ° gushṭena akrá° M °gushṭena aprakrá°. — 18. B °ro pátri e° M °ro pátro ekapátraṁ° BM °játaṁ sarve°. — 19. BM °bhuktaṁ bha°.

भगवां दानि त्रपुसभल्लिकानां वाणिजानां मधुतर्पणं पीत्वा प्रत्ययप्रणीतवर्णगन्धरसोपेतं दक्षिणामादिशति ॥

अनेकाकारसंपन्नं तर्पणन्ति प्रवुच्चति ।
वर्णेन चैव संपन्नं गन्धेन च रसेन च ॥
प्रत्ययं च प्रणीतं च एषणीयं च कल्पियं ।
तर्पणं प्रथमं प्रास्तु अदेन्सुः त्रपुसभल्लिया ॥
मधुसर्पिसंयुक्तं तं पिबे च पुरुषोत्तमः ।
तेहि संतर्पितो वीरो प्रतिसंलानउत्थितो ।
तर्पये धर्मवृष्टीये देवगन्धर्वमानुषां ॥
दिशे सोवत्थिकं दिव्यं मंगल्यं चार्थसाधकं ।
यं श्रुत्वा सुमना सर्वे सर्वार्था साधयिष्यति ॥
स्वस्ति वो द्विपदे भोतु स्वस्ति वो स्तु चतुष्पदे ।
स्वस्त्यस्तु व्रजतां मार्गे स्वस्ति प्रत्यागतेषु च ॥
स्वस्ति रात्रौ दिवा स्वस्ति स्वस्ति मध्यंदिने स्थिते ।
सर्वत्र स्वस्ति वो भोतु मा च पापं समागमत् ॥
श्रिरी वो दक्षिणे स्कन्धे श्रिरी वामे प्रतिष्ठिता ।
श्रिरी वो अंगमंगेषु मालेव सुप्रतिष्ठिता ॥
भद्रं वो भद्रश्रिरी वो वाणिजा भद्रमस्तु वो ।
येन केनचित्कार्येण गच्छथ पुरिमां दिशां ॥
नक्षत्राणि वो पालेन्तु ये तां दिशमधिष्ठिता ।
कृत्तिका रोहिणी चैव मृगार्द्रा च पुनर्वसु ॥
पुष्यं च वरनक्षत्रं अश्लेषा भोति सप्तमा ॥

1. M °gavàn dàni tra ° tyagràpaṇi° B °ṇṇagaṁdhàra° M °ṇṇagandhàra° B °diçanti | . — 3. M anekakàra ° vucyati | B °ccati va°. — 4. M °caivaṁ saṁ ° ndhena va ra° B °sena ca pra°. — 5. M °lpitaṁ | .

6. BM °adetsuḥ tatra trapusa(M °sha)bhalliyà(M °llikà) | . — 7. M °be purushottamaṁ | . — 8. BM te ca saṁ° M °tarppato viraḥ pratisaṁsina u°. — 9. B °vṛishiye de°. — 10. BM diçàṁ so° M °tthitaṁ di° BM °sàdhikaṁ | .

11. M °shyatha | . — 12. B °bhontu sva vo stu° M °bhonto svasti bhontu catupade | . — 14. M °tran svasti divà°. — 15. M °bhontu mà ca°.

16. BM çiri yo da ° ndhe çiri và ° B °tisthitàṁ | M °tisthità | . — 17. M °tisthità | B °tishṭità | . — 18. M °çiri vàṇi° B °çiri và vàṇi°. — 20. B °diça dhi°.

21. M °caivaṁ mṛigaçirodrà ca pu° B °gàdrà ca pu°. — 22. B °traṁ ca açlesho bhonti sa° M °bhontu saptamaḥ | .

IMPRIMERIE NATIONALE.

इत्येते सप्त नक्षत्रा लोकपाला यशस्विनः ।
आदिष्टा पुरिमे भागे एतेषां पुरिमा दिशा ॥
एते वो अधिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमे ।
लब्धार्था च निवर्तेथ तेहि नक्षत्रेहि रक्षिता ॥
पुरस्तिमे दिशोभागे अष्ट देवकुमारिका ।
नन्दोत्तरा नन्दिसेना नन्दिनी नन्दिरक्षिता ॥
जयन्ती विजयन्ती च सिद्धार्था अपराजिता ।
तेषामधिपती राजा धृतराष्ट्रो ति नामतः ॥
गंधर्वाधिपती राजा देवेहि स च रक्षितः ।
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ॥
क्षेमा च वो दिशो भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ सर्वदेवेहि रक्षिता ॥
पुरिमस्मिं दिशोभागे चापालं च नाम चैतियं ।
नित्यं ज्वलति तेजेन नित्यं सत्योपयाचनं ।
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ॥
[360ᵃ] क्षेमा च वो दिशो भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ सर्वचैतियसुरक्षिता ॥
येन केनचिदर्थेन गच्छेथ दक्षिणां दिशं ।
नक्षत्राण्यभिपालेन्तु ये तां दिशामधिष्ठिता ॥
मघा चोभे च फाल्गुण्यौ हस्ता चित्रा च पंचमा ।

1. B °pálo ya°. — 2. B adi° M adishṭo purime° BM °diçám | . — 4. BM kshemá ca sadi°.

6. B °rikám | . — 7. B naṁdurânandise° M mandurânandinandisenânandivarasala-kshitá | . — 8. B *omet cette ligne.* M nandirânandivarddhitá ca siddhá ° jitá | tá pi ca adhipálentu bhumiye bhavanena ca | kshemá ca vo diço bhontu má gamo pápam ágami | labdhâthá ca nivartetha devakanyáhi rakshitá | te° (*l.* 9). — 9. M °dhipati rájá dhṛita-ráshṭreti° B °dhṛitaráshṭreṇa ná°. — 10. M gandharvádhipati rájá devehi ca rakshitá | B °hi sa ca rakshataḥ | .

11. BM °pi to a°. — 12. B kshamá ca vo di° M °gami ‖ . — 13. BM °sarve de° kshitaṁ | . — 14. M porimesmiṁ° B °diçábhoge cápálaṁ° M °ge pálaṁ ° cetiye | . — 15. M °jvarati° BM °nityá satyo(B °sasyo)payá°.

16. BM °leti bhúmi(B °bhári)ye°. — 17. B kshmá ca vo pá° M °gami | B °mi | la°. — 18. M °rtháyá ni° BM °varttatha°. — 19. BM °kshiṇá di°. — 20. M °ntu etáṁ dim adhi°.

21. B °ghá cábhe° M °ghá vobhe ca phárguṇyau°.

स्वाती चैव विशाखा च एतेषां दक्षिणा दिशा ॥
इत्येते सप्त नक्षत्रा लोकपाला यशस्विनः ।
आदिष्टा दक्षिणे भागे एतेषां दक्षिणा दिशा ॥
ते पि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ तेहि नक्षत्रेहि रक्षिता ॥
दक्षिणस्मिं दिशोभागे अष्ट देवकुमारियो ।
लक्ष्मीमती शिरीमती यशोमती यशोधरा ॥
शुभेष्ठिता सुप्रभाता सुविशुद्धा सुख्याकृता ।
ता पि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ॥
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ देवकन्याहि रक्षिता ॥
तासामधिपती राजा विरूढको ति नामतः ।
कुम्भाण्डाधिपती राजा यमेन सह रक्षतु ॥
क्षेमा च वो दिशो भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ कुम्भाण्डेहि सुरक्षिता ॥
दक्षिणस्मिं दिशोभागे अभिपश्यं नाम चेतियं ।
नित्यं ज्वलति तेजेन नित्यं सत्योपयाचनं ॥
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ चेतियेन सुरक्षिता ॥
येन केनचिदर्थेन गच्छथ पश्चिमां दिशं ।

1. M °caivam̃ vi° BM °kshīṇām̃ diçām̃ | . — 3. B °diçām̃ ‖ . — 4. M te pi ca a°. — 5. M °ntu mā ga vo pā°.

6. B lābdhā cārthā° M °rthā va ni°. — 7. BM °kshiṇesmim̃° M °kumārikā | B °riye | . — 8. B lakshmīpati çirimati yaçāmatvā yaçodha° M lakshmīpati çirimatā yaçāmati yaçodha°. — 9. B sudrasthitā supra° M çubhesthitā supra° kṛitāḥ | . — 10. M tām̃ pi vo abhipāsenta°.

11. B °bhonti mā ca°. — 12. M °devakam̃nyā°. — 13. M °virudha° mata | . — 14. M kubhāṇḍādhipatiḥ rājā° B °mena sanena ca | . — 15. M so pi vā adhipālentu bhūmiye bhavanena ca | kshe° B °bhonti mā°.

16. M °rthāya ni°. — 17. BM °kshiṇesmim̃° M °çyam̃ti cetiya | . — 18. M °jvarati tejena nityo sa° BM °tyopajācano | . — 19. BM °pālentu bhū°.

21. B °cetiye su° M °tiye ca su° B °kshitā ye°. — 22. B ye kenaci° M ye keci yenad arthe° BM °çcimā diçam̃ | .

नक्षत्रा वो भिपालेन्तु ये तां दिशमधिष्ठिता ॥
अनुराधा च ज्येष्ठा च मूलश्च दृढवीर्यवान् ।
उभे आषाढे भिजिच्च श्रवणा भवति सप्तमी ॥
ते पि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ तेहि नक्षत्रेहि रक्षिता ॥
पश्चिमस्मिं दिशोभागे अष्टौ देवकुमारियो ।
अलंबुषा मिश्र[360b]केशी अरिष्टा सुप्रभायका ॥
. . . . कृष्णा शुक्रा च द्रौपदी ।
ता पि वो अभिपालेन्तु आरोग्येन शिवेन च ॥
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ देवकन्याहि रक्षिता ॥
तासामधिपती राजा विरूपाक्षो ति नामतः ।
स वो नागाधिपो राजा वरुणेन सह रक्षतु ॥
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ सर्वनागेहि रक्षिता ॥
पश्चिमस्मिं दिशोभागे अस्तो नामेन पर्वतो ।
आवर्तो चन्द्रसूर्याणां अस्तो अर्थं ददातु वो ॥
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ॥
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ सर्वे अस्तेन रक्षिता ॥
येन केनचिदर्थेन गच्छथ उत्तरां दिशां ।

1. B °dhishṭitâ ‖ M °shṭhitâḥ | . — 3. M °âkhâḍhe abhikshicca çravaṇe bha° B °çravaṇo bha° M °ptami ‖ . — 5. M °diço bho°.

7. B pacchimasmiṁ diçâbhâge ashṭaṁ de° M paçcimesmiṁ ° ashṭa de ° riyaṁ | B °riye | . — 8. BM alaṁvarshâ mi° M °rishṭo suprabhâsvaraḥ | . — 9. BM ekâna(B °naṁ) vâtavamikâ kṛi° M °çuklamadopati | B °çukrama opati | . — 10. B °rogena çi° M °rogyaṁna çi°.

12. M °bdhârthâṁ ya ni ° devakaṁnyâ° B °kshikâ | . — 13. M °virupâksho°. — 14. M sarvanâgâ° B sarvarâjâdhipo nâgâ varu°. — 15. M °vo adhipâ° BM °lentu bhu°.

16. M °gami | . — 17. M °rthâya ni° B °sarvaṁnâ°. — 18. M paçcimesmiṁ° B °diçâbhâ° M °ashṭaname°. — 19. M °ndrasuryyâṇâṁ anto a° B °ṇâṁ anto arthaṁ dadâ bhuvo | M °dadatu me | . — 20. M °adhipâ° BM °lentu bhû°.

22. M °rthâya ni ° kshitâḥ | . — 23. BM ye kenaci ° ttarâ diçâṁ(M °çaṁ) | .

नक्षत्रा वो भिपालेन्तु ये तां दिशमधिष्ठिता ॥
धनिष्ठा शतभिषा चैव उभौ प्रोष्ठपदा पि च ।
रेवत्यथाश्विनी चैव भरणी भवति सप्तमी ॥
ता पि वो अनुपालेन्तु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशो भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्थाश्च निवर्तेथ तेहि नक्षत्रेहि रक्षिता ॥
उत्तरस्मिं दिशोभागे अष्टौ देवकुमारियो ।
इला देवी सुरा देवी पृथिवी पद्मावती ॥
आशा श्रद्धा हिरी च श्री . . . . . समागता ।
ता पि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ॥
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्थाश्च निवर्तेथ देवकन्याहि रक्षिता ॥
तासामधिपती राजा कुवेर इति नामतः ।
सर्वयक्षाधिपो राजा राक्षसेहि सह रक्षतु ॥
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्थाश्च निवर्तेथ यक्षराक्षसरक्षिता ॥
उत्तरस्मिं दिशोभागे कैलासो नाम पर्वतः ।
आवासो यक्षसंघानां राक्षसानां निवेशनं ॥
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्थाश्च निवर्तेथ यक्षराक्षसरक्षिताः ॥
अष्टाविंशति नक्षत्रा सप्तसप्त चतुर्दिशं ।

1. B °dhishṭitā | . — 2. M dhanesha ça° B dhanishā ça° BM °proshṭapa° B °pi cā | . 3. BM °thāçvajā caiva bha(B °caiva ta)ruṇi° M °ptamā || . — 4. M °vo adhipā°. — 5. BM °bhonti mā° M °gami | .

6. M °rthā ca ni ° kshitāḥ | . — 7. M uttaresmiṁ° BM °ashṭade ° riye | . — 8. B hiriṁ devī su° M hiri devā su ° māvati || . — 9. M āsā çārddhā ahiriva çīlām upi samāgato | B °hiri çirī tā pi°. — 10. M mā ca vo a ° bhūmiye°.

11. M °gami | . — 12. M °rthā ca ni ° devakaññyā°. — 14. M °ābhi saṃrakshitā || . 15. BM °pālentu bhū°.

16. M °diço bho°. — 17. M °rthā ca ni ° kshitāḥ | . — 18. M uttaresmiṁ° B °diçā-bhā° BM °kailāço nā°. — 20. M °pālentu bhū°.

22. B labdhāç cārthā ni° M °kshitā | . — 23. B ashṭaviṁ° M °trā ca sapta sa°

सह चन्द्रमसूर्येहि त्रिंशत्कोटीनि अनून[36 a]कं ॥
द्वात्रिंशद्देवकन्यायो अष्ट अष्ट चतुर्दिशं ।
चत्वारश्च महाराजा लोकपाला यशस्विनः ।
प्रज्वलमानवर्णेन रक्षन्ति ते चतुर्दिशं ॥
अष्ट श्रमणा ब्राह्मणा अष्ट जनपदेषु क्षत्रिया ।
अष्ट सइन्द्रका देवा सदा रक्षां करोन्तु वः ॥

तेषां दानि भगवता त्रीणि शरणगमनानि दिन्नानि । गच्छथ बुद्धशरणं गच्छथ धर्मशरणं गच्छथ अनागतं च भगवतो श्रावकसंघशरणं ॥ ते दानि बुद्धशरणं गता धर्मशरणं गता संघशरणं गता ॥ ते दानि आहन्सुः । वयं भगवं वाणिजका देशदेशानि च राज्यानि च अस्वाम । साधु मे भगवां कंचिद्देय धातुं यं वयं पूजयेम ॥ भगवता दानि तेषां शीर्षातो पाणिना केशानि ओतारित्वा दिन्नानि इमं केशस्तूपं कारयेथ नखानि च ओतारित्वा दिन्नानि इमं नखस्तूपं कारापेथ शिला च आगमिष्यन्ति तां च शिलां प्रतिष्ठापेथ ॥ तेहि दानि यत्र केशस्थाली नाम अधिष्ठानो तहिं केशस्तूपं कारापितं । वालुक्षो नाम नगरं तहिं नखस्तूपं कारापितं । शिलुयं नामाधिष्ठानं तत्रापि शिला प्रतिष्ठापिता सा भगवता ऋद्धीये पाणिना क्षिप्ता ॥

भगवता दानि सप्तसप्ताहेहि एकूनपंचाशद्दिवसानि निराहारेण अपुष्पभक्ति-

1. M °masuryye ° bhoti anunakaṁ | . — 2. M °devakaññyā vā ashṭa a°. — 3. M °pālo ya°. — 4. M °jvalanmānā ° nti ca caturddiçaṁ | B °nti catuçaṁ | . — 5. BM purima(B °makāṁ) diçāṁ dhṛitarāshṭro paçcimāṁ(M °çcime ca) virupāksho(M °kshaḥ) dakshiṇāṁ ca virūḍhako kuvero u(M °ro co)ttarāṁ(B °rā) diçaṁ | ashṭa çrama(M °çrava)ṇā ashṭa brā° M °deshu ca | kshatriyo a° B °shu kshetriyā | .

6. B °dā raksha karantu° M °ntu vo | . — 7¹. M °dināni | B °nnāni ga°. — 7². B gacchatha | buddhaṁ çaraṇaṁ gacchatha dharmaçaraṇaṁ gacchatha | anā° M °dharmmaçaraṇaṁ gacchatha saṁghaçaraṇaṁ anā° BM °bhagavatā çrā°. — 8. BM °buddhaçaraṇaṁ gatā saṁgha°. — 9¹. M °hatsuḥ | . — 9². B °bhagavāṁ vā° M °bhagavan vānijakā doçedeçā° — 10. M °gavān kiñci° B °vāṁ kiñci° BM °d darçanahetu(M °heto) yaṁ vayaṁ pūje(B °yujaye)ma | .

11. BM ° pāṇi(M °ni)nā keçāni otāritvā dinnāni | imaṁ(M °nnāvi idaṁ) ke ° rayetha | na ° nnāni | i° M °kārāpetha çiro va āgamishyaṁti tāṁ° B °tāṁ ca çilā pra°. — 13. B °dāni keça° M °dāni keçasthāri nā ° dhisthānāto tahiṁ ° paṁ kārayetha kārāpitaṁ | B °taṁ çi°. — 14. *Omis par* B. M ° kāropitaṁ | . — 15. M çilujvaṁ nāmādhishṭhitaṁ tatrā° B çilahvaṁ nāmā ° naṁ | tatrā° M °shṭhāpitā so bha ° ṛiddhi pā°.

17. M atha khalu bhagavān dā° B bhagavāṁ dā° M °ptāheti ekunapaṁ ° shabhallikānāṁ vā ° rppaṇaṁ tilaṁ tena bha° B °rpaṇam pitena bha° BM °gavato tathā abhishanditā(M °ndinā) | .

कानां वाणिजकानां मधुतर्पणं पीतं पीतेन भगवतो ते च अभिष्यन्दिता ॥ ततो शक्रेण देवानामिन्द्रेण भगवतो हरीतकी उपनामिता । धातूनां सुखं भविष्यति ॥ भगवता दानि सा हरीतकी परिभुक्ता तं च हरीतकीवृन्तकं भगवता तत्रैवोद्देशे रोपितं सा च तं दिवसमेव जाताविशाखप्रशाखा महान्तं हरीतकीवृक्षं पुष्पफलोपेतं संवृत्तं । इमं भगवतो प्रथमं ऋद्धीवृक्षं । या च ततो वृक्षातो हरीतकीयो तानि अद्य चेतकीया हरीतकीप्रवाणा ति बुध्यन्ति ॥

ततो भगवता उरुविल्वायां षड्वर्षाणि दुष्करं तपं चीर्णं ॥ तदा उरुविल्वायां सेनापतिग्रामातो नगरावलंबिकाये शाणपांसुकूलं भगवतो दुष्करचारिकां चरन्तस्य प्रसन्नचित्ताय उपनामितं । यदा भगवं परिपूर्णसंकल्पो [361ᵇ] भवेषि तदा इमं शाणपांसुकूलमनुग्रहार्थाय परिभुंजेषि ॥ भगवतो तूष्णीभावेनाधिवासनां विदित्वा तुष्टा आत्तमना पांसुकूलं वृक्षशाखाये ओलंबित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा त्रिष्कुत्तं प्रदक्षिणीकृत्वा प्रक्रमि ॥ सा दानि नचिरस्येव कालगता भगवतो अन्तिका प्रसन्नचित्ता तं पांसुकूलदानं समनुस्मरन्ती समनन्तरकालगता त्रयस्त्रिंशे देवनिकाये उपपन्ना अन्यतरस्य महर्द्धिकस्य महानुभावस्य देवपुत्रस्य विमाने अप्सरसां शतसहस्रप्रवरा ॥ सा दानि अप्सरा समन्वाहरति । किं मया मनुष्यभूताये कुशलमूलं कृतं केवरूपा च दक्षिणा प्रतिष्ठापिता येनाहं त्रयस्त्रिंशे देवनिकाये उपपन्ना ॥ सा दानि समन्वाहरन्ती पश्यति उरुविल्वायां सेनापतिग्रामके गवा नाम नगरावलंबिका आसि दुःखिता । तं मया मरणकाले बोधिसत्वस्य दुष्करं चरन्तस्य प्रसन्नचित्ताये शाणपांसुकूलं दिन्नं तेनाहं कुशलमू-

1. M °gavatâ hari°. — 2. BM °nâṁ sukhaṁ°. — 3. M °ni sâ haritaki pa° ktâ taṁ ca haritakidvepikaṁ bha° B °ktâ taṁ ca haritakirddhaṁgakaṁ | bha° M °traiva udde° BM °sam eva(M °vaṁ) jâtâveçâkhâ pra° M °khâ mahatâṁ hari° pushpaṁ pha° vṛitto | B °vṛitta | . — 5[1]. M °ṛiddhivṛikshaṁ | B °kshaṁ yâ°. — 5[2]. M tato vṛi° B yâ ca ye tato vṛi° M °to haritakiyo° cetiyâ haritaki pravânâti buddhyanti ‖ B °pravânâti | buddhyanti ‖.

7[1]. B °uluvilvâ° M °paṁ tirṇṇaṁ ‖. — 7[2]. B °dâ uluvilvâ° M °garâṁbikâyenâ çayâṁsukulaṁ° B °bikâyo çâ° M °ttâye upa° B °ttâya unnâmitaṁ |. — 9. B °gavâṁ paripû° M °gavâṅ paripûrṇṇakalpo° BM °vesi | tu° M °sukulâṁ anu° bhuñjasi |. — 10. B bhagavatâ tû° M bhagavatâ tûshṇibhâ° BM °tushṭo â° B °ttamanâ yâṁsu° M °ttamanâ pâṇḍukulaṁ vṛi° olaṁghayitvâ bha° B °olaṁyitvâ bha° M °nditvâ trihkrityaṁ prada°.

12. M °bhagavatâ santi° B °ttâ teshâṁ sukuladâ° M °taṁ pâṇḍukulaṁ dâ° smaranti | samananta° B °ntaro kâlagatâ | tra° M °upapannâḥ anya° B °nnâ | anya° M °vimâne apsa° sraparivârâ ‖. — 15. BM so dâni apsara samanvâharati(B °nti) kiṁ°.

16. M °çalamulaṁ° rûpâ va dakshiṇiye pra° B °kshiṇâye pra° M °upapannâḥ |. — 17. M so dâni° haranti paçya° B °uluvilvâ° M °ke çavo nâma naga° BM °valaṁbikâ | âsi (M °kâ âsit ‖) duḥ° B °tâ taṁ° M °khitâu taṁ ma°. — 18. M °cittasya çiṇapaṁçu:: laṁ dinnaṁ | te° B °pâṁsukulaṁ° lena mânu° M °nushya cyavi° upapann' ::°.

येन मनुष्येषु च्यवित्वा इह त्रयस्त्रिंशे देवनिकाये उपपन्ना । न च मे तं देयधर्मं भगवतामद्यापि परिभुक्तं । यदिममेव देयधर्मं भगवाननुग्रहार्थं परिभुंजेया तत् मम महत्फलतरं भवेया ॥ सा दानि अप्सरशतसहस्रपरिवृता महता देवानुभावेन महता देवऋद्धीये त्रयस्त्रिंशभवनातो वृक्षशाखातो तं शाणपांसुकूलं गृह्य भगवन्तमुपसंक्रान्ता ॥ इमं मया भगवन्तं शाणपांसुकूलं मनुष्यभूताये भगवतो दुष्करं चरन्तस्य प्रसन्नचित्ताये दिन्नं यदा भगवं परिपूर्णसंकल्पो भवेसि ततो भगवन् ममानुग्रहार्थं परिभुंजेसि तेनाहं कुशलमूलेन मनुष्येषु च्यवित्वा त्रयस्त्रिंशेषु देवनिकायेषु उपपन्ना । साधु मे भगवां इमं शाणपांसुकूलं परिभुंजतु अनुकंपामुपादाय यथा मे महत्फलतरो भवेया ॥ देवा अन्तरीक्षगता भगवन्तमाहन्सुः ॥ मा भगवानिमं शाणपांशुकूलं परिगृह्णातु । वयं भगवतो दिव्यां विकल्पदूष्याणि दास्यामः ॥ भगवानेषां देवतानां विकल्पदूष्यप्रदानानि नाधिवास[362a*]यति । तं गयाये नगरावलंबिकाये शाणपांशुकूलं प्रतिगृहीतं देवताशतसहस्रेहि च अन्तरीक्षातो चेलक्षेपाणि च भगवतः कृतानि हक्कारकिलिकिलानि च अकरेन्सुः ॥ चक्रवर्तिराज्यं परित्यक्त किं नो पांशुकूलेषु चित्तं रमति ॥

भगवां दानि शाणपांशुकूलं धोवितुकामो । उदकेन कार्यं ॥ अथ खलु शक्रेण देवानामिन्द्रेण पाणीहि नदी खता अद्यापि च पाणिखाता नाम नदी वुच्चति ॥ शिलापट्टेन कार्यं यत्र तं शाणपांशुकूलं धोविष्यति ॥ चतुर्हि महाराजेहि चत्वारि शिलापट्टा उपनामिता । भगवता एकत्र शिलापट्टे तं शाणपांशुकूलं धौतं ॥

1. M °vatám ayá pi° BM °ktam̃ ya°. — 2. BM °dimevam̃ de° B °rmam̃ ‖ bha° M °jeyá tam̃ mama maha° BM °tphalam̃taram̃ bháveyá | . — 3. B so dá° BM °vṛito mahatá devánu° M °vena mahánto ṛi° B °devariddhî° BM °strim̃çe bha° M °náto ágatvá tataḥ vṛi ° pám̃çukulam̃° B °sukulam̃° M °gavantam̃ upasam̃kránto | . — 5. BM °ntam̃ çáṇapám̃sukûlam̃ má(M °pám̃çukulam̃ ma)nu° M °gavato duḥkaram̃° BM °mam̃ | yadá bhagavám̃ pa(M °ván pa)ripû ° vesi | tato° B °gavá ma° M °ván ma° B °ribhujesi | te° BM °lena mánu°.

8. BM sádhú mam̃ bha° M °gaván imam̃ çá° B °çáṇam̃pám̃° M °pám̃çukú° BM °bhum̃játu°. — 9. B °rikshe gatá ‖ bha°. — 10[1]. B °gavan emam̃° M °gaván emam̃ çánapám̃çukulam̃ pratigṛihítum̃ devatáçatasahasrehi pari° BM °gṛibnáto | . — 10[2]. BM °vikalpám̃ dushyá°.

11. M °gavám̃ teshám̃ dáni de° BM °nám̃ kalpam̃ dushya°. — 12. B °çáṇam̃ pám̃° M °çukulam̃ ° hítum̃ de ° srehí cánta ° to caulákshepáni ca bhaveyá | kṛi° B °to calokshepáṇi ca bhaveyá kṛi° BM °netsuḥ | . — 14. BM °varttirá ° kim̃ vo pám̃çukule° M °shu vittam̃°. — 15[1]. M °gaván dáni sánapám̃çukulam̃°. — 15[2]. M pám̃çu uda°. — 15[3]. BM °ṇi(B °ṇî)hi nadí khaná adyápi ca pánikhádá náma° M °vucyati çi°.

17[1]. M °tam̃ sánapám̃çukulam̃° BM °tú ca°. — 17[2]. B °lápattam̃ u° M °lápaṭṭa u° B °mitá bha°. — 18. M °çánapám̃çukulam̃°.

द्वितीये शिलापट्टे तं पांशुकूलं शोषितं ॥ तृतीयं शिलापट्टं भगवता त्रपुसभल्लिकानां शिलुखनामनिगम आवासितानां तत्र छदीये पुरतो उत्क्षिप्तं ॥ तेहि तं शिलापट्टं तत्रैव चेतिये प्रतिष्ठापितं । अद्यापि गन्धारराज्ये अधिष्ठानं शिलानामेन ज्ञायति ॥ चतुर्थे शिलापट्टे भगवता निषीदित्वा तं शाणपांशुकूलं सीवितं । यद्पि तत्र शिलापट्टं भगवतो अनुसीवननामापद्ये ॥ सर्वे चत्वारो शिलापट्टा भगवता परिभुक्ता तानि च जम्बुद्वीपे सदेवमानुषस्य लोकस्य चेतियभूता ॥

भगवां दानि तं शाणपांशुकूलं धोवित्वा सीवित्वा च पाणिखातनदीस्नायको ओकस्तो । स्नायित्वा भगवां पाणिखातातो नदीतो उत्तरिष्यतीति अकिलन्तकाया बुद्धा भगवन्तो अकिलन्तचित्ता तहिं तीरे ककुभो नाम वृक्षो ओशाखप्रशाखो प्रासादिको दर्शनीयो यंनामो च वृक्षो तंनामा च वृक्षस्य देवता ककुभो नाम देवपुत्रो प्रतिवसति । सो देवपुत्रो भगवता ततो नदीतो उत्तरन्तेन आभाष्टो ॥ आहर ककुभ हस्तं ॥ वरविमलकुण्डलधरेण ककुभेन देवपुत्रेण भगवतो बाहा प्रणामिता । भगवां ककुभस्य देवपुत्रस्य बाहां गृह्य पाणिखातातो नदीतो उत्तीर्णो समं च भगवता ततो ककुभस्य देवपुत्रस्य बाहातो हस्तं स्वकं अपनीतं तत्र च वृक्षशाखायां भगवतो पंचांगुलस्य करतलस्य पद्मं दृश्यति [362^b]॥ (यं दानि आहु बोधिं आहतहस्तो च सुंदरो ककुभो नदीका च पाणिखाता शिला च देवेहि निक्षिप्ता ॥)

ततो भगवां अजपालन्यग्रोधं गतो ॥ भगवानजपालस्य न्यग्रोधमूले विहरन्तो

1[1]. M °ye pi çi ° çukulam̃° B °lam̃ soshitam̃ | . — 1[2]. B °tiye çilâpaṭṭe bhagavato trapusa° M °yam̃ pi çilâpaṭṭe bhagavato trapushabhalli° B °kshaṇâmani° M °tra riddhi ° upakshiptam̃ ‖ . — 2. B °ṭṭam̃ tatra taiva° BM °cetiyam̃ pra°. — 4. M °tvâ tâm̃ sânapâm̃çukulam̃ çobhitam̃ | B °vitam̃ ya°. — 5[1]. BM yadyapi° BM °lâpaṭṭena bha° BM °anuçivanânâ(M °vanânâm̃)padye sa°. — 5[2]. M °rve çilâpaṭṭâ catvâra bha° B °tvâra çilâpaṭṭo bhagavato pari°.

7. M °tam̃ sânapâm̃çukulam̃ gopitvâ çivitvâ ca pâṇishâtam̃ nadisnapako° B °çukulam̃ dhauvitvâ çivitvâ ca ° sto snâ°. — 8. M snâpitvâ° B °tvâ | bhagavâm̃ pâṇikhidâto nadi° M °khâdâto nadi° B °ttarîshya° BM °titi | akilantakâyâ° M °bhagavato akilantakacitto tahim̃ ° khapraçâkha prâ ° ca vṛikshâ tam̃nâmo ca° B °rçaniyo ca vṛiksho tam̃nâmo ca° BM °tâ kakubhe kakubho nâma de° B °ti so°.

11. M °uttirṇṇor âbhâ°. — 12[1]. M âhara kakubhas tam̃ B °hastam̃ cala°. — 12[2]. B calavi° bâhâm̃ pra° M °bâhî praṇâmi | B °mitâ bha°. — 13. M bhagavân kaku ° hya pâṇishâdâto nadi ° tâ tataḥ kaku° BM °vṛikshâçâ° B °pam̃cakulasya kara° M °pam̃capam̃cakulasya karatarasya pa ° B °çyati yam̃ dâ°. — 15. B ° bodhim̃ | â°. — 16. B °âha ca hasto ca sum̃° M °âha ca hastâ ca sundaro° BM °bho | nadi° M °kâ ca pâṇikhâdo çilo ca de°.

18[1]. M °gavân ajapârasya nya° BM °to bha°. — 18[2]. B °japâlapâlasya° BM °loka mimâm̃sedi gam̃°.

लोकं मीमांसेति ॥ गंभीरो अयं मम धर्मः अभिसंबुद्धो निपुणो सुखुमो दुरनुबोधो अतर्कावचरो पण्डितवेदनीयो सर्वलोकविप्रत्यनीको । आलयारामो खलु पुनरयं आलयरतो आलयसमुदितो आलयारामायां च प्रजायां आलयरतायां आलयसमुदितायां दुर्दृशमिमं स्थानं यदिदंहेतु इदंप्रत्ययः प्रतीत्यसमुत्पादः सर्वोपधिप्रतिनिःसर्गो पूर्वसंस्कारसमथधर्मोपच्छेदः तृष्णाक्षयो विगतरागो निरोधो निर्वाणं अहं च न परेषां देशयेयं परे सु मे न विभावयेन्सुः सो मे स्या विघातः ॥ यं नूनाहं एको अरण्यपर्वते तूष्णीभूतो विहरेयं । इमा च गाथायो भगवतो ताये वेलाये प्रतिभायेन्सुः ॥

प्रतिस्रोतगामिनं मार्गं गम्भीरं दुर्दृशं [मम] ।
न रागरक्ता द्रक्षन्ति अलं दानि प्रकाशितुं ॥
कृच्छ्रेण मे अधिगतो अलं दानि प्रकाशितुं ।
अनुस्रोतं हि उह्यन्ति कामेषु ग्रसिता नराः ॥

भगवां उरुबिल्वायां विहरे नैरंजनायास्तीरे अजपालन्यग्रोधमूले अचिराभिसंबुद्धो ॥ अथ खलु भगवतो एकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य अयमेवरूपश्चेतसः परिवितर्को उदपादि ॥ अधिगतो यदयं मया धर्मो गम्भीरो निपुणो सूक्ष्मो दुरनुबोधो अतर्कितो अतर्कावचरो पण्डितवेदनीयो सर्वलोकविप्रत्यनीको अहं चे परेषां देशयेयं परे सु च न आजानेन्सु सो मे स्या परमं विघातं । यं नूनाहं

1. M gambhira ayaṁ dharma mamábhisaṁbuddho purimasukhu° B °dho atakára° M °rkávacará paṇḍi ° yo sarve loke pra° B °loke pratyaniyo a°. — 2. BM alayorá(M °yo ná)má khalu punar ayaṁ álayato álaya(M °átmacárato ára)samuditá álayárámáyaṁ ca prajáyáṁ álaya(B °yáṁ árayara)táyáṁ álayasamuditáyáṁ du° M °stháṇaṁ yam idaṁ hetuṁ imaṁ pratya ° tpádo sarvo praṇidhiḥ pratiniḥ púrva° B °dhi pratiniḥ púrva° BM °ccheda tṛi° B °gatarogo° M °haṁ ca taṁ pareshám° BM °yaṁ pareshu me na ° vayetsuḥ so me (M °ma) syá vighátaḥ(M °gháto) | .

7[1]. M °ṇyapavane tú° BM °reyá i°. — 7[2]. BM imáṁ ca gáthá(M °tháṁ) ca bha° B °gavatá táye ve° BM °bháshetsuḥ | . — 9. M °ṛgaṁ ṇastriraṁ do° B °dudṛiçaṁ na° M °çaṁ ca rá°. — 10. BM °tuṁ kṛi°.

12. M °çrotrehi vuhyati ká°. — 13. M atha bhagaván uru° BM °yáṁ hare pai° M °janáyá tire ajapálasya grodhamule ° buddhá ‖ . — 14. BM °pratisaṁlayanasya ° m evarú(M °ru)pa cetasaḥ°. — 15. M °dhigataṁ yad a° BM °mbhiro nipuno çúkshmo duranu(B °rani)bodho atarkito(M °avitarko) atakávacaro paṇḍi° M °lokavitarkaniyo a° BM °haṁ ca pare ° yaṁ pareshu(M °shu va)ca naṁ ajánetsu(M °tsuḥ) | so° M °syá pareshu vacanaṁ vighátaṁ B °ghátaṁ | .

17. M yan nuná°.

एको अरण्यायतने तूष्णीं विहरेयं ॥ अथ खलु महाब्रह्मा भगवत इदमेवरूपं चेतसो परिवितर्कमाज्ञाय येन शक्रो देवानामिन्द्रो तेनोपसंक्रमित्वा शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ एतन्मारिष कौशिक भगवता अल्पोत्सुकताये चित्तं नमेति न धर्मचक्रप्रवर्तने । किं पुनर्वयं मारिष कौशिक येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं याचेम धर्मचक्रप्र[363a]वर्तनाय ॥ साधु मारिषेति शक्रो देवानामिन्द्रो महाब्रह्मणो प्रत्यश्रोषीत् ॥ अथ खलु महाब्रह्मा शक्रो देवानामिन्द्रो सुयामो देवपुत्रो सुनिर्मितो च देवपुत्रो वसवर्ती च देवपुत्रो चत्वारश्च महाराजानो इत्येते दश यथाधिपतयो दश यक्षमहत्तरका अनेकयक्षशतपरिवारा अतिक्रान्ताये रात्रीये केवलकल्पं न्यग्रोधमूलं वर्णेनोभासयित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रान्ता भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकमन्तं अस्थासुः ॥ एकान्ते स्थितो महाब्रह्मा शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ याच मारिष कौशिक भगवन्तं धर्मचक्रप्रवर्तनाय ॥

अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रो एकांसमुत्तरासंगं कृत्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं गाथाये अध्यभाषि ॥

उत्थेहि विजितसंग्राम पूर्णभरो त्वं अनृण विचर लोके ।
चित्तं हि ते विशुद्धं यथ चन्द्रो पंचदशरात्रे ॥

अथ खलु भगवां तूष्णी अभूषि नाधिवासेति शक्रस्य देवानामिन्द्रस्य धर्मचक्रप्रवर्तने ॥ अथ खलु महाब्रह्मा शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ न खलु मारिष कौशिक भगवन्तो अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा एवं याचीयन्ति धर्मचक्रप्रवर्तनाये न च पुनस्तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा एवं याचिता धर्मचक्रं प्रवर्तयन्ति ॥ एवमुक्ते शक्रो देवानामिन्द्रो महाब्रह्ममेतदवोचत् ॥ त्वं मारिष महाब्रह्म तेषां पुरिमकानां

1. M °hmâ bhagavato i° B °cetasâ pari° M °jñâpa yena çakro ° ndro tenâpasaṁ ° kraṁ devânâṁ indro e°. — 3. B eta mâ° M °meti ra dha°. — 4. B °gavâṅs te° M °saṁkrasitvâ°.

6. M °mo ca devaputro sunirmi ° jânâ i° M °dhipatayo daça yakshâ mahuttarako | anekayakshaçatâparivâro ati° B °ttarakâ | anekayakshaçatâpari° BM °kevalaṁ kalpaṁ (B °lyaṁ) nyagrodhamû(M °mu)le varṇṇenâbhâ° M °saṁkrânto bhagavato pâ ° sthâsuḥ B °sthânsuḥ e°. — 10. BM °çakram indra°.

11. BM °cakraṁ pra°. — 12. B °kâṁçam u° M °kṛitvâ yena bhagavâns teno° B °mitvâ bhagavanta gâ° M °bhâsheṇa u°. — 14. M °grâmo pûrṇṇatyara atûṇo vi° B °rṇṇabhâra abhûṇo vi° BM °ke ci°. — 15. BM °ttaṁ ca te° BM °yathâ candro° M °râtra ‖.

16. M °gavân tûshṇî ° dhivâsati ça°. — 17². BM °bhagavanto(M °vato) arhantaḥ shaṁmyaksaṁbuddho evaṁ yâci° M °nâye | ye ca pu ° thâgato rhasamya° B °ntaḥ saṁmya° M °buddho e ° rmacakra pravarttante | B °rttante e°. — 19. B °brahmâm e°. — 20. BM tvaṁ mârisha mahâbrahmâ teshâṁ° M °kânâṁ saṁmya ° brahmaṁ yâvad bhaga° BM °rma(M °rmma)cakraṁ pra° M °nâya ‖.

सम्यक्संबुद्धानां दर्शावी तेन हि मारिष महाब्रह्मा याच भगवन्तं स्वयमेव धर्मचक्रप्रवर्तनाये ॥ अथ खलु महाब्रह्मा एकांसमुत्तरासंगं कृत्वा येन भगवां तेनांजलिं प्रणामयित्वा भगवन्तं गाथाये ध्यभाषे ॥

उत्थेहि विजितसंग्राम पूर्णभरो त्वं अनृण विचर लोके ।
देशेहि सुगत धर्मं आज्ञातारो भविष्यन्ति ॥

अथ भगवां तूष्णी अभूषि ॥ अथ खलु महाब्रह्मा शक्रो देवानामिन्द्रो सुयामो च देवपुत्रो संतुषितो च देवपुत्रो निर्मितो च देवपुत्रो वशवर्ती च देवपुत्रो चत्वारो महाराजा अनेकयक्षशता अनेकयक्षशतपरिवारा भगवतो अनधिवासनां विदित्वा धर्मचक्रप्रवर्तनाय दुःखदौर्मनस्यजाता भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवंतं प्रदक्षि[363b]णीकृत्वा तत्रैवान्तरहायेन्सु ॥

एवमेतं श्रूयति ॥

भगवां उरुविल्वायां विहरति नद्या नैरंजनाया तीरे अजपालन्यग्रोधमूले अचिराभिसंबुद्धो ॥ अथ खलु महाब्रह्मा अतिक्रान्तवर्णो अतिक्रान्तायां रात्र्यां केवलकल्पं अजपालन्यग्रोधमूलं वर्णेनोभासयित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं प्रदक्षिणीकृत्वा एकान्तस्थितो महाब्रह्मा भगवन्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

उत्थेहि विजितसंग्राम पूर्णभरो त्वं अनृणा विचर लोके ।
देशेहि सुगत धर्मं आज्ञातारो भविष्यन्ति ॥

अथ खलु भगवान्महाब्रह्मं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

प्रतिस्रोतगामिको मार्गो गम्भीरो दुर्दृशो [मम] ।
रागरक्ता न द्रक्ष्यन्ति अर्थं ब्रह्मे प्रकाशितुं ॥

2. M °ekásam u° B °kâñçam u° M °sañga kṛitvá yena bhagaváns tenâñjaliṁ kṛitvá praṇá ° tháye adhya°. — 4. B °jisaṁ° BM °pûrṇṇa(M °rṇṇaṁ)bhára ta anûna(M °anuçási) vica° M °loka da° B °ke de°. — 5. M daçehi°.

6[1]. M °gaván túshṇí°. — 6[2]. M °ndro supámá ca devaputro saṁtushitá ca devaputro nirmito ca devaputrá vaça ° hárájáná anekayakshaçatá anekayakshaçataparivâro bhagavato adhivá° B °riváro bhaga° M °játá bhagavato pádau ° bhagavantaṁ pra° M °trairvántarháyasi || B °háyasi ||.

11. BM °çruyati bha°. — 12. M °gaván uru ° ti | nadyâṁ nai ° yás tíre ° lasya nya°. — 13. B °kevalaṁ kalpaṁ° M °kevalaṁ aja ° múlâṁ varṇṇenábhásayitvá yena bhagaván tenopa ° mitvá bhagavatá pá ° ekánte asthád ekántasthi°.

17. B °rṇṇabháre tá anáṇo vica° M °rṇṇabhárato aruṇo vica° BM °ke de°. — 18. M °dharma ájñátárá bha°. — 19. B °hábráhma gá° M °brahmá gá°. — 20. BM °rdriço anurága°.

21. M °rakto na dra° B °ktá na ukshya°

अथ खलु महाब्रह्मा भगवतरजपालस्य न्यग्रोधमूले प्रतिक्षेपं विदित्वा धर्मचक्रप्रवर्तनाये दुःखदौर्मनस्यजातो भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं प्रदक्षिणीकृत्वा तत्रैवान्तरहायि ॥

एत्थमेतं श्रूयति ॥

भगवां उरुविल्वायां विहरति नद्या नैरंजनायास्तीरे अजपालस्य न्यग्रोधमूले अचिराभिसंबुद्धो ॥ तेन खलु पुनः समयेन मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां इमानि एवंरूपाणि पापकानि अकुशलानि दृष्टिगतान्युत्पन्नानि ॥ वातो न वायेया सरितो न स्यन्दिन्सुः गर्भिणीयो न प्रजायेन्सुः पक्षियो न वीतिपतन्ति अग्निर्न ज्वलेया चन्द्रमसूर्याणां उद्गमना न प्रज्ञायेन्सुः अंधकारघट्टितं लोकसंनिवेशं भवेय ॥ अथ खलु महाब्रह्मा मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां इमान्येवंरूपाणि पापकान्यकुशलानि दृष्टिगतानि उत्पन्नानि विदित्वा अतिक्रान्तवर्णो अतिक्रान्तायां रात्र्यां केवलकल्पं अजपालस्य न्यग्रोधमूलं वर्णेनोभासयित्वा येन भगवां तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्तस्थितो इमां गाथां प्रत्यभाषत् ॥

प्रादुरहोसि समलेहि चिन्तितो
धर्मो अशुद्धो मगधेषु पूर्वं ।
अपावृतं ते अमृतस्य द्वारं
शृणोन्तु धर्मं विमलानुबुद्धं ॥

अथ खलु भगवां महाब्रह्मणो याचनां विदित्वा सामं च प्रत्यात्मं बोधीये ज्ञा-

1. M °hmá bhagavato aja° ksheyaṁ vidi° syajátá bhaga° vántarháyaḥ | B °ntarahá-yo ‖. — 4. M etthem e° BM °çruyati bha°. — 5. M °gaván uru° B °ti ‖ nadyá° M °ti nadyáṁ nai° B °yáttire° BM °ddho te°.

6. BM °nnáni váto°. — 7. BM °váyeyá | (M °yeyaṁ) sarito na syanditsuḥ(M °syaṁti a) garbhaṇí° yetsuḥ pakshi° M °víthipáta° BM °ndramasúryáṇáṁ u(M °suryyáṇáṁ u)dga-manaṁ na prajñá(B °jñápa)yetsuḥ aṁdhakáradyutayaṁ lo°. — 10. M °ny evarupáṇi° M °viditvá atikrántamánushavarṇṇo° BM °kevalaṁ kalpam° M °pálanyagrodhamule varṇṇenábhá° B °múle varṇṇenábhá° M °yena bhagaván teno°.

15. B °durahe sa° M °ho samayehi cintito armo° BM °ddho masa(M °maça)ḍheshu pú-rvaṁ a°.

17. BM °vṛitam amṛi° M °çriṇvantu dharma vi° B °ṇonti dha° BM °malenánu° M °nu-baddhaṁ ‖. — 19. M °bhagaván mahábráhma° B °ṇo yácanaṁ vidi° M °ditvá somaṁ° BM °tyáyaṁ bo° B °nto adrákshit | satvá u° M °nto adrákshit satva u° BM °híná(M °no) praṇítáṁ adrákshit sa(M °i | sa)tvá durná(M °rmaná)kárá du° rviçodheyá adrákshit

तेन सर्वावन्तं लोक[364ᵃ]मनुत्तरेण बुद्धचक्षुषाभिविलोकयन्तो अद्राक्षीत्सत्वा उच्चावचां हीनप्रणीतां अद्राक्षीत्सत्वा दुराकारा दुर्विनेया दुर्विशोधेया अद्राक्षीत्सत्वा स्वाकारां सुविनेयां सुविशोधेयां अद्राक्षीत्सत्वां उद्घटितज्ञा विपंचितज्ञा नेया पदपरमां अद्राक्षीत्सत्वां तीक्ष्णेन्द्रियां मृद्वीन्द्रियां । सत्वानां त्रयो राशीयः सम्यक्त्वनियतं राशिं मिथ्यात्वनियतं राशिं अनियतं राशिं ॥ तद्यथापि नाम चक्षुष्मां पुरुषो पद्मिनीतीरे स्थित्वा अल्पकिशरेण पश्येय उत्पलानि पदुमानि वा पुण्डरीका वा अन्यानि अन्तोदकानि अन्यानि समोदकानि अन्यानि उदकातो अभ्युद्गतानि एवमेव भगवां अनुत्तरेण बुद्धचक्षुषा सर्वावन्तं लोकमभिविलोकयन्तो अद्राक्षीत् ॥ अथ खलु भगवतो एतदभूषि ॥ देशेयं वाहं धर्मं न वा देशेयं मिथ्यात्वनियतो राशि अभव्यो एतं धर्मं आजानितुं । देशेयं वाहं न वा देशेयं सम्यक्त्वनियतो राशि आज्ञास्यत्येव एतं यं देशेयं । अनियतो राशि सचास्य धर्मं देशेयं आज्ञास्यति नो चे देशेयं न जानिष्यति ॥ अथ खलु भगवां अनियतं राशिमारभ्य मागधानां च ब्राह्मणगृहपतिकानां इत्येवंरूपाणि पापान्यकुशलानि दृष्टीगतानि उत्पन्नानि विदित्वा महाब्रह्मणो चाभियाचनां विदित्वा सप्तासंख्येयकल्पसमुदानीतसमुत्पन्नं चात्मनः प्रणिधानं विदित्वा सत्वेषु च महाकरुणां ओक्रामेत्वा इमे च मे महेशाख्या देवाधिपतयो लोकेश्वरा उपसंक्रान्ता आर्यधर्मचक्रप्रवर्तनं

stavāsyākārāṁ suvine(M °vive)yāṁ suviçodheyāṁ(M °dheyā) adrākshit satvāṁ ughiṭṭita-vyā(M °t ‖ satvā ugghidvitajñā) vipaṁcittajñāne(M °citajñāneyā) padaparamāṁ | adrā° M °kshṇendriyāṁ madhyendriyāṁ ṛiddhendriyāṁ B °ddhīndriyāṁ sa°.

4. M °yo rāçiyo saṁmyakparipataṁ rāçi mithyātvaniyataṁ rāçiṁ ānipataṁ rāçiṁ ‖ B °myaksaṁbuddhaniyataṁ rāçi mithātvaniyataṁ rāçiṁ ‖. — 5. B °tvā alvakiçareṇe paçyema utparāni padu° M °lpakiçalena paçyame utpalāni vā padmāni vā pu° BM °rikā vā(B °vā |) anyāni antodakāni anyā(B °kāni anyāni) mo° M °gavān anu ° ntaṁ lokam abhilo° B °ntaṁ lokaṁ abhibhilo°.

9[1]. B °gavāṁ eta° M °gavataita° B °shi de°. — 9[2]. BM deçaya vāhaṁ dharmaṁ (B °dhamaṁ) na vā de° B °thyāsvaniyataṁ rāçi ‖ abha° M °vyo esho dha° BM °rmaṁ deçayituṁ ajā° B °tuṁ de°. — 10. B deçaya vāhaṁ saṁmyaktaniyato rāçi ājñātam eva etāya yaḥ alveyaṁ ani° M deçaye cāhaṁ dharmaṁ na cāyaṁ samya ° rāçiṁ ājñātam eva etopayaḥ svasvemaṁ ni°.

11. M niya° BM °rmaṁ deçeyaṁ ajā(M °ja)nishyati | na ca deçyaṁ vā janishyati ‖. — 12. M °dṛishṭigatāni utpannāni viditva ma° BM °hābrāhmaṇā cābhiyā ° saptā(M °pta)-saṁkhyeyakalpa(M °lpe) samudā ° tpannaṁ(M °nnaṁ |) yataḥ praṇi° M °ditvā sarve-shu ° ruṇā o ° ime ca mamaheçākhyo de° B °çvaro upa° BM °saṁkrāntā(B °nto) āryaṁ dharma(M °ryyaṁ dharmma)cakraṁ pravartanaṁ yācanti | atha° M °gavān mahā-brāhma° B °hābrāhma° BM °kārshit | ārya(M °ryya)dha° B °cakraṁ pra° BM °nāya tā ye°.

याचन्ति अथ खलु भगवां महाब्रह्मणो अवकाशमकार्षीत् आर्यधर्मचक्रप्रवर्तनाय ॥ ताये वेलाये भगवान्महाब्रह्माणं गाथाये ध्यभाषे ॥

अपावृतं मे अमृतस्य द्वारं
ब्रह्मेति भगवन्तं ये श्रोतुकामा
श्रद्धां प्रमुंचन्तु विहेठसंज्ञां ।
विहेठसंज्ञो प्रगुणो अभूषि
धर्मो अशुद्धो मगधेषु पूर्वं ॥

अथ खलु भगवता महाब्रह्मणो अवकाशे कृते अनुत्तरधर्मचक्रप्रवर्तनाय भूम्या देवा घोषमुदीरयेन्सुः ॥ एवं मारिष ब्रह्मणो भगवतावकाशो कृतो अनुत्तरधर्मचक्रप्रवर्तनाय । तं $[364^b]$ भविष्यति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकंपाय महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च हायिष्यन्ति आसुराः कायाः दिव्या काया अभिवर्धिष्यन्ति ॥ भूम्यानां देवानां घोषं श्रुत्वा चतुर्महाराजकायिका देवा त्रयस्त्रिंशा देवा यामा तुषिता निर्माणरती परनिर्मितवशवर्ती देवा घोषमुदीरयेन्सुः शब्दमनुश्रावयेन्सुः ॥ एवं मारिष भगवता महाब्रह्मणो अवकाशो कृतो धर्मचक्रप्रवर्तनाय । तं भविष्यति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकंपाय महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च हायिष्यन्ति आसुराः काया दिव्याः काया अभिवर्धिष्यन्ति ॥ इति हि तेन कालेन तेन समयेन यावद्ब्रह्मलोकं घोष अभ्युद्गतो ॥

एत्यमेतं श्रूयति ॥

2. BM °hâbrâhmaṇaṁ° M °thâye pratyabhâ°. — 3. B °hmeti | bhagavâṁ ye çrotuṁkâ° M °gavân ye çro ° çraddhâye muṁ° B °çraddhâ muñcati | vihekramaṁ saṁ° M °vihekramaṁ saṁ°.

6. B saṁjñânapûre kaṁ viheṭhakasaṁjñânapûre abhâshi dharmaṁ a° M saṁjñânapure kam avakâçaṁ akâshit viheṭhakasaṁjñânapure abhâshi dharmaḥ açu ° shu dharmaṁ pûrvaṁ ‖ . — 8. B °gavato mahâbrâhma° M °kṛita anu° BM °bhûmyâṁ de ° yetsuḥ ‖ . — 9. M °sha mahâbrâhmaṇo bha° B °sha brâhma° M °tâ cakrâço ° rttaṇâya taṁ°. — 10. BM °ti | bahujanahitâya bahujana(M °nahi)sukhâya lo° B °nti asurâḥ° M °âsurâ kâyâḥ divyâ kâyâḥ abhi°.

12. BM bhûmyâ(M °myâṁ) devânâṁ° M °yikâ devâs trayastriṁço yâmâ ° ṇarati pa° B °ṇaratiya pa° BM °dirayetsuḥ ça ° vayetsuḥ | . — 14. BM etaṁ mâ ° hâbrâhma° B °dharmaṁ cakra ° ya taṁ°. — 15. B °vishyati | bahujanahitâya ha° M °to janakasyâ° B °yishyati â° M °yishyati ‖ âsurâ kâyâḥ divyâ kâyâḥ a°.

17. BM °ghoshaṁ abhyu° M °dgataṁ e° B °dgato e°. — 19. B etaṁ atthaṁ çruya° M etam arthaṁ çruya°.

अथ खलु भगवां प्रवर्तनस्य समये केंरूपा सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तयन्तीति ॥ ये ते सत्वा पूर्वयोगसंपन्ना भवन्ति ते आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । अहं खलु पूर्वयोगसंपन्नो तेनारहाम्यहं आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तयितुं । ये ते सत्वा अनुत्तराचारसंपन्ना भवन्ति एवंरूपा सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । अहं खलु पुनः अनुत्तराचारसंपन्नो अरहाम्यहं आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तयितुं । ये ते सत्वा निवासानुत्तर्यसंपन्ना भवन्ति एवंरूपा सत्वारार्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वा आवेणिका भवन्ति एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वा च्युतिसंपन्ना भवन्ति एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वा गर्भावक्रान्तिसम्पन्ना भवन्ति एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वा गर्भस्थितिसम्पन्ना भवन्ति ये ते सत्वा जातिसम्पन्ना भवन्ति ये ते सत्वा लक्षणसंपन्ना भवन्ति ये अनुव्यंजनसम्पन्ना भवन्ति ये कुशलसंपन्ना भवन्ति ये धृतिसंपन्नाः स्मृतिसंपन्नाः ये प्रत्यु[365a]पस्थितधर्मसंपन्नाः ये दुष्प्रधर्मसम्पन्नाः ये लोके अग्रा भवन्ति ये लोके लोकप्रविचयसम्पन्नाः सत्वसारसंपन्ना भवन्ति ये स्थानं च स्थानतो अस्थानं चास्थानतो सम्यक्प्रज्ञया प्रजानन्ति ये सर्वत्रगामिनीप्रतिपदां तत्रतत्रगामिनीप्रतिपदां यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया प्रजानन्ति ये नानाधातुकां च लोके अनेकधातुकां च लोके यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया प्रजानन्ति ये परसत्वानां परपुद्गलानां इन्द्रियवीर्यविमात्रतां यथा-

1. BM °bhagavāṁ pra(M °vān pra)vacanīyasta(M °ste)samaye kevalarū(M °laṁru)pā° M °pravarttenti ‖ ahaṁ° (l. 2[1]). — 2[1]. B °pūrvaṁ yo ° bhavanti | evaṁrūpā satvā ārya-dharmacakraṁ pravarttayaṁtīti ‖ ye ca satvā pūrvayogasaṁpannā bhavanti te ārya-dharma°. — 2[2]. M °lu purva° BM °saṁjanetavyā antarhi a(M °rhā)smākaṁ ā°. — 3. B °cāne saṁ° M °cāro sampannā° BM °vanti | e°. — 4. M °punar anunācā° B °naḥ anunācā° BM °pannā ara° M °rmacakrapra°. — 5. B °ttarārya ° bhavanti | e° M °pra-varttati | .

6. M °evaṁrupā satvāḥ āryyedha° B °pravarttanti | . — 7. M °rūpā satvāḥ āryya° B °pravarttanti | . — 8. M ye te satvāḥ ga ° krāntisa° B °bhavanti | e° M °bhavanti | evaṁrupāḥ satvārāryya° BM °dhamaca°. — 9. BM °rbhasthitisam(M °saṁ)pannā bhavanti | ye te satvā jātisam(M °saṁ)pannā bhavanti | ye te satvā lakshaṇasaṁpannā bhavanti | ye (M °ye te satvā) anuvyaṁjanasam(M °saṁ)pannā bhavanti | ye (M °ye te satvā) ku° M °çalasaṁpannā bhavanti | ye te satvā dhṛi ° sthitādharmasaṁpannāḥ ye dushpradharmasampannāḥ ye° B °grā bhavanti | ye loke lokapravi° M °vicayasaṁpannāḥ satva° BM °sarasaṁpannā(M °nnāḥ) bhavanti(B °nti |) ye sthānaṁ(M °sthāsaṁ) ca sthānato asthānaṁ vā(M °sthānam a)sthānato saṁmyakprajñāya prajānanti | ye sarvatragāminīpratipadān(M °dāṁ) tatratatragāminī(M °nīṁ) pratipadāṁ yathābhūtaṁ saṁmyakprajñāyo prajānanti | ye nānādhātukā(M °ke) ca loke anekadhātuke ca (B °ca loke) ya ° jānanti | ye parasatvānāṁ parapuṁ(M °puṁ)galā° B °viryaṁ vaimātrāṇāṁ ya° M °viryyaṁ vaimātrāṇāṁ ya ° taṁ saṁmyakprajānāti | te evaṁ dha°.

भूतं सम्यकप्रजानन्ति ते एव धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये नानाधिमुक्तिका च लोके अनेकाधिमुक्तिका च लोके यथाभूतं सम्यकप्रज्ञया प्रजानन्ति ते एव धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वाः सर्वेषां कर्मणां कर्मसमादानानां अतीतानागतानां प्रत्युत्पन्नानां कृतानामुपचितानामविपक्कानां विपाकमत्युपस्थितानां आयतिविपाकवैमात्रतां यथाभूतं सम्यकप्रजानन्ति ते एव धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सर्वेषां ध्यानसमाधिविमोक्षसमापत्तीनां च संक्लेशव्यवदानं यथाभूतं संप्रजानन्ति ये दिव्येन चक्षुषा विशुद्धेनातिक्रान्तमानुष्यकेन सत्वां पश्यन्ति च्यवन्तां उपपद्यन्तां सुवर्णा दुर्वर्णा सुगतां दुर्गतां हीनां प्रणीतां यथाकर्मोपगां सत्वां संप्रजानन्ति एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये अनेकविधं पूर्वनिवासं समनुस्मरन्ति ये चास्रवाणां क्षयाद्नास्रवां चेतोविमुक्तिं प्रज्ञाविमुक्तिं च यथाभूतं संप्रजानन्ति ये चापि दीर्घायुष्का भवन्ति आजीवसंपन्ना भवन्ति शीलसंपन्नाः समाधिसंपन्ना विमुक्तिसंपन्ना विमुक्तिज्ञानसंपन्ना नैष्क्रम्यसंपन्ना महाकरुणाप्रतिलाभसम्पन्ना बोधिसंपन्नाः चेतःपर्यायसंपन्नाः ऋद्धिप्रातिहार्यसंपन्ना आदेशनाप्रातिहार्यसंपन्ना अनुशासनीप्रातिहार्यसंपन्नाः सर्वकुशलधर्मसमन्वागता ये चार्थप्रतिसंविद्प्राप्ता धर्मप्रतिसंविद्प्राप्ता निरुक्तिप्रतिसंविद्प्राप्ताः प्रतिभानप्रतिसंविद्प्राप्ता ये चार्यपंचाङ्गिकसमाधि[365b]संपन्नाः पंचज्ञानिकसमाधिसंपन्ना आर्यमहापंचाङ्गिकसम्यकसमाधिसं-

1. B ye nánadhi ° aneká'dhi° BM °tam̃ sam̃mya° M °k prajánanti te evam̃ dha° B °nanti | te° M °kram̃ niva° B °vartanti ye°. — 3. M ye te satvá sa° B °karmáṇám̃° dáyanánám̃ ati° M °dánánám ati° BM °bhútam̃ sam̃mya° M °nanti | tam evam̃ dha° B °te evam̃ dhamaca°. — 5. B °dhyánasamádhim̃ vimo° M °dhivimákshasamápattinám̃ ca sam̃kle° B °ttinám̃ ca sam̃kleçam̃ vya° M °dána yathá° BM °tam̃ sam̃prajánanti | ye di° M °kena satvá paçyanti cyavantá u° BM °suvarṇṇám̃(M °ṛṇá) duvarṇṇám̃° M °hinám̃ prahinám̃ praṇí ° gám̃ satvá sam̃° B °jánanti | e° M °rúpá sa° BM °pravarttanti | .

9. BM °smaranti | ye cá° M °çravánám̃ ksha° BM ° vám̃ cetovimukti prajñá° B °jánanti | ye cá ° shká bhavanti | áji° BM °çílam̃sam̃pannáḥ sa° M °mádhisam̃pannáḥ vimuktisam̃pannáḥ vimuktijñánadarçanasam̃pannáḥ naishkramyasam̃pannáḥ ma ° mpannáḥ bo° cetapa° BM °nnáḥ riddhiprátiháryasam̃panná(M °nnáḥ) á° M °ryyasam̃pannáḥ anu° B °dharmasamatvága° BM °pratisam̃pra(M °sam̃papa)vidapráptá(M °ptáḥ)° M °dapráptáḥ ni° BM °pratipratisam̃ ° bhána(M °bháṇa)pratisam̃vida(B °dam̃)práptá | M °práptáḥ ye cáṅgikasa° BM °dhisamápannáḥ pam̃° M °dhisam̃pannáḥ áryya° BM °ṅgikasya samyaksa(M °ksam̃sa)má° M °dhisam̃pannáḥ ye° BM °ya cápyá(M °ye pyá)ryamahápam̃cájñátikasya sam̃myaksa° M °dhisampannáḥ balasampa° BM °shṭáye ane(B °ana)lakatáye artha° M °vyákaraṇam̃ sam̃pannáḥ yam̃ pratibalá pa° B °mpanná | yam̃ pratibalasam̃pannáḥ pareshám̃ viçá° BM °cchedo vikartum̃° M °hiteshiṇám̃° BM °ṇa nigra(M °ṛgra)hetum̃ | ye pratibalá(M °láḥ) pare° M °khánupradátum̃ pradánam̃ | evam̃rúpá satváḥ áryyadha° B °kram̃ pravarttati | .

पन्ना ये चाप्यार्यमहापंचज्ञानिकसम्यक्समाधिप्राप्ताः बलसंपन्नाश्च इन्द्रियसंपन्नाश्च ऋद्धिसंपन्नाश्च ये चापि पौरिये वाचाये समन्वागता विसृष्टाये अनेलकाये अर्थस्य विज्ञापनीये समन्वागताः प्रश्नव्याकरणेन सम्पन्ना ये प्रतिबलाः परेषां वैशारद्ये पि छेदं विकर्तुं प्रतिबलाः परेषां अहितैषिणां सह धर्मेण निग्रहेतुं ये प्रतिबला परेषां सुखानुप्रदानं प्रदातुं एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वाः सर्वबुद्धधर्मेहि समन्वागता भवन्ति एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति ॥ अहं खलु पुनः सर्वबुद्धधर्मेहि समन्वागतो अरहाम्यहं धर्मचक्रं प्रवर्तयितुं ॥

अथ खलु भगवां इममेवंरूपमात्मनो गुणसमादानं विदित्वा एतदभूषि ॥ यं नूनाहमार्यमनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तयेयं । को नु खलु मे प्रतिबलो प्रथमं धर्मं देशितं आजानितुं न च मे विहिंसये यमिदं धर्मदेशनाये ॥ अथ खलु भगवतो एतदभूषि ॥ उद्रको रामपुत्रो शुद्धो अल्परजो अपरोक्षजातीयो सो च दूरगतो अतिक्रान्तगतो नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसहव्रताये धर्मं देशयति । अथ सप्ताहं कालगतो उद्रको रामपुत्रो ॥ महाहानिरुद्रको रामपुत्रो ॥ कतमो पि खल्वन्यो पि सत्वो शुद्धो अल्परजो अपरोक्षजातीयो यो मे प्रतिबलो प्रथमं धर्मं देशितमाजानितुं न च मे विहेठया यमिदं धर्मश्रवणाय ॥ आराडो कालामो शुद्धो अल्परजो अल्परजस्कजातीयो यो मे प्रतिबलो प्रथमं धर्मं देशितमाजानितुं न च मे विहेठये यमिदं धर्मश्रवणाय । महाहानिराराडस्य अथ त्र्यहं कालगतो आराडो कालामो ॥ कतमो पुनरन्यो पि सत्वो शुद्धो अल्परजस्कजातीयो यो मे प्रतिबलो प्रथमं धर्मं देशितमाजानितुं न च मे विहेठये यमिदं धर्मश्रवणाय ॥ अथ खलु भगवतो एतदभूषि ॥ पंचका भद्रवर्गीया शुद्धा अल्परजा अल्परजस्कजातीयास्ते

6. B °ddhadharmahi ° bhavanti | e° M °rûpâ satvâḥ âryya ° varttanti ‖ . — 7. M °gataḥ a° B °cakra pra° M °varttituṁ ‖ B °tuṁ a°. — 8¹. M °gavân i° BM °imâm evarûpâṁ âtma°. — 9. B °maṁ dharma deçi° M °çayeyaṁ ‖ . — 10. B °shi u°.

11. M uddako nâmapu° B °ko nâmapu° M °tiye so ° nâsaṁjñâyatena saha°. — 12. M adye saptâhaṁ kâlaṁ gataṁ uddako nâmaputro mahâ ajino uddako nâmaputro B °to udrako nâmaputro mahâjino udra nâmaputro ka°. — 13. B katamâpi kha° M katamâpi khalvaṁnya pi satvâ çu° B °nyo pi satvâ çu° BM °tiyo me° M °maṁ dharma deçitaḥ âjâ° BM °heṭhayâ° B °çramaṇâya | . — 15. M ârâdo kâ° BM °mo çrâddho ° lparaska° B °tiyo | yo me° M °maṁ dharmam âjâ° B °çitaṁm âjâ° M °ṭhaye yaṁm i ° çramaṇâye B °çramaṇâya ma°.

17. B mahâjino ârâḍa° M mahâtino ârâḍa° BM °tryaha kâla° B °âlâḍo kâlâ° BM °mo ka°. — 18. M °punaḥ anye pi ° lparaskajâ° B °maṁ dharma deçi ° ṭhaye yaṁm i ° çramaṇâya ‖ . — 19. B °shi paṁ°. — 20. M °dravargiyâ çu° BM °ddhâ alparajâ alparaska(B °jâ alparajaka)jâti ° halo pratha° B °tuṁ na [f° 366°] na ca ° yetsuḥ yam i° M °yetsuḥ ‖ yem i° B °çramaṇâya ‖ .

मे प्रतिबला प्रथमं धर्मं देशितं आजानितुं [366a] न च मे विहेठयेन्सुः यमिदं धर्मश्रवणाय । पूर्वमेव दुष्करं चरन्तस्य अनुबंधेन्सुः । ते च वाराणस्यां विहरन्ति ऋषिपतने मृगदावे ॥ यं नूनाहं वाराणसीं गत्वा वाराणस्यां ऋषिपतने मृगदावे पंचानां भद्रवर्गीयानां प्रथमं धर्मं देशयेयं ॥

अथ खलु संबहुला महेशाख्या शुद्धावासकायिका देवा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थान्सुः । एकान्तस्थितास्ते भगवन्तमेतदुवाच ॥ यं भगवतो अन्तेवासिनां अभिज्ञातं परिज्ञातं प्रतिबलाश्च पुनर्वयं भगवतो विविधानि विचित्राणि ऋद्धिप्रातिहार्याणि कर्तुं । येन भगवामार्गेण बोधितो वाराणस्यां गमिष्यति ऋषिपतनं मृगदावं अनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तयितुं ततो वयं भगवतो यावच्च बोधि यावच्च वाराणसी मार्गं प्रतिजागरिष्यामः समं असमविषमं पाणितलजातं विततवितानं चित्रदूष्यपरिक्षिप्तं ओसक्तपट्टदामकलापं सिक्तसम्मृष्टं धूपितधूपनं मुक्तपुष्पावकीर्णं सुवर्णवालिकासंस्तृतं दिव्यमुक्ताचूर्णसंस्तृतं दिव्यस्फटिकचूर्णसंस्तृतं दिव्यमुसारगल्वचूर्णसंस्तृतं दिव्यलोहितिकाचूर्णसंस्तृतं । तत्र च वयं भगवं मार्गे यावच्च बोधिर्यावच्च वाराणसी दिव्या तालपंक्तियो अभिनिर्मिनिष्यामः अच्छा समा सैकता सुखोपनीता चित्राणि दर्शनीयानि सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताया वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकाया । तत्र च वयं भगवं मार्गे वामदक्षिणतो दिव्यायो नदीयो

1[1]. BM °baṁdhetsuḥ | (M °tsuḥ). — 2[2]. B °nti | ṛi° M °shipattane° BM °ve yaṁ°. — 3. M °shipattate mṛi° B °dharma de°. — 5. M °hulo maheçākhyo çu ° sakāyi devā yena bhagavān teno ° gavato pā ° sthāsuḥ e° B °sthātsuḥ e°.

6. M °sthitā te bha°. — 7. BM yaṁ bhagavatā(M °to)ntevāsino abhijñāta parijñātuṁ pra° B °ṛirddhiprā ° ryāni kartuṁ ye°. — 8. BM °syāṁ(M °siṁ) gamishyati | ṛishipata-(M °tta)naṁ ° tuṁ | tato(M °tataḥ) va° M °vato yāvacca vārāṇasiṁ mārgaṁ ° BM ° maḥ | samaṁ asamaṁ vishamaṁ pāṇitala(M °laṁ)jātaṁ ° tradushya ° osapta(M °oçakta)paṭṭa ° siktasanmṛi(M °saṁsṛi)shṭaṁ dhūpita(B °taṁ)dhū° M °ṇṇavārikāsaṁstṛitaṁ divyamuktāvakirṇṇaṁ saṁstṛitaṁ divyasphaṭikacūrṇṇaṁ saṁstṛitaṁ divyamusāgalva° B °likāsaṁskṛitaṁ divyamuktācūrṇṇaṁsaṁskṛitaṁ °ṭikacūrṇṇasaṁskṛitaṁ °musāracūrṇṇasaṁskṛitaṁ° M °loditikacū° B °hitakacūrṇṇaskṛitaṁ | .

14. M °bodhi yāvacca vārāṇasiyo divyatālapaṁktiyo abhi° B °ṇasi yā divyā ° ktiyā abhinikāsaṁskṛitaṁ divyamuktācūrṇṇaṁ saṁskṛitaṁ divyasphaṭikacūrṇṇasaṁskṛitaṁ divyamusāracūrṇṇasaṁskṛitaṁ divyalohitikacūrṇṇasaṁskṛitaṁ tatra ca vayaṁ bhagavaṁ abhi° M °rmiṇishyāmaḥ ci° B °maḥ ‖ acchā ° vaiduryya° M °tikāyāḥ | .

17. M °yaṁ mārge° B °vaṁ yaṁ mārge° M °kshiṇāto di° B °vyāyā nadī° M °rmiṇishyāmaḥ | acchāṁ samā° B °maḥ | acchā sasā saika sukho° BM °nītā suvarṇṇa(B °rṇṇaṁ) vālu° B °saṁskṛitā° M °tparapadma° BM °kucapata(B °pana)sanālikelapāle(M °pāre)vatakābha° B °vyadātrimavṛi° M °ḍimanṛiddhikāpracchannāḥ.

अभिनिर्मिनिष्यामः अच्छा समा सैकता सुखोपनीता सुवर्णवालुकासंस्तृता उत्पलपद्मकुमुदपुण्डरीकनलिनीसौगन्धिकआम्रजम्बुकलकुचपनसनारिकेलपालेवतकभव्यदाडिमवृक्षिकप्रच्छन्ना । तत्र च वयं भगवन्मार्गे याव च बोधियाव च वाराणसी दिव्यानि छत्राणि अभिनिर्मिनि[366b]त्वा दिव्यानि ध्वजानि अभिनिर्मिनिष्यामः । दिव्यानि कूटागाराणि अभिनिर्मिनिष्यामः चित्राणि दर्शनीयानि सप्तानां रत्नानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताया वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसागल्वस्य लोहितिकाया ॥ भगवतो गच्छन्तस्य गमिष्यन्ति तिष्ठन्तस्य तिष्ठन्ति पुरतो च वर्षवलाहका देवपुत्रा दिव्यानि पुष्पाणि प्राकिरिष्यन्ति मन्दं मन्दं च देवा प्रसारयिष्यन्ति ॥

भगवति बोधितो वाराणसीमृषिपतनं मृगदावं प्रस्थिते अनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तयितुं शुद्धावासेहि देवेहि मार्गो प्रतिजागृतो । महतीं चतुरंगिनीसेनामभिनिर्मिणित्वा महान्तं हस्तिकायं महान्तमश्वकायं रथकायं पत्तिकायं भगवन्तं वाराणसीं गच्छन्तं पुरस्करेन्सुः ॥ यावत्सुवर्णानामधिपतयो सुवर्णराजानो अण्डजा वा जरायुजा वा औपपादुका वा संस्वेदजा वा ते महान्तं चतुरंगिनीसेनां ऋद्धीये अभिनिर्मिणित्वा भगवन्तं गच्छन्तं पुरस्करेन्सुः । याव नागानां नागाधिपतयो नागराजानो अण्डजा वा जरायुजा वा संस्वेदजा वा औपपादुका वा ते महतीं चतुरंगिनीसेनामृद्धीये अभिनिर्मिणित्वा भगवन्तं वाराणसीं गच्छन्तं पुरस्करेन्सुः । चतुर्महाराजिका देवा त्रयस्त्रिंशा यामातुषिता निर्माणरति परनिर्मितवशवर्ति ब्रह्मकायिका देवा महान्तं चतुरंगिनीसेनामृद्धीये अभिनिर्मिणित्वा भगवन्तं काशिं गच्छन्तं पुरस्करेन्सुः ॥ अथ खलु भगवां महतीये परिषाये अनेकशताये अनेकसहस्राये अनेकशतसहस्राये पुरस्कृतो परिवारितो उरुविल्वातो गयां गच्छति गयातो अपरगयां गच्छति ॥ अपरगयायां सुदर्शनो नाम नागराजा । तेन भगवां

3. M °rge yâvacca bodhi yâvacca vârâṇasiṁ di° B °râṇasiṁ di° M °vyâṇi cchatrâṇi abhinirmiṇitvâ divyâṇi dhva ° rmiṇishyâmaḥ di°. — 5. B °kûtâgâ° M °rmiṇishyâmo ci° B °maḥ | ci° M °tikâyâḥ B °tikâyâ bha°.

7. M °rshavarâha ° kilishyanti ‖ mandaṁ ma° B °sâpayishyanti | . — 9. B bhagavatâṁ bo° M bhagavâṁ bo °ṇasiṁ ṛishipattane mṛi° B °patane mṛi° BM °dâve prasthito anu ° tuṁ | çu° B °mârgo pavijâgato | M °mârge pra°. — 10. B °raṁgini se° M °senâṁ abhi° B °stikâyaṁ mahonta ° ttikâyaṁ ‖ bha° M °retsuḥ | B °retsuḥ yâ°.

12. M °senâm ṛivarṇṇâṁ adhi° B °dukâ vâ te ma° M °mahatiṁ ca ° ddhîye ṛiddhîye a ° vantaṁ kâsiṁ ga° B °skaretsuḥ | . — 14. M *passe les phrases 14 et 17*. B yâ ca nâgânâṁ° B °retsuḥ | .

17. B °hârâjakâ devâ tra ° senâ ṛiddhi ° retsuḥ ‖ . — 19. BM °hatiniye parishâ(M °ripâ)ye anekaçatâ ° skṛito(M °skṛitâye) parivâritâ uruvilvâto gayâṁ gacchanti gayâto a° M °cchanti | B °cchati apa°.

21¹. BM râjâ te°. — 21². B °ntrito ta° M °ntrileto | .

अपरगयायां वासेन भक्तेन च निमन्त्रितो ॥ तहिं भगवां सुदर्शनस्य नागराज्ञो भवने वसित्वा कृताहारो वणालां गच्छति ॥ वणालायां नदी नाम ब्राह्मणः हुहुंकजातिको वुच्चति । सो भगवन्तं गच्छन्तं अपसव्यीकरोति च हुहुंन्ति च करोति ॥ भगवां एतस्मिं वस्तुस्मिं एतस्मिं निदाने एतस्मिं प्रकरणे ताये वेला[367ª]ये इमं उदानमुदानये ॥

यो ब्राह्मणो वाहितपापधर्मो
निहुहुंको निष्कषायो यतात्मा ।
क्षीणास्रवो अन्तिमदेहधारी
धर्मेण सो ब्राह्मणो ब्रह्मवादं वदेय ॥

वणालायामन्यतमो गृहपतिः भगवन्तं वासेन च भक्तेन च निमन्त्रेति । तहिं भगवां वुस्तो कृतभक्तकृत्यो वणालातो चुन्दद्वीलं नाम अधिष्ठानं गच्छति ॥

अद्राक्षीत् उपको आजीवको भगवन्तं दूरतो येवागच्छन्तं दृष्ट्वा च पुनर्येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवता सार्धं संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां व्यतिसारयित्वा एकान्ते स्थादेकान्तस्थितः उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाचत् ॥ परिशुद्धो भगवतो गौतमस्य छविवर्णो परिशुद्धो पर्यवदातो विप्रसन्नं च मुखवर्णं । सय्यथापि नाम तालस्य पक्वस्य संप्रति वृन्ताच्युतस्य बन्धनाश्रयो परिशुद्धो भवति पर्यवदातो सपीतनिर्भासो च एवमेव भगवतो गौतमस्य छविवर्णो परिशुद्धो पर्यवदातो विप्रसन्नो च मुखवर्णो अद्य भगवता गौतमेनामृतं

1. M °gavân suda ° ro vaṇâlâm̃° BM °cchati va°. — 2. M vanâlâm̃yâm̃° BM °hmaṇaḥ (M °ṇo) kuhako ti vu°. — 3. B °savyokaroti bahuhunti ca° M °vyîkaroti | bahvanti va karoti | . — 4. M °gavân etasmim̃ vastrasmim̃ etasmin nidâne°.

6. B °bâhitaprâyadharmo nihuhuho nishkâshâyo | yadâtmâ kshî° M °dharmaḥ nihuhuhâ nishkâpâyo | yato âtmâ kshî°. — 8. M °dhâri dha° B °brâhmaṇa bra° M °brahmâvâdam̃°. — 10[1]. M vanâlâ° B °nyate mo gṛi° M °patir bhaga° B °gavanta vâse° M °nimantrito B °nimantrite ta°. — 10[2]. BM °gavâm̃ vu(M °vân vu)stâ kṛitabhakte(M °kto)kṛityo° M °vanâlâto cundavîram̃ nâ° BM °nâmam adhi ° ti a°.

12. M °kshîd upako âjîvako bhagavanta dûrato evâ | gaccha ° r yena bhagavân teno° gavato sârddham̃° B °daniyâm̃ gâthâm̃ sam̃° BM °yitvâ sârâpaniyâm̃ kathâm̃ vya° M °sthito upako jî° B °jîvanto bha° M °m etad avocat | . — 15. M °gauttamasya cchavivarṇṇo parya° B °cchavivarṇṇo°.

16. BM °pratibandhano cyutasya vṛikshâ(M °vṛittâ)çayo° B °ti | parya° BM °evam evam̃ (B evam̃ eva) bhagavato gauta(M °tta)masya cchavivarṇṇo(M °rṇṇom̃) pari° B °prasannâ ca° M °prasam̃no va mu° BM °khavarṇṇâ(M °rṇṇo) ca addhâ bha° M °gauttamenâmitam̃ adhi° BM °gatam̃ amṛitavâdi(B °vâgî) vâ mârgo || .

अधिगतं अमृतगामी च मार्गो ॥ एवमुक्ते भगवानुपकं आजीवकं एतदुवाच ॥ अमृतं मे उपक अधिगतं अमृतगामी च मार्गो ॥ एवमुक्ते उपको भगवन्तमेतदुवाच ॥ कहिं वो भो गौतम ब्रह्मचर्यमुष्यते ॥ एवमुक्ते भगवानुपकं आजीवकं गाथाये अध्यभाषे ॥

सर्वाभिभू सर्वविदो हमस्मि
सर्वेहि धर्मेहि अनोपलिप्तो ।
सर्वज्ञो हं तृष्णाक्षये विमुक्तो
अहं अभिज्ञाय किमुद्दिशेयं ॥

एवमुक्त उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाच ॥ अनाचार्यो भगवां गौतमो प्रजानासि ॥ अथ खलु भगवानुपकं आजीवकं गाथाये अध्यभाषे ॥

न मे आचार्यो अस्ति कश्चित्सदृशो मे न विद्यते ।
एको स्मि लोके संबुद्धो प्राप्तो संबोधिमुत्तमां ॥

एवमुक्ते उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाच ॥ अर्हन्निति भगवां गौतमो प्रजानासि ॥ अथ खलु भगवानुपकं आजीवकं गाथाये अध्यभाषे ॥

अहं हि अरहा लोके अहं लोके अनुत्तरः ।
सदेवकस्मिं लोकस्मिं सदृशो मे न विद्यते ॥

एवमुक्ते उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाच ॥ जिनो ति भगवां गौतमो [367b] प्रजानासि ॥ अथ खलु भगवानुपकं आजीवकं गाथाये ध्यभाषे ॥

जिना हि मादृशा भोन्ति ये प्राप्ता आस्रवक्षयं ।
जिता मे पापका धर्मा तस्मादहं उपक जिनो ॥
पौण्डरीकं यथा वर्षं अनोपे न प्रलिप्यते ।

1. M evaṁm u° B °kaṁ gâ°. — 3[1]. M °gauttamo brahmacaryya ushyate | . — 3[2]. M atha khalu bha°. — 5. M °rvatido° BM °ham asmiṁ sa ° pto sa°.

7. BM °kto haṁ a° B °ddiçyeyya || M °çeya || . — 9[1]. M °upako ji°. — 9[2]. B °cârya bhavâṁ° M °gauttamo°. — 10. M °gavâṁ upa° B °pakaṁ aji°.

11. B na te â° BM °sti manava(M °vi)dyate e°. — 12. B ekosmiṁ eva lo° M ekosmiṁ ekaloka saṁbuddho loke prâptâ sambo° B °ddho lokaprâptâ saṁbodhir uttamâ | M °ttamâ. — 13[2]. M arhan iti bhagavâṅ gauttamo°. — 14. M °thâyo 'dhya°. — 15. B ahaṁ aho loke ahaṁ loke anu° M ahaṁ araho loke arhaṁ loke anuttaro | .

16. M °lokesmiṁ°. — 17[2]. M °gauttamo°. — 18. M °upakam âji ° thâya 'dhya°. — 19. B jino hi tâdṛi° M jino hi sâdṛiçâ bho°. — 20. M °d aham upa° B °ka jine | .

21. M puṇḍa ° aropa parilishyate | B °nopaç ca paripyate | .

एवं लोके न लिप्यामि तस्मादहं उपक जिनः ॥
अभिज्ञेयं अभिज्ञातं सद्भाव्यं च भावयति ।
प्रहातव्यं प्रहीनं मे तस्मादहं उपक जिनो ॥

एवमुक्ते उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाच ॥ कहिं भगवां गौतमो गमिष्यसि ॥ अथ खलु भगवां उपकं आजीवकं गाथाये ध्यभाषये ॥

वाराणसीं गमिष्यामि आहनिष्यं अमृतदुन्दुभिं ।
धर्मचक्रं प्रवर्तयिष्यं लोके अप्रतिवर्तियं ॥
यो मे धर्म अधिगतो विरागोपशमो शिवो ।
तमहं प्रवर्तयिष्यामि हिताय सर्वप्राणिनां ॥
ये चाभ्यतीता संबुद्धा ये च बुद्धा अनागता ।
ये चैतरहिं संबुद्धा बहूनां शोकनाशका ।
धर्मं देशेन्ति सत्वानां बुद्धानां एषा धर्मता ॥

देवता अन्तरीक्षे गाथां भाषन्ति ॥

यो एवरूपं नरदम्यसारथिं
दृष्ट्वा महर्षिं परिवर्जयेय ।
हस्तेहि पादेहि च सो महागिरिं
प्रणामये एष अतीवमात्रं ॥

चुन्दद्वीलायां चुन्दो नाम यक्षो ॥ तेन भगवां स्वके भवने वासेन च भक्तेन च निमन्त्रितो ॥ भगवां चुन्दस्य यक्षस्य भवने एकरात्रोषितो कृतभक्तकृत्यो सारथिपुरे लोहितवस्तुकं गच्छति ॥ लोहितवस्तुके कमण्डलुको नाम नागराजो । तेन

1. BM °lishyâmi° M °jino ‖. — 2. BM abhijñoya abhijñâtaṁ sarve tavyaṁ ca bhâshati ‖. — 4². M °bhagavân gauttamo°. — 5. M °gavân upakam âji ° ye adhya°.
6. M °ndubhiḥ B °ndubhiḥ ‖. — 9. M tad ahaṁ°. — 10. M °gatâḥ ‖.
11. B ye ca tahiṁ ca saṁ° M °caitarhi ca saṁbuddho ba° B °nâyako ‖ M °nâçakaḥ ‖. — 12. BM °deçeti ba° M °ddhânâṁ buddhânâṁ esha dharmadâ ‖ B °nâṁ evam eshaṁ ca dha°. — 13. M °gâthâm adhyabhâshati ‖ B °shanti devatâ ‖. — 14. BM ye evarûpena naradeva(M °radamya)sârathi dṛi ° harshi pari ° yeyaṁ ‖.
16. B hastehi ca pâ° M °dehi ca mahâ° BM °esham ativamâtrâṁ(B °mâtra) ‖. — 18¹. M cûruṇavirdyâṁ vundo° B cunnadvîloyâṁ° BM °kshe te°. — 18². M °gavân svake° BM °ntrito bhaga°. — 19. M °tro toshi° B °tyo çârathipure bhagavâṁ anyatareṇa lo° M °pure bhagavân anyapuro bhagavân anyatareṇa lohitavastrakaṁ gacchati B °gacchanti lo°. — 20¹. M °râjño te° B °jo te°. — 20². M °gavân svake ° B ° sena bhakte°.

भगवां स्वके भवने वासेन च भक्तेन च निमन्त्रितो ॥ तत्रापि भगवां एकरात्रोषितो कृतभक्तकृत्यो लोहितकातो गन्धपुरं गच्छति ॥ गन्धपुरे गन्धो नाम यक्षो प्रतिवसति । तेन भगवां स्वके च भवने वासेन च भक्तेन च निमन्त्रितो ॥ तत्रापि भगवानेकरात्रोषितो कृतभक्तकृत्यो सारथिपुरं गच्छति ॥ सारथिपुरे भगवां अन्यतरेण गृहपतिना वासेन च भक्तेन च निमन्त्रितो ॥ तत्रापि भगवां एकरात्रोषितो कृतभक्तकृत्यो सारथिपुरातो गंगातीरमनुप्राप्तो ॥ नाविको दानि आह ॥ देहि तरपण्यं ॥ भगवानाह ॥ कुतो मम समलेष्टुकांचनस्य अपगतजातरूपरजतस्य तरपण्यं ॥ नाविको आह ॥ यदि [368ᵃ] मे देसि तरपण्यन्तारीहसि अथ न ददासि न तारीहसीति ॥ भगवानाह ॥

यो हंसो नर्मदातीरे नाविकं परिपृच्छति ।
स्वकेन वाजवीर्येण हंसो तरति नर्मदां ॥
इति वदित्वान संबुद्धो हंसराजेव प्रक्रमे ।
गंगाया तीरे अस्थासि ओघतीर्णो महामुनि ॥

भगवा दानि गंगामुत्तीर्णो वाराणसीमनुप्राप्तः । संखमेधीयं अस्थासि भगवां कालं आगमेति वाराणस्यां पिण्डाय चरितुं ।

न हि विकाले विहरन्ति बुद्धा
काले तु पिण्डाय चरन्ति ग्रामे ।
विकालचारीहि वसन्ति संगा
तस्माद्विकाले न चरन्ति बुद्धा ॥

ऋषिपतने पंचका भद्रवर्गीया विहरन्ति आज्ञातकौण्डिन्यो अश्वकी भद्रको

1. M °tro toshito | tatrâpi bhagavâm̃ kṛitabhaktakṛityo rohi ° ndhapûram̃ gacchanti | . — 2. M gandhapûre° B °ti te°. — 3¹. M °gavân svake ° sena va bhakta°. — 3². B °gavân aikarâ° M °ekarâtratoshito kṛitabhaktakṛityo sârathipurâto° (*l.* 6). — 4. B °ktena ca mantrito | . — 5. B °shito kṛitabhakto kṛityo°.

6¹. BM °vikâ dâ°. — 7². M koto mama sadeshṭu° B °shṭukâcanasya vya°. — 8¹. B °vikâ â° M °vika â°. — 8². BM yadi vâ de° B °hasi | athâ na da° M °tha vâ na da°. — 10. M nâham̃°.

11. M °ryena rhaso°. — 12. B °tvâna sa buddho ham̃sam̃râje°. — 13. M °gâye ti° munim̃ || . — 14¹. M °gavân dâni ° tîrṇṇam̃ḥ vâ°. — 14². M çam̃kha ° bhagavân kâlam âgameti || vâ° BM °tum̃ nâ°.

16. BM nâpi vikâlehi viharanti(M °ram̃ti) | buddhâ(B °ddho) kâle pi° B °caranti | grâme vi°. — 18. M °cârehi vasanti sañjñâ tasyâd vikâreṇa ca° B °lena ca cara° M °buddhâḥ | . — 20. M °shipattane° BM °âjâtakauṇḍinyâ a° B °açvaki bha ° mahârâto bhaga°.

वाष्पो महानामो ॥ भगवां वाराणसीतो पिण्डाय चरित्वा कृतभक्तकृत्यो ऋषिपतनं गच्छति ॥ पंचकेहि भद्रवर्गीयेहि भगवान्दृष्टो । दूरतो एवागच्छन्तं दृष्ट्वा भगवन्तं क्रियाकारं करोन्ति ॥ अयं श्रमणो गौतमो आगच्छति शैथिलिको बाहुलिको प्रहाणविक्रान्तो न केनचित्प्रत्युत्थातव्यं ॥ भगवां चागच्छति ते च स्वकेषु स्थानेषु न रमन्ति । सय्यथापि नाम शकुन्ता नीडगता वा वृक्षशाखागता वा हेष्टतो अग्निना संतापियमाना उत्पतेन्सुः एवमेव पंचका भद्रवर्गीया दूरतो एवागच्छन्तस्य स्वकस्वकेष्वासनेषु रतिं अविन्दन्ता भगवन्तं प्रत्युत्थायेन्सुः प्रत्युद्गमेन्सुः । एहि आयुष्मं गौतम स्वागतं आयुष्मतो गौतमस्यानुरागतं आयुष्मतो गौतमस्य ॥ भगवानाह ॥ भष्टा वो भिक्षवः भद्रवर्गीया प्रतिज्ञा मा भिक्षवो भद्रवर्गीया तथागतं आयुष्मंवादेन समाचरथ ॥ तेषां दानि भगवता शिक्षावादेनाभाष्टानां यत्किंचित्तीर्थिकलिंगं तीर्थिकगुप्ति तीर्थिककल्पं सर्वं समन्तरहितं त्रिचीवरा च प्रादुर्भवेन्सुः सुश्वका च पात्रा प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथो च मानं संस्थिहे सय्यथापि नाम वर्षशतोपसम्पन्नानां भिक्षूणां । एष आयुष्मन्तानां पंचानां भद्रवर्गीयानां प्रव्रज्योपसंपदा भिक्षुभावो ॥ ते दानि पश्चाद्भक्तेन भगवन्तं निमन्त्रयेन्सुः ॥

बुद्धविचीर्णा नाम पुष्करिणी तहिं भगवां स्नातो जानन्ता च बुद्धा भगवन्तो ॥ अथ ख[368b]लु भगवतः एतदभूषि ॥ कतमस्मिं पृथिवीप्रदेशे पुरिमकाः सम्यक्संबुद्धा धर्मचक्रं प्रवर्तयेन्सुः ॥ सह चित्तोत्पादेन भगवतो तं पृथिवीप्रदेशं ओन-

1. M °shipattane gacchati | B °ti pam̃°. — 2[1]. M °vân dṛishṭo bhaga° B °shṭo dû°. — 2[2]. M bha° BM °kâlam̃ ka°. — 3. M °çravaṇo gauttamo ° ti ‖ çaithilyiko bâ° B °thilike bâ° BM °krânto(B °ntâ) na kenacin pratyutthâtavyo bha°. — 4. B bhagâm̃ câ° M °svakasthâ° B °ke sthânam̃ punaḥ ramanti sa°. — 5. BM °kunto nî° B °çâkhagatâ vâ he ° gnivâ sam̃ °M °gnivâ santâpi ° tpadyetsuḥ | e° B °tpatetsuḥ | e° M °dravârgiyâ dû° B °sya svakasvakâshvâ° BM °ntam̃ pratyutsthâ(M °tthâ)yetsuḥ pra ° metsuḥ | .

8. BM ehi âyushmâm̃ gauttama(M °ttami) svâgatam̃ âyushmatâ gauttamasyânurâgata (M °taḥ) âyushmato(M °tâ) gauttamasya ‖ . — 9[1]. M °bhikshavo bhadravargiyâ pra ° kshavaḥ bha° B °dravargiyâ° M °thânatam̃°. — 10. M °dena âbhâ° BM °shṭânâm̃ yatki(M °yaki)ñcit tî ° guptim̃ tî° B °rvam̃ samanantarahitam̃ | tricîvare ca prâ° M °trivivare ca prâ° BM °rbhavetsuḥ su° B °mbhakâra prâtrâ° M °trâṇi prakṛitisvabhâvâsam̃sthitâ° BM °çâ iryâ(M °ryyâ)pathâ ca sâ ° sthihe | sayya° M °bhikshuṇâm̃ esha°.

13. B °shmatânâm̃ pam̃° BM °jyopasampadânâm̃ bhikshu(B °kshû)bhâ°. — 14. B °gavanta ni° BM °yetsuḥ bu°.

16. M °vistirṇṇâ ° pushkariṇim̃ tahim̃ bhagavân snâ°. — 17[1]. M °gavân eta°. — 17[2]. M °purimakâ sam̃mya° B °buddho dha° BM °rmacakra pravarttayetsuḥ sa°. — 18. M °ttopâde ° vato ṛishipa° (*p. suiv.*, *l.* 3).

मति च ॥ अथ खलु भगवत एतदभूषि ॥ किं नु खलु पुरिमकाः सम्यक्संबुद्धाः गच्छन्तका धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति तिष्ठन्तो वा निषण्णा वा शयन्तका वा ॥ सह चित्तोत्पादेन भगवतो ऋषिवदने पंच आसना प्रादुर्भूतानि ॥ पंच भद्रवर्गीया भगवन्तं पृच्छन्ति ॥ किस्य इमानि भगवन् आसनानि ॥ . . . . भगवानाह ॥ पुष्पिको नामायं भिक्षवो भद्रकल्पो भद्रकल्पे च बुद्धसहस्रेण उत्पद्यितव्यं ॥ त्रीणि प्रतीतानि अहं चतुर्थो ॥ क्रकुत्सन्दो नवयोजनप्रभो कोनाकमुनिर्द्वियोजनप्रभो काश्यपो चतुर्योजनप्रभो । अहं सर्वसिद्धार्थो व्यामप्रभो अजितो द्वादशयोजनप्रभो सिद्धार्थो विंशयोजनप्रभो मैत्रेयो द्वादशयोजनप्रभो मैत्रीयशो अष्टादशयोजनप्रभो सर्वप्रभो दशयोजनप्रभो पृथिवीपालो द्वादशयोजनप्रभो पृथिवीविजयो चतुर्योजनप्रभो पृथिवीपश्यी त्रियोजनप्रभो जयमित्रो चतुर्योजनप्रभो सुग्रीवो द्वादशयोजनप्रभो सुदर्शनो दशयोजनप्रभो सुपश्यी दशयोजनप्रभो सर्वंजयो अष्टयोजनप्रभो सर्वाभिभू क्रोशयोजनप्रभो सर्वाभिभू अष्टयोजनप्रभो सर्वमित्रो द्वियोजनप्रभो अभिन्नाभो द्वादशयोजनप्रभो अतिसूर्यो चतुर्योजनप्रभो अभिभूयशो योजनप्रभो सुदयो योजनप्रभो सुदर्शनो योजनप्रभो सर्वाभिभूः षष्टियोजनप्रभो वैरोचनो सप्तयोजनप्रभो सर्वपश्यी . . . . . वैरोचनप्रभो नाम दशयोजनप्रभो ॥

एवं मया श्रुतं एकस्मिं समये भगवां वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे ।

1[1]. B °shi kiṁ°. — 1[2]. B kiṁ tu kha ° pravarttanti ° shaṇṇáṁ vá ça ° ká vá sa°. — 2. M °shipattane° BM °sana prá°. — 3. M °vargiyá°. — 4. M isya bha° B °gavan ása° BM °náni ‖ ‖ bha°. — 5[1]. BM °vo bhadravargiyá ca bhadrakalpo(M °lpe) bu° BM °ddhasahasahasre° M °utpádita°.

6[2]. M °ndo navayojanaprabhoḥ ko ° muniḥ dviyojanaprabhoḥ ká ° catuḥyojanaprabhoḥ. — 7. BM aham asmiṁ siddhártho vyomaprabho ajito dvádaçayojanaprabho(M °bhoḥ) siddhárthó(B °rthá) viṁçadyo(M °tyo)jananaprabhoḥ(B °bho maitreyo dvádaçayojanaprabho maitreyaço ashṭádaçayojanaprabho | sarvapriyo daçayojanaprabho prithivipálo dvádaçayojanaprabho prithivivijayo caturyojanaprabho prithivipaçyi triyojanaprabho) jayamitro ca(M °traç ca)turyojanaprabho(M °bhoḥ) sugrivo dvádaçayojanaprabho(M °bhoḥ) sudarçano daçayojanaprabho(M °bhoḥ) supaçyi(M °çei) daçayojanaprabho(M °bhoḥ) sarvaṁjayo ashṭayojanaprabho(M °bhoḥ) sarvábhibhú(M °bhúḥ) kroçayojanaprabho | (M °bhoḥ) sa sarvábhibhú no ashṭayojanaprabho | (M °bhoḥ) sarvamitro dviyojanaprabho | (M °bhoḥ) abhinnástu dvá(M °bhinábhan dvá)daçayojanaprabho | (M °bhoḥ) abhisúryo(M °bhibhúyo) caturyojanaprabho | (M °bhoḥ) abhibhúya yaçoyojanaprabhoḥ(B °bho | sudayá yojanaprabho |) sudarçano(B °ná) yojanaprabho | (M °bhoḥ sudayaḥ yojanaprabhoḥ) sarvábhibhúḥ shashṭhiyojanaprabho | (M °bhoḥ) vairocano(B °na) saptayojanaprabho | (M °bhoḥ janaprabho) sarvapaçyi(M °çei) marocanaprabho náma da(M °maḥ de)çayo° M °bhoḥ ‖ -

17. BM °çrutam eka° M °gaván vàrá° BM °ti ‖ ṛi° M °shipattane° BM °ve ta°.

तत्र भगवां आयुष्मन्तां पंचकां भद्रवर्गीयां आमन्त्रेसि भिक्षव इति भगवन् इति भिक्षू भगवन्तं प्रत्यश्रोषीत् ॥ भगवां सानमेतदुवाच ॥ द्वाविमौ भिक्षवः प्रव्रजितस्य अन्तौ । कतमौ द्वौ । यश्चायं कामेषु कामसुखल्लिकायोगो ग्राम्यो प्राथुज्जनिको नालमार्यो नार्थसंहितो नायत्यां ब्र[369a]ह्मचर्याये न निर्विदाये न विरागाये न निरोधाये न श्रामण्याये न संबोधाये न निर्वाणाये संवर्तति यश्चायं आत्मक्लमथानुयोगो दुःखो अनार्यो अनर्थसंहितो ॥ इमौ भिक्षवः द्वौ प्रव्रजितस्य अन्तौ एते च भिक्षवो उभौ अन्तावनुपगम्य तथागतस्यार्यस्मिं धर्मविनये मध्यमा प्रतिपदा अनुसंबुद्धा चक्षुकरणीया उपसमाये संवर्तनिका निर्विदाये विरागाये निरोधाये श्रामण्याये संबोधाये निर्वाणाये संवर्तति ॥ कतमा सा भिक्षवः तथागतेनार्यस्मिं धर्मविनये मध्यमा प्रतिपदा अभिसंबुद्धा चक्षुकरणीया ज्ञानकरणीया उपसमसंवर्तनिका निर्विदाये विरागाये निरोधाये श्रामण्याये संबोधाये निर्वाणाये संवर्तति ॥ यमिदमार्याष्टांगिका सय्यथीदं सम्यग्दृष्टिः सम्यक्संकल्पः सम्यग्व्यायामः सम्यक्कर्मान्तो सम्यगाजीवः सम्यग्वाक् सम्यक्स्मृतिः सम्यक्समाधिरियं सा भिक्षवः तथागतेनार्यास्मिं धर्मविनये मध्यमा प्रतिपदा अभिसंबुद्धा चक्षुकरणीया उपसमसंवर्तनिका निर्विदाये विरागाये निरोधाये श्रामण्याये संबोधाये निर्वाणाये संवर्तति ॥

चत्वारि खलु पुनरिमानि भिक्षवो आर्यसत्यानि । कतमानि चत्वारि । सय्यथीदं दुःखमार्यसत्यं दुःखसमुदयो आर्यसत्यं दुःखनिरोधो आर्यसत्यं दुःखनि-

1. M °gavân âyushmantaṁ paṁcakâ bhadravârgîyâm âmantrayasi° B° paṁcakâ bhadravargikâṁ âmantre° BM °kshava i(M °var i)ti bhagavân iti bhikshû bha(M °kshur bha)gavanta (M °vataḥ) pra°. — 2^1. M °vân so taṁ eta°. — 2^2. BM °ntau ka°. — 3^1. M °tamau ya° B °dvau pa°. — 3^2. B paçcâd yaṁ kâmeshu kâmaṁ sukhallikânuyogyo grâmye prâthu° M °ry-°llikânuyogyo grâme prâthu° BM °ryo(M °ryyo) nâthasaṁhito nâtibrahmacaryaṁsyâ(M °yasya) na nirvi° niro(B °râ)dhâye na çrâmaṇyâ(M °na sâmânyâ)ye na saṁbodhâ(B °dhyâ)ye na nirvâṇâye na saṁvarttati ‖ ya(M °yathâ)çcâyaṁ âtmakilâmathânuyogâ duḥ° hito i°.

6. B °thâgatâryasmiṁ° M °thâgatân âryyasmiṁ° dhyame pra° BM °upasamasaṁvarttatikâ nirvi° M °çrâmanyâye saṁbo° rvâṇâye saṁ°. — 9. M °kshavas ta° dhamavinaye° BM °upasamasaṁvarttati(M °ti ‖)kâ nirvi°.

12. M °ryyâshṭâṁgikaḥ | sayyathâpi nâ saṁmyagdṛi° B °daṁ saṁmyagdṛi° BM °shṭiḥ saṁmyaksaṁkalpaḥ saṁmyagvyâyâmaḥ(M °ma) saṁmyakka(M °ka)rmânta(M °ntaḥ) saṁmyagâjîvaḥ saṁmyakvâk saṁ(M °grâkyaṁ saṁ)myaksmṛitiḥ saṁmyaksa(M °ṛsa)mâdhir i-(M °dhiḥ i)yaṁ sâ° M °ddhâç cakshu° upasamaṁ saṁvarttati ‖ kâ nirvi° B °upasamasaṁvarttatikâ nirvidâye nirâgâ° rvâṇâye samvarttati | .

17^1. M °kshavaḥ â° BM °tyâni ka°. — 17^2. B °tvâri sa°. — 18. BM °daṁ ‖ duḥkham âryaṁ(M °ryya)satyaṁ duḥkhasamu° M °dayaṁ âryyasamudayo âryyasatyaṁ duḥkhanirodhagâmini pra° B °dho | âyasatyaṁ duḥkhanirodha°.

रोधगामिनी प्रतिपदार्यसत्यं ॥ तत्र भिक्षवः कतमं दुःखं आर्यसत्यं ॥ तद्यथा ॥ जातिः दुःखं जरा दुःखं व्याधि दुःखं मरणं दुःखं अप्रियसंप्रयोगं दुःखं प्रियविप्रयोगं दुःखं यं पीच्छन्तो पर्येषन्तो न लभति तं पि दुःखं रूपं दुःखं वेदना दुःखा संज्ञा दुःखा संस्कारा दुःखा विज्ञानं दुःखं संक्षिप्तेन पंचोपादानस्कंधा दुःखा । इदं भिक्षवः दुःखमार्यसत्यं ॥ तत्र कतमो दुःखसमुदयो आर्यसत्यं । यायं तृष्णा पौनर्भविका नन्दीरागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी अयं भिक्षवो दुःखसमुदयो आर्यसत्यं ॥ तत्र कतमो दुःखनिरोधो आर्यसत्यो । यो एतस्यैव तृष्णाये नन्दीरागसहगताये तत्रतत्राभिनन्दिनीये अशेषक्षयो विरागो निरोधो त्यागो प्रहाणो प्रतिनिःसर्गो [369b]अयं भिक्षवो दुःखनिरोधो आर्यसत्यः ॥ तत्र कतमा दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदार्यसत्या । एषैव आर्याष्टाङ्गो मार्गो । तद्यथा सम्यग्दृष्टिः सम्यक्संकल्पः सम्यग्वाचा सम्यक्कर्मान्तः सम्यगाजीवः सम्यग्व्यायामः सम्यक्स्मृतिः सम्यक्समाधिः इयं भिक्षवः दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदार्यसत्यं ॥

इदं दुःखमिति भिक्षवः पूर्वं अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिसो मनसिकारा ज्ञानं उदपासि चक्षुरुदपासि विद्या उदपासि बुद्धि उदपासि भूरिरुदपासि प्रज्ञा उदपासि आलोकं प्रादुरभूषि ॥ अयं दुःखसमुदयो ति इदं भिक्षवो पूर्वं अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारात् ज्ञानमुदपासि चक्षुरुदपासि विद्या उदपासि बुद्धिरुदपासि भूरिरुदपासि मेधा उदपासि प्रज्ञा उदपासि आलोकं प्रादुरभूषि ॥ अयं दुःखनिरोधो ति मे भिक्षवः पूर्वं अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारात् ज्ञानमुदपासि चक्षुरुदपासि विद्या उदपासि बुद्धिरुदपासि भूरिरुदपासि मेधा उद-

1^{1}. M °kshavo ka ° duḥkha âryya°. — 2. M jâti duḥkhaṁ jarâ° BM °maraṇa duḥkhaṁ apriyasamprayogaṁ(M °go) duḥkhaṁ priya(M °yavi)prayogaṁ duḥkhaṁ yaṁ piccha(M °yaṁ prisa)nto parye(M °rya)sha° M °taṁ pi duḥkhaṁ vedanâ duḥkhaṁ saṁjñâ duḥkhaṁ duḥkhâ saṁskârâ duḥkhâ duḥkhâ vijñânaṁ° B °rûpa duḥkhaṁ ve ° skârâ duḥkhâ duḥkha vijñânaṁ duḥkha saṁkshi°. — 5^{1}. M iyaṁ bhikshavo duḥ°. — 5^{2}. BM °tyaṁ yo°. — 5^{3}. BM yogaṁ trishṇâ mauna(B °naḥ)bha ° nî ‖ ayaṁ°.

7^{1}. M °satyaṁ B °tyo yo°. — 7^{2}. M °etaiva tri ° niye açasha° B °çedhakshayo° M °hâṇân prati ° ryyasatyo. — 9. BM °katamo duḥ° M °rodhogâ° B °dâryaṁsatyâ ‖ . — 10^{1}. M °mârgaḥ ‖ . — 10^{2}. BM °thâ ‖ saṁmyagdrishṭiḥ(B °shṭiḥ) saṁmyaksaṁ° B °lpaḥ saṁmyagvâcâ saṁmyakkarmântaḥ saṁmyagâ° M °lpaḥ saṁmyaksaṁvocâḥ saṁmyakkarmantâ saṁmyagâ° BM °vaḥ saṁmyagvyâyâmaḥ saṁmyaksmṛitiḥ saṁmyaksa° M °mâdhir iyaṁ°.

13. M °kshavo pûrvaṁ anaou° B °naṁ udapâsi | cakshu° M °ddhir udapâsi âlokaṁ prâdurbbhûshi ‖ . — 15. B °samudayeti i° M °yo ti imaṁ bhikshavaḥ purva a° BM °nusmṛite° M °kârâ jñânam u° B °prajñâ udapâsi ‖ â° BM °loka prâ°.

18. M °rodheti me bhikshavo pûrve a ° kârâ jñânaṁ udapâsi cakshur udapâsi bu ° rir ûdapâsi me ° loka prâ°.

पासि प्रज्ञा उद्पासि आलोको प्रादुरभूषि ॥ इयं च दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदा इति मे भिक्षवो पूर्वे अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारात् ज्ञानं उद्पासि यावदालोको प्रादुरभूषि ॥ तं खलु पुनरिमं दुःखमार्यसत्यं परिज्ञेयं ति मे भिक्षवः पूर्वे अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारात् ज्ञानमुद्पासि यावदालोको प्रादुरभूषि ॥ तेन खलु पुनरयं दुःखसमुदयो आर्यसत्यो प्रहातव्यो ति मे भिक्षवः पूर्वे अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारात् ज्ञानमुद्पासि यावदालोकं प्रादुरभूषि ॥ अथ खलु पुनरयं दुःखनिरोधो आर्यसत्यो साक्षीकृतो भिक्षवः पूर्वे अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारा ज्ञानमुद्पासि यावदालोको प्रादुरभूषि ॥ सा खलु पुनरियं दुःख[370a]निरोधगामिनी प्रतिपदार्यसत्या भाविता मे भिक्षवः पूर्वे अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारा ज्ञानमुद्पासि यावदालोकं प्रादुरभूषि ॥ यावच्चाहं भिक्षवः इमानि चत्वार्यार्यसत्यानि एवं त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारं यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया नाभ्यज्ञासिषं न तावदहं अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो प्रतिजानेहं नापि ताव मे ज्ञानं उद्पासि अकोप्या न मे चेतोमुक्तिः साक्षीकृता । यतो अहं भिक्षवः इमानि चत्वार्यार्यसत्यानि एवं त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारं तथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया अभ्यज्ञासिषं अथाहं अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो ति प्रजानामि ज्ञानं च मे उद्पासि अकोप्या च मे चेतोविमुक्तिः प्रज्ञाविमुक्तिः साक्षीकृता ॥

इदमवोचद्भगवां वाराणस्यां विहरन्तो ऋषिवद्ने मृगदावे इमस्मिं च पुनः व्याकरणे आयुष्मतो आज्ञातकौण्डिन्यस्य विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं

1. M °rodheti me bhikshavaḥ duḥkhanirodhagâ° B °dâ ‖ ime bhi° M °dâ ime bhi ° çrute dha ° kârâjjñânaṁ ° loke prâ°. — 3. BM sa khalu punar ayaṁ duḥkhasamudayo âryasatyaḥ(M °tyo) prahâtavyo(M °vye) ti me bhikshavaḥ pû(M °pu)rvaṁ ananuçrutehi dharmehi yoniço manasikârât jñânam udapâsi yâvad âloko(M °ke) prâdur abhûshi ‖ taṁ khalu° M °duḥkhaṁ ârya° BM °parijñânaṁti(M °nanti) me° M °kshavo pûrvaṁ a ° kârâjjñâna° BM °si | yâ° M °loke prâ°. — 5. BM °prahiṇo(M °ṇe) ti me° M °kshavo pû ° loke prâdurbhûshi ‖.

7. M °kṛitâ bhi ° kârât jñânaṁ uda ° loke prâ°. — 9. M sa khalu ° rodho gâ ° ryasatyo bhâ ° pûrvaṁ a ° kârât jñânaṁ uda ° loke prâ° B °loka prâ°.

11. M yâvat câhaṁ bhikshavo i ° evaṁ hiṁpari° B °çâkâlaṁ yathâ° BM °taṁ saṁmyakpra ° ttarâṁ(B °râyâṁ) saṁmyaksaṁ° M °pi tâvat me jñâ ° pyâ ca me veto° B °pyâ va ma ce° BM °tâ ya°. — 14. B yato | ahaṁ bhi° M °to 'haṁ bhi° BM °taṁ saṁmyakprajña(M °jñâ)yâ abhyajñâsishaṁ a(M °sham a)thâ ° ttarâṁ(B °ri) saṁmya° M °ddhonâṁ pra° B °mi jñâna ca me ° si | ako°.

18. M °shipattane mṛi° B °smiṁ na pu° M °punar vyâka ° jaṁ vigatamalaṁ dharmeshu dharmacakshu viçuddhaṁ ‖ ashṭâ° B °jo vigatamalaṁ dharmeshu dharmacakshu viçuddhaṁ |.

अष्टादशानां च देवकोटीनां विरजो विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं । इयं च महापृथिवी अतिरिव षड्विकारं कंपे छिन्नमिव पत्रं वेधे संप्रवेधे पुरस्तिमश्च अन्तो उन्नमति पश्चिमो च अन्तो ओनमे पश्चिमो च अन्तो उन्नमे पुरस्तिमो च अन्तो ओनमे दक्षिणो च अन्तो उन्नमे उत्तरो चान्तो ओनमे उत्तरो चान्तो उन्नमे दक्षिणो चान्तो ओनमे मध्यो च ओनमे अन्तो उन्नमे अन्तो ओनमे मध्यो उन्नमे । अप्रमेयं च लोके ओभासमभूषि अतिक्रम्यैव देवानां देवानुभावं नागानां नागानुभावं यक्षाणां यक्षानुभावं या पि ता लोकान्तरिका अन्धकारार्पिता तमिस्रा तमिस्रार्पिता अघा असंविदिता असंविदितपूर्वा यत्रेमे चन्द्रमसूर्या एवं महर्द्धिका एवं महानुभावा आभया आभां नाभिसंभुणन्ति आलोकेन वालोकं स्फुरन्ति नापि च ते ओभासेन स्फुटा अभूषि । अन्ये पि ये तत्र सत्वा उपपन्ना ते पि तेनोभासेन अन्यमन्यं संजानेन्सुः । अन्ये पि किल भो सत्वा उपपन्ना । अन्ये पि किल भो सत्वा उपपंना । एकान्तसुखसमर्पिता च पुनस्तत्क्षणं तन्मुहूर्तं सर्वसत्वा अभून्सुः ये पि अवीचिमहानिरये उपपन्ना । भूम्या च देवा घोषमुदीरयेन्सुः शब्दमनुश्रावयेन्सुः । एतं मारिष भगवता वाराणस्यां [370^b] ऋषिवदने मृगदावे त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारं अनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तितं अप्रवर्त्यं केनचिच्छ्रमणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेण वा केनचिद्वा पुनर्लोके सह धर्मेण । भविष्यति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकंपाय महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च हायिष्यन्ति आसुरा काया दिव्या काया अभिवर्धिष्यन्ति ॥

1. M °raṁ kampe echi° BM °m iva patra vedhe saṁ° M °pravedho purastime ca anto u° M °purastime ca anto onamo | da° uttare cânto oname | u° BM °madhye ca ona(M °ca unna)me anto unname(M °nto oname |) anto ona(M °unna)me madhyo unna(M °dhye ona)me ‖.

6. B aprame ca loke ° atikraṁmyą me ca devânâṁ de° M °yâ pi tâṁ lokâṁtari° BM °ndhakârâpitatvâ nimi(M °nirmiṇi)santirisâyitatvâ(M °ntihâyitavyâ) âsaṁviditâ(B °tvâ) asaṁviditapû° M °rvâ yatra candra° B °trema candra° BM °sûryo(B °ryo |) evaṁ maha°hânubhâvâ(B °vaṁ) âbhâya(M °ye) âbhâṁ ° nâ(B °nâbhi)saṁ° M °kaṁ spharanti | nâpi° B °kaṁ sphulanti nâ°. — 10. BM anyâ pi ye(B °ye pi) tatra° M °nnâ te pi tenâbhâ ° netsuḥ B °netsuḥ ‖.

11[2]. M °pannâḥ anye ° satvâ iha upapaṁnâ e° B °paṁnâ e°. — 12. B ekânte su° M °ṇaṁ tatmuhû° BM °pi avacanehâ(M °ho) ni° BM °upapannâ(M °nnâḥ) bhû°. — 13. B °rayetsuḥ | ça° M °rayetsuḥ ça ° yetsuḥ ‖ B °yetsuḥ e°. — 14. M êvaṁ mâ ° shipattane mṛi ° trishpari° B °triparivartitaṁ dvâ ° taṁ | aprakṛityaṁ | kenacicchra° M °pravatyaṁ kenacicchravaṇena vâ brâhmaṇena kenacid vâ puna loke° B °kenacid vo pu° B °rmeṇa bha°.

16. M °to janakasyâ° BM °ṇâṁ ca hâ(B °ho)yishyati | âsurâ kâyâ(M °yâḥ) di° B °shyanti bhû°.

भूम्यानां देवानां घोषं श्रुत्वा चतुर्महाराजिका देवा घोषमुदीरयेन्सुः शब्दमनुश्रावयेन्सुः । त्रयस्त्रिंशा देवा यामास्तुषिता देवा निर्माणरतयो देवा ब्रह्मकायिका देवा घोषमुदीरयेन्सुः शब्दमनुश्रावयेन्सुः ॥ एवं मारिष भगवता वाराणस्यां ऋषिवदने मृगदावे त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारमनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तितं अप्रवर्त्यं केनचिच्छ्रमणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेण वा अन्येन वा पुन लोके सह धर्मेण । तं भविष्यति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकंपाय महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च । हायिष्यन्ति आसुराः काया दिव्याः काया अभिवर्धिष्यन्ति ॥ आत्तमना आयुष्मन्तो पंचका भद्रवर्गीया भगवतो भाषितमभिनन्दे ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति शास्ता देवानां च मनुष्याणां च ॥ तत्र खलु भगवां आयुष्मन्तां पंचकां भद्रवर्गीयानामन्त्रयति ॥ रूपं भिक्षवो अनात्मा वेदना अनात्मा संज्ञा अनात्मा संस्कारा अनात्मा विज्ञानं अनात्मा । इदं रूपं चे भिक्षवः आत्मा अभविष्यत् न च रूपं आबाधाय दुःखाय संवर्तेत लभ्याच्च रूपे कामकारिकता एवं मे रूपं भवतु एवं मा भवतु यस्मात्तु भिक्षवो रूपं अनात्मा तस्माद्रूपं बाधाय दुःखाय संवर्तति न चात्र लभ्यति कामकारिकता एवं मे रूपं भवतु एवं मा भवतु ॥ इयं वेदना चे भिक्षवो आत्मा अभविष्यत् न च वेदना आबाधाय दुःखाय संवर्तति लभ्या एवं वेदनाया कामकारिकता एवमे वेदना भवतु एवं मा भवतु । यस्मा-

1. M °myá de° BM °hájiká ° dírayetsuḥ ça ° yetsuḥ | . — 2. BM °sham udírayetsuḥ çabdam udírayetsuḥ° M °vayetsuḥ | . — 3. M °shipattane mṛi ° trishparivṛittam̃ dvá° B °rttitam̃ | apavartiyam̃ kenaciççrama° M °cchravaṇena vá ° punaḥ lo° BM °rmeṇa tam̃°.

6. M °nakasyá° BM °ṇám̃ ca há°. — 7. B áyi° M °yishyanti | ásurá káyáḥ divyá káyá a° B °rddhishyanti á°. — 8. M °shmantam̃ pam̃ ° dravargiká bha° B °rgiká bha°. — 10. M atha bha° B bhagaván sam̃mya°.

11. M °gaván áyu° B °shmatám̃ pam̃caká bha° M °dravargikánám áma° B °mantrayesi || M °yáti || . — 12. M rupam̃ ° nam̃ anátmá B °nam̃ anátmam̃ ce°. — 13. BM cedam̃ rúpam̃ ce bhi(M °ced bhi)ksha° B °vaḥ asmám̃ abhavishyat || na ca rúpam̃ á° M °shyan | na ca rúpam̃ ábáháya duḥkháya samvattarishyet | va rúpe kámakárikṛitá evam̃ me rúpam̃ bhavatu evam̃ má bhavatu || yasyácca° B °sam̃vartetha ṛiddhyác ca rúpe kámakárike tán evam̃ me rúpam̃ bhavatu evam̃ má bhavatu ya° M °tasmád rupam̃ ábá° B °rtati | na° M °makárimatá | evam̃ rúpam̃°.

17. B imam̃ vedaná ce° M °ced bhiksha° B °vo átmá abha° M °shyan | na° BM °rtati(B °ti |) ṛiddhyá evam̃ vedanáyá° M °makárimatá || evam̃ me ve° B °rikátá evam me° má bhavatu ya°. — 18. M yasmád bhavatu bhikshavo vedaná anátmá° BM °tra ṛiddhyati kámakárakatá(M °makárimatá |) evam̃ me° B °ná bhavatu má bha°.

द्भिक्षवः वेदना अनात्मा तस्माद्वेदना आबाधाय दुःखसमुदयाय संवर्तति न चात्र ऋध्यति कामकारिकता एवं मे वेदना भवतु एवं मा भवतु ॥ इयं संज्ञा चेत् भिक्षवो आत्मा अभ[371ª]विष्यन्न भवति संज्ञा आबाधाय दुःखाय ऋध्यति च कामकारिकता एवं मे संज्ञा भवतु एवं मा भवतु । यस्माद्भिक्षवः संज्ञा अनात्मा तस्मात्संज्ञा आबाधाय दुःखाय संवर्तति न चात्र ऋध्यति संज्ञाया कामकारिकता एवमेव संज्ञा भवतु ॥ संस्कारा भिक्षवः आबाधाय संस्कारा चेद्भिक्षवः आत्मा अभविष्यन्न चैते संस्कारा आबाधाय दुःखाय संवर्तन्ति ऋध्या च संस्काराणां कामकारिकता एवं मे संस्कारो भवतु एवं मे मा भवतु । यस्माद्भिक्षवः संस्कारा अनात्मा तस्मात्संस्कारा आबाधाय दुःखाय संवर्तन्ति न चात्र ऋध्यति कामकारिकता एवं मे संस्कारा भवन्तु एवं मा भवन्तु ॥ विज्ञानं चेद्भिक्षवो आत्मा अभविष्यत् नेदं विज्ञानमाबाधाय दुःखाय संवर्तति ऋध्येच्च विज्ञानस्य कामकारिकता एवं मे विज्ञानं भवतु एवं मा भवतु । यस्माद्भिक्षवो विज्ञानमनात्मा तस्माद्विज्ञानं आबाधाय दुःखाय संवर्तति न चात्र ऋध्यति कामकारिकता एवं मे विज्ञानं भवतु एवं मा भवतु ॥ तस्मादिह भिक्षवो एवं शिक्षितव्यं ॥ यत्किंचिद्रूपं अध्यात्मा वा बहिर्धा वा औदारिकं वा सूक्ष्मं वा हीनं वा प्रणीतं वा यं दूरे अन्तिके वा अतीतानागतप्रत्युत्पन्नं वा सर्वं रूपं नैतं मम नैषो हमस्मि न एतदात्मेति एवमेतं यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया द्रष्टव्यं । या काचिद्वेदना या काचित्संज्ञा ये केचित्संस्कारा यं कंचिद्विज्ञानं अध्यात्मं वा बहिर्धा वा औदारिकं वा सूक्ष्मं वा

3. M °ced bhiksha° BM °shyan na(M °shyat na) bhavati saṁ(B °sa)jñá á ° kháya ridhya(M °ddhya)ti ca° M °makárimatá | evaṁ me° B °jñá bhavatu evaṁ me má bhavato ya°. — 4. M °kshavo saṁjñá aná ° t saṁ ábá° BM °tra ridhya ° makárimatá | evaṁ me saṁjñá bhavatu evaṁ má bhavato ‖ .

6. M °bhikshavo ábá ° kshavo átmá° B °shyat na cai° BM °te saṁskáro ábá° B °kháya saṁvarttenti ṛiddhyá ca° M °rttati ridhyá va saṁskáráṇáṁ kámakárigatá ‖ evaṁ me saṁskárá bhavatu evaṁ má° B °katá evam eva saṁ°. — 8. M °kshavo saṁskárá anátma ta ° rttati na° BM °tra ridhya° M °makárimatá | evaṁ me saṁská bhavatu evaṁ má bhavatu ‖ B °katá evam eva saṁ°. — 10. BM vijñánaṁ bhiksha° M °shya nedaṁ° B °saṁvarttenti ṛi° M °dhye va vijñánaṁ kámakárimatá | evaṁ me° B °cca vijñánaṁ kámakárikatá eva me°.

12. B °vo vijñánaṁm aná° M °vo vijñánaṁ aná ° kháya samvartta ° tra ridhya ° rimatá | eva me° B °me vijñánaṁ me bhavatu e° M °naṁ bhavato má evaṁ bhavatu ‖ . — 14ª. BM °vá çúkshmaṁ ° ṇítaṁ vá ye dú° B °tánagate pratyunprannaṁ° M °taṁ mama esho ham asmiṁ naitaṁ mama etaṁ átmeti | evaṁm evaṁ ya° B °smin na etad amátme°.

17. BM °skárá ya(M °ye) kecid vi ° dhyátmaṁ(B °tma) vá ° vá çúkshmaṁ ° M °rvaṁ vijñánam etaṁ ° smi naita° B °haṁ asmiṁ na°.

हीनं वा प्रणीतं वा यं दूरे अन्तिके वा अतीतानागतप्रत्युत्पन्नं वा सर्वं विज्ञानं नैतं मम नैषो हमस्मि न एतमात्मेति । एवमेतं यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया द्रष्टव्यं ॥ इदमवोचद्भगवां वाराणस्यां विहरन्तो ऋषिवदने मृगदावे इमस्मिं च पुनर्व्याकरणे भाष्यमाणे आयुष्मत आज्ञातकौण्डिन्यस्यानुपादायास्रवेभ्यश्चित्तं विमुक्तं चतुर्णां च भिक्षूणां विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षु विशुद्धं आयुष्मतो अश्वकिस्य भद्रिकस्य वाष्पस्य महानामस्य त्रिंशतीनां च देवकोटीनां विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुं विशुद्धं ॥ आत्तमना आयुष्मन्तो पंचका भद्रवर्गिका भगवतो भाषितमभ्यनन्दे ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थमभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहर[371b]ति ऋषिवदने मृगदावे ॥ तत्र खलु भगवां आयुष्मन्तां पंचकां भद्रवर्गिकां आमन्त्रयसि ॥ सचेद्यन्यथ भिक्षवः किंमूलिका उत्पद्यन्ति शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्यउपायासाः संभवन्ति किंजातिका किंप्रभृतिका ॥ एवमुक्ते आयुष्मन्ता पंचका भद्रवर्गीया भगवन्तमेतदुवाचत् ॥ भवमूलका खलु भगवन्धर्मा भवनेत्रिका भगवद्भवप्रभवा भगवद्भवप्रतिशरणा साधु भगवां भिक्षूणामेतमर्थं भाषे । भिक्षू भगवतो संमुखाच्छ्रुत्वा संमुखात्प्रतिगृहीत्वा तथत्वाय धारयिष्यन्ति ॥ एवमुक्ते भगवां पंचकां भद्रवर्गिकां एतदवोचत् ॥ रूपमूलका भिक्षवः उत्पद्यन्ति शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासास्संभवन्ति रूपजातिका रूपप्रभृतिका । वेदनामूलका संज्ञामूलका संस्कारमूलका विज्ञानमूलका भिक्षवः उत्पद्यन्ति शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासाः संभवन्ति विज्ञानजातिका विज्ञानप्रभृतिका ॥

सचेद्यन्यथ भिक्षवो रूपं नित्यं वा अनित्यं वा ॥ अनित्यं हि तं भगवं ॥ रूपस्य

2. BM °bhûtaṁ saṁmya°. — 3. M °shipattane mṛi ° puna vyâkaraṇe ° ne âyushmatâjñâ ° dâçrave° B °dâyravebhya° BM °bhikshû(M °kshu)ṇâṁ vi° dharmaca(M °rmava)kshu viçuddhâ(M °ddhaṁ)ni âyushmato duça(M °to 'çva)ki ° triṁçatitâṁ ca de° M °koṭinâṁ ° rmacakshu vi° BM °çuddhâni â°.

7. BM °ttamano â°. — 9. M atha khalu bhagavân saṁmya° B bhagavân saṁmya° B °tam arthaṁm abhi ° hari[f° 371b]shyati | ṛi° M °shipattane mṛi°. — 10. M °gavân âmushma° B °shmantâ paṁ° BM °dravargikâm âmantrayesi(M °yati) |.

11. BM saced anya° M °vaḥ kiṁmuli° BM °daumanasyaṁ(M °syo)pâ° M °yâsâ saṁ°. — 12. M °shmantâḥ paṁ ° dravargikâ bha° B °rgiyâ bhavanta° M °d avâca ||. — 13. BM evaṁmûla° M °trikâ bhagavan tava prabhâvâ bhaga ° dhu bhagavân bhikshuṇâm e°. — 14. M bhikshur bha ° tvâ saṁmukhân prati° B °gṛihitvâ ta°. — 15. B °rgikâm e°.

16. M °kshavar utpa° BM °bhavati | rû° B °bhṛitikâ ve°. — 17. M vadanâ ° kshavo u ° syopâyâso sambhavaṁnti || vijñânajâ° B °sâḥ saṁbhavâ bhavanti°. — 20¹. M saced anyathâ bhikshavaḥ rû° B °nyathâ bhi° BM °anityaṁ vâ a°. — 20². M °gavan |. — 20³. BM khalu ° kshavaḥ(M °vo) anityaṁ vâ viditvâ caratâṁ(M °rantâṁ) prabhaṁguratâṁ vipariṇâ ° padyetsuḥ â ° dâhaghâsa° B °jvarâ saṁkle ° punaḥbhavikâ âyatyâ âyatyâṁ°.

खलु पुनर्भिक्षवः अनित्यतां विदित्वा चलतां प्रभंगुणतां विपरिणामविरागनिरोधतां विदित्वा ये रूपप्रत्यया उत्पद्येन्सुः आश्रवा विघाता परिदाघा सज्वरा सांक्लेशिका पुनर्भविका आयत्यां जातिजरामरणीयास्ते निरुध्यन्ते । तेषां निरोधान्न उत्पद्ये आश्रवा विघाता परिदाघा संज्वरा सांक्लेशिका पौनर्भविका आयत्यां जातिजरामरणीया ॥ सचेत् मन्यथ भिक्षवो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं नित्यं वा अनित्यं वा ॥ अनित्यं हि तं भगवन् ॥ भगवानाह ॥ साधु भिक्षवो विज्ञानस्य खलु पुनर्भिक्षवः अनित्यतां विदित्वा चलतां प्रभंगुणतां विपरिणामविरागनिरोधतां विदित्वा ये विज्ञानप्रत्यया उत्पद्येन्सुः आश्रवा विघाता परिदाघा सज्वरा सांक्लेशिका पौनर्भविका जातिजरामरणीयास्ते निरुध्यन्ति व्युपशाम्यन्ति प्रहाणमस्तं गच्छन्ति । तेषां निरोधान्नोत्पद्यन्ति विज्ञानमूलका आश्रवा विघाता परिदाघा सज्वरा सांक्लेशिका पौनर्भविका आयत्यां जातिजरामरणीया विज्ञान[372ᵃ]जातिका विज्ञानप्रभूतिकाः । तस्मादिह वो भिक्षवः एवं शिक्षितव्यं ॥ यत्किंचिद्रूपं अध्यात्मं वा बहिर्धा वा औदारिकं वा सूक्ष्मं वा हीनं वा प्रणीतं वा यं दूरे न्तिके अतीतमनागतं प्रत्युत्पन्नं सर्वं रूपं न एतं मम न एषो हमस्मि न एषो आत्मा ति एवं वो भिक्षवः शिक्षितव्यं ॥ या काचिद्वेदना या काचित्संज्ञा ये केचित्संस्कारा यत्किंचिद्विज्ञानं अध्यात्मं वा बहिर्धा वा औदारिकं वा सूक्ष्मं वा हीनं वा प्रणीतं वा यं दूरे अन्तिके वा अतीतानागतप्रत्युत्पन्नं नैते मम नैषो हमस्मि नैष आत्मा ति । एवमेतं यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञाया द्रष्टव्यं ॥ इदमवोचद्भगवान्वाराणस्यां विहरन्तो ऋषिपदने मृगदावे इमस्मिंश्च पुन व्याकरणे भाष्यमाणे आयुष्मानाज्ञातकौण्डिन्यो वशवशीभावं प्राप्तुणेसि । चतुर्णां भिक्षूणां अनुपादा-

3. B °rodhâm̃ na u° M °rodhe utpadyante âçra° B °jvarâ sam̃kle° M °çikâ punarbha° BM °vikâ âratyâ jâ° B °ṇîyâ sa°. — 5. BM sacet a(M °d a)nya° B °skâro vi° anityam̃ vâ ni°.

6^1. B ni°. — 6^2. B °puna bhikshavaḥ° M °carantâm̃ prabham̃gulatâm̃ viparinâmavirâganiro° B °gurutâm̃ vipariṇâ° BM °jñânapratyayo utpadyetsuḥ âçra° B °dâghâ sam̃jva° M °çikâ punarbha° hâṇaçastram̃ ga° B °hâṇasastam̃° BM °gacchati te°. — 10. M °rodho notpa° BM °dyanti | vijñânamû° B °ṇîyâyâ vijñânajâ° M °bhṛitikâ B °bhṛitikâs tasmâ°.

12. M °kshavo e°. — 13. M °t kim̃cit rûpam̃ adhyâ° M °hînam̃ vâ prahînam̃ vâ praṇî° dûranti° evam̃ naitam̃ rûpam̃ mama naisho ham asmi naisho â° B °ham asmim̃ na esho â° BM °vam̃ bho bhi° M °kshavo çi° B °vyam̃ yâ°. — 15. BM °jñâ yâ(M °ye) kecit sam̃° nnam̃ naite(M °tam̃) mama naisho ham asmim̃ naisha(M °sho) â°.

18^1. M evam evam̃ ya° tam̃ sam̃mya°. — 18^2. M °bhagavâm̃ vârâṇa° shipattane mṛi° smim̃ ca pu° nyo vasavaçi° B °nyo cala° ṇetsuḥ | M °ṇetsuḥ. — 20. M °bhikshuṇâm̃ anupâdâyaçra° B °ç cittâyâni vimu° BM °kisya bhaddrika° M °pam̃câṅgikâ° B °gikâyâm̃ ca de° M °ṭînâm̃ vigatamalam̃ virajam̃ dharme° cakshum̃ viçuddhâni B °cakshum̃shi viçuddhânâni â°.

यास्रवेभ्यश्चित्तानि विमुक्तानि आयुष्मतो अश्वकिस्य भद्रिकस्य वाष्पस्य महानामस्य पंचांगिकानां च देवकोटीनां विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षूंषि विशुद्धानि । आत्तमना आयुष्मन्ता पंचका भद्रवर्गिका भगवतो भाषितमभिनन्दे ॥

भगवां सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थमभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे । तेन खलु पुनः समयेन त्रयो भिक्षू वाराणसीं पिण्डाय प्रक्रमे । तेषां भिक्षूणां भगवां चेतसा चित्तानि अधिष्ठाय ओवदे अनुशासनं अनुशासे ॥ एवं भिक्षवः मनसा करोथ एवं मनसीकरोथ इमां वितर्का वितर्कयथ आत्मद्वीपा भिक्षवो विहरथ अनन्यद्वीपा आत्मशरणा अनन्यशरणा धर्मद्वीपा धर्मशरणा अनन्यशरणा । तेहि ततो भिक्षवः आत्मद्वीपेहि विहरन्तेहि अनन्यद्वीपेहि धर्मद्वीपेहि धर्मशरणेहि अनन्यशरणेहि योनिशो उपपरीक्षितव्यं किंमूलका उत्पद्यन्ति शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासाः संभवन्ति किंजातिका किंप्रभूतिका ॥ एवमुक्ते भिक्षू भगवन्तमेतदवोचत् ॥ भवमूलका भगवन्धर्मा भवनेत्रिका भगवन्भवप्रभवाः भवप्रतिशर[372b]णा । साधु भगवां भिक्षूणामेतमर्थं भाषे भिक्षू भगवतः संमुखाच्छ्रुत्वा संमुखात्प्रतिगृहीत्वा तथत्वाय धारयिष्यन्ति ॥ एवमुक्ते तां भिक्षू भगवानेतदवोचत् ॥ रूपमूलका भिक्षवो उत्पद्यन्ति शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासाः संभवन्ति रूपजातिका वा रूपप्रभूतिका वा । सचेत् मन्यथ भिक्षवः रूपं नित्यं वा अनित्यं वा ॥ रूपं अनित्यं हीदं भगवन् ॥ साधु भिक्षवः रूपस्य खलु पुनर्भिक्षवः अनित्यतां विदित्वा दुर्बलतां प्रभंगुणतां विपरिणामविरा-

3. B °bhinandaḥ ‖. — 4. M atha bhagavân sammya° B °vâṁ saṁmya° 6 ‖ ṛi° M °shipattane mṛi°. — 5. BM °yena dvau bhikshû° B °me tra°.

6. B trayo bhikshu bha° M trayo bhikshur bhagavân cetovasitâyaṁ ci° B °cetasâyaṁ ci° M °shṭhâye ovade âruçâ° B °de ânusâsanaṁ ânuçâse ‖. — 7. M °sâ karotha evaṁ mânasikarotha | imâṁ vitarkâ vitarkayatha âtmadîpâ bhikshavaḥ viha° B °rkaya | imâṁ vitarkâṁ vitarkayatha âtmadvîpa bhi° M °tmaçaraṇâ ananyaçaraṇâḥ dharmadvî° BM °nyaçaraṇâ(M °ṇâḥ) te°. — 9. M °bhikshavo âtma° BM °ntehi ananyadvîpehi ananyaçaraṇehi dharmadvî° B °ṇehi | yo° M °yoniço upaparîksha° B °kshatavyaḥ kiṁmû° BM °daurma-(B °rma)nasopâyâsâ(B °sâḥ) saṁ° jâtiko kiṁ° B °prabhûtikâ ‖.

12[1]. M °kte te bhikshur bhagantam e° B° bhikshu bha°. — 12[2]. B bhagavantamûlakâ bhagavân dharmabhavanetrikâ bhavantaprabhavâḥ bhagavataḥ prati° M bhavantamû° n dharmo bhavanetrikâ bhagavan prabhâvaḥ bhagavatâ prati°. — 13. B °she ‖ bhi° M °she ‖ bhikshur bhagavato saṁmukhâcchru° B °gavantaḥ saṁmukhâcchru° BM °khân pratigṛihitvâ pravivekitatvâ(B °tvâya) dhâ°. — 14. M evaṁm ukte° B °ktes tân bhikshû° M °bhikshu bha°. — 15. M °daumanasyopâyâso saṁ°.

16. M saced anya° BM °anityaṁ vâ rû°. — 17[1]. M °nitya hi°. — 17[2]. B sâdhû bhikshavaḥ purushasya kha° M °dhu bhikshavo purushasya khalu punar bhikshavo anitya° latâṁ prabhaṅgulatâṁ viparinâ° B °gulatâṁ viparinâ° M °vikâ âyatyâ jâ° BM °ṇyâ sace°.

गनिरोधतां विदित्वा ये रूपप्रत्यया उत्पद्यन्ति आश्रवा विघाता परिदाघा सज्वरा सांक्लेशिका पौनर्भविका आयत्यां जातिजरामरणीया ते निरुध्यन्ते ॥ सचेत् मन्यथ भिक्षवः वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं नित्यं वा अनित्यं वा ॥ अनित्यं हीदं भगवन् ॥ भगवानाह ॥ साधु भिक्षवो विज्ञानस्य खलु पुनर्भिक्षवो अनित्यतां वा दुर्बलतां प्रभंगुणतां विदित्वा ते निरुध्यन्ति व्युपशाम्यन्ति प्रहाणमस्तं गच्छन्ति । तेषां निरोधातो न उत्पद्यन्ति आश्रवा विघाता परिदाघा सज्वराः सांक्लेशिका पौनर्भविका आयत्यां जातिजरामरणीया निरुध्यन्ति । विज्ञानमूलका आश्रवा विघाता परिदाघा सज्वराः सांक्लेशिका पौनर्भविका आयत्यां जातिजरामरणीया विज्ञानजातिका विज्ञानप्रभूतिकाः । तस्मादिह वो भिक्षवो एवं शिक्षितव्यं । यत्किंचिद्रूपं अध्यात्मं वा बहिर्धा वा औदारिकं वा सूक्ष्मं वा हीनं वा प्रणीतं वा यद्दूरे अन्तिके वा अतीतानागतप्रत्युत्पन्नं सर्वं रूपं नैतं मम नैषो हमस्मि नैष आत्मेति एवमेव तं यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया द्रष्टव्यं ॥ इदमवोचद्भगवां वाराणस्यां विहरन्तो ऋषिवदने मृगदावे इमस्मिंश्च पुनर्व्याकरणे भाष्यमाणे त्रयो भिक्षू बलवशीभावं प्रापुणेन्सुः अशीतीनां च देवकोटीनां विरजा विगतमला धर्मेषु धर्मचक्षूंषि विशुद्धानि । आत्तमना ते भिक्षू भगवतो भाषितमभिनन्दे ॥

अथ खलु भगवां आषाढमासस्य उत्तरपक्षे द्वादशीयं पश्चाद्भक्तः पुरस्तात् संमुखो निषण्णो अर्धपौरुषायां छायायां अनुराधे नक्षत्रे विजये मु[373a]हूर्ते अनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तितं ॥ न खलु पुनर्बुद्धा भगवन्तो सुवर्णमयं वा धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति रूप्यमयं वा मुक्तामयं वा वैडूर्यमयं वा स्फटिकमयं वा मुसारगल्वमयं वा लो-

2. BM °asaṁjñā saskā°. — 4^{2}. M sâdhû bhikshavaḥ vijñā° BM °anityam vâ du ° bhaṁgura(M °la)tâṁ vi° M °dhyanti teshâṁ° (*l. suiv.*) B °gacchati | . — 5. M °rodhân nopadyanti ‖ vijñânamûlatâ âçra° B °vighâto paridâhâ saṁjva° M °çikâ purnarbha ° tyâṁ jarâ ° ṇyâ vijñânajâtikâ° (*l.* 9) B °nti | teshâṁ nirodhân notpadyanti | .

7. B °tyâṁ jarâ ° bhṛitikâḥ ta° M °bhṛitikâs ta°. — 9^{1}. B °kshavo atra çi° M °kshavo çi°. — 9^{2}. M °cid rupaṁ adhyâ° M °ṇitaṁ va yaṁ dûre ° nnaṁ | sarvaṁ ya naitaṁ mama naisho° B °sho ham asmiṁ naisha âtmeti | e° M °sha ânmâ ti | evam etaṁ ya° M °bhûtaṁ saṁmya°.

12. M °syâṁ ṛishipattane mṛi° B °dâve | i° M °smiṁ ca punar vyâ ° bhikshu ba° B °bhikshû cala ° prâpûṇetsuḥ ‖ a° M °prâpûṇetsuḥ açiti° BM °ṭînâṁ virajo vigatamalaṁ dharme° M °rmacakshur viçuddhaṁ B °ddhâni â°. — 15. M âttamano tehi bhikshur bhaga°.

16. BM °vâṁ âkhâḍha° M° paçcâdbhaktaḥ° B °stân saṁmu° M °sharṇṇo adhya ° cchâyâyâṁ anurâḍhe naksha ° ye muhurtta anutta°. — 19. M °punaḥ bu ° gavaṁto su° BM° rmacakraṁ(B °kra) pravarttanti rû° B °vâ sphâṭi° M °kamayaṁ vâ asogalva ° hitikâmayaṁ vâ liḍikâmayaṁ vâ tâmramayaṁ vâ dânumayaṁ vâ mṛi°.

हितिकामयं वा रीतिकामयं वा ताम्रमयं वा लोहमयं वा शैलमयं वा दारुमयं वा मृत्तिकामयं वा । अथ खल्विमान्येव चत्वार्यार्यसत्यानि त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारं धर्मचक्रं ॥ प्रवर्तिते प्रथमं धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे आयुष्मतो आज्ञातकौण्डिन्यस्य विरजो विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं अष्टादशानां देवकोटीनां च । इयं च महापृथिवी अतिरिव षड्विकारं कम्पे प्रकम्पे संप्रकम्पे वेधे प्रवेधे संप्रवेधे दक्षिणतो अभिध्यायति वामतो पि अभिध्यायति वामदक्षिणतो पि अभिध्यायति संहर्षणीयं च कम्पयति दर्शनीयं च कम्पयति तोषणीयं च कम्पयति प्रेमणीयं च प्रह्लादनीयं च निर्वापनीयं च उल्लोकनीयं चासेचनकं चाप्रतिकूलं च प्रासादिकं च प्रसदनीयं च निरुद्वेगं च निरुत्त्रासं च कम्पति कम्पमाना च पुनर्महापृथिवी न कंचित्सत्वं व्याबाधति यदिदं त्रसं वा स्थावरं वा भगवतो ऽनुभावेनाप्रमेयं च लोके ओभासमभूषि अतिक्रम्य देवानां देवानुभावं नागानां नागानुभावं यक्षाणां यक्षानुभावं । या पि ता लोकान्तरिका अन्धकारार्पिता वा तमसा तमसार्पिता अघा असंभूता असंभूतपूर्वा यत्रेमे चन्द्रमसूर्या एवं महर्द्धिका महानुभावा आभाये आभां नाभिसंभुणन्ति आलोकेन वालोकं न स्फुरन्ति ता पि तेनावभासेन स्फुटा अभूंसु । ये पि तत्र सत्वा उपपन्ना ते अन्यमन्यं संजानेन्सुः अन्ये पि किल भो इह सत्वा उपपन्ना अन्ये पि किल भो इह सत्वा उपपन्ना एकान्तसुखसमर्पिता च पुनस्तत्क्षणं तन्मुहूर्तं सर्वसत्वा अभूंसु ये पि चावीचिस्मिं महानरके उपपन्नाः ॥

भगवां धर्मचक्रं प्रवर्तेन्तो एकषष्टिं त्रिसाहस्रमहासाहस्रलोकधातूं भाषमाण-

2. M °khalvimány evaṁ catvá° BM °kraṁ pra°. — 3. BM °rttitena pratha° M °maṁ dharmacakraṁ pravarttanasutre°. — 4. M imaṁ ca mahá° BM °ḍvikálaṁ kampe pra(M °prakaṁpe sapra)kampe vedhe saṁvedhe saṁpravedhe sarvato adhivyáyati vámato pi abhidhyáyati(B °pi adhivyáyati |) vámadakshiṇato pi abhidhyá(B °dhyí)yati saṁharsha° M °toshaṇiyaṁ ca kaṁpayati | preshaṇiyaṁ prahládaçiyaṁ nirvá° B °preshaṇiyaṁ ca prahlá° M °llokaniyaṁ ca asecanakaṁ cápratikulaṁ° B °dikaṁ ca prasaniyaṁ ca niru° M °sadanipaṁ ca nirudvetaṁ ca nirudrásaṁ ca kaṁpati kampamáná ca ‖ pu° BC °tvaṁ vyávahati | yad i° B °sthâca vá bha° M °gavato anubháve° BM °shi | ati° B °mya devánáṁ vánubhávaṁ nágánubhávaṁ yakshâṇáṁ° M °kshâṇáṁ yakshá°.

12. BM °ndhakáro(M °lo)pitan vá(M °taṁ vá) tamasá tamasiyitatvá aghá(M °gho) aghá(M °gho) asaṁbhútá asaṁbhútapúrvá | yatre(M °tra)me candra° B °súryo e° M °rddhiká evaṁ mahánu° BM °ye ábhá rá(M °bháná)bhiçabhu° M °ṇanti | álokena vá álokaṁ na sphulanti táṁ pi tenábhásena sphuṭáṁ abhúnsuḥ | B °nsuḥ ye°. 15. M °tra satvá upapannáḥ te° BM °saṁjánetsuḥ anye pi kila bho iha satvá upapanná anye(M °nnáḥ a)pi kila bho iha satvá upapanno(M °nnáḥ) e° B °nsuḥ | ye° M °ye pi vávicismiṁ° B °vicismiṁ ° upapannaḥ ‖ .

18. M atha bhagaván dharmacakrapravarttanto° B °pravarttanto° BM °shashṭhiṁ tri° M °hásáhasrolo° BM °dhátuṁ bháshá(M °bhává)máṇaṁ svare(M °ra)ṇábhivijñápe(M °jñáye)ti | tato ° ṇi ye°.

स्वरेणाभिविज्ञापेति ततो च परेण बुद्धक्षेत्राणि । ये च तस्मिं समये बुद्धा भगवन्तो तेषां तेषां च परलोकधातुषु परिषदि धर्मं देशेन्ति ते भगवतो धर्मचक्रं प्रवर्तेन्तस्य तूष्णी अभून्सुः ॥ दुःप्रसहो सम्यक्संबुद्धो परिषदि धर्मं देशयति । भगवां दुःप्रस[373b]हो तूष्णीं अभूषि बुद्धघोषो च निश्चरति । विस्मिता परिषा भगवन्तं दुष्प्रसहं पृच्छति ॥ भगवं बुद्धघोषो निश्चरति । तस्मिं निश्चरन्ते तूष्णी अभूल्लोकनाथो दुष्प्रसहो विस्मिता परिषत्कलविंकमंजुघोषो मेघस्तनितदुन्दुभिस्वराभिगमो निश्चरति बुद्धघोषो न जल्पति वादीनां प्रवरो भगवान् ॥ दुष्प्रसहो आह ॥

लोकधातु महानाम तत्र शाक्यमुनिर्जिनः ।
धर्मचक्रं प्रवर्तेति यस्य घोषो निश्चरति ॥
लोकधातुसहस्राणि असंख्येयानि घोषये ।
श्रूयति वरबुद्धिस्य यथा दूरे य सन्तिके ॥
एवं महानुभावो यं परिपूर्णमनोरथो ।
संविभागं प्रवर्तेति संबुद्धो बोधियर्थिनां ति ॥

येन स्वरेण समन्वागतस्तथागतो र्हं सम्यक्संबुद्धो वाराणस्यां ऋषिवदने मृगदावे त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारं अनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तयति सो स्वरो षष्टिभिराकारैः समन्वागतः । कतमैः षष्टिभिः । गम्भीरश्च तथागतस्वरो भीमरूपश्च आज्ञेयश्च हृद-

1. M °ddhá bhagavantaḥ teshám̃ cávalokalokadhátushu pariyadi dharmem̃ deçenti ‖ tam̃ bha° B °kram̃ pravarttetasya° M °sya bhúshṇí abhútsuḥ B °nsuḥ duḥ°. — 3[1]. M dushprasaho sam̃mya°. — 3[2]. M °gaván dushprasaho túshṇim abhú° B °shi ¦ bu° BM °ti vi°. — 4. B °ti bha°. — 5[1]. M °gava bu°. — 5[2]. BM tasmim̃ niçcarate maharshiṇá (M °ṇám̃) dharma(M °rmma)cakram̃ vácá tú° B °llokanáthe du° M °shprasaha vismito pa° BM °riparshat kala(M °t kara)vim̃° M °mam̃jughoshastanitadundubhisvaro vigamo° B °meghastarita° M °ddhaghosheṇa ja° B °lpati vádinám̃°.

8. M °hámáma°. — 9. BM °pravarttati°. — 10. M °dhátúsa° asam̃khyayá° BM °shayo | .

11. B çruyati° M çruyate va° B °ddhiya yathá°. — 12. B °norathá | M °norathá. — 13. BM dvipada(M °dam̃)çreshṭo sam̃vi° pravarttenti sam̃buddho(M °ddhaḥ) bodhirná(M °dhíná)rthiná iti | (M °ti) ye°. — 14. B °reṇa samanvágatás ta° M °s tagato 'rha samya° B °rham̃ sam̃mya° M °shipattane mṛi° trishparivartta dvá° BM °káram̃ a(M °ram a)nuttaradharma° rttayasi(M °si |) so° M °shashṭhibhi° gato B °gataḥ ka°.

16[1]. M °shashṭhibhiḥ B °bhiḥ ga°. — 16[2]. M gambhírasya tathágatasvaro° BM °bhíma(M °mma)rúpaçca ájñayaçca hṛi° premaṇíyaçca ase(B °sa)canikaçca(M °kasya) aprativaṇí° draçca apabhá(B °padbhá)raçca akalmá(M °lyá)shaçca rathanemigho(B °oenirgho)shaçca meghastani(B °stari)tameghagarjita(M °rjjitasvarçca satya)svaraçca vátavṛishṭi(B °shṭhi)stani° M °rjjitasvaraçca indrasvaraçca de° hmasvaraçca anukulasvaraçca dushṭasvaraçca

यंगमश्च प्रेमणीयश्च असेचनकश्च अप्रतिवाणीयश्च विसृष्टश्च अप्रतिकूलश्च अवर्णश्च अच्छिद्रश्च अप्राग्भारश्च अकल्पापश्च रथनेमिघोषश्च मेघस्तनितमेघगर्जितस्वरश्च वातवृष्टिस्तनितसमगर्जितस्वरश्च देवस्वरश्च ब्रह्मस्वरश्च अनुकूलस्वरश्च अदुष्टस्वरश्च अमूढस्वरश्च अनुत्सन्नश्च अनुत्सदश्च अधुमितश्च अर्थस्वरश्च सत्यस्वरश्च श्रीमत्स्वरश्च पुंगवस्वरश्च सिंहस्वरश्च नागस्वरश्च वृषभस्वरश्च आजानेयस्वरश्च क्रौञ्चस्वरश्च कलविंकस्वरश्च कोकिलस्वरश्च वर्षस्वरश्च मंजुस्वरश्च विज्ञानस्वरश्च अक्षरसंपन्नश्च विज्ञानसंपन्नश्च मृदुसंपन्नश्च विस्तारसंपन्नश्च कुशलजातसंपन्नश्च सत्यविस्तरसंपन्नश्च कुशलमूलजातसंपन्नश्च सुस्वरसम्पन्नश्च हर्षणीयसंपन्नश्च तन्त्रीस्वरश्च गीतस्वरश्च वादितस्वरश्च कुम्भस्वरश्च पुष्पस्वरश्च अतिस्वरश्च दुन्दुभिस्वरश्च अनुत्तरस्वरश्च तथागतस्वरः ॥ सर्वदिशां पुनस्तथागतस्वरः स्फुरति न कहिंचित्प्रतिहन्यते । येन स्वरेण समन्वागतः तथागतो अर्हन्तम्यक्संबुद्धो वाराणस्यां ऋषिवदने [374*] मृगदावे त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारं धर्मचक्रं प्रवर्तेति सो स्वरो एभिः षष्टिभिः आकारैः समन्वागतः ॥

अथ खलु महाब्रह्मा ताये वेलाये भगवन्तं संमुखाभिः सारूप्यगाथाभिरभिस्तवे ॥

सत्वसारवरायेण इक्ष्वाकुकुलसंभवे ।
धर्मचक्रं प्रवर्तेन्तेन मेदिनी संप्रकम्पिता ॥
उत्पाता च नाम भीष्मा अशीतिं समपद्यथ ।
धर्मचक्रस्य तेजेन अशीतिं पुनर्भूमिजा ॥
ओघपुष्पविचित्रांगा उत्पतन्ति वलाहका ।
काशीहितकरं नाथं ओकिरेन्सुर्नरोत्तमं ॥

amûḍhasvaraçca anutsaṁnaçca anutsa° B °daçca | akshu° BM °tsvaraçca puṅgavatsva- (M °poṅgavasva)raçca siṁ ° âjâneyasvaraçca krauñca(M °kroñca)svaraçca (B °çca |) kala(M °kara)viṁ° M °ksharasaṁpannâçca vijñâsampannaçca mṛi ° stârasaṁpannaçca kuçalajâtasampannaçca satyavistarasampannaçca satyakuçalamûlajâtasampannaçca su ° rsha- ṇiyâsvarasaṁpannaçca tantri ° mbhasvaraçca kumbhasvaraçca pu ° ndubhisvaraç cânutta ° thâgatasvaraçca | .

10¹. M sarvâ di ° svaro sphuṭati na°. — 10². B °thâgatâ arha° M °to 'rhanta saṁmya° B °syâṁ rishi° M °syâṁm ṛishipattane mṛi ° trishpari ° rtteni so ° ebhir shashṭhibhir âkâ° BM °gatâḥ ‖ .

14. M °vanta saṁ° BM °mukhaṁ ebhiḥ sâ(B °so)rû°. — 15. B °ve dha°.

16. M °cakrapra° BM °varttante° B °mpitâ u°. — 17. BM °ca name bhi ° çitiṁ sa- mavadyatha | . — 18. B °bhûmi o° M °mijaṁ | . — 19. B oghâ pu° M °citrâṅgâ utpa- dyanti varâhakâ | . — 20. BM anekapushpavicitrâṅgâ me(M °shpacitrâṅgâ ma)ghâ kusu- masaṁcayâ kâçi(M °çi)hi° M °nâthâ okiratsu naro° B °retsur na°.

गजा इव प्रमुक्तांगी उत्पतन्ति वलाहका ।
हेमकंबुधरा भीमा मेघा कुसुमसंचया ॥
श्रुत्वान नरसिंहस्य धर्मकायमुपस्थितं ।
सनत्कुमारो चिन्तेति संस्तवामि तथागतं ॥
सो च भूतेन वर्णेन प्रभाये सुविजानितं ।
संस्तवे गगने स्थाने ब्रह्मा सर्वार्थदर्शिनं ॥
बुद्धसागरपर्यन्तां नियको रतनावतीं ।
कंपेति यो त्रिसाहस्रां वजिरं त्रिपसि गौतम ॥
आलोकमात्रसंविधा दिशा दश समन्ततो ।
त्वया आयुधश्रेष्ठस्मिं चिप्तस्मिं पुरुषोत्तमं ॥
उत्त्विपयन्तो विपर्यासा दृष्टिगहननिश्रितां ।
नागरावो नरेन्द्रावो रावे सिंहगतिर्जिन: ॥
सिंहो यथा असन्तस्तो पर्वतान्तरनिश्रितो ।
त्रासयन्तो अरीं सर्वा रावे सिंहगतिर्जिन: ॥
मारपचं अभ्याहत्यं मारसेनायसूदन ।
दशिवेन व व्यूहन्तो उच्छ्रयेसि जिनध्वजं ॥
महारतननिर्घोषा कंपते सा न सीदति ।
स्वरेण वदतोत्याध्यानुस्मृता वसुन्धरा ॥
हेमकाञ्चनवर्णाभं धातुमुत्तमसुत्तमा: ।
मुनिं समन्ता अभिकिरिन्सु: मेरुगगणमाश्रिता: ॥

1. M °ktâm̃gi u° B °gi valâ° M °varihakâ ‖ . — 2. B °dhurâ himâ meshâ ku° M °mâ maghâ°. — 3. B çrutvâ nara° BM °kâyam u° M °pasam̃sthitum̃ | . — 4. B satku° M °cintayati sam̃stathâ°. — 5. BM sâ ca bhû° M °ṇṇena ye jâya suvijânitum̃° B °ṇena yayâye suvijâyitum̃ | .

6. M °ve gagaṇe sthâ° BM °rçinâm̃ | . — 7. BM °paryantam̃ nisharuṇam̃ ra°. — 8. BM kam̃pate yo ° hasrâm vâ jana(M °srâm̃ jinam̃) kshipasi(M °pati) gauttamam̃ | . — 9. BM âloke mâ ° vidvân di(M °dvâm̃ di)çâ° M °ntataḥ | . — 10. BM tâye âyu° B °çreshṭasmim̃ kshi° M °çreshṭismim̃ kshiptosmim̃ pu ° ttamaḥ | B °ttamam̃ | .

11. M utkshiptayanto° BM °shṭigrahaṇani(M °ṇami)çri°. — 12. B nâga nâga na° M nâgarâjâ narendrâge râjâ sim̃havatâ ji° B °ndrâgreḥ râjos sim̃havatâ ji°. — 13. M *omet cette ligne.* — 14. M sim̃ho yanto a° BM °arim̃ sarvâm̃ gaja sim̃hevatâ ji°. — 15. BM °pakshe(M °ksho) avyuhatyam̃ mâ ° sûdanam̃ da°.

16. BM °ṇena ca vyû° M °vyûhatvam̃ ucchrayasi jinam̃ dhvajam̃ | . — 17. M °rata-nirghosho kam̃pate so na sî° B °nighosho kam̃°. — 18. BM °datottadyânusmṛi(B °sṛi)tâ ca va°. — 19. B °dhâtum̃ niccanam uccamaḥ | M °tum uccam avamatha. — 20. B °samântâ abhikiretsuḥ me° M °ntâ 'bhikimetsuḥ merum̃gagaṇa sam̃sthitâ | .

प्रसन्नचित्तो सुमनो प्रांजलिप्रणतेन्द्रियः ।
धर्मचक्रं अहं श्रुत्वा तेन अस्मि इहागतो ॥

भगवता प्रथमे धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे आज्ञातकौण्डिन्यः अष्टादश च देवकोटीयो विनीता ते देवा देवभवनेषु आरोचेन्ता स्वकस्वकानि भवनानि गच्छन्ति ॥

सर्वे अशरणा स्कन्धा अधितप्ता महद्भया ।
अनिःसृता असारा च इति भाषति गौतमो ॥
अवं भवां प्रसादाय . . . तत्वार्थदर्शिमां ।
बुद्धं वैरभयातीतं अभिक्रमथ वन्दनां ॥

त्रिंशद्देवताकोटीयो ऋषिवदनमागता । ते द्वितीये धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे भाष्यमाणे विनीतास्ते पि भवनेषु रोचेन्ता स्वक[374ᵇ]स्वकानि भवनानि गच्छन्ति । तेषां श्रुत्वा पंचाश देवताकोटीयो आगताः ते पि भगवता तृतीये धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे विनीतास्ते पि देवभवनेषु आरोचेन्ता स्वकस्वकानि भवनानि गच्छन्ति । तेषां श्रुत्वा अशीति देवताकोटीयो आगता ते पि भगवता चतुर्थे धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे विनीतास्ते पि देवभवनेषु आरोचेन्ता स्वकस्वकानि भवनानि गच्छन्ति ॥

अथ खलु शिखरधरो नाम तुषितकायिको देवपुत्रो भगवन्तं ऋषिवदनं गतं संमुखाभिर्गाथाभिरभिस्तवे ॥

सगारवो सप्रतीशो ब्रह्मा कृत्यानमंजलिं ॥
साधु ते साधुरूपस्य व्यामप्रभा प्रतिपद्यते ।
साधु अर्थान्वितं साध्यं वचनं ते मनोरमं ॥

1. BM °cittâ su° M °jalim̃ praṇatendriyâḥ | B °jalim̃ pramudendriyaḥ dha°. — 2. M °cakram aham̃° BM °tenâsma i°. — 3. M °dharmam̃ pravarttanam̃ sutram̃ | âjñâ° B °tre | âjñâ° M °ṇḍinyo a ° nitâḥ te°.

6. M anisṛitâ | asâ ° bhâshita gautamo B °gauttamo | . — 7. M lam̃ bha° B °pramadâya tatvâ° M °dâya satvâ° B °mâm̃ bu°. — 8. M buddhavai° BM °kramam̃(B °mam̃ |) mama vandatâm̃ trim̃°. — 9[1]. M °shipattanam âgatâḥ | B °gatâ te°. — 9[2] B °rmadhakra° M °cakram̃pravarttanasutre ° pi bhagavaneshu rocyantâ svaka°.

11. B °çrutvâ açi° (*l.* 13) M °tiyadha ° rttanasutram̃ | vi°. — 13. M °âgatâḥ te°.

16. M °shipattanam̃° B °mukham̃ âbhir gâ°. — 18. B agârava prati° M agauravo sapratiço bra° BM °lim̃ sâ°. — 19. B sâdhû te sâdhurûpasya vyoma prati° M °sya vyonam̃ pratima cyutam̃ B °dyate sâ°. — 20. BM °dhur arthâ(M °rtho)nvitam̃° B °sâdhya va° M °canan te ma°.

साधु अरतिसंयोगः सर्वसन्धिगुणान्वितः ।
साधु चत्वारि सत्यानि सत्यं प्रवदसे मुने ॥
साधु ते देवगन्धर्वा पिबन्ति मधुरां गिरां ।
साधु अप्रतिमं चक्रं प्रवर्तेसि अप्रवर्तियं ॥
तुह्यं लोके समो नास्ति रूपे वर्णे कुले तथा ।
ईर्यापथे च वीर्ये च ध्याने ज्ञाने तथैव च ॥
अथ अष्टादशा वीर कोटीयो प्रथमे फले ।
विनीता देवपुत्राणां आसने प्रथमे मुनि ॥
त्रिंशच्च कोटीयो पुनर्विनीता प्रथमे फले ।
द्वितीय आसने वीर देवपुत्राण मारिष ॥
पंचाश कोटीयो भूयो आसने तृतीये पुनः ।
विनीता देवपुत्राणां अपायेषु विमोचिता ॥
अशीति कोटीयो भूयो श्रोतापत्तिफले विभु ।
चतुर्थे आसने नीता दुर्गतीषु विमोचिता ॥
तस्मात्ते सदृशो नास्ति मैत्र्याय पुरुषोत्तम ।
करुणाय च कारुणिको अकुतोभय नरर्षभ ॥
दिष्ट्या पुरुषशार्दूल उत्पन्नो लोकसुन्दरो ।
हिताय सर्वसत्वानां चिरन्तिष्ठ महामुने ॥
अचिरस्य राजसुत उत्पन्नो सि नरर्षभ ।
प्रणेता विप्रणष्टानां अन्धानां नयनं ददा ॥
नास्मासु कदाचिद्भूत्वा गुरुरन्तरहायतु ।

1. BM °arasam̃° M °yogam̃ sarvesa° B °taḥ sá°. — 2. M °munim̃ | . — 4. M sáyu aprati° BM °kram̃ pravarttasi a(M °rttasyá)pra°.

6. B iryá° M iryyá°. — 7. B °ashṭám̃daçám̃ dhiro ko° M °viro ko° B °phalam̃ | . — 8. B °áçane° BM °muniḥ | . — 9. M trim̃çan koṭiyo punaḥ vini°. — 10. M °putreṇa márishaḥ | .

11. B °koṭiyo bhú° M °bhúyaḥ ása° punar vini°. — 12. B °tránám̃ a° M °ṇám̃ ásane prathame muniḥ | trim̃çacca koṭiyo punaḥ viniṭá prathame phale | vinitá devaputráṇám̃ apá ° mocitáḥ | . — 13. B ° koṭiyo bhú° M °bhúyaḥ çrotá° BM °vibhúḥ | . — 15. BM °shottamaḥ | .

16. BM °ṇika a° M °rshabhaḥ | B °rshabhá dṛi°. — 17. BM dṛishṭvá pu° M °rdúra u° B °tpanná loke su°. — 18. B °tishṭhan mahá°. — 19. M °sya mahásútá u° B °suto u° M °si vararshabhaḥ | B °rshabho | . — 20. M °ṇetá nipraṇa ° andhyánám̃ na ° dada || .

21. B námásu° M nánásu ° bhúpaguruṇántarahâyitum̃ | B °bhúta guruṇá nátho antarahá°.

अपर्यन्तं तव स्थानं भवतु लोकनायक ॥
अपाया तत्रान्तीभूता स्वयंभू तव तेजसा ।
निराकाशो कृतो स्वर्गो त्वां प्राप्य पुरुषोत्तम ॥
यो मिथ्यत्वनियतो राशि पुरुषपुंगवोत्तम ।
एष अनियतं राशिं त्वां प्राप्य पूरयिष्यति ॥
यश्चाप्यनियतो राशि त्वां प्राप्य सुरवन्दित ।
पूरयिष्यति सम्यक्त्वराशिं राजकुलोदित ॥
अद्भुतानां च धर्माणां विवृद्धिरुपलभ्यते ।
त्वां प्राप्य पुरुषादित्यं तमोनाकरमच्युतं ॥
तस्य ते भाषमाणस्य भूतां धर्मा जनप्रिय ।
अभिनन्दति ते वाक्यं सेन्द्रो लोको महामुने ॥
इति स्तुवन्ति देवगणा वरदं प्रीतिमानसं ।
अनन्तगुण[375ᵃ]संपन्नं सार्थवाहनरोत्तममिति ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसुः ॥ कस्य भगवन् कर्मस्य विपाकेन आयुष्मता आज्ञातकौण्डिन्येन सर्वप्रथमं धर्मं आज्ञातं ॥ भगवानाह ॥ एतस्यैवैष भिक्षवः पूर्वप्रणिधानं ॥ भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं राजगृहे नगरे कुम्भकारशालायां प्रत्येकबुद्धेन पित्तव्याधिकेन प्रतिश्रयो याचितो । सो तेन कुम्भकारेण उपस्थितो च पित्ताबाधातो मोचितो ॥ तेन दानि प्रत्येकबुद्धेन ये परिचारिता प्रत्येकबुद्धा ते तहिं भार्गवशालां तस्य प्रत्येकबुद्धस्य पित्तव्याधिकस्य क्षेमणीयपृच्छा आगता ॥ भार्गवो प्रत्येकबुद्धं ततो पित्ताबाधातो मोचेत्वा पृच्छति । केन वो प्रथमं धर्मं आज्ञातं ॥

1. BM aparya(M °ryya)ntâ tava sthâtam̃ bhavam̃tu(M °vatum̃) lokanâyakaḥ | . — 2. B °tatra kibhû° M °tatra kim̃bhû°. — 3. M °rgo kṛitvâ prâ ° ttamaḥ | . — 4. BM yato râçi(M °si) puru° M °shapuṅgavapurushottamaḥ B °pum̃gava e°. — 5. M esho anipa-râsî | tvam̃ prâpya pûramishyanti | B °yato râçi tvam̃ prâpya purayi°.

6. M °vanditaḥ | B °vanditaḥ pû°. — 7. M purayishyanti samyaktu(?)râçi yato râja° B °ti sam̃myaktva(*on* °ptka)niyato râçi râja° BM °ditaḥ | . — 8. B °nâm̃ ya dha ° vṛiddha rûpa°. — 10. B °dharmajinapriyaḥ | M °dharmâ janapriyaḥ.

11. M °sendrâ loka ma° B °loka ma°. — 12. M °prîtimana°. — 13. M °ṇasampannam̃ ° vâham̃ naro ° ti || karma° (*l.* 14). — 14[2]. M °dharma â° B °rmam̃ âjñâto || . — 15[2]. M eshasyai°.

16. M °vo aati ° tyekam̃ bu ° ttavyâm̃dhitena° B °vyâdhitena° M °tiçreyo yâcitaḥ B °cito so°. — 17. M °kâlena u° B °sthite ca pi° M °to va pi°. — 18. B te dâ ° ye parivâritâ° M °çâlâyâm̃ tasya pra° B °dhikasya kshamaṇî° M °kshemam̃ṇî° BM °gatâ bhâ°. — 19. M °vo tam̃ pra° B °cchati ke°. — 20. BM kena vâ pra° M °thamam̃ âjñâtam̃ || .

सो प्रत्येकबुद्धो आह ॥ मया सर्वप्रथमं धर्मो आज्ञातो पश्चादेतेहि ॥ सो दानि भार्गवो प्रणिधानमुत्पादेति । यं मया कुशलमूलमुपचितं तव उपसंस्थानपरिचर्यां कृत्वा तेन कुशलमूलेन अहमपि सर्वप्रथमं बुद्धस्य भगवतो धर्मं देशितमाजानेयं । न च लाभसत्कारं स्पृहयेयं प्रान्तानि च शय्यासनानि स्पृहयेयं इतरेतरेण च पिण्डपात्रेण सन्तुष्टो भवेयं निर्झरेषु च वनखण्डेषु एकस्य मृतभूतस्य शरीरनिक्षेपनं भवेय ॥ भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन राजगृहे नगरे भार्गवो अभूषि न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एष स भिक्षवः आज्ञातकौण्डिन्यस्थविरस्तेन कालेन तेन समयेन राजगृहे भार्गवो अभूषि । यं से तस्य प्रत्येकबुद्धस्य पित्ताबाधिकस्य प्रतिश्रयं दिन्नं च पारिचर्या कृता प्रणिधानं च उत्पादितं यथा तव सर्वप्रथमं धर्मो आज्ञातो पश्चादन्येहि एवमहं पि सर्वप्रथमं बुद्धस्य भगवतो धर्मं देशितमाजानेयं तस्य कर्मस्य विपाकेन तेनाज्ञातकौण्डिन्येन सर्वप्रथमं धर्मं आज्ञातं पश्चादन्येहि ॥

यं कुशलमूलमुपचितमशनवसनभक्ष्यपारिचरियाये ।
तेन कुशलमूलेन पुरुषवरसमागमो भवतु ॥
यथा त्वया सर्वप्रथमं धर्मो आज्ञातो पश्चान्येहि ।
एवमहं सर्वप्रथमं देशितमाजानेयं जिनस्य ॥
अल्पेच्छः संतु[375b]ष्टः इतरेतरपिण्डकेन यापेन्तो ।
प्रशमसुखबृंहितमनो न लाभसत्कारं स्पृहयेयं ॥
प्रान्तारण्य मृगयूथपर्यटिता पर्वतानि . . . . . ।
तत्र मम निधनसमये शरीरनिक्षेपणो भवेया ॥

1[a]. B °sarva dha° M °jñâtam̃ pa°. — 1[a]. M °rgato pra° B °rgavâ pra° M °dhânam̃ utpâdesi | . — 2. M °tava upasthâ ° tena çalamâ ° pi pratha ° dharma deçitam̃ âjâ°. — 4. BM °treṇa sa(M °sam̃)tushṭo° B °veyam̃ | nijhare° BM °mṛigabhû ° bhûteshu ça°.

6[a]. M °shmâkamm̃ e ° d anya sa tena kâ° B °lvevam̃°. — 7. M °hetor esha°. — 8. M °kshavo â ° ṇḍinyo sthaviro tena kâ°. — 9. M °dhitasya pratiçrayena dinnena pâricaryâ prakṛi° B °çrayeṇa dinnena ca pâricaryâ kṛi° BM °thâ tava sarveprathamam̃ (M °me) dharmo° M °ham̃ pi sarve prathamam̃ bu ° çito âjâneyâ tasya karma° B °jâneya tasya karma° M °te jñâtakau ° nyena sarve pra° B °nyena sarvam̃ pra°.

13. BM yam̃ mayâ ku° M °pavitam̃ aça° B °citam̃ aça° M °bhakshaparirariyâye B °kshyaparicariyo | ye te°. — 14. BM °shavarapurushasa° B °tu ya°. — 15. BM yathâ ca tva° M °sarve pra° BM °paçcâd anye°.

16. BM °sarvam̃ pra° B °thamam̃ dharmam̃ de° BM °nasya a°. — 17. B alpacchaḥ M alpeccho santushṭo itaretareṇa pi° B °itaretareṇa pi° M °kena jâyanto B °nto pra°. — 18. M °sukhasukhâḥ vṛim̃° BM °mano lâ° B °yeyam̃ prâ°. — 19. BM °yûthavighaṭṭi-(M °ghaṭi)tâni parvatâni(B °rvatâni |) tatra°. — 20. B °kshepaço bha° BM °yâ sa°.

सत्कृत असत्कृता वा आयुर्विज्ञानं उष्मगता च ।
कस्य जनेति प्रीतिर्धरणिरजसमे मृतशरीरे ॥

आज्ञातकौण्डिन्यस्य जातकं समाप्तं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ भगवता आत्मपरित्यागानि कृत्वा पुत्रपरित्यागानि कृत्वा दारापरित्यागानि कृत्वा अर्थपरित्यागानि कृत्वा राज्यपरित्यागानि च कृत्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धित्वा आयुष्मानाज्ञातकौण्डिन्यः महता अर्थेन संयोजितः ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षव एतरहिमेव मया एष आज्ञातकौण्डिन्यो महता अर्थेन संयोजितो । अन्यदापि एषो मया आत्मत्यागं कृत्वा महता अर्थेन संयोजितः ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्वं अतीतमध्वाने कोशलराजा अभूषि कृतपुण्यो महेशाख्यो महाबलो महाकोशो महावाहनो । तस्य च राज्यं ऋद्धं अभूषि स्फीतो च क्षेमो च सुभिक्षो च आकीर्णजनमनुष्यो च सुखितमनुष्यो च प्रशान्तदण्डडिम्बडमरः सुनिगृहीततस्करो व्यवहारसंपन्नो धर्मेण परिपालियन्तो । तस्य च राज्ञो देशे देशे कल्याणकीर्तिशब्दश्लोको दायकदानपतिसत्कृतः परानुग्रहप्रवृत्तो परलोकदर्शी ॥ तस्य धार्मिको ति कृत्वा अपरलोकदर्शी काशिराजा तस्य तं कोशलराज्यं अतिक्रामितुकामो चतुरंगं बलकायं संनाहयित्वा हस्तिकायमश्वकायं रथकायं पत्तिकायं तं कोशलविषयं आगतो ॥ तस्य कोशलराजस्य अमात्येहि भटबलाग्रेण च काशि-

1. B satkṛitamaskṛitâ vâ â° M satkṛitam asatkṛitâ vâ â° BM °jñâna ushmagatâ(M °gato)
ca ka°. — 2. M °netri pritiṁ dharaṇiṁ raja° B °pritiṁ dharaṇira°. — 3. M iti çrimahâ-
vastuavadâne âjñâ°. — 4¹. M atha bhikshur bhaga° B °nsuḥ bha°. — 4². B °gavato
âtma° M °traparityâgâni ca kṛitvâ dâraparityâgâni ca kṛitvâ arthaparityâgâni ca kṛitvâ râ-
jya° ttarâ saṁmya° yushmatân âjñâ° ṇḍinyo ma°.
7¹. M °vânân âha |. — 7². M °kshavo etarahiṁ evaṁ mayâ° B °etarahiṁm e° BM °ji-
tâ |. — 8. M °jito ||. — 9¹. BM bhikshu â°. — 9². BM °vo bhâ°.
11. M °evaṁ bhikshavo ati° çalo nâma râjâ° BM °no ta°. — 12. M °ṛiddhaṁ sphiṭaṁ
yâbhûshi ca kshe° bhiko ca akîrṇṇajanamanushyo bahujanamanushyâ ca sukhitajanama-
nushyo ca pra° B °rṇṇajanamanushyo ca sushitamanushyo ca pra° mbabhramaraḥ°
M °mbaḍamara sunigṛi° skara vya° B °hârasaṁsaṁpanna dha° M °ṇa ca pa° BM °pâra-
yanto ta°. — 14. M °jño deçe deçe deçe kalyâ° tkṛito parâ° BM °rçî ta°. — 15. M °rmi-
keti kṛi° BM °lokadarçi kâçi° krâmatukâmo(M °maḥ) caturaṁgabala(B °raṁgaṁvara)-
kâyaṁ saṁnâ(M °samnâ)hayi° B °gato ta°.
18. BM °bhaṭṭaba° M °greṇa so kâçirâjâ bha° B °ekâçya(?)na palânâ sarvo° M °palâsa-
vâṁ ba° BM °gro abhinno so°.

राजो भग्नो एकांशेन पलानो सर्वो बलाग्रो भिन्नो ॥ सो अपरकालेन भूयो चतुरंगेन बलकायेन आगतो पुनरपि भग्नो गतो ॥ एवं सो काशिराजा पुनर्पुनश्चतुरंगेन बलकायेन तं कोशलविषयं आगच्छति ॥ तत्र बहूनि प्राणिसहस्राणि उभयतो अन्यमन्यस्य असिशरशक्तितोमराणि काये उपनि[376a]पातेन्ता अनयव्यसनमापद्यन्ति ॥ तस्य कोशलराज्ञो धार्मिकस्य सकृपस्य परलोकदर्शिस्य तानि प्राणसहस्राणि अनयव्यसनमापद्यन्तानि दृष्ट्वा चित्तस्य संवेगमुत्पन्नं अधिगतं राज्यं राज्यलोभेन जननिधनं इमं एवरूपं अधर्मं क्रियति ॥ सो संविग्नो तं राज्यं उज्झित्वा एक अद्वितीयो अज्ञातवेशेन दक्षिणापथं गच्छति तत्र येन केनचिद्व्यवहारेण आत्मनो वृत्तिं कल्पयिष्यामि ॥

सो दानि गच्छन्तो अध्वानकिलान्तो वातातपसंतप्तो न्यग्रोधस्य हेष्ठा शीतलायां छायायां विश्रमन्तो आसति अपरो च समुद्रयात्रिको सार्थवाहो विपन्नयानपात्रो सर्वेण अर्थेन समुद्रे विनष्टेन दक्षिणातो समुद्रातो कोशलं आगच्छति ॥ शृणोति कोशलराजा धार्मिको सकृपो च परानुग्रहप्रवृत्तो च बहूनि प्राणसहस्राणि पतन्तानि धनक्षीणानभ्युद्धरति अर्थमात्राये परिग्रहं करोति इति सो मे अर्थमात्रं दास्यति येन पुनर्व्यवहारं करिष्यामि आत्मानं च पतितं उद्धरिष्यामि ॥ सो दानि तं कोशलराजं आशां कृत्वा दक्षिणापथातो अनुपूर्वेण कोशलराज्ञो विषयमनुप्राप्तः ॥ सो तहिं न्यग्रोधे कोशलराज्ञो सकाशमागतो ॥ राजा तं सार्थवाहं पृच्छति । धर्मभ्राते मा श्रान्तो सि क्लान्तो वासि विश्रम इमा शीतला न्यग्रोधच्छाया त्वं चाध्वाक्लान्तो ॥ सो दानि आह ॥ धर्मभ्राता सुखन्ते भवतु गमिष्यामीति ॥ राजा दानि आह ॥ धर्मभ्राता ते कहिं त्वरितं गमनप्रयोजनं यं नेच्छसि विश्रमितुं पि ॥ सो दानि आह ॥ अहं भद्रमुख अमुकातो अधिष्ठा-

1. B °paro kâle° M °parakâlo na bhûyaḥ catu ° gno gataḥ | B °gno gato e° — 2. M °turaṅgena ba° B °gena varakâ ° shaye â° M °shayam âga°. — 3. BM °nipâte tam̃ a° B °dyanti ta°. — 5. B °larâjñâ dharmi° M °darçi ca tâni prâ ° vyasanam âpadyanti tâni dṛi° B °nnam̃ 'dhigantum̃ râjyam̃° M °dhigantu râjyam̃ ° jananidânam imam̃° B °janânidânam̃ imam̃° M °evam̃rûpam̃°.

7. M so vignam̃ tam̃° B °ekâ advitiyâm̃ ajñâtavegeṇa da° M °tiyo ajñâ ° cchanti tatra° B °cchati | tatra° M °kecid vya ° lpayati karishyâmi | . — 10. M °ni gacchanto adhyâkilâtâ vâtâ° B °lâm̃tâ vâtâ° M °heshṭo çi° BM °nto âsati apalo ca samudra° M °kshiṇâto ko°.

12. M °rmiko makṛi° BM °paramânu° B °kshiṇânâbhyuddharati sârthamâtrâ° M °bhyuddharati arthamâtroye parigra ° rotiti | so me° BM °rthamâtrâm̃ dâ° M °syanti ye°. — 15. M °jam̃ âṇâm̃ kṛi°.

17¹. M °grodho koçalarâjasakâ° B °sakâçamm â°. — 17². B °ti dha°. — 18. M °çrânto vâsi klâ ° çramaṇa imâni çi° B °imâm̃ çîtalâm̃ nya° M °cchâyâm̃ tvam̃°. — 19². BM °bhrâtâ te su°. — 20². B °nam̃ | yan ne° M °nam̃ yam̃ necchа°.

21². B °ho mudrayâtriko so | a° M °drajâtiko.

जातो सार्थवाहो समुद्रयात्रिको । सो अहन्ततो स्वकातो अधिष्ठानातो प्रभूतेनार्थेन नानाप्रकारं पण्यमादाय समुद्रपत्तनेषु युक्तेन यानपात्रेण महान्तं समुद्रमोतीर्णो । तत्र मे महासमुद्रे तं यानपात्रं अर्थभरितं विपन्नं फलकेनाहं समुद्रातो जीवन्तो प्रत्युत्तीर्णो शरीरमात्रेण । सो हं गच्छामि कोशलराज्ञो सकाशं अर्थमात्रस्य अर्थाये येन पुनः व्यवहारं करेयं पतितं चात्मानं उद्धरेयं । एताये आशाये एवं दूरतो स्मि चरन्तो आगतो ॥

सो दानि कोशलराजा तस्य सार्थवाहस्य वचनं श्रुत्वा प्रारोदीदश्रूणि च प्रवर्तेति ॥ सार्थवाहो तं आह ॥ भद्रमुख किं रोदसि ॥ राजा आ[376b]ह ॥ रोदयामि यं त्वं विपन्नयानपात्रो आशाभूतो दूरतो मम उद्दिश्य आगतो कोशलराजा मम अर्थमात्राये संग्रहं करिष्यति येन पुनर्व्यवहारं च करिष्यामि पतितं चात्मानमुद्धरिष्यामि । मम च तं राज्यं काशिराज्ञा आक्रान्तं शरीरमात्रेण दक्षिणापथं प्रयातो येन केनचिद्व्यवहारेण आत्मनो वृत्तिं कल्पयिष्यामि । एवं रोदामि यत्त्वं मम शब्देन एवं दूरं आगतो इमा च मम एदृशा विपत्ती राज्यतो स्मि परिभ्रष्टो ॥ सो दानि सार्थवाहो तं कोशलराजानं गाथाये अध्यभाषे ॥

तव प्रवादेन हि त्यागशूर
दूरतो श्रुत्वा इह आगतो स्मि ।
मनोरथाशाबलबृंहिता मे
आशा निराशा कृत दर्शनेन ॥

राजा आह ॥

मनोरथशतान अहं प्रदाता
सदेवमनुजे सदृशो न मे स्ति ।

1. B so ahan ta° M °ahaṁ tato sva° B °shṭhânâto abhû° BM °ṇa mahantena samudraṁ o(M °dram u)tirṇṇo(M °rṇṇo |) tatra°. — 3. BM °treṇa so°. — 4. M °sya arthâya | yena pûnar vyavahâ° B °ddhareye | . — 5. M °âsâye e° B °dûrato smiṁ ca° M °dûrato smiṁ tvaritam âgataḥ.

7. BM °d açruṇi° B °pravarttate || M °pravarttato. — 8a. B bhadrasamudra kiṁ° M bhadrasubhadre kiṁ°. — 9. B °dayâmi yaḥ tvaṁ° M °dayâmi yas tvaṁ vipaṁnayânapâ° BM °gato | ko° M °çalarâjâ arthamâtrâye mama saṁ° BM °haṁ karishyati | ye° M °raṁ ca karishyati | patitaṁ cânsânam u°.

11. M °kecid vya°. — 12. M evaṁ vâdâni po tvaṁ mama ça ° dûram âgato imâṁ ca° B °gato | imâṁ ca° M °vipatti ritosmiṁ pari° B °shṭo so°. — 15. BM tatra pravâdena hastyâgaçûro(M °çûla) dû ° ihâga° M °to smiṁ.

17. B °thâsâba°M °thâsâbaravṛiṁ° B °hitâṁ â° M °hitâ âsâ nirâsâ kṛi°. — 20. BM âçâ manoratha(B °thâ)çatânâṁ a ° dâtâ loke sade°.

प्राणां त्यजिष्यं तव कारणाय
मा मे प्रवादो वितथो भवेया ॥

सो दानि राजा तं सार्थवाहं निराशं मूर्छित्वा भूम्यां पतितं समाश्वासयति त्वं दूरतो ममाशाभूतो उद्दिश्य इहागतो अहं तव तथा करिष्यामि यथा तव निष्फलं आगमनं न भविष्यति । तव कारणेनात्मानं परित्यजिष्यामि ॥ मम पश्चाद्बाहुं बंधित्वा काशिराज्ञो उपनामेहि । ततो ते काशिराजा तुष्टो प्रभूतं अर्थं दास्यति । कामं अहं आत्मानं परित्यजामि मा पुनस्तव निष्फला ममोद्दिश्य आशा भवतु ॥ सो दानि सार्थवाहो आह ॥

न उत्सहामि पुरुषर्षभस्य प्रचर्तुं पापं धनकारणार्थं ।
यथाश्रवो तादृशं दर्शनन्ते सुदुष्करं क्रियति लोकपण्डित ॥

राजा आह ॥

किं जीवितफलं तेषां येषां लोके श्रवो न महाभगो ।
अर्थार्थी न उपगतो भग्नप्रणयो निवर्तेय ॥
कामं शत्रुभिर्वधिष्यं सुदुष्करं
कामं शत्रुश्छेत्स्यति मह्य गात्रं ।
कामं हि प्राप्स्यं वेदनामतितीव्रां
दुःखं सहिष्यं मा च ते स्यान्निराशा ॥

सो च काशिराजा कोशलराज्ञो जीवितेन नन्दति प्रत्यहं चैवं घोषयति यः कोशलराज्ञो शीर्षमानयति तस्य महान्तं दानं ददामीति ॥ यावत्तेन कोशलराज्ञा

1. M °kâlaṇâya ° pramâṅgo vi° B °pramâm̃go vi°. — 3. M °jâ tam̃ sasârthavâham̃ nirmûrcchi° BM °çvâsayati | tvam̃° M °dûrato mamaçobhû ° çya samâgato ihâgato aham̃° B °hâgato | aham̃ tatra kathâ kari ° nisphalam̃ | â° M °nisphalam̃ âgamam̃nam̃ bha° B °nam̃ na karishyâmi ta°. — 5ª. M °hum̃ bandhitvâ°.
6. M tatas te kâ ° bhûtam artham̃°. — 7. M kâmam aham̃° BM °ṇisphalâ | mamoddi-(M °modi)çya âçi(B °aço) bha°. — 9. M °sya pravarttitum̃ pâ° BM °dhanakaraṇârtham̃ (M °rtha) ya°. — 10. BM °çravâ tâ° M °n te dushka° B °ram̃ krîya° BM °ṇḍitaḥ ||.
12. B °phalan teshâm̃ yeshâm̃ loko çra° M °loke çave na° BM °hârâgo(B °go ||). — 13. BM arthârthi na upagatam̃ bhagnapraṇa(M °praça)yam̃ vivarttati | . — 14. BM kâmam̃ çatruhir ba(M °trûhi ba)dhishyam̃ sadu ° çatrum̃(M °trûm̃) cchetsyati mama gâ°.
16. B °psyam̃ vadanâm iti ti°·M °danâm̃ iti | ti° B °mâ ca tasyâm̃ nirâçâ so° M °nirâṇâ. — 18. M sâ ca kâ ° tyaham̃ caivam̃ ghoshayati | yo koçalarâjâ çi° B °yaḥ koçalarâjñâ çisham̃ ânayati | tasya ° ntam̃ dâyam̃ da° M °nam̃ dâmiti || B °miti yâ°. — 19. M °râjñâ u°.

पुनर्पुनरुच्यमानेन स कोशलराजा सार्थवाहेन पश्चाद्बाहुबन्धनं कृत्वा काशिराज्ञो उपनामितं ॥

काशिराजा आह ॥ अहो अयं राजा शूरश्च कृतयोग्यश्च कथं त्वया बध्वा आनीतः ॥ यावत्तेन [377a] सर्वमात्मनः आगमनकारणं कथितं काशिराजा च विस्मयजातः आह ॥ न युक्तमस्माकं एवं धार्मिकस्य राज्ञो राज्यमपहर्तुमिति । पुनरपि कोशलराजानं स्वके राज्ये अभिषिंच्य काशिराज्यं गतः । यावत्तेन कोशलराज्ञा सार्थवाहस्य महान्तं धनस्कंधं दत्तमिति ॥

स्यात्खलु पुनः भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स कोशलराजा । नान्यस्तदा अहं स भिक्षवस्तदा कोशलराजा अभूषि ॥ नान्यो द्रष्टव्यः आज्ञातकौण्डिन्यः तदा सार्थवाहो अभूषि ॥ तदापि मया आत्मपरित्यागं कृत्वा एषो महता अर्थेन संयोजितः एतरहिं पि मया बहूनि दुःखपरित्यागशतानि परित्यजित्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धित्वा महतार्थेन संयोजितः ॥

समाप्तं आज्ञातकौण्डिन्यस्य जातकं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ भगवता पंच भद्रवर्गीया अन्यतीर्थिकसंश्रिता दारुणेन दृष्टिओघेन वुह्यमाना ततो दृष्टिगतेषु विनिवर्तयित्वा भयभैरवातो संसारसागरातो उद्धरित्वा क्षेमस्थले शिवे शमे अभये निर्वाणे प्रतिष्ठापिताः ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवः एतरहिमेव पंचका भद्रवर्गिका मया संसारसागरातो तारिता अन्यदापि मया एते महासमुद्रातो भग्नयानपात्रा अनेना अत्राणा अशरणा अपरायणाः कृच्छ्रप्राप्ता व्यसनमागता आत्मपरित्यागं कृत्वा महासमुद्रातो स्वस्तिना प्रतिष्ठापिताः ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवं ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥

3[2]. M ayaṁ aho rájá° BM °badhyá á° M °nîto | . — 4. M °sarva átmano á° B °thitaḥ káçi ° smayataḥ | áha na°.

6[1]. M °koçalanaṁ svake rájye bhi°. — 6[2]. M yávarttena ko ° skaṁndhaṁ da°. — 8[1]. M °lu bhikshavaḥ punar yushmákaṁ eva ° rájño ná°. — 8[2]. M nányas tadá ko°. — 9. M °kauṇḍinyo tadá ártha ° bhúshiḥ | . — 10. M °tmatyágaṁ kṛitvá esho mahatá artheṁna saṁyojitá | etarahiṁ° B °húni dushyaparityá° M °tyágáni ça° BM °ráṁ saṁmya° M °rthena samyajitá | .

13. M iti çrîmahávastuavadáne koçalarájño játakaṁ samáptaṁ ‖ . — 14[1]. M atha bhikshur bhaga°. — 14[2]. BM °paṁca bhadrivargî(B °rgi)yá ° dárune dṛishṭio° M °vuçyamá° B °hyamává teto dṛi° BM °shṭigateshu° M °yitvá bhayaṁbhai° B °sthala çiveçane a° M °çive a ° pitá ‖ .

16. M °kshavo etarahiṁm evaṁ paṁ° B °him evam eva paṁ ° saṁsáraságaráto anya° M °dápi mayá evaṁ mahásamudráto bhagna ° yaṇá kṛicchra ° pratisthápitáḥ ‖ . — 20[1]. M °hansur anya°. — 20[2]. B °gaváṁ | M °gaván | . — 20[3]. BM °kshavaḥ bhú°.

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वाने जम्बुद्वीपे वाणिजका धनहेतुना यानपात्रेण महासमुद्रमवतीर्णास्तेषां तं यानपात्रं मकरेण मत्स्यजातेन भिन्नं तहिं तहिं ये केचिद्वाणिजा . . . . बाहाहि प्लवन्ति सार्थवाहेनापि किंचित्पूर्वं प्रतिपन्नं सो पि बाहाहि समुद्रे प्लवति ॥ तस्य दानि सार्थवाहस्य समीपे पंच वाणिजका बाहाहि सार्थवाहेन सार्धं महासमुद्रे प्लवन्ति ॥ सार्थवाहस्यैतदभूषि ॥ नास्माभिः शक्यं बाहाहि इमं महासमुद्रं तरितुं इहास्माभिः सर्वेहि मरितव्यं श्रुतं च मे महासमुद्रो मृतकुणपेन सार्धं रात्रिं न प्रतिवसति । यं नूनाहं देहपरित्यागं कृत्वा इमां पंच वाणिजां इतो महा[377b]समुद्रातो स्वस्तिना स्थलं प्रापयेयं ॥ सार्थवाहस्य च शस्त्रं व हस्तगतं आसी । सो तेषां पंचानां वाणिजकानां आह ॥ मम सर्वे लग्नथ अहं वो स्वस्तिना महासमुद्रातो स्थले प्रतिष्ठापयिष्यामि ॥ ते दानि तत्र उदके अप्रतिष्ठे अनालम्बे सर्वे पंचका वाणिजकाः सार्थवाहस्य लग्ना ततो सार्थवाहेन शस्त्रेण स्वगलकं विकर्तितं न महासमुद्रो मृतकुणपेन सार्धं रात्रिं प्रतिवसति ॥ अथ खलु भिक्षवो क्षिप्रमेव महासमुद्रेण तं कुणपं स्थले वाक्षापितं ॥ ते दानि सर्वे पंच वाणिजकाः सागरवेगेन कुणपेन सार्धं स्थलं क्षिप्ता । इयं च महापृथिवी अतिरिव संप्रचलिता महंतो च भूतानां निनादो अभूषि । देवा नागा यक्षा असुरा महासमुद्रे किमिदं ति उदीरिन्सुः ॥ महासमुद्रदेवता आह ॥ एषो बोधिसत्वो वाणिजकेहि सार्धं यानपात्रेण महासमुद्रमवतीर्णः तेषां तं यानपात्रं मकरेण मत्स्यजातेन भिन्नं येहि च वाणिजकेहि पूर्वं प्रतिपन्नं ते बोधिसत्वेनात्मपरित्यागेन महासमुद्रातो स्थलं प्रापिता ।

1. M °pe vâṇijakâ dha ° tirṇṇo teshâm̃° B °shâm̃ tam̃ yânapatra makare° M °nnam̃ tahim̃ ye° BM °vâṇijâ te(B °jâ ke)hi pûrvagṛihitokteti ajñâ(B °jñâtâ) vâ apûrvâ(B °rvo) bâhâhi plavanti(M °nti) sârtha° M °dre plavanti | . — 4. B °ni sârthahasya° M °bâhâhi sârddham̃ sârthavâhena mahâsa° BM °plavanti sârtha°. — 5. B °bhishi nâsmâ°.

6. B °iha 'smâbhiḥ bhavitavyam̃ çru° M °smâbhis sarve bhavitavyam̃ | çrutam̃ ° mudre mṛitakûṇapeṇa sârddha râ° B °mṛitakûṇa ° trim̃ nayati va°. — 7. M °stharam̃ prâ°. — 9[1]. M °sya ca ṇastrakam̃ hastagatam̃ âsit | B °stravâm̃ hastagatam̃ âsî so°. — 9[2]. M °jakâm̃ â°. — 10. M °sarvam̃ lagna°.

11. B °shṭhe | anâ° M °pañca vâṇijakâ sârthavâhasya° B °kam̃ vivartti° M °mudrâto mṛi ° peṇa sârddha râ°. — 13. M °lu kshi ° B °mudro tam̃° M °mudre tam̃°. — 14. B dâni ° garo vegana ku° M °garâ ve ° peṇa sârddham̃ talam̃ kshiptkâ || B °rddham̃ talam̃ kshi°. — 15. M °hâsapṛi ° pracaritâḥ mahanto ca°.

16[1]. BM °nâga yakshâ° M °m idan ti u° B °udiritsuḥ || . — 17. M °sârddha yânapâtre° BM °bhinnan te(M °nnam̃ te)hi ca vâṇijakehi ca pûrvo pratipannâ yehi(M °pannehi ca) vâṇijakehi pûrvâ na(B °ṇa) pratipannâs te bo° M °dhisatvânâtma ° pitâḥ mayâ°.

मयं प्रमत्तविहारा येहि न समन्वाहतं एवं दुष्करकारका बोधिसत्वा सर्वसत्वानां अनुग्रहप्रवृत्ता ॥

भूतपूर्वमतीतं बोधाय चरन्तो वादिप्रवरो ।
ओतीर्णो लवणजलं तिमिमकरनिसेवितं रम्यं ॥
अथ मत्स्येन मकरेण भग्नं पात्रं जले समुद्रस्मिं ।
सो वाणिजो विसार्थो परिप्लवति सागरे धीरो ॥
अत्राणां अनभिसरां दुःखार्दितां वाणिजा विदित्वान ।
संचिन्तयति उपायं कथं दुःखितां सुखये सत्वा ॥
तस्यासि परिवितर्को श्रुतं मया सागरो मृतकुणपेन ।
न संवसति लवणसलिलो तिमिमकरनिषेवितो रजनीं ॥
त्यजेयमात्मानं मा वाणिजका सागरे विनश्यन्ते ।
इति दृढमतिस्य बुद्धी चित्तचरितपारमिगतस्य ॥
या एष महाकरुणा . . . . हितैषी सर्वसत्वेषु ।
समुपचिता दीर्घरात्रं सास्य भजहे चित्तसंतानं ॥
सो अवच वाणिजगणं आत्मं त्यजिष्यामि धियथ ममाङ्गे ।
न हि लवणसलिलदेवता धरेति रजनीं मृतशरीरं ॥
तीक्ष्णं गृहेत्व शस्त्रं निवर्तये आत्मनो . . . शरीरं ।
क्षिप्रं समु[378ᵃ]द्रतीरं वाणिजका सर्वे उपनीता ॥
अतिप्रचलिता गिरिधरा सनगरनिगमा सशैलवनषण्डा ।

1. BM mayá pra ° rá yena sa° B °matváhṛi ° nám̃ agra° M °vṛittáḥ | . — 3. B °púrvam̃ ati° M °carantam̃ váhinám̃ pra° B °vádinám̃ pravaro o°. — 4. B °tam̃ ramyám̃ ||. — 5. BM atha makareṇa matsyajáteṇa bhagne(M °gna) yánapátre jale° M °mudrasmim̃ mo° B °drasmim̃ so°.

6. BM samudra(M °dre)smim̃ so(M °mo) váṇijo hosártha(M °rtha pári)pla ° garam̃ dhí°. — 7. BM °tráṇam̃ a ° tám̃ vaṇijám̃ viditvá sam̃°. — 8. BM °katham̃ hi du ° sukhápaye satvá(M °tvám̃) ta°. — 9. BM °yá kila ságaro mṛitaku(B °ro | mṛitakúna)peṇa sárddham̃ na°. — 10. BM °vasati | lavaṇasa(M °vaṇaṇa)lílá ti ° janíyam̃ |.

11. B yam̃ núnáham̃ tyajemam̃ átmá° M yan núnáham̃ tyajemam átmá°. M *a de plus une interversion et place, ici, après* átmánam̃, *les mots* tyajishyámi, etc. (*l.* 15) *jusqu'à* çástram̃ nivartaye (*l.* 17). — 12. B °buddhi ci° M °ddhir citta°. — 13. BM yo a ° ruṇo hite ° shu sa°. — 14. B °rghanátram̃° M °ttasantánam̃. — 15. M so vaca° B °ṇam̃ | átmánam̃ tya° M °ṇam̃ | átmano° (*l.* 17, *cf.* 11) BM °áge na°.

16. BM °jani mṛi ° ram̃ tí°. — 17. B tíkshṇám̃ gahetva çastra ni° M tíkshṇám̃ gṛihitva çástram̃ nivarttaye | má vá° BM °tma ° no nivarttaye çaríram̃ kshi°. — 18. BM °rve samupanítá a°. — 19. BM °cali(M °ri)tá gurudhá° M °nigamasa° BM °shaṇḍe(B °ṇḍá) ságara°.

सागर सदानवपुरा सभुजगभवना च संक्षुभिता ॥
किमिदं ति जनो पर्वतवनदेवता भुजंगा कथयेन्सुः ।
. . . . . प्रतिभणी लवणसलिलदेवता दुःखिता ॥
एषो गजसत्वसारो बोधाय चरन्तो वादिप्रवरो ।
उत्तीर्णो लवणसलिलं समेदं न विदितं प्रमत्ताये ॥
सो भिन्नयानपात्रो परिपूरति सागरे नरप्रवरो ।
आत्मं प्रियं परित्यजि परजनपरिमोचनार्थाय ॥
तस्यैवं अनुभावा प्रचलिता वसुंधरा ससागरमेरु ।
गुह्यक सदानवपुरा सभुजगभवना च संक्षुभिता ॥
कथं नाम सर्वसत्वा शक्ता प्रतिकर्तुं सत्वसाराणां ।
बोधाय चरन्तानां प्रागेव सर्वज्ञभूतानां ॥
यस्तु जिनशासनस्मिं प्रतिपन्नो भवति सर्वभावेन ।
एतावता प्रतिकृतं भवति हि गजसत्वसारस्य ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन सार्थवाहो अभूषि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोरहं स भिक्षवः सार्थवाहो अभूषि ॥ नान्ये ते पंच वाणिजकाः । एते ते पंचका भद्रवर्गिकास्तदापि ते एते मया आत्मपरित्यागं कृत्वा महासमुद्रातो स्वस्तिना स्थले प्रतिष्ठापिता एतरहिं पि मया आत्मपरित्यागं कृत्वा संसारातो तारिता निर्वाणे प्रतिष्ठापिताः ॥

समाप्तं पञ्चकानां भद्रवर्गिकानां जातकं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ भगवता सदेवमानुषाये परिषाये धर्मं देशितं ॥

1. BM °dânavapu(M °pû)ram̃ sabhu ° nâçca sam̃kshubhi(M °kshusi)tâ ki°. — 2. M °m idan ti ja° BM °bhujagâ° M °yetsuḥ pra° B °yetsuḥ | pra°. — 3. BM °khitâ e°. — 4. BM esha gajasatva ° vâdinâm̃(M °nam̃ |) pravaro u°. — 5. M °ṇaçalilam̃ same°.

6. M °pûrayati° BM °garam̃ naravaro | . — 7. B °janamocanârthâm̃ya | . — 8. M tasyaisha manubhâvo pracarita vasundharâ° B °syaiva marubhâvo pra ° sâgaram̃ meru gu°. — 9. B °dânavanapuram̃ sa° M °dânavapûram̃ sa° BM °nâç ca sam̃° M °bhitâḥ | . — 10. BM °rvasatvâ pratikartum̃ çaktâ satva(M °ktâḥ satvâ)sârâṇâm̃(M °nâm̃) bo°.

11. B °calantânâm̃ prâjñe va sarvabhû° BM °nâm̃ ya°. — 12. M °çâmanasmim̃° BM °ti | sa° B °vena e°. — 13. M etâm̃ ca prakṛi° B °ti ‖ hi°. — 14[2]. M °kshavaḥ yu° B °shmâkam asyâ° B °shi nai°. — 15[1]. B naivam̃°. — 15[2]. M °kshavo sâ°.

16[2]. BM °sthale pratishṭhâpitâ | e° M °shṭhâpitâ | . — 19. M iti çrîmahâvastuavadâne pam̃cakâ bha ° kam̃ samâptam̃ ‖ . — 20[1]. M bhikshu bha°. — 20[2]. B °dhamam̃ de° M °dharma de°.

भगवानाह ॥ न भिक्षवः एतरहिं एव अन्यदापि मया भिक्षवो सदेवमानुषाये परिषाये धर्मं देशितं ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्वं भिक्षवः अतीतमध्वाने नगरे वाराणसीये काशिजनपदे कलभो नाम राजा राज्यं कारयति रौद्रो निष्कृपो साहसिको ॥ सो दानि अन्तःपुरे उद्यानभूमिं निर्धावितो अन्तःपुरिकाहि सार्धं पुष्करिण्यां उदकक्रीडां क्रीडति ॥ उत्पलपद्मपुण्डरीकसौगन्धिकानि भंजित्वा क्रीडित्वा रमित्वा प्रविचारेत्वा अन्तःपुरेण सार्धं रतिक्लान्तो ॥ ओसुप्तेन राज्ञा [378b] अन्तःपुरो तां उद्यानभूमिं प्रविचीर्णो ॥ क्षान्तिवादो ऋषि उत्तरकुरुद्वीपातो ऋद्धीये आगत्वा तहिं उद्यानभूमीयं आसति ॥ सो दानि अन्तःपुरिकाहि तहिं उद्यानभूमियं अण्वन्तीहि दृष्टो ॥ ता दानि ऋषिं महाभागं दृष्ट्वा प्रसन्नचित्ता पर्युपासन्ति भगवं देशेहि नो धर्मं ॥ सो दानि ऋषी तासामन्तःपुरिकानां धर्मं देशयति । दानकथां शीलकथां स्वर्गकथां पुण्यकथां पुण्यविपाककथां कामेषु भयं ओकारं संक्लेशं नैष्क्रम्यानुशंसा व्यवदानं संप्रकाशयति । दश कुशलां कर्मपथां सुखोदयां लोके देवमनुजानां शुक्लां सुखविपाकां तासां ऋषिप्रवरो प्रकाशयति ॥ ता दानि अन्तःपुरिका एकाग्रचित्ता ऋषिं पर्युपासन्ति ॥ राजा च प्रतिविबुद्धो अन्तःपुरं न पश्यति । सो दानि कुपितो असिं निष्कोशं कृत्वा अन्तःपुरं पदेन अन्वेषति । पश्यति च तायो अन्तःपुरिकायो ऋषिं अग्रतो कृत्वा निषण्णा ॥

सो दानि तमृषिं दृष्ट्वा भूयो अतिरिव कुपितो इमेन मम सर्वमन्तःपुरं दृष्टं । सो दानि कुपितो प्रदुष्टचित्तो तमृषिं पृच्छति । को त्वं ॥ ऋषि आह ॥ क्षा-

1. M na bhikshavo eshatarahim evaṁ | anya° B °kiṁ evaṁ a° M °kshavaḥ sa°. — 2[1]. M bhikshu âhaṁsuḥ B °nsuḥ a°. — 3. M °kshavaḥ. — 4. M °kshavo atî° dhvânaṁ naga° BM °re kâçijanapade vârâṇasiye kara(B °ye kâla)bho° B °hasiko | . — 5. M °bhûmi ni° BM °vito antaḥ° M °sârddha u° BM °dakaṁ krîḍyâṁ krîḍati | (M °danti).

6. M utparadu° B °bhaṁjanto krî° M °bhaṁjitâ krî° rivâretvâ a° B °tikrânto o° M °klântâ o°. — 8. B °re taṁ u° M °ro tam udyâ° pratitirṇṇo B °ruṇo kshâ°. — 9. M °ddhiyena âgatâ tahim udyânabhûmiyaṁ°. — 10. B sa dâ° M °bhûmiyaṁ° BM °ṇvantihi° B °dṛishṭvo | M °dṛishṭâto | .

11. B °pâsanti bhagavâṁ de° M °gavân deçe° BM °hi yo dha°. — 12[1]. M °tisântaḥ° dharma de°. — 12[2]. M dânakathâṁ svargakathâṁ çilakathâṁ puṇyakathâṁ pu° B °pâkakathâṁ kâyeshu° BM °okarasaṁ°. — 14. M °khodayaṁ lo° BM °khavipâkaṁ tâ°. — 15. B te dâ° M °citto ṛi° BM °pâsitaṁ ‖ .

16. B °raṁ paçyati | M °çyasi | . — 17[1]. M sa dâ° BM °asi nishko(M °shkro)çaṁ° M °tvâ aṁntaḥ°. — 17[2]. B °ti ca tavo antaḥ° M °rikâvo tam ṛishi anugra°. — 19. M sa dâni taṁm ṛi°. — 20[1]. B °cittâ ta° BM °ti ko°. — 20[2]. M ṛishir âha ‖ . — 20[3]. M °vâhismiṁ nandanto | B °vâdismiṁ nandantâ | .

न्तिवादी स्मि नन्दतां ॥ सो दानि भूयस्या मात्रया दुष्टो आह ॥ यदि क्षान्तिवादी प्रणामेहि अंगुलिं ॥ ऋषिणा अंगुली प्रणामिता ॥ राज्ञा असिपट्टेन ऋषिस्य सा अंगुलि छिन्ना ततो यथा माताये पुत्रप्रेम्णेन स्तनेषु क्षीरं प्रवहेय एवं तस्य ऋषिस्य ततो अंगुलितो क्षीरं प्रवहति ॥ तत्र सत्वमैत्रचित्तस्य तेन तस्य एकमेकाये हस्ताये सर्वपंचाङ्गुलीयो छिन्नायो सर्वतो च क्षीरं स्रवति ॥ राजा भूयो पृच्छति ॥ किंवादी भवान् ॥ ऋषि क्षान्तीमेव व्याकरोति । क्षान्तिवादी स्मि नन्दतां ॥ तेन तस्य ऋषिस्य हस्तो छिन्नो ततो पि क्षीरं स्रवति ॥ राजा ऋषिं पृच्छति ॥ किंवादी भवान् ॥ ऋषि क्षान्तिमेव व्याकरोति । क्षान्तिवादी स्मि नन्दतां ॥ तस्य दानि एवमेव द्वितीयो पि हस्तो छिन्नो अंगुलीतो उपादाय यावत्कफोणिको छिन्नो ततो पि सर्वतो क्षीरं स्रवति छिन्नेछिन्नेहि ॥ राजा पृच्छति । किंवादी [379°] भवान् ॥ ऋषि क्षान्तिमेव व्याकरोति । क्षान्तिवादी स्मि नन्दतां ॥ एवं पादा पि अंगुलीषु उपादाय यावज्जानुकपर्यन्ता छिन्ना ॥ राजा पृच्छति । किंवादी भवान् ॥ ऋषि क्षान्तिमेव व्याकरोति । क्षान्तिवादी स्मि नन्दतां ॥ तस्य दानि एको कर्णो छिन्नो ततः छिन्नातो क्षीरं स्रवति ॥ राजा ऋषिं पृच्छति । किंवादी भवां ॥ ऋषिः क्षान्तिमेव व्याक-

1[1]. BM °bhûmyá má° B °áhá ya°. — 1[2]. M °vádi praçámehi aṁjaliṁ. — 2[1]. M ṛishiná aṅguliná pra°. — 2[2]. B rájá asi° M rája asipatreṇa rishisya sá aṅguliṁ cchi ° shu staneshu kshiraṁ praváhe° BM °ya | e° M °shisya tato 'ṅgulito kshị°. — 4. BM °stáye hastáto sarva(M °rve) paṁ° M °lî cchiṁnáyo sarvatro ca kshiraṁ prasra° B °raṁ çravati ‖ .

6[1]. BM kiṁvádi bhaván ṛi(M °váṁ ṛi)shi°. — 6[2]. B °kshántiyena vyá° M °kshántivádiye yena vyá° BM °ti kshá°. — 6[3]. BM °vádino smiṁ nandantá(M °nto |) te°. — 7[1]. B °ṛishi hastá cchinná tato° BM °raṁ çravati ‖ . — 8[1]. B °vádi bha° BM °ván ṛishi°. — 8[2]. M °m evaṁ vyá°. — 8[3]. BM °dismiṁ na° M °ndakáṁ | B °ndantáṁ tena ṛishisya varṇṇá cchinná tato pi kshiraṁ prasravanti ‖ bhûyaḥ rájá pṛicchati ‖ kiṁvádi bhaván ṛishiḥ kshántim eva vyákaroti | kshántivádismiṁ nandantáṁ tasya°. — 9. M bhûyo rájá pṛicchati ṛishiṁ kiṁvádi bhaváṁ ṛishiḥ kshántivádismiṁ nandantáṁ ‖ tasya karṇṇo cchinno tato pi kshiraṁ prasravati | bhûyo rájá pṛicchati kivádi bhaváṁ ṛishi kshántim evaṁ vyákaroti | kshántivádismiṁ nandantáṁ tasyedáni evaṁm evaṁ dvitiye pi hasto° B °dáni | evam e° BM °aṁguli(M °li)to u° B °tkalávita cchinno ta° M °tkalovito pi cchinná ta ° raṁ prasravati cchinnehi cchinnehi ‖ . — 10. B °cchati ṛishi kiṁ°.

11[1]. M °bhaván ṛishiḥ kshá° B °váṁ ṛi°. — 11[2]. M °m evaṁ vyá° BM °ti kshá°. — 11[3]. BM °vádismiṁ na° M °ndantáṁ | . — 12. BM evaṁ pádáṁ pi aṁgu(M °aṅgu)li° B °ya jáva° M °paryyaṁtá cchiṁná | . — 13[1]. BM °ti kiṁ°. — 13[2]. M °vádi bha° BM °ván ṛishi°. — 13[3]. M °ntivádim eva°. — 13[4]. BM °vádismiṁ nandantá(B °ntáṁ) | . — 14. BM °ni dvitiyo pi e° B °ṛṇo cchinná tataḥ° M °ṛṇo cchinnáto kshiraṁ prasra°. — 15[1]. B °ti kiṁ°. — 15[2]. M °bhagaván ṛishi kshá°. — 15[3]. M °m evaṁ vyá° BM °ti kshá°.

रोति । क्षान्तिवादी स्मि नन्दतां ॥ तेन तस्य द्वितीयो कर्णो छिन्नो ततो पि क्षीरं प्रस्रवति अप्रदुष्टचित्तस्य ॥ भूयो राजा ऋषिं पृच्छति । किंवादी भवां ॥ ऋषिः क्षान्तिमेव व्याकरोति । क्षान्तिवादी स्मि नन्दतां ॥ तेन तस्य ऋषिस्य नासा छिन्ना ततो पि अप्रदुष्टस्य क्षीरं स्रवति ॥ भूयो राजा ऋषिं पृच्छति । किंवादी भवां ॥ ऋषि क्षान्तिमेव व्याकरोति । क्षान्तिवादी स्मि नन्दतां । यदि मे इमं शरीरं पट्टशतं निक्षिपेसि पीलुशतं छित्त्वा प्रदुष्टचित्तो तदापि क्षान्तिं न विजहेयं ॥

ऋषिणा खण्डखण्डकृतेन देवनागयक्षा क्षुभिता भूता निनादमकरेन्सुः सत्वा च महाभयं उत्त्रासं जनयेन्सुः । नैगमजानपदा भूतानां महाभयं दृष्ट्वा निनादं नदन्तां श्रुत्वा ऋषिं प्रणिपतित्वा क्षमापेन्ति ॥

यो ते हस्तां च पादां च कर्णनासां च छिन्दति ।
तस्य कुप्य महाब्रह्मे स्वस्त्यस्तु इतरा प्रजाः ॥

ऋषि आह ॥

यो मे हस्तां च पादां च कर्णनासां च छिन्दति ।
तस्याप्यहं न कुप्यामि प्रागेव इतरा प्रजाः ॥

देवनागयक्षगन्धर्वा आहन्सुः ॥ ऋषिं क्षान्तिवादिं उत्तेजेम इमं कलभस्य राज्ञो राज्यं सराष्ट्रं सजनपदं छर्दीकर्तु न लभ्यति ।

उद्दह्यतु जनपदो स्फीतो राष्ट्रं विनश्यतु ।
ऋषिं यत्र विहेठेन्सुः क्षान्तिवादिमहिंसकं ॥

1^{1}. B °vâdismiṁ nandaṁtâ te° M °di smiṁ nandantâ | . — 1^{2}. B °ttasya bhû°. — 2^{1}. BM °ti kiṁ°. — 2^{2}. M °bhavân ṛishi kshâ°. — 3^{1}. M °m evaṁ vyâ° B °ti kshâ°. — 3^{2}. M °vâdismiṁ nandantâ B °di smiṁ nandantâṁ | . — 3^{3}. B °dushṭhasya° M °raṁ prasra°. — 4. B °ti kiṁ°. — 5^{1}. M °bhavân ṛishi°. — 5^{2}. M °m evaṁ vyâ° B °ti kshâ°. — 5^{3}. B °ntiṁvâdismiṁ nandantâ || M °vâdismiṁ nandakâ | .

6. BM °raṁ yatra çate nikshipesi(M °peti) pilaçataṁ(B °tâṁ) cchi° M °kshânti na°.

8. B ṛishiṇâṁ khaṇḍakhaṇḍaṁ kṛi° M °khaṇḍakhaṇḍaṁ kṛi° B °ninâdaṁm a° BM °retsuḥ sa ° yetsuḥ | . — 9. B °daṁ dadantâṁ° M °daṁ dantânâṁ çru ° mâyenti | . —

11. M yo te ° sâṁ ca cchinnâ cchindanti | B °ndanti | . — 12. M °pyati ma ° prajâ || . — 13. M ṛishir âha || .

16^{1}. B °âhatsuḥ | . — 16^{2}. BM ṛishi kshâ° B °uṭṭasema i° M °uttamemaḥ imaṁ kâlabha° B °sya râjñâ râjyaṁ° BM °ṛishi(M °shiṁ)karoti na°. — 18. BM °padâ sphîtaṁ râshṭraṁ(B °râsṭhaṁ) vi° M °naçyatu B °syatu ṛi°. — 19. B °ṭhetsuḥ | kshântiṁ mahinsakaṁ a° M °ntiṁ ahaṁ sarvaṁ.

उद्दह्यतु इमं नगरं कालवसुं करीयतु ।
ऋषिं यत्र विहेठेन्सुः क्षान्तिवादिमदूषकं ॥
उद्दह्यतु अयं राजा सामात्यो सपरिषदो ।
ऋषिं यत्र विहेठेन्सुः क्षान्तिवादिमदूषकं ॥

निगमजनपदा तं भूतानां महासंक्षोभं दृष्ट्वा भीता ऋषिं प्रणिपत्य याचन्ति ॥

यो ते हस्तां च पादां च कर्णनासां च छिन्दति ।
तस्य कुप्य महाब्रह्मे स्वस्त्यस्तु इतरा प्रजाः ॥

ऋषि आह ॥

मा भायथ युष्माकं न किंचित्पीडा भविष्यति ।
यो मे हस्तां च पादां [379b] च कर्णनासां च छिन्दति ॥
तस्याप्यहं न कुप्यामि प्रागेव इतरा प्रजाः ।
राजा स्वयंकृतकर्मस्य विपाकमनुभविष्यति ॥

ऋषि देवनागयक्षगन्धर्वाणां आह ॥

काले न वर्षति देवो बीजा वुत्ता न रोहंति ।
तापदग्धा वातहता . . . . ॥
एवं अभू अतीतस्मिं ऋषि क्षान्तीय दीपको ।
तं क्षान्तीये स्थितं सन्तं काशिराजा अघातये ॥
तस्य कर्मस्य पक्वस्य विपाको कटुको फलो ।
यं काशिराजा वेदेसि निरयस्मिं समर्पितो ॥

1. M °ddahyaṁtuṁ | i° B °yaturi°. — 2. B ṛishi ya° M ṛishiḥ ya° BM °thetsuḥ kshâ° M °vâdim adû°. — 3. B °ricchado | . — 4. B °ṭhetsuḥ kshâ° M °vâdiṁ adû°. — 5. M °gamajânapadâ° BM °shiṁ paṇi°.

7. B °itarâ pra° M °itaro prajâḥ | *râjâ et transpose les lignes* 8-11 *après la ligne* 4. — 8. M °âhaṁsuḥ | .

11. B °kuryyâmi prâ° M °pyâsi prâg eva itari prajâ | evam abhû° (*l.* 16, *cf. l.* 7) B °itari prâjâḥ ‖ . — 12. B °kṛitasya kurma°. — 13. M °yakshâ gandharvânâṁ âhaṁsuḥ | B °âhatsuḥ kâ°. — 14. M kâle bhavishyati teshâṁ kâle na va° BM °rshati vijâ(M °ja) vuttâ na rohâ(M °ha)nti. — 15. BM na tu dhatthâvatâ(M °tâṁ) hatâ | .

16. M ṛi° (*l.* 9, *cf. l.* 11) BM °tîta(B °tîte)smiṁ tasmin ṛishi° M °kshântiṁ yadiyataḥ | B °dipato | . — 18. M °rmasya puru° B °lo yaṁ°. — 19. M °kâjirâ° B °nirayaṁ sa° M °nirayaṁ ca paṁcasa°.

एवं खु अधिवा . . . . क्षान्तिवादी ऋषी यथा ।
अंगेषु छिद्यमानेषु न सो कुप्यति कस्य चित् ॥

सो दानि काशिराजा कलभो अग्निना दग्धो अवीचिस्मिं महानरके उपपन्नो ॥

हस्तिनापुरे अर्जुनो नाम राजा सो साधुरूपां विदित्वा प्रश्नां पृच्छति यो शक्नो चित्तमाराधयितुं सो स्वस्तिना जीवन्तो मुच्यति यो न शक्नोति राज्ञो अर्जुनस्य प्रश्नव्याकरणेन चित्तमाराधयितुं सो राज्ञा अर्जुनेन स्वयं शक्तिना हन्यति ॥ हिमवन्तपार्श्वातो गौतमो नाम ऋषि हस्तिनापुरमागतो पंचाभिज्ञो चतुर्ध्यानलाभी महर्द्धिको महानुभावो कामेषु वीतरागो ॥ सो दानि ऋषी राज्ञा अर्जुनेन प्रश्नं पृच्छितो ऋषिणा तं प्रश्नं अत्र सविषमं व्याकृतं राजा च न विजानाति । तेन सो ऋषि गौतमो महाभागो स्वयं शक्तिना हतो सो पि राजा अर्जुनो अग्निना दग्धो शक्तिशूले महानरके उपपन्नो ॥

कलिंगेषु दन्तपुरं नाम नगरं । तत्र नारीकेलो नाम राजा राज्यं कारयति दुष्टो विवर्णो रौद्रो दारुणो साहसिको ॥ सो श्रमणब्राह्मणा निमन्त्रयित्वा शुनकेहि खादयति । तेहि च खाद्यंतेहि हसति ॥ सो पि अग्निना दग्धो महानरके उपपन्नो श्यामशबलेहि अहोरात्राणि खाद्यति ॥

कंपिल्ले नगरे ब्रह्मदत्तो नाम राजा राज्यं कारयति । तस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य पुत्रशतं कुमाराणां पुरोहितस्यापि यज्ञदत्तो नाम पुत्रो माणवको पुरोहितकुमारो ॥ दक्षिणापथातो इष्वस्त्राचार्यो शृणोति । कंपिल्ले नगरे राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य

1. BM °dhivá kshá° M °ntiki vádirishiṁ(?) yathá añge°. — 2. M añgeshu°. — 3. M °já kálabho agnida° B °vîcismiṁ°. — 4. BM °cchati(M °ti |) yo çakro (M °kro rájñá) cittaṁ árádhayituṁ(M °tuṁ svastinaṁ árádhayituṁ) sá svasti° M °cyanti yo na çakno ° jño arjjuna praçna° BM °tuṁ | so° M °rjjuṇena°.

7. BM °ntaparçveto gauttamo° M °catuddhyánalá° B °lábhí maha°. — 8. M °ni ṛishiḥ rájñá arjjuṇena° B °çnaṁ asaṁvisha° M °tra saṁvisha° B °kṛitaṁ ‖ rá ° náti te°. — 9. M tena so shiḥ | gauttamo ° ktiná to so pi° BM °çúlena mahá°.

12[1]. M kaliñgeshu ° náma B °raṁ ta°. — 12[2]. M tatra náliko° BM °ti | du ° siko so°. — 13. M °çravaṇo bráhmaṇo ni ° khádápeti | . — 14[1]. B tahiṁ ca° BM °dyaṁtena ha°. — 14[2]. BM °nno çá(M °so)maçavalehi°.

16[2]. M °tto náma putro hitaputro má° BM °ko purohitakumáro da°. — 18[1]. M °ṇáyathá° B °ishvástrá° M °shvashṭraváryyo çriṇoti | B °ṇvanti | . — 18[2]. M kampillanaga° B °máro çatá sti | .

कुमारशतो स्ति । तत्र गच्छामि कंपिल्लं नगरं तं कुमारशतं इष्वस्त्रज्ञानं शिक्षापयिष्यामि ततो मे वृत्तिर्भविष्यति ॥ सो दानि कंपिल्लमागतो पुरोहितस्यालीनो पुरोहितेनापि राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य [380a] आलापितो ॥ ब्रह्मदत्तो तमाह ॥ इदं मम कुमारशतं इष्वस्त्रज्ञाने शिक्षापेहि । अहं ते विपुलं वित्तं दास्यामि ॥ सो दानि इष्वस्त्राचार्यो इष्वस्त्रज्ञानं शिक्षापेति पुरोहितपुत्रो पि यज्ञदत्तो तत्रैव इष्वस्त्रज्ञानं शिक्षति तेहि कुमारेहि सार्धं ॥ ते दानि सर्वावन्तं इष्वस्त्रज्ञानं शिक्षिता सर्वेषां च इष्वस्त्रज्ञानेन यज्ञदत्तो विशिष्यते ॥ ते दानि शिक्षिता सराजिकाये परिषाये पुरतो महतो जनकायस्य दर्शनं देन्ति । कुमारशतं यज्ञदत्तस्य इषुं क्षिपंति यज्ञदत्तो पि मण्डलाग्रेण तानि इषूणि कुमारशतेन क्षिपियंतानि असंप्राप्तानि शरीरे सर्वाणि छिन्दति ॥ सर्वा सा सराजिका परिषा यज्ञदत्तस्य विस्मिता । तस्य दानि शरभंग इति नाम निर्वृत्तं अभूषि ॥

वाराणस्या उत्तरेण अनुहिमवन्ते साहंजनी आश्रमपदं मूलोपेतं पत्रोपेतं पुष्पोपेतं फलोपेतं कोद्रवश्यामाकभंगप्रासादिकशाकशालूकसंपन्नं अनेकेहि वृक्षसहस्रेहि पुष्पफलोपेतेहि शोभितं पानीयसंपन्नं ॥ तहिं काश्यपो नाम ऋषिः प्रतिवसति पंचशतपरिवारो सर्वे पंचाभिज्ञा चतुर्ध्यानलाभिनो महर्द्धिका महानुभावा ॥ शरभंगो पुरोहितपुत्रो तहिं साहंजनीमाश्रमपदं गत्वा काश्यपस्य ऋषिस्य सकाशे ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो ॥ तेनापि पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन विहरन्तेन युज्यन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन चत्वारि ध्यानानि उत्पादितानि पंच चाभिज्ञा साक्षीकृता चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञो महर्द्धिको महानुभावो शरभंगो ऋषि संवृत्तो सदेवके लोके अभिज्ञातपरिज्ञातकौमारब्रह्मचारी उग्रतपस्याश्रितो

1. M °vṛiddhir bha°. — 2. B °syâlino° M °ttasyâpi allîno ‖. — 3¹. M °tto ttam âha ‖. — 3². M imaṁ me ku° B °jñâna çi° M °çikshapehi | · — 4¹. BM °mi so°. — 4². B °caryâ taṁ° M °traiva ishvastrajñânaṁ çikshanti | tehi kumâreṇa sârddhaṁ B °kumâre sârddhaṁ te°.

6. BM °ni sarvantaṁ ° kshito(M °to |) sarve°. — 7. M °kshito sa ° puruto ma° B °rçanaṁ de° BM °nti ku°. — 8. M °shuṁ kshipanti ya° B °shuṁ kshipaṁti | ya° M °ishunâṇi ku ° piyaṁ | tâni a ° ptâni sarire sarvâṇicchiti | . — 10. M sarvâsâṁ sarâ ° smito B °smitâ ta°.

11. BM °bhaṁ sa iti° M °nivṛittaṁ°. — 12. BM °ṇasyâṁ u° M °jani nâm âçramaṁpadaṁ mûlopetaṁ phalopetam pushpopetaṁ patropetaṁ ko ° bhaṁgaprasâdikaçâkaçâlukasampannaṁ | ane° B °dikaçâkaçâsûkasaṁpannaṁ ane° M °pâniyasampannaṁ | . — 14. M °câbhijñâ caturdhyânalâbhino° BM °bhâvâ ça°.

16. B °haṁjaniṁ â° M °jitaḥ B °jito te° (l. 17). — 17. B °trâpararâtraṁ yâgarikâyoyoga° M °trâpararâtra jâ ° utena pujya° BM °vyâyâma° M °ditâni tâni paṁca câbhijñâ sâ ° tto sadevalo° B °devako lo° M °bhijñâtaparijñâto kau ° brahmaṁcâ° B °gratapasyaçri°.

महानागो ॥ सो दानि दक्षिणापथगतो ॥ अश्मकेषु गोदावरी नदी । तस्या कूले कपित्थकं नाम आश्रमं साधेत्वा प्रतिवसति ॥

काश्यपस्य ऋषिस्य शिष्यो वत्सो नाम पंचशतपरिवारो अनुहिमवन्ते गंगाकूले आश्रमे प्रतिवसति सर्वे पंचाभिज्ञा चतुर्ध्यानलाभिनो कामेषु वीतरागा उंछवृत्तिका महानुभावा । तत्र दानि वत्सऋषिस्य वातव्याधि उत्पन्नो ॥ सो अनुहिमवन्ते शीतमसहन्तो दक्षिणापथं गतो गोवर्धनं नाम नगरं ॥ तत्र दानि दण्डकी नाम राजा राज्यं कार[380[b]]यति अधार्मिको अधर्मराजा दृष्टिविपन्नो विषयलोलः मूढो विपरीतदर्शी अमातृज्ञो अपितृज्ञो अश्रामण्यो अब्राह्मण्यो दारुणो निष्कृपो साहसिको ॥ तेन सो वत्सो ऋषि दृष्ट्वा पांशुना आक्रमापितो अहेठको अदूषको अनपराधी ॥ तस्य दानि राज्ये विघुष्टो नामाग्रामात्यो । तेन सो ऋषी ततो पांशुराशितो शीघ्रमेव जीवन्तो उत्खनापितो प्रणिपतित्वा च अनुक्षमापितो । भगवं न मे प्रियं यं राज्ञा साहसं कृतं । साधु भगवं क्षान्तुमर्हसि ॥ ऋषि आह ॥ अमात्य गच्छाहि इतो राज्यतो शीघ्रन्ति । अहं सप्तमं दिवसं कालं करिष्यामि मया कालगते इह राज्ये महादारुणभयं भविष्यति ॥ सो दानि अमात्यो वत्सस्य ऋषिस्य श्रुत्वा सपुत्रदारो सपरिवारो सर्वेण ज्ञातिगणेन सार्धं दण्डकिस्य राज्यतो अन्यं राज्यं संक्रमति ॥ सप्तरात्रस्यात्ययेन वत्सो ऋषि कालगतो समनन्तरकालगतस्य ऋषिस्य भूतानां महासंक्षोभं अभूषि तेहि सराज्यं रात्रीये भस्मीकृतं नगरं ॥

गंगाय च यमुनाया च अन्तरा काश्यपो ऋषि यज्ञं यजति । तत्र अष्टानवति

1[1]. BM °pathâga° B °to a°. — 1[2]. M asmâkeshu godâvalî na° BM °dî ta°. — 1[3]. B tasya kûle kasittha° M tasya kule kapiñisthakaṁ°. — 3. M °tso nânâma pañcaça° BM °ro | anuhi ° gaṁgâkule â ° vasati | sarve° M °lâbhino ° vîtarâgâ dracchavṛi° B °vîtarâgâ drakshaṁ vṛi ° bhâvâ ta°. — 5[1]. M °ni vatsâṛishisya bhodavyo vyâdhir utpa° BM °nno so°. — 5[2]. M °çîtaṁ asa° B °thaṁ gataṁ go° BM °raṁ tatra°.

6. BM °yati | adhâ° M °lolo mûḍhâ vi ° mâtṛijño açrâmaṇyo abrahma° B °çrâmaṇyo abrahmaṇyâ dâ° M °nikṛipo sâ°. — 9. B tena sâ vatso° M °tso nâma ṛi ° âkrâmamâpi° B °kramâyito aheṭhake adû°. — 10[1]. BM °râjye nâmagrâmâtyo(B °mâbhyo) te°. — 10[2]. M °ṛishiḥ ta °çito çrîghra° B °tkharâpito pra ° anumâpito bha°.

12[1]. BM °gavâṁ na° M °râjño sâ°. — 12[2]. M °gavâṁ kshânta° B °gavâṁ kshântum ahasi ‖. — 13[1]. M ṛishir âha ‖. — 13[2]. B amâtyâ ga° M amâtyo ga° BM °çîghravan ti | . — 13[3]. M °lagataṁ na i°. — 14. B °ni amâtyâ vatsyasya ṛi° M °kisya râjyato a° BM °saṁkrâmanto°] .

16. M °trasyâsayena vatso ° kshobham abhûshi | te° BM °hi so râjâ râtri° M °kṛitaṁ sanagaraṁ ‖. — 19[1]. M °nâya ca a ° ṛishir yajñaṁ°. — 19[2]. M °tâpasahasrâṇi sannipati° BM °lâbhino°.

तापससहस्रियो संनिपतितावो पंचाभिज्ञा चतुर्ध्यानलाभिनो सर्वे महर्द्धिका महानुभावा ॥

कलिंगेषु दन्तपुरं नाम नगरं तत्र उग्गतो नाम राजा सो तेषां राज्ञां दारुणां इमां महाभयां महाविपत्तिं दृष्ट्वा संजयन्तीमध्यगात् ऋषयो दर्शनाय ॥ संजयन्तीयं भीमरथो नाम राजा । सो पि तेषां राज्ञां विपत्तिं दृष्ट्वा संविग्नो सो तं कलिंगराजं पृच्छति । कहिं गमिष्यसि ॥ सो तमाह ॥ गमिष्यामि ऋषयो दर्शनाय ॥ हस्तिनापुरे अष्टमको नाम राजा राज्यं कारयति । सो पि तेषां चतुर्णां राज्ञां दारुणां विपत्तिं दृष्ट्वा यक्तो संविग्नो सो पि प्रस्थितो ऋषयो दर्शनाय ॥ शक्रो पि देवानामिन्द्रो तेषां चतुर्णां अधार्मिकानां अधर्मराज्ञां दृष्टिविपन्नानां निष्कृपानां दारुणानां साहसिकानां विपत्तिं दृष्ट्वा आगतः महता देवतानुभावेन ऋषयो दर्शनाय ॥

पंच शतानि हिमवन्तपार्श्वे
मूलफलाहारा ऋषयः पर्युषन्तुः ।
उंछरता तापसा शुद्धलूखा
सुसंयता उग्रतपा उदारा ॥
ए[381a]को अत्र आसी ऋषि वत्सगोत्रो
वातेहि आबाधेहि कृशो अभूषि ।
हिमवन्तपार्श्वे असहन्तो शीतं
वनातो सो ओसरे राजधानीं ॥
तत्र अभूद् दण्डकी नाम राजा
अधर्मचारी . . . . निविष्टो ।
दृष्टिं गृहेत्वा विपरीतसंज्ञो

3. M °tra udgato náma rájá so saṁjayaṁtí madhyena ṛishayo darçanáya ágacchati | teshâṁ° B °so saṁjayatí madhyena ṛishayo darçanáya ‖ ‖ so áha ‖ rájá bhímaratho ahaṁ pi gamishyámiti ‖ ṛishayo darçanáya ágacchati ‖ teshâṁ° BM °rájñáṁ náná imaṁ mahau-(M °had)bhayaṁ mahávi ° shṭvá saṁja°. — 4. M °saṁjayántíyaṁ° BM °já so°. — 5. M °pattiṁ dṛi° B °cchati ka°.

6². M °náya ‖ so áha ‖ rájá bhímaratho ahaṁ pi gamishyámiti hasti°. — 7¹. B °shṭanako°. — 7². M °turṇṇá rá°. — 8. M °pi devánámm indro teshâṁ varṇṇáṁ a° B °rṇṇáṁ ádhá° BM °shṭvá ágataḥ(M °to) ṛishayo darçanáya(B °ya |) maha° M °devánu°.

12. BM °rçvena mú ° çyetsuḥ dra°. — 14. B dracchiratátápa° M draṁcchiratá tápasá çuddhalukhá svayaṁtá ugra° B °khá svasaṁjanatá ugra° BM °dárá e°.

16. M eko tra ási | ṛi° B °ási ṛi°. — 18. BM °hanta çi° M °dhániṁ B °niṁ ta°. — 20. M °d dantakí rá° B °kí rá° M °cáriṇí nivishṭo B °ri nirvishṭo dṛi°.

22. M °ritasáṁkoso tam ṛi° B °ritasákoso | so° BM °ná akrametsuḥ ta(M °tsus ta)°.

सो तं ऋषिं पांशुना आक्रमेति ॥
तस्यैव राज्ञो अभु अग्रमात्यो
नामेन विधुष्टो अभूषि राज्ये ।
सो तं ऋषिं उद्धरिय अवोचत्
न मे प्रियं साधु अमाहि भ्रष्टे ॥
वत्सो ऋषी तं अवच अमात्यं
गच्छ इतो मा ते सिया अनर्थः ।
सप्तरात्रीयेन इतो त्ययेन
महद्भयं भविष्यति घोररूपं ॥
ऋषिस्य च कालगतस्य तत्र
भूतानां संचोभो महा अभूषि ।
तत्तस्य राज्यं सधनं सराष्ट्रं
एकाय रात्रीय करेन्सु भस्मं ॥
अथाब्रवीच्छरभंगो तपस्वी
समागता ऋषयो . . . . ।
न साधुरूपं कृतं दण्डकीना
गच्छाम वत्सस्य करोम पूजां ॥
अथाष्टमको भीमरथो च राजा
कलिंगराजा अथ उद्गतो च ।
संविग्ना संहृष्टा इदं उवाच
गच्छामथ ऋषयो दर्शनाय
पृच्छामथ येन हि तं भवेय ॥
ते दानि अज्ञीना त्रयो नरेन्द्रा
संतुष्टा संविग्ना ऋषीणां समीपं ।

2. B °jño abhû | agra° M °jño abhûd agramâtyo nyamena vidyushṭo abhûshi | râ° B °jye so°. — 4. BM °riya abodha na me°.

6. B vatsâ ṛi° M | vatmo mṛishi° B °ccha | i° nartheḥ M °narthe | . — 8. BM saptanarâtri(B °tri)yena i°. — 10. B ṛishi ca kâ° M ṛishiçca kâ° kshobha abhûshi | B °shi ta°.

12. B °dhane sarâ° M °dhana sarâ° rensuḥ bha° B °retsu bha° BM °smâṁ ca ‖ . — 14. B °vicchanabhaṁ so ta° M °bhaṁ so ta° gatâ vishaye | B °gato vishayo | .

16. BM na sâdhurûpâya° kinâ âcâryaḥ(M °ryyo) âga°. — 18. BM °kaliṅga(M °linga)-râjâ | atha uma(M °udga)ko ca saṁvi°. — 20. B °gnâ saṁdṛishṭo idam uvâ° M °idam uvâ° BM °gacchamatha ṛi° B °nâya | pṛi°.

23. B °llino tra° M °shṭâsi saṁvigno ṛi° BM °mipaṁ a°.

अलंकृता कुण्डलिनो सुवस्त्रा
वैडूर्यमुक्ताखरखड्गपाणी ॥

ऋषयो आहन्सुः ॥

राजा ऋषिं भाषथ के च यूयं
कथं वो जानन्ति मनुष्यलोके ॥

राजानो आहन्सुः ॥

अष्टमको भीमरथो च राजा
कलिंगराजा पुनरञ्जनो यं ।
सुसंयता ऋषयो दर्शनाय
इहागता पृच्छितुकामा प्रश्नं ॥

ऋषयो शक्रं अन्तरीक्षगतं पृच्छन्ति ॥

वैहायसं तिष्ठसि अन्तरीक्षे
ओभासयं पञ्चदशीव चन्द्रो ।
पृच्छाम ते देव महानुभाव
कथं ति जानन्ति मनुष्यलोके ॥

शक्रो आह ॥

देवा मे जानन्ति शचीपतीति
मघवन्ति मे आहु मनुष्यलोके ।
सो आगतो देव महानुभाव
सुसंयतां ऋषयो दर्शनाये ॥

1. BM °linā su° B °vaidūrya° M °muktāḥ tara ° ḍgapāṇi ‖ B °ḍgapāṇi ṛi°. — 4. B rājaṁ ṛishiṁ ābhā° M rājan ṛishiṁ mā bhāyatha | ke yū° B °kena yū° M °thaṁ bho jānaṁti ma°.

6. B rājā āhatsuḥ ‖. — 7. B °tho ṇā yaṁ kaliṁ° M °tho nāyakaṁ kaliṁ° B °to yaṁ su°. — 9. M susaṁyato ṛi° B °saṁyato risha ° tukāma pra° BM °çnāṁ ṛi°.

11. M °shayoḥ ça ° rikshe ga° BM °cchati |. — 12. M °hāyaṁsaṁ ti ° çi ca radro | B °çi ca candro pṛi°. — 14. M °bhāvo kathati jona ° nushyāloke |.

16. M çakra āha |. — 17. M devo me jā ° pati iti maghavānti me ā° B °titi ‖ maghavānti me āhuḥ | ma ° ke so°. — 19. M °bhāvaḥ su° BM °saṁyatām ṛisha°.

ऋषयो आहन्सु ॥

पुरंदरो भूतपती पुनर्यो
देवानामिन्द्रो त्रिदशानमीश्वरो ।
सो आगतो असुरगणप्रमर्दको
ओकाशमाकांक्षति प्रश्नं प्रष्टुं ॥
दूरा श्रुता मो ऋषयो समागता
सुसंयता वो ऋषयो स आगता ।
पादवन्दका आर्यप्रसन्नचित्ता
अयं सर्वलोके मनुष्यश्रेष्ठो ॥

ऋषि आहन्सु ॥

ऋषीणां गन्धो चिरभाविताना
उपवायति एरितो मारुतेन ।
इतो अपक्रम्य निषीद शक्र
न एष गन्धो सुसहो देवतेहि ॥

शक्रो आह ॥

ऋषीणां गन्धो चि[381^b]रभाविताना
उपवायति एरितो मारुतेन ।
शुचिः सुगन्धो चिरभाविताना
न एष गन्धो प्रतिकूल मह्यं ॥

ऋषयो आहन्सु ॥

अयं ऋषिः सरभंगो उदारो
यतो जातो विरतो मैथुनातो ।

2. M purandaro° BM °tí punáyaṁ de° M °m íçvaraḥ. — 4. M °okásam ákráṁkshati° B °kshati | praçnaṁ prashṭum dû°.

6. B °rá sutá mo ° saṁyatánáṁ vo rishayo samágatá | M °samyatánáṁ vo ṛishiṇáṁ | . — 8. B susaṁyatá vo rishiṇáṁ páda° BM °ndaká vo á ° citto yaṁ sa ° ke tvaṁ ma° M °çreshṭo | B °çreshṭa ‖ . — 10. M ṛishayo áha | B °hatsuḥ ‖ .

11. BM °gandha ci° B °upávánayati eritá | má° M °upáyati etaritá má° B °na í°. — 13. B °aprakra ° çakreṇa e° M °çakraṁ na esha gandhá su° B °gandhá su°.

16. B °gandhe ci° M °gandha ci ° upáyati uttarita má° B °ú | etarite márutena çu°. — 18. M çuciṁ sugandhaḥ ci ° náṁ sugandhati vimalena eshaḥ gandha pra° B °náṁ sugati sumalo na e ° kúlaṁ ma° M °kúla mokshaṁ | ayaṁ°.

21. M °ṛishi sa° B °udárá yato játo cira° M °yataḥ já° BM °náto á°.

आचार्यं वुद्धो सुविनीतरूपो
सो विह प्रश्नानि वियाकरोतु ॥

[ऋषयो आहंसुः ॥]

वाशिष्ठ प्रश्नानि वियाकरोहि
याचन्ति त्वां ऋषयो साधुरूपा ।
एषो हि धर्मो मनुजेहि पण्डिते
यं वृद्धमाकांक्षति तस्य भारो ॥

[शरभंग आह ॥]

यत्किंचि प्रश्नं मनसाभिकांक्षथ
कृतावकाशानि वदेथ यूयं ।
अहं वो प्रश्नानि वियाकरिष्यं
दृष्टं हि मे तत्वमिदं परं च ॥

राजा दानि पृच्छति ॥

यथा चभूद्दण्डकि नालिकेरो
अर्जुनो च कलभो च राजा ।
तेषां गतिं ब्रूहि सुपापकर्मणां
कृचोपपन्ना ऋषयो विहेठिय ॥

शरभंगो आह ॥

यथा चभूद्दण्डकि नालिकेरो
अर्जुनो च कलभो च राजा ।
तेषां गतिं वुध्य सुपापकर्मणां

1. M °po sâviha ° viyâvaro° B °ni viyovaro° BM °tu ‖ vâ°. — 4. BM °çishṭo pra ° karo(B °rohi) yâvanti tvam̃ ṛi° M °dhurupam̃ | B °rûpo e°.

6. M °dharmam̃ ma ° ṇḍito yam̃° B °ṇḍitâ | yam̃° BM °bhârâ yat kim̃°. — 9. BM °cin praçnam̃ ° tha | kṛi° B °tâ ca kâni va° BM °yam̃ a°.

11. BM °praçnam̃ viyâm̃(M °vipâ)ka° B °shyam̃ | dṛi° BM °me tatva idam̃ ca pa°. — 14. M °ṇḍakí nâlikelo arjju°.

16. BM °tim̃ kruhi° M °supâyakarmaṇâm̃ | kṛitopapannâ ° heṭhayaḥ | B °heṭhiyo ‖ . — 19. M °ṇḍakí nâlikelo arjju° B °rjunâ ca ka°.

21. M °tim̃ supâ° B °budhyati su°.

यत्रोपपन्ना ऋषीणां विहेठका ॥
ऋषी पांशुनाक्रमि येन दण्डकी
उच्छिन्नमूलो सधनो सराष्ट्रो ।
कुकुलं नाम नरकं प्रपन्नो
स्फुलिंगज्वाला च ततो समुच्छ्रयाः ॥
अर्जुनो नरकं शक्तिशूलं
अधोशिरो ऊर्ध्वपादो प्रपन्नो ।
आंगीरसं गौतमं हेठयित्वा
ऋषिं तपस्विं चिरब्रह्मचारिं ॥
यो संयतां प्रव्रजितां विहिंसे
अन्नेन पानेन निमन्त्रयित्वा ।
तं नालिकेरं शुनखा परत्र
प्रसह्य खादन्ति विचेष्टमानं ॥
यो खण्डसो प्रव्रजितं प्रघातयेद्
ऋषिं चान्तीवादिं श्रमणं अदूषकं ।
कलभो अवीचिं नरकं प्रपन्नो
महाभितापं कटुकं भयानकं ॥
एतादृशानि नरकानि श्रुत्वा
दृष्ट्वा च राष्ट्राणि समूहतानि ।
धर्मं चरे श्रमणब्राह्मणेषु
एवंकरो स्वर्गमुपेय स्थानं ॥

राजानो आहन्सुः ॥

यन्ते अपृच्छे इममभिभवेसि
अन्यन्ते पृच्छामि तदिह ब्रूहि ।

2. BM ṛishî(B °shi) pañca vatsâ â° M °krami so na daṇḍa° B °krami so ne daṇḍaki
n°. — 4. B kukulaṁ° M kukkule nâ ° nno sphaliṁ°.
6. M °çiro urddhapâ ° pannâḥ. — 8. B âṁgira° M aṁgirasaṁ gauttamaṁ ° passi ci°.
— 10. M yo | saṁyatâ pra° B °jito vi°.
12. M °kelo sunakhâ pa° BM °ratraṁ prasahya sukhâda ° naṁ yo°. — 14. B °so
vravrajitâṁ praghâ° M °jitâṁ praghâtaye | ṛi° BM °kshântivâ° M °çravaṇaṁ°.
16. B °vicikaṁ na° M °vicikaṁ kalabho avicikaṁ na ° hâvipâkaṁ ka°. — 18. B °dṛiçâ
na° M °dṛiçâṁ na° BM °tâni dha°. — 20. M °çravaṇa° BM °evaṁ sva° B °m upayaṁ sthâ°.
23. M yaṁ te apṛiccheyaṁ abhibhavasi a ° mi yad ihâ kruhi B yan te apṛicchaṁ haṁ
abhibhayasi anyan te tadihâ kruhi kiṁ°.

किं सो वधित्वा न कदाचि सोचति
कस्य प्रहाणिं ऋषयो वर्णयन्ति ॥

शरभंगो आह ॥

क्रोधं वधित्वा न कदाचि सोचति
ईर्ष्याप्रहाणिं ऋषयो वर्णयन्ति ।
सर्वस्य उक्तं परुषं क्षमेया
एतं बलं दुर्जयमाहु सन्तो ॥

राजानो [384b] आहन्सु ॥

शक्यं हि छिन्नं वचनं क्षमेतुं
श्रेष्ठस्य वा अथ वा सदृशस्य ।
कथं हि हीनस्य वचं क्षमेया
आख्याहि मे कौण्डिन्य एतमर्थं ॥

सरभंगो आह ॥

भया हि श्रेष्ठस्य वचः क्षमेन्ति
संरंभहेतोः पन सदृशस्य ।
यो चेह हीनस्य वचं क्षमेया
एतद्वरं उत्तममाहु सन्तो ॥
कथं जानेय चतुश्छन्नरूपं
सदृशं च श्रेष्ठं अथ वा च हीनं ।
विरूपरूपेण चरन्ति सन्तो

1. BM kim̃ | so vadi(M °vandi)tvâ ° dâcit soca° M °hânim̃ ṛi ° yati | . — 4. BM çreshṭha(B °shṭa)sya va ca(M °ca na) santi kro ° dâcicchocati | îrshyâ(M °irshyâm̃)pra° M °hânim̃ ṛi°.

6. BM °sya yukto purusham̃ kshami(M °mâ)yâ° M °hu sam̃to ‖ . — 9. B çakshmâhi° M çlakshṇâhi° BM °tum̃ | çre° M °tha vâ dṛiçasyâ.

11. B °cam̃ ksheme° M °cam̃ kramayânitâni âkhyâhi me konya ° tam a B °kauṇḍi e°. — 13. M çara°. — 14. M bhavâm̃ çre° B bhayâcchreshṭasya° M °vacanaḥ kramanti sarabhahetoḥ sadṛi° B °kshamanti sam̃rambhahето çadṛiçasya ya°.

16. B yâ ce° M yâveha °sya cam̃krama | yân etad varam̃ u° B °yâ ‖ e° M °sanno ‖ . — 18. BM râjâ(M °jâno) âhansuḥ ‖ katham̃ jâneccbatha(M °ccheva) macchavarû° B °çreshṭam̃ a° M °çreshṭam̃ | a° BM °nam̃ vi° — 20. BM °nto ‖ ṭasmâ° M °sya ca cam̃krameyâ B °sya tacam̃ kshakshameyâ na°.

तस्माद्धि सर्वस्य वचं क्षमेया ॥
न एतमर्थं महती पि सेना
सराजिका युध्यमानी करेया ।
यं क्षान्तिमां सत्पुरुषो करोति
क्षान्तीमता वोपसमन्ति वैरा: ॥

राजानो आहन्सु: ॥

सुभाषितन्ते अनुमोदयामो
अन्यन्ते पृच्छामि तदिह ब्रूहि ।
कतिविधं शीलवन्तं वदेसि
कतिविधं प्रज्ञावन्तं वदेसि ।
कतिविधं सत्पुरुषं वदेसि
कतिविधं च श्रिरि न जहाति ॥

सरभंगो आह ॥

कायेन वाचाय सुसंवृतो यः
मनसा च नो किंचि करोति पापं ।
न चापि लोके अहितं करोति
तथाविधं शीलवन्तं वदामि ॥
सर्वाणि अर्थानि पुनर्विगणन्ति
कालागतं च न प्रयाति अर्थं ।
न चात्महेतो . . विधं चरेया
तथाविधं प्रज्ञावन्तं वदेमि ॥
यो वै कृतज्ञो कृतवेदि पोसो
कल्याणमित्रो दृढभक्तिरूपो ।

2. B °hatiṁ pi° M °senāḥ sa° yuddhamā° B °karayā | . — 4. M ya kshāntimā satpu° BM °rushā karonti kshāntiṁmatā vo pra(B °vyopa)sa°.

7. M °shitaṁ te° yamaḥ anya te pṛi° B °yāme | anya° d idā kruhi | M °d idāniṁ kruhi. — 9. M °çīlaṁvantaṁ vadāmi kati° B °jñāvantaṁ | taṁ deçi kati°.

11. B °shaṁ vā deçi kati° M °shaṁ vadesi | kaṫividhaṁ sa çiri na° B °najjahāti ‖ . — 13. M çara°. — 14. BM °kiṁcit karo° B °paṁ na°.

16. B °hita ka° M °vantaṁ karoti | . — 18. BM °kālaga° M °taṁ ca prāyati | arthaṁ B °na prāyeti | arthaṁ na°. — 20. BM °to vidhaṁ°.

22. BM yo cet kṛitajñā yo cet kṛitavedino vo so ka° B °rūpo vya°.

व्यसनस्मिं सत्कृत्य करोति कार्यं
तथाविधं सत्पुरुषं वदेमि ॥
एतेहि धर्मेंहि त्रिहि यो उपेतो
संमोदको सखिलो श्लक्ष्णवाचो ।
सगारवो सप्रतीशो हिरीमां
तथाविधं व श्रिरि न जहाति ॥"

राजानो आहन्सुः ॥

सुभाषितन्ते अनुमोदयाम
अन्यन्ते पृच्छामि तदिह ब्रूहि ।
शीलप्रज्ञाश्रिरिकृतज्ञतानां
किं व नु श्रेष्ठं कुशला वदन्ति ॥

सरभंगो आह ॥

प्रज्ञां खु श्रेष्ठां कुशला वदन्ति
नक्षत्रराजा इव तारकानां ।
शीलं श्रिरि चैव कृतज्ञता च
प्रज्ञोपका तु प्रवरा भवन्ति ॥

राजानो आहन्सुः ॥

सुभाषितन्ते अनुमोदयामः
अन्यन्ते पृच्छामि तदिह ब्रूहि ।
किमाचरन्तो किमासेवमानो
कथंकरो प्रज्ञावां भोति मन्ये ॥

1. M °sanesmiṁ ° kárya tathâ°. — 3. M °rmehi trihi yo ° vâcâ | B °vâcâ sagâ°. — 5. M sagauravâ sapra° B °ravâ sapra ° hirimâṁ°-M °hirimân tathâ° BM °dhaṁ vâ çi° B °najjahâti ‖ .

8. M °yâmaḥ ayan te° B °yâma | anya° BM °ha kruhi ‖ . — 10. BM çilasya prajñâya çiri(M °ri)kṛitasajñâtâ kim anuçreshtaṁ ku°.

12. M çara°. — 13. BM °çreshṭâṁ kuçalâṁ va ° nâṁ çi°. — 15. B °çiriṁ cai° M °çiriṁ caivaṁ kṛitaṁjñatâṁ ca âjñâpakâ pra° B °jñatâṁ ca âjñopakâ pra°.

17. M °jâ â°. — 18. B °maḥ anyaṁ pṛi° M °maḥ anyaḥ pṛi ° d ida kruhi B °ha kruhi ‖ . — 20. M °nto kiṁ âsava° B °prajñâṁ vâ bhonti ma° M °vâṁ bhâshitam anyo ça°.

सरभंगो आह ॥

सेवन्तो वृद्धा निपुणो बहुश्रुतो
ओग्राहको च परिपृच्छमानो ।
शृण्वन्तो सत्कृत्य सुभाषितानि
एवंकरो प्रज्ञावां भोति मन्ये ॥
सो प्रज्ञानां कामगुणं विपश्यति
दुःखं अनित्यं [382b] विपरिणामधर्मं ।
एवं विपश्यं प्रजहाति छन्दं
महद्भयेषु वधकोपमेषु ॥
सो वीतरागो सुविनीतदोषो
मैत्राभावनां भावये अप्रमत्तो ।
मैत्रेण चित्तेन हितानुकम्पी
एवंकरो स्वर्गमुपेति स्थानं ॥
सुभाषितार्थं इदमेवरूपा
गाथा इमा सत्पुरुषेण भाषिता ।
यो पि इमां सम्य समाचरेया
अदर्शनं मृत्युराजस्य गच्छे ॥
सुभाषितन्तं अनुमोदमाना
ब्रह्मा च इन्द्रो त्रिदशा च देवास् ।
ते वेगजाता मुदिता कृतांजली
गच्छेन्सु तद्देवपुरं यशस्विनो ॥
महार्थियं आगमनं अभूषि
अष्टमकस्य भीमरथस्य चैव ।

1. M çara°. — 2. M °nipuno ba° B °nipunar ba° BM °çrutânâm̃ çilaçirim̃ ogrâ° B °mânâm̃ | . — 4. M çriṇvanto ca sa° B °nto so sa ° bhonti manyo | M °manyo | . — 6. BM °guṇo vi° B °ti | duḥ° M °pariṇâ°. — 8. B °koyameshu | . — 10. B °trâsanam̃ bhâ° M °trâsana bhâ°.

12. M °nukam̃pi e° B °kampi e° BM °m upati°. — 14. M subhâshitârtha ida ° rûpâm̃ gâthâm imâm̃ sa° B °thâ imâm̃ sa°.

16. BM yo vi mâm̃ skandha samâ ° yâ âda ° cche su°. — 18. BM °shitam̃ ‖ te a ° devâs ta°. — 20. B ta ve° M ta vegajânâ | adi ° jali gacchensu devâḥ devapu° B °cchetsu tad eva pu°.

22. BM kim arthiyam̃ â(M °yam â)ga° B °shi ‖ ashṭhamaka° M °caivam̃.

कलिंगराजस्य च उन्नतस्य
सर्वेषां वा कामरागो प्रहीणो ॥

राजानो आहन्सुः ॥

एवं हि एतं परचित्तवेदि
सर्वेषां नो कामरागो प्रहीणो ।
करोहि ओकाशमनुग्रहाये
यथा गतिन्ते अभिसंभुणेम ॥

सरभंगो आह ॥

करोमि ओकाशमनुग्रहाये
सर्वेषां वो कामरागो प्रहीणो ।
फरेथ कायं विपुलाय प्रीतये
यथा गतिं मे अभिसंभुणेथ ॥

राजानो आहन्सुः ॥

सर्वं करिष्याम तवेदं वाक्यं
यं यं च नो वक्ष्यसि भूरिप्रज्ञ ।
फरेम कायं विपुलाय प्रीतिया
यथा गतिन्ते अभिसंभुणेम ॥
कृता च वत्सस्य ऋषिस्य पूजा
गच्छन्तु ते ऋषयो साधुरूपा ।
ध्याने रता आश्रमे आवसेथ
एतं धनं प्रव्रजितस्य श्रेष्ठं ॥

3. B rájá á° M °áhaṁsuḥ ‖. — 4. BM °paricittavedi sarveshâṁ ká° M °hino | B °ṇo ka°.

6. BM °hi eká(M °káṁ)çam anubodhanáyo | yathágatan te° M °bhuṇanti. — 8. M çara°. — 9. BM °mi ekáṁçam a°.

11. BM hare° M °tha kámaṁ vipulá ca pri °gataṁ me° B °gati me° M °ṇemah ‖. — 13. M rájá áhaṁsuḥ ‖. — 14. M °vákya yaṁ paṁcamá va° B °ca máṁ va° BM °si | bhúyaḥ prajñá ha°.

16. BM hare° M °kámaṁ vi° M °yá yatothágatan te abhiṇaṁbhu° B °gataṁ te a°. — 18. M °vatsyasyashṭa shi° B °gacchaṁtu ca ṛisha° M °ntu ca ṛishayo so sá° BM °pá dhyá°. — 20. M °ávasatha | e ° çreshṭaṁ |.

पूर्वेनिवासं भगवां पूर्वेजातिमनुस्मरन् ।
जातकमिदमाख्यासि शास्ता भिक्षूणमन्तिके ॥
ते च स्कन्धास्ते च धातवो तानि आयतनानि च ।
आत्मानमधिकृत्य भगवानेतमर्थं वियाकरेत् ॥
अनवरागस्मिं संसारे यत्र मे उषितं पुरा ।
अनाथपिण्डिको शक्रो देवराजा शचीपतिः ।
कलिंगराजा आनन्दो शारिपुत्रो च अष्टको ॥
अथ भीमरथो राजा मौद्गल्यायनो महर्द्धिको ।
सरभंगो अहं अभूषि एवं धारेथ जातकं ॥

तदापि मया सदेवमानुषाये परिषाये धर्मं देशितं एतरहिं पि मया सदेवमानुषाये परिषाये धर्मं देशितं ॥

सरभंगजातकं समाप्तं ॥

वाराणस्यां त्रिंशगोष्ठिका उद्यानभूमिं निर्गता एषां एकस्य माता कालगता सा देवीहि उपपन्ना । ताये धर्मचक्रप्रवर्तने धर्मो अभिगमितो ॥ सा तं पुत्रं स्म-[383ª]रति । तस्य दानि सर्वेहि तेहि गोष्ठिकेहि पुत्रस्य प्रेक्षकेन पुत्रप्रेक्षं ॥ वाराणस्यां काशिका च नाम गणिका उपलब्धा । काशिका च केन कारणेन सा गणिका काशिका त्ति वुच्चति ॥ तादृशं सुकर्मविपाकाभिनिर्वृत्तं शुभं रूपगतं । सा सर्वा काशिभूमिं चमति तस्मात्सा काशिका ति वुच्चति ॥ उपार्धकाशिका तस्या एव काशिकाये भगिनी तस्या पि पूर्वकर्माभिनिर्वृत्तं शुभं रूपगतं यथैव काशिकाये

1. M °nivâsa bha°. — 2. B °çântâ bhi° M °bhikshuṇa santi°. — 3. B te ca skaṁdhâs to° M °dhâtava tânyâya° B °vo tanyâya°. — 4. BM °rthaṁ vyâka°. — 5. B °tra me tushi°.

6. BM °kro ca râ° M °jâ saci°. — 7. BM °çâlipu°. — 8. BM °mauṅgalyâ°. — 9. M çara°. — 10. M tadâpi mayâ sadevamânushâye parishâye dharmma deçitaṁ | e° dharma de°.

12. M iti çrîmahâvastuavadâne çarabhajâ° B sarabhajâ°. — 13. M atha vâ °çadgoshṭikâ n° B °bhûmi ni° M °bhûmiṁ nirgato e° BM °nnâ tâ°. — 14^{1}. M °cakraṁ pravartlano dharma â° B °ne dharmâ a° BM °to sâ°. — 14^{2}. B °rati ta°. — 15^{1}. BM tasya dâ° goshṭike°. — 15^{2}. BM °çiko ca° labdhaṁ.

16. BM kâçiko ca ke° M °ṇikânti vu° B °çikânti vu°. — 17^{1}. B °çaṁ sakarma° M °çaṁ carkarma° BM °çubharûpagataṁ sâ°. — 17^{2}. BM sâ sarvam kâçibhû° M °tsâ kâçika ti vu°. — 18. BM evaṁ kâçikâṁ(B °çikaṁ) dâni upardha° M °evaṁ kâçikâye bha° BM °rmâbhiḥ nirvṛi° M °taṁ | yathaivaṁ kâçi° B °taṁ yathai kâçi° BM °lo puraso eko akshi te°.

पिङ्गलो पुनरस्था एको अचि । तेन सा कारणेन उपार्धकाशिं वमति ॥ तेहि गोष्ठिकेहि सा काशिका वुच्चति । आगच्छ अस्माकं उपस्थानकारी । सा च ताये देवताये अधिष्ठिता न गच्छति अस्ति मे किंचिद्गृहकार्यं न शक्यं आगन्तुं ॥ ते दानि उपार्धकाशिकां आदाय तामुद्यानभूमिं गता ॥ सापि देवता काशिकाये वेषेण तेषां गोष्ठिकानां दर्शनपथेन देशे अभिक्रमति ॥ ते तां दृष्ट्वा येन काशिका तेन प्रधाविता । देवता अपरिमिताये गतीये गच्छति गच्छन्ती दृश्यति । सा दानि देवता तां गोष्ठिकानातो उद्यानभूमीतो ऋषिवदनं प्रवेशित्वा भगवतो समीपे अन्तर्हिता ॥ ते दानि गोष्ठिका भगवतः पादवन्द्रा उपसंक्रान्ता ॥

भगवानाह ॥

का नु क्रीडा का नु रती एवं प्रज्वलिते सदा ।
अन्धकारस्मिं प्रक्षिप्ता प्रदीपं न गवेषथ ॥
को नु हर्षो को नु आनन्दो एवं प्रज्वलिते सदा ।
अन्धकारस्मिं प्रक्षिप्ता आलोकं न प्रकाशथ ॥

ते दानि भगवता सर्वे बलवशीभावे विनीता एहिभिक्षुकाये च प्रव्राजिता उपसंपादिता ॥ एषा आयुष्मतां त्रिंशद्गोष्ठिकानां प्रव्रज्या च उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

समाप्तं त्रिंशगोष्ठिकानां प्रव्रज्या ॥

1[1]. BM °uparddhakâçi ksha°. — 1[2]. BM °goshṭike°. — 2[1]. BM °kârî sâ°. — 2[2]. B °dhisthitâ ° sti mo kañci° M °sti me na kiñcit griha°. — 3. BM °uparddhaṁ kâçikâṁ â(M °kâm â)dâya tam u° B °gatâ sâ° M, *après* bhûmiṁ, *remplace* gatâ *par* na *et omet ici la suite jusques et y compris* gacchanti (*l.* 6). — 4. B °goshṭikâye da° M °goshṭikânâṁ da° thena tena deçe° B °atikramati te°. — 5. BM te taṁ dṛi° pravâdhitâ(M °tâḥ) de°.

6[1]. M °vatâṁ aparimitâye gatiye gacchati B °tiye gacchati° gacchâtaṁ dṛi° BM °çyanti |. — 6[2]. B so dâ° goshṭikân tato u° M °goshṭikâṁ tato u° bhûmito ṛishipattanaṁ praviçi°. — 8. BM °goshṭikâ° M °gavato pâdau çirasâ vanditâḥ | sâ pi de° M *transpose ici le passage depuis* sâpi devatâ (*l.* 4) *jusques et y compris* gacchati (*l.* 6) *et continue* :°sâ taṁ dṛiçyati | yaṁ dâni na dṛiçyanti sâ dâni devakâçikâya goshṭikâye tato udyânabhûmito ṛishivadanaṁ praviçitvâ antarhitâ | te dâni goshṭikâ bhagavato pâdâṁ vandâ upasaṁkrântâḥ ‖ bha° (*l.* 9). — 10. M °ratiṁ e°.

11. M °kshiptâḥ pra°. — 12. M kâ nu ha° B ko nu hasho ko°. — 13. M andhakâlasmiṁ° B °prakâçyatha | . — 14. M °rve varavaṇibhâ° BM °pravrajitâ° ditâ e°. — 15. BM esha âyushmantaṁ triṁçadgo(M °triñṇago)shṭikâ pra°.

16. M iti çrimahâvastuavadâne triṁçagoshṭikâ° B °triṁçayûthânâṁ° M °jyâ samâptaṁ ‖ .

भगवां वाराणस्यां विहरति शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विस्तरेण निदानं कृत्वा अपरे दानि त्रिंश जना ऋषिवदनस्य नातिदूरेण मार्गेण गच्छन्ति । भगवां दानि तेषामनुग्रहार्थाय मार्गस्य समीपे निषण्णो । ते दानि भगवन्तं दृष्ट्वा भगवतः पादवन्दा उपसंक्रान्ता भगवता च सर्वे बलवशीभावेन विनीता एहिभिक्षुकाये च प्रव्राजिता उपसंपादिता । एषा आयुष्मतां त्रिंशानां जनानां प्रव्रज्या उपसंपदा [383b] भिक्षुभावो ॥

भगवां वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विस्तरेण निदानं कृत्वा कोशलेषु द्रोणवस्तुकं नाम ग्रामं तहिं अपरो ब्राह्मणमहाशालो आढ्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतभोगो प्रभूतस्वापतेयो प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो प्रभूतहस्त्यश्वाजगवेडको । तस्य दानि ब्राह्मणमहाशालस्य मैत्रायणी नाम ब्राह्मणी भार्या प्रासादिका दर्शनीया अक्षुद्रावकाशा परमाये शुभवर्णपुष्कलतया समन्वागता ॥ तस्या दानि मैत्रायणीये पूर्णो नाम माणवो पुत्रो प्रासादिको दर्शनीयो तरुणाभिरूपो कृतपुण्यो महेशाख्यो कृताधिकारो पुरिमकेहि सम्यक्संबुद्धेहि छिन्नबन्धनो आज्ञातभूतो आर्यधर्माणां चरमभविको ॥ सो शृणोति । राज्ञो शुद्धोदनस्य सर्वार्थसिद्धो नाम कुमारो द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतो येहि द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतस्य महापुरुषस्य द्वे गतीयो भवन्ति न तृतीया । सचेदगारमध्यावसति राजा भवति चक्रवर्ती चतुर्द्वीपेश्वरो विजितावी धार्मिको धर्मराजा सप्तरत्नसमन्वागतो । तस्य इमानि सप्त रत्नानि भवन्ति तद्यथा चक्ररत्नं हस्तिरत्नं अश्वरत्नं मणिरत्नं गृहपतिरत्नं स्त्रीरत्नं परिणायकरत्नं सप्तमं पूरं चास्य भवति सहस्रं पुत्राणां शूराणां वीराणां वरां-

1. M atha bha° B °triṁçayajñâ | ṛi° M °triṁçayajñâ ṛishipattanasya°. — 2. M bhagavân dâni te° BM °pe nisharṇṇo | . — 3. BM °taḥ pâdâvandâ(M °vaṁdâ) upasaṁkrâ° ditâ e°. — 5. BM esha âyushmantâṁ triṁ° M °çânâṁ kramânâṁ pra°.

7. M atha bhâga° ṛishipattane mṛi° ṇâṁ ca vimâre° brâhmaṇo mahâçâ° B °dhano mahâbhogo pra° M °dhano mahâbhogo prabhûtadhanadhânyo koshṭâgâro prabhûtadhanadhânyakoçakoshṭâro prabhûtadhanadhânyajâtarûrajatavitto° B °çakoshṭâgâro prabhûtajâtarûpavitto° M °raṇaḥ pra° BM °sheyâ prabhûtahastyaçvagajaveḍa°.

11. BM °lasya mitrâ° B °drâvakâçaṁ pa° M °shkaratayâ samanvâgatâḥ | B °gatâ ta°. — 13. BM tasya dâ° ṇî pûrṇṇo° ṇyo kṛitamahe° M °kehi saṁmya° BM °ndhano râjânabhû° B °viko so°. — 15. M sâ çṛi°.

16. BM râjâ çu° M °ro dvâtriṁçatihi mâhâpurushalakshaṇehi samanvâgatâ ye° B °yehi dvâtriṁçatihi mahâpurushalakshaṇehi samatvâga° BM °tṛitîyâ sa°. — 18. B °gârasya madhyo vasati | râ° M °kravattî ca° BM °tudvîpe° M °rmarâjo sa° B °nvâgatâ bhavanti ‖ . — 19. B tadyathâ° BM °câsya bhavati | sa° M °çûlânâṁ vî° BM °rddakânâṁ so°.

गरूपिणां परसैन्यप्रमर्दकानां । सो इमानि चत्वारि महाद्वीपानि अध्यावसति तद्यथा जंबुद्वीपं पूर्वविदेहं अपरगोदानिकं उत्तरकुरुं इमां महापृथिवीं सागरगिरिपर्यन्तामखिलामकण्टकामदण्डेनाशस्त्रेणानुत्पीडेन धर्मेणैवाभिनिर्जित्वा अध्यावसति । सचेत्पुनः अगारतो अनगारियं प्रव्रजति तथागतो भवति अर्हं सम्यक्संबुद्धो विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विघुष्टशब्दो विघुष्टकीर्तिरेषो अनन्यनेयो अभिभू अनभिभूतो आज्ञार्थदर्शी वशी वशवर्ती सो च ऋषिणा महर्द्धिकेन महानुभावेन चतुर्हि कारणेहि एकांशेन [384a] व्याकृतो बुद्धो लोके भविष्यतीति अथान्येहि पि नैमित्तिकेहि ॥ यदा भगवानभिनिष्क्रान्तो सो पि तदहो येव अभिनिष्क्रान्तो अनुहिमवन्तं आश्रमं गत्वा ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञो महर्द्धिको महानुभावो ऋषि संवृत्तो ॥

तस्य दानि एकूनत्रिंश ऋषिकुमारा शिष्या सर्वे षडंगवेदपारगाः चतुर्ध्यानलाभिनः पंचाभिज्ञा महर्द्धिका महानुभावा ॥ सो तेषां शिष्याणामाह ॥ बुद्धो लोके समुत्पन्नो वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे मनुष्याणां धर्मं देशयति आदौ कल्याणं मध्ये कल्याणं पर्यवसाने कल्याणं स्वर्थं सुव्यंजनं केवलपरिपूर्णं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं संप्रकाशयति ॥

सर्वे अशरणा स्कंधाः अभितप्ता महाभया ।
अविश्वासिका च असारा च इति भाषति गौतमो ॥

यं नूनं वयं माणवकाहो येन वाराणसीमृषिवदनं मृगदावं तेनोपसंक्रमेयाम

1. BM °tvâra mahâdvipâni adhyâvaseti || tadya° M °thâ jambudvi ° godâvarikam̃ u° BM °kurum̃(M °ru) sâga ° tâm akaṇṭhakâ° M °bhinirminitvâ°. — 4. M sacen punar agârito anagâri° BM °tathâgato bhavati | aham̃ sa(M °sam̃)myaksam̃° M °ṇasampanno su° BM °myaçârathiḥ° M °ṇâm̃ ca vidyushṭaçabdo° B °rttirekhâ ananya° M °rttireshâ ananyanena abhibhûtenâbhibhûtena ajñânârtha° B °to ajñânârtha° BM °darçi vaçi vaça(M °sa)vartti° B °titi | athâ° M °titi anye° BM °kehi yadâ°.

9. M °bhagavân abhinishkranto | so° BM °ho ye ca abhini° M °himavantam âçra ° lâbhino pam̃° B °lâbhi pam̃° M °bhâvâ so te° (*l.* 131).

12. B °gâḥ | catudhyâna ° bhâvâ so°. — 13³. B buddho lo samutpam̃no vâ ° harati | ṛi° M °ṛishipattane mṛi ° ṇâm̃ ca dharma de° BM °çayati || | â° B °madhyakalyâṇam̃ paryavasâ° M °svartha su° BM °kevalam̃ paripûrṇṇam̃(M °rṇṇa) pariçu° B °ddham̃ paryavatâtam̃° M °dâbha brahmacarya sam̃°.

17. M °ṇâ skandhâḥ a° B °yâ a°. — 18. M °râ ca ti bhâshati || gauttami B °tamâ ||. — 19. M °mâṇavakâ ye ° ṛishipattanam̃ mṛi° B °dâve teno° M °krameyâ | tam̃° BM °gauttamam̃ darçanâya sâ°.

तं भगवन्तं गौतमं दर्शनाय । साधु खलु पुनर्भवति तथारूपाणां तथागतानां अर्हन्तानां सम्यक्संबुद्धानां दर्शनाय उपसंक्रमणं पर्युपासना च ॥ साधूपाध्याय त्ति ते माणवका पूर्णस्य . . . . ब्रह्मचर्यं संप्रकाशयन्तं द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतं अशीतिहि अनुव्यंजनेहि उपशोभितशरीरं अष्टादशेहि आवेणिकेहि बुद्धधर्मेहि समन्वागतं दशहि तथागतबलेहि बलवां चतुर्हि वैशारद्येहि सुविशारदो शान्तेन्द्रियो शान्तमानसो उत्तमदमशमथपारमिप्राप्तो परमदमशमथपारमिप्राप्तः अन्तर्गतेहि इन्द्रियेहि अबहिर्गतेन मानसेन स्थितेन धर्मताप्राप्तेन ह्रदमिवाच्छो अनाविलो विप्रसन्नो रतनयूपमिवाभ्युद्गतो सुवर्णयूपं वा प्रभासमानं तेजसा श्रियाये ज्वलमानं असेचनकं अप्रतिकूलं दर्शनाये । दृष्ट्वा च पुनरस्य अतिरिव मनं प्रसीदे ॥ प्रसन्नचित्तो च पुनर्येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वंदित्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥ प्रव्राजेहि मां भगवं उपसंपादेहि मां सुगत ॥ अथ खलु भगवां पूर्णं ऋ[384b]षिं मैत्रायणीपुत्रं आत्मत्रिंशं एहिभिक्षुकाये अभिभाषे ॥ एथ भिक्षवश्चरथ तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तेषां दानि भगवता एहिभिक्षुकाये आभाष्टानां यत्किंचिदृषिलिंगं ऋषिगुप्ति ऋषिध्वजं ऋषिकल्पं सर्वं समन्तरहितं त्रिचीवरं च प्रादुर्भूतं सुंभका च पात्रा प्रकृतिस्वभावसंस्थिता केशा ईर्यापथो च सार्धं संस्थिहे सय्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां । एषा आयुष्मतः पूर्णस्य मैत्रायणीपुत्रस्य आत्मत्रिंशस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

सो दानि आत्मत्रिंशो भगवता बलवशीभावे विनीतो । सो दानि बलवशीभावप्राप्तो भगवन्तं सम्मुखं इमाहि सारूप्याहि गाथाहि अभिस्तवे ॥

1. BM °bhavati | tathârû° M °ntânâm̃ sam̃mya° BM °sanâya | . — 2. BM °dhyâyanti te ° pûrṇṇasya bra° B °sam̃prakâçayati | tam̃ dvâ° BM °kshaṇehi samanvâgatam̃ || açî° M °dyehi suviçâlado çântendriyâm̃ çântamânasam̃ uttamadamaçamathapâramiprâptaḥ antarga° B °ptaḥ arhantagatehi indriyehi avahigatena mânasena sthi° BM °hradamavâcchanâvilo(B °vira) viprasanno° M °ratanayûtham ivâbhyudgataḥ suvarṇṇayûtham̃ vâ prabhâ° kam̃ apratikulam̃ da°.

9. BM °sîde pra°. — 10. M °ryena bhagavânsteno ° tvâ bhagavato pâdau°.

11. B pravâje° M pravraje ° bhagavan upa° BM °gataḥ || . — 12. M °gavân pûrṇam̃° BM °ṛishi mai° M °ṇîpûvam̃ âtmatrim̃ça yehi° B °trim̃ça ehi° M °abhishâsho | . — 13. BM etad bhi(M °tam̃ bhi)ksha °. — 14. BM °gavato e °M °d ṛishilingam̃ ṛishiguptim ṛishidhva° B °guptim̃ ṛishidhva° BM °jam̃ ṛishiâkalpam̃° B °hitam̃ | tricîvarâ ca prâdurbhûto çum̃bha° M °rbhûtam̃ subhakâra pâtrâ° BM °svabhâvasam̃sthitâ(M °sthibe) keçâ ca sânam̃ ° he || sayya° M °topasampannânâm̃ bhikshuṇâm̃ B °kshûṇâm̃ e°.

17. BM esha â° M °shmato pû° BM °maitryâya ° trasya akûnatrim̃° M °çasya vra°. — 19[1]. M °bhâva vinîtâ B °nîto so°. — 19[2]. M °prâptaḥ bhagavantam̃ samu° BM °imehi sâ(M °sa)rûpyehi gâthehi a° M °stavehi yo°.

यं तुषितभवने सन्तो हिमशिखरनिभो गजो भवित्वान ।
अन्तिममुपेषि गर्भं दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं च उभयतो उपेतरूपा तव जननी च पिता लोके ।
महिपतिकुलसंभवो अभू दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं प्रतिमुखसन्तो परिच्यवसि जगं न कस्य चि सृशन्तो ।
पित्तरुधिरश्लेष्मणा अलिप्तो दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं च कनकवर्ण पश्यमाना परमप्रीतं मनो अनुजनेन्ति ।
फणिका अनुगता च रत्नसूत्रं दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं च प्रकम्पयन्तो वसुधां जायेसि बहुजनहिताय ।
जातो पादानि सप्त क्रमेसि दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं पि च जातस्य मुने छत्रं धारयेन्सु गुह्यकाधिपती ।
उभयतो च वीजनीयो दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं पि च ते जातमात्र उदुपाना उद्गमे उदकधारा ।
उष्णा च शीतला च दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं प्रव्रजेसि प्रहाय कामगुणां येव सप्त च रतना ।
चतुरो च महाद्वीपां दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
अवहाय महीं च ज्ञातयो अथ रत्नानि प्रहाय सप्त वरा ।
जातीमरणस्य कासि अन्तं दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥

1. BM yo tu ° bhavana sa° M °khalani° BM °tvâna a°. — 2. B antimaṁ upeyi ga° M °peti garbha da ° rasmiṁ sagrotraṁ piya me B °gotraṁ taṁ priya me yaṁ°. — 3. M yam ubha ° rûpo ja° BM °pitâ ca lokanâtha ma°. — 4. M mahîpatikulaṁ saṁ° BM °bhavaṁ abhûshi | da° M °raçmisagotraṁ pri° B °tra priya me yaṁ°. — 5. BM °pari ca ṛishi jagaṁ(M °jayaṁ) akasya cit spṛiha(M °cin spṛiça)nto pi°.

6. M °shmanâ a° BM °liptaṁ da° M °raçmisagotraṁ taṁ° B °tran taṁ pri° M °yaṁm me | . — 7. M °varṇṇa paçyamâno pa° B °rṇṇaṁ yasyemâno pa° BM °pritamano(B °nâ) a° M °janeti B °janetri pha°. — 8. BM phali(M °ṇi)kam anugatâ ca rakta° M °raçmisagotraṁ taṁ° B °gotraṁ pri° M °yaṁ mo. — 9. BM °jâyet sa ba ° ya jâ°. — 10. M °to yadâ° BM °krame da° M °raçmisa° BM °gotraṁ taṁ°.

11. BM °pi jâ° M °muna ccha° BM °dhârayetsuḥ gu° M °pati B °pati u°. — 12. M ubhaye ca ° gotro taṁ° B °tran taṁ pri°. — 13. M yaṁ priyaṁ te° B °matrâ udu° M °mâtro udupâno udgamensuḥ uda° B °dgametsuḥ udakadhârâṁ M °dhârâṁ u°. — 14. M gotraṁ taṁ° B °gotran taṁ pri°. — 15. B °vrajen prahâ° M °vrajet prahâ° BM °ṇâṁ ye ca sa° M °pta ratnâ ca catu°.

16. BM cature va ma° M °gotraṁ taṁ° B °tran taṁ pri°. — 17. M yaṁ ava° BM °yo caratha(B °tha |) ratnâni(M °tnâyaṁ) pra° M °saptaṁ dhîrâḥ B °pta dhîrâ | . — 18. M jâtimara° BM °kâçi anto da° M °gotraṁ taṁ° B °tran taṁ pri°.

वीर महाव्यामा उन्नमासि भगवतो चित्ते तदा विमुच्यमाने ।
एकान्तसुखी भवेन्सु दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
अथ सु[385*]विनीता जिनेन शान्ता परमप्रीतमना आर्या परिषा ।
शत्रुदमने उपेसि कालं दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यथा तव प्रणिधी अभूत्पुरस्तादथ समुदागतो असि लोकनाथ ।
प्रणिधी आगमो च ते समृद्धो दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
तव दशदिशतां गतो प्रणादो जनविषयेषु च नास्ति कोचि तुल्यो ।
परमगतिगतो सि धर्मताये दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
दिष्ट्या भगवान्सुखी अरोगी दिष्ट्या कार्यं इदं तव समृद्धं ।
दिष्ट्या नमुचि हतो त्वया ससैन्यो दिष्ट्या ते विदितमिमं च परं च ॥
दिष्ट्या ते सहंपति याचेसि दिष्ट्या चास्य प्रतिशृणोषि वीर ।
दिष्ट्या धर्मेण धर्मचक्रं दिष्ट्या प्रवर्तये द्वादशांगुपेतं ॥
दिष्ट्या नदितो ते सिंहनादो दिष्ट्या ते प्रतिवादो नास्ति क्वचित् ।
दिष्ट्या यं जिनेन धर्मं प्राप्ते दिष्ट्या ते मात्सर्यं नास्ति वर ॥
दिष्ट्या मे अभूषि दिव्यचक्षुः दिष्ट्या श्रोत्रममानुषमभूषि मे ।
दृष्टा हिमवन्ते मृत्युं वा दिष्ट्या ते समिती दृष्टा ॥

1. BM vira mahi(M °hî) â° M °bhâsa unamâsi bha° B °udânam âsi bha° BM °cinte ta° ne e°. — 2. BM °vetsuḥ da° M °raçmisagotraṁ taṁ° B °gotran taṁ pri°. — 3. B °sunihitâ jane° M °sunihitâ ji° BM °na çakrapara° B °mapratîtamanâ ca âryapari° M °nâ ca âryyapari°. — 4. BM çakradamana upesi kola(M °kâlaḥ) da° M °raçmisagotre taṁ° B °tran taṁ pri°. — 5. M °ṇidhânaṁ me abhû° B °bhûta purastâd yathâ samadâ° M °bhût purastâ yathâ samâdâ° BM °gato âsi | lo° tha pra°.

6. BM °ṇidhi agamo° M °raçmisagotraṁ taṁ° B °tran taṁ pri°. — 7. M tava diçatiṁ° BM °gato | praṇâ(M °praçâ)do° M °sti kvaci° B °cit tulyo pa°. — 8. M °raçmisagotraṁ taṁ° B °tran taṁ pri°. — 9. BM dṛishṭvâ bha° gî dṛishṭvâ kâ° BM °tava saṁvṛiddhyaṁ | (M °ddhaṁ |). — 10. BM dṛishṭvâ na° M °mu vidhu° BM °sainyo(M °nyâ) pṛishṭvâ ca te viditaṁ imaṁ° raṁ ca dṛi°.

11. BM dṛishṭva te sahaṁpa(M °te mahampa)tiye âtmâpi dṛishṭvâ câ° M °ṇomi viraṁ B °vira dṛi°. — 12. BM dṛishṭvâ dharme° cakraṁ(M °kra) dṛishṭvâ vartta° daçâṁgupetâ | (M °peto). — 13. B dṛishṭyâ nadito° M dṛishṭvâ nadito° BM °do dṛishṭvâ te prîtivâdi nâsti kaçcit ‖. — 14. B dṛishṭvâ yajitena dharma yo so dṛishṭhyâ te sâtsa° M dṛishṭvâ ye jinena dharmayâ so dṛishṭvâ te sâtsa° sti varaḥ B °sti viraḥ dṛi°. — 15. B dṛishṭyâ me° M dṛishṭvâ me° divyaṁ cakshuḥ dṛishṭhvâ çro° B °kshuḥ dṛishṭhyâ çotra° BM °nushâ abhûshi dṛi°.

16. BM dṛishṭvâ(B °shṭyâ) hi° B °mṛityu vâ dṛishṭyâ te samiti dṛishṭyâ i° M °tyuṁ vâ | dṛishṭvâ te sasmṛitiṁ dṛishṭvâ te i°.

इह मे अभूषि पंचाभिज्ञा दिष्ट्या शिष्याण विधेयता अभू ।
दिष्ट्या मो न पापसंगता स्म दिष्ट्या अनुलोमो धर्मराजानं ॥
दिष्ट्या शरणं उपगता स्म दिष्ट्या अभिसमित चत्वारो सत्या ।
दिष्ट्या सुविशारदा ते धर्मे दिष्ट्या स्म वशीभावमनुप्राप्ता ॥
एवं खु तदा जिनस्य पुरतो आयुष्मां पूर्णो कथितमार्गो ।
वाराणस्यां मृगदावस्मिं आत्तमनो अनुमोदे धर्मप्राप्तो ॥

आयुष्मतो पूर्णस्य मैत्रायणीपुत्रस्य वस्तु समाप्तं ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विस्तरेण निदानं कृत्वा अवन्तीषु मर्कटं नाम निगमं तत्र ब्राह्मणमहाशालो राज्ञो उज्झेभकस्य तोणेहारकस्य पुरोहितः राजाचार्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतभोगो प्रभूतस्वापतेयो प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो प्रभूतहस्त्यश्वाजगवेडको कात्यायनसगोत्रो [385b] । तस्य दानि द्वे पुत्रा एको नालको नामेन द्वितीयो च उत्तरो । उत्तरो ज्येष्ठः नालको कनीयसो पण्डितो निपुणो मेधावी उद्घटितज्ञो तीक्ष्णबुद्धिको ॥ तेषां मातुलो असितो नाम ऋषी अवन्तीषु विंध्यपर्वते आश्रमपदे प्रतिवसति पंचशिष्यशतपरिवारो मूलफलमकृष्टउंछवृत्तिको पंच माणवकशतानि मन्त्रवेदां वाचयति ॥

1. M iha ma bhûshim pam° B °me bhûshi pam° BM °jñâ drishtyâ(M °shṭvâ) çishyâ vidhe ° abhûshi | . — 2. B drishtyâ me na° M drishṭvâ mâ na ° sma | drishṭvâ yam a° B °sma drishtyâ yam a° BM °bhomam dharmarâjâ(M °jâ |). — 3. M drishṭvâ ça° B °drishtyâ ça ° sma drishtyâ a° M °sma drishṭvâ a° BM °sume catasro(B °sra) satyâm dri. — 4. B drisma vi° M drishṭvâ sma viçâra° B °dharmâ drishtyâ sma vaçibhâ° M °dharmâ drishṭvâ sma vasibhâvânu°. — 5. BM °jinishya pu° B °kathitamâgro vâ° M °tamârbha vâ°.

6. BM °dâve âttamanânumodya dharmapâtram || . — 7. M iti çrimahâvastuavadâne âyushmatâ pûrṇṇamai° B °maitryâya° M °sya jâtakam sa°. — 8. M atha khalu bha° BM °vân sammyaksambuddhasya ya° M °tam artha abhi ° ti | ṛishipattane mri ° vanti | punaḥ karttakam nâma ni° B °ntishu | marka° M °çilâ rijño° B °ujbo(?)bhakasya toṇe° M °purojâcâryyo âdyo mahâdhano mahâbhogo prabhûtakoço prabhûtabhogo prabhûtapadeyo prabhûtadhanadhâ° B °svâpadeyo prabhûtadhanadhânyo koçakoshṭâgâro° M °çakoshṭâgâro ° jâtaruparaja ° tyâgayanasa° B °tro ta°.

13. BM °putro eko nâmena dvi° M °yo ca uttaro jye° B °ro n°. — 14. M °jyeshṭho nâ° B °jyeshṭhaḥ nâ° M °niyaço paḍito nipuno medhâvi upaghaṭṭitajño° B °vi ughaṭitajño M °buddhiḥ B °ko te°. — 15. BM °mâturo asi° M °ṛishiḥ avantishu vindhyaparvata â° BM °de ṛishi prativasati | pañcaçi ° krishṭa(M °shṭam)drañccha° B °çatâni | ma° BM °dâm vâca(B °cya)nti utta°.

उत्तरेण तहिं गत्वा वेदा अधीता । सो दानि संगीतिं कृत्वा पितुः सकाशमागतो ॥ सो दानि पितुः पुरतो परेषां च ब्राह्मणानां वेदपारगाणां अनुयोगं देति । तस्यानुयोगं देन्तस्य तानि वेदानि नालकेन सर्वाणि ओगृहीतानि ॥ तेनापि पितुश्च तेषां ब्राह्मणानां वेदपारगाणां पुरतो तस्य भ्रातुः सकाशातो वेदानि श्रुत्वा अनुयोगो दिन्नो । तस्य सो पिता ते च ब्राह्मणा वेदपारगा विस्मिता अहो माणवकस्य बुद्धीति ॥ सो दानि मातापितृहि वुच्चति बुद्धो लोके उत्पन्नो गच्छ प्रव्रजाहीति ॥ सो विन्ध्यपर्वतं गत्वा मातुलस्य असितस्य ऋषिस्याश्रमे ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो । तेन युज्यन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन विहरन्तेन चत्वारि ध्यानान्युत्पादितानि पंचाभिज्ञा साक्षीकृता ॥

यदा भगवाननुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो प्रवृत्तप्रवरधर्मचक्रो वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे देवमनुष्याणां अर्थचर्यां चरमाणो प्राणशतसहस्राणि अमृतं प्रापयन्तो तदान्तेवासिको असितेन ऋषिणा वुच्चति । बुद्धो लोक उत्पन्नो गच्छ प्राचीनं प्रव्रजाहि ॥ सो दानि ऋषिस्याश्रमातो अनुपूर्वेण वाराणसीमागतो ॥ वाराणस्यां षट् शास्तारप्रतिज्ञा प्रतिवसेन्सुः काश्यपो पूरणो मस्करी गोसालिकापुत्रो अजितो केशकम्बली ककुदो कात्यायनो संजयी वैरट्टिकापुत्रो निर्ग्रन्थो च ज्ञातिपुत्रो ॥ तेषां नालको षण्णां शास्तारप्रतिज्ञानां उपसंक्रान्तो न चास्य चित्तमाराध्यति ॥ चत्वारो महानिधयो संखो वाराणस्यां मिथिलायां पद्मो कलिंगेषु पिंगलो तक्षशिलायां एलपत्रो ॥ वाराणस्यां संखस्य मासिको समाजो वर्तति । तहिं निधानाधिपतयो नागराजानो निमन्त्रितका आगता ॥

1[1]. M °ṇa (vakraçatâni maṁntravedâ *effacé*) tahiṁ gatvâ yadâ°. — 1[2]. B °gato so°. — 2. M °to apare ° ṇâmâṁ ve° B °gâṇâṁ anu°. — 3[1]. BM °ntasya nâtive°. — 3[2]. BM te câpi pitu ° to tasyâ bhrâ° M °dinnâ | B °dinnâ ta°.

7. M so vindhyâparva° BM °mâturasya asi°. — 8. M tena pûjyamânena ghaṭaṁtena vyâ° BM °rvarâtrâ(M °tro)pararâtrâpararâtraṁ jâ° M °dhyânâni n° BM °ditâni tâni paṁ°.

11. M °ttarâ saṁmya° BM °syâṁ viharanti | ṛishivada(M °rati | ṛishipatta)ne mṛi° rthacaryâ ca ° nto | tadâtavâsiko ako asi° B °nto | tadântavâsiko ° ccati bu°. — 13. M °loke utpa°. — 14. BM °ṛishi(B °shî) yathâto a° B °gato vâ°. — 15. M °stâro pratijñâ° B °stâraḥ pratijñâ ° setsuḥ | kâçya° M °setsuḥ kâçya° B °skari gosâlikaputro aji° M °goçâlikaputro aji ° keṇakambari kakuṭo kâtyâ° B °keçakampalî ° verañgikaputro ni° M °ṭṭikaputro nigrattho ca jñâ° BM °tro te°.

17. M °nto narâsya ° râdhyenti | B °râdhyanti | . — 18. M °saṁkha vâ ° sho piṅgalo° B °yâṁ ekaputro vâ°. — 20. M tahi nidhâ ° âgatâḥ.

तत्र च एलपत्रेण नागराज्ञा प्रश्ना स्थापिता एतां यो प्रश्नां विसर्जेति तस्य[386a] धीता च दीयति सुवर्णसहस्रं च ॥

किं स्व अधिपती राजा कथं भोति रजस्वरो ।
कथं स्व विरजो भोति कथं बालो ति वुच्चति ॥

भगवानाह ॥

षष्ठो अधिपती राजा राज्ये भोति रजस्वरो ।
अरक्तो विरजो भवति रक्तो बालो ति वुच्चति ॥

एलपत्रो आह ॥

केन सो वुह्यति बालो किं सु नुदति पण्डितो ।
योगक्षेमी कथं भोति तं मे आख्याहि पृच्छितो ॥

भगवानाह ॥

योगेहि वुह्यति बालो योगं नुदति पण्डितः ।
सर्वयोगक्षयसंयुक्तो योगक्षेमीति वुच्चति ॥

एलपत्रो आह ॥

बुद्धबुद्धेति वुच्चसि किं स्वप्नं अथ दर्शनं ।
निरीक्ष्य भाषेसि तत्वं उदीरय छिन्द संशयं ॥

देवता आह ॥

साक्षं दृष्टो महावीरो मृगदावान्तराश्रितो ।
धर्मश्रेष्ठं प्रकाशेन्तो सिंहो व गिरिकन्दरे ॥

1. M °ṇa nâgayajñena praçnâṁ pitâ | e° B °garâjñe praçnâṁ pitâ e ° tasyâ dîptyâ ca diçiti su° M °tasyâ dîptyâ ca digi(?)ti su°. — 3. B kim adhi° M kiṁ adhi° BM °bhoti râja(M °jâ)svaro ka°. — 4. BM °jo kathaṁ°.

6. B shashṭo adhipati râ ° ro a°. — 7. M °hâro ti vu°. — 9. BM °vuccati bâlo kiṁ nuda°. — 10. B yogacchemi ka° M °kshesi kathaṁ bhonti taṁ ° khyâsi pṛicchati ‖.

12. B °vuhyehi bâ° M °bâro yogaṁ ° ṇdito | . — 13. M sarvayogaṁ saṁ° B sarvayagasaṁ ° gacchemi° M °kshemeti°. — 15. BM buddho buddhe vuccasi jânâsi kiṁ svapnaṁ ca na me darçanaṁ |.

16. BM svapnaṁ ca niriksha bhâ° M °cchinde saṁ°. — 18. BM svakshyaṁ dṛishṭo (B °shṭvo) ma ° dâyânta(M °yâṁta)rosrito. — 19. M dharme çreshṭo pra° B °çreshṭaṁ pra°.

चिरस्य बत द्रक्ष्याम तारकैरिव लक्षणैः ।
विचित्रगात्रं .... बुद्धस्य वरबुद्धिनो ॥
चिरस्य बत श्रोष्याम वाणिं ब्रह्मस्वरोपमां ।
अनित्यं दुःखमनात्मेति सर्वक्लेशप्रदारणीं ॥
एतां श्रुत्वा नवघोषां वाणिं ब्रह्मस्वरोपमां ।
मोक्षं प्राप्स्याम तीर्थेभ्यः आसादेत्व नरर्षभं ॥
दृष्टान लोकार्थचरं महर्षिं
महायशं काश्यप अर्थदर्शिं ।
..... सर्वस्य शुभस्य मूलं
शीलं रक्ष्यामो चमरीव वालं ॥
छित्वान पत्रं कुवनान्तरस्मिं
यथा शास्तारं मुनिं नो च कृत्वा ।
खण्डित्व शिक्षां परमार्थदर्शिनो
मार्गा च्युतो वीचिमुपैति कृच्छ्रं ॥
पतन्ति गात्रेषु गिरिप्रकाशा
.....वृष्टिरनन्तविद्धिः ।
शाटेति गात्राणि दुःखार्दितस्य
ततो प्रमोचेहि विशालकीर्ति ॥
शृणोमि धर्मं न च चद्दशामि
नेत्रोद्धृतः सूर्यमिवोद्यन्तं ।
आश्वासयादित्यमरीचितेज

1. B °sya yata dra° BM °ṇaiḥ vi°. — 2. BM °traṁ buddha° B °sya parabuddhino 3. M vira° BM °sya vada çroshyâmi vâ° B °mâṁ a°. — 4. BM °nici° M °ddhínâ vi°. — tya duḥ° B °dâraṇi ha° M °dârani | . — 5. BM hantuṁ çrutvâ ghoshâṁ navâṁ ghoshâṁ vâṇi bra°.

6. B °payâma târyebhyaḥ âsâdetvâ na° M °tiryebhyaḥ âtmâ devâ nararshabhaḥ | B °bhaṁ dṛi°. — 7. B °lokârthaṁcaraṁ° BM °darçi | . — 9. BM sarva ° mûla(M °le) çîlaṁ ca rakshaṁ ca(B °kshaṁ cama)mariva bâlaṁ(M °lâṁ) cchi°.

11. B cchitvâna yatrako vanantarasmiṁ ya° M cchitvâna patrekâ vanântaraçmiṁ ya° BM °munino akṛitvâ(M °kṛishṭâ) kha°. — 13. B °çikshâṁ | pa° M °ramârthaṁdarçino svargâ cyu° B °rçinâ svargâ cyuto vîryam upeha kṛi° M °tovîryyam upaha kṛi° — 15. M °gâtrasya yiripra° BM °kâçâ sâbâlikâ vṛishṭim anantabuddhiḥ | (M °ddhiḥ).

17. M çateti gâ ° kîrtti(?) B °kîrteḥ | . — 19. M °dharmma na° BM °trodhṛitaḥ° M °ryam ivâdayaṁntaṁ.

21. M âsvâsayâdi ° ricatejaḥ | mo° B °shyati | tirya ° shu i°.

मोचो कदा मेष्यति तिर्यग्योनिषु ॥
इमं विकृतसंदेहं दृष्ट्वा दुःशीलसंभवं ।
अयुकण्ठो वदन्तो पि को शीलं न समाचरेत् ॥
स वै प्रमोदेषु रतो न . . . .
भवे सुशीलेष्वचलो ऽचलोपमो ।
व्याकर्ष त्वं अर्थदृशो मतीमां
मैत्रेयगोत्रो भवरागसूदनो ॥

नालको कात्यायनो भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥

पुरोहितो मह्यं पिता तोणेहारस्य राजिनो ।
उत्पादेषु विद्यायुक्तो नक्षत्रेषु गतिंगतो ॥
तम्मे पिता अववासि अर्थकामानुकम्पको ।
बुद्धो खु पुत्र उत्पन्नो गच्छ प्राचीन प्रव्रज ॥
सो हं भगवन् अनुप्राप्तो साधु त्वं प्रव्रा[386^{b}]जेहि मां ।
वैशारद्येहि संपन्नां वाचां भाषे तथागतो ॥
कात्यायनं ब्राह्मणं च एहि भिक्षूति आलपे ।
सा एतस्य प्रव्रज्या हि अभू च उपसंपदा ॥

आयुष्मां कात्यायनो आह ॥

अज्ञासि एतं वचनं असितस्य यथातथं ।
त्वां तु गौतम पृच्छामि सर्वधर्माण पारग ॥

2. B °kṛitaṁ saṁde ° vaṁ a°. — 3. BM °pi ká çi(M °çi)laṁ na çubhácaret | . — 4. BM sa ca pramodo parato na(M °na yaṁ) bha° B °ve svaçileshvabalabalopamo | M °vet svaçileshu calácalopame | .

6. B °rshate tvatha dṛi° M °rsha tvarthadṛi° B °matimáṁ maitreya ° daná | . — 8. B °no bhagavaḥ pá° M °no bhagavato pá°. — 9. M °hitá mahya pi° B° mahya pi° M °tonihá° BM °no u°. — 10. M °tpádishu vineyuko na° B °vinayukto° M °tiṁgataḥ | B °to ta°.

11. M taṁ me pi° BM °avacasi° M °nukaṁpako | . — 12. M buddheshu tram utpa° B °ccha yácí ° vrajá so° M °vraje | . — 13. M °bhaván anu° B °gaván anu° M °prápte sádhu ca prajáhi náṁ | B °dhu pravrajáhi°. — 14. BM °saṁpanno vá°. — 15. M °tyáyanaṁ brá° B °ṇaṁ e° M °laye | .

16. B °vrajyo abhú° M °bhúvanupa°. — 17. BM °yano anyá°. — 18. BM anyási e° M °vaçanaḥ asi° BM °thátathá tvaṁ°. — 19. BM tvaṁ ta° B °gauttama pṛicchámi | sarve dha° M °gauttamaṁ pṛicchasi | kátyáyanaṁ bráhmaṇánáṁ sarvadharmeṇa páragaḥ | B °gaḥ auá°.

अनगारं उपेतस्स भिक्षाजीवं चिकीर्षतो ।
मुनि प्रत्याहर धर्मं मौनेयं उत्तमं पदं ॥

भगवानाह ॥

मौनेयं च पृच्छसि नाल दुःकरं दुरभिसंभुवं ।
हन्त ते तं च वक्षामि संस्तभस्व दृढो भव ॥
समानभागं कुर्यासि ग्रामे आक्रुष्टवन्दितं ।
मनोप्रदोषं रक्षेसि शान्तो चानुमतो भव ॥
उच्चावचा निश्चरन्ति दावे अग्निशिखा इव ।
नारी मुनिप्रलोभाये ताव तं मा प्रलोभये ॥
विरतो मैथुना धर्मा हित्वा कामं परोवरं ।
अविरुद्धो असंरक्तो ये सत्वा त्रसस्थावराः ॥
यथात्मनो तथान्येषां यथान्येषां तथात्मनो ।
आत्मानं उपमां कृत्वा नैव हिंसे न घातये ॥
हित्वामिह अनिच्छां पि अनिच्छो भोहि निर्वृतो ।
त्यज इच्छां च लोभं च यत्र सक्ता पृथग्जनाः ।
पण्डितो प्रतिपद्येय सो तरे नरकं इमं ॥
ततो रात्रिविवासातो ग्रामं पिण्डाय ओतरे ।
आह्वयं नाभिनन्द्येय अभिहारं च ग्रामतो ॥
न मुनि ग्राममासाद्य कुलेषु सहसा चरे ।

1. B anágâ° M anágâram upe° BM °sya çikshâ° M °cikirshitâ | B °kirshito | . — 2. M muninâ pratyahaṁ dharma mauno° B °pratyâhâraṁ dharmaṁ mâne°. — 4. M °pṛicchâmi nâla kinti bhagavân dushkaraṁ° B °nâla kiṁti bhagavâṁ duḥ° M °bhisantuṇaṁ. — 5. M °taṁ vakshyâ° BM °saṁstavasya dṛi°.

6. M °na bhogaṁ° BM °ryâsi ti(M °si i)me âkrushṭa vinde(M °nda)ti | . — 7. B °rakshasi° BM °kshânte câ°. — 8. BM °çcaranti devâṁ(M °vâ) agniçikhâṁ iyaṁ nâ°. — 9. M °niprarobhâye tâ° BM °va te mâṁ pra°. — 10. BM °thuno dharmo hi° B °kâmaparoyacet | M °kâmaparopayet | .

11. M avabuddho asaṁ ° tvâ tatra sthâvarât ‖ B °trase sthâ°. — 12. B athâtmanâ tathânyeshâṁ tathâtmano â° M athâtmanâ tathânyeshâṁ tamamoca â°. — 13. M âtmanâṁ | u° BM °hiṁsa na ghâ° M °taye na hiṁsaye. — 14. BM hitvâm i(M °tvâ i)ha anicchâsya anicchoM °bhoti ni°. — 15. BM °tra çaktâ° B °prigjanâḥ | .

16. B paṇḍitâ parivarjeyâ so tare tara° M °to parivarjjeyâmo tare tara°. — 17. B °râtriṁ nivâsato° M °râtriṁ nivâsitvâ grâ°. — 18. BM °bhinandoyâ a°. — 19. M °muni grâmasâdya° B °muninâ grâ ° dya shuleshu sahasaṁvaro | M °hasamvaro | .

घासेषी न च्छिन्नकथो न वाचा प्रेप्सुतां भणे ॥
स पात्रपाणी विचरेया अमूगो मूगसंमतो ।
तं तं दानं न निंदिया दातारं नावजानिया ॥
अदासि इति ते साधु नादासि भद्रमस्तु ते ।
उभयेनैव सदृशो रूचत्वं विनिवर्तये ॥
सो पिण्डचारं चरित्वा वनान्तं अभिरचये ।
ऊनोदरो मिताहारो अल्पेच्छो स्वादलोलुपः ॥
सो वृक्षमूलोपगतो आसनोपगतो मुनि ।
ध्यापयति अतो भव्यं आत्मानं नातितोषये ॥
यस्यात्र सरिता नास्ति च्छिन्नश्रोतस्य भिक्षवः ।
कृत्याकृत्यप्रहीणस्य परिदाघो न विद्यति ॥
एवं लयनमाख्यातं संबुद्धेन प्रजानता ।
एको व अभिरमिष्यसि एवं गमिष्यसि दिशो दश ॥
एवं मौनेयं उपेष्यसि क्षुरधारोपमो भव ।
जिह्वाय तालुमासाद्य तादृशो संयतो भव ॥
निरामगन्धो असितो वृक्षमूलपरायणो ।
एकासनस्य शिक्षासि श्रमणोपासनस्य च ॥
श्रुत्वा च्छतुरहं ध्यानं ध्यायिनां कामचागिनां ।

1. M ghâtesi no cchinnaghâto na° B ghâsesiṇo cchinnaghâso na vâcâ prâpnu bhaṇe | M °câ prâpnutâm̃°. — 2. M °trapânî vicareyâ grâmo amukasam̃tato | B °reyâ grâme amuko amukasam̃gato | . — 3. B tam̃ dâna nim̃diyâ dâtârâ bhavatyayam̃ | M tam̃ dâna ninditâ dâtâ | dûrâlâbha bhavatyayam̃ | . — 4. B °iti te sâdhvanadako bha° M °sâdhuḥ nandakâ bha°stu vo | . — 5. B °yeneva sadriço° M °naivam asadṛi°.

6. BM so pi piṇḍa° B °caritha vanantam° M °cariya carante a° B °raksheye â°. — 7. M unnodaro pi trâso alpa° B °daro pi tâso | alpa° BM °syâlpalo° B °lupa।so°. — 8. B °lopagato | â° M °muniḥ B °muni dhyâ°. — 9. B dhyâyeti | ato bhayâ â° M °yanti ato bhavyâ â° B °ye ya°. — 10. M yasya tra° B °sti | cchi° BM °çrotrasya bhikshava(M °vaḥ) kṛi°.

11. BM kṛityo kṛityaprahiṇa(B °na)sya paridâgha(B °ghe)nam acyutaḥ || . — 12. M °khyâsi buddhena ca pra°. — 13. B eko ca a° M eko abhi° BM °ramishyâmi evam̃ gamishyâmi(M °shyati) daça diçâ | . — 14. B vâyau nam̃ yam̃ upe° M kshuradhâropamâm̃ savâm̃ jaineyam̃ ca upeshyasi | bhave ji° B °mo || bhava ji°. — 15. M °hvâya tâlaçcam âsâ° BM °driçam̃ sam̃yyato bhava(M °va |).

16. M nicâmagandhe asito ca vṛikshamûle pa°. — 17. B ekâçanasya çikshasi° M °çishyasi° BM °çrama(M °çrava)ṇopasâna°. — 18. M °ham̃ vyânam̃ dhyâyinâm̃ kâmatyâgiṇâm̃ | B °ham̃ dhyâna dhyâyinâm̃ kâmarâgiṇâm̃ | .

ततो हिरिं च श्रद्धां च भूयो [387'] शिक्षेय मामको ॥
न पारं द्विगुणायति नापि चेवं गुणायति ।
उच्चावचा प्रतिपदा श्रमणेन प्रकाशिता ॥
तं नदीषु विजानाति रन्ध्रेषु प्रदरेषु च ।
सन्नादयति खु ओघो शान्त एव महोदधिः ॥
यं ऊनकं तं स्वनति यं पूरं शान्तमेव तं ।
ऊनकुम्भोपमो बालो ह्रदपूरो व पण्डितः ॥
यो मुनी बहु भाषति उपेतं अर्थसंहितं ।
निर्वाणं साक्षात्कुर्याय जानन्तो बहु भाषति ॥
यो च धीरो मितभाषी जानन्तो न बहु भाषति ।
स मुनी मौनमर्हति स मुनी मौनमध्यगात्ति ॥

नालकप्रश्नं समाप्तं ॥

भगवा सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विस्तरेण निदानं कृत्वा मथुरायां श्रेष्ठि आढ्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतस्वापदेयो प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतहस्त्यश्वाजगवेडको प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो । तस्य दानि श्रेष्ठिस्य त्रियन्तरा दारिका जाता ॥ सा दानि अमंगला ति कृत्वा परिव्राजिकाये दिन्ना । यदा संवृद्धा भवति ततो

1. B tato rirhi ca çuddhâm̃° M tato ṛishim̃ ca çuddhâm̃ ca bhûyo nâmena çikshiya | çikshâ parimânena na° B °çikshiya mâmeta na°. — 2. BM na pâra dviguṇâyati(B °ti |)nâ° M °pi câra guṇâyato B °ṇâyatâ uccâ°. — 3. M °câ pratipadyatâ | . — 4. M °nâti grâmaṇyena prakâçitâ ‖ B °nâti andheshu pracareshu ca sa°. — 5. M sam̃nâdayati punar ghosham̃ çabdam̃ caivam̃ mahodadhe | B °ti kunagho çatam eva ma°.

6. M yam̃ mûlam̃ na tataḥ çatâpi yam̃ pû° B yam̃ ûnarkatam̃ çatam̃tiyam̃ puram̃°. — 7. BC °pûro ca pa° M °ṇḍito | . — 8. BM °bahû bhâsha(M °she)ti u° M °sam̃hati | . — 9. M °kshâ kurvanti yânanto°. — 10. M °ro mṛitâbhaṇitam̃ ba° B °bhâṇitam̃ ba °shati sa° M °shanti.

11. M so muniḥ | maunam arha° B °rhati | sa° M °muniḥ mau° BM °gânti bhagavâm̃ (M °vân) ‖ . — 12. M iti çrîmahâvastuavadâne nâ° BM °praçnâ sa°. — 13. M athânantaram̃ bhagavân sa° B °vâm̃ sam̃mya ° harati | ṛi° M °ṛishipattane mṛi° B °çreshṭi â° M °çreshṭiḥ âdyo mahâdhano° BM °dhânyo koçakoshṭâgâro° M °ttopakarahaṇastya° B °çvâjagaḍako° M °paurûsheyâ | B °sheyâ | .

17. BM °çreshṭisya° M °triyam̃tarâ ° jâtâḥ. — 18[1]. B °nnâ ya°. — 18[2]. M °sam̃vṛitto bha° B °sam̃vṛiddho bhavati | tato nam̃ pravrajo° M °to tam̃ pravrajehi ca vallikâ te bheshyanti B °ca vallikâ te bhavanti dho°.

नां प्रव्राजेहि व वृत्तिका ते भेष्यति । धात्री च दिन्ना या तां दारिकां संवर्धेति यं च किंचिद्व्ययकर्म तं श्रेष्ठिना निष्पन्दितं ॥ सा दानि यथा उत्पलं वा पदुमं वा पुण्डरीकं वा तथा संवर्धीयति यत्र काले विज्ञप्राप्ता ततो ताये परिव्राजिकाये प्रव्राजिता उपसिखिता सर्वाणि परिव्राजकशास्त्राणि प्रबोधिता ॥

सा दानि अन्यमन्याहि परिव्राजिकाहि सार्धं समुल्लापं करोति न चास्या कोचित् शक्नोति उत्तरं संधितुं । सा एव अयमाख्यायति वादिप्रवादी सर्वशास्त्रविशारदा ॥ अपरो च ब्राह्मणो वेदपारगो सर्वशास्त्रविशारदो वैयाकरणो गतिंगतो वादिप्रवादी दक्षिणापथातो मथुरां आगतो ताम्रपात्रेण पार्श्वं वेठयित्वा महन्तीं उल्कां प्रज्वालेत्वा मथुरां प्रविशति । मध्येन अन्तरापणवीथीये चेतं प्रदिशासि । अस्ति स वर्णाकुशलो यो अस्मेहि सार्धं कथयेय ॥ सो दानि माथुरकेहि वुच्चति ॥ निर्वापेहि एतामुल्कान्ति इहास्माकं प्रव्राजिका अस्तीति बाला दहरा सा त्वया सा[387ᵇ]र्धं सप्तमं दिवसं कथयिष्यति यदि शक्नोसि ताये सार्धं कथयितुं ततः वादी ॥ सो दानि आह ॥ एवमस्तु अहं ताये परिव्राजिकाये सार्धं सप्तमं दिवसं कथयिष्यामि । तत्रभवन्तेहि मध्येहि भवितव्यं ॥ तेहि माथुरकेहि नैगमजानपदेहि सा परिव्राजिका शब्दापित्वा वुच्चति ॥ दक्षिणापथातो ब्राह्मणो आगतो वादी वेदपारगो व्याकरणे वादाभिप्रायो शक्यसि तेन ब्राह्मणेन सार्धं सप्तमं दिवसं कथयितुं ॥ सा दानि आह ॥ बाढं शक्यामि तेन वा अन्येन वा सार्धं कथयितुं । अहमपि वादाभिप्राया ॥ नैगमेहि परिव्राजिकाय श्रुत्वा मथुरायां चत्वरशृंगाटकवीथीमुखश्रवणामुखेषु घण्टा घोषापि-

1. BM dhotri° M °nnâ vâ tâm̃ dârikâ sam̃ ° ti pam̃ ca kim̃ ° rman tam̃ çreshṭino nisyam̃vitam̃ ‖ B °çreshṭina niḥsam̃citam̃ | . — 2. M °tparam̃ vâ padu° B °dumam vâ pu ° ptâ | tato° M °ptâm iti tato tâye velâye parivrâjakâye pravrâjito lishim̃ se° B °jito ṛishim̃ sakhi° M °jakâni çâstrâ° B °strâṇi prabâdhitâ | . — 5. BM so dâni anyama(M °m am̃)nyehi parivrâjakâhi sâ° B °roti na vâsya ko° M °roti na vâsya keciechaknoti | u° B °ram̃ | sam̃° M °ram̃ sadhi° BM °tum̃ sâ°.

6. BM °pravâdi sarva° B °çâladâ | . — 7. M °dipravâdi da ° ṇa pârçve voṭayi° BM °hantam̃ ulkâ prajvâ ° M °râm̃ praveçati | B °çati ma°. — 9. M °vîthim̃ cemam̃ praviçâmi | B °thîye tamam̃ praviçâsi | . — 10^1. B asti sarvakarṇṇako çirâ yo a° M asti sarvakoçilâryâ âtmehi sâ ° thamayeyam̃ B °yeyam̃ ‖ . — 10^2. BM °ti ni°.

11. B nirvâyehi° M °tvayâ sârddha sapta ° sam̃ kathayishyâmi yadi çaknoti ‖ tâ ° tum̃ tato vâdî ‖ . — 13^2. M °vrâjakâ ° yishyami | . — 14. BM °vyam̃ te°. — 15^1. B °dehi | sâ M °vrâjakâ°. — 15^2. B °kshiṇapathâ° M °to vâdipravâdi ve° M °sârddha sapta°.

17^1. M °âhatsuḥ ‖ . — 17^2. M çakyâma te ° sârddha ka°. — 18^1. M °dâhiprâ° BM °yâ nai°. — 18^2. BM °vrâjakâya(M °yo) çru° M °çrim̃gâdakavîthîmukham̃çra° B °çrim̃gâm̃ṭakavîthim̃ mukha° B °shâyitâ | .

ता । सप्तमं दिवसं अमुकाये परिव्राजिकाये दक्षिणापथिकेन ब्राह्मणेन वादिना सार्धं कथासंलापं भविष्यति ॥ यो श्रोतुकामो सो संनिपततु ॥ तत्र रंगेन समन्तेन मंचा बद्धा । महाजनकायो जनपदातो श्रुत्वा मथुरां आगच्छति ॥

तस्य ब्राह्मणस्य एतदभूषि । कीदृशी सा परिव्राजिका या मया सार्धं कथयिष्यति । यं नूनमहं तां परिव्राजिकां पश्येयं ॥ सो दानि कौतूहलेन पृच्छपरिपृच्छिकाये तत्तं परिव्राजिकानां आवसथं गतो गत्वा पृच्छति ॥ कतमा सा परिव्राजिका या सा तेन दक्षिणापथिकेन ब्राह्मणेन सार्धं महतीये परिषाये मध्ये कथयिष्यति ॥ तेन ये पृच्छिता तेहि सा परिव्राजिका उपदर्शिता स्वके परिवेणे विसृष्टेन स्वरेणाभिसंस्कारेण स्वाध्यायं करोन्ती ॥ सो ब्राह्मणो तां परिव्राजिकामुपसंक्रम्य पृच्छति ॥ भवन्ति त्वं मया सार्धं परिषामध्ये कथयसि ॥ सा दानि आह ॥ बाढं कः संदेहः अहं त्वया सार्धं परिषामध्ये कथयिष्यामि अन्येन वा श्रद्धावादिना ॥ सो दानि ब्राह्मणो तरुणो अभिरूपो सापि तरुणा परिव्राजिका अभिरूपा तेषां परस्परस्य मूले सह दर्शनेनातो प्रेमं निपतितं ॥ सो दानि ब्राह्मणो तां परिव्राजिकामाह ॥ भवति अहं त्वया अर्थिको ॥ सा परिव्राजिका आह ॥ अहं त्वया अर्थिका ॥ ब्राह्मणो आह ॥ भवति यदैवं तथा करोम यथास्माकं परस्परस्य समागमं च भवे परो च न जानेय । वयं तत्र [388a] परिषामध्ये अभिसमयं कृत्वा सल्लपिष्याम । यो अस्माकं निगृह्येय तेन तस्य शिष्यत्वं उपगन्तव्यं । नाश्चर्यं एतं यं पुरुषेहि स्त्री निगृहीता । अथ पुनर्भवती मम निगृह्णेय ततः अहं सर्वलोकस्य कुत्सितो च परिभूतो च भवेयं द्व्यंगुलप्रज्ञाये स्त्रीमात्राये त्वं निगृहीतो ति । भवति तथा करोहि यथाहं भवति निगृह्णेयं ततो त्वं मम शिष्या

1. BM °vrâjakâye° B °ṇâpathena brâ° M °ditena sârddha ka°. — 2[1]. M °patatuṁ | . — 2[2]. M °ntena paṁcâ° B °câ buddhâ ma°. — 4[1]. M °ṇasyaitad a° B °shi kî°. — 4[2]. M °vrâjakâ ° thayati | . — 5[1]. B yaṁ dûram aha tâṁ° M yaṁ dûraṁm aha tâṁ° BM °vrâjakâṁ°. — 5[2]. M °ni kotû° B °hareṇa pṛicchaparipṛicchakâ° M °cchikâya taṁ parivrâjakânâm âvasatha gato° B °nâṁ avasa°.

6. B °mâ so parivrâjako yâ ° M °vrâjakâ sâ te ° ṇâpathake ° sârddha maha°. — 8. M °rçitâ purimantena vi° B °svake purimante vi° BM °yaṁ karoti ‖ . — 9. M °hmaṇoṁ tâṁ ° vrâjakâṁ° BM °ti bha°. — 10[1]. BM °rishama° M °thayishyati ‖ .

11. BM °rishamadhye° M °mi | anayavyayena çra° B °mi | anyena vâ çuddhâ°. — 12. M °po so pi taruṇo parivrâjako abhirûpâ° B °sâpi taruṇo parivrâji abhirûpâ°. — 13. BM °vrâjakâ(M °ka)m â°. — 14[2]. B so pa° BM °vrâjakâ° M °âsi. — 15[2] B °karoma | yathâ° M °karoma | yathâlokaṁ ° maṁ ca jâneyaṁ B °ro ca jâneya va°.

16. M °bhisamaṁ kṛi ° llayishyati | B °llayishyâma | . — 17. M °hyeyena tasya°. — 18[1]. M °ryyaṁ evaṁ yaṁ ° strîhi nigṛihîto | . — 18[2]. M atha khalu pu ° vati sama ni° B °vati mama ni° M °tato sarva ° tsido ca pa ° yaṁ vyaṅgula ° hiteti | B °hîto ti. — 20. B bhavati | tathâ ka ° çishyo bhavishyati | M °çishyo bhavati.

भविष्यसि । तदेवमस्माकं परस्परसमागमं भविष्यति । न च नं कोचि जानिष्यति ॥ सा दानि परिव्राजिका आह ॥ एवं भवतु ॥ सो दानि ब्राह्मणो एवं ताये परिव्राजिकाये सार्धं संमन्त्रेत्वा निर्धावितो ॥

ततो सप्तमे च दिवसे तत्र चतुरङ्के बहूनि प्राणिसहस्राणि समागतानि राजा माथुरो समागतो कुमारामात्या समागता श्रेष्ठिप्रमुखं नैगमं समागतं सार्थवाहप्रमुखो वाणिजग्रामो समागतो पुरोहितप्रमुखा ब्राह्मणपरिषा समागता अष्टादश श्रेणीयो समागतायो श्रमणब्राह्मणतीर्थिकगणिका समागतानि ॥ सो पि ब्राह्मणो समागतो सापि परिव्राजिका अनेकाहि परिव्राजिकाहि सार्धं समागता । समागत्वा परिषामध्ये स्वकस्वकेषु आसनेषु निषण्णानि ॥ ब्राह्मणो उत्थित्वा सराजिकां परिषां विज्ञपेति ॥ भवन्तो ऽस्माभिर्वटुकचापल्यं कृतं यमस्माभिः स्त्रीभिः सार्धं संलापमभ्युपागतं । अनाश्चर्यं च भवेय यदहमेतां परिव्राजिकां निगृह्णेयं वदेन्सुः किमत्राश्चर्यं यं पुरुषेण स्त्री निगृहीता ति । अथ खलु यं एषा परिव्राजिका मम निगृह्णेया ततो हं सर्वलोकस्य कुत्सितो च परिभूतो च भवेयं व्यंगुलप्रज्ञाये स्त्रीमात्राये त्वं निगृहीतो त्ति । ततः मम एषा सराजिका परिषा विज्ञप्ता । यदि एषा परिव्राजिका परिषामध्ये मम शक्नेय निगृहीतुं ततो मया एतस्या परिव्राजिकाये शिष्येण भवितव्यं अथाहं एतां परिव्राजिकां परिषामध्ये निगृह्णेयं ततो एताये मम शिष्यत्वमुपगन्तव्यं ॥ सा दानि परिव्राजिका ताये परिषाये पृच्छीयति ।

1[1]. BM °sparaṁ sa°. — 1[2]. B °ca maṁ ko° M °ca maṁ kvacij jâni°. — 2[1]. B so dâ° vrâjakâm âha ‖ M °vrâjakâ°. — 2[2]. M etaṁ bhavatuṁ | . — 2[3]. M °hmaṇaivaṁ° BM °vrâjakâ ° rddhaṁ samantre° B °to sa ca tato°. — 4. M sa ca tato° B °ptamo ca divaso ta° BM °bahuni prâ ° kumârâmâtyâ(M °tya) âgatâ çreshṭipramukhâ nigamaṁ (B °mukhâni naigama samâgataṁ) sârtha(M °rthaṁ)vâhapramukhâ(M °khaṁ) vâṇija° M °grâmaṁ samâgato pu ° shâ samâgatâḥ ashṭâ ° çreṇiyo samâgatovo çravaṇabrâ° B °çramaṇabrâhmaṇo tîrthikagaṇi sa°.

7. M so brâ° BM °to so pi parivrâjakâ anekâkâ(M °nekehi) parivrâjikâ(M °jake)hi sâ° M °gato B °gatâ sa°. — 8. B °tvâ | pa° BM °rishamadhye° M °kasvakehi â ° sharṇṇâni B °ṇṇâni brâ°. — 9. M °rishâ vi° B °peti bha°. — 10. B °r vaṭkacâ° M °câpaṁlpaṁ kṛi ° stribhi sârddha saṁ°.

11. B °bhaveyaṁ ya° BM °vrâjakâṁ° M °nirgṛihneyaṁ vadetsuḥ | ki° B °gṛihneyaṁ vadetsuḥ ki° M °shena strî nigṛihitaṁ ti ‖ . — 12. B °esho pa° BM °vrâjakâ ° gṛihneyâ° M °tato yaṁ sa ° veyaṁ vyaṁgu ° hito ti | B °hito nti | . — 14[1]. M tato ma° BM °esha sa° M °jñapto B °jñaptâ ya°. — 14[2]. BM yadâ esha(M °eva) parivrâji(M °ja)kâ parishâparishamadhye ° gṛihituṁ tato(M °tuṁ | tataḥ) mayâ | eta(M °yâ eka)sya parivrâji(M °ja)kâye ° tavyaṁ ‖ athâhaṁ etaṁ parivrâji(M °ja)kâṁ parishamadhye nigṛihneyaṁ | (M °hniyaṁ) tato° M °çishyaṁ upa°.

17. B so dâni mama pari° M °parivrâjakâ°.

एष ब्राह्मण एवं जल्पति कथं तव उत्पद्यति ॥ सा दानि आह ॥ एवं भवतूति ॥

ब्राह्मणेन एवं समयं कृत्वा प[388b]रिव्राजिकाये दण्डकं प्रगृहीतं परिव्राजिकापि तं ब्राह्मणं समज्यप्रत्यनुभाषार्थं उत्तरं प्रत्युद्धरेति । एवन्तेहि वाक्यप्रतिवाक्येहि तं दिवसं क्षपितं नैव एको एकस्य शक्नोति निग्रहीतुं नैव अपरो अपरस्य ॥ एवं यथा एकं दिवसं तथा सप्तरात्रं गच्छति । न च एको एकस्य शक्नोति निगृह्णितुं नापि अपरो अपरस्य ॥ ते मनुष्या ततो परिषातो विकाले विकाले गृहं गता सन्तो स्त्रीभिः पृच्छीयन्ति कुतो यूयं अद्य सप्तरात्रं उपादाय विकाले विकाले आगच्छथ ॥ ते आहन्सुः ॥ न जानथ कस्यार्थाय वयं विकाले आगच्छाम । दक्षिणापथातो ब्राह्मणो आगतो षडङ्गवेदपारगो सर्वशास्त्रेषु गतिंगतो वैयाकरणो अद्य सप्तमं दिवसं ताये परिव्राजिकाये सार्धं संलपति न च शक्नोति निगृह्णितुं ॥ ता दानि तेषां स्वामिकानां आहंसुः ॥ एवं पण्डितायो स्त्रीयो को पुरुषो स्त्रियं अयतो बुद्धीये च मीमांसाये ॥ तेषां मनुष्याणां भवति ॥ यदि केनचिदुपायेन सो ब्राह्मणो ताये परिव्राजिकाये परिगृह्णीयेय ततो इमा अस्माकं स्त्रियः सर्वकालं परिभवेन्सुः तृणसंज्ञां पि ता उत्पादयेन्सुः ॥ एवन्तं नगरं सर्वं योभूयेन तस्य परिव्राजकस्य योभूयेन तस्या परिव्राजिकाये अनुकूलकं संवृत्तं ॥ अपरं दिवसं परिषाये समागताये ब्राह्मणेन परिव्राजिकाये उत्तरं दिन्नं ताये च इच्छन्तिये तमुत्तरं न प्रत्यनुभाष्टं ततः जनेन हक्कारा क्षिप्ता ब्राह्मणस्य जयो परिव्राजिका निगृहीता ॥ तेन दानि ब्राह्मणेन सा परिव्राजिका त्रिदण्डं आरूपयित्वा छत्रोपानहां च गृह्णापेत्वा ततो परिषामध्यातो शिष्यधर्मेण निष्कासिता ॥ ब्राह्मणो पि परि-

1[1]. M °udyadyati ‖ . — 1[2]. BM °tûti brâ°. — 2. M °tvâ parivrâjakâye daṇḍa ° ktaṁ | parivrâjakâ pi ° B °majya pra° M °majya pratyâbhabhâvaṁ° BM °ttara pratyuddharehi | . — 3. M evaṁ tehi ° pitaṁ eko ° knoti nigṛihituṁ naivaṁ aparo parasya B °grahetuṁ | nai °sya e°. — 5[1]. M °eka di°. — 5[2]. B °gṛihnituṁ ‖ nâ° M °gṛihituṁ | nâ° BM °sya te°.

6. M °shyâ te parishâte vikâle avikâle gṛihaṁ gatâ° B °gatâ santâ stri° BM °yûyaṁ asya sa° M °ya vikâle avikâle â°. — 8[2]. M °syârthâ va ° gacchâmaḥ. — 8[3]. M °tâye çreshṭidhitâye pari° BM °rddhaṁ saṁllapati(M °ti |) na ca° M °nigṛihnituṁ | B °knoti gṛihnituṁ | .

11[1]. M so dâ° B te dâ° M °mikân âhansuḥ | . — 11[2]. B °ṇḍitâye stri° M °ṇḍitâye striye ko ° sho striye a ° buddhiye vâ mi° B °ddhiye câ mi° BM °sâye te°. — 12[2]. M °pâyena brâ ° gṛihnîyetaṁ | tato° B °gṛihnîyeyaṁ tato° BM °imâṁ asmâ° M °rvakâle pa° B °vetsuḥ | triṇa° BM °saṁjñâpita u° B °yetsuḥ | . — 14. BM °raṁ sarva yobhûyena tasya parivrâjakâ bhûyo(B °vrâjikâ yo bhûyaḥ) na tasya parivrâjakâye akâra(M °kâla)kâ saṁvṛittâ(M °vṛitto) | . — 15. M °ṇena parivrâjakâye uttaraṁ di ° cchanti etaṁ uraṁ na pra° B °pratyubhâ° M °bhâshyaṁ | tato jane° BM °na ukkâ° M °vrâjakâ nigṛihito | .

18. M °daṇḍam ârapayi° BM °cchatropâ° B °gṛihnâpe° M °gṛihnâyetvâ ta° BM °rishamadhyâ°. — 19. M °vrâjakâye âvasatha gacchati°.

व्राजिकाये आवसथं गच्छति परोपरं च यथाभिप्रायं समागच्छन्ति ॥ अभीक्ष्णसंनिपातेन सा परिव्राजिका आपन्नसत्वसंपन्ना संवृत्ता ॥

ते दानि मथुराया निर्गम्य दक्षिणापथे जनपदचारिकां चरमाणा नवानां वा दशानां वा मासानामत्ययेन श्वेतवलाकामनुप्राप्ता तहिं श्वेतवलाकायां रात्रिं आवासिता ॥ तत्र सभायां सा परिव्राजिका प्रजाता । दारको जातो प्रासादिको दर्शनीयो परमाये शुभवर्णपुष्कलतया स[389a]मन्वागतो ॥ तेहि तस्य माणवकस्य सभाये जातो ति सभिको त्ति नाम कृतं ॥ तेहि दानि मातापितृहि सो माणवको संवर्धियति ॥ यत्र काले सो माणवको विज्ञप्राप्तो संवृत्तो ततो पि लिपिं शिक्षापितो गणनां धारणां निक्षेपणां सर्वाणि च परिव्राजकशास्त्राणि अधीयापितो वादिप्रवादी ॥ सो दानि समुद्रकुक्षिं प्रविष्टो अबुद्धे बुद्धं मार्गति । सो दानि षोडश महाजनपदानि अखन्तो वाराणसीं आगतो ऋषिपतनं मृगदावं भगवन्तमुपसंक्रान्तो ॥

अथ खलु सभिको परिव्राजको भगवता सार्धं संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां व्यतिसारयित्वा एकान्ते निषण्णो । सभिको परिव्राजको भगवन्तं प्रश्नं पृच्छे ॥

कांक्षाविचिकित्सी आगतो स्मि
प्रश्नं पृच्छितुं अभिकांक्षमाणो ।
तस्य सभिकस्य प्रश्नमेवं पृष्टं
भगवं अनुपूर्वमनुलोममनुसन्धिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

भगवानाह ॥

1. BM °satvá saṁ° M °vṛitto | . — 3. M °ráyáṁ ni° B °mya daṇiṇápathaṁ ja° M °pathaṁ ja° caramáṇáṁ navánáṁ vá da° BM °tavalákam a(M °kaṁ a)nu° M °prápto ta° sito | B °sitá ta°. — 5^{1}. BM °yáṁ so pa° BM °vráji(M °ja)ká prájátá dá°. — 5^{2}. M °játaḥ prá° máye pushkalatáye çubhavarṇṇatáyo samaṁnvá° BM °gato te°.

6. M °bháryáye játo ti sábhi° BM °konti ná°. — 7. B tehi dáni dáni má° M °dávi má° saṁvarddháyati | B °saṁvarddhayati | . — 8. B °kálaṁ so° M °kálaṁ sa máṇavako vijñáprá° BM °náṁ váraṇaṁ ni° M °kshepanaṁ sa° B °to vádipra°. — 10^{1}. M °ddhe buddha má°. — 10^{2}. B °janapadáni akaṇṭhato vá° M °shipattanaṁ mṛi°.

13. M °bhagavato sárddha maṁmodani° dayitvá sáropaṇiyáṁ kathaṁ vya° B °niyáṁ katháṁ saṁmodayitvá sáropaniyáṁ sáropayitvá e° BM °sharṇṇo sa°. — 14. B °vrájiko° BM °cche káṁ°.

16. B káṁkácit kiṁcit sá á° M káṁksháyicikitsá° BM °smi iti(M °ti |) sabhiko praçnaṁ pṛicchatum abhi° M °máno B °ṇo ta°. — 18. BM °praçnaṁ me pṛishṭá || bhagavám anu(M °ván a)púrvem anulomam a(M °maṁ a)nusandhim a(B °saṁdhi a)nudha°.

दूरा सभिका तुवमागतो सि
प्रश्नं प्रष्टुमिहाभिकांक्षमाणो ।
प्रश्नान्तकरो भवामि ते हं
अनुपूर्वमनुलोममनुसंधिमनुधर्मं व्याकरिष्यामि ॥

एवमुक्ते सभियो परिव्राजको भगवन्तं गाथाये प्रत्यभाषि ॥

किंप्राप्तमाहु भिक्षुणं
सुव्रतं किं सु कथं च दान्तमाहु ।
बुद्धो ति कथं प्रवुच्चति
पृष्टो मे भगवं अनुपूर्वमनुलोमं अनुसंधिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

एवमुक्ते भगवां सभिकं परिव्राजकमेतदुवाच ॥

पथेन कृतेन आत्मना
अभिनिर्वाणगतो वितीर्णकांक्षो ।
विभवं च भवं च ज्ञात्व लोके
उषितवां क्षीणपुनर्भवो स भिक्षुः ॥
सर्व्वत्रउपेक्षो स्मृतिमां
न च सो हिंसति कंचि लोके ।
तीर्णो श्रमणो अनाविलो
उत्सन्नो यो न करोति आस्रवं ॥
यस्येन्द्रियाणि भावितानि

1. B °sabhikaḥ tvam âga° M °sabhikas tvam âga° BM °si praçnaṁ(M °çnâṁ) prashṭuṁ ihâ kâṁ ° ṇo pra°. — 3. BM praçnâ(M °çnâṁ)ntekaro bhavâmi(M °vâpi) te aham anupûrvem a(M °rvaṁ a)nulo° M °anudharma vyâ°. — 5. M °bhiko pa° B °shi kiṁ°.

6. BM °prâptaṁ mahâbhikshuṇâ iti sabhiko suvrato praçnaṁ | te sabhi(M °sati)ka pṛishṭo(M °shṭho) kiṁ su kathaṁ vadanti(M °nte)m âhuṁ bu°. — 8. B buddho ti su kathaṁ vuccati ‖ pṛishṭaṁ me° M buddho ti su kathaṁ pravuccati | pṛiccha me bhagavan pṛishṭo anupûrvaṁ anulo° B °vaṁ pṛishṭo anupûrva anulo° M °nusandhi anu ° roti | . — 10. M evaṁm u ° gavân sabhiko pa ° tad avocat | .

11. B yaṁ yena kṛi° M jayena kṛi° BM °tmano sabhiyo hi(M °yo bhi) bhagavâṁ(B °vaṁ) abhinirvâṇaṁ gato vistirṇṇa(M °rṇṇe)kâṁksho(M °kshâ) vi°. — 13. BM °jñâtvâ loke ushitaṁ vâ kshi° M °vo si kshu B °si | bhikshuḥ sa°. — 15. BM °pekshâṁ smṛi ° ca so arhanta ciṁki(M °nta kiṁci)lloke ti°.

17. M °rṇṇo çravaṇo° BM °tsanto yena karoti(B °ti |) âçravaṁ(B °çramaṁ) pa°. — 19. BM paçyendriyâṇi(M °yâni) bhâ° M °rddhâ ca sarvaloke B °loke ni°.

अध्यात्मं वहिर्धा च लोके ।
निर्विध्य इमं परं च लोकं
कालं रक्षति भावितो स दान्तो ॥
कल्पानि विकीर्य केवलानि
संसारदुःखानि चतूपपातं ।
विगतमलं विरजं अनंगणं
प्राप्तं जातिक्षयन्तमाहु भिक्षुं ॥

अथ खलु [389[b]] सभिको परिव्राजको भगवतो भाषितमभिनन्दित्वा भगवन्तमेव उत्तरिं प्रश्नं पृच्छे ॥

किंप्राप्तिनमाहु ब्राह्मणं
श्रमणो किं सु कथं सुस्नातको त्ति ।
विशुद्धो नागो ति कथं प्रवुच्चति
प्रश्नं मे भगवं पृष्टो अनुपूर्वमनुलोमं अनुसन्धिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

एवमुक्ते भगवां सभिकं परिव्राजकमेतदुवाच ॥

वाहेत्व सर्वपापकानि
विमलो साधुसमाहितो स्थितात्मा ।
संसारमवेत्य केवलं
उषितवां क्षीणपुनर्भवो स ब्रह्मा ॥
समितावि प्रहाय पुण्यविपाकं
विरतो ज्ञात्व इमं परं च लोकं ।

2. B nividya imaṁ paṁcaraloke kâlaṁ° M °rvidya imaṁ paṁcacalokakâcaṁ raksha°. — 4. M kalpâṇi vi° B °vivikîrya ° catoyapâdaṁ | M °carâyapâdaṁ | .

6. B vigatamalajo anaṁgaṇo prâ° M vigataṁ alajaṁ anaṅgaprâ ° kshayaṁ ta° BM °m âha bhikshuṁ || . — 8. B °lu sa sabhikâ pa° M °tvâ bhagavam evam utta ° çnaṁ paripṛi°. — 10. BM °prâptenam âhu brâ(M °na âhur brâ)hmaṇo ti sabhiko çrama(M °çrava)ṇo kiṁ suḥ ka ° takonti vi°.

12. BM °thaṁ nâgo ti vuccati | pra° M °çnaṁ bha° BM °gavâṁ pṛi°. — 14. M °gavân sabhi ° jakaṁ eta°. — 15. BM vâhi(M °hiṁ)tvaṁ sarvapâpâni sabhikonti bhagavâṁ vi° B °dhumohito | sthi° M °hitaḥ | sthitânmâ B °tmâ saṁ°.

17. M saṁmâram ayatya ° shitamaya kshînapunarbhava sa hmâ B °shita te yaṁ kshîṇaṁ punarbhava | sa brahmâ sa°. — 19. M sapitâvi prabhâye pu° B °prabhâve puṇyâvi° BM °pâkaṁ nirato jñâtvâ i ° lokaṁ jñâ°.

जातीमरणं उपातिवृत्तो
श्रमणो तादि प्रवुच्चति तथत्वा ॥
विस्नापिय सर्वपापकानि
अध्यात्म बहिर्धा च सर्वलोके ।
देवमनुष्येहि कल्पितानि
कल्पं नेति पुनर् स्नातको मे ॥
अगुं न करोति किंचि लोके
सर्वयोगेहि विसृज्य बन्धनानि ।
सर्वत्र अनिश्रितो विमुक्तो
नागो तायि प्रवुच्चति तथत्वा ।

अथ खलु सभिको परिव्राजको भगवन्तमेतदुवाच ॥

किंप्राप्तिनमाहु वेदको ति
अनुविदितं किन्ति कथन्ति वीर्यवा ति ।
आजानेयो कहिन्ति नाम भोति
प्रश्नं मे भगवं पृष्टो अनुपूर्वमनुलोममनुसंधिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

एवमुक्ते भगवां सभिकं परिव्राजकमेतदुवाच ॥

वेदानि विचार्य केवलानि
श्रमणानां . . . . . . ।
सो सर्ववेदनासु वीतरागो
सर्ववेदनामतीत्य वेदको ति ॥

1. BM jñâtimaraṇaṁ ‖ upâdâbhivṛitto çrama(M °çrava)ṇo bhâvayi pra°. — 3. BM kiṁ snâ° M °pâpâni a° B °ni | a° BM °loke de°. — 5. BM °ni kalpa ne° M °punaḥ snâ° BM °ko me aṅge°.

7. BM aṅgena ka ° cilloke ° dhanâni sa°. — 9. BM °anisṛito(B °to |) vimukto bhâgo tâye pra°.

12. BM °ptinâma vedako ti sabhiko anuvidenti ki° M °kathaṁ titi iyaṁ vâdî B °than titiryavâdî â°. — 14. BM °yo kâhinti(B °hiti) kâma° B °bhoti ‖ pra ° gavâṁ pṛi° M °gavân pṛishṭo° B °pûrvem anu° M °anusandhim a° B °nudharma vyâ°.

16. M evaṁm u ° gavân sabhi° B °jakaṁm e° M °vâcat ‖ . — 17. BM °lâni sabhiyatti(M °bhiyati) bhagavâṁ çrama(M °vân çrava)ṇânâṁ | . — 19. B so sacaivaṁ vedanâ° M so sarve ve° BM °su tîvrarâgo ° nâm adhîtya° M °vedako B ° ko ca abhâ°.

अभावित्व प्रपंचनामरूपं
अध्यात्मं वहिर्धा च रागभूतं ।
यो समानो रागमूले बंधनप्रमुक्तो
अनुविदितो तायि प्रवुच्चति तथत्वा ॥
यः प्रहीणबन्धनो प्रहाणवां
सर्वदुःखचयं जनेत्वा ।
नान्यान् सर्वत्र न रक्षति
विरजो वीर्यवान्प्रवुच्चति तथत्वा ॥
यस्य बन्धनानि संछत्तानि
अध्यात्म वहिर्धा च सर्वलोके ।
सर्वरागबन्धनप्रमुक्तो
आजानेयो ति तमाहु भूरिप्रज्ञा ॥

अथ खलु सभिको परिव्राजको भगवन्तं प्रश्नं पृच्छति ॥

क्षेत्रज्ञो खलु पुनर्नाम भवति
इति सभिको प्रश्नं पृच्छेत् मुनिं ।
तत्ते मुनी नाम कथं प्रवुच्चति
प्रश्नं मे भगवं पृष्टो अनुपूर्वमनुलोमं अनुसंधिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

एवमुक्ते भगवान् सभिकं परिव्राजकमेतदुवाच ॥

क्षेत्राणि सं[३९०]यम केवलानि
दिव्यं मानुषं यं च ब्राह्मं क्षेत्रं ।

1. B abhavitva ca námarú° M ábhavitva yantamarú ° tmaṁ ca vahirddhá° B °rddhára rogabhú° BM °taṁ yo°. — 3. B °no rágasáre baṁdhanaprayukto anunihito taye pravu° M °no rágasu evaṁ bandhana ° nuhítútaye pra° BM °ti || tathatvá ya°. — 5. BM ya prahinaba ° háṇaṁ ca sarva ° yaṁ jñáne ná°.

7. BM nárye(M °ryye)ṇa sarva° B °kshati cirajo vi ° ti | tathá tra° M °ti | tathá 'tra°. — 9. BM °bandhá(B °ndháni) saṁvṛittáni ° ke sa°.

11. BM °rvará(M °ro)galobhadoshamoha(M °ho)mánamrakshaba ° neyo(M °neya) tam áhur bhú(M °hu | bhú)riprajño || . — 13. M °jaka bha°. — 14. B kshetrejño ° bhavati | i° BM °bhiko bhagavantaṁ pra° B °çnaṁ praccha° M °pṛicchetsuḥ mu°.

16. M °muni náma kathám pravu° BM °gavám pṛi° M °lomam anu°. — 19. M ketráṇi saṁyama kabaláni || || sabhiko áha || bhagaván divyaṁ° B kshetráṇi saṁ[f° 390°]-yyama kaṁbaláni || || sabhiko áha || bhagavám di ° shaṁ paṁ ca brá° M °bráhmaṇaṁ kshe° BM °traṁ sa sa°.

स सर्वमूलक्षेत्रबन्धनात्प्रमुक्तो
क्षेत्रज्ञो तायि प्रवुच्चति तथत्वा ॥
कोशानि विचार्य केवलानि
दिव्यं मानुषं यं च ब्रह्मकोशं ।
स सर्वकोशबन्धनात्प्रमुक्तो
कुशलो तायि प्रवुच्चति तथात्वा ॥
विचार्य उभयानि प्रहीणानि
अध्यात्म बहिर्धा च शुक्लमूलं ।
कृष्णमूलमुपातिवृत्तो
पण्डितो तायि प्रवुच्चति तथात्वा ॥
सतां च असतां च ज्ञात्व धर्मं
अध्यात्म बहिर्धा च मुक्तचित्तो ।
देवमनुष्येहि पूजियो सो
संगमलमतीत्य सो मुनि ॥

अथ खलु सभिको परिव्राजको भगवन्तमेतदुवाच ॥

श्रोत्रियो . . . .
. . . . ।
. . . . . किं सु नाम भोति
प्रश्नं मे भगवं पृष्टो अनुपूर्वमनुलोममनुसन्धिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

एवमुक्ते भगवां सभिकं परिव्राजकमेतदुवाच ॥

श्रुत्वा सर्वधर्ममभिज्ञाय
सावद्यमनवद्यं च सदेवके लोके ।

1. BM °ndhanân pramu° M °kto kshatrajña tâye pra° B °tâye pra° BM °ti | tathâsmi(M °smiṁ) kle°. — 3. BM kleçâni vi ° hmakshetraṁ. — 5. BM pramukto ko(M °ke)-çabandhanât || (M °nâ) pramukto kuçila tâye ca pravu(M °ca punar u)ccati(M °ti |) tathâsmi(M °smiṁ) tâni°.

7. BM tâni ubha° M °ṇâni âtmavahirdhyâni çu° B °laṁ u°. — 9. M upâvṛito pa° B °mûlaṁ upânivṛi° BM °ṇḍitâye(B °ye pra)vuccati | tathâtmâ asa°.

11. B asantâ ca jñâtvâ dha° M asaṁto ca jñâtvâ dha° BM °cittâ de°. — 13. BM °pûjaye so° M °saṁmaṁgala° BM °so mati || . — 15. M °bhiko bhiksho pa °tad avocat | .

16. M çrotiyeshu ca nâmo âniti kiṁ su° B çrotriyo khuttunâ mamâniti ca kiṁ su° BM °bhoti ca pra° B °gavâṁ pṛi° M °gavân pṛishṭo ° dharma vyâ°. — 20. M evaṁm u° gavân sabhi°.

21. M çrutvâ hi sa° BM °jñâya sabhikonti bhagavantaṁ sâ ° loke a°.

असमो अपरिग्रहो विशुद्धो
अनिश्रो तायि तमाहु श्रोत्रियन्ति ॥
हित्वा आलयानि आसयानि
बन्धनानि अनिवृत्तो नेति ।
गर्भशय्यं चरतो सर्वपापकेहि
आर्यो तायि प्रवुच्चति तथत्वा ॥
यो मे चरणेहि प्राप्तिप्राप्तो
सम्यगाज्ञाय उपेत्य सर्वधर्मा ।
विद्याचरणेन सो उपेतो
चरणवा तायि प्रवुच्चति तथात्मा ॥
दुःखविपाकं यदस्ति किंचिद्ध धर्मं
ऊर्ध्वं अधो तिर्यक्सदेवकस्मिं ।
परिवर्जयित्वा परिज्ञाचारी
मायं मानं च अथो पि क्रोधलोभं ।
पर्यन्तमकासि नामरूपं
तं परिव्राजकमाहु प्राप्तिप्राप्तं ॥

अथ खलु सभिको भगवतो सुभाषितमभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा भगवन्तमिमाहि सारूप्याहि गाथाभिरभिस्तवे ॥

यानि च त्रीणि यानि च षष्टि
श्रमणप्रवादनिश्रितानि भूरिप्रज्ञ ।
संज्ञाचरसंज्ञानिश्रितानि

1. B amamo° M agamo° B °ddho anighâ tâyi tenâhu çotriyanti hi° M °yi mo tenâhu çotriyaṁ ti. — 3. M hitvâ âlepati | â° B hitvâ âlepati â° M °âsanâni bandhanâni anivarttishu neti B °ndhanâti anivarttishu neti ga°. — 5. BM garbhaçayya are(M °çaryya are)-mo sarva ° hi ariyo tâpi pra° B °ti | tathoshâṁ asatâṁ yo° M °ti tatheshâṁ asaṁtâ.

7. M yo me varaṇe ° pto saṁmya ° dharmâ B °rmâṁ vi°. — 9. M °dyâcaraṇa so° BM °to ca(B °to va)raṇe vâ tâpi pravuccati | ta° B °thâ tamâ du° M °thâtmâ.

11. BM °dharma(B °rma ûrddhaṁ) ‖ atha virya(M °ryya) sade ° smiṁ pa°. — 13. B °varjiyitvâ° BM °ri(B °ri |) mâryamânaṁ ca adho pi° B °kroṭalâbha parya° M °lobha parya°. — 15. B °kâçi nâma kûpetaṁ ‖ pa° M °nâma kûpetaṁ pa ° m âhuḥ prâptaprâptâ ‖ B °hu ‖ prâptaprâptâ ‖.

17. M °gâthâm abhi° B °stave yâ°. — 19. M yâni ca triṇi yâni ca shashṭhi çravaṇa-pra° BM °jña saṁ°.

21. M °kshayaṁ saṁjñâ° B °ksharaṁ saṁjñâ ° virya | orâsasamâgâ anta° M °viryya orâçasamâgâ a°.

ओसरणानि वीर ओसरेसि मार्गा ॥
अन्तको सि दुःखस्य पारगो सि धर्माणां
सम्यक्संबुद्धो सि अनाश्रवो सि ।
द्युतिमां धृतिमां प्रभूतप्रज्ञो
दुःखस्यान्तकरो खु वीतरागो ॥
मुनि मौनेयपदेषु प्राप्तिप्राप्तो अकंपियो ।
अतुल्य आदित्यबन्धु विमुक्तिदो शुभव्रतो ॥
तस्य ते नागनागस्य महावीरस्य भाषतो ।
सर्वदेवतानुमोदन्ति उभौ नारदपर्वता ॥
अहं कांचितमन्वे[390b]षि तं मे व्याकार्षि चक्षुमां ।
उपयासा च ते सर्वे विध्वस्ता विनलीकृता ॥
अथा मुनि सि संबुद्धो नास्ति नीवरणानि च ।
एवं पुण्ये च पापे च उभयत्र न लिप्यसे ॥
शीतीभूतो दमप्राप्तो द्युतिमां सत्यविक्रमां ।
पादां वीर प्रसारेहि सभिको वन्दि शास्तुनो ॥

सो दानि भगवता बलवशीभावे विनीतो एहिभिक्षुकाये च प्रव्राजितो उपसंपादितो । एषा आयुष्मतो सभिकस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

सभिकस्य वस्तु प्रश्ना च आश्रवक्षया प्रव्रज्या समाप्तं ॥

भगवां वाराणस्यां विहरे वरणाये नदीये पारे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विस्तरेण निदानं कृत्वा तस्या दानि वरणाये नदीये कूले महान्यग्रोधवृक्षो मूलवन्तो च स्कन्धवन्तो च शाखापत्रपलाशवन्तो च प्रासादिको प्रसादनीयो नीलो

2. B °go si | dha° M °ṇâṁ saṁmya° B °buddhesi anâçravo vi° M °si | anâçuvo vi°. — 4. BM vimucyati(M °tiṁ)mâṁ dhṛi ° prajñâ duḥkhasyântaṁkaro(M °re)shu vîtarâgo mu°.

6. BM °maunapadeshu akaṁpiyo akhilam atulya°. — 7. B °muktadaṁ çubhavratâ | M °ktidaṁ çubhavrataḥ ta°. — 8. BM °shato sa°. — 9. BM °nti obhau°. — 10. BM °haṁ rakshitam anve ° kshusho ‖.

11. BM upâdâyâsâ° M °sarva vidhvastâ vilalî° B °stâ vilarikṛi°. — 12. B addâ mu° M atha vâ mu ° buddhaṁ nânâvaraṇâ°. — 13. BM sarve(M °rva) puṇyo ca pâpâyikâ u°. — 14. BM çiti(M °ti)bhûta saprâptâ cyuti° M °kramaṁ | . — 15. M °vîna prasâdehi°.

16. M °bhâva vinito | e° BM °pravraji ° dito e°. — 17. BM esha â° M °bhâvaḥ ‖ . — 18. M iti çrîmahâvastuavadâne sabhi°. — 19. M atha bhagavân vârâ° BM °tasya dâ° M °diye kule° BM °vṛiksha mû° B °traphalâpalâ° M °diko prasamadanîyo ° megho saṁkâço B °ghasakâço ta°.

अंजनमेघसंकाशो ॥ तत्र न्यग्रोधे यदृच्छया पुरुषेण उपयाचितं तस्य च उपयाचनं समृद्धं । तेन तस्य न्यग्रोधस्य महापूजासत्कारं कृतं । तस्य दानि पुरुषस्य दृष्टानुकृतिमापद्यन्ता अपरापरे च स्त्रियो च तत्र न्यग्रोधे सत्योपयाचनं ति कृत्वा उपयाचन्ति सर्वाये वाराणसीये तं न्यग्रोधं सत्योपयाचनातो अभिज्ञातो यो च तत्र न्यग्रोधे उपयाचति तं तस्य उपयाचनं समृध्यति ।

शुभाये पूर्वचरितो स्ति कोचिद्
अयं च दैवप्रणिपातमेति ।
यदृच्छया तं पदमुपनेति
एमेवमेन्ति कुदर्शनानि ॥

वाराणस्यां च नगरे श्रेष्ठि आढ्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतभोगो प्रभूतस्वापतेयो प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतहस्त्यश्वाजगवेडको प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो अपुत्रो । तेन दानि पुत्राय बहूनि यष्टोपयाचितशतानि यथा मे पुत्रो भवेयाति न च भवति ॥ ताये दानि श्रेष्ठिभार्याये श्रुतं वरणाये नदीये कूले न्यग्रोधो सत्योपयाचनं तत्र यो यं याचति तस्य तं उपयाचनं समृध्यति ॥ ताये दानि श्रेष्ठिभार्याये तस्य श्रेष्ठिस्य आरोचितं । आर्यपुत्र श्रुतं मे वरणाये नदीये कूले महान्यग्रोधो सत्योपयाचनो तत्र यो यं याचति तस्य तं समृध्यति । गच्छाम तत्र [391a] न्यग्रोधे पुत्रमुपयाचेम: ॥

श्रेष्ठि सपरिवारो महर्द्धिये समृद्धिये तहिं न्यग्रोधं गतो तहिं गत्वा तस्य न्यग्रोधस्य महापूजासत्कारं कृत्वा ताये भार्याये सार्धं श्रेष्ठिना तत्र न्यग्रोधं उपयाचितं ।

1. BM °ddhaṁ te°. — 2[1]. M °tasya copayâcanaṁ samṛiddhaṁ | tena tasya nya°. — 3[1]. BM °striyâ ca tatra nyagrodhe satyo(B °tyopa)yâcanaṁ ti kṛi° siye taṁ nyagrodha (B °ḍha) satyo° M °jñâto abhijñâto yâ ca tatra° B °jñâto yâ ca tatra°.

6. B subhâse pûrvacaristâsti kiṁcid ayaṁ ca daivaṁ pra° M °ritâsti kiṁcid ayaṁ ca devaṁ pra° BM °pâtim e°. — 8. BM °taṁ param u° B °panayati | evam enti° M °panamatiṁ evam enti°. — 10. B °çreshṭi âḍhyo° M °çreshṭi âdyo mahâdhano mahâbhogo prabhûtasvâ° BM °dhânyo(M °nyâ)koçakoshṭâgâ° M °ttopakaraṇaḥ prabhûtaha° jagaḍavedâ pra° B °veḍâ pra° M °sheyâ a° BM °tro te°.

12. BM °trârthe ba° M °na ca me bhavati | . — 13. BM °çreshṭibhâ° M °diye kulena mahânya° tyopayâvanâ tatra yâtraṁ yâcayati tasya° B °sya te u° M °mṛiddhyati | . — 15. BM °ni çreshṭibhâ° B °çreshṭisya° BM °taṁ â°.

16. M °diye kule° grodhamûle satyopayâcanâ tatra yo yaṁ jâcati | tasya° B °tyopacâraṇo tatra yo yaṁ yâceti | tasya° BM °mṛiddhyati | (M °ti). — 17. M °grodha pu° cema. — 18. BM çreshṭi sapari° M °rddhiye tahiṁ nyagrodhaṁ gataḥ tahiṁ° çreshṭinâ ta° BM °tra nyagrodha(M °dhe) upa°.

इच्छाम तव मूलातो पुत्रं यदि मे पुत्रो जातो भविष्यति ततो इह देवकुलं प्रतिष्ठापयिष्यं महांतं च ते पूजासत्कारं करिष्यामीति ।

स्त्रियः समर्था पुरुषा नियोक्तुं
यो तत्र भद्रो स्त्रिय एव मूलं ।
ये चापि संग्रामहता नरेन्द्रा
तेषां प्पनयो स्त्रिय एव मूलं ॥

ताये पि श्रेष्ठिभार्याये उपयाचितं ॥ त्वं न्यग्रोध सत्ययाचनो श्रूयसि । यथा यथा ते श्रेष्ठिना देवकुलं प्रतिश्रुतं पूजासत्कारं च तथा करिष्यामि अथ मे पुत्रं न दास्यसि ततो ते मूलानि समूलकं छिन्दापयिष्यामि ॥ यन्नामा वृक्षो तन्नामा वृक्षदेवता तत्र प्रतिवसति । तत्र न्यग्रोधे न्यग्रोधो नाम देवपुत्रो प्रतिवसति ॥ सो दानि देवपुत्रो ताये श्रेष्ठिभार्याये तथा उपयाचितो समानो भीतो । अहं न कस्य चिदेर्मिनापि आच्छिन्दामि एषा च मे श्रेष्ठिभार्या एवं याचति । यदि एतस्या पुत्रो न भविष्यति परशुणा मे इमं भवनं छेदापयिष्यति ॥ तेन न्यग्रोधेन देवपुत्रेण शक्रो देवानामिन्द्रो अधीष्टो । अहं कौशिक नैव कस्यचिदेर्मिनापि आच्छिन्दामि मम श्रेष्ठिना भवने पूजासत्कारं कृत्वा एवं चोपयाचितं तदिच्छामि तथा क्रियमाणं यथा तस्य वाराणसीयस्य श्रेष्ठिस्य पुत्रो भवेय मा मे तं भवनं छिंदेया ॥ सो दानि देवपुत्रो शक्रेण देवानामिन्द्रेणाश्वासितो । मा भाहि तथा करिष्यामि यथा तस्य पुत्रो भविष्यति तव भवनं न च्छिन्दिष्यति ॥

1. BM °di se putro jâ(M °tro yâ)to bhavishyati ‖ tato i ° hâm̃ ca te pû°. — 3. BM striyaḥ(M °yo) samasamarthâ bhavanti purushâṇi vuktam̃ so tatra bhadrastriyayevam̃(M °striyam eva) mû°. — 5. BM °grâmam̃ mahatâ ca narendrâ(M °ndro) te ° striyam eva mû°.

7[1]. BM °çreshṭibhâryâye upajâci° B °tam̃ tvam̃°. — 7[2]. BM °no çruyati | . — 7[3]. BM yato ya(B °to pa)thâto çreshṭinâ° M °rishyati ‖ atha te putram̃ ° te mûlanâri sa° BM °yishyâmaḥ | . — 9. M yam̃nâmo vṛiksho tam̃nâmo tatra vṛiddho vṛikshade° B yannâmâ tatra vṛiddho vṛikshade° BM °tra pravisati | . — 10. M tatra nyagrodhasya nyagrodho nâ°.

11[1]. BM °çreshṭibhâryâ(M °ryâm̃)ye° B °bhîto a° M °bhîto 'ham̃°. — 11[2]. B °cid acchindâma e° M °cid acchindâmi mama çreshṭibhâryâ esho ca me e° B °çreshṭibhâ°. — 12. BM °etasya pu° B °vishyati caçvaryeṇa me° M °vishyati aiçvaryyeṇa me° B °nam̃ cchadâ°. — 13. B °adhishṭo | M °adhishṭho | . — 14. M °naivam̃ kasyacid acchi° B °pi acchim̃dâmi° BM °mama çreshṭinâ bhavane pu° M °evam̃ vopayâcitam̃ | tad icchâmi tam̃thâ kriyamânam̃ yathâ° B °kriyamânam̃ tathâ° M °ṇasim̃ tasya çreshṭisya pu° B °çreshṭisya pu ° cchidyayâ ‖ M °cchindeya | .

17[1]. BM °sito mâ°. — 17[2]. BM °shyâmi | ya° M °nam̃ | cchi° B °nam̃ na cchim̃dishyati | .

तहिं दानि त्रयस्त्रिंशभवने अपरो देवपुत्रो कृतपुण्यो महेशाख्यो महर्द्धिको महानुभावो कृताधिकारो पुरिमकेहि सम्यक्संबुद्धेहि परिपक्वकुशलमूलो आसंनभूतो निर्वाणस्य एकजन्मप्रतिबद्धो च्यवनधर्मो त्रयस्त्रिंशेषु देवनिकायेषु । सो शक्रेण देवानामिन्द्रेण वुच्यति । त्वं च्यवनधर्मो यं च ते च्यवनधर्मनिमित्तानि प्रादुर्भूतानि च्यविष्यसि उपपद्यिष्यसि ततो च वाराणस्यां श्रेष्ठिस्य भार्याये कुक्षिस्मिं उपपद्याहि ॥ सो दानि देवपुत्रो [391ᵇ] शक्रं देवानामिन्द्रमाह ॥ ममाभिप्रायो मनुष्येषूपपद्यित्वा बुद्धस्य भगवतो शासने प्रव्रजिष्यामि प्रव्रजित्वा च दुःखस्यान्तं करिष्यामि । ततो न शक्यं तत्र श्रेष्ठिकुले उपपद्यितुं यत्कारणं श्रेष्ठिकुलो वा प्रमोदकरो अन्तरायकरो कुशलानां धर्माणां अन्यत्राहं अत्र मध्यमे कुले उपपद्यामि । तदहं यथासुखं अविघ्नेन भगवतो शासने प्रव्रजित्वा दुःखस्यान्तं करिष्यामि ॥ शक्रो तमाह ॥ प्रणिधेहि तुवं तत्र श्रेष्ठिकुले चित्तं उपपत्तीये अहं तथा करिष्यं यथा तुवं ततः श्रेष्ठिकुलातो अभिनिष्क्रमित्वा भगवतो शासने प्रव्रजिष्यसि ॥ तेन देवपुत्रेण शक्रस्य देवानामिन्द्रस्य वचनेन तत्र वाराणसीयं ओकस्य श्रेष्ठिस्य कुले चित्तं प्रणिहितं । सो दानि त्रयस्त्रिंशेषु देवनिकायेषु च्यवित्वा वाराणसीयं श्रेष्ठिभार्याये कुक्षिस्मिं उपपन्नो कालेन समयेन नवानां वा दशानां वा मासानामत्ययेन सा श्रेष्ठिभार्या प्रजाता ॥

ताये दारको जातो प्रासादिको दर्शनीयो अक्षुद्रावकाशो परमाये वर्णपुष्कलताये समन्वागतो जातमात्रस्य च श्रेष्ठिना रमणीयानि जातकर्माणि क्रियन्ति

1. M °rddhiko maheçâkhyo mahânu° purimakasya sam̃myaksam̃buddhasya pari° B °purimake samya° M °mûla âsannabhû° B °lo âçam̃nabhû° BM °ekajatmapra° dharmâ tra° shu so°. — 3. M °çakro de° B °devâm indre° BM °ṇa budhyati tvam̃°. — 4. BM tvam̃ cyavanadharmâ(M °rmmâ) yam̃° M °prâdubhûtâni tataḥ cyavishyasi | tato° B °dyishyasi | tato° BM °çreshṭisya° B °smim̃ upapadyohi | .

6¹. BM °putrâ ça° M °ndram âham̃ | . — 6². M °prâyam̃ manushyeshûpapayitvâ bu° BM °ne pravrajishyâmi | pra°. — 8. M tataḥ na° BM °kyam̃(B °kyam̃ |)tatra çreshṭikule upapadyitum̃(M °dyatum̃ |) yatkâra(B °tkâla)nam(M °ṇam̃) çreshṭiku(M °kule) vâ pramo(M °prasâ)da° M °rmâṇâ anya° dhyamakule u°. — 10. M °khasyâkam̃ kari°.

11¹. M °kro âha || . — 11². BM °dhehi(M °dhemi) tuvam̃ tatra çreshṭikule ci° M °upapattishye aham̃° BM °shyam̃ | yathâ tuvam̃ tataḥ(M °tato) çreshṭikulâ°. — 13. M tena na devapu° BM °çreshṭisya ku°. — 14. BM °siyam̃ çreshṭibhâryâ(B °ryâye) kukshi° M °nno | tena kâlena tena samayena navânâm̃ mâsânâ° BM °tyayena sâ(B °so) çreshṭibhâ° jâtâ to°.

17. B to | ye dâ° M toye dârako jâtaḥ prâ° shkaratâye samatvâgato° BM °çreshṭinâ ramaṇiyâni jâta(B °tam̃)karmâṇi(M °rmâni) kriyanti çrama(M °nti | çrava)ṇabrâ° M °niyakeshu° nnapânasya khâjyabho° BM °çrâṇiyati(M °ti |) tailapraṇâlîyâ(M °ṇâlikâ) ca pra° B °nti | ghṛitapaṇâlîyâ ca pâ° M °ghṛitapraṇâlîyâ ca sa° B °lîyâ ca sa°.

श्रमणब्राह्मणेषु कृपणवनीपकेषु अन्यस्य च जनकायस्य अन्नपानखाद्यभोज्यगन्धमाल्यविलेपनं विश्राणीयति तैलप्रणालीयो च प्रवाहीयन्ति घृतप्रणालीयो च पानप्रणालीयो च ॥ सप्ताहस्यात्ययेन दैवज्ञब्राह्मणपरिषा शब्दापिता दारकस्य नामं करोथ ॥ तेहि तस्य दारकस्य नामं करोन्तेहि तस्य दारकस्य यशोदो ति नामं कृतं ॥ ते दानि ब्राह्मणा तेन खादनीयभोजनीयेन संतर्पयित्वा संप्रवारयित्वा हिरण्यसुवर्णस्य उत्संगशतानि दत्त्वा विसर्जिता ॥ यशोदस्य चत्वारि धात्रीयो उपस्थापिताः । एका उद्वर्तेति च स्नापेति च अपरा स्तनं पायेति अपरा उच्चारप्रस्रावमपकर्षति अपरा अंकेन धारेति ॥ एवं यशोदो कुमारो यथा उत्पलं वा पदुमं वा पुण्डरीकं वा एवं संवर्धीयति ॥ यथोक्तं भगवता ।

कृतपुण्या हि वर्धन्ति न्यग्रोधो व सुभूमियं ।
अनु[392a]पच्छको विय द्रुमो न अल्पपुण्यो विरुह्यति ॥

यदा कुमारो विज्ञप्राप्तो संजातो तदा लिपिं शिक्षितो निक्षेपणं धारणं व्यवहारं च । त्रीणि चास्य पितरेण प्रासादानि कारापितानि हैमन्तिको ग्रैष्मिको वार्षिको षष्टिं च स्त्रीसहस्राणि अन्तःपुरं उपस्थापितं ॥ तेहि च प्रासादेहि यन्त्रमन्त्रयुक्तानि सोपानानि कारापितानि पंचहि पुरुषशतेहि अल्लीपियन्ति च अपनीयन्ति च तेहि सोपानेहि अल्लीपियन्तेहि च अपनीयन्तेहि च अर्धयोजनं शब्दं गच्छति ॥

द्वितीयकुलिको व्यवहारेण पूर्वदेशं गत्वा आगतो । तस्य दानि श्रेष्ठिना दूतं

3. BM °tyayena dârakasya brâhmaṇasya abhijñâ çabdâ° B °rothe | . — 4. M te dâni tasya dârakasya nâmaṁ karotha | tehi tasya dârakasya yaço° B °ntehi | ta ° taṁ te°. — 5. B °khâdaniyo bho° M °khâdanîyena bhojaniyena santarpa° B °saṁtapayi ° tsaṁgaḥ dentiti datvâ vi° M °tsaṁgo dadantiti | datvâ visarjjitâḥ ya°.

6. M yaçodo tasya datta catvâri dhâtriye u° B yaçodattasya catvâ ° triye u° M °pitâ e°. — 7. M eko udva° BM °peti ca aparâ staṁ(B °ste)naṁ pâyeti(M °ti ca) aparâ uccâraprâçâ(M °çrâ)vam a° M °râ aṅgena dhârayati | . — 8. M evaṁ dâni yaço° B °çodâ ku° BM °tparaṁ vâ padu° M °rddhishyanti ‖ . — 9. BM °tâ kṛi°. — 10. M °puṇyo hi° BM °grodhe va°.

11. BM jâto anu(fol. 392a)pacchako° M °drumâ na alpapuṇyâni virûhyanti | B °hyanti | . — 12. B °piṁ çekshi ° paṇaṁ taṁ dhâ° M °panan taṁ dhâraṇaṁ vyavahâryya | tâṁ yeshu ca trî° B °hâryeshu ca trî°. — 13. B °shashṭiṁ ca strî° M °shashṭhiṁ ca strî° puram upa° B °taṁ te°. — 14. B °dehi yantrayantrayuktânâni sopanâni kâ° M °ktâni sopânâni kârâpitâni tâni paṁ ° shaçatehi allipiyanti | apanîyaṁti ca tehi sopânehi ca apanîyanti ca allipiyanti arddha° B °shaçatehi allipiyanti ca apanîyanti ca te° M °gacchanti | .

18[1]. B dvitîye ku° M dvitîye kulake vya°. — 18[2]. BM °çreshṭinâ°.

प्रेषितं । आगच्छ मम पुत्रस्यानुभावं पश्यहीति ॥ सो दानि कुलिको श्रेष्ठिस्य सकाशं आगतो ॥ श्रेष्ठिना सो द्वितीयकुलिको एकपर्यंके उपविशापितो । कुमारो पि यशोदो शब्दापितो । सो पितुश्च द्वितीयकुलिकस्य चाभिवन्दनं कृत्वा तत्रैव पर्यंके उपविशापितो । इमे सर्वे त्रयो एकपर्यंके उपविष्टा ॥ राज्ञा श्रेष्ठिस्य दूतो प्रेषितो । अस्ति राजकार्यो सत्वरो शीघ्रमागच्छेसि ॥ श्रेष्ठि द्वितीयकुलिकस्याह ॥ आस त्वं कुमारेण सह अहं याव राजकुलातो आगच्छामि ॥ श्रेष्ठि राजकुलं गतो द्वितीयकुलिको च गृहपति यशोदेन कुमारेण सार्धं आसति ॥

सो दानि तस्य यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य तां सम्पत्तिं दृष्ट्वा एतदभूषि । न खल्वयं घरावासो वा इच्छितव्यो यस्येदृशो उपभोगपरिभोगो । निःसंशयं अयं कुमारो बुद्धप्रत्येकबुद्धेषु श्रावकमहेशाख्येषु च कृताधिकारो इच्छितव्यो दिन्नसर्वाकारो वासितवासनो कृतपूर्वयोगो असाधारणो अवरुप्तकुशलमूलो । सचेत्सो कुमारो बुद्धं भगवन्तं देवातिदेवं पश्येय अथ महतार्थेन संयुज्येय ॥ गृहपति आह ॥ कुमार सर्वं खलु यौवनं जरापर्यवसानं सर्वं आरोग्यं व्याधिपर्यवसानं सर्वं जीवितं मरणपर्यवसानं सर्वा संपत्ति विपत्तिपर्यवसाना सर्वेहि प्रियेहि मनापेहि नानाभावं विनाभावं विप्रयोगं चिराद्वाचिराद्वा पितुं पि एतं वा जहिष्यसि एतं वा भवं जहिष्यसि । किं नु खलु ते कुमार भगवां दृष्टो ॥ कुमारो आह ॥ कीदृशो भगवां ॥ गृहपति आह ॥ कुमार देवा[392b]तिदेवो भगवां तथागतो र्हं सम्यक्संबुद्धो

1[2]. BM °çreshṭisya° B °sakaçaṁ° BM °to çre°. — 2[1]. B çreshṭinâ ço dvi° M çreshṭino | so dvitîyo ku ° ekaparyyake°. — 2[2]. B °vito so°. — 3. M so pito so pitu ° sya nâbhi ° traivaṁ paryyake u° B °ryaṁko u°. — 4[1] M ime so ca tra° B °sarvaṁ tra° M °ekaparyyakaṁ upavishṭho ‖ B °vishye | . — 4[2]. M râjâ çreshṭiyasya° B °çreshṭisya° M °dûto a°. — 5[1]. B °satputro çî° M °satputro çîghraṁ âga° B °gacchasi | . — 5[2]. BM çreshṭi dvi°.

6. M âsu caṁ ku° B °ha | ahaṁ yâ ca kumâro râ° M °yâvad râja°. — 7. BM çreshṭi râ ° dena ca ku°. — 8[1]. BM °çreshṭipu° B °shi na°. — 8[2]. B °khalv evaṁ yovâso° M °khalv eyaṁ yovâso ° ço upabhoga niḥ° B °go niḥ°. — 9. BM °mâro buddhe pra° B °çrâkamahe° M °dinno sarvakâravâsitasano° B °nnasarvakâro vâsitasanâ kṛi° M °ṇo anava ° lamulo B °lo sa°.

11. M sacet sa ku ° ntaṁ devântidevaṁ paçyeye | anyâ maha° B °çyeyaṁ ‖ a.yâ mahatârthona saṁ° M °saṁpûjyeyaṁ ‖ B °jyeyaṁ ‖ . — 12[2]. M kumâra sarve kha ° jarâparyyavasânaṁ sarvam ârogyaṁ vyâdhiparyyavasânaṁ sarvam ârogyaṁ sarvâ sampatti °ryyavasâno sarve° B °saṁpatti vipattiparyavasâne | sarve ° yogaṁ cirâd vâ kâlâd vâ pi pituṁ ° etâ vâ bhava jahishyasi | M °yogaṁ virâd vâ cid vâ kâlâd vâ pi pituṁ pi etaṁ vo jayishyasi | etâ vo bhava jahishyasi.

16[1]. B kiṁ tu kha° M kin tu kha ° dṛishṭyo ‖ . — 16[2]. B °âha ‖ ku°(l. 17[2]). — 16[3]. M kidṛi ° vân gṛiha°. — 17[2]. M kumâra devântideva bha ° gato 'haṁ saṁmya° BM °dvâtriṁçatihi mahâpurushalakshaṇehi samanvâgato açî(B °çitihi mahâpurushalakshaṇehi samatvâgato açî)tihi anuvyaṁ° B °çobhitehi çarîro ashṭâdaçehi âvenikehi bu° M °vâṁ

विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां च मनुष्याणां च द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतो अशीतिहि अनुव्यंजनेहि उपशोभितशरीरो अष्टादशेहि आवेणिकेहि बुद्धधर्मेहि समन्वागतो दशहि तथागतबलेहि बलवां चतुर्वैशारद्येहि सुविशारदो प्रासादिको प्रसादनीयो शान्तेन्द्रियो शान्तमानसो उत्तमदमशमथपारमिप्राप्तः नागो यथा कारितकारणो अन्तर्गतेहि इन्द्रियेहि अबहिर्गतेन मनस्थितेन धर्मताप्राप्तेन गुप्तो नागो जितेन्द्रियो ह्रदमिवाच्छो अनाविलो विप्रसन्नो रत्नयूपं वा समुद्गतो सुवर्णयूपं वा प्रभासति तेजोराशि वा श्रिरीया देदीप्यमानो असेचनको अप्रतिकूलो दर्शनाये इहैव वाराणस्यां विहरति च नद्या वरणाय पारिमे तीरे मुक्तो मुक्तपरिवारो शान्तो शान्तपरिवारो दान्तो दान्तपरिवारो ब्राह्मणो ब्राह्मणपरिवारो श्रोत्रियो श्रोत्रियपरिवारो स्नातको स्नातकपरिवारो वेदको वेदकपरिवारो पारगो पारगपरिवारो स्थलगतो स्थलगतपरिवारो सर्वाकुशलधर्मप्रहीणो सर्वकुशलधर्मसमन्वागतो अभिभू अनभिभूतो आज्ञातार्थदर्शी वशी वशवर्ती देवमनुष्याणां अर्थचर्यां चरति ॥

एवं गृहपतिना द्वितीयकुलिकेन यशोदस्य कुमारस्य पुरतो बुद्धस्य वर्णं भाषितं । कुमारो च यशोदो पूर्वयोगसंपन्नो चरमभविको ॥ तस्य दानि भगवतो दर्शनकामता उदपासि कामेषु चास्य जुगुप्सना उत्पन्ना योनिशो मनसिकारो निष्क्रम्ये चैवं चित्तं प्रस्कन्दति संतिष्ठति प्रसीदति ॥ सो दानि रात्रीये अर्धरात्रीसमये प्रतिबुद्धो पश्यति तमन्तःपुरं ओसुप्तं काचिद्वीणामुपगुह्य काचि तूणं काचित्सुघोषकां काचित् नकुलं काचिद्वेणुं काचित् महतीं काचिद्वादिशं काचिद्विकूटकं काचिद् भ्रमरिकां काचिदेकादशिकां काचित् मृदंगं काचिदालिंगिकां काचित्पणवं काचि दर्दुरं काचित्परस्परस्य अंशे बाहां कृत्वा काचिद् हनु[393a]कां गृह्य

catuhi vai° BM °diko prasada° M °uttamaçamathapâramiprâpto nâgo yathâ° BM °tnayûsham̃ (M °yûtham̃) vâ samudgato(M °taḥ) suvarṇṇayûsham̃(M °yûtham̃) vâ prabhâsati | tejorâçi (B °çim̃) vâ çiriyo(M °ya) dedîpyamânam̃ asecanako apratikû(M °ku)lo ° syâm̃ viharati ca bhavyâ varaṇâ(M °bharaṇâyâ) pârime ti° M °ktaparivâro çânto çântaparivâro brâhmaṇo brâhmaṇaparivâro çrotiyo çrotiyaparivâro snâtako snâ° B °go pâragaparivâro sthalagato sthalagatoparivâro || sarvâ° M °rvân kuçaladharmapra° BM °nvâgato abhikhûto ana° M °jñânârthidarçâ va vaçavartti°.

14. M °ddhasya kumârasya purato buddhasya va°. — 15[1]. B kumârasya ca° M °yogasampanno°. — 15[2]. M °udupâsi° B °câsya jogustanâ utpa° M °tpanno yoni manasikâra nishkramyaivam̃° B °ço manasikâra nishkramye ca nam̃ ci° BM °ttam̃ praskam̃dati santi(M °sam̃ti)sthṭha°.

17. M °rddhrâtresmim̃ samaye° B °çyati ca tantaḥ° M °vinân upagṛhya kâcit sughosham̃ kâcin naku° B °guhya kâci trâṇam̃ kâcit su° M °t mahatim̃ kâcid vâ° d bhramaṇikâ kâcid e° BM °çikâ kâcit mṛidam̃gam̃(M °daṅgam̃) kâcid alim̃gikâ kâcit pa° M °ram̃ kâcin puruspa-rasya aṅge bâ° B °sya am̃çe bâ° M °tvâ kâcid bhanukâm̃° BM °sâm̃cillolâ° M °gharanti | .

कासांचिन्नग्नका चरति ॥ कुमारस्य तं दृष्ट्वा विकृतमन्तःपुरं श्मशानसंज्ञा उत्पन्ना अभिनिष्क्रमितुकामो च भगवतो सन्तिके अगारादनगारियं प्रव्रजिष्यामीति ॥

शक्रो देवानामिन्द्रो अनन्तकेहि देवशतसहस्रेहि परिवृतो गन्धमाल्यमादाय आगतो । देवपुत्रेहि सोपाना अल्लीपिता यशोदे च पश्चिमे सोपानके पादतला निक्षिपित्वा देवेहि दिव्यं कुसुमवर्षं ओसृष्टं श्रेष्ठिकुले दिव्यानां कुसुमानां जानुमात्रं ओघं संवृत्तं ॥ कुमारो देवशतसहस्रेण संवृतो वाराणसीतो नगरातो निर्गम्य येन भगवांस्तेनोपसंक्रमे ॥ भगवता प्रभा प्रमुक्ता ॥ अद्राक्षीद्यशोदो कुलपुत्रो भगवन्तं वरणाये नदीये पारे असेचनकं अप्रतिकूलं दर्शनाये दृष्ट्वा भगवन्तं मणिपादुकेषु उत्तरित्वा भगवन्तं गाथाये अध्यभाषि ॥

उपद्रुतो स्मि श्रमण उपद्रुतो स्मि मारिष ॥

भगवानाह ॥ एहि कुमार मा भायाहि इदन्तमनुपद्रुतं इमस्मिं धर्मे स्वाख्याते वीतरागो भविष्यसि ॥

अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्तनिषण्णः ॥ तस्य यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य भगवां प्रसादनीयां कथां कथे । तद्यथा दानकथां शीलकथां स्वर्गकथां पुण्यकथां पुण्यविपाककथां ॥ अभिप्रसादेसि यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो भगवतो सन्तिके चित्तमभिप्रसन्नः ॥ तस्य पुनर्यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य भगवां चत्वार्यार्यसत्यानि प्रकाशयति । दुःखं आर्यसत्यमाचिक्षति देशयति प्रज्ञापयति विवरति विभजति उत्तानीकरोति प्रकाशयति । दुःखसमुदयमार्यसत्यं । दुःखनिरोधं दुःखनिरोधगामिनीप्रतिपदार्यसत्यं आ-

1. M °kṛitaṁm antaḥ ° tpanno abhinishkramituṁ | kámá ca bha°. — 3. B °dâya gato de°. — 4. BM °trehi sopâdâná(M °náṁ) alli ° çodena paçci(M °na ca pacchi)mena ca sopánakasya páda° M °pitváni de° BM °jaṁ kusumaṁ varshaṁ osṛishṭaṁ(M °shṭáṁ) çreshṭikule° M °numátre o° B °ttaṁ ku°.

6. M °hasraṁ saṁvṛitto vá° B °sreṇaṁ vṛitto váránasí° M °gavánsteno ° kramitvá. — 7[1]. B bhagavato prabhá° M °gavato prabhá muktáḥ B °mukto | . — 7[2]. M °tro bhagavaṁntaṁ varaṇá° B °pratishkúlaṁ° M °pratikulaṁ° BM °pádakeshu° M °tháye 'dhya°. — 10. BM upadruto smiṁ çrama(M °çrava)ṇa° B °to smiṁ má° M °rishaḥ ‖.

11[2]. M °ra ma bhá° M °ra ma bháhi idan taṁ anu°. — 13. BM °çreshṭiputro° M °yena bhagavánsteno ° gavato pá ° sharṇṇo | B °sharṇṇas tasya°. — 15. BM tadyathá ‖ dá° B °çilaka svarga° M °rgakatháṁ puṇyakatháṁ puṇyakatháṁ puṇyavi°.

16[1]. BM °bhiprásádehi ‖ yaçodá çreshṭipu ° sannas tasya°. — 16[2]. M °punaḥ yaço° BM °çreshipu ° gavá(M °váṁ) cchutvá°. — 17. B °cikshiti de° M °cikshishyati de ° jñápayati prastháрayati viva° B °ttánikaro°. — 19[1]. M °mudayán áryya°. — 19[2]. BM °yávan pra°.

क्षिपति यावत् प्रकाशयति ॥ अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो तत्रैवासने निषण्णो तिस्रो भिक्षा षडभिज्ञा बलवशीभावं साक्षीकरोति अनेकविधां ऋद्धिं प्रत्यनुभवति ॥

अथ खलु यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य मातापितरौ तस्यैव रात्र्या अत्ययेन यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं अपश्यन्तौ अश्रुकण्ठा रुदन्मुखा महाज्ञातिस्कन्धस्य परिवृता बहूहि प्राणसहस्रेहि सार्धं [393b] वाराणसीतो निर्यात्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमे यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं अन्वेषन्ता । अद्राक्षीत् यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य मातापितरौ नदीये वरणाये तीरे यशोदस्य मणिपादुकानि दृष्ट्वा च पुनः यशोदस्य मणिपादुकानि गृह्य मुखेन परिचुम्बेन्सुः रोदेन्सुः क्रन्देन्सुः शोचेन्सुः परिदेवेन्सुः ॥ रोदित्वा क्रन्दित्वा शोचित्वा परिदेवित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥ अद्राक्षीद्भगवां यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं ॥ यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो तथारूपां चेतोसमाधिं समापद्ये यथा नं तत्रैव निषण्णस्य मातापितरौ नाद्दृशेन्सुः न च अन्यो जनकायः ॥ अथ खलु भगवां यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य मातापितरं आमन्त्रयति ॥ निषीदथ गृहपते । स्थानमेतं विद्यति यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं पश्यथ दृष्ट्वा च पुनः यशोदे श्रेष्ठिपुत्रे चित्तं प्रसादेथ ॥ अथ खलु यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य मातापितरौ भगवतो पादौ शिरसा वन्दित्वा एकमन्ते निषीदेन्सुः अन्यो च जनकायो ॥ अथ खलु भगवां यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं मनसाध्यभाषे । ऋद्धिप्रातिहार्यं विदर्शेहि ॥

अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो तालमात्रं वैहायसे संस्थितो अनेकविधं ऋद्धिप्रातिहार्यं विदर्शयन्तो सो एको पि भूत्वा बहवो भवति बहुधापि भूत्वा एको भवति

1. BM °çreshṭipu° B °sharṇṇo | tisro° M °sharṇṇo tisro ° bhijño bala° BM °nekavidhaṁ ṛiddhi pra° B °bhavati a°. — 4. BM °lu yaçodasya çreshṭiputra° M °daṁ çreshṭiṁ putraṁ sarveshâṁ tân adrâ° (*l.* 7) B °daṁ çreshṭiputraṁ apraçya ° nmukhi mahâ ° hûni prâ ° saṁkrâme ‖ yaço° B °daṁ çreshṭiputraṁ sarveshân tâ adrâ°.

7. BM °kshit | yaçodasya çreshṭiputra° M °tire yaçodasya maṇipâdukâni gṛi° BM °khe ca paricuṁbetsuḥ rodetsuḥ krande(M °kraṁde)tsuḥ çocetsuḥ paridevetsuḥ ro°. — 9. M °yena bhagavan teno ° mitvâ bhagavato pâ°.

11[1]. BM °çreshṭiputraṁ tathârû°. — 11[2]. M °dye | yathâ yaṁ tatraivaṁ ni° BM °sharṇṇasya° BM °dṛiçetsuḥ(B °tsuḥ ‖) anyo° M °kâyo | . — 13. M °gavân yaço° BM °ntrayati ni°. — 14[2]. BM °daṁ çreshṭiputraṁ° M °çreshṭiputro ci° B °çodo çreshṭiputro manasâ° (*l.* 17) M °prasideya ‖ . — 15. M °çreshṭipu ° nsuḥ anye ca janakâye | .

17[1]. M °çreshṭipu° B °sâ adhyeshe ṛi° M °bhâshaṁ | . — 19. BM °çreshṭiputro ° vaihâyasaṁ saṁsthi° M °nto saikâpi bhûtvâ bahavo bhavanti | bahu° B °vo bhavanti bahudho pi bhûtvâ e° M °âvibhâvan tirobhâvan tirokudyan tirauçailan tiroparva° B °rbhâvan tirokudyaṁ tiloçai°.

आविर्भावं तिरोकुड्यं तिरोशैलं तिरोपर्वतेषु असज्जमानो गच्छति । इमम्पि च पृथिवीयं उन्मज्जननिमज्जनं करोति । सय्यथापि नाम उदके पि अभिद्यमानो गच्छति तद्यथापि नाम पृथिवीयं । इमावपि चन्द्रसूर्यौ एवंमहर्द्धिका एवंमहानुभावौ पर्यङ्केन निषण्णः पाणिना परिमार्जति परामृषति यावद्ब्रह्मलोकं कायेन वशे वर्तेति । विविधानि च यमकानि प्रातिहार्याणि करोति हेष्टिमं कायं प्रज्वलति उपरिमातो कायातो शीतस्य वारिस्य पंच धाराशतानि स्रवन्ति उपरिमो कायो प्रज्वलति हेष्टिमातो कायातो शीतस्य वारिस्य पंच धाराशतानि स्रवन्ति वामो पार्श्वो ज्वलति दक्षिणातो पार्श्वातो शीतस्य वारिस्य पंच धाराशतानि स्रवन्ति दक्षिणो पार्श्वो ज्वलति वामातो पार्श्वातो शीतस्य वारिस्य पंच धाराशतानि स्रवन्ति ॥

अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो नीलांजनवर्णं रूपमात्मानं ऋद्धीये अभिनिर्मिणित्वा पुरस्तिमायां दि[394*]शायामन्तरहायति पश्चिमायां दिशायां प्रादुर्भवति पश्चिमायां दिशायां अन्तरहायति पुरस्तिमायां दिशायां प्रादुर्भवति दक्षिणायां दिशायां अन्तरहायति उत्तरायां दिशायां प्रादुर्भवति उत्तरायां दिशायां अन्तरहायति दक्षिणायां दिशायां प्रादुर्भवति ॥ अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो सिंहमृगराजमात्मानमृद्धिये अभिनिर्मिणित्वा दाठी बलवां केशरी त्रिखुत्तं सिंहनादं नदित्वा पुरस्तिमायां दिशायां अन्तरहायति पश्चिमायां प्रादुर्भवति पश्चिमायां दिशायामन्तर्हायति पुरस्तिमायां दिशायां प्रादुर्भवति दक्षिणातो

1. B °yaṁ utsajjati majjanaṁ° M °yaṁ ujjamati majjanaṁ°. — 2. BM °dyamânâ gacchati ‖ ta° M °nâma ithi° BM °yaṁ i°. — 3. B °sûryo evaṁ maha° M °bhâvâ paryyakena nisharṇṇo pâ° B °nishaṇṇeḥ pâṇinâ parimâjjati parâ° M °yâvacca brahma ° kâyena ca çobhateti | B °yena vaço vartteti | . — 5. M °uparimâtro kâ ° uparimo kâyo prajvalite heshṭimâtro kâ ° tâni çrava° B °nti | vâmo pârçve jva° M °vâ me pârçve çîtasya° dakshiṇe pârçve jva° B °lati | vâmâto pârçvâto paṁca°.

11. BM °çreshṭiputro° M °lâṁjana risha° B °rṇṇaṁ risha° B °rmiṇî vâ ° antarahâyati | pa° M °çcimâyâṁ diçâyâm aṁtarahâyati | dakshiṇâyâṁ diçâyâṁ prâdurbhavati | paçcimâyâṁ diçâyâm antarhâyati° B °hâyati | purastimâyâṁ diçâyâṁ prâdurbhavati | dakshiṇâyâṁ diçâyâṁ antarahâyati | uttarâyâṁ diçâyâṁ prâdurbhavati | uttarâyâṁ diçâyâṁ antarahâyati | da° M *omet* prâdurbhavati uttarâyâṁ diçâyâṁ B °kshiṇâyaṁ di° M °ṇâyâṁ prâ°. — 15. BM °çreshṭiputro° M °tmânam ṛiddhiye° BM °rmiṇi(M °ṇî)tvâ dâṭi balâṁ keçarî ṭrikshustaṁ(M °çarîṁ trishkṛityaṁ) siṁhanâdaṁ nanditvâ purastimâyâṁ diçâyâṁ antarahâyati | (M °çâyâm antahâyimi) paçci ° çcimâyâṁ diçâ(B °çâyâṁ)m antarahâyati (B °ntarhâyati |) pu ° çâyâṁ prâdurbhavati | dakshiṇâto antarhito uttarâto(M °râyâṁ) prâdurbhavati | uttarâto antarhi(M °ntahi)to dakshiṇâyâṁ prâdurbhavati | bhûmyâm antahi(M °myâm antarhi)to antarikshe prâdurbhavati | antari°.

अन्तर्हितो उत्तरातो प्रादुर्भवति उत्तरातो अन्तर्हितो दक्षिणायां प्रादुर्भवति भूम्यामन्तर्हितो अन्तरीक्षे प्रादुर्भवति अन्तरीक्षे अन्तर्हितो धरण्यां प्रादुर्भवति ॥ अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो सर्वश्वेतं हस्तिनागमात्मानं ऋद्धिये अभिनिर्मिणित्वा षड्डन्तं इन्द्रगोपशीर्षं सप्ताङ्गसुप्रतिष्ठितं कुमुदवर्णं पुरस्तिमायां दिशायामन्तर्हितो पश्चिमायां प्रादुर्भवति पश्चिमायां अन्तर्हितो पुरस्तिमायां प्रादुर्भूतः दक्षिणातो अन्तर्हितो उत्तरायां प्रादुर्भूतः उत्तरायामन्तर्हितो दक्षिणायां प्रादुर्भूतः भूम्यामन्तर्हितो अन्तरीक्षे प्रादुर्भूतः अन्तरीक्षे अन्तर्हितो भूम्यां प्रादुर्भवति ॥ अथ खलु यशोदो कुलपुत्रो चक्रवर्तिवेषमात्मानमभिनिर्मिणित्वा सप्तरत्नसमन्वागतं चतुरङ्गेन बलकायेन संपरिवृतो पुरस्तिमायां दिशायां अन्तर्हितो पश्चिमायां प्रादुर्भूतः पश्चिमायामन्तर्हितो पुरस्तिमायां प्रादुर्भूतो दक्षिणायामन्तर्हितः उत्तरायां प्रादुर्भूतो उत्तरायां अन्तर्हितः दक्षिणायां प्रादुर्भूतो भूम्यामन्तर्हितो अन्तरीक्षे प्रादुर्भूतः अन्तरीक्षे अन्तर्हितो भूम्यां प्रादुर्भूतः ॥

अथ खलु यशोदो कुलपुत्रो तालमात्रं अन्तरीक्षे गच्छति पि तिष्ठति पि निषीदति पि शेय्यमपि कल्पयति परितपति पि परिभ्रमति पि । तद्यथापि ग्रीष्माणां पश्चिमे मासे संघट्टका नाम वाता वायन्ति एवमेव यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो तालमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे गच्छति पि तिष्ठति पि निषीदति पि शेय्यमपि कल्पयति परितपति परिभ्रमति पि । एकतालातो द्वितालातो स्थितो ए[394b]को भूत्वा बहुधा भवति बहुधा भूत्वा एको भवति । यथा प्रथमे परिवर्तके तथा कर्तव्यं यावत्सप्त-

3. BM °çreshṭiputro ° stinágam̃m á(M °gam̃ á)tmánam̃ ṛiddhi(M °ddhi)ye abhinirmiṇi-(M °ṇi)tvá shaḍḍanta indra° M °gopakaçirsho saptáṅgasupratisthitam̃° BM °rṇṇam̃ purastimáyám̃ diçáyám̃ antarhi(B °ntahi)to paçcimáyám̃ prádurbhavati | paçcimáyám̃ a(M °yám̃m a)ntarhito purastimáyá pradurbhútaḥ(M °rbhúto |) dakshiṇáto antarhito utta ° ttaráyám antarhi(B °ntahi)to dakshiṇáyám̃ prádubhútaḥ bhúmyá(B °myám a)ntarhito antari(M °rikshe) prádurbhútaḥ(M °taḥ |) antari° M °kshe prádurbhúto bhúmyám̃ prádurbhúto bhavati.

7. B °kravarttive° M °rttiveçam átmá ° rmiṇitvá sapta ° ṅgena barakáye° BM °vṛito purastimáyám̃(B °stimenam̃) diçáyám̃ antarhito(M °rhitá) paçci ° çcimáyám antarhi-(B °ntahi)to purastimáyám̃(B °yá) prádurbhúto(M °rbhútaḥ) dakshiṇáyám̃ antarhitaḥ (M °rhito) uttaráyám̃ prádurbhúto(M °rbhútaḥ |) uttaráyám̃ a(M °yám a)ntarhitaḥ(M °rhito) dakshiṇáyám̃ prádurbhúto(M °rbhútaḥ |) bhúmyám antarhitá(B °ntahito) antari°.

13. M °tro táramátram̃°. — 14. M °ṭṭaká nám̃ma váto váyanti | e° B °ṭṭaká náma parvatá váyanti evam ena yaço° BM °çreshṭipu° B °bhramati e°.

17. M °sthitaḥ eko bhú°. — 18. M °rivarttate tathá ° t saptatálam̃ saptatálam̃ saptatáláto shaḍṭálam̃ shaḍṭáláto pam̃catále sthitaḥ pam̃catáláto catustáláto tritálasthito tri° B °saptatáláto shaṭṭálam̃ shaṭṭáláto pam̃ ° pam̃catáláto catu ° tustáláto tritálasthito tritáláto dvitále shṭito dvi ° dharaṇyá sthito | .

तालं सप्ततालातो षट्ताले षट्तालातो पंचताले स्थितो पंचतालातो चतुस्ताले चतुस्तालातो त्रिताले स्थितो त्रितालातो द्विताले स्थितो द्वितालातो एकताले स्थितो एकतालातो धरण्यां स्थितो एको पि भूत्वा बहुधा भवति बहुधापि भूत्वा एको भवति ॥ इति आविर्भावं तिरोकुड्यं तिरोशैलं तिरोपर्वतेषु असज्जमानो गच्छति इमस्मिं पृथिवीयं उन्मज्जति निमज्जति । धरणीतो अभ्युद्गम्य गच्छति पि तिष्ठति पि निषीदति पि शय्यामपि कल्पयति परितपति परिश्रमति पि ॥

अथ खलु अन्यतीर्थिकचरकपरिव्राजका वैदण्डिकमानन्दिकगुरुपुत्रकगौतमधर्मचिन्तिकवृद्धश्रावकतृतीया उलूकपक्षिकभगिनी श्रमणा यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य इमानि एवंरूपाणि विविधानि विचित्राणि ऋद्धिप्रातिहार्याणि दृष्ट्वाश्चर्याद्भुतसंविग्नसंहृष्टरोमजाता अभूंसुः यावत्स्वाख्यातो भगवतो गौतमस्य धर्मविनयो विवृतो दण्डच्छिन्नपिलोतिको अलं अलंकाराय अलं प्रसादाय यत्र हि नाम गृहीतो अवदातवसनो काशिकशुचिवस्त्रधरो चन्दनानुलिप्तकगात्रो अंगदी कुण्डली एवमेवरूपं धर्मं साक्षीकरोति ॥

अथ खलु भगवां ताये वेलाये यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं आरभ्य इममुदानमुदानये ॥

न मुण्डभावो न जटा न पंको
नानासनं स्थण्डिलशायिका वा ।
रजोजल्लं वोत्कुटुकप्रहाणं
दुःखप्रमोक्षं न हि तेन भोति ॥
अलंकृतो वापि चरेय धर्मं
क्षान्तो दान्तो नियतो ब्रह्मचारी ।
सर्वेहि भूतेहि निधाय दण्डं
सो ब्राह्मणो सो श्रमणो स भिक्षुः ॥

4. BM °âvibhâvaṁ ti(M °van ti)robhâvaṁ tiroku° M °kudyan tiroçai° B °kudyaṁ tiroçailyaṁ tiropa°. — 5. B °dati ça° M °dati çeyyâm a° B °lpayati | patita°.

7. M °khalu anyatîrthikacanakaparivrâjakâ te daṇḍi° B °vrâjakâ trodaṇḍi° BM °trakagauttamadharmaci° B °ddhaçrâkatṛi ° kshibhagini çravaṇâ° M °gini çravaṇâ° B °çreshṭipu° M °çreshṭiputrakasya imâni evaṁrûpâni vividhâ ° shṭaromajâto abhûnsuḥ | yâvat svâ° BM °gauttamasya° B °rmavinaye vivṛi° BM °lohitiko haṁ arthikarmâya(M °kamârya) alaṁ prasâ(B °pramâ)dâya yatra° B °gṛihîtâ a° M °dâtaçca vasano ° tro aṅgadî kuṇḍala e° BM °dharma sâ°.

14. M °gavân tâye ve° BM °çreshṭipu° M °imam uḍânaye ‖. — 15. B °paṁkâ nânâsanâ thaṇḍilaçâyinâ vâ ra° M °paṁkâ nânâsanârthadiraçâyino kâ°.

17. M kâlayâjalaṁ vo utkutukaprahâ° B °laṁ vo utku ° tena bhavati a° M °tena bhavati | . — 19. M °dharmakshonto dâ°.

21. B °hmaṇaçra° M °hmaṇaçravaṇo sa°.

अथ खलु भगवां यशोदस्य मातापितॄणां तस्य च जनकायस्य प्रसादनीयां कथां कथये । तद्यथा दानकथां शीलकथां स्वर्गकथां पुण्यकथां पुण्यविपाककथां । अभिप्रसादयन्ति यशोदस्य मातापितरौ भगवतो सन्तिके चित्तं तं च महाजनकायं अभिप्रसन्नचित्तो ॥ भगवां यशोदस्य मातापितॄणां तस्य च महतो जनकायस्य चत्वार्यार्यसत्यानि प्रकाशयति दुःखं दुःखसमुदयं दुःखनिरोधं दुःखनिरोधमार्गं ॥ अथ खलु यशोदस्य श्रेष्ठि[395a]पुत्रस्य मातापितॄणां तेष्वेवासनेषु निषण्णानां विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं बहूनां च प्राणिसहस्राणां अधिगता च धर्मा ॥ ते पुनर्यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य मातापितरौ भगवन्तमेतदवोचत् ॥ प्रव्राजेहि भगवं यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं उपसंपादेहि सुगत यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं ॥ अथ खलु भगवां एहिभिक्षुकाये आभाषे । एहि भिक्षु चर तथागते ब्रह्मचर्यं ॥

अथ खलु यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य भगवता एहिभिक्षुकाये आभाष्टस्य यत्किंचिद्गृहिलिंगं गृहिगुप्तं गृहिध्वजं गृहिकल्पं सर्वमन्तरहाये त्रिचीवरं चास्य प्रादुर्भवित्सुंभकं च कंसपात्रं प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथो चास्य संस्थिहे तद्यथा नाम वर्षशतोपसंपन्नस्य भिक्षुस्य । एषा आयुष्मतो यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

समाप्तं यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य वस्तुं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कस्य भगवन् कर्मस्य विपाकेन यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो आढ्यो महाधनो महाभोगो श्रेष्ठिकुले उपपन्नो क्षिप्राधिगमो च गृहस्थभूतेनैव बलवशीभावं प्राप्तं ॥ भगवानाह ॥ एतस्यैव भिक्षवो यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य पूर्वप्रणिधानं ॥

1. M °çodasya çreshṭiputrasya mâ°. — 2[1]. BM tadyathâ ‖ dâ° BM °vipâ(B °pâka)kathâm̃ abhi°. — 2[2]. B °sâdayanti | yaço° M °gavato bhagavato santike cittam̃ ca ma° BM °tto bha°. — 4. BM °çayati | duḥkasamudayam̃ duḥkhanirodhamârgam̃ ‖.

6. BM °çreshṭipu° B °ṇâm̃ teshvavâ° M °sharṇṇânâm̃° B °sharṇṇânâm̃ vigatam̃ vigatamalam̃° BM °hûṇâm̃ ca prâ° B °srâṇi a° M °srâṇâ a° BM °rmâ ca pu°. — 8[1]. B ca puna° M ca punaḥ yaço° BM °çreshṭipu° M °pita bha°. — 8[2]. BM pravrajahi bhagavâm̃ yaçodam̃ çreshṭiputram̃ u° B °sugatam̃ yaço° BM °çreshṭipu°. — 9. M °she | ehi bhikshu caratha tathâ°.

11. BM °trasya bhagavato e° B °âbhâshṭhasya yat kim̃° BM °d gṛihalim̃gam̃ gṛihi(B °gṛiha)gu° M °lpam̃ ayam anta° BM °rbhavetsuḥ sum̃bhakam̃° B °ca kam̃ ca pâtram̃° M °svabhâvam̃ sam̃sthitâ ca keçâ iryyâpathe câ° B °çâ iryâ °sthihe | tadyathâ | nâ ° kshusya e°. — 14. BM °çreshṭipu° M °kshurbhâvaḥ ‖.

16. M iti çrimahâvastuavadâne yaço° BM °çreshṭipu° M °stum̃ samâptam̃ ‖. — 17[1]. M bhirkshu bha ° hatsuḥ ‖. — 17[2]. B °bhagava karma° BM °do çreshṭipu° M °âdyo mahâdha° BM °çreshṭiku° M °dhigato ca gṛi°. — 19[2]. B °syaicaiva bhi° M °syaisha evam̃ bhi° BM °çreshṭipu°.

भूतपूर्वं भिक्षवो इहैव वाराणस्यां नगरे क्षीणकुलपुत्रो अभूषि कृच्छ्रवृत्तिको दरिद्रो परकर्मेण वृत्तिं कल्पयति बुद्धानां चानुत्पादाय प्रत्येकबुद्धा लोके उत्पद्यन्ति बुद्धानामन्तरा दक्षिणीया तूष्णीकशोभना एकचरा खड्गविषाणकल्पा एकमात्मानं दमेन्ति परिनिर्वापयन्ति दक्षिणीया पुण्यक्षेत्रा ॥ ततो भद्रिको नाम प्रत्येकबुद्धो ऋषिपतनातो कल्यस्यैव निवासयित्वा पात्रचीवरमादाय नातिकाले नातिविकाले समये प्रातराशे वर्तमाने वाराणस्यां नगरे पिण्डाय प्रविष्टो सुसंवृतो कायेन सुसंवृतो वाचाय सुसंवृतो मनेन सूपस्थितकाय स्मृतिये समाहितो एकाग्रचित्तो सुसंवृतेन्द्रियो ॥

सो दानि वाराणसीनगरे पिण्डाय चरन्तो तेन क्षीणकुलपुत्रेण पुरुषेण दृष्टो । प्रासादिकाभिप्रसन्ना देवमनुष्या तस्य क्षीणकुलपुत्रस्य पुरुषस्य । भद्रिकं प्रत्येकबुद्धं दृष्ट्वा अतीव मनं [395a] प्रसन्नं प्रसन्नचित्तेन गृहं प्रवेशेत्वा गृहे आहारेण प्रतिमानितो एवं चानेन प्रणिधानमुत्पादितं यं एदृशे दक्षिणीये अधिकारं कृत्वा कुशलमूलं मा कांचिद्दुर्गतिं वा विनिपातं वा गच्छेयं मा वा कदाचिद्दरिद्रेषु कुलेषूपपद्येयं आढ्येषु महाधनेषु महाभोगेषु कुलेषूपपद्येयं ॥ सो दानि भद्रिको प्रत्येकबुद्धो इममेवरूपं प्रणिधानं विदित्वा हंसराजा विय वैहायसेन प्रक्रान्तो ॥ सो दानि पुरुषो तं भद्रिकं प्रत्येकबुद्धं वैहायसेन हंसराजा विय विक्रमन्तं दृष्ट्वा च तस्य प्रत्येकबुद्धस्य स्पृहयन्तो भूयो प्रसन्नचित्तो प्रणिधानमुत्पादेति । एतेषां धर्माणां लाभी भवेयं येषामेष प्रव्रजितो धर्माणां लाभी ॥

भगवानाह ॥ एष भिक्षवः यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो तेन कालेन तेन समयेन इह वा-

1. M °pûrva bhikshavaḥ i° B °kshînaku° M °shi | kṛicchravṛishṭiko ° ṇa vṛishṭim̃ kalpa° BM °nâm̃ câ(M °nâm̃ vâ)nupâdâye pratye ° dyanti(M °dyati) | buddhânâm antaro dakshiṇeyo tû° B °ekavarâ kha° M °lpâ | ekam ânmânam̃ dameti parini° B °tmânam̃ dayenti paninirvâ ° ṇyakshatrâ | . — 4. M tataḥ bhadrikâ nâma pratye° B °buddhâ ṛi° M °ṛishipatanâto kâlyasyai° B °danâto kâlasyai° BM °dâya nânyâtikâle nâtivikâle samaye(B °same) prâtarâsam̃ vartta° B °shṭo susam̃vṛitâ kâye° M °shṭo susam̃vṛito vâvâya susam̃vṛito manena supasthi° BM °smṛitisamâ° B °tto susam̃vṛittendriyo || .

9. M °râṇasyâm̃ naga ° kshînaku° BM °shṭo prâ°. — 10[1]. B °diko bhipra° M °sanno de° BM °shasya bha°. — 10[2]. B °nam̃ prasanne citte ° tvâ griham̃ âhâre° M °tvâ griham âhâre ° tpâditam̃ yam edṛi ° kshiṇoyam̃ adhi° B °ṇeyam̃ adhikâram̃ kṛi° M °mûla mâ kaçci durga° BM °dreshu kuleshu papadyam̃ âdye(B °shûpapadyevam̃ âḍhye)shu mahâdha°.

14. B °jâ visha vai°.

16. M °ddham̃ vihâyasena ham̃sarâjâ viya vaihâyasena viya vikra ° spṛihayam̃to bhû°. — 17. BM eteshâm̃ dharmâṇâm̃ lâbhi(B °bhi) bhaveyam̃ teshâm e(M °shâm̃m e)sha pra° M °rmâlâṇâ lâbhi || . — 19[2]. M °kshavo yaço° BM °çreshṭiputro te° M °samaye i°.

राणस्यां नगरे श्रेष्ठिकुलपुत्रो अभूषि । यं सो तत्र प्रत्येकबुद्धे अधिकारं कृत्वा प्रणिधानमुत्पादितं तस्य कर्मस्य विपाकेन तदुपादाय न कदाचिद्दुर्गतिविनिपातेषूपपन्नो मनुष्येषु च्युतो देवेषु देवमहेशाख्यो उपपन्नो देवेषु च्युतो मनुष्यमहेशाख्यो उपपन्नो इहैव च नं पश्चिमे जन्मे तथागतं आरागेत्वा बलवशीभावं प्राप्तो ॥

यशोदजातकं समाप्तं ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे । तत्र खलु भगवां आयुष्मन्तां पंचकां भद्रवर्गीयानामन्त्रयति ॥ मुक्तो हं भिक्षवः सर्वपाशेहि ये दिव्या ये च मानुषा । चरथ भिक्षवः चारिकां मा च दुवे एकेन अगमित्थ ॥ सन्ति हि भिक्षवः सत्वाः शुद्धा अल्परजा अपरोक्षजातिका ते च अश्रवणत्वाद्धर्माणां परिहायन्ति । अहं पि गंसि येन उरुविल्वायां सेनापतिग्रामकं जटिलानामनुकंपाय ॥

अथ खलु मारस्य पापिष्ठस्यैतदभूषि ॥ अयं खु श्रमणो गौतमो वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे सो पंचकां भद्रवर्गिकां भिक्षूनामन्त्रयति मुक्तो हं भिक्षवः सर्वपाशेहि ये दिव्या ये च मानुषा यूयमपि भिक्षवः मुक्ताः सर्वपाशेहि ये दिव्या ये च मानुषाः चरथ भिक्षवः चारिकां मा च एकेन दुवे अगमि[396a]त्थ सन्ति भिक्षवः सत्वा अल्परजा अपरोक्षजातिका अश्रवणत्वाद्धर्माणां परिहायन्ति अहं पि गंसि येन उरुविल्वायां सेनपतिग्रामकं जटिलानामनुकंपाय यं नूनाहं उप-

1. BM yo so° M °buddho adhi ° kena tadupâyena kaçci durgatavinipâteshupapannâ ma° heçâkhyeshupapanno deveshu cyuto ma ° papannâ iha vanam̃ paçci° B °shyeshu cyu ° cyuto manukhyo mahe ° haiva vanam̃ paçcime jatme tathâ° M °ârâdhetvâ ba° B °prâptam̃ ‖ . — 5. M iti çrimahâvastuavadâne yaço°.

6. M bhagavân sam̃mya° B °to tadartham̃° M °shipattane mṛi° B °dâve ta°. — 7. M °gavân âyushmantânâm̃ pam̃cakâ bhadra° B °shmantam̃ pam̃° M °rgiyâm âma°. — 8[1]. M °kshavo sa° B °vyâ ye ye ca mânushâ ca° M °shâ yûyam̃ api bhikshavo muktâ sarvapâçehi ye divyâ ye ca mânushâ ye ca°. — 8[2]. M ye cara bhi° B carati bhi° BM °rikâ mâ(M °mo) ca du° B °kena âgamittha sam̃° M °kena agamirshya. — 9. B sam̃sthihi bhi° M °bhikshavo satvâḥ° B °lparajo aparokshajâtika tvâya açra° M °rokshajâtiko açravaṇatvâ dharmâ° BM °hâyati a°. — 10. M aham̃ game ‖ yena uluvi° B °gam̃se | ye ° lvâyam̃ senâ° BM °grâmakâ ja° M °ṭilonâ°.

12[1]. BM °pâpisthasyai°. — 12[2]. M °khu çravaṇo çauttamo° BM °syâm̃ viharati | ṛi° M °shipattane mṛi ° ve ‖ so pam̃cakâ bhadra° BM °bhikshuṇâm âmantrayati ‖ mukto ° shâ(M °shâye) | yû° M °vyâ ye mânushâḥ ° kâm̃ mâ cara ekena duve agamishyam̃ | santi bhi° B °ttha | santi bhi° M °vaḥ satvâ çuddhâ alpa ° jâtiko açravaṇatvâ dharmâṇâm̃° BM °hâyati | aham̃ pi gam̃se yena uru(B °ulu)vilvâ° M °grâmikam̃ jaṭilonâm anukam̃pâye ‖ yam̃ nû° B °nukam̃pâya ‖ yam̃ nû° M °rmâye ‖ .

संक्रमेयं विचक्षुकर्माय ॥ अथ खलु मारो पापीमां भगवन्तं गाथाये ध्यभाषे ॥

अमुक्तो मन्यसे मुक्तो किं तु मुक्तो ति मन्यसि ।
गाढबंधनबद्धो सि न मे श्रमण मोक्ष्यसि ॥

अथ खलु भगवां मारं पापीमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

मुक्तो हं सर्वपाशेहि ये दिव्या ये च मानुषा ।
एवं जानाहि पापीमं निहतो त्वमसि अन्तक ॥

अथ खलु मारो पापीमां जानाति खलु मे श्रमणो गौतमो त्ति दुःखी दुर्मनो विप्रतिसारी तत्रैव अन्तरहाये । इत्यमेतं श्रूयति ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च । अथ खलु भगवतो एकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य अयमेवंरूपो चेतसः परिवितर्को उदपासि । कामा अनित्यदुःखविपरिणामधर्मा ॥ अथ खलु मारस्य पापीयस एतदभूषि ॥ अयं श्रमणो गौतमो वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे तस्यैकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य अयमेव चेतसः परिवितर्को उदपासि कामा अनित्यदुःखविपरिणामधर्मा यं नूनाहं उपसंक्रमेयं विचक्षुकर्माय ॥ अथ खलु मारो पापीमां येन भगवान्स्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं गाथाये ध्यभाषे ॥

दृढो नाम मया पाशो चरति मानसं तव ।
तेन त्वां बन्धयिष्यामि न मे श्रमण मोक्ष्यसि ॥

1. M °thâye 'dhya°. — 2. BM °se mukto kiṁ tu(M °kim tu) mukto si ma°. — 3. M gâḍhabandha ° çravaṇa° BM °mokshasi ‖. — 4. M °gavân mâ ° pimâṁ gâ°. — 5. M °vyâ hi ca mânushâḥ e°.

6. M °piyaṁ ni ° ntako ‖ B °ntakaṁ ‖. — 7. M °çravaṇo gauttamonti duḥkhi durma° B °monti duḥ° M °traivântarhito B °hâye e°. — 8. B ettha° M itham evaṁ çrû° B °taṁ çruyati ‖. — 9. M bhagavâṁ samya° B bhagavân saṁmya° M °to tam arthaṁm abhi° B °bhisaṁvâdayi° BM °ti | ṛishi°. — 10. M °ekaraho ° m evarû ° udupâsi.

11. M kâmâ parivitarka ani° B °dharmâ a° M °dharmaḥ ‖. — 12. M °pimâṁ saita°. — 13. M °çravaṇo gauttamo ° ṛishipattane mṛi° B °linasya ayam evaç cetasaḥ paritarko udapâyi | kâ° M °cetaso parivittarko udupâsi | kâmo ani° B °nityaduḥkhâ vipariṇâmadharmo yaṁ nû° M °dharmo ‖ atha khalu mâro pâpimâṁ yaṁ nû ° vicakshuḥka°. — 15. M °thâye 'dhyabhâshaḥ ‖.

17. M dṛidho nâma mayo pâṇo carati mânase B °mânasa te |. — 18. BM na tvaṁ va(M °vu)ccayishyâ° M °çravaṇa mokshasi ‖.

अथ खलु भगवां मारं पापीमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

पंचकामगुणो लोके मनः षष्ठं प्रवेदितं ।
तत्र मे विगतो छन्दो विध्वस्तो विनलीकृतो ।
एवं जानाहि पापीमं निहतो त्वमसि अन्तक ॥

अथ खलु मारस्य पापीयस एतदभूषि । जानाति खलु मे श्रमणो गौतमो ति । दुःखी दुर्मनो विप्रतिसारी तत्रैवान्तरहायि । एत्यं एतं श्रूयति ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थमभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे ॥ अथ खलु भगवतो एकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य अयमेव चेतसो परिवितर्को उदपासि [396b] उपधिरनित्यो दुःखो विपरिणामधर्मो ति ॥ अथ खलु मारस्य पापीयस एतदभूषि ॥ श्रमणो गौतमो वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे एकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य अयमेवरूपो चेतसः परिवितर्को उदपासि उपधिरनित्यो दुःखो विपरिणामधर्मो ति यं नूनाहं उपसंक्रमेयं विचक्षुकर्माय ॥ अथ खलु मारो पापीमां येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं गाथाये ध्यभाषे ॥

नन्दति पुत्रेहि पुत्रिमां
गोमिको गोहि तथैव नन्दति ।
उपधीहि नन्दति जनो
न हि सो नन्दति यो निरुपधि ॥

1. M °gavân mâraṁ pâpi gâ°. — 2. M °guṇopeto manaḥ° BM °shashṭhâ pravedità | . — 3. B °sto virali° M °sto vilalîkṛitâḥ | . — 4. M °jânâmi pâ ° hata tva° BM °antakaḥ | . — 5[1]. M °piyasyaita°. — 5[2]. M jânâmi kha ° çravaṇo gauttamo ti B °mo ti duḥ°.

6[1]. M duḥkhi du° B °hâyi e°. — 6[2]. BM °taṁ çruya°. — 7. B bhagavân saṁmya° M °ksaṁbodhi ya° BM °harati ‖ ṛi°. — 8. M °ekatya raho° B °cetasa parivitarko udupâsi upadhi° M °rko udupâsi | upadhi° BM °duḥkhâ vipari° M °dharmeti ‖ . — 10[1]. M °pimaṁ etad a°. — 10[2]. M çravaṇo gauttamo° B °harati | ṛi° M °ṛishipattane mṛi ° ekarasya raho ° pratisaṁlayanasya ayam evarûpaç cetasa parivitarka udupâsi upadhi° B °rko udupâsi | upadhi° BM °rmo ti | yaṁ nû°.

13. BM °pimaṁ(M °pimî) yena bhagavâṁste(M °vânate)no° M °gavaṁta gâthâye adhya° B °she na°. — 15. B nandati | putre° BM °mâṁ gopiko gopî(M °pi)hi ta ° ndati u°.

17. B upadhîti(M °pavîthi) nandati ja° M °rupadhiḥ | .

अथ खलु भगवां मारं पापीमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

सोचति पुत्रेहि पुत्रिमां
गोमिको गोहि तथैव सोचति ।
उपधीहि जनो प्रबाधितो
न हि शोचति यो निरुपधिः ॥

अथ खलु मारो पापीमां जानाति मां श्रमणो गौतमो ति दुःखी दुर्मनो विप्रतिसारी तत्रैवान्तरहाये । इत्यमेतं श्रूयति ॥

सुविमलविमलस्य निर्मलस्य शुचिस्य
भगवतो ऽमलवर्णो कीर्तितो गौतमस्य ।
तमरहितं प्रदिशं सर्वसत्वान देति
सर्वजगतः क्रियाभिर्निर्वृतिं प्रापुणेति ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कथं भगवानुदानं भाषति ॥

यस्मिं न माया वसति न मानं
यो वीतरागो अनिघो निरासो ।
प्रनुन्नक्रोधो अभिनिर्वृतात्मा
सो ब्राह्मणो स श्रमणो स भिक्षुः ॥

अस्माभिरपि भगवन् कथं पिण्डाय चरितव्यं भवति भिक्षां देहीति ॥ भगवानाह ॥ न होति तूष्णीभूतेन उद्देशेन स्थातव्यं । एवमार्याणां याचनं ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वाने इहैव वाराणस्यां नगरे राजपुत्रस्य अश्विसेनो नाम पुरोहितपुत्रो वयस्यो । सो कामेषु आदीनवं दृष्ट्वा परिव्राजकप्रव्रज्यां प्रव-

1. M °bhagân mâ° BM °mâro yaṁ viditvâ mâraṁ pâ° B °bhâsho so°. — 2. BM soceti putre ° mâṁ gopibhis tathaiva ca socati | (M °ti) u°. — 4. M upadhihi janâ prabodhitâ na hi° B °janâ praçodhito ° rupedhiḥ ‖ .

6. M °çravaṇo gauttamo ti duḥkhi daumanâ tatrairvânta° B °rmano tatrai° BM °hâye i°. — 7. BM °taṁ çruya°. — 8. M suvimalavimalasya çu° BM °gavato mâyâvarṇṇo° B °gauttasya | M °gauttamasya. — 10. B tam ahasito pra° M tam ahasitasya pra° BM °desi sarvajagatakṛitsnâbhir nirvṛitiṁ(M °ttiṁ) prâ°.

12[1]. M bhiksho bha ° m âhaṁsuḥ ‖ B °hatsuḥ ‖ . — 12[2]. B kaṁ bha°. — 13. BM yasmiṁ gayâyâṁ vasati ta mânaṁ°. — 15. BM pratanukrodho(M °dhe) a° M °rvṛitâtma so° B °hmaṇo 'çra° M °hmaṇe açravaṇo sa bhikshuḥ.

17[1]. BM °gavân kathaṁ°. — 19. M °titam adhyânaṁ i° BM °sya so°. — 20. M °jitaḥ kau ° pathe samâdâ° B °dânavartti°.

जितो कौमारब्रह्मचारी दशकुशलपथसमादायवर्ती वेदपारगो परिव्राजकशास्त्रेषु गतिंगतो ॥ सो दानि राजपुत्रो राज्यप्राप्तो सो तं अखिसेनं पुरोहितपुत्रं गाथाये अध्यभाषे ॥

नैव द्विषन्ति सप्रज्ञा अखिसेन वनीपकं ।
ब्रह्मचारि प्रियो मे सि याचे ब्रह्मे यदिच्छसि ॥

अथ खलु भिक्षवो अखिसेनो वनीपको गाथाये प्रत्यभाषे ॥

याचेन्तो अप्रियो भवति अदेन्तो भवति अप्रियो ।
तस्माद्भवन्तं न याचामि मा मे विद्वेषणा भवेत् ॥

अथ खलु भिक्षवः स काशिराजा अखिसेनं वनीपकं गाथाये प्रत्यभा[397a]षे ॥

यो हि याचनको सन्तो याचितव्यं न याचति ।
परं च पुण्यं त्याजेति आत्मना च विहन्यति ॥

अथ खलु भिक्षवः अखिसेनो वनीपको तं काशिराजं प्रत्यभाषे ॥

याचनां रोदनमाहु अदानं प्रतिरोदनं ।
तस्माद्भवन्तं न याचामि मा मे आरोदनं भवेत् ॥
न वै याचति सप्रज्ञो नार्यो वेदितुमर्हति ।
उद्देश आर्या तिष्ठन्ति एषा आर्याण याचना ॥

अथ खलु भिक्षवः स काशिराजा अखिसेनं वनीपकं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

ददामि ते ब्राह्मण रोहिणीनां
पूर्णं सहस्रं सह पुङ्गवेन ।

4. M naivam̃ visha ° jñâ adhisenam̃ va° B °jñâ sasthisenam̃ va° BM °kam̃ bra°. — 5. BM °cári(M °ri) priyá me si yâci brahme° M °yadicchasi | .

6. M °seno purohitaputro tam̃ kâçirâjam̃ gâ° B °nîpakam̃ gâ°. — 8. M °d bhavanto yâcemi° B °vantam̃ yâcâ°. — 9. M °kshavo sa°. — 10. M °vyam̃ na câti ‖ .

11. BM °ṇyam̃ tyaje°. — 12. M °nîpakam̃ tam̃°. — 13. M yâcanam̃ rodamânâhuḥ adâ° B °rodanâm âhu ‖ a°. — 14. BM °d bha(B °bhaga)vantam̃° BM °me aro yâ°. — 15. M na ca vai ° prajñâ âryave° B °prajña âryo°

16. M °ddeçe âryâ ti° B °esho âryâ° M °esho âryeṇa yâcanât ‖ . — 17. M °bhâshati | . — 18. B °hmaṇa puro° M °hmaṇa purohitânâm̃ pûrṇṇasahasram̃ ahapam̃gavena | B °pûrṇṇasahasram̃ mahatpuṅga°.

आर्यो हि आर्यस्य कथं न दद्या
श्रुत्वान गाथां कथितां सुभाषितां ॥

भगवानाह ॥ नान्यो भिक्षवस्तदा स काशिराज्ञो ऋषिसेनो नाम पुरोहितपुत्रो परिव्राजको वयस्यो अभूषि । अहं स तदा ऋषिसेनो परिव्राजको अभूषि ॥

ऋषिसेनस्य जातकं समाप्तं ॥

भगवानाह ॥

न वै याचति सप्रज्ञो नार्यो वेदयितुमर्हति ।
उद्दिशे आर्यास्तिष्ठन्ते एषा आर्याण याचना ॥

एवं भिक्षवः पिण्डचारं चरितव्यं ॥ ते दानि भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ किमस्माभिर्भगवं भिक्षाये लब्धाये वक्तव्यं स्वस्ति स्वस्तीति ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो युष्माभिरादिशितव्यं भिक्षायां लब्धायां ।

सर्वपापस्याकरणं कुशलस्योपसंपदा ।
स्वचित्तपर्यादापनं एतद्बुद्धानुशासनं ॥

ते दानि भिक्षू ऋषिवदने मृगदावे वर्षोषिता दिशोदिशं चारिकां प्रक्रान्ता ॥ ऋषिवदने देवता तेषां भिक्षूणां स्थानानि चंक्रमाणि निषद्यानि शय्यानि शून्यानि निरभिरम्याणि दृष्ट्वा रतिं अविन्दन्ती येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

अरति मे विषये व ख्यायति
शून्यं दृष्ट्व विविक्तमानुषं ।

1. B árya hi° BM °thaṁ nuda ° tháṁ bhavimaṁ su°. — 3[1]. B nánye bhi° M °kshavo tadá ° rájñá sasthi° B °rájá asthi° M °hitabuddho pari°. — 4. M °seno náma pa ° jaka a°. — 5. M iti çrimahávastuavadáne asthi°.

7. BM náryo(B °ryá) vedayati náryo ve° B °yituṁm arhasi | . — 8. M °çe áryyá tishṭhante | e°. — 9[1]. M °kshavo pi°. — 9[2]. M °bhikshur bhagavantam áhaṁsuḥ || B °vantaṁm á°. — 9[3]. M °smábhiḥ bhagavan bhikshá°. — 10[1]. M °shmábhiḥ rodisitavyá bhikshá° B °çitavyá bhikshá°.

12. M °çalasyápasaṁ°. — 13. B °ryádamanaṁ e° M °ryyádamanaṁ e°. — 14. B °kshú rishi° M °ṛishipattane mṛi ° rshopitáni diço diçaṁ corikáṁ° B °prakántá ṛi° — 15. B ṛishivadano de° M °devatás tesháṁ ° sthánáni nishadyáni çayyáṇi çú ° ndati | yena bhagaván teno° B °ndanti yena bhagaváṁ°.

18. B aratiya viya me yanya khyáyati çúnyáṁ dṛishṭvá viviktamánasáṁ | M arativa vishayamanyá ákhyáyati | çúnyáṁ dṛishṭvá viviktamánasáṁ | .

ते चित्रकथा बहुश्रुता
कहिं ते गौतम श्रावका गता ॥

भगवानाह ॥

मगधां गता कोशलां गता
वज्जिभूमिं च अथापरे गता ।
मृगका च असंगचारिणो
प्रविविक्ता विहरन्ति भिक्षवः ॥

भगवां प्रस्थितो । नाविकेन भगवन्तं दृष्ट्वा गंगातीरमुपसंक्रमन्तं नावा अक्षोपिता ॥ भगवां नावमारुह्य नाविकमाह ॥

सिंच भिक्षु इमां नावां मैत्राये सिक्ता ते लघु भेष्यति ।
छित्त्वा रागं च दोषं च ततो निर्वाणमेष्यसि ॥
सिंच भिक्षु इमां नावां करुणाय सिक्ता ते लघु भे[397b]ष्यति ।
छित्त्वा रागं च दोषं च ततो निर्वाणमेष्यसि ॥
सिंच भिक्षु इमां नावां मुदिताय सिक्ता ते लघु भेष्यति ।
छित्त्वा रागं च दोषं च ततो निर्वाणमेष्यसि ॥
सिंच भिक्षु इमां नावां उपेक्षाये सिक्ता ते लघु भेष्यति ।
छित्त्वा रागं च दोषं च ततो निर्वाणमेष्यसि ॥
मैत्राविहारी यो भिक्षुः प्रसन्नो बुद्धशासने ।
अधिगच्छति पदं शान्तं असेचनं च मोचनं ॥
करुणाविहारी यो भिक्षु प्रसन्नो बुद्धशासने ।
अधिगच्छति पदं शान्तं अपृथग्जनसेवितं ॥
मुदिताविहारी यो भिक्षु प्रसन्नो बुद्धशासने ।

1. M te cittakathâ° B °trakathâm̃ ba° M °gauttama çrâ°. — 4. M sagadhâm̃° BM °koçalâ gatâ vajri(M °vaji)bhûmim̃ ca ‖ a° gatâ mṛi°.

6. B °gakâm̃ ca asam̃° M °gakâm̃ ca nam̃ aṅgacâ° B °prativiviktâ°. — 8[1]. M bhagavân pratisthito ‖. — 8[2]. M nâkitena bha°. — 9. M °gavâ nâvam ârûhya°. — 10. M °maitrâya si° BM °ktâye la° B °ghu bhoshyati ‖.

11. B cchitvâ râ° M cchinvâ râ° BM °shyati |. — 12. M °kshur imâm̃ ° ṇâ siktâ la°. — 13. M citvâ râ° B cchitvâ râ ° shyati | M °shyati | mai° (*l.* 18). — 15. B cchitvâ râ°.

16. B °ktâye laghu te bhe°. — 17. B cchitvâ râ ° shyati |. — 18. M °hâri yo bhikshu pra°. — 19. BM °cchanti pa° B °secanamo°. — 20. M °hâri yo bhikshuḥ pra°.

21. B °cchanti pa° M °cchantu pa ° ntam̃ pṛithagjanasevanam̃ ‖. — 22. M °hâri yo bhi ° çâsano |.

अधिगच्छति पदं शान्तं अकापुरुषसेवितं ॥
उपेक्षाविहारी यो भिक्षु प्रसन्नो बुद्धशासने ।
अधिगच्छति पदं शान्तं निर्वाणं पदमच्युतं ॥
धर्मारामो धर्मरतो धर्ममनुविचिन्तयं ।
धर्मं समनुस्मरं भिक्षु सद्धर्मान्न परिहायति ॥
उदग्रचित्तो सुमना अभिभूय प्रियाप्रियं ।
ततो प्रामोद्यबहुलो भिक्षु निर्वाणसन्तिके ॥
न शीलव्रतमात्रेण बाहुश्रुत्येन वा पुनः ।
अथ वा समाधिलाभेन प्रान्तशय्यासनेन च ॥
स्पृहयं नैष्क्रम्यसुखं अपृथग्जनसेवितं ।
भिक्षु विश्वासमापद्ये अप्राप्ते आस्रवक्षये ॥
भिक्षु न तावता भवति यावता भिक्षते परां ।
विषमां धर्मा समादाय भिक्षु भोति न तावता ॥
यो च कामां च पापां चाधिष्ठत्वा ब्रह्मचर्यवां ।
निःश्रेणीभूतो समज्ञो स वै भिक्षूति वुच्चति ॥
यतो चरे यतो तिष्ठे यतो आसे यतो शये ।
यतो संमिंजये कायं यतो कायं प्रसारये ॥
यतयायी यतसेव्यो अस्था
यतसंकल्प ध्यायि अप्रमत्तो ।

1. M °daṁ çá apṛithagjanasevitaṁ ‖ muditávihári yo bhikshu prasanno buddhaçásane | adhigacchati padaṁ çántaṁ akárapuru°. — 2. M °hári yo°. — 4. BM karmárámo karmarato karmam anu° B °cintitaṁ | M °cintiyaṁ | . — 5. M °bhikshuḥ saddharmán pari° B °kshu saddharmá°.

6. B udacitto° M udayacitto° B °bhúta abhibhúya pri°. — 7. BM °to pramo° M °dya aprápte sanirvá° B °hulá bhikshú nirváṇasya sontike | . — 8. M °ṇa bahuçrutena°. — 9. BM atha so samá° M °lábhanto práute çaryyása°. — 10. B griheya nai° M spṛiheya nai°.

11. B °pte açra°. — 12. B bhikshú na tá° M bhikshuṇa tá° yávatte ca bhi° B °yávate bhi° BM °bhiksho paráṁ | . — 13. B °dharmá sa° bhikshú bho° M °bhonti na°. — 14. M °máṁ pá° hmacaryyaṁ vá | B °hmacaryaṁ vá | . — 15. M niççreṇi° jño sarve bhi° B °vai bhi ti vu°.

16. B yataṁ careya tan tishṭheya tam áseya taṁ çayeya | M yattaṁ careya taṁ nishṭheyato máseyato yaçaṁ | . — 17. B taṁ samijiyeya káye yataṁ káyaṁ pra° M taṁ samepijine káye taṁ ca káye pra° B °raye ya°. — 18. B yatavárí yatásiro siyá yatá saṁ° M yato vásivataçirosi saṁ° dhyáyí jáyatá | apra° B °dhyáyí | apra° BM °tto a°.

अध्यायरतो समाहितो
एको संतुषितो तमाहु भिक्षुं ॥
चक्षुषा संवरो साधु साधु श्रोत्रेण संवरः ।
घ्राणेन संवरो साधु साधु जिह्वाय संवरो ॥
कायेन संवरो साधु मनसा साधु संवरः ।
सर्वत्र संवृतो भिक्षुः सर्वदुःखा प्रमुच्यते ॥

सो दानि भगवता वशीभावेन विनीतो। सिंह भिक्षु इमां नावां ति आमाष्टस्य यत्किंचिद्गृहिलिंगं गृहिगुप्तं गृहिध्वजं गृहिकल्पं सर्वं समन्तर्हितं त्रिचीवरं चास्य प्रादुर्भवेत् सुंभकं च पात्रं प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथं चास्य संस्थिहे तद्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नस्य भिक्षुस्य ॥ एवं आयुष्मतो गंगियकस्य नाविकस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

तं तहिं भ[398ᵃ]गवां विसर्जयति ॥ सो दानि भगवन्तं आह ॥ यदि भगवं केनचित्पृच्छियेयं को त्वं ति किं मया भगवं वक्तव्यं ॥ भगवानाह ॥ श्रमणो पि त्वं ब्राह्मणो पि त्वं वेदको पि त्वं तारको पि त्वं पारगो पि त्वं ॥

शक्रो देवानामिन्द्रो माणवकवर्णमात्मानं छादीयि अभिनिर्मिणित्वा प्रासादिको दर्शनीयो शोभनेहि जटेहि नीलेहि नीलमयूरग्रीवसंनिकाशेहि सौवर्णेन यष्टिकमण्डलुना भगवतो पात्रचीवरकुण्डिकमादाय पृष्ठतो गच्छति ॥ जनो आह ॥ को स्वायं माणवको प्रासादिको दर्शनीयो ॥ सो दानि आह ॥

यो वीरो धृतिसंपन्नो ध्यायी अप्रतिपुद्गलो ॥
अर्हन्तो सुगतो लोके तस्याहं परिचारको ॥

1. M andhyácara ° eká sa° BM °bhikshuḥ ‖. — 3. BM cakshusá samvaro° M °çrotena samvaraḥ | B °ṇa samvaraḥ |. — 4. B práṇe° BM °na samvaro sádhu sádhu jihváya samvaro |. — 5. B °yena samvaro sádhu ma° BM °dhu samvaraḥ(M °ro) sa°.

6. M °tra samvaro bhi ° duḥkháṁ pra°. — 7[1]. BM °uto bhi°. — 7[2]. B °bhikshuḥ | i° M °nává ti ábhátasya yat kiṁci° B °ábháshṭhasya yat kiṁcilliṁgaṁ° M °dgrihiliṅga grihiguptiṁ grihidhvajaṁ grihikalpaṁ° B °jaṁ grihakalpaṁ° BM °rbhavatsuḥ | (M °vetsuḥ) suṁ° M °svabhávaṁ saṁsthitá ca keçá iryyá° B °keçá iryá° BM °he ‖ tadya° M °topasampanna° BM °kshusya e°. — 10. M °bhávaḥ |.

12[1]. BM tahiṁ°. — 12[2]. M °vantam áha ‖. — 12[3]. B °bhagaváṁ ke° M °bhagaván kena cin pricchiyeyaṁ ko tvan ti kiṁ ° gavan vakta°. — 13[2]. M çravaṇo pi tvaṁ brá°. — 15. B °ruṇam áṇmánaṁ ṛi° M °tmánam ṛiddhi ° çobhaṇehi jaṭe° B °jatehi nile° M °yúlagrivehi saṁ° B °sauvarṇṇana yashṭi° B °luná | bha°.

18[1]. BM kasyáyaṁ°. — 19. M °dhritisampanno ° puṁgavaḥ | B °pratipuṁgalo |. — 20. B arhan suga° M | arhaṁ suga°.

यो वुह्यमानं तारेति धर्मनावाय गौतमो ।
उत्तीर्णो पारगो बुद्धो तस्याहं परिचारको ॥

भगवां पि शक्रं देवानामिन्द्रं विसर्जयति ॥

अथ खलु भगवतो एतदभूषि ॥ किमधिमुक्ता जटिला जटिला खलु जटिलाधिमुक्ता ति भगवां जटिलसहस्रं अभिनिर्मिणित्वा प्रासादिकां प्रसादनीयां महेशाख्यां तेहि संपरिवारितो वैहायसेन ऋद्धीये उरुविल्वाकाश्यपस्य जटिलस्य उपसंक्रान्तो ॥ उरुविल्वाकाश्यपः सपरिवारो सार्धं पंचहि जटिलशतेहि जटिलसहस्रं दृष्ट्वा प्रासादिकां च दर्शनीयां च संकोचमापन्नो । इमं चास्माकमाश्रमं सर्वो उपस्थितो महाजनकायो आगमिष्यति ते चास्माकं अभिप्रसन्ना उरुविल्वाकाश्यपस्य ऋषिस्य सपरिवारस्य लोके समसमो नास्ति अयं च ऋषि जटिलसहस्रपरिवारो महर्धिको महानुभावो अद्यैवमिहाश्रमं प्राप्तो सर्वजनकायो एतस्य ऋषिस्य सहस्रपरिवारस्य महर्धिकस्य महानुभावस्याभिप्रसीदिष्यति । अभिप्रसन्ना च प्रसन्नाधिकारं करिष्यन्ति सत्करिष्यन्ति गुरुकरिष्यन्ति मानयिष्यन्ति पूजयिष्यन्ति अपचायिष्यन्ति मम सपरिवारस्य न तथा समन्वाहरिष्यन्ति ॥ अथ खलु भगवां उरुविल्वाकाश्यपस्य ऋषिस्य इममेवरूपं चेतसो परिवितर्कमाज्ञाय स्वयं जटिलवेशमन्तरहायितं च निर्मितं च जटिलसहस्रं ॥ अथ खलु उरुविल्वाकाश्यपो जटिलो तस्मिं जटिलसहस्रे अन्तर्हिते स्वकेन रूपेण च भगवन्तं दृष्ट्वा तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं विद्याचर[398^{b}]णसंपन्नं सुगतं लोकविदं अनुत्तरं पुरुषदम्यसारथिं

1. M yo pûjyamânaṁ târe dha ° gauttamo | . — 2. M tirṇṇo° BM °haṁ parivârako |. — 4°. B kiṁ adhimukti jaṭilâ jaṭilâ khalu jaṭilâ ti muktâ ti bha° M kiṁ adhimukti jaṭilo khalu jaṭilo ti muktâ ti bhagavân jaṭi ° dikaṁ pradarçanîyaṁ maheçâkhyam | te° B °kâṁ pradanîyâṁ maheçâkhyo tehi saṁparicârikaṁto vai° M °vârikaṁto vai° B °ddhiye uluvilvâkâçya jaṭi° BM °nto uru°.

7. M °çyapo sapari ° paṁcahi jaṭilasahasraṁ hi dṛi ° m âpannaṁ B °nno i°. — 8. BM imaṁ câsmâkam âçrame sa° M °sarve upasthi° BM °mishyati | tenâsmâkaṁ° B °prasanno u ° lokam asamasa° BM °nâsti || ayaṁ° M °pto sarvejanakâ°.

12. M abhiprasaṁnnâ ca ° pûjayishyanti mama sa ° nvaharishyanti || . — 14. M °gavân uru° B °uluvilvâ° M °idam e ° so parikitarkam âjñâpaya svayaṁ jaṭilo ve ° ntarhâyitaṁ | B °rmitaṁ jaṭi°.

16. BM °çyapo jaṭilo(M °lâ) tena jaṭilasahasreṇântarhi° M °rhanta saṁmyaksaṁ° B °nnaṁ sugato lokavid anutta° BM °myaçârathiṁ ° thâgatabalehi balavâṁ caturhi vai° M °ttamadamathaprâptaṁ nâgo viya kâritakârano avahirgatena mânase° B °indriyeṇa avarhirga° M °jitendriye hradam avâccho anâviro viṁprasanno ratasyûthaṁ vâ abhyu° B °yûshaṁ vâ abhyu ° tejarâçiṁ ° kaṁ apratishkûlaṁ° M °kaṁ apratikulaṁ darçanâye B °rçanâya dṛi°.

शास्तारं देवानां च मनुष्याणां च द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतं अशीतिहि अनुव्यंजनेहि उपशोभितशरीरं अष्टादशेहि आवेणिकेहि बुद्धधर्मेहि समन्वागतं दशहि तथागतबलेहि बलवन्तं चतुर्हि वैशारद्येहि विशारदं प्रासादिकं प्रसादनीयं च शान्तेन्द्रियं शान्तमानसं उत्तमदमशमथप्राप्तं परमदमशमथप्राप्तं नागो विय कारितकारणो अबहिर्गतेहि इन्द्रियेहि अबहिर्गतेन मानसेन स्थितेन धर्मताप्राप्तेन गुप्तो नागो जितेन्द्रियो ह्रदमिवाच्छो अनाविलो विप्रसन्नो रतनयूपं व अभ्युद्गतं सुवर्णबिम्बमिव प्रभासयन्तं तेजोराशिं शिरीये दीप्यमानं द्वितीयमिव आदित्यं उदयन्तं असेचनकं अप्रतिकूलं दर्शनाय । दृष्ट्वा च पुनरुरुविल्वाकाश्यपो सपरिवारो विस्मितो अभूषि । महर्द्धिको श्रमणो गौतमो महानुभावो ऽयं अहं पुनर्महर्द्धिकतरो ॥

अथ खलु सो जनकायो आगतागतो भगवन्तमुपसंक्रमेन्सुः भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तमेव पुरस्करेन्सुः भगवतो दर्शनेन न तृप्येन्सुः ॥ अथ उरुविल्वाकाश्यपस्य ऋषिस्य एतदभूषि ॥ अहो पुनर्मे आश्रमातो श्रमणो गौतमो अन्येन प्रक्रमेया ॥ अथ भगवानुरुविल्वाकाश्यपस्य ऋषिस्य इममेवरूपं चेतसो परिवितर्कमाज्ञाय तद्यथापि नाम बलवां पुरुषो संमिंजितां वा बाहां प्रसारये प्रसारितां वा बाहां संमिंजये एत्तकेन क्षणवीतिहारेण उरुविल्वाकाश्यपस्य ऋषिस्याश्रमातो वैहायसमभ्युद्गम्य उरुविल्वायां सेनापतिग्रामके प्रत्यस्थासि नद्या नैरंजनायास्तीरे अजपालस्य न्यग्रोधमूले ॥ अथ खलु उरुविल्वाकाश्यपस्य जटिलवृत्तः अपगतेन जनकायेन एतदभूषि ॥ अहो पुनः श्रमणो गौतमो इहागच्छे इहागतो खादनीयं भोजनीयं परिभुंजेया ॥ अथ खलु भगवां उरुविल्वाकाश्यपस्य जटिलस्य इमं एवरूपं चेतसः परिवितर्कमाज्ञाय तद्यथापि नाम बलवां पुरुषो सम्मिंजितां वा बाहां प्रसारये प्रसारितां वा बाहां संमिञ्जये एत्तकेन क्षणवीतिहारेण अजपालस्य न्यग्रोधमूलातो वैहायसमभ्युद्ग[399a]म्य उरुविल्वाकाश्यपस्य

8. B °shi ma°. — 9. M °çravaṇo gautta mahânubhâvo yaṁ a° B °r marddhi° M °rddhiko yaṁ ‖.

11. B °âgatâgatâ bha° BM °metsuḥ bhagavataḥ(M °to) pâ° M °tvâ bhagavantamavantam e° BM °retsuḥ bha ° pyetsuḥ ‖. — 12. M atha khalu u ° shisyaita°. — 13. M °çravaṇo gauttamo anena pra° B °kramayâ ‖. — 14. M atha khalu bhagavâṁ uru° B °çyapaçya ṛi° M °çyapasya çirisya i° BM °jñâya ta ° balavâṁ pu(M °vân pu)rusho samiṁjitaṁ vâ bâhâṁ prasâraye prasâritâṁ bâhâṁ sami(M° sammiñ)jaye(M °ye |) etta° M °vîthihâre° B °çyapapaçya ṛi° BM °vaihâyasam abhudga ° sthâsi(M °si |) nadyâṁ nai°.

18. B °ṭilasya vṛitteḥ | pathaga° M °ṭilasya vṛito yathâga ° yenaita°. — 19. M °çravaṇo gauttamo ° cche ihâgataḥ khâ°. — 20. M °gavân uru ° çyapajaṭi ° m evaṁrû ° vittarka° purushaḥ saṁ° BM °ritâṁ(M °taṁ) bâhâṁ° M °saṁmiñja ° vîthihâre°.

जटिलस्याश्रमे प्रत्यस्थासि ॥ अथ खलु उरुविल्वाकाश्यपस्य जटिलस्य सपरिवारस्य एतदभूषि ॥ महर्द्धिको श्रमणो गौतमो महानुभावो परसत्वानां परपुद्गलानां चित्तेन चित्तं जानाति महर्द्धिकतरा च वयं ॥ अथ खलु उरुविल्वाकाश्यपो जटिलो भगवन्तं स्वहस्तेन प्रणीतेन खादनीयभोजनीयेन सन्तर्पयति ॥ अथ खलु भगवां भुक्तावी धौतपात्र अपनीतपाणिरुरुविल्वाकाश्यपस्य ऋषिस्य जटिलस्य तं देयधर्मं इमायानुमोदनायानुमोदये ॥

अग्निहोत्रमुखा यज्ञा सावित्री छन्दसां मुखं ।
राजा मुखं मनुष्याणां नदीनां सागरो मुखं ॥
नक्षत्राणां चन्द्रो मुखं . . . . ।
आदित्यो तपसां ऊर्ध्वं तिर्यगधस्तपस्वतां ।
सदेवकस्य लोकस्य संबुद्धो वदतां वरो ॥

अथ खलु उरुविल्वाकाश्यपो सपरिवारो वैहायसमन्तरीक्षे स्थितो अग्निं जुहति तेषां तमग्निं न ज्वलति तेषामेतदभूषि ॥ कस्यायमनुभावो येनाग्निं न प्रज्वलति । नूनं श्रमणस्य गौतमस्यानुभावेन ॥ सो दानि अग्निः प्रज्वलितो तेषामेतदभूषि ॥ महर्द्धिको श्रमणो गौतमो महानुभावो वयं पुनः महर्द्धिकतरा ॥ तहिं अग्निस्मिं आहुतिं प्रक्षिपति न च पतति तेषामेतदभूषि ॥ कस्यायमनुभावो येनाग्निस्मिं आहुती न पतति । नूनं श्रमणस्य गौतमस्यानुभावेन । यतो सानं एवं भवति श्रमणस्य गौतमस्यानुभावो ति ततः सा आहुतिरग्निहोत्रस्मिं पतति ॥ अग्निं जुहन्तान्तरी-

1. B °shi ma°. — 2. M °çravaṇo gauttamo° BM °tvānāṃ parapuṃgalā(M °gavā)nāṃ cittena cittaṃ(B °na citte) jā° ṛddhikataro ca va(B °ca ve)yaṃ | . — 3. M °gavanta svahastena khādani° B °khādaṇīyabho° M °saṃtarppayati paricārayati || . — 4. M °pāṇir uru° imāṃyānumodanā° B °imāyānumodāyānumodaye | .

7. B °khā yajño sā° M °khā prajñā sā° BM °sāṃ mukhā | . — 8. M rājā mukhaṃ cchandasināṃ nadī° ro mukhā | . — 9. BM °khaṃ ādi°. — 10. B °sāṃ ūrddhaṃ ti° M °siṃ urddhatiryyagdhastayovatāṃ B °stapovatāṃ | .

11. BM jagatāṃ gato sa° M °devasya lo° saṃmukho vadatām varaḥ || . — 12. M °lu uluvilvā° B °junati teshāṃ° M °hvati | teshān taṃ agniṃ na jvaleti teshā°. — 13. B °bhāvenāgni° M °bhāvo nā 'gnir na°. — 14[1]. M °çravaṇasya gauttama°. — 14[2]. M °agnir prajva°. — 15[1] B mahardhi çra° M °çravaṇo gauttamo° punar maha° BM °tarā taṃ°. — 15[2]. B taṃ agniṃsmiṃ° M tam agnismiṃ° BM °kshipata na° B °ca patanti te° M °teshāṃ eta°.

16. BM °bhāvenā° M °nāgniṃ āhuti na°. — 17[1]. M °çravaṇasya gauttama° BM °vena yato°. — 17[2]. BM °bhavati | çrama(M °çrava)ṇa° M °gauttama° BM °vo ti | tataḥ (M °tato) sā° M °āhuti agnihotresmiṃ° BM °ti a°. — 18. M °tvā anta° shyāmiti na° ottari° BM °tuṃ te°.

घातो ओतरिष्यामो ति न शक्नोन्ति ओतरितुं ॥ तेषामेतदभूषि ॥ कस्मायमनुभावो येनान्तरीघातो न शक्नोम आश्रमं ओतरितुं । नूनं श्रमणस्य गौतमस्यानुभावेन ॥ यतः सानं एतदभूषि श्रमणस्यायं गौतमस्यानुभावो ति अथ ततो अन्तरीघातो आश्रमे प्रतिष्ठिता शिविकेषु स्वकस्वकेषु निषीदिष्यामो ति न च तानि शिविकानि अद्दशेन्सुः ॥ तेषामेतदभूषि ॥ कस्मायमनुभावो येन वयं शिविकां न दृशेम । नूनं श्रमणस्य गौतमस्यानुभावेन ॥ यतो सानं एवं भवति श्रमणस्य गौतमस्यानुभावो ति अथ तानि शिविकानि अद्दशेन्सुः ॥ तेषामेतदभू[399b]षि ॥ महर्द्धिको श्रमणो गौतमो महानुभावो वयं पुनर्महर्द्धिकतरा ॥ पानीयकरकानि आदाय उदकहारा गमिष्यामो ति न च तानि करकानि अद्दशेन्सुः ॥ तेषामेतदभूषि ॥ कस्मायमनुभावो नूनं श्रमणस्य गौतमस्य । यतो सानं एवं भवति श्रमणस्य गौतमस्यानुभावो ति अथ तानि स्वकस्वकानि करकानि अद्दशेन्सुः ॥ तेषामेतदभूषि ॥ महर्द्धिको श्रमणो गौतमो महानुभावो वयं पुनर्महर्द्धिकतरा ॥ करकानि आदाय नेरंजनां नदीं उदकहारिं गता न च शक्नोन्ति तानि करकानि भरयितुं ॥ तेषां एतदभूषि ॥ कस्मायमनुभावो नूनं श्रमणस्य गौतमस्य ॥ यतो सानं एवं भवति श्रमणस्यायं गौतमस्यानुभावो ति अथ तानि करकानि उदकेन भरेन्सुः ॥ तेषामेतदभूषि ॥ महर्द्धिको यं श्रमणो गौतमो महानुभावो वयं पुनर्महर्द्धिकतरा ॥ आहारं करिष्यन्ति न च शक्नोन्ति आहारं कर्तुं ॥ तेषामेतद-

1[1]. B °shi ka°. — 1[2]. B °bhâvenânta° M °bhâvânânta ° knomar âçramam̃ ottaritum̃. — 2. M °gauttama° BM °vena ya°. — 3. M °sâtam̃ e° B °shi | çramaṇa° M °shi | çravaṇasyâ gauttamasyânu° BM °vo tī || || atha° M °tato ntari° BM °âçramam̃ pratishṭhito çivi(B °to viçi)keshu svakasvakeshu nishidi nishidisyâmo(M °me)ti | na ca° B °tâni viçikâni addetsuḥ || M °çivikâm adda°. — 5[1]. M teshân eta° BM °shi ka°. — 5[2]. B °yam̃ viçikâm̃° M °driçâma | .

6[1]. M °çravaṇasya gauttama° BM °vena ya°. — 6[2]. M °sânam evam̃ ° çravaṇasya gauttamasyânubhâveti || a° B °ṇasyâ gautamasyânubhâveneti | atha tâni viçikâni addaçetsuḥ | M °çetsuḥ te°. — 7. B °shi ma° M °shi kasyâ° (*l.* 10). — 8[1]. B °katarâ pâ°. — 8[2]. B pâniye karakâni â°çetsuḥ te°. — 10[1] M °bhâvam̃ nûnam̃ çravaṇasya gauttamasya. — 10[2]. M °yataḥ sâ ° bhavati | çravaṇasya gauttamasyânubhâveneti || atha° B °vo ti || atha ° çetsuḥ | M °çetsuḥ.

12[1]. M teshân eta° BM °shi ma°. — 12[2]. M °çravaṇo gauttamo ° puna maha°. — 13. M karam̃kâni â° B °dâya | nai ° hâragatâ na° M °hârim̃ gato na° BM °knoti tâ ° kâni hara°. — 14[1]. M teshâm eta° B °shi ka°. — 14[2]. M kasyânu° B °syâyanu° M °çravaṇasya gauttama°. — 14[3]. M yato sânam evam̃ ° çravaṇa ° gauttamasyânubhâveti || atha° B °vo ti | atha ° kena bhavetsuḥ te° M °kena bharayetsuḥ.

16[1]. B °shi ma°. — 16[2]. M °çravaṇo gauttamasyâyam̃ anubhâvo ti || vayam̃° BM °tarâ â°. — 17[1]. M âharam̃ kari° B °shyati | na çaknoti â° M °knoti â° B °kartum̃ te°. — 17[2]. B °shi ka°.

भूषि ॥ कस्यायमनुभावो नूनं श्रमणस्य गौतमस्य ॥ यतो सानं एवं भवति श्रमणस्यायं गौतमस्यानुभावो त्ति ततः शक्नोन्ति आहारं कर्तुं ॥ तेषामेतद्भूषि ॥ महर्द्धिको श्रमणो गौतमः महानुभावो वयं पुनर्महर्द्धिकतरा ॥ कृताहारा काष्ठानि पातयिष्यामो ति उत्क्षिपितानि कुठाराणि न शक्नोन्ति निक्षिपितुं ॥ तेषामेतद्भूषि ॥ कस्यायमनुभावो नूनं श्रमणस्य गौतमस्य ॥ यतो सानं एवं भवति श्रमणस्य गौतमस्यायमनुभावो ति अथ तानि कुठाराणि उत्क्षिप्तानि निक्षेपेन्सुः तानि च काष्ठानि पातयेन्सुः ॥ तेषां एतद्भूषि ॥ महर्द्धिको यं श्रमणो गौतमो महानुभावो वयं पुनर्महर्द्धिकतराः ॥

एवं भगवां उरुविल्वाकाश्यपस्य संमुखा त्रयो भ्रातरां सपरिवारां पंचहि प्रातिहार्यशतेहि विनयेसि । पश्चिमं प्रातिहार्यं ॥ भगवां प्रतिसंलीयितुकामो उरुविल्वाकाश्यपमाह ॥ काश्यप अत्र अग्निशरणम्हि ते संलयिष्यामीति ॥ उरुविल्वाकाश्यपो आह ॥ सो गौतम अग्निशरणो अप्रवेश्यो केनचित् मनुष्येण वा अमनुष्येण वा अत्र सरणे दुष्टनागो प्रतिवसति । वयं पि तावदेतं अग्निशरणं दूरे परिवर्जेम तस्य दुष्टनागस्य भयेन ॥ भगवानाह ॥ अनुजानाहि त्वं काश्यप प्रतिसंलयिष्यामि अहमत्रा[400a]ग्निशरणे ॥ उरुविल्वाकाश्यपो आह ॥ न ते भो गौतम अग्निशरणं अनुजानामि । अत्र दोष एव आख्यायति एतं अग्निशरणं इमानि च बहूनि तृणकुटिकापर्णकुटिकाशतानि यत्र भवां गौतमो नन्दति तत्र प्रतिलीयतु ॥ अथ खलु भगवां उत्थायासनातो उरुविल्वाकाश्यपस्याग्निशरणं

1[1]. BM °syânubhâvo(M °vaṁ) nû° M °çravaṇasya gauttamasya B °masya ta°. — 1[2]. B tayo sâ° M °bhavati | maharddhiko yaṁ çravaṇo gauttamasyânubhâvonti | tato çaknoti â° B °bhâvânti | tataḥ çaknoti â ° rttuṁ te°. — 2. B °shi ma°. — 3[1]. M °çravaṇo gauttamo mahâ° B °bhâvaṁ vayaṁ° M °punaḥ maha° BM °tarâ kṛi°. — 3[2]. B °hâro | kâshṭhâni pâṭamishyâmo ti ukshipitâ° M °shyâmeti ukshipitâ° BM °kuṭhârâṇi(M °ni) na° B °çaknoti nikshipituṁ te°. — 5[1]. M °çravaṇasya gauttama°. — 5[2]. M °çravaṇasya gauttamasyâyam anubhâveti ‖ a° B °vo ti ‖ atha tâni kaṭhâ° M °kuthârâ° BM °ksho(M °ksha)petsuḥ (B °tsuḥ |) tâni na kâ° B °pâṭayetsuḥ | M °pâtayetsuḥ.

7[1]. M teshâm eta° BM °shi ma°. — 7[2]. M °çravaṇo gauttamo ° punaḥ maha°. — 9. M °gavân uru ° mukhât trayo ° hâryyâçate° B °vinamesi pa°. — 10[2]. BM °gavâṁ pra-(M °vân pra)tiliyatu°.

11[1]. M kâçyapo ato agni° B °pa ato agni° BM °çaraṇaṁ hi te saṁçayi°. — 11[2]. M °çyapam âha ‖ . — 12. M °gauttamo esho agni° B °gauttamo agni° BM °veshya te(M °te |)na ke(M °kena)cit manushyeṇa vâ atra sa(M °tra ça)raṇe° M °dushṭhanâ°. — 13. M °paritarjjema | ta° B °rjema | ta ° bhavena ‖ . — 14[2]. M °mi atrâham agniçaraṇo ‖ . — 15[1]. M °çyapa â°. — 15[2]. M °gauttamo agni° B °gautamo agni° BM °mi a°.

16. M °dosho evam âkhyâyasi etaṁ° B °sha evam âkhyâyasi | etaṁ° M °bahuni tṛiṇakuṭṭikâparṇṇakuṭṭikâḥ ça ° gauttamo abhinandati tatra me pra°. — 18. M °gavân utthâ° B °tthâyasanâto ° ṇaṁ prativiçi°.

प्रविशित्वा निषीदे प्रतिसंलयनाय ॥ भगवान्दानि अग्निशरणे तेजोधातुं समापन्नो । सो दानि भगवतः तेजं असहन्तो यतो भगवतो पात्रं चतुर्हि महाराजेहि दिन्नं तत्र ओकन्तो । भगवता च मैत्र्या स्फुटो दमितो च निर्विषो संवृत्तो न च भूयो क्रोधं व्यावहति ॥ अग्निशरणो भगवतो तेजेन एकज्वालीभूतो दृश्यति ॥ तेषां जटिलानामेतदभूषि ॥ दुष्टनागेन गौतमो श्रमणो दग्धो अग्निशरणो च सर्वं आदीप्तं ॥ ते दानि उदकमादाय प्रधाविता अग्निशरणं निर्वापयिष्यामो त्ति श्रमणं च गौतमं परिमोचयिष्यामो त्ति ॥ भगवां तं नागं दमेत्वा निर्विषं कृत्वा पात्रेणादाय उरुविल्वाकाश्यपस्योपनामयति ॥ उरुविल्वाकाश्यपो भगवतो पात्रगतं तन्नागं दृष्ट्वा सपरिवारो विस्मितो । महर्द्धिको श्रमणो गौतमो महानुभावो यत्र हि नाम पश्य भगवन्मनुष्येण वा अमनुष्येण वा न शक्यं प्रवेष्टुं ति सो श्रमणस्य गौतमस्य तेजेन पर्यादिन्नो ॥ अथ खलु उरुविल्वाकाश्यपस्य संमुखा ते त्रयो भ्रातरो सपरिवारा भगवता इमेन पश्चिमेन प्रातिहार्येण सर्वे अभिप्रसादिता ॥

दमयित्वा उरगराजं उरुविल्वकाश्यपअग्निशरणस्मिं ।
पात्रेण नीहरित्वा काश्यपशिरिणो उपनयासि ॥
एषो स्य पश्य काश्यप पर्यादिन्नो स्वतेजसा तेजो ।
यस्य भवनं न शक्यं प्रवेष्टुमिह केनचिल्लोके ॥
संहृष्टरोमकूपो उरुविल्वाकाश्यपो सपरिवारो ।
नरनागेन हि नागो दान्तो उपशमयितो दृष्टो ॥
सो नागो यस्यार्थं महर्षिभवनं आसीद्दुःप्रवेशो ।
सो दान्तो निर्विषश्च कृतो यं बुद्धानुभावेन ॥

2. B °tejāṁ asa° M °tejām asa ° yataḥ bha ° turbhi mahā° B °nnaṁ | ta°. — 3. B bhagavāñ ca mai° M bhagavāṁ ca mai° B °sphuṭe da° M °sphuṭaṁ demitāṁ ca nirvishaṁ saṁvṛittaṁ na vā ca bhū° B °hati ca agni°. — 4. B °ekājvā°. — 5². M °gauttamo çravaṇo dagdha agniçaraṇe ca sa°.

6. B °rvāpayishyāmonti çra° M °rvāpayishyāmonti | çravaṇaṁ ca gauttamo pa ° shyāmeti | B °shyāmonti || . — 7. M °treṇādā ° çyapasya upanā°. — 8. BM °çyapa bhagavato (M °vanto) pā° M °tragataṁ taṁ nāgaṁ ° smitaḥ B °smito maha°. — 9. M °rddhiko çravaṇo gauttamo ° hi nāma sya bha° B °hi nāma yasya bha ° shṭuṁ | so° M °shṭuṁ so çravaṇasya gauttama°.

11. BM °sya pramukhā ta tra ° rivāro bha° B °çcimena pratihā° M °bhiprāsādikā B °ditā da°. — 13. BM °jaṁ | u° B °vilvākāçyapo a° M °vilvākā agniçaraṇesmiṁ B °smiṁ pā°. — 14. M °treṇa niha ° çirino u° BM °nayasi | . — 15. BM °esho sya kā° M °dinnā sya tejasātoto B °nno sya tejasā tejo ya°.

16. M jasya°. — 17. BM °vāro na°. — 18. BM °dānto paçyamāno dṛishṭvo | (M °shṭo). — 19. BM esho so nāgo etam arthaṁ ° naṁ yadya duḥpraveço. — 20. BM nara- (M nava)nāgena so° M °rvishakṛi°.

भगवानाह ॥

मया विनीते न सन्ति दोषा अत्यानियतो काश्यप न विद्यते ।
नभं पतेय पृथिवी फलेय च न बुद्धदान्तो सविषो चरेत् ॥
विस[400b]र्जितो भगवता स संवर्तनाग ति पन्नगो भणितो ।
मानुषकायो भूत्वा प्रणिपते चरणेषु सुगतस्य ॥
शरणं भवाहि नरवर अयं न मे अत्ययो महाप्रज्ञ ।
यस्य मम आसि चित्तं प्रदुष्टमपविद्धं प्रत्यक्षं ॥
बाल्यं कृतं नरोत्तम अपराधो मम अनत्ययो यमहं ।
तं खलु विनायकवर पुन ते शरणं अहं गच्छे ॥
वंदित्व वन्दनीयं बहुशो च प्रदक्षिणीकरित्वान ।
गुरुगारवेण महता नमस्य नागो अपक्रान्तो ॥

भगवता उरुविल्वाकाश्यपो पंचशतपरिवारो नदीकाश्यपो च त्रिशतपरिवारो गयाकाश्यपो च द्विशतपरिवारो सर्वे त्रयो भ्रातरो पंचहि प्रातिहार्यशतेहि वशीभावे विनीता एहिभिक्षुकाये सर्वे प्रव्राजिता उपसंपादिता । एथ भिक्षवश्चरथ तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तेषां दानि भगवता एहिभिक्षुकाये आभाष्टानां यत्किंचिदृषिलिङ्गं ऋषिगुप्ति ऋषिध्वजं ऋषिकल्पं सर्वं समन्तरहितं त्रिचीवरा च सानं प्रादुर्भवेत्सुः सुम्भका च पात्रा प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथो सानं संस्थिहे तद्यथा वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां । एवमायुष्मन्तानामुरुविल्वाकाश्यपनदीकाश्यपगयाकाश्यपानां त्रयाणां भ्रातृणां सपरिवाराणां प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

2. BM °nītasya na santi dushā(M °sho) atyantato kāçyapa(M °pasya) vidyate. — 3. B nahaṁ yateyā pṛi° M nāhaṁ pateyā pṛi° BM °leyā yo na buddha(B °ddho)dāntā savishā caretsuḥ | . — 4. BM °bhagavatā suvarttamāno ti | (M °māneti) panna ° to mā°. — 5. BM mānushakāyo bhū°.

6. M caraṇaṁ° BM °yaṁ ca me ° mahāṁ prajñā ya°. — 7. BM yasyā nama āçi(M °āsi) ci ° dushṭaṁ aravinda(M °viṁdu) pratyaksha bā°. — 8. BM bālyākṛi ° ttama(M °maṁ) | aparādho(M °dho)nam atyayam ahaṁ taṁ°. — 9. M °puṇā te° B °punā te° M °raṇam ahaṁ°. — 10. M vanditve va° B vaditvaṁ va° BM °tvāna gu°.

11. M °rugauraveṇa° B °vena maha° BM °aprakrā°. — 12. BM °lvākāçyapasya paṁ° M °dīkāçyapo ca triṁçaparivāro ga° BM °dviçataparivāro sarva tra° B °bhrātarā paṁ° M °paṁcehi prā°. — 15. B tehi dā° M °bhagavato e° BM °guptiṁ ṛishidhvajaṁ ṛishiākalpaṁ sa° M °rbhavetsuḥ sumbhakā ca pātra pra° M °bhāvasaṁsthihe keçā iryāpathe sā° B °çā iryāpatho ° sthite || ta° M °topasampannā° B °kshūṇā e°.

18. BM °trayāṇāṁ bhrā° B °bhikshūbhāvo | M °bhāvaḥ | .

तेषां दानि उपसेनो नाम भागिनेयो तस्यैव नद्या नैरंजनायास्तीरे आश्रमं मापयित्वा पत्रोपेतं पुष्पोपेतं फलोपेतं तत्रासौ प्रतिवसति त्रिंशतपरिवारो चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञो महर्द्धिको महानुभावो ॥ तेहि दानि उरुविल्वाकाश्यपप्रमुखेहि भिक्षूहि सर्वन्तं ऋषिभाण्डं अजिनोपानहचीवरा च कठीनका च कमण्डलुं च नद्यां नैरंजनायां प्रवाहिता । सो अस्माकं भागिनेयो उपसेनो एतेन ऋषिभाण्डेन सपरिवारो कार्यं करिष्यति ॥ तेहि तं भाण्डं नैरंजनायां उह्यन्तं दृष्ट्वा तेहि तं भाण्डं सर्वं उत्कड्ढितं ॥ तस्य दानि उपसेनस्य ऋषिस्य एतदभूषि । मा हैव मे मातुलका केनचिद्विहेठिता भविष्यन्ति ॥ सो दानि शीघ्रशीघ्रं त्वरमाणरूपो सपरिवारो उरुविल्वाकाश्यपनदीकाश्यपगयाकाश्यपानां आश्रमं आगतो भगवां च सपरिवारो कृतभक्तकृत्यो । भिक्षुसंघो नद्यां नैरंजनायां पात्राणि निमज्जेत्वा शोधि[401a]न्ति परिमार्जन्ति ॥

अथ खलु उपसेनो ऋषिर्येन उरुविल्वाकाश्यपो तेनोपसंक्रमित्वा आयुष्मन्तं उरुविल्वाकाश्यपं गाथाये अध्यभाषे ॥

मोहं ते जुहितो अग्नि मोहन्ते सो तपो कृतो ।
यं जहे पश्चिमे काले जीर्णां व उरगो त्वचं ॥

अथ खल्वायुष्मां उरुविल्वाकाश्यपो उपसेनं ऋषिं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

मोहं मे जुहितो अग्नि मोहं मे सो तपो कृतो ।
यं जहे पश्चिमे काले जीर्णां व उरगो त्वचं ॥

सो पि च भगवता सपरिवारो बलवशीभावे विनीतो एहिभिक्षुकाये प्रव्राजि-

1. BM °syaiva nadyām̃ nai ° çrama māpayi° M °tropetam̃ phalopetam̃ pushpopetam̃ tatrā ° ū | triñçata°. — 3. M °bhikshuhi sa° BM °jinopadarbhacivarā ca kaṭhinakā° M °ṇḍaru ca nadyām̃° B °hitā so°. — 5. BM °upasono | e° B °shyati te°.

6. M tehi tam̃ nai ° rvam̃ ukkaṭṭitam̃ | B °ukkaṭṭitam̃ | . — 7¹. M °shisyaita°. — 7². M °haivam̃ me māturukā kena viheṭhikā bha°. — 8. BM mānarū° B °lvākāçyapo nadikāçyapo ga° M °vām̃ ya sa° B °vām̃ ca pari° M °ktakṛitvā B °ktakṛityo bhi°. — 10. BM °ṇi nirmāpetvā çocim̃ti(M °socinti) pari° M °mārjati ‖ .

12. M °sena ṛishiḥ yena uruvilvākāçyapas teno ° thāye pratyabhā°. — 14. M mohan te juhuto agniḥ mohan te° B °krito yo°. — 15. BM yo ja ° jirṇṇo ca uragatvacam̃ ‖ .

16. M so pi ca bhagavatā āyushmān uru ° çyapar upasena ṛi°. — 17. M so ham̃ mam̃ juhuto agniḥ so ham̃ me° B °gni moha me°. — 18. BM °jirṇṇo ca uragatvacam̃ | . — 19. B °nīto | ehi° M °pravraji° BM °dito e°.

तो उपसंपादितो । एथ भिक्षवो चरथ तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तेषां भगवता एहिभिक्षुकाये आभाष्टानां यत्किंचिदृषिलिंगं ऋषिगुप्ति ऋषिध्वजं ऋषिकल्पं सर्वं समन्तरहितं त्रिचीवरं सानं च प्रादुर्भूतं सुभकं च पात्रं प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्या च सानं संस्थिहे तद्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां । एवो आयुष्मतो उपसेनस्य अर्धत्रिंशतपरिवारस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥ इदं भगवतो प्रथमं श्रावकसंनिपातं अर्धत्रयोदश भिक्षुशतानि ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कस्य भगवं कर्मस्य विपाकेन आयुष्मन्ता उरुबिल्वाकाश्यपनदीकाश्यपगयाकाश्यपा त्रयो भ्रातरो महर्द्धिका महानुभावा क्षिप्राधिगमा च ॥ भगवानाह ॥ एतेषामेव भिक्षवः पूर्वप्रणिधानं बुद्धे ओरुप्तस्य कुशलमूलस्य विपाको यत्ते महर्द्धिका च महानुभावाश्च क्षिप्राधिगमाय ॥ भूतपूर्वं भिक्षवो तीतमध्वाने हस्तिनापुरे राजा महेन्द्रो नामाभूषि कृतपुण्यो महेशाख्यो धार्मिको धर्मराजा सुसंगृहीतपरिवारो दानसंविभागशीलो । तस्य दानि राज्ञो पुष्यो नाम तथागतो र्हन्सम्यक्संबुद्धो सश्रावकसंघो हस्तिनापुरे याचितको वसति ॥ कलिंगेषु सिंहपुरं नाम नगरं तत्र त्रयो भ्रातरो एकमातृका राज्यं कारयंति । तेषां दानि तत्र राज्ये रतनं उत्पन्नं ते तं रतनमादाय ततः सिंहपुरातो हस्तिनापुरमागता । तेहि तं रतनं राज्ञो महेन्द्रकस्य उपनामितं ॥ सो दानि राजा महेन्द्रको तेन प्राभृतेन तेषां भ्रातृणां प्रीतो संजातो ॥ सो आह ॥ किं वो करिष्यामि ॥ ते दानि आहन्सुः [401b] ॥ इच्छामो भगवां पुष्यो अस्माकं नगरे वर्षावासं वसेय अस्माकमनुकम्पाय । अद्यैव तेन प्राभृतेन महन्तमापूर्तं कर्तुकामा ॥ सो दानि राजा महेन्द्रको आह ॥ पुनो पि भगवां पुष्यो अस्माकं नगरे वसिष्य-

1[1]. M °kshavaç cara°. — 1[2]. M °bhagavatâ bhikshu° d ṛishiliṅga ṛishiguptiṁ ṛishiguptiṁ ṛishidhva° B °d ṛishiliṁgaṁ ṛishiguptiṁ ṛishidhva° BM °rvaṁ samananta° B °traṁ ca prakṛi° çâ iryâ ca mâna saṁ° M °çâ iryâpathâ ca sânaṁ saṁ° BM °he ‖ tadya° kshûṇâṁ e°. — 4. M °rddhatriṁçatparivârosya pra° bhâvaḥ | B °bhâvo i°. — 5. B °taṁ sarva trayodaçahi bhi° M °taṁ sarvaṁ trayodaçabhir bhikshu°.

7[1]. M bhikshur bhaga° B °hatsuḥ ‖ . — 7[2]. M °kenâyushmân uru° B °yushmatâ n° M °pânâṁ tra° BM °rddhiko mahâ°. — 9[2]. B °vaḥ purva° M °ko yan te maha° bhâvâ ca kshi° — 10. M °vo 'ti° re râjâ mahendrako nâ° BM °shi | kṛi° çilo ta°.

12. M °to rhaṁ samya° BM °ddho çrâvakasaṁghaṁ ha° B °re yâcati ko° M °re yâvantiko° B °ti ca ku°. — 14. B kuliṁdeshu° ekamâtrikâ râ° M °tṛiko râjyaṁ kârayati ‖ . — 15. M °jye ratnaṁ u° taṁ ratnaṁ âdâ °stiramâ° BM ° gatvâ te°.

16[1]. M tehi taṁ ratnaṁ râ°. — 16[2]. M °prâvṛitena°. — 17[2]. M kiṁ ka°. — 18[1]. M de dâni âhaṁsuḥ ‖ B °nsuḥ i°. — 18[2]. M icchâme bha° saṁ vaseyaṁ a° B °saṁ vaçeyaṁ a° M °nukaṁpâya ‖ . — 19. BM so dâni âha ‖ adyaiva(B °alpeca)tavena prâptena(M °prâpnuvate)na ma° M °ntaṁ praputaṁ ka° B °ntaṁ prapâḍhaṁ ka° M °kâmaḥ | . — 20[2]. M °bhagavân pushpo° B °re vaçishyati | .

ति ॥ यूयमपीमेन पुष्पेन संगृहीता भवथ ॥ तेहि दानि भ्रातृहि भगवां पुष्पो सश्रावकसंघो तहिं स्वके नगरे याचितो । भगवां तत्रैव वर्स्सं वुत्थो परिनिर्वृतो । तेहि भगवतो पुष्पस्य निर्वृतस्य शरीरपूजा च स्तूपो च कारितो ॥

राज्ञो महेन्द्रस्य महिं प्रशासतो
धर्मेण ज्ञानं च समादायवर्तिनो ।
त्रयो भ्रातरो आसि समानचारिणो
पुत्रा च दारा च तदानुवर्तका ॥
ते एकदा सुसमानचारिणो
धर्मेण वै ऐश्वरियं अकासि ।
प्रभूतभोगा रतनानुबद्धा
ताव बहूनि वर्षाणि तोषये ॥
ते एकराज्यसमानभोजना
बुद्धं अदृशिन्सु द्विपदानमुत्तमं ।
नक्षत्रनामो . . . पारमीं गतो
स्वयशक्तितो देवमनुष्यपूजितो ॥
परिनिर्वृते कारुणिकस्मिं शास्तुनि
स्तूपं अकरिम्ह वयं सप्रज्ञा ।
सपुत्रदारा सह ज्ञातिबान्धवैः
आर्या च श्रेष्ठा नगरस्मिं आत्मनो ॥
हस्तीहि अश्वेहि रथेहि पत्तिहि
नृत्येन गीतेन च वादितेन च ।

1[1]. B yûyaññm apimâni pu° M °pimâni pu°. — 1[2]. M °bhagavân pushpo çrâ° B °shpo çrâva ° tahi sva° BM °to bha°. — 2. M °gavân tatraiva vâsam° B °traivâsam° BM °vṛito te°. — 3. M °bhagato pure vaçishyati yûyam apimâni pushpasya parinirvṛi° B °po ca karito râ°. — 4. BM °hendrakasya ° dharmeṇa jñâye ca upâdâya vartti(M °vatti)no tra°.

6. M °putro ca dâ ° rttati B °rttakâ te°. — 8. BM °samânakâriṇo dharmeṇa te aiçvaryam(M °ryyam) âkâriyo(M °ye) pra°. — 10. M °bhoge ratnâni bandhanâni tâm bahunâ varshâpi toshaya B °nâni bandhanâni | tâ bahunâ varshâm pi toshaye te°.

12. B °bhojakânubandham addetsuḥ dvi° M °janânubandham addaçetsuḥ dvi°. — 14. BM °kshatranâ(B °trâṇâ)mo paramâm gato suçaktato de°.

16. M °nivṛite° B °rvṛito kâ° BM °stuno stû° B °pam aparcha vayam saprajño sapu° M °pam apare bhaveyam | saputro saprajño pu°. — 18. M putradâro mahatjñâtibândhavo âyâ ca çreshṭho nagare â° B °dâro mahajñâtibândhavâ âyâva çre ° gare â°. — 20. B asti° M hastihi a° B °açvahi ra° BM °tyena ca gi°.

IMPRIMERIE NATIONALE.

गन्धेन माल्येन विलेपनेन च
पूजां अकरिम्ह वयं महर्षिणो ॥
ते स्तूपपूजाय फलेन संप्रति
कल्पां न एम द्वानवति दुर्गां ।
तेनैव कर्मेण महामुने . . . .
सर्वे स्म दान्ता तव धीर शासने ॥

समाप्तं आयुष्मन्तानां उरुविल्वाकाश्यपनदीकाश्यपगयाकाश्यपानां जातकं ॥

भगवां उरुविल्वाकाश्यपस्य आश्रमातो महता भिक्षुसंघेन सार्धं अर्धत्रयोदशभिर्भिक्षुशतैर्महर्षिणामाश्रमपदं धर्मारण्यं गतो ॥ तहिं दानि सप्त जटिलशतानि प्रतिवसन्ति सर्वाणि चतुर्ध्यानलाभीनि पंचाभिज्ञानि सविंशशतवर्षिकाणि जातीये सर्वाणि च परिपक्वकुशलमूलानि चरमभविकानि ॥ भगवांस्तेषां अनुग्रहार्थं तहिं आश्रमपदं गतो । तेषां भगवां जटिलानां धर्मपदेषु सहस्रवर्गं भाषति ॥

सहस्रमपि वाचानां अनर्थपदसंहिता ।
एका अर्थवती श्रेया यां श्रुत्वा उपशाम्यति ॥
सहस्रमपि गाथानामनर्थपदसंहिता ।
एका अर्थवती श्रेया यां श्रुत्वा उप[402a]शाम्यति ॥
यो शतानि सहस्राणां संग्रामे मनुजा जये ।
यो चैकं जये आत्मानं स वै संग्रामजित् वरः ॥
यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।
न सो बुद्धे प्रसादस्य कलामर्घति षोडशीं ॥

1. M mályena ca vi° B °pújá a° M °pújá akári bhaveyaṁ° B °ṇo te°. — 3. M te túpapújá° B °saṁparikalpánamena dvá° M °saṁparikaṇamena dvá° BM °durga ti°. — 5. B tinai° M tinaivaṁ ka° mune | sarve samadá° B °mune sarve saṁsmadáṁtá ta° BM °sare ‖.

7. M iti çrimahávastuavadáne áyu° takaṁ samáptaṁ ‖. — 8. M atha bhagaván uru° ghena sá° ṇyaṁ gataṁ | B °ṇyaṁ gato ta°. — 9. BM °santi | sarváṇi° M °viṁçaçatavarshakáni já° B °rváni ca paripakkaku°.

11. M bhagaváṁ teshám anu° çramapato | B °pade gato te°. — 12. M °gaván jaṭi° B °sahavargaṁ° M °sravarshaṁ bhá°. — 13. M °rthaparisaṁ° BM °hitánáṁ |. — 14. B ekam arthaṁ vargi çre° M ekam arthapadavargi çre° B °tváṁ upa°. — 15. M °sram api sahasram api gádhyánáṁ artha° BM °hitá e°.

16. B ekárthaṁvani çre° M °kárthavati çre°. — 17. B °ṇáṁ saṁṭháme° M °ṇáṁ saṭháme°. — 18. BM °jaye cátmánaṁ sarve saṁ° M °grámajid varaḥ | B °raḥ yo°. — 19. B °jayet saha°.

यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।
न सो धर्मे प्रसादस्य कलामर्घति षोडशीं ॥
यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।
न सो संघे प्रसादस्य कलामर्घति षोडशीं ॥
यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।
सो च संपन्नशीलानां कलां नार्घति षोडशीं ॥
यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।
न सो स्वाख्यातधर्माणां कलामर्घति षोडशीं ॥
मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
न सो बुद्धे प्रसादस्य कलामर्घति षोडशीं ॥
मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
न सो धर्मे प्रसादस्य कलामर्घति षोडशीं ॥
मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
न सो संघे प्रसादस्य कलामर्घति षोडशीं ॥
मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
न सो ध्यानप्रसादानां कलामर्घति षोडशीं ॥
मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
न सो सम्पन्नशीलानां कलामर्घति षोडशीं ॥
मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
न सो स्वाख्यातधर्माणां कलामर्घति षोडशीं ॥
यो च वर्षशतं जीवे अग्निपरिचरं चरेत् ।
पत्राहारो छवावासी करोन्तो विविधं तपं ॥
यो चैकं भावितात्मानं मुहूर्तमपि पूजयेत् ।
सा एकपूजना श्रेयो न च वर्षशतं हुतं ॥
यत्किंचिदिष्टं च हुतं च लोके

1. B °jayet saha°. — 2. B °dharmaṁ pra° M °dharmapra°. — 3. B °jayecca sa°. — 4. M *passe les lignes* 4-7. — 5. B °jayetta sa°.

6. B so ca saṁ ° çîlânâ ka°. — 7. B °jayet saha°.

12. B °dharmaprasâ kalâ°.

16. B *passe les lignes* 16-17. M °prasâdena ka ° çiṁ mâ°. — 17. M °bhuñjati bho°. — 18. B °çilâyâṁ ka°. — 20. M na mo svâ ° dânaprasâdena ka°.

21. M yo ca vavarsha ° ve agniṁ pari°. — 22. M paḍhâhâro cchavovâsi ka° BM °ronti vividhaṁ°. — 23. M °bhâvitânsânaṁ°. — 24. BM so eka°. — 25. BM yat kiñcit teshâṁ bahukaṁ ca loke sarvaṁ jayati puṇyaprekshi(M °puṇyaḥ prekshi) | .

संवत्सरं यजति पुण्यप्रेची ।
सर्वं पि तं न चतुर्भागमेति
अभिवादनं उज्जुगतेषु श्रेयं ॥
यो च वर्षशतं जीवे दुःशीलो असमाहितः ।
एकाहं जीवितं श्रेयं शीलवन्तस्य ध्यायतो ॥
यो च वर्षशतं जीवे कुशीदो हीनवीर्यवान् ।
एकाहं जीवितं श्रेयो वीर्यमारंभतो दृढं ॥
यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं बुद्धशासनं ।
एकाहं जीवितं श्रेयो पश्यतो बुद्धशासनं ॥
यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं धर्ममुत्तमं ।
एकाहं जीवितं श्रेयो पश्यतो धर्ममुत्तमं ॥
यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं उदयव्ययं ।
एकाहं जीवितं श्रेयो पश्यतो उदयव्ययं ॥
यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं अच्युतं पदं ।
एकाहं जीवितं श्रेयो पश्यतो अच्युतं पदं ॥
यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं अमृतं पदं ।
एकाहं जीवितं श्रेयं पश्यतो अमृतं पदं ॥

ते च दानि भगवता वशवशी[402b]भावे विनीता सर्वे च ते परिनिर्वृता । तेषां भगवां शरीरपूजां च कृत्वा स्तूपां च धर्मारख्यातो अजपालस्य न्यग्रोधमागतो ॥

भगवां सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तदर्थं अभिसंभावयित्वा उरुविल्वायां विहरति नद्या नैरंजनायास्तीरे अजपालस्य न्यग्रोधमूले अचिराभिसंबुद्धो ॥ तेन

2. B sarvavitaṁ° M sarve ci taṁ na catubhârgam e°. — 5. M °jîvita çreyo çî° B °sya vâyato | M °sya vâyataḥ ‖ .

6. M °ryyavân ekâ°. — 7. M °jîvita çre°. — 8. M °çâsane | *et passe la ligne* 9.

11. B °çreshṭaṁ pa°. — 12. M °udakavyayaṁ ‖ . — 13. BM °vita çre° M °udakavya°. — 14. B °cyutapadaṁ | M °cyutavyayaṁ | . — 15. BM °jîvita çre ° cyutapadaṁ | .

16. M °ve apaçyam amṛitapadaṁ e°. — 17. M °jîvita çreyo paçya ° mṛitapadaṁ ‖ . — 18. M te dâ° B tena dâ° M °gavatâ vaçibhâvavinîtâḥ sarve ca tâṁ pa° B °nîtâ | sarve° rvṛitâ te° M °rvṛitâs teshâṁ°. — 19. M °bhagavatâ çari°.

21. BM bhagavân(B °vâ) saṁmya ° harati | (M °ti) nadyaṁ nai°. — 22. M °punas samayena râjño çreshṭhiyasya bimbiçârasya brâ° B °jâcâryasya u ° gatasya râtryâ pratyushakâ° BM °kshaṇâni vâcâ(B °câvi)vista°.

खलु पुनः समयेन राज्ञो श्रेणियस्य बिम्बिसारस्य ब्राह्मणो पुरोहितो राजाचार्यो उपरिप्रासादवरगतो रात्र्या प्रत्यूषकालसमये द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानां वाचाविस्तरेण स्वाध्यायं करोति ॥ अश्रोषीत्खलु राजा श्रेणियो बिंबिसारो ब्राह्मणस्य पुरोहितस्य राजाचार्यस्य उपरिप्रासादवरगतस्य रात्र्या प्रत्यूषकालसमये द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानां वाचाविस्तरेण स्वाध्यायं करोन्तस्य श्रुत्वा च पुनरस्य भगवतो स्मृति उदपासि ॥ अहो पुनर्मे विजिते बुद्धो भगवां उत्पद्ये तं चाहं भगवन्तं पश्येयं दृष्ट्वा च पुनर्मे प्रवृत्ति प्रसीदिय प्रसन्नचित्तो च नं पर्युपासेयं सो च मां भगवां धर्मं देशेय तस्य चाहं धर्मं श्रुत्वा आजानेयं ॥

अथ खलु राजा श्रेण्यो बिंबिसारो तस्यैव रात्र्यात्ययेन अन्यतरं पुरुषमामंत्रयति ॥ एहि त्वं पुरुष क्षिप्रमेव भद्राणि यानानि योजापेहि युक्तानि च मे प्रतिवेदेहि ॥ साधु महाराज त्ति स पुरुषो राज्ञो श्रेणियस्य बिंबिसारस्य प्रतिश्रुत्वा क्षिप्रमेव भद्राणि यानानि योजयति युक्तानि च तं प्रतिवेदयति । युक्तानि ते महाराज भद्राणि यानानि यस्येदानिं कालं मन्यसे ॥ अथ खलु राजा श्रेण्यो बिम्बिसारो अन्यतरं भद्रं यानमभिरूहित्वा महता राजर्द्धा महता राजानुभावेन महतो जनकायस्य हक्कारहिक्कारभेरीमृदंगपणवशंखसन्निनादेन राजगृहातो नगरातो निर्यात्वा येनान्यतरा उद्यानभूमी प्रायासि ॥ अथ खलु राजा श्रेण्यो बिम्बिसारो यावतिका यानस्य भूमि तावतकं यानेन यात्वा यानातो प्रत्योरुह्य पद्सा येव तां उद्यानभूमिं अनुचंक्रमन्तो अनुविचरन्तो निषीदे सुवर्णमये पर्यंके प्राचीनाभिमुखो स्त्र्यागारपरिवृतो अमात्यपारिषद्यपुरस्कृतो ॥ अथ खलु [403a] रा-

3. M °ṇiyo bimbiçárasya brá ° sádavaraçatasya rátryá° B °tryá pratyushaká° M °trimça mahá° BM °kshaṇáni vácá° M °rotasya çru° BM °gavantam̃ smṛi°.

6. M °jiteshu buddho bhagaván utpadya tam̃° B °tpadya tam̃° B °vṛittam̃ prasi° M °vṛittam̃ prasideyam̃ prasannacittoçcemam̃ paryyúpá° B °tto va nam̃ paryu° BM °seyam̃ | so° M °mám̃ bhagavan dharmam̃° BM °çeyam̃ tasya°. — 9. M °çreṇyá bimbiçáro° rushasyam á°. — 10. M °rusham̃ kshipram evam̃ bhadráṇi yojáyehi yánáni yu° B °dráni yánáni yojáyehi muktá° BM °dehi sá°.

11. BM °hárájenti(M °nti |) sa pu° B °rushá rájño° M °jño bim̃biçárasya° — 12. M yuktáni ca mahá ° dráni yá° BM °náni | yasye(M °syi)dá° M °kála ma°. — 13. M °bimbiçáro° dram̃ páram abhi° B °bhávena mahatá janaká° BM °sya hikkárapikkára(B °pikkáram̃) bhe° M °khasam̃ninádе ° bhúmim̃ práyási || B °práyosi ||.

16. BM °mbisá(M °mbiçá)ro yávati(M °vatti)kam̃ yánasya bhúmim̃ távatti(M °tta)kam̃ yáne° M °tvá yátáto pratyárúhya° B °dasá ye ca tám̃° M °dasá yeva tán udyá° BM °nishide | su ° tyapa(M °pá)rishadyápu°. — 19. M °jño bim̃biçála ° nagaram̃ abhivilokayam̃ tasya tasya rájagrihe° BM °rvatáni ca pushkiriṇám̃(M °shkariṇím̃) ca pau° B °pauráṇá cá° M °cáryam̃ ca mṛitá yetám̃ kálagatám̃ samanu° B °tpadya yonimanasikáro udyá°.

स्रो बिम्बिसारस्स राजगृहं नगरमभिविलोकयन्तस्स राजगृहेयकानि च पर्वतानि पुष्किरिणीं च पौराणां चार्यकां मृतां प्रेतां समनुस्मरन्तस्स कामेषु जुगुत्सुनो उत्पद्ये योनिसो मनसिकारो ॥

उद्यानभूमितो निर्यात्वा अङ्गानां राष्ट्रवर्धनो ।
पर्यंकस्मिं निषीदेसि अवदातसुवर्णमण्डले ॥
तंत्रिघोषाभिनादिता सम्यक्क्षाक्षप्रबोधना ।
पुष्पिता साला तस्मिं काले संपन्नकुसुमिता वरा ॥
व्यालमृगानुविचीर्णा गोलांगुलनिषेविताम् ।
पर्वतां स संवीक्षन्तो पृथुसिंहनिषेविताम् ॥
निषीदित्वाप्राङ्मुखो राजा पौराणानि अनुस्मरन् ।
अश्रुपूर्णेहि नेत्रेहि इमां गाथामभाषिषु ॥
तिष्ठे यं पाण्डरो गिरि कैलासवत्तथैव विपुलो ।
अथ मे पितरो पितामहा प्रेता कालगता अवीततृष्णा ॥
वरा रम्या वना विचित्रा पुष्किरिण्यो शिलोच्चयो ।
यानीमानि गमायेन्सुः कां नु ते दिशतां गता ॥
तथैवेमानि राष्ट्राणि इमा पृथुस्रवन्तियो ।
यानीमानि गमायेन्सुः कां नु ते दिशतां गता ॥
तथैवेमानि वस्त्राणि इमा निष्का सकुण्डला ।
यानीमानि गमायेन्सुः कां नु ते दिशतां गताः ॥
इमा पुष्किरिणी रम्या नानाद्विजनिकूजिता ।

4. M °bhûmito° BM °ryâtvâ magnânâṁ râshṭra° B °rddhana paryaṁ°. — 5. BM °shiditvâ ava ° ṇḍalaṁ tri°.

6. B trighoshe bhinadi° M trishyâme abhinandite saṁmya° BM °bodhana pu°. — 7. M pushpitâ çâlo tasmiṁ° B sâlâ tesmiṁ ° varâ vyâ° M °sumitâ valâ vyâ°. — 8. M vyâramṛi° BM °nuvicaribhâgo naṁgula(M °bhâgemaṁgu)nishevitâ parva°. — 9. B °samaṁ vi° M °samavi°. — 10. BM nishidet | prâṅmukho râjâ pau° M °rânâni anu° B °râṇâṁni anu° BM °smaranto a°.

11. M °bhâshatha ‖. — 12. B °ṇḍarâ giri kailâça parvata | tathai° M °kailâçavat ta° BM °pulo a°. — 13. M artha ma pitâmaahâ° B °me pitarâ pitâma° BM °tṛishṇâ va°. — 14. M varo ramyâ ° pushkariṇyaçilo° B °shkiriṇyaçilo° BM °ccayo yâ°. — 15. B yânimoni gamâyetsuḥ ‖ kâni te di° M yânimâni nigametsuḥ ‖ kâni te di° BM °gatâ ta°.

16. M tathaiva imâni° BM °ṇi imâṁ pṛi° M °nti | yo yâ°. — 17. BM yâni(B °nî)mâni gamâyensuḥ(B °tsuḥ |) kâ nu te di° M °gatâḥ B °gatâ ta°. — 18. M tathaivam imâni vastrâni imâ tikâṁ çakuṇḍalâṁ B °nishkâṁ sukuṇḍalâṁ | . — 19. BM yânimâni gatâyetsuḥ kâṁ(M °kâ) nu°. — 20. BM imâṁ pu° M °shkiriṇîṁ ramyâ nânaṁ dvi°.

पुण्डरीकेहि संछन्ना कुमुदसौगन्धिकेहि च ।
ये च ते अत्र स्नायेन्सुः कां नु ते दिशतां गताः ॥
तथैवमासना रम्या दिव्या हरितशाद्वला ।
आसन्नोदकसंछन्ना शीतच्छाया मनोरमाः ।
यानि ते चात्र गमायेन्सुः कां नु ते दिशतां गताः ॥
तान्येव प्राणिशतानां निवेशनानि पर्वता ।
इमे च मे प्रचारिता अद्य जनमपश्यतो ॥
शून्यता च मे आख्यायन्ति दिशा पि मे नुचारिता ।
एवं मर्त्यजीवितं किंस्य परीत्तं च दुःखसंयुतं ॥
अनन्तरं जीवितस्य मरणं मरणं ध्रुवं ।
जातस्यामरणं नास्ति एतद्धर्मो हि प्राणिनो ॥
गच्छति खेदेन प्राणी प्रतिपन्नो क्वचिज्जनो ।
रात्रिंदिवं च यान्तीह यमदूता शासनाहरा ॥

अथ खलु अन्यतरस्य राजामात्यस्य एतदभूषि ॥ राज्ञो किल श्रेण्यस्य बिंबिसारस्य दौर्मनस्यमुत्पन्नं को नु खल्वस्यात्पर्यायो येनाहं राज्ञो श्रेण्यस्य बिम्बिसारस्य दौर्मनस्यं प्रतिविनोदयेयं ॥ अथ खलु तस्य राजामात्यस्यैतदभूषि ॥ राज्ञो [403b] किल श्रेण्यस्य बिंबिसारस्य राजगृहं नगरं प्रियं च मनापं च ।

1. M °ndhikedhikehi ca | . — 2. BM yena te atra(M °trâ) snâyetsuḥ kâ nu°. — 3. BM °haritasâhvayo | . — 4. BM °nnodakasaṁ° M °ramâ | . — 5. M yâni câtra gatâyetsuḥ kiṁ nu° B °mâyetsuḥ kiṁ nu°.

6. B nânye varaprâṇiniveçanâni te parvatâ | M nânyevaṁ prâṇiniveçatâni varaṇâni te ca parvataḥ | . — 7. B ime te ca pracârâtâm eva adya janatâm apaçyato M °pravâro tâṁ adya jatmam apaçyataḥ | . — 8. B çunyatâ ca me brâhmaṇâkhyâyati deçâpi naṁ te nucaritaṁ | M çunyatâ ca me brâhmaṇâshṭhâryyati diçâpitaṁ tena caritâṁ || . — 9. B °martyâna jîvitaṁ | kiṁ saraṁ parittaṁ° M °martyâ janajîvanaṁ kiṁ saraṁ paritte ca° BM °duḥkhena saṁ° B °taṁ a°. — 10. BM °ntaratnasya jîvitaṁ ma(B °maraṇa)-raṇaṁ dhru°.

11. M °rmâbhi prâṇinâṁ | B °ṇinâṁ | . — 12. B gacchati khalena° BM °prâṇino pratipanno ca ko vijâne râ°. — 13. BM °triṁ ca di ° yânti(B °nti)ha râjadûtâ viya çâsu-(B °çâha)nâ°. — 14[1]. M °tyasyaita°. — 14[2]. M °kila manyasya bimbiçâlasya daumanasya° B °lvasyâtyaparyâyo yenahaṁ° M ° lvasyâparyâyenâhaṁ ° mbiçâlasya daumanasyaṁ° daneyaṁ || .

16. M °syaitad abhavat rajño°. — 17. M °biṁbiçâlasya râjagrihe nagaraṁ ca pri° BM °manopaṁ ca | .

यन्नूनं अस्याहं पुरतो राजगृहस्य नगरस्य वर्णं भाषेयं ॥ अथ खलु सो राजामात्यो राजं श्रेण्यं बिंबिसारं गाथाये अध्यभाषि ॥

पर्वता इमे सत्तीना इमे रम्या शिलोच्चया ।
ये इमे राजगृहस्मिं सिक्ता दिविजेन वारिणा ॥
भिन्नकटका च श्रवन्ति . . . .
. . . .

अथ खलु राजा श्रेण्यो बिम्बिसारो तं राजामात्यं अपसादये ॥ अस्ति नाम त्वं मोहपुरुषो यं यदेव वयं विगर्हाम तदेव त्वं प्रशंसितव्यं मन्यसि ॥ अथ खलु राज्ञो श्रेण्यस्य बिम्बिसारस्य भूयस्या मात्रया कामेषु व्याकुत्सना उत्पद्ये चित्तस्य दुःखदौर्मनस्यं योनिसो मनसिकारो ॥ अथ खलु ब्राह्मणस्य पुरोहितस्य राजाचार्यस्यैतदभूषि ॥ राज्ञो किल श्रेण्यस्य बिंबिसारस्य दुःखदौर्मनस्यमुत्पन्नं को नु खल्वस्यात्यर्थायो येनाहं राज्ञो श्रेण्यस्य बिम्बिसारस्य दुःखदौर्मनस्यं प्रतिविनोदयेयं ॥ अथ खलु ब्राह्मणस्य पुरोहितस्य राजाचार्यस्य एतदभूषि ॥ राज्ञो खलु श्रेण्यस्य बिम्बिसारस्य बुद्धो भगवान्प्रियो मनापो च यं नूनाहं तस्य पुरतो बुद्धस्य वर्णं भाषेयं ॥ अथ खलु ब्राह्मणो पुरोहितो राजाचार्यो राजानं श्रेणियं बिम्बिसारं गाथाये अध्यभाष ॥

लाभो स्ति राष्ट्राधिपते शिरीमतो
आंगस्य राज्ञो मगधाधिपस्य ।
यस्योदपासि विजिते तथागतो
विघुष्टशब्दो हिमवां व पर्वतो ।

1[1]. B nûnam° M yan nûnam asyâ° B °garasya bhâ° — 1[2]. M °ṇyam bimbiçâlam gâ°. — 3. BM atramâlino ime ramyâ° M °ccaye |. — 4. B ye i râjagṛihesmi parvatâ si° M °gṛihesmim parvatâ siktâ divivije°. — 5. M °nnakâkâ ca çra° BM °nti kuñja(M °jara)râ jâtâ(M °to) girinâgâ ca bho(M °ca parvatâ nabhâ) çobhati uttamam giri(M °ttama çivi)hvayam(M °yam ‖) obhâsamaṇidharmadhâriṇo ‖.

7[1]. M °mbiçâlo tam° B °apamâdaye ‖. — 7[2]. M °rusham yad eva vayam vigrahâmatam | tad eva tvam° B °vigarbhâma tam tade° vyam anyasi ‖. — 8. M °mbiçâlasya bhû° mâtrâye kâ° B °dyeccitta° M °daumanasyam°. — 10. M °ṇasya râjasya etad a°.

11. BM °kila çreṇyasya bimbisâra(M °bimbiçâla)sya duḥkhadaumanasya u(M °syam u)tpannam(M °nnam |) ko nu khalvasyâtya pa° M °ṇyasya bimbiçâlasya duḥkhadaumanasyam°. — 13. M °mbiçâlasya buddho° B °gavâ priyo° nûnâm ta°. — 15. M °câryyaḥ râjânam° mbiçâlam gâ° BM °ye pratyabhâ°.

17. BM lâbho stu râshṭrâ° çirimato aṅga(M °aṅga)sya râjño° M °pasyâ ya°. — 19. M yasya udupâ° B °syodupâsi° M °vidyushṭa° B °himavân ca parvato M °vâm ca parvato ‖.

शीलेन क्षान्त्या तपसा उपेतो
लोकान्तको उषितब्रह्मचर्यो ॥
समागम्य सहस्राणि शतानि नयुतानि च ।
संप्राप्नोति अमृतं शान्तं योगक्षेममनुत्तरं ॥

अथ खलु राजा श्रेणियो बिम्बिसारो ब्राह्मणं पुरोहितं राजाचार्यं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

प्रियं मे कीर्तये राज्ञे प्रियं मे कीर्तये प्रिय ।
प्रियस्य बुद्धस्य लोकार्थचरस्य ब्राह्मण ॥
ददामि ते ग्रामवराणि षोडश
युक्तानि आजान्यरथानि च दश ।
दासीशतं च गवां शतं च
प्रियस्य बुद्धस्य यशो प्रकीर्तये ॥

अथ खलु भगवां मगधेषु चारिकां चरमाणो महता भिक्षुसंघेन सार्धमर्धत्रयोदशभिर्भिक्षुशतैः येन मगधानां राजगृहं नगरं तदनुसारि त[404a]दनुप्राप्तो तत्रैव विहरति अन्तगिरिस्मिं यष्टीवने उद्याने ॥ अश्रोषीद्राजा श्रेणियो बिम्बिसारो ब्राह्मणस्य पुरोहितस्य राजाचार्यस्य । भगवां किल मगधेषु चारिकां चरमाणो महता भिक्षुसंघेन सार्धं त्रयोदशभिक्षुशतैर्येन मगधानां राजगृहं नगरं तदनुसारि तदनुप्राप्तस्तत्रैव विहरति अन्तगिरिस्मिं उद्याने यष्टीवने । श्रुत्वा पुनः अन्यतरं राजामात्यमामन्त्रयसि । भो भणे अमात्य भगवतो बुद्धस्य प्रत्युद्गमनं गमिष्यामि राजगृहं अलंकारापेहि भद्राणि च यानानि योजापेहि सर्वेहि च राजगृहकेहि ब्राह्मणगृहपतिकेहि सर्वेहि च शिल्पायतनेहि सर्वेहि च श्रेणीहि मया सह भगवतो

1. BM °kshāntiya ta ° shitavāṁ brāhmacaryaṁ(M °ryyaṁ) | . — 3. M °yutāni nayutāni ca | B °ca saṁ°. — 4. M °prāpto ti a ° yogacchemam anuttamaṁ ‖ . — 5. M °mbiçāro°.

7. M °jye priyaṁ me priyasya° B kīrttayo rājye priyaṁ me kīrttaye priyasya°. — 8. BM °lokārthaṁ ca ° hmaṇa da°. — 9. B °dāti te | grā° M °dāti me grā° B °ṇi yo upayuktā° M °ājanyorathā°.

11. BM dāsiçataṁ gavāṁ° B °ddhasya pra° M °ddhasya na so pra°. — 13. B °sārddhaṁm arddhatra° M °magadhāṁ rā ° prāptas tatrai ° ti | antargirismiṁ° B °yashṭivane°. — 15. M çrutvā punar açro°.

16. M bhagavān kila ° rddhaṁ arddhatra ° r yena magadhāṁ rā ° nayaraṁ ° prāptaḥ tatraivaṁ vi° BM °ti | a ° shṭivane çru°. — 18. M °punar anya ° ntrayesi | . — 19. M °ṇe amātyo bhaga° B °laṁkāropehi° M °bhadrāni ca jānāti yojāyehi sarvehi ca rājagṛihakehi ca brā ° tikehi ca sarvehi ca çi ° çreshṭhihi mayā saha°.

बुद्धस्य प्रत्युद्गमनं गन्तव्यन्ति ॥ साधु महाराज त्ति स राजामात्यो श्रेण्यस्य बिंबिसारस्य प्रतिश्रुत्वा क्षिप्रमेव भद्राणि यानानि योजापेसि राजगृहे घोषणां कारापेसि चत्वरशृंगाटकचत्वरापणमुखेषु ॥ बुद्धो भगवां राजगृहे अन्तगिरिस्मिं यष्टीवनं उद्यानं समनुप्राप्तो तत्र सर्वेहि भवन्तेहि राज्ञा श्रेण्येन बिम्बिसारेण सार्धं भगवतो प्रत्युद्गमनं गन्तव्यं ॥

ते दानि घोषणां श्रुत्वा क्षिप्रमेव राजकुलद्वारे सन्निपतिता कुमारामात्यपारिषद्याः पुरोहितप्रमुखा ब्राह्मणाः श्रेष्ठिप्रमुखो निगमो सार्थवाहप्रमुखो वणिजग्रामो सर्वा च राजगृहका अष्टादश श्रेणीयो । तद्यथा चक्रिकतालिकगान्धर्विका नटनर्तकऋल्लमल्लपाणिस्वरिका शोभिका लंघका कुंभतूणिका वेलंवका द्विस्वलभाणका पंचवटुका गायनका गुणवर्ता ताण्डविका चेतयिका गणिका हास्यकारका भेरिशंखमृदंगपाटहिका तूणपणववीणावल्लकीएकादशायेल्लवादका अन्ये च बहुवादकरा राजकुलद्वारे सन्निपतेन्सुः सर्वायो च श्रेण्यो । तद्यथा सौवर्णिकहैरण्यिकप्रावारिका मणिप्रस्तारका गन्धिका कोशाविका तैलिका घृतकुण्डिका गौलिका दध्यिका कार्पासिका खण्डकारका मोदककारका कंडुका समितकारका शक्तुकारका फलवाणिजा मूलवाणिजा चूर्णकुट्टा गन्धतैलका अट्टवाणिजा आ[404b]विडका गुडपाचका मधुकारका शर्करवाणिजा ये च अन्ये पि व्यवहारिका सर्वा च शिल्पायतना । तद्यथा लोहकारका ताम्रकुट्टा सुवर्णकारा तद्वुकारा प्रचोपका

1. B °mahârâjanti sa° M °hârâjânti sarâjâmâtyâ çreṇyasya bimbiçârasya prati° B °pram evam eva bha° M °bhadrâni yâ° BM °çriṁgâṭa(B °ta)ke çrama(M °çrava)ṇabrâhmaṇamu°. — 3. M °ddho bhagavân râja° B °ntaçirismiṁ° M °shṭivane u° BM °dyâne sama° M °prâptaḥ tatra ° ntehi râjño çre ° mbiçâlena sâ°.

6. M °dvâre saṁnipa° B °kumârâmâtyâ pâ ° hitapramukhânâḥ çreshṭipramukhâ ni° M °shṭhipramukhâ ni ° hapramukhâ vanijagrâ° B °hapramukhâ vaṇijapramukhâ grâ° M °sarvâṁ ca°. — 8. BM °krikaṁvetaddika(M °tarddikaṁ) gandha ° çobhikâ kelukaṁ-kutûṇikâ va(M °kâ ca)ḍavakâ olkha(M °otkha)lâ bhâ° B °rttâ taṇḍa° M °rttâ tâṇḍuvikâ vetayi° BM °ṇikâ rantapâyakaṁ bhe° M °mṛidaṅgapâṭabhikâ tûnapapaṇavavi° B °vîvallakî-ekâçiyellavâyakâ anye° M °ekâçâyelâvâyanto | anye ° huvâdyekaro râ° B °dyakaro râ° M °re saṁnipa° BM °tetsuḥ sa ° çreṇyâ | .

12. BM °ṛṇike hai° M °ṇyikaprâçâvâri° BM °golikâ dhânyikâ kârpâ(B °rpâ |)si ° kaṁdukâ samitakâ(M °tukâ çaktukâ)rakâ phala(M °lakârakâ) vâṇi(B °vâri)jâ mûlapâvâ-(M °laparâ) cûrṇṇakuttâ gandha° B °tailakâ aṭṭiyânikâ(?) âcaṁbikaguḍapâcakâ mâdhu° M °tailakâ aṭṭivânikâ âvaṁbikâ guḍapâcakâ khaṇḍapâcakâ madhupâcakâ çarka ° sarvâṁ ca çi°.

17. M °mrakârakâ suvarṇṇakârakâ tadvakârâ pracoḍakâ ro° B °rṇṇakârâ tadvakârâ pracco° M °trapushakârakâ çiçapiṭṭakâ yantra° B °trapukârakâ çiçapiṭṭakâ jatukârakâ mâlâ° M °lâkârâ purimakârâ kumbhakârakâ carmakârakâ kaṇḍukâro caruṭâ tandravâyavo ravocakâ rakta° B °ndukârâkâ caruṭâ tamtravâyavocakâ rakta° M °sûpakâ stanevâyâ citrakâro

रोचणा त्रपुकारका सीसपिट्टकारा यन्त्रकारका मालाकारा पुरिमकारका कुंभकारका चर्मकारा कन्दुकारका वस्त्रतन्तवायका रक्तरजका सूचका तूलवाया चित्रकारा वर्धकिरूपकारका कालपात्रिका पेशलका पुस्तककारका नापिता कल्पिका छेदका लेपका स्थपतिसूत्रधारका उत्तकोष्ठकारका कूपखानका मृत्तिकावाहका काष्ठवाहका वल्कलवाणिजा शंखवाणिजा वंशवाणिजा नाविका ओडुम्पिका सुवर्णधोवका मोट्टिका एते चान्ये च उच्चावचा जनता हीनोत्कृष्टमध्यमा सर्वे राजकुले संनिपतेन्सु: ॥

अथ खलु स राजामात्यो संनिपतितं जनकायं विदित्वा भद्राणि यानानि योजापयित्वा येन राजा श्रेण्यो बिम्बिसारस्तेनोपसंक्रमित्वा राजानं श्रेणियं बिम्बिसारमेतदवोचत् ॥ युक्तानि महाराज भद्राणि यानानि महाजनकायं च सन्निपतितं । यस्येदानि देव कालं मन्यसि ॥ अथ खलु राजा श्रेण्यो बिम्बिसार: भद्रं यानमभिरुहित्वा मागधकेहि ब्राह्मणगृहपतिकेहि सार्धं द्वादशेहि नयुतेहि संपरिवृतो महता राजऋद्धीये महतो जनकायस्य हक्कारहिक्कारभेरीमृदंगमरुपटहशंखसंनिनादेन राजगृहातो नगरातो निर्यात्वा येन अन्तगिरिस्मिं यष्टीवनमुद्यानं तेन प्रयासि ॥

अथ खलु राजा श्रेण्यो बिम्बिसारो यावदेव यानभूमिस्तावदेव यानेन यात्वा यानातो प्रत्योरुह्य पद्सा येव येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवत: पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते निषीदेत् ॥ अप्येकत्या भगवता सार्धं संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां व्यतिसारयित्वा एकान्ते निषीदेन्सु: । अप्येकत्या भगवतो स्वकस्वकानि मातापितृकानि नामगोत्राणि अनुश्रावयित्वा एकमन्ते निषीदेन्सु: । अप्येकत्या येन भगवांस्तेनांजलिं प्रणा[405*]मयित्वा

ca vakirûpakârakâ kâlapattikâ çelâlakâ paustavakârakâ nâvikâ kalpakâ cchâdakâ le* B *sûcakâ tunavâyâ citrakârâ cacakirû * kârapatrikâ çelâlakâ paustavakârakâ nâpikalpakâ cchâdakâ le* BM *sthapatiguḍakârakâ utta * ttikâvâhakâ âshavâhakâ valvajakâ(M *shavâhakâ vatkara)-vâṇijâ çaṁbavâṇijâ vaṁ* B *vikâ âḍavikâ suvaruṇadhocakâ moṭṭikâ e* M *vikâ âdaṁbikâ suvaruṇadhauvikâ mottikâ ‖ e* B *tâ hîno * sarva râ* BM *tetsuḥ ‖.

8. B *yopayi * mbiçâlas te* M *mbiçâlo teno * yaṁ biṁbisâ*. — 10. M *bhadrayânâni* B *ṇi jânâni mahâṁ ca jana* M *yaṁ ca saṁnipa*.

11¹. M *devaṁ kâ* B *kâla ma* M *nyase ‖. — 11². M *ṇyo biṁbiçâro bhadraṁ* BM *mâgadhekehi brâ* B *gṛihapehi sâ* M *ṛiddhiye mahato* BM *sya hikkârapikkârabhe * rupaṭahasaṁ(B *pavaṇaçaṁ)kasaṁ* M *tvâ yenânta*.

16. B *mbisâras yâvad eva yânabhû* M *sâro yâvad evaṁ yânabhûmis tâvad evaṁ yâne * pratyârûhya* B *pratyâruhya* M *yena bhagavânsteno * gavato pâ* BM *detsuḥ a*. — 18. B apokatyâ* M apyekatyâṁ bha* BM *modayitvâ sârâpanîyâṁ(M *yâṁ kathâṁ) vya* BM *detsuḥ |. — 20. BM apyekavatyâ* M *bhagavatâ svaka * ekamantaṁ ni* BM *detsuḥ ‖. — 21. M *ṇâmetvâ * detsuḥ | B *detsuḥ a*.

एकान्ते निषीदेन्सुः । अप्येकत्या मागधका ब्राह्मणगृहपतिका तूष्णीभूता एकान्ते निषीदेन्सुः ॥ तेन खलु पुनः समयेन उरुविल्वाकाश्यपो भगवतो अविदूरे संनिषणो अभूषि ॥ अथ खलु तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानामेतदभूषि । किं नु खलूरुविल्वाकाश्यपो श्रमणे गौतमे ब्रह्मचर्यं चरति उताहो महाश्रमणो गौतमो उरुविल्वाकाश्यपे ब्रह्मचर्यं चरति ॥ अथ खलु भगवान्तेषां ब्राह्मणगृहपतिकानामिदमेवरूपं चेतसः परिवितर्कमाज्ञाय आयुष्मन्तं उरुविल्वाकाश्यपं गाथाये अध्यभाषे ॥

किमेव दृष्ट्वा उरुविल्ववासि
प्रहाय अग्निं कृशको वदानो ।
पृच्छामि ते काश्यप एतमर्थं
कथं प्रहीनं तव अग्निहोत्रं ॥

एवमुक्ते आयुष्मानुरुविल्वाकाश्यपो भगवन्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

अन्नानि पानानि अथो रसानि
कामां स्त्रियो चाभिवदंति यज्ञे ।
एतं मलन्ति उपधीषु ज्ञात्वा
तस्मान्न यज्ञे न हुते रमामि ॥

अथ खलु भगवानायुष्मन्तमुरुविल्वाकाश्यपं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

एतेषु त्वं न मनो अकासि
अन्नेषु पानेषु तथा रसेषु ।
अपरं नु तं देवमनुष्यश्रेष्ठं
यहिं रतं काश्यप तुह्य चित्तं ॥

1. B apyekavatyá° M apyekatyáṁ má° BM °detsuḥ ‖ . — 2. M °puna sama ° to abhidúre° B °dúra saṁ ° shi a°. — 3. M °khalu bhagaván tesháṁ brá° B °tikánáṁm e° M °tikánáṁ eta°. — 4. M °khalu uru ° po çravaṇe gauttame° B °po çramaṇo gautamo brahmacaryaṁ carati utá° M °háçravaṇo gauttamo uru° BM °çyapo bra°. — 5. B °n tesháṁ° M °hmaṇakánám i ° cetaso pa° B °ntaṁ oluvilvá° BM °tháye pratyabháshe | .

8. BM °ruvilvává° B °háyam agni kṛi° M °agni kṛi ° dáná | . — 10. B pṛicchami° M °çyapo e°.

13. B annapánáni artho sáni ká° M annapánáni arthe so nishkámáṁ striyo cábhivandanti yajñe B °bhivandaṁti yajñe e°. — 15. M °maranti upadhishu° BM °tvá tasyáç ca yajná na hute abhási ‖ .

18. B eteshu tena mano° M eteshu tena mano akosi anyeshu yáne°. — 20. B apare nu taṁ de° M apare ṇu taṁ de° B °çreshṭaṁ yahitará ká° M °shṭhaṁ yaṁhi taro ká° BM °tulyacittaṁ ‖ .

अथ खल्वायुष्मानुरुविल्वाकाश्यपो भगवन्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

दृष्ट्वा मुनिं शान्तमनुपधीकं
अकिंचनं सर्वभवेष्वसक्तं ।
अनन्यथाभावमनन्यनेयं
तस्मान्न यष्टे न हुते रमामि ॥

अथ खलु भगवानायुष्मन्तमुरुविल्वाकाश्यपं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

मोहन्ते जुहितो अपि मोहन्ते सो तपो हतो ।
यं जहे पश्चिमे काले जीर्णा व उरगो त्वचं ॥

अथ खल्वायुष्मानुरुविल्वाकाश्यपो भगवन्तं गाथाये प्रत्यभाषे ।

मोहं नो जुहितो अपि मोहं मे सो तपो हतो ।
यं जहे पश्चिमे काले जीर्णा व उरगो त्वचं ॥
अपीहि यज्ञेषु च विप्रमुच्यति
इति स्म मे आसि पुरे अजानतो ।
अन्धस्य जातीमरणानुसारिणो
अपश्यतो उत्तममच्युतं पदं ॥
सो दानि पश्यामि अनाविलं पदं
सुदेशितं नागवरेण तायिना ।
अत्यन्तनिष्ठापदमास्पृशे अहं
संसारजातीमरणं प्रहाय ॥
बहू सत्वा विहन्यन्ति करोन्ता विविधां तपां ।
निष्ठां अनधिगच्छन्ता अवितीर्णकथंकथा [405b] ॥

2. M eteshu tena dṛi° BM °nuprâyakam̃ a° shvaçaktam̃ | . — 4. BM °bhâvam anva(M °m anya)rtheyam̃ ta° B °hute na ra°.

6. B °bhagavâm̃n âyu°. — 7. M °juhute agni moham̃ sastapo°. — 8. BM °jirṇṇo ca u° M °ragatva°. — 9. M °khalu âyu°. — 10. B moha no ju° M mohan te juhute agni mohan te so°.

11. BM °jirṇṇo ca u° M °ragatva°. — 12. B °ccati | i°. — 14. B °jâtimaraṇâ°.

16. BM °ni paçyati a° B °suvisitam̃° M °suviçitam̃ nâgabalena tâyinâm̃ | . — 18. BM °padam âdṛiçe dvaye sam̃sâ° B °timaraṇadvayâya | M °timaraṇâdvayâya | . — 20. BM bahu sa° M °tvâ viham̃nyati karonti pûjâm̃ vividhâ tapânâm̃ | B °rontâm̃ vividhâ tapâm̃ | .

21. M nishṭhâ anâdigaccham̃tâ avicirṇṇam̃ katham̃° B °cchantâm̃ avicirṇṇa° B °thâ (*fol.* 405b) di°.

दीर्घरात्रं क्लिष्टो स्मि दृष्टिसंदानसंदितो ।
सर्वग्रन्थेषु मे भगवां परिमोचेसि चक्षुमां ॥

शास्ता मे भगवां श्रावको हं अस्मि सुगते ॥

अथ खल्वायुष्मानुरुविल्वाकाश्यपो उत्थायासनातो एकांशमुत्तरासंगं कृत्वा दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं त्रिखुत्तं प्रदक्षिणीकृत्वा भगवतो पृष्ठतो अस्थासि भगवन्तं मोरहस्तेन वीजयमानो ॥ अथ खलु तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां एतदभूषि । उरुविल्वाकाश्यपो श्रमणे गौतमे ब्रह्मचर्यं चरति ॥

अथ खलु भगवां तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां धार्म्यां कथां प्रणामये ॥ रूपं ब्राह्मणगृहपतयो उत्पद्यति पि निरुध्यति पि वेदना उत्पद्यति पि निरुध्यति पि संज्ञा उत्पद्यति पि निरुध्यति पि संस्कारा उत्पद्यन्ति पि निरुध्यन्ति पि विज्ञानं उत्पद्यति पि निरुध्यति पि ॥ आर्यश्रावको च ब्राह्मणगृहपतयो रूपं उत्पादव्ययधर्मो ति समनुपश्यन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमनित्यन्ति समनुपश्यति । रूपमनित्यन्ति समनुपश्यन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमनित्यन्ति समनुपश्यन्तो रूपं दुःखं ति समनुपश्यन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं दुःखं ति समनुपश्यन्तो रूपमनात्मेति समनुपश्यति वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं अनात्मेति समनुपश्यति ॥ सो रूपं अनात्मेति समनुपश्यन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं अनात्मेति समनु-

1. M °kilitasya dṛishṭiṁ saṁdá° B °lishṭasya dṛi° BM °ditá | . — 3. M °smin sugate | . — 4. M °pya bhagavato pádau° B °nditvá bhagavantaṁ tṛikshuttaṁ° M °trishkṛityaṁ pra° BM °sthási ‖ bha° M °haste vi° B °vijiyamáno ‖ .

7^1. B °sháṁ mádha°. — 7^2. M °çravaṇo gautamo bra° B °çramane gau°. — 9. M °sháṁ mágandhakánáṁ brá ° dhámyán katháṁ°.

10. M °yo utpadyati pi niruddhyati pi saṁjñá utpádyati pi saṁská utpádyati pi niruddhyati pi vijñánam utpadyati pi niruddhyati pi | B °vijñánaṁ utpadyanti pi nirudhyanti pi á°. — 12. M áryye çrávako ca brá° BM °dharmo(M °rme)ti samanupaçyati ‖ ve° M °vijñána ani° BM °paçyanti rú°. — 14. BM rúpam anityanti samanupaçyanto | vedaná saṁjñá saṁskará vijñánam anityanti samanupaçyanto | rúpaṁ duḥkhaṁ ti(M °khan ti) samanupaçyanto(M °nti |) ve ° duḥkhaṁ(B °khaṁ ti) samanupaçyanto(M °nti) rúpam anátmeti(M °paṁ duḥkhaṁ) samanupaçyanti(M °nto) | vedaná saṁjñá saṁskárá vijñánaṁ anátmeti(M °naṁ duḥkhaṁ ti) samanupaçyanti(M °nto) | .

17. M rúpam anátmeti samanupaçyanti | vedaná saṁjñá saṁskárá vijñánam átmeti samanupaçyanti so rúpam anátmeti samanupaçyanto | saṁjña saṁskárá vijñánam anátmeti samanupaçyanto | rúpam udaya° B so rúpaṁ anátmeti samanupaçyanti saṁjñá saskárá vijñánaṁ ° çyanto | rúpam u ° yaṁ ti jánáti rú°.

पश्यन्तो रूपमुदयव्ययं ति प्रजानाति । रूपमुदयव्ययं प्रजानन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमुदयव्ययन्ति प्रजानाति । प्रजानन्तो रूपमनित्यन्ति प्रजानाति । प्रजानन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमनित्यन्ति प्रजानाति । प्रजानन्तो रूपं दुःखन्ति प्रजानाति । प्रजानन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं दुःखं ति प्रजानाति । प्रजानन्तो रूपमनात्मेति प्रजानाति । प्रजानन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं अनात्मेति प्रजानाति । प्रजानन्तो किंचिल्लोके न उपादीयति । अनुपादीयन्तो प्रत्यात्ममेव परिनिर्वायति । क्षीणा मे जातिरुषितं ब्र[406ᵃ]ह्मचर्यं कृतं करणीयं नापरमित्थत्वमिति प्रजानाति ॥

अथ खलु तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां एतदभूषि ॥ यतो किल भो रूपमनात्मा वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमनात्मा अथ को तर्हि कारको वा कारापको वा उत्थापको वा समुत्थापको वा निक्षेपको वा यो इमां संस्कारां आदीयति वा निक्षिपति वा यस्यिमे संस्कारा शून्या अनात्मनीया आत्मेन वा आत्मनीयेन वा ॥ अथ खलु भगवां तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां इममेवरूपं चेतसो परिवितर्कमाज्ञाय भिक्षूनामन्त्रयति ॥ प्रज्ञप्तेति भिक्षवो बालो अभ्युपगतो अनात्मा वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानो मे आत्मा न च पुनरहं एवं वदेमि । अहं सो अत्र कारको वा कारापको वा उत्थापको वा आदीयको वा निक्षेपको वा यो इमां च संस्कारान्निक्षिपति अन्यां च उपादीयति अन्यत्र ॥ अथ खलु संस्कारा एव उत्पद्यन्ति संस्कारा एव निरुध्यन्ति ते च सहेतुका उत्पद्यन्ति सहेतुका एव निरुध्यन्ति ॥ सहेतुका संस्कारप्रतिसंधिर्भिक्षवस्तथागतो आत्मा ति

1. B rûpam udavya° BM °jñânam udavyayanti prajânanto(M °jânâto) | . — 2. BM rûpam a°. — 3[1]. M °saṁjñâ saskâro vi° BM °jânâti pra°. — 4. BM °nto | rû ° nâti pra° — 5[1]. M °nto ‖ rûpanâtme° BM °nâti pra°. — 5[2]. BM °nto | ve ° jânâti prajânantâ (M °nto ‖) rûpam anityatâ(M °maṇityate)ti prajânâti prajânanto vedanâ saṁjñâ saṁ(B °jñâsa)skârâ vijñâna(B °naṁ) anityatâ(M °nityete)ti prajânâti(M °nâni) pra°.

6[1]. BM °nto | kaṁci°. — 7. M °kṛitakaraṇî° B °ṇîyaṁ nâpari°. — 9[1]. B °bhûshit | . — 9[2]. M anupâdiyante yataḥ ki ° rûpam atmâ ve ° tmâ artha kâ ta° B °tha tâ tarhi° M °rhi kârako vâ karopako vâ utthâyako vâ samu° B °utthâyako va samutthâyako vâ nikshepako vâ yo | i° M °imâṁ saṁskârâ âdi° BM °yasya me ° nyâ anâtmanîyo âtme°.

13. B °grihapatikânâṁ | i° M °idam e ° cetasapari ° bhikshuṇâmantra°. — 14. BM prajñapti bhi° M °bâro abhyu° B °to anâtma vedanâ saṁjnâ saskâ° M °saṁskâro vi°.

16. BM ayaṁ so atra kârako vâ kâro(M °vâ kâlâ)pako(B °pakâ) vâ utthâyako vâ âdîya(M °dîpa)ko vâ ni° M °kshipati ‖ anyâṁ upâ° BM °dîyati ‖ atha°. — 17. BM atha khalu nânyatra saṁskârâ eva u(M °evaṁ u)tpadyanti saṁskârâ evaṁ(B °eva) nirudhya(M °ruddhya)nti te° M °ruddhyaṁti sa°. — 19. BM °skârâ pratisaṁdhi(M °sandhi)r bhi° M °kshavaḥ tathâ° BM °gato âtmâ(M °tmo)ti âdityakâni(M °kâmi) satrâ°.

आदीयको ति ॥ सत्वानां च्युतोपपादं प्रज्ञपयामि ॥ पश्याम्यहं भिक्षवः दिव्येन चक्षुषा विशुद्धेनातिक्रान्तमानुष्यकेन सत्वां च्यवन्तां उपपद्यन्तां सुवर्णां दुर्वर्णां सुगतां दुर्गतां हीनां प्रणीतां यथाकर्मोपगां सत्वां प्रजानामि न च पुनः अहं एवं वदामि । अहं सो अत्र कारको वा कारापको वा उत्थापको वा समुत्थापको वा आदीयको वा निक्षेपको वा यो इमां च संस्कारा निक्षिपति अन्यां च उपादीयति अन्यत्र । अथ खलु संस्कारा एव उत्पद्यन्ति संस्कारा एव निरुध्यन्ति ॥ ते च सहेतुप्रत्यया उत्पद्यन्ति सहेतुप्रत्यया निरुध्यन्ति ॥ सहेतुदृष्टी भवाभवदृष्टी ॥ सहेतुसंस्कारसमुदयं भिक्षवो यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया पश्यतो या भवदृष्टि शाश्वतदृष्टि सा न भवति । सहेतुसंस्कारनिरोधं च भिक्षवः यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया पश्यतो या विभवदृष्टि उच्छेददृष्टि सापि न भवति । तेन भिक्षवो उभौ अन्तौ अनुगम्य मध्येन तथागतो [406ᵇ] धर्मं देशयति ॥

अविद्याप्रत्यया संस्कारा संस्कारप्रत्ययं विज्ञानं विज्ञानप्रत्ययं नामरूपं नामरूपप्रत्ययं षडायतनं षडायतनप्रत्ययं स्पर्शः स्पर्शप्रत्यया वेदना वेदनाप्रत्यया तृष्णा तृष्णाप्रत्ययमुपादानं उपादानप्रत्ययो भवो भवप्रत्यया जातिर्जातिप्रत्यया जरामरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपयासा । एवमस्य महतो दुःखस्कंधस्य समुदयो भवति ॥ इति पि अविद्यानिरोधात्संस्कारनिरोधः संस्कारनिरोधाद्विज्ञाननिरोधो विज्ञाननिरोधान्नामरूपनिरोधो नामरूपनिरोधात् षडायतननिरोधः षडायतननिरोधात्स्पर्शनिरोधः स्पर्शनिरोधाद्वेदनानिरोधो वेदनानिरोधात्तृ-

1[1]. BM °pádim̃ pra° B °yámi paçyá°. — 1[2]. B °bhikshaḥ di° M °kshusho viçu° B °ddhenápikrá° M °shyakena satvánám̃ cya° B °çyavantám upapadya° BM °ntám̃ suvarṇṇám̃ duvarṇṇám̃ su° M °hinám̃ prahiṇám̃ praṇi° jánanti | na ca pu° B °jánáti na ca punaḥ aham̃ punar evam̃°. — 4. BM °ko vá káropako vá u° skárá bhikshipa(B °kshiya)ti anyá ca u° M °yati ‖ B °yati anyatra atha°.

6. M °khalvatra sam̃skárá evam utpa° B °skárá evam vadámi utpa° skárá evam̃ ni° M °rudyanti | . — 7[1]. M te ca sahetukapratyayá u° tukapra° B °rudhyanti sa°. — 7[2]. M sahetukadṛishṭi bhavábhavadṛishṭi sa°. — 8. BM sahetu(M °tuka)sam̃skáráḥ samu° M °kshavaḥ yathábhûtam̃ sam̃mya° BM °çyati | yávad dṛishṭi(B °shṭi çáçvatadṛishṭi) sá na(M °nam̃) bhavati sa°. — 9. B °bhûtam̃ sam̃mya° sápi na bhavati te°. — 10. BM °nugamyam̃ madhye° B °thágatá (*fol.* 406ᵇ)dha°.

12. M sam̃skárapratyayam̃ vijñáná vijñánapratyayam̃ námarúpa námarúpam̃pratyayam̃ shaḍáyatane shaḍáyataṇam̃pratyayam̃ sparço spa° BM °rçapratyayá vedaná(B °dano) vedaná(M °na)pratyayá tṛishṇá tṛishṇá(M °tṛishṇa)pratyayám u(M °yá u)pádánam upádánapratyayá bhavo° M °bhavapratyayá játi játipratyayá ja° daumana° BM °sá e°. — 15. M °khaskandhasya sa°.

16. M ityapi avidyá° t sam̃skáro nirodha sam̃ská° B °d vijñánam̃nirodho vijñá° M °d vijñánanirodhaḥ vijñánanirodhát námarúpanirodhaḥ námarú° d vedanánirodhaḥ ve° jjátinirodhaḥ já° j jarámaraṇanirodha ço° BM °sá nirodhya°.

ष्णानिरोधः तृष्णानिरोधादुपादाननिरोधः उपादाननिरोधाद्भवनिरोधः भवनिरोधाज्जातिनिरोधो जातिनिरोधाज्जरामरणनिरोधो जरामरणनिरोधा शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपयासा निरुध्यन्ते । एवमस्य केवलस्य महतो दुःखस्कन्धस्य निरोधो भवति ॥

इदमवोचद्भगवान् राजगृहे विहरन्तो अन्तगिरिस्मिं यष्टीवने उद्याने इमस्मिंश्च पुनर्व्याकरणे भाष्यमाणे राज्ञो श्रेण्यस्य विम्बिसारस्य तत्रैवासने निषण्णस्य विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं एकादशानां च नयुतानां विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुं विशुद्धं ॥ ये पि ते द्वादशनयुता युग्यपाला यानपाला ते पि ततो पश्चाद्बुद्धं शरणं गता धर्मं शरणं गताः संघं शरणं गता ॥ आत्तमना ते भिक्षू राजा श्रेण्यो विम्बिसारो मागधका च ब्राह्मणगृहपतिका भगवतो भाषितमभिनन्दे ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः । किस्य भगवं कथं इमेन राज्ञा श्रेणियेन विम्बिसारेण इमस्य पुरोहितस्य सकाशातो भगवतो श्रवणगतेन विपुलो आच्छायो दिन्नो ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतरहिमेव एतेन राज्ञा श्रेण्येन विंबिसारेण पुरोहितस्य सकाशातो मम श्रवणगतेन विपुलो आच्छायो दिन्नो अन्यदापि दिन्नो ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्वं भिक्षवः अ[407a]तीतमध्वानं नगरे मिथिलायां विदेहजनपदे महाराजधान्यां राजा अरिन्दमो राज्यं कारेसि धार्मिको धर्मराजा सुसंगृहीतपरिजनो दानसंविभागशीलो महाबलो महावाहनो । तस्य षष्टिं नागसहस्राणि सर्वालंकारविभूषितानि षष्टिं अश्वसहस्राणि सर्वालंकारविभूषितानि षष्टिं रथसहस्राणि द्वीपिचर्मपरिवाराणि सिंहचर्मपरिवाराणि सवैजयन्तिकानि सनन्दिघोषाणि

5. BM °he viharati(B °ti |) a° B °ntaraçirismiṁ ° BM °dyâne | i° M °smiṁ ca pu ° mbiçâlasya ° BM °çânâṁ ca nayatâ° B °rmacakshuṁshi vi° BM °çuddhâni ‖.

8. BM °gyapâlo yânapâlo te pi ° M °d buddhaçaraṇaṁ gataḥ dharmaçaraṇaṁ gataḥ saṁgharaṇaṁ gataḥ B °ddhaṁ çaraṇaṁ gato dha ° ghaṁ çaraṇaṁ gatâ â°. — 9. M âttamavâ to bhikshu râ° B °manâ to bhi° M °mbiçâlasya mâ °tam abhyanande ‖.

11[1]. BM bhikshu bha° M °m âhaṁsuḥ ‖ B °nsuḥ ka°. — 11[2]. BM kasya bhagavaṁ ka-(M °van ka)thaṁ° M °yena biṁbiçâlena i ° B °çramaṇa° BM °pulena â°. — 13[2]. M na bhikshavaḥ ati° (*l.* 16) B °vo etarahiṁm evaṁ ete °tasya mama çramaṇa ° âcchâ dinno anya°.

15[2]. B °vo bhû°. — 16. BM °lâyâṁ videha(B °haṁ)janapade mahâjanapadâyâṁ râjâ aminda° M °jyaṁ kârayesi dhâ° B °si | dhâ° BM °rijana dâ°. — 18. BM ta(M tasya) shashṭhiṁ(M °shṭhiṁ) nâ ° sarvâlaṁ(B °rvâraṁ)kâra(B °kâlavi)bhûshitâni shashṭhi-(M °ni | shashṭhi)m açva° B °laṁkâlavibhû° M °laṁkârabhû° BM °shitâni | shashṭhiṁ rathasahasrâṇi(B °ṇi |) dvî° B °ghoshâni ma° M °hâpravâlâni u° B °shashṭhiṁ dhe° BM °hinî ta°.

महाप्रवाराणि उच्छ्रितध्वजपताकानि षष्टिं धेनुसहस्राणि वत्सदोहिनी । तस्य षष्टिं कन्यासहस्राणि षष्टिं पर्यंकसहस्राणि सौवर्णमयानि रूप्यमयानि दन्तमयानि ॥ अरिन्दमस्य खलु पुनर्भिक्षवो राज्ञो षष्टिं सुवर्णपारिसहस्राणि षष्टिं रूप्यपारिसहस्राणि अभून्सुः ॥ अरिंदमस्य खलु पुनर्भिक्षवो राज्ञो पितृपितामहानि षष्टिं निधिसहस्राणि षष्टिं नगरसहस्राणि ऋद्धिस्फीतानि अकण्टकानि ॥ अरिंदमस्य राज्ञो श्रोणो नाम पुरोहितपुत्रो अभूषि त्रयाणां वेदानां पारगो अक्षरप्रभेदानां इतिहासपंचमानां सनिघण्टुकैटभानां अनुपदव्याकरणकुशलो ब्राह्मणवेदेषु दश कुशलां कर्मपथां समादायवर्ती कामेषु आदीनवं दृष्ट्वा अनुहिमवन्तं गत्वा ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो ॥ तेन दानि बाहिरकेण मार्गेण युज्यन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन चत्वारि ध्यानान्युत्पादितानि पञ्चाभिज्ञा च साक्षीकृता महर्द्धिको महानुभावो ऋषी संवृत्तो ॥

अथ खलु भिक्षवो श्रोणस्य ऋषिस्य दीर्घस्याध्वनो त्ययेन एतदभूषि ॥ राजा अरिन्दमो मम दारकवयस्यो सहपांशुक्रीडितो तस्य चाद्य चतुराशीति वर्षसहस्राणि महाराज्यं कारयन्तस्य समयो खलु राज्ञो अरिन्दमस्य प्रव्रज्याये यं नूनमस्याहं संचोदयेयं ॥ अथ खलु भिक्षवो श्रोणको ऋषिस्तद्यथापि नाम बलवां पुरुषो संमिञ्जितां वा बाहां प्रसारये प्रसारितां वा बाहां संमिंजये एत्तकेन क्षणवीतिहारेणानुहिमवंतातो आश्रमातो वैहायसमभ्युद्गम्य महादेवाम्रवने प्रत्यस्थासि ॥ अद्राक्षीद्भिक्षवो अरिन्दमस्य ब्राह्मणपुरोहितो राजाचार्यः श्रोणकं ऋषिं महादेवाम्रवने अन्यतमस्मिं आम्रमूले निषण्णं दृष्ट्वा च पुनर्येन श्रोणको ऋषी तेनोपसंक्रमित्वा श्रोणकमृषिं साधु च सुष्ठु च प्रतिसंमोदित्वा श्रोणकं ऋषिं अभिवादेत्वा येन

1. B ta sha° M tāḥ shashṭhiṁ kaṁnyā ° shashṭhim paryaṅka° B °shashṭhiṁ paryeka° ntamayāni a°. — 3. B alinda° M °jño shashṭhiṁ su° B °ṛṇṇamayāni sahasrāṇi shashṭhi rū° M °shashṭhiṁ rū°. — 4. M aliṁdamasya ° hānidhiṁ shashṭhiṁ sahasrāṇi shashṭhiṁ na° B °shashṭhiṁ nidhi ° garasahasrāṇi riddhisphītāni akaṁthakāni ‖ M °ṛiddhasphitāni akanṭhakāni ‖. — 5. M arinda° B °sya rajño çreṇo° M °jño çreṇyo nāma° BM °shi trayāṇāṁ ca ve° M °go saksha° BM °paṁcamānāṁ sanirghaṁṭha(M °rghaṇ tha)kaiṭabhānāṁ anupada(B °pado)ko vyā ° çaleshu brāhmaṇadeveshu° M °lāṁ kakarma°.

9. M °rakena mārgeṇa pūjyatena gha° B °ñcābhijñā ya sā° M °ṛishiṇāṁ saṁ°.

12[1]. BM °vo çreṇyasya ṛi°. — 12[2]. M rājā aninda° B °kridito° M °to tasya codya caturaçī ° ntasya samaye kha ° jño aninda° B °ndasya pra° M °nūnaṁ tasyā°. — 15. M °kshavaḥ çroṇa ṛishiḥ tadya° B °vo çreṇako ṛi° M °sho samiṁji vā° BM °sāritāṁ bāhāṁ saṁmiñjaye(M °ye |) e° M °vīthihāre ° himavantāto ā ° devāpravane°.

17. M °vo rājño anindamasya brāhmaṇo pu° BM °cāryaḥ çre(M °ryyo çro)ṇakaṁ ṛishiṁ mahādevomravane° B °smiṁ āmrava(*fol.* 407[b])ne anyatamasmiṁ āmramūle nishaṇṇo dṛi° M °sharṇṇo dṛi° B °r yena çreṇako° BM °nopasaṁkramitvā çreṇaka° B °m ṛishiṁ sā° M °sushṭhu ca pra ° thilāyaṁ te ° jño aninda ° danāye B °danāya ta°.

मिथिला तेन प्रक्रमे राज्ञो अरिन्दमस्य वेदनाय ॥ तदहो एव च भिक्षवः राज्ञो अरिन्दमस्य कामेषु व्याकुलना उत्पन्नो योनिशो मनसिकारो श्रोणकस्य ऋषिस्य दर्शनकामता उदपासि ॥ अथ खलु भिक्षवो राजा अरिन्दमस्तायेवेलाये इमां गाथामध्यभाषेत् ॥

तस्य ग्रामवरं देमि नारियो च अलंकृता ।
यो मे श्रोणकमाख्यासि सहायं पांसुक्रीडकं ॥
तस्य च ब्राह्मणो आसि कुलीनो अध्यापको ।
सुदुःखिदुर्मनं दृष्ट्वा इदं वचनमब्रवीत् ॥
मह्यं ग्रामवरं देहि नारीयो च स्वलंकृता ।
अहं श्रोणकमाख्यास्यं सहायं पांसुक्रीडकं ॥
तुह्यं हि ताव विजिते तुह्यं उद्यानभूमिये ।
पुष्पिता फलिता आम्रा तत्र सो आसते ऋषी ॥

ततो स राजा त्वरमाणो अमात्यमध्यभाषति ॥

क्षिप्रमस्माकं योजय कृत्स्ना नागां अलंकृता ।
भेरीपटहा वाद्यन्तु एको शंखो च मध्यमः ॥
वयस्यं द्रष्टुमिच्छामि श्रोणकं पर्युपासितुं ।
नानावृक्षफलोपेतं प्रयासि . . . वनं ॥
राजा . . . . ।
. . . . श्रोणको यत्र ध्यायते ॥
तं च सो ऋषिं अद्दशि सहायं पांसुक्रीडकं ।
दृष्ट्वा च श्रोणकं तस्मिं इदं वचनमब्रवीत् ॥

1. M °jño aninda° BM °shisya vâçucakâmatâ uda(M °du)pâsi ‖ . — 3. M °kshavaḥ râjâ anindamo tâye ve° gâthâm̃ adhyabhâshe | . — 5. BM kasya grâmavalâm̃ de° B °mi nori°.
6. BM ko me° M °yam̃ pâm̃çukri° BM °ḍanam̃ | . — 7. B °ṇo açi ku° BM °ko mantradharo su°. — 8. BM °duḥkhî durma° M °ida va°. — 9. BM °grâmavalam̃ de° M °svaram̃kṛitâ | . — 10. M °khyâsi sahâyam̃ pâm̃çukri° B °yam̃ prânsu° BM °ḍanam̃ | .
11. B tubye etâ ca vijite tuhya udyâ° M tuhyam̃ etâm̃ ca vijite tuhyam̃ udyâ°. — 12. BM °so sâmyate° M °ṛishiḥ | . — 13. M tataç ca râ° B tato ca râ° M °amâtyom adhyebhâ°. — 14. BM °pram asmâm̃ yo° M °jaye yam̃ kṛitsnâ nâgâ alam̃kṛitâḥ ‖ . — 15. B °ṭaha vâ° M °ṭaha vâdyâstu e° B °ekaçam̃kho ca dharmâ tu ca va°.
16. M bhruvasya dra° B °yasya dra°. — 17. BM °prayâsi buddhaçâsanam̃ | . — 18. BM râjâ çro°. — 19. BM °yate tam̃°. — 20. B tam̃ so ṛishim̃ | dṛishṭvâ sahâ° M tam̃ sa ṛishim̃ | dṛishṭvâ sahâyam̃ ṛishim̃ dṛishṭvâ sahâyam̃ pâm̃çukri° B °ḍanam̃ dṛi°.
21. B °smim̃n idam̃°.

कृपणो व कथं भिक्षो मुण्डसंघाटिको धनो ।
समातापितृको ध्यायं वृक्षमूले पि तिष्ठसि ॥

अथ खलु भिक्षवो श्रोणको ऋषि राजानमरिन्दमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

न राज कृपणो भवति धर्मकायस्य श्रियापि च ।
यो च धर्मं समुपक्रम्य तद्धर्मे न रतो नरो ।
स राज कृपणो भवति ज्योतिष्टोमपरायणो ॥

अथ खलु भिक्षवो राजा अरिन्दमो श्रोणकं ऋषिं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

कथं भवां सुखं शयति वनप्रान्तस्मिं श्रोणक ।
कथं अरण्ये विहरन्तो एकाकी रमसे कथं ॥
कथं भगवं कायस्य परितापो न विद्यते ।
रक्षां व ते संविधेमि अथ नगरं नयामि ते ॥

अथ खलु भिक्षवः श्रोणको ऋषि राजानमरिन्दमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

एकस्य चरतो राज किं मे राष्ट्रं करिष्यति ।
प्रथमं खु भद्रमधनस्य अनागारस्य भिक्षुणो ॥
यो हं ग्रामातो प्र[408a]क्रमामि राष्ट्राणि निगमा तथा ।
अनपेक्षो व प्रक्रमामि न कोचिदुपरुध्यति ।
द्वितीयं खु भद्रमधनस्य अनागारस्य भिक्षुणो ॥
पन्थेन गच्छमानस्य ये भोन्ति परिपन्थका ।
पात्रचीवरमादाय सुखं गच्छति सर्वतो ।
तृतीयं खु भद्रमधनस्य अनागारस्य भिक्षुणो ॥

1. B kṛipaço va tatvaṁ bhi° M °ṇo va taho tatvaṁ bhi ° dhanaṁ | B °dhana | . — 2. M °le ca ti° BM °shṭhati || . — 3. M °ṛishi râjânaṁ anindanaṁ gâ°. — 4. BM na râjâ kṛi° B °kṛipano bha ° dharmo kâyenasya° M °rmakâmasya çreṇiyâ || . — 5. M °ca dharmâṁ upasaṁkramya tâṁ dharmeṇa ra° B °mya tân dharmeṇa ra° M °naraḥ | .

6. B sa râjaṁ kṛi° M sa râjâ kṛi° BM °jyotistama° M °yaṇaḥ || . — 7. M °anindamo°. — 8. BM kahiṁ bhagavâṁ° M °ntarasmiṁ°. — 9. B °araṇyo vi°. — 10. M °gavan kâmeshu pari° B °kâmeshu paritâyo na vidyate ra°.

11. BM rakshâ ca tena saṁbibhemi(B °mi ||) a°. — 12. M °ṛishiḥ râjânam aninda°. — 13. M °carate râjaṁ kim me râshṭraṁ° B °to râjâ kiṁ° M °shyasi | . — 15. BM °kramesi râ ° mâ tava | .

16. B °pekshâ ca prakramesi na ko° M °pekshâmi prakrame ca kvacid upani ru°. — 18. M *passe les trois dernières lignes de cette page et les deux premières de la suivante.*

मिथिलायां दह्यमानायां नास्य दह्यति किंचन ।
चतुर्थं खु भद्रमधनस्य अनागारस्य भिक्षुणो ॥
नते कोष्ठस्मिं ओसरन्ति न कुंभेन कुलोपकं ।
परितिष्ठति एषाणो तेन यापन्ति सुव्रता ।
पंचमं भद्रमधनस्य अनागारस्य भिक्षुणो ॥
नानाकुले प्रव्रजिता नानाजनपदाश्रिता ।
अन्यमन्यं प्रियायन्ति पश्य धर्मस्य धर्मतां ॥

अथ खलु भिक्षवः राजा अरिन्दमो श्रोणकं ऋषिं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

नित्यं खलु तेषां भद्रं येषां कीर्तेसि श्रोणक ।
वयन्तु गृद्धा कामेषु किं करिष्यामि श्रोणक ॥

अथ खलु भिक्षवः श्रोणको ऋषी राजानं अरिन्दमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

उपमान्ते महाराज करिष्यन्तं शृणोहि मे ।
उपमाये इहैकत्या अर्थं जानन्ति पण्डिता ॥
भूतपूर्वं महाराज कुंजरो षष्टिहायनो ।
पतितो गिरिदुर्गेषु गंगावेगेन वुह्यते ॥
तत्र काको विचिन्तेति अल्पप्रज्ञो अचेतसो ।
यानं इमं लब्धं भद्रं भद्रो आयाम अल्पको ॥
तस्य रात्रिं दिवं चापि तत्रास्ति नियतो मनो ।
खादन्तो नागमांसानि पिबन्तो भागीरथीजलं ।
पश्यन्तो वरचित्राणि उपयाति विहंगमो ॥

2. B caturthasya bha°. — 3. BM nato koshṭi(M nate koshṭhe)smiṁ osa(M °sara)nti na kuṁbho na kulo pi yaṁ | . — 4. B °ti meshâṇâ tena° M °ti teshâṇâṁ tena°.

6. B °vrajito nânâja° BM °dâ çatâ(B °tâ |). — 7. B anyamanya pri ° sya dharmatâ || . — 8. M °kshavo râjâ aninda ° bhâsha. — 9. BM nityaṁ khu teshâṁ bhadra(M °dran te) ye° B °kirttasi çroṇako M °rtte | çroṇakâ | . — 10. M vayaṁ shu vṛiddhakâ° B °gṛiddhakâ° M °shyâma çroṇakâ || .

11. M ° ṇakâ ṛi ° aninda°. — 12. BM uttamâ° B °n taṁ çruṇohi me | . — 15. BM °hyato | .

16. BM °prajñâ sacetaso | . — 17. M yânam idaṁ la° BM °dro vâyam analpako | . — 18. BM tatra râtriṁ° M °divaṁ tatra asya ni° B °trâsya nirato° M °mana. — 19. M khâdyanto || nâgamâni pi° B °banto ca bhâ° BM °girathaṁ | (M °thaṁ) jalaṁ. — 20. BM °upayânâ vi°.

सा तं भागीरथी गंगा प्रमत्तं कुणपाश्रितं ।
समुद्रं अभिसारेति जगती यत्र पक्षिणां ॥
मकरा (तिमि)तिमिङ्गिला बालं नं बधित्वान खादति ।
कामापेक्षा एवमेव राज प्रपद्यन्ति पुद्गला ॥
तं ते राज अहं ब्रूमि मा राज धर्मे प्रमादय ।
अथ घोररूपं नरकं प्रपतिष्ये अवाक्शिरो ॥
संजीवं कालसूत्रं च संघातं द्वौ च रौरवौ ।
अथापरं महावीचिं तपनं संप्रतापनं ॥
इत्येते अष्ट महानरका आख्याता दुरतिक्रमा ।
आकीर्णा रौद्रसत्वेहि प्रत्येकं षोडशोत्सदा ॥
चतुष्कर्णा चतुर्द्वारा विभक्ता भागशो मिता ।
उन्नता योजनशतं समन्ता योजनशतं ॥
अथ ये नरकप्रक्षिप्ता अयसा प्रतिकुब्जिता ।
तेषामयोमया भूमि प्रज्वलिता तेजसंयुता ॥
कद्यंतपना घोरा अर्चिमन्तो दुरासदा ।
रोमहर्ष[408b]णरूपा च भीष्मप्रतिभया दुःखा ॥
महद्भयंकरा सर्वे अर्चिशतसमाकुला ॥
एकैकं योजनशतं आभाये संप्रभासति ॥
यत्र सत्वा बहू रौद्रा महाकिल्बिषकारका ।
चिरं कालं प्रतप्यंति अपि वर्षशतान्यपि ॥
अयोमयेहि दण्डेहि शूलेहि नरकपालका ।
हनन्ति प्रत्यमित्राणि ये भोन्ति कृतकिल्बिषा ॥

1. M °giratho gaṁ ° kuṇapaçri°. — 3. BM °ṅgilâ(M °ṅgirâ) abalânâṁ bandhitvâ°. — 4. BM na sâpeksha(B °kshe)kaṁ evam evaṁ mahârâja pra(B °ja ye pa)padya° B °nti puṅgalâ | M °nti puṁgavo ‖ . — 5. BM kṛityâ te rujaṁ a(M °jam a)haṁ bravimi mahârâja dharmaṁ pramâdaya(M °rmaṁ | prasâdâye).

6. BM ghora° M °shye ‖ âkî° (*l.* 10) B °shye | avâraçiro saṁ°. — 7. M *passe les lignes* 7-9. B °vau athâ°. — 8. B °viciṁ ta°. — 10. BM âkirṇṇa rau° M °tsade | .

11. B °rdvâra vi° M °ktâ bhogaçoṇitâ | . — 13. BM atha so na° B °pratikshiptaṁ a° M °ptâ âya°. — 14. M teshâṁ ayomayî bhû°. — 15. M karddayaṁ ta°.

16. BM °bhîshmaṁ pra° M °bhayâ sadâ | duḥ° BM °khâ ma°. — 17. BM °râ sarva arci(B °rciçata)samâ°. — 18. BM ekaika yo° M °taṁ âyâse saṁ° B °prabhosati | . — 19. B °hu bahu rau°. — 20. BM ciraṁ bâlâ pra° M °tapyanti api°.

21. M °sthûlo narakapâraka | B °sthûle narakapâragâ | . — 22. M haranti pra ° lvishâḥ | .

तन्ते हं कीर्तयिष्यामि गाथाये अनुपूर्वशः ।
श्रोत्रं मो दत्वा सत्कृत्यं शृणोहि मम भाषतो ॥
संजीवस्मिं च निरये ऊर्धपादां अधोशिरां ।
प्रलंबयित्वा तचन्ति वासीहि परशूहि च ॥
ततो नखेहि तीच्णेहि आयसेहि स्वयंभुहि ।
अन्यमन्यं पि पाटेन्ति क्रुद्धा क्रोधवशानुगा ॥
असिनो चायसा तेषां तीच्णा हस्तेषु जायिषा ।
येहि छिन्दन्ति अन्योन्यं प्रदुष्टमानसा नराः ॥
तेषां संछिन्नगात्राणां शीतो वायुः प्रवायति ।
सर्वाङ्गजनितो तेषां पूर्वकर्मविपाकशः ॥
एवं तेषामभिज्ञाय श्रोणको तस्य राजिनो ।
संजीवन्ति आख्यासि आवासं पापकर्मणां ॥
संजीवतश्च निर्मुक्ता कुक्कुलमवगाहय ।
अन्यमन्यं समागम्य दीर्घायतनविस्तरा ॥
सर्वे ते खु प्रधावन्ति योजनानि अनेकशः ।
दह्यमाना कुक्कुलेषु दुःखां वेदन्ति वेदनां ॥
कुक्कुलातो च निर्मुक्ता कुणपं अवगाहिय ।
दीर्घं महन्तं विस्तीर्णं उद्विद्धं शतपौरुषं ॥
तमेनं कृपया तत्र तीच्णशक्तिमुखा खरा ।
छविं भित्वान खादन्ति मान्सशोणितभोजना ॥
कुणपातो समुत्तीर्णा द्रुमां पश्यन्ति शोभनां ।
हरितपत्रसंछन्नांस्ते उपेन्ति सुखार्थिनः ॥

1. M tato haṁ°. — 2. B çrotra mo vâya sa° M çrota mo vâya sa°. — 3. M saṁjîvesmiṁ°. — 4. B °tvâ taṁ ksheti vâ° M °tvâ tamaksheti câsihi pa° B °sîhi çûhi ca |.

6. M °nyaṁ hi pâdenti kruddhâṁ kro° B °kruddhyaṁ kro°. — 7. BM açino vâyasâ° BM °tîkshṇahasteshu ca pâyithâ |. — 8. M °cchindati a ° mânaso naraḥ |. — 9. M °saṁcchimâtrâ° B °nnamâtrâ° BM °ṇâṁ mino vâyaḥ pradhâvati |. — 10. BM °janato°.

11. M °teshâṁ abhi° BM °râjani |. — 12. BM saṁjîvanti â°. — 13. M °jûvataṁ ca° B °ktâ kûkula°. — 14. B °rghâya na ca vi° BM °starâ |. — 15. BM teshu ca pra°.

16. B °nâ kûkuleshu° M °danâ ‖. — 17. B kûkulâto° M °rmukto ku ° avadâhatha |. — 18. B °stîrṇṇa so viddhaṁ° M °rṇṇaṁ yo viddhe ça°. — 19. M °kṛipayo tatra tîkshṇâṁ çakti° B °tîkshṇâ ça° BM °kharo |. — 20. BM °bhitvâ° M °janaṁ |.

21. M kûṇapâ° B °pâto utîrṇṇo dru° M °tîrṇṇo dru ° çyanti çobhanâ |. — 22. M °nnâ te u° B °peti su°.

तमेनं कुललां गृद्धा काकोलूका अयोमुखा
ऊर्ध्ववृक्षे च नां दृष्ट्वा खादन्ति रुधिरम्रक्षिता ॥
यदा च खादिता भोन्ति अस्थीनि अवशेषिता
अथ तेषां छविमांसं रुधिरं चोपजायते ॥
ते च भीत्वा उत्पतित्वान अलेना लेनसंछिन्नो ।
असिपत्रवनं घोरं रक्षमाणा उपागमि ॥
ततो क्षता च आर्त्ता च बहुरुधिरम्रक्षिता ।
असिपत्रवना मुक्ता यान्ति वैतरणीं नदीं ॥
ते तां च अवगाहन्ति तत्र क्षारोदकां नदीं ।
तेषां च अङ्गमङ्गानि वर्धिता प्रतिविध्यति ॥
ततो अंकुशेहि विक्षित्वा आयसेहि यमपौरुषा ।
उत्क्षिपित्वा नदीतीरे भुंजावेन्ति अयोगुडां ॥
ताम्रलोहं च संतप्तं पायायन्ति विलीनकं ।
तत्तेषां अन्त्रमादाय अधोभागेन गच्छति ॥
एवं पापीयकर्मान्ता [409*] निरयं प्रतिपद्यथ ।
अकृत्वा कुशलं कर्म काममार्गानुसारिणः ॥
ये च पापानि कर्माणि परिवर्जेन्ति मानुषाः ।
एकान्तकुशलाकारा न ते गच्छन्ति दुर्गतिं ॥
तस्मा दुरूपमागम्य कर्म कल्याणपापकं ।
पापानि परिवर्जेत्वा कल्याणं आचरे शुभं ॥
अथ वा पुनर्भावेय आर्यं अष्टांगिकं शुभं ।
सर्वदुःखप्रहाणाय ज्ञात्वा धर्मं निरोपधिं ॥

1. M °kolukâ a°. — 2. B urddhavṛikshe ca naṁ dṛi° M °kshe ca naṁ jitvâ ° kshikâ |. — 3. B yadâ ya khâdita bhonti asthînyavaçe°. — 4. B °cchavimâ° M °cchaviṁ mâṁsaṁ ru° B °raṁ câpa°. — 5. B te ca hitvâ u° M °alenolena saṁ° BM °saṁsthitâ asi°.

6. M °raṁ kûṇapâṇâ° B °kshaṇyapâṇâ°. — 7. B °kshatâ ca â° BM °rttâ ca bâhâ ru°. — 9. B te tâm ava° BM °nti tattâṁ kshâ°. — 10. B teshâṁ aṅgamaṁgâni baddhatâ pra° M teshâṁ aṁgamaṅgâni varddhatâ pratibandhyati ‖.

11. M tato 'ṅkuçehi vijhiṁ(?)tvâ° BM °âyase ya° M °paurupâ |. — 13. M °taptâṁ pâpâyanti°. — 14. M taṁ teshâṁ patra° B °shâṁ patrâm âdâ°. — 15. BM esha pâ° M °rmânto ni°.

16. M °rma kalyâṇaṁ ca pâpakaṁ |. — 17. M °rivajjayanti pâpakâṁ ‖. — 18. M °çalokâlâ na ° cchati du°. — 19. B tasyâ durupam â° M tasyâ durûpam âgamya kâmamârgânusâriṇaḥ | B °rma kalpâpâpakaṁ |.

21. BM °veyaṁ â° M °shṭâṅgika çu° B °ashṭhâṁgi°. — 22. BM °dharma ni°.

एवंरूपां महाराज सत्वा वेदन्ति वेदनां
नरकेषु पापकर्मान्ता प्रमत्ता बालबुद्धिनो ॥
तन्ते राज अहं ब्रूमि मा राज धर्मे प्रमादय ।
मा घोररूपं नरकं प्रपतिष्ये अवाक्शिरो ॥
संविग्नमनसो राजा श्रोणकस्य सुभाषितं ।
श्रुत्वा संवेगमापद्ये अद्भुतरोमहर्षणं ॥
ततो राजा त्वरमाणो अमात्यं अध्यभाषत ।
क्षिप्रं कुमारमानेथ दीर्घायुं राष्ट्रवर्धनं ॥
अस्ति मे दहरः पुत्रो दीर्घायु राष्ट्रवर्धनः ।
तं राज्ये स्थापयिष्यामि सो वो राजा भविष्यति ॥
ततो च राजदूता च अमात्या चानुकंपका ।
क्षिप्रं कुमारमानेन्ति दीर्घायुं राष्ट्रवर्धनं ॥

अथ खलु भिक्षवो राजा अरिन्दमो दीर्घायुं कुमारं गाथाये अभाषे ॥

आमन्त्रेमि भवन्तव प्रव्रज्या मम रोचति ।
अहं काको व दुर्मेधो मा कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टिं नगरसहस्राणि स्फीतं राज्यमकण्टकं ।
तत्पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।
न हि न संगमन्तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टि नागसहस्राणि अत्र सर्वे स्वलंकृता ।

1. M °rûpâ mahâ ° satvâṁ vada° B °nti vedanâ na°. — 2. BM °ttâ varabu°. — 3. M taṁ te râjaṁ ahaṁ brumi mâṁ dharmapradâyanâ | B tan te râjaṁ ahaṁ krumi mâṁ dharmâdharma pramodaya | . — 4. M gho° B nâ gho ° avaçiro | M °avâsiro | . — 5. M °râjaṁ çro°.

6. B °vedam âpadyate a° M °vega âpadya arbhuta°. — 7. M °tvaramâno a° BM °shate | . — 8. BM °rghâyu râ°. — 9. M °haro pu° BM °râshṭhrava° M °rddhanaṁ | .

11. B °dûtâmâtyo nukaṁ° M °tyâ canukaṁ°. — 12. M °nekiṁ dirghâyu râshṭra° B °râshṭraṁ va°. — 13. M °kshavaḥ râjâ aninda ° ye adhya°. — 14. BM °ntresi bhavanto pra° B °rocanti | . — 15. BM °kâkeva du° M °dho mâ kâmâ tâṁ vasam a°.

16. BM °jyam akaṇṭhakaṁ | . — 17. M °niryântayâmi°. — 19. B °hi naḥ saṁ° M °hi no saṁ°. — 20. BM nâhaṁ kâko ca durmedho mâ kâmânâṁ vaça(M °vaso)m anvagâ(M °gâḥ) | .

21. B shashṭhi nâ° M shashṭhiṁ nâ° BM °ṇi yatra°.

दन्तिनो बलसंपन्ना हेमकल्पितवाससो ॥
आरूढा प्रासशूलयष्टीतोमरनिगडायुधा ।
तां पुत्र प्रतिपद्यस्व राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।
न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगात् ॥
षष्टिमश्वसहस्राणि सैन्धवा शीघ्रवाहिनो ।
सर्वालंकारभूषितानि शूरारूढा च सर्वशो ॥
. . . .
माहं काको वा दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टिं धेनुसहस्राणि सर्वे वत्सोपदोहिनी ।
तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टि कन्यासहस्राणि आ[409b]मुक्तमणिकुण्डला ।
तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टिं पर्यंकसहस्राणि सौवर्णरूप्यमयानि च ।
तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।

1. M °no varasaṁpaṁno he° B °saṁpanno he° BM °lpikavâsasâ | . — 2. M °ḍhâ pâçaçûlayashṭito° B °tomalâ nigadâyu° M °nigadâyudhâḥ | . — 3. M °pratipadyâma svarâ° B °dyasya râ°. — 5. BM °hi naḥ saṁ°.

6. M nâhaṁ kâko ca du° B mohaṁ kâko ca du° M °vasam a°. — 7. M shashṭhim açva ° ṇi sendhavâ çi° B °sainyavâ çi°. — 8. M °bhûshânâṁ çûlo rûḍho va sa° B °shitânâṁ çûro rûḍhâ° BM °rvaço | mâ° (*l.* 10). — 10. B °ko du° M °ko ca du ° vasam a° BM °nvagâḥ | .

11. M shashṭhiṁ dhe ° ni sarvaikaṁçopavâhini | B °rve kaṁsopado°. — 12. B tâṁ pratipadâpâdyâ° M °pratipadyehi ° niryyâṁtayâ°. — 13. M °dyaivaṁ pra°. — 14. M nâhaṁ° BM °ko ca dumedho° M °vasaṁm a°. — 15. B yashṭhi kaṁnyâ° M shashṭhiṁ kaṁnyâ° BM °kuṇdalâ | .

18. M nâhaṁ kâko ca du° B nahaṁ kâmeca du° M °vasaṁm anvagât | . — 19. B shashṭhiṁ kaṁnyâsa° M shashṭhiṁ râjâsaha° B °pyamayâṁ | .

21. M °ne garaṇaṁ° B °ne maraṇa çu°.

न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वसमन्वगा ॥
षष्टि पारिसहस्राणि सौवर्णरूप्यमयानि च ।
तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वुवे ।
न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टि निधानसहस्राणि जातरूपमनल्पकं ।
तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वुवे ।
न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टिं निधिसहस्राणि सप्तरत्नमनल्पकं ।
तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वुवे ।
न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वसमन्वगा ॥

अथ खलु दीर्घायु कुमारो राजानं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

पुरे श्रुतं मया एतं माता कालगता मम ।
नैवाहं शक्तो भेष्यामि देवेन विना जीवितुं ॥
यथा आरखकं नागं पृष्ठतो न्वेति पायको ।
एवं ते अन्वयिष्यामि आदाय तव सुंभकं ॥

1. B °hi naḥ saṁ°. — 2. BM náhaṁ káko ca du ° sam aṁnvagá(M °gáḥ) | . — 3. M shashṭhiṁ pá°. — 4. B °hi | rá°. — 5. M °dyaivaṁ pra°.

6. B °hi tat saṁga° M °hi naḥ saṁ°. — 7. BM náhaṁ káko ca du° B °rmedhá | ká° M °vasam anvagát | . — 8. B shashṭhi ni° M shashṭhiṁ dhá°. — 9. B °dyáma rá°. — 10. M °çushe | .

11. BM °hi naḥ saṁ°. — 12. BM náhaṁ káko ca du° M °vasam a°. — 13. B *passe les lignes* 13-17. M shashṭhiṁ ni°. — 14. M °ryántayámi°. — 15. M °dyaivaṁ pra°.

16. M °hi naḥ saṁ°. — 17. M náhaṁ káko ca du°. — 19. BM pare°. — 20. M °haṁ çlakshamishyá° B °haṁ çaktihishyámi°.

21. M °to nvaṁ páyake | . — 22. B °shyámishyámi ádáya ca suṁ° M °dáya suṁbhakaṁ tathá || .

अथ खलु भिक्षवो राजा अरिन्दमो अमात्यपारिषद्यां गाथाये अध्यभाषे ॥

यथा सामुद्रिकां नावां वाणिजान धनार्थिनां ।
मकरो तत्र पाटेय वाणिजा व्यसनं गता ॥
मा वयं अन्तरायं करोम . . . . . . मम ।
. . . .
इमं कुमारं गृह्णीत्वा दीर्घायुं राष्ट्रवर्धनं ।
क्षिप्रमन्तःपुरं नेथ प्रासादं रतिवर्धनं ।
तत्र तं च रमेष्यन्ति देवकन्योपमा शुभा ॥
ततो कुमारं गृह्णित्वा महामात्रा यशस्विनः ।
महता राजानुभावेन प्रविशेन्सु मिथिलां पुरीं ॥
ततो खु एका उत्थाय राजकन्या अलंकृता ।
आमुक्तमाल्याभरणा राजानमेतमब्रवीत् ॥
तं नो ब्रवीहि गन्धर्वो शक्रो वासि पुरंदरः ।
राजानत्तीं ते पृच्छामि . . . . ॥
कथं त्वमस्माञ्जहासि राज्यं स्फीतमकण्टकं ।
दीर्घायुं कुमारं तथा सामात्यं सधनधान्यकं ॥

अथ राजा तां राजकन्यां आह ॥

देवो न नागो न गन्धर्वो न शक्रो न पुरन्दरः ।
मानुषो हं उत्त्रस्तो कामेषु श्रुत्वा [410a] ऋषेरनुशासनीं ॥
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ।

1. M °anindamo° B °tyaparipadyaṁ ga° M °shadyaṁ gâ°. — 2. B °drikânâ vâṇi° M °drikâ nâvâ vâṇijâ ° rthinâ | . — 3. M °tra potedyaḥ vâṇijâṁ vyasavaṁ gataḥ | B °tra ghaṭeyo vâ ° gato | . — 5. B mâ ayaṁ° M mâ iyam antarâyaṁ mama imaṁ ku° B °roma mama imaṁ | ku°.

6. B *omet ce vers.* — 8. BM tatra te ca ramishya° M °devakaṁnyo° BM °pamo çu°. — 9. B °gṛihnitvâ° M °gṛihnitvâ°. — 10. B °râjanu ° çetsu mithilâyâṁ pu° M °çetsu mathurâṁ puriṁ | .

11. M °ekâm utthâ °jakaṁnyâ alaṁkṛitâḥ || B °jakaṁnyâ araṁkṛitâ | . — 12. BM °muktâmâ°. — 13. B na vo bra° M na no bra° BM °vimi gandharvâ çakro vâ sapuraṁdaraḥ | . — 14. BM râjânatti te(M °tti ta) pṛicchâmi ka°. — 15. M kathaṁ asmâṁ jahâshyasi || râjyaṁ° B °smâjjahâsi | râjyaṁ ca sphitaṁ ca makaraṇḍakaṁ | M °kaṇṭhakaṁ.

16. M °kumâra tathâ sâmânyâdha° B °dhânyaṁ || . — 17. B °jakaṁnyâṁ° M °kanyâm âha || . — 18. BM devâ na va nâgo na vâ gandha°. — 19. M °haṁ ca uttrastho kâ° B °trastho kâ° M °ṛisha bhartuḥ sâçreṇi || B °she bhatuḥ çâseni nâ° — 20. BM nâhaṁ kâko ca du° M °rmedhâ kâ ° vasam anvagât.

अद्यैव च कुर्यादिष्टं को जाने मरणं श्वे ।
न हि न संगतं तेन बहुसैन्येन मृत्युना ॥

इत्युक्त्वा स च राजा तस्यैव श्रोणकस्य ऋषेरन्तिकात्प्रव्रजितः ॥

भगवानाह ॥ तत्किं मन्यध्वं भिक्षवो अन्यो सो तेन कालेन तेन समयेन श्रोणको नाम ऋषिरभूषि न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स तेन कालेन तेन समयेन श्रोणको नाम ऋषि अभूषि ॥ नान्यो राजा अरिन्दमो द्रष्टव्यो । अयं सो राजा श्रेणियो बिम्बिसारो ॥ तदापि एषो यो अस्य श्रोणकं कथेसि तस्य विपुलो दायो दिन्नो । इदानीं पि एतेन पुरोहितपुत्रस्य विपुलो दायो दिन्नो मम बुद्धस्य वर्णं कथेसि इति ॥

अरिन्दमराजजातकं समाप्तं ॥

इदमवोचद्भगवानात्तमना च देवासुरगरुडकिन्नरमहोरगा सा च सर्वावती पर्षत्ते च भिक्षवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

इति आर्यमहासांघिकानां लोकोत्तरवादिनां पाठेन इति श्रीमहावस्तुअवदानं समाप्तं ॥

ये धर्मा हेतुप्रभवा हेतुन्तेषां तथागतो ।
ह्यवदत्तेषां च यो निरोधो एवंवादी महाश्रमणः ॥

---

1. M adyaivaṁ ca kuryyâdiptaṁ ko yâne° B °dyaiva kuryâd âptaṁ ko° M °çubhaṁ | . — 2. BM na hi taṁ saṁga° M °tena mahâsai°. — 3. M ityuptkâ sa° B ityuktvâ(ou ptkâ) sa ° syaiva çrâvakasya risher antikân pravra° M °ntikâṁ pravrajito || . — 4². M °manyedhve bhi° B °manyadhva bhi ° ṛishir na kha ° drashṭhavyaṁ ta°.

6. M °aninda°. — 7¹. M °yo biṁbiçâro B °ro ta°. — 8. B °dinnâ mama bu ° rṇṇaṁ kaṇḍami iti || M °rṇṇaṁ kathayam iti || . — 10. M iti çrîmahâvastuavadâne aninda° B °ptaṁ || samâptâ cet mahâvastuavadânaṁ || ârye ma° (*l.* 13).

11. M °ttamanâ ye ca de ° ndan iti || âryyama°. — 13. B ârye mahâ° M °dinâṁ pâthena iti çri° B °ṭhena || ye° (*l.* 15). — 15. M °gataḥ | B °gato hya°.

16. B °rodha e° M °rodhaḥ e ° çravaṇaṁ || .

Les manuscrits ajoutent le colophon suivant :

यः शृणोति मुनेर्धर्मं श्रुत्वा चाभिनिवेशति ।
सर्वपापविनिर्मुक्तो स गच्छति सुखावतीं ॥
श्रद्धया श्रोतव्यं तस्मात्सुगतस्यायं सुभाषितः ।
नानाविदर्शनैः तैस्तैः जिनेन भाषितः पुरा ॥
सो यं सुभाषितं भक्त्या सुगतस्यानुभावतः ।
मया संपूर्णलिखितं कैवल्यवर्त्मदेशकः ॥
अतो यं मम पुण्यं स्यात्सर्वकिल्बिषनाशनं ।
अपायद्वारनाशार्हं बोधिमार्गोपदेशकं ॥
तेन पुण्यानुभावेन सर्वभूतानि सर्वशः ।
सर्वक्लेशविनिर्मुक्ता प्रयान्तु हि सुखावतीं ॥
ये सत्वाः अन्धा काणा च तथा कुब्जा विचित्रका ।
अन्ये पिपासिताः क्षुब्धाः सर्वदुःखनिपीडिताः ॥
तेन पुण्येन ते सर्वे सर्वसुखसमन्विता ।
विविधा भोगा संभुक्ता लभन्तु मोक्षमव्ययं ॥
षट्सु गतीषु ये सत्वाः मग्नाः जातिजराकुला ।
ते सर्वे मम पुण्येन भवन्तु बोधिमार्गगाः ॥
ये सत्वाः बालजातीयाः सद्धर्मेण विवर्जिताः ।
पापेषु सततं सक्ताः रागद्वेषेण मोहिताः ॥
[410ᵇ] ते सर्वे मम पुण्येन भूयो जातिस्मरास्सदा ।
दानशीलादिसंयुक्ता चरन्तु बोधिचारिकां ॥
राजा भवतु क्षेमावान् चरन्तु मन्त्रिणो नये ।
वीरा भवन्तु सततं संग्रामे जितशत्रवः ॥

1. BM °mune dharmam̃ (M °rmmam̃) çru°. — 2. M °pápam̃ vi° B °rmuktá sa° M °kto suga°. — 3. M çrotavyam̃ çraddhayá tasmá° shitam̃ | . — 4. B °rçane tais taiḥ° BM °puráḥ ‖ . — 5. M °shito bhaktyá ° bháshitaḥ | .

6. BM °lyavatmade°. — 7. M °to yat mama puṇyena sarva° B °puṇya syá°. — 8. B °dválanásá° M °dváraṇásoham̃ bo°. — 10. BM °vinimuktá°.

11. M °satvá andhakánám̃ ca° B °andhakánám̃ ca° BM °citratá | . — 12. M °sitá kshubdháḥ sa° B °kshubdháḥ sa°. — 13. M °puṇyána te sarve bhavetsu sukhasamanvitáḥ | . — 14. BM °bhoga sam̃° M °bhuptká la°. — 15. M °magná játijalákule | B °kule | .

17. M °bárajátiye saddha°. — 18. M °shu çatato çakiyáḥ rá° B °satatá çaktáḥ° BM °gadveshe° M °hitá ‖ B °táḥ (*fol.* 410ᵇ) te°. — 19. B °bhúyá já° BM °smaras sadá | . — 20. BM °cárakám̃ | .

22. M °bhavatu sa ° çatrave ‖ .

काले वर्षन्तु मेघाश्च शस्यपूर्णा मही सदा ।
एतस्मै प्रणिधानेन यत्पुण्यं जायते शुभं ॥
तेन पुण्यानुभावेन भवेयं बोधिपारगः ।
संसारार्णवतीर्णाय देहिनां कुशलाय च ॥

शुभमस्तु सर्वदा ॥

श्रीमन्नेपालिके वर्षे विन्दुस्तनयहगते ।
मासे आषाढे शुक्लपक्षे पूर्णिमातिथिसंगमे ॥
उत्तराषाढसंयुक्ते योगे इन्द्रसमागमे ।
रवे वासरसंयोगे तस्मिं एव शुभे दिने ॥
श्रीनन्दाचार्येण स्वार्थं लिखितो यं सुभाषितः ।
श्रीमन्महामुने भक्त्या संपूर्णमगमच्छुभं ॥

ग्रन्थप्रमाणं श्लोक २५००० ॥

संवत् ८४२ आषाढमासे शुक्लपक्षे पूर्णमास्यां तिथौ उत्तराषाढानक्षत्रे इन्द्रयोगे आदित्यवासरेः ध्वकुट्टसिधयकाजुरो ॥ ललितपत्तनमहानगरेः न्यग्रोधरमहाविहारावासितवज्राचार्यकुलिसश्रीनन्दवेदेन स्वहस्तेन लिखितं शुभं ॥ सक्षो-यावजाचार्य श्रीगजेन्द्रवज्रयात चोस्तंविया ॥

शुभमस्तु सर्वदा ॥

यादृशी पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशी लिखितं मया ।
यदि शुद्धमशुद्धं वा शोधनीयं महद्बुधैः ॥

शुभमस्तु सर्वदाकालं ॥

1. BM °pûrṇṇo mahî°. — 3. M° pâragâḥ ‖. — 5. M °dâ ‖ (*Fin du manuscrit.*) B *omet cette ligne.*

7. B °âshâḍhaçukle pû°. — 8. B uttrâshâ°.

11. B °pûrṇṇaṁm aga°. — 13. B °thau uttrâshâ°. — 14. *Ces dernières lignes, jusqu'à la fin, sont simplement transcrites, sans corrections.*

COMMENTAIRE.

Page 1, ligne 3. — तस्य . . . अस्य, तस्यास्य, par une répétition dont les exemples sont fréquents ici.

Ligne 7 et suiv. — Cf. la version en prose, II, 425.

Ligne 13. — Même dans ce style si souvent abrupt, une lacune, que rien du reste n'annonce dans les mss., est ici certaine. Il faudrait au moins un demi-çloka annonçant que le roi donne un ordre.

Ligne 16. — अस्य, scil. *assa* = स्यात्.

Page 2, ligne 1. — Pour le rôle du purohita, il faut se reporter à la version en prose.

Ligne 8. — Ce sont les paroles du roi au prétendu brâhmane.

Ligne 15. — गच्छेयं, le potentiel dans la fonction de l'aoriste.

Ligne 20. — Je suppose que तस्य se rapporte à Ikshvâku : «la reine, sa femme».

Page 3, ligne 4. — Rien n'annonce l'intervention de la bossue, qui n'est pas du tout la femme que réclame le brâhmane et dans la bouche de laquelle la ligne 10 ne s'explique pas. Il serait naturel de substituer बलिन्दा à कुब्जका; mais, — indépendamment du vers 17 ci-dessous, — la même observation s'appliquerait à la l. 15 de la page suivante; or, la réponse du brâhmane, l. 19, exclut toute correction. Il règne dans tout le récit versifié une telle incohérence qu'il faut se contenter de la signaler; on ne saurait essayer d'y porter remède sans des remaniements qui excéderaient les ressources et les droits d'un éditeur. — A la ligne suivante, j'entends : «Tu souhaites être entouré de soins par des jeunes femmes».

Page 4, ligne 1. — Il faut admettre que l'indicatif गूहसि remplit la fonction du subjonctif. Pour ce qui est du sens «tresser, entrelacer», il paraît suffisamment garanti par l'emploi analogue de गूहयति, गुहति, II, 426, 19; 427, 4, et de मञ्जगूहयति, I, 306, 15, q. cf.

LIGNE 10. — C'est dans ce dialogue du roi et du brâhmane que se fait surtout sentir le désordre de notre texte. Il ne vaut pas la peine de s'y arrêter autrement.

LIGNE 11. — J'aurais peut-être dû garder वसभो, le taureau, comme type d'ardeur amoureuse.

PAGE 5, LIGNE 4. — णो est explétif, comme on pourrait dire en allemand, *meinetwegen* : «Fais donc le jeune homme à ton gré».

PAGE 6, LIGNE 9. — निवत्थ, restitution pédante pour le prâcrit *nivattha;* nous retrouvons ailleurs निवत्त.

PAGE 7, LIGNE 3. — सिंहासुपोट «assez fort pour étrangler un lion», littéralement «pour couper le souffle à un lion», ne me satisfait guère; mais सिंहसुपीठ que j'ai tenté plus haut, II, 458, 10, ne donne pas un sens net, et je doute que l'on puisse s'en tirer par सिंहसपोठ, en prenant सपोठ comme je l'ai suggéré, II, p. 568.

LIGNE 15. — Tout ceci n'est rien moins que clair, et se tient à coup sûr assez mal. J'admets que la colère du roi, le reproche qu'il adresse à Alindâ d'avoir contrevenu à sa volonté, se réfère au peu d'enthousiasme marqué par elle à l'égard du soi-disant brâhmane; cette froideur a pour châtiment la laideur du fils promis; mais encore faudrait-il que la chose eût été expliquée au roi, ce qui n'est pas le cas dans l'état présent du texte.

PAGE 8, LIGNE 6. — Pour cette forme singulière भार्यारम्, cf. I, 476.

LIGNE 11. — Je comprends comme s'il y avait : °लक्षणानां, °वर्णानां उपेयं.

PAGE 9, LIGNE 2. — Ce nom de Prajâpati (ou Prajâvati) qui semble ici (cf. p. 10, l. 4) substitué au nom de Sudarçanâ, fait penser au nom de Prabhâvatî que reçoit l'héroïne dans la version pâlie du Jâtaka.

PAGE 10, LIGNE 15. — अदेक्ष्यो, restitution pédante d'un prâcrit *adekkhiyo.*

PAGE 13, LIGNE 4. — वाह्यतोमुखं est une locution adverbiale comme ततोमुखं, यतोमुखं; me fondant sur cette comparaison, je préfère cette lecture à वाह्यमुखं que nous avons eu, II, 458, 1.

LIGNE 6. — La lecture de ce dernier vers n'est rien moins que certaine. J'ai écrit हस्तात् en pensant au sanscrit हठात्; ce serait comme une répétition de व्रजेन. Ce qui semblerait appelé ce serait un équivalent de प्राला, à l'ablatif,

auquel pourrait se rapporter le participe final qu'on écrirait दीपकात् . Mais je n'ai trouvé aucun synonyme probable et qu'admette la mesure.

Page 15, ligne 7. — Qu'il convienne ou non de conserver l'orthographe प्रतिश्रवं dans le texte, c'est certainement प्रतिश्रयं, c'est-à-dire प्रतिश्रयः qu'il faut comprendre.

Ligne 9. — Pour बालिन्द्रा, cf. ci-dessus, II, 461 et la note.

Ligne 12. — Je comprends एकद्वकायै (scil. °द्वि°) : «en une ou deux bouchées».

Ligne 18. — «Il est permis à tout le monde, même aux laids, d'habiter le village.»

Page 16, ligne 1. — Ceci se réfère clairement comme un abrégé à une version plus étendue.

Ligne 4. — «Quant à Sudarçanâ, elle l'écarte, ne prenant pas plaisir (अप्रतीता, cf. ci-dessus, II, 480, 6 et *Jâtaka*, V, 295, dern. l.) à se faire porter par lui.»

Ligne 5. — Cf. II, 480, 15 et suiv.

Ligne 9. — Il faut comparer le vers pâli *Jât.*, V, 293, 22-23, bien que la lecture du premier pâda m'en paraisse plus que suspecte. J'inclinerais maintenant à lire plus haut (II, 481, 1), comme ici, अनूर्तकी, c'est-à-dire «marchant jour et nuit, sans prendre, sans trouver de nourriture». Comparez les préoccupations de la mère de Kuça au moment de son départ, un peu plus haut, p. 14, l. 17 et suiv.

Page 17, ligne 2. — Cf. *Jâtaka*, V, 295, 19.

Ligne 9. — «Je ne considère pas comme un malheur de l'obtenir en supportant des souffrances», littéralement «une pénitence», c'est-à-dire même au prix de pénibles épreuves.

Ligne 11. — Pour खल = souffrance, cf. I, 406.

Page 18, ligne 7. — Dans le vers pâli correspondant (*Jât.*, V, 294, 1) M. Fausböll a *kâmâhi* que je ne sais comment construire. Notre leçon कामेहि me semble mériter la préférence, en traduisant : «En comparaison avec ton amour, au prix de ton amour, je ne voudrais pas d'un royaume entier».

Ligne 9. — Cf. ci-dessus, II, 483, 6. A la note j'ajouterai que la pièce de bois appelée कर्णिका semble avoir désigné le poteau central qui soutenait toute la charpente. C'est par inadvertance qu'a été maintenue ici la leçon कर्णिकारेण; c'est, comme plus haut, कर्णिकारे च que je lis. Il ne me semble pas trop hardi d'admettre que le verbe खनति puisse représenter à la fois les deux nuances de signification — *creuser*, dans le premier hémistiche, *dégrossir, tirer de*, dans le second — que comporte cette interprétation. Dans le vers correspondant du jâtaka

pâli (*Jât.*, V, 295, 24) la construction, l'application de la comparaison est, malgré l'identité des termes, très différente.

Page 19, ligne 2. — «Si je te chargeais d'entraves, que pourrait faire pour toi ta famille?»

Ligne 16. — Le passage qui commence ici est évidemment dans un désordre qu'accusent directement les répétitions partielles que j'ai reléguées dans les variantes, et qui, je le crains, est irrémédiable. देवो याह est inutile, puisque c'est déjà Sudarçanâ qui a la parole. En revanche, le distique 20-21 ne peut appartenir qu'à Kuça, quoique rien n'indique le changement d'interlocuteur. C'est pis encore dans la suite, dont le décousu rendrait l'intelligence presque impossible sans la comparaison de la version en prose. Les lignes de prose de la p. 20 semblent du reste garder quelques traces (किं त्वं तादृशं राजानं, तं छेदित्वा हननात) d'une condition plus correcte et de leur première forme métrique. A la ligne 17, j'ignore le sens exact de चोलक, mais la forme est garantie par un passage antérieur (II, 193, 14), où j'aurais dû écrire घट्टालचोटकरचिते.

Page 20, ligne 13. — Ici paraît commencer une réflexion de Sudarçanâ: «Mais Kuça est un puissant guerrier; il le faut aviser (समादाय) de la situation. Quand il aura pris les rois, qu'il les aura mis en pièces et leur aura livré bataille, tout sera sauvé.» Pour l'addition de संग्रामं, cf. II, 486, 12. La construction est d'ailleurs incorrecte et abrupte, et le texte reste fort douteux.

Page 21, ligne 3. — A la rigueur, on peut comprendre ce vers, en admettant que Sudarçanâ, pour décider Kuça à défendre son père, proteste que «si quelqu'un lui faisait tort, le roi (son père) ne manquerait pas d'intervenir». Mais que faire du second distique qui contient la réponse de Kuça et dont le parallélisme général avec le présent vers s'accuse visiblement? Dans mon incertitude, je n'ai pu que conserver la lecture des mss. sans prétendre en donner une interprétation satisfaisante.

Page 23, ligne 7. — Je prends एकांत, c'est-à-dire एकांश, dans son acception pâlie (cf. Childers, s. v.), avec la valeur de एकान्त, et je traduis «se faisant tout amical, tout tendre».

Page 24, ligne 5. — Cf. II, 517, en bas.

Page 25, ligne 1. — Je ne reviens pas sur les incohérences soit de nombres, soit, comme ici (प्रतिबिम्बं . . . दृष्टः), de genres.

Ligne 2. — Nous avons rencontré déjà la location आत्मानमुपसंक्रान्तुं (II, 491-492, de même tout à l'heure, l. 15); nous avons ici उपक्रान्तुं, comme dans la locution आत्मोपक्रमिक «qui détruit la vie», II, 120, 5.

Ligne 6. — C'est पिधियेयात्ति qu'il faut lire; le signe de l'*e* est cassé.

Page 26, ligne 4. — J'ai déjà signalé certains sens secondaires de प्रदक्षिण (I, p. 537) et de son corrélatif वाम. On en a un autre exemple ici où प्रदक्षिण paraît signifier «heureux, favorable, qui tourne bien». — La correction भार्याय m'a été suggérée par le च suivant. On pourrait à la rigueur se tenir plus rapproché de la tradition en le changeant en व et en gardant भर्ता; mais cet emploi absolu de भर्ता ne me paraît pas probable.

Page 27, ligne 14. — Je n'ai pas voulu toucher à la tradition; mais अन्ये... ज्ञाति, avec le thème (cf. वाराणसी) pour le locatif et अन्ये par अन्यस्यां, est dur, même ici.

Page 30, ligne 3. — Le génitif एतेषां régi par पश्यामि, comme souvent.

Page 32, ligne 4. — Je suis obligé d'entendre पृथू dans le sens de «nombreux»; il serait trop aisé de rétablir बहू; पृथू mérite d'être conservé, au moin comme *lectio difficilior*. Ce sens est d'ailleurs attesté par d'autres passages.

Ligne 15. — «Tu as tôt entravé mon plan».

Page 33, ligne 7. — Cf. ci-dessous la note p. 46, l. 22.

Page 34, ligne 3. — On peut comparer I, 131, 4, un autre passage où यावत् est employé de façon très analogue pour introduire une réflexion, en style direct, qui a pour but d'expliquer et de justifier l'action énoncée.

Ligne 6. — Pour ओहस्यन्तं c'est plutôt ओवुह्यन्तं de वह्, que l'on attendrait; mais la lecture des mss. est constante et presque toutes les bizarreries de forme sont ici possibles.

Page 36, ligne 19. — ओहार्, अवहार् «retraite, demeure». Cf. p. suiv., l. 3, et plus bas, p. 40, l. 1.

Page 37, ligne 5. — La forme उपस्थापनकारि attestée par le témoignage des mss. ici et plus bas, ne m'a pas paru pouvoir être éliminée. Nous rencontrons ailleurs une double analogie : soit des adjectifs en *ikâ* (au féminin) avec un sens futur, soit une sorte d'infinitif en *imâ*, dépendant d'un verbe de mouvement

comme गच्छति. L'orthographe que j'ai conservée ici se peut expliquer, à la rigueur, dans cette langue indécise et flottante, soit par l'un soit par l'autre tour, comme une formation adjective inspirée de ces formations en *ikâ*, ou comme un infinitif à désinence neutre normale en *i*. L'emploi parallèle de la forme उपस्थापनकारिका, à la l. 13, recommande plutôt la première hypothèse.

Page 38, ligne 12. — प्राच्छादयन्ति «ils donnent», par un prolongement du sens secondaire et dérivé de प्राछाद् que nous voyons employé pour dire non pas spécialement «vêtement d'honneur», mais, d'une façon générale, «rétribution, récompense».

Page 39, ligne 9. — Si l'on ne veut pas admettre que l'absolutif fasse fonction de verbe fini, comme nous avons été déjà amené à le penser pour d'autres passages, il faudrait corriger soit अभिगृह्णि, soit même अभिगृह्णिता. — A la l. 11, j'ai conservé त्रिपमाना qui se peut à la rigueur entendre : «En proie aux agitations (littéralement : se trouvant dans les agitations) du désir»; mais l'expression est bien faible, et j'inclinerais à lire त्रिपमाना.

Page 40, ligne 16. — Il serait naturel de lire प्राइता, comme dans les formules parallèles; प्रागता ne me paraît cependant pas impossible.

Page 42, ligne 20. — ने – मम. Je considère le premier comme un exemple de plus de l'emploi explétif de la forme enclitique des pronoms मे, नो, वो, etc.

Page 43, ligne 3. — भोष्मत्स्वरं que j'ai substitué ici et plus bas aux lectures भ्रष्टो° ou भ्रष्टस्वरं n'est qu'un pis-aller provisoire qui ne m'inspire nulle confiance.

Page 46, ligne 3. — यत्र employé comme serait यत् ; c'est une façon de parler au moins surprenante.

Ligne 6. — Je n'ai pu, pour cette strophe, reconstituer un texte suivi, même très hypothétique. La suivante n'est guère moins douteuse. Telle qu'elle est, en prenant गिरां वियाहरन्तो dans le sens de «portant la parole, enseignant», d'après l'analogie de la page suivante, l. 5, et en admettant que दास्ये soit employé absolument : «Je ferais l'aumône», peut-être en peut-on tirer ce sens : «De faire l'aumône en l'accompagnant de bons conseils, de le voir (le *yâcanaka*, celui qui me demande) se retirer d'auprès de moi content et ses désirs satisfaits, — telle serait (telle est) ma joie, ô Dieu aux mille yeux.»

Ligne 17. — Ici encore, j'ai dû laisser une lacune. On voit seulement que le

Bodhisattva peut être pour les malheureux un port de salut, l'arbre du paradis qui satisfait tous les vœux.

Ligne 22. — Il paraît certain qu'il y a ici une lacune; elle décèle probablement un trouble profond du texte. En effet, la première des strophes suivantes semble se rapporter au moment où le Bodhisattva obtient l'intelligence parfaite et triomphe de Màra, demeurant inébranlé comme une montagne par toutes ses attaques. Les vers qui suivent le montrent se levant au bout de sept jours et annonçant au monde la vertu du mérite accumulé et comment il mène à la délivrance finale. En d'autres termes, il apparaît là dans le rôle de पुण्यानां वर्णवादिन्. Mais c'est à la tête des deux derniers contes (p. 33, l. 7) que devrait être placé un récit de ce genre pour leur servir d'attache. Dans l'état actuel, ils tombent complètement *ex abrupto*.

Page 48, ligne 17. — C'est समादत्ताये que l'on attendrait; mais les mss. sont d'accord et conséquents dans l'autre leçon, qui d'ailleurs ne peut avoir qu'un sens équivalent.

Page 50, ligne 9. — La formule संबाधो, etc., se retrouve dans le bouddhisme au midi comme au nord, mais non sans variantes. Cf. plus haut, II, 117, 16, où elle est incomplète. Le sens est partout le même : «La vie laïque est une prison, l'asile du mal; la vie religieuse c'est la liberté». La formule ordinaire est en pâli, je l'ai rappelé précédemment (cf. Childers, s. v. *rajâpatho*) : *Sambâdho gharâvâso rajâpatho abbhokâso pabbajjâ. Suttanip.* v. 406, nous avons :

> *Sambâdho 'yam gharâvâso rajassâyatanaṁ iti*
> *abbhokâso ca pabbajjâ*.................

Le pluriel (रजसां) se retrouve dans une paraphrase de cette formule, où le *Jâtakamâlâ*, p. 181, l. 19, qualifie le गृहावासं : रागद्वेषमोहामर्षसंरम्भमदमानमात्सर्यादि-दोषरजसामायतनं.

Ligne 15. — पिलोतिका, comme en pâli, par exemple *paṭapilotikâ*, *Suttavibh.*, I, 240, 31.

Page 51, ligne 17. — किं त्वहं = किमित्यहं; किमिति pour introduire le style direct. Cf. p. suiv., l. 1, 16, 19 : किन्ति.

Page 52, ligne 7. — A la locution यतो अधिकरणं, il faut comparer ततो निदानं. Je traduis littéralement : «En relation avec quoi», c'est-à-dire «parce que...». — J'ai conservé अनुप्रावेन्सुः que je m'explique comme une orthographe prâcritisante pour अनुप्रापेन्सुः, un aoriste d'habitude de अनु-प्र-आप्.

Page 53, ligne 9. — Les mss. portent si souvent la lecture गाहृमयति, au lieu de छाहृमयति, que je n'ose plus être aussi affirmatif que je l'ai été dans une note antérieure, I, p. 458-459, à laquelle je renvoie ici, et que j'ai gardé dans le texte l'orthographe छाहृमये, admettant la possibilité de deux thèmes parallèles, différents quoique de signification très analogue.

Page 54, ligne 1. — Il est curieux que le *d* adventice, rare dans le sandhi de notre texte, se présente si abondamment dans ce passage, et après गु et après tous ces féminins en *â*. — Je prends सुक्म = सुक्ष्म pour सूक्ष्म.

Page 55, ligne 4. — Le thème छाद्यति ne donne pas un sens bien satisfaisant. Nous sommes, je pense, en face d'une orthographe prâcritisante de छर्दयति, en pâli *chaḍḍeti*.

Page 56, ligne 11. — Il manque un nom sur les sept qui sont annoncés. D'après la version de Beal, *Romant. Leg.*, p. 324, ce serait «Sudharma», à insérer après धर्मा. निविष्ट «établi».

Page 57, ligne 6. — La version de Beal désigne cette fête comme «la grande assemblée sur le mont Gṛihaguha» (p. 326); la version de ce récit donnée par le commentaire du Dhammapada (éd. Fausböll, p. 120) porte *Giragga*, équivalent pâli de notre forme. — Ce qui est plus obscur, c'est le mot तपो dans तपोग्रतानि et तपोग्रतेहि. J'en ignore la signification, l. 10. J'ai écrit °घूनिका d'après le précédent du pâli. Mais nos mss. sont si conséquents dans l'orthographe तूणिक, que je regrette de ne l'avoir pas maintenue partout comme je l'ai fait dans la suite. — A la l. 13, वरपरीत्तगृहा est d'explication bien difficile. Si la lecture est exacte, je ne vois d'autre ressource que d'admettre que परीत्त est une restitution erronée, pour परित्रा, d'un prâcrit *paritta;* en sorte que, on peut comparer le *parittaggam* (ap. Childers, s. v. *paritta*), les saints personnages seraient désignés ici comme des «asiles excellents des formules de protection». Mais cet emploi métaphorique de गृह est invraisemblable.

Page 58, ligne 17. — En supposant assuré le texte de cette ligne, la traduction n'en est pas évidente. Je ne vois d'autre expédient que de prendre, ce dont je ne puis, du reste, apporter aucun autre exemple, प्रतिमा dans le sens figuré de «comparaison, réflexion», et de comprendre : «Mais la grande comparaison (que m'inspire ce spectacle) méditée en esprit, c'est là ce qui me charme». Je pense à un ordre d'idées analogue aux trois fameuses comparaisons (उपमा) qui reviennent, comme invitation à la vie religieuse, au nord et au midi (comme *Lal. Vist.*, p. 309

et suiv. *Majjh. Nik.*, éd. Trenckner, I, p. 240 et suiv.). Mais ce sont des interprétations bien forcées.

Page 59, ligne 16. — Le verbe, qui devait signifier «trouvera, rencontrera», est tombé.

Page 60, ligne 1. — Dans la suite, c'est अन्तगिरि et non अन्तर्गिरि que portent les mss.

Ligne 8. — L'auteur a oublié en chemin sa construction, comme il arrive souvent. Il faudrait चेतनायां. De même, p. 64, l. 5 et suiv.

Page 61, ligne 17. — J'ai conservé la leçon de M. प्रावृतस्य, qui donne une forme correcte, mais non un sens bien satisfaisant. Quelle importance peut-il y avoir pour Maudgalyâyana à constater que Çâriputra est dûment vêtu?

Page 62, ligne 8. — हेतुप्रमात्रा est, cela va sans dire, une faute matérielle, pour °प्रभवा.

Page 63, ligne 10. — Je comprends चलं, etc. : «C'est assez attendre en vain la foi (que tu n'as pu nous donner)».

Ligne 13. — «Ce n'est pas en entraînant un, deux ou trois de ces ascètes, c'est en les entraînant tous que s'éloigne Upatishya.»

Page 65, ligne 8. — प्रज्ञपेन्तो pour प्रज्ञपेन्तं. J'admets que प्रज्ञपेति doit avoir ici un sens analogue à celui que prend ce verbe dans la locution प्रज्ञप्तमासनं, c'est-à-dire «étendre, déployer». La question de Çâriputra revient donc à demander : «Qu'est-ce qui a de l'étendue? Qu'est-ce qui a de la durée? Qu'est-ce qui est sujet à la dissolution? Qu'est-ce qui se reconstitue?». Le participe présent qui double chaque verbe fini, doit, je pense, s'interpréter en tournant par «quand, au moment où...» : «qu'est-ce qui s'étend quand quelque chose a de l'étendue, etc.»; il marque donc qu'il s'agit dans chaque cas d'états transitoires et non permanents. Le Buddha répond que ce sont les quatre *dhâtus* ou éléments, c'est-à-dire les éléments du monde matériel, terre, eau, feu et air (Childers, s. v. *dhâtu*). Nous avons dans cet exposé comme la base spéculative de la méditation appelée en pâli *catudhâtuvavatthânakammaṭṭhâna*, sur laquelle cf. Childers, s. v. *kammaṭṭhânam* et Hardy, *East. Monachism*, p. 242 et suiv. — चत्वारि धातवो भवमानीयो, à la l. 11, est un exemple complet de l'incohérence grammaticale de notre texte. — A la l. 13 et suiv., je prends किंप्रत्यया comme un ablatif pour °प्रत्ययात् . Le sujet du verbe ज्ञायति et ensuite तिष्ठति, etc., est indéterminé, et le tour en quelque sorte

impersonnel : «En vertu de quelle cause se produit la naissance?... En vertu de quelle cause se produit la durée?...», etc.

Page 66, ligne 1. — पक्कं se peut à la rigueur construire avec कर्म. Il me semble plus naturel de le prendre substantivement dans le sens de «fruit, fruit mûr», un emploi qui paraît attesté par le pâli *pakkaṁ* (Childers, s. v.).

Page 67, ligne 1. — Le passage que j'ai relégué au bas de la page est évidemment une glose secondaire amenée par l'indication de la ligne 7, en vertu de laquelle il faudrait insérer ici le Dîrghanakhasûtra. Pour ce sûtra, cf. *Majjh. Nik.*, éd. Trenckner, I, 497 et suiv. On voit que la tradition mettait en relation la conversion de Çâriputra et de Maudgalyâyana et la promulgation de ce sûtra. En effet, le récit que donne de cette conversion le commentaire pâli du Dhammapada (éd. Fausböll, p. 120 et suiv.) nous montre (p. 125) Maudgalyâyana porté à la profession religieuse par l'audition du *dhâtukammaṭṭhâna*, et Çâriputra par le *Dîghanakhasuttanta.*

Page 69, ligne 1. — Lisez परित्याय.
Ligne 15. — Régulièrement, il faudrait, ou हंस॰रावितानि ou सहंस॰रुतानि.

Page 70, ligne 11. — Devant l'accord des mss., j'ai admis que, à la rigueur, on pouvait supposer une forme कासाय, pour कसाय, avec allongement anormal de l'*a* devant la sifflante.

Page 71, ligne 16. — सोपवासिक s'explique comme un dérivé équivalent, par le sens, de सोपवास «qui a jeûné». Plus bas, dans un passage où le mètre semble défendre la lecture des mss. (p. 83, l. 11), nous trouverons मासोपवासिक «qui a (l'apparence d'avoir) jeûné un mois». Peut-être faudrait-il rétablir ici la même leçon. Cela ne m'a pas paru indispensable.

Page 72, ligne 12. — Le pâli *aḍḍhateyyo* n'exclut pas la possibilité d'une orthographe parallèle अढ्ढातिय que semble recommander ici la tradition manuscrite à la ligne suivante.

Page 74, ligne 18. — J'ai rétabli सहस्रोपिनीते en m'appuyant sur la tradition d'un passage suivant, p. 82, l. 15. सोपिन est en quelque sorte une orthographe moyenne entre les deux reflets pâlis, *soppa* et *supina*, de स्वप्न.

Page 77, ligne 10. — Le commencement du vers est incomplet. Il faudrait mé-

triquement quelque chose comme धर्मार्थैर्युक्तं तं. D'autre part, le mètre recommande à la fin la forme syncopée संज्ञनं que donne M, pour संज्ञननं.

Page 78, ligne 17. — J'admets que वो est employé comme =वृतं. Cf. ailleurs, par exemple, p. 85, l. 18.

Page 79, ligne 4. — En l'absence d'une particule comparative, नन्दने वने, etc., ne se peut prendre que comme apposition : «(véritables) devas dans (un autre) Nandana».

Page 80, ligne 9. — A prendre le texte tel que je l'ai arrêté, il faudrait admettre que des devas Suyâmas embellissent la forêt de leur présence qu'ils rendent sensible (स्वशरीरैः). Mais les Suyâmas ne sont pas de simples vanadevatâs et tout ceci est bien douteux.

Page 81, ligne 6. — J'aurais mieux fait d'écrire काचि; la leçon des mss. ne nous autorise pas à penser que le texte ait vraiment ici employé la forme du masculin pour le féminin (il s'agit des Râkshasis). — Si समुद्धता est la vraie lecture, elle s'expliquerait par la transposition aux nageuses mêmes de l'épithète qui en réalité s'applique à leurs vêtements «gonflés» par l'eau. — Au vers suivant, ताढि वनराजीभिः se doit entendre dans la fonction du locatif.

Ligne 12. — «Comme dans le séjour des dieux, le palais (particulier) de Vâsava...» Je n'ai qu'une faible confiance dans ce texte.

Ligne 19. — व्यंजनमुपेतं = व्यंजनोपेतं. Bien que j'aie conservé la lecture des mss., j'inclinerais plutôt vers une correction व्यंजनुपपेतं. Sur le barbarisme उपपेत, cf. I, p. 628.

Page 82, ligne 3. — Pour cette énumération d'instruments, cf., entre autres passages, ci-dessus, p. 70, l. 13 et suiv.

Ligne 14. — उपनयेद् optatif de अप-एति, comme *apaneti*. Comp. le v. 17.

Ligne 18. — Ou il faut admettre que la seconde moitié de l'âryâ est construite comme la première, ou, ce qui est ici plus probable, il faut éliminer अथ.

Page 83, ligne 15. — उत्थेहिष्यन्ति, scil. उत्थेहिष्यं इति : «Au moment où ils se disent : Je vais me relever, ils tombent», etc.

Page 84, ligne 9. — Cf. ci-dessus, p. 72, l. 5. Malgré l'analogie qui n'est, du reste, que partielle, la restitution est assez hypothétique. En tout cas, je n'oserais

plus affirmer, comme j'ai cru devoir l'admettre au moment où s'imprimait le texte, qu'il y ait ici une lacune.

Page 86, ligne 6. — स्वचित्त° «par les messagers de Yama qui étaient nos propres dispositions d'esprit», c'est-à-dire notre propre folie, notre cupidité qui a été l'agent de notre destruction.

Ligne 10. — J'ai complété भिज्जयन्तो d'après l'analogie de la p. 73.

Ligne 12. — La lecture de la ligne 12 est très douteuse. Au moins est-ce घट्टेन्तस्य qu'il faudrait, si l'on osait interpréter : «Celui qui ne repousse pas une demande, une parole, des ordres (s'il n'est qu'un serviteur), encore reste(-t-il) parmi les siens. . . .». Mais याचितं, pour un ordre donné par un maître à son serviteur, n'est guère admissible, en supposant qu'une pareille application de घट्टेति fût probable.

Page 87, ligne 19. — Il règne ici, dans la tradition, un trouble évident qui se répercute en incertitude sur la constitution des vers suivants.

Page 89, ligne 20. — Pour cette formule qui revient à plusieurs reprises on peut se reporter, par exemple, à II, p. 237.

Page 90, ligne 13. — La comparaison de la version pâlie du Mahâvagga, I, 24, m'a seule permis de restituer ce vers très altéré dans nos mss. — Il en est de même de la strophe suivante, où l'on pourrait aisément, en admettant six pâdas au lieu de quatre, se rapprocher davantage de la tradition en ajoutant, comme ligne 17 *bis :*

तथागता वरं प्राप्ता संबोधित्तानुत्तरं

Dans le quatrième pâda, notre leçon विज्ञानतो me paraît au moins aussi plausible, si ce n'est plus, que le *vijânataṁ* pâli : «Comment un homme raisonnable conserverait-il un mauvais sentiment contre ceux qui conduisent les hommes par la loi ?»

Ligne 19. — शाक्यायनी de शाक्य, comme मौद्गल्यायन de मुद्गल, etc., paraît être la vraie orthographe; nous trouvons cependant parallèlement शाक्यायिनी, par ex., p. 101, l. 18, que je n'ai pas cru devoir éliminer là où cette forme avait pour elle l'autorité des mss.

Page 91, ligne 19. — Pour expliquer शोचन्ति conformément à l'orthographe régulière, il faudrait entendre, avec यथ équivalent à यत्र : «Celui dont l'empire n'est pas de ce monde»; j'estime un pareil emploi de शोच् impossible; je prends

donc जीवन्ति soit comme une faute, soit comme une orthographe irrégulière pour जीयन्ति et je traduis : «Celui dont l'empire est au-dessus de toute atteinte, dont Antaka (Mâra, la mort) ne peut conquérir l'empire, le Buddha, etc.». — नेत्रिका, au vers suivant, est l'équivalent de भवनेत्रि, pâli *bhavanetti*, sur lequel, cf. I, p. 566.

Page 92, ligne 13. — Cette phrase ne se construit que péniblement. Je ne parviens à en tirer un sens qu'en admettant que भगवान् est inutilement répété, que जानाति signifie «penser à...», et enfin que l'action de s'asseoir tourné vers son pays natal est considérée comme la manifestation nécessaire du fait que la pensée se tourne vers lui (cf. p. suiv., l. 2); et je traduis en somme : «Depuis que Bhagavat a quitté ce siècle, depuis qu'il a atteint la suprême intelligence, depuis sept ans, — il ne connaît plus sa terre natale; il ne s'est pas, jusqu'à ce moment, assis dans sa direction, fût-ce le temps d'une inspiration et d'une expiration». Encore cette interprétation de श्वासप्रश्वासधर्मे suppose-t-elle une manière de dire bien contournée.

Page 93, ligne 2. — Je ne puis rien faire du passage que j'ai éliminé et rejeté dans les variantes. Il paraît métrique. Est-ce quelque morceau déplacé de la rédaction en vers dont nous avons ensuite des fragments? L'introduction du Jâtaka pâli (éd. Fausböll, I, p. 87, l. 7) attribue soixante strophes à l'allocution d'Udâyin.

Ligne 10. — Une version pâlie de ce vers se trouve *Jât.*, I, p. 87. J'ai rétabli d'après cette comparaison notre texte très altéré, au moins pour les parties où il m'a paru qu'il devait reposer sur une base pareille. Il est clair que le second pâda avait reçu ici une forme particulière. Je l'ai d'autant moins voulu imposer à notre texte sous sa physionomie pâlie que le sens qui paraît s'en dégager (cf. la trad. de Rhys Davids, *Buddh. Birth Stor.*, I, p. 121) me semble médiocrement convaincant. — On peut voir par la strophe de la l. 18, comparée à la strophe 290 du Jâtaka (*loc. cit.*), qu'il existait bien réellement des variantes profondes entre les deux traditions.

Page 94, ligne 5. — Je ne puis rien tirer de सोपनीयं. Je suppose que cette lecture dissimule une forme comme पोषधेयं ou quelque dérivé analogue de उपोसथ, et je compare l'*aṭṭhaṅguposatha* pâli que Childers, s. v. *aṭṭhaṅguposathi*, identifie avec l'*aṭṭhaṅgasîla*. «Partout où apparaît le Buddha, la pratique de la vertu s'établit d'elle-même.»

Ligne 9. — «Les arbres fleuris jusque sur le tronc» (?). Cette explication et cette lecture, la seule qui se soit présentée à mon esprit, me laisse d'autant plus

de doutes que plus bas, p. 98, l. 7, nous retrouverons une leçon स्थानस्य पुष्पिता वृत्ता que j'ai cru devoir garder en interprétant : «Les arbres de l'endroit où il (le Buddha) se tient se couvrent de fleurs». Il est bien probable qu'il faudrait mettre aux deux passages les leçons en harmonie; faut-il donc lire dans le second cas comme ici : स्थाणुवृक्षपुष्पिता ?

Page 101, ligne 6. — De चतुराशीति avec l'*â* on peut rapprocher le pâli *caturâsîti*, etc.

Page 105, ligne 6. — J'admets plutôt ici une lacune qu'un vers de six pâdas; outre l'altération grave qui existe certainement dans la ligne précédente et à laquelle je n'ai pu remédier qu'au prix d'une correction assez hardie, nous trouvons plus bas, à la ligne 18, une lacune certaine.

Ligne 13. — A scander *matisâro*.

Ligne 17. — ब्रह्मविहार, quoique au singulier (cf. plus bas, p. 133, l. 6, नीवरणं pour dire «les nîvaraṇas»), doit être l'équivalent des «quatre brahmavihâras». Cf. *Lotus*, V, str. 77 et la note de Kern, SBE, p. 140, et Childers, s. v.

Page 106, ligne 8. — Plus haut, p. 104, l. 12, le roi est appelé सत्यवर्धन; सत्यमह n'est qu'un synonyme.

Page 107, ligne 9. — °सहस्रेषु, le locatif pour l'instrumental, comme souvent. — इत्तोक est stéréotypé dans cette formule sur laquelle cf. II, 68, 20.

Page 108, ligne 8. — Si nécessaire que me paraisse la restitution ब्रह्माणो pour obtenir la comparaison annoncée par सद्यथापि, il reste surprenant que cette conjonction n'ait pas, devant उदायी, un corrélatif tel que तथा ou एवं.

Ligne 10. — Ces stances, jusqu'à la l. 22 de la page suivante, sont dans un désordre que trahit la lacune de la l. 13. Il semble qu'elles aient été mises dans la bouche d'Udâyin, qui aurait rappelé (l. 12) son intervention de jadis auprès de Satyamaha ou Satyavardhana. Mais on aperçoit mal ce qui a amené l'insertion des vers qui suivent sur l'«Espérance».

Page 109, ligne 20. — J'ai gardé la forme अङ्गीरस — pour आङ्गिरस — des mss.; elle est attestée par le pâli (cf. Childers).

Page 110, ligne 4. — De ces vers rapprochez ci-après, p. 123, 8 et suiv.

Ligne 12. — अन्येषु est = अन्येषां à moins qu'on admette, ce qui est ici fort possible, que le locatif fasse fonction de génitif. J'entends : «Comment peux-tu supposer que ce Jina soit accessible à la peur?»

LIGNE 14. — Ici le roi reprend la parole.

LIGNE 15. — La restitution de cette ligne est fort problématique. Je comprends : «Ce même fils dont tu connais la sagesse incomparable et dont je me proclame le père, de ce fils toi-même tu es le fils. . . »; les moines bouddhiques sont tous appelés «fils de Çâkya».

LIGNE 21. — «A en juger par la description que tu fais de mon fils.»

PAGE 111, LIGNE 9. — J'ai séparé घनन्ता यं en admettant que घनन्ता se rapporte à लाभा, pour obtenir la conjonction qui paraît souhaitable. Je me demande s'il ne serait pas préférable d'écrire घनन्तायं comme épithète de त्रिसाहस्र.

LIGNE 20. — Pour la restitution गान्धर्विकेहि cf. p. 113, l. 2. Je n'ai pas cru dans ce passage devoir corriger, contre le témoignage des mss., l'orthographe गान्धर्विक qui, dans cette langue, est fort admissible.

PAGE 113, LIGNE 2. — De cette énumération rapprochez le passage parallèle p. 442, l. 8 et suiv. Cf. aussi p. 161, l. 3; p. 255, l. 11. C'est sur cette comparaison que se fondent quelques-unes des corrections que j'ai introduites dans le texte. Elle n'écarte pas toutes les difficultés. वैतालिक donne un mot correct, mais cette profession est ici très invraisemblable. On pourrait songer à वै° ou वैतनिक; mais des «gens à gages» seraient ici encore plus improbables; वैतसिक, dérivé de वेतस, ne paraît guère plus satisfaisant. Quelque répétition plus correcte écartera quelque jour cette difficulté et beaucoup d'autres incorrections que je suis, pour le moment, obligé de laisser subsister. Malgré l'orthographe *kumbhathûna* du pâli, j'écris कुम्भथूणिक à cause de la conséquence qu'observent nos mss. Je garde वेलम्बक et दिन्दुल par le même motif, bien que je sois hors d'état d'expliquer ces dénominations, et que la seconde, tout au moins, ait un aspect très invraisemblable. पंचवटुक reste aussi obscur. Au lieu de भाण्डविका j'aurais dû écrire ताण्डविक, qui se peut expliquer par «danseur» en se référant à ताण्डव.

LIGNE 6. — J'ai, dans cette énumération, gardé, avec la forme que leur prêtent les mss., plusieurs termes que je ne comprends pas et que, n'en découvrant pas l'origine étymologique, je suis très porté à considérer comme fautifs, mais pour lesquels il ne me vient à l'esprit aucune restitution qui me paraisse suffisamment plausible : कोश्राविक, कपटुक, शाग्रीवनीय.

LIGNE 13. — Je suppose, faute de mieux, que नट्टु est une orthographe prâkritisante pour le sanscrit नर्तु. Je ne sais que faire de पग्गोपक non plus que de ग्रोथिकाते. Bien entendu, शोत्र n'est qu'une orthographe incorrecte pour शौन. C'est ce voisinage qui m'a décidé à rétablir ensuite पिशट. J'aurais dû conserver वहृषवेत्रायक, dont on peut après tout tirer un sens aussi satisfaisant que de वहृषतन्त्रवा°. J'ai rétabli कालपात्रिक d'après l'analogie du terme identique relevé dans la Mahâ-

vyutpatti par le PWB; si j'ai en raison, il faudrait que le mot fût pris ici dans un sens autre que celui qui est donné par ce vocabulaire. Je n'ai pas besoin de dire avec quelle hésitation je propose उप्तकोष्ठकारक «faiseur de greniers à semences» (ou, si l'on maintient पूरक, «remplisseur»).

Page 114, ligne 4. — La construction est incohérente; les nominatifs श्रेष्ठिप्रमुखो, etc., devraient être transposés à l'instrumental, dépendant de पुरस्कृतो.

Ligne 10. — Il faudrait au moins, pour justifier le nominatif धर्मस्वामी, qu'il fût suivi de इति : «il se proclame le maître de la Loi».

Page 115, ligne 14. — इमं तृतीयं «pour la troisième fois». Cf. इदं तृतीयं, p. 117, l. 9.

Page 116, ligne 8. — हणं = हदनं est pâli.

Page 117, ligne 22. — Je comprends °संस्थिता धातुः.

Page 118, ligne 3. — सहस्रेहि, avec élision métrique, pour सहस्रारेहि. Le sens est clair, bien que la construction grammaticale soit incorrecte : «Avec tes pieds qui sont tendres, qui ont l'éclat du cuivre, dont les doigts sont reliés par une membrane, qui sont marqués de roues aux mille rais.»

Ligne 14. — C'est faute de mieux que j'ai écrit प्रश्रिस्य; ce qui me choque est moins l'incorrection du génitif, qui devrait régulièrement être incorporé dans le composé suivant — nous en avons déjà relevé des exemples — que la couleur rouge, l'éclat rougeâtre que la comparaison attribuerait à la lune.

Page 119, ligne 12. — त्रिसाहस्रमहासाहस्र (cf. ci-dessus I, p. 438) et en pâli *sahassi*, *dasasahassi* (Childers) sont des épithètes connues qui, attachées à *loka* ou *lokadhâtu*, servent à embrasser un complexe d'univers, d'où en pâli, par abréviation, *sahassiko loko* (Childers, p. 414ᵃ). C'est dans ce sens que je comprends ici साहस्र, comme nous avons सदेवक pour सदेवको लोकः : «Comme Çakra (brille) entre tous les êtres répandus dans l'univers.» Pour la restitution, cf. ci-dessous p. 122, l. 19; p. 123, l. 2.

Ligne 19. — अनुध्यायिन «qui se préoccupe de...».

Page 121, ligne 9. — गोष्ठिकतूलिका peut-il s'entendre de «coussins, divans où on est assis de compagnie»?

Page 122, ligne 21. — Il faut corriger सूत्रान्तत्रै° et traduire : «Chanté, loué

dans les sûtras et le vaiyâkaraṇa», en pâli *veyyâkaraṇa*. Sur ce mot, cf. Childers. Cette allusion à la littérature bouddhique, à ce moment de la vie du Buddha, est curieusement anachronique.

Page 123, ligne 17. — Cf. ci-dessus, p. 110, l. 8 et suiv.

Page 124, ligne 3. — अस्य = स्यात्.

Ligne 15. — Pour cette construction et cet emploi de स्फरति, cf. *Majjhima Nik.* éd. Trenckner, p. 127, l. 5 et suiv.

Page 126, ligne 9. — न कृत्यकारकं भवति अस्माकं : «Notre emploi, notre mission n'est pas remplie.» Je prends स्वकं comme équivalent de स्वयं et c'est dans ce sens que je le rétablis dans la phrase suivante au lieu de l'inintelligible सका.

Ligne 10. — J'ai cru devoir conserver la forme barbare de B : यह pour इह; elle se retrouve dans notre texte. L'expression se rapproche curieusement de notre manière de dire : «Qu'une vie soit *sacrifiée*.»

Ligne 12. — Au lieu de प्यालुप्रचित्रानां, je prie que l'on corrige व्यात्तप्रचित्रानां. अपि n'est pas indispensable et on se rapproche ainsi plus exactement de la tradition. Pour la locution, cf. *Pañcatantra*, éd. Kosegarten, 117, 14 : भयाद्विवृत-मनन्.

Page 128, ligne 18. — Je ne décide pas si अकार्षि est une troisième personne faisant fonction de la première, comme si souvent, ou s'il faut lire अकार्षीं. Je m'en suis tenu sur ce point à la tradition des mss.

Page 129, ligne 5. — La restitution प्रह्व reste douteuse. Elle se fonde sur le sens de «attaché, dévoué», que les lexiques attribuent au mot (PWB). Naturellement, ह्रत fait ici calembour dans la bouche du roi.

Page 130, ligne 10. — Pour la restitution de वनलता, cf. plus bas, p. 132, l. 10. J'aurais préféré écrire उद्गतशरीरो वन° en appliquant l'épithète à la mère du jeune éléphant, mais la leçon des mss., encore que fautive, me paraît plus favorable à la restitution telle que je l'ai adoptée.

Page 133, ligne 11. — Scander à la façon pâlie : *gurūsu*.

Ligne 12. — L'épithète चण्डोग्र ne concorde guère avec l'épithète रम्य, et je doute fort de cette correction.

Page 134, ligne 4. — C'est faute de mieux et à titre provisoire que j'ai écrit

क्रीलित, que je prends pour une forme abrégée de क्रीलापित : «Où se jouent les oiseaux et les gazelles.»

Ligne 7. — इह est bien faible, même pour ce style, et cache sans doute quelque altération du texte.

Page 135, ligne 5. — La première proposition finit après le premier दुःखतां, et le suivant avec धन्यो est le régime de आख्याहि.

Ligne 11. — पश्चा pour पश्चात्, avec sa finale fondue dans une voyelle suivante, se retrouve ici à plusieurs reprises.

Ligne 19. — वेहि serait plus correct que येन. Je préférerais du reste lire quelque chose comme ये च तव इमां गह्वर इदयस्मिं जनेन्ति पीडां, si je voyais le moyen de rétablir une mesure acceptable pour le dernier pâda.

Page 136, ligne 6. — Les vv. 6-13 interrompent le discours du roi. Ils portent des marques nombreuses d'un complet désordre et ne peuvent être réintégrés en une forme métrique qu'au prix de nombreuses corrections. Ils semblent contenir : les ll. 6-7, un résumé des craintes de la mère; les ll. 8-9, un avertissement des dieux qui lui annoncent ce qui est advenu; les ll. 10-13, des gémissements de la mère sur la fin tragique qu'elle prévoit à l'aventure. Encore suis-je obligé d'admettre que le sujet, dans les ll. 6-7, इदं ... गतोत्तमं est mis incorrectement au neutre, et que आविशे est un aoriste de आ-विश्.

Page 137, ligne 15. — J'ai rejeté dans les variantes le fragment de strophe qui, dans les mss., vient encore après cette ligne. Je n'en puis même pas discerner l'intention générale.

Page 138, ligne 10. — Dans लोकविदू la marque du pluriel est oubliée, exactement comme plus bas dans दशहि तथागतबलेहि बलवां. Le rédacteur retombe dans la forme du singulier qui, étant plus usitée, lui est plus familière.

Page 139, ligne 8. — Les mots que j'ai enfermés entre crochets sont ici hors de place, qu'ils aient été amenés par une répétition accidentelle d'un fragment de phrase antérieur ou par une glose destinée à préciser que les Asuras ont disparu, que, partant, Açvakin a d'autant plus besoin d'une explication.

Page 141, ligne 11. — Les deux च dans शुद्धोदनं च सपरिवारं च n'ont pas de raison d'être; je les ai pourtant conservés, jugeant malaisé de mesurer jusqu'où peuvent aller les méprises de notre rédacteur. Si l'on tient à rétablir un contexte relativement correct, le plus simple serait de changer सपरिवारं en परिवारं, le स

ayant pu être amené par le voisinage de शुद्धोदनो सपरिवारो dans la phrase suivante.

Ligne 18. — Cf. ci-dessus, p. 113, 2.

Page 142, ligne 10. — Les mss. sont si constants dans l'orthographe काल्यस्य pour कल्यस्य que j'ai hésité, la plupart du temps, à la corriger.

Page 143, ligne 3. — Il faut supposer un इति final après अन्यथाभावो, en sorte que pratiquement कथं équivaut à यथा : Yaçodharâ entoure le Buddha de soins afin qu'il consente à ce que Râhula demeure dans le monde.

Ligne 13. — सारोप्य correspond au pâli *sâruppa* «approprié à...» et est, étymologiquement, identique à सारूप्य.

Ligne 15. — क्षुद्रपाक est représenté plus bas par पक्वक्षुद्र (p. 154, l. 6) et signifie en effet : «Mûr [au point d'être doux] comme le miel». Cf. I, 339, 8 et la note. क्षुद्र prend du reste à lui seul le sens de «doux, mûr», comme on peut le voir par la locution क्षुद्रक्षुद्राणि फलानि, p. 145, l. 2. Pour अभिष्यन्दा, à la ligne suivante, cf. ci-dessous, p. suiv., l. 6; p. 153, l. 11. J'ai relevé précédemment (I, 30, 5) l'emploi métaphorique de अभिष्यन्द् pour marquer un «débordement» d'excitation et d'agitation.

Page 144, ligne 15. — अपिव्रत est une dérivation secondaire et barbare, favorisée sans doute par l'analogie lointaine de अन्वेति, du thème अपव्रति = अपवृति sur lequel cf. I, p. 381.

Ligne 16. — Le nom de *Ekaçriṅga* remplace ici celui de Ṛishyaçriṅga, sous lequel ce conte est mis, comme on s'en souvient, dans l'Épopée, p. ex., *Râmâyaṇa*, I, 9 et suiv. Mais je ne comprends pas bien l'explication qui en est ici donnée. On en entrevoit l'origine sans trop de peine : *ekaçriṅga* «unicorne» peut bien désigner le rhinocéros, auquel ses habitudes de vie sauvage et solitaire font comparer régulièrement les pratyekabuddhas (l'un et l'autre sont désignés par l'épithète एकचर); ce serait à cause du genre de vie auquel il était destiné, que l'enfant aurait été nommé *Ekaçriṅga*, c'est-à-dire le Rhinocéros. Mais je ne vois pas moyen de tirer ce sens du texte tel qu'il nous est ici transmis.

Page 145, ligne 20. — La restitution इदिप्रक्रियास्थानानि est, surtout dans la seconde partie, très problématique. Elle suppose, faute de mieux, que स्थान serait employé dans le sens de संस्था ou संस्थान.

Page 147, ligne 2. — Le féminin नारी, étant donné le thème du conte, est bien illogique; il faudrait नेयी.

Ligne 16. — J'ai maintenu इदं en admettant qu'il serait employé comme = इदा, इव, comme ailleurs, I, 327, 6; 328, 1; 358, 14 et suiv.; II, 74, 17, etc. — La leçon उदयं montre comment s'est produite (ici et ailleurs, comme p. 160, l. 16) l'altération de उदञ en उदप, par les intermédiaires उदञ, उदय, उदप.

Page 148, ligne 11. — «Un homme avisé acquiert la certitude que le couple a été réuni et heureux dans une vie antérieure.» Cf. plus bas, p. 185, ll. 6 et suiv.

Ligne 13. — Même ici je doute fort de ce génitif *पतियां pour *पतिनां.

Page 149, ligne 1. — C'est par inadvertance que la phrase न ते... a été écrite comme de la prose. Elle forme un çloka. La cadence serait meilleure et le sens plus satisfaisant en modifiant le dernier pâda en : किन्तुवं अभिध्यायसि, «à quoi penses-tu?».

Ligne 12. — Je regrette de n'avoir pas conservé dans le texte les désinences ताब्रो, *कराब्रो pour तायो, *करायो, dont nous trouvons dans notre dialecte des cas assez nombreux pour les protéger, et tout d'abord dans la phrase même qui suit.

Ligne 16. — Je ne sais s'il ne vaudrait pas mieux lire avec les mss. कत्तेहि (pour वृन्तेहि), pour dire : «Avec des paquets de fleurs et de fruits».

Ligne 18. — C'est avec beaucoup d'hésitation que je rétablis पुरिमान्ताङ्गिकचेतिच, en comprenant : «Très brillant à l'avant, à l'arrière et dans toutes ses parties».

Page 150, ligne 13. — J'ai écrit आश्रमे en comprenant : «Ces (véhicules) vont sur l'eau à notre ermitage». J'aurais, je crois, dû lire आश्रमा : «Ces ermitages à nous vont sur l'eau», par analogie avec le char présenté comme उदञ.

Page 152, ligne 3. — Il faut supprimer le च ou admettre qu'il est ici, comme quelquefois, placé *avant* le mot et qu'il porte sur ce qui suit.

Page 153, ligne 2. — Childers cite *anuyuñjiyamâna* dans le sens de «interrogé». Dans अननुयुञ्जियित्वा le य pourrait à la rigueur être pris passivement : «Sans qu'elle eût été interrogée». Mais, comme ailleurs, p. ex. p. 165, l. 11, nous avons अनुयुंजित्वा, il est plus probable que le य n'est qu'un exposant de classe et le sens tout simplement actif.

Page 154, ligne 13. — *Kelâyati,* dont केलायना est un *nomen actionis* et केलायन्ती le participe employé au sens passif, est usité en pâli dans le sens de

«nourrir, entretenir», comme *Milindapañha*, p. 73, l. 26; *Majjh. Nik.*, éd. Trenckner, I, 260. — नं dans cette phrase comme dans la suivante est = ननु comme en prâcrit.

Page 155, ligne 13. — J'ai gardé सपरिवारिता qui se peut à la rigueur, dans cette langue, expliquer comme une dérivation de सपरिवार. On pourrait aussi corriger सपरि°. La forme causative serait au moins superflue.

Page 156, ligne 13. — Il faut certainement, après प्रदेशं, un participe faisant fonction du verbe fini. Mais उक्ष्मिका est plus que suspect; उपस्थित ou quelque équivalent ferait mieux l'affaire.

Page 158, ligne 3. — Il y a une lacune dans ce qui précède; Padmâvatî n'a rien dit qui prouve que le cheval soit pour elle un animal inconnu.

Ligne 9. — यमलक désigne-t-il une poche faite d'une certaine étoffe? *Yamali* désigne une étoffe, *Div. Avad.*, p. 276 l. 11.

Page 159, ligne 5. — J'aurais pu garder la leçon आगच्छेसि, forme contractée de °गच्छेयसि.

Ligne 19. — Si महत्फलानि est exact, je n'y puis trouver que ce sens : «Ceux-ci (les fruits que nous mangeons dans l'ermitage) qui portent de grands fruits (de mérite) ne me plaisent pas», et la réflexion n'est guère probable dans la bouche de l'enfant que l'on représente comme si naïve.

Page 161, ligne 4. — Je ne sais comment corriger नट्टग्रापि. La désinence neutre surprend puisqu'il s'agit non d'objets (auquel cas on penserait à नट्टग्रापि = नर्तकगृह) mais d'hommes, de danseurs à disposer sur la route. Il est vrai que notre texte ne se fait pas faute d'employer le neutre pour le masculin.

Ligne 9. — वा qui suit समयो est, bien entendu, = व, एव.

Ligne 10. — सार्धं déconcerte d'abord. Le sens nécessaire est «de suite, à l'instant». L'emploi de सह, soit en composition, soit en construction avec un cas, pour dire : «En même temps que...» (cf. I, p. 390 et encore *Lotus*, 99[b] : सहप्रवर्तितं धर्मचक्रं = au moment où il fit tourner la roue de la loi) est-il suffisant pour nous autoriser à croire que le synonyme सार्धं ait pu, absolument, signifier : «Au moment même, sur le champ»?

Page 162, ligne 10. — L'habitude du mot *sekkho* a pu faciliter la création du causatif incorrect शैक्षेति, que la tradition des mss. nous autorise, je pense, à admettre ici.

Ligne 17. — इया प्रज्ञायमानी semble bien être un nominatif absolu comme j'en ai déjà signalé. Cf., p. ex., I, 68, 17.

Page 163, ligne 9. — Le sens général de तपन (ou तपना que nous trouvons plus bas) «récipient, boîte» n'est pas douteux; मञ्जूषा est employé comme synonyme p. 166, l. 10. C'est une acception qui n'est, à ma connaissance, relevée par les lexiques ni pour le sanscrit, ni pour le pâli. Le *Div. Avad.* (p. 342, 26; 343, 5) a le mot तपु, que MM. Cowell et Neil proposent avec hésitation de rendre par «chaudron», et que Burnouf (*Introduction*, p. 323, 328) rendait, plus heureusement je pense, par «vase» ou «coupe». Il semble bien que notre तपन se rattache à la même souche. Il est curieux que dans deux énumérations, p. 338 et 342, du *Div. Avad.*, तपु est remplacé par खट्वा; le sens de «couchette, lit» irait à la rigueur ici où il s'agit d'un réceptacle où sont couchés les nouveau-nés. Mais cette acception n'aurait aucune convenance, même la plus lointaine, avec le récit où figure le mot dans le *Div. Avad.*; je ne doute guère qu'il ne faille partout rétablir तपु. La valeur étymologique de तपन ne peut se séparer de la locution que nous trouvons ici तापनीयेन तापयित्वा. तापनीय est connu seulement dans le sens de «d'or, doré». Ici c'est un substantif qu'il nous faut. Il est clair d'abord, et confirmé par le passage parallèle, p. 166, l. 6 (राजकीयाये मुद्राये मुद्रेत्वा) qu'il faut entendre : «L'ayant soudé au plomb du roi, l'ayant scellé». On en conclurait que तपु et तपन désigneraient un récipient en métal fondu ou soudé.

Page 164, ligne 19. — Nous avons eu précédemment (I, 38, 12) la même locution ईर्ष्याप्रकृतेन, mais adjectivement et se rapportant à वादेन. Il faut admettre qu'ici elle est employée substantivement : «par jalousie».

Page 165, ligne 6. — Cf. p. 177, l. 5. Le *Div. Avad.*, p. 3, l. 24; p. 4, l. 1, a *nishpurushena tûryeṇa* (cf. la note des éditeurs) et le *Mahâvagga*, I, 7, 1, *nippurisehi turiyehi*. Il s'agit, je pense, de musique ou de danse exécutée, comme l'entend M. Rhys Davids (SBE, XIII, p. 102), uniquement par des femmes.

Page 166, ligne 12. — पदा est une orthographe négligée pour पृदा.

Page 167, ligne 17. — Si le reste des corrections me paraît ici probable, je n'ai écrit परिचरन्तु que par crainte de m'écarter imprudemment de la tradition; à vrai dire, cet impératif faisant fonction de potentiel me paraît improbable.

Page 168, ligne 16. — हगं, c'est-à-dire «moi», pour इयं, इयमहं.

Page 169, ligne 15. — C'est un peu en désespoir de cause que j'ai écrit एता-दृशो पि नीति : «Je n'ai jamais vu pareille manière de jouer aux échecs». Il n'est pas dit que la manière de jouer aux échecs de Brahmadatta eût rien de particulier. C'est son dialogue seul avec Padmâvatî qui est de nature à étonner le roi Kṛikin et à piquer sa curiosité. Toute cette partie du récit est du reste heurtée et mal liée.

Ligne 18. — J'ai supposé que संविभज्य pourrait signifier : «En les disposant en bon ordre»; mais je n'ai qu'un bien faible espoir d'avoir touché juste en écrivant संविभज्य नेमि.

Page 171, ligne 2. — Pour la restitution de ईर्यापथेन et toute la formule, cf. ci-après, p. 182, l. 12.

Ligne 6. — Je prends श्रीणित comme une formation analogue à प्रीणित, du thème प्री.

Page 172, ligne 4. — C'est la première allusion que nous rencontrions ici à cette circonstance prodigieuse de la naissance de Râhula. La même tradition se retrouve dans le *Fo-pen-hing-tsi-king*, traduit par Beal (p. 360). Ce livre explique que Râhula serait né six ans après le départ de son père. De là les doutes qui se seraient produits sur la véritable origine de l'enfant, doutes auxquels la suite va contenir des allusions.

Page 173, ligne 5. — Pour l'expression उदकं दन्तकाष्ठं पि, il me paraît difficile (cf. la suite) de maintenir l'interprétation que donne, d'après Beal, le traducteur chinois : «De l'eau ou fût-ce un cure-dents». दन्तकाष्ठं ne s'explique que comme qualificatif de उदकं et pour en marquer une très faible quantité. C'est sans doute une quantité d'eau telle que la pourrait contenir l'intérieur de la tige qui sert de cure-dents.

Page 176, ligne 3. — Au lieu d'écrire सचे je préférerais avoir conservé सो च, donnant à च, comme assez souvent, un sens adversatif : «Mais il a quitté le monde, etc.». J'avais construit en pendant यदि...सचे..., la phrase résumant dans le souvenir de Çuddhodana les deux alternatives posées, dès la naissance du prince, par les astrologues; mais il faudrait un verbe fini avec अभिसंबुद्धो et toute la phrase se construit plus péniblement.

Ligne 9. — Pour l'expression शलाका चारयितुं, cf. *Div. Avad.*, p. 184, l. 15. — कथं...उत्पद्यतु : «De façon qu'il vienne à l'esprit...», cf. I, *in* p. 311, l. 10. — Pour obtenir une construction possible, il faut substituer, au moins pour le

sens, le causatif प्रव्राजेतुं au simple प्रव्रजितुं : «De façon qu'il vienne à l'esprit des Çâkyas de consacrer leurs fils à la vie religieuse».

Ligne 15. — Ce n'est pas la généalogie ordinaire de Devadatta. Cf. Kern, *Der Buddhismus*, I, 151 n.

Page 177, ligne 1. — Pour la distinction de Çuklodana et Çukrodana, cf. Kern, p. 310.

Ligne 3. — La forme ordinaire du nom est Bhadrika, non Bhaṭṭika (Kern, p. 150).

Ligne 4. — Ceci est en contradiction avec la l. 12. L'histoire qui suit a surtout pour but de décrire la vie de luxe et de mollesse où vit Anuruddha. C'est ce qui se retrouve dans les passages analogues, comme *Cullavagga*, VII, 1. La tradition devait être ici présentée primitivement d'une façon analogue. Il se sera introduit quelque trouble dans le texte. — Au lieu de निष्पुरुषेण नाटकेन, le *Cullav.* porte ici *nippurisehi turiyehi*.

Ligne 7. — मोहनस्य n'est qu'un pis-aller provisoire en attendant que quelque lecteur mieux inspiré trouve la correction probable pour माहृसे ou मोहनसे des mss. — Ce conte des lampes est en relation avec le privilège qui est attribué à Anuruddha dans la vie religieuse d'être, parmi les disciples, le mieux doué de la vue divine : *dibbacakkhukânaṁ aggo*, *Aṅgutt. Nik.*, I, 114.

Ligne 17. — परिव्ययिक «qui a un caractère de dépense supplémentaire, accessoire».

Page 178, ligne 12. — L'orthographe plus habituelle est वज्रप्रवाल.

Ligne 16. — J'ignore quelle partie d'architecture désigne le terme कर्कटक.

Page 179, ligne 4. — यानेषु et यानेहि devraient être transposés, mais dans ce style barbare les deux cas s'emploient l'un pour l'autre.

Ligne 13. — अभ्यासादेति signifie, je pense : «Il s'approche beaucoup, s'approche de trop près».

Ligne 20. — तान्यतिक्रमित्वा, c'est-à-dire dépassant les deux premiers dhyânas.

Page 180, ligne 4. — Le détail précédent est une addition particulière à notre version. C'est ici que commence ailleurs l'histoire de l'ordination d'Upâli, p. ex., *Cullavagga*, VII, 1, 4.

Page 181, ligne 3. — C'est, bien entendu, देवदत्तं qui dépend de स्थापयित्वा : le Buddha ordonne les cinq cents Çâkyas, à l'exception de Devadatta.

Ligne 14. — Nous avons déjà rencontré la locution अपि हि जितं, II, p. 126, l. 9.

Ligne 18. — Au lieu de आत्मना, c'est नाम्ना ou नामेन qu'il faut lire : «Interpellant le roi Çuddhodana par son nom», et non par une formule respectueuse et un titre, comme देव.

Page 182, ligne 18. — L'absolutif कृत्वा, ici et à la fin de la phrase, semble bien être employé dans la fonction du verbe fini.

Page 184, ligne 6. — Cf. l'énumération analogue *Milindapañha*, éd. Trenckner, p. 59, l. 13; *Div. Avad.*, p. 3, l. 17, etc.

Ligne 12. — Sur le sens de ओलोकेति, je renvoie à I, 391-392. On peut comparer aussi *Div. Avad.*, p. 270, l. 27. Le sujet change; c'est la jeune fille qui, trouvant le galant trop pauvre, le traite en conséquence, bien qu'elle l'aime au fond, भावानुरक्ता.

Ligne 14. — कौमुदी चातुर्मासी représentent des locatifs.

Ligne 17. — याचनकं est une sorte de substantif verbal : «Reçu *en mendiant*». Cf. p. 204, l. 15 : उग्गताडे क्रन्दति.

Page 185, ligne 6. — Nous avons rencontré la même strophe un peu plus haut, p. 148. La seule différence consiste dans une ou deux variantes que le souci de me rapprocher de la tradition m'a fait considérer comme préférables ici, notamment संवुत्या qui serait une forme prâcrite pour समुचित.

Ligne 16. — Pour la restitution de ce vers, cf. *Jâtaka*, III, 447, v. 36. Au lieu de न.पचति j'aurais peut-être mieux fait d'écrire ते (=त्वां) नपचति. La comparaison de la l. 2 de la page suivante rend la chose au moins très douteuse. Le sens général est clair. Le mot difficile est वक्ताणि. Le pâli porte *vattâni*, c'est-à-dire वृत्तानि, de वृत्त au sens de *mètre*. En transcrivant वक्ताणि, notre rédacteur semble avoir supposé à वक्र quelque sens analogue, que je ne connais pas d'ailleurs. Il n'y avait pas lieu d'éliminer du texte une adaptation qui est au moins curieuse.

Page 186, ligne 2. — Malgré *Jâtaka*, *loc. cit.*, v. 38, j'ai maintenu घनाक्ता et घनाकाश, non que le sens en soit très clair, mais on peut imaginer घनाक dans le sens de «destruction», et le voisinage de विघात protège alors le mot et recommande cette façon de l'entendre.

Ligne 4. — इत्वरं, «c'est peu de chose que...». कार्यं correspond par le sens à *attha* du pâli, विवाद au contraire ne correspond à *vividha* que par une certaine assonance, comme il arrive si souvent.

Ligne 11. — J'ai relevé (I, 383) l'emploi de उपस्थापयति pour dire «mettre en mouvement, diriger» son esprit, ses sentiments vers... Peut-on, d'après cette analogie un peu générale, entendre ici उपस्थितो : «Je suis tout entier entraîné vers elle»?

Page 187, ligne 3. — Si j'ai bien rétabli le texte, le sens se dégage : «Il est très malaisé d'atteindre son but; je ne veux pas perdre un instant».

Page 190, ligne 1. — De ces vers, il faut rapprocher *Jâtaka*, III, 450, v. 39-40, qui ne correspondent, du reste, que partiellement. La ligne 6 est surtout curieuse par la ressemblance extérieure qu'elle offre avec le vers correspondant du pâli, ressemblance, en quelque sorte matérielle, qui n'empêche pas que le sens et la construction ne diffèrent profondément de part et d'autre. Si mon texte est exact, la ligne 6 ferait allusion à l'image courante des ténèbres de la nuit et de la passion : «C'est seulement quand on a rejeté tous les désirs qu'on voit, comme un homme qui s'éveille».

Ligne 7. — Je ne puis entendre ceci qu'en admettant que ते désigne, par un tour assez hardi, «les objets de ces vœux» ou, d'une façon plus concrète, तानि दानानि : «Je désire un don et ces dons m'échoient; les désirs n'en sont pas pour cela éteints; sachant que c'est là tout le fruit du désir (d'être insatiable), il ne faut désirer ni fils, ni bétail, ni argent».

Page 191, ligne 3. — A cette stance correspond la strophe 41, p. 450 du Jâtaka. Il me semble clair que, dans cette rencontre, le texte du Mahâvastu a l'avantage sur la tradition pâlie dans laquelle *udayo*, avec une application au roi qui n'est guère naturelle, a remplacé le nom primitif Upaka auquel, dans le reste du Jâtaka, a été substitué Nâgabala.

Page 192, ligne 1. — Je ne vois guère moyen de tirer de नोदेहि le sens qui s'impose. Peut-être faut-il lire मेल्लेहि : «repousse, refuse le don d'un village».

Page 194, ligne 6. — Les lignes que j'ai enfermées entre crochets, n'ont évidemment rien à faire ici. Elles sont cependant curieuses. Elles représentent, en effet, la trace isolée dans notre récit de l'autre version du conte, telle qu'elle s'exprime dans le Jâtaka pâli (*l. c.*, p. 452, l. 7 et suiv.).

Page 195, ligne 5. — Cf. *Jâtaka*, III, 453, v. 42, 43 et 44.

Ligne 12. — A सौरत्य le pâli oppose *soracca*. Sur ce mot, cf. Childers et surtout *Milindapañha*, p. 162, l. 28, et la note de Rhys Davids. Si *soracca* est la

lecture régulière du pâli (cf. encore *Mahâvagga*, X, 2, 20, etc.). सौरभ्य est la lecture non moins conséquente dans le sanscrit bouddhique. Cf. ci-dessus, II, 354, 1; *Lal. Vist.*, p. 347, l. 16, etc. Je ne pouvais donc songer à rétablir d'autorité dans le texte सौरत्य; je le pouvais d'autant moins que, en elle-même, la forme du nord paraît pour le moins aussi plausible que celle du midi. Non seulement l'interprétation de cette dernière se tire assez péniblement des éléments étymologiques, la métaphore qu'implique सौरभ्य et qui correspond chez nous au «parfum des vertus», a pour elle des témoignages indépendants, comme plus haut I, 294, 7, ce vers :

शीलेनुपे तसुरभिं वायन्ति

et ci-dessous, p. 261, l. 4 :

कालानुसारिसदृशं प्रवायन्तं शीलगन्धेन

et plusieurs autres passages analogues (I, 254, 12, etc.).

Page 196, ligne 6. — Je ne me flatte pas d'avoir donné de cette strophe un texte satisfaisant. Le seul sens que je puisse tirer de la lecture telle quelle que j'ai provisoirement acceptée, est le suivant : «Une femme attriste les hommes par un refus, elle les exalte en obéissant à leurs désirs. C'est le contraire à l'égard des dieux. Tu es repoussé par un être très humble». Le deva lui répond par la vieille formule : «Il faut jouir et tirer profit de ces biens si passagers, la vie, la beauté; déjà tu es sur ton déclin, déjà tu vieillis!»

Page 198, ligne 17. — Lisez एके देवपुत्रा.

Page 200, ligne 10. — Sur l'épithète अकालिक, cf. mes *Inscript. de Piyad.*, I, p. 216 et suiv.

Ligne 15. — प्रतिपदं, parce que les Çaikshas se distinguent en sept degrés (Childers, s. v. *sekho*).

Page 201, ligne 4. — Il faut compléter प्रनुप (c'est la même tournure que ci-dessus, p. 200, l. 15) ou quelque équivalent après सम्यक्संबुद्धो.

Page 202, ligne 2. — Il y a une lacune dans le discours d'Indra. Au lieu des «huit merveilles» promises, il n'en énumère que sept.

Ligne 6. — D'après le passage précédent, p. 200, l. 3-5, il faut, après बहुलां धर्मां, compléter उदाहर. On ne voit pas, en effet, comment प्रतिभातु se construirait avec l'accusatif. Nous allons cependant retrouver la même singularité un peu plus loin, p. 204, l. 5-6.

Page 204, ligne 3. — J'inclinerais à lire आढा, au lieu de शुढा.

Page 206, ligne 7. — Dans ce passage, अभिसम्भुणोति a plus spécialement le sens d'«exécuter», qui lui échoit par le détour de «atteindre à...». Cf. I, p. 107.

Ligne 13. — Sur अग्गिन्धे, cf. I, 340, 17 et la note.

Page 207, ligne 5. — Je comprends : «Mais si quelque autre est (établi) sur notre royaume, il ne prospérera pas autrement que par vous».

Page 208, ligne 15. — Ces vers sont dans le plus fâcheux état d'altération. Du premier, je ne puis rien faire. Dans les deux suivants, on entrevoit bien la répartition en sept contrées dont la capitale aurait été créée par ce Mahâgovinda. Malheureusement, tantôt le nom du peuple, tantôt le nom de la ville est perdu ou corrompu.

Ligne 17. — Je suppose que च est un débris du nom tombé de la ville du Kaliṅga, de même que पोतनं une déformation du nom de celle des Asmakas. Je prends bien entendu अश्नक comme une orthographe inexacte pour l'ordinaire अश्मक. Tous ces noms sont connus par la géographie épique. रोरुक ne l'est à ma connaissance que par *Div. Avad.*, p. 344 et suiv. La l. 1 de la p. 209 se compléterait par l'addition de चम्पां.

Page 210, ligne 13. — Cette partie de la phrase est sûrement corrompue dans les mss. Mais je n'offre que sous toutes réserves des restitutions qui ne s'appuient, malheureusement, sur aucun texte parallèle.

Page 211, ligne 9. — Lisez ici et à la l. 12 : मधुकल्पं pour मधुरकल्पं.

Page 212, ligne 11. — Je comprends परिचार्य comme = परिचर्या. Childers (*s. v.*) cite précisément l'expression *mahâbrahmaparicariyâ*. J'arrive à ce sens : «Moi qui poursuis un désir dans les hommages que je te rends, (je te demande) à toi qui es exempt de tout désir». — Je restitue la ligne suivante d'après l'analogie de *Jâtaka*, IV, 339, 25; V, 148, 14.

Page 214, ligne 3. — Sur आमगन्ध, cf. l'Âmagandhasutta, *Suttanip.*, II, 2.

Ligne 5. — Je ne puis rien faire de वाह्रिवहा. Je pense qu'il faudrait lire वाहिरका कुकूला, c'est-à-dire कुक्कुलात् «sortis de l'enfer Kukkula». Cf. plus loin, 223, 4; वाहिरकः कामेषु (= कामेहि) = «étranger au désir».

Ligne 8. — Cf. *Suttanip.*, v. 245, dont la comparaison ne me suggère cependant aucune restitution de notre texte qui me paraisse évidente.

Ligne 18. — La locution ordinaire est तस्मात्तातव्यं प्राप्तव्यं श्रोतव्यं, etc. Mais मन्तव्यं n'est pas impossible.

Page 216, ligne 5. — J'admets une orthographe उपवुत्त pour le prâcrit उपवुत्थ, comme nous avons à plusieurs reprises निवस्त = निवत्थ.

Ligne 7. — Je suppose dans इम्मि un locatif de अइं, analogue aux formes *amhammi*, *mahammi* qu'atteste Hemacandra (III, 116).

Page 217, ligne 16. — Un peu plus bas, à la ligne 2 de la page suiv., les mss. portent अभ्याहता, plus loin, p. 222, l. 5, nous retrouvons la leçon अभिसाहिता. Il est peu probable que le texte ait réellement, dans la même formule, employé successivement deux verbes différents. अभिसाहिता serait explicable; j'ai préféré अभिसाहत comme *lectio difficilior*, avec l'allongement compensatif dans la première syllabe, सा pour सं, comme dans सीह pour सिंह et beaucoup d'autres cas. Cf. p. 264, l. 11 : साहन्तव्य.

Page 223, ligne 2. — Ce passage concorde avec ceux (I, 348, 13; II, 37, 5) où j'ai déjà relevé le mot वैलासिका ou वै°, pour recommander la traduction : «femme du harem, concubine».

Ligne 5. — L'orthographe सहव्रता dans la locution सहव्रतायै ou °तायै est conséquente soit dans notre texte, soit dans le *Lal. Vist.* Cf. plus haut, II, 118, 3, et *Lal. Vist.*, 295, 10; 524, 7; al. En pâli, nous trouvons *sahavyatâ* et particulièrement dans une expression : «*tâni niyyânikâni niyyanti takkarassa brahmasahavyatâyâti*» (*Tevijjasutta*, Dîghanik. I, p. 237 et suiv.) qui rappelle de très près la formule que nous avons ici. La tradition pâlie semble bien avoir l'avantage sur celle du sanscrit bouddhique qui de *sahavyatâ* ou *sahabbatâ* aurait restitué par erreur un सहव्रता dont la forme, au moins faudrait-il सहव्रतता, ne s'explique pas aisément.

Ligne 18. — Je ne comprends pas l'expression निरूहमार्गं. — A la ligne suiv., उच्चलिता n'est pas non plus sans difficulté. J'ai donc gardé la leçon des mss. Ma conjecture serait de corriger उत्कलिता et d'y voir le participe de उत्कल् pris dans un sens moral et métaphorique : «s'épanouissant». Cf. उत्कलिका.

Page 225, ligne 7. — °मणोत्तमा est = मणुत्तमा.

Ligne 9. — Je ne puis voir, dans les mots enfermés entre parenthèses, qu'une réflexion d'un lecteur, qui a indûment pénétré dans le texte.

Page 226, ligne 6. — Nous avons déjà eu ces descriptions typiques de la capitale d'un Cakravartin. Je renvoie à I, p. 194.

Page 227, ligne 17. — Je ne sais si le rédacteur voulait, en commençant sa phrase, la construire avec un participe ou si le nominatif °तपना est une simple erreur matérielle; mais les incohérences de construction sont, pour un motif ou pour un autre, si fréquentes, que je n'ai pas cru devoir corriger; inversement, un peu plus loin, p. 232, l. 4, le locatif pour le nominatif.

Page 234, ligne 12. — J'ai remplacé बहु° des mss. par राम°, qui se trouve dans les autres descriptions. Il n'y a aucun motif de penser que celle-ci se soit écartée de la formule consacrée.

Ligne 20. — J'hésite sur le sens de क्षेमवैस्तारिक; le plus naturel semblerait de traduire : «qui répand le bonheur» ou, par une interprétation plus technique, «le nirvâṇa»; mais, d'autre part, nous trouvons ici même वैस्तारिक appliqué au dharma (plus loin, 245, 8), et en pâli *vitthârika* seul comme épithète de *sâsana* (p. ex. *Jâtaka*, I, 29, v. 212) et rapproché de *bâhujañña*, ce qui paraît impliquer le sens de «très répandu».

Page 235, ligne 8. — Pour cet emploi de पृथु = बहु, cf. entre autres, un exemple tout à fait analogue, *Suttanip.*, p. 444.

Page 236, ligne 1. — सप्तवर्णादि serait beaucoup plus simple; c'est précisément pourquoi j'ai conservé la leçon des mss., qui se peut à la rigueur expliquer comme un substantif : «[faites] des sept couleurs, des sept substances précieuses». La persévérance des mss. dans cette lecture, plus bas, p. 238, l. 13; p. 239, l. 13, m'a décidé.

Page 240, ligne 12. — अभूवि pour भविष्यन्ति montre le peu de soin qui a présidé à la rédaction, au moins dans certaines parties.

Page 241, ligne 1. — Je doute fort que प्रावन्दित soit correct. अभिवन्दित°, tout en étant bien faible, serait plus satisfaisant.

Ligne 5. — Le vers se compléterait facilement en écrivant कीर्तीशब्दो, et mesurant *bhagavatō*; mais bien d'autres combinaisons sont possibles.

Ligne 14. — वस्तुवसाह्वयो serait une façon de dire वस्तुवशगामिन्, cf. p. précéd., l. 2; cf. plus loin, p. 245, l. 7. Mais le vers reste incomplet et par conséquent douteux.

Page 242, ligne 2. — Cet emploi absolu de प्रभवति se compare d'une part avec

l'usage du verbe appliqué à des fleuves pour dire : «prendre sa source, avoir son origine», de l'autre avec la locution «partir pour la bodhi».

Page 244, ligne 6. — La gradation décroissante justifie la correction पंचाशान्, dont précisément le vers s'accommode.

Ligne 10. — Le changement de mètre suffirait à rendre ici suspecte cette stance; elle paraît d'ailleurs exprimer une doctrine qui n'est guère en harmonie avec les notions fondamentales et anciennes du bouddhisme.

Ligne 17. — अनभिभूता se peut — dans ce style — expliquer à la rigueur : «C'est pourquoi l'*invincibilité* est son nom», सर्वाभिभू «qui triomphe de tous» est en effet un équivalent de अनभिभू «invincible». La prosodie de ces vers est si libre qu'on peut se demander si la leçon primitive n'était pas सर्वाभिभूति.

Ligne 18. — ˚सरे, c'est-à-dire correctement सरसि.

Page 245, ligne 11. — Si on lit सो प्राज्ञ˚, il faut admettre, pour obtenir une construction régulière, que संज्ञा fait fonction de l'instrumental संज्ञया. J'estime qu'il serait plus aisé de substituer au nominatif सो le génitif से.

Ligne 18. — Pour entendre अनीर्यो, cf. l'expression *catuririyâpathavirahitaṁ arahattaṁ* que Childers (s. v. *iriyâpatho*) a expliquée trop littéralement en suivant matériellement les commentateurs et dont Burnouf (*Lotus*, p. 297) a certainement indiqué le vrai sens. अनीर्यो revient à : «supérieur aux conditions ordinaires de la vie».

Page 246, ligne 1. — Je ne comprends pas comment cette explication prétend justifier le nom de Vipaçyin.

Ligne 7. — अच्छिद्रधारादि bien que réparti sur le deuxième et le troisième pâda, forme un composé.

Page 248, ligne 4. — Je ne puis rien faire des leçons प्रार्थयतो, प्रार्थयता, प्रार्थयेत् que donnent nos mss. dans ce vers et les précédents; j'ai uniformément rétabli प्रार्थेन्तो qui se construit tout naturellement. — D'après चोदिकरे हं de la l. 8, il faut prendre toutes ces troisièmes personnes comme faisant fonction de la première; c'est le Buddha qui raconte ses œuvres méritoires à l'égard des Buddhas antérieurs.

Page 249, ligne 9. — Je ne me flatte pas de comprendre cette stance. Elle me paraît signifier : «Sous cinq (Buddhas) satisfait (sans aspirer plus haut), sous trois, j'ai souhaité le nirvâṇa; mais, les trois m'ont retenu dans le monde (m'ont

détourné d'aspirer au nirvâṇa qui eût empêché sa mission de Buddha) et je renaquis comme un des trente (trois) devas».

Ligne 12. — Je ne puis comprendre qu'en corrigeant, ici et à la l. 14, नवति: pendant quatre-vingt-dix kalpas il a été bodhisattva; il est devenu bouddha le quatre-vingt-onzième.

Ligne 15. — J'entends : «Mais l'héroïsme prépare la bodhi, cette force que n'explique aucun autre (qu'un Buddha).»

Ligne 19. — Pour समुदानेन्ति, cf. I, p. 400. On peut ajouter les passages analogues du *Div. Avad.*, comme p. 26, l. 21.

Page 250, lignes 9-13. — Rien n'appelle à cette place cette glorification du livre. Mais les textes bouddhiques du nord sont si prodigues d'éloges de ce genre qu'il n'est pas autrement surprenant qu'une pareille formule se soit intercalée ici.

Ligne 14. — पुर = पुरा. La restitution de ces deux vers est très hypothétique. Au troisième सविघ्नचरित, «dont la vie, les allures se heurtent à des obstacles» (allusion à des manifestations analogues à celles que décrit si fréquemment l'épopée, quand, sous l'action de la puissance du *tapas*, le trône d'Indra s'échauffe, etc.) est un tour bien alambiqué, mais, à ce qu'il me semble, admissible dans ce style.

Ligne 18. — Le mètre suppose mesurée brève la première syllabe de *sârva*, comme à la l. 2 de la p. suiv. Avec le second pâda commence le discours de Çakra au Buddha. Je n'insiste pas sur l'incohérence entre les pluriels ते et पतन्ति et le singulier °गुणवां. — Au quatrième pâda, दाननिदानं comme épithète de दुःखं, irait mieux; mais la longue nécessaire à la seconde syllabe paraît protéger en ce point la lecture des mss.

Page 251, ligne 3. — पार्थयेत्, la troisième personne pour la seconde, si l'on ne préfère lire वीर:. Je ne puis rien tirer de cette strophe, à moins d'admettre, ce dont je ne puis cependant citer d'autre exemple, que भगवती désigne, comme सुखवती, quelque paradis spécial. — Au troisième pâda, le dernier caractère s'est cassé; c'est कार्यं qu'il faut lire : «Je n'ai que faire du séjour de Bhagavatî, moins encore des gens qui y aspirent», c'est-à-dire qui placent si bas leurs aspirations».

Ligne 15. — Nouvelle réplique du Buddha.

Ligne 20. — सुखास्ति = सुखमस्ति.

Page 252, ligne 6. — Cet emploi de याव-ताव dans यावन्तरेण-तावन्तरं est assez singulier. Le sens n'en peut être douteux.

Ligne 8. — Cette ligne se traduit bien : «Mon héroïsme ne se laisserait pas décourager (même par une pareille épreuve)»; seul le च s'explique mal. Si c'est, comme je le crains, une simple cheville, il faudrait au moins le changer en वा.

PAGE 253, LIGNE 2. — Force nous est de scander *labheyimān ā°*.

LIGNE 19. — Je prends परिपूर्णामासा = परिपूर्णा आशा : «Tant que je ne suis pas arrivé à mon but».

PAGE 254, LIGNE 5. — लंघितबहुभिः me paraît un composé irrégulier pour बहुलंघितैः. Ces sauts nombreux qui mènent d'un bord à l'autre de l'Océan sont les nombreuses naissances ou les œuvres infinies au prix desquelles on arrive à la bodhi.

LIGNE 11. — Il faut lire दृष्टसत्वो. Pour donner à la phrase une allure à peu près régulière, il faudrait remplacer les absolutifs व्याकरित्वा et प्रतिज्ञापयित्वा par des participes : व्याकृता et प्रतिज्ञापिता.

LIGNE 14. — श्रमोर्हं, c'est-à-dire श्रमोर्चं.

PAGE 255, LIGNE 11. — Cf. plus haut, *in* 113, 2.

LIGNE 16. — J'ai restitué हंसोपस्तिकं un peu à l'aveuglette, faute de quelque passage parallèle décisif. Je suppose que cela veut dire que les quatre personnages marchent sur deux rangs, trois en avant, un seul derrière le Buddha, qui tient le milieu, d'où la comparaison avec un «vol de flammants» formé en flèche.

PAGE 257, LIGNE 3. — La construction est encore une fois incohérente; il faudrait °प्रज्ञापतीये गौतमीये.

LIGNE 6. — A यथोपकं «suivant le rang de chacun», comp. उपक = उपग dans le pâli *kulūpaka*.

PAGE 258, LIGNE 5. — Je prends la forme barbare आगच्छयति, comme un passif impersonnel : «Quand il sera possible d'arriver».

LIGNE 7. — एदृशो scil. श्रमणा.

LIGNE 9. — Le participe est certainement tombé par erreur. Je ne saurais me porter garant que ce fût उत्पादितं.

LIGNE 10. — Je comprends मातृ° : «Avec un embrassement attendrissant pour une mère». Mais je suis obligé de postuler pour कण्ठिका le sens qui nous fait besoin, en m'appuyant plus encore sur l'étymologie que sur l'emploi faiblement documenté du mot pour dire un «collier».

LIGNE 16. — A la p. 260, l. 12, j'ai, malgré le mètre qui réclame la mesure *paṭṭkā*, rétabli comme ici पट्टिका. Je ne puis pour ma part comprendre वध्यपट्टिका que comme = वध्रिपट्टिका : «Lanière de cuir, de chair».

LIGNE 18. — मासिक est, je pense, pour माषिकं : «En morceaux gros comme des karshâpaṇas et des mâshas».

IMPRIMERIE NATIONALE

Page 259, ligne 10. — Cf. *Râmây.* II, 48, 17 : पादच्छाया सुखं भर्तुः तादृशस्य महात्मनः.

Ligne 20. — Régulièrement il faudrait le génitif पश्यतः ; mais le mètre semble exiger पश्यन्तो et nous sommes ainsi amené à admettre une de ces incohérences de construction si fréquentes dans notre texte.

Page 261, ligne 6. — स्थान चत्वारि pour चतुर्षु स्थानेषु est d'une barbarie plus qu'ordinaire, à laquelle convient du reste le nominatif हिमवान् qui se reproduit aussi incorrect dans les vers voisins.

Page 262, ligne 3. — धनपेक्षी est une erreur matérielle pour धनपेक्षो.

Ligne 5. — Il faudrait pouvoir compléter अवहाय ou un équivalent.

Ligne 9. — Complétez स्यात् . Cf. *Lal. Vist.*, p. 277, dern. ligne.

Ligne 14. — ज्ञातिगणं forme un composé.

Ligne 19. — Il faudrait supprimer la ponctuation et souder les deux propositions en une seule phrase : «Aussitôt que Râhula..., les femmes du harem poussèrent un cri».

Page 263, ligne 9. — पर्याप्तं : «C'est assez que...». C'est ज्ञातिकर्म qu'il faudrait probablement compléter.

Ligne 15. — Le synonyme चुडाकर्म semble indiquer que दारकर्म correspond à la cérémonie ordinairement appelée चौल. Je n'ai pas cru (l. 18) devoir supprimer la forme ज्ञातिकर्म à côté de ज्ञातकर्म. Quant à कुण्डलवर्धन, je ne puis citer de référence ailleurs à une cérémonie de ce nom.

Page 264, ligne 10. — Lisez कुम्भदासीये, cf. p. 270, l. 1. — साहाय्य comme plus haut अभिसाह्य.

Page 265, ligne 18. — नेयं, bien entendu pour le féminin.

Page 266, ligne 2. — सप्रसादो भवाहि : «Fais-moi cette grâce».

Ligne 11. — J'ai rejeté dans les variantes quelques lignes dont je ne puis rien faire, bien qu'on y trouve des traces de construction métrique en âryâ et que la fin paraisse contenir des questions, inspirées par les préparatifs de fête, analogues à celle par laquelle s'ouvre, l. 13, notre fragment versifié. Tout ce passage est gravement altéré. J'ai dû risquer plusieurs conjectures assez hasardeuses sans parler de diverses lacunes que je ne me suis pas aventuré à combler.

Page 267, ligne 7. — J'ai gardé पाणिग्रह des mss. C'est, je le crois, excès de

prudence, et je ne doute guère qu'il ne faille lire पाणिघात «applaudissements».

Ligne 9. — Peut-on admettre que अंशुकगिरिकृतोद्भात caractérise les Çâkyas comme «transformés en, semblables à des montagnes de vêtements ou de parures»? La restitution du pâda suivant est loin de me satisfaire complètement.

Ligne 18. — उपगम्य est l'absolutif pour le verbe fini ou, plus vraisemblablement, une orthographe approximative pour उपगमे.

Page 268, ligne 4. — Cf. p. 270, l. 14.

Page 269, ligne 3. — La forme correcte serait छिन्नेतिश्रावकगणां. Pour कारक-न्दिकरो, que je ne comprends pas, je ne vois rien de probable à proposer.

Ligne 13. — Cette stance me paraît certainement transposée. Je n'en puis du moins tirer aucun sens qui se justifie à cette place. छोदरति est sans doute une erreur pour छोलगति. Elle s'expliquerait mieux dans le discours que Yaçodharâ adresse à son fils pour le détourner de la vie religieuse.

Page 270, ligne 9. — J'estime que l'orthographe correcte et étymologique (je l'ai rétablie dans d'autres passages) est उद्घटितज्ञ, que je traduis, non pas avec le scoliaste de Childers : «Qui comprend ce qui est révélé», mais plutôt : «Qui a l'intelligence épanouie, ouverte».

Ligne 13. — Il faudrait un mot, même dans cette rédaction bien heurtée, pour annoncer que le Buddha va prendre la parole. On pourrait lire दशबलो आह en scandant *çâsanê*, ou, avec un sandhi irrégulier, दशबलाह.

Ligne 17. — De शिरसिजसलेखां je ne puis tirer de sens. On pourrait lire शिरसिजां संलिख्य; mais संलिख्य devrait s'entendre dans un sens voisin de «peigner, arranger», qui me semble médiocrement plausible.

Page 271, ligne 3. — Si °केशशिर° est la vraie leçon, c'est encore un composé irrégulier pour शिरःकेशं.

Ligne 4. — C'est sans doute विद्रुमताम्रं qu'il faut lire.

Ligne 14. — भुञ्जित्वा fait fonction de prétérit.

Page 272, ligne 11. — Il manque ici les participes सन्दर्शिता, etc., qui terminaient la phrase, et les premiers mots, régime des absolutifs, qui commençaient la suivante.

Ligne 17. — Cf. plus haut, p. 143 et suiv., le «Nalinîjâtaka».

Ligne 18. — Corrigez धनुर्धरां.

Page 273, ligne 2. — Pour अपरिमितासंख्येय°.

Ligne 3. — Il y a ici une lacune évidente. J'ai pu rétablir le premier vers grâce à la comparaison d'un passage antérieur (II, p. 349 et suiv.) où toutes les strophes qui vont suivre ont déjà paru avec certaines variantes. J'y renvoie une fois pour toutes.

Ligne 11. — C'est ताविना qu'il faut lire, comme ici, II, 349, 12.

Ligne 16. — Je suppose que c'est शोचिरे qu'il faudrait lire ici, comme au vers précédent. Je n'ai pas cependant voulu éliminer शोनिरे-शोचिरे qui ne parait pas absolument inadmissible. Cf. I, 380.

Page 274, ligne 7. — अङ्गानि, c'est-à-dire les corps des damnés, est certainement préférable à la leçon अङ्गारा de II, 350, 5. Il en est de même à la l. 9 de च्यवित्वान comparé à च सत्वा ते de II, 350, 7.

Ligne 18. — Ce çloka sort de l'analogie des vers environnants. Le sens n'en est pas très net. Il a tout l'aspect d'une addition destinée à affirmer que les sentiments de ces devas à l'égard du Buddha sont ceux d'un fils aimé à l'égard de ses parents. Je l'ai ici laissé dans le texte au lieu de le rejeter en note comme plus haut. On ne saurait, en effet, dans un texte comme celui-ci, avoir la prétention de faire, entre la teneur primitive et les interpolations, un départ bien rigoureux.

Ligne 19. — निर्मित ici, comme à la l. 2 de la page suivante, n'est satisfaisant que si on l'entend comme signifiant «orné».

Page 278, ligne 7. — J'ai écrit ये हि, en admettant que tous ces nominatifs font fonction d'accusatifs. Il vaudrait mieux peut-être, à cause de l'instrumental येहि qui commence les çlokas suivants, écrire de même ici, et l'on aboutirait, en suppléant इति après उपद्रुता, à une traduction analogue à celle que j'ai, avec toutes sortes de réserves, suggérée pour le passage parallèle : «Les hommes qui ont réconforté les êtres, en se disant : je délivrerai ceux qui souffrent, ces hommes. . . , etc.».

Ligne 17. — प्लुष्यं ou प्लुष्यन्तो mériterait certainement d'être, comme ici, substitué à पुलुष्टं, II, 354, 13.

Page 279, ligne 12. — अप्रमाणाय du passage parallèle est plus satisfaisant, mais la leçon de nos mss. n'est pas ici inadmissible.

Page 280, ligne 9. — C'est, bien entendu, येहि qu'il faut lire.

Page 281, ligne 11. — Pour tout le passage suivant, cf. d'une façon générale [illegible] I, 124 et

...v.). Je n'ai pas, bien entendu, à instituer ici de comparaison suivie. Je ne relèverai que les détails qui me sembleront importants pour la constitution ou l'intelligence de notre texte.

Page 283, ligne 17. — Dans ce passage et dans les lignes suivantes, la tradition semble garantir ici un adjectif अड्डलिन् où l'on pourrait, à la rigueur, chercher le sens de «appliqué». On peut comparer l'emploi de अड्डलीकार = réflexion, par exemple, *Lal. Vist.*, 541, 16. Pour le second pâda, je renvoie à Windisch, p. 122, n. 1. Dans les deux derniers, notre texte s'écarte de la tradition pâlie, et, à mon sens, plutôt avantageusement; je comprends : «Par quelles méditations le moine qui s'applique échappe-t-il à l'idée du désir où l'on ne peut prendre pied?».

Page 284, ligne 4. — अवितर्कध्यायी, allusion au second degré du *dhyâna*. नास्ति थीनं «il n'a pas de pensée de paresse», en prenant थीनं substantivement au sens abstrait.

Ligne 14. — Je traduis cette lecture : «Ne désirant la vie que pour le bûcher», c'est-à-dire, ne voyant dans la vie que le bûcher qui en marque le terme, ne pensant qu'à la mort. Je suis loin d'avoir dans ce texte une foi implicite; mais les efforts ingénieux de M. Windisch ne me paraissent pas avoir triomphé des obscurités de la contre-partie pâlie.

Ligne 19. — Je n'ai rien trouvé de mieux que la restitution आप्स्ये; elle a au moins l'avantage de nous donner un verbe qui régisse प्राप्ति et शान्तिं : «J'atteindrai le but, la paix du cœur».

Page 285, ligne 6. — N'était le mètre, je préférerais गुणसंप्रचारिणी, comme épithète de तृष्णा, d'après l'analogie de बुद्धिर्गुणप्रचारिणी cité par le PWB s. v. प्रचारिन्. Mais on peut sans trop de hardiesse appliquer aux hommes eux-mêmes le qualificatif qui rigoureusement porte sur la «soif» dont ils étaient les esclaves. Au reste, tout ce contexte est bien incertain et la comparaison du pâli ne me parait pas du tout trancher les difficultés. Dans le quatrième pâda, il manque, comme le montre le mètre, un substantif («l'empire, la puissance», ou quelque chose d'approchant) qui gouverne le génitif मृत्युराज्ञो.

Ligne 14. — «Que poursuivez-vous donc, ô méchants? Votre haine du Buddha sera-t-elle donc éternelle?»

Ligne 17. — Je ne puis construire qu'en écrivant न वानिये et en prenant ce mot pour un optatif passif : «Cet homme ne saurait être mené par la passion». On pourrait bien écrire comme plus haut (p. 282, l. 2) सुखानयो : mais l'absence de tout pronom dans cette proposition nouvelle est bien dure.

Page 286, ligne 1. — Je ne sais rien faire de जिदं; j'ai écrit जितं en pensant à l'exclamation, d'ailleurs inexpliquée encore, अपि हि जितं, comme II, 126, 9, al. — अभिभूय भूतो «a triomphé».

Page 287, ligne 2. — राक्षसोद्दीपस्य मध्येन est un exemple de plus de ces commencements de la déclinaison périphrastique, si j'ose ainsi dire, qui a triomphé dans les langues modernes de l'Inde; c'est simplement un équivalent de l'accusatif राक्षसोद्दीपं.

Ligne 16. — Je n'oserais affirmer que बुध्यन्ति ne se puisse ici défendre; je ne doute pourtant guère que la vraie lecture ne soit वुच्यन्ति = उह्यन्ते.

Page 289, ligne 12. — Ici et deux lignes plus bas, nous sommes obligés de prendre उपलभ् dans le sens de «accueillir» qui a au moins le tort de n'être pas garanti par un usage courant. Il serait aisé de substituer उपलोभेन्सुः.

Page 290, ligne 1. — La forme धनुतिश्चियेन est singulièrement barbare. C'est sans doute धनुतिश्चियान qu'il faudrait rétablir.

Page 291, ligne 16. — La forme ordinaire et correcte serait उपालभ्यति, उपालभ्यते. Mais la même orthographe revient dans la suite, 295, 13.

Page 292, ligne 2. — Si la Râkshasî obtient créance pour ses calomnies, on s'explique mal que le texte continue en disant que Dharmalabdha «rentre ainsi heureusement chez lui». On attendrait plutôt la négation न पत्रीपद्यति. Mais ces récits sont parfois d'un tour si heurté et si abrupt qu'il est plus prudent de ne pas trop corriger. Le plus simple serait assurément de supprimer la phrase एवं सार्थवाहो, etc. Le récit en prose se continuerait assez bien, p. 295, l. 13, par यत्र कालं, etc. Mais, même ainsi, les premières lignes de cette suite font double emploi et forment répétition.

Ligne 10. — विपर्यस्त «égaré», en allemand «verkehrt», cf. l'emploi de विपरीत, par exemple, I, 456.

Page 293, ligne 3. — Il faudrait peut-être rétablir ते नो अधिगता; je pense pourtant que नं peut, dans cette langue, représenter नो, comme génitif de वयं (cf. I, p. 601). Nous le retrouvons de même, d'après les mss., à la dernière ligne de cette page, et plus bas, 310, 10, ailleurs encore.

Page 294, ligne 10. — On ne peut construire qu'en traduisant प्रतिलिङ्गे comme si c'était le causatif. Peut-être faut-il lire प्रतिलिङ्ये.

Page 295, ligne 2. — अर्पेहि = अर्पय : «remets-le à celui dont (यस्यास्त्व) tu es la femme».

Ligne 9. — Nous avons déjà rencontré I, 233, 17, et 234, 8 (cf. p. 476) un accusatif भार्यं ou भार्याः que, à en juger par ce passage, j'aurais mieux fait de conserver purement et simplement dans le texte. Je ne puis d'ailleurs, plus qu'alors, rendre compte de cette forme bizarre.

Ligne 12. — Je ne sais ce que représente cette addition यत्ते à la désinence du verbe. Il semble que nous l'ayons de nouveau un peu plus bas, dans आगच्छयत्ते, p. 299, l. 13.

Ligne 18. — अनिच्छियति représente-t-il le verbe fini avec l'*a* privatif? ou le participe passif auquel il faudrait suppléer अस्ति? ou faut-il tout simplement écrire न इच्छियति?

Page 296, ligne 6. — Le second रात्रो est redondant. Mais de pareilles incohérences de construction, et même de beaucoup plus choquantes, reviennent fréquemment. Cf. 297, 1, la répétition de ताये रात्रिये.

Ligne 14. — Cf. *Dhammap.*, v. 60 : *yaṃ taṇhā sahate.*

Page 299, ligne 3. — Les mots entre parenthèses sont à supprimer. C'est une glose maladroite.

Ligne 11. — Le récit est singulièrement brusqué, probablement par suite de lacunes. J'entends अन्तरायं विजानित्वा «prévoyant un obstacle» (tel que l'intervention de Dharmalabdha, par exemple) si elle traînait les choses en longueur, «la râkshasi ne les mangea pas», évidemment «elle-même» ou «toute seule»; cette indication étant indispensable, je suppose que, au lieu de सार्धं, un régime n'étant pas nécessaire, c'est सामं qu'il faudrait rétablir.

Page 300, ligne 10. — Le *Lal. Vist.*, 488, 16, rapporte à la deuxième semaine qui suit la bodhi cette «longue promenade» du Buddha.

Page 301, ligne 5. — आच्छादेति pour आच्छादेति, comme si souvent आदित्त pour आदित्त. Après ce mot il faut rétablir le signe। de ponctuation, omis par inadvertance.

Ligne 16. — Pour परिकुड्डेति ou परिकुद्देति des mss., je n'ai rien trouvé de mieux que परिकुद्दालेति, que je prends comme un dénominatif de कुद्दाल. Même en admettant cette conjecture, l'orthographe de M par ड्ड n'est pas suffisante pour rendre probable la cérébralisation du groupe *dda* et j'aurais mieux fait d'écrire परिकुद्दालेति.

Page 303, ligne 7. — Quelque constellation que désigne ici le nom de सुत्राना, il est sûr que कौर्त्तिक n'est qu'une restitution sanscritisante pour कित्तिक qui représente réellement कृत्तिक.

Ligne 8. — C'est सर्वस्य सार्थस्य पुरतो qu'il faut lire : «en tête de toute la caravane».

Page 304, ligne 6. — Lisez भगवान्. Les mss. portent du reste भगवन्; mais il faut un sujet à परिभुञ्जतु.

Ligne 10. — Sur कल् = «penser, réfléchir», cf. I, 585.

Ligne 17. — J'entends l'expression अङ्गुष्ठेन आक्रान्ता en ce sens que le Buddha passe son pouce sur les quatre vases, les marque comme d'une bénédiction, en concevant le vœu que les quatre deviennent un seul vase (एकपात्रो च अधिष्ठितो).

Page 305, ligne 2. — «Il prononce leur récompense», qui n'est autre que cette formule de bénédiction (सोवस्तिकं) qui doit les protéger en tous lieux et qui suit aux lignes 12 et suiv.

Ligne 10. — Pour tout ce passage, cf. *Lal. Vist.*, 502, 5 et suiv. Malgré les allusions qui vont suivre aux diverses régions et qui semblent recommander la leçon दिशा (स्वस्तिकरं) du *Lal. Vist.* et de nos mss., j'ai écrit दिशे (cf. l. 2 : दक्षिणामादिशे) parce qu'il faut nécessairement un verbe.

Page 306, lignes 7-8. — J'ai dû corriger et restituer en m'appuyant sur *Lal. Vist.*, 503, 4-5. Mais les divergences sont, dans le détail, si fréquentes entre les deux textes que cet expédient, inévitable dans le cas présent, offre peu de garanties.

Ligne 10. — Cf. plus bas *in* 310, 5.

Page 308, ligne 9. — J'ai préféré laisser une lacune plutôt que d'introduire ici la leçon du *Lal. Vist.* qui est bien peu vraisemblable.

Page 310, ligne 5. — Je ne sais à quels noms se réfèrent ces catégories de huit çramaṇas, de huit brâhmanes et de huit rois. Quant aux «huit dieux», on peut croire qu'ils comprennent les quatre Lokapâlas, flanqués chacun d'un autre deva; au moins voyons-nous Yama invoqué à côté de Virûḍhaka (307, 14) et Varuṇa à côté de Virûpâksha (308, 14); à côté de Dhṛitarâshṭra (306, 10) on pourrait, d'après l'indication contenue dans ce passage même, placer Indra, en corrigeant देवेहि स च रक्षित: (lecture en elle-même peu admissible et à laquelle le *Lal. Vist.*, 502, 18, oppose सूर्येण सह रक्षतु) en देवेन्द्रेण सह रक्षतु. Quant à Kuvera, si notre texte lui ajoute «les Râkshasis», le *Lal. Vist.*, 406, 11, invoque avec lui «Maṇi-

bhadra, le chef de tous les Yakshas». Il suffit de substituer aux Râkshasîs le nom individuel, quel qu'il ait pu être pour notre rédacteur, de leur chef supposé.

Ligne 15. — Pour ce nom de Çiluksha, cf. plus bas, 313, 2.

Page 311, ligne 1. — अभिष्यन्दित ne peut ici signifier autre chose que «débordant [de satisfaction]». Je puis renvoyer à l'exemple que j'ai emprunté déjà (*in* I, 30, 5) au PWB. L'emploi métaphorique du mot (cf. encore *in* I, 88, 10) explique qu'il puisse être pris successivement dans des sens finalement opposés, — s'irriter ou être rempli de joie, — mais toujours pour exprimer une vive émotion.

Ligne 6. — J'ai écrit प्रवाला qui donne un mot connu au lieu de प्रवाना dont je ne puis rien faire; mais je ne comprends pas clairement cette fin de phrase. Faut-il écrire चेतकीयो? ou l'adjectif चेतकीय, s'appuyant sur l'emploi de चेतकी, contiendrait-il une sorte de calembour fondé sur चैत्यफल «les fruits du Caitya, de l'arbre sacré?» हरीतकीप्रवाल resterait toujours obscur.

Ligne 8. — Je ne puis rien faire de नगरावलम्बिका (de même l. 18 et p. suiv., l. 19). Nous avons à plusieurs reprises rencontré le mot वेलम्बक (plus haut, 113, 3; 161, 18); il est lui-même pour moi inexpliqué; mais, du moins, je considère comme très probable que, dans les deux cas, nous avons à faire au même terme, et qu'il faudrait ici corriger नगरवेलम्बिका; l'entourage où figure वेलम्बक montre dans quelle direction il faut chercher le sens, et que notre नगरवेलम्बिका, si tel est bien son titre, devait être une musicienne ou une danseuse.

Ligne 11. — Corr. धात्रमना.

Page 312, ligne 8. — J'ai gardé मे qui se peut prendre (= मो, नो, cf. *in* 293, 3) pour un pluriel faisant fonction de singulier. Mais il serait aussi bien aisé de le corriger en ने, la confusion entre *e* et *aṁ* étant dans cette écriture extrêmement fréquente.

Ligne 10. — J'entends विकल्पदूष्य «des vêtements au choix». Cf. l'expression du Pâṭimokkha relevée par Childers (s. v. *vikappo*) : *civare vikappaṁ âpajjeya.*

Ligne 16. — पाणिखात est un nom de Tîrtha relevé dans le MBh. par le PWB. Dans l'épisode, qu'il transpose d'ailleurs à un autre moment, le *Lal. Vist.* (333, 6 et suiv.) a पाणिहता (पुष्करिणी).

Page 313, ligne 5. — Si je lis bien, cette pierre s'appellerait भगवतो धनुसीवन.

Ligne 7. — Cette phrase n'est pas claire pour moi : je ne puis la comprendre qu'en attribuant à प्रतिवसति un sens prégnant : la divinité de l'arbre *attend* sur la rive en se disant que le Buddha va sortir de l'eau; car les Buddhas ne connaissent pas la fatigue. La scène dans le *Lal. Vist.* (p. 333), *transportée* avant la bodhi, est

mieux motivée et dans des termes qui justifient bien plus naturellement la suite du récit, telle qu'elle est présentée ici même. Il y est au contraire expressément remarqué que le Bodhisattva est fatigué, épuisé, et que l'intervention de Mâra le force à réclamer l'aide de la divinité du Kakubha. Nous avons donc une contradiction directe et qui est sûrement intentionnelle. La fatigue attribuée au Bodhisattva ne se pouvait guère prêter au Buddha parfaitement accompli. Mais, il y a plus, et je vois dans ce cas particulier une influence de la doctrine propre à notre livre sur la transcendance du Buddha (*lokottara*); l'école d'où il procède devait tout particulièrement répugner à supposer chez le Maître aucune défaillance. Le récit a donc été remanié sous cette préoccupation; mais toutes les incohérences n'ont point été écartées.

Ligne 15. — Ces imaginations de dessins que porteraient les feuilles de certains arbres et auxquels on attribue une origine ou une signification merveilleuses, ne sont pas rares dans les contes. — Je ne puis entendre la phrase finale de ce paragraphe qu'en suppléant un verbe प्राप्तुं ou quelque équivalent après बोधिं, ou en prenant बोधिं — ce qui est un procédé bien hasardeux — pour la première personne de l'aoriste : «quand j'atteignis la bodhi». Quoi qu'il en soit, ce résumé des trois derniers incidents qui viennent d'être rapportés, mis ainsi dans la bouche du Buddha, alors qu'il est partout question de lui à la troisième personne, me semble hors de place.

Page 314, ligne 2. — आलयारामो, cf. *Lal. Vist.*, 509, 7-8. — अयं scil. लोकः.
Ligne 9. — Pour ces deux çlokas, cf. *Lal. Vist.*, 515, 18 et suiv.

Page 315, ligne 8. — Dans cette locution (cf. plus bas, 316, 13; 317, 11, etc.) le pâli porte *abhikkanto*, *abhikkantâ ratti*. J'incline à penser que c'est en effet l'orthographe primitive. Mais les textes du nord donnent si ordinairement अतिक्रान्त que j'ai hésité, malgré la ressemblance des caractères त et भ, à rétablir uniformément la forme अभिक्रान्त, qui devrait, dans le premier cas au moins, être अभिक्रान्त, si l'explication de Childers est fondée.

Ligne 14. — Dans le passage parallèle, le *Lal. Vist.* (515, 3, 12) substitue au premier vers प्रतापकारो pour notre पूर्णभरो. Il y faut lire प्रतापकारो नृणां. Cf. *Mahâvagga*, I, 6.

Page 316, ligne 15. — Comp. *Lal. Vist.*, 517, 3 et suiv.; *Mahâvagga*, I, 5, et ici même un peu plus bas, 319, 3 et suiv. (*Lal. Vist.*, 520, 19; *Mahâvagga*, I, 7).

Page 318, ligne 3. — J'ai rétabli l'orthographe उद्घटितज्ञ, d'après ce que j'ai

dit plus haut, *in* p. 270, l. 9, malgré la lecture du *Lal. Vist.* dans le passage parallèle, 520, 2.

Page 320, ligne 12. — Lisez ट्रूष°, c'est-à-dire ॰ट्रूल°.

Ligne 16. — वैमात्रता «la variété, la diversité», comme l'explique la Mahâvyutpatti, ap. PWB s. v. Cf. p. suiv., l. 5.

Page 321, ligne 6. — Lisez संक्लेश°.

Page 322, ligne 13. — Le *Lal. Vist.*, 524, 20, s'exprime plus clairement : महाहानिर्वर्तते रुद्रकस्य रामपुत्रस्य. Nous pouvons dire familièrement, par une ellipse analogue qui, si elle n'est pas correcte, ne laisse pas que d'être intelligible : c'est une grande perte qu'Udraka Râmaputra.

Page 325, ligne 2. — Cf. *Mahâvagga*, I, 2 et suiv.

Ligne 7. — Pour निड्डंक, cf. *Mahâvagga*, p. 362.

Ligne 16. — संप्रति वृन्तच्युतस्य «qui vient de tomber de la branche»; c'est l'équivalent de समनन्तरवृन्तच्युतस्य du *Lal. Vist.*, 526, 82. C'est aussi sur la comparaison du même texte, en même temps que sur les nécessités du sens, que se fonde ma correction वृन्तच्युत et बन्धनाश्रयो.

Page 326, ligne 5. — Pour cette strophe, cf. *Mahâvagga*, p. 8. Au dernier pâda किम् est une inadvertance. C'est कम् qu'il faut lire, comme le portent les mss.

Ligne 10. — प्रज्ञानाति = «se donner comme, faire profession de».

Ligne 11. — Cette ligne est restituée d'après *Lal. Vist.*, 526, ult.

Page 327, ligne 15. — परिवर्तयति = «satisfaire, rendre favorable». Cf. आवर्तना et ci-dessus, I, 377, 482.

Ligne 20. — Le *Lal. Vist.*, 528, 4, a रोहितवस्तु; pour un nom de lieu °वस्तु est plus probable.

Page 328, ligne 18. — Je ne décide pas s'il faut lire व (scil. एव) यन्ति ou वसन्ति; dans les deux cas le sens revient exactement au même et °चारीहि fait, comme si souvent, fonction de locatif.

Page 329, ligne 4. — चडुलिक signifie, je pense, «instable, variable». Le récit du Jâtaka (éd. Fausböll, I, 68) a la même épithète, suivie de *pakânaribbhanto* au lieu de notre °विक्रान्तो; cf. *Mahâvagga*, I, 6, 32 et suiv.

LIGNE 16. — La forme पुष्करिणी est trop fréquente dans nos mss. pour que je me sois cru autorisé à la corriger. Elle fait pendant, en sens inverse, au *pokkharaṇi* du pâli. — La tournure जानन्ता च बुद्धा pour dire : «et les Buddhas savent (toute chose)» est, indépendamment de la façon bien abrupte dont cette réflexion est introduite, singulièrement contournée. Le texte ne doit pas être en ordre.

PAGE 330, LIGNE 4. — Ces cinq trônes correspondent aux quatre Buddhas passés ou présents du kalpa et au cinquième, au futur Maitreya. Cependant, aussitôt après, le Buddha est censé professer la théorie postérieure en vertu de laquelle dans un bhadra kalpa il doit naître mille buddhas. En revanche le *Lal. Vist.*, 532, 4, qui ne fait pas d'allusion à cette doctrine, parle de mille (ou cent) trônes. Au reste, notre texte est ici en désordre. La lacune après आसनानि est évidente. Mais il y a plus, et l'énumération qui suit des nimbes de divers Buddhas a probablement supplanté la description (cf. le *Lal. Vist.*) de la lumière surnaturelle que répand Çâkyamuni au moment de procéder au Cakrapravartana.

PAGE 331, LIGNE 3. — *Lal. Vist.*, p. 540; *Mahâvagga*, I, 6, 17.

LIGNE 8. — J'entends चक्षुष्करणीय et ज्ञानकरणीय (l. 10-11) : «qui produit la vue, qui produit la connaissance».

LIGNE 13. — Corr. °कर्मान्तो et धार्यास्मिं à la ligne suivante; il y a eu transposition accidentelle de l'ɪ.

PAGE 333, LIGNE 7. — Entre la phrase ... दुःखसमुदयो ... प्रहातव्यो ति ... प्रादुर्भूषि et le commencement de la suivante, il y a une lacune que j'ai à peine besoin de signaler. Les deux dernières vérités, दुःखनिरोध et दुःखनिरोधगामिनीप्रतिपद्, devraient être énumérées, conformément à la formule précédente, comme साक्षात्कर्तव्य et भावयितव्य; puis les deux premières दुःख et दुःखसमुदय, comme परिज्ञात et प्रहीण (ou un équivalent). Telle est en effet la série des douze étapes, les quatre vérités reprises dans trois énumérations successives : la première les énonce simplement, la seconde les présente comme devant être acquises, la troisième comme acquises. Cf., par exemple, *Lal. Vist.*, 541, 2; 542, 12, où du reste une formule, दुःखं परिज्ञेयं, est encore omise.

PAGE 334, LIGNE 7. — Cf. I, 41, 4 et suiv. et la note, et ci-dessous, 341, 12 et suiv.

PAGE 335, LIGNE 14. — कामकारिकता «la libre production de..., la libre disposition sur...».

Page 337, ligne 13. — Je n'ai pas voulu supprimer cette forme hybride उवाचत्, intermédiaire entre उवाच et अवोचत्. Il est pourtant probable qu'elle ne repose que sur une erreur de scribe. — भवनेत्रिक peut s'entendre assez bien ici dans ce sens : «Qui a l'existence pour conducteur, pour introducteur», en d'autres termes : «Qui découle de l'existence»; la forme नैत्रिक = नेत्रक n'est pas inadmissible; mais il y a une difficulté; il est malaisé de séparer भवनेत्रिक de भवनेत्री (cf. I, 247, 18), et, s'il en est dérivé, cette explication, qui suppose le sentiment vivant du sens étymologique, tombe d'elle-même. J'estime que cet emploi de भवनेत्रिक est ici très artificiel. La restitution de l'orthographe भवनेत्री, en face du pâli *bhavanetti*, sur laquelle il repose, reste pour moi très sujette à caution.

Page 338, ligne 1. — A प्रभंगुणता comp. le pâli *prabhaṅguṇa*.

Page 340, ligne 19. — La construction est rompue, comme souvent. Il serait aisé ici de rétablir प्रवर्तेन्ति.

Page 341, ligne 3. — J'ai conservé प्रथमं qui peut s'expliquer adverbialement : «pour la première fois», et qui semble, dans une certaine mesure, protégé par l'erreur même de M; mais il serait bien aisé de rétablir प्रथमे.

Ligne 6. — अभिध्यायति est pour moi obscur. Cet emploi du verbe doit pourtant se rattacher à l'acception connue pour अभिध्यालु (par ex. *Div. Avad.*, 301, 24), en pâli *abhijjhâlu*, à savoir : «Qui éprouve de la convoitise». Marque-t-il un mouvement, un soubresaut violent? C'est probable d'après l'ensemble du contexte. — कम्पयति dans le sens du thème simple qui lui succède un peu plus bas.

Page 342, ligne 5. — Les mots महर्षिणां धर्मचक्रं वाचा, qui ne se construisent pas, ne sont sans doute qu'une glose destinée à expliquer que cette voix du Buddha qui se fait entendre n'est autre que le Dharmacakrapravartana.

Ligne 13. — J'entends संविभाग «la distribution [de l'enseignement, de la doctrine]».

Ligne 16. — Cf. une première énumération des soixante qualités de la voix du Buddha, I, 170, 12 et suiv.; cf. aussi I, 314, 11 et suiv. Les deux énumérations ne concordent du reste que dans un petit nombre d'épithètes.

Page 343, ligne 2. — अवनामार् ne me paraît rien moins que certain. Ce mot signifierait quelque chose comme «sans dépression».

Ligne 15. — Bien que protégé par le mètre, °गम्भीरे est pour °गम्भीरेण.

LIGNE 19. — क्षेत्रपुष्प° pour पुष्पक्षेत्र°. Le demi-vers que j'ai éliminé n'est qu'une glose de celui-ci.

PAGE 344, LIGNE 2. — La restitution वज्रिर् = वज्रं est recommandée par le çloka suivant. La loi que proclame le Buddha serait comparée à la foudre qui ébranlerait «tout le Chiliocosme riche en matières précieuses et qui est enveloppé d'un océan de Buddhas» venus, sans doute, pour écouter la parole qui retentit.

LIGNE 10. — Lisez पुरुषोत्तम.

LIGNE 11. — Ces विपर्यास sont les चतुरो विपर्यासाः dont parle le *Lal. Vist.*, 481, 14. Je ne puis dire avec précision les articles qui constituent «les quatre erreurs».

LIGNE 16. — व्यूहन्तो, d'après l'analogie de समूहत (cf. I, p. 566), est le participe présent de वि-उद्-हन् «dispersant par ses coups».

LIGNE 19. — La lecture est infiniment problématique. En écrivant ainsi je construis l'accusatif धातुं (scil. लोकधातुं) comme dépendant de समन्तात् .

PAGE 345, LIGNE 18. — Il y a ici quelque trouble dans le texte. Ces vers ne devraient pas être mis dans la bouche du deva Çikharadhara, ou bien alors il faudrait éliminer le premier demi-çloka, reste d'un çloka entier (dont la seconde moitié est perdue) qui introduisait des stances mises dans la bouche de Brahmâ.

PAGE 346, LIGNE 1. — सर्वसन्धिगुणान्वित ne peut guère signifier que «formé par tous les liens des naissances successives»; mais, pour justifier cette épithète et pour justifier surtout l'approbation impliquée par साधु, je ne vois d'autre ressource que de considérer que la qualification s'applique à इतिसंयोग et que l'*a* privatif qui précède nie tout l'ensemble, ce qui revient à ce sens : «Le détachement de la personnalité dont les chaînes sont faites de tous les liens des naissances accumulées». Mais l'expédient est, même pour ce style, beaucoup trop violent pour que j'y aie grande confiance.

PAGE 347, LIGNE 11. — Cf. I, 517. — पूरयति «atteindre, arriver à...».

LIGNE 19. — Cet emploi de भार्गव, comme synonyme de कुम्भकार, m'est d'ailleurs inconnu.

PAGE 348, LIGNE 9. — De même en pâli *pâricariyâ*, avec allongement de l'*a* dans la première syllabe. Plus bas, à la l. 13, cette orthographe paraît protégée par le mètre.

PAGE 349, LIGNE 2. — Je prends रमेति (= रम्यति, रम्यते) pour le passif : «Qui peut éprouver du plaisir dans un cadavre qui n'est que poussière?».

Ligne 14. — C'est परिपालयन्तो qu'il faut lire.

Page 351, ligne 17. — J'admets qu'il faut comprendre मनोरथा आशा॰ : «mes désirs s'étaient fortifiés par la force de l'espérance...».

Page 352, ligne 14. — Si la lecture est exacte, त्वरिष्यं doit être pris au sens passif : «Je serai frappé».

Ligne 18. — Séparez ह्रीविते न.

Page 354, ligne 3. — Je ne puis ni comprendre ni restituer d'une façon probable les mots que les manuscrits nous transmettent sous la forme पूर्वगृहीतोकेति यज्ञाना वा यपूर्वो. Ils doivent, de façon ou d'autre, équivaloir à la locution suivante, appliquée au Sârthavâha किंचित्पूर्वं प्रतिपन्नं, cf. l. 18-19. Mais cette expression n'est pas très claire pour moi; elle ne peut guère signifier que : «le sârthavâha aussi à fait quelque bien antérieurement» (d'où lui échoit la bonne fortune de pouvoir se sauver en nageant); mais cet emploi absolu de प्रतिपद्, pour dire quelque chose comme «faire le bien», n'est pas consacré. *Paṭipatti* exprime en pâli l'idée de «religion, piété». Cf. Childers; et *Lotus*, fol. 208' c'est प्रतिपत्ति que Burnouf rend par «attention, application».

Ligne 15. — Rétablir च, pour व.

Page 355, ligne 1. — Cette réflexion édifiante à la fin du récit semble indiquer une version qui a servi à la prédication.

Ligne 14. — चित्तसन्तान, c'est-à-dire «disposition d'esprit». Cf. ci-dessus, l. 446. Comp. encore चित्तसन्तति dans l'expression विस्मयावर्जितचित्तसन्तति, *Div. Avad.*, 286, 21, et l'emploi pâli de *santâna*, *santati*, *Jinâlaṅk.* p. 4. Je n'ai pas voulu toucher à भजहे, qui ne se peut guère entendre que dans le sens de «impartit, inspira»; mais forme et traduction sont également difficiles et suspectes.

Page 356, ligne 4. — Nous avons déjà rencontré cette épithète महासत्त्ववराद्, I, 209, 22.

Ligne 6. — J'entends परिपूरति «il atteint à la perfection», par le sacrifice suprême dont le naufrage est pour le Bodhisattva l'occasion. Je me fonde sur l'emploi pâli de *paripûrati* et *paripûri* (cf. Childers, परिपूरि est aussi employé dans le sanscrit buddhique, comme *Lal. Vist.*, 343, 18). Je ne méconnais pas pourtant que, d'ordinaire, c'est à un objet, non à un homme, que s'applique le thème परि-पूर्.

Page 357, ligne 4. — Ce jâtaka est conté également *Jât.*, III, 39 et suiv., et *Jâtakamâlâ*, p. 181 et suiv.

Ligne 18. — J'ai gardé ici la désinence यात्वो, bien qu'elle soit relativement rare dans notre texte.

Page 358, ligne 1. — Ni ici ni aux lignes suivantes, 7, 12, je ne puis découvrir un sens naturel au mot नन्दतां, non plus qu'une correction probable.

Page 359, ligne 6. — J'hésite sur les corrections पट्शतं et पीलुशतं. Je comprends : «Quand même tu me mettrais le corps en cent lanières et les os en cent morceaux». Les glossaires donnent pour पीलु le sens de अस्थिखण्ड et aussi le sens d'«atome» (PWB).

Ligne 16. — La restitution उत्तेजेन demeure très douteuse. Le verbe est d'ailleurs connu dans le sens de «exhorter».

Page 360, ligne 1. — कालवस्तु «la demeure de Kâla, de la Mort».

Ligne 14. — वुत्ता = उक्ता. — A la ligne suivante la phrase ne se termine pas; il y a certainement dans nos mss. une lacune, peut-être assez courte.

Page 361, ligne 1. — अधिवा... donne seulement le commencement d'un mot. On peut supposer pour le sens quelque chose comme : «Sachons être patients comme le ṛishi Kshântivâdin».

Ligne 16 et suiv. — Le *Çarabhaṅgajâtaka* est raconté Jâtaka, V, 125 et suiv. Le ṛishi Çarabhaṅga apparaît aussi, on s'en souvient, dans l'épopée. Il y est de même visité par Indra environné de tous les ṛishis; et, dans le Râmâyaṇa, ces saints personnages se plaignent justement à Râma des violences exercées contre eux par les Râkshasas. Tous les éléments de notre conte se trouvent ainsi rapprochés, quoique dans un cadre et avec des applications très différentes. C'est un curieux et caractéristique exemple de la fluidité des traditions populaires. Les adh. 5 et 6 du l. III du Râmâyaṇa sont à cet égard bons à comparer.

Page 363, ligne 1. — अश्मक, probablement l'équivalent des Açmakas ou Açvakas, connus d'ailleurs par la littérature.

Ligne 4. — La présence de l'anusvâra ne laisse ici aucun doute sur la restitution उंछवृत्ति. J'inclinerais à rétablir cette forme, même dans divers passages où l'aspect de la tradition m'avait d'abord amené à supposer une orthographe उच्छ, उञ्छ.

Ligne 10. — J'ai rétabli, d'après 365, 3, le nom du ministre tombé ici dans les mss.

Ligne 14. — J'ai gardé l'incohérence मया कालगते qui n'est pas inadmissible ici; il serait pourtant bien facile de lire ou मया कालगतेन, ou mieux मयि कालगते.

Page 364, ligne 7. — Dans le Jâtaka pâli le nom est *Aṭṭhako* (*Ashṭaka*). Ici même cette lecture serait à la page suivante, l. 18, recommandée par le mètre. Elle est directement introduite dans notre texte p. 375, l. 7. Il ne m'a pas paru que ce fût ici une raison suffisante pour la rétablir partout.

Ligne 21. — निविष्ट «établi dans, habitué à», cf. le pâli *niviṭṭha* ap. Childers. Le substantif qui devait exprimer l'idée d'injustice, de violence, est tombé.

Ligne 22. — Je prends, dans le composé, संख्य au sens de «réflexion, spéculation».

Page 366, ligne 1. — A partir d'ici, la correspondance avec le Jâtaka devient, dans les parties versifiées, beaucoup plus étroite. Je ne relèverai que ce qui intéresse directement la constitution du texte.

Ligne 15. — ति = ते dans la fonction de l'accusatif, comme मे à la l. 17.

Page 367, ligne 6. — Ce sont les rois qui parlent, et वयं de la l. 9 désigne Çarabhaṅga.

Ligne 11. — Je suppose, malgré l'analogie de I, 294, 7 (cf. I, p. 570), que cette odeur n'est pas le parfum des vertus de ces saints hommes, car on ne voit pas pourquoi il serait désagréable à Indra; il est au contraire naturel que la délicatesse d'un deva se choque des émanations qui peuvent résulter d'un régime d'austérité peu compatible avec une propreté sévère.

Ligne 18. — Les mots सुगन्धति विमलो ou सुगति सुमलो, que j'ai dû éliminer, semblent garder des traces d'un vers à six pâdas, analogue à celui du Jâtaka (p. 139, l. 6), où ils correspondraient à *surabhiṁ va mâlaṁ*, du pâli.

Page 368, ligne 6. — Si le texte est bien en ordre, je ne vois d'autre traduction que celle-ci : «Car tel est le privilège du sage parmi les hommes : il porte à son choix les fruits de tout arbre»; c'est-à-dire : «Tu es prêt d'avance à résoudre n'importe quelle question». C'est une façon de dire bien contournée.

Ligne 12. — तच्छं, adverbialement, comme II, 134, 4, et ailleurs.

Page 369, ligne 2. — J'ai corrigé d'après l'analogie de 363, 9. D'autre part, la comparaison du vers pâli *Jât.*, p. 143, v. 21, conseillerait quelque restitution comme ऋधिं पि वत्सं चाक्रनि; mais, si la tradition y semble assez favorable, le mètre s'en accommode moins aisément.

Ligne 7. — Il faut dans le vers pâli (p. 143, v. 23) corriger *uddhapâdo*, comme ici.

Ligne 21. — J'ai rétabli एवंकृतो d'après la suite, 373, 13, et aussi d'après le pâli, p. 144, v. 25.

IMPRIMERIE NATIONALE.

Ligne 24. — Je n'ai guère de doute que प्रभिभवेसि ne soit erroné. Je l'ai conservé faute de mieux en entendant : «Tu domines là, tu es à la hauteur de la question que je t'ai posée.»

Page 370, ligne 1. — सो = सु, स्विद्. Dans le vers pâli (p. 141, l. 14) nous trouvons *sû*, où l'allongement purement métrique fait pendant à notre forme सो.

Ligne 4. — Dans les variantes de cette ligne, il a été omis de noter que, pour वधित्वा, les mss. lisent त्रिदित्वा.

Ligne 9. — J'aurais mieux fait d'écrire ञात्वा, qui est plus près de la tradition et en explique plus aisément la déformation.

Ligne 18. — Le vers pâli (p. 142, v. 18) porte *catumaṭṭharûpaṃ*, que le commentaire explique *catûhi iriyâpathehi paṭichannasabhâvaṃ;* j'ai, en vertu de ce rapprochement, écrit *channa* au lieu de *maṭṭha;* la leçon se rapproche plus de nos mss. et elle est pour le moins aussi claire que l'autre.

Page 371, ligne 9. — कथंविधं de la version pâlie (p. 146, v. 26) est assurément bien préférable à notre कतिविधं; mais je ne pouvais corriger contre le témoignage persistant des mss.

Page 372, ligne 16. — D'après le pâli, p. 148, v. 32, il faudrait rétablir *anedyikâ prajñâvato bhavanti;* mais cette lecture s'éloigne bien sensiblement des mss. Il m'a semblé que l'on pouvait arriver à un sens équivalent en serrant la tradition de plus près. En lisant प्रलोपका = प्रलोपगा, je suis obligé d'admettre que cette épithète représente, d'après l'analogie de *kulûpaka*, le *çila*, etc., comme des «clients», des «inférieurs» de la Sagesse. C'est évidemment une simple conjecture.

Page 373, ligne 6. — प्रतानां est, bien entendu, une erreur matérielle pour प्रतावां.

Ligne 14. — Je prends इदं = इद. Cf. I, 327, 6, al. La version pâlie est ici très divergente (p. 151, v. 43).

Ligne 20. — Il faut sûrement dans le jâtaka pâli (p. 151, l. 8) rétablir comme ici *vagrajâtâ*.

Ligne 22. — महर्धियं, rétabli dans sa première partie d'après le pâli (p. 149, l. 29), est certainement préférable à la leçon *mahiddhiyaṃ* de ce texte.

Page 374, ligne 18. — Il ne paraît pas douteux que ce dernier vers ne soit beaucoup plus naturellement placé, comme fait la version pâlie (p. 150, v. 40), dans la bouche de Çarabhaṅga. S'il y a vraiment changement d'interlocuteur, il faudrait à tout le moins, dans notre texte, remplacer च par वा.

Page 375, ligne 15. — Lisez तस्या हानि* : «A cause de son amour pour son fils, elle aime tous ses compagnons comme autant de fils.»

Ligne 17. — Je ne puis entendre इयमत्त que comme un équivalent de इयं, ou tout au plus de इयत्तासं : «telle était sa beauté», expression que je retrouve à la l. 19.

Page 376, ligne 16. — Pour des variantes de cette histoire, cf. *Mahâvagga*, I, 14; Beal, *Rom. Leg.*, p. 287, al.

Page 377, ligne 1. — On serait tenté de considérer ce paragraphe comme une simple répétition abrégée du récit qui précède. Mais, quoi qu'il en puisse être, nous serions d'autant moins autorisés à l'éliminer du texte que la même particularité se retrouve dans le récit chinois traduit par Beal (*loc. cit.*, p. 288).

Ligne 15. — Il faut évidemment, pour रज्ञानभूतो qui ne veut rien dire, un mot qui puisse signifier «qui connait», et gouverner le génitif सर्वधर्माणां. Je ne sais si la restitution यातानभूतो paraîtra répondre complètement à ces exigences.

Page 379, ligne 3. — La lacune est évidente. Les disciples acquiescent à la pensée de Pûrṇa; ils se rendent au Ṛishipatana et là «ils voient le Buddha enseignant...».

Ligne 5. — Le rédacteur oublie ici, à partir de बलवान्, qu'il faudrait l'accusatif. Il est curieux qu'il y revienne avec प्रनासमानं à la l. 9.

Page 380, ligne 2. — Le dernier pâda dont la lecture, en présence de toutes les répétitions qui suivent, ne peut être douteuse, prouve que nous avons affaire à un âryâ dont les deux moitiés sont métriquement semblables.

Page 381, ligne 1. — Je doute fort que वीर् ait ainsi commencé le vers, et cette restitution n'est pour moi qu'un pis-aller. Dans le troisième pâda, l'absence d'un sujet, सत्त्वा, ou quelque équivalent, est aussi assez choquante.

Ligne 11. — La restitution de याचेसि me paraît sûre; il s'agit de la prière que Brahmâ adresse au Buddha de faire tourner la roue de la Loi.

Ligne 16. — Je ne suis pas sûr de bien comprendre ce vers; j'entends : «Après avoir dans (mon ermitage de) l'Himâlaya vu Mâra (le Tentateur), ô bonheur, j'ai vu ta lutte (contre lui, c'est-à-dire la Victoire que tu as remportée sur lui et le salut qui en découle pour nous).» Mais c'est une façon de dire très bizarre.

Page 382, ligne 10. — Ces noms, उत्कोमक et गोपोहारक, ont un aspect tout à fait barbare. — Le premier semble être un ethnique; il fait étrangement penser à

«Uzbek». Mais il serait sans doute téméraire de rien conclure d'une consonnance qui peut être tout accidentelle.

Ligne 14. — Ce récit se compose de deux éléments, la conversion de Nâlaka, et le Nâlakapraçna, les questions de Nâlaka. La version chinoise, traduite par Beal (*Rom. Leg.*, p. 275 et suiv.), met au nom de Nârada un récit qui, sauf le Nâladapraçna, contient, avec de nombreuses variantes, tous les éléments principaux de notre conte, y compris l'intervention du nâga Elapatra. Le Nâlakapraçna a sa contre-partie pâlie dans le *Suttanip.*, p. 130 et suiv. Cf. encore *Jâtaka*, I, 55-56.

Ligne 17. — Je prends "मूलमकूट" comme un sandhi fantaisiste pour "मूलाकूट".

Page 383, ligne 14. — अर्थो दधातो ne peut être exact, mais je doute que ma correction tombe juste. Il doit y avoir quelque restitution plus simple qui m'échappe.

Ligne 15. — शास्तृप्रतिज्ञा «qui font profession d'être des maîtres». Cf. l'équivalence dans le *Div. Avad.*, 143, 10 : *sarvajñamâninaḥ*.

Page 384, ligne 3. — Cf. Beal, p. 277. स्व = स्विद् ou नु.

Ligne 6. — Beal traduit le passage correspondant (p. 278) : «C'est grâce aux six (Abhijñâs) qu'un homme devient indépendant». Faut-il, d'après cela, corriger षट्सुस्था : «Celui qui est établi dans les six (abhijñâs), celui-là est vraiment roi souverain»? Mais on peut d'autre part comparer un vers ultérieur, p. 417, 2, et, d'après मन: षष्ठं प्रवेदितं, prendre que षष्ठ, seul, signifie ici le *manas*, l'esprit, comme supérieur au désir sensuel, et comme étant, à ce titre, le véritable et légitime maître de la conduite.

Ligne 12. — Ces yogas sont l'attachement au *kâma*, au *bhava*, à la *dṛishṭi*, à l'*avidyâ*, cf. Childers, s. v. *yogo;* et l'étymologie donnée ici pour *yogakshemin* correspond exactement à celle qui se trouve au comment. du Dhammapada (in v. 23) et que Childers (s. v. *yogakkhemo*) condamne très justement.

Ligne 15. — Je crains fort de n'avoir pas restitué exactement le texte de ce vers. Tel qu'il est, je propose de traduire littéralement : «Parles-tu ayant vu un songe ou une vue réelle»; c'est-à-dire, ton enseignement est-il pure imagination ou expression de la réalité? C'est une façon de dire peu conforme aux habitudes de langage de l'Inde.

Ligne 17. — C'est une divinité qui prend la parole au lieu du Buddha et porte témoignage en sa faveur. J'admets, pour me rapprocher des mss., que याथं est une formation populaire équivalente à याथातम् .

Page 385, ligne 2. — Il est tombé un mot signifiant «corps».

Ligne 11. — Je comprends : «Coupant le chemin (qui conduit) dans la forêt

redoutable (du saṁsâra), et considérant le muni comme notre maître . . . »; mais il faudrait ensuite une proposition principale. Je suppose que les deux premiers pâdas d'une strophe ont été accolés aux deux derniers d'une strophe suivante, et qu'il est tombé quatre pâdas, dont les deux premiers terminaient la première et les deux suivants ouvraient l'autre.

Ligne 16. — Je ne sais rien faire de सायान्तिका des mss. Supposant qu'il s'agit d'une pluie d'armes ou d'instruments tranchants, j'ai corrigé en घनन्तविष्टि l'घनन्तसुष्टि des mss., qui ne me paraît donner aucun sens. — Je prends शाटेन्ति comme un dénominatif de शाट pour dire : «Mettre en lambeaux».

Ligne 20. — नेत्रोद्धृत est, je pense : = उद्धृतनेत्र, «à qui on a arraché les yeux», un aveugle. — Le dernier pâda n'aurait pas de sens dans la bouche d'un dieu. Il en est *a fortiori* de même de la ligne suivante (सन्देह = देह «corps», comme quelquefois dans l'usage régulier); un dieu n'a pas le corps laid ni contrefait. Peut-être cette partie du discours était-elle originairement dans la bouche du nâga Elapatra.

Page 386, ligne 4. — Sans parler de la lacune, ce vers est très déroutant. Il est sûrement mal placé ici, et l'on ne voit pas à qui il se peut rapporter, ni qui serait destiné à profiter, en devançant Maitreya, de cette prophétie demandée au Buddha.

Ligne 18. — À partir d'ici, comp. les vers du *Suttanip.*, v. 699 et suiv., qui m'ont fourni nombre de corrections.

Page 387, ligne 6. — Je n'entends pas bien la traduction de M. Fausböll pour ce vers. Je ne traduis du reste pas comme lui; j'estime que ग्रामकृष्टवन्दितं devrait, correctement, s'écrire °वन्दितः ici et °*vandità* dans la récension pâlie, et j'interprète : «Montre-toi le même envers qui t'a repoussé ou t'a honoré dans le village (cf. l. 17 et suiv., et surtout 388, 4-5); garde-toi de la rancune (प्रद्वेष = प्रदेष)...»

Ligne 8. — La lecture मुनिप्रलोभनार्थे nous permet de rectifier la traduction de M. Fausböll. Elle montre que les deux parties de la phrase sont liées, et que, comme on devait s'y attendre, उच्चावचा se rapporte à नारी, aux femmes; la comparaison des langues de feu est amenée à la fois par le double sens de उच्चावच, qui, littéralement, signifie «haut et bas» et métaphoriquement «varié, changeant», et par la pensée du feu de la passion qu'elles attisent. Donc «les femmes s'appliquent à (निश्चरन्ति, se mettent en campagne pour) enjôler le muni; elles ne réussissent pas à l'entraîner».

Ligne 11. — Le tour चे मत्वा:, etc., revient à मत्वेदं तत्सत्त्वावेदि. Je ne crois pas du tout que cette dernière locution ait, comme le veut Childers, chez les Bud-

dhistes une signification différente de son usage ordinaire : elle vise les animaux et les plantes.

Ligne 15. — *Paṭipajjati* signifie seul : « Marcher dans la bonne voie ». La forme même de la phrase nous force ici à en séparer — et il faut faire de même dans l'interprétation du texte pâli — यत्र सक्ता पृथग्जनाः, qui détermine les mots précédents : « Ce désir et cette concupiscence où s'attachent les gens sans vertu ».

Ligne 18. — Je prends आह्वय comme un synonyme de आह्वान, que représente le pâli *âvhâna*. अभिहार signifie « les offres, les présents spontanés ».

Page 388, ligne 1. — Notre lecture me paraît pour le moins aussi plausible que la version pâlie. Il faut seulement admettre que le second न est explétif, ou plutôt que le redoublement de la négation n'a d'autre but que de la rendre plus instante : « Que, dans son désir d'obtenir de la nourriture, il n'interrompe pas ses exhortations pour mendier. »

Ligne 5. — Notre version nous permet ici, je crois, de rectifier l'interprétation de M. Fausböll. Notre lecture corrige la lecture et par conséquent la traduction du pâli : « Que, se montrant le même pour l'une comme pour l'autre, il écarte toute rudesse. »

Ligne 9. — La concordance avec le SN. v. 709, n'est que partielle. Je serais disposé à entendre la première partie de l'hémistiche, si la lecture en est certaine : « il détruit (littéralement : il brûle) l'avenir », puisqu'il se prépare au nirvâṇa; quant à la seconde moitié, elle est, par la négation qu'elle introduit, en contradiction expresse avec le texte pâli. Il me semble que la traduction à laquelle elle se prête : « Il ne cherche pas de satisfaction personnelle », est pour le moins aussi plausible que le sens que donne le pâli *attânam abhitosayaṁ*. Les avis du Buddha n'ont guère pour objet d'enseigner aux gens la manière d' « enjoy themselves ».

Ligne 10. — Notre सरिता remplace avantageusement l'obscur *visatâ* du pâli, et se lie mieux à la fin du vers : « Où il n'y a pas d'eau il n'y a pas d'assèchement. »

Ligne 18. — Je ne sais trop comment traduire l'épithète मजुरं, c'est-à-dire, je pense, मधुरं. Le vers pâli (719) repose sur une tradition trop différente pour nous tirer d'embarras.

Page 389, ligne 1. — मामको ne signifie pas, je pense, « mon disciple » (Fausböll), mais « plein de dévouement, de zèle ».

Ligne 2. — Je ne réussis pas mieux à tirer un sens convaincant de cette ligne que M. Fausböll de son équivalent pâli (v. 714).

Ligne 4. — Le sujet de विज्ञायति est indéterminé : « On voit cela dans les rivières ». Dans la ligne suivante j'ai cru, en corrigeant स्रु स्रोतो, pouvoir m'épargner les modifications trop profondes qu'exigerait l'assimilation complète au texte

pâli. Le sens «leur flot retentit» est parfaitement satisfaisant. D'ailleurs l'absence de यान्ति dans le dernier pâda montre que notre version ne repose pas ici sur un type exactement semblable à la rédaction pâlie.

Ligne 15. — Le héros de cette histoire se nommerait Sobhiya, d'après Beal (p. 280 et suiv.), mais il ressort de l'explication même qui est donnée du nom (p. 281) que c'est *Sabhiya* qu'il faut lire; il se nomme en effet Sabhiya dans le *Sabhiyasutta* du Suttanipâta, p. 90 et suiv.

Ligne 17. — Je ne connais pas d'ailleurs le mot त्रियन्तरी. Dans le récit chinois, cette enfant est jumelle d'un autre enfant mâle. Il semblerait que, ici, त्रियन्तरी la désigne comme mise au monde avec deux autres, l'«une de trois».

Page 390, ligne 1. — C'est-à-dire, si la correction वृत्तिका est fondée : «Tu recevras un salaire».

Ligne 4. — ऋषिसिक्षिता «Instruit dans la science des ṛishis». Nous avons déjà rencontré la forme सिक्षेयति.

Ligne 6. — La locution अग्रमाख्यायति, pour dire «tenir le premier rang», est connue par le pâli. — A la ligne suivante, je pense que la bonne lecture serait वैयाकरणगतिंगतो «familier avec les grammairiens»; il est difficile d'admettre que गतिंगत soit employé absolument.

Ligne 10. — La restitution स वर्णकुशलो यो est douteuse. वर्णकुशल signifierait, bien entendu, «habile dans les lettres», c'est-à-dire «grammairien».

Page 391, ligne 2. — Au lieu de तत्र रंगेन, on pourrait, sur la comparaison de la page suivante, l. 4, rétablir चतुरंगेन «tout autour d'un emplacement carré...». A la rigueur तत्र रंगेन se peut comprendre «là autour d'une scène...»; cependant la construction devient ainsi encore plus malaisée.

Ligne 19. — Sur la locution छंगुलवता cf. Windisch, *Mâra und Buddha*, p. 136 note. — A la ligne suivante, j'ai gardé le second भवति qui se peut à la rigueur prendre comme vocatif en laissant निगृह्णेद् sans régime; au fond, je ne doute guère qu'il ne faille rétablir भवतो.

Page 393, ligne 1. — Pour उत्पचति cf. ci-dessus, I, 603, al.

Ligne 2. — प्रग्रकं pour प्रसकं. J'entends que, comme gages respectifs de la convention, le brâhmane attache son bâton à son adversaire et celle-ci le revêt de son manteau. — Sur *paccuddhara*, comme terme technique pour désigner parmi les bouddhistes la remise solennelle d'une robe, cf. Childers. — Je ne suis pas bien sûr du sens de समवायप्रत्यनुभावार्थं; je ne puis traduire que : «Pour s'en servir personnellement au cours de cette réunion».

Page 394, ligne 9. — धारणा est représenté dans des énumérations analogues du *Div. Avad.*, par उद्धार.

Ligne 16. — C'est à partir d'ici que notre texte offre un pendant à *Suttanip.*, p. 92 et suiv., où je renvoie d'une façon générale.

Page 395, ligne 6. — C'est sans doute किंप्राप्तिनं qu'il faudrait ici, comme dans les répétitions qui suivent et dans le pâli. Je m'en suis tenu à la tradition. Au vers 513, le pâli a l'équivalent, *bhikkhunaṁ*, de ce singulier accusatif. — सुव्रत est représenté dans le pâli par *sorata*, qu'on serait tenté de corriger en *sovata*, s'il ne correspondait à l'abstrait *soracca*, lequel, nous l'avons vu, est lui-même inconnu à notre texte qui écrit सौरत्य. *Sorata* est encore éliminé à la l. 18 par un autre tour.

Ligne 11. — L'*e* de कृतेन est cassé. — शास्त्र n'est pas injustifiable; cependant une leçon comme हित qui se rapprocherait du pâli serait plus satisfaisante.

Page 396, ligne 5. — Les mss. ayant च, j'ai écrit चतूपपातं ne voulant pas décider s'il n'y aurait pas une confusion remontant au rédacteur. Mais la leçon originale est sûrement चुतूपपातं, c'est-à-dire च्युत्युपपातं, comme dans la version pâlie (v. 517) et ailleurs (cf. par exemple, *Dhammap.*, p. 183).

Ligne 19. — La leçon पुण्यपापं du pâli est seule conforme à la cadence métrique; le sens en est aussi plus naturel.

Page 397, ligne 6. — Il faudrait sans doute rétablir पुनः स स्नातको मे, मे signifiant «pour moi, suivant moi»; नेति, c'est-à-dire न एति, comme l'a bien marqué Fausböll. Je doute que कल्प signifie «le temps», c'est-à-dire «l'existence dans le temps»; je comprends «les rites, les cérémonies»; ce mot est amené par une sorte d'allitération pour कल्पितानि. On peut comparer, l. 17 et suiv., le jeu de mots analogue entre *veda* et *vedanā*.

Ligne 18. — Je n'ai pas voulu combler, sur la seule autorité de la version pâlie, la lacune de nos mss.

Page 398, ligne 1. — La lecture du pâli *anuviccha* est plus probable à cause de l'allitération puisqu'il s'agit d'expliquer le mot *anuvidita*. En revanche, *rága*, à la troisième ligne, est certainement préférable à *roga*.

Ligne 7. — La correction नान्यान् ne me satisfait guère; le sens qui en ressort: «il protège partout les autres», est bien vague. La comparaison du pâli nous fait ici défaut.

Page 399, ligne 7. — Notre lecture me semble beaucoup plus explicable que

celle du pâli. अयानि प्रहीणानि se rapporte aux deux ordres d'actions, bonnes et mauvaises — शुक्लमूल et कृष्णमूल — qui doivent être également écartées par qui veut atteindre au détachement parfait (cf. p. 401, l. 13).

Ligne 16. — Je ne puis rien restituer de vraisemblable avec ce que donnent les mss. La lacune est d'ailleurs de peu d'importance, le sens général étant bien clair.

Page 400, ligne 14. — J'aurais dû écrire मायां; l'orthographe pâlie est ici invraisemblable.

Page 401, ligne 1. — Cette ligne s'écarte tout à fait de la rédaction pâlie, à laquelle il est difficile de la ramener sans violence et qui est d'ailleurs elle-même extrêmement suspecte. J'ai donc essayé de la restituer; je prends ओसारणा, d'après le précédent de *osâreti* en pâli (cf. Childers), dans le sens de «exposition, doctrine», un équivalent de दृष्टि, et ओसनेसि = ओसिरेसि, ओस्रिरेसि : «Tu as rejeté, ô héros, les doctrines de (*ou* l'enseignement de) la (bonne) voie.»

Ligne 11. — Lisez उपायासा. — Je me suis, sous l'influence du Suttanipâta et de la lecture de Fausböll, laissé aller à écrire ici et plus bas, p. 417, l. 3, विनलीकृत. Le témoignage de nos mss. aurait dû me préserver de cette erreur; c'est ou विरलीकृत ou mieux, d'après les précédents de la littérature classique, व्यलीकृत qu'il faut rétablir dans les deux passages. C'est la rédaction pâlie qui a ici altéré le texte.

Ligne 15. — वन्दि, scil. वन्देत् : «Que Sabhika salue les pieds du maître.»

Page 402, ligne 8. — उपनेति = उपैति pour उप-इति. — La version chinoise (Beal, p. 258) explique plus au long en quoi consiste la chimère des croyants qui attribuent à la puissance de l'arbre ce qu'ils ne doivent qu'à leur karman.

Page 403, ligne 12. — Je n'ai pas osé corriger छिमिनापि qui revient à la l. 14; mais je ne le puis expliquer. Peut-être faudrait-il lire "छिद्र मनापि" pour मनामपि et, en prenant आच्छिन्दामि au sens passif, comprendre : «Je n'ai jamais été coupé, blessé, si peu que ce fût, par personne.»

Page 405, ligne 3. — पारिया est bien éloigné de la tradition. Je l'ai rétabli comme étant en quelque sorte le terme technique. Peut-être vaudrait-il mieux écrire समस्या, dont le sens serait équivalent et dont la corruption s'expliquerait plus facilement.

Ligne 6. — Sur उत्संग, comme nom d'un nombre très élevé, cf. *Lal. Vist.*, p. 168, l. 16.

Ligne 11. — J'ai peine à croire que la lecture primitive n'ait pas été :

धनुपन्थको विय दुगो धल्पपुषयो विह(नु)त्यति.

Ligne 18. — Je comprends हितीयकुलिक «un parent de la femme», c'est-à-dire de la mère de Yaçoda.

Page 406, ligne 8. — J'entends, en interprétant इच्छितव्य comme une orthographe prâcritisante pour ईक्षितव्य : «Il ne faut pas considérer que celui-ci habitera la maison», demeurera dans le monde.

Page 407, ligne 6. — Il faut lire °मनसा स्थितेन°.

Ligne 18. — *Cf.* le passage analogue, II, p. 159. Les noms des instruments ne sont pas exactement les mêmes, et il y en a plusieurs ici pour lesquels je ne connais pas de passage parallèle.

Page 408, ligne 9. — Le locatif मणिपादुकेषु me paraît faire fonction d'ablatif, et je comprends : «S'échappant de, quittant ses sandales ornées de pierreries».

Page 412, ligne 7. — La même énumération अन्य° परिव्राजका se retrouve, par exemple, *Lal. Vist.*, 2, 16. Mais la suite est pour moi pleine d'obscurité. Quelle est cette çramaṇâ que उलूकपाक्षिकभगिनी semble caractériser comme une adhérente du système vaiçeshika? Comment surtout comprendre le composé où paraissent être associés les deux compagnons avec lesquels elle est en tiers? On entrevoit bien la possibilité d'isoler deux membres, त्रैदण्डिकमानन्दिकगुहपुत्र et गौतमधर्मचिन्तिकवृद्धश्रावक; mais du premier, même en admettant un sandhi irrégulier, pour °दण्डिकान°, je ne puis suggérer aucune explication précise et satisfaisante.

Ligne 10. — यावत् «combien!».

Ligne 11. — Je n'ai noté aucun passage qui me permette de proposer de दण्डच्छिन्नपिलोतिक une explication certaine. Il semble bien que l'épithète, faisant antithèse à ce qui suit, désigne la loi du Buddha comme obligeant à se vêtir de haillons; mais que signifie *daṇḍacchinna* appliqué à ces haillons? Sont-ce des haillons «déchirés par les coups de bâton» appliqués aux criminels qui les ont d'abord portés? Je ne puis croire à une façon de dire si embrouillée.

Ligne 17. — Le mètre paraît ici protéger l'orthographe रजोजल्लं contre le pâli *rajojallaṁ* ou *rajovajallaṁ*. Sur ce mot cf. Childers.

Ligne 21. — Cf. *Dhammap.*, v. 405.

Page 415, ligne 12. — Lisez पापित°.

Page 417, ligne 2. — Cf. *Suttanip.*, v. 171. Le texte de notre première ligne me paraît certainement préférable à celui du texte pâli; outre l'irrégularité du composé *manochaṭṭhâ*, je ne crois pas que des *manoguṇas* puissent être mis sur le même pied que les cinq *kâmaguṇas*. En me référant à une strophe antérieure (p. 384, l. 6), je traduis : «Dans le monde livré aux cinq plaisirs des sens, l'esprit est un sixième (élément)», c'est-à-dire, l'esprit est tout autre chose, bien distinct de et supérieur à ce monde sensible. Ce qui n'empêche que, pour échapper à la douleur, il ne faille, du point de vue bouddhique, s'en détacher comme des plaisirs des sens. — J'ai prié plus haut (*in* 401, 11) de corriger ici विहृलोकृता.

Ligne 15. — Pour cette strophe et la suivante, cf. *Suttanip.*, v. 33-34. — Notre texte s'éloigne, dans le détail, du texte pâli; mais je ne vois pas qu'il lui soit inférieur. Il faudrait seulement, pour le mètre, ajouter à la l. 17, après उपधीहि, un व (= इव) qui a pu aisément tomber devant न°.

Page 418, ligne 8. — Cet udâna est présenté bien brusquement. Il manque au moins quelques mots d'introduction. En écrivant क्रियाभिनिर्वृतिं (peut-être क्रियाहिनि°?), je comprends : «Il conduit l'univers entier à la délivrance de l'action», par le parfait détachement.

Ligne 13. — Cf. *Suttanip.*, v. 492, 494.

Page 419, ligne 15. — Je prends वेदितुं = वेदयितुं «faire connaître», à savoir ses demandes, ses besoins. Cf. p. suiv., l. 7

Page 420, ligne 12. — Cf. *Dhammap.*, v. 183.

Page 421, ligne 10. — Il faut comp. *Dhammap.*, v. 369. Notre texte nous donne un curieux exemple d'un vers diversifié et multiplié en plusieurs strophes grâce à des additions qui, d'ailleurs, rompent l'équilibre du mètre, mais rattachent la formule à des catégories scolastiques. — Les vers, l. 18 et suiv., sont de même diversifiés sur le type de *Dhammap.*, 368.

Ligne 14. — मुदिता est, je pense, non le féminin de मुदित, mais une forme prâcritisante de l'abstrait मुदुता.

Page 422, ligne 4. — *Dhammap.*, v. 364.

Page 423, ligne 3. — *Dhammap.*, v. 360-361.

Ligne 18. — Une correction était nécessaire; j'ai cru devoir tenir compte de l'*â* des mss. en lisant त्वायं; on le peut expliquer en deux manières, soit comme un pâlicisme pour तो ऽयं, soit comme — त्व (= त्विदु) + अयं.

Page 424, ligne 8. — Cette phrase est au moins péniblement construite. J'ai cru que le texte pouvait, à la rigueur, être conservé, en comprenant que Kâçyapa prévoit comment toute la foule (qui fréquente habituellement son ermitage) va s'en approcher et arriver, etc.

Page 426, ligne 17. — गोतमस्यानुभावो donnerait une construction mieux liée; mais la répétition constante de अनुभावेन ne permet pas de corriger, encore que ce cas ait pu être amené par la substitution, certainement fautive, de अनुभावेन à अनुभावो येन dans la phrase qui précède.

Page 428, ligne 9. — La locution °काश्यपस्य संमुखा, etc., semble supposer qu'il y a trois frères, en dehors de Uruvilvâkâçyapa, ce qui est inexact, Uruvilvâkâçyapa étant l'un des trois, mais le principal, le chef des deux autres. Je ne doute guère que la lecture primitive n'ait été उरुविल्वाकाश्यपप्रमुखा, et, en effet, à la page suiv., l. 11, la tradition est plus qu'à mi-chemin de la bonne lecture quand elle donne उरुविल्वाकाश्यपस्य प्रमुखा.

Ligne 16. — Je m'explique la locution दोष आख्यायति par l'analogie de अग्रमाख्यायति, pâli *aggam akkhâyati* (cf. Childers), et j'entends, non sans hésitation : «Cette chapelle du feu est [un lieu de] malheur.»

Page 430, ligne 4. — Je n'ai rien trouvé de mieux que de rétablir संवर्तनाग, qui, par analogie avec संवर्ताग्नि, etc., peut bien, hyperboliquement, désigner le serpent comme capable de détruire l'univers.

Page 431, ligne 2. — Il faudrait sans doute corriger अर्धत्रिशत° comme nous aurons tout à l'heure (432, 5). C'est 250 qui est le chiffre consacré pour les disciples d'Upasena (p. ex. Beal, p. 304), et le chiffre corrélatif de 1250 pour les premiers disciples du Buddha.

Ligne 14. — मोह् est, cela va sans dire, une orthographe prâcritisante pour मोघ.

Page 432, ligne 12. — D'après la rédaction versifiée (p. suiv., l. 14) ce serait पुण्यो qu'il faudrait lire. Si facile et si probable que soit la correction, je me contente de la signaler ici; il n'est nullement certain que les deux versions aient eu exactement le même nom.

Ligne 19. — C'est en désespoir de cause que j'ai écrit आपूर्त pour प्रापूर्द, प्रपुर्द des mss. Je suis obligé d'admettre आपूर्त ou प्रपूर्त comme équivalent de पूर्त. Mais पूर्त même n'est guère usité que je sache dans la langue bouddhique.

Page 433, ligne 11. — Si la lecture est exacte, il faut prendre मोदये dans le sens du thème simple : «Ils vécurent joyeux.»

Ligne 15. — देवमनुष्यपूजित devait-il signifier, dans la pensée des rédacteurs : «honoré entre les devas et les hommes»? La suite est très abrupte. Avant de rapporter le vœu des trois frères, il faudrait qu'on nous eût rapporté la construction du stûpa.

Page 434, ligne 13. — Pour tout ce passage, cf. le *Sahassavagga* du Dhammapada pâli (p. 10 et suiv.). La comparaison de ces deux premières stances avec le texte pâli me semble particulièrement instructive. Ce participe au nominatif avec un substantif au génitif n'est pas sans exemple dans la langue de notre livre. Cette incorrection parait avoir choqué le rédacteur pâli qui, pour y échapper, est tombé dans une construction au moins aussi inadmissible et qui ne s'explique guère que par le désir de corriger une tradition jugée fautive. Il en résulte pour moi avec beaucoup de vraisemblance que le rédacteur pâli opérait sur un texte dont notre livre a ici conservé plus fidèlement la tradition.

Ligne 19. — Ce texte s'éloigne du pâli; mais il est très admissible. Nous avons ici un exemple de plus de cette concordance par à peu près et par vague assonance qui est si caractéristique entre les versions parallèles des textes bouddhiques.

Page 438, ligne 6. — On ne voit pas bien ce que représente cette musique, तन्त्री, dans les arbres. Il est probable qu'il faudrait ici ou un nom générique, द्विज ou पक्षि, des oiseaux, ou quelque nom d'une espèce particulière.

Ligne 8. — गोलाङ्गुल est l'orthographe sanscrite. J'aurais pu peut-être écrire गोनाङ्गुल, à l'instar du pâli qui porte *naṅgala* = लाङ्गल et *naṅguṭṭha* = लाङ्गुल.

Ligne 15. — गमापेन्तु: donne une forme plus régulière que गमायेन्तु: des mss. La traduction n'en est pas plus aisée. Le causatif गमयति ayant le sens de «passer le temps, vivre», je ne vois d'autre ressource que de prendre गमापयति comme une sorte de dérivation au sens actif de cette acception, un peu comme est en allemand *erleben*, à côté de *leben*, ce qui reviendrait à dire «se servir de son vivant» : «Voilà les forêts charmantes, etc., où ils (mes ancêtres) ont vécu; mais eux où sont-ils allés?»

Page 439, ligne 7. — अप जन्ममपश्यतो, c'est-à-dire : «malgré tous les êtres qui les remplissent, je n'y vois aujourd'hui pas de (naissance, de) vie» ainsi que l'explique le vers suivant, d'après lequel «tout lui apparaît vide». Il ne songe qu'à la fin de tout cela, à la mort qui termine la vie, et, dans ces lieux qui subsistent, à ceux qui les ont jadis habités et qui ne sont plus.

Page 440, ligne 5. — J'ai laissé presque toute cette strophe en blanc, n'ayant pas réussi à rétablir un texte probable. Quelque lecteur sera sûrement mieux inspiré que moi.

Page 442, ligne 7. — Pour tout le passage suivant, qui renferme plusieurs leçons ou infiniment douteuses ou certainement fautives, je ne peux que renvoyer à l'énumération parallèle de la p. 113 ci-dessus et aux notes dont je l'ai accompagnée.

Page 444, ligne 8. — Pour cette strophe et les suivantes, cf. *Mahâvagga*, p. 36 et la traduction de Rhys Davids, SBE, t. XIII.

Page 446, ligne 12. — Il y a un parallélisme évident entre les deux énumérations qui suivent, la première s'appliquant aux «observations» successives (समनुपश्यति) qui mènent à autant de «connaissances» (प्रजानाति). Il est fort probable que ce parallélisme devait s'accuser plus nettement dans le tour même de la phrase. Je n'ai pas voulu remanier trop gravement le contexte sans nécessité absolue, mais je suis persuadé que la rédaction primitive portait : रूपमुत्पादव्ययधर्मो ति समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो वेदना — विज्ञानमुत्पादव्ययधर्मं समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो रूपमनित्यन्ति समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो वेदना — विज्ञानमनित्यन्ति समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो रूपं दुःखन्ति समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो वेदना — विज्ञानं दुःखन्ति समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो रूपमनात्मेति समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो वेदना — विज्ञानमनात्मेति समनुपश्यति ॥ सो रूपं, etc. (l. 17).

Page 447, ligne 8. — नोपरिमित्थत्वं (pour °परि इ°) «il n'y a plus désormais pour moi d'existence ici-bas». On se souvient (cf. I, 417) que nous avons plus ordinairement ici la forme इच्छत्वं.

Ligne 14. — Le passage qui suit présente quelques difficultés et me laisse, pour certains détails du texte, quelque perplexité. Et tout d'abord, à la ligne 15, il faudrait, à mon avis, devant वेदना, ajouter रूपं, le cinquième des skandhas, et je comprends : «L'ignorant mis en cause, expose, bien qu'il soit réellement sans substance personnelle (अनात्मा), que la forme, etc., sont sa substance personnelle, mais moi (le Buddha) je nie que le moi soit l'agent, etc., qui dépose les saṁskâras et en reprend d'autres ailleurs (pour renaître). Ce sont au contraire les saṁskâras seuls qui se produisent, les saṁskâras seuls qui sont détruits, et ils se produisent sous l'empire d'une cause et ne sont détruits que sous l'empire d'une cause. Le Tathâgata enseigne que, en fait de substance personnelle, de support (de la vie), il n'y a que l'agrégation des saṁskâras sous l'empire d'une cause.

Je vois la mort et la naissance des êtres. Je les vois heureux ou malheureux, suivant le karman, et je nie que le moi soit l'agent, etc., qui... ; seuls les saṃskâras se produisent et sont détruits, et cela sous l'empire d'une cause.» Ici, p. 448, l. 7, il me semble indispensable de corriger सहेतुका en अहेतुका. En effet, le Buddha met en contraste les doctrines dont il se sépare, et à sa doctrine, d'après laquelle le karman est la cause sous l'action de laquelle les saṃskâras se produisent et sont détruits, il oppose des doctrines erronées : «L'hérésie de l'être et du non-être n'admettent pas de cause; celui qui reconnait, comme il convient, que la production des saṃskâras a une cause, celui-là ne partage pas l'hérésie de l'être, qui attribue à l'être la permanence; celui qui, comme il convient, reconnait que la destruction des saṃskâras a une cause, celui-là ne partage pas l'hérésie du non-être, de la destruction (ou du nihilisme?). C'est pourquoi le Tathâgata enseigne une doctrine qui tient le milieu entre ces deux extrêmes.» Cette phrase finale fait sans doute allusion à la doctrine des Mâdhyamikas, et non plus à cet autre aspect «moyen» de l'enseignement du Buddha dont il a été question précédemment, lequel évite également et de préconiser la satisfaction du désir et d'exagérer l'importance des pratiques ascétiques. Mais c'est probablement ce précédent dans le domaine moral qui a inspiré l'idée de transporter la formule dans le domaine spéculatif.

Page 450, ligne 3. — Je n'ai pas noté ailleurs le mot पारिं; mais la même forme reparait plus bas, 459, 3. D'après पारिपानं, *Div. Avad.*, 221, 28, le terme doit signifier quelque chose comme «vase», ce qui s'accorde assez bien avec l'origine étymologique.

Ligne 7. — Cf. par exemple, II, 77, 9; 89, 16. Je n'ai pu me résoudre à garder une fois de plus l'orthographe निघंघट des mss.

Page 451, ligne 6. — भाष्यासि devait être ressenti comme un futur. J'y vois plutôt une forme tronquée pour भाष्यासे, un futur à désinence de potentiel, qu'un aoriste. On peut comparer, entre autres formes analogues, ci-dessous, 454, 6; 457, 4, la *seconde* personne उपगतिष्ये.

Ligne 7. — Il faut sans doute lire अधिवासको.

Ligne 17. — Les deux lignes suivantes sont dans un désordre certain. Ici même, malgré les allusions qui vont suivre à des notions spécialement buddhiques, assez inattendues dans la bouche d'un ṛishi, il ne me semble pas probable que बुद्धशासनं puisse être conservé à la fin du vers.

Page 452, ligne 1. — सुतो, c'est-à-dire bien entendu, श्रुतो. Faut-il de même lire अमातापितृको? Ou bien faut-il comprendre समातापितृको : «alors que tu as une famille ?

Page 453, ligne 3. — Voici comment je comprends : «Même quand baisse [la provision dans] le grenier, on ne repousse pas le moine ami de la famille [qui vient] avec son vase à aumônes. Il se présente mendiant, les gens de bien vont à lui.» Je suis loin de donner mes corrections pour certaines.

Page 454, ligne 22. — Lis. कृतकिल्बिषा. La voyelle est tombée au tirage.

Page 456, ligne 2. — J'aurais dû citer ce passage, I, 375, à propos des descriptions où l'expression शार्दूलवृत्त m'a embarrassé. ऊर्ध्ववृक्षे «du haut d'un arbre», donne ici un sens satisfaisant. Je ne sais s'il faudrait le rétablir partout, au lieu de शार्दूलवृत्ते; non-seulement la constance des mss. est à considérer, mais ऊर्ध्ववृक्षे ne trouve pas dans tous les passages une application aussi naturelle que dans celui-ci.

Ligne 18. — °कुशलाचारा serait une lecture plus naturelle. — द्वरूप = द्विरूप.

Page 460, ligne 4. — Le roi veut-il dire qu'il n'entend pas entrainer son fils après lui comme le navire naufragé entraine dans sa ruine les marchands qui le montent? C'est bien invraisemblable, et une semblable comparaison serait bien peu respectueuse pour le parti que prend Arindama de renoncer au monde. En tout cas, il me paraît certain qu'il y a ici une lacune sensible dans les mss.

Page 463, ligne 9. — रविवासर° serait plus correct. Mais il n'est pas impossible que notre scribe ait voulu écrire le génitif रवेः, comme, à la ligne 11, nous avons मुने pour मुनेर्.

Ligne 14. — Lisez, bien entendu, °वासरे. Je ne puis rien faire des caractères suivants : षुकुकुनसिधयकाशुरे. J'en dois confesser autant de la fin de la phrase de la l. 15-16. — Quand on considère l'incorrection de ces dernières lignes, on ne peut douter que toute la première partie du colophon, depuis le haut de la p. 462, ne soit une formule qui n'émane pas du scribe lui-même, mais qu'il a trouvée en usage pour des cas pareils et qu'il n'a eu qu'à copier.

INDEX DES TROIS VOLUMES.

A

Akaṇṭaka, I, 123, 12.
akanishṭha, I, 266, 3. 7; II, 314, 3. 9; 319, 7; 349, 2; III, 139, 3.
Akardama, I, 124, 1.
akâca, I, n. 508.
akâlaka, I, 306, 13.
akâlika, III, 200, 10; n. 491.
Akutobhaya, II, 237, 10.
akopya, II, 139, 6; n. 522; III, 200, 15 al.
Aklinnagâtra, I, 141, 9.
akshaṇa, I, n. 405; II, 358, 5; 363, 3 al.
Akshatabuddhi, I, 138, 4.
Akshatâ, I, n. 431.
aksharapadavyâkaraṇa, II, 77, 10; 89, 17 al.
aksharabaddhalipi (?), I, 135, 8.
akshudrasattva, II, 57, 19; 59, 23.
akshudrâvacara, II, 1, 7; 9, 1.
Akshobhya, I, 139, 5.
akshauhiṇî, II, 104, 12.
akhila (contraire de *sakhila*), I, 202, 7.
agu, III, 697, 7.
aggañña, I, n. 617.
Agni, III, 151, 18.
agninya, I, 340, 15; 341, 10, 342, 6. 16; n. 617; III, 206, 13.
agniçaraṇa, III, 428, 11 et suiv.
agnihotra, III, 426, 7; 444, 11.
agratokṛita, I, n. 632.
Agrapurusha, I, 141, 5.
agram (âkhyâyati), III, 390, 6.
agravâdin, II, 309, 4.
agraçrâvaka, I, 44, 8.
agraçrâvikâ, I, 248, 19.
agre (ito), I, 165, 16; n. 510.
agrotpâda, II, 399, 9.
agha, I, 41, 5; 240, 10; n. 405; II, 162, 10 al.
Añkuça, I, 141, 5.
Añga, I, 34, 9; 288, 18 et suiv.; II, 419, 9; III, 209, 1; 438, 4.
añga (shad-), I, 231, 17 al.
añgârin, III, 93, 10.
Añgirasa, III, 109, 20; 239, 5; n. 478.
Añgottama, III, 233, 2.
acaladhṛiti, I, n. 452.
Acalitasumanas, I, 141, 16.
acchati, II, 379, 5.
Acyuta, I, 113, 17.
Ajakarṇa, I, 76, 1.
ajanya, I, 319, 12; n. 608.
ajanyaratha, III, 119, 23.
ajapâlanyagrodha, III, 302, 20 et suiv. (cf. 301, 8 et suiv.); 313, 18; 314, 14; 316, 12; 317, 5.
Ajita, I, 51, 6; 253, 14; 380, 8; 383, 16.
Ajitacakra, I, 137, 12.
Ajitapushyala, I, 137, 13.
Ajitabala, I, 140, 2.
Ajitasenarâja, I, 140, 11.
añjana (adject.?), I, 363, 18.
Añjanaka, III, 33, 12 et suiv.
añjaniya, II, 473, 10; n. 573.
Añjalimâlâdhârin, I, 140, 3.
aṭṭavâṇija (?), III, 442, 15.
aṭṭâṭṭâlaka, II, 484, 16.
aṭṭâla, III, 160, 13.
aṭṭâlaka, III, 19, 17.
aṭṭâlakoṭṭaracita, II, 193, 14.
Aṭṭhaka, III, n. 513.
aḍḍhâtiya, II, 312, 10; III, 75, 7 al.
aṇvati, I, n. 381.
aṇvita, III, n. 483.
atapa, II, 314, 9; 319, 7; 349, 1; 360, 22.
atikrântavarṇa, III, 317, 11 (cf. abhikrânta).
atigṛihṇâti, II, 307, 6. 7.
atitoshayati (?), III, 388, 9.
atittiga, I, 133, 12; n. 480.
atidânapati, II, 363, 12.
Atideva, I, 200, 10.
atinâmayati, I, 192, 14; III, 348, 16.
atiniryâti, I, n. 386.
Atipurusha, I, 138, 13.
atiprâgas, I, 54, 12; 56, 6; n. 418.
atibalaṁ, II, 34, 19.
atimâna, III, 106, 13; 114, 14; 214, 9.
Atimâyâ, I, 355, 17.
Atiyaças, I, 197, 3.
atiriva, I, n. 577; III, 60, 8; 147, 3 al.
atirekapûjâ, I, n. 445.
atiçaya, I, n. 487.
atiçayena, I, n. 487.
Atisûrya, III, 330, 13.

Atula, I, 249, 18; 251, 12.
attiyati, II, 242, 13; n. 541.
atyabhikshṇaṁ (?), I, n. 450.
atyaya, II, 105, 13.
Atyuccagâmin, I, 137, 11; III, 240, 2; 243, 5; 244, 1; 245, 6; 247, 6; 248, 9.
Atyuccasâhvaya, III, 241, 14.
Atyuttama, III, 239, 2.
atra, I, n. 450.
athâparaṁ, II, 148, 5.
atho, III, 444, 13.
Adinagâmin, I, 141, 12.
adṛçâsi, I, n. 377; II, 316, 19.
addaçâ, I, n. 377.
addhâ, III, 401, 12.
adbhutaṁ (prâptuṁ), I, 8, 15 al.
adbhutadharma, III, 200, 1 et suiv.
adya, II, n. 500.
adyâgreṇa, I, 365, 13.
advayasañjñâ, I, n. 560.
adhikaṁ, II, 216, 1.
adhikaraṇa, III, 52, 7. 12; n. 471.
adhikâra, I, 37, 12; 38, 5; 44, 14; n. 402; III, 241, 12.
adhikârakarman, I, 337, 19.
adhimukta, III, 77, 19.
adhimukti, I, 159, 15; II, 309, 14.
adhimuktivaçitâ, I, n. 586.
adhimûrchita, II, n. 522.
adhivacana, I, 161, 2; n. 506.
adhivâsa, I, 253, 4. 5. 6.
adhivâsayati (avec le génitif de la chose?) I, n. 611.
adhishṭhânaka, I, n. 529.
adhishṭhita, III, 376, 3.
adhi-sthâ, III, 339, 6.
adhiyâpita, III, 394, 9.
adhyardhapaurusha, III, 340, 18.
adhyavasâna, II, 121, 4. 17 et suiv.
adhyavasita, II, 139, 11; n. 522.
adhyâtma, I, 228, 5.
adhyâçaya, I, 102, 5; 153, 10; 192, 19; II, 298, 14.
adhvagata, I, 150, 18; 151, 2.
adhvânamârga, I, n. 479.
an (négatif devant un verbe fini?), III, 295, 18.
anagâriya, I, 322, 16 al.
anagha, II, 9, 16.
Anaṅgaṇa, II, 271, 13 et suiv.
ananuçruta, III, 332, 13 et suiv.
anantakârikaraṇatâ, II, 264, 15.
Anantakoça, I, 141, 11.
Anantagupta, I, 138, 8.
Anantacchattra, I, 138, 13.
Anantabuddhi, I, 140, 9.
Anantamâyâ, I, 355, 17.
anantaratana, I, 55, 9; 56, 15.
anantavûdagra, I, 83, 8.
anandhakârikaraṇatâ, II, 399, 14.
anativara, I, 206, 8. 10; 220, 8. 14. 16; n. 537; III, 10, 2. 4. al.
anatîta, II, 151, 7 (avec le locatif); 155, 11 (avec le datif).
ananyaneya, I, 118, 14: 208, 5; II, 12, 14; III, 110, 12 al.
ananyapakshika, II, 80, 17.
Anapaviddhakarṇa, I, 140, 4.
Anabhibhûtayaças, I, 140, 10.
anabhisara, III, 355, 7.
analpaka, II, 77, 10.
anavakâça, III, 199, 11.
anavadyabhîru, II, 1, 11.
anavarâgra, I, 34, 7; III, 273, 3 al.
anâtma, III, 334, 12 et suiv.; 446, 16 et suiv.
anâtmanîya, III, 447, 12.
Anâthapiṇḍa, III, 224, 11.
Anâthapiṇḍada, I, 4, 13.
Anâthapiṇḍika, III, 375, 6.
anârabdha, I, n. 547.
anârja, II, 79, 3.
Anâlambha, I, 138, 10.
anâlokiya (?), I, 162, 16.
anâvartikadharma, I, 33, 7; n. 397.
Anâviddhavarṇa, I, 140, 5.
anigha, III, 400, 2; 418, 14.
anityaṁ, I, 62, 14. 15.
anityabala, I, n. 424.
anityasañjña, I, n. 438.
anibaddhavacana, I, n. 491.
Aniyavanta, I, 313, 1.
Aniruddha, I, 66, 4; 75, 1; n. 427.
anivartanacaryâ, I, 1, 3; 2, 1; 46, 7; n. 367.
Anivartikabala, I, 138, 13.
anivartiya, I, 102, 6.
anivṛittabuddhi, I, 78, 8.
Anihata, I, 123, 17.
Anihatavarṇa, I, 141, 5.
anirya, III, 245, 18; n. 495.
anugata, I, n. 465.
anugîta, I, 45, 16.
anugîtagâthâ, I, 42, 5; n. 408.
anugṛihita, III, 147, 11.
Anugravarṇakshemagupta, I, 140, 10.
anujavati, I, 321, 6.
Anuddhṛita, I, 124, 9.
anudhyâpita, III, 119, 19; n. 480.
anudhvaṁsayati, I, 36, 13; 37, 7; n. 401.
Anupacchinnâlambha, I, 141, 10.
anupadaka, III, 450, 7.
anupadhika, III, 445, 1.
anupanthaka, III, 184, 5; 405, 11.
anuparita, II, 237, 12.
anuparitta, II, 77, 16.
Anupavadya, I, 136, 14.
anupaçyin, III, 266, 1.
anupasthita, I, n. 497.
anupâtraṁ, II, 422, 17.
anupâdâya, I, 302, 12; 329, 19; 335, 2; 357, 16; n. 613; III, 337, 4; 338, 20.
anupâdivimukti, I, 69, 15; I, n. 430.
anupûrvaṁ, III, 394, 19 et suiv.

anupûrvâ, II, 224, 12.
anupûrviya, III, 257, 11 et suiv.
anupraṇidhati, I, 323, 1; n. 610.
anupraṇihita, I, 250, 2.
anubaddha, III, 317, 18.
anubhâva, II, 193, 8.
anumodati, II, 98, 6. 7.
anumodanâ (dharma-), I, n. 594.
anuyâtrâ, I, 268, 12; n. 578.
anuyâna, I, 257, 11; 259, 1.
anu-yuj, I, n. 450.
anuyoga, III, 57, 1; 383, 2 et suiv.
Anuraktarâshṭra, I, 141, 14.
anurâga, III, 169, 18.
anurâgataṁ, II, 38, 9 al.; n. 400. 550; III, 181, 17 al.
Anurâdha, III, 340, 18.
Anurâdhâ, III, 308, 2.
anurikta, I, 252, 18.
Anuruddha, III, 177, 2 et suiv.
anurûpa (construit avec le participe présent?), II, 26, 10.
Anurûpagâtra, I, 140, 4.
anulagnati, III, 73, 4.
anulomacaryâ, I, 1, 3. 12; 46, 7; 63, 11.
anuvarga, I, 195, 12; n. 530.
anuvartati, II, 216, 12; III, 168, 1.
anuvartanâ, I, n. 812.
anuvidita, III, 397, 13; 398, 4.
anuviçati, II, 11, 6.
anuvyañjana, I, 38, 14; 39, 12 al.
anuçaṁsa, II, 81, 2.
anuçaṁsâ, III, 221, 3. 5.
anuçâsanî, I, 238, 5; III, 51, 17.
anuçâsanîprâtihârya, III, 137, 17.
anuçikshati, II, n. 554.
anusandhiṁ, III, 394, 19 et suiv.
anuhimavanta, I, 232, 3. 11; n. 556; II, 65, 1; 77, 15; 96, 13; 255, 11; III, 29, 9. 10; 31, 6. 19 al.
anûnâcâra, II, 287, 17.
anûrjaka, III, n. 467.
aneḍaka, I, 339, 8; 340, 13; 341, 7; 344, 11; 345, 8; n. 615.
aneya, II, n. 590; III, 93, 7 al.
anelaka, III, 322, 2.
anelikâ, I, 255, 21; n. 572.
anokâça, I, n. 517.
Anotaptagâtra, I, 141, 10. 15.
anotrapa, III, 11, 4.
anotrâpin, I, n. 462-463.
anonaddha, II, 23, 9.
anopa, III, 326, 21.
anopama, I, 166, 12; II, 12, 8 al.
anopalipta, II, 419, 4; III, 118, 9 al.
anoma, III, 250, 4.
Anomiya, II, 164, 18; 166, 11; 189, 1. 9; 207, 12.
anosâna, I, 314, 17.
antaḥkuçala, I, n. 442.
Antaka, II, 286, 11; III, 15, 15; 91, 19; 416, 6.
antaka, III, n. 489.
Antakoṭa, II, 465, 2. 13.
Antagiri, III, 441, 15; 443, 14.
antamaçatas, I, 211, 5. 13.
antamasato, I, 7, 10; n. 375; II, 15, 12; III, 92, 14.
antamaso, I, n. 375.
antara, I, 256, 7; 258, 10; 259, 6; 360, 11. 12; n. 631; II, 101, 13; 113, 9; 444, 16; n. 510. 522. 569; III, 272, 17.
antaratas, I, 203, 12.
antarapura (= antaḥpura) II, 148, 8.
antarahita, III, 116, 2 et suiv. (antarhita, I, 4).
Antarâgiri, III, 60, 1.
antarâpaṇavîthî, III, 35, 17; 37, 3; 390, 9.
antarâpaṇamukha, III, 111, 22; 442, 3.
antarâparinirvâyin, I, 33, 6; n. 397.
antarikshecara, I, 229, 15; 240, 4.
antareṇa, I, 362, 5. 7; n. 632; II, 209, 6; 362, 8; n. 535.
antaças, I, 104, 6; n. 395.
antaso, II, 15, 5.
antikât, III, 461, 3.
antike, I, 1, 4; 30, 9; 37, 8. 9; 322, 18; n. 395.
antimavataraṇagâmin, I, n. 464.
antishṭhagupta, II, 390, 1; II, n. 563.
antepura, II, 73, 15; 159, 11 al.
antogata, I, 237, 10.
antonagara, III, 170, 19.
anyatîrthika, III, 49, 12; 353, 14; 412, 7.
anyatra (constr. avec l'instrum.), III, 104, 10.
anyathâtva, III, 114, 8; 304, 16 al.
anyathâbhâva, III, 42, 6.
anyamanyaṁ, I, n. 378.
anyahiṁ, III, 29, 18.
anyâtaka, I, 346, 10. 11. 12. 13. 17. 18. 19; 347, 1. 4. 5. 6. 8; n. 620.
anyena (= anyatra), III, 59, 18.
apakubjaka, II, 126, 6; 283, 1.
apagata, I, 134, 9.
apacâyaka, I, 198, 6.
apacitâ, II, 259, 9; 260, 3; n. 544.
apacinoti, II, 335, 12; n. 557.
apatrapya, III, 53, 1.
apada, III, 91, 20; 92, 2.
apanâmayati, I, 181, 9; n. 521.
apamârgaka, I, 176, 8.
Aparagayâ, III, 324, 21.
Aparagodânika, II, 159, 1; 378, 2.
Aparagodânîya, I, 6, 2; 49, 6; II, 68, 6.
aparajjukâto, II, 456, 9.
aparatîrthika, I, 87, 5.

Aparâjita, I, 112, 11; III, 230, 10.
Aparâjitadhvaja, I, 1, 4.
aparârdha, III, 186, 14.
aparikheda, I, 78, 16.
aparigraha, III, 400, 1.
Aparitṛishita, I, 141, 13.
Aparibhinna, I, 137, 4.
Apariçrotavâhana, I, 139, 6.
aparejjukâto, III, 255, 14.
aparokshajâtika, III, 415, 10.
aparyâdinna, I, 85, 6; 86, 12; 133, 10.
apavartati (avec l'accus.), III, 32, 18.
apavâda, I, n. 458.
apavâdaka, II, 132, 9.
apavijjhati, II, 104, 4.
apaviddha, III, 430, 7.
apavidhyati, II, 138, 9; n. 522.
apasâdayati, III, 440, 7.
apaskaroti, II, n. 560.
apâvuriyati, II, 158, 1.
apunâvarta, I, n. 486.
apetabhâva, II, 67, 5.
Aprakṛishṭa, I, 141, 15.
apratigha, I, 271, 7.
Apratimâ, I, 128, 13 et suiv.
aprativacana, I, 349, 5.
apratisaṅkhyâya, I, n. 506.
apratisama, I, 104, 17; n. 459.
apramâṇaçubha, II, 314, 8; 349, 1.
apramâṇâbha, II, 348, 19; 360, 18.
aprameya (épith. du Buddha), III, 93, 9 al.
aprasaṅga, II, 346, 9.
aprâgbhâra, III, n. 509.
apsara, I, 149, 17; II, 144, 17; 160, 19; 449, 14.
apsaras, I, 214, 16; 304, 20; II, 192, 18; 359, 18 et suiv.; III, 109, 18; 311, 15.
apsarâ, I, 216, 8; II, 17, 8; 19, 5; 316, 13; 386, 16; 391, 18; III, 81, 11.
Abhaya, I, 178, 11; 179, 11; 180, 6; II, 2, 11; III, 237, 1.
Abhayadeva, I, 140, 13.
Abhayaparâ, III, 234, 8 et suiv.
Abhayâ, II, 26, 4 et suiv.
abhavya, I, n. 588. 591.
abhavyâ, II, 121, 9; 122, 5 al.; n. 519.
abhâvabhûta, II, 341, 92.
abhikkanta, III, n. 506.
abhikrânta, I, 301, 5; II, n. 543; III, 96, 19; 100, 20; 171, 2; 197, 15.
abhikrântakânta, II, 306, 16.
abhikrântapratikrânta, III, 60, 5; 182, 12.
abhikrântavarṇa, II, 257, 9, 258, 7; III, 302, 10; 316, 13; 317, 11.
abhigranthati, II, 270, 17.
abhighoshaghushṭa, II, 1, 14.
abhicchâda, III, 193, 8.
abhicchâdana, III, 127, 17.
abhicchâdayati, II, 367, 17.
abhicchâdita, III, 278, 13.
abhijânâti, I, 57, 7 et suiv.; II, 172, 8.
Abhiji, I, 2, 3.
Abhijit, III, 236, 13; 308, 3.
Abhijibhikshuvyâkaraṇa, I, 2, 5.
abhijñâ, I, 246, 4; III, 145, 15.
abhijñâta, III, 145, 17.
abhijñâtaparijñâta, I, 355, 7.
abhijñâtasaṅkalpa, III, 155, 1.
abhidakshiṇiyati, II, 416, 11.
abhidevaghosha (?), I, 198, 3.
abhidroha, II, 6, 6.
abhidhârayati, I, n. 582.
abhidhyâ, III, 52, 7.
abhidhyâyati, III, 341, 6; n. 509.
abhinanda, II, 28, 4.
abhinandati, II, 406, 3 et suiv.; 443, 17 (?)
abhinandate, II, 28, 13.
abhinandita, III, 36, 4.
abhinigṛihṇâti, II, 124, 2 et suiv.; 126, 6.
abhinirnâmayati, II, 132, 6. 16.
abhinirvṛita, I, 168, 7; III, 418, 15.
abhinirvṛitta, I, n. 512; II, 212, 8; III, 375, 17. 19.
abhinirharati, I, 228, 12; II, 132, 16; 283, 14 al.
abhiniveça, I, 196, 18; III, 229, 14; 232, 11.
Abhinnarâshṭra, I, 137, 5.
Abhinnâbha, III, 330, 13.
Abhipaçya, III, 307, 17.
abhiprajñâyukta, II, 270, 16.
abhibhavati, II, 220, 1.
abhibhaveti, III, 369, 23.
Abhibhûyaçaa, III, 330, 14.
abhimanas, III, 259, 5.
abhimânin (ou : atimânin?), III, 114, 7.
abhimukhâ (avec le locatif), II, 19, 6.
Abhimukhî, I, n. 436.
Abhiya, I, 35, 13; 36, 7 et suiv.; 44, 1 et suiv.
abhiraṅga, II, n. 513.
Abhirûpa, I, 139, 14.
abhirûḍha, II, 289, 8.
abhirocati, I, 285, 13.
abhilâpya (an-), II, 362, 12.
abhiliyati, II, 21, 5.
abhivadati, III, 444, 14.
abhiçaraṇa, I, n. 388.
abhishekabhûmi, I, 124, 20; cf. I, 76, 18.
Abhishekavatî, I, 193, 6.
abhishyanna, III, 143, 16; 144, 6; 153, 11; 154, 9.
abhishyandati, I, 30, 4; n. 394.
abhishyandita, III, 311, 1; n. 505.
abhisaṁskâra, I, n. 391; III, 391; 9.
abhisaṁskâreṇa, II, 126, 7.
abhisaṁskṛita, I, 26, 7.
abhisamaya, I, 250, 12. 16; 251, 2; n. 567.
abhisamâdiyati, I, 26, 7; n. 391.
abhisamita, III, 382, 3.
abhisameti, I, 165, 11; 312, 10; n. 510.
abhisambhuṇati, I, 41, 6; 230, 2; 240, 11; n. 406; III, 334, 9.

abhisambhuṇeti, III, 374, 7 et suiv.
abhisambhuṇoti, III, 206, 7. 9; n. 492.
abhisâhita (?), III, n. 493.
abhisâhṛita, III, 217, 16; 218, 2; 222, 5; n. 493.
abhisvara, I, 172, 3.
abhihâra, III, 387, 18.
abhikshṇasas, III, 120, 6; 124, 27.
abhiralipi (?), I, 135, 7.
abhyañgeti, III, 154, 14; 156, 7.
abhyalita, III, 327, 10.
abhyantara, II, n. 548.
abhyantarâ, III, 57, 17.
abhyantarimaka, III, 73, 17.
abhyantare, III, 173, 1.
Abhyavakâça, II, 117, 16; III, 50, 10.
abhyavahṛita, II, 241, 1; 432, 11; 483, 4.
abhyâkhyâna, I, 44, 13. 15; 45, 11.
abhyâbhavati, I, 214, 10; n. 542; II, 13, 9.
Abhyâyatanavacana, II, 43, 15.
abhyâsâdeti, III, 179, 12; n. 488.
abhyâse, I, n. 369.
abhyutkshipati, II, 315, 9; 329, 2.
abhyudgatatâ(sarvaloka-), II, 356, 20.
abhyupagata, I, 7, 4; n. 433; II, 248, 6; n. 542; III, 447, 15.
abhyupapatti, I, 133, 18.
amara (=les dieux), I, 200, 5. 13.
Amaragarbha, I, n. 495.
Amaradeva, I, 137, 4.
Amarâ, II, 83, 19 et suiv.
amâtrajñatâ, III, 48, 17; 49; 4.
amânyaprekshita, II, 1, 9.
Amitatejas, I, 136, 16.
Amitalocana, I, 138, 11.
Amitâ, I, 352, 14; 355, 20.
Amitaujas, I, 138, 1.
amṛita, I, 29, 17; 30, 15; 31, 15; 33, 17; 34, 6; II, 264, 16; III, 61, 16. 18.
amṛitaprasâda, I, n. 593.
Amṛitaphala, I, 141, 8.
amṛitâçmagarbha, II, 310, 12.
Amṛitodana, I, 352, 13; 355, 20; III, 177, 2.
Ambara, I, 124, 4.
ayaṁ (=iyam), I, n. 457; II, 7, 11; 10, 14 al.
ayakva (?), II, 465, 2. 13.
ayonija, I, 225, 3.
ayyaka, II, 426, 16; III, 264, 2.
Araktapravâda, I, 140, 5.
Arajottariya, I, 140, 9.
araṇa, I, 164, 15; 165, 5; n. 509.
araṇâ, II, 292, 17.
arati, I, 75, 19; III, 58, 8; 59, 2; 420, 19.
aratî, I, 85, 2.
Aratî, III, 281, 15; 284, 12 et suiv.; 286, 6.
arahate, III, 24, 15.
Arâḍa, II, 200, 13. Cf. Ârâḍa.
arinighâtin, II, n. 565.
Arinihantṛi, I, 140, 13.
Arindama, III, 449, 17 et suiv.
Arimardana, I, 137, 4; 139, 8.
Arishṭa, III, 231, 1.
Arishṭanemi, I, 140, 5.
Arishṭâ, III, 308, 8.
Aruṇa, II, 415, 14. 18; III, 108, 8.
aruṇodgamana, II, 430, 6.
aruṇodghâta, II, 133, 7; 284, 26; 422, 6.
Arka, I, 54, 5.
argaḍa, II, 115, 12.
argalapâça, I, 195, 18.
arcamâna, III, 279, 12.
Arcima, I, 198, 16 et suiv.
Arcimat, I, 193, 14; 196, 19.
Arcishmatî, I, n. 436.
Arjuna, III, 361, 4 et suiv.; 368, 15; 369, 6.
artiyate, I, 219, 17; n. 547.
artiyati, I, 89, 18; 343, 1; II, 21, 19; 161, 7 et suiv.
arthacaryâ, I, 3, 12.
Arthadarçin, III, 236, 9; 240, 4; 243, 10; 244, 2; 245, 12; 247, 8; 248, 16.
arthavaça, III, 48, 5. 10.
ardita, II, 71, 1; 145, 11; 434, 8.
ardhacandra, II, 316, 7; 317, 7.
ardhahâra, II, 472, 2.
arhat, III, 326, 13 et suiv.
Alakuṇḍalabhaṭṭiya, I, 75, 1.
Alaṅkṛita, I, 137, 2.
alamârya (?), II, 130, 13.
Alambushâ, III, 308, 8.
alâbuçreṇi, III, 68, 6.
alika, II, 70, 2; 71, 2.
alinda, II, 461, 21; 462, 12; n. 571.
Alindâ, II, 425, 2 et suiv.; 426, 14 et suiv.; 440, 4 et suiv.; III, 2, 20 et suiv.; 8, 10 et suiv.; 15, 9 et suiv.
alûha, II, 65, 12; 117, 19.
alena, III, 353, 18 al.
alpaçâkha (?), I, n. 392.
alpâbâdhatâ, I, 254, 16.
alpeçâkhya, I, n. 392.
allîna, I, n. 603.
allipita, I, 311, 2; III, 24, 4 al.
allipiyati, III, 127, 4.
allipeti, III, 127, 17.
alliyati, III, 24, 5; 127, 8.
avakubja, I, 28, 13; n. 393.
avakubjaka, II, 16, 11 al.
avagâḍha, II, 133, 15.
avagûhati, II, 435, 7.
avagûhayati, I, 304, 15; n. 599.
avacara, I, n. 397.
avatâra, II, n. 508.
avatishṭhati, I, 220, 9; II, 239, 6.
avadyabhîru, I, n. 532.
avadvârâpayati, II, 490, 1.
avadhyanta, I, n. 377.
Avadhyaparamabuddhi, I, 137, 13.
Avanti, I, 34, 10; II, 419, 9; III, 382, 10. 16.
avapatati, II, 36, 16.

avarupta, II, 314, 11; III, 406, 11.
avarodhâna, I, 165, 17.
avalambikâ, III, 311, 8. 18; 312, 12.
avalipta, II, 115, 12.
avalokayati (mukham), II, n. 546.
Âvalokita, II, 257, 13; 294, 2.
avaloketi, III, 177, 15.
avavâda, I, n. 601.
avaçesha (adject.), I, n. 375.
avaçâkha, III, 311, 4.
avasakkati, I, 23, 10; n. 389.
avasânena, II, n. 575.
avasirati, III, 165, 12. 19.
avasidati, I, 48, 5; n. 414.
avasthâ, I, n. 560.
avasruta, I, 88, 7; n. 443.
avahârayati, I, n. 593.
avikala, II, 356, 7.
avikalya, II, 295, 7; n. 550.
Avikshiptâmça, I, 137, 6.
Avigraha, I, 124, 3.
avitarkadhyâyin, III, n. 501.
aviddasu, II, 369, 5. 16.
avidyâ, III, 65, 15 et suiv.; 448, 12 et suiv.
avidha, II, 452, 8.
avidhaṁ, II, 462, 15.
avidhâ, II, 450, 5.
avidhâvidhaṁ, I, 303, 19. 21 al.
avidhâvidhâ, I, 301, 19; III, 73, 17 al.
Avipranashṭarâshṭra, I, 138, 6.
avibhakshaṇa, I, n. 632.
Aviraktarâshṭra, I, 140, 2.
avilakshitâ, II, 9, 1.
Avirasa, I, 141, 7.
avivartacaryâ (cf. anivarta°), I, 63, 13; n. 367. 424.
avivartika, I, 83, 12.
avivartiya, I, 80, 4.
Aviçushkamûla, I, 141, 13.
avîci, I, 25, 14; 26, 14. 16. 17; 41, 10; 42, 16; 53, 13; 240, 15; III, 369, 16; 454, 8.
avici, I, 9, 9; 15, 13; 16, 16. 7; III, 274, 12.
avṛiha, II, 314, 8; 349, 1; 360, 22.
Avekshita, I, 123, 14.
avaivartika, I, 82, 8.
avaivartikatâ, I, 81, 1.
avaivartiya, I, 63, 13; 82, 19; 97, 2; n. 425.
avraṇa, I, 43, 11.
açaṅkiya, I, n. 511.
açaraṇya, I, n. 463.
açâstâravâdin, I, 254, 1; n. 570.
açitaka, II, n. 520.
açitakaparva, II, 126, 18.
açeçi (?), II, 86, 8.
açeshaprâpta, II, 374, 8.
Açoka, III, 238, 6.
açokabhâṇḍa, II, 48, 4.
açokamaṇḍapa, II, 144, 12.
Açokasattva, I, 141, 4.
Açokâ, I, 248, 19; 252, 8.
Açokârâma, III, 241, 4.
açnati (?), I, 264, 6.
Açleshâ, III, 305, 22.
Açvaka, I, 34, 10; II, 419, 9.
Açvakarṇa, II, 300, 18.
Açvaki, III, 337, 5; 339, 1.
Açvakin, III, 139, 5 et suiv.; 328, 20.
açvamedha, II, 405, 11.
açvaratna, II, 158, 16.
açvâroha, III, 102, 5.
Açvinî, III, 309, 3.
Ashṭaka, III, 375, 7.
ashṭapadasama, I, 258, 7; 259, 3.
ashṭamaka, I, 120, 9; 159, 8; n. 470. 502.
Ashṭamaka, III, 364, 7; 365, 18; 366, 7; 373, 23.
ashṭamaṅgala, II, 38, 11.
ashṭâṅga, III, 332, 10.
ashṭâṅgasamanvâgata, III, 177, 20.
ashṭâṅgika, I, 120, 9; III, 331, 12 et suiv.; 456, 21.
ashṭâpadavinibaddha, II, n. 552.
ashṭâpadasama, I, n. 555.
asaṁvaraṇa, I, 204, 5; n. 536; II, 7, 20.
asaṁvidita, I, 41, 5; n. 405.
asaṁskṛita, II, 144, 3.
asaṁskṛitâyus, II, n. 559.
asaṁstava, III, 259, 20.
Asaṅkîrṇa, I, 139, 1.
asaṅgapratibhâna, I, 119, 16.
asaṅgamânasa, I, 43, 6 al.
asadhurya, II, 63, 15; n. 509.
Asamasama, III, 231, 3.
asambhûta, III, 341, 12.
Asambhrântavacana, I, 141, 12.
Asahya, III, 237, 8.
asahyatâyin, III, 109, 19.
asahyasâhi, I, 255, 16; 256, 1; n. 571.
asâta, I, 5, 9; n. 373; III, 16, 4.
Asita, II, 30, 8 et suiv.; 33, 8 et suiv.; 48, 2; 144, 8; 151, 12; III, 382, 16 et suiv.; 386, 18.
Asitabhânu, I, 139, 5.
asipatravana, I, 7, 8; 11, 16; 12, 2; 21, 13.
asitaki, II, n. 520.
asura, I, 190, 6; 209, 7; 257, 4; 264, 19; 297, 3; 350, 9; II, 11, 14; 91, 13; 301, 13; 329, 6; 338, 19; 347, 11; 352, 17; 380, 14; 387, 3; 406, 15; III, 138, 2 et suiv.; 254, 8 et suiv.; 367, 4; 461, 11.
asuracârikâ, I, 30, 1. 3.
Asuradeva, I, 141, 2.
asurapura, I, 30, 2. 12; II, 344, 13.
asurendra, III, 138, 1.
asecanaka, I, n. 528.
Askhalitapravarâgra, I, 137, 8.
Asta, III, 308, 18.
asthâna, I, 180, 2; 192, 12.
asthânatâ, I, 101, 2. 7; n. 455.
Asthisena, III, 418, 19 et suiv.
Asmaka, III, 208, 17; 363, 1.
asmâd, II, 79, 4 et suiv.; n. 511.

asmo (= locat. ou génit.) III, 285, 4.
asmehi, I, 313, 8.
asya (= svid), I, 343, 4; n. 412; (= syāt), I, 42, 6. 10 al.; n. 408.
asyāt, III, 88, 17 al.
ahaṁ, (= ayaṁ) I, 5, 2; 322, 3 al.; n. 417; n. 610; II, 371, 2 al.; (= māṁ?) II, n. 548.
aharahaṁ, III, 46, 15.
Ahibhānurāga, I, 141, 7.
ahirīka, I, n. 462.
ahu, II, 221, 17; 228, 2.
ahṛisvara (?), III, 43, 3 var. 6 var.; 45, 17 var.
aho dharmaṁ, I, 236, 18; 237, 3; 241, 12; n. 560; II, 143, 18; 406, 11; n. 523.

Ā

ākaḍḍhati, II, 429, 1. 2; III, 29, 15.
ākarshaṇatā, I, n. 605.
ākarshaṇā, I, 314, 2.
ākāleti, II, 253, 17.
ākāça, II, n. 504.
ākirṇa (vihāra), I, 89, 17.
ākramati, I, 274, 19. 21.
ākramayati, III, 365, 1.
ākramāpayati, III, 363, 9.
ākrāntakāya (?) (*corr.* klānta°?), II, 130, 19.
ākshepayati, I, 96, 7; n. 450.
ākhāyita, III, 72, 12.
ākhyānavidū, III, 122, 17.
ākhyāyati, III, 428, 16; 439, 8; n. 519. 524.
āgatigati, I, 4, 7; 9, 2.
āgama, II, 21, 12.
āgamana, I, 218, 20; n. 546; II, 21, 2.
āgamavastu, I, 318, 7.
āgamya, I, 313, 5 al.; n. 562; III, 133, 3. 4 al.
āgalita, I, 264, 20; II, 203, 3.
āgāmika, II, 405, 16.
āgṛihīta, II, 376, 6.
āgneyamaṇi, II, 296, 8.
āgrīvanīya (??), III, 113, 10.
āghāta, I, 79, 15.
Āṅga, III, 440, 18.
Āṅgirasa, III, 369, 8.
ācikshati, I, 244, 6; n. 411.
ācchāda, II, n. 515; III, 128, 10; 161, 16.
ācchādana, III, 177, 16.
ācchādayati, III, 38, 12; n. 470.
ācchāya, III, 449, 12. 14.
ācchāyeti, III, 301, 5; n. 503.
ājanīya, III, 130, 7.
ājāneya, III, 120, 5 al.
ājīvaka, III, 325, 12.
ājñā, III, 53, 9.
ājñākṛita, I, 311, 4; n. 603.
Ājñātakauṇḍinya, III, 328, 20; 333, 19; 337, 4; 338, 20; 341, 3; 345, 3; 347, 14, 349, 6.
ājñātabhūta, III, 377, 15; n. 515.
ājñāsuvimuktacitta, I, 248, 11. 13. 15.
āṇatta, I, n. 536.
āṇattika, III, 126, 8.
āṇattikā, II, 451, 7.
āṇā, III, 7, 16.
āṇāpaka, I, 362, 4. 6; 363, 2 et suiv.
āṇāpeti, III, 125, 19 et suiv.
āṇeti, II, 451, 12.
ātumano (= ātmanas), II, 148, 15.
āttamana, II, n. 505.
ātmanīya, III, 66, 8; 447, 13.
ātmapūrvāpara, II, 1, 14; n. 497.
ātmabhāva, I, 245, 3.
ātmabhāvatā, II, 301, 11.
ātmavṛishabhitā, II, 261, 5.
Āditya, I, 58, 15; 62, 7; III, 237, 3.
Ādityadatta, I, 138, 5.
ādityabandhu (épith. du Buddha), I, 282, 15; II, 306, 14.
ādinava, II, 144, 16; 166, 6 al.
ādīpita, I, 33, 11.
ādeyavacana, I, 270, 6; n. 580.
ādeçanā, I, 238, 5.
ādau karoti, I, 145, 2; 147, 8. 15; 157, 15; 161, 7; n. 489. 493. 506.
ādhāraṇa, II, n. 548.
ādhipateyya, I, n. 383.
ānantariya, I, 291, 11; n. 590.
ānantarya, I, 243, 18.
Ānanda, I, 77, 16; 251, 22; 297, 15; 317, 9. 19 et suiv.; 326, 1 et suiv.; 329, 11; 331, 13; 332, 15; 355, 7; II, 157, 9; 237, 11; III, 47, 10 et suiv.; 176, 14. 15; 225, 10 et suiv.; 241, 4 et suiv.; 255, 16; 375, 7.
Ānandacandra, I, 139, 9.
Ānandamāla, I, 139, 9.
Ānandasthavira, II, 114, 9; 219, 10.
ānandika, III, n. 522.
ānandikaguru, III, 412, 7.
āniñja, I, 34, 11; n. 399.
āniñjya, I, 228, 11. 15.
āniñjya (adj.), I, 133, 13.
ānisaṁsa, II, 324, 9.
ānupūrvā, II, n. 538.
ānulomika, I, n. 367.
ānuçaṁsa, II, 372, 16.
ānuçaṁsā, II, 373, 18.
ānuçāsti, II, 323, 21.
āpatti, I, 182, 1.
āpadyati, I, 181, 10; n. 522.
āpūrta (?), III, 432, 19; n. 524.
ābha, II, 314, 7; 348, 19; 360, 15.
ābhā (= prabhā, nimbe) I, 112, 8.
ā-bhāsh, I, n. 607.
ābhāshṭa, I, 316, 18 et pass.
ābhāsa (çrota-), I, 6, 3.
ābhāsvara, I, 52, 4. 5. 7; 63, 7; 338, 15. 18; II, 314, 7; 319; 4; 348, 19.
ābhoga, II, 358, 7; 360, 9; n. 559.
āma, II, 154, 16.
āmaṁsye, II, 194, 13.

âmagandha, III, 214, 3; 217, 8.
âmantraṇa, I, 205, 21; III, 188, 1. 9.
âmisha, III, 48, 13.
âmukhîbhûta, I, 245, 17; n. 565.
âmodanîya, II, 259, 10 et suiv.; n. 544.
Âmrapâlikâ, I, 261, 15.
Âmrapâlî, I. 300, 16.
Âmrapâlîvana, II, 293, 16.
Âmravana, I, 300, 16.
âyatana, II, 93, 20; III, 66, 3 et suiv.
âyatiṁ, I. n. 420.
âyâsita, II, 205, 5.
âyus, III, 65, 16.
âyuḥsaṁskâra, I, n. 473.
âraṇyaçâstra, II, 33, 11.
Ârati, II, 240, 3.
ârabdhavîrya, III, 264, 12.
ârambaṇa, II, 260, 15 et suiv.; n. 545.
ârâgayati, I, n. 458; II, 276, 12; 393, 1; III, 53, 9; n. 472.
ârâgeti, II, 363, 4; 365, 11; III, 415, 4.
ârâjaka, II, 70, 13
Ârâḍa, II, 118, 1 et suiv.; 198, 1; III, 322, 15.
ârâdhana, III, 57, 14.
ârâdhayati, I, 104, 8; n. 458; II, 118. 9; 120, 1; n. 518.
ârâdhita, I, 348, 14; III, 15, 8; 16, 2.
ârâdheti, I, 243, 13.
ârâva, II, 160, 4.
ârûpayati, III, 169, 20; 393, 18.
ârûpeti (= âropayati), III, 149, 17; 150, 1; 160, 7.
ârûpya (?) (corr. sârûpya?), II, 123, 18; n. 519.
ârocayati, I, n. 376.
âropita, I, 247, 9.
âroha, I, 205, 7.
Ârjava, I, 154, 1.
ârjava (adj.), I, 133, 8.
ârtita, II, 480, 7.
ârtîbhâva, II, 146, 15.
ârddha, I, n. 253, 569.
ârdra, III, 305, 21.
ârdrapâtra, I, n. 480.
Ârdravallîpratirûpa, I, 141, 5.
ârdravṛiksha, I, 7, 5; 11, 12, 12, 15; 17, 9; 20, 12; 24, 9; n. 375; III, n. 528.
ârya, III, 418, 18; 419, 15; 420, 1.
âryapaksha, I, n. 485.
Âryavaṁçaketu, I, 141, 6.
âryasatya, III, 331, 17 et suiv.; 408, 17.
âryasmita, II, 280, 15 et suiv.
Âryâksha, I, 137, 14.
âryâpavâda, I, 103, 8.
Âryâvarta, II, 262, 16.
âlabdha, I, n. 628; II, 479, 10; n. 573.
âlambaṇa, I, 120, 11; n. 470.
âlambana, I, 195, 1 et suiv.; n. 529; II, n. 507; III, 227, 7.
âlaya, III, 200, 11; 314, 2; 400, 3.
âlayârâma, III. n. 506.
âliṅga, III, 70, 14; 82, 3; 159, 7.
âliṅgikâ, III, 407, 20.
âloka, III, 332, 15 et suiv.
âlokati, I, 165, 7.
âlokayati, I, n. 509.
âlokitavilokita, III, 182, 12.
âlopa, I, 615; II, 190, 5; n. 571.
âlopakâra, I, 339, 13. 15.
âvajjati, I, 9, 4.
âvandita (?), III, 241, 1.
âvarati, I, 24, 1.
âvarjana, I, n. 377; II, 423, 18; n. 567.
âvarjayati, I, 34, 9; n. 398; II, 419, 8.
âvarjita, II, 297, 7.
âvartati, III, 47, 14.
âvâpaka, II, 311, 11.
âvâsaçuddha, II, 346, 15.
âvâsasampanna, II, n. 550.
âvigalita, I 154, 12.
âviddhaka, III, 113, 10; 442, 15.
âvishṭa, I, 315, 3; n. 606.
âvusâ, I, n. 518.
âvusâdayanto (?), I, 176, 7.
âvusâvo, I, 317, 15. 16; n. 608.
âvuso, I, 91, 6; n. 447.
âvṛiṁhita, I, n. 379.
âveṭhitaprâkâra, III, 225, 6. 23.
âveṇika, I, 38, 14; 39, 12 al.; n. 505.
âveçanaçâlâ, I, 328, 6. 9. 10. 12. 14. 20; 329, 1; n. 612.
âveshṭati, I, 347, 12; n. 620.
âçaṅkitavyasahavratâ, II, 118, 3.
Âçâ, II, 58, 22 et suiv.; 62, 18; III, 309, 9.
âçâ, 108, 14 et suiv.
âçâbhûta, III, 352, 4.
âçîti, (catur-), I, n. 423; III, 450, 13; (shaḍ-), III, 96, 23; 101, 4. 6.
Âçukârin, I, 136, 16.
âçureva, II, 19, 19.
âçraya, II, n. 525.
âçrava, I, 147, 1; 329, 19; 335, 2 al.
âshâḍha, III, 308, 3.
âsaṅgakathâ, I, 214, 4; II, 17, 4.
âsaya, III, 400, 3.
âsurakâya, III, 140, 7. 16.
âsecanaka, I, 196, 8. 10; 194, 13; 207, 1; n. 528.
âstara, III, 117, 22.
âsphânaka, II, 124, 9. 15.
âsphâra, I, n. 377.
âsvâda, I, 79, 10; 180, 4; 184, 13; n. 521.
âsvâdayati, I, 344, 12.
âhâra, III, 65, 17.
âhosvidaṁ, I, 102, 13. 14; n. 457.
âhnikakarmika, I, 264, 4.
âhvaya, III, 387, 18; n. 518.
âhvayana, II, 57, 15.
âhvâyati, I, 177, 6.

I

Ikshvâku, I, 98, 11; 100, 1; 348, 10; II, 422, 20 et suiv.; 424, 11 et suiv.; III, 1, 1 et suiv.; 246, 11; 247, 12; 343, 15.
icchatva, I, 52, 7; 338, 18; n. 417; II, 133, 4.
icchita, III, 24, 19.
icchitavya, III, n. 522.
iñjati, II, 340, 13; 408, 5.
itas, I, 232, 18.
itihâsa, I, 231, 17.
itihâsapañcama, II, 77, 9; 89, 17 al.; III, 450, 7 al.
itthaṁ, III, 286, 8.
itthatva, III, 447, 8; n. 526.
itvara, III, 186, 4.
idaṁ (=iha), I, 327, 6; 328, 1; III, n. 484.
idha, I, 19, 10; 20, 6; n. 385; III, 134, 20.
Indra, I, 103, 1; 157, 9; 209, 3; 245, 9; II, 11, 10; 37, 18; 63, 11; 405, 13; III, 7, 12; 117, 8; 267, 16; 373, 19.
indrakîla, I, 292, 14.
indrakîlaka, I, 195, 16.
indrakîlopamacitta, II, 261, 3; III, 225, 5.
Indrakuça, II, 433, 16.
Indracûrṇa, I, 139, 7.
Indratejas, I, 136, 14.
Indradhvaja, I, 62, 4; 138, 4; III, 226, 5 et suiv.; 229, 17 et suiv.; 241, 2.
imaṁhi (?), I, 185, 20; n. 524.
imasmiṁ(=iha), I, 351, 18.
imahiṁ, I, n. 524; II, 463, 2 al.
imo, II, 151, 1; 152, 15; 285, 5; III, 301, 11.
iriyâpatha, II, 157, 1.
Ilâ, III, 309, 8.
Ishâdhara, II, 300, 18.
ishika, I, 196, 1.
Indratapanâ, III, 526, 6 et suiv.; 230, 2.
ishikâ, I, n. 530.
ishika (?), III, 228, 12.
ishṭakâ, III, 228, 3.
Ishṭarûpa, I, 39, 11.
ishṭi(=strî), II, 299, 14; III, 145, 20.
ishṭikâ, I, n. 563; II, 384, 2.
istri, II, 70, 1.
istrikâ, I, 244, 5; n. 563.
istriya, I, 304, 4.
istriyâgâra, II, 425, 15.
istrî, I, 303, 20; III, 26, 21; 84, 8.

Î

îti, I, 254, 4. 10.
îryati, III, 118, 18.
îryâ, I, 302, 10; III, 60, 9; 92, 10 al.
îryâpatha, II, 390, 8; III, 27, 4.
îrshyâ, II, 6, 6.
Îçvara, II, 158, 7; 257, 8.
Îçvaragupta, I, 141, 4.

U

ukkaḍḍheti, III, 158, 13.
Ukkala, III, 303, 4.
ukkârika, II, 190, 6; II, n. 531; III, 158, 9. 12.
ukkâçana, II, 496.
ukkâsati, II, 281, 13.
ukkâsana, II, 418, 17.
ukkâsita, II, 410, 4.
Uggata, III, 364, 3.
Ugra, I, 131, 5.
Ugrasena, II, 177, 9 et suiv.
ucchaṅga (?), I, 226, 16.
ucchahati, I, 27, 10. 13; n. 392.
ucchâpita, II, 170, 12.
ucchihitvâ, II, 127, 12; 128, 16; 130, 2; n. 520.
uccha, I, 236, 17; 241, 11; n. 560.
ucchedadṛishṭi, III, 448, 10.
ucchrapayati, I, 337, 3.
ucchraya, II, 63, 14; n. 509.
ucchrâpayati, II, 343, 22.
ucchriti, II, 240, 16; n. 541.
ucchri, II, 127, 10.
ucchreti, II, 126, 7.
ucchvâsita, I, 245, 4.
Ujjaṅgala, II, 207, 5. 8.
ujjugata, III, 436, 3.
ujjucitta, III, 225, 1.
Ujjeni, II, 30, 7.
ujjhita, III, 156, 13.
Ujjhitapara, I, 141, 2.
Ujjhebhaka, III, 382, 10 et suiv.; n. 515.
uḍâra, I, n. 494.
uḍha, III, 161, 8.
utkaḍḍhita, III, 431, 7.
utkarshayati, III, 196, 7.
utkalitâ (?), III, n. 493.
utkuṭaka, I, 144, 10; n. 489.
utkuṭika, I, 213, 7.
utkuṭuka, II, 16, 11; 413, 17; n. 498.
utkshipayati, III, 344, 11.
utkshipta, III, 126, 17.
utkshiptaparikha, III, 225, 6.
utkshepa, II, 273, 6; n. 547.
utkhalita, III, 223, 19.
uttaka, II, 457, 14.
uttakoshṭhakâraka (?), III, 443, 4.
uttapta, I, 106, 1; n. 460.
Uttaptarâshṭra, I, 139, 13.
uttamârtha, I, n. 562.
Uttara, I, 249, 2; 251, 3; 252, 5; III, 239, 2; 382, 14 et suiv.
Uttarakuru, I, 6, 3; 49, 6; 103, 10; n. 483; II, 68, 7; 159, 1; III, 72, 18; 75, 11; 378, 2.
Uttarakurudvîpa, III, 357, 9.
uttarakururâja, I, 140, 3.
uttarakurulipi (?), I, 135, 6.
uttarati, III, 408, 9.
Uttarâpatha, II, 166, 19.
uttarâpathaka (bhâshya), II, 175, 5.
uttarâraṇi, II, 121, 9.
uttari, II, 119, 5; III, 396, 9.
uttariṁ, I, n. 580.
uttariviçesha, III, 173, 4.
uttaridharma, III, 124, 22.
uttânaka, I, 213, 7; n. 541.
uttânîkaroti, III, 408, 18.

Uttiya, I, 36, 3. 6 et suiv.; 44, 10 et suiv.
uttrasati, I, 120, 10.
uttrâsa, I, 79, 13.
utthapeti, III, 3, 16.
utthâpaniya, II, 26, 13.
utpattati, I, 6, 8; II, 243, 11.
utpattita, I, 26, 3; n. 374. 391.
utpathagata, II, 227, 3.
utpadyati, III, 176, 9. 10; 393, 1; n. 487.
utpanna, I, 311, 13; n. 603; II, 64, 17; 69, 14.
Utpala, III, 235, 16.
Utpalaka, II, 102, 1.
Utpalapadmanetra, I, 138, 13.
Utpalavarṇâ, I, 251, 21.
utpâṭayati, II, 335, 9; 403, 14.
utpâta, III, 343, 17.
utpâda, II, 259, 12 et suiv.; n. 549.
utpâdayati, III, 138, 8; 181, 7; 190, 16; 233, 9 al.; n. 413; II, 315, 12 al.
utpâdita (rudhira), I, 224, 17.
utrasta, III, 460, 19.
utsaṅga, II, 421, 16; n. 567; III, 405, 6; n. 521.
utsaṅgaparvata, I, 352, 20; n. 625.
utsada, I, 5, 1; 61, 3. 4; n. 372; II, 305, 1. 18; 306, 2; n. 553.
utsadakuçala, I, n. 372.
utsadakuçalasañcaya, I, 249, 18; 251, 12; II, 177, 14.
utsadaprâpta, II, 319, 21; n. 554.
utsanna, III, 395, 18.
utsaryati, II, 92, 18.
utsavika, III, 177, 17.
utsahati, II, 90, 6; 91, 19; 92, 14, 147, 3.
utsâraṇa, I, 223, 8.
Udayagâmi, I, 138, 7.
utsâhita, II, 96, 12.
udakarâkshasa, II, 77, 17; 450, 5 et suiv.; III, 29, 11.
Udayana, II, 2, 12.
Udâgata, I, 137, 8.
Udâttakîrti, I, 138, 11.
Udâttavastra, I, 139, 13.
Udâttavarṇa, I, 137, 15.
udâna, III, 161, 7.
udânayati, I, n. 617; III, 111, 8.
udâneti, III, 161, 7.
Udâyin, III, 91, 8 et suiv.; 106, 3; 107, 11 et suiv.
Udâragupta, I, 138, 12.
udupâna, I, 220, 20; 308, 5; n. 547; II, 23, 5 al.
Udgata, III, 365, 19; 366, 8; 374, 1.
udgrihîta, I, 52, 1; n. 417.
udghaṭitâjña, III, 270, 9; 318, 3; 382, 15; n. 499. 506.
udghâṭa, II, 415, 18.
Uddaka, II, 120, 10 et suiv.
uddeçeti, I, n. 386.
uddhataçarîra, III, 130, 10.
uddharati, II, 244, 8; n. 541; III, 350, 14; 351, 5; 365, 4.
uddhṛita, I, n. 604.
uddhṛitadaṇḍa, I, 313, 13. 14.
udyojayati, III, 141, 12.
Udraka, II, 119, 8 et suiv.; 200, 8. 13; III, 321, 11.
udvartâpayati, II, 150, 5.
udvahati, III, 252, 16. 20.
udvâyate, II, 191, 6.
udvijati, II, 153, 3; 155, 9.
udvilya, I, 266, 14; n. 577.
udvîkshaṇîya, II, 375, 15.
udvejayati, II, 144, 20.
udvedha, I, 196, 2. 17; n. 531.
Unnata, I, 137, 12.
unnayati, III, 161, 14.
unmajjana, III, 410, 2.
unmûrdhikâ, II, 452, 6.
upaka, III, n. 497.
Upaka, III, 184, 1 et suiv.; 325, 12 et suiv.
upakrama, II, 448, 12; 492, 1.
upakramati, II, 492, 8; n. 529; III, 25, 2. 4.
upakramikâ, II, 121, 5 et suiv.
upakrameti, II, 459, 16.
upakshetra, I, 121, 9. 12; n. 471.
upagata, II, 437, 11; n. 523.
upagûhati, I, 227, 16.
upaghâṭa, I, 229, 7.
upacaya, II, 292, 5.
upacâra, I, 176, 13.
Upacitabahu, I, 141, 16.
upajanayati, I, 48, 2; n. 566; II, 6, 7.
upajaneti, I, 248, 2.
upajânayati, II, 135, 4.
upajîvana, II, 173, 2 et suiv.
upajîvin, I, n. 582.
upajîvya, I, 361, 4.
Upatishya, III, 56, 11 et suiv.; 269, 11; 271, 5.
upatîrtha, III, 288, 9.
upadâ, I, 169, 9.
upadeçaka, I, 220, 5.
upadeçayati, I, n. 513.
Upadharma, III, 56, 11.
Upadhâna, III, 176, 14.
upadhâna, I, 112, 3; 302, 6; n. 544; II, 259, 14.
upadhi, I, 115, 8; II, 418, 10; III, 314, 4. 5; 417, 9. 17; 444, 15.
upadhikshaya, I, n. 467.
upadhisaṅkshaya, III, 282, 6. 12 et suiv.
upanâmayati, I, n. 499; II, 66, 9.
upanâmayita, II, 168, 6.
upanâmeti, III, 145, 12 et suiv.
upanâha, II, 56, 1.
upanipatati, II, 216, 7.
upaniyamati, II, 116, 1.
upaniçrita, I, n. 600.
upaneti, III, 402, 7; n. 521.
upapatti(vaçitâ), I, 282, 18.
upapadyatâ, II, n. 559.
upapâduka, I, 145, 4; 212, 7.
upapeta, I, 357, 14; II, 63, 15 al.; n. 628.
upamâ, II, 121, 1.
upayâcana, III, 402, 1 al.
upayâcita, III, 10, 5.
uparim, III, 447, 8; n. 526.
uparikoshṭhaka, I, 327, 12 et suiv.

uparitapati, II, 224, 15.
uparima, I, n. 540; III, 115, 19 et suiv.
uparimena, I, 211, 4; II, 15, 5.
uparudhyati, III, 452, 16.
Upala (nom d'un kalpa), III, 233, 17.
upalakshati, II, 145, 13.
upalakshayati, II, 147, 19; 148, 1.
upavitarka, II, 74, 3.
upavusta, III, 216, 5.
upaçama, I, 143, 1.
upaçamayita, III, 429, 18.
Upaçânta, III, 237, 11.
upasaṁhita, I, 214, 5.
upasaṅkrama, II, 492, 2.
upasaṅkramati, II, 174, 3 et suiv.; 492, 1. 4; n. 529; III, 25, 15.
upasampadâ, I, 2, 15; III, 420, 12.
upasarga, I, 254, 5; II, 286, 4; 417, 16.
Upasena, I, 138, 9; III, 60, 55 et suiv.; 431, 1 et suiv.
upastabdha, II, 255, 14; 280, 16.
upastabdhatva, I, 5, 9. 12 et suiv.
upastambha, II, 259, 14.
upastambhana, II, 292, 6.
upasthâ, I, 336, 15; n. 343.
upasthâka, I, n. 568.
upasthâpayati, I, 16, 10; 107, 16; II, 218, 4 (cf. l. 15. 16); III, n. 490.
upasthita, I, 242, 20; III, 186, 11.
upasthihati, II, 212, 2 et suiv.
upaharati, I, 177, 13.
upahâra, I, 177, 13. 14. 15. 17; 178, 1. 5. 7; 180, 12; 184, 18; 188, 11; 192, 11; n. 518. 523.
upâtivṛitta, I, n. 600; III, 281, 14.
upâdâna, II, n. 546; III, 448, 15 et suiv.
upâdi, I, 243, 16.
upâdîyati, I, 233. 11. 17; 234, 8.
upâdiyati, III, 447, 6.
Upâdhyâyarâjan, I, 141, 10.
upârdha, I, 49, 12.
Upârdhakâçikâ, III, 375, 18 et suiv.
Upâli, I, 178, 2; III, 179, 6 et suiv.; 197, 1.
upâsina, I, n. 470.
upekshaka, I, 228, 6; n. 553.
upekshâ, I, 228, 9; n. 554.
Upendra, I, 103, 1.
Uposhadha, I, 348, 8.
uposhadha, I, 255, 13; II, 177, 20; III, 97, 20; 98, 2.
uposhadhika, I, 205, 7.
uposhadhikâ, II, 8, 20.
uptakoshṭhakâraka (?), III, 113, 17.
Uppalaka, II, 104, 8.
uppharati, II, n. 542.
upphârati, II, 249, 16.
ubhato, I, n. 380.
ummârga, II, 385, 20.
urasa, III, 278, 20.
uruvilvavâsin, III, 444, 8.
Uruvilvâ, II, 123, 16; 200, 9. 15; 207, 1; 209, 1; 231, 7; 237, 17; 263, 15; III, 311, 7 et suiv.; 314, 13; 316, 12; 317, 5; 324, 20; 415, 11 et suiv.; 425, 17; 436, 21.
Uruvilvâkâçyapa, III, 102, 12. 20; 424, 6 et suiv.; 434, 8; 444, 2 et suiv.
ulûkapakshika, III, n. 522.
Ulkâmukha, I, 348, 12; 352, 9. 12.
ullapati, I, n. 600.
ullipta, II, 115, 11.
ullokanîya, II, 378, 8.
ullokayati, II, 8. 12; 323, 15; 396, 15.
ullokitamûrdha (an-), II, 307, 5.
uçvasati, II, 208, 4. 8. 9.
ushitavrata, I, 248, 10. 13. 15.
ushṇîsha, II, 307, 4.
ushmagata, III, 349, 1.
ushmâyati, II, 124, 4.
ussâha, II, 457, 19.

Û

ûna, III, 215, 13 et suiv.
ûnodara, III, 388, 7.
ûrṇâ, II, 306, 18; III, 261, 1.
ûrdhva, I, n. 467.
ûrdhvavṛiksha, III, n. 528.
Ûrdhvasandhi, I, 137, 11.
ûrmi, I, n. 548.
ûhata, I, 247, 17; 354, 4; n. 379. 566; II, n. 566.
ûhati, I, 218, 18; 221, 20; n. 546; II, 20, 20.
ûhate, I, 163, 4; n. 508.
ûhanati, II, 404, 14.
ûhasati, II, 24, 7; 268, 13.
ûhasita, I, n. 546. 548; II, 208, 13; 268, 13 et suiv.; n. 535.

ṚI

ṛijubhâva, II, 97, 10.
ṛijurasa, I, 308, 19; III, 201, 4; 388, 18.
ṛituparinâma, II, 15, 6.
ṛiddhipâda, I, 74, 4; II, 324, 4.
ṛiddhiprâtihârya, III, 137, 17.
ṛiddhîndriya, III, 318, 4.
ṛiddhiyena, II, 76, 14.
ṛilla (cf. ṛillaka et jhallaka), I, 259, 5; III, 57, 9 et pass.
ṛillaka, I, n. 555.
Ṛishabha, I, 137, 2.
Ṛishabhagâmin, I, 137, 2.
Ṛishabhanetra, I, 137, 6.
Ṛishikuça, II, 433, 16.
Ṛishigupta, I, 137, 11.
Ṛishideva, I, 137, 12.
Ṛishipatana, I, 359, 17; III, 323, 3 et suiv.; 328, 20 et suiv.
ṛishipravrajita, I, n. 626; III, 182, 12 et pass.
ṛishipravrajyâ, III, 152, 10 et.
Ṛishivadana, I, 43, 15; 161, 4; 174, 2; 243, 3; 307,

5; 313, 16 et suiv.; 323, 14 et suiv.; 324, 12; 330, 4; 337, 11; n. 631; III, 330, 3. 17; 337, 10; 339, 4; 345, 16; 376, 7; 377, 2. 7; 378, 14; 382, 9; 383, 12; 389, 14; 394, 11; 414, 5; 415, 7; 416, 10; 420, 14.
ṛishisekhita, III, 390, 4.

E

ekakaṇṭha, I, 245, 14.
ekacittakshaṇa, I, n. 554.
ekatya, I, 23, 9; n. 388; III, 131, 17 al.
ekadukâye, III, 15, 12.
ekanâmatâ, III, 201, 1.
ekapadikâ, II, 214, 15.
Ekaçṛiñga, III, 144, 17 et suiv.; 146, 11 et suiv.
ekâñçikṛita, I, 239, 18; II, 257, 11.
ekâñçena, III, 378, 8.
ekâñsa, III, n. 468.
ekâñsikṛita, I, n. 561; III, 300, 11; 302, 13 al.
ekâdaçâ, III, 442, 11.
ekâdaçikâ, III, 70, 15; 407, 20.
ekâdaçî, III, 82, 4; 113, 5.
ekâdhyaṁ, I, 304, 15.
ekântarauravа, I, 5, 13.
ekâvalikâ, II, 492, 6 et suiv.
ekâhatya, II, 74, 15.
ekinâ (instrum.), II, 103, 16; III, 12, 8; 13, 1 (instr. fém.); 235, 11.
ekotibhâva, II, 131, 18; 283, 8.
ekotibhûta, III, 212, 16.
ekotibhâva, I, 228, 5; n. 553. 554; III, 213, 7. 9.
etarhi, I, 239, 13 al.; n. 349.
etarahiñ, I, 238, 16 al.
etarahesi, I, 38, 13; 39, 1. 3; n. 404.
etta, III, 61, 1.
ettaka, I, n. 384; III, 23, 14 al.
ettika, II, 380, 22.
ettiya, II, 353, 10; III, 277, 13.
ettha, I, n. 389.
etthaṁ, III, 316, 11 al.
edṛiça, I, n. 549; II, 28, 9; 31, 2 al.
edṛiçaka, II, 7, 7.
eminâpi, III, 403, 12. 14; n. 521.
emeva, I, 234, 1; 298, 5; n. 469. 594.
emevaṁ, III, 402, 9.
eraka, I, n. 385.
erakavârshikâ, I, 19, 11.
Eravaṇa, II, 275, 7.
Elapatra, III, 383, 19; 384, 1 et suiv.
elûkâ, I, 195, 15; n. 530; II, 486, 5; n. 574; III, 20, 9; 228, 11.
eshaṇiya, III, 305, 5.
ehipaçyika, III, 200, 10.
ehibhikshukâ, I, 2, 15; n. 368; III, 65, 2 al.; 180, 12; 376, 14, 377, 4; 379, 13 al.

O

okaḍḍhati, III, 29, 13 al.
okasati, III, 404, 13.
okasta, I, 232, 2 al.; 245, 4; n. 556.
okâra, III, 357, 13.
okrâmeti, III, 318, 15.
ogamana, II, 163, 8.
ogâḍha, III, 119, 2.
oguṇṭhikâ, III, 276, 13.
ogrâhaka, III, 373, 3.
ogha, III, 283, 18.
Oghaja, III, 231, 5; 237, 1.
occhrita, II, 75, 21.
oja, I, 210, 19; 253, 3; n. 540; II, 14, 20; 131, 3.
ojohâraka, I, 253, 3.
oḍumpika, III, 443, 5.
oḍḍita, II, 235, 1. 6; 251, 1. 8 et suiv.
oḍḍeti, II, 252, 16 et suiv.
otâreti, III, 179, 9 al.
ottappa, I, n. 463; II, 357, 14.
ottara, I, 250, 5.
ottânaka, II, 16, 11.
onaddhahayana, II, 171, 10.
onamati, III, 98, 9.
onâdayati, I, 237, 4.
opatati, III, 127, 2. 16; 128, 5.
opayika, I, 203, 13; II, 7, 9.
opayikâ, I, 146, 12.
opasamika, II, 41, 9.
opâyika, I, n. 493; II, 56, 7.
Opura, I, 348, 11; 352, 9.
omuñcati, II, 33, 1.
omuddhaka, II, 283, 1.
omûtremi, III, 3, 16.
oravati, II, 100, 17.
orasa, II, 354, 16; III, 55, 1; 294, 21.
orupta, I, n. 625; III, 104, 18; 432, 9.
oruptakuçala, III, 155, 6.
oruhyant (?), III, 34, 6. 8.
orûpayati, I, n. 543.
orodana, III, 263, 6.
olaṅka, II, 244, 10; n. 541.
olînakâya, III, 104, 3.
olîyati, I, 216, 5; n. 544.
olumpika, III, 113, 19.
olokanaka, III, 266, 15.
olokayati, I, n. 392.
olokita (les divers), I, 142, 12.
olokita, III, 27, 7.
oloketi, III, 29, 18; 184, 12; n. 489.
ovadati, III, 206, 2.
ovâda, I, n. 459; III, 51, 16; 53, 8 al.
ovâyati, II, 275, 10.
ovâha, II, 297, 5.
oçâkha, III, 302, 1; 313, 9.
oçirati, I, 143, 13; 200, 9; n. 380. 488; II, 4, 6; 334, 22; 367, 19. 22; 424, 20 al.; III, 1, 6.
oçishta, II, 425, 3.
oshadhî, II, 56, 20; 58, 13.
oshiṇa (?), II, 84, 3.
osakkati, I, n. 389; II, 83, 2.
osakkita, I, 353, 14.
osakta, I, 201, 16; III, 141, 16.
osanna, II, 300, 19.

osara, I, 361, 18. 20. 21; 362, 8 et suiv.
osaraṇa, II, 37, 9; III, 401, 1.
osarati, I, n. 380; II, 108, 7 et suiv.; 222, 1; n. 537; III, 401, 1; 453, 3.
osâraṇa, III, n. 521.
osirati, I, 24, 1; n. 380; II, 272, 13; 383, 7; 393, 9; III, 1, 4; 273, 16 (?).
osupta, III, 39, 12.
osṛijati, I, 201, 20.
osṛishta, II, 430, 8; III, 132, 16.
osṛishtakâya, II, 182, 13.
osopati, II, 31, 21.
osopana, II, 160, 6.
osvâpana, III, 296, 16.
ossajjati, I, n. 473.
oharati, III, 269, 13; n. 499.
ohâra, III, 36, 19; 37, 3; 40, 1; n. 469.
ohârayati, I, 295, 18. 19.
ohita, II, 136, 18; 137, 16; 286, 10.
ohitacittatâ, II, 357, 1.
ohitabhâra, III, 262, 13.
ohitabhâratâ, II, 260, 17.

AI

aindramârga, II, 157, 7.
aiçvaryaṛiddhi, I, n. 511.
aiçvarya, I, n. 511. 513.

AU

audârika, III, 331, 15. 18.
auddhatya, I, 134, 10.
audvilya, I, n. 577.
aupanayika, III, 200, 10.
aupapâduka, I, 153, 16; 154, 3; 211, 16; II, 15, 16; III, 324, 15.
aupasamika, II, 33, 3.
Aushadhin, III, 236, 10.

K

Kakuda, I, 253, 13; 256, 20; 259, 17; 260, 2 et suiv.; III, 383, 16.
Kakubha, III, 313, 10 et suiv.
kakkhaṭatva, I, n. 616.
kaṅkaṇaka, II, 475, 10.
kaccha, II, n. 514; III, 13, 3.
kacchula, II, 150, 9.
kañcuka, I, 241, 4; n. 559.
kañcukîya, III, 47, 4 al.; 155, 20.
kaṭacchu, II, 450, 10; 452, 17; n. 570.
kaṭṭikriyati, II, 429, 12.
kaṭṭiyati (kaṭṭita), I, n. 544.
kaṭṭiyamâna, II, 429, 15.
kaṭhalya, III, 69, 11.
kaṭhalla, I, 15, 10; 308, 2; n. 382; III, 79, 18; 141, 16.
kaḍḍhati, I, n. 545. 597.
kaḍḍhita, II, 75, 3.
kaḍḍhiyati, I, 217, 7.
kaṇṭaka, I, 309, 8; 310, 4.
kaṇṭakathala, II, 350, 18.
Kaṇṭhaka, I, 154, 6 et suiv.; II, 5, 13; 114, 14; 159, 13 et suiv.; 165, 1; 189, 2 et suiv., 17 et suiv.; 190, 17 et suiv.; III, 120, 4; 262, 5.
kaṇṭhikâ, III, n. 497.
kaṇḍuka, III, 113, 9; 442, 14.
Kaṇṇakubja, II, 441, 7; 460, 7.
katividha, III, 371, 10 et suiv.
kathaṁ, II, 375, 10; III, 143, 3.
kadâkhya, II, 86, 11.
Kanakaparvata, I, 114, 6.
Kanakabimbâbha, I, 123, 15.
Kanakanâgarâjatejas, I, 140, 9.
Kanakamuni, I, 318, 13. 18.
Kanakarâçi, I, 140, 11.
Kanakâksha, I, 138, 6.
kandukâraka, III, 443, 2.
Kandha, III, 328, 2.
Kanyakubja, II, 442, 9; 443, 13; 459, 15; 460, 2 et suiv.; 485, 10; III, 16, 1.
kapâṭa, I, 195, 17.
Kapitthaka, III, 363, 2.
Kapinahya, I, 300, 10.
Kapila, I, 350, 14 et suiv.; II, 33, 10.
Kapilapura, II, 11, 6.
Kapilavastu, I, 47, 15; 155, 18; 239, 7; 351, 19; 352, 5. 10; 353, 1. 18; 354, 9 et suiv.; 357, 1; II, 3, 17; 31, 6 et suiv.; 35, 16; 48, 4 et suiv.; 74, 4 et suiv.; 75, 12; 164, 17; 189, 2; 193, 13; 201, 7; III, 91, 13 et suiv.; 102, 1 et suiv.; 138, 5; 141, 15; 179, 2; 255, 3 et suiv.; 262, 15.
kapilavâstavya, III, 90, 19 et suiv.; 101, 17 al.
Kapilâhvaya, I, 43, 15; 143, 11; 164, 12; 205, 11; 337, 11; II, 11, 4; 134, 19; III, 101, 13.
kapha, II, 326, 7.
kabandha, II, 411, 15.
Kamaṇḍaluka, III, 327, 20.
Kamaladhara, I, 141, 4.
Kamalâksha, I, 137, 7.
kampayati, II, 10, 10.
Kampilla, I, 283, 11. 14 et suiv.; III, 26, 20; 34, 3 et suiv.; 38, 2; 40, 9 (adj.); 158, 6; 160, 8 et suiv.; 170, 13; 361, 16 et suiv.
kambala (aiçvarya-), I, 268, 16.
Kambalâçvatara, I, 263, 1. 11. 13.
Kambojaka, II, 185, 12.
Karakaṇḍa, I, 352, 11.
karakaṇḍikara, III, 269, 4; n. 499.
karaṅka, II, 410, 17; 411, 2; III, 83, 16; 297, 1. 14. 15 al.

Karaṇḍaka, I, 348, 11; 352, 9.
karapatra, I, 5, 8.
karikâra, II, 384, 14.
karuṇa, III, 210, 7. 10.
karuṇalâbhin, III, 77, 12.
karuṇâyati, I, n. 437; II, 42, 11.
Karoṭapâṇi, I, 30, 7; n. 394.
karoṭi, I, n. 394.
karoti (réfléchir), I, n. 585.
karoti, (glânakaṁ) II, 247, 4.
karkaṭaka, III, 178, 16.
Karkarabhadra, I, 355, 12;
Karkari, II, 249, 2 et suiv.; n. 542.
Karketana, II, 318, 9.
karṇikâ, II, 36, 7; 483, 6; n. 574; III, 18, 9; n. 467.
karṇikâra, I, 230, 15; 296, 2; II, 483, 6. III, 20, 10.
kartṛima, I, n. 477.
karpâsika, III, 113, 8.
karma, III, 79, 15.
karmakârâpita, I, 18, 2; 22, 14.
karmaṇiya, II, 470, 14.
karmaṇiyacitta, III, 61, 8.
karmaṇîya, III, 225, 1.
karmaṇya, I, 225, 11. 15; II, 132, 15 al.
karman, III, 65, 15 et suiv.
karmapatha, I, 3, 1; 46, 10 al.
karmavaça, I, n. 480.
karmasamâdâna, II, 132, 9.
karshaṇa, I, 355, 11. 12.
kalakala, I, 254, 4.
kalantaka, I, n. 571.
kalandaka (?), I, n. 600.
Kalandakanivâpa, I, 255, 4; III, 47, 12; 60, 2; 91, 14.
Kalabha, III, 357, 4; 368, 15; 369, 16.
kalambukâ, I, 341, 6; 345, 11.
kalikalaha, I, 254, 8.
kalikâlakarṇi, I, 257, 6.
Kaliṅga, III, 208, 17; 361, 12; 364, 3; 383, 19; 432, 14 et suiv.
Kaliṅgarâjan, I, 177, 14; 178, 10 et suiv.;
kalpa, I, 205, 15; 298, 14; 299, 22; III, 396, 4; 397, 6; n. 520.
kalpati (ou kalpeti), III, 60, 18.
kalpadûshya, I, 216, 7; II, 19, 4; 337, 6.
Kalpadûshyagupta, I, 138, 3.
kalpapushpa (?), II, 33, 20.
kalpayati, I, 135, 10; n. 482; II, 147, 13; 190, 4.
kalpavipâka, II, n. 551.
kalpiya, III, 305, 5.
kalyatas, II, 441, 14.
Kalyâṇa, I, 348, 8.
kalyâṇamitra, I, 243, 12; 338, 6; III, 371, 23.
kalyâṇamitrâ, I, 313, 5.
kalyâṇasampanna, II, 288, 10.
kavacita, II, 295, 5; 299, 13.
kasya, I, n. 389.
kahâpaṇa, III, 258, 18; 260, 14.
kahintu, II, n. 502.
kâcalindika, I, 152, 16; II, 29, 13.
kâcilindika, I, 226, 10; 235, 19; II, 307, 2 al.
Kâtyâyana, I, 76, 5 et suiv.; 253, 13; 256, 20; II, 43, 2; III, 382, 13; 386, 8. 15 et suiv.
kâpurusha, I, n. 478.
kâmakârikatâ, III, 335, 14 et suiv.
kâmaguṇa, III, 109, 15.
Kâmadeva, I, 140, 14; III, 13, 11.
kâmâvacara, I, 159, 6; 209, 6; II, 2, 3.
kâmpillaka, III, 156, 12.
kâyabandhana, I, n. 385.
kâyaviveka, III, 58, 20.
kâra (sannidhi-), I, 343, 18.
-kâra, -kâraka, I, n. 619.
-kâraka, I, 344, 14. 15.
(kâraka-purusha), III, 126, 9.
kâraṇena, II, 219, 12.
kâravarṇasampanna, II, 288, 13.
kârâ, I, 20, 6; 23, 1; n. 386.
-kâri, III, 37, 5. 8.
-kârikâ, III, 37, 23.
kâritakâraṇa, I, n. 560.
kârishi (?), II, 384, 17 et suiv.
kâruṇa, I, 51, 2. 3.
kârttika, III, 72, 88; 85, 7.
Kâryatâvicâra, I, 141, 6.
Kâla, II, 37, 13; 265, 7; 300, 10 et suiv.; 302, 14; 304, 5; 308, 2. 4; 397, 9 et suiv.; 400, 10; 403, 4. 18 et suiv.; 409, 19.
kâlaka, I, n. 600.
kâlanirnâma, II, 158, 6.
Kâlaparvata, II, 300, 19.
kâlaparvan, II, 125, 12; 126, 18; n. 520.
kâlapâtrika, III, 113, 16; 443, 3; n. 479.
kâlavastu, III, 360, 1.
kâlasûtra, I, 5, 7; 9, 8. 12. 15; 13, 4. 10; 17, 7. 8. 9; 20, 11. 12; 42, 16; 53, 13. 373. 384; III, 274, 10; 454, 7.
Kâlâma, II, 118, 1 et suiv.; 198, 1; III, 322, 15.
kâlâçitaka, II, 231, 13; n. 539.
Kâlodâyin, II, 233, 11 et suiv.; 103, 7 et suiv.; 129, 15.
kâlya, III, n. 483.
Kâçi, I, 34, 9; 271, 19; 286, 22 et suiv.; 305, 6; 307, 7; 323, 12 et suiv.; 359, 20; II, 48, 16; 64, 14 et suiv.; 67, 19; 77, 5; 82, 7; 177, 9; 184, 2; 186, 5; 209, 9; 241, 13; 244, 5; 250, 20; 419, 9; 420, 6; III, 125, 10; 130, 14 et suiv.; 134, 16 et suiv.; 143, 9 et suiv.; 145, 19 et suiv.; 182, 10; 190, 15; 209, 2; 286, 16; 324, 18; 343, 20; 349, 16 et suiv.; 357, 4.
Kâçi(bhûmayaḥ), I, 301, 5.
kâçika, II, 189, 11; 195, 8.
Kâçikâ, III, 375, 16 et suiv.

Kâçikoçala, I, 350, 5. 10. 12. 18.
Kâçikoçalaka, I, 350, 7.
Kâçipura, II, 42, 5.
Kâçivardhana, I, 184, 19.
Kâçyapa (le buddha), I, 2, 6; 58, 8; 62, 5; 294, 20; 307, 4 et suiv.; 309, 5 et suiv.; 312-316; 318, 7 et suiv.; 319, 10 et suiv.; 335, 9 et suiv.; II, 265, 14; 266, 3; 300, 6; 302, 22; 304, 13; 336, 12; 400, 17; III, 240, 9; 241, 17; 249, 8; 300, 13. 19; 330, 7; 385, 8.
Kâçyapa (ṛishi), II, 106, 16 et suiv.; III, 143, 13 et suiv.; 362, 14 et suiv.; 363, 19 et suiv.; (Uruvilvâkâçyapa), 444, 10 et suiv.; (Mahâkâçyapa), I, 64, 14 et suiv.; (gotra), I, 113, 1; 117, 13.
Kâçyapa Purâṇa, I, 253, 7 et suiv.; 256, 20; II, 200, 10; 207, 2 et suiv.; III, 383, 15.
Kâçyapaçiri (le buddha), III, 243, 16; 244, 7; 246, 9; 247, 11; 429, 14 et suiv.
kâsanaka, II, 428, 1.
kâhiti, II, 41, 20 et suiv. al.
kâhisi, III, 3, 13 al.
kiṁsya, I, n. 618.
kiṅkaraṇîyaka, I, n. 540.
kiṅkaraṇîyakapratisaṁyukta, II, 15, 2.
kiṅkiṇi, I, 149, 1.
kinkiṇî, I, 195, 6 et suiv.
kiṅkiṇikâ, III, 227, 15. 6.
kintu, (=kim iti), III, 51, 17 et suiv., al.
kinnara, II, 97, 5 et suiv.; 212, 13 et suiv.; 301, 13; 352, 17; III, 58, 18; 71, 20; 133, 14; 157, 8; 275, 15; 461, 11.
kinnarî, II, 34, 3; 95, 17; 96, 9 et suiv.; III, 185, 1.
kimi (=kṛimi?), I, n. 434.
kimphala, II, 322, 14.
kirâta, II, n. 503.
kilañjaka, I, n. 600; II, 38, 3; 470, 8; n. 501.
kilanta, III, 118, 20.
kilamatha, II, 483, 11; III, 18, 14; 331, 6.
kilamyati, III, 175, 3.
kilâmati, III, 18, 12.
kilâmayati, III, 19, 15.
kilâsin, II, 383, 17.
kilikila, II, 410, 7; III, 312, 13.
kilikiliyamâna, II, 339, 6.
kilishṭa, II, 446, 1.
kiçara (alpa-), III, 318, 6.
kiçareṇa, II, 286, 9.
kisara, I, n. 580; II, 216, 6. 9; 227, 5 al.
kisareṇa, II, 418, 3; III, 31, 13.
kisya, III, 9, 13.
Kîrtaniya, I, 137, 14.
Kîrtika, III, 303, 7. 8; n. 504.
kukkula, I, 6, 16; II, 1. 4. 5; III, 369, 4; 455, 13 et suiv.
kukkulavat, III, 185, 16.
kuguṇigaṇa, I, 117, 11.
kucchati, I, n. 460.
Kuñjaragati, I, 137, 1.
kuttana, I, 6, 5; n. 374.
kuṭṭima, I, 157, 4.
kuṇapa, I, 7, 1; 11, 5. 9; III, 455, 17.
Kuṇḍala, I, 270, 13.
kuṇḍalavardhana, III, 263, 16. 18; n. 498.
Kuṇḍalâ, I, 253, 1.
kutas, I, n. 631.
kuta(?)lipi, I, 135, 6.
kutûhala, I, 306, 17.
Kundapushpagandha, I, 141, 5. 9.
kupyaka, II, n. 534.
kupyakavana, II, 203, 6.
kupsara, II, 62, 8; n. 508.
kubjakâ, III, 3, 4 et suiv.
kubjâ, III, 13, 8 et suiv.
kumâra, I, n. 368.
Kumâra (Sanâtana), III, 211, 6.
Kumudagandha, I, 140, 12.
Kumbhakâra, III, 190, 15 et suiv.
kumbhakâçi, II, 58, 3; n. 506.
kumbhaṭiṇi, II, 150, 4.
kumbhaṭâṇika, II, 153, 17; III, 113, 3; 141, 18; 255, 11; 442, 9; n. 472.
kumbhaṭâna (ou °ṭûṇa), II, 52, 15.
kumbhathâṇika, III, 57, 10; 100, 10 (cf. kumbhaṭâṇikâ).
kumbhâṇḍa, I, 257, 5; 350, 9; II, 106, 13; 203, 16; 296, 10; 351, 17; 410, 5; III, 71, 20; 307, 13.
Kuru, I, 34, 10.
Kurupañcâla, II, 102, 11; 419, 9.
kulaccha, II, n. 520. 521.
kulacchayûsha, II, 131, 9.
Kulanandana, I, 138, 7.
kulapati, I, 273, 10.
kulapurushaka, III, 176, 10 et suiv.
kulavaçiprâpta, I, n. 533.
kulika, III, 406, 1.
kulopaka, I, 244, 12; n. 564; III, 453, 3.
kuvala, II, 60, 19.
Kuvera, III, 68, 3; 77, 20; 309, 13.
Kuça, I, 128, 12 et suiv.; II, 433, 19 et suiv.; III, 8, 3 et suiv.; 27, 18.
Kuçadruma, II, 446, 12 et suiv.; 460, 18; III, 10, 10; 15, 4.
kuçala (sa-), I, n. 535.
kuçalacara, I, n. 452.
kuçalajâtasampanna, III, 343, 7 (cf. 8).
kuçalapuṇya, I, 81, 1.
kuçalamûla, I, 81, 2.
kuçalasampanna, III, 320, 11.
Kusuma, III, 279, 13.
Kusumakuça, II, 433, 17.
Kusumagupta, I, 136, 17.
Kusumacûḍa, I, 153, 16.
kusumadâma, I, 137, 1.
Kusumanâma, II, 355, 8.
Kusumaçayana, I, 140, 8.

Kusumahastha, I, 138, 11.
Kusumâ, I, 174, 14; 180, 15 et suiv.
Kusumottariya, I, 141, 7.
Kusumotpala, I, 140, 3.
Kusumbharâja, I, 180, 14.
kusûtra, I, n. 489.
kuhaṁ, III, 264, 14.
kûṭâgâra, I, 62, 19; 325, 17.
kûra, I, n. 393.
kûlavaha, II, 34, 4.
kṛikâṭikâ, I, 6, 4; 13, 3; 17, 10. 11; 19, 7; 321, 2; n. 374.
Kṛiki(-kin), I, 303, 5. 7; 305, 2 et suiv.; 307, 7 et suiv.; 309, 4; III, 168, 18 et suiv.; 323, 14 et suiv.
kṛicchravṛitti (à corriger pour rukshavṛi°), III, 182, 16.
-kṛita (pour former le locatif), II, 274, 4; (pour former le génitif) II, 245, 5; n. 542. 547.
Kṛitâgada, I, 123, 8.
-kṛityas (= -kṛitvas), I, n. 541.
kṛitâdhikâra, II, 312, 5 al.; n. 549.
kṛitânukârya, II, 67, 1.
kṛitântasûnikâ, II, 169, 10; n. 528.
kṛittikâ, III, 305, 21.
-kṛitya (périphrase du génitif), II, 113, 9; 478, 10. 12.
-kṛityato (périphrase du génitif), II, 95, 4.
-kṛityâ (périphrase du génitif), I, 349, 18; 350, 1; n. 622.
kṛityâkṛitya, I, n. 585.
-kṛitye (périphrase du génitif), II, 446, 14; (périphrase de l'instrumental), II, 97, 13.
kṛitvas(çata-), II, 294, 18.
kṛishigrâma, II, 45, 5.
Kṛishṇa, II, 407, 16; III, 308, 9.
Kṛishṇabandhu, II, 327, 1. 18; 338, 11; 340, 3 al.
Ketu, II, 307, 7; 354, 21; III, 237, 7; 279, 5.
Ketudhvaja, III, 230, 7.
Ketumatî, III, 240, 12 et suiv.
Ketûttama, III, 237, 7.
kettaka, I, 50, 14; n. 416.
kedṛiça, II, 99, 1; 422, 10 al.
kelâyati, III, 154, 3.
kelâyanâ, III, 154, 13; n. 484.
keva, I, n. 416; III, 242, 7 al.
kevaṭṭa, III, 166, 11.
kevaṭṭaka, I, 83, 13; 351, 15.
kevarûpa, I, 326, 12; III, 60, 16; 157, 15, 21 al.
kevala, III, 449, 3.
kevalakalpa, II, 213, 17; n. 536; III, 315, 9 al.
kevalin, I, 267, 14.
Keçakambala, I, 253, 14.
Keçakambalin, I, 256, 20; III, 383, 16.
keçaçira, III, 271, 3; n. 499.
Keçastûpa, III, 310, 12.
Keçasthâlî, III, 310, 14.
Keçin, III, 72, 18; 75, 11; 76, 18.
Kaiṭhaba, I, 231, 18; II, 77, 9; 89, 17 al.
Kailâsa, II, 33, 12; 97, 5; 109, 1; 306, 1; III, 309, 18; 438, 12.
kaivalya, III, 131, 7; 10.
Kokanada, I, 325, 1 et suiv.
koṭi, I, n. 598; II, 148, 3.
koṭisûrya, I, n. 567.
koṭisûryaprabhâ (= sûryakoṭiprabhâ), I, 250, 8.
koṭi (aparâ), I, n. 472.
koṭṭarâja, I, 231, 15.
Konâkanâma, II, 300, 4; 336, 8.
Konâkamuni, II, 265, 11; 266, 3; 302, 22; 304, 12; 400, 14; III, 240, 9; 241, 17; 243, 16; 244, 7; 245, 9; 247, 11; 330, 6.
kopina, I, n. 481.
Kola, I, 353, 9 et suiv.; 355, 3. 6. 13.
kolâhala, II, 489, 13.
Kolita, I, 27, 4; 28, 4; 30, 3; 56, 8. 16; 62, 10. 12.
Kolitasthavira, I, 5, 2.
Kolisovâ, I, 355, 17.
kovidâra, I, 32, 4.
Koliya, I, 355, 13. 16; II, 76, 7; III, 93, 20.
Koçala, I, 34, 9; 317, 4. 5; 319, 12; 323, 10; II, 199, 15; 419, 9; III, 101, 15 et suiv.; 349, 11 et suiv.; 377, 8; 421, 4.
koçâvika, III, 113, 7; 442, 13.
koçikâra, I, 149, 5; 216, 1; II, 18, 16.
koçikâraka, I, 235, 19; n. 494.
kaukṛitya, III, 173, 9 al.
Kauṇḍinya, I, 58, 10; 62, 1; 114, 17; III, 370, 12.
Kauṇḍinyagotra, III, 233, 8 et suiv.
kauṇḍinyasagotra, III, 234, 5.
kaumudî, III, 74, 7; 85, 7; 184, 12.
Kauçâmbî, II, 2, 12.
Kauçika, II, 48, 16; III, 43, 15; 200, 4; 202, 5; 315, 3; 403, 14.
Krakucchanda, I, 294, 19; 318, 13. 18; II, 265, 9; 266, 3; 300, 2; 302, 22; 304, 12; 336, 4; 400, 12; 401, 7; III, 231, 3; 240, 8; 241, 17; 243, 16; 244, 6; 246, 9; 300, 12. 18.
Krakutsanda, I, 2, 6; III, 247, 11; 330, 6.
kriṇati, I, n. 447.
kriyâ, I, n. 602.
kriyâkâra, III, 329, 3.
kriyâbhinirvṛiti (?), III, 418, 11.
krîḍyaka, II, 172, 3.
Kroñcakuça, II, 433, 18.
kroçika, I, 41, 12; II, 162, 17.
kroshṭuka, II, 409, 18.

kleça (kileça), I, 299, 16.
kshaṇa, II, 285, 3; 363, 4; 378, 1; 392, 6 al.
kshaṇita, II, 252, 14.
kshaṇena, I, n. 537.
kshatriya, I, 267, 21; 268, 12; 271, 16; 278, 16; 296, 12 et suiv.; II, 139, 5; 486, 4; 487, 7 et suiv.; 490, 10; III, 8, 18; 20, 7; 24, 4; 103, 14 et suiv.; 176, 5; 183, 1; 206, 14 et suiv.; 246, 12; 247, 3 et suiv.; 247, 17 et suiv.; 258, 5; 295, 8; 310, 5.
kshatriyakula, II, 1, 3 et suiv.
kshatriyâṇî, III, 21, 1.
kshapayati, I, 201, 9; 302, 19.
kshamati, I, 301, 11; 312, 6.
Kshamottara, III, 233, 1.
Kshântivâda, III, 357, 9.
Kshântivâdin, III, 357, 20 et suiv.; 360, 15.
kshipihati, II, 53, 14.
kshipta, II, 408, 7.
kshîṇâçrava, I, 248, 10. 12. 14 al.
kshîṇita, III, 171, 6.
kshiyati, II, 480, 2.
Kshîrapûrṇâmbhas, I, 140, 9.
kshîrikâ, II, 137, 1; n. 522.
-kshuttaṁ (= -kṛitvas), I, n. 541.
kshudra, I, 339, 8; 340, 13; 341, 7; 344, 13. 345, 8; II, 84, 9. 13. 16; III, 145, 2.
kshudrapâka, III, 143, 15; 144, 5; 153, 10; 154, 14; n. 483.
kshudramadhu, II, 107, 4 al.
kshubdhâsanna (?), I, n. 455.
kshetra, I, 121, 9. 14; 122, 1. 2. 9; 124, 4 et suiv.
kshetra (buddha-), I, n. 471.
kshetrajña, III, 398, 14; 399, 2.
kshepayati, I, 146, 5; 202, 20; n. 492; II, 6, 17.
kshema (adj.), I, n. 549.
kshemavaitârika, III, 234, 20.
Kshemâ, I, 251, 21.
kshoma, III, 121, 10.

KH

khajjaka, II, 461, 21; 462, 7 et suiv.; III, 127, 5; 150, 11 al.
khajjati, I, n. 375. 390.
khaṇḍakhaṇḍikṛita, II, 82, 16.
khaṇḍara, I, n. 559.
Khadiraka, II, 300, 18.
khanati, III, n. 467.
kharosti (lipi), I, 135, 5.
kharjaralatikâ, II, 475, 16.
Khaladhâna, III, 178, 5.
khalita, II, 367, 15.
khâditapîta, III, 39, 10. 20.
khâyati, III, 299, 11.
khâyita, II, 78, 12; III, 72, 13; 84, 17.
khijjate, II, 457, 12.
khu, I, n. 379; III, 77, 14; 82, 12 al.
khuṭṭâka, I, n. 597.
khuḍḍaka, I, 302, 13; n. 597.
khuḍḍika, I, n. 597.
-khuttaṁ, -khutto (= -kṛitvas), I, n. 541.
khurapra, I, 261, 12; n. 574.
kheluka, III, 255, 12.
kho, I, n. 480; II, 130, 12; 384, 2 al.
khoḍaka, II, 484, 16.
kholaka, III, 19, 17.
khyâyati, II, 228, 6; III, 420, 18.

G

gaṁsâmi, II, 45, 10; 86, 5; 168, 8; 240, 15.
Gagaṇagâmin, I, 138, 6.
Gaṅgapâla, III, 191, 8 et suiv.
Gaṅgâ, I, 261, 16. 17; 262, 21; 270, 11; II, 48, 18; III, 34, 5; 145, 18; 151, 5; 161, 10; 163, 10; 166, 6. 10 et suiv.; 184, 17; 186, 15; 202, 12; 203, 8; 253, 1; 328, 6; 363, 3. 19; 421, 8; 453, 15.
gacchati (avec un participe présent), I, n. 388.
gaccheyaṁ (dans le sens de l'aor.), III, 2, 15.
Gajadeva, I, 137, 1.
gajapati, II, 311, 2.
gajakarañka, II, 203, 14.
gajasattvasâra, I, 209, 22; II, 13, 19; III, 356, 4. 13.
gaṇa, I, 2, 15. 16.
gaṇaka, III, 42, 9; 44, 5. 21.
gaṇabhojana, III, 48, 6. 11.
gaṇika, III, 302, 7.
gaṇḍa (ikshu-), I, n. 387.
gaṇḍikâ (ikshu-), I, n. 384.
-gata, III, 67, 9; 317, 7. 11; 318, 14; 375, 17. 19; III, n. 515.
gati (les six), I, 42, 17; 337, 5; II, 368, 12.
gati (dṛishṭi-), III, 353, 15.
gandha (çîla-), III, 261, 4.
Gandhapura, III, 328, 2.
Gandhamâdana, I, 186, 18; II, 53, 17; 55, 4.
gandharva, I, 204, 10; 350, 9; II, 8, 5; 301, 13; 351, 17; III, 197, 15; 306, 10; 346, 3; 359, 16; 460, 13.
gandharvagîta, I, 141, 2.
gandharvakâyika, II, 49, 2.
gandharvaputra, II, 338, 20.
gandharvika, III, 113, 2; 442, 8.
gandharvî, II, 181, 8.
Gandhâra, III, 313, 3.
gamayati, II, 51, 20.
gamâpayati, III, n. 525.
gamâpeti (?), III, 438, 15 et suiv.
Gambhîrabuddhi, I, 138, 4.
gamyate, II, 248, 18.
Gaya, I, 4, 6.

Gayâ, II, 120, 17; 200, 9; III, 324, 20.
Gayâkâçyapa, III, 102, 13; 103, 2; 430, 13. 18 et suiv.; 432, 8.
Gayâçîrsha, II, 121, 1; 200, 9.
garuḍendra, II, 301, 10. 13.
garuḍa, I, 350, 9; III, 77, 17; 83, 20; 465, 11.
gargarî, II, n. 520.
garbha, II, 316, 8.
garbhacaṅkrama, II, 208, 11.
garbharûpa, III, 144, 9. 14. 15.
galati, II, n. 568.
galita, I, 171, 11; n. 515. 600; II, 36, 5.
gallî, II, 434, 8.
Gavâ, III, 311, 18.
gahana, I, 91, 14.
gândharva, I, 153, 16.
gândharvika, II, 462, 5; III, 111, 20.
gârava, II, 373, 1; III, 430, 11.
gâvî, II, 125, 4.
Giragga, III, n. 472.
Girika, III, 28, 8.
girighana, I, 111, 6.
giryagra(samâja), III, 57, 6. 12. 15.
Girivraja, III, 90, 13.
guḍikâ, I, 302, 16; III, 462, 6.
guṇaṁ (kartuṁ), I, 155, 7; n. 498.
Guṇaketu, I, 137, 10.
Guṇagupta, I, 137, 11.
guṇavarta, III, 442, 10.
guṇâbhûta, I, 182, 4.
guṇâyati, III, 389, 2.
gutti, I, 20, 6; 23, 1; n. 386.
gupta, III, 92, 9.
gupta(gṛihi-), III, 413, 12; III, 423, 8.
gupta(parivrâjaka-), III, 65, 4.
gupti, III, 329, 11.
gupti(ṛishi-), II, 432, 2; III, 430, 16.
gupti(gṛihi-), II, 234, 4; III, 180, 14; 181, 5.
gumugumuti, III, 267, 3.
guru, I, 191, 3; n. 526.
guruka, I, 89, 12. 13; n. 444; II, 73, 13; n. 511; III, 60, 21.
gurukṛita, I, 34, 2 al.
Gurujanapûjita, I, 141, 1.
gurutva, I, 226, 7; II, 29, 10.
Gurudeva, I, 141, 12.
Gururatna, I, 140, 14.
guruvâsin, III, 5, 4.
guhati, II, 427, 4.
guhya, I, 107, 16; II, 319, 1; 329, 9.
guhyaka, I, 190, 6; II, 203, 17; III, 83, 20; 356, 9; 380, 11.
gûhati, III, 4, 1; n. 465.
gûhayati, II, 426, 19.
Gṛiddhakûṭa, II, 203, 12; 257, 6; III, 197, 12 et suiv.; 224, 1.
griddhu, I, n. 521.
Gṛidhrakûṭa, I, 34, 2; 54, 9; 75, 8; 193, 8.
gṛihapati, I, 198, 14; II, 2, 14. 16; III, 96, 23.
gṛihapatiratna, II, 158, 16.
gṛihasûcikâvali, II, 36, 11.
gṛihiliṅga, I, 228, 2; n. 552.
gailânya, III, 165, 1.
gocaragrâma, II, 123, 19.
goṇikâ, II, 115, 16.
gotrasampanna, II, 1, 7.
Godâvarî, III, 363, 1.
godhâmukha, II, 193, 15.
gopânasî, II, 125, 14; 127, 1.
gopânasîvakra, II, 150, 19.
gopânasîvaṅka, III, 283, 11.
gopiṭaka, II, 461, 21; 462, 7 et suiv.; n. 571; III, 15, 9 et suiv.
gomika, III, 417, 16.
gomukhî, III, 82, 5.
gomedaka, II, 311, 4; 318, 1.
golaka, III, 160, 13.
golika, III, 442, 13.
Govardhana, III, 363, 6.
govinda(Mahâ-), III, 206, 12 et suiv.
Govinda, III, 204, 9 et suiv.
goçâliputra, I, 253, 12; 256, 20 (goçâlî).
Goçṛiṅgî, I, 261, 15; 263, 3. 6; 271, 13 et suiv.; 295, 15.
goshṭhika, III, 121, 9; 375, 13 et suiv.
Gosâlikâputra, III, 383, 16.
Gautama, I, 113, 11; 251, 19; 294, 21; II, 118, 8 et suiv.; 119, 16 et suiv.; 126, 10; 200, 1; 241, 2; 277, 2 et suiv.; 287, 9 et suiv.; 330, 11; III, 63, 7 et suiv.; 90, 13; 109, 22; 282, 10 et suiv.; 325, 18 et suiv.; 361, 7; 369, 8; 386, 19; 418, 9; 421, 2; 424, 1; 425, 9 et suiv.
Gautama (gotra), III, 245, 10.
Gautamaka (cetiya), I, 300, 9.
gautamacintika, III, n. 522.
gautamadharma, III, 412, 7.
Gautamî, II, 165, 2; III, 116, 8 et suiv.; 137, 13; 142, 6; 256, 13 et suiv.
Gaura, I, 140, 11.
gaulika, III, 113, 8.
Grahakoça, I, 141, 14.
grahaṇî, I, n. 540; II, 424, 3.
grâmaṇîya, II, 487, 14 et suiv.
grâmâlu, II, n. 548.
grâmâluka, II, 275, 17.
grâhaṇa (nimittasya), II, n. 510.

GH

ghaṭati, III, 450, 9 al.
Ghaṭikâra, I, 319, 9 et suiv.
ghaṭikâra, II, 150, 16; 152, 10 et suiv.
ghaṭṭa, III, 81, 12.
ghaṭṭati, III, 292, 5. 16.
ghaṭṭita, III, 317, 9.
ghaṭṭeti, III, 86, 12; 485, 15.

ghara, I, n. 588; III, 289, 8 al.
gharaka, I, n. 387.
gharati, I, 127, 18.
gharâvâta, III, 406, 9.
ghâtin, II, 396, 19.
ghâseshin, III, 388, 1.
ghṛitakuṇḍika, III, 113, 8; 442, 13.
ghoṭa(catu-), II, 441, 10.
Ghoshila, II, 2, 13.
ghosheshin (?), II, 79, 18; 80, 1.

C

ca (proclitique), I, n. 370. 501. 561; III, n. 487.
Cakradhara, II, 8, 14.
Cakraratna, II, 158, 16.
Cakravartidatta, I, 139, 11.
cakravartin, I, 107, 8 et suiv.; 108, 4 et suiv.; 153, 15; 158, 12; 193, 14; II, 32, 6 et suiv; 158, 14 et suiv.; 263, 11; 321, 7 et suiv.; III, 102, 15; 107, 3; 176, 2; 377, 18 et suiv.
cakravartirâjya, I, 267, 8.
cakravâḍa, I, 6, 1.
Cakravâḍa, II, 300, 17; 329, 13; 341, 10.
Cakravâlagupta, I, 139, 9.
cakrika, III, 113, 2; III, 442, 8.
cakshukaraṇîya, III, 331, 8. 10; n. 508.
cakshutvaparîkshâ, I, n. 502.
caṅkrama, I, n. 608.
caṭacaṭâyati, II, 412, 4.
caṭulâyati, III, 164, 4.
Caṇḍagiri, III, 130, 4.
Caṇḍaparvata, III, 133, 12.
caṇḍâla, II, 173, 1 et suiv.; III, 21, 13.
catuḥpañcamânantara, I, n. 463.
catuḥçâla, I, 308, 18.
catucchanna (?), III, 370, 18.
Caturaṅgabala, I, 117, 3.
Caturaçravadana, I, 138, 2.
caturi, II, 20, 5.
caturushu, II, 141, 5.
caturmahârâjika (ou câ°), I, 30, 16. 17; 31, 7. 10; 40, 15 al.
caturmahârâjakâyika, III, 223, 9; 319, 13; 324, 17.
catûpapâta, III, 396, 5; n. 520.
Candana, II, 25, 13; III, 234, 5.
Candîsaka (?), II, 159, 5.
candra, I, n. 429.
Candra, II, 50, 4 et suiv.; III, 172, 9 et suiv.
Candratejas, I, 137, 5.
Candrapadma, I, 137, 4.
Candrabhânu, I, 136, 17.
Candraçubha, I, 139, 11.
Candrâbha, I, 137, 5.
Candrima, III, 233, 4; 236, 17.
Candrobhâsa, II, 310, 16.
capalaṁ, II, 5, 11; 18, 10; 28, 8; 136, 8 al.
camu, II, 173, 6 et suiv.; n. 528.
Campaka, II, 177, 13 et suiv.
caraka, III, 412, 7.
carati (construit avec l'accus.), I, 242, 13. 17; 252, 4; n. 410; II, 243, 5 (?); 356, 17; 367, 6; 378, 9. 16 al.; n. 543.
carama, I, 190, 4; 219, 14; II, 3[illegible], 2.
carita, I, n. 580.
caritâvin, II, 218, 14.
carima, I, n. 371; II, 8, 10.
carmaka (çaṅkha-), II, 473, 16.
Calamakuṭa, I, 137, 3.
calâcala (= calacala), III, 58, 12.
cavati, III, 42, 18; 43, 10. 14.
câgin (kâma-), III, 388, 18.
câturanta, I, 182, 18.
Câturdeva, I, 140, 11.
câturmahârâjaka, I, 263, 15.
câturmahârâjakâyika, I, 333, 5.
câturmahârâjika, I, 240, 4; II, 2, 8; 314, 5.
Câpâla, I, 299, 22 et suiv.; III, 306, 14 (il faut lire câpâla).
Câmîkaragaura, I, 139, 5.
-câra, II, 21, 19.
-câraka, II, 46, 17.
cârayati (çalâkâ), III, n. 487.
cârika (sarvasattva-), II, 297, 17.
cârikâ, I, 231, 3. 6 al.
Cârugandha, I, 139, 7.
Cârucaraṇa, I, 138, 14.
Cârucchada, I, 137, 8.
Cârudanta, I, 141, 3.
Cârunetra, I, 123, 19.
Cârubhânu, I, 139, 4.
câreti, III, 176, 9 et suiv.
cikitsati, II, n. 555.
cita, II, 148, 9.
cittabhûmi, I, n. 461.
cittavaçavartin, I, n. 532.
Cittavistarâ, I, 76, 15.
cittâçraya, II, 153, 1.
cittotpâda, I, 110, 4.
Citracchanda, I, 137, 7.
Citramakuṭa, I, 137, 3.
Citrabhânu, I, 139, 4.
Citramâla, I, 137, 11; 141, 14.
Citramâlya, I, 141, 11.
Citraratha, I, 32, 5; 149, 14; 217, 2; II, 19, 16; 181, 7; 451, 20.
Citravarṇa, I, 138, 12.
Citraçayana, I, 140, 8.
Citrahemajâla, I, 141, 15.
Citrâ, III, 306, 21.
Citrâcâra, I, n. 452.
citrântacitta, II, 181, 13.
citrika, II, 279, 16.
citrikâra, I, 89, 15; n. 444.
cintâ (mâ), I, 150, 4.
cinna, II, n. 536.
cinnaka (?), II, 211, 14.
ciraṁ (suivi du génitif), I, n. 399.
cirakodbhava, I, 236, 1.
cirantana, I, n. 440.
cirantara, I, n. 440.
cirasya, I, 237, 16. 17. 18; 246, 6; n. 561.
cishṭayati, II, n. 528.

Cîṇa, I, 171, 14.
cîṇalipi, I, 135, 6.
cîrambhâji, II, 221, 9.
Cunda, III, 327, 18.
Cundadvîla, III, 325, 11; 327, 18.
cûḍâkaraṇa, III, 263, 18.
cûḍâmaha, II, 166, 1.
cûrṇakuṭṭa, III, 442, 15.
Cûlîyâ, I, 355, 17.
cetaḥparyâya, III, 321, 13.
cetakiya, III, 311, 6; n. 505.
Cetayika, III, 442, 10.
Ceti, I, 34, 9; 419, 9.
cetiya (= caitya), I, 223, 11; 299, 22 et suiv.; n. 549; II, 26, 8; 294, 14; 296, 13; 349, 6; 354, 11; 364, 13; III, 273, 5; 278, 15; 306, 14 et suiv.
cetiyabhûta, III, 313, 6.
cetopraṇidhâna, I, n. 561.
cetovaçi, I, 34, 12.
ceshṭati (avec l'accus.), II, 175, 2; n. 529.
ceshṭamâna, II, 385, 17.
ceshṭâ, I, 107, 6. 7; 151, 8.
caitya, III, 50, 19.
caitra, I, 294, 3.
codayati, I, n. 565.
cola, II, n. 572.
cyutopapâda, (= cyutyupao), III, 448, 1.

CH

chaṭachaṭâya, II, 458, 2; n. 571.
chaṭâchaṭâye, I, 317, 1; n. 607.
chaḍḍeti, II, 470, 18; III, 291, 14.
chattrapâlaka, II, 477, 5.
Chandaka, I, 154, 5 et suiv.
chandagâmin, I, 197, 20.
Chandaka, II, 25, 12; 114, 5; 159, 12 et suiv.; 164, 19 et suiv.; 189, 1 et suiv. 17 et suiv.; 233, 11 et suiv.; III, 91, 7 et suiv.; 262, 8.
chandika, II, 416, 2.
Channa, II, n. 528.
chambhin (a-), II, 269, 20.
Chambhita, II, 357, 8.
challa, II, 125, 8.
chava, I, 278, 10; n. 583.
chavâvâsin, III, 435, 22.
châtraka, I, 340, 12; 345, 7.
châdeti (?), III, 55, 4 et suiv.
chârikâ, II, 325, 9.
choḍati, III, 20, 2.
chorayati, II, 483, 3; III, 18, 6.
choreti, II, 391, 22 et suiv.

J

jagatpradhâna, I, 83, 4.
jagasattvasâra, II, 317, 1; 333, 23.
Jaṅgala, II, 207, 5. 8.
jaṭâkaraṇakarman, III, 263, 16.
jaṭâkarma, III, n. 498.
jaṭila, III, 415, 11; 424, 4 et suiv.; 434, 9 et suiv.
Jaṭhara, I, 128, 14 et suiv.
Janakshatriya, I, 138, 7.
janana, II, 18, 13; 29, 12; 296, 16.
janapada (les seize), II, 2, 15.
janayati, I, 47, 1. 5. 9; 64, 6; 80, 16; 81, 6 et suiv. al.; n. 413; (saṁ-), n. 491.
janikâ, I, 252, 6.
Janîsuta, II, 333, 21; 408, 10.
janeti, III, 173, 19.
janta, II, 475, 7.
jantakâra, II, 475, 6 et suiv.; 476, 5.
jantamâshṭaka, II, 475, 7. 8 et suiv.
jantu, I, n. 477.
jantrakâraka, II, 476, 1; III, 113, 14.
janmanideço, I, 76, 17.
Jamunâ, III, 202, 12.
Jambudvîpa, I, 6, 2; 49, 6 al.; 357, 4; II, 2, 15; 19, 6; 30, 19; 31, 1; 35, 1; 68, 6; 110, 8; 154, 17; 158, 18; 213, 17; 230, 11; 372, 8; 388, 15; 492, 9; III, 25, 5; 67, 17; 72, 3; 288, 13. 16; 313, 6; 354, 1; 363, 13; 378, 2.
Jambudhvaja, I, 58, 13; 62, 3.
Jambûnadaparvata (?), I, 200, 15.
Jayanta, III, 238, 9.
Jayantadeva, I, 141, 1.
Jayanti, III, 306, 8.
Jayamitra, III, 330, 10.
jayasaṁvṛiddhi, II, n. 498.
Jalâ, I, 348, 13.
Jalî, I, 348, 13.
jâgarikâyoga, I, n. 587; III, 145, 14 al.
jâgrita, II, 32, 1.
-jâta, I, n. 570.
jâta (harsha-), II, 194, 1.
jâta (vega-), II, 194, 2 et suiv.
jâta (obhâsa-), II, 315, 19.
jâta (aṅga-), III, 73, 3.
jâtaka, I, 105, 5.
jâtakarma, III, 183, 19.
jâtarûpa, III, 169, 2.
Jâtavedas, I, 15, 17.
jâti, III, 448, 14 et suiv.
jâtu (na), I, n. 456.
jâtya, I, n. 570.
jânaka, I, 34, 12.
jânana, II, 345, 14.
jânayati, II, 324, 19.
jânâti, III, n. 477.
Jânutrasta, I, 140, 7.
jâmâtika, III, 146, 9. 12.
Jâmbunada, III, 233, 6.
Jâmbûnada, III, 236, 12; 237, 9.
jâyapatika, III, 26, 20.
jâlaka, II, n. 563.
jâlatṛishṇâ, II, 326, 1.
Jâlântara, I, 140, 14.
jâlinî, II, 357, 15; III, 92, 1.
jigupsita, I, n. 618.
jita, III, 91, 19.
jitaṁ, III, 286, 1.
jitaṁ (api hi), II, 126, 9; III, 181, 14; 206, 10. 12; 209, 12; 223, 19.
Jitaçatru, I, 136, 16.

jina, I, 3, 12; 34, 12; 43, 9; 61, 10; III, 326, 17 et suiv.
Jinakântâra, I, 140, 10.
Jinavaruttama, III, 236, 14.
Jinavrata, II, 206, 18.
Jinendra, III, 233, 5; 237, 12 et suiv.
jihma, I, n. 407; II, 295, 1; 296, 9; 308, 16 al.; III, 279, 21.
jihmayati, III, 196, 6.
jihmavijñâna, II, 355, 14.
jîvana, II, 85, 5.
jugutsu, III, 438, 2.
jugupsati, 105, 12.
jugupsanâ, III, 407, 16.
juhoti, II, 51, 20.
Jetavana, I, 4, 13; 27, 11; 29, 13; 30, 11; 31, 9; 32, 14; 33, 8; 73, 3; III, 224, 11.
Jenta, I, 348, 31; 349, 6 et suiv.
Jentî, I, 348, 13 et suiv.
jñâti (les cinq), II, n. 550.
jñâtika (âryapañca-), II, 292, 12.
Jñâtiputra, I, 253, 17; 257, 1; III, 384, 17.
jnânakaraṇîya, III, n. 508.
Jñânaketu, I, 137, 10.
Jñânadhvaja, I, 123, 13.
jñânapûrvaṅgama, I, n. 505.
jñânaskandha, II, 378, 18; 379, 11.
jñânânuvartin, I, n. 505.
jyeshtha, III, 166, 14.
jyeshṭhatara(ka), I, 356, 13. 15.
Jyeshṭhâ, III, 308, 2.
jyotika, II, 318, 15.
Jyotigupta, I, 140, 7.
Jyotindhara, II, 355, 4.
Jyotipâla, I, 319, 11 et suiv.; 329, 21 et suiv.; 332, 15 et suiv.; 335, 9; 336, 3 et suiv.; III, 204, 12.
jyotiprabhâsa, II, 310, 16.
Jyotirasa, II, 492, 6 et suiv.
Jyotishka, II, 271, 21.
jyotishṭoma, III, 452, 6.
Jyotishpâla, I, 2, 8.
Jyotirasa, III, 25, 4.
Jyotîvara, III, 279, 9.
Jvalitayaças, I, 141, 16.

JH

jharjharaka, II, 159, 7.
jhallaka, I, n. 555.

Ḍ

ḍamara, III, 125, 14.

ḌH

ḍhakka, II, 159, 6.

T

taṁ sarvaṁ (adv.), I, n. 602.
taṁsukhin, III, 206, 16.
Tantrî, III, 281, 15; 283, 15; 284, 3; 286, 6.
tapana, I, 6, 3; 9, 9; 14, 15; 15, 6; 24, 8; 25, 4; III, 163, 9; 166, 6; III, 274, 10; 454, 8; n. 486.
tapanîya, I, 235, 4.
tapu, III, n. 486.
tapo (?), III, 57, 7 et suiv.; n. 472.
tama, I, 27, 8.
tamastimira, II, 396, 19.
tamâ tamaṁ, II, 225, 13.
tamâto tamaṁ, II, 215, 10.
tamisrârpita, I, n. 405.
tamenaṁ, I, 11, 11; 305, 9. 13; 321, 6 al.; n. 379. 598.
taras, II, 56, 2; n. 506.
tarihati (= tarishyati), III, 328, 8. 9.
Taru, I, 188, 12 et suiv.
taruṇa, III, 5, 14.
Taruṇârkabâhu, I, 140, 3.
tarkapatha, I, n. 511.
tarpaṇîya, I, n. 605.
tavaṁ, II, 20, 3.
tasiṇâ, I, 166, 20; n. 512.
tâḍâvacara, III, 138, 7; 179, 2.
tâṇḍavika, III, 113, 4; 442, 10; n. 479.
tâdi, II, n. 543; III, 397, 2.
tâpanîya, III, 163, 10.
tâmbûla, I, 23, 3.
tâmrakuṭṭa, III, 113, 12; 442, 17.
tâyi, III, 397, 10; 398, 4; 399, 2.
tâyin, II, 351, 8 et suiv.; 370, 1; n. 543; III, 124; 20 al.
târâgaṇa, I, 200, 88.
târâcandra, III, 69, 17.
târârdhacandra, III, 81, 14.
tâlika, II, 311, 6; III, 442, 8.
tâlisa, II, 102, 16; 105, 2; III, 80, 1.
tâvatâ, III, 422, 12.
tâvattaka, III, 115, 10.
tâvantara, III, 252, 7.
tâvantaraṁ, III, n. 496.
ti (= te), I, n. 411.
tiktâlâbu, II, 126, 4; 127, 8.
timi, 355, 4.
timiṅgila, III, 454, 3.
timitimiṅgila, I, 245, 2. 15 et suiv.; 246, 18; 247, 19.
tiraccha, I, 31, 8. 12.
tiracchâna, I, n. 383; III, 274, 16.
tiracchânagata, I, 17, 5; III, 144, 3; 153, 19.
tiriccha, I, 32, 17; 365, 8, 9; n. 633; II, 236, 11.
tiricchâna, II, 350, 14.
tirokuḍyaṁ, III, 410, 1.
tiryagyoni, III, 133, 8.
tilakâlagâtra, II, 425, 18.
tilakâhatagâtra, II, 150, 19 151, 2.
tilakṛita, III, 127, 6.
tishṭhant, I, 302, 18.
tishṭhamâna, I, n. 568.
Tishya, I, 307, 4. 17; II 56, 11; 240, 5; 243, 12; 244, 3; 245, 14; 247, 8; 248, 17.
tîkshṇagâtra, II, 378, 13.
tîkshṇâdhyâçaya, I, 85, 5; 86, 3.

tîra, I, n. 432.
tîrtha, I, 170, 8; n. 513.
tîrthakara, I, 234, 17.
tîrthika, I, 45, 10; 69, 17; 106, 8; n. 460; III, 329, 11; 392, 7.
tîrthikagaṇa, II, 135, 12.
tîvra, II, 220, 18; 355, 19; 374, 17. 18; 280, 4.
tîvraṁ, II, n. 537.
tuṇatuṇâyati, III, 256, 2.
Tuṇḍaturika, I, 245, 11.
tuphehi, II, n. 497.
tubhyehi, I, 254, 1; n. 590.
tumburu, I, n. 386.
tumhe, III, 73, 9.
turîya, III, 122, 16.
tulayati, II, 388, 10; n. 563.
tulâ, I, 195, 11; n. 530; III, 228, 6.
tulâkoṭi, II, 147, 11.
tushârânubaddha, II, 24, 19.
tushita, I, 4, 3; 33, 3; 40, 15; 199, 7; 240, 4; 263, 19; 333, 6; 337, 14; II, 10, 1; 314, 5; 360, 1; III, 223, 10; 319, 13; 324, 17.
tushitakâya, I, 4, 2.
tushitakâyika, I, 174, 1; III, 345, 16.
Tushitapura, II, 4, 20.
tushitabhavana, I, 1, 1; 2, 9 et suiv.; 142, 3. 11; 147, 15 al.
tûṇaka, II, 159, 5.
tûlikâ, III, 121, 9.
tṛitîya, I, n. 517.
Tṛiptavasântagandha, I, 137, 13.
tṛishṇâ, III, 65, 15 et suiv.; 448, 14 et suiv.
te (accusatif), I, n. 390. 414. 516.
Tejagupta, I, 139, 13.
Tejaguptarâjan, I, 141, 16.
tejita, II, 367, 11 al.
tejodhâtu, I, 357, 16. 17; n. 556; III, 429, 1.
tejodhâtubhâva, I, n. 557.
teshu (= teshâṁ), I, n. 452.
tailakuṇḍika, II, 475, 13.
Toṇehâra, III, 386, 9.
Toṇehâraka, III, 382, 11.
Tomara, I, 254, 13 et suiv.; 256, 3; 288, 6; 290, 1; n. 572.
Toragrîva, I, 154, 1.
toraṇa, III, 160, 13.
tti (iti), I, n. 383; III, 205, 12.
Tyâgavat, I, 154, 2.
Trapusha, III, 303, 13; 304, 2.
Trapusa, III, 303, 4 et suiv.; 304, 19; 305, 16; 312, 1.
Tramiḍa, I, n. 483.
tramiḍalipi, I, 135, 7.
trayastriṁça, III, 1, 17; 6, 12. 15; 44, 2; 198, 1; 203, 15 et suiv.; 223, 9; 319, 13; 324, 17; 302, 3; 311, 14 et suiv.; 404, 1.
trasati, I, 184, 5; n. 523.
trâyastriṁça, I, 30, 8. 9; 31, 16. 17; 32, 9. 11. 13. 15; 40, 15; 240, 4; 262, 1. 3. 9; 263, 18; 304, 20; 333, 5; II, 190, 10; 314, 5; 359, 20; 403, 13; 425, 11; 430, 12; 452, 1; 492, 2; III, 198, 15; 200, 3; 302, 8.
trâyastriṁçadbhavana, II, 165, 19.
Triṁçaka, III, 249, 10.
trikshuttaṁ, II, 425, 3; 426, 7.
trikshutto, II, 424, 20.
trikhuttaṁ, I, 212, 5; III, 111, 8; 139, 4; 410, 16; 446, 6.
trikhutto, I, 246, 5. 8.
tridaṇḍa, III, 393, 18.
tridaça, I, 204, 14; 255, 15; 297, 4; II, 8, 14; 35, 18; 52, 12; 53, 21; 61, 12 et suiv.; III, 17, 17; 117, 8; 367, 3; 373, 19.
Tridaçarâjan, I, 235, 6.
Tridaçâdhipati, I, 265, 4.
Tridaçâdhipa, II, 54, 17.
triparivarta, III, 333, 12; 334, 15.
tripushkara, II, n. 534.
Trimaṅgala, I, 138, 14.
triyantara, III, 389, 17; n. 519.
tṛishabhâvavirakta, III, 112, 5.
trishkuttaṁ, III, 311, 12.
trishkṛityaṁ, III, 76, 2.
trishkṛityas, I, 231, 1; II, 16, 1. 8; 131, 14; 258, 2; 259, 1; 268, 3; 313, 13; 412, 5; III, 302, 19.
trishkṛitvaṁ, III, 255, 6.
trishkṛitvas, I, 213, 5; II, 177, 19; 282, 6; III, 76, 11.
trishkhuttaṁ, I, 212, 13; 256, 15; II, 425, 15; III, 298, 16.
trisahasra, I, 235, 7; n. 438. 471; III, 101, 2.
trisâhasramahâsâhasra, I, 40, 6; 214, 12; II, 17, 11; III, 341, 18.
trisâhasrâ, I, 80, 9; 236, 15; 241, 9; III, 111, 9; 444, 8.
traidaṇḍika, III, 412, 7; n. 522.
traidhâtuka, II, n. 502.
tryadhvacitta, II, 368, 8.
tvâ, I, n. 525.
tsaru, III, 184, 8.
thaṇḍilaçâyikâ, III, 413, 16.
Thapakarṇi, I, 245, 3; n. 514.
Thapakarṇika, I, 245, 11.
thapita, III, 36, 12.
thapeti, III, 122, 14.
tharu, II, 74, 3.
thala, III, 32, 2. 11.
Takshaçilâ, II, 82, 9 et suiv.; 166, 19 et suiv.; 383, 19.
Tagaraçikhi, III, 233, 7.
tacchita, I, n. 383.
taṭaka, II, 109, 5.
taṭṭaka, II, n. 572.
taṭṭakâra, II, 468, 9.
taṭṭika, II, n. 572.
taḍâga, I, 364, 3.
tatahmukha, III, 92, 14.
tataḥmukhaṁ, III, 32, 6.
tatiya, I, n. 568.
tatonidânaṁ, II, 311, 8; 369, 19.

tatomukha, II, 303, 9; 352, 1 al.; III, 275, 14 et suiv.
tattaka, I, 246, 6; 359, 22 et suiv.; n. 474.
tattvaṁ, II, 140, 20; 134, 4. 11; n. 522; III, 122, 17; 368, 12; n. 513.
tathatva, III, 307, 2 et suiv.
tadagreṇa, I, n. 510.
tadahaḥ, II. 38, 19 et suiv.
tadaho, I, 255, 5.
tadâhiṁ, II, 69, 5.
taddhu, III, n. 479.
taddhukâra (?), III, 442, 17.
taddhukâraka, III, 113, 13.
tadyathâ, I, 341, 7; 342, 14 et suiv.; n. 574.

TH

thîna, III, 284, 5.
thera, III, 4, 17.

D

daka, III, 29, 13; 160, 2.
dakarâkshasa, III, 11, 19; 29, 14. 15; 30, 3.
dakodarika, II, 152, 13.
dakshiṇâ, III, 183, 11.
Dakshiṇâpatha, II, 30, 7; III, 350, 8; 361, 18; 363, 6; 390, 8; 394, 3.
dakshiṇiya, I, 78, 12; 89, 15 al.; n. 437. 445; III, 155, 6.
dakshiṇeya, III, 194, 4 al.; 414, 3. 4. 12.
daṇḍaka, III, 392, 2.
daṇḍacchinnapilotika, III, 412, 11; n. 522.
Daṇḍakin, III, 363, 6 et suiv.; 364, 20 et suiv.; 368, 14; 369, 2.
dadati (saṅgrâmaṁ), III, 20, 16.
dadrura, II, 153, 19; 156, 12.
dadhyika, III, 113, 8.
Dantapura, III, 361, 12; 364, 3.
Dantaçayana, I, 140, 8.
damanaka, I, 249, 13; II, 116, 10.
dayati (?), I, n. 518.
Darada, I, 171, 14; n. 483.
daradalipi, I, 135, 6.
dardaraka, II, 97, 14.
dardura, II, n. 525; III, 407, 21.
darduralipi, I, 135, 7.
darçana, I, 178, 11. 15.
Darçanakshama, I, 139, 12.
darçanaçâlâ, III, 107, 1.
darçâvin, III, 104, 15.
darçimat, I, 184, 16; n. 523.
daçanakha, I, n. 495; II, 346, 17.
daçabhûmika, I, 63, 15. 16.
daçavarga, I, 2, 15.
Daçârṇa, I, 34, 10.
Dasyu, I, 171, 14; n. 515.
dahara, II, 78, 18.
dahitvâ (= hitvâ), II, 365, 6.
dâgha, I, n. 388.
dâṭhin, III, 103, 20; 261, 10; 410, 16.
dâna, I, 3, 11.
Dânapraguru, I, 137, 5.
dânava, I, 200, 17 al.; 214, 4; III, 139, 12; 356, 1. 9.
Dânavakula, I, 138, 4.
dânavagaṇa, III, 89, 7.
dâni, I, n. 385.
Dânavagupta, I, 140, 1.
Dâmodara, I, 138, 1.
dârakavayasya (= daharaka ?) I, 319, 11; 321, 16; 323, 6.
divasaṅgama, II, n. 531.
divasavâra, III, 235, 11.
divasena (adya-), II, 34, 15.
divya, II, 496, 1.
divyacakshus, I, 158, 5.
diçatâ, I, 204, 6; n. 536.
Diçâ, III, 68, 3; 77, 21.
Diçâmpati, III, 197, 9; 204, 8 et suiv.
Dîpaṅkara, I, 1, 13; 2, 1; 3, 3; 57, 13; 61 11; 170, 3; 193, 13; 197, 7 et suiv.; 241, 16; 242, 2; 243, 7 et suiv.; 250, 5; III, 239, 10 et suiv.; 241, 13; 242, 19; 243, 20; 244, 13; 247, 3; 248, 3.
Dîpaṅkaravastu, I, 1, 15.
Dîpavatî, I, 194, 1 et suiv.; III, 239, 11.
dîpavṛiksha, II, 422, 4; III, 177, 7 et suiv.
Dîptabhânu, I, 139, 4.
Dîptitejas, I, 136, 17.
dîrghaka, II, n. 503.
Dîrghanakha, III, 67, 7.
Dîrghâyu, III, 457, 9 et suiv.
dîrghikâ, I, 249, 5 et suiv.
dishyati, II, 467, 8 al.
Duḥkhamukta, I, 137, 8.
Duḥprasaha, III, 342, 3 et suiv.
dutîyâ, II, 134, 7.
durabhisambhuṇa, II, 237, 20; 264, 5; 387, 4.
durâkâra, III, 318, 2.
Durâroha, I, 154, 2.
Durârohabuddhi, I, 140, 13.
Durârohâ, I, 76, 13; 90, 13.
durupeta, I, 28, 7.
durûpa, III, 456, 19.
Durjaya, I, 115, 15.
Durjayâ, I, 76, 16.
Durmati, II, 485, 8.
dullabha, III, 109, 5 al.
duve, III, 163, 15 al. (dvau, I, 5, 7).
dushyadharmasampanna (a-), III, 320, 12.
Dûraṅgamâ, I, n. 436.
dûshayati, I, 244, 14.
dûshya, I, 61, 1.
dṛiḍhaṁ, I, n. 548-549; II, 26, 11.
Dṛiḍhadeva, I, 137, 7.
Dṛiḍhadhanu, I, 60, 14; II, 146, 19.
Dṛiḍhabâhu, I, 124, 8.
Dṛiḍhamûla, I, 139, 9.
Dṛiḍhavîrya, I, 129, 8.
Dṛiḍhaçakti, I, 137, 14.
Dṛiḍhasandhi, I, 137, 11.
Dṛiḍhahanu, I, 137, 10.
dṛishṭadharma, I, n. 583; III, 211, 15; 212, 2.
dṛishṭadhârmika, III, 212, 5.

drishtapatha, I, 292, 10; n. 591.
Drishtaçakti, I, 137, 7.
drishti, I, 85, 10 al.; 177, 3; 178, 16; 179, 2. 3 al.
drishtipatha, I, n. 496.
dekshiya, III, 10, 15.
deyadharma, I, 297, 18; III, 312, 1. 2.
deva, II, 301, 12; 342, 21; III, 117, 8; 223, 17; 310, 6; 319, 8 et suiv.; 359, 8. 16; 461, 11.
Devakuça, II, 433, 16.
devagaṇa, III, 89, 7.
Devagarbha, I, 139, 1.
devagarbha, II, 202, 6.
Devagupta, I, 137, 9; 140, 12.
Devaguru, I, 141, 11.
Devacûda, I, 139, 7.
Devaḍaha, I, 355, 15; 356, 5 et suiv.
devatâ (mahâsamudra-), III, 354, 16.
devatâ (nagara-), II, 164, 6.
devatâ, III, 275, 17.
devatâtantravâya (?), III, 113, 15.
Devadatta, I, 128, 14; 131, 12; 132, 7; II, 69, 2; 74, 13 et suiv.; III, 176, 15; 178, 14 et suiv.
devanagara, I, 32, 10. 13.
devaputra, III, 275, 2 al.
Devapurâ, III, 235, 18 et suiv.
Devarâjagupta, I, 138, 1.
Devarâjaprabha, I, 141, 6.
Devalokâbhilâshita, I, 138, 1.
Devasattva, I, 139, 2.
devasabhâ, I, 32, 11. 13.
devasika, III, 255, 3.
Devasiddhayâtra, I, 137, 2.
devâtideva, I, 257, 4; 291, 1.
devâdika (?), II, n. 526.
Devâbharaṇa, I, 138, 3.
Devâbhika, I, 141, 2.
devârhat, I, n. 397.
Devâlaṅkṛita, I, 139, 6.
devendra, II, 301, 10.
devopasaṁhita, I, 249, 13; II, 116, 10.
deçayati, I, 37, 8. 9; n. 450.
deçedeçeshu, II, 100, 10; 150, 4 al.
deharâ, II, n. 569.
daivasika, I, n. 597.
doshâ, II, n. 544.
dradura, II, 152, 3.
drâkshâlatikâ, II, 475, 14.
Druma, II, 97, 5; 108, 5 et suiv.
Drumakuça, II, 433, 17.
Drumadhvaja, I, 123, 16.
Droṇavastuka, III, 377, 8.
Draupadî, III, 308, 9.
dvayoparâjika (?), III, 255, 16.
dvâdaçâkâra, III, 333, 12; 334, 15.
dviguṇâyati, III, 389, 2.
Dvijâtirâja, I, 140, 12.
Dvijihva, II, 8, 1.
dvijihva, II, 11, 14.
dvitiyaṁ, I, n. 609.
dvitiyakulika, III, 405, 18; 406, 2 et suiv.; n. 522.
dvitîyâ, II, n. 522.
dvistvala (?), III, 113, 3; 141, 18; 161, 4; 255, 12; 442, 9; n. 479.
dvipa (âtma-), I, 334, 2. 12. 18.
dvipa (dharma-), I, 334, 3. 18.
dvyaṅgulaprajñâ, III, 391, 19; 392, 13; n. 519.

DH

Dhajamaparâjita, III, 230, 9.
Dhanapatigupta, I, 140, 3.
dhanishṭhâ, III, 309, 2.
dhanutsaru, II, 73, 8.
Dhanunâça, I, 137, 9.
Dhanyabhânu, I, 139, 13.
dhamani, III, 83, 12.
dhamanî, III, 75, 3.
dhamayati (?), I, n. 376.
dhameti, I, 8, 3.
dharaṇimaṇḍa, I, 221, 12; II, 23, 12.
dharaṇî, III, 228, 5.
dharaṇindhara, I, 112, 1.
dharma, I, 173, 1 et suiv.; III, 66, 16.
dharma (adj.), I, 297, 16; 309, 2; 319, 3; 331, 5. 10. 16; 333, 19; n. 574; III, 55, 16; 142, 4; 143, 6; 272, 11.
Dharma, III, 56, 11.
dharmakâya, III, 344, 3; 452, 4.
Dharmagupta, I, 137, 9; 138, 8.
dharmacakra, I, 39, 1. 14 al.; 242, 15; III, 334, 15 al.; 340, 19 et suiv.
dharmacakraparvartana, III, 315, 5 al.
Dharmacakrapravartanasûtra, III, 341, 3; 345, 3. 9. 11. 14.
dharmacakshus, I, 158, 5; III, 61, 5 al.
dharmatâprâpta, III, 407, 6 al.
Dharmadeva, I, 248, 16; 252, 7.
dharmadeçanâprâtihârya, III, 137, 18.
Dharmadhâtu, I, 137, 10.
Dharmapada, II, 212, 18; III, 91, 18; 156, 15; 434, 12.
Dharmapâla, II, 77, 12 et suiv.
dharmabhrâtṛi, III, 350, 18.
Dharmameghâ, I, n. 436.
Dharmarâja, I, 138, 2.
Dharmaruci, I, 246, 3. 14 et suiv.
Dharmalabdha, III, 286, 16 et suiv.; 289, 4 et suiv.
Dharmaçûra, I, 141, 9.
dharmasaṁskâradosha, II, 146, 2.
dharmâraṇya, III, 434, 9; 436, 19.
dharmya, I, 329, 14; n. 575.
dhâtu, III, 65, 10 et suiv.; 144, 6; 310, 10; 311, 2.

dhâraṇa, II, 423, 15; 434, 11; III, 184, 7; 394, 9; 405, 12; n. 520.
dhârayati, I, 57, 3; II, 85, 13; 93, 3 al.; n. 575; III, 215, 14; 337, 15.
dhâriyati, II, 485, 17; 486, 2; 489, 15 (cf. 489, 1).
dhârma, II, 387, 5.
dhârmikathâ, I, n. 585.
dhârmya, I, 322, 6; n. 574; III, 446, 9.
dhitâ, I, n. 521.
dhutaguṇa, I, 64, 14; n. 426.
dhutajana, I, 186, 13.
dhutadhara, I, 71, 12.
dhutadharma, I, 66, 16; 68, 17; 69, 13; 72, 19 al.
dhutaraja, I, 66, 20; II, 328, 19.
dhuradhira, I, 90, 13.
dhûpanetra, II, 351, 2; 352, 18; n. 528; III, 275, 4; 277, 1.
dhûpayati (?), I, n. 542.
dhûmakâlika, I, 69, 19; n. 431.
dhûmayati (?), I, n. 542.
Dhṛitarâshṭra, I, 138, 1; 245, 8; II, 5, 5. 9. 11 et suiv.; III, 235, 1; 306, 9.
Dhṛitarâshṭragati, I, 136, 16.
dhovâpanika, II, 466, 17; 467, 4. 7.
Dhautodana, I, 352, 13; 355, 20.
dhaureya, II, 364, 16.
dhyâna, I, n. 552; II, 283, 5 et suiv.; III, 145, 15.
dhyâpayati, I, 126, 2.
dhyâpita, I, 357, 17.
dhyâma, I, 41, 12; 230, 7; 240, 16; n. 407; II, 162, 16; 163, 13; 314, 14.
dhyâmatâ, I, 68, 2; n. 429.
dhyâmâbha (?), II, 47, 9.
dhyâyati, I, 302, 12.
dhyâyayati, I, 304, 12.
dhyâyita, II, 18, 15; 174, 11.
Dhruva, I, 174, 14; 184, 19 et suiv.
dhvaja (parivrâjaka-), III, 65, 4.
dhvaja (gṛihi-), III, 92, 9; 180, 14; 181, 5.
Dhvajaketu, III, 230, 7.
Dhvajadhvaja, III, 230, 8; 237, 6.
Dhvajarucira, III, 230, 6.
dhvajâgra, I, 230, 10.
Dhvajottama, III, 230, 4; 237, 5; 238, 7.

N

naṁ (= taṁ), I, 314, 11; n. 420; II, 479, 3; III; 166, 4; 270, 13.
nañjotana, II, 304, 20.
naṁ (= nanu), II, 252, 6; 479, 4; n. 509; III, 163, 16; 167, 15; 179, 14; 184, 17; 415, 4.
nas (explétif), III, n. 466.
Nakula, II, 159, 4; n. 526.
nakulaka, III, 70, 15; 82, 5; 270, 5.
Nakshatragupta, I, 138, 5.
Nakshatrarâja, I, 137, 14; III, 231, 9.
nakhalî, III, 71, 17; 75, 4.
Nakhastûpa, III, 310, 12.
nagarâvalambikâ, III, 311, 8. 18; 312, 12.
naṅgara, I, n. 430.
naṭa (tâkshaçilaka), II, 175, 3 et suiv.; III, 113, 2; 161, 3.
naṭṭadhara, III, 161, 4.
naṭâbhimukha, II, 8, 11.
nada, II, 413, 20.
Nadin, III, 325, 2.
Nadîkâçyapa, III, 102, 12; 103, 2; 430, 12. 18; 432, 8.
Nanda, I, 36, 6. 7. 8 et suiv.; II, 257, 7 et suiv.; III, 132, 20.
Nandajâtâ, I, 315, 19.
Nandana, I, 32, 5; II, 156, 6; 181, 7; III, 82, 9.
Nandana (nom d'homme), III, 177, 1.
Nandanavana, II, 79, 4; 449, 14.
nandanîya, I, 222, 11.
nandanta, II, 216, 3.
Nandâ, I, 32, 4.
Nandika, III, 177, 1.
Nandigupta, I, 139, 8.
nandighosha, II, 339, 17; 397, 12; 420, 13; III, 22, 7; 449, 20.
Nandinî, III, 306, 7.
nandimukhâ, II, 133, 7; 415, 18;
Nandiyâvarta, II, 304, 17.
Nandirakshitâ, III, 306, 7.
Nandisenâ, III, 306, 7.
nandî, III, 392, 6. 7.
nandîmukhâ, I, 229, 6; n. 554; II, 284, 16.
Nandottarâ, III, 306, 7.
Namuci, I, 208, 12; 264, 9; II, 238, 6. 18; 413, 2; III, 254, 6; 381, 10.
Namucibala, II, 10, 20.
nayanayajña, I, n. 462.
naraka, I, 5, 1; 9, 6; 244, 19.
narakakumbha, I, 7, 8; n. 375.
Naradeva, I, 141, 12.
naradevagarbha, II, 13, 11.
Narampravâdha, I, 137, 7.
naralambaka, I, n. 466. 498; II, 26, 15.
naravaça (?), I, n. 605.
nareçvara, I, 112, 7.
Naravâhana, I, 141, 13.
Narmadâ, III, 328, 10.
Nalinî, III, 146, 4 et suiv.
navaka (kula), III, 48, 18; 49, 5.
navutpattika, III, 179, 7.
navodaka, I, n. 613.
nasamuttara, I, 14, 10.
Nahinagarbha, I, 138, 10.
nâṁ, II, 448, 20; III, 10, 3. 9; 390, 1.
nâga, I, 208, 6; 211, 16; 214, 3; 264, 17; II, 10, 18; 15, 15; 91, 13; 163, 21 et suiv.; 177, 13 et suiv.; 212, 13 et suiv.;

301, 12; 338, 19; 346, 14; 347, 11; 351, 17; 352, 2; 375, 16; 380, 14; 383, 13; III, 157, 7; 300, 10 et suiv.; 308, 14; 324, 21; 327, 20; 359, 8. 16; 383, 20; 428, 13 et suiv.; 460, 18.
nágakanyá, II, 97, 1.
Nágakulottama, III, 232, 20.
náganandí, II, 264, 3; n. 541. 545.
náganandikála, II, 131, 11.
Nágabala, III, 239, 7.
Nágabáhu, I, 137, 15.
Nágabhuja, I, 95, 1.
Nágabhogabáhu, I, 141, 4.
nágamaṇi, II, 318, 19.
Nágamuni, III, 230, 13.
nágavilokita, III, 281, 4.
nágavṛiksha, I, 249, 2.
náginí, II, 178, 20.
nágendra, II, 301, 10.
Nágottama, III, 233, 2; 239, 6.
Námatideva, I, 98, 1.
námarûpa, III, 400, 15; 448, 12 et suiv.
náyaka, I, 103, 4.
Nárada, II, 42, 19; 43, 2; 55, 3; III, 401, 9; n. 506.
Náráyaṇa, II, 305, 20; 329, 12.
Nárikela (Nálikera), III, 361, 12; 368, 14; 369, 12.
Nála, III, 387, 4.
Nálaka, II, 30, 14; 33, 14; III, 382, 14 et suiv.
Nálanda, III, 36, 6.
nálamárya, III, 331, 4.
nivásaṅkrama, I, 212, 21 et suiv.; n. 573.
nikkaṭṭakaccha(?), II, 87, 17.
nikkálita, III, 31, 15.
nikkása(e)ti, III, 40, 1.
nikkásita, II, 429, 15.
nikránta, II, 284, 19.
nikshipati, III, 358, 6.
nikshiptabhára, I, n. 449.
nikshepaṇa, II, 287, 9; n. 549; III, 348, 5; 394, 9; 405, 12.
nigaṁsyati, III, 89, 18.
nigacchati, II, 366, 14. 18 al.
nigṛihṇáti, II, 241, 14; III, 130, 17.
nighaṇṭa, I, 231, 18.
nighaṇṭu, III, 450, 7.
nicita, I, 203, 19.
nityaka, I, n. 602; III, 256, 13.
nityántara, II, 140, 16; n. 522.
nidána, I, 2, 124, 14; III, 197, 13.
nidánaṁ (tato), I, 351, 12; n. 625 (cf. s. v. tatonidánaṁ); (mama), II, 111 1.
nidánagáthá, I, 4, 11.
nipatati, III, 258, 7.
Nipura, I, 348, 11; 352, 9. 11.
nimajjana, III, 410, 2.
nimitta, I, n. 418; II, 68, 11.
nimittagráhin, III, 52, 6.
Nimindhara, II, 300, 18.
nimna(nirváṇa-), III, 62, 13.
niyama, III, 268, 3.
niyuddha, II, 74, 1; 434, 13.
niyojayati, II, 49, 9.
Niraṅkuça, I, 141, 9.
Nirati, II, 101, 9; 108, 6 et suiv.
nirapeksha, I, 72, 17.
nirabhiramya, I, 230, 7; 240, 17.
niraya (= naraka), I, 9, 10.
nirayacáriká, I, 4, 15.
nirargaḍa, II, 237, 20; III, 405, 11.
nirámagandha, III, 212, 17; 214, 1; 388, 16.
nirámita, II, 162, 5; n. 527.
nirámisha, I, 215, 5; n. 543; II, 18, 3; III, 125, 3; 250, 6.
nirálamba, I, 209, 6; 236, 11 al.
niriṅgita, II, 352, 9 et suiv; 402, 2; III, 276, 5 et suiv.
nirîhaka, II, 147, 17.
Nirupaghâta, I, 140, 7.
nirupavadya, I, 117, 6.
nirûpadhi, III, 417, 18; 418, 5.
nirûha, III, 223, 18; n. 493.
nirodaka, II, 178, 10.
nirodha, I, 127, 5; II, n. 561.
niropadhi, II, 239, 13; III, 456, 22.
niropama, I, n. 477.
nirgaḍa, II, 100, 3; n. 516.
nirgaṇṭha, II, 77, 9; 89, 17 al.
Nirgrantha, I, 253, 17; 257, 1; III, 383, 17.
Nirgranthiçira, II, 43, 9.
nirghâti, I, n. 465.
nirṇámayati, I, 228, 12.
nirbandha, III, 168, 15.
nirmáṇarati, I, 33, 3; 40, 15; 240, 4; 333, 6; II, 314, 5; 360, 3; III, 223, 10; 319, 13; 324, 17.
nirmita, I, 179, 10; 181, 9 al.; n. 521; III, 237, 11; 273, 12; 316, 7; n. 500.
niryáta, II, n. 553.
niryáta (abhisañjátakuçalamûla-) II, 312, 6.
niryátayati, I, 49, 16; 52, 16; 63, 2 al.; 299, 20; 300, 3. 9. 16. 17.
niryuddha, II, 75, 19.
niryûha, III, 69, 17; 81, 14.
nirvambaṇa, I, 314, 13; n. 605.
nirvarṇanîya, I, 206, 17; n. 538; II, 10, 10.
nirváṇa, II, 285, 21; 286, 8.
nirvida, III, 331, 4.
nir-vidh, III, 396, 2.
nirvṛita, II, 225, 20; III, 214, 6. 13; 387, 14.
nirvṛiti, III, 418, 11.
nirvṛitta, II, 215, 17. 18.
nirvṛitti (guṇa-), II, 99, 1.
niliyati, I, 219, 3.
nivasta, II, 211, 12; 322, 10; 430, 2; III, 157, 1; 167, 17; 210, 13; 267, 11.
nivastra, II, 95, 19.
niváta, I, 171, 4; 350, 6; 353, 2; n. 514. 623. 626; II, 64, 15; 196, 1; 423, 19.
nivása, I, 109, 6.

nivâsayati, I, 34, 14; 54, 10 al.
nivâsavâsa, I, 4, 8.
nivâsânuttarya, III, 320, 5.
nivishṭa, I, 126, 11; n. 473; III, 56, 11; n. 472. 513.
nivuttati, II, 172, 6. 7; n. 528.
nivṛitta, II, 170, 7.
niveshṭitavya, III, 178, 3.
niçâta, I, 176, 7; n. 518.
Niçântâyu, II, 146, 19.
niçîtha, I, n. 592.
niçcarati, III, n. 517.
niçcita, I, 176, 9.
Niçcitârtha, I, 136, 17.
niçrayasampanna, II, n. 544.
niçrâya, I, n. 488; II, 260, 9; 261, 10.
niçrita, I, 167, 11; n. 456. 511; II, 355, 14; n. 501.
niḥçaraṇa, I, 73, 6; n. 433.
niḥçraya, II, 280, 1.
niḥçreṇibhûta, III, 422, 15.
niḥçreya, II, 292, 3.
nishadâ, II, 433, 3; 482, 7. 8.
nishadyâ, II, 398, 20; 403, 1.
Nishâda, II, 95, 10.
nishîdâ, III, 7, 19.
nishkâsati, I, 361, 3.
nishkâsayati, III, 164, 5.
nishkâsita, III, 393, 19.
nishkâseti, II, 174, 11.
nishkâsyati, I, 311, 1.
nishkuṭṭati, II, 242, 12.
nishkramya, I, 88, 10; n. 443; III, 407, 17.
nishṭhâ, I, 270, 10; III, 185, 9; 445, 21.
nishṭhâna, I, 325, 11.
nishṭhâpada, III, 445, 18.
nishpatti, II, 231, 5.
nishpurusha, II, 147, 19; III, 164, 6; 177, 5.
nishyanda, I, 169, 3; II, 230, 7; n. 546.
nishyandita, III, 390, 2.
nisṛishṭa, III, 170, 12.
nistarati, I, 82, 6; II, 260, 11.
nistâḍayati, II, 76, 1 et suiv.
nisthapeti, III, 165, 15.
nisparça, II, 484, 13.
niḥsaṅga, I, 92, 17.
niḥsandigdhaṁ, II, 2, 16.
niḥsaraṇa, I, 180, 5; 184, 15.
niḥsṛita, III, 345, 6.
niḥsvanati, I, n. 381.
nihatadaṇḍa, II, 424, 13.
nigha, II, 374, 23; n. 561.
nîti, I, 135, 4; 169, 15; n. 487.
Nîlaka, II, 234, 19 et suiv.
nîvaraṇa, I, 147, 15; 248, 1; n. 493; II, 33, 7; III, 133, 6.
neti (?), II, 264, 2.
netrikâ, III, 92, 1.
netri (dharma-), II, 373, 5; III, 234, 12. 17.
netroddhṛita, III, 385, 20.
neda, I, n. 605.
nelavarṇa, I, 314, 14.
nelâyaka, II, 85, 12.
naikhanya, I, 196, 2; III, 228, 13; n. 531.
naimitta, III, 59, 3.
Nairañjanâ, I, 4, 5; II, 123, 20; 131, 11; 237, 17; 263, 16 et suiv.; 294, 9; 300, 14; 302, 6; 397, 8 et suiv.; 412, 14; 413, 6; 414, 5 et suiv.; III, 301, 8; 314, 13; 316, 12; 317, 5; 425, 18; 431, 5; 436, 22.
nairyâṇika, III, 59, 14.
naivajîva, I, 18, 8; n. 385.
naivâtma, III, 66, 8.
naivâtmanîya, III, 66, 8.
naivâsañjñânâsañjñâyatana, II, 119, 9; 120, 7.
naivâsika, III, 33, 4.
naishkramya, I, 107, 3; 173, 13; II, 392, 8; III, 321, 12; 357, 13; 422, 10.
naishkramyin, I, 293, 6; n. 591.
Nyagrodha, I, 359, 19; 360, 1 et suiv.; III, 302, 3; 403, 10.
Nyagrodharâja, III, 238, 8.
Nyagrodhârâma, III, 101, 14 et suiv.; 107, 11; 114, 6 et suiv.; 138, 1. 5; 141, 17; 179, 3.

P

pakvaṁ, III, n. 474.
pakvavipakva, I, n. 409.
paksha, II, 424, 20 al.; III, 1, 4, 5.
pakshapariccheda, III, 48, 13.
pakshâpaksha, I, n. 409-410.
pacchimaka, III, 232, 15.
pañcaka, I, n. 433.
pañcajñânika, III, 321, 16.
pañcavaṭuka, III, 113, 4; 255, 12; 442, 10.
Pañcaçikha, II, 49, 3 et suiv.; III, 197, 15 et suiv.; 215, 5 et suiv.
pañcavarga, I, 2, 16; n. 360.
pañcâṅgula, I, n. 579.
Pancâla, I, 34, 10; III, 26, 20; 159, 11; 169, 16.
pañjara, II, 302, 3.
paṭala, II, 457, 14. 19.
paṭijâgareti, III, 148, 20; 156, 8.
paṭijâgrita, III, 161, 7.
paṭipâkaroti (?), III, 156, 8 varr.
paṭipâṭikâ, I, n. 626; III, 181, 11.
paṭipâṭikâye, I, 354, 16.
paṭipâṭiyâ, I, 3, 3; n. 369.
paṭimodaka, I, 195, 14; n. 530.
paṭisandheti, III, 65, 9. 12; 66, 1.
paṭisubhati, I, 20, 3.
paṭṭaçilâ, III, 210, 13.
paṭṭorṇa, II, 190, 2.
Pataṅgacara, I, 130, 7.
paṭimoka, II, 453, 17.
paṭisaâ, I, n. 516.
paṭṭikâ, II, 115, 16.
paṭṭipayati, III, 292, 2.
paṭṭiyati, II, 110, 9; 208, 6; 223, 20; n. 517.
paṭṭiyita, II, 249, 14.
padaparama, III, 318, 4.

padasandhi, I, n. 481.
padasâ, II, 199, 8; III, 115, 11; 437, 17; 443, 17.
paduma (nom d'un kalpa), 235, 6.
paduma (un *mahânidhi*), III, 383, 19.
Paduma, III, 233, 7.
Padumâvatî, III, 309, 8.
Padumuttara, III, 240, 2; 247, 5; 248, 8.
Padumottara, III, 241, 14; 244, 18.
padma (un certain sacrifice), II, 237, 20.
Padmamâla, I, 140, 11.
Padmarajavarṇa, I, 138, 12.
Padmavana, I, 215, 11.
Padmâbha, I, 136, 17.
Padmâvatî (Padumâ°), III, 155, 7 et suiv.
Padmottara, I, 58, 1, 7; 61, 16.
Padmoshṇisha, I, 138, 2.
padya, III, 395, 11.
panthalika, III, 82, 16.
payyaka, II, 426, 16.
paraṁ, I, n. 476.
paratas, I, 164, 6; n. 508.
paranirmitavaçavartin, I, 33, 3; 40, 15; 333, 6; II, 360, 6; III, 223, 11; 319, 13; 324, 17.
parinirmitavaçavarti, I, 240, 5; II, 314, 5.
paranirmita, I, 263, 17; 265, 12; III, 273, 13.
paraprâṇeya, II, 214, 9; n. 536.
paramantra, I, 13, 8; n. 380.
paramasukumâra, II, 115, 8 et suiv.
Paramârthasattva, I, 141, 8.
paravâda, III, 112, 15.
parâdha (?), I, n. 479.
parâparajñatâ (pudgala-), I, 4, 2; n. 371.
parâbhava, I, n. 82.
parâmṛishṭa, I, 134, 6.
parâyaṇa, I, 242, 1.
parikaḍḍhaka, II, 253, 17; 256, 20; n. 543.
parikaḍḍhati, II, 255, 17 et suiv.
parikarma, I, 188, 10; n. 525.
parikarman, I, 218, 4; II, 20, 3.
parikarmay, I, n. 371.
parikalpa, II, n. 530; III, 170, 10.
parikalpayati, I, 3, 12; 77, 7; 120, 11; n. 436. 470.
parikuḍḍâleti (?), III, 301, 16; n. 503.
parigṛihita, II, 301, 15 et suiv.; 309, 9. 10 et suiv.
parigṛihṇâti, II, 127, 10.
parigohya (?), I, 196, 2; n. 531.
parighâreti, III, 301, 17.
paricârayati, I, 32, 6; n. 396.
paricâriya, III, 212, 11.
paricâreti, III, 195, 20; 196, 2 al.
paricâryaṁ, III, n. 492.
paricyavati, III, 380, 5.
parijâgarati, II, 14, 16.
parijâgrati, I, n. 435.
parijuñña, II, 161, 15 et suiv.
parijûrṇa, II, 161, 15.
parijñâcârin, III, 400, 13.
parijñâtabhojana, I, 302, 9; n. 597.
pariṇâmayati, I, 81, 1; 309, 13; n. 439. 602.
pariṇâyakaratna, II, 158, 15.
paritrâṇasampanna, II, 291, 10.
parinikshepa, II, 278, 4; n. 548.
Parinditârtha, I, 141, 13; n. 486.
parinyâsati, II, 6, 18.
paripanthaka, III, 452, 18.
Paripâtrikâ, II, 244, 5.
paripâlayati, I, 202, 1.
paripiṇḍatva, I, 153, 9.
paripûrati, III, 356, 6; n. 511.
paripûrayati, I, 142, 3; 365, 9.
paripûri, I, n. 373.
paribhâvanâ, I, 97, 8.
paribhâvitatva, I, 153, 12.
paribhâvitavya, I, n. 497.
paribhoga, I, n. 466.
Parimaṇḍanârtha, I, 139, 1.
parimâ (?), I, n. 561.
parimîmâṁsâ, II, 297, 11.
parivâra, I, n. 381. 464; III, n. 507.
parivarjayati, I, 190, 2; 244, 10.
parivarta, I, n. 391.
parivâdinî, II, 159, 7.
parivâhita, III, 284, 2. 11.
parivitarka (cetaso), I, 51, 9 al.
parivṛiṁhita, II, 403, 21.
parivethati, II, 82, 14.
parivethita, I, 302, 17.
pariveṭṭhita, I, n. 597.
parivellati, I, 203, 2; II, 6, 19.
pariveçâpayati, II, 435, 11.
pariveshaka, III, 127, 7. 8.
parivyayika, III, n. 488.
parivrâjaka, III, 59, 9 et suiv.
parivrâjakapravrajyâ, III, 59, 12.
parivrâjakaçâstra, III, 59, 12; III, 419, 1.
Pariçuddhakarma, I, 140, 14.
parishad, I, 8, 11; III, 53, 1.
parishkâra (les six), I, 34, 4; 49, 10; 52, 13 al.; 295, 17; II, 139, 10.
parisamanta, III, 144, 1. 2; 155, 9.
parisamantena, II, 253, 3; III, 126, 2.
parisara, I, n. 527.
parisâmanta, II, 211, 6.
parisâmantena, II, 251, 7. 9 (cf. 250, 11); III, 153, 15.
parisevin, II, 57, 3.
parisphuṭa, II, 349, 21. 22; 350, 20; 351, 3. 6; III, 273, 4; 275, 1. 5.
pariharati, I, 38, 4. 5; 39, 3. 15; 235, 12; 239, 14; n. 403.
parihâpita (pour paridhâ°), II, 170, 12.

parita, II, 49, 17; 145, 8; III, 57, 13.
parittagriha, III, n. 472.
parittaçubha, II, 314, 8; 360, 19.
parittâbha, II, 163, 17; 348, 19.
pareṇa, III, 342, 1.
parokshajâtiya, III, 321, 11. 14.
paropahâra, I, n. 519-520.
parovara, III, 387, 10.
parṇakula, I, 329, 12; n. 611.
parṇakulaka, I, 325, 11.
parpaṭaka(bhûmi-), I, 340, 12; 341, 1. 5. 8. 13.
paryañka, I, 115, 15.
paryaṇṭaka, I, n. 616.
paryadhigacchati, I, 188, 3.
paryanta, III, 281, 7.
paryantasthâyin, II, 314, 10.
paryavagâhati, III, 153, 2. 5.
paryavagâheti, III, 165, 11. 18.
paryâdâpana, III, 420, 13.
paryâpanna, II, 314, 12.
paryârdreti, III, 301, 17.
paryâpta, III, 263, 9; n. 498.
paryâya, I, 35, 7.
paryâya(dharma-), I, 163, 11.
paryâyakovidu, II, 405, 6.
paryâhiṇḍati, I, 353, 4; III, 155, 1.
paryeshṭi, II, 120, 16; n. 518.
parva, I, 232, 10.
parvata, I, 54, 5.
Parvata, III, 401, 9.
parçuka, II, 125, 13.
parshad, I, 27, 11 al.
palujja (?), II, 354, 13.
pallâṇa, III, 158, 9.
pallâṇayati, II, 160, 4; n. 526.
Pavana, I, 154, 1.
paçcatâ (?), I, n. 422.
paçcimaṁ, I, 67, 12.
paçyati (passif), I, n. 549; II, 27, 18; n. 532, 559.
paçyati, III, 28, 14.
paçyin, III, 53, 3.
Pahlava, I, 171, 14.
pâñçukrîḍaka, III, 451, 6.
pâṭiyeka, II, 242, 13; n. 541.
pâṭirâja, I, 276, 6; n. 582.
pâṭeti, III, 258; 17; 259, 2; 260, 16; 455, 6.
pâṇa, II, 487, 1; III, 21, 10.
Pâṇikhâtâ, III, 312, 16; 313, 7 et suiv.
pâṇisvara, III, 122, 17.
pâṇisvaraka, III, 57, 9.
pâṇisvarika, III, 113, 3; 141, 18; 255, 11; 266, 5 al.
pâṇisvarya, I, 231, 13; 259, 5; n. 555; III, 166, 3.
Pâṇḍava, II, 198, 14; III, 438, 12.
pâdaka, I, 194, 20 et suiv.; n. 539.
pâdaphalaka, II, 465, 1. 13; II, 475, 9.
pâdamaya (danta-), II, 473, 12.
pâdâñgulivethaka, II, 470, 11.
pâdâstaraṇa, II, 470, 7.
pâdâçraya, II, 465, 13.
pâdaugha, I, 149, 11.
pâpishṭha (Mâra), III, 415, 12.
pâpimat, I, 270, 12; n. 408; III, 28, 1 et suiv.; 33, 3 al.
pâyin, II, 168, 9.
Pâragâ, II, 218, 9.
Pârañgala, III, 231, 7.
pârami, I, 215, 4; II, 33, 16.
pâramita, II, 130, 8. 11; n. 521.
pâramitâ, I, 214, 12; II, 261, 7; III, 226, 2 et suiv.
pâramitâ (garbhâvakrânti-), II, 17, 11.
pâramiprâpta, I, 152, 11 al.
pâramî, I, 74, 4; 226, 5 al.; II, 29, 8.
pâraloka, I, 9, 2.
pâri, III, 450, 3. 4; 459, 3; n. 527.
pâricaryâ, II, 225, 4; III, 348, 9. 13.
pâripanthika, II, 56, 7.
pâripâtra, I, 32, 4.
pâripûri, I, n. 373.
pârimu, I, 261, 17; n. 574.
pârima (a-), II, 259, 7 et suiv.
pâriyâtra, I, n. 578.
pârivâra, II, 8, 7.
pârivyayika, III, 177, 17.
pârihâṇi, II, 238, 1; 391, 21; 395, 18.
pârihâraka, III, 276, 8.
pârihâryaka, II, 470, 10.
pârushyaka, I, 32, 4.
pârçulikâ, II, 125, 15; 127, 2; n. 520.
pâlaloka, I, n. 376.
Pâlita, I, 248, 20; 252, 9.
piñgala, III, 383, 19.
piccita, I, 21, 14; 24, 4.
picciyati, I, 24, 3. 5.
pitriyaputra, III, 133, 1.
pîthita, III, 122, 5.
pîḍhati, I, 353, 1.
pîḍhâpeti, III, 126, 18.
pîḍhiyati, III, 23, 18.
piyâla, II, 60, 16.
pilaksha, I, n. 494; II, 19, 17.
pilipalipâyeti, III, 179, 16.
Piliyakkha, II, n. 536.
pilotika (paṭa-), III, 50, 15; 53, 14 et suiv.
pilotikâ, III, 63, 10; n. 471.
piçâca, I, 214, 4; I, 257, 5; II, 17, 4; 106, 13; 203, 16; 352, 1; 407, 21; 411, 18; 459, 4; 462, 15; III, 12, 6. 17; 15, 16.
piçâcî, III, 163, 17 et suiv.
piçâcanî, III, 292, 1.
piçâcinî, III, 163, 18; 164, 3; 295, 17.
piṭaka (visha-), III, 256, 4.
pîlu, III, 359, 6; n. 512.
pukkasa, II, 487, 2; III, 21, 10; 264, 9.
puṇḍarîka (un sacrifice), II, 237, 20; 405, 11.
Puṇḍarîkanetra, I, 137, 4.
Puṇḍarîkâksha, I, 140, 6
Puṇḍarîkarâjan, I, 141, 7.
Puṇyadatta, I, 137, 6.
puṇyabhâgiya, II, 419, 4.
Puṇyarâçi, I, 140, 1.

Puṇyavanta, III, 33, 15 et suiv.
putrimat, III, 417, 15.
pudgala (les huit), I, 291, 16.
pudgalaparāpara, I, n. 371.
pudgalaparāparajña, I, 307, 14.
punarbhavika, III, 338, 3.
Punarvasu, III, 305, 21.
pubba, I, 28, 9.
Purandara, I, 137, 6; II, 54, 19; III, 367, 2; 460, 13.
purastatas, II, 198, 17; n. 533.
purāṇa, I, 243, 5.
Purāsha, I, 137, 13; n. 485.
purima, I, 142, 11; n. 461. 554.
purimaka, II, 257, 13 al.; III, 57, 13.
purimakāraka, III, 113, 14; 443, 1.
purimāntāṅgika (?), III, 149, 18.
purushakāramati, I, 198, 1; II, 1, 12.
purushājāniya, I, n. 607.
purushadravya, II, 284, 17.
purushamedha, II, 405, 11.
purushayuga, II, 1, 7. 8.
purushottamacārikā, I, 3, 9.
purushottamatā, I, 3, 8.
pure, I, 246, 18; 192, 13; n. 527; III, 459, 19.
Pushkarasāri (lipi), I, 135, 5.
pushkariṇī, I, 32, 4.
Pushkalāṅga, I, 140, 12.
pushkiriṇī, III, 288, 7; 438, 14, 20; n. 508.
Pushpa, I, 46, 3; 58, 4; 61, 13; II, 355, 12; III, 239, 7; 279, 17; 432, 12 et suiv.
Pushpakṛita, III, 239, 10.
Pushpaketu, I, 137, 10.
Pushpadanta, I, 115, 9.
Pushpamañjarimaṇḍita, I, 140, 4.
pushpamaṇḍitā, I, 76, 14.
pushpalipi, I, 135, 5.
Pushpāvatī, III, 231, 13 et suiv.
Pushpika, III, 330, 3.
Pushputtara, III, 239, 8.
pushpopaga, I, 308, 3.
pushphasa, II, 326, 2; 331, 18.
Pushya, III, 240, 6; 241, 16; 243, 13; 244, 3; 245, 16; 247, 8; 248, 19; 305, 22.
Pushyagupta, I, 138, 6.
pushyanakshatra, I, 205, 6; II, 8, 20; 158, 3.
pushyala, I, n. 485.
pustakarmakāraka, III, 113, 16.
pustakāraka, III, 113, 16.
pustakakāraka, III, 443, 3.
pūga, II, n. 514.
pūjayati, I, 80, 11; n. 438. 597.
pūtivalin, II, 428, 17.
pūra, I, n. 557; II, 23, 5; 158, 17; 343, 3; 348, 15 al.
Pūraṇa, II, 200, 11; 207, 2 et suiv.
pūrayati, I, 602, 11; n. 457; III, n. 510.
pūrusha, II, 483, 1.
Pūrṇa, III, 377, 13 et suiv.
Pūrṇaka, I, 240, 10.
Pūrṇacandra, I, 124, 6.
pūrṇabhara, III, 315, 14; 316, 4, 17.
pūrvaṁ, III, 7, 9.
pūrvaṅgama, I, 160, 10; II, 359, 8 et suiv.
pūrvapurushayuga, I, 197, 17.
pūrvayuga, I, 197, 17.
pūrvayoga, I, 267, 11; 338, 9; n. 615; II, 259, 11; III, 406, 11.
pūrvayogasampanna, III, 320, 2; 407, 15.
pūrvarūpa, I, n. 478.
Pūrvavideha, I, 6, 2; 49, 6; II, 68, 6; 158, 18; III, 378, 2.
pūrvasamādinna (sa-), I, n. 541.
pūrvāntanaya, I, 176, 6; n. 518.
pūrvāmukhaṁ, II, 30, 18.
pūrvāçaya, I, 131, 4.
pūrvejāti, II, 93, 18.
pūrvenivāsa, II, 93, 18; 133, 5; 300, 12.
pūrvevāsanivāsa, III, 148, 8; 185, 6.
pūrvotpāda, II, 259, 12; 265, 5; 279, 20; 291, 12; n. 546.
pṛicchaka, I, n. 542.
pṛicchati (abhivādanaṁ), II, 102, 18.
pṛicchaparipṛicchikā, III, 391, 5.
pṛicchika, III, 297, 5.
pṛicchiya (aor.), III, 85, 2.
Pṛithivī, III, 309, 8.
Pṛithivīdevatā, I, 316, 19 et suiv.
pṛithivīniçrita, I, 316, 21.
Pṛithivīpaçyin, III, 330, 10.
Pṛithivīpāla, III, 330, 9.
Pṛithivīvijaya, III, 330, 10.
pṛithu (=pṛithak), II, n. 545.
pṛithu, II, 270, 10; III, 32, 4; 235, 8; 249, 13; 438, 9; n. 569.
-pṛishṭha (périphr. du locat.), I, n. 624.
pṛisthato (kar), II, 69, 17.
pṛishṭhi, I, n. 396.
pṛishṭhima, II, 479, 19; III, 296, 9.
pṛishṭhimena, III, 28, 2 al.
peḍā, I, n. 448.
peya, I, n. 528.
peyālaṁ, III, 202, 11; 219, 10 al.
pelalaka (?), III, 113, 16.
Pelaraka, II, 161, 2.
Peliyaksha, II, 212, 15; 216, 4; 226, 14; n. 536.
Peliyaça, II, 226, 1.
peçalaka, III, 443, 3.
poṭalikā, II, 90, 12.
porusha, I, n. 379.
poshadha (?), I, 255, 6.
poshadhikā, I, 207, 9; II, 11, 20.
poshadheya, III, 210, 12; n. 477.
posa, III, 371, 22.
Pauṇḍarika, III, 236, 16.
paunarbhavika, III, 338, 4.
paurajānapada, I, n. 528.

paurusha (bahu-), III, 18, 4.
paurusheya, II, 313, 6 et suiv.
prakaraṇa, II, 419, 16.
prakaroti, II, 373, 13.
prakarshin, II, 157, 7; n. 526.
prakalpayati, III, 45, 2.
Prakâçavarṇa, I, 137, 14.
Prakâçadharma, I, 141, 6.
prakupyati, I, 354, 3; n. 626.
prakṛita, I, 36, 12; 37, 6; 44, 13; III, 27, 17; 164, 19.
Prakṛiti, I, 232, 16.
prakṛiticaryâ, I, 1, 3. 5; 46, 6. 8; 47, 11.
prakṛitena, III, n. 486.
prakrîḍita, III, 164, 7.
pragâḍha, II, 240, 9.
pragulma, I, n. 592.
pragṛihîta, II, 117, 13.
pragraheti, I, 252, 3.
pracarati, I, 135, 1. 3; n. 482; II, 203, 17.
pracalita, III, 1, 11.
pracâra, III, 154, 2.
praccopaka (?), III, 442, 17.
prajâna (a-), II, 333, 3.
prajânaka, III, 119, 21.
prajânâti, III, 326, 10 et suiv.; n. 507. 526.
Prajâpati, II, 260, 4; 405, 20.
prajâpatî, III, 9, 2.
prajñapayati, I, 318, 15 al.
prajñapita, III, 257, 6.
prajñapeti, III, 65, 8. 11; 63, 15; 447, 14; n. 473.
prajñapti, I, 168, 9; 176, 18; 311, 5; n. 603.
prajñâcakshu, I, 337, 4.
prajñâcakshus, I, 158, 5.
prajñâpayati, III, 53, 13. 16 et suiv.
prajñâpayita, III, 93, 3. 4.
prajñâpâramitâ, III, 67, 4.
prajñâyati, I, 339, 1 et suiv.; 340, 2 et suiv.; 342, 2; 344, 4 et suiv.; II, 301; 2.
Prajñâvant, III, 33, 20 et suiv.
prajñâskandha, I, 42, 15.
prajñopaka, III, 372, 16; n. 514.
prajvalana, I, n. 588.
praḍînaka (?), I, 307, 16; n. 602.
praḍîyati, II, 19, 2. 8.
praṇata, III, 39, 1.
praṇatamanas, III, 280, 11.
praṇadyati, II, 160, 19.
praṇâma, I, n. 427.
praṇâlî, III, 405, 2.
praṇidhâna, I, 39, 8; 302, 19; III, 138, 19.
praṇidhâna (kuçalamûla-), I, 1, 7; (anuloma-) I, 1, 11.
praṇidhânacaryâ, I, 1, 3. 8; 46, 7.
praṇidhi, I, 65, 11; 66, 15; 238, 13 et suiv.; n. 367. 427. 613.
praṇidhicaryâ, I, 47, 12.
pratâpa, I, 6, 13; 58, 9; 62, 6.
pratâpana, I, 9, 9; 15, 7. 12.
Pratâpavanta, III, 237, 4.
pratikaṇṭhaṁ, II, 159, 10.
pratikâṅkshati, II, 6, 10.
pratikubjita, I, 9, 14; n. 377; III, 454, 13.
pratikûla (subst.), III, 228, 8.
pratikrânta, I, 301, 6; III, 171, 2.
pratikroça, II, 371, 10; n. 561.
praticâra (?), II, 131, 1.
praticchita, II, 165, 19; 189, 12.
praticchupati, III, 271, 1.
pratijâgarati, I, n. 493.
pratijâgareti, III, 145, 10.
pratijâgṛita, I, 258, 16; 270, 13; II, 111, 8; 150, 8.
pratijâgrati, I, 258, 7; 259, 3.
pratijânâti, II, 131, 4; III, 51, 6 et suiv.
pratijṛimbhita, I, 149, 16; n. 495.
pratijñâna, I, 161, 15.
pratidadhâti, II, 208, 1.
pratidvâre, I, 324, 18.
pratinandati, II, 203, 18.
pratinâva, II, 90, 11; n. 514.
pratinisarga, II, n. 549.
pratiniḥsarga, III, 61, 4.
pratipatti, II, 357, 20.
pratipadaṁ, III, 200, 15.
pratipadyati (avec le datif), II, 129, 5.
pratipanna, III, n. 511.
pratipâkaroti (?), III, 148, 20 varr.
pratipîḍâ, II, 145, 15.
pratipûjâ, II, 17, 6.
pratipûra, I, 60, 5; II, 279, 3; 371, 15 al.
pratipraçrabdha, I, 253, 9.
pratiprasrabhyati, I, 253, 10 et suiv.
pratiprasrambhayati, I, 254, 2.
pratibuddha, III, 190, 6.
pratibodhana, I, 98, 10; III, 122, 22.
pratibhâgayati, II, n. 567.
pratibhâgeti, II, 426, 8.
pratibhâti, I, 267, 10; II, 203, 1; 204, 5; III, 135, 6; 200, 4; n. 491.
pratibhâna, I, 166, 8; 193, 5 al.; n. 511.
pratibhânavaçitâ, I, 282, 17; n. 586.
pratibhâyati, II, 297, 12; 480, 13; n. 551; III, 48, 9; 314, 8.
pratimâ, III, n. 472.
pratimoka, II, n. 570.
pratimodaka, III, 228, 7.
pratiyatta, I, 24, 13; n. 390.
pratirâja, I, 281, 1; II, 216, 12. 15.
prativaktṛi, II, 403, 15.
prativartati, III, 84, 9.
prativâṇiya, III, 343, 1.
pratividhyati, I, n. 376.
prativeṭhâpayati, II, 171, 12.
prativedha, I, 86, 13; n. 443.
prativrata, III, 151, 7.
pratiçâmayati, I, 56, 2; n. 419.
prati-çrabh, I, n. 570.
pratishṭhapayati, I, n. 462.

pratishṭhânaka, I, 195, 2 et suiv.
pratisaṁlâna, III, 305, 8.
pratisaṁvida, III, 67, 3; 321, 14. 15.
pratisaṁvidita, III, 256, 5.
pratisaṁvedayati, I, 228, 7.
pratisaṁçikshati, II, 314, 15; n. 553.
pratisaṁharati, I, 82, 12.
pratisaṅkhâ, II, 283, 14.
pratisaṅkhâya, II, n. 549.
pratisandhi, III, 447, 19.
pratisandheti, III, 65, 14. 19.
pratisannishaṇṇa, I, 92, 15.
pratisamabhâgatâ (a-), II, 260, 15.
pratisammodayati, III, 114, 8; 117, 3; 160, 4; 180, 18.
pratisirâ, II, 171, 12. 15.
pratisṛijyati, I, 181, 1.
pratisevin, II, 57, 19; 59, 23.
pratiharati, II, 446, 11.
pratihârayati, II, 31, 12.
praticchati, II, 435, 12. 15. 16.
praticchamâna, II, 101, 14.
pratîta, II, 388, 19.
pratîtyasamutpanna (dharma), III, 61, 3.
pratîtyasamutpâda, II, 416, 20; 417, 5; III, 314, 4.
pratirṇa, III, 64, 20.
pratîsa (sa-), II, 257, 11; 258, 9; 287, 6.
Pratyakshadeva, I, 141, 7.
pratyakshadharma, I, 9, 7.
Pratyagrarûpa, I, 138, 1.
pratyabhinandati, II, 17, 2.
pratyaraha, I, 143, 5.
pratyarhaṁ, I, n. 487.
pratyavekshaka, I, n. 542.
pratyahanyati, I, 6, 9 et suiv.
pratyâgacchati, I, n. 402.
pratijâgṛihati (?), I, 231, 11.
pratyâtma (nirvâṇa), III, 447, 7.
pratyâtmavedayitavya, III, 200, 10.
pratyâdeçana, I, n. 481.
Pratyâsannabuddhi, I, 138, 8.
pratyâstaraṇa, I, 306, 9; n. 600; II, 115, 17; III, 70, 2; 152, 2.
pratyâhata, III, 447, 6.
pratyutkramati, III, 69, 6 et suiv.
pratyuttara (?), I, n. 368.
pratyudgamana, I, 257, 10.
pratyuddhâreti, III, 392, 3.
pratyupasthita, I, 49, 9; 52, 12; n. 415; II, 95, 7.
pratyupta, II, 487, 8.
pratyûshaleça, II, 462, 20.
pratyekajina, I, 66, 2.
pratyekanirayâ, I, 103, 9; n. 458; II, 350, 10. 12.
pratyekabuddha, III, 27, 1; 171, 1 et suiv.
pratyekabrahmâ, I, n. 457.
pratyekabrâhmaṇa, I, 103, 1.
pratyottara, I, n. 368.
Prathamarâjan, I, 141, 7.
pradakshiṇa, II, 26, 14; 497, 7; III, 26, 4; n. 469.
pradakshiṇacitta, I, 205, 8; 206, 4; n. 537; II, 9, 4. 20.
Pradakshiṇârtha, I, 138, 12.
pradarçin, I, 220, 15.
Pradîpa, III, 230, 12.
pradûshati (avec un infin.), I, 314, 9.
pradeva, I, 151, 11; n. 496.
pradosha (mano-), III, 387, 7.
Pradyota, I, 58, 3; 61, 12; II, 355, 2; III, 279, 7.
pradhâna (les quatre), III, 120, 14.
pradhvopaka (?), III, 113, 13.
Pranashṭaduḥkha, I, 137, 7.
prapañcati, II, 221, 2.
prapañcayati, II, n. 537.
prapati (?), II, 333, 15; n. 555.
prapatnî, II, 442, 3.
prapadyati, I, n. 459.
prapâta (svara-) (?), I, 171, 2; n. 514.
prapûra, II, 327, 3; 331, 4; 395, 4.
Prabuddhaçîla, I, 138, 10.
prabodhayati, I, 136, 17; III, 390, 4.
Prabhaṅkara, III, 231, 4.
prabhaṅguṇatâ, III, 338, 1; 339, 18.
prabharati, I, 329, 3; n. 622; III, n. 494.
Prabhâkarâ, I, n. 436.
Prabhâsvara, III, 122, 12.
prabhinna, I, 327, 2. 3; n. 612.
prabhu, I, 174, 14.
prabhṛita, III, 246, 10.
Prabhûtadehakarṇa, I, 139, 14.
Prabhûtavarṇa, I, 138, 9.
Pramudita, I, n. 436.
pramûrchita, III, 1, 11.
prayoga, I, 232, 7.
praruṇḍa, II, 216, 19; 217, 11; 426, 16; III, 263, 5.
pralagna, II, 70, 7.
pralamba, I, 157, 6; 216, 4; II, 19, 1.
Pralambabâhu, I, 75, 7; 137, 12.
pralâpa, II, 203, 16.
pralâveti, III, 150, 5. 9.
pralîyati, I, 216, 11.
pralujjakâla, II, 388, 1.
pralujjati, II, 370, 22.
pralujjamâna, II, 371, 4.
pralujyati, III, 278, 17.
praluṭhita, II, 425, 8.
Pravarâgramati, I, 141, 10.
pravarjanâ, I, n. 482.
pravarjita, II, n. 508.
pravartati, I, 82, 2; n. 414.
pravâdita (viṇâṁ), III, 34, 18.
pravârita, III, 212, 4.
pravâreti, III, 191, 16. 19.
pravâhita, II, 422, 13; 433, 10.
pravicârayati, I, 31, 6; 32, 8; 194, 17; n. 396; II, 70, 19.
pravicâreti, II, n. 510; III, 8, 17; 196, 4 al.
pravicita, II, 346, 3.
pravijṛimbhita, I, 217, 17; II, 19, 18.
pravidhuta, II, 414, 1.

pravuttha, II, 85, 15; n. 513.
pravṛitta, I, n. 519.
praveṇi, I, 152, 16; 218, 7; 226, 10; 235, 19; II, 20, 6; 29, 13.
pravyâhṛita, II, 104, 17; 208, 13.
praçakta, III, n. 519.
praçama, I, 225, 19 al.
praçamana, I, 200, 13; n. 534.
praçamayita, I, n. 570.
praçamanamanorama, II, 4, 10.
Praçastaguṇarâçi, I, 136, 15.
Praçastavarṇa, I, 138, 3.
praçâkha, III, 301, 18; 302, 1; 311, 4; 313, 9.
Praçântaroga, I, 138, 12.
praçâmyamâna, I, 262, 5; n. 576.
prashṭa (= pṛishṭa), III, 166, 12.
prashṭavya, I, 337, 17; n. 395. 614; II, 341, 18; III, 52, 11 al.
prashṭuṁ (spṛiç), III, 156, 5.
prasakta, III, 392, 2.
prasadaniya, I, 238, 11.
Prasannabuddhi, I, 138, 6.
Prasannavarṇa, I, 140, 9.
prasarati, I, 79, 5; n. 438.
prasaraṇîya, I, 207, 1.
prasahati, I, 210, 11. 15; II, 14, 10. 14; 382, 21; 394, 1 al.
prasahamâna, II, 203, 6.
prasahya, I, 255, 11; n. 571.
prasâtika, II, 60, 22.
prasâdanîya, I, 3, 4; III, 302, 2; 401, 21; 408, 14.
prasârayati, I, n. 380.
Prasiddharaṅga, I, 138, 14.
Prasiddhavedana, I, 138, 10.
prasîdati, I, n. 524.
prasûta, II, 377, 7.
Praskandaka, II, 207, 5. 8.
prastârika, III, 113, 7.
prasyandati, I, 88, 10; n. 443; III, 407, 17.
prasravaṇî, I, 360, 20; n. 631.
praharati, II, 124, 1; 125, 3.
prahâṇa, II, 124, 1; 238, 4 al.; n. 519; III, 137, 15.
prahâṇi, III, 370, 2. 5.
prahita, II, 238, 4.
prahitâtman, II, 118, 11; 120, 3 al.
Praheti, I, 137, 9.
prahva (?), III, 129, 5; n. 481.
prâkaṭendriya, I, 305, 15; n. 600.
Prâgajita, I, 140, 1.
prâñjayati, III, 70, 7.
prâñjalikṛita, I, 239, 18.
prâṇa, I, n. 369.
prâtaṁ, I, n. 618.
prâtimoksha, III, 51, 17.
prâtisâmantika, II, 490, 13.
prâtisîmaka, II, 485, 3.
prâtihârya, I, n. 561; III, 137, 17.
prâtihârya (ṛiddhi-), III, 116, 6. 19.
prâdakshiṇiya, I, 236, 12; 241, 6.
prânta, III, 130, 6.
prântaçayyâ, II, 212, 9.
prâpayati, I, n. 395.
prâpuṇeti, II, 172, 11.
prâpta (âsanna-), II, 379, 9; 388, 18.
prâpya, I, 89, 16; 131, 7. 10; 132, 2; n. 478.
prâmodya, I, 206, 2.
prâyonnakâla (?), I, 301, 10. 12.
prâryaka, II, n. 567.
prâvacana, I, 247, 11; n. 566; III, 234, 20.
prâvaraṇa, I, 270, 8.
prâvârika, III, 113, 6; 442, 13.
prâvrâjya, III, 264, 16.
prâsâdika, II, 210, 10; 211, 14.
prâsayati, I, n. 507.
Priyadarçana, I, 114, 12.
priyamâna, I, 231, 19; n. 556; II, 246, 15; n. 542.
priyamâṇa, III, 57, 4.
priyavâdya, I, 3, 12.
priyâyati, III, 452, 7.
priyâyitavya, II, 479, 1.
prîṇati, III, 259, 14; 260, 3.
prîṇayati, II, 78, 6; III, 66, 6 et suiv.; 131, 3.
prîṇita, II, 354, 12.
prîtisukha, I, n. 552-3; II, 131, 17 et suiv.
preta, III, 253, 10.
pretacârikâ I, 28, 3. 5.
pretaloka, I, 28, 4; 29, 13. 14.
preshayati, I, 202, 14; n. 492; II, 6, 11.
proshṭhapada, III, 309, 2.
plava, II, 109, 6.

PH

phaṭikaphalaka, I, 195, 12; n. 530.
pharati, III, 124, 15.
phareti, III, 374, 11. 16.
phalakasopâna, II, 191, 10.
phalakastâra, I, 195, 13; n. 530; III, 228, 10.
phalati, I, 223, 18; II, 349, 17.
phalabhâgîya, II, 419, 5.
phalâphala, III, 45, 3; 147, 12; 159, 13.
phalikaphalaka, III, 228, 9.
phalesin, III, 93, 11.
phalopaga, I, 308, 3.
phâṇikṛita, II, 204, 19; n. 534.
phâla, II, n. 510.
Phâlguṇî, III, 306, 21.
phâsu (yathâ-), III, 169, 9.
phâsuvihâra, III, 48, 12.
phushphasa, II, n. 555.
phela, II, 465, 14.
phelâ, II, n. 571.
phelika, II, 465, 2. 14.
phelikâ, II, n. 571.

B

baḍavâmukha, I, 245, 6.
baddhamânâ, I, 76, 14.
bandha, I, n. 386.
Bandhanântakara, I, 140, 10

IMPRIMERIE NATIONALE.

Bandhuma, II, 271, 5 et suiv.; III, 230, 16.
Bandhumati, II, 271, 6.
Bandhumá, I, 51, 7.
bala (les dix tathâgata-), I, 38, 15; 39, 13 al.; n. 502.
balacakravartin, I, 209, 15; 210, 4; II, 13, 12; 376, 23(?); 377, 17; 389, 3(?); 391, 9.
Baladatta, III, 239, 4.
Balabâhu, I, 137, 15.
balavaçibhâva, I, 51, 2; 246, 4; III, 55, 7 al.; 338, 20. 340, 13.
balasâ, III, 169, 7.
Balâkalpa, II, 207, 5. 8.
balâhukka, II, 74, 2.
balikarma, II, 450, 10.
balîyati, I, 275, 10.
bahis, I, n. 589.
bahidhâ, I, n. 430.
bahidhânugata, I, 69, 17.
bahir (nagarâto), II, 74, 12.
bahirdhâ, III, 50, 7.
bahirnagara, III, 170, 19; 171, 1.
Bahudevataka, III, 303, 1.
Bahupaksha, I, 154, 1.
Bahuputraka, III, 50, 19.
Bahuprabha, I, 140, 7.
Bahuputracetiya, I, 300, 9.
Bahurâjâ, I, 140, 6.
Bahurâshtra, I, 137, 14.
bahula, III, 60, 16.
Bahulakeça, I, 140, 4.
bahulika, III, n. 507.
bahulin, III, 283, 17; 284, 1, 6; n. 501.
bahuvâdyaka, III, 113, 5.
bahusamyak, II, 193, 20.
Bahusena, I, 140, 12.
bahvîyati, II, 423 10.
bâlavyañjana, I, 259, 15; 260, 4 et suiv.
Bâlikâ, I, 300, 17.
Bâlikâchavi, I, 300, 17.
bâhâ, I, n. 620; III, 313, 13 et suiv.; 354, 3.
bâhitaka, I, n. 431; II, 30, 11; 48, 19; III, 152, 11,
bâhitapâpa, I, n. 600; III, 64, 12.
bâhitapâpadharma, III, 325, 6.
bâhira (nagarâtas), I, 310, 15.
bâhiraka, I, 284, 1; n. 587; II, 210, 7; III, 223, 4; 450, 9.
bâhirakavaiçâlaka, I, 256, 9.
bâhulika, II, 241, 3; IIII 329, 4.
bâheti, III, 396, 15.
bâhya, I, n. 430-431.
bâhyatomukhaṁ, III, 13, 4; n. 466.
bâhyamukhaṁ, II, 458, 1.
bâhyena, III, 130, 13.
bimba, II, 470, 10.
Bimbisâra, I, 256, 14 et suiv.; 261, 17; 263, 19 et suiv.; 264, 12; 286, 17; 288, 3; 289, 16; II, 2, 9; 299, 18; III, 437, 1 et suiv.; 461, 7.
bimbohana, III, 70, 2.
buddhakârya, I, 51, 3 et suiv.
buddhakshetra, I, 205, 11.
buddhacakshuḥ, I, 158, 5.
buddhadharma, III, 97, 11.
Buddhavicirṇâ, III, 329, 16.
Buddhânusmṛiti, I, 163, 11.
budhita, I, n. 540.
bṛiṁhita, III, 351, 17.
bṛihatphala, II, 314, 8; 319, 6; 349, 1; 360, 12.
Bṛihaspatigupta, I, 138, 6.
bodha, I, 63, 2. 11. 13; 80, 7 et suiv.; 97, 2; 120, 5 al.; II, 394, 12.
bodhi (= bodhidruma), I, 249, 2.
bodhicaryâ, I, 252, 4.
bodhimaṇḍa, III, 278, 1 al.
bodhiyashṭi, II, 268, 2; 282, 1 et suiv.
bodhisattvagaṇa, II, 293, 17.
bodhisattvacaryâ, I, 1, 2; 46, 6; III, 133, 7.
bodhisattvaparishad, I, 104, 15. 19; 105, 3.
bodhî (= bodhidruma), I, 3, 1.
bodhyaṅga, II, 147, 7; 324, 2; III, 112, 13.
bauddhavaineyaka, I, 51, 4.
brahmakâya, I, 240, 5.
brahmakâyika, I, 33, 3; 40, 16; 263, 21; 284, 5; 333, 7; II, 360, 11; III; 324, 18.
Brahmakîrti, I, 136, 14.
Brahmakuça, II, 433, 16.
brahmakoça, III, 399, 4.
Brahmagupta, I, 137, 4.
brahmacaryavat, III, 422, 14.
Brahmadatta, I, 271, 19 et suiv.; 283, 14 et suiv.; 359, 20; II, 77, 5; III, 39, 6 et suiv.; 125, 10; 156, 13 et suiv.; 183, 19 et suiv.; 295, 18 et suiv.; 361, 16 et suiv.
Brahmadhvaṁsadeva, I, 139, 9.
Brahmadeva, III, 152, 13.
Brahmapârishadya, II, 348, 19.
Brahmapârshadya, II, 360, 14.
brahmapura, II, 191, 13; III, 217, 1.
brahmapurohita, II, 314, 7; 348, 18; 360, 12.
brahmaloka, II, 138, 14; III, 212, 13 et suiv.; 319, 18.
brahmavâṇi (lipi), I, 135, 5; n. 483.
brahmavâda, III, 325, 9.
brahmavihâra, I, n. 524; III, 105, 17; n. 478.
brahmasvara, III, 231, 11.
Brahmâ, I, 245, 9; 265, 14; 297, 7; II, 136, 5; 298, 10; 314, 6; 318, 23; 329, 9; 360, 9; 381, 9; 405, 20; III, 68, 4; 72, 3; 122, 12; 123, 2; 198, 2; 202, 18 et suiv.; 209, 13 et suiv.; 216, 7; 223, 17; 261, 20; 273, 18; 315, 1 et suiv. (spécialement II. 20 et suiv.); 345, 18; 373, 19.
Brahmâyus, II, 77, 9 et suiv.

Brahmottama, III, 235, 17.
brâhmaṇa, III, 176, 5; 183, 1; 217, 19 et suiv.; 247, 4 et suiv.; 247, 17 et suiv.; 295, 8; 310, 5; 383, 2 et suiv.
brâhmaṇarâja, III, 172, 10 et suiv.
brâhmaṇaveda, II, 77, 10; III, 450, 7.
brâhmaṇaka (les devas), I, 231, 18.
brâhmaṇya, I, n. 413; III, 221, 4.
brâhmî (lipi), I, 135, 5.

BH

bhaktopadhâna, III, 70, 8.
bhagavatî, III, 251, 4. 5. 6; n. 496.
bhagin (?), III, 93, 13.
bhaginî (ulûkapakshika-), III, 412, 8.
Bhaṅgakula, II, 251, 6; n. 542.
bhajahe (3ᵉ pers. aor.), III, 355, 14.
bhaṭṭâ, II, 445, 6, 14 et suiv.
Bhaṭṭika, III, 177, 3.
bhaṇe, I, 320, 3. 6. 14; 321, 1. 11; 322, 11; III, 160, 19; 166, 17; 441, 19 al.
bhadanta, III, 121, 2; III, 243, 17.
Bhadraka, III, 328, 20.
bhadrakalpa, I, 248, 6; 336, 6; 337, 2.
Bhadragupta, I, 137, 8; 139, 11.
Bhadratejas, I, 139, 11.
bhadramushṭika, II, 274, 16; n. 547.
bhadrapîṭha, II, 465, 2. 13.
bhadravargika, III, 337, 7. 11; 353, 17; 415, 13.
bhadravargiya, III, 322, 20; 328, 20 et suiv.
bhadravargîya, II, 241, 2; III, 329, 2. 6 et suiv.; 331, 1 et suiv.; 335, 12 et suiv.; 337, 13; 353, 14; 415, 7.
Bhadrika, III, 337, 5; 339, 1; 414, 4 et suiv.
bhramarikâ, III, 407, 20.
bhamuka, III, 261, 1.
bharaṇî, III, 309, 3.
bharati, I, n. 555.
bharita, I, 99, 12; 114, 16; 216, 6 al.; n. 453.
Bhallika, III, 303, 5 et suiv.; 304, 2; 312, 1.
Bhalliya, III, 303, 13; 305, 6.
bhava, I, 293, 1.
bhava, III, 337, 13 et suiv.; 448, 14 et suiv.
Bhavaketu, I, 140, 9.
bhavacakshus, I, n. 409.
bhavacakshuka, I, 337, 4.
Bhavadevagupta, I, 140, 7.
bhavanud, I, 4, 3.
bhavanetti, II, 229, 20.
bhavanetri, I, n. 566.
bhavanetrikâ, III, 337, 13; 339, 12; n. 509.
bhavanetrisaritâ, I, 247, 18.
bhavanetrî, II, 206, 15; 307, 12.
bhavantâho (voc.), II, 479, 15.
Bhavavâdin, I, 144, 13.
bhavasaṁyojana, I, 248, 11. 13.
bhavâgra, II, 347, 20; 350, 3; n. 558; III, 274, 5.
bhavâgrapûra, II, 378, 21; 380, 2. 6.
bhavâbhavadṛishṭî, III, 448, 7.
bhavendriya, III, 52, 12.
bhaveyât, II, 135, 17.
bhavya, I, 249, 11; (avec le datif?), n. 581; II, 228, 7 et suiv.
bhavyotpattika, III, 57, 14.
bhasmâyati, II, 486, 4; n. 574.
bhastrâ, II, 86, 2.
bhâgiya, I, 34, 4. 5; n. 308.
Bhâgiratha, III, 239, 5.
Bhâgirathî, III, 453, 19.
bhâṇaka, III, 442, 9.
bhâṇḍaka, III, 70, 16.
Bhânakanaka (?) (=kanakamuni), I, 294, 20.
bhâyati, I, n. 508.
bhâra, I, n. 445.
Bhâradvâja, I, 58, 5 (?); 111, 14; 119, 3; 307, 4. 17; II, 37, 13; III, 347, 19; 348, 2.
bhârgavaçâlâ, III, 347, 19; n. 510.
bhâryaraṁ, I, n. 476. 492; III, 8, 6. 9. 1; 295, 7. 9; n. 503.
bhâryeraṁ, I, n. 558.
bhâva, III, 195, 9.
bhâvabhava, I, n. 430.
bhâvabhavaduḥkha, I, 72, 7.
bhâvabhavavîtigata, I, 69, 11.
bhâvita, I, 47, 18; I, 225, 17; III, 130, 18.
bhâvitadharma, III, 97, 18.
bhâvitaçarîramânasa, I, 81, 17.
Bhâvitâtman, III, 236, 18.
bhâshya, II, 175, 5.
Bhikshudeva, I, 138, 9.
bhijje (aor. pass.), III, 77, 16.
bhidyanta, III, 272, 19.
bhinnakaṭaka, III, 440, 5.
bhinnavṛitta, I, n. 533; II, 3, 12.
bhishaka, I, n. 367.
Bhîmaratha, III, 364, 5; 365, 18; 366, 7; 373, 23.
bhîru, II, 240, 5; n. 541.
bhîshma, I, 230, 16; (nom de fleur) II, 160, 13; III, 95, 12. 14; 99, 11.
bhukshita, II, 202, 3.
bhujaga, III, 356, 1. 2.
bhujagagaṇa, III, 89, 7.
bhuṁjâveti, I, n. 379.
Bhûtapati, III, 367, 2.
Bhûtâdhipati, II, 54, 13; 55, 5.
Bhûtârthaketu, I, 139, 12.
bhûti, I, n. 383.
bhûmi (les dix), I, 64, 2; 76, 11; 77, 14. 15 et suiv.; 84, 12 et suiv.; (bodhisattva-), I, n. 436.

Bhûmideva, I, 140, 6.
bhûmya, I, 229, 11. 14; II, 138, 6 et suiv.; III, 334, 13.
bhûyasya, I, 231, 13; n. 556.
bhûyasyamâtram, II, 338, 13.
bhûyasyâ mâtrayâ, II, 83, 3; 124, 15; 170, 1 al.; III, 85, 1.
bhûyosya, I, n. 371.
Bhûrisattva, I, 139, 10.
bhedana, II, 278, 1; 269, 15.
Bherava, II, 203, 16.
bhaumya (deva), I, 159, 5.
bhramû (= bhrû), II, 44, 8.
bhrûmukha (sa-), II, 297, 3.

M

mam̃ (nom plur.), III, 72, 8; (acc. plur.), 84, 9; (génit. plur.), 59, 16. 63, 2; 71, 21; 84, 18; 293, 19; 310, 10.
makuta, II, 463, 3 al.
Magadha, I, 34, 9; 289, 12; II, 419, 9; III, 47, 10 et suiv.; 90, 13; 421, 4; 441, 13.
Maghavan, I, 165, 14; 167, 6; III, 366, 18.
Maghâ, III, 306, 21.
Maṅgala, I, 248, 7 et suiv.
maṅgalya, I, 137, 13.
mañjishtha, I, 260, 3 et suiv.
mañjûshaka, III, 99, 7; (mahâ-), l. 9.
Maṇikuṇḍaladhara, III, 141, 3.
Maṇicakra, I, 139, 8.
maṇiprastâraka, III, 442, 13.
Maṇimakuṭa, I, 138, 3.
maṇiratna, II, 158, 16.
maṇivakkala, II, 472, 13.
Maṇivarṇa, I, 139, 6.
Maṇivirajas, I, 154, 1.
Maṇivishâṇa, I, 119, 7.
maṇḍa, I, 147, 13; II, 266, 17; (bodhi-), 294, l. 12; (mahi-), 401, 12.
maṇḍalaka, I, 253, 4.
maṇḍalamâla, II, 274, 13 et suiv.
Matisâra, III, 104, 16 et suiv.
Matsya, I, 34, 9; II, 419, 9.
mathitamâna, I, 65, 7.
mathitamânasa (?), I, n. 426.
Mathurâ, III, 389, 15; 390, 8 et suiv.
Madanabala, II, 14, 5.
Madra, II, n. 569.
Madraka, II, 441, 7; 442, 3; 460, 8; III, 9, 1; 15, 7.
madhuka, II, 248, 16.
Madhuravadana, I, 140, 2.
madhyadeça, I, 198, 13.
madhyadeçika, I, 2, 13.
madhyima, II, 49, 20.
madhye (périphr. du locatif), I, n. 543; II, 18, 2; 91, 14; 461, 17.
madhyena (périphr. de l'accusatif), III, n. 502.
manasaṅkalpa, (pradushṭa-) I, 5, 4; III, 1, 7.
manasâra, I, n. 378.
manasâraka (pradushṭa-), I, 10, 14.
manasthita (?), III, 407, 6.
manâ, II, 450, 16; 451, 1; 453, 3. 8.
manindriya, III, 52, 14.
Manushyadatta, I, 138, 5.
Manushyadeva, I, 138, 4.
Manushyanâga, I, 138, 9.
manojana, I, n. 436.
manomaya, I, n. 539.
Manorama, I, 123, 18; 124, 5.
manovibhu, I, 159, 10; 160, 6 al.; n. 502.
Manoharâ, II, 97, 5 et suiv.
mandârava, I, 230, 15.
mandâravagandha, I, 139, 7.
Mandirapura, I, 254, 7.
mama (explétif), I, 101, 13; (= mâm̃), I, n. 547.
mamam̃, I, n. 414. 464; II, 26, 10; III, 262, 2. 11.
mamatas, II, 149, 18; 272, 7.
mamatva, III, 212, 15.
mamâtu, II, 148, 18; 149, 2 et suiv.; n. 525.
mayam̃ (= vayam̃), III, 355, 1.
Mayûrakuça, II, 433, 18.
maya, III, 164, 7.
Marîcijâla, I, 140, 10.
maru, I, 44, 4; 71, 18. 21; 72, 11. 15 al.; 241, 12. 18; 268, 15. 16; 297, 8; II, 4, 2. 3 et suiv.; 20, 2; 299, 5; 322, 1; (nom d'un Buddha), 355, 10; 372, 11; 405, 12; III, 79, 4 al.; 267, 16; (sorte de tambour), 443, 13.
maruja, III, 98, 5.
marut, II, 28, 6; III, 82, 9.
maruta, I, 151, 5.
Marudeva, I, 154, 2.
maruputra, III, 71, 1.
marusvarga, II, 388, 9.
markaṭa, III, 382, 10.
Markaṭahradacetiya, I, 300, 11.
Malla, I, 34, 9; II, 164, 18; 419, 9; III, 262, 8.
Mallabhûmi, II, 189, 9.
mashi, II, 325, 9; 432, 16. 19 al.
maskari, I, 253, 11 et suiv.; 256, 20.
Maskarin, III, 383, 15.
mastaka (périphr. du locat.), I, n. 624.
mastaroga, II, 326, 7.
masniya, I, 349, 20.
maham̃, I, n. 477.
mahat (adv.), I, n. 520.
mahatî, II, 159, 5; III, 407, 19.
mahatphala (?), III, 159, 29.
mahaddûra, III, 134, 11.
mahallaka, I, 262, 18; 302, 3.
Mahâ (lokadhâtu), III, 342, 8.
mahattarikâ, III, 299, 3.
mahâkaruṇâ, I, n. 533.
Mahâkâçyapa, II, 114, 12; III, 47, 14 et suiv.

Mahâkuça, II, 433, 17.
Mahâkoça, I, 140, 4.
Mahâgovindiya (sûtra), III, 197, 9.
mahâjanapada (les seize), III, 394, 11.
Mahâtejas, II, 146, 19.
Mahâdevâmravana, III, 450, 17 et suiv.
mahâdharmasampanna, II, 289, 18.
Mahâdhvaja, III, 230, 3.
mahânâga, II, 397, 9. 14; III, 363, 1.
Mahânâma, II, 48, 7; 73, 4 et suiv.; 75, 16; 89, 5; 114, 17; 496, 11; III, 26, 12; 152, 16; 177, 2 et suiv.; 329, 1; 337, 6; 339, 1.
mahânidhi (les quatre), III, 383, 18 et suiv.
mahânubhoga, III, 143, 14.
mahâpaka (?), I, n. 459.
mahâpaksha, I, 254, 13.
mahâparidevita, II, 276, 18.
mahâpurusha, I, 142, 14; 146, 14; II, 33, 1. 2; 158, 4. 13; 208, 16.
mahâpurushalakshaṇa, I, 38, 13; 39, 11 al.; II, 29, 18 et suiv.; 403, 11; III, 437, 2.
Mahâprajâpatî, I, 355, 17; 357, 2; II, 165, 2; 233, 2; III, 116, 7 et suiv.; 129, 18 et suiv.; 142, 6; 152, 15; 256, 13 et suiv.
mahâprajñapti, III, 204, 3. 6. 7.
mahâprasâda, III, 231, 8.
Mahâbala, III, 231, 5; 237, 3.
mahâbalaniketa, I, 264, 16. 18; n. 576.
Mahâbuddha, I, 1, 1.
Mahâbrahmâ, I, 208, 14; 209, 11; 210, 5; 223, 8; 230, 14. 18; 263, 21; II, 11, 2; 13, 4; 26, 2; 158, 13; 314, 7; 360, 14; III, 343, 14.
mahâbhaga (?), III, 352, 12.
Mahâbhâga, I, 124, 10.
Mahâmâyâ, I, 355, 17.
Mahâmuni, III, 230, 14.
Mahâmaudgalyâyana, II, 190, 16.
Mahâyaça (nom d'un kalpa), III, 237, 19.
Mahâyaças, I, 117, 12.
mahârâja, I, 208, 9; 223, 6; 230, 12; 263, 17; II, 25, 17; 164, 17; III, 72, 3; 315, 7; 316, 7; 429, 2.
Mahârâja, I, 138, 14.
Mahâraurava, I, 5, 14; 23, 7.
Mahârthiya, III, 221, 4. 7; 373, 22.
Mahârshacûḍa, I, 139, 13.
Mahâvana, I, 32, 4; 299, 20 et suiv.
Mahâvanakhaṇḍa, I, 357, 10.
mahâvaçin (?) I, n. 462.
Mahâvastu, III, 250, 10.
Mahâvimâna, I, 141, 14.
mahâvilokita, II, 1, 1.
mahâvira, II, 158, 11; 266, 4 et suiv.; 353, 7. 19; 357, 10; 277, 10 al.
mahâçâlikâ, II, 475, 9.
mahâsaṃvidhâna, I, 198, 12; II, 2, 7.
Mahâsammata, I, 348, 4. 8; II, 146, 19.
mahâsâṅghika, I, 2, 13; III, 461, 13.
mahâsâra, I, n. 401.
mahâsâhasralokadhâtu, II, 313, 16.
mahâsiṃhaukkâsita, II, 281, 12 et suiv.
mahâsiṃhavijṛimbhita, II, 281, 7 et suiv.
mahâsiṃhavilokita, II, 281, 1 et suiv.
mahâsmṛiti, I, n. 533; II, 337, 2.
mahâbhâsa, II, 20, 20.
mahâsthâma, I, n. 469.
mahîmaṇḍa, I, 161, 12.
Mahendra, II, 55, 18; 460, 8; III, 27, 19; 432, 11 et suiv.; 433, 4 et suiv.
Mahendraka, II, 441, 7 et suiv.; III, 13, 16.
Maheçvara, I, 197, 5; 200, 17; 209, 1; 224, 3 et suiv.; 264, 2; 265, 17. 19; 357, 7; II, 4, 14; 11, 8; 27, 3. 5; 28, 11 et suiv.; 143, 1; 158, 10; 257, 8; (nom de pierre), 318, 8.
mahoraga, II, 301, 13; 338, 19; 329, 10; 346, 14; 347, 11; 380, 14; 383, 13; III, 461, 11.
Mahaushadha, II, 83, 20 et suiv.
mâṃsacakshus, I, 158, 4. 7.
Mâgadha, I, 70, 13; (prâtarâça), 307, 15; n. 601; II, 198, 3.
Mâgadhaka, I, 261, 17; III, 255, 14; 317, 6. 11; 447, 9 et suiv.
Mâgadhikâ, II, 282, 10; 412, 8.
Mâṇḍavya, III, 153, 7 et suiv.
Mâtali, II, 49, 11 et suiv.
mâtâpitṛika, II, n. 511.
mâtusmâ (abl.), II, 38, 12.
-mâtra, I, n. 496. 501.
Mâthuraka, III, 590, 11.
mâna (les trente-deux), II, 279, 1 et suiv.
Mânasa, I, 71, 3.
Mândhâta, I, 348, 9.
Mândhâtṛi, I, 154, 1.
mânyana, I, n. 532.
mânaka, III, 389, 1; n. 518.
Mâyâ, I, 99, 3; 143, 8; 145, 7; 149, 13 et suiv.; 251, 18; 355, 17. 18; 356, 6 et suiv.; 357, 2; II, 4, 1 et suiv.; 11, 8; 19, 15 et suiv.; 114, 2; III, 26, 12; 109, 12; 247, 12; 418, 13.
Mâyâdevî, II, 219, 9; 496, 13.
mâyâcâra, III, 289, 6.
Mâra, I, 42, 3; 221, 13; 230, 10; 240, 19; 270, 12; II, 23, 13; 163, 1. 14; 237, 18 et suiv.;

238, 14; 241, 4 et suiv.; 243, 17; 245, 13; 250, 9. 14 et suiv.; 254, 18; 263, 7; 264, 9 et suiv.; 268, 9 et suiv.; 276, 16 et suiv.; 281, 19 et suiv.; 287, 7 et suiv.; 297, 13; 314, 14 et suiv.; 330, 5 et suiv.; 360, 7; 404, 20 et suiv.; 406, 12 et suiv.; 496, 15; III, 26, 13; 28, 1; 29, 5; 30, 14; 31, 2; 33, 3; 273, 10; 281, 12 et suiv.; 334, 16; 344, 15; 415, 12; 416, 12 et suiv.; 417, 10 et suiv.
mâra (kleça-), III, 273, 2; 281, 7.
mâra (devaputra-), III, 273, 2; 281, 8.
mâra (mṛityu-), III, 281, 8.
mâra (skandha-), III, 281, 8.
Mârakanyâ, II, 322, 8.
Mârakaraṇḍa, I, 317, 5; 319, 3. 8.
mârakâyika, I, 220, 1; II, 22, 2.
mâragaṇa, II, 4, 14.
Mârajâla, II, 391, 5.
Máradhvaja, I, 58, 5; 61, 14.
mârapakshika, II, 353, 15 al.
mârabhavana, I, 230, 7; II, 163, 13; 314, 6.
mârasenâ, II, 182, 14 et suiv.; 315, 4.
Mâruta, II, 17, 3; 381, 3; n. 562.
Mârgoddyotayitṛi, I, 141, 3.
mârdava, I, 64, 5; (adj.), 133, 9; (adj.), II, 388, 14; (adj.), 358, 17.
mârshâ, I, 41, 1 al.
Mâlaka, II, 102, 1; 104, 8.
Mâlâdhâra, I, 30, 7; n. 394.
Mâlâdhârî, I, 124, 2.
mâlâvihâra, II, 367, 3. 13.
Mâlinî, I, 303, 7 et suiv.; I, 305, 4 et suiv.; 307, 4 et suiv.; 309, 4 et suiv.
mâlya, I, 216, 4. 5. 8.
mâshṭaka II, 476, 3 (*cf.* yantramâshṭaka).
mâshṭadaṇḍaka, II, 475, 7.
mâsika, II, 266, 9; n. 546; III, 258, 18; 260, 14; n. 497.
mâhevaṁ, II, 153, 7.
mâhaiva, II, 151, 12 al.
mâhaivaṁ, II, 155, 18.
Mâhishmatî, III, 208, 18.
Mithilâ, I, 287, 5. 17; 288, 4; II, 83, 17; III, 41, 15; 172, 8 et suiv.; 209, 1; 383, 15; 449, 16.
mithyâkar, III, 5, 12.
mithyâtvaniyatarâçi, I, 315, 17.
middha, I, 79, 16.
milâta, II, 126, 4; 127, 8 et suiv.
milâyati, III, 131, 4. 6.
milâyita, II, 232, 3. 4.
milleti, I, 363, 14.
Miçrakâvana, I, 32, 5; II, 451, 20.
Miçrakeçî, III, 308, 8.
Muktâprabha, II, 310, 18; 317, 15.
Muktihâra, II, 317, 3; 337, 3; 342, 22; 352, 10.
mukha (upadeça-), I, 193, 8.
mukhatas, I, n. 547.
mukhaphullaka, II, 470, 9.
mukhaçravaṇâmukha, III, 390, 19.
mukhullocakaṁ, I, 27, 5; n. 391.
-mukhe (périphrase du locatif), II, 201, 11.
mukhulokita, I, n. 507.
Mucilinda, III, 138, 2; 254, 9; 300, 16 et suiv.; 302, 11.
muditâ, I, n. 629; II, 362, 5; III, 421, 14. 22; n. 523.
mudrâ, II, 423, 15; 434, 11; III, 184, 7.
mudrâlipi, I, 135, 6.
mudrâhastaka, II, n. 553.
muni, I, 71, 10.
Munipravara, III, 230, 15.
munisa, III, 58, 14.
Munihata, II, 273, 9.
mushṭi, II, 77, 2.
mushṭisambandha, II, 82, 17.
musâ(sâra)galva, I, n. 415. 528.
musâragalva, II, 177, 17; 180, 14.
mûrdhapidhâna, II, 470, 7; 472, 3.
-mûrdhni (périphrase du locatif), II, 6, 21; 7, 4; 33, 13.
Mûla, III, 236, 10; 308, 2.
mûlâtas (périphrase de l'ablat.), I, 350, 7; n. 624; III, 403, 1.
mûlapraṇidhi, I, n. 413.
mûle (périphrase du locatif), III, 39, 2; 76, 16; 391, 13.
mûshotkira, I, 326, 20.
Mṛiga(çiras), III, 305, 21.
Mṛigadâya, I, 366, 8; n. 633.
Mṛigadâva, I, 161, 4; 323, 14 et suiv.; 324, 12; 330, 4; III, 323, 3 et suiv.; 337, 10, al.
Mṛigadeva, I, 138, 11.
Mṛigapatiskandha, I, 123, 7.
Mṛigapatisvara, I, 118, 2.
Mṛigarâjaghosha, I, 136, 15.
mṛigava, I, 13, 12; n. 381.
Mṛigî, II, 157, 9 et suiv.; III, 176, 16.
mṛigîbhava, II, 428, 10.
mṛiṇâlaka (çaṅkha-), II, 473, 15.
mṛittikâvâhaka, III, 113, 18.
Mṛityu, III, 381, 16; III, 457, 19, et suiv.
mṛityupâça, II, 406, 17.
Mṛityurâja, II, 241, 9; III, 373, 17.
mṛidu, I, 228, 11. 15; II, 132, 15 al.
mṛiducitta, III, 225, 1.
mṛiyati, I, n. 527.
mṛiyyati, II, 79, 4.
mṛishta, II, 201, 16; III, 149, 5; 155, 14; 158, 13; 264, 7.
me (explétif), I, 131, 11; III, n. 470.

me (= mâm), III, 2, 5; (= mayâ), III, 10, 5.
Megha, I, 232, 1; 241, 15; 242, 9; 245, 16; 246, 12.
Meghadatta, I, 232, 1; 246, 12.
Meghamâṇava, I, 2, 1.
Meghasvara, I, 136, 15.
medhâ, III, 332, 19.
Meru, I, 178, 3; II, 24, 21; 45, 16; 196, 16; 335, 18; 364, 3; III, 239, 9; 279, 15; 344, 20.
mellati, I, 311, 13.
mellayati, I, n. 607.
mellita, III, 164, 10.
melleti, II, 448, 4; 454, 16; 463, 15; III, 291, 17.
Maitrâ, I, n. 517.
Maitrâyaṇî, III, 377, 11 et suiv.
maitrikaroti, I, 294, 13.
Maitriyaço, III, 330, 9.
Maitreya, I, 51, 7; 59, 2; 60, 11; 63, 5; 354, 17; III, 240, 11; 241, 2; 243, 19; 246, 16; 247, 15; 279, 1; 330, 8.
maitryâ (nomin.), III, 346, 15.
Maitreyagotra, III, 386, 7.
maithunagâmin (?), I, n. 482.
mo, I, 306, 15; 345, 6. 15; 351, 3. 7. 9; 355, 4; (= asmâkaṁ), n. 601; II, 54, 8; n. 531; III, 9, 10; 48, 1; 84, 2. 11; 86, 8; 102, 18; 138, 14; 209, 6. 7.
moṭṭhika, III, 443, 6.
mora, III, 133, 16; 256, 1.
moramba, II, 475, 12.
morahastaka, II, 475, 9.
mohaṁ (= moghaṁ), III, 431, 14. 17; 445, 7 et suiv.; 254, 14 et suiv.
mohana (?), III, 177, 7.
Maudgalâyyana, I, 4, 15; 8, 10. 15; 27, 2; 28, 3; 30, 1. 16; 31, 16; 33, 3; 34, 14. 15; 35, 2. 4. 5. 6. 8. 10. 11. 13. 14; 36, 3. 7. 8 et suiv.; 44, 5; 46, 6 et suiv.; 49, 8 et suiv.; 54, 10 et suiv.; 74, 20 et suiv.; 193, 13 et suiv.; II, 14, 20; III, 57, 18 et suiv.; 102, 13; 103, 5; 255, 16; 269, 1. 11; 271, 5; 375, 8.
Maudgalyâyanagotra, III, 56, 16.
mauneya, III, 387, 2. 4; 388, 14.
maushṭika, III, 113, 19.
Mleccha, II, 262, 15.

Y

yaṁ (= lorsque), I, n. 375; II, 144, 6; III, 115, 16. 17; 117, 11; (= yadi), III, 4, 9; 17, 9.
yaṁsukhin, III, 206, 16.
yaksha, I, 30, 7. 8; 159, 6; 204, 8; 209, 8; 214, 4; 240, 15; 257, 5; 263, 15; 264, 19; 350, 9; II, 8, 3; 11, 16; 91, 13; 106, 13; 112, 6; 161, 3; 240, 17; 260, 10; 301, 13; 323, 17; 338, 18; 340, 7; 351, 17; 352, 2. 17; 407, 21; 410, 5; 419, 19; III, 71, 20; 84, 1; 89, 7; 96, 21; 100, 22; 123, 13; 298, 16; 309, 14. 19; 315, 8; 316, 8; 327, 18; 328, 2; 359, 8. 16.
yakshiṇî, I, 253, 1.
yakshendra, II, 301, 10.
Yajñakoṭigupta, I, 140, 14.
Yajñadatta, III, 361, 17 et suiv.
yata, II, 467, 19.
yatayâyin, III, 422, 18.
yattaka, I, 246, 5; 266, 1; 267, 8; 356, 10; 359, 22 et suiv.; n. 474.
yattikâ, I, 126, 12.
yatra, III, n. 470.
yatra hi, I, 55, 12; 57, 2.
yathayidaṁ, I, n. 404.
yathariva, I, n. 382, 577.
yathâ, III, 78, 15.
yathâkâritatathâvâdita, II, 260, 14.
yathâtathaṁ, I, 4, 1.
yathâmanas, I, 299, 14.
yathopakaṁ, III, 257, 6; 272, 4.
yad (lorsque), I, 338, 13.
yadadbhutaṁ, I, n. 434, 451.
yantrakâra, II, 477, 3.
yantramâshṭaka, II, 475, 10. 11. 13. 17 et suiv.
yantreti, III, 249, 15.
Yama, I, 245, 8; 265, 6, 407, 9; III, 68, 3; 77, 20; 307, 14.
yamaka (prâtihârya), III, 115, 18; 410, 5.
yamadûta, III, 86, 6.
yamapaurusha, I, 12, 5; III, 456, 11.
yamalaka, III, 158, 9. 12; n. 485.
Yamaloka, II, 370, 4.
Yamunâ, III, 203, 8; 363, 19.
Yambhaka, II, 112, 6.
Yavakacchaka, II, 83, 17.
Yaçaketu, I, 137, 7.
Yaçada, II, 106, 9.
Yaçadatta, I, 137, 15.
Yaçarâçi, I, 136, 16.
Yaçottara, III, 240, 3; 241, 15; 243, 7; 244, 2; 245; 9; 247, 7; 248, 11.
Yaçoda, III, 405, 4 et suiv.
Yaçodatta, I, 137, 6.
Yaçodharâ, I, 128, 13; 153, 14; II, 25, 12; 64, 4. 8 et suiv.; 67, 16 et suiv.; 69, 2 et suiv.; 72, 16; 83, 13; 89, 8. 12; 94, 11. 15; 114, 21; 135, 13; 166, 14; 176, 19; 177, 5 et suiv.; 189, 4; 233, 2 et suiv.; 234, 8 et suiv.; 237, 10; 496, 13; III, 102, 4; 116, 12 et suiv.; 129, 14; 142, 6 et suiv.; 152, 17; 153, 10 suiv.; 170, 4; 258, 3 et suiv.; 307, 8.

Yaçomati, III, 307, 8.
yashṭa, III, 126, 10; 402, 13; 445, 5.
yashṭi, I, 196, 15; 232, 4.
Yashṭivana, III, 60, 1; 441, 15; 443, 14.
yahiṁ, III, 68, 2.
yâgu, I, n. 594.
yâcati, II, 54, 3.
yâcamâna, II, n. 530.
yâtraka, II, 452, 1.
yâna, II, 362, 8.
yâpanaka, II, n. 549.
yâpanakasampanna, II, 289, 9.
yâpayati, I, 181, 15.
yâma, I, 33, 3; 40, 15; 240, 4; 333, 6; II, 314, 5; 359, 21; III, 223, 10; 319, 13; 324, 17.
yâmalaukika, II, 301, 7.
Yâmagupta, I, 138, 5.
yâyin, I, 232, 6.
yâva (= après que), II, n. 575; (combien!), I, 350, 7.
yâvat (= combien!), I, 301, 16; 303, 8; 365, 7; («jusque», avec le locatif), 365, 16; (combien!), II, 10, 5. 7; III, n. 469. 522.
yâvatâ, I, 348, 16; 422, 12.
yâvattaka, III, 115, 10.
yâvattâ, II, 180, 9.
Yâvana, I, 171, 14.
yâvanî (lipi), I, 135, 5; n. 483.
yâvantara, III, 252, 6.
yâvantareṇa, III, n. 496.
yâvasika, II, 264, 6.
Yugandhara, II, 146, 19; 300, 18.
yugotpâda, II, 259, 12; 291, 13; 390, 10; n. 544.
yuvarâjan (futur buddha), I, 51, 5; 63, 3.
yuvarâjya, I, 2, 7.
yushma, I, 313, 8; n. 524; III, 86, 7.
yenicchakaṁ, III, 29, 8.
yella (?), III, 442, 11.
yeva, I, 201, 20; 217, 14; n. 400; III, 53, 9; 91, 7.
yoga, I, n. 615; III, n. 516.
yogakshema, III, 441, 4.
yogakshemin, III, 384, 10. 13.
yogâcâra, I, 20, 9; n. 469.
Yojanasahasradarçin, I, 138, 13.
Yojanâbha, I, 138, 2.
yojanika, I, 42, 2.
yona (?), II, 175, 7.
yoniças, I, 4, 7; 12, 11.
yobbhûyena, I, 61, 4; 313, 4; 338, 14. 16; 354, 11 et pass., n. 422.
yosa, I, 298, 1; n. 594.
yauvarâjya(bhûmi), I, 76, 17.
yvâgû, I, 111, 10; 335, 9; 336, 17; n. 393; II, 84, 10. 13. 16.

R

Raktacandanagandha, I, 141, 15.
Rakshita, I, 283, 18.
raktâṅgi, II, 318, 7.
raksha, II, 413, 12. 15.
rakshî, III, 295, 3.
Racitamâla, I, 141, 16.
Rajakaratha, I, 139, 5.
rajokaṇa (?), II, 305, 13.
rajojala, III, 413, 17; n. 522.
rañjaniya, I, 275, 9; n. 582.
rañjâpanika, II, 468, 7. 8. 10.
rañjâpaniya, II, 468, 2.
Ratanacûḍa, I, 118, 16.
Ratanaparvata, I, 113, 10.
Ratanamudra, I, 138, 10.
Ratanaçṛiṅga, I, 137, 5.
Ratanendra, I, 54, 7.
Ratî, III, 286, 6.
ratna (les sept, du Cakravartin), I, 49, 3; 108, 4 et suiv.; III, 107, 5 et suiv.
Ratna, I, 62, 16.
Ratnakaraṇḍaketu, I, 140, 4.
Ratnakuça, II, 433, 17.
Ratnakholaka, I, 186, 17.
Ratnacaṅkrama, I, 140, 14.
Ratnadaṇḍa, I, 153, 16.
Ratnadâma, I, 137, 1.
Ratnapushpa, I, 141, 11.
Ratnamakuṭa, I, 137, 2.
Ratnayûpa, I, 140, 2.
Ratnarudhiraketu, I, 139, 12.
Ratnaçṛiṅga, I, 138, 11.
Ratnaçayana, I, 140, 8.
Ratnahasta, I, 141, 13.
Ratnâgni, III, 239, 9.
ramaṭhalipi, I, 135, 7.
Ramaṭha, I, 171, 14.
ramaṇîya, I, 90, 1.
Rava, I, 348, 8.
ravaṇî, I, 100, 10.
ravita, I, 160, 14; n. 506.
raçmipratoda, I, 259, 14 et suiv.
rasaka, II, 311, 3.
rasakuṇḍa, II, 85, 1.
rasati, I, 100, 10.
rasarasâgrin, II, 306, 4.
rahatva, II, 308, 11.
rahaseyyaka, III, 200, 17.
raheya (manushya), III, 143, 12.
râkshasa, I, 159, 6; 204, 4; 209, 8; 214, 4; 257, 5; 350, 9; II, 7, 19; 11, 15; 91, 13; 106, 13; 203, 16; 296, 10; 351, 17; 352, 2; 407, 21; 410, 5; 411, 14; III, 16, 6; 89, 7; 298, 16; 309, 19.
râkshasî, I, 185, 4; III, 68, 14 et suiv.; 164, 1; 287, 3 et suiv.; 309, 14.
Râkshasîdvîpa, III, 68, 9 et suiv.; 287, 2 et suiv.
râjakartṛi, III, 207, 1 et suiv.
râjakya, II, 48, 5; 112, 9 et suiv.; 469, 4.
Râjakshetragupta, I, 140, 11.
Râjagṛiha, I, 34, 1; 54, 9. 10 et suiv.; 70, 14; 177, 16; 254, 7; 254, 14 et suiv.; 288, 13 et suiv.; II, 2, 10; 119, 6 et suiv.; 198, 2 et suiv.; 233, 11; 257, 6; 293, 12; 419, 1; III, 47, 11; 56, 6; 59, 9; 90, 11. 18; 197, 11; 224, 1; 347, 16; 437, 15 et

suiv.; 439, 17 et suiv.; 441, 14 et suiv.
Râjagrihaka, I, 288, 20 et suiv.
Râjan (?), I, 140, 13.
râjanya (= râjakya), II, 452, 1; 463, 3.
râjabhaṭṭa, II, 167, 14 et suiv.
râjarshi, I, 210, 9.
râjavaṁça, I, 338, 13.
Râjahaṁsagâmin, I, 138, 2.
râjâna, I, 267, 6; 271, 15; III, 24, 13.
râjinâṁ, I, n. 435.
râdhayati, II, n. 509.
Râma, II, 120, 12. 15.
Râmaputra, II, 119, 8 et suiv.; 200, 8; 321, 11.
râçi, I, 97, 19; 175, 14 et suiv.; 315, 17; n. 517; III, 318, 5 et suiv.; 347, 4 et suiv.
Râshṭradeva, I, 137, 8.
Râshṭrapâla, III, 41, 1.
Râhu, III, 138, 1; 254, 8.
Râhula, I, 128, 13; 153, 8. 14; 170, 4; II, 81, 21; 114, 7; 135, 14; 159, 3 et suiv.; III, 142, 13 et suiv.; 172, 5; 256, 11; 257, 17 et suiv.; 259, 5 et suiv.
Râhulabhadra, I, 154, 3; III, 175, 16.
Râhulamâtâ, III, 260, 7.
Râhuvamin, I, 140, 1.
riñcati, I, 197, 1. 4; 357, 4. 6; n. 531.
rukshatva, II, 388, 5.
rucaka, III, 318, 7.
ruci, I, n. 583.
ruci (sama-), I, n. 511.
Rucitabhânu, I, 139, 5.
rucirâ, I, 76, 15.
ruccita, II, 427, 16.
ruccha, I, n. 433.
rucyati, II, 464, 10.
ruṇḍa, II, 218, 13; 224, 10 al.
ruṇṇa, III, 116, 8.
Rudradeva, I, 137, 8.
rûpa, III, 446, 10 et suiv.
rûpa (tvaramâṇa-), III, 431, 8.
rûpadhâtu, II, 343, 17.
rûparati, I, 76, 16.
Rûpavanta, III, 33, 19 et suiv.
rupâvacara, I, 159, 6.
rûpiya, III, 120, 17.
rekhâ (kîrti-), III, 378, 6.
Reṇu, III, 204, 11 et suiv.; 206, 15 et suiv.; 215, 8 et suiv.
Revati, III, 309, 3.
rocanapiçâcikâ, II, 473, 11.
rocamâna, III, 99, 3. (mahâ-) 5.
rocayati, II, n. 569.
Roruka, III, 208, 13; n. 492.
roshin (?), III, 113, 13.
roshyaṇa (?), III, 443, 1.
Rohaka, I, 359, 18.
Rohiṇî, III, 93, 21; 305, 21.
raurava, I, 9, 8; 14, 5. 9; 24, 5. 7; 42, 16; 53, 13; n. 389; III, 274, 11; 454, 7.

L

lakuca, I, 249, 11.
laktaka, I, n. 575.
laksha (= lakshaṇa), I, n. 424. 538; III, 115, 4.
lakshaṇeya, I, 183, 1.
lakshadhara, I, 207, 16; III, 271, 6.
lakshamâṇa, II, 361, 5.
Lakshmîputra, I, 141, 4.
Lakshmîmati, III, 307, 8.
laggati, II, 429, 13.
lagnati, III, 128, 3; 148, 2; 354, 10.
laghu, III, 421, 10.
laghupremaṇîya, II, 24, 18.
lañcaka, I, n. 467; II, 421, 8; 467, 7; n. 545. 572.
lapa (sthita-), I, n. 482.
labdhapûrvâpara, I, 198, 3; n. 533.
labhyaṁ, I, 37, 4; n. 402; III, 151, 7.
labbyâ (= labhyaṁ), II, 455, 20; III, 151, 12. 19.
lambaka, I, 115, 5; 154, 18; 156, 6. 18; n. 466; II, n. 545.
lambadâma, I, 265, 13.
Lambadâma, I, 137, 1.
lambita, III, 28, 7.
layana, III, 388, 12.
lalati, II, 162, 5.
Lalitavikrama, I, 115, 15.
lahu, III, 159, 5.
lahuṁ, I, n. 548; III, 2, 17.
lâṅgala, II, 71, 7.
lâbhâ, I, 226, 14; n. 550; II, 29, 17.
lâlâghara, I, n. 552.
lâlâtika, II, 311, 5.
lâsaka, II, 84, 15.
likhita (su-), II, 331, 8.
Licchavi, I, 254, 15 et suiv.; n. 574; II, 76, 8.
lipi, III, 184, 6,
lista (?), I, 24, 13; n. 390.
lîlita, III, 134, 4.
lujjati, II, 412, 11.
lujjate, II, 371, 3.
lujjamâna, II, 371, 13 et suiv.; III, 280, 15.
lujjita, II, 372, 17.
lujyamâna, II, 356, 9.
Lumbinivana, I, 149, 3; II, 18, 10. 12. 15.
Lumbini, I, 99, 8; III, 112, 9.
lumbinî (= nom d'arbre?), I, n. 453.
Lumbinivana, II, 18, 18; 145, 6.
lûkha, III, 120, 22 al.; 178, 7; 364, 14.
lûkhatâ, II, 208, 2.
lûkhâdhimuktika, II, 313, 9.
lûkhâhâra, II, 460, 15.
lûha, II, 126, 12; 131, 5; II, n. 509.
lekhalipi, I, 135, 6.
Lecchavi, I, 254, 13 et suiv.; 261, 19 et suiv.; 270.

12; 271, 10; 288, 7; 290, 1; 295, 15; 297, 16 et suiv.; 299, 19 et suiv.
Lecchavika, I, 283, 12.
lena, I, 7, 7 et pass.; n. 375; II, 328, 11.
Lokakshatriya, I, 138, 8.
Lokaguru, I, 123, 11.
lokacetiya, III, 279, 3 al.
lokadhâtu, I, 40, 7.
Lokandhara, I, 137, 3.
Lokapati, I, 204, 12; II, 8, 12.
Lokapadma, I, 138, 4.
Lokaparitrâtar, I, 137, 8.
lokapâla, I, 208, 11; 218, 6; 219, 4; 265, 2; II, 21, 6; III, 304, 9.
Lokapâlarâjan, I, 141, 5.
lokapravicaya, III, 320, 12.
Lokapriya, I, 141, 13.
lokavicaya, II, 290, 1.
lokavijita, II, 417, 4.
lokasamatâ, I, 96, 12.
Lokasundara, II, 139, 14.
lokânujñâ, I, 78, 17.
lokânuvartanâ, I, 168, 8.
lokântarika, I, 229, 20.
Lokâbharaṇa, I, 136, 14.
Lokâbhilâshita, I, 136, 16.
Lokâlokanihitamalla, I, 141, 9.
lokottara, I, 159, 3. 4; 167, 17. 18; 168, 1. 2. 3 et suiv.; n. 414. 442; II, 259, 15.
lokottaraloka, II, 279, 12.
lokottaravâdin, I, 2, 13; III, 461, 13.
locayati, III, 124, 17.
loṇa, III, 120, 21.
lomaça, III, 70, 1.
loliyati, II, 167, 12; n. 528.
lohavaḍḍhaka, II, 90, 15; 91, 3.
Lohitavastuka, III, 327, 20.
lohitâksha, II, 311, 2; 318, 3.
Lohitika, III, 328, 2.

V

va (=vâ), I, n. 371. 590; II, 105, 7.
va (=iva), II, 6, 19; III, 117, 8.
va (=eva), III, 138, 15.
vakira, III, 185, 17. 19; n. 489.
vañka, I, 96, 5; 164, 14; n. 450; II, 429, 16; III, 283, 11.
vañkâvakâça, I, n. 509.
vañgalipi, I, 135, 7.
vacanakartrima, I, 129, 13.
vacanopahâra, I, n. 519. 520.
vaci, I, n. 457.
vajira, III, n. 510.
Vajji, I, 34, 9; 264, 13; 326, 2; II, 419, 9; 421, 5.
Vajragupta, I, 139, 13.
Vajrapâṇi, I, 183, 10.
Vajrasañghâta, I, 137, 10.
Vajrasena, II, 167, 1 et suiv.
vaṭuka, III, 392, 10.
vaṭṭa, I, 275, 15; n. 582; II, 242, 11; 249, 19; 305, 11.
vaṭṭa (su-), II, 306, 5.
vaṭṭanaveṇi, II, 125, 16; 127, 4.
vaṭṭayâsika, II, 87, 17; n. 514.
vaṭhara, II, 65, 3. 5; n. 509.
vaḍḍa, II, 241, 15; 242, 2. 7; 246, 11.
vaḍḍavaḍḍa, II, n. 541.
vaṇika, I, n. 367.
vatta, I, 63, 17; n. 425.
Vatsa, I, 34, 9; 115, 10; II, 419, 9; III, 363, 3 et suiv.; 364, 16 et suiv.; 374, 18.
Vadatha, I, 184, 3.
vadâna (?), III, 444, 9.
vadi, I, 341, 8. 9. 11; n. 617.
vade, I, 342, 4.
vaḍḍhaka, II, 90, 16; n. 514.
vaḍḍhapaṭṭikâ, III, 258, 16; 260, 12.
vadhrayati, I, n. 450.
vana, I, n. 447; II, 239, 16.
vanatha, I, 204, 3; n. 536; II, 17, 8.
vanadevatâ, III, 136, 4.
vanapiçâca, II, 452, 8 et suiv.
vanamâla, II, 244, 6 et suiv.
vanarâkshasa, III, 12, 11.
vanarusta (?), I, 236, 1.
vaniyaka (ou °nipa°), I, 188, 14.
vayaṁ, II, 480, 4; 482, 9; n. 574; III, 163, 8.
vayyâkaraṇa, III, 122, 21.
Varaṇâ, III, 401, 19 et suiv.
Varabâhu, I, 137, 6.
Varamakuṭa, I, 137, 3.
varâhaka, I, 207, 8.
varuṭa, II, 477, 4 et suiv.
Varuṇa, I, 75, 18; 245, 8; 265, 6; III, 168, 3; 308, 14.
Varuṇa (nom d'un buddha), III, 234, 13.
Varuṇarâja, I, 139, 13.
Varuṇottama, III, 234, 20.
varûthatantravâyaka, III, 113, 15; 443, 2.
varṇa, II, 49, 13; 52, 7.
varṇa (=caste), II, 139, 5.
varṇakuçala, III, n. 519.
varṇapushkaratâ, II, 89, 19.
varṇapushkalatâ, I, 196, 20.
varṇita, I, 190, 1; n. 526.
vartaka (mâtṛi-), III, 131, 20.
vartana, II, 170, 17.
vartamânî, III, 74, 16.
vartayati, I, 268, 17.
vartayati (vaçe), I, 284, 5 al.
Vartitârtha, I, 139, 1.
vardhakirûpakâraka, III, 443, 3.
vardhâpayati (jayena), I, 289, 8; 310, 2; n. 589.
vardhâpita (jayena), I, 287, 16.
Varshavalâhaka, III, 324, 7.
valañjaka, III, 57, 10.
valañjita, III, 276, 10.

valayâ, III, 229, 12.
Valâha, III, 85, 8.
valâhaka, III, 343, 19; 344, 1.
Valguyâ, I, 196, 15; n. 531.
vallakitùlâ, III, 82, 5.
vallakî, I, 227, 17.
vaça, II, 193, 2.
vaçavartin, I, 208, 14; 230, 13; 263, 17; 265, 12; n. 532; II, 11, 2; 286, 7; III, 315, 7; 316, 7; 378, 7; 407, 13.
vaçât (vartati), II, 143, 16.
Vaçâlâ, III, 325, 2.
vaçika, III, 281, 19.
vaçitâ, I, 164, 13; 282, 15 et suiv.; n. 586.
vaçin, I, 87, 14; 164, 12. 13; n. 399. 509. 521; II, 385, 16.
vaçipârami, I, 47, 4; 81, 13.
vaçiprâpta, I, n. 399.
vaçibhâva, I, 70, 20.
vaçibhûta, I, 47, 3; 69, 2. 14 al.
Vaçishṭha, II, 195, 12 et suiv.
vasati (constr. avec l'accusat.), II, n. 500.
Vasantaka, II, 163, 16.
Vasishṭha, II, 164, 18; 166, 11.
vasudhâ, I, n. 435.
Vasundhara, I, 93, 11; 136, 14.
Vasumata, I, 35, 14; 36, 3 et suiv.; 45, 6.
Vasuyâma, I, 265, 6.
vastu, II, 370, 12; III, 401, 18.
vassa, III, 433, 2.
vahati, II, 329, 19; n. 568.
vâ (= iva), I, 4, 6; 99, 3; 221, 15; n. 371; II, 24, 2; 47, 14; 332, 20; n. 510; III, 71, 1; (= vai), I, 33: 1; n. 376; (= eva), I, n. 375. 388. 512. 590. 606; II, n. 531, III, 79, 3; 166, 3.
vâkara, II, n. 572.
Vâgîça, I, 163, 12; 267, 10. 11; 269, 10.
vâṭa (mukha-), II, 315, 6.
vâṇa (un oiseau), II, n. 563.
Vâṇârasî, I, n. 516.
vâtushkâra, I, 249, 13; n. 567; II, 116, 10; n. 518.
vâditra, I, 196, 18.
vâdin (?), III, 390, 13. 16; 391, 1.
vâdiça, III, 407, 19.
vânaprastha, II, 220, 6.
Vânârasî, I, 174, 2.
vâmamârga, I, 12, 10; n. 379.
vâraṇalekhagâmin, I, 157, 3.
vâratraka, II, 235, 7. 10.
Vâravâli(nagara), II, 89, 16 et suiv.
Vârâṇasî, I, 161, 4; 190, 12; 192, 16; 271, 19; 286, 22 et suiv.; 303, 5; 307, 16; 323, 13 et suiv.; 355, 7; 357, 10; 363, 16; II, 48, 16 et suiv.; 64, 14 et suiv.; 67, 19 et suiv.; 77, 5 et suiv.; 82, 7 et suiv.; 138, 2; 167, 1 et suiv.; 177, 9 et suiv.; 209, 9 et suiv.; 241, 13; 244, 5; 250, 20; 420, 6; III, 1, 1; 33, 11; 125, 10; 130, 18; 143, 11 et suiv.; 145, 19 et suiv.; 168, 18; 170, 13. 18 et suiv.; 182, 10 et suiv.; 209, 2; 286, 16; 323, 2 et suiv.; 327, 6; 330, 17; 337, 9; 339, 4; 357, 4; 362, 12; 375, 13 et suiv.; 377, 1. 7; 378, 14; 382, 8; 383, 11. 18; 389, 13; 394, 11; 401, 19; 414, 1; 415, 6; 416, 9; 417, 7; 418, 19.
Vârâṇasîya, III, 403, 16.
Vârâṇasîyaka, III, 168, 18.
vârika, III, 113, 8.
vârivaha, III, 214, 5. 12.
vâreti, II, 493, 11; III, 175, 9.
vârdala, III, 301, 1.
vârshikâ, I, 19, 11; n. 385.
Vâlâha, III, 85, 11; 89, 20; 90, 3.
Vâlikârâma, I, n. 595.
Vâluksha, III, 310, 14.
Vâshpa, III, 329, 1; 337, 6; 339, 1.
vâshpâyati, II, 124, 4; 454, 11; 455, 18; 456, 22.
vâsanâ, I, 34, 5; n. 398; II, 419, 5.
vâsava (madhu-), III, 69, 4.
Vâsava, III, 233, 3.
vâsitavâsana, III, 179, 7; 263, 12.
Vâsishṭha, I, 112, 8; 115, 16; 257, 9. 15 et suiv.; 283, 13; 286, 14; III, 368, 4.
vâsishṭhâho, I, 38, 4; 271, 12. 18. 19; 283, 9; 286, 13. 22; 288, 1 et suiv.; 289, 12 et suiv.; 300, 1 et suiv.; n. 403; III, 108, 7.
vâhana (açva-), II, 454, 20; 455, 2. 8; (ratha-), 456, 18.
vâhinî (açva-), II, 454, 19 et suiv.; III, 298, 2; (ratha-), 456, 4 et suiv.; (hasti-), II, 453, 10; 458, 4; III, 298, 1.
vikaṭa, I, n. 570.
vikara (?), I, n. 432.
vikaroti (vikurvati), I, 64, 3.
vikalpadûshya, III, 312, 10; n. 505.
vikasati, I, 215, 3. 5. 7; n. 543; II, 17, 19; 18, 2.
vikasate (avec l'accus.), I, 83, 5.
vikâla, I, 243, 18.
vikâça, II, 104, 9.
vikiraṇa, II, 269, 15; 278, 1.
vikirati, III, 396, 4.
vi-kurv, I, n. 425.
vikurvita, II, 33, 4.
vikûṭaka, III, 407, 19.
vikopayati, I, 168, 18; 236, 16; 241, 10; n. 512.
vikrîḍita, I, 178, 8.
vikshipta, II, 488, 17. 19.
vikshepa, III, 16, 19.

vikhalakhalakhalâyati, I, 172, 3; n. 515.
vigata (?), I, 165, 3.
Vigatareṇu, I, 137, 15.
Vigataçatru, I, 137, 11.
vigalita, I, 153, 1; 157, 6; 216, 4; 226, 13 al.; n. 497; II, 19, 1; 29, 16.
vighaṭṭita, I, 13, 1.
vighâta, III, 314, 6. 17.
vighuṭṭha, I, 245, 15.
vighushṭa, II, 364, 20.
Vighushṭa, III, 363, 10; 365, 3.
vighnarûpa (sa-), III, 250, 16.
vicakshukarma, III, 416, 1 et suiv.
vicaṅkrama, II, 367, 15.
vicarati, I, n. 408.
vicarcika, II, 150, 10.
vicittaka, II, 88, 5.
vicitraṁ, I, 26, 5; n. 391.
Vicitramakuṭa, I, 140, 1.
Vicintacûta, I, 75, 11.
Vijaya, I, 112, 17; III, 340, 18.
Vijayantî, III, 306, 8.
vijânanta, III, 168, 7.
vijâla, II, 135, 3.
vijita, III, 7, 15; 174, 16.
Vijitâ, I, 348, 12.
Vijitâvin, III, 41, 15 et suiv.; 44, 9; 231, 2.
vijñapta, I, 232, 6; II, 100, 14.
vijñapti, I, 311, 6. 17; 360, 14; 361, 11.
vijñaprâpta, III, 145, 8 et pass.
vijñâna, III, 446, 11 et suiv.; 448, 12 et suiv.
vijñâpanî, III, 322, 3.
vijñâpayati, I, 360, 2. 5. 14; n. 557.
vijñâpeti, I, 311, 20.
vijñû, II, 45, 1.
vijñeya, III, 209, 14.
viṭṭâleti, III, 126, 16.
viḍâlatrastasamacitta, II, 261, 2; n. 546.
vitarati, I, 89, 15. 17; n. 470; II, 374, 6; 377, 12.
vitarka, I, 145, 16; 202, 13.
vitîrṇa, I, n. 478.
vidagdhasthûṇâ, II, 314, 1; 321, 14; 329, 11; n. 553.
vidu, II, 299, 8; 300, 7; 372, 8.
vidurga, II, 201, 15.
vidû, II, 46, 5.
Videha, I, 287, 5; III, 209, 1; 449, 16.
vidyâ (les trois), I, 246, 4; III, 55, 6; 67, 6.
vidyâdhara, II, 106, 14.
Vidyutprabha, I, 136, 14.
Vidyupratishṭha, II, 337, 5.
vidhamati, II, 374, 16.
vidhâta, I, 222, 3.
Vinataka, II, 300, 18.
vinaya, III, 143, 2; (dharma-), 59, 15. 16. 17; 200, 10; 331, 7.
vinayapiṭaka, I, 2, 13.
vinalîkṛita, III, 401, 11; 417, 3.
vinâbhâva, II, n. 516.
Vinipâta, III, 301, 6.
vinipâtayati, I, n. 394.
vinipâteti, I, 30, 3.
vinibaddha, II, 301, 5; II, n. 552.
vinimiçra, I, 200, 13; n. 534.
viniḥçrita, I, n. 456.
vinishṭha, I, 103, 3; n. 458.
Vindhya, II, 33, 9; 37, 14; 45, 15; 202, 8; III, 382, 16.
Vindhyaparvata, II, 30, 9.
vipakva, I, 43, 1; 53, 15.
vipañcanika, I, n. 538.
vipañcikâ, II, 159, 6.
vipañcitâjñâneya, III, 318, 3.
vipaṇḍita, I, 165, 3; n. 509.
vipariṇâma, I, 31, 9. 13; 32, 16; 33, 10.
viparimushati, I, 246, 19; n. 565.
viparîta, I, 101, 12; 202, 10; n. 446; II, 473, 3.
viparîtadarçana, I, 90, 2.
viparîtaparyaya, III, 254, 11.
viparîtasañjñâ, II, 147, 14 et suiv.
viparîtikâ, II, 471, 14; 475, 1.
viparyayâvasthâna, III, 6, 10.
viparyasta, III, n. 502.
viparyâsa, III, 344, 11; n. 510.
vipaçyaka, II, 166, 5.
vipaçyanâ, I, 120, 10.
vipaçyamâna, II, 63, 4.
vipaçyin, I, 2, 5; 294, 19; II, 271, 7; III, 240, 6; 241, 16; 243, 14; 244, 4; 245, 18 et suiv.; 247, 10; 249, 1.
vipâkanîyagrahaṇî, I, 211, 6.
vipâṭaka, II, 148, 4.
Vipulatarâṅça, I, 139, 2.
Vipulayaça, III, 238, 8.
Vipulojas, I, 137, 3.
vipratisârin, I, 37, 4; 230, 10.
vipratyanîka, III, 304, 2. 16.
vipradushṭa, I, n. 402.
vipraveçayati, II, 146, 14.
viprahata, II, 167, 2. 4. 15.
viprahâ, I, n. 607.
vipriya, III, 72, 6; 160, 6.
vibhajati, III, 408, 18.
vibhava, III, 395, 13.
vibhavadṛishṭi, III, 448, 10.
vibhâgîya, II, 212, 20; n. 536.
vibhâvayati, III, 314, 6.
vibhâvita, II, 341, 12. 21; 344, 9.
vibhâshati, I, 170, 7.
vibhû, III, 101, 2.
vibhûti, II, 288, 17.
Vibhûshita, I, 123, 10.
Vimala, I, 140, 10.
Vimalajendra, I, 139, 7.
Vimalamakuṭa, I, 137, 3.
Vimalaçikhara, I, 140, 13.
Vimalâ, I, 348, 12; n. 436.
Vimalottariya, I, 139, 8.
Vimânarâja, I, 139, 1.
vimiçra, I, 216, 15; 237, 6; II, 4, 10; 19, 12.
Vimukta, I, 137, 2.
Viraja, III, 231, 11; 234, 6.

viruhyati (?), II, 423, 13; III, 405, 11.
Virûdhaka, I, 245, 9; III, 72, 3; 77, 21; 84, 1; 235, 9; 307, 13.
Virûḍhabhûmi, I, 139, 2.
Virûpâksha, I, 245, 9; III, 308, 13.
virocate, I, n. 511.
viroceti, I, n. 437.
vilagnita, II, 266, 13.
vilutendriya, II, 181, 13.
vilumpati, I, n. 604.
vilekha, III, 140, 4.
viloḍeti, II, 172, 10.
vilolita, III, 134, 2.
vivata, II, 127, 1 et suiv.
vivadyati, I, n. 378.
vivara, III, 56, 2.
vivarjanâ, I, 248, 3.
vi-vart, I, n. 436.
vivarta, I, 63, 6; 229, 2; 268, 8; II, 133, 2.
vivartakalpa, I, 229, 1. 3.
vivartati, I, 79, 9 et suiv.
vivartate, I, 77, 4.
vivartaniya, I, 52, 6.
vivartayati, I, 82, 15.
vivartiya, I, 80, 4.
vivahati, I, 241, 9; 243, 10; n. 562.
vividha, III, 202, 9.
vivṛitta, II, n. 503.
viveka, I, 96, 6; n. 553-4.
vivekaja, I, 228, 4.
viveshyati, II, 209, 15; n. 535.
Viçâkha, I, 359, 19; 360, 1 et suiv.; III, 307, 1.
Viçâlaprabha, I, 139, 14.
Viçuddhamati, II, 293, 17; 397, 5.
viçrâṇiyati, III, 405, 2.
Viçvakarma, II, 25, 16; 274, 17 et suiv.
Viçvabhû, I, 294, 19; III, 240, 7; 243, 15; 244, 6; 246, 8; 249, 5.
vishama, I, 107, 1; 108, 15; n. 461.
vishkambha, II, 231, 14.
vishkambhayati, I, 8, 3.
vishkambhita, I, 148, 1.
vishṭa, II, 37, 4.
vishṭambhitâ, I, 144, 3.
vishyandati, II, 23, 5.
visaṁvâdaka, II, 145, 19; 147, 17.
visaṁvâdika, II, n. 508.
visârtha, III, 355, 6.
visubhati, I, 27, 8.
vistirṇa, I, n. 390; II, n. 543; III, 208, 14.
visnâpayati, III, 397, 3.
vihanyati, I, 304, 3; n. 599; III, 36, 12; 419, 11.
vihanyamâna, II, 92, 2.
vihanyita, I, 155, 14; n. 498.
vihâra, I, 34, 11; n. 399; II, 419, 10 et suiv.
vihârin (maitri-), III, 143, 19.
viheṭhasañjña, III, 319, 5. 6.
viheṭhikâ (danta-), II, 473, 12.
viheṭhita, II, 215, 16.
Viṇâravaghosha, I, 141, 2.
vitinata, III, 85, 16.
vitivarteti, III, 270, 15.
vitihâra, I, n. 400.
vitihâra (pada-), III, 162, 6.
vitinâmayati, II, 108, 3.
vitilokayati, II, 125, 14.
vitisañcarati, II, 124, 12.
vithi, I, 325, 18.
viragarbha, II, 12, 8.
viraçayana, I, 207, 9; n. 538; II, 11, 20.
virasenaka, II, 475, 14.
virâsana, I, n. 538.
Viryavanta, III, 33, 16 et suiv.
vuccati, I, n. 387; III, 2, 20.
vuttha, II, 377, 4.
vutta, II, 437, 13. 15 et suiv.; III, 360, 14.
vuddhi (jaya-), III, 24, 6.
vusta, III, 325, 11; 433, 2.
vuhyati, I, n. 618; III, 105, 12 al.; 166, 16.
vuhyate, III, 424, 1; 453, 15.
vuhyanta, III, 105, 8. 11.
vâdagra, I, n. 441. 497.
vṛikka, II, 326, 2; 331, 18.
vṛikshadevatâ, III, 403, 10.
vṛitta (bhinna-), I, 199, 14; II, 197, 20.
Vṛiddhadeva, I, 141, 1.
vṛiddhaçrâvaka, III, 412, 8.
vṛiddhika, III, 324, 3.
vṛishabhita (mahâ-), II, 277 8.
vegapramatta, II, n. 564.
veṭhaka, II, 470, 8.
veṭhati, II, 485, 14.
veṭhayati, III, 390, 8.
veṭheti, II, 451, 9.
veṇa, II, 487, 1; III, 21, 10.
veṇu, II, 434, 12.
Veṇuvana, I, 255, 4; III, 47, 12; 60, 2; 91, 14.
vetrapeṭaka(?), II, 477, 6.
vetramethikâ, II, 477, 6.
veda, I, 231, 17; 243, 8; II, 77, 9. 15; 89, 16.
vedaka, III, 397, 12. 20; 407, 11; 423, 14.
vedanâ, III, 446, 10 et suiv.; 448, 13 et suiv.
vedaniya, I, n. 391.
vedayita, III, 66, 7 et suiv.
vedâdhyayana, II, 30, 9.
vedi, I, 217, 4; 227, 13; n. 544; III, 210, 13.
vedikâ, I, 269, 14; II, 389, 14.
vedikâjâla, I, 194, 18 et suiv.; 217, 5; 227, 13; n. 529. 544. III, 227 5.
vedhati (sampra-), III, 256, 7.
Vemacitri, III, 128, 2; 254, 9.
Veraṭṭiputra, I, 253, 16; 257, 1.
Veraṭṭikâputra, III, 383, 16.
Verudiṅga, I, 319, 8. 9 et suiv.; 326, 10; 327, 6 et suiv.
verulika, I, 235, 1.
veruliya, I, n. 542; III, 216, 14.
velambaka, III, 113, 3; 141, 18; 161, 4; 442, 9; n. 479.
velambikâ, III, n. 505.
velâsikâ, II, 37, 5; 223, 2.

velu, II, 421, 18; 423, 16.
veshati, II, 212, 6.
veshtanaka, II, 311, 11.
veshtanaveṇi, II, 231, 17.
veshṭita, II, 82, 11.
veshṭeti (?), III, 177, 16; 178, 1.
veçita, I, 162, 11; n. 507.
Vaijayanta, I, 32, 4. 7; II, 346, 20.
vaidūrikā, III, 226, 13.
vaiḍūrya, II, 177, 17; 180, 14.
Vaiḍūryaçikhara, I, 141, 11.
Vaitaraṇī, I, 7, 12; 12, 2; III, 456, 8.
vaitālika, III, 113, 2.
Vaideha, I, 287, 9; III, 42, 16; 44, 9; 172, 8; 176, 16.
Vaidehaka, III, 172, 10.
vaidehamuni, III, 49, 12.
vaineya, I, 238, 8; n. 416.
vaineyatā (buddha-), I, 3, 2.
vaineyavaçena, I, 307, 9; 312, 5.
vaipañcanika, I, 207, 13; n. 538; II, 12, 3. 17.
vaimātratā, III, 320, 16; 321, 5; n. 507.
vaiyāvṛitya, I, 298, 19; n. 594.
Vairaṭiputra, III, 190, 11.
Vairaṭiputra, III, 50, 9 et suiv.
vairamaṇa, I, 128, 7. 11.
Vairocana, I, 59, 2. 13; II, 317, 13; III, 330, 15.
Vairocanaprabha, III, 330, 15.
vailāsikā, I, 348, 13; 349, 2. 14; n. 621.
vaiçāradya, I, 38, 15; 39, 13 al.; II, n. 545; III, 386, 14.
Vaiçālaka, I, 253, 7 et suiv.; 261, 14. 19; 262, 2. 21; 263, 1. 10. 11; 271, 11 et suiv.; 297, 16 et suiv.; n. 570.
Vaiçālika, I, 253, 6.
Vaiçālī, I, 253, 3 et suiv.; 255, 1 et suiv.; 270, 11; 283, 7; 290, 6. 9; II, 117, 20 et suiv.; 198, 1; 293, 16.
Vaiçāleyaka, I, 257, 19.
Vaiçālya, I, 257, 7; n. 572.
vaiçya, I, 267, 21; 279, 4; II, 139, 5; III, 295, 8.
Vaiçravaṇa, I, 245, 8; II, 159, 14; III, 68, 2; 69, 18; 77, 20; 105, 2.
Vaiçravaṇarāja, I, 139, 11.
Vaiçvānaragupta, I, 140, 2.
vaistārika, I, 252, 13; n. 568-9; II, n. 531; III, 245, 8; n. 494.
vaistārikaçāsana°, II, 190, 16.
Vaihāya, I, 70, 16.
Vaihāyaparvata, I, n. 432.
vaihāyasā, I, 18, 9; n. 385.
vo, III, 34, 1; 78, 17; 85, 18; 91, 16; n. 475.
vocaka (çaṅkha-), II, 473, 15.
vyakta, I, 205, 7.
vyaktaṁ, II, 110, 11.
vyatisārayati, III, 60, 11 al.
vyatyastalipi, I, 135, 6; n. 484.
vyapatrapa, I, 179, 17; n. 520.
vyapadeça, II, 29, 11.
vyapaneti, II, 169, 14; 416, 18; 417, 3; n. 566.
vyaparopita, I, 244, 6. 9. 15.
vyaparopeti, I, 244, 8; III, 68, 6.
vyavadāna, I, 160, 2; 204, 18; n. 504. 527; II, 8, 13; III, 357, 14.
vyavadiçati, III, 50, 8.
vyākaraṇa, I, n. 627; II, 257, 13; 293, 13.
vyākshiptacitta, III, 126, 12.
Vyāghrapadya, I, 355, 13.
vyāpadyati, I, n. 394.
vyāpāda, I, 30, 2. 4; n. 394.
vyāmotsaṅga, I, 195, 10; n. 530.
vyāyamant, II, 30, 11; 210, 7; 238, 5; III, 152, 11; 190, 18; 193, 16; 362, 18; 383, 8; 450, 9.
vyāyukta, I, 261, 4 et suiv.; n. 574.
vyāvadhya(a-), II, 259, 15; 279, 9.
vyāvahati, III, 429, 4.
vyāhata(a-), II, 265, 6.
vyāharati, I, 72, 21; II, 25, 10; 143, 1; III, 46, 10; 47, 5.
vyuttha, II, n. 538.
vyutthasthāna, II, 225, 20.
vyutthita, I, 247, 8; II, 233, 3.
vyupaçama, II, 131, 18.
vyupasama, II, 153, 1.
vyūhanta, III, 344, 16; n. 510.

Ç

Çaka, I, 171, 14.
çakaṭamukha (?), III, 208, 15.
Çaktina(?)lipi, I, 135, 6.
Çakticūla, III, 361, 11; 369, 6.
çakya (construit avec le datif), II, 320, 8; 329, 20.
çakyā (= çakyaṁ), I, 351, 10. 13; n. 625; II, 213, 9; 448, 13; 457, 5; III, 277, 19.
Çakra, I, 32, 6. 11; 208, 13; 223, 8; 230, 12; 255, 15; 263, 18; 274, 11 et suiv.; 297, 3; 365, 16; II, 11, 1; 26, 1; 49, 6 et suiv.; 54, 2; 165, 19; 189, 12; 256, 1 et suiv.; 298, 10; 319, 1; 329, 9; 364, 3; 381, 8; 425, 11 et suiv.; 492, 1 et suiv.; III, 1, 17 et suiv.; 25, 3; 42, 15; 45, 5 et suiv.; 68, 3; 72, 3; 117, 8; 119, 12; 122, 19; 198, 1; 199, 14 et suiv.; 202, 4. 19 et suiv.; 250, 16; 261, 18; 311, 2; 312, 15; 315, 2 et suiv.; 364, 8 et suiv.; 366, 11 et suiv.; 403, 14 et suiv.; 423, 15 et suiv.; 460, 13.
Çakrapraçnās, I, 350, 8.
Çakrabhānu, I, 138, 4.
çakrābhilagna, II, 310, 21.
çakshita, III, 263, 15.

çañkin, I, 244, 14.
Çañkhaka, II, 473, 12.
çañkhavalaya, II, 473, 8 et suiv.
çañkhâja, I, 100, 6.
Çañkhika, III, 113, 7.
çaṅgeri, II, 19, 3.
Çacipati, III, 366, 17.
çatakbuttas, II, 45, 2.
çataghni, I, 276, 19.
Çatadru, II, 101, 18; 103, 2; 104, 9. 12; 105, 11.
Çatadhanu, II, 146, 19.
Çatadharma, III, 56, 11.
Çatapushpa, III, 231, 10.
çatapâka, III, 23, 15.
çatabhishâ, III, 309, 2.
Çataraçmi, I, 201, 10. 14 et suiv.
Çatasahasramâtri, I, 141, 1.
çatasâhasrika, III, 38, 8. 10.
çabdavedhigandha, II, 213, 5.
çamayati, II, 93, 6.
Çamitaçatru, I, 140, 1.
çamitâvin, I, 316, 5.
çamikara (?), I, 127, 6; n. 475.
çayâyita, III, 39, 6; 40, 2.
çayyâ, III, 412, 6.
çaraṇa, III, 161, 8.
çaraṇagamana, III, 310, 7 al.
Çarabhaṅga, III, 362, 11. 15 et suiv.; 364, 14 et suiv.; 367, 21; 370, 3 et suiv.
çarira, I, 215, 16; II, 18, 12.
çariradeha, I, 247, 1.
çarirasamucchraya, II, 197, 2.
çalâka, III, 176, 9 et suiv.
çalâkâ, II, n. 547.
Çavalâçva, I, 140, 12.
çaça, II, 311, 4.
Çaçivimala, III, 236, 16.
çasta, III, 216, 18.
Çâkârî, I, n. 483.
Çâkiya, I, 243, 3; 337, 11; 351, 14; 354, 10; II, 24, 5; 33, 8; 35, 19; 100, 6; III, 93, 20; 102, 8; 107, 1. 12; 114, 14. 20 al.; 119, 11; 245, 10.
Çâkiyânî, II, 12, 15.
çâkuntika, I, n. 580.
Çâketa, I, 348, 10; 349, 7. 10. 16. 17 et suiv.; 350, 19.
çâkoṭavanakhaṇḍa, I, 350, 15 et suiv.
Çâkya, I, 3, 7. 8; 43, 15; 239, 7; 353, 18; 354, 11 et suiv.; 355, 15 et suiv.; II, 18, 7. 3; 25, 11; 35, 10; 48, 7; 76, 6; 77, 2. 3; 115, 8 et suiv.; 303, 2; 315, 16; 401, 2; III, 90, 19 et suiv.; 101, 17 et suiv.; 114, 7; 116, 20 et suiv.; 143, 1; 176, 1 et suiv.; 178, 10 et suiv.; 247, 13; 256, 11.
Çâkyanandijanana, I, 64, 9.
Çâkyamuni, I, 1, 5. 6. 7. 9. 11; 2, 4. 7. 8; 39, 9; 47, 13. 15; 48, 15; 57, 8; 61, 10; 111, 5 et suiv.; 136, 9; 239, 7; 245, 1; 250, 3; 294, 21; (un ancien buddha), III, 238, 10; 240, 4, 10; (un ancien buddha), 243, 9; 245, 11; 248, 14; 342, 8.
Çâkyayini, III, 101, 18. 20.
Çâkyaçreshṭhin, II, 193, 16.
Çâkyasiṁha, II, 328, 20; 349, 12; 351, 10; III, 241, 15; 275, 12 al.
Çâkyâyanî, III, 90, 19; n. 476.
Çâkyâyinî, III, 107, 2; 108, 7; 112, 20.
Çâkyendra, I, 99, 2.
çâteti, III, 385, 17.
çâdvalita, III, 69, 10.
çânta (dhyâna), II, 48, 1; 144, 7; 208, 19.
çântacittânutâpin, I, 251, 8.
Çântarajas, I, 141, 15.
Çântareṇu, I, 137, 15.
Çântasamâdhi, II, 31, 19.
Çâriputra, I, 45, 7; III, 41, 6; 57, 18 et suiv.; 94, 1 et suiv.; 102, 13; 255, 15; 268, 5; 375, 7.
Çârisuta, III, 269, 7.
Çârî, III, 56, 9 et suiv.
çâçvatadṛishṭi, III, 448, 8.
çâstra (jina-), I, 101, 4.
çikshati, III, 213, 5.
çikshâpada, I, 211, 14; 231, 18 et suiv.; II, 15, 13; III, 268, 11 et suiv.
Çikhaṇḍin, II, 190, 11.
Çikharadatta, I, 141, 14.
Çikharadhara, I, 174, 1; 345, 16.
çikharin (aṁçuka-), III, 267, 11.
Çikhin, III, 94, 1 et suiv.; 235, 2 et suiv.; 240, 7; 241, 17; 244, 5; 246, 6; 249, 3.
Çiticûḍa, I, 138, 3.
Çithilakuṇḍala, I, 139, 6.
çiraḥpraṇâma, I, 243, 16; n. 563.
Çiramakuṭa, I, 141, 16.
çirasi (périphr. du loc.), I, n. 624.
Çirasâhvaya, III, 231, 12; 232, 15.
Çiri, II, 89, 19 et suiv.
Çirikâ, I, 252, 6.
Çirigarbha, II, 311, 6; 318, 4.
çirighana, III, 62, 4; 301, 5.
Çiriprabha, II, 234, 15 et suiv.
Çirimat, I, 295, 21.
Çirî, I, 249, 17; II, 57, 2; 62, 18, 21; 16 et suiv.
Çirimat, I, 305, 18; III, 108, 1; 274, 3.
Çirimati, III, 307, 8.
Çiluksha, III, 310, 15; 313, 2.
Çilpavanta, III, 33, 17 et suiv.
çilpâyatana, III, 111, 20; 113, 12.
Çiva, I, 245, 8; III, 68, 2; 77, 20.
Çivadattamâla, I, 141, 14.
Çivi, I, 34, 10.
çivikâ, II, 107, 4; 96, 17; 216, 17; 227, 6; 455, 13; III, 427, 4 et suiv.

çivikâyâna, II, 116, 20.
çikara, II, 21, 7.
çîtîbhûta, III, 401, 14.
çîrshakaroti, II, 411, 3.
çîrshe (périph. du loc.), II, 63, 3; 423, 17.
çîla, I, 145, 14; n. 490; II, 6, 8.
çîlagandha, I, 234, 12.
çîlavrata, I, 292, 3; n. 591; III, 422, 8.
çîlaskandha, II, 353, 20; 356, 20; 357, 5.
çivâli, I, 248, 19; 252, 8; n. 566.
Çuka, I, 263, 3. 4.
çukra, II, 116, 1; 117, 6.
Çukrâ, III, 308, 9.
Çukrodana, III, 117, 1.
Çuklodana, I, 352, 13; 355, 19; III, 176, 14.
çucika, III, 113, 15.
Çucigâtra, I, 137, 9.
Çuciprarohа, I, 141, 1.
çunthika, III, 113, 10.
çundâpeya, I, 194, 16; n. 529.
çundâmanushyâpeya, III, 232, 1.
Çuddhadanta, I, 141, 3.
Çuddhavamça, I, 154, 2.
Çuddhasattva, I, 141, 11.
Çuddhâ, I, 348, 12.
çuddhâvâsa, I, 33, 4; 35, 1. 2. 3. 4. 8. 9. 12; 54, 13; 55, 2. 3. 6 et suiv.; 150, 10; 197, 1; 208, 14; 227, 6; 264, 1; 357, 3; 366, 9; II, 11, 2; 150, 17; 158, 4; 195, 4; 257, 9; 259, 17; 287, 4; 303, 6; 349, 20; 361, 1; 401, 13; III, 273, 20.
çuddhâvâsakâyika, I, 45, 14; III, 323, 4.
Çuddhodana, I, 143, 7; 145, 7; 148, 5 et suiv.; 150, 15 et suiv.; 251, 19; 352, 13; 355, 19; 356, 1 et suiv.; II, 2, 18; 3, 17; 4, 21 et suiv.; 25, 15; 26, 3; 27, 9; 28, 7 et suiv.; 31, 6 et suiv.; 35, 10; 36, 3 et suiv.; 45, 4; 113, 20; 133, 14; 135, 18; 141, 15 et suiv.; 144, 11 et suiv.; 149, 19 et suiv.; 157, 19; 165, 2; 166, 13; 189, 2; 201, 7; 207, 11 et suiv.; 219, 7; 233, 1 et suiv.; III, 91, 1 et suiv.; 101, 15 et suiv.; 111, 16 et suiv.; 116, 20 et suiv.; 129, 15; 141, 14 et suiv.; 152, 14; 153, 1 et suiv.; 170, 6; 176, 1 et suiv.; 181, 15; 196, 17; 247, 12; 254, 7 et suiv.; 377, 16.
çunakha, II, 45, 19; 409, 9; III, 361, 13.
çubha, II, 314, 7; 319, 5; 348, 19; 360, 17.
çubhakritsna, II, 314, 8; 319, 5; 349, 1; 360, 18.
Çubhadanta, I, 138, 7.
Çubhanâtha, I, 138, 6.
Çubheshthitâ, III, 307, 9.
çuve, I, 271, 11; n. 364. 580; III, 10, 10; 457, 18 et suiv.
çuvetana, I, n. 575.
çuvetanâya, I, 263, 3. 7.
çuvetanâye, III, 257, 1.
çuvedâni, I, 307, 7. 11; n. 575.
çuçumâra, II, 240, 8 et suiv.
çûdra, II, 139; 5; III, 295, 8.
çûdrabrâhmaṇa, I, 188, 16; I, n. 525.
çûnya, II, n. 557.
çûnyatâ, II, 363, 9; 357, 17.
çûra, I, n. 583 et suiv.
Çûrasena, I, 34, 10; II, 419, 9; 441, 6; 442, 8 et suiv.
çekhiyati, III, 184, 6.
çekhîyati, II, 434, 10.
çekheti, III, 161, 10.
çeyya, III, 411, 14. 16.
çeyyasâna, III, 264, 9.
çesheti, I, 253, 5.
çaiksha, I, 267, 20; 292, 7; III, 200, 15 al.
çaikshabhûmi, I, 106, 15; I, n. 461.
çaikshâçaiksha, I, 120, 1.
çaithilika, II, 241, 3.
Çailarâjaketu, I, 139, 8.
çobhâñjana, II, 60, 17.
çobhika, III, 113, 3.
çaunḍa, I, n. 529.
Çyâma, II, 220, 11 et suiv.
Çyâmaka, II, 210, 12 et suiv.
çyâmaçabala, III, 361, 15.
Çyâmâ, II, 168, 11 et suiv.
çraddhâ, I, 248, 4; II, 57, 18; 62, 22; III, 109, 25; 309, 9.
çraddhâvâdin, III, 391, 11.
çramaṇa (les huit), III, 310, 5.
çravaṇa, II, 512.
çravaṇagata, III, 449, 12. 14.
çravaṇaçîlavant, II, 79, 17. 21.
çravaṇâ, III, 308, 3.
çravaṇâmukha, III, 90, 11.
çrâddha, III, 77, 10.
çrâmaṇya, I, n. 413; III, 124, 5.
çrâmaṇyaka, II, 357, 17 et suiv.
çrâvaka, I, 245, 13; I, 250, 20; 251, 6.
Çrâvastî, I, 4, 12; 245, 20; II, 115, 6; 136, 13; III, 224, 10.
çrâvikâ, I, 251, 21; 252, 8.
çrâvitaka, I, n. 431.
çriyâ (thème), III, 36, 14; 379, 9.
Çrî, III, 309, 9.
çrîmat, II, 11, 16.
çruṇati, II, 201, 6; III, 71, 14; 165, 15.
çrutasañcayandhara, I, 68, 5.
Çrutidhara, I, 67, 19; 68, 1.
Çreṇika, I, 257, 15; 258, 3; 286, 17; 288, 3.
Çreṇiya, I, 256, 14 et suiv.; 261, 17; 263, 9 et suiv.; 289, 16; II, 198, 5; III, 437, 1 et suiv.; 461, 7.

çreṇi, III, 113, 6; 111, 20; 161, 14; 442, 8 et suiv.
çreyatara, II, 54, 6. 10.
Çroṇa, III, 450, 6 et suiv.
Çroṇaka, III, 450, 15 et suiv.
Çroṇakoṭiviṁça, III, 40, 19.
çroṇibhâṇḍikâ, II, 470, 10.
çrotâpatti, 254, 11; 346, 13.
çrotâbhâsa, I, n. 374.
çrotriya, III, 400, 2.
çvabhrita, III, 31, 9.
Çvetaketu, I, 337, 14.
Çvetavalâkâ, III, 394, 4.
Çvetarâshṭra, III, 235, 8.

SH

shatstha, III, n. 516.
shaḍâyatana, III, 448, 13 et suiv.
shaḍvâlaka, II, 157, 19; 161, 3.
Shaḍvishâṇapâta, I, 140, 12.
shashṭha, III, 384, 6; n. 516. 523.
shashṭhyâ, I, n. 474.
shoḍaçotsada, I, 5, 1; 244, 19 al.; III, 454, 10.

S

saṁramate, I, n. 478.
saṁrâgeti, II, 403, 18.
saṁrodha, II, 37, 8.
saṁlikhita, II, 117, 17; 140, 2 al.; III, 214, 16 al.
saṁ-vart, I, n. 436.
saṁvarta, I, 52, 4; 63, 6; 229, 1; 268, 8; II, 133, 2.
saṁvartaka, I, 236, 15; 241, 9.
saṁvartakalpa, I, 229, 1. 3.
saṁvartati, I, 246, 13; n. 565.
saṁvartate, I, 77, 5.
saṁvartita, I, 265, 9.
saṁvidita, III, 334, 8.
saṁviditvâ, II, 215, 3.
saṁvibhajati, III, 169, 18; 207, 2. 4.
saṁvibhajya, III, n. 487.
saṁvibhâga, III, 342, 13; n. 509.
saṁvibhâgaruci, I, 73, 19.
saṁvivardhati, I, 241, 18.
saṁviheṭhya, II, 183, 22.
saṁviçâpayati, II, 430, 6.
saṁvuttha, III, 185, 9.
saṁvṛita, I, n. 406.
Saṁvṛitaskandha, III, 230, 16.
Saṁvṛittatejas, I, 140, 7.
saṁveçayati, II, 431, 11.
saṁçayita, III, 140, 1. 4.
saṁçraya, II, 231, 12; n. 539.
saṁçlishya, I, 111, 11; n. 464.
saṁsati (?), II, 232, 14. 18.
saṁsarati (avec un accus.), I, n. 507; III, 241, 10.
saṁsâra, III, 148, 12.
saṁsâranâṭaka, II, 148, 1 et suiv.
saṁsîdati, II, 282, 16.
saṁsevamâna, I, 358, 13 et suiv.
saṁskâra, I, 252, 18; 299, 16; II, 288, al.; III, 314, 5; 446, 11 et suiv.; 448, 12 et suiv.
saṁskṛita (a-), II, 396, 21; (bhava), 345, 13.
saṁskṛitâyus, III, 278, 19.
saṁstaraka, III, 272, 18 al.
saṁstarika, III, 264, 8; 265, 1.
saṁsthâti, I, 308, 2. 3.
saṁsthitaṁ, I, 92, 8.
saṁsyandati, III, 201, 15; 202, 13.
saṁhati (duḥkha-), I, 79, 2; 82, 16.
saṁhati, I, n. 437.
saṁharaṇîya (a-), II, 367, 18.
saṁharati, I, 88, 4 al.
saṁhita, III, 434, 13 et suiv.
saṁhitâ, I, n. 449.
sakâçâtas, III, 128, 20 et pass.; 171, 6 al.
sakuçala, II, 5, 16.
sakk, I, n. 626.
saktukâraka, III, 113, 9.
sakhila, I, 314, 12 et suiv.; II, 371, 8; 395, 5; III, 53, 17; 280, 19; 372, 4.
sakhurapravâra, III, 178, 12.
sakhurapravâla, II, 154, 4; 420, 10; 453, 17; 456, 11; 461, 2.
sakhurapravâçi, I, 261, 12.
sagarbharûpâ, II, 210, 11.
saṅkaḍḍhati, I, 302, 15.
saṅkalati, I, n. 431.
saṅkalika (asthi-), I, 21, 9; 22, 2; 24, 9.
saṅkalikâ, I, n. 387.
saṅkaliyati, I, 70, 3.
saṅkalpa, I, 108, 11; 134, 5; 201, 13; 218, 1; III, 190, 3.
saṅkalpayati, I, 90, 2; n. 371.
saṅkileça, III, 357, 13.
saṅkiyanta, III, 37, 9.
saṅketa, I, n. 437.
saṅkramati, I, 84, 13; 91, 2 al.; n. 442.
saṅkleçavyavadâna, III, 321, 6.
saṅkshiptabuddhi, I, 138, 13.
saṅkshûyamâna, II, 268, 12 et suiv.; n. 546.
saṅkshepa, I, 133, 7; n. 480.
saṅkha, III, 383, 18.
saṅkhata, I, 308, 11.
Saṅkhamedhî, III, 328, 14.
saṅkhya, III, n. 513.
saṅgaṇanâ, I, 70, 11; III, 280, 1.
Saṅgaṇikârâma, II, 355, 16; n. 559.
saṅgîti, I, 69, 4; II, 316, 13; III, 383, 1.
saṅgîtikar, III, 59, 18.
saṅgṛihita, III, 433, 1.
saṅgṛihitagrâhin, I, 133, 13; n. 480.
Saṅgṛihitapaksha, I, 141, 15.
saṅgṛihṇâti, III, 287, 10.

IMPRIMERIE NATIONALE.

saṅgeri (?), I, 216, 6; n. 544.
saṅgrahavastu, I, 3, 12; n. 370.
saṅgrâmaçîrshâ, II, 434, 13.
saṅgha (dhûma-), I, 19, 12.
saṅghaṭana, II, 305, 20.
saṅghaṭṭaka, III, 411, 15.
saṅghaṭṭati, I, 13, 4.
saṅghaṭṭita, I, 194, 12; 243, 11; n. 562.
saṅghâta, I, 5, 10; 9, 8; 13, 6. 11; 14, 4; 21, 1; 22, 8. 9; 42, 16; 53, 13; 201, 19; n. 535; II, 5, 14; 37, 3; III, 274, 12; 454, 7.
sace, I, n. 610; III, 299, 10 al.
sacchambita, III, 194, 17.
sajjîva, I, 134, 6; n. 481.
sajyotibhûta, I, n. 373.
sañcaya, I, 393, 12.
sañcâraka, III, 2, 4. 6.
sañcârima, III, 147, 16.
sam-ci, I, n. 425.
sañcita, I, n. 388.
sañcitâtman, I, 64, 1.
sañcitoru, I, 138, 14.
sañjana, III, 77, 10; n. 475.
sañjanana, I, 202, 2; 214, 15; II, 5, 18; 17, 13.
sañjanayati, I, 75, 10; 202, 9; 203, 7. 10; II, 20, 10; 35, 16.
sañjanita, III, 139, 20.
sañjaneti, I, 145, 10; 146, 6. 9; III, 34, 9.
Sañjaya, I, 93, 4 et suiv.
Sañjayantî, III, 364, 4.
Sañjayi, I, 253, 16; 257, 1; III, 62, 17 et suiv.
Sañjayin, III, 59, 9 et suiv.; 90, 4. 11; 383, 16.
sañjâta, II, 70, 1; III, 151, 16. 17; 161, 19; 183, 7.
sañjânayati, II, 6, 6; 131, 5.
sañjâneti, I, 240, 13.
sañjîva, I, 5, 3; 9, 8; 10, 9. 18; 11, 1; 16, 8; 17, 6; 42, 16; 53, 13; III, 274, 10; 454, 7; 455, 3.
sañjñâ, II, 147, 13 et suiv.; 268, 6 et suiv.; 404, 17; III, 446, 11 et suiv.
sañjñâm (kar), I, n. 501.
sañjñâksharasañjñâ, III, 400, 21.
sañjñâpada, I, 215, 6; n. 543; II, 18, 3.
sañjñâpayamâna, I, 23, 11.
sañjñâpeti, III, 167, 14.
sañjñita, II, 103, 10; n. 375.
sañjñin I, 7, 7; 11, 15.
satkâyadṛishṭi, I, 292, 2.
satkṛitam, I, 62, 14.
satkṛitya, I, 162, 3; n. 378. 475; II, 220, 5; III, 372, 1; 373, 4.
satkṛityam, III, 455, 2.
satatasamitam, I, 61, 2; 144, 14; n. 422.
satya (coordonné à dharma), I, 242, 7.
satyamvaca, I, 140, 7.
Satyadharmavipulakîrti, I, 136, 13.
Satyaketu, I, 137, 10.
Satyanâtha, I, 140, 2.
Satyaprabha, I, 141, 12.
Satyabhânu, I, 138, 5.
Satyamaha, III, 106, 8; 108, 12.
Satyavacana, II, 218, 15 et suiv.
Satyavardhana, III, 104, 12 et suiv.
Satyavâkya, II, 97, 9; 229, 15 et suiv.
Satyâbharaṇa, I, 139, 8.
Satyâvatâra, I, 139, 10.
satyopayâcana, III, 402, 3. 4.
satvadhâtu, III, 276, 14.
Satvarâja, I, 136, 17.
Satvasaha, I, 138, 9.
satvasâra, II, 164, 10; 204, 5; 300, 7 al.; 414, 19; III, 110, 20; 121, 15; 356, 10.
Sadâmatta, I, 30, 8; n. 394.
sadṛiçîdevî (= devîsadṛiçî), II, 183, 17.
sadevaka, I, 256, 12; n. 572; III, 400, 12.
sadbhâva, I, n. 471.
sadya, I, n. 525.
Sanatkumâra, II, 197, 5; III, 212, 10; 344, 4.
Sanandita, II, 9, 1.
Sanâtana (kumâra) (= sanatkumâra), III, 210, 6.
santa, III, 170, 14. 17.
santati (citta-), III, n. 511.
santâna, I, 90, 5; 339, 9; 344, 9; n. 446. 616; III, 355, 14; n. 511.
santikâvacara, III, 49, 13.
santike, I, n. 395; III, 1, 14; 54, 10; 62, 18 al.; 180, 6; 342, 11; 408, 16 al.
santulayati, I, 278, 19; n. 584.
santushita, I, 208, 13; 230, 13; 263, 20; II, 11, 1; 364, 4; III, 316, 7.
sandahita, II, 222, 7 (cf. 17).
santhâpayamâna, I, 320, 18; n. 609.
sandhâvati, I, 55, 8; 56, 14.
sandhâvita, I, 46, 4.
sandhiguṇa, III, 346, 1.
sandhicitta, I, 91, 5; 110, 16. 18; 127, 15. 18; n. 446.
sandhita, II, n. 537.
sandhûyati, II, 162, 5.
sannâha, III, 253, 21.
sanniveça, I, 52, 6; 338, 17.
sanniçrita, I, n. 456.
sapatissa, II, 200, 19; n. 533.
sapîtha (?), II, n. 568.
sapûrva, I, 211, 14.
sapûrvasamâdinna, II, 15, 14.
saptakuttam, III, 301, 2.
Saptaparṇaguhâ, I, 70, 15; n. 431.
Saptâmracetiya, I, 300, 5 et suiv.
sapratiça, III, 372, 5.
sapratisa, I, 174, 3; n. 516; III, 345, 18.
saprasâda, III, n. 408.

sabhâga, I, 299, 1.
sabhâgacarita, III, 104, 10.
sabhâgatâ, I, n. 595.
Sabhika, III, 394, 7 et suiv.
sabhrûmukha, II, n. 551.
sama, I, n. 500.
samaṁ, I, n. 558.
samaṁ (kartuṁ), III, 149, 13.
samakûṭa, I, 129, 7; n. 476.
samagaveshin (?), II, 205, 2.
samagrîbhûta, II, 170, 14.
samaṅgitâ (?), I, 243, 18.
samaṅgin, I, 266, 9; n. 396; II, 10, 7; 14, 1; 22, 16; 178, 16; 179, 9; III, 136, 8; 140, 19.
samaṅgibhûta, I, 31, 6; 32, 6 al.
samajñâ, III, 7, 3; 245, 13 et suiv.
samatâ, I, n. 370.
samatulya, III, 242, 11.
samadṛishṭi, I, 137, 7.
samanupaçyati, III, 200, 8 et suiv.; n. 526.
samanta, III, 156, 1.
samantagandha, I, 230, 16; 138, 12; III, 95, 16. 18; 99, 15 (mahâ-, l. 17).
Samantagupta, I, 58, 11.
Samantacandra, II, 317, 19.
samantajña, II, 324, 6.
Samantabhadra, III, 236, 15.
samantâloka, II, 310, 17.
samante, II, 273, 17.
samanyâ (= samâjñâ), I, n. 625.
samanvagin, I, n. 396.
samanvâharati, I, 245, 10; 354, 17; n. 564; II, 49, 4; 96, 3; 97, 10 al.; III, 161, 11. 17.
samanvâhṛita, III, 25, 3.
samapaksha, I, 140, 11.
Samabuddhi, I, 137, 1.
Samamathita, I, 141, 12.
samayati, II, 315, 10.
samaruci, II, 14, 8. 11.
samarpita, III, 161, 9 al.
samavasthâ (vihârin), III, 52, 5.
samaya, I, 3, 11; 250, 15; 251, 1; 370; n. 567; II, 69, 16.
samayatas, I, 223, 7; n. 558.
samasaṁvibhâgin, I, n. 588.
samasamaṁ, II, 166, 1.
samâ, I, 253, 2.
samâcarati, II, 53, 2.
samâja, III, 383, 20.
samâjñâ, I, 247, 10; 351, 14; 355, 13; n. 566.
samâjñâpayati, II, 82, 9.
samâdadati, II, 135, 19.
samâdâna, II, 221, 1; III, 173, 5. 7.
samâdâya, III, 52, 1.
samâdâya vartati, I, 3, 1; 46, 10; 61, 4.
samâdâyavartin, I, 49, 3; 193, 15; n. 414; III, 433, 5.
samâdiyati, I, 145, 8; 202, 5.
samâdhi, I, n. 590; II, 418, 4; III, 321, 15 et suiv.
samâdâna, III, 81, 18; 131, 13.
Samâna, I, n. 588.
samânârthatâ, II, 119, 4.
samâpadyati, II, 10, 18.
samâpta, II, 15, 18. 21; 16, 7.
samâptapâda, II, 80, 14.
samita, II, 450, 10.
samitakâraka, III, 113, 9; 442, 14.
samânasukhaduḥkhatâ, I, 3, 12.
samitâvin, I, 1, 10; 48, 17; 49, 9. 15 et suiv.; 50, 13 et suiv.; 59, 1; 62, 9; III, 239, 3; 396, 19.
samiti, I, 60, 1; 243, 8; 262, 11; n. 421.
samiya, I, 64, 5; n. 426.
samîkshâkârin, I, 277, 10.
Samîkshitavadana, I, 139, 10.
samîkshitârtha, I, 141, 2.
samucchraya, II, 310, 20; III, 152, 4; 183, 13.
samucchrita, I, 170, 1; n. 513.
samucchritakâya, II, 330, 2.
sam-ut-karsh, I, n. 520.
samutkarshayati, I, 178, 1.
samuttara, I, n. 387.
samuttarati, II, 125, 3.
samutthânaka, III, 66, 5.
samutsâhîbhûta, II, 243, 7.
samudâgacchamâna, II, 259, 8.
samudâgacchati, I, n. 369.
samudâgata, I, n. 471; III, 381, 5.
samudâgama, I, 159, 4; n. 370.
samudâcarati, I, n. 441. 448.
samudâcâra, I, 78, 15.
samudânita, I, 231, 15.
samudânîya, I, 35, 11; 57, 1.
samudâneti, I, n. 400; III, 249, 17; 288, 16.
samuddhanati, II, 134, 1; n. 521.
samudradevatâ, I, 245, 9.
Samudrabuddhi, I, 137, 5.
samudrayâtrika, III, 350, 11; 351, 1.
samudrarâkshasa, II, 480, 16.
samudvṛitta, III, n. 475.
samupacarati, I, 101, 3.
samupâdâya, III, 148, 18.
samupâhṛita, I, 207, 19; n. 539; II, 12, 9.
samûhata, I, 354, 2; n. 566; II, 230, 8; III, 92, 1; 369, 19.
samûhati (?), II, 125, 6.
samûhita, II, n. 504.
samûhanati, II, n. 520.
Samṛiddhayajña, I, 139, 12.
Samṛiddharâshṭra, I, 137, 14.
sameti, I, n. 449; II, n. 551.
samodaka, III, 318, 7.
samonamati, I, n. 543.
samoharati, I, 298, 9. 14. 22; n. 594.
sampannakusumita, III, 438, 7.

samparâya, I, n. 583.
samparikâleti, II, 254, 2.
sampaçyati, I, 155, 3.
sampaçyamâna, I, n. 498.
sampipâsati, I, n. 393.
samputa, II, 126, 4.
samputaka, II, 127, 9.
sampûra, I, 126, 10; n. 473.
samprakirna (a-), II, 382, 7.
sampracârin, III, 285, 6.
samprajaneti, III, 118, 11.
samprajâna, I, 150, 6; II, 240, 18; 298, 15; 359, 6; 365, 11.
samprajânam̃, II, 283, 9.
samprajânya, II, n. 498.
sampratâpana, III, 454, 8.
sampratita (a-), II, 410, 1.
samprapûra, II, 380, 18.
sampravarshati, II, 7, 6.
sampravâdyati, III, 100, 14. 16.
sampravârayati, I, 38, 8; 325, 11; n. 403.
sampravedhin (a-), II, 300, 5; 383, 22.
samprasâda, II, 131, 18.
sampraskandati, II, 157, 13.
samprasthita, I, 60, 11.
sampreshayati (cittam̃), I, n. 535.
Sambara, III, 141, 7.
sambâdha, II, 117, 16; III, 50, 9; n. 471.
sambuddha (= sambodhi), I, n. 404; II, n. 553; (appliqué à un pratyekabuddha), I, 303, 12; 304, 5. 11; n. 598.
sambodha, II, 121, 7.
sambodhisattva, I, 92, 10; n. 448.
sambhâra, I, 239, 5; II, 286, 7; III, 250, 9.
sambhâravant, II, 417, 19.
sambhârikâ, II, 159, 5; 322, 14.
sambhâvitatva, I, 153, 13.
sambhuka, II, n. 540.
sambhunati, I, 328, 2. 17; n. 406; II, 107, 14; 130, 9. 12; III, 264, 14; cf. 265, 3.
sambhû (fém.) (?), I, 120, 9; n. 469.
sambhûtabala, II, 296, 1.
samma, III, 373, 16.
sammata, I, 342, 17; 348, 3.
Sammataraçmi, I, 139, 12.
sammantremi, III, 191, 17.
sammanyati, I, 347, 17; 348, 1. 2.
sammiñjayati, I, 55, 1. 14; 56, 9; n. 418.
sammiñjita, I, 55, 1. 14; 56, 8.
sammîlayati, I, 247, 6.
sammîlita, I, 245, 19.
sammukham̃, III, 54, 15 et suiv.
sammukhâ, I, n. 516.
sammûrchati, III, 153, 15.
sammûrchayati, III, 143, 19.
sammriçati, I, 359, 2 et suiv.
sammrishta, I, 231, 11.
sammodaka, III, 372, 4.
sammodika, I, 231, 19; n. 556.
samyak (pour samma = saumya), I, 319, 18; 320, 1. 13. 19; 321, 3. 4. 7. 8; 322, 13. 17. 21.
samyaksambuddha (= samyaksambodhi), I, 40, 6.
samyaksambodhi, I, 239, 18; 240, 1. 6.
sayadi, III, 191, 16.
sayyathâ, I, 339, 8 et pass.
sayyathidam̃, I, n. 415.
sarati (= smarati), III, 284, 5.
sarabha, II, 58, 16.
Sarasvatî, II, 51, 20.
saritâ, III, 388, 10.
sarvakalpa, III, 124, 2. 7.
Sarvakâlaparvata, II, 270, 9.
sarvacûrna, II, n. 513.
sarvacûrnakarma, II, 87, 12.
sarvacetosamanvâgata, III, 51, 5.
sarvatraka, II, 177, 15.
sarvatratâ, I, n. 554; II, 418, 12.
sarvatratâye, I, 229, 9; II, 285, 2; III, 213, 15.
sarvadanda, I, n. 385.
Sarvadaya, III, 239, 1.
Sarvadevagupta, I, 140, 8.
Sarvandada, III, 250, 14 et suiv.
Sarvaprabha, III, 330, 9.
Sarvabandha, I, 137, 2.
sarvabahu, II, 449, 12; n. 570.
sarvabhâvena, III, 356, 12.
sarvabhûtâtma, II, n. 533.
Sarvamitra, III, 330, 13.
sarvalokottara, I, 186, 14.
Sarvaçilparâja, I, 141, 13.
sarvaçobhana, II, 451, 16.
sarvaçosarvatratâye, II, 133, 10.
sarvasantatam̃, I, 97, 20.
Sarvasaha, I, 137, 4.
Sarvasiddhârtha, III, 330, 7.
sarvâñgibhûta (?), II, n. 564.
Sarvâbhibhû, I, 2, 3; 36, 6; 37, 8. 9. 11; 44, 2 et suiv.; III, 240, 1; 241, 13; 243, 1. 21; 244, 16; 247, 4; 248, 6; 330, 14.
Sarvârthadarçin, III, 238, 5.
Sarvârthasiddha, II, 26, 15; 48, 5; 73, 6; 74, 10 et suiv.; III, 111, 17; 176, 2; 263, 2; 377, 16.
sarvâvatî, II, 314, 14.
sarvâvanta, II, 309, 6; 313, 17; III, 55, 18; 167, 17.
sarvena sarva, I, 126, 8.
sarvena sarvam̃, II, 260, 6; n. 545.
sarvotuka, III, 69, 12 et suiv.; 81, 3.
sarvopakârin, I, n. 481.
sarvopadhikshaya, II, 43, 4.
salila (= salila), II, 142, 8.
Salilagupta, I, 140, 1.
Salilagajagâmin, I, 139, 2.
sallekha, III, 270, 17.
saha-, I, n. 390. 558.
saha (adv.), I, n. 548; II, 194, 1; n. 532.
sahati, II, 334, 9 et suiv.

sahate, I, 244, 4; III, 296, 14.
sahadarçanât, III, 260, 1.
sahanâmadheya, I, 62, 5; n. 423.
sahapâṁçukriḍanaka, I, 319, 11 et pass.; III, 91, 9 et pass.
sahapâṁçukriḍita, III, 450, 13.
Sahampati, III, 382, 11.
sahalokanâtha, II, 385, 24.
sahavyatâ, III, n. 493.
sahavratâ, II, 118, 3; 119, 10; III, 223, 5 et suiv.; 322, 12; n. 493.
sahasâ, I, n. 428.
sahasârthavâha, II, 393, 14.
sahasopinî, III, 74, 18; 82, 15; 86, 19; 87, 12.
sahasradâtṛi, I, 140, 13.
sahasradharma, III, 5, 6. 11.
Sahasranayana, III, 84, 1; 77, 2.
Sahasranetra, III, 46, 13.
sahasrapâka, III, 23, 15.
Sahasravarga, III, 434, 12.
sahasrâ, II, 333, 9; 394, 17; n. 557.
sahasrî, II, 2, 8; n. 373.
Sahâ, II, 319, 12.
Sahâmpati, II, 63, 11; 136, 4.
sahâlokadhâtu, II, 379, 21; 380, 1.
sahita, I, 145, 7; n. 490; II, 5, 2.
sahetudṛishṭi (?), III, 448, 7.
sâkâra, I, 229, 4; II, 284, 13.
sâkshaṁ, III, n. 516.
Sâgaradharapurusha, I, 137, 12.
Sâgararâja, I, 138, 11.
sâṅkuça, I, 21, 14; n. 387.
sâṅkleçika, III, 338, 3.
sâta, I, 97, 3. 5; II, 480, 6.
Sâdhumatî, I, n. 436.
Sâdhuprabha, I, 140, 7.
Sâdhurûpa, I, 138, 3.
sânaṁ, I, 5, 9; 2, 7. 4 al.; n. 373; II, 172, 11 et pass.; III, 65, 5; 331, 2.
sântatya, I, 34, 11; n. 399.
sândṛishṭika, II, 405, 16; III, 195, 11; 200, 10.
sâpatnaka, I, 16, 9.
sâbhilâshaṁ, I, n. 494.
sâbhyantarabâhira (Vaiçâlî), I, 290, 9.
sâmaṁ, I, 100, 5; 220, 11; 326, 19; n. 368. 455; II, 81, 7; III, 74, 7; 317, 19.
sâmagrî, I, 298, 1.
sâmatas, II, 144, 19; n. 523.
sâmanta, II, 238, 4; III, 265, 4.
sâmantaka, II, 447, 13.
sâmante, I, 102, 13. 14; n. 457.
sâmukkaṁsika, I, n. 520.
sâmparâya, III, 214, 17; 218, 6; 222, 9.
sâmparâyika, I, n. 585.
sâmbalî, I, 272, 7; 273, 13 (çâ°). 15; n. 580.
sâyaṁ, I, 307, 15; 342, 1.
sâyamprâtika, I, 343, 6. 7. 9.
sârajyati, III, 295, 15.
Sârathipura, III, 327, 19; 328, 4.
sârâyaṇî, II, 199, 9.
sârâyaṇîya, I, 304, 5; n. 599; II, 96, 17; III, 47, 17; 60, 11; 206, 1; 325, 13; 394, 14.
sârûpya, II, 266, 1; III, 304, 10; 343, 14; 379, 20; 400, 18.
sâropya, III, 143, 13; 200, 17; n. 483.
sârthavâha (comme nom du Buddha), II, 164, 11; 327, 17.
sârdhaṁ, III, 161, 10; n. 485.
sârdhaṁvihârika, III, 47, 13.
sâryamâṇa, III, 58, 4.
Sâla, III, 236, 13.
Sâlarâja, III, 237, 9.
sâvadânaṁ, I, 301, 9; 327, 8; n. 595.
sâvadya, II, 58, 6; n. 506; III, 399, 22.
sâvaçesha, I, n. 471.
sâvahitaṁ, III, 130, 11.
Sâvitrî, III, 426, 7.
Sâhañjanî, II, 210, 1 et suiv.; III, 143, 12 et suiv.; 145, 18; 362, 12 et suiv.
sâhartavya, III, 264, 11; n. 498.
sâhasra, III, n. 480.
sâhasragata, III, 119, 12; 122, 19; 123, 2.
sâhasralokadhâtu, II, 298, 8.
sâhasrî, I, 148, 17; n. 373.
sâhika, I, n. 386.
si (= asi), III, 8, 14; 132, 15.
Siṁha, I, 289, 18; III, 279, 3.
Siṁhatejas, I, 137, 13.
Siṁhanâda, III, 55, 12.
Siṁhanandi, I, 183, 1.
siṁhapañjara, II, 446, 20; III, 81, 14.
Siṁhapura, II, 95, 5; 98, 1 et suiv.; III, 432, 14 et suiv.
Siṁhapurî, III, 238, 11 et suiv.
siṁhalatâ, II, 311, 13.
siṁhasupiṭha (?), II, 458, 10.
Siṁhasenâpati, I, n. 589.
Siṁhahanu, I, 123, 9; 352, 12. 13; 355, 19. 20; II, 37, 17; 76, 4.
siṁhâṇikâ, I, 28, 8; n. 393.
siṁhâsanapiṭha (?), II, 431, 17.
siṁhâsupiḍa, III, 7, 2. 13; 13, 9; n. 466.
siṁhilatâ, II, 317, 8.
siṁhoraska, I, 140, 5.
siñcati, III, 421, 10 et suiv.
sitâsitalocana, I, 140, 5.
siddhavrata, III, 107, 19.
Siddhârtha, II, 47, 4; 75, 19; 145, 9; III, 330, 8.
sindhava, III, 70, 15.
simbalimaya, III, 78, 3.
siyâ, III, 1, 15; 11, 10 al.; 277, 18.

siyâti (?), I, 45, 1 et suiv.
simhaka, II, 473, 19.
sidati, I, 10, 15.
siphala (?) lipi, I, 135, 7.
siraka (suvarna), III, 50, 15.
sisapiccaṭa, III, 113, 13.
sisapiccaṭakâra, III, 443, 1.
Siha, II, 37, 4.
Sukirti, I, 136, 14.
sukumâra, II, n. 518.
sukhaṁmuñca, II, 308, 13.
Sukhaprabha, I, 139, 10.
sukharâtri, III, 177, 14.
sukhallika (kâma), III, 331, 3.
sukhasaṁvâsa, II, 358, 3; 423, 19.
sukhasaṁsparça, II, 64, 16.
sukhasalila, III, 81, 4.
sukhasparça, I, n. 610; n. 623.
sukhasparçavihâratâ, I, 254, 16.
sukhuma, II, 297, 1; 349, 19; III, 314, 1.
sukhendriya, III, 231, 8.
sukhopadhâna, I, 258, 12.
sukhopanita, III, 323, 15; 324, 1.
Sugandhakâya, I, 141, 11.
Sugandhikavastra, I, 138, 10.
Sugupti, I, 137, 14.
Sugriva, III, 330, 11.
sughaṭṭitahasta, II, 366, 18.
Sughosha, I, 137, 1.
sughosha, II, n. 526.
sughoshaki, I, 227, 17.
Sucandradṛishṭi, I, 137, 5.
Sucandrima, II, 95, 5 et suiv.
sujâta, I, 188, 3; 348, 9. 14 et suiv.; II, 7, 7; 25, 5; 131, 10; 200, 17; 205, 3 et suiv.; III, 231, 6; 235, 10; 263, 15 et suiv.; 303, 8.
Sujâtabuddhi, I, 141, 1.
sujâtânujâta, I, n. 548.
Sujyeshṭha, I, 136, 15.
Sutirtha, I, 141, 9.
Sutejas, II, 64, 15; 66, 7 et suiv.
suda, II, 6, 10.
Sudanta, I, 141, 3.
Sudaya, III, 330, 14.
Sudarçana (nagara), I, 262, 2. 3.
Sudarçana, I, 32, 9. 13; 111, 13; II, 300, 18; 314, 9; 319, 7; 360, 22; III, 235, 17; 324, 21; 330, 11.
Sudarçanâ, II, 441, 8 et suiv.; III, 9, 4 et suiv.; 27, 19.
Sudipâ, I, 196, 19.
Sudurjayâ, I, n. 436.
sudṛiça, II, 349, 1; 360, 22.
Sudeva, I, 248, 16; 252, 7.
Sudhanu, II, 95, 1 et suiv.
Sudharmâ, I, 32, 10. 13; III, 198, 2.
sunakha, I, 15, 1; n. 381; II, 49, 13.
sunakhi, II, 482, 6; III, 17, 12; 18, 18.
Sunanda, I, 250, 17; II, 257, 7.
Sunaya, I, 154, 1.
Sunidhyâna, I, 141, 5.
Sunirmita, I, 123, 6; 208, 13.
sunirmita, I, 263, 16; 265, 11; II, 11, 1; 360, 4; III, 315, 7.
Sunirmitarûpa, I, 141, 4.
Sunishṭhita, I, 124, 7.
Sunetra, I, 137, 12; II, 355, 6; III, 235, 10; 279, 11.
Sundara, I, 249, 16; 252, 5.
Sundarananda, I, 75, 1; II, 25, 11; 69, 3; 74, 17 et suiv.; 76, 2; III, 41, 4; 176, 13. 14.
Sundaravarṇa, I, 136, 15.
supana, II, n. 548.
suparitta, II, n. 524.
suparṇa, III, 96, 19; 100, 20.
Supaçyin, III, 330, 11.
Supâtra, I, 137, 2; III, 125, 14 et suiv.; 128, 14; 234, 7.
Supârçva, I, 136, 14; III, 125, 16 et suiv.; 128, 10.
supina, I, n. 537; II, 8, 16; 12, 4 et suiv.; 133, 15 al.
Supûjita, I, 136, 16.
supeti, II, 423, 7; 433, 12.
Supratâpa, II, 230, 11.
Supratishṭhita, II, 161, 3; III, 230, 12.
Supratishṭhitacaraṇa, I, 140, 8.
Supratishṭhitabuddhi, I, 139, 10.
Suprabha, I, 112, 17; II, 64, 14; 66, 7.
Suprabhâsa, I, 59, 1. 3 et suiv.
suprabhâsamaṇi, II, 310, 11.
Suprabhâtâ, III, 307, 9.
Suprabhâyakâ, III, 308, 8.
Supriya, I, 154, 2.
Supritiyarati, I, 139, 1.
Subandhu, II, 420, 7 et suiv.
Subâhu, II, 94, 19 et suiv.
Subrahma, I, 137, 4.
subhati, I, 14, 2. 12; 18, 7; n. 381.
subhâshita, II, 255, 7 et suiv.; 256, 3 et suiv.
Subhiksharâja, I, 141, 8.
Subhikshâkânta, I, 138, 9.
Subhuja, I, 137, 13.
Subhûti, I, 355, 15; 356, 5; II, 18, 7.
Subhâshitakhaṇḍa, I, 139, 6.
Sumakuṭa, I, 137, 3.
Sumanas, II, 257, 8; III, 345, 1.
Sumâla, I, 153, 16.
Sumitrarûpa, I, 138, 5.
Sumukâ, I, 320, 10 et suiv.
Sumukta, I, 355, 12.
Sumeru, I, 201, 17; 301, 2; II, 5, 12; 68, 7; 136, 17; 137, 15; 300, 17; 330, 21; 335, 21; 346, 20; 347, 12; 359, 20; 376, 18.
sumbhaka, III, 65, 5; 92, 9 al.
Suyaksha, I, 139, 5.

suyâma, I, 208, 13; 230, 13; 263, 19; II, 11, 1; 364, 4; III, 315, 6; 316, 7.
sura, II, 4, 13; 387, 3; 406, 15.
surati, II, 392, 2.
surabhi (du parfum du çila), I, 294, 7; II, n. 508.
Surabhicandana, I, 140, 13.
Surâ, III, 309, 8.
suravara, II, 9, 8.
surâsura, II, 296, 12.
Surucirâ, II, 422, 1 et suiv.
surûpa, I, 92, 13 et suiv.; 94, 2.
Surûpa, II, 255, 11 et suiv.
Sulakshaṇa, I, 139, 6.
sulabdha, I, 256, 2.
Sulocana, I, 137, 12.
Suvaca, I, 143, 2; n. 487.
Suvadana, I, 138, 7.
suvarṇa (= suparṇa), I, 138, 6; 208, 8; 212, 6; n. 539; III, 324, 12; II, 16, 3; 91, 13; 164, 3 et suiv.; III, 83, 20.
Suvarṇacârin, I, 138, 9.
suvarṇadhovaka, III, 443, 6.
Suvarṇavishâṇa, I, 139, 12.
Suvarṇasena, I, 139, 1.
suvasti (ou susvasti?), I, 291, 3 et suiv.
suvastika, II, 317, 7.
Suvastra, I, 154, 1.
suvânaya, III, 282, 2.
Suvikalpâṅga, I, 140, 2.
Suvikrânta, I, 141, 12.
Suvicakshaṇagâtra, I, 139, 11.
Suvijṛimbhita, I, 138, 11.
Suvimaladanta, I, 138, 7.
Suvimâna, I, 153, 16.
Suviçuddha, I, 139, 6.
Suviçuddhâ, III, 307, 9.
suvisṛishṭa, II, 192, 4.
suve (çvaḥ), II, 446, 5.
suvetanâ, I, 307, 2; n. 601.
suvetanâni, I, 323, 20; 324, 5.
suvedha, III, 285, 8.
suvela, I, 166, 2.
suvyapadeçakshema, I, n. 550.
Suvyâkṛitâ, III, 307, 9.
suvrata, III, 395, 7; 453, 4.
sushṭu, II, 81, 16; 103, 8; 126, 7 al.; 430, 4; III, 7, 7.
susamudgata, I, 43, 9.
Susoma, I, 137, 5.
susvasti, I, n. 590.
Sûkshmavastra, I, 138, 8.
sûcaka, III, 443, 2.
sûcikâ, I, 194, 20 et suiv.; n. 529; III, 227, 7.
sûtragraha, II, 37, 2.
sûtrayati, I, 12, 16; n. 373. 379.
sûtrânta, III, 122, 21; n. 480.
sûtrita, I, 5, 7.
sûrata, II, 355, 21; 357, 12; 368, 2 al.; III, 280, 6.
sûrî, I, 65, 7.
Sûrya, II, 50, 14 et suiv.; III, 172, 9 et suiv.
Sûryakânta, II, 317, 12.
Sûryagupta, I, 136, 17.
sûryavikrânta, II, 310, 15.
sûryobhâsa, II, 310, 14.
Sṛishṭarûpa, I, 136, 15.
se (= asya), I, 346, 2; n. 467; II, 108, 1; 145, 2; 369, 2; III, 2, 18; 32, 6 et pass.; 112, 17 al.; (= asyâḥ) II, 15, 1; 426, 11. 17; 446, 4; 459, 2. 12; III, 171, 16. 18; 172, 1.
sekata, II, 123, 20.
sekhita, III, n. 519.
sekhiyati, II, 423, 15.
senâpati, II, 299, 16; 300, 11.
Senâpatigrâma, II, 123, 16; III, 311, 8.
Senâpatigrâmaka, III, 415, 11; 425, 17.
selaka, II, 199, 11.
sevita, I, 37, 1; n. 402.
saindhava, II, 420, 11; 461, 3.
saindhava (sorte d'instrument), III, 82, 3.
so (= svid), III, n. 514.
soṇḍâmanushyâpeya, III, 227, 3.
soddeça, I, 229, 4; II, 133, 5.
sona, I, 129, 9; n. 477.
sopânaphalaka, I, 249, 8; n. 566.
sopânîya, III, 94, 5; n. 477.
sopavâsika, III, n. 474.
Somacchattra, I, 138, 5.
Somadatta, III, 105, 20 et suiv.
somaprâsa, II, 237, 20.
soracca, III, n. 490. 520.
sorata, III, n. 520.
sovatthika, III, 305, 10.
saumanasyakâ, I, n. 522.
Saumbhavatsabâhu, I, 139, 9.
saurabhya (kshânti-), I, n. 570; II, 354, 1; III, 195, 12; 278, 5; n. 490.
saurabhyapariçuddha, II, 362, 4.
Sauvîra, III, 208, 18.
Skanda, I, 245, 8; III, 68, 2; 72, 20.
skandha (prajñâ-), I, 53, 12; n. 409; 73, 8; III, 53, 3; 263, 13; (upâdâna-), 332, 4; 345, 5; 378, 17.
skhalita, I, n. 481; n. 506; II, 425, 7.
stambhita, I, 201, 8; II, 5, 3.
stimita, I, 224, 7. 19.
Stimitarâjan, I, 141, 1.
stimitaçabda, II, 27, 7.
stûpa, I, 61, 1; 268, 4; 269, 14; 302, 12 et suiv.; 304, 12; II, 287, 3; 362, 18 et suiv.; 384, 11. 12; III, 433, 3; 436, 19.
striyâ, III, 27, 4; 283, 5; 291, 15.
strîratna, II, 158, 10.
strîsañjña, II, 147, 12.
Sthapakarṇî, I, n. 564.
Sthapakarṇika, I, 245, 5. 10.
sthavira, III, 268, 6.
sthâna, I, 164, 1; II, 240, 1; 491, 9; (prakriyâ), III, 145, 20; 164, 13; 198, 10; 302, 5; n. 483.
sthâpayitvâ, I, 335, 3; n.

614; II, 433, 8 al.; III, 181, 3 al.
sthâvara, III, n. 517.
sthita (mânasa), III, 60, 7.
sthitalapa, I, 134, 10.
sthitalaya, I, n. 515.
sthihatî, I, n. 454.
sthûṇâ, II, 295, 1.
Sthûlanandâ, III, 49, 10 et suiv.; 55, 19 et suiv.
snapeti, III, 135, 13; 154, 15.
snâpayati, II, 78, 1.
Snigdhagâtra, I, 141, 8.
snigdhavatî (?), II, 42, 16.
sparça, III, 448, 13 et suiv.
sparçavihâratâ, I, 256, 10; 323, 20; 324, 5.
spṛihâ, I, n. 369.
spṛihâcitta, I, 3, 4.
spṛihâlu, I, 79, 13.
sphaṭati, II, 26, 11.
spharati, I, 230, 2; 240, 12; II, 162, 12; III, 213, 12. 16; 244, 13; 247, 14; 273, 17; n. 481.
sphalati, III, 114, 12.
sphâṭika, II, 16, 18.
sphârayati, I, 313, 17 et suiv.; n. 604.
sphuṭa, I, 240, 12; 270, 13; n. 406. 407. 580; II, 308, 14; 309, 1 al.; 333, 9 al.; 350, 15; III, 274, 17; 277, 12; 429, 3.
sphuṭati, I, 308, 10.
Sphuṭavikrama, I, 138, 2.
sphuṭita, II, 252, 12.
sphurati, I, 157, 5; n. 500; II, 410, 6; III, 334, 9; 343, 10.
sphoṭika, III, 58, 4.
smar, III, 49, 16.
smṛiti, I, n. 505. 554.
sya (= svid), I, 346, 8. 9. 15; 347, 3; n. 411-12; III, 21, 11 al.; (= asya), III, 1, 3.
syandamânikâ, II, 434, 7.
Srajamâlâdhârin, I, 139, 12.
sravantî, II, 92, 15; III, 438, 16.
sva (= svid), III, 384, 3.
svakaṁ (= svayaṁ), III, 126, 10; n. 481.
Svaguṇaçâkha, I, 138, 14.
svakeruha, III, 85, 13.
Svatejadîpta, I, 141, 6.
svayaṁ, I, n. 597.
Svayamprabha, III, 237, 2.
svayambhûsamatâ, I, 4, 10.
svayambhûsampanna, II, 293, 2.
svarga, II, 132, 13; 358, 10; 364, 2.
svargakâya, II, 284, 3.
Svalakshaṇamaṇḍita, I, 138, 2.
Svastika, II, 131, 12 et suiv.; 264, 6 et suiv.; 304, 16; 311, 13; 399, 1; 401, 11; 403, 2.
svastyayana, I, 284, 12. 18 et suiv.; 290, 10 et suiv.; 295, 2.
svastyayanatâ, II, 260, 12.
svahastaṁ, III, 142, 2; 257, 9.
svâkâra, III, 318, 3.
svâtî, III, 307, 1.
svâdayati, I, 339, 11. 12.
svâdîyati, II, 145, 3; n. 524.
svâpadeya, III, 389, 15; 402, 10.
svâmañupasampadâ, I, 2, 15. 16.
svâmaṁ, I, n. 368; II, 38, 6.
Svâyambhavendra, I, 140, 9.
svo (= çvaḥ), II, 454, 20; (aussi çvo), II, 456, 13.

H

Haṁsakuça, II, 433, 17.
haṁsapradîna, III, 255, 17.
haṁsapradînaka, I, 307, 16.
hakkâra, I, 259, 11; II, 458, 6; III, 114, 5; 116, 7 al.
hakkârahikkâra, II, 444, 1.
haḍi, I, 18, 1 var. l.; n. 384.
hanâti (= hanti), II, 81, 6.
hambho, III, 204, 16; 215, 1.
hammi, III, 216, 7; n. 493.
hayana, I, n. 462.
Haryaksha, I, 75, 15.
Harshadatta, I, 137, 15.
Haladhara, I, 137, 6.
hasta, I, n. 448.
hastatva, II, 182, 4 et suiv.
hastâ, III, 306, 21.
Hastikaçîrsha, I, 352, 12.
hastigarbhamaṇi, II, 310, 9.
Hastinâpura, II, 94, 19; 100, 8 et suiv.; III, 361, 4; 364, 7; 432, 11 et suiv.
hastiratna, II, 158, 16.
Hastiçîrsha, I, 348, 12; 352, 9.
hastokta, II, 68, 20; 117, 19; n. 510; III, 107, 9.
hastyâroha, III, 114, 2.
hânî, III, 97, 2; 101, 8.
hâyate, II, 7, 12 et suiv.
hâra, I, n. 631.
hâracandra, I, 227, 15.
Hârabhûshita, I, 138, 10.
Hâraçitalâṅga, I, 139, 10.
hârârdha, I, 227, 14.
hâri, II, 216, 18.
hâriṁ, II, 65, 10. 17; 109, 14; 110, 15; III, 156, 12; 427, 13.
hârin, II, 212, 12. 15; 226, 12.
hâhâkâra, I, 266, 14.
hikkâra, I, 259, 11; III, 114, 5.
hita, I, n. 488.
Hiteshin, III, 234, 7; 237, 5.
hitaishianantakârikaraṇatâ, II, 264, 15; 267, 21.
Hitaishin, III, 236, 11.
Himavat, II, 48, 17 et suiv.; 101, 16 et suiv.; 261, 6; III, 440, 20.
Himavata, II, 35, 17.
Himavanta, II, 45, 14; 69, 11 et suiv.; 96, 15; 104, 6 et suiv; III, 361, 7; 381, 16.
Hiraṇyadhanyaçirika, I, 139, 14.
Hirî, III, 309, 9.
hînâyâvartapravṛitta, III, 47, 16.
hîshyati, I, 308, 6; n. 602.
huhuṁ, III, 325, 3.

huhuṅka, III, 325, 2. 7.
Hûṇa, I, n. 483.
hûṇalipi, I, 135, 6.
hṛidimanas, I, 116, 9; n. 467.
heṭhato, II, 438, 16.
heṭhâ, II, 351, 3; 447, 17; 448, 7.
hetu, I, 43, 10; (=hetoḥ), I, n. 536.
hetupratyayacârikâ, III, 57, 15.
Hetumanta, III, 233, 4.
hetuças, I, 20, 11.
Hemakroḍa, I, 137, 5.
hemajâla, I, 196, 4 et suiv.; 201, 17; n. 530; III, 227, 14 et suiv.; 228, 15.
Hemajâlaprabha, I, 141, 3.
Hemaratha, I, 139, 5.
hemavanta, III, 261, 8.
Hemavarṇa, I, 136, 15; 137, 1; 153, 16.
heshṭâ, I, 15, 16; 21, 7 al.
heshṭima, I, 124, 7; II, 163, 6.
heshṭhatas, II, 436, 9 al.; III, 73, 7; 86, 1.
heshṭhima, III, 115, 19.
haiva, III, 167, 7.
horapâṭhaka, III, 178, 18.
hohiti, II, 12, 14; 40, 20.
hohishyati, II, 35, 6.
hradasayyaka, II, 123, 18.
hriyâyanti, II, 48, 12.
H(i)ri, II, 59, 22 et suiv.; 61, 19; 62, 19 et suiv.

TABLE

DU TROISIÈME VOLUME.

Pages.

Préface I

Introduction V

Texte 1

Kuçajâtaka (version métrique) 1
Vṛishabhajâtaka 28
Premier Vânarajâtaka 29
Deuxième Vânarajâtaka 31
Puṇyavantajâtaka 33
Vijitâvijâtaka 41

Sûtra de l'ordination de Mahâkâçyapa 47
Histoire de la conversion de Çâriputra et de Maudgalyâyana 56

Histoire des cinq cents marchands 67

Le voyage et le séjour de Bhagavat à Kapilavastu 90

Kâkajâtaka 125
Hastinîjâtaka 129
La conversion des Asuras 137
Nalinîjâtaka 143
Histoire de Padmâvatî 153
Histoire antérieure de Padmâvatî 170
Histoire de Sûrya et de Candra (histoire antérieure de Râhula) 172
L'ordination de cinq cents Çâkyas 176
Histoire d'Upâli 179
Histoire de Gaṅgapâla 182
Mahâgovindîya sûtra 197
Bahubuddhasûtra 224
Histoire de Sarvaṁdada 250
Histoire de Râhula 254

Les sept semaines qui suivent la Bodhi.......... 272

Histoire de Dharmalabdha.......... 286

Histoire de Trapusha et Bhallika.......... 303
De la Bodhi au Ṛishipatana.......... 311
Au Ṛishipatana.......... 330

Dharmacakrapravartanasûtra.......... 330
Première histoire antérieure d'Âjñâtakauṇḍinya.......... 347
Deuxième histoire antérieure d'Âjñâtakauṇḍinya.......... 349
Histoire antérieure des cinq moines.......... 353
Histoire de Kshântivâdin.......... 357
Çarabhaṅgajâtaka.......... 361
Conversion des trente compagnons.......... 375
Conversion de Pûrṇa Maitrâyaṇîputra.......... 377
Histoire et questions de Nâlaka.......... 382
Histoire et questions de Sabhika.......... 389
Histoire de Yaçoda.......... 401
Histoire antérieure de Yaçoda.......... 413
Vaines tentations de Mâra.......... 415
Enseignements de Bhagavat.......... 418
Histoire d'Asthisena.......... 418
Histoire des trois Kâçyapas.......... 424
Conversion des sept cents Jaṭilas (Sahasravarga).......... 434
Conversion de Bimbisâra.......... 437
Histoire d'Arindama.......... 449 —463
Notes (Commentaire) 465-528
INDEX DES TROIS VOLUMES.......... 529

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY New Delhi

CT
14/10/76

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY

GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI

Please help us to keep the book clean and moving.